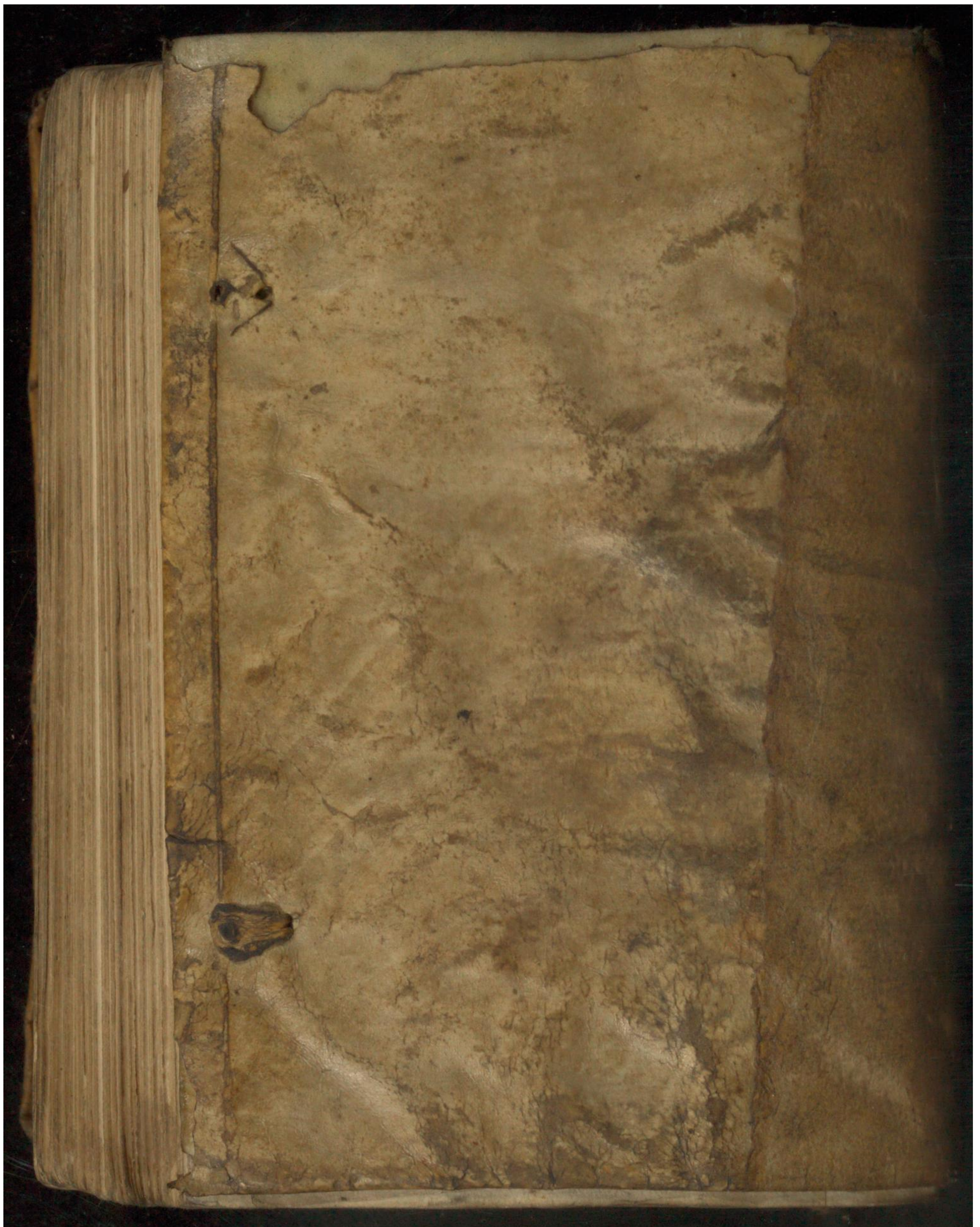
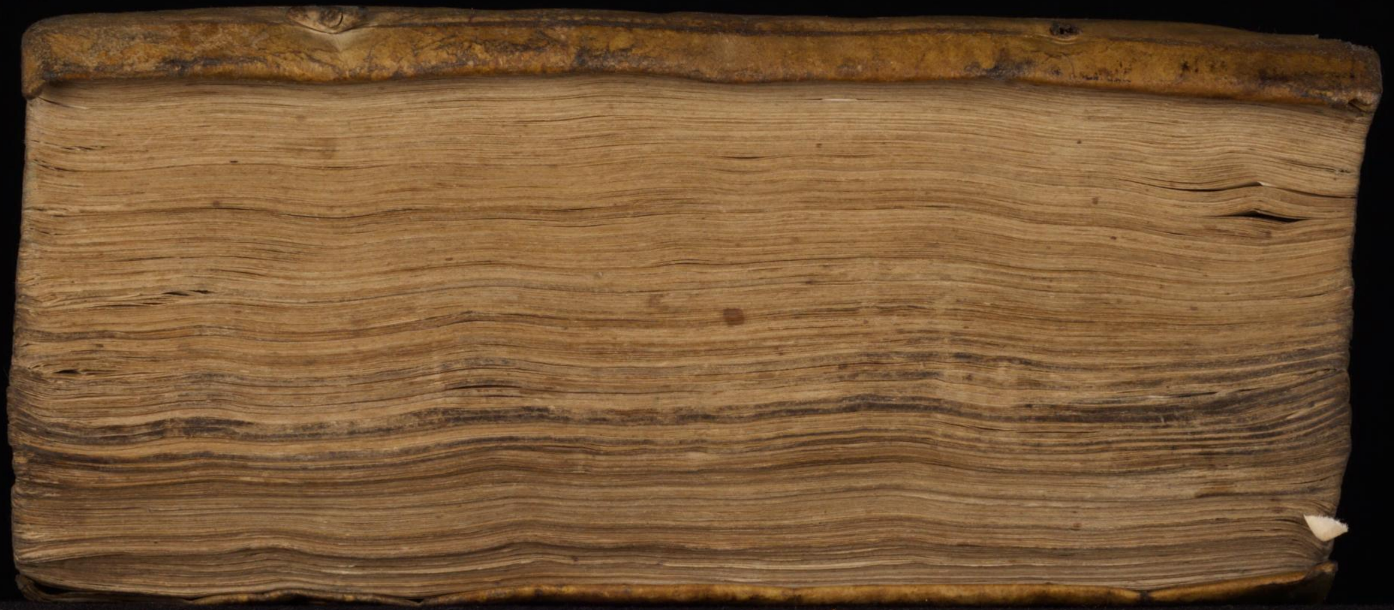

Fernelij Opera.

Jo. Fran. Ingrass. phys.
amico[rum] [illegible] lib. [illegible]

Comp

20/-

IO. FERNELII AMBIANI Medicina.

AD HENRICVM II. GALLIARVM REGEM CHRISTIANISSIMVM.

NVLLA SINE LABORE

EST VIRTVS.

VENETIIS APVD BALTHASSAREM CONSTANTINVM AD SIGNVM DIVI GEORGII. MDLV.

AD HENRICVM II. GALLIARVM REGEM CHRISTIANISSIMVM,

Ioannes Fernelius Ambianus.

VAEcũque olim causa, Christianissime Rex, homines latè dispersos passimq́ue bestiarum more errantes ad ciuilem vitæ communitatem conuocauerat, eadem quoque ad instituendas artes humanæ societati necessarias excitauit. Ea autem (siue rerum ad vitam conducentium fuerit necessitas, siue politica hominis natura, siue ratio gloriæ stimulis concita) non modò inuentas quondam institutasq́ue artes alit, tuetur atque conseruat: sed præclara quæque ingenia ad eas magnificentius augendas exornandasq́ue continenter accendit. Tandiu sanè inueniendarum atque exornandarum artium homines desiderio tenebuntur, dum illorum vitæ societas communitasq́ue manebit. Ita enim homines hominum causa gene

rati ſunt, vt ipſi inter ſe alii aliis prodeſſe poſsint.

Medicina veró vna ex omnibus artibus deorũ munere et beneuolẽtia hominibus cõceſſa, ad eorũ vtilitatẽ ſalutẽq; tuẽdã in primis eſt cõſtituta. Quicquid igitur diuturna meeditatione lõgoq; medẽdi vſu quotidie obſeruatur, id in cõmune bonũ ingenuo liberaliq; animo conferendũ. Neque eorũ ęſtimationibus vtendũ ſtãdum've iudiciis, qui permultos cauſantur nobilisſimos & clarisſimos ſcriptores extitiſſe, quorũ ſciẽtia vbertateq; rerũ & copia, ars medendi inuenta cõſummataq; ſit: quiq; nõ vltrà progredi oportere contendunt omnẽq; ſcribendi laborẽ vt ſuperuacaneum refugiunt & aſpernantur. At certè ſiue quòd ars ipſa iam clariùs illuxit, ſiue quòd rerum omnium quædã ſit viciſsitudo, quicunque ad vnamquamque rem æſtimandam momentoq; ſuo ponderandam, ſeueriore & æquiore vtuntur iudicio, probabiliore conſilii cauſa ac ratione putant vix vllum veterum huic ætati ſatis eſſe poſſe. Galenum nanque (qui medendi artem ab Hippocrate præclarè inſtitutam poſt Herophili, Dioclis, Archigenis, Athænei aliorumq; præcepta auxit & illuſtrauit) Aſiaticæ redundantiæ inſimu-

ſimulant, quód πολυγράφος nimium multa artium liberorumq́ congerie (nam præter ducentos & quadraginta quos de aliis diſciplinis, de medicina ſupra quadringentos conſcripſit) multorum ſtudia reſtinguat, & ad rem properantes diſtineat. Eum quidem fatentur mira perſuadendi neceſsitate diſputaſſe ſubtiliùs, ſed quòd initio minimè ſtatuiſſet vniuerſam artem complere, breuem præcipiendi legem non obſeruaſſe: ea identidem locis compluribus inculcaſſe, nunc huc nunc illuc ſtudio reprehendendi auidè ferri, ſicq́ ſæpius ambiguitate lectoris animum diſtrahere. Aretæum, Aetium, Paulum, Alexandrum, Actuarium, reliquosq́ Græcos iuniores nimium conciſos exiſtimant, nec ſatis ratione niti, nec artem vniuerſam, ſed eam maximè partem quæ in actione tota verſatur, pertrinxiſſe. Arabes autem barbarè, ſpurcè, fœdè in Latium traductos, pharmacopœos & circũforaneos potius quàm veros medicos experiẽtesq́ genuiſſe. Quũq́ nullis neruis, nullis demonſtrationum legibus, ſed puris nudisq́ verbis ſingula perſequantur, multa illos dicere, perpauca docere. Addunt & illi permultorum morborum cauſas hactenus igno-

ratas fuiſſe, vnde alii diſſentaneam, alii pror-
ſus nullam curationem acceperunt. Vacuan-
di quoque leges turbidè adeò & inconſtan-
ter traditas, & controuerſiarum obſcuri-
tatibus ſic implicitas, vt ſæpius inter peri-
tiſsimos haud facilè conſtet quodnam vſur-
pandum remedii genus. Plurimas denique
medicamentorum compoſitiones nulla cer-
ta ratione concinnatas empiricam nimium
redolere vetuſtatem. Horum querimo-
niis & ſermonibus quum ſæpe intellexiſ-
ſes, Inuictiſsime ac Humaniſsime Rex, ar-
tem medendi mancam adhuc & ſolùm in-
choatam eſſe, & ætatem dierumq́ꝫ nume-
rum multa produxiſſe ad quæ nulla in-
genii acies penetrauerat, ſine quibus ta-
men artis abſolutio non ſit perfecta, com-
muni hominum ſaluti conſulens iusſiſti, vt
veterum medendi præceptiones, pleniore
doctrina pluribusq́ꝫ obſeruationibus illu-
ſtrarem atque locupletarem. Id nimirum
compertum habens, quod omnibus eſt in
confeſſo, nullam toto terrarum orbe ciuita-
tem eſſe, in qua philoſophiæ ac medicinæ
controuerſiæ doctiùs crebris diſputationi-
bus dirimi, aut pluribus artis operibus no-
ua ſimul ac uetera probari examinariq́ꝫ
posſint, quàm in hac tua Pariſiorum Lu-
tetia,

tetia, idq; propter summam vrbis tum celebritatem tum frequentiam, in quam non è Gallia modò, verumetiam ex omnibus propemodum Europæ regionibus admirabiles ac sæpe inauditi morbi vel curandi vel diiudicandi perferuntur. At ego principum obsequiis ciuiúmque nostrorum officiis implicatus non citra valetudinis meæ & rei familiaris dispendium, magnis lucubrationibus hoc scribendum opus suscepi: atque eo certè lubentiùs, quòd doctorum virorum hortatu ac precibus quasi stimulis ad perficiendum acriùs incitarer, qui aliis compluribus non mihi vni viuendum esse proponebant. Quanquam autem magnum hoc & summè arduum prouinciæ munus esse video, iudiciorum tamen seueritate minimè deterritus quicquid periculi est subire, ingeniiq; vires experiri honestum cum primis & generosum esse duxi. Si summam quæ desideratur perfectionem non sum assequutus, eam tamen conatus sum adumbratione quadam exprimere. Cognito enim veterum iudicio, & omnibus perlectis qui de philosophia atque medicina aptiùs aliquid posteris tradiderunt, non quæ cogitatioue sola plerique fingunt atque comminiscuntur, sed quæ

vera ac solida ab optimis quibusq; tum Græcis, tum Latinis, tum Arabibus, firmissimis argumentis probata ad medendi vsum conducere obseruaueram, excerpsi & in vnum contuli. Quid de quaque re controuersa sentiendum putarem liberè pronuntiaui, non vni alicui me addicens, ne aut in arrogantiam, aut in errorem magnopere incurrerem. sic multorum lites diremi, dubia stabiliui, obscura illustraui, abdita protuli, noua quamplurima & hactenus incomprehensa passim adieci, adhæc rationibus, argumentis, demonstrationibus, signis, testimoniis, exemplis vsus sum frequenter. Cæterùm vbique modum tenui, & rem omnem sic temperaui, vt neque lectorem immodica profusione verborum onerarem, neque breuitate nimium concisa suspenderem, neque vel experientiam solã, vel rationem sequerer: sed viam breuem primum cognoscendi, deinde agendi curandiq; indicarem. Quod igitur tibi quondam Regi designato inchoatum opus deuoueram, idem nunc amplo diademate insignito, multis partibus auctum & locupletatum, non dubitaui hoc etiam armorum procinctu & turbulentis rebus nuncupare: id scilicet perspiciens, in grauissimis te

occu-

occupationibus leuiora non aſpernari. Summa quippe natus humanitate ſuauiſſimisq́ moribus, neminem vnquam offenſus quidem acerba animaduerſionis ſeueritate videris perſequutus: ſed tua clementia & animi lenitate ſic omnia piis iuſtisq́ legibus prudenter moderaris, vt te omnes mirificè colant, venerentur ac obſeruent. Bella certè varia, eaq́ acerrima pro veteri Galliarum iure, proq́ externorum tibi fœdere deuinctorum libertate, terra mariq́ cum hoſte potentisſimo iam diu geris quàm fœlicisſimè. Ac nihilominus omnia toto tuo imperio ditioneq́, ea tranquillitate adminiſtrantur, leges tam piè ſanctèq́ ſeruantur, literarum ſic vigent ſtudia, philoſophiæq́ genus omne ita excolitur, vt placidisſima omnes frui pace videamur. Nullus vſquam turbulentus errantium militum inſultus, diſciplinæ militaris ſumma obſeruatio, infirma quæq́ plebecula ſuis liberè potitur, nec vſquam niſi magna æquitate tuorumq́ beneuolentia vel nummos vel commeatus vel alia in immenſos belli apparatus comparas. Tantarum rerum adminiſtratione meritò omnes in te vno probitatem, vigilantiam, prudentiamq́ ſingularem, omnium de-

nique

nique virtutũ cumulum admirãtur &fuſpi ciunt. Præclara hæc proſperis cœpta auſpiciis Deus Optimus Maximus bene fortunet, & nominis tui memoriã rerum gerẽdarum magnitudine conſecret immortalitati.

IOAN. FERNELII AMBIANI, IN MEDICINAM, PRAEFATIO.

ERVM omniũ quæ naturę lege imperioq́ʒ continentur princeps homo, etsi diuinorum caducorumq́ʒ particeps, amborum societate gaudet, excelsiorum tamen ardenti desiderio inflammatus, parcè ea sequi debet, quæ sordida, vilia, atque abiecta persequitur impetus beluarum. Id exerandum profectò & detestabile videatur, si quam sui partem suscepit homo cœlestem atque diuinam, sic eam aut turpitudine vitiorum contaminari, aut blanditiis voluptatem irretiri, aut mortalium rerum cura atque solicitudine obrui sinat: vt oppressa ac perdita nequeat aliquãdo recreare sese & altius extollere. Qui enim eum uitæ cursum tenent, vt solis sensuum blandimentis illaqueati ferantur, nihilo mutis animantibus videntur præstantiores: quoniam & bestiæ neces

saria

saria vitę pręsidia inquirunt & parant, summaq; tum sui, tum prolis cura ipsis inest, vti & voluptatem. Generosissimi verò sapientissimiq; hominis est, mentem corporis inquinamentis obsitam, ad rerum præstabilium contemplationem erigere: vt quãtum vnus inter hęc omnia excellit, perspiciat, & corporis hisce compagibus licet implicatus, mentis agitatione tamẽ fiat originis suę memor, & consors diuinitatis. Hæc summa humanæ vitæ perfectio, hæc optima maximeq; diuina ratio viuendi, qua qui insignes olim fuerunt, Dii ritè sunt habiti, & amplissimis honoribus affecti, tum quòd alta sapientia essent admirabiles, tum quòd magna fructuosaq; beneficia in homines contulissent. Inde accenso cæteris animo inflammatoq; ad gloriam, vt multiplex erat mentis impetus & intentio, vtq; varia erant ea quorum studio capiebantur, complura disciplinarũ genera perpolita sunt, quæ partim necessitate, partim studio cognoscendi fuerant inchoata, Alii operum naturæ concentum eximiamq; formam & pulchritudinem admirati, & earum rerum suauitate pellecti, quæ corporibus innixæ, mutabiles, mortalesq; sub sensum cadunt: ortus earum causasq; magnis sudoribus sedulaq; uigilantia

Mentis agitatione comparatas fuisse disciplinas.

Duabus ex causis disciplinarum summi differentias.

Tria philosophiæ genera a mente cõteplante.

scrutati,

ſcrutati, natutalem philoſophiam condiderunt. Alii animi ſublimioris impulſu in res diuinas acerrimè intenti, illas quidem ſempiternas, immutabiles, ſeparatas, nulloq́ue ſenſu comprehēſas, quoad fert humana fragilitas thelogiam cognitionemq́ue Deorum prodiderunt. Interuenerunt alii medio contēplationis genere ducti, qui mathematicas diſciplinas erexerunt: illuſtres quidē illas, & demonſtrandi ſubtilitate certiſſimas. Has Plato diuinarum naturaliumq́ue rerum confines & intermedias ſtatuit, quòd ſempiternæ ſunt & immutabiles, ſed in corpore poſitæ atque ſubiectæ ſenſibus. Sunt hæc tria iam multis ſeculis celebrata ſapientiæ ſtudia, ex rerū quas verſant varietate nata, mentis vnius ſublimioris contemplatione formata. Non enim vitæ illa commodis, non voluptatem illecebris, non vllis denique fortunæ corporisq́ue bonis aptantur, neque in res tanta contemptione deſpicatas ſe demittunt: ſed propriis coercita finibus in ſe tota tanquam in orbem vertuntur, propter ſe non ob aliud quicquam mortale expetenda, vtq́ue potiſſimùm inſcitiam erroresq́ue turbulentos ab animis depellamus. Cæterùm qui animo minùs excelſo, nec ſatis ad philoſophandum nato comparatóque

Naturalis, philoſophia Theologia, & quæ eius ſubiecta materia.

Mathematicæ.

Contemplationis præſtantia.

Mens agens artium effectrix.

que fuerunt, ii item ne otiosam ætatem & sine contentione inertem traducerent, hominum aut commodis aut voluptatibus destinati, mentis illius quam πρακτικὴν id est agentem dixerunt concitatione, inferiores pepererunt disciplinas, prudentia omnes & arte comprehensas. Horum enim quicũque in hominum moribus conformandis, & recte viuendi instituto omne studium collocassent, ii ad moralem facultatem aditum fecerunt, & ad ciuile & œconomicam, quæ moderatrice prudentia administrantur. Accedit his historia, rerum gestarum memoria antiquitatis commemoratio: vti & Geographia, locorum gẽtiumq; descriptio, sine quane illa quidem illustratur atque splendescit. Omneis porrò artes excitarunt quicunque non actus hominumq; mores, sed effectus & opera sunt persecuti. Primum, vt animi sensa locutione (hęc enim effectus est, quòd linguæ organo fiat, actus verò nullus corporei instrumenti ope indiget) exprimerent, Grãmaticam concinnarunt, quę emendatè loquendi ars est, & poesim numeris astrictam, & Rhetoricam quæ ornatè copiosecq; dicendi doctrina, & dialecticam, quæ rectè disserendi est ratio. Ad humani corporis sanitatem vel tuendam vel recuperandam medi-

medicina, ad alimentorum vitæ neceſsitatē agricultura, ad ædificiorum extructionē architectura inuenta excultaq; eſt. Sic textores, fabri, aurifices, ſutores, zonarii, piſtores, lanii, fictores, pictores, librarii, aliiq; innumeri ſuas artes hominum commodis aptauerunt. Sic muſici, cantores, tibicines, hiſtriones, gladiatores, ſaltatores, venatores, piſcatores, aucupes, coci, fartores, lenones, ſcurræ, aleatores, quaſdam artes celebrarunt ad hominum delicias atque voluptatem, quæ aut prorſus ſordidæ, aut parum ingenuæ ſunt. Sed quum omnis philoſophia rei in quam incumbit materiam excutiat & ponderet, artis id erit cuiuſq; proprium, vt in materiam quæ ſponte ſuapteq; natura prodiit in lucem affectionem quandam & facultatem inſerat, quæ ſine hominum aut mente aut manu per ſeipſa non accederet. Non enim ars materiam, ſed artificium in materiam extrinſecus confert, quod aut ſtabile eſt ac firmum, velut in extructis ædibus: aut fluxum atque præceps, vt in tibicinum harmonia. Hæc igitur ſunt philoſophiæ (quæ mater omnium bonarum eſt artium) ſtudia, hæc prudentiæ, hæc artium diſcrimina, ſummaq; diſciplinarum genera, quæ tum diuerſa mentis agitatio, tum rerum quas tractant

varietas,

Vnde philosophiæ & artium dignitas spectetur.

varietas, quàm maximè disiunxit. Iam verò id inde scrutemur, quàm sit ars vnaquæque vel disciplina præstans & ingenua, quã toq; dignitatis splendore aliæ aliis præluceāt. Deorum cœlestiumq; animorum actio præstantissima sententiis omnium iudicatur, quòd in rerum optimarum contemplationem penitus incumbat: beluarum verò (quæ vitæ necessitati seruiunt, & ad voluptatem omni impetu feruntur) humilis, vilis & obscœna. Hæc si ad humanas transferimus actiones, nobilissima summeq; liberalis & ingenua videbitur hominis contemplatio, omneq; genus philosophiæ præclarum, illiberalis autem & sordida omnis opificum industria, quorum labor & opera non ardua vis animi censeatur. Inter hæc autē ars cōsedit, quæ suo genere tāto digniore queq; loco ponetur, quanto præter cæteras animum sublimiore contemplatione excolit, per quam intelligentiores sumus, & meremur sapientes appellari: idq; maximè si non illa odiū offensionēq; hominum in se struat sed haud mediocriter frugifera sit & fructuosa, cum aliis omnibus tum ipsi quoq; artifici. Quænam igitur videri debet inter artes principatum obtinere, cuius adminiculo his corporis inclusi compagibus vitam trā

Artium utilitas spectanda.

sigere

figere posſimus beatam atque tranquillam? Marco Tullio ſola naturæ cognitio contemplatioq́ rerum haud quaquam placet, ſed ignaua ac iners prorſuſque manca, & duntaxat inchoata habetur, ſi nulla comitetur adminiſtratio rerum, nec ſit ad hominum commoda ſocietatemq́ tuendam comparata. Si omnes omnium artium commoditates, facultates, atque copias diſpicis, nihil eſt medicina melius, nihil optabilius, nihil hominum generi datum præſtabilius. Nam ſi eſt vita cunctis mortalibus charisſima, ſi lux ea cum primis expetenda in qua viuimus, ſpiramus, & iucunda conſuetudine inter nos coniungimur. ſi ea primum eſt & præſtantisſimum munus animantibus attributum: ars quæ illam ſeruat, continet, ac tuetur, quo pacto non ſit omnium præſtantisſima? quid ea poteſt homini magis in votis eſſe, quæ infeſtisſimos humani generis hoſtes, morbos inquam & aduerſam valetudinem propulſat? quæ vitam incolumem ab omni ærumna & languore liberam quàm diutisſime tutatur? Vt corporis firma conſtitutione nullæ opes, nullæ fortunę ampliores: ſic imbecilla & labante illa nihil laborioſius, nihil calamitoſius. Qui ergo in hoc periculum diſcrimenq́ adductis ſubuenire &

Medicina artium digniſſima & vtiliſſima. Vtilitas eius.

 opitu-

opitulari queat, tantum abest vt in illorum offensionem incurrat, vt etiam illos summa consuetudine & amicitia sibi coniungat, atque quasi pro numine, inquit Hippocrates, colatur, qui tantas opes restituerit, per quas externæ quoque fortunę obtineri possint, illarumque vsus iucundus atque dulcis habeatur. Cæterùm ad ea quæ medicina ratione perlustrat conuersus, quàm præclara & nobili contemplatione rerum plurimarum naturas persequatur atque peruestiget, intelliges. Vt enim admirabilem hominis fabricam naturamque explicat & euoluit, ita rerum cunctarum ortus & occasus, ipsamque omnium ex elementis compositionem, animalium, stirpiumque proprias vires (tametsi non absolutè, quatenus tamen homini salutares sunt aut pestiferæ) inquirit atque parat. Quin & altiùs subiens quæcunque ex patefactis terræ faucibus eruuntur scrutatur, indeque sublata cœlorum & syderum conuersiones, & quæ inde fluunt dimanantque virtutes orbis inferioris moderatrices obseruat. Hæc autem quia non aliter quàm certa demonstrandi ratiocinandique via obtineri possunt, quis eat inficias mathematicas arteis, & dialecticam aditum ad hæc patefacere? ac multo etiam magis rhetoricen, atque gram-

Præstantia.

Quæ & quam multa debet medicus nouisse.

grammaticen desiderari: sine quibus non modò copiosè ornateꝗ́ dicere, sed ne emendatè loqui quidem liceat? Quòd si eæ vel necessariæ sunt, vel opis quiddam & auxilii conferunt, & ceu gradus quidam & aditus ad medicinam iaciuntur atque patent, medico quidem omnes erunt perdiscendæ: quòd vt inquit Aristoteles, eiusdem sit finem ipsum & ea quæ finis gratia sunt cognoscere. Quis enim eum pictorem non in magna gloria & laude ponat, qui præter operis lineamenta & pigmentorum aspersionem, nouit tabulam perpolire, colores iusta temperatione permiscere, penicillum in omne varietatis genus conformare? contrà verò eum non vituperet, & tanquàm rudem ignarumꝗ́ damnet, qui nullam istorum cognitionem habet, sine quibus maiora percipi nō possint? Idem quoque de medicina statuo, vt nemo hanc tentet vel à limine salutare, qui non antea illis disciplinis meritam & iustam operam impenderit, sitꝗ́ illarum institutis liberaliter informatus. Tanta igitur rerum cognitione præcellit medicina, vt omnium quæ mundus complexu suo coercet, naturam atque vires solerter consequatur, quas demum ad vnius hominis (cuius præcipua ilii cura est) com

Quæcunque medicina tractat hominū cōmodis aptari.

moda salutemq; referat, vt illorum vsu & appulsu integram corporis valetudinem conseruet, aduersam depellat: quanquam non semper hũc ipsum finem attingit. Hinc nos sic illi definitionem adhibebimus, Medicina est ars ad humani corporis sanitatem tuendam, profligandosq; morbos comparata. Quoniam enim quæcunque medicina ratione perlustrat, ad hominum vtilitatem refert & accommodat, artis nomine vniuersam contineri par est. Non enim vt quispiam existimauerit, partim scientia, partim ars dicenda, tametsi ex multis constet theorematis, quæ ipsa quidem sola per se scientia continentur. Verùm quoniam omnium medicinæ partium inter se quàm aptissimè cohærentium & concordantium ea est conspiratio, is consensus, vt homo saluus & incolumis seruari possit, æger autem in integrum restitui, ex ipso fine vniuersa artis nomen accipiet. Porrò autem vt cuiusque artificis interest, subiectam quam tractat materiam omnino perspectam habere, quò expeditiùs in omnem artificii speciem & decorem flectere illam possit & torquere: ita & medico humani corporis natura primùm cognoscenda est omnibus suis partibus absoluta, quod sanè totius medicinæ

Medicina quid.

Medicinam totam artẽ esse.

Prima artis cuiusque cognitio ex materia subiecta.

subie-

ſubiectam materiam eſſe confirmamus, non autem morbos ac vulnera. Vt enim dum fictor in rudi adhuc & informi ære Herculis effigiem imprimit, hæc artificium eſt & ſummum artis opus, æs verò materia quam variè tractat: ita & dum medicus ex ægro corpore ſanum facit, vnum idemq; corpus manet, quod ſubiectum eſt & materia. Quæ depulſa ægrotatione comparatur ſanitas, ſpecies eſt & forma: huius autem efficiens cauſa, medicus: aut potius ars medendi. Dum enim hæc præceptiones tradit vnde procuratio eſt valetudinis, dicitur ſanitatem efficere. Sic enim Ariſtoteles artem nimirum id eſſe ſtatui, à quo demum omnis motio proficiſcitur. Medicus eſt artis perinde atque naturæ miniſter: cuius eſt officium curare appoſitè ad ſanandum. Finis autem cuius gratia ſanitas procuratur, eſt vitæ functionum integritas. Itaque totus in hæc duo incumbit, vt ſanitatem in corpore conſeruet, vt morbum depellat. Atqui neutrum planè conferre poteſt, niſi eorum quot differentiæ ſunt & genera, quæ cauſæ, & quibus ſignis noſcuntur, iam antè perſpectum habeat & cognitum, Quocirca totius medicinæ partes quinque ſi ordine collocabuntur, omnium prima exiſtet φυσιολογική, quæ

Humanum corpus ſubiectam eſſe medicinæ materiam.

quæ hominis integrè ſani naturam, omnes illius vires functionesq́; perſequitur. Altera παθολογικὴ morbos & affectus indagans, qui præter naturam homini poſſunt impendere, & quæ illos cauſæ efficiant, quæ ſigna demonſtrent. Tertia προγνωστικὴ ſigna explicans, quibus medici futura præſentiunt, & quis morborum̃ decurſus quis exitus ſit futurus. Quarta ὑγιεινὴ quæ firmam corporis conſtitutionem bona viuendi lege conſeruat, & imminentia mala arcet, ſimul ęgrotis propriam & commodatam victus rationem decernit. Omnium poſtrema pars θεραπευτικὴ ægram corporis affectionem ſalutarium vſu & admotione propulſat ſanitatemq́; reſtituit: quæ vt ſumma totius medicinæ artem via & ratione condit. variaq́; pręſidia ſuggerit, quibus tũ toti tũ corpori cuiq; laborãti particulæ opportunè ſuccurrit. Ex his igitur quinque partibus medicina conſtituitur: quarum tres priores in contemplationem & ſimplicem rerum cognitionem feruntur, duæ poſteriores omnino in actione conſiſtunt, omne ſtudium in tuenda ſanitate, aut abigendis morbis collocantes. Vnde à quibuſdam quinque partes in duas redactæ ſunt, theoricen & practicen, quarum hæc opus omne perficit, aut le

Medicinæ partes duæ contemplatio & actio.

ge

ge viuendi,aut medicamentorum viribus, aut manus opera & administratione, quæ imponit,secat,incidit,vritq; ferramẽtis. Vnde iam practicæ non partes,sed species tres statuentur διαιτητική, φαρμακευτική χειρουργική. Etenim affectionum varietas tot curandi genera peperisse creditur. His ita in genere primo aditu strictim breuiterq; constitutis,singula deinceps accuratius persequi par est,primumq; totius hominis natura qualis sit explicanda.

Actionis medicæ tria genera.

IO. FERNELII AMBIANI, PHYSIOLOGIÆ LIBRI SEPTEM.

De Partium corporis humani deſcriptione, LIBER PRIMVS.

Quod doctrinę atque demonſtrationis ordine ars medica conſtituenda ſit. Cap. I.

VM Liber ſolutusq́ eſt animus, nudas & apertas rerum ſubſtãtias perſpicuè cernẽs, clariſſima omnium cognitione fruitur: in hoc verò corporis velut ergaſtulum coniectus, obliuione tanquam denſa caligine obrutus, in ſumma verſatur ignoratione rerum. At nihilominus ſemina quædam etiamnum retinens diuinitatis ſuæ rerumq́ maximarum dulci recordatione quaſi igniculis accẽſus, perpetuo ſciendi noſcendiq́ deſiderio flagrat. Hinc magno cum labore & ſtudioſe multa recuperat perſcrutaturq́ ſenſuum ope, atque in ea primùm incumbens, quæ ſenſibus ſunt obuia, occultiora tandem ratione colligit ſola mente comprehenſa. Ita quidem à ſenſibus tãquam à certis rerum internuncijs ſtabilita olim fuerũt diſciplinarum principia, è quibus demum perfecta omnis hu-

mana cognitio ducta deriuataq; eſt. Hæc ſumma eſt inueſtigandi facultas, quam probatiſſimi quique Philoſophi Ἀνάλυσιν, id eſt diſſolutionem appellarunt: nimirum vel à toto & vniuerſo ad partes ſingulas, vel à compoſito ad ſimplicia, vel ab effectu ad cauſam, vel à poſterioribus ad priora ſerie deducens, & abditiores illas cauſas inueſtigās, ex quibus ſingula ortu proceſſerunt. Huic aduerſa eſt altera componendi ratio, quam maximè natura nonnunquam & ars ipſa ſequitur, ex partibus ea totum, ex ſimplicibus compoſitū, ex cauſis effectus, ex prioribus poſteriora nectit, atque id omnium primum ſtatuit, quod diſſoluēdo poſtremum fuit peruestigatum. Doctrinæ ſuæ initium ab analyſi duxerunt, quibus curæ fuit omnia dilucidè atque certo demonſtrationis nexu confirmare. Sic Geometriam & Arithmeticen Euclides, ſic Aſtronomiam Ptolemęus, ſic & Philoſophiam Ariſtoteles poſteris tradidit, eaq; ſolida doctrinæ ſuæ fundamenta iecit, è quibus multa tandem producerentur incredibilia vulgo & monſtri vel portenti ſimillima. Hos igitur quaſi veſtigijs odorati tradendæ medicinæ initium ab humano corpore ducemus, quod & artis ſubiectum exiſtit, & omnium primū ſenſibus occurrit notiſſimum: à quo dein per minima quæque deducti ad ea denique mentis impulſu feremur, quę cogitatione ſola compreh endi poſſunt.

Quid hominis corpus à cæteris diſtat animantibus, quasq; partes habet illis communes. Cap. II.

VT vniuſcuiuſque animātis, ita maximè hominis corpus animæ gratia conditum eſt,

non modo vt diuerſorium, verum etiam vt organum accommodatum illius inſitis viribus expromendis. Atque vt mens, dicente Ariſtotele, formarum eſt præſtantisſima, & ratio artium omnium ars vel officina, quòd vna omnes omnium animantium vires poteſtate contineat: ita & illius organum inſtructisſimum eſt, & conformationem pulcherrimam conſequutum. Itaque homini corpus datum eſt, tum figura tum partium commoditate princeps: quod vt diuinæ mentis munere fungeretur, tria obtinuit quæ cęteris animantibus negauit rerum natura. Primum quidem figuram celſam & rectam, quæ in cœlum ſuuḿq; conditorem ſe attollens, cœleſtes igniculos & ſemina diuinitatis ſuæ teſtatur. Deinde ſummo corpore cerebrum amplisſimum, animi eiusq́; partium ſedem: vt enim animus permultis facultatibus præditus eſt, ita homini quàm cæteris animantibus domicilium capacius dari par erat, idq́; pluribus inſtrumentis contineri. Præterea manus exporrectas, beluis denegatas, quibus facilè perſequatur quæcunque mens iuſſerit. Licet quidem & claues ſoli homini datas, & alia multa multò aliter atque cæteris animantibus informata numerare, ſed quæ tamē ſint illorum trium vſibus accommodata: vt ſit partium omnium ſumma ſymmetria, ex cuius præſtantia ſignum quoddam & ſpecimen ſapientis conditoris oſtenditur. Hæc igitur homini quòd rationis eſſet particeps, ſunt attributa. Cętera obtinet alijs quoque animantibus perfectis communia. Nam quum ſumma omnium actio in ſenſu ac motu conſiſtat, omnia peræquè partes in hæc accommodatas acceperunt, oſſa, cartilagines, vincula,

Tria ſunt quibus humanũ corpus diſtat a cæteris.

neruos, muſculos, tendones: & alias quibus hæ aluntur maximeq́ue venas, & arterias. Senſus atq́ue motus primæ partes effectrices ſunt, cerebrum, ſpinę medulla, atque nerui. A cerebro omnis motus atque ſenſus, à quo medulla in omnem ſpinam fuſa porrigitur: ab hac demum neruorum frequens propago, per quos vniuerſum corpus

Oſsiũ vſus.

mouendi ſentiendiq́ue vires accipit. Cùm verò minimè tutum eſſet nec decorum, vermiculorum ſerpentiumq́ue more repere hominem tot rerum principem, firmis oſsibus illi natura corpus erexit atque ſtabiliuit: vt tanquam propugnacula eſſent aduerſus omnes impetus, & ſtabilimen atque robur corpori ſuſtinendo, haud ſecus atque baſis & columna ædibus ſubiecta. Cęterum non in animante (nec enim commodum atque vtile fuerat) os vnicum idq́ue ſolidum poſitum eſt, ſed quò in omnem partem flecti moueriq́ue poſſet, ex

Articuli.

varijs diſcretiſq́ue compactum. Vt elegantiore artificio naturæ hoc opus conſtaret, idcirco articulis ita iuncta & continuata ſunt oſſa, vt cuiuſque extremitas alterius ſinum & capacitatem ſubeat. Ea ſtructura Græcis eſt ἄρθρωσις, oſsium extre-

Vincula.

ma ſic aptè cõpoſita, articulos appellamus. Quoniam verò periculum erat ne motu violento oſſa ſeiugata diſtraherentur, neve dum artus animal quocunque vult inflectit, contorquet, porrigit, aut contrahit, ex ſedibus exciderent, natura omnem oſsium copulationem & ſtructuram arctiſſimis firmiſsimiſq́ue vinculis extrinſecus rotundo ambitu colligauit, quæ articulos non ſinant motus agitatione diuelli. Validum quidem eſt vinculum, durum atque firmum, ſenſu vacans & impatibile, ſed quod tamen in anguſtum adduci

Cartilago.

poſſit & relaxari. Addidit & articulis munitionẽ, dum oſſium ſinus & ſummas partes, quæ ſupercilia à quibuſdam vocantur, omnia denique extrema cartilaginibus obduxit obliniuitq; lubrica leuiq; materia, quò ſint in motibus ab attritu & quaſſu tutiores. Iiſdem quoque auriculas, nares, extremasq; coſtas muniuit, vt duriorum corporum occurſui cederent, & infracta permanerent. Quemadmodum autem articuli & quæ dicuntur cartilagines, ſic & vincula expertia ſunt ſenſus, quę nil mutuantur à cerebro, qua de cauſa ne ſe ipſa quidem mouere poſſunt. At verò neruis quorum è cerebro aut è ſpinæ medulla eſt origo, prima ſentiendi mouendiq; facultas data, qui tamen quoniã molles ſunt, ſoli trãsferre nequeunt oſſa, tam magna pondera. Vt hæc igitur mouerentur, neceſſe fuit motus inſtrumentum quoddam creari ex ambobus temperatum, neruo ſolidius & durius, vinculo mollius, quod in ſenſu & robore mediam inter illa naturam obtineret. Id quidem eſt τένων, qui cœpit à noſtris tendo appellari, ex tenuibus nerui & vinculi fibris intextis concretus. Tenuia quaſi fila tutum non erat ſine firmamento in omne corpus diſtribui, oſſaq; prægrandia mouere: quocirca natura medias inter illa regiones molliore ſubſtantia inferciens, quaſi rimas expleuit. Ea eſt caro ſimplex fibris ad robur circumiecta, ac veluti molle ſtragulum data cadenti aut recumbenti animali, vtq; præſidium quoddam omnibus particulis principibus obtenta, ne aut vulnerentur, aut frigore rigeant, aut æſtu contabeſcant. Quod igitur ex nerui & vinculi fibris duntaxat contexitur, tendonem dicimus, qui verò præterea carnem habent fibris

Nerui.

Tendones.

Muſculi.

Quę partes ad motum conferant.

induĉtam & impoſitam, muſculi appellantur & lacerti, hi plerunque in tendonē deſinunt. Nunc autem ſi omnia conferre volumus, quæ ad motionem vim quandam & locum obtinent, oſſa primùm & maximè impelluntur cienturq́: quæ illis motum afferunt inſtrumenta, ſunt tendones, lacerti, nerui duriores præſertim: mouendi principium, cerebrum & ſpinæ medulla: partes quarum beneficio mouetur animal, articuli, cartilagines, vincula: hac igitur partium commoditate motum fieri cōgruebat.

Senſuū partes.

At in ſenſu longè impar & diſsimilis eſt ratio. Cùm enim motio actio quædam ſit, ſenſus verò perpesſio verius quàm actio: haudquaquam ſenſus eum apparatum ornatumq́ partium, quem motus deſiderabat. Nā tactionis ſenſus quem omnes ex æquo animantes participant, neruis neruorumve fibris in omne corpus diffuſis indigebat: quibus ſuſceptæ tractabiles qualitates cum ſpinę medulla & cerebro, quæ (vt aliquando demonſtrabimus) ſenſus & motus principia ſunt, continuatione communicantur. Cæteri autem ſenſus quibus animantes perfectiores ſunt præditæ, neruis item conſtant, per quos ſenſum capiant. Partes in ſingulis inſtrumentis circumiectæ neruis, horum duntaxat gratia conſiſtunt. Ex quibus perſpicuum fit, homini quà animal eſt, cerebrum, ſpinę medullam, neruos, & cæteras quas connumeraui partes ad motum aut ſenſum cōcurrere: de quibus rurſum ſigillatim dicemus, ab ijs exorſi quę cęteris quaſi fundamenta iaciuntur.

Ordo ſequētium.

Etenim hominem arte deſcripturi, σκελετὸν, id eſt aridum & oſſeum primùm extruemus, quem deinde vinculis, neruis, lacertis, venis, arterijs, cute, reliquis denique

partibus interioribus adornatum,perpolitumq; reddemus.Sic ex ſimplicibus hominis partibus vniuerſi compoſitionem perſpiciet qui volet, & luculentius quàm ſi conſectionis ordine compoſitiores partes ſeorſim ſcrutetur. Harum ſiquidẽ inſpectione,nihil certum ſciri,nihil planè cognoſci ac percipi poteſt earũ, quæ ſimplices in omne corpus feruntur.

De Oſſibus. Cap. III.

OMnium oſſium ſedes & origo ſpina eſt,quã veteres carinæ in nauigio primùm iactę cõpararunt:cui ceu fundamento latera,prora,puppis innixa cohærent. Atque vt hac clitellarij muli perferunt grauiſſima pondera,ita in omne corporis moles cuius ope ſtat & erigitur. Ad neceſſitatem actionũ cùm hominẽ flecti curuariq; oporteret, pluribus coagmentata & compacta eſt oſſibus tanquam nodis,quæ vertebræ nobis dicũtur,omnes oſſe ſacro ſuffultæ. Vniuerſa ſiquidẽ ſpina quatuor in partes fuſa exporrectaq; eſt, os ſacrum,lumbos, dorſum, & collum. Os ſacrum quod & latum appellant, primo aſpectu vnum atque continuum videtur,at aqua vel oleo feruẽti diu multumq; demerſum, ſex quaſi vertebris conſtare. Cuius ab ima parte os aliud appenſum demittitur, quod Græcis κόκκυξ, noſtris cauda dici poſſit: hoc quoque cõpactũ quatuor oſſibus teretibus, gracilibus,& magna ex parte cartilaginoſis. Supra os ſacrũ lũbus quinque oſſibus cõſedit,cui dorſum inſidet vertebris ſtructum duodecim, proximè ceruix ſeptem. Itaque triginta ſunt omnes in ſpina vertebræ. Omnium os ſacrum eſt ampliſſimũ,cui tum magnitudine tum craſſitudine ſuccedunt lumborum vertebræ,ar-

ἄκανθα

Spina dorſi.

Os ſacrum.

Coccyx.

Lumbus.

Ceruix.

Vertebræ.

cto cauo mediæ perfoſſæ. Reliquę ſuperiores quā tum ſitu ab infima, tantundem & mole diſtant: vt ſit illarum ad occipitis radices continuata quędam attenuatio. Cæterum quæ in ſummis ineſt interior capacitas, medullæ labenti peruia, omnium eſt ampliſſima, inde verò tantum coarctatur, quantum dilapſa proceſſit. Vt ſemel dicam, ſuperiores vertebræ interceptis inanitatibus amplæ ſunt, mole graciles, contrà inferiores, omnes mira compage ad δυσπάθειαν cōtextæ: atque vt his ſtructura foret tutior, figuram variam acceperunt. Quà quidem intrò ad inteſtina vergunt, rotundæ ſunt & in orbem conuolutæ, læues, nullis tuberibus exaſperatę, ſed vt nodi (hinc σπόνδυλοι nomen inuenerunt) alijs alij ſuperpoſiti columnam exprimunt: quibus eſt ſubſtantia tenera magis & rara, ac ſpacijs inanibus intercepta. Extrà multiplices efferūtur productiones (ἀποφύσεις appellantur à Græcis) denſiore illæ & compactiore ſubſtantia, à quibus externa facies ſpinæ ſpeciem refert. Alij enim ſunt è medio prominentes, alij tranſuerſi vtrinque additi, alij ſurſum deorſumq; ducti, per quos vertebræ texuntur & cohærent. Supremis duabus exceptis, habet cæterarum vna quæq; inferiore ex parte mediocres vtrinque ramos deorſum ſpectantes: ex ſuperiore verò alios maiores extumeſcentes ſurſum exigit. Talis autē eſt vertebrarum contextus, vt proceſſus ſurſum euecti, modicos ſinus habeant, qui alios quoque proceſſus à ſuperiore vertebra delapſos excipiant: ſex inferioribus vertebris maximè conſpicuum eſt vnamquāque ſuperiorem inſinuari in aliam ſubiectam ſibi. At verò ſummas duas nullus proceſſus, ſed ambiens membrana copulat. Sola au-

Tres vertebrarū proceſſus.

tem ſuprema medium eminentem quaſi ramum, & extimum non nouit: hunc reliquæ omnes ad decimam vſque dorſi, quæ eſt omnium decimaſeptima, deorſum porrigunt: in rectum vero', quęcunque illi ſubiectæ ſunt. Tertium ramorum atque proceſſuum genus qui tranſuerſi dicuntur, e' vertebrarum omnium atque ipſius ſacri oſſis lateribus vtrinque prodeunt parte externa. Inſunt hi longiores in lumbis, ſed graciles quaſi pro coſtis diducti. Breuiores in ſuperioribus, qui toto dorſo in tuberculum deſinunt, vbi coſtæ nectuntur. Sex in ceruice ſummis, tranſuerſi ramuſculi in longũ perforantur, ſeptimæ raro', cæteris nunquam, tametſi ſingulæ quæ ad lumbos tendunt parte interna pluribus patent foraminibus, & quaſi anguſtijs in quas venulæ commeant, quorum nihil in reliquis magnopere videas.

Vertebrarum tenuia foramina.

Vertebrarũ proceſſuumq; omnium extrema cinguntur & circunfunduntur cartilagine permulta, in hanc vincula craſſa, dura, & valida inſeruntur, quorum beneficio interiores vertebrarum nodi cohæreſcũt, vtpote quæ inter nodos fuſa nexu illos firmiſſimo colligant. Externæ vertebrarum partes proceſſibus implicantur ſurſum deorſumq; ſpectantibus, vt alijs aliæ nexæ, & omnes inter ſe aptæ colligatæq; videantur. Præter hæc tamen vinculum membranis validis intextum vniuerſam ſpinam extrinſecus obuoluit. Hæc de ſpina ſatis, iã de capite.

Cartilago vertebrarũ

Huius verticem calua integit ſumma parte globoſa & rotunda, introrſus concaua. In hac ſuturæ ſunt tres: vna in priore parte quã στεφανιαίαν, id eſt, coronariam vocant, quia e' temporibus vtrinque in ſummum verticem per trãſuerſum viã capeſſit: alterã λαμβδοειδῆ dixere quæ

Capitis oſſa.

Suturæ.

in occipite poſita, à capitis imo & poſterioribus vtrinque partibus ſurſum contendens, in angulum coit ad Λ. literæ figuram. Tertia ὀβελιαία in capitis lõgitudinem porrigitur ἀπὸ τῆς λαμβδοειδοῦς angulo in mediam coronam excurrẽs. Hunc in ſyncipite cõcurſum βρέγμα Græci nuncupãt. Atque in ijs ſunt dentatæ more ſerræ rimarum connexiones, nec vinculis nec cartilagine vinctę, ſed ſuis quaſi dentibus pectinatim intextæ. Supra aures verò duæ ſunt illis disſimiles commiſſuræ ab obelæa interuallo pari diſiunctæ, à ſquãmę ſpecie λεπιδοειδεῖς dictæ, per quas oſſa quæ petroſa vocant ſubditis oſſibus ſquãmarum modo, & (vt nonnulli dicunt) imbricatim agglutinãtur. Ea autem ſic enumeres. Parte poſtrema os occipitis id quod cerebellum nominant concludit, quod triquetra ſutura circũſeptum, ad poſteriora deorſum vergit. Omniũ quæ in capite ſunt illud maximo foramine perterebratum, quo medulla è cerebro in ſpinæ fiſtulam delabitur. Huic vtrinque ſinus adiuncti, in quos prima vertebra additamentis quibuſdam & appendiculis inſeritur. Inde factum os multò anguſtius ad cerebri radices contendit, vbi per tranſuerſam commiſſuram vix pollicem longam ei oſſi arctè connectitur, quod Græcis à cunei ſpecie σφηνοειδὴς eſt appellatum. Occipitio latera capitis innituntur, quę ſyncipitis, nõnunquam & τοῦ βρέγματος oſſa dici ſolent: hæc ad ſummum verticem acta vtrinque ei commiſſuræ aſſident, quæ recta in capitis longitudinem fertur. Subter hęc, duo ſunt ad ſuã quodq; auriculam: quæ à lapidis ſpecie & duritia λιθοειδῆ dixerunt. In horum cauo oſſa duo viſuntur malleo aut incudi ſimilia. Ab vtroque pro

Quot oſſa caluæ.

ceſſus quaſi ſurculus intrò ſubit ςηλοειδὴς, in quo foramen quo ſoni admittantur intrò fertur ad cerebrum. Extra promittuntur duæ particulæ, altera mammæ ſimilis parte poſtrema ſub auris via, altera teres & procera ſub temporibus eminens, quæ osſi iugato committitur. Os ſextũ frontis eſt, quod in ſuperciliorum ſede vbi eminet duplex eſt, concluditq́; gemina facie inanem capacitatem in nares deriuatam. Pars ſuperior coronaria ſutura cingitur, inferior in oculorum caua reflexa, ſummum in his parietem facit. Finitimum hoc osſibus faciei, à quibus tenui commiſſura diſterminatur, vtrinque à temporibus & ſaxeis osſibus prognata, quæ oculorum caua dirimit, inde ad ſummum naſum ſe applicans vbi ſupercilijs interiecta vallis eſt. Iam his totiq́; cerebro ceu baſis quædã ſubſternitur os σφηνοειδὴς, quod qua parte occipitis osſi iungitur, anguſtum eſt & rarum, attamen profundum. Parte priore frontis osſi occurrit & annectitur, in ea via quæ in nares procliuis fertur. Varia in hoc cernuntur vtrinque foramina, per quæ ſentientium neruorũ propagines dimanant in ſenſus. Sub interiore eius facie capacitates duæ latent, in quibus eſt illud rete plenum admirationis, aliaq́; cerebri arcana. Proceſſus concauos emittit ab alarum ſimilitudine πτερυγοειδεῖς vocatos, alterum ſurſum ad caua temporum, frontis osſi & ei quod à lapide nomen habet commiſſum, alterum canalis & tubi inſtar deorſum ad poſtremos dentes verſum, qui reflexo extremo palatum terminat, eiq́; committitur. Nunc de facie. Faciem totam geminam diſcernit ea commiſſura, quæ ab interuallo ſuperciliorum per medias nares inter primores dentes

Faciei commiſſuræ.

Baſis cerebri.

Faciei oſſa.

producta,palatum in longitudinem ſecat.Maximum in ea eſt os malæ, in quo dentium ſuperiorum radices figuntur : excurrit id intrò ad palatum , pars verò eminentior ſurſum effertur ad naſi latus & maiorem oculi angulum.Supra radices dentium maxillarium capacitas ingens concluditur,ad oculi ſedem ſurſum lata , quam alba ac ſimilis glandis ſubſtantia communit.Superiore maxilla(quam propriè malam Celſus appellauit)ad radices primorum qui ſecant dentium,oſſa duo ſita ſunt,intus duntaxat lineis diſtincta: rurſumq́ duo perexigua quo loci interſtitium eſt narium,& vnde ſuperius labrum enaſcitur.Quæ quatuor tenuiſſima cùm eſſent & obſcuris lineis ſeparata,maxillæ ſuperioris partes effecimus , ne quenquam fortè multitudo tanta obrueret . Inter oculum & aurem apparet os editum , iugale vocant , durum quidem & temporum muſculo tanquam præſidium & propugnaculum , cuius pars poſterior oſſi cui à lapide nomen eſt , in eo exortu copulatur,qui oblõgus ab aure aduerſum ſpectat:pars infera oſſi maxillæ , ſupera ad oculi paruum angulum frontis oſſi cohæret . Naſus oſſa duo geſtat,quadrangula,procera,à iugo naſi deorſum per illius longitudinem ducta,in quorum extrema cartilagines inſeruntur alæ vocatæ.Vtriuſque oculi foſſæ tria ſubſtituuntur oſſa. præter ea quę veluti parietes ſunt aut frontis,aut malæ,aut zygomatis,aut productionum quæ à cuneo manant.Horum ſiquidem omnium extrema in oculorum ſedes concurrunt,lineis diſcreta conſpicuis.Trium quæ dixi maximum, ad minorem oculi angulum collocatur,quod à zygomate & frontis interiore pariete , obſcuræ vix diri-

munt commiſſuræ. Alterum conſpiciendum magis foſſæ parte infima, fere' ab eo malæ foramine quo neruus in labra ſuperiora deducitur, intro' recurrens, auricularis digiti latitudine. Tertium oblongum tetragonum ad oculi angulum maiorem poſitum, malæ ſuperioris extremo a' latere annexum. Inter palatum & cerebri baſim vſque ad nares vtrinque diuerſa diſiecta ſunt oſſa, tenera quidem atque tenuia, ſed quæ tertij huius propagines videri posſint. Ea varie' contexta ſpongiæ formam referunt, vt dubitare non liceat tertium illud hoc eſſe, quod Græcis σπογγοειδὴς appellatur. Pręter id ad ſummam naſi radicem, intus fixũ hæret aliud tenue & latum, magno illi obtruſum foramini, quo e' cerebro in nares curſus eſt: hoc varie' pertuſum more cribri Græcis ethmoides dicitur, ab eo diuerſum quod eſt ſpongoides. Illius e' medio mittitur eminetq; ad cerebrum quaſi verruca prædura: deorſum autẽ per medios narium ſinus ducitur ἔκφυσις laminę ſpecie, q̃ nares æque' diſcriminat, geminasq; reddit, hanc nobis liceat Macrobij verbo narium interſtitiũ appellare, cui cartilago innaſcitur naſi pars infima. Parte interiore alterum exiſtit palati interſtitium, quod malæ propago quædam eſt, vt ipſa quoque mala geminum. Id a' ſupera palati parte natum cuneo inneĉtitur pede firmisſimo, ſurſumq; ſeſe erigens dum narium interſtitio occurrat & committatur, interiorem palati cauernam dirimit facitq; geminam. Hæc veteres anatomici, tanquã nulla eſſent, ſilentio pręterierunt, quæ (quoniam tenella) minime' in ijs capitibus cernas quæ putida ſunt atque confeĉta, verum ſingula monſtrabit purgatio diligens, moxq; ex

feruente oleo facta diſſolutio. Maxillam inferiorem duo conficiunt oſſa mento extremo ſtrictiſſimè agglutinata. Vtrinque ſummis ab extremis duo veluti cornua prominent: alterum prius quod tendones ex temporum lacertis aſciſcit, alterum poſterius in exiguũ ſinum τοῦ λιθοειδοῦς, quod ſub audiendi via ſe inſerit, non quidem cartilaginoſa aut ſerrata compage firmatũ, ſed vinculis quę motum liberum & expeditum cardinis modo maxillæ permittant, vt ſit mobilis vna ex omnibus capitis oſſibus. Hac enumeratione quę integra & abſoluta cenſetur, totius capitis oſſa duo ſunt & viginti: ſex caluę, deinde cuneus, duo zygomata, faciei vndecim, maxillæ duo. In facie enim numerantur malæ oſſa duo, naſi totidem, in oculorum antris ſex, ethmoides ſeu cribrum vnum, cuius narium interſtitium portio quædã eſt: palati autem interſtitium apophyſis eſt malarum. In horum numerum ſi quæ ad primorum dentium radices ſunt, rurſumq; duo ad narium ingreſſum poſita referes, erunt omnia ſex & viginti. In linguæ radice à cæteris diſcretum os

Dentes. exiſtit, quod à υ ſpecie ὑοειδὲς appellarunt. Vtraque porrò maxilla crebrò perfoſſa quibuſdam quaſi alueolis, vt in ſingulas foſſas ſinguli dẽtes infigantur. Hi autem ferè ſexdecim ſunt, rarò plures, pauciores nonnunquam: ex ijs quaterni primores dicuntur à noſtris, à Græcis (quia ſecant) τομεῖς. Poſt hos canini ſunt vtrinque duo, vltra quos maxillares vtrinque quaterni, quorũ duo vel plerunque tres vltimi & intimi, qui alijs nunquam, alijs ſerò gigni ſolent, genuini vocantur. Primores & canini vnica radice nituntur, maxillares binis aut ternis aut quaternis, atque

inferiores vna minus quàm superiores. Is est ossium capitis numerus eaq; structura. Thorax totus dorso innititur, cuius duodecim articulos numerauimus, vnde & costæ vtrinque duodecim. Proditum est à Galeno nõnunquam vnam deesse, vnam rarò accedere, quod inter portentosa connumerem. Itaque vnicuique uertebræ ad radicem transuersi processus, sinus inest leuiter concauus, quì costæ principium extanti tuberculo, quod illius est caput, excipit. Illinc costa originẽ ducit, quæ non ita longè transuerso processui arctè deuincitur: deinde in priora thoracis inclinãs curuatur, cumq; ita multum prodijt, protinus in os pectoris curuata resilit. Septem superiores integræ atque perfectæ cum pectoris osse committuntur extremis cartilaginosis, & in leues sinus illius ossis conduntur. Nectuntur autem tenuibus mẽbranarum vinculis, quæ sunt tam multa vt omnia velent & obducant, atque uix à sensu noscãtur. Os ipsum pectoris quod στέρνον appellant, ex septem ossibus constat, in transuersum cohærentibus, vt singulis integris costis singula pectoris ossa respondeant. Ab ossis huius extremo dependet cartilago oblonga, quæ à Græcis ξιφοειδής, id est ensis effigie ducta nuncupatur, à iunioribus malum punicum. Reliquæ inferiores quinque costæ neutiquam ad os pectoris perueniunt, sed inchoatæ & quasi mutilæ in cartilagines finiuntur, quę sursum retortæ inter se quasi conglutinatæ cohærent, inde nothas & adulterinas appellarunt. De humero & brachio, quæ his velut affixa innituntur, dicendum. Regionẽ totam quæ ponè pectus sita est, scapulas appellant, in quibus ossa duo sunt lata, figura triquetra, ex-

Thoracis ossa.

Costæ.

Scapularũ ossa.

terna facie tumescente, interiore reducta. Hæc sunt ὠμοπλάται Græcis, Latinis scoptula operta, nonnunquam & scapulę. Quà in dorsi in spinam deuexa sunt, lata videntur & prętenuia, hinc paulatim crassiora facta coarctantur, tandem eminēt ad extremum acutiora. Id genus ossis alteri nulli commissum, costis posterioribus velut innatat, parte ima non mediocriter cartilagine obductum, vbi validis musculis neruisq; constringitur. Extremum autem angustius (ceruicem quidam appellant) quasi in acetabulum desinit, quod humeri caput excipit. Interiore ex parte exiguus acutusq; ductus exit, qui à coruini rostri similitudine κορακοειδὴς vocatur à Græcis. Alterum quasi ramum externum, magnum quidem & à suprema ossis parte natum ἀκρώμιον dicunt: solius is est hominis sub finem leuiter sinuatus, quà iugulum clauesq; admittit. Os enim in pectore summum iugulum est, quod supremæ costæ incubās dextra læuaq; ad scapularū ossa promanat, acromijs, vt dixi affixum. Duo sunt iuguli ossa pectoris ossi in transuersum commissa, quæ & figura & crassitudine sunt inæquabili, plurimumq; more fistulæ perforata. Nunc de toto brachio. Sunt omnes eius partes numero tres, humerus, cubitus seu brachium, & manus. Humeri os est vnicum, teres, durum, medulla inundans, partibus extremis tumidis & cartilagine obductis. Summū eius caput grandiusculum est, globosum, in scapulæ sinu (κοτύλην Græci appellant) collocatum, cui validis vinculis tum intus, tum foris ambiētibus astringitur. In huius parte externa patula rima inest, ceu via qua ingens tendo cū neruis in brachium tutò commeat. At imum humeri ad cubi-

Iugulum.

Brachij totius ossa.

tum

tum ſpectans non globoſum, ſed uno & altero tumore turgidum eſt, altero extrinſecus minore, interiore altero atque maiore. Inter hæc ſinus duo ſunt, in quibus cubiti ſumma pars trochlearum modo conuoluitur: duoq; quaſi uertices extant in orbem flexi, caua item duo, quorum poſterius multo maius eſt aduerſo. Brachiũ duobus ſtruitur oſsibus, quorum maius cubitus appellatur, minus uero illi inſidens radius eſt, Græce κερκίς. Illud ſummo ſuo capite mediũ quaſi uerticem habet, qui in medium quoque humeri ſinum ſe inſerit. Extant & proceſſus duo peracuti utrinque medium uerticem finientes, poſterior qui maior eſt, dum cubitus tenditur, in poſterius humeri cauum ſe recondit: prior uero cum is flectitur, in aduerſum. Radius ſuperiori ſuo capite rotundo & leuiter ſinuato, exiguũ humeri tumorem excipit, illicq; robuſtis uinculis cubito illigatur. Quod in articulo extra prominet ἀγκὼν appellatur, cui aduerſus eſt flexus, quemadmodum genu poples. Cubiti radijq; media hiantia ſunt & diſiuncta. quæ tamen rurſum inferiore parte ad primam palmæ partem coeunt, occurritq; cubitus minimo digito, radius pollici: à cubito proceſſus exit στυλοειδὴς, cui palmę pars ſumma inſiſtit. Brachiale nonnulli uocant primam ſummamq; palmæ partem, quam & καρπὸν nominant, oſsiculis octo conſtructam, Manus oſſa. uno quidem ordine tribus, è quibus unum geminum eſt, altero quatuor, quæ omnia ſunt exigua, dura tamen nec medulla perfuſa, neruoſis cartilaginoſisq; nexibus per συνάρθρωσιν conſtricta. Totius figura à ſummo leuiter tumens intus ſinuata. Succedit illi μετακάρπιον, id eſt ima palma, oſsibus quatuor contextum, quibus eſt carpo per συνάρθρωσιν adhæſio. A ſingulis ſinguli digiti directè porriguntur uno pollice dempto,

qui oblique μετακαρπίῳ uidetur additus. Ex ternis oſsibus digiti conſtant ſinguli, priorisq́; nodus conſequentis ſinum perpetuo ſubit. Breuiter, oſsibus quindecim continentur aptanturq́; digiti, duodecim palma, duobus cubitus, unico humerus, præter ea perexigua, quæ σησαμοειδῆ uocantur, in iuncturis conſtituta. Hæc de ſuperiorum partium oſsibus, nunc de inferioribus.

Oſſa coxarũ uariis prædita nominibus.

Os ſacrum magnos rectosq́; ſtipites & proceſſus utrinque emittit, quibus aſtricta ſunt oſſa coxarum longe ualentiſsima. Horum autem partes, quanquam diſcretæ non ſunt ob amplitudinẽ, uaria tamen nomina inuenerunt: nam ſummæ, ilium oſſa dicuntur, quæ inteſtina ſuſtinent ac tuentur: imæ coxendicum, quæ à lateribus ſinus rotundos habent: hinc in priora ductæ partes, oſſa ſunt pectinis, quæ amplis patent foraminibus & media commiſſura arctiſsime conglutinantur. Vtraque coxendix grandi cauatur ueluti acetabulo, in quod coniectum femoris caput conuoluitur.

Femoris os.

Femoris enim ut humeri os eſt ſingulare, cuius pars ſumma ceruicem habet exertam, quæ tamen intro conuerſa in coxendicis acetabulum reconditur. Ab ea ceruice exigui duo manant proceſſus, maiorem qui foras exilit alii γλουτὸν, id eſt natem, alii τροχαντῆρα magnum dixerunt, minorem uero, τροχαντῆρα paruum.

Cruris oſſa duo.

Extremum inferius tuberculis eſt diſcretũ duobus, quibus cruri cohæret. Eſt quidem crus omnis eius partis, quę inter genu & talum interiecta eſt, tibia uero grãdioris in ea oſsis nomen, hoc ſummo capite gemino ſinu excauatur, ut duplex quoque femoris tuberculum exciperet. Alterum in crure os minus extera parte conſtitutum cubiti radio conſimile, ad genu non aſcendit: attamen duo hæc oſſa ſupra infraq; coniunguntur, mediis partibus diſſociantur atque de-

hiſcunt. Femoris & tibiæ in genu compagem tegit firmatq́ extrinſecus patella, os quidem par uum, rotundum & cartilaginoſum, nulli oſsi conſertum, ſed aliis quaſi incubans nexumq́ ui tendonum atque membranarum, cui poples eſt à tergo. Tibiæ radiiq́ partes infimæ malleoli ſunt, non modice prominentes, & carne nudæ. Hæ talo ut firmæ baſi innituntur, quem intro demerſum attingere uix poſsis. Talo calx ſeu baſis altera maior ſubiicitur, craſsior, figura tetragona. Monti pedis nuncupato oſſa quatuor impacta ſunt, inæquabilia: imæ plantæ quinque, figura tereti & oblonga: digitos omnes explent oſſa quatuordecim, ſingulos quidem præter pollicem terna, ut ſit totius pedis ſtructura oſsium trium & uiginti. Inter digitorum tum manus tum pedis articulos, oſſa ſita ſunt σησαμοειδῆ, rotunda quidē & plerūque adeo exigua ut ſenſum oēm effugiant, quemadmodum quæ in corde, in gutture, in linguæ radice, in aliisq́ nonnullis partibus haberi traduntur. In his iam omnem uideor oſsium deſcriptionem & numerum impleuiſſe.

Patella.

Malleoli

Talus.

Pedis oſſa.

Oſſa tenuiſsima

De cartilaginibus, articulis, & uinculis. Cap. IIII.

MVlta ſunt à nobis de cartilaginibus in oſſium explicatione quadā cōſecutione propoſita, adeo ut nunc cum neque illarum uſui, neque propriæ ſubſtantiæ rationi tradendæ incumbimus, pauca de illis dicenda reſtant. Plurima oſsium extrema cartilago cingit, nullus articulus non læuitate illa oblinitur, nullus expedite obuolui circunduciq́ poteſt, neq́ neruis aut uinculis coniungi, niſi quædam materia intercedat. Pręter eas autē alię quędā extant in coſtarū p̄ſenti (q̄ adulterinę uocant) extremis, ubi oſsiū,

Cartilagines in oſſium extremis.

ex quibus prodierunt figuram retinent, dum inferiores mutuô colligatæ concurrant, superiores uero in suam quæque sedem ad os pectoris applicentur. Aliæ os ipsum ambiunt atque prehendunt, aliæ extrema nasi communiũt molliũtq;, uti & malum punicũ e sterno pendulum. Aliud cartilaginum genus solitarium per se consistens uixq; ulli ossi impactum: in quo eæ numerantur, quę in ciliis sunt oculorum ταρσοὺς appellant, quę in auriculis, in faucibus, in epiglottide, in larynge, in aspera pulmonum arteria, in cordis basi: omnes quidem non ossium, non motus, sed firmitudinis & solidi roboris gratia conditæ. In quod genus ea fortasse referri possit, quæ crassa densaq; & perfossa medium genu articulum implet, de quibus rursum sigillatim suo loco uerba faciemus.

Cartilagines solæ & per se.

Iam uero ossiũ congressus & adhæsio duobus modis fit, altera per articulũ, altera per coitum, illam ἄρθρωσιν, hãc σύμφυσιν Græci uocãt. Per hanc quidem ossa quorũ non est motus diuersus, quasi unũ atq; idem sint inter se nexu indissolubili cohærẽt, idq; uel inter se strictim conserta nullius corporis interpositu, ut cum mollia & rara sunt, ueluti in sterno atque mento, uel medio quodam corpore ceu uisco agglutinata, quod aut cartilaginosum est ut in pectine, aut neruo aut carne plenum. Per articulum uinciuntur ossa mobiliter: quod si obscurior segniorq; motus est ut in costis, in spina dorsi, & metacarpio, Græcis dicitur συνάρθρωσις, ceu firmior quidam articuli nexus. Huius generis futuram esse uoluit Galenus & serratam cõpagem, qualis est in calua, frequens, similiter dentium insitionem, & commissuram, quæ nihilominus uideri possint aptius in συμφύσεως genus conferri. Sin uero conspicuus est & facilis ossium motus, uelut in cruribus, in brachiis, in manibus atque pedibus,

Ossium cõnexio multiplex.

διάρθρωσις est. quasi laxior articuli copulatio, licet non omnium par sit & eadem laxitas. Ex his promptum facileq́ue fit osium quæ numerauimus adhæsiones, ad suum quamque genus redigere. Nunc de uinculis. Non quicquid ossa colligat hoc statim nomine dignamur, sed id duntaxat neruosum prædurumq́ue corpus, sensu expers (nisi forte obtusi) solidum & exangue, quod à summa osis cartilagine in aduersi caput inseritur. Id nequaquam una est ubique figura uel magnitudine, sed à loci conformatione & usus necessitate uarium, raro neruosum, at fere membranosum est id quod extrinsecus articulum cingit. Quæ in calua sunt commissuræ compage dentata cohærent, non uinculis, ut neque reliqua tum faciei tum capitis ossa. Verum inferiorem maxillam ad aurium radices uincula connectunt utrinque præualida. Caput & ceruicem firmant duo, ab imo osis cui à lapide nomen est, ad primam dorsi uertebram, rursumq́ue duo ex eodem prope loco ad clauium extrema sterniq́ue summa protensa: & quod à tergo ex occipite ad mediam inter ὠμοπλάτας sedem procurrit. Omnia hæc quidem ingentia, robusta, procera, teretéq́ue figura. Vniuersam autem spinam extrinsecus ambit uinculum unicum, amplum, crassum, ualidum atque neruosum, è secunda colli uertebra in ossis sacri imum & coccygem desinens, omni fibrarum genere contextum, & quasi in progressu complicatum, in medias illarum sedes se coniicit, quo cartilagini immistum constantiori illas adhęsione nectat. At summam uertebram minora quædam eaq́ue tenuia & laxa imo capiti illigant. Insunt & sua costarum capitibus, astricta illa quidem parumq́ue laxa: qualia propemodum & illarum extrema cartilaginosa deuinciunt.

Vinculũ quid.

Capitis & maxillæ uincula.

Spinæ uincula.

Lata scapularum ossa uertebris subditisq; costis copulant membranæ firmissimæ, & qui illis sunt interiecti musculi.

Cōmune uinculorū genus

In illorum sinum qui summa est ceruice, humeri caput illigatur uinculo, quod instar solidæ membranæ è sinus supercilio ad humeri uerticem pertinens, tum caput ipsum tum ceruicem in circuitu ambit atque firmat. Præter id tria numerantur quæ illi insidét rotunda, duo tanquam nerui, tertium paulo his amplius. Humeri uero pars ima cubito adhęret eo uinculi genere, quod est omnium articulorum commune, nempe quod ab ossium extremis ortum, illa extrinsecus circumligat, deuincit; & continet: membranosum id & ualidum, laxum tamen & flexibile quocunque uelis, aliud illi opem confert minus latum, brachium continens ne circumactum exiliat. Apud carpum ex communi illo genere unum est: quod tū imum radium imo cubito, tum uero utrunque carpo nectit, omnia tamen laxe circunsepit. Id mox longius porrectum, omnia insuper quæ in carpo & metacarpio ossa recensuimus copulat tegitq;. Cæterum singuli digitorum articuli propriis ambiuntur colligunturq; uinculis, quorum quæ extrema sunt, unguium radices mittunt, tanquam fruticentur. Iam uero coxendicum ossa coeunt in pube per cartilaginem, similiq; copulatione ossi sacro ponè conectuntur. Amplo sinu & quasi acetabulo coxendicis caput femoris excipitur, illiq; adhærescit, tum communi

Aliud uinculorū genus

illo uinculi genere, tum alio nouo intus recondito, quod e summo femoris capite in medium sinum figitur, rigidum id, rotundum ac breue, ut neruus cartilaginosus censeri possit. His similia sunt in genu duo, alterum circumfusum: alterum intus ab ea parte natum, qua summi in tibia sinus inter se committuntur, per cartila-

ginem perforatam traiectum, inter imi femoris nodos medium se coniicit. Aliis quoque duobus latera stipantur, quæ ut nerui quidam sunt cartilaginosi. Quatuor ad istorum proportionem tibiæ partem imam pedi connectunt: præter quæ alia astant tria iisdem prope sedibus circumiecta. Pedis digitorumq; articuli perinde ut in manu uinculis cohærescunt: unde omnis absoluta iam uidetur uinculorum explicatio. Vnicum superest, quod à pectinis osse natum in penem contendit: rotundum id & unum ex omnibus concauum, quodq; à publico cæterorum munere deficere uidetur. Talis quidem est omnis uinculorum insertio, quæ quanto nexus robore uinciant & illigent, tum artus, tum ossa quæque corporis, dum hæc conderemus, patefecit comes ille Sebastianus Fråcisci Galliarum Delphini instructum exercitum in Carolum Imperatorem ducentis ueneficus: quem Lugduni præpotentium quatuor equorum in contrarias partes horam prope distrahentium nisus discerpere dilacerareq; non potuit, nedum sua compage dissoluere, nisi cum districti gladii in articulorum nodos infixi adactiq; sunt. Nunc autem alio nobis properandum.

Genitalis uiculum

De musculis & tendonibus. Cap. V.

LAcertorum substantia quanquam non ut osium simplex uidetur, hic tamen statuo de illis facere uerba, quod in partibus externis primas obtinent. Conditus est enim qui dicitur musculus neruorũ fibris ad motum accõmodatis, his caro circuncreuit tanq̃ fulciẽs illarũ

Muscu li composi tio.

robur atque confirmans: uenæ & arteriæ conſperſæ, illæ quidem ad alimenti diſtributionem, hæ ad natiui caloris cuſtodiam: omnia demum circumſcriptè tenuis membrana complectitur, muſculumq; definit. Tres ſunt illius in longitudine partes, origo, medium, & exitus: quas ſolent quidam caput, uentrem & caudam appellare.

Tendonis ſubſtantia.

Plane neruoſum eſt caput, uenter omnibus quæ numeraui cõſtat, extremus tendo contextis confuſisq; neruorum & uinculorum fibris concreuit, ut natura media donatus, durior & robuſtior ad motum fieret quàm neruus, at uinculo mollior & infirmior: hoc rurſum ſenſus acumine ſuperaret, ab illo uero plurimum deficeret. Non omnis muſculus tendonem habet, ſed is duntaxat qui os moturus in ſummam illius cartilaginem, aut in uinculum ſe inſerit. Figura quidem hic, uti & muſculus uaria præditus, prout loci ad quem pertinet conformatio ferebat. Quocirca non unus idemq; eſſe poteſt tum muſculorum tum tendonum numerus: ſed cum aliàs unius muſculi plura ſint capita pluresq; tendones, aliàs plurium una ſit origo unicusúe tendo, ſingula ſeorſum ex propria cuiuſque circumſcriptione æſtimare dinumerareq; liceat, hoc modo.

Muſculi capitis.

Frontem unus muſculus tegit latus & tenuis, à ſummo uertice ad ſupercilia & oculorum radices diffuſus, à quo nõ ut à cæteris eximas cutem, ſed ſic illi eſt innexus, ut ſit amborum motus unus, qui ſupercilia ſurſum adducit euehitq;. Palpebræ ſuperioris (inferior enim perſtat immutabilis) duo ſunt lacerti: unus ex maiore angulo qui propter naſum eſt, ad tarſi medium eiectus, cuius contractione palpebra attollitur: alter ex minori angulo eodem attingens, qui oculũ claudit: utriq; enim ob tarſi firmitudinẽ palpebra tota cedit.

Muſculi oculorũ.

In orbe oculi ſeptẽ continẽtur, quatuor

recti, quorum uis est mouere sursum, deorsum, ad maiorem minoremq; angulum: duo præterea obliquè positi illum circumferunt, septimus opticum ex cerebro neruum obuoluit & quasi circummunit & obuallat, ne qui tener & mollis est, uehementer concussus laxetur aut obteratur oculusq; demum excidat: quod in illius quoque paralysi solet accidere. Ex fibrarum quas emittit uarietate, alii hunc duplicem, triplicem alii esse dixerunt, cum tamen sit fibrarum quæ in eo sunt omnium idem usus. Ad inferiorem maxillam excurrit latus musculus, qui suprà os petrosum & tempora ambit, deinde contractior factus, sub os iugale se recondit, prolapsusq; longius non à fine instar cæterorum, sed à medio tendonem emittit magnum & præualidum, in summum maxillæ adactum: quo sursum illa adducitur & os clauditur animalis. In tanta motus ui & impetu illi uenit adiutor alius in ore delitescens, qui post maxillares dentes sursum in os capitis erigitur. Os autem aperit maxillamq; diducit musculus ex tuberculo ponè radicem auriculæ natus, deinde applicatus imæ parti maxillæ adusq; mētum: huius extrema carnosa sunt, pars media quæ amygdalas integit membranosa, ueram tendonis speciem ostentat, huiusmodi figura & compositio cæterorum nulli concessa. Musculus circunducens maxillam μασητὴρ, id est molitor dictus, quòd mandendo plurimum ualeat, trianguli speciem refert, cuius summum ad tempus figitur: latus unum ad iugalis ossis imum, alterum ad inferiorem maxillam protenditur, tertium uelut basis illa copulans per maxillæ longitudinem excurrit. Vt autem necesse fuerat motum eius multiplicem in mandendo & uarium fieri, ita neruorum fibris diuersis omnisq; generis hunc implicari contexiq; par erat. Ex maxillæ igitur lacertis

Maxillæ musculi quatuor.

maximus is est qui ad tempora peruenit, secundo loco masseter appellatus, tertio qui illam aperit, minimus adiutor. Ad labra utrinque pertinent musculi duo, capitibus quidem conspicuis,

Labrorũ musc.

obscuri uero dum in cutem sparsi obliterantur: prodeunt quidem à malis & oblique feruntur, alter in superum, alter in inferum labrum. Quatuor hi officio concordes, labrorum motus octo possunt efficere, quatuor quidem rectos, sursum, deorsum, ad dextram, ad læuam: alios quatuor cum uel plurimum separantur disiunguntúrq; labra, uel coeunt & alliduntur, uel inuertuntur, uel intro adiguntur. Eandem quam illi originem sub temporibus habet exiguus musculus, illos aliquantum comitatus, mox deinde oblique in alas nasi deflectens, utrinque unus. His ergo musculis facies tota comprehenditur. In collo & ceruice complures sunt, qui caput uniuersum mouent. A tuberculo, cui nomen est

Ceruicis musc.

à mamma, utrinque ad clauiculam & sterni summum profertur unus, tendonem illic magnum comitatus: hic caput & ceruicem deflectit non omnino recte, sed aliquantulum oblique, quem alii simplicem, alii triplicem statuere solent ex fibrarum uarietate. Duo alii sub œsophago siti, ab osse capitis in primam & secundam colli uertebram inseruntur, quorum est solum caput in priora flectere immota ceruice. Retro autem octo sunt exigui, qui in ambitu ab osse capitis in primam & secundam uertebram se figunt: ipsúmq; articulum multo robore confirmant, uti & duo qui sub œsophago iam sunt descripti. Quatuor ex his recti sunt & in rectum motus agunt, duo obliqui, reliqui item duo obliqui, at situ aduerso. His alii insident octo ab occipitis osse per totam ceruicem eiecti, quorum duo summi ampliores sunt ut reliquos posśint con-

tegere. Variis præditi sunt neruorum fibris, quæ omnes è septem colli uertebris dimanarunt: unde aliis plures, aliis pauciores octo credũtur. Hi caput retrorsum flectunt, cum hoc autem ceruicis alias duas, alias tres, alias omnes uertebras. Lateribus colli utrinque duo insunt magni atque ualidi, alter ex secunda uertebra in priora, alter ex prima retrorsum contendit, caput & ceruicem ad dextram læuamq; conuersione modica flectunt. Horum est igitur caput & ceruicem mouere quos una quidem ratio quatuor & uiginti, alia octo & uiginti dinumerat.

Laryngis muscu.

Tres porro cartilagines quæ in structura sunt laryngis musculi complures continent: quatuor enim primã secundæ nectunt, & huic illam adiungentes laryngis partem imam occludunt. Alii quatuor secundam tertiæ copulant: quorum contractu summa pars laryngis aperitur. Duobus aliis prima tertiæ cohæret, quorum interest summam partem laryngis intercludere. Sunt & alii duo ad totius basin & radicem, qui istis ueniunt adiutores. Præter istos laryngem alii octo circunstant, qui illum uicinis corporibus copulant, cumq; necessitas est, distendunt uel contrahunt. Quatuor hærent in faucibus, duo è pectore sursum ducti, fauces & gulam ad alimentum deducendum deorsum uellunt. duo reliqui sursum, quorum situs est aduersus.

Linguæ musculi

Os in radice linguæ, ὑοειδὴς dictum, nectunt atque stabiliunt octo musculi, duo ex inferiore maxilla nati, duo sub mẽto, reliqui ex tuberculo, quod est ad auriũ radices. Ad linguã illinc quoq; duo protẽdunt per latera, duo ex ossis parte suprema per liguæ mediũ: inter utrosque alii duo in lõgitudine porrigunt ab ossis lateribus prognati. Similé propemodũ productionẽ habet alii duo, quos edit ĩferior maxilla. Octo his musc. lingua quoquo uer-

Quis muſculus linguam exerit.

ſum flectitur, omnesq́ naturales obit conuerſiones. Præter quos nonus eſt coniugij expers, ab oſſe quod ὑοειδὴς Græci uocant ductus, qui linguam intro contrahit atque reducit. Idem hic laxatus atque porrectus linguam exerit & foras expellit: quod cęterorum muſculorum nulli datum eſt, ut motuum ſit opifex contrariorum. Eſt .n. ſimplex ſua cuiusq́ actio, qua ad capitis ſui & ad nerui originem adducitur. At cum nullus neruus in linguæ extremum extrinſecus inſeratur, qui foras illam rapiat, probabilius eſt hanc eductionem illi muſculo attribuere, q̃ cum quibuſdam fateri motum quendam uolutarium in nobis eſſe, cuius nullus muſculus aut neruus ſit author. Hactenus qui ſuperant clauiculas muſculos coniuncte recenſuimus: nunc reliquos ſeparatim perſequamur, qui alterutra parte corporis continentur.

Pectoris muſc.

Pectori foris ſparſi ſunt muſculi, qui ipſum attollentes ad animam ducendam ſunt uſui, e quibus à ſummis ſcapulis unus ad primam coſtã pertinet: alter ad ſextã, tres præter hos à collo in uarias pectoris priores ſedes profecti, id latius explicant. Eſt & alius parte poſteriore ab imis partibus ſcapularum ortus, qui in tres ueluti digitos diſcretus iniectusq́ mediis coſtarum quà maximè curuantur, pectus uniuerſum reuellit atque diſtendit. Subter os autem iacent muſculi inter coſtas poſiti utrinque duo & uiginti: in ſingulis nempe illarum interuallis duo, quorum interior attollens animæ inducendæ, exterior deprimens ac ſtringens remittendæ author eſt. Quidam ex fibrarum uarietate quatuor hos eſſe prodiderunt, ut ſint inter coſtas omnes octo & octoginta. Aliorum quorundam muſculorum uis eſt pectus deprimere & coarctare, quorum unus per dorſum excurrens ſeptem ſuperiorũ coſtarum radices fibris attingit, quem eo nomi-

ne pro ſeptem plerique connumerant. Alius per clauiculas ad cartilaginum extrema penetrat, quoad muſculum rectum abdominis contingat ac ſubeat. Horum contractio coſtarum extrema depellit atque ſtringit.

Scapularũ muſc.

Eorum autem qui ſcapulam duntaxat mouent, magnus unus eſt & amplus ex capitis oſſe ſecundum dorſum productus, alterq́ tenuis illum ſemper comitatus ſcapulam ſurſum attrahit. Duo alii hanc retro abducunt, quorum unus ex colli, alter ex dorſi uertebris proficiſcitur. Alius ex dorſi principio in oſſis lati caput deſinens, id ad colli latera conuellit. Ad priora autem conuertit gracilis eodem inſertus, ſed ex occipitis oſſe natus. Surſum ſcapulã euehit, is quem mox dicemus humerum quoque ſubleuare. Deorſum uero trahit, qui ab interiore pectore emergens, in partes ſcapulæ imas diſſeminatur, isq́ ſimul brachium deprimit.

Humeri muſc.

Hos muſculos alii maiores integunt, quorum tendones in humerum perlati, multiplicium eius motuum fiunt authores. Vnus mediocris ex mammarum ſede in humeri caput ſe confert, brachiumq́ ad pectus adducit. Alius ex ſummis partibus eodem porrectus, quo brachium ad thoracis ſuperiora trahitur. Alius magnus ex toto pectore ortus mammæ figuram conformat, & ad interiorem mediamq́ humeri partem deſinit. Geminus is eſt, cuius pars duntaxat inferior incitata brachium infra depellit, ſuperior altius id erigit: ambæ intentæ æquabiliter ad pectus adducunt. Sub iſti us parte inferna alius enaſcitur, quo brachiũ quoque deflectitur. Omnibus his imminet biceps muſculus, cuius alterum caput ex interiore claue prorumpit, brachiumq́ tendit, & inclinat moderate: alterum ex oſſe lato ſcapularum deriuatum, brachium ſimiliter extendit, ſimul ad exteriora reflectit: ambobus autem æque intentis bra

chium porrigitur in rectum, neque quoquam flectitur. Huic aſsidet alius è uertice lati oſsis tractus, cuius eſt brachium attollere, ſed quo alius inferior, id ad dorſi media æqualiter reflectit. Sequuntur alii duo muſculi ex infimo lato oſſe profecti: alius deinde illis inferior, qui ad poſteriora ſimul & inferiora deducit. Eſt demũ exiguus quidam ſub ala, cuius ope brachium citra ullam inuerſionem coſtis illiditur. Sunt itaque omnes ad humeri articulum decem & tres, qui in humeri os infixi id ipſum uarie contorquent.

Muſc. in humero q̃ brachiũ mouent.

Brachium (hoc & multi Latini ulnam uocant, uti Græci ὠλένην) quicunque mouent, humeri os undique obuallant, quorum duo interiores illud inflectunt, unus quidem maior ab interiore humeri ſede in priorẽ radii regionem diffuſus, alter minor à ſummo humero intro cõuerſus ad ulnam, alteri oblique inſidet ad. X. literæ ſimilitudinem. Hi pariter intenti cubitũ omnino flectunt, at ſurſum aut deorſum conuertent, ſi alter altero magis intendatur. Duo externi ſunt illis oppoſiti obliquam poſitionẽ nacti, quorum attractu cubitus prorſum extenditur. Quatuor autem ulnam circumferunt, qui ex humeri ima ſede nati parte plurima in radiũ inferũtur, & illum oblique poſiti omnes retorquent. Ex his duo qui radium in pronum conuertunt, in profundum demerſi, qui uero illũ ad ſupinum ducunt, extra quidem poſiti ſunt.

Muſc. in cubito.

In cubito muſculi ſunt duplices, alii carpum, alii digitos mouent.. Ex his qui carpo mouẽdo ſunt, duo hunc quidem intro agunt in interiore cubiti regione ſiti: alter hinc ad paruum digitum, alter ad magnum porrectus. Duo alii eundem extendunt, & ab extera cubiti parte tendones mittũt: hic quidem ſupra paruum digitum, hic uero ſupra pollicem. Iidem quoque muſcu-

lorum tendones, carpum tum pronum, tum supinum ferunt: ueruntamen in pronum motum, natura insuper quintum musculum illis administrum dedit, qui ab exteriore cubito duplicem tendonem in medium carpum funderet, alterū indici, alterum infami digito incubantem. Eorum autem in cubito musculorum, qui digitis mouendis sunt, tres parte interiore sibi incumbunt, atque mediam regionem tenēt. Omnium maximus & intimus est aliis substratus, qui ad quatuor digitos, tendones tanquam habenas emittit, quorum ope & beneficio primus & tertius uniuscujusque articulus inflectitur. Alter illi innexus in secundos articulos fibras explicat. Tertius summus & cuti proximus, tendonem tenuem latumq; sub omnem cutem interiorem manus diffundit, ut promptior ea sit in omne opus, & sensu alacriore polleat. Qui digitos erigant, quatuor sunt in extera ulna, regione media: unus quatuor digitos extendit, suum cuiq; tendonem impertitus. Sub hoc alter ad inferiorem cubiti regionem declinans, digiti minimi & medici lateribus tendones iniicit. Supra uero alii duo, quorum hic in pollicem, ille in indicē & medium digitum fibris tendonum expanditur. Trium postremorum uis est, quinque digitos in transuersum atque pronum deducere. Manum summam musculi integunt septem, omnes interiore facie conspicui: ex his duo maximi, alter sub pollice, alter sub minimo digito, ubi palma altior est & editior. Hi quos diximus tendones iuuāt, quorum est digitos ab aliis plurimum deducere. Tertius medius inter pollicē & indice cōstitutus, ad indicē illū adducit. Quatuor reliq funiculis & tēdonibus flectentibus ad digitorū radices cohęrescūt, tenuesq; fibras in digitos effundūt, per quas illos in supinū cōuertāt.

Manus musc.

Præter hos alii numerantur undecim exigui ſub palmæ lato tenuiq́; tendone, è quibus duo ad primum cuiusq́; digiti articulum pertinent: trium reliquorum unus ad primum pollicis, duo ad ſecundum. Per hos nexus firmantur & expeditiores fiunt ii motus, quos explicauimus. Dorſum

Dorſi externi muſc.

ut non oſſe unico conditum eſt, ita neque id unicus utrinque muſculus à capite ad os ſacrum excurrens mouere poſſit: ſed cum ſingulas ſeorſum uertebras flecti oporteret, à ſingulis earum interuallis (primum ſi demis) ſinguli utrinque muſculi exierunt. Illorum fibræ oblique ducuntur, ut pariter intentæ dorſum eiusq́; uertebras erigerent, alias ad poſteriora, aliàs ad latera quoquo uerſum inflecterent. Quocirca exteriores à tergo

Interiores.

utrinque numerantur tres & uiginti. Interiores uero qui ſpinam in pronum & priora incuruant, utrinq́; duo, unus à capite ductus per colli perq́; thoracis quinque ſuperiores uertebras productus, œſophago comes aſſidet, alter lumbis inſternitur, ab ultima thoracis uertebra pergens in os

Abdominis muſc.

ſacrũ. Ventris inferioris abdomen muſculi cõſtituunt octo, duo quidem recti in longum proiecti, duo tranſuerſi, quatuor obliqui. Sunt autem eo ordine contexti, ut à cute & adipe proxime duo ſequantur ex obliquis, qui utrinque à quarta & quinta coſta nati, horumq́; muſculis pectinatim implexi, per uentrem oblique feruntur membranoſa tenuitate, ac denique arctiori extremo oſſi pectinis applicantur. Recti hos ſequuntur à quinta aut ſexta coſta ſupra malum punicum directo tractu permeantes in pubem. His proxime ſubſunt reliqui duo obliqui, ex coxarum oſſibus in aduerſi lateris coſtas adulterinas euecti. Omnium infimi tranſuerſi, utrinq́; ab ilibus iuxta lumborum muſculos externos orti, membranæ ſpecie uentrem integunt, dum in oppoſitam

regio-

regionem deſinant. Viro teſticulus uterque binis fulcitur ab imo uentre prodeuntibus: fœminæ uerò, quia teſtes intus gerit, unico. Veſicæ ceruicem muſculus unus ambit in orbem, cuius uis eſt exitum & quaſi oſtium occludere, & urinam continere: cùm autem fluere deſierit, uehementer expellere ne quid inſideat reliquiarum. In pene quatuor ſunt, duo ad latera, qui intenti porum amplificant atque dilatant ad ſeminis effuſionem: duo ſuprà ex pectinis oſſe nati, penem arrigunt impetumq; naturalem iuuãt. Podicem quatuor omnino muſculi complent, unus rotundus in orbem ductus, cuius eſt podicem coanguſtare, hunc igitur σφιγκτῆρα dixere Græci. Alius podicem in tranſuerſum finit, illumq; ſed, quàm ſuperior laxius conſtringit: duo obliquè ſupra rotundum utrinque euadunt, per quos laxatus podex ſurſum reuellitur. Iam uerò qui femur mouent à coxendicis oſſe profecti, oſsi femoris impinguntur, quorum alii crus extẽdunt, alii ſurſum adducunt, alii circunducunt. Ex his qui extendunt, unus totum coxendicis articulum tegit parte poſteriore, qui triplici capite enaſcitur, deſinit autem in duos tendones affixos poſt femoris capiti. Alter poſt illum ab externis partibus oſsis ilium, in ſummam partem magni τροχαντῆρος immittitur, quì extendit, introq; trahit caput femoris. Tertius poſt hunc ex eodem oſſe in trochantera magnum pertinet abditis partibus, qui modicè femur porrigit & conuoluit. Idẽ præſtat & quartus, ab oſſe ſacro in trochanteris poſteriora demiſſus. Quintus omnium qui in toto corpore ſunt maximus, os femoris uniuerſum ambit, & ad genu uſque cingit: cuius complures extant fibræ, aliæ poſteriores, à coxendice, aliæ ab oſſe pectinis deriuatę: utræque

Genitalium muſculi.

Muſc. in coxa femur mouentes.

dum articulum intendunt, crus ſtabiliunt atque firmant. Aliæ his altiores femur intrò adducunt: omnium altiſsimæ, aliæ idipſum ad priora ſuperioraque conuellunt. Qui uerò femur inflectere ſolent, minores ſunt illis: unus ſuperior & rectus duobus capitibus exortus, ad parui trochanteris ſumma unico tendone pertinens, alter illi proximè ſemper aſsidens, ſed humilior. Tertius ex oſſe pectinis parte priore excidens, obliquè femori circumtenſus, qui ſurſum ducit intrò ſimul declinans. Quartus ex tuberculo oſsis ilium neruoſa tenuitate in genu contendit, illius patellam conſcendens: cuius eſt nō ſolùm femur inflectere, ſed & crus omne ſurſum afferre. Aliud eſt præterea eorum muſculorum genus, qui femur intrò mouent, in quo genere præter alios duos, quos enumerans iam dixi à pectine deriuari, unicus eſt ab huius parte priore femori circumtenſus deſinensq; in genu caput interius. Circumducunt autem id duo maximè, unus ortus ab occultis, alter à ſummis partibus pectinis, qui coeunt ad coxendicem, illamq; circumplicant, in femoris demum poſteriora apud magnum trochantera pertinēt. Eundem motum, licet infirmiùs, efficere ualent quidam ex his, quos paulò antè recenſebam. Femur integunt & obuallant ij, quorum tendones ad crus profecti mouent illud: ſunt autem numero decem, tres maximi parte priore poſiti rectà ad genu progreſsi, unus quidem ad patellam duntaxat, duo reliqui in unum tendonem amplum deſinentes, qui patellam continet illigatq; ſubditis oſsibus, hinc autem in crus deuolutus totum extendit trahitq; ſurſum. Illis utrinque aſtat unus, hic quidem interior ex oſsium pectinis commiſſura pergens in cruris latus: hic uerò exterior ab extremis partibus coxendicis

Muſc: qui in femore poſiti tibiã mouent.

in alterum cruris latus concedit: horum obliqua est motio. Medium inter hos spacium à tergo implent alii tres ordine positi, quorum ad tibiam ductæ propagines, illam subducunt in suam quisque regionem. Nonus angustus & procerus ex ilium osse prodit, in poplitis eminentiorem partem ductus insertusq; tibię capiti, quam prorsum explicat. Decimus omnium minimus, qui in poplite situs genu inflectit. In crure musculi oriuntur, qui pedis tarsum pediumq; mouent. Tres prior pars cõtinet, unum tibiæ osi impositum, ex quo tendo bipartitus exit ad pedis pollicem utrinque ductus. Alterũ radio seu fibulæ circumuolutum, cuius tendo in minimi digiti radicem abit. Hi sunt qui æquè intenti pedem sursum mouent: altero uerò actionem obeunte, motus in obliquum torquetur. Inter illos medius insistit alius minor, qui per mediam tibiam rectà ad quatuor fertur digitos, hosq; contractus extendit. Huic utrinque unus asidet trifariam diuulsus. Quocirca tametsi præcipui tres sunt, collatis tamen omnium propaginibus atque usibus, sex aut septem rectiùs numerari possunt. Parte autem posteriore tres in magnum tendonem desinunt eum, qui ad calcem primùm pertinet, sed hinc demum excedens in omnem plantæ cuticulam disseminatur, perinde ut qui in manus palma dicebatur. Quartus, per profundum deductus, in eam regionem, se profert, quæ antè pollicem est. Quintus, sub illis demersus ad calcem effunditur, qui deinde toti inferæ pedis regioni communicatur, maximè uerò medio digito, & ei qui pollici est proximus. Sextus, inter cruris ossa consertus, duplici tendone, tanquam loro ad duos qui superant digitos profertur. Hi duo

Musc. qui in tibia positi pedem mouent.

Pedis muſculi. poſteriores pedis articulos inflectunt. Præter hos tamen in eundem uſum alii ſunt in pede ſiti, quibus tria motus genera data ſunt. In pedio enim quod metacarpio manus proportione reſpondet, decem numerantur, è quibus ſingulis digitis bini per latera aſsident, qui pariter & æquè tenſi illos æqualiter flectant, inæquabiliter uerò contracti illos intro per obliquum ducāt. In tarſo qui ad carpi proportionem eſt, conſiſtunt alii quatuor, quorum tendones in medios digitorum (prẹter pollicem) articulos deſinunt, illic & alii duo uiſuntur ad pollicem minimumq́; inflectendum proiecti. Pedis pars ſuperior decem gerit ad radices digitorum poſitos, qui bini per cuiuſque digiti latera affixi, illum poſſunt uel ſurſum æqualiter erigere, uel in alterutrum latus retorquere, prout uaria fuerit illorum contentio.

Quis uſus partium interiorum, quarum beneficio uiuimus & nutrimur, quæ illarum neceſsitas. Cap. VI.

QVas ſuprà recenſuimus corporis partes, ſatis eſſe uiderentur ad omnes tum humanas, tum animales functiones obeundas, ſi in eis conſidere poſſet & contineri illa uis animi omnia ciens agitans motibus ſuis: pulchrumq́; foret ſi ex illis duntaxat & cerebro conſtans homo, ſentiret, moueretur, ac intelligeret, citra ullam uiſcerum & inteſtinorum opem. At

Cordis neceſsitas. uerò quoniam ſentiendi illa & mouendi facultas nequit ſine uitali conſiſtere, quæ ut corpus omne tranans temperatione caloris omnia conſeruat, ita principi alteri in cerebro poſitæ tum ſuſtinendæ, tum functiones ſuas obituræ, ſpiritum ſuum uelut materiam confert & impartit:

idcirco cor uelut principium gignendi spiritus induci commodum erat, ab eoq; arterias produci, per quas spiritus in omne corpus diffunderetur: pulmonesq; illi assidere, quorum esset mollitudo ad hauriendum spiritum aeremq; aptissima: ipsum denique diaphragma & musculos thoraci circumiici, per quos dilatari cõtrahiq; possent. Porro autem quoniam eorum & uniuersi corporis substantia, tum ab insito nobis calore, tum à circũfluo aere aliisq; causis assiduè dissipatur ac diffluit neq; diutius potest cõsistere, nisi idoneis alimentis resarciatur detrimenti dissolutionisq; iactura: maxima fuit alentium partium commoditas, earumq; corpori iniecta necessitas. Itaque interiorum corporis tres omnino factæ sunt regiones, propriis quasi sepimentis obuallatæ: suprema in cerebro sensus rationisq; sedes media pectore comprehensa spiritus ac uitæ domicilium: infima subter diaphragma & abdomen, naturæ altricumq; partium officina. Ita enim immortalis Dei prouidentia hasce partes sordibus inquinatas atque fœdas, in locum imum uelut in sentinam corporis relegauit, proculq; amandauit, ne tetris nidoribus cor & cerebrũ principum facultatum sedes atque sensus ipsos contaminarent conturbarentq;. Hic enim locus habetur ueluti regiarum culina, in qua partes quædam tanquam coci alimenta instruunt, cæterisq; præparant, quarum sunt ministerio destinatæ. Inter illas princeps est iecur, cui uentriculus subministrat cibum ex parte coctum: alii ministri complures illorum eluuiem culina excludunt, uiæ tandem multiplices, per quas tum fiat eductio, tum purioris alimenti distributio. Oesophagus enim à linguæ radicibus in uentriculum illapsus, quæcunque accepta sunt illi suppeditat:

Partium nutrientium necessitas.

Partium nutrientium usus.

concoquit autem hic paratq; iecori, inteſtina genitas concoctione cibi reliquias deiiciunt, quicquid purius eſt iecori ſuggerunt uenæ quæ dicuntur meſaraicæ, ut hoc rurſum altera coctione in ſanguinem iecur conuertat. Hinc orta genitaq; ſuperuacanea in diuerſa rapiuntur. Lienis ſiquidem id deducit ſibiq; iungit, quod in ſanguine uelut fex & limus ſubſidebat, fellis folliculus ſecretam bilem, renes dilutum humorem, quem demum in ueſicam profundunt. In hęc autem opera uias ductas habent & directas, quæ in ſe ex iecore pertinent, ſibiq; adhærent. Tot igitur talesq; partes, uti & eas quæ generis propagationi dicatæ ſunt & nuncupatæ, par erat imo uentre comprehenſas teneri, quæ tametſi peculiarem ſibi actionem ſingulæ obtinēt, hanc tamen ad communem referunt iecoris commoditatem & uſum. Iecur autem ad cordis, ambo ad cerebri neceſsitatem, omnia denique ad ſenſuum mobiliumq; partium geſtiones & opportunitates, ut uideri poſsit eximius partium omnium concentus, & in unā ſummamq; animalem actionem concors omnium conſpiratio. Quinetiam partes illæ cùm minimè ſimplices ſint, ſed aliarum certo numero conſtent, propriaq; ſubſtantia, magnitudine, conformatione, ſitu, nexu atque conſenſu, his ſingulis quandam adhibent commoditatem toti, cuius gratia aut redditur illius actio concinnior, aut illęſa integraq; conſeruatur. Horum enim nihil temere conditum eſt, ſed cuiuſque inſtrumenti propria functione perſpecta, nullo negotio quid illa conferant deprehēdi poterit. Quoniam igitur nō functiones uſusq; partium hoc loco, ſed meram corporis hiſtoriam perſequimur, hæc ad pleniorem partium dinumerationem præfati, ſigillatim explanemus quam quæ-

Partium omnium conſenſus.

Quæ in quaque parte ſpectentur.

que corporis pars interior ſubſtantiam, quam particularum ſuarum compoſitionem, quam figuram & conformationem, quam magnitudinem, quem ſitum atque conſenſum ad actiones aptum obtinuerit.

De partibus interioribus infero uentre concluſis. Cap. VII.

VEntrem externa circumſcriptio comprehendit & metitur, quæ ab ima mali punici parte, utrinque per cartilaginoſa coſtarum extrema (hypochondria Græci uocant, nos præcordia) ad ilia & inguina tandemq; ad pubem porrigitur. Quod extrinſecus illum integit atque abdit, id uniuerſum abdomen perhibemus, Græci ἐπιγάστριον, cute, adipe, muſculis octo & peritonæo compactum. Omnes enim muſculos quales ſuo loco diximus, ſuccingit interior membrana peritonæos inde dicta, quòd à ſpina utrinque emergens umbilico prioribusq; uentris partibus, ipſi denique diaphragmati & pubi connexa, quæcunque uenter inferior continet, tenſa illa prenſat atque circũſepit. Quanquam enim tenuis, firmiſsima tamen multum roboris & uirium habet, ne inteſtinorum pondus ſuſtinens atque coercens, diuulſa facilè diſrumpatur, mollis ſimul illa ut quodammodo laxari poſsit, dum uenter quauis de cauſa turgeſcit. Duabus membranis continetur, quæ ad poſteriora cernuntur iuxta ſpinam conſpicuo ſeparatæ, parte autem uentris priore uſque adeò cohærentes & implicatæ, ut una eademq; cenſeatur. In uentris autem detecta capacitate primũ conſpicitur omentum, quod Græci ἐπίπλοον dixere, quòd ueluti innatet, ſummumq; inteſtinis inſideat. Duabus id clauditur ex peritonæo

Peritonæum.

Omentum

natis membranulis firmo adipe conſperſis, quē uenæ & arteriæ exiles paſsim penetrant. Prima illi origo iuxta ſpinam eſt ſub diaphragmate, unde ſurgens altero quaſi extremo in uentriculi fundum defigitur, à quo mox delabitur uentrem imum contegens, hincq́ reflexum colo inteſtino committitur, quà id uentriculum contegit, ut ſic duplicatum ueram marſupii ſpeciem exhibeat. Obtenſúm autem imo uentriculo & priori inteſtinorum regioni, tanquam tegmentum quoddam, inſitum in illis calorem tuetur ac fouet.

Inteſtina

Omento detracto deſectoq́ in apertum proferuntur inteſtina, multis inuolucris uentriculo, huiusq́ continuata ſtomacho. Singularis enim in uentrem inferiorem communis patet per os ingreſſus, exitusq́ communis per podicem, quæ quaſi portæ duæ continuatione communis uiæ conſentiunt.

Gula.

Quandoquidem ab ore in uentriculum ſtomachus prolabitur, quem aliter Græci οἰσόφαγον, nos gulam appellamus: is uelut inteſtinum quoddam procerus figura, per ceruicis interiora deuolutus, moxq́ ſub pulmones demerſus in quinta dorſi uertebra conſidit.

Ventriculus.

Hinc paulùm exurgens mox, ut ſe erexit diaphragma penetrat, atque demum ſummo uentriculo à leua committitur. Vnde uideri poſsit œſophagus ceu uia quædam eſculentis potulentisq́ deuorandis ad uentriculum directa: hic autem uelut commune receptaculum & primæ concoctionis officina.

Figura,

In eum quippe uſum ampla huic intus eſt capacitas, ſimulq́ figuræ ſpecies rotunda & globoſa, ut in ſe plurima concluderet & amplexaretur, at nihilominus ob ductuum & canalium inſertionem in modicam longitudinem ſe diffundit.

Situs.

Poſitus eſt ſub ſepto tranſuerſo, & à malo punico initium ducit medio corporis ſpacio, niſi

quod leuiter in sinistram deflectit, huc enim maxime superior eius pars contorquetur, inferior autem magis in dextram. Posterior pars uniuersa spinæ insidet, cum qua ad primam lumborũ uertebram cohærescit: os uero quod ueteres cor appellare consueuerunt, non illi, sed diaphragmati ueluti pendens & sublatum affigitur, Neque uero illis dũtaxat, sed omnibus denique circumsedentibus partibus nexu atque consensu iunctus est iocineri, lieni, intestinis, cordi & cerebro, idq; membranarum, uenarum, arteriarum, aut neruorum communione & interiectu.

Consensus.

Ab ima eius parte quæ ad dextram sub iocineris fibras in profundum se abstrusit & abdidit, exitus est ad intestina, πυλωρὸς dictus, quod prolabentia è uentriculo alimenta tanquam ianitor cohibeat. Hunc autem parte superiore arctiorem natura condidit, quod dura nec planè contrita famelici plerunque demittimus; at è uentriculo nihil excidit, nihil elabitur quod nõ exquisitè (si quidem id potuit) perfractum sit & comminutum.

Compositio.

Duo intus glandulosa tubercula πυλωρῷ assistunt, quæ dum applicant sese propiusq; admouent, uiam exitumq; claudunt, reserant uero dum relaxata se abducunt atque diuellunt, non nutu quidem & arbitrio nostro, sed naturali duntaxat impulsione. Hinc exordium capiũt intestina flexuosis gyris circumiectuq; longissima, extremo continuata podici.

Intestina

Exportandis purgandisq; fæcibus condita quidem sunt: at tantam totq; gyris implicitam circumductionem natura ad absolutæ distributionis munus accommodauit, ne alimentum confestim elabens, gulæ insaturabiliq; abdomini nos subiugaret, & ne sordido deiiciẽdi crebrius ministerio indignæ hominis dignitate seruituti nos manciparet. Itaque in tanta uiæ longitudi-

Vsus.

ne uix ulla potest alimenti portio foras elabi, quę non antè cuipiam sugentium uenarum ori se applicuerit, ut inde quicquid utile est & alendo corpori idoneum, rapiatur in iecur. **Numerus.** Omnium porrò intestinorum unus est continuusq́ ductus, unus & idem usus, ut proinde unum uideri posſint, niſi figura, magnitudo, substantia, situsq́ ea diſiungeret, quamobrem senario sunt numero ueteribus comprehensa. **Pylorus** Quod protinus ab ima uentriculi parte enaſcitur omnium arctiſſimum, ἔκφυσις id est exortus dicitur, duodecim digitos longum, nullis intortum anfractibus, rectà sub iecur & uenam portam se recondit. **Ieiunũ.** Proximum illi ieiunum, inde nomen habens quòd inane perpetuò uidetur, nulla enim cunctatione extrudit quæcunque accepit, affluentis in se bilis acrimonia laceſſitum. Id modicè inuolutum ad spinam ex dextris retorquetur, longius quàm duodenum & laxius. **Ileon.** Tertium εἰλεὸν, quod ilibus nomen dedit, tenue quidem & exile, sed tamen maximum ex omnibus & longiſſimum, in orbes plurimos atque anfractus actum, quod subter umbilicum ad ilia & coxas utrinque poſitum eminentiores totius uentris regiones occupat, è quo plurima fit alimenti in iecur distributio. **Cæcum.** Quartum est cæcum, à quo alui fæces speciem primum & nomen habent, ab alimentis siquidem dum per tenuia intestina ferebantur, ſucta est & allecta purior utiliorq́ substantia, reliquiæ uero superuacuæ sunt fæces, quod nomen tum primum his inditur, cùm ad hoc intestinum peruenerint. Cæcum idcirco dixere, quòd egreſſui introitum ad uersum non acceperit, sed hos uicinos adeò ut plerunque in unum coire uideantur, figura enim paruum aliquem oblongumq́ uentrem repræsentans, reni dextro secundum coxam

inſidet. Hinc ſequitur κῶλων, quod per iecoris caua primum obrepit, ubi folliculum bilis attingens illicq; nonnunquam annexum, amarorem coloremq; luteum contraxit: inde paulum exurgens uentriculi fundo inſternitur: hinc ad ſiniſtrum hypochondrium contendens, lieni accumbit: mox in poſteriora demergitur cohæretq; reni ſiniſtro, â quo demum laxius apud coxam ſiniſtram eminet. Sextum inde poſtremumq; in os ſacrum deuoluitur, rectaq; pergit in podicem, unde rectum appellatur inteſtinum, pleriſque aluus. Vnum cœlon præter cætera plurimis quaſi cellulis diſcretum extumeſcit, niſi qua parte ſiniſtro reni aſsidet: hic enim læue conſpicitur, & multo anguſtius ſe ipſo factum: quod ut in coxam ſiniſtram ſeſe extulit, â recto inteſtino anguſtia quadam uelut ſtrictim premente uinculo facta, perſpicuè diiungitur. In cœlo fæces diutiùs commoratæ, uel potius ex uiæ anfractibus hærentes, effigie ſua conformantur: dein de uerò elapſæ, in aluo capaciore, quemadmodum urina in ueſica, tantiſper retinentur dum laxato muſculo qui podicem ambit atque intercludit, illas iubemur extrudere. His paucis liceat uentriculi, gulæ, & inteſtinorum uſum, figuram, magnitudinem, atque ſitum deprehendere: compoſitionem uero ſeu partium numerum & ſubſtantiam, ita in ſingulis inueſtigemus.

Cō poſitio.

Gulam uentriculum inteſtinaq; omnia duplex tunica cingit atque componit, quarum interior nerui & mēbranæ, externa carnis potiùs eſt æmula. Illius fibræ è uentriculo in rectum & longitudinem porrectę, ad ipſam quoque gulam pertinent, ut uentriculo gulæ, totiq; ori interior tunica communis cenſeri poſsit. Externa tum uentriculi tū gulę in tranſuerſum fila pro-

ducit, sed ea in uentriculo, corporea magis atque carnosa, in gula membranosa & neruosa. Medio inter eas tunicas spacio vnus ventriculus inspersa uerit variè intexta fila, quæ in obliquum effusa ipsi gulæ omnino desunt. Cæterū vtraque in intestinis villos suos profert trāsuersos & in orbem actos, reliquorum autem illic prorsum nullus inest. Si qua insuper videtur extima tunica has extrinsecus obducere & ambire quæ subditos eosq́ trāsuersos villos simul committat, ea sanè non propriæ harum substantiæ, sed peritonæo accepta referri debet, è quo reliqua quoque viscera ambientes tunicas communiter acceperunt. Hinc colligendū videtur, gulam in ventriculi partibus numerandam esse, intestina verò minimè: sed hæc ventriculo connecti, nequaquam ab eo nasci & exoriri. Superiora intestina quæ tria esse prodidimus, prorsus sunt membranosa, inferiorum tunica interior multa carne prædita est, quam insuper adeps intus oblinit copiosus, vt eius beneficio ocyùs in procliue quasi per lubricum præcipitentur alui reiectanea. Hic autem omnium intestinorum cùm sit communis, in crassis tamen quàm tenuibus inest multò densior atque cumulatior. Intestinorum omnium communis est per μεσεντέριον, quod & μεσάραιον dicitur copulatio, quo velut proprio vinculo lumborum illa vertebris annectuntur. Ex his enim mesenterium primam originem duxisse videri potest, eisq́ per lumborum & ossis sacri longitudinem adusque podicis extremum cohærere: ibi enim acceptis à peritonæo membranarū productionibus sese mox latius explicat, vt demū crebris flexuosisq́ marginibus quasi implicata intestina adhærescant. Semper autem geminæ excurrunt membranarum productiones, dumq́ ad deuincienda inte-

Mesenterium.

ſtina progreſſæ meſenterium componunt, tuto inter eas conſertæ ſunt venæ frequentes, ab inteſtinis tanquam viæ in portas iocineris directæ, quas proinde meſaræas & meſaraicas appellāt. Intexuntur his & arteriæ complures ab aortæ trunco qui lumbis accubat, ad inteſtina diffuſæ. Sparguntur illuc quoque multi neruorum quaſi ſurculi, quos ſexta cerebri coniugatio pro mittit. Media inter vaſa neruosq́; ſpacia adeps occupat atque implet: in hunc ad vaſorum diremptus & diductiones, adenes, id eſt glandulæ inſiſtunt, quæ tum fiſſiones illas diuelli non ſinant, tum inteſtina ſuo madore proluant. Itaque ſi à meſenterio vaſa, neruos, & membranas demes, adipe glandulisq́; reliquum omne refertum cōſpicaberis. Supra meſaræon primis lumborum vertebris inſidet caro παγκρέας appellata: plurimis ſcatet ea glādulis, quibus & ſua mole venarum, arteriarum, neruorumq́; tenues illic ramos ſuſtentet ac fulciat. Diffunditur enim à ſepto tranſuerſo deorſum ad renes: vtrinque autem ad iocineris lienisq́; ſedes. Duodenum inteſtinum atque ei per tranſuerſum innixam venam portæ, huiusq́; riuulos in ventriculum & lienem traiectos, tum denique arteriarum ductus & tubos neruorumq́; tenuitates, quotquot illic ſunt, amplexu illa firmo comprehendit. De his hactenus, nunc de iocinere cæterisq́; viſceribus.

Pācreas.

Iecur.

Viæ ab inteſtinis ad iecur ductæ ac directæ, venæ illæ quidē ſunt meſaraicæ, quæ illuc è ventre alimētum deuehunt. Id enim primam & principem ſtatuimus nutriendi officinam, quod ingenita ſibi facultate ſanguinem efficiat proferatq́: eſt. n. ipſa illius actio Græcis αἱμάτωσις. Magnum id datum hominibus, præſertim helluonibus abdomini ſuo nati, ſubter quidem cō cauum. ſuprà & extrinſecus prominens, ferè in

fibras quinque (Græci λοβοὺς appellant) diſſectum: quamuis conſpectum à nobis eſt (nec rarò) ſolidum nulliſq; fibris diuulſum. Dextram corporis regionem ſub ſepto tranſuerſo obſidet, ab eo digiti latitudine diſiunctum, ne fortè obeſſet illi quaſi flabello præcordia ventilanti. Inſidet autem leniter ventriculo, omnemq; illius æditiorem partem non modo dextram, verumetiam priorem fibris ſuis amplexatur. Ex ſepto tranſuerſo ex dextris præcordijs atque ex ſpina id pendet ac nititur, quibus atque ventriculo per medias membranas & venam cauam adhęreſcit. Vix denique pars ulla corporis habetur, qua cum illi per uenas aut arterias non intercedat communio. Membrana integitur tenuiſsima, in qua exilis neruus ſenſu præditus è ſexta cerebri coniugatione excidens abſumitur multis arterijs, ſed quamplurimis venis, vt quarum initium eſt & origo, conſpergitur, quas illius caro (παρέγχυμα Græci vocant) ſtabilit atque firmat, propria quidem viſceris ſubſtantia atque moles, primuſq; αἱματώσεως effector & author. Similitudinem autem gerit ſpeciemq; ſanguinis ardore toſti, exhauſtoq; uapore aridi atque concreti. Ex iocineris porro maiore ſæpius fibra bilis folliculus parte caua reſimaq; propendet, ueſicula quidem ex ſimplici tunica conſtans, omni ſtaminum genere intexta, expurgatæ è iecore bilis flauæ receptaculum. Duo enim bili ferendæ ductus in illam pertinent, alter ex eo loco ubi uena portæ iecur ſubit, quo bilem in ſe allicit: alter ad duodeni terminum ieiuniq; initium, alias autem in uentriculi fundum proiectus, quo bilis exuperantia exigitur atque expellitur. Hac enim ſolent inteſtina ad fæcum deiectionem quaſi adhibito ſtimulo acui & ir-

Cyſtis fellis.

ritari, ipſæ autem fæces ſubflauo colore infici. Hanc ueſiculam nonnunquam deprehendimus ſubnigris calculis ijsq; duris ac ſolidis confertam. Lienis parte ſiniſtra ſub præcordijs ex aduerſo iocineris poſitus eſt, uiámque ueluti porum quendam ex illius cauo ſuſcipit, quà craſſam lutulentamque ſuccorum eluuiem, & humores melancholicos prolectet & in ſe recondat. Figura is oblonga & propemodum tetragona, alias rotunda linguæ bubulę ſpeciem offert: quà uentriculum cingit concauus, extrinſecus intumeſcens. Non una omnibus magnitudo, ut neque color unus, ſed facilè commutabilis ex naturarum uarietate. Turgeſcit enim hoc uiſcus humorum appulſu quos laxa raritate combibit. Perexiguum ſimiæ ac propè nullum, uiſum eſt aliquando mole ſua & magnitudine iecur ſuperare, quod adhibitorum medicorum ſententia exiſtimatum eſt iecori ad ſanguinis confectionem opitulari. Conditus eſt ſub coſtas adulterinas, in longum uentriculo incumbit, cui ſicut & omento connexus adhæreſcit, appenſus autem eſt conuexa parte non è ſepto ut iecur, ſed è peritonæo gracilibus membranis, a quo tunica etiam hunc extrinſecus integens & obuelans emergit, quam exilis neruus permeat tractabilium qualitatum iudex & æſtimator. Venæ intrò ſe inferunt, per quas ex iecoris cauo ſuccus ater quaſi hauſtus allicitur, arteriæ inſuper plurimæ & eæ amplæ, ab aorta mox ut è ſepto tranſuerſo excidit acceptæ, quarum ſpiritu & calore raptam melãcholiam attenuat, & in utile accommodatumq; ſibi alimentum conuertit, eo enim enutritur tenui, nigro tamen & ſqualido. Quod à nutritione reliquum fecit, craſſum quidem, & uinaceæ fæcis æmulum, in

Splen.

os uentriculi per uenæ ſuæ extremum eodem pertinens deſinensq́; profundit. His uaſis diffuſum circumiicitur lienis corpus, non id quidem caro ſimplex ſed παρέγχυμα, rarum, molle, fungoſum & ſolutum, excipiendis fęcibus deſtinatum.

Renes. Ad renes & ueſicam ipſa nos rerum ſeries iam accerſit. In lumborum uertebris ingens illa uena caua conſidit, quæ à iocineris conuexo illuc prolapſa, mox deinde in femora & in omnes quæ ſubiectę ſunt partes uelut in ramos ſparſa diffunditur. Huic utrinque accumbunt renes alliciendo è ſanguine ſero (ὀρον Græci uocant, nos urinam) accomodati. Poſiti ſunt enim paulò infra iecur, è quo id maximè deducunt, ac dexter læuo ferè altior eſt, quanquam aliquãdo is depreſsior comperitur. Incubãt ambo muſculis dorſi interioribus, quos ψόας Græci dicũt, inanibus iis ſubiecti partibus, quæ inter coſtarũ extrema & os coxæ interiectę ſunt. Inhærent autem illis uincti tunica è peritonæo ducta, quæ eos ipſos uelat & contegit, ſenſum ſimul illis quēdam obtuſum impartita. Geminos quidem illos natura condidit, ne uno præpedito aut obturato, eius humoris ceſſaret profuſio qui longè copioſiſsimus eſt in nobis. Viſus eſt cui ſecũdum naturam unicus eſſet, ſed qui quod numero diminutum fuerat, mira magnitudinis mole exæquaret compenſaretq́;: gemini autem cùm habentur, minores eos eſſe optima ratio eſt. Qũa uenam cauam ſpectant ſinuati ſunt: extrinſecus ad alia gibberi oblongi, & quaſi in retuſæ lineæ ſpeciem curuati. Ne autem immodica laxitate exceptam urinam ſinerent fuſiùs elabi, compacta denſaque ſubſtantia firmati ſunt, quam multus circumcirca cõcretus adeps inuoluit. Sua utrique uena (emulgentem recentiores dixere) e proximis uenæ cauę ſedibus de-

riuatur

riuatur, in reſimā partē inſerta. Similis eſt arteriarū ex maiore quæ lūbis eſt annexa propagatio: & utrorūq; uaſorū tenuiores rami, in renū ſubſtātiā diſperſi oblitescūt. In medio cōcauus eſt ſinus propria membrana ſuccintus, quæ proprie incerniculum eſt percolandæ urinæ: non enim cum multis exiſtimandum eſt id in rene ſinum medium dirimere, ſed quem renes dilutiorem ſanguinem per uenas emulgentes quaſi ſuxerunt, in ſuam deinde ſubſtantiam recondunt uice alimenti: hinc quod planè aquam aut ſerum refert, in intimam capacitatē per incerniculi membranam colatū excidit, moxq; per οὐρητῆρας profunditur in ueſicam. Sic enim appellant Græci ductus & uias urinæ, qui ex re ducta parte emergunt, & deorſum ad ueſicam contendūt. Proceri ij quidem & ualentes, qui tametſi ſimplici tunica ut uenæ præditi ſunt (hinc plerique uenæ albæ nūcupantur) nihil tamen his cum emulgentibus comunionis intercedit, nec ulla ſocietate copulātur: ſed ueſicæ prorſus ſunt aſsimiles cuius propriā ſubſtātiam planè referunt. Protēduntur autem à renibus in coxarum regiones, unde mox in ueſicæ latera retorquentur, eaq; ſubeunt, non quidem directo ſed oblique: membranā enim findunt, in quam (quaſi ea duplex eſſet) ſeſe medios inſinuant, ne ſi directus pateret ingreſſus, qui in ueſicæ capacitatem inciderat humor, retro cōpelli regeriq; facile poſſet. Itaq; urinę receptaculum eſt ueſica, ubi tanquam in lagūcula quadam ea aſſeruatur, dum ratio & arbitrium iubeat extrudere. Globoſa illa quidem, quo fieret humoris capacior, ſub os pectinis in coxarum antrum deiecta reconditur, recto inteſtino innixa affixaq;. Hęret autem illi ipſiq; coxarum oſsi mēbranarum interiectu, quas perito-

Vrinę ductus.

nęum expromit: ex eoq́ genere tunica illā extra circunſepit, quam ſupra monuimus omniū eſſe uiſcerum communē. Propria enim ueſicæ ſubſtantia ſimplex eſt mēbrana, ſed quæ triplici ſtaminum genere cōtexit. In hāc uenæ cōplures tendunt, per quas alimentum capeſsit: ſimiliter & arteriæ tenues quæ illuc uitæ ſpiritus effundant. Cōſpicuus eſt canalis uietus iam totus & emeritus e fundi tumētiore parte in umbilicū ſurrectus: hoc olim dū utero geſtaret infans, necdum pudendo meieret, urina è ueſicæ capacitate in umbilicū confertim redundabat. Ceruix qua urinā reddimus particeps eſt carnis, utpote muſculo cincta quem ſupra σφιγκτῆρα diximus appellari, cuius eſt exitū intercludere, ne nolētibus nobis effluat urina. Fœminę breuis ē ceruix, mari productior, ut quæ in extremum uſque penē porrigit. Sequunt nunc teſtes δίδυμοι Græcis dicti,

Teſtes. quos inter prima gignendi inſtrumenta cōmemorant: quia in eis facultas inſit σπερματικὴ, id eſt ſeminalis. Subſtātia ij quidē molles & quā apte glādulæ aſsimilaueris, & in qua uis illa potiſsimū conſidet. Albi ſunt ij, figura oblongi, rotūdi, & cauernoſi: maribus extant atque eminent proprio inuolucro cōcluſi pendente ab inguinibus, huic ſcroto nomē eſt,

Vaſa ſeminaria. Græcis ὄσχεον appellat. Ductus tanquam tubi in hos pertinent (quidā uaſa ſeminaria dixerunt) quorum planè diſsimilis ē exortus: dexter enim ex uena caua emergit paulum ſub rene, læuus autē e uena ſiniſtra emulgente. Ab ortu lento longoq́ anfractu cōcedunt in ilia, geminis fulti tunicis: neq; ut urinę ductus lumbis innitunt & adhærent, quippe qui extra peritonæum ſupra os pectinis ſint emerſuri. Sua utriq; comes eſt arteria, quæ ſimili atque uas ipſum tū ortu, tum ꝑductione fert, ut dextra ab arteria maiore

atim erumpat, ſiniſtra ab emulgente arteria. Aſsiſtunt illis & exiles neruorum propagines è ſexta ea cerebri cōiugatione, quæ per ſeptum tranſuerſum infra procurrit. Hæc itaque uaſa mox ab origine ſenſim ad latera deflectunt, tū dein ſuſtollunt ad ilia & ſupra pectinē, in ſcrotum deniq; elabunt per inguina, gemina perito næi tunica nuſquā nō obuallata. Hæc plerunq; uideas ad mediā uſq; ꝓductionē puro ſynceroque cōferta ſanguine rubere, adeo ut uenas eſſe iudices: ubi uero longius fuerunt ꝓgreſſa, albeſcit quicquid in eis coclud it, quaſi rudimētum futuri ſeminis. Teſtium illa corpus intro non ſubeunt, ſed tenero id circūuectu amplectunt ſuper epididymida. Eſt autē ἐπιδιδυμίς inuolucrum mollius, quod teſticulo ꝓpter caput incūbens, mediā inter illum & uas ſeminariū ſedē occupat. Ab eo quē dixi circumuectu, mox uaſa ad os pectinis reſiliunt atq; reflectunt, hincq; quaſi pcipitata in decliue coxarū ſpaciū agunt, dum ceruici ueſicæ utrinq; aſtét. Hāc demū comitant aduſq; penis radice, ubi in unū eundēq; canalē confluunt, qui ab urinæ ductu diuerſus eſt: ſed & hi quoq; ambo dum pudēdi medium attigerint eodē concurrunt, ut tandē extremo pene unicus cernat. Vaſa hæc per quæ ſemen è teſtibus foras iaculamur, quāquā appellatis ſeminarijs cōtinuata ſunt, nomen tamē cōmutarunt, dicunturq; Græcis παραστάται, nobis quaſi aſtites. Duplices itaq; ductus teſtibus, uni latores, iaculatores alteri. Sed quo ſit oīs horū progreſsio maioribus quaſi theatris ante omnium oculos ꝓpoſita & apta, de eis & pitonęo nō alienū fuerit pauca rurſus admonere, q̄ à ueteribus ꝑtermiſſa ſæpe diſſectionibus indicaui. Peritonęum uniuerſum duplex eſt, cuius una tunica uenę cauæ, arteriæ maiori, renibusq; ſubſternitur: altera ſuperior hæc contegit oīa, ut undi-

Paraſtatæ.

De ſcroto obſeruatio.

que cincta ſuas quoque productiones omnes, geminas inter tunicas tutiſsime mittāt profundantq́;. Itaque exterior peritonæi tunica quam dixi renibus ſubſterni, cum ad os pubis iam propius acceſsit, in ſeſe quaſi reducta coactaq́;, uel ut canalem quendam efficit laxiorem, quo permeant ductus latores ſeminarij, remeantq́; iaculatores paraſtatæ. Hinc deuoluitur in ſcrotum, ubi laxius ſe explicans, omnia illius interiora ſublinit ſuccingitq́;. Alteram peritonæi tunicam huic continuatam diceres parte uentris priore, adeo ei firme adhæret. Diuellitur autē atque diſtrahitur iuxta os pectinis, hoc enim ipſum ea non conſcendit, ſed uentris coercita finibus, illius duntaxat interiora complectitur & ambit. Ex quo intelligi poteſt nuſquam perforari peritonæum, ut quodam ueluti foramine ductus ſeminarii in ſcrotū illabantur, quæ tamen Galeni reliquorumq́; omniū eſt aſſertio: ſed in omni enterocele atque epiploocele, tunicam interiorem neceſſario diſrumpi, externā uero duntaxat laxari. Sed iam ad orationis contextum me refero, gignendi partes quales in fœmina ſint, enarraturus. Alterum inſtrumentum

Vterus. & tanquā noſtræ procreationis hortus eſt uterus, qui propria legitimaq́; actionē ſemen excipit, concipit, & fouet, eouſque dum fœtus abſolutus conſummatusq́; ſit. Virginibus quidem admodum exiguus: mulieribus etſi uterum geſtauerunt, niſi ubi grauidæ ſunt, nō multo maior quàm ut manu comprehendatur. Simplici tunica is continetur: ſed ea craſſa denſaq́; & carnoſa, quæ omni ualentium ſtaminum genere intexta, late cum neceſsitas eſt poſsit explicari. Figura illi rotunda, niſi quòd ad ceruicem paulo ſit longior, pyro maiuſculo ſimilis. Poſitus eſt in coxarū capacitate, quæ mulieribus quàm

uiris eſt amplior, quippe quæ infimo loco & quàm proxime os ſacrũ, claudere complectiq; debuit rectum inteſtinum: ſuper hoc uero uterum huicq; inſidentem ueſicam, quæ os pectinis iam attingit. Aſtringitur itaque nectiturq; uterus ueſicæ, atque recto inteſtino tenuibus ex peritonæo ductis appendiculis: ſimiliterq; coxarum oſsibus ualidis, ſed tamen laxis uinculis, quæ ad illius cornua pertingunt. Sic enim appellarunt ingentes proceſſus, qui curuatis inflexisq; cornibus aſsimiles, utrinque ab uteri introitu ſurſum ad ilia coxarumq; oſſa incuruati retorquentur. Horum in extremis fixi hærent mulieris teſticuli, compreſsiores, minores, molliores & humidiores quàm maribus: uaſis ſeminariis circumfundũtur, ab eisq; cinguntur, quorum eadẽ atque in maribus eſt origo. Conſidunt tamen in lumborum muſculis, nec extra peritonæi capacitatem excedunt, cũ nec ipſi teſtes extra ſint. Quocirca breuis illis eſt uia, ad non directa, ſed pluribus gyris anfractibusq; flexuoſa quàm maribus, ut uiæ breuitas flexuum multitudine compenſaretur. A teſtibus per cornua iter eſt in uteri interiore ſinũ per quod acriter contendit Galenus ſemen eodem intrudi & inferri. At qui noſtra memoria uiri celebres habiti ſunt, alii uetuſtiſsimum Herophilum ſequuti, è teſtium inuolucro iter eſſe cenſuerunt in neruoſam uteri ceruicem, iuxta illius os interius: alii è teſtibus tum in ceruicem, tum in capacitatem uteri uias duci uolunt, quorum ego ſententiæ ſubſcribo. Venæ arteriæq; plurimæ ſparſæ diffunduntur in uteri corpus, quarum ortus ab iis tum uenæ, tum maioris arteriæ ramis trahitur, qui utrinq; ad coxas et crura contendunt. Ab eis itaque alii riuuli in corpus uteri ad nutritione obliterant,

Teſtes.

alii patéte oſtio exituq́; in uteri ſinus deſinunt. Hæc acetabula dicimus, Græci κοτυληδόνας, per quæ tum menſtruus ſanguis ſtatis temporibus emanat, tum in prægnantibus alimentum fœtui confertur: reliquo tempore conniuent maxime autem in anguſtum deducuntur iis, quæ è uita exceſſerunt, ut nequaquam illa ſenſus internoſcat. Quidam ex memoratis illis riuulis in extremam proferuntur uteri ceruicem, per quos menſtruum uirginibus aliquãtum erumpit. Diſſectus in lõgum uterus duos ſinus promit dextrum ac ſiniſtrum, nullo ſepto diſcretos, inanes & admodum leues, anguſtos adeo ut fabam maiuſculam uix capiant. Communis eſt ab iis uia in os uteri, quod eſt arctiſsimum, eiq́; glandi ſimile, quæ in extremo eſt maſculi genitalis. Ceruix id ſequitur partim lacertis, partim membranis & neruis condita, ea longitudine ut foras in obſcœnas mulieris partes deſinat. Subſternitur hæc ceruici ueſicæ, eiq́; per cõmunem muſculum penitus implicatur. Itaque fœminis tria extant foramina, ſupremum ueſicæ peranguſtum, medium uuluæ, podicis infimum. Vteri ceruicem medio circiter progreſſu plerique tradũt in uirginibus exili membrana dirimi uenulis conſperſa, quæ primo concubitu profuſo ſanguine diſrũpi ſolet, unde ὑμὴν & ὑμένετον Græcis appellatur: at potius cenſeo ceruicis latera nondum uenerem expertis, duntaxat quaſi conglutinata conniuere, quæ primus concubitus magna ex parte diuellit. Extra in obſcœnis uuluæ eſt oſtium cartilaginoſum, rugoſis cuticulis implicatum, quæ arcent ne aura frigidior intro ſubeat, νύμφη Græcis & κλητορίς appellatur. Quæcunque circa fœtum ſolent in utero naſci, cum illius conformationem ſcrutabimur, cumulate ſumus tradituri. Quocirca ſa-

Vteri ſinus.

tis uideor omnē uentris inferioris descriptiónem impleuisse.

De partibus uitalibus. Cap. VIII.

MEdius in corpore uenter cordi ac uitæ destinatus est, utpote cuius domicilium & sedes habetur: nam cordis gratia pulmones tanquā stragula creati sunt, qui illius feruorem frigidiore hausto spiritu tēperent. Circūscribitur hic uenter supra iugulis seu clauibus, infra diaphragmate, circūcirca dorso, costis atq; pectore. Etenim διάφραγμα, quod nos cingulū & septū transuersum appellamus, præterquā quod inspirationis primū est instrumentum, aluiq; fæcibus exturbandis opitulat̃, cordis quoq; regionē ab infimo uentre & intestinis tanquā paries interiectus dirimit. Id uere simplex est musculus, isq; rotundus, cuius summū caput in costarum extremis statuit̃ ubi multæ carnis est particeps: desinit autē in medium quod mēbranosum est & tēdoni finitimum. Annexum id malo punico, circumductumq; per breuium costarum (νόθαι Grecis appellatur) extrema, retrorsum simulq; deorsum obliq; contorquet̃ ad duodecimā dorsi uertebrā. Tres insignes canales id traiiciunt, gula arteria maior, & uena caua. Alit̃ uiuitq; uenis & arteriis è proximo susceptis, parteque media exiles neruos admittit, de quibus posthac plenius uerba fient. Id utrinq; ualēs tegit mēbrana, subter quidē peritonæum, supra ea quæ costas succingit. Hæc .n. est q̄ omnē thoracis capacitatē intus oblinit obducitq;, inter quā & costas congestus humor pleuritidem committit. Ea igitur primum è dorsi spina per costas utrinque subtesa, diaphragma quoque uniuersum integit, sublataq; in os pectoris mediū, laterū cōcursu duplex facta, mox ī dorsi spinā (pulmones medios diducēs) recta dilabit̃. Itaq; oēm

Diaphragma.

Membrana costas succingens.

pectoris capacitatem dirimit duplex hæc membrana, quam interseptum poſsis appellare, aut ſi Feſti uerbum placet, diſſepimētum: cuius beneficio ſi alter ſinus incommodum acceperit, alter ſaluus & incolumis ſeruari poſsit. Hæc ipſa uenas maiores, arterias & neruos, rurſum indidem gulam, pulmones, denique cor ipſum firmo nexu fulcit, ac è pectoris oſſe ſuſtinet, ne pōdere ſuo propendentia in ſeſe & in dorſi ſpinā concidant. Si accurata fiet hærentium membranarum diſtractio, cernetur inter eas abditum περικάρδιον. Eſt autem id membrana cordi circūiecta, quam illius inuolucrum & capſam appellamus. Subſtantia neruoſum, conſtans & durū, unum ex omnibus è cordis capite natum: cæteris enim in thorace membranis omnibus una ſuccingens tanquam parēs ortum præbet. Cordis figuram id æmulatur, eo quidem aliquāto maius, non enim proxime adhæreſcit, ſed inani interuallo diſiunctum eſt, quantum cordis pulſatio deſiderat. Ne quid tamen fruſtra conditum uideretur, natura in hoc ſpacii tenuem humorem aquæ perſimilem coniecit, quo ſemper cor maderet, ne forte ardore aſsiduo torreretur. Pericardii è medio cor erectum figitur uiuentibus, nulla illius parte circū oppreſsum. Caput quod & baſin recte nuncupes (eſt enim figura pyramidis) ſub oſſe pectoris ad quintā coſtam conſedit, turbinato autem mucrone infra læuam papillam in priora thoracis eminet, ubi inſignis & conſpicua pulſatio tangentibus nobis deprehenditur. Sūmis pulmonū fibris ita circūplicat, ut his uniuerſum quaſi ſepultū cōditūque mergat. Quæcunque timida atque ignaua ſunt aīalia grādius iis cordatū eſt, cæteris autē puſillū aut mediocre. Cordis aūt caro deſa è roboris nacta plurimū: uixque patibilis: ita

Piricardium. **Figura.** **Situs.** **Magnitudo.** **Subſtantia.**

enim exigebat vis illa feruens innati caloris, & perpetua neceſſarii motus agitatio. Non enim motionis huius poteſtas in nobis ſita eſt, neque huic imperandi ius habemus, quæ naturę legibus, non (vt quę muſculorum eſt) noſtro arbitrio perficitur. Ex quo perſpicuum euadit, cor neque muſculum eſſe, neque ex muſculis compluribus coagmentatum. Villis id contexitur. quoquo verſum ex porrectis, quo motus omne genus impleat atque præſtet, in quibus tamen roboris multò plus ineſt quâm in muſculis, ut quos ex ſemine non ex neruorum aut vinculorum tenuitatibus ei datos eſſe, poſthac euidens erit. Cordis talem ſubſtantiam cõueniebat craſſo necdum attenuato ſanguine nutriri, quem iccirco infert ramus, ex vena caua nondum dextrum cordis ſinum ſubeunte, in exteriorem ambitum productus.

Duo ſinus.

Quibuſcũque porrò animantibus pulmo datus eſt, iis in corde geminus eſt ſinus, dexter ac ſiniſter: in piſcibus vt mutis ita pulmone deſtitutis, vnicus apparet, & in conſpectum ſe dat. Dexter modicè concauus eſt, pariete cinctus tenuiore: ſiniſter altior in extremum cordis verticem pertingit, pariete craſsiore obuallatus. In hoc ſiquidem plurimus iſq; attenuatus ſpiritus contineri debebat, cuius cor principium eſt atque origo: in illo autẽ ſanguis denſior concretiorq; ſpiritu, atque is paucus qui alẽdis pulmonibus ſatis eſſet.

Canales cordis.

Vtroque cauo carnoſa neruorum ſtamina intercurrunt, atque vtriuſque bini ſunt canales. In dextrum enim vena caua ẽ iocinere per ſeptum ſublata, de ſiniſtro ſuo pariete amplũ ſed breuem ramum inſerit. Ex eodem cordis ſinu alia rurſum vena ſurgit irrepitq; in pulmones, quà iam attenuatus ſanguis idoneum pulmonibus alimẽtum prouehitur. Duplici autem tunica hanc natura mu

muniuit ne simplex prę sanguinis tenuitate hàc atque illac perflueret: hinc arteriosæ uenæ nomen illi impositum. Nihil huic quidem commercii intercedit cum uena caua, quandoquidem duplex simplici non continuatur neque cohærescit: totam igitur hanc ex corde nasci oportebat. Ex duplici enim tunica constant quicunque exeunt canales ex corde, simplici uerò qui illuc inseruntur. In læuum cordis sinum ex pulmonibus canalis incurrit, quo ductus de aere frigidior spiritus, è pulmonibus in cor transilit. Quatenus hic aerem spiritumve trāsuehit, arteria dictus est: uerumtamen quòd nondum crassior hic aer in uitalem spiritum conuersus sit, una duntaxat tunica ei satis erat, iccirco arteria uenosa nūcupatur. Ex hoc ipso sinu emergit arteria maior ἀορτὴ, in còrpus omne diffusa, quæ cùm ad tenuissimi spiritus custodiam tunica duplici condita sit, nihil cum arteria uenosa communicat. In maioris autem arteriæ exortu quædam animantes, ut cerui, ut damæ, os tanquam radicem aut basin gerunt, quod scribit Galenus reliquis quoque omnibus inueniri, minoribus quidem uelut membranam, mediocribus uelut cartilaginem, maioribus, ut elephantis, bobus, & hominibus os cartilaginosum.

Auriculę

Cor auritum esse multi prædicant, huicq; utrinque è capite auriculas eminere. Sic enim placuit illis neruosas membranas appellare ob sinuum introitus positas, quarum est arteriam uenosam uenamq; maiorem fulcire, quæ tenues uix alioqui pulsationis impetum sustinerent.

Valuulæ

Cæterum mirificum hic naturæ arcanum contemplemur in appellatis ualuis positum: quæ quidem membranæ sunt in canalium atque uasorum extremis, quarum dilatio extremitates obturat, contractio recludit. Iis uasis & canali-

bus qui in cor ſubeunt & materias inuehunt, membranæ foris intrò ſpectant,ne quod intromiſſum fuerat,refluere poſsit:uena caua membranas tres pro ualuis accepit, arteria uenoſa duas,quæ ambitum interiorem circũdant.Duobus aliis è corde promptis ductibus, diuerſa eſt ualuarum conſtitutio, ut quæ foras ſpectent & apertæ ſint,ne quod aliquãdo è corde effuſum fuerat,in idipſum remeet:eiuſmodi ſunt in maiore arteria & in uena arterioſa, in utraque quidem ternę.Sic igitur rerum natura tulit,ut dum cor contractis in ſe rectis ſtaminibus atque uillis dilatatur (qui motus Græcis διαστολὴ uocatur) materias prolectet,in ſinũ quidem dextrũ, ſanguinem ex uena caua,in ſiniſtrum,aerem ex pulmonibus Horum quidem tum ualuę depreſſæ conniuent,ut hauſtæ materiæ cedant, aliorũ autẽ diſtentæ patent , ne tum pariter quicquam de ſe cor extrudat Mox uerô cõtractis trãſuerſis uillis, coarctat̃ cor (συστολὴ dici ſolet) acceptasq́; materias de ſe refundit , ſpiritum quippe ex cauo ſiniſtro in arteriã maiorem, è dextro ſanguinem attenuatum per uenam arterioſam in pulmones,hocq́; tempore iſtorum ualuæ depreſſæ ſunt,aliis ſtãtibus atque ſublatis . Atque hæc de corde ſatis . Pulmo ſpirandi officina nullo uel minimo puncto tẽporis intermiſſo mouetur ſpiritum identidem reciprocando ducit redditq́; . Hauſtum hunc conficit præparatq́; cordi, ut iocineri alimenta uẽtriculus,cuius demum acceſſit innatus calor uentilatus refrigeretur,& uitalis ſpiritus alat̃ foueaturq́; tanquã pabulo. Quo circa pulmonũ caro mollis facta eſt,leuis, rara , ſpongię aſsimilis,ad hauriẽdum cõcipiendumq́; ſpiritum aptiſsima.Figura quæ ungulam bubulam ęmuletur.Eã præſe fert molis amplitudinẽ, ut in uiuẽtibus pectoris uniuerſum cauũ ĩpleat,

Pulmonis uſus.

Subſtãtia

Figura.

Magnitudo.

at ei qui ex hac vita migrauit exilis collapſusq́ flacceſcit, nec ſi fiſtula infletur, tumorem tantũ referre poſsit, quantus in viuente extabat. Conſidit in dorſi vertebris, quibus & pectoris oſsi interſepientis membranæ vinculo cõmittitur. Illum eadem geminum facit, vna quidem parte in dextris coſtis, altera recumbente in ſiniſtris: atque vtriuſque binæ ſunt inſignes fibræ, præter quas minor quædã aliarum velut ſoboles, in dextra parte tanquam ſtratum ſubiicitur venæ cauæ contendenti ad claues & iugula. Tunica pulmo obducitur prætenui, per quam pus aut ſanies in pectoris capacitate per ſuppurationem aliumve affectum congeſta permeare poſſit, & quaſi ſucta peruadere, hincq́ per exiguas arteriarum fiſtulas ad maiores, tandem vero ad aſperam arteriam atque foras tuſsi propelli. Triplici vaſorum genere retis modo implicatorum pulmonis caro ſuſtinetur & cohæret, vena arterioſa, quæ è ſinu cordis dextro nata in omnes pulmonis particulas ſparſa diffinditur: arteria venoſa, quæ ex omnibus eius particulis tenues riuos tanquam radices excipiens, trunco vnico in ſiniſtrum cordis ſinum intruditur: aſpera denique arteria, quæ à faucibus ortum ducens in duas regiones primùm biuio diſtracta, mox deinde in minores tandemq́ in minimas diſſecta, in pulmonem vniuerſum decurrit. Itaque trium vaſorum extrema in eiuſmodi tenuitates ſectione diſcerpuntur, vt in pulmonem prorſus abſumptæ obliteſcant, nec vſquam continuatę cernantur. Quocirca aer in pulmones hauſtus inſpiratione, primùm quidem aſperas arterias duntaxat implet, neque continuo in leues illabitur, quas venoſas appellauimus: verùm illinc in ſubſtantiam pulmonum diffuſus conficitur, atque iam ſatis extenuatione præparatum, cor

Conſenſus.

Compoſitio.

diſtentum leuium arteriarum ductibus prolectat & attrahit. Ergo vt ab ore via in ventriculum directa ferebatur, ſic & altera ex eodem ducit in pulmones, vticcirco rectè biuias fauces poſsis appellare. Proximè enim ceruicis vertebras intus gula reconditur, eſculentorum potulentorumq́; via: extra parte priore & obuia in longum huic adhæreſcit guttur, τραχεῖαν ἀρτηρίαν vocant, qua ſolus ſpiritus deducitur. Fiſtulam planè refert breuem edendæ voci aptiſsimam, cuius pars membranis, pars cartilagine continetur. Hanc enim complent in dimidiatos orbes ad C. literę ſpeciem actæ cartilagines, interiectis membranis copulatæ. Quinetiam his intus alia denſa ſubtenditur, cuius villi in rectum abeunt: alia extrinſecus velut tegumentum omnem cingens arteriam: his etiam ſuffultæ venulæ tenues alimentum fundunt atque ſubminiſtrant. Eam profectò fieri decebat arteriæ compoſitionem, quæ tracto redditoq́; ſpiritui aſsiduè pateret, & vocem ſuauem ac ſplendi dam ſuggereret laryngi: nam mollior abſonam atque abſurdam, ſiccior verò intentam, & clangori perſimilem emiſiſſet. Ergo quantum huius arteriæ ſupra claues extat, perfectos orbes haudquaquam accepit: nam quicquid parte poſteriore gulam attingit, ſola membrana cingitur, vt craſsioribus eſculentis in ventriculum illapſuris locum daret cederetq́;. At verò quantum arteriæ ſub clauibus in pulmones confertur, gulę nō cohæret: quocirca cartilaginoſos orbes perfectos obtinuit. Summum arteriæ caput λάρυγξ appellatur, proprium ædendæ vocis inſtrumentum. Ex tribus hic magnis cartilaginibus abſoluitur, quarum maxima veterum ſcuto ſimilis, foras prominet, nobis tangentibus obuia: illic quidem firma atque dura, at parte poſteriore

Fauces.

Aſpera arteria.

Larynx.

membranoſa. Interior huius capacitas (longa enim eſt & ampla) reliquas minores duas includit cartilagines, parti poſteriori obiectas, ſic inter ſe uinculis neruoſis obſtrictas, ut tribus hiſce compactus larynx, cartilaginoſus totus eſſe uideatur, orbiſq; figuram implere. Inferum extremum aſperæ coniunctum arteriæ, quàm ſummum patet amplius, hoc enim præcipuè modulatur uocem. Quoniam igitur larynx ſimplex cartilago non eſt, dilatari certè poteſt uel coanguſtari, claudi uel recludi noſtro nutu & arbitrio. Clauditur quidem in ſpiritus interclusione atque comprehenſione, coarctatur anguſtiorq; fit, cùm uox elidi debet, at prorſum laxatus patefit, dum inſpiratio reſpiratiove ſimplex inducitur. Motibus tam uariis atque diſtãtibus natura multiformes muſculos adhibuit, quos ſuprà uiginti commemorauimus, proprios quidem duodecim, communes octo. Sex inter hos ex imis nati partibus, laryngis cartilagines deorſum uellunt atque deducunt, habentq; idcirco neruorum tenuitates ex infernis partibus allatas. At cùm omnium interiorum neruorũ è cerebro communis ſit origo, iſtos quoque è ſexta coniugatione ad pectus, cum iis qui ad os uentriculi contendunt, aliquantum deriuari compertum eſt, hincq; ad ſex memoratos laryngis muſculos reflecti, inde recurrentes nerui ſunt appellati. In eo autem loco unde regrediuntur, ſiniſter maximam arteriam, qua parte ex corde in dorſum flectitur ac detorquetur, circumplicat, dexter uerò eum arteriæ ramum circumuectus amplectitur, qui in alam dextrã procedit, his tanquam radicibus innixi ſurſum replicati nerui atque conuerſi motum ei perſimilem obeunt, qui iu architecturæ machinis trochlearũ ope completur. Laryngis introitum ſummumq;

Epiglottis.

ostium, ne quid mandendo deuorandove in id incidat & illabatur (alioqui.n. semper pateret) contegit occluditq; membrana cartilaginosa, oblõga, fistularum linguæ assimilis, unde ei nomen ἐπιγλωττίς, magnitudine paulò amplior laryngis ostio, quò id firmiùs obseraret. Hæc dum inspiramus atque respiramus sursum erigitur, incubat autem laryngi dum cibus demittitur, ne quid huius abundanter & uniuersè irruat in arteriam. Pusillum siquidem præsertimq; potus influit, neque tamen incõmodat, sed dum membranam irrigat madefacitq; pulmones, prodesse creditur, hoc argumento quòd utrinque laryngi additæ sunt glandulæ, quæ humore suo subditas illas partes imbuerent. Non igitur inter uorandum arctè obseratur, quemadmodum dum spiritus intercluditur, tum enim eatenus depressa epiglottide obturatur larynx, ut ne minimum quidem conclusi spiritùs erumpere possit & excedere. Id autem quia præstat epiglottis, simul uerò quia eadem ducti redditiq; spiritus modum accessu recessuq; suo temperat, hincq; omnes uocum uarietates modulatur, primùm illa nimirum statuitur uocis instrumentum. Cæterum lingua ori indita explanatæ distinctæq; uocis fictrix atque moderatrix est, & mentis uoluntatisq; nuntia. Eadem sapores diiudicat, eximio & uoluptario gustandi sensu prædita. Substantia illi rara atque laxa, ut humore saporum uectore facilè imbuatur, quocirca tunica cingitur prætenui, quæ toti quoque ori communis est. Nouem struitur musculis undique constitutis, quos media linea ad dextram læuamq; dirimit, ut hoc uti & reliqua sensuum instrumenta, geminum foret. Cumq; summè uolubilis esset, & incitata, ne fortè indomita plus æquo in loquacitatem solueretur, subdi-

Lingua.

to vinculo tanquam habenis cohibetur. Venis præterea duabus maiusculis totidemq; arteriis perfunditur, duobus item neruorum coniugiis: altero duriore, quod in musculos distributum motus efficit, altero molli internoscendis saporibus destinato. Pertinet autem irrepitq; hoc genus magna ex parte in externā ambientemq; tunicam. Lingua ad radicem qua latior est & faucibus cohæret, osse valido quasi basi nititur sustentaturq;, quod ὑοειδὴς Græcis dicitur, literæ Υ. speciem habens. Huic vtrinque assistunt glandulæ, quas peculiari nomine nostri tonsillas, Græci παρίσθμια dixere: perpetua quibus vis est eructandi saliuam, ut madefiant lingua, larynx, arteria, ipsiq; pulmones. Inter eas ab extremo palato dependet caruncula rotunda, voci ad suauitatem atque moderationem velut plectrum conducibilis, Græcis γαργαρεὼν, quibusdam ficto nomine gurgulio, at propriè columella dicta: quæ dum humoris influxione tumet & inflammatur, vuæ nomen accipit. Hinc palatum ad primores dentes extenditur, cui perinde atque linguæ per neruum vis data est sapores internoscendi: ad vocem id iuxta ac reliquæ oris partes necessarium, multis scabrum asperitatibus (Plinius crenas appellat) quibus cibum ad concoctionem præparet. Hæc sunt vniuersa quæ oris mediiq; ventris capacitate continentur, de quibus hoc loco dicere statueram: nam dentium vt osium explicationem proprio loco complexi sumus. Quocirca ad capitis interiora tempestiuum est sermonem transferre.

Tonsillę

Columella.

Palatum

De capite. Cap. IX.

CErebrum humanæ mentis arx & domicilium, cogitationum rationisq; sedes, motus omnisq; sensus, fons & origo: corporis summam partem tenet, sursum spectans, cœlo proximum. Vt enim huius uniuersitatis parens mensq; illa rectrix in cœlo excelsissimo loco consedit, ita decebat cerebrum nostræ mentis arcem summo corpore collocari. Quoniam uero id uiscerum præstantissimum, futurum erat irruentibus extrinsecus iniuriis obnoxium, naturæ prouidentia undique circumseptum est osseo tegumento, quod supra caluam appellauimus. Hanc utrinque obuelant membranæ quarum interior crassa meninx appellata, uillis compluribus caluæ suturis adhæreſcit, qui inde foras elapsi fusius latiusq; circumiecti, alteram exteriorem membranam conficiunt (Græcis est περικράνιον) capitis musculosæ cuti proxime subiectam. Crassior dura illa meninx cum esset, cerebro ut propugnaculum aduersus caluæ occursum data est: altera autem subest tenuis atque mollis idoneū cerebri inuolucrum, ei, quàm proxime adiunctū, quod & locis compluribus altius demergitur, ut interiores cerebri capacitates oblinat. At uero geminatæ atq; duplicatæ meninges altius impulsæ, primum cerebrum à cerebello, quod Græcis est παρεγκέφαλις, prorsus disterminant: rursumq; cerebrū ipsum parte priore situm, in dextram læuamq; per summa duntaxat dirimunt, ut partes cerebri tres sint omnes geminis membranis seiunctæ, omnesq; iisdem supra subterq; ambientibus comprehensæ. Cerebrum sub his homini spectatur maximum, quod sit plurimarum uirtutum sedes. Pars prior ut dixi gemina geminis quoque uentriculis intro reconditis excauata,

Calua.

Pericranium.

Meninges duæ.

Cerebrū Vētriculi duo priores.

amplis iis quidem, ſed magis viuentibus quàm morte conſumptis, quibus nimirum coanguſtantur omnia. Ex primis hi cerebri partibus initium ducentes, ad medias ferè regiones accedunt, inde paulum reflexi in imam ſedem detorquentur, qua baſis eſt cerebri, & os quod à

Peluis. cuneo nomen habet. Illuc ventriculorum riui confluunt, ubi locus eſt qui χοάνη, id eſt infundibulum, aut πύελος id eſt peluis appellatur. Huic

Glãdula. ſubter craſſam meningem ſubdita eſt glandula rotunda aperte concaua: glandulam mox excipit ſuſtinetq́ tanquam baſis os σφηνοειδὴς, à dextra læuaq́ pertuſum, cui mox ſubiiciuntur oſſa aduſque palatum ſpongiæ modo rara, vnde σπογγοειδῆ vocantur. Quæcunque igitur in uentriculis tempore congeruntur ſuperuacanea, ſenſim per riuorum ductus in peluim illabuntur, hinc in glandulã, cui tantiſper inhæreſcũt, dum per cunei foramina in os ſpongoides, & in palatũ pedetentim in ſtillent, forasq́ deturbẽ-

Choroides contextus. tur. In illa autem uentriculorum caua, venarũ arteriarumq́ riuuli è ſummo cerebro pariter cum tenui meninge deuehuntur, quæ inter ſe colligatæ atque implicitæ, contextus eos conformant, qui χοροειδεῖς appellantur, quiq́ capacitates intus ſuccingũt & implẽt. Ex inferis quoq́ partibus, atque ex ipſo cõtextu admirabili, per ea quæ modo commemoraui foramina, arteriæ tum in cerebri corpus, tum in eius ipſius vẽ-

Rete admirabile. triculos emergunt euaduntq́, illis contextibus, vt dixi, innexæ. Nam ex colli arteriis rami ſurſum euecti, cum iam in cerebri baſim permanarint, easq́ capacitates attigerint, quæ cuneo oſsi ſubditæ ſunt, mox in tenuiſsimas arterias easq́ plurimas diſperſæ multiformi varioq́ nexu citra vllius membranæ copulationem, reti aſsimilem contextum conficiũt ſtruuntq́ (Græ-

cis hic πλέγμα δικτυοειδὲς nuncupatur) qui os cunei non prorſus exceſsit, ſed medius inter id & craſſam meningem collocatur. Huius tenues arteriæ omnes tandem in maiores duas confluunt, q̃ per cunei oſsis & craſſæ meningis foramina elapſę, in cerebri corpus eiusq́; vẽtriculos cõmeant, eo quẽ dixi modo diſtributę. Iã vero prioris cerebri ſecretio ac direptus quẽ in lõgũ fieri memoraui, nequaq̃ aduſq; cerebellũ perducit ſed circa medium inſiſtit, vt ſit priorum duarum partium in mediam quandam eamq́; indiuiduam concurſio. Sic propemodum qui prioribus illis partibus conduntur ventriculi, propriis ductibus in tertium quendam confluunt ſeipſis longe minorem, quiq́; nulla ſuccingente membrana, ſed ſua duntaxat duritia conſiſtat, tanquam fornix aut camera, vnde καμάριον dictus eſt & ψαλλοειδὲς. Cerebellum quod a cerebro duplicatæ meninges ſeiungunt diſcluduntq́;, occipitis oſſe tegitur: cerebro quidem durius atque ſiccius, cuius pars extrema per ſpinæ fiſtulam illapſa, in oſsis ſacri imum traiicitur, a qua vt ex arboris caudice rami, ſic duriores nerui proferuntur. In eo ventriculus ineſt atque ſinus prioribus minor, maior autem fornice: qui initio latius patet, at vero arctatur extremo ſuo in mucronem cõpreſſo. A medio fornice canalis eſt proprio tegumẽto velatus, qui vnicus pertuſis meningibus cerebrum cõmittit cerebello. Ad eius introitũ ſita eſt glandula diuerſę atq; cerebrum ſubſtantię, quę venis & arteriis in cerebrũ fuſis pro firmamẽto eſſe credit, κωνάριον hãc appellãt. Partes quę a dextra & a lęua canali aſsiſtunt, tumẽt extantq́; adeo, vt plerunq; applicatę ſeſe cõtingãt: atq; idcirco tanquam hominum clunes per illius lõgitudinẽ porrectę, γλουτία dictę ſunt

Medius ventriculus.

Cerebellum.

Poſtremus ventriculus.

Conariũ.

Glutia.

His utrinque copulata est tenuis & ualida membrana, quæ canalis superiora contegit. Membranæ in longum incubat epiphysis uermi similis, hinc σκωληκοειδῆ appellant, reliquo quidē cerebro durior, ex multis constans particulis, quas tenues membranæ uinciunt copulantq́;, ut produci cōtrahiq́; uermis ritu possit. Huius dorsum glutiis & copulanti membranæ adhæret, quod sua crassitudine glutiorum distantiā propemodum implet. Itaque uermis hic dum longius extenditur porrigiturq́; per canalis longitudinem, fitq́; idcirco subtilior, inter glutia procumbit & obturat canalem: contractus autem in sese ampliorq́; factus, inter glutia delabi non potest, quinimo reuolutus secum una retrorsum uellit subleuatq́; membranam, quæ glutia coniungit: quocirca tantum is canalem patefacit quantum retrorsum abscedit.

Vermis.

Ea est omnium partium cerebri historia, quarū actiones sic in commune conferuntur.

Functiones.

Priores uentriculi omnium maximi, crassiores cerebri sordes (nam tenues per suturas euadunt & foras se dant) suscipiunt & congerunt, quæ quia cerebrum amplum, frigidum humidumq́; habetur, quamplurimæ ex circumiectis partibus eo confluunt. Inde stillant alias per priora in os summum narium, quod una cum adhærente membrana spongiæ modo pertusum est: alias per peluim subditaq́; foramina dilabuntur in palatum, quanquam iis addita glans cursus celeritatem retardat. Alter porro usus præstantior est, ad quem natura uentriculos accommodauit, dum uitales ex corde spiritus in retis contextum effusos illicq́; præparatos, in priores uē triculos transmittit, ubi deinde ui innata cerebri in animales conuersi in omnes sensus & in medium uentrem, tandemq́; in postremum di-

fluunt,ut ad sensus motusq; functiones suppetant satisq; sint. Similis est cogitationum ratio, quas rerum sensibus comprehensarum spectra atque imagines in uentres illos euectæ suscitarunt. Has autem uias, quas ab externis sensibus intro natura produxit, deinceps exponemus.

Odorandi instrumētum.

Cerebri partibus prioribus tubercula duo extant & eminent mãmarum papillis simillima, quæ summo narium ossi spongiæ æmulo obiecta insident. Sub his exiles proceræq; productiones mollioribus neruis comparatæ sese expromunt, quas in neruorum numero ueteres nunquam collocarunt. at his tamē odoratum atque uim eam quæ odorationes æstimet, concesserunt, ut una inter cæteras sentiendi uires è calua non exiliret. Siquando priores cerebri uētriculi mucosa eluuie affluunt & abundant, tubercula stillant in nares subditas, ut intelligi posit in hæc uias è uentriculis patere. Iam uero neruorum qui ex uētriculis in sensuum instrumenta contēdunt, propagationes hæ sunt.

Prima neruorū cerebri coniugatio.

Omnium prima in oculos traiicitur atque infigitur, cuius nerui, quia insignes sunt, & inter cæteros maxime concaui, dicti sunt Gręcis ὀπτικοὶ, molles ii & ampli, per quos uidendi spiritus inuehitur. Duo quidē sunt ut oculi diuersis enati locis, sed qui media cursus uia quasi decussati coitionem faciant, moxq; diducti in suū quisq; è regione oculum fertur.

Secunda

Altera propagatio est neruorum oculos mouentium, qui quanquam opticis substrati post eos inferi uidentur, exortu tamen in priores cerebri partes magis uergunt & accedunt, unde nonnullis primi solent existimari. Exiles quidem duri atque ualidi, in eos musculos dispersi, qui oculos obsepiunt atque mouent.

Tertia multiplex.

Tertia coniugatio ad gustatum pertinet. Ea quidem à prima statim radice per-

multis conſtat neruis iisq; tenuibus, & quaſi in unum compreſsis atq; coarctatis, quorum cõplures in linguæ externã tunicam fuſi guſtandi ſenſu eam inſtruunt & illuſtrant, hiq; ab ima cerebri parte naſcũtur ſecundũ quam linguæ ſitus eſt. Reliquorũ vero pars in ſuperiorem, pars in inferiorẽ maxillam abit, ſed via multo diuerſa. Vnicus ad inferiorem pergit, qui cũ ramulis guſtum linguæ præbentibus, per decliuia patente quidẽ oſſe atq; craſſa meninge primum deturbatur. at mox ab illis ſe ſubducens durior firmiorq; factus, ut qui motum præſtiturus eſt, in temporis eum muſculum qui molitor appellatur ſeſe infert: inde recta in inferiorem maxillam multis villorum tenuitatibus diuaricatur, aliis in dẽtium radices, aliis in gingiuas & inferum labrum effuſis. Qui ſuperiorẽ maxillam adeũt, ſtatim ad oculorum ſedes adducti, cum iis durioribus neruis cõmeant qui oculos mouent, perq; illorum foramina excidunt: tranſmiſsi deinde ſub oculos ad os malæ quod plurimũ eminet, id perforãt, vt inde diffiſi in gingiuas dentesq; ſuperiores, in cutem faciei prætenſam, & in ſuperum labrum diſpergantur. Simul autem dum hi malæ foramen euaderent, vnũ de ſe prætenuẽ ramulum in id foramen coniecerunt, quod in oſſe naſi ad oculi angulum maiorem vergit: hic inde in narium capacitatem illapſus, in eam membranam ſpargitur, quę naribus cum palato & ore communis eſt.

Quarta.

Quarta ſocietas & conuenientia, poſt tertiam proxime originem ſumit, cuius nerui quàm illius exiliores quidem, ſed tamẽ duriores ſunt. Quanquam vero vtrique primo exortu concurſionibus inter ſe cohæreſcunt, vt confundi, & ẽ calua eodẽ foramine excedere & pro-

dire videantur, mox tamen vt aliquantum ſic proceſſerunt, quarta coniugatio hinc ſe ſubtrahens, in palatum & in tunicam ori ſubtenſam decurrit. Quinta coniugatio binis neruis continetur finitimis, proximeq́; inter ſe coniunctis, vt pleriſque ſinguli putentur, cum tamen iis planè diuerſa ſit origo. Horum itaq; qui vtrinq; duo ſunt, prior audiendi neruus appellatur, ꝙ auris corneolum introitum ſubeat, craſſa meninge ſic arcte inuolutus, vt à quibuſdam exiſtimetur ab ea proficiſci & initium ducere. Poſterior in id oſsis lapidoſi anguſtum anfractibusq́; flexuoſum foramē ſe deuoluit, quod cæcum nuncupant: forasq́; ad aurem emergens & durior factus, in temporis muſculum, in genas, atq; in partes auri circũiectas explicatur, ei tertiæ coniugationis propagini opem laturus, quam dixi in tempus & maxillam inferiorem excurrere. Sexta (quę interioribus corporis partibus tãgendi ſenſum præbet) ponè hanc ex ima cerebri parte profertur, & per ſuturæ cui λ. nomen poſuit patẽs extremum, caluam exit, compluribusq́; ſtatim ramulis exoritur, quos ſecuritatis gratia natura eadem ſepiente membrana, quaſi in vnum coniectos obſtrinxit. Quocirca ii quanuis negligenter ſpectantibus vnicus videantur, tot tamen vere ſunt à prima ſtatim origine, quot oĩno particulę in quas diſpartiri diſſeminariq́; debent. Omnes dũ per ceruicẽ ferũtur propemodũ coniuncti apparent, vtrinq; cũ arteriis ſociati quę ibi ſunt. Lõgius autẽ progreſsi bipartito dirimunt̃. Alteri intro per coſtarũ radices abeũt mẽbranis vincti, hícq; deorſum pergentes lũborũ interioribus muſculis incũbũt, ſic eo curſu deducti dũ oſsis ſacri extremũ cõtingãt. Hoc lõgo viæ tractu oĩa ꝓpè inteſtina

Quinta.

Sexta multiplex.

& viscera q̃ subdiaphragmate posita sunt, liẽ, renes, uesica, testes & uniuersum pitonæũ, tenuitates quasdã ab illis acceperũt, ꝑ quas tactũ participãt: hũc. n. sensum proxime è neruis cerebri asciscere decebat. Cæterũ in prolapsione & trãsitu, spinæ medulla illis duriores neruos è uicinis sedibus dispergit, ut ex amborũ permistione simul cum tactu roboris constantiam & firmitatem attexeret. Alteri huius coniugij nerui ad œsophagum inclinant, cui utrinque connexi assistunt, pariterq; demissi ori uentris se impingunt, in reliquum eius corpus adusque fundum disiecti, in exilesq; exhausti tenuitates. Syncera autem est hæc propago, nequaquam durioribus neruis uti superior implicata. Nihil ab hac ne minimum quidem septo transuerso impartitur: ad cęteras autem partes, œsophagũ, asperam arteriam, pulmones, cor atque iecur, in transitu uilli quidam emergũt ac dimanant, adeo ut principes hæ partes quibus gubernamur, synceris istis è cerebro neruis præditę sint & instructæ, continuataq; cognatione sibi consentiant. Ab hac propagine ubi iam in thoracis spacium aliquãtum processit, rami quidam retorquentur ad laryngis musculos: suntq; ii nerui recurrentes, de quibus abunde supra dixi.

tima.

Septima postremaq; coniugatio ab extremo cerebri erumpit, qua iam spinę medulla elabitur, inde cum sexta digreditur, maximaq; parte in uillos, musculorum linguę interiores soluitur quos ipsos multifariam intexit. Minima quædã huius coniugii portio in rectos laryngis musculos effertur: alia uero neque ea modica in primos amplosq; lacertos, qui scapulas sursum adducunt: alia denique in eos qui tonsillas ac fauces inuoluunt. Quocirca recte uidetur hæc neruorum linguam mouentium coniugatio

dici quam reliquis ficciorem durioremq; haberi ipsa planè origo commonstrat. Hę sunt omnes è cerebro neruorum origines atque progressus. Iam uero ne quid eorum quę ad caput pertinent, desideretur, de sensuum instrumentis tempestiue hic agendum duxi. Auris ad auditionem introitu semper patet duro, & multis anfractibus flexuoso, ne sonus derepête affatimq; intro subiens sensum lædat. Nā imum anfractum crassior meninx succingit & obducit: audiendi autem neruus in eam ipsam membranam fusus explicatur, quæ foramini per transuersum obiecta, inuectum sonum ictumq; aerem excipit, defertq; in cerebrum commune sentiendi principium. Extra autem quæ appellantur auriculæ prominent cartilaginosæ, multisq; flexibus externis iniuriis oppositæ, ne quid ex inopinato intro irrueret, neve appulsæ uoces laberêtur atque errarent, pars superior eaq; durior pinna dicitur inferior quę mollis, fibra.

Auris.

Nasus homini tantum altior eminentiorq; in facie, quo quasi in tegumento nares occultantur, tum odorum spiritusq; uia, tum mucosæ eluuiei emungendæ riuus. Illac siquidem hausti ductiq; spiritus pars tracta irrepit in cerebrū, pars in asperam arteriam & pulmones rapta delabitur. Nares æque disterminat interseptum cartilaginosum, ab imo ad summas nasi angustias & palati superiora protensum. Nam tota hæc regio plurimis foraminibus peruia est, per quæ cerebri superuacua influunt, in nares quidem per os cui à spongia nomen est, in palatū uero per id quod speciem cribri gerit: tametsi è naribus in fauces communem uiā patere ostendunt, quæcunque illinc huc regeruntur imprudentibus nobis. Assistunt utrinque oculi, pars corporis preciosissima, qui tanquam specula-

Nasus.

Oculi.

tores altiſsimum locum obtinent, ex quo plurima conſpicientes fungantur ſuo munere, & eminus quæcunque nocitura ſunt, aut profutura proſpiciant. Horum gratia (ſi Galeno creditur) caput in altis editisq́ partibus corporis collocatum eſt, quia cerebrum ob breues opticorum neruorum ductus oculis proximum eſſe debuit, illic ſublimi loco poſitis. Ii vt reliqui ſenſus gemini parte priore, in quam progredi ſolemus, in antra concaua reconduntur & latent, utiliter excelſis vndiq́ partibus circumſepti. Primum enim à ſuperiore parte ſupercilia, ab inferiore malæ leuiter eminent, & naſus in medio quaſi murus oculis interiectus, à dextra & à læua tẽporum oſſa. Palpebris integuntur

Palpebræ.

molliſsimis tactu ne læderent aciem, quarum inferiores fixæ & immutabiles conquieſcunt, vt & genæ inter has atq́ malas collocatæ. ſuperiores pupulas claudunt, ne quid obiter incidat, easq́ aperiunt cum celeritate maxima. Palpebrarum extrema cilia ſunt, dura cartilagine

Ciliæ.

firmata, quæ ταρσὸς appellatur: huic infixi pili eriguntur, quibus tanquam vallo quodam muniuntur oculi ad leuiorum occurſus, hoſce pilos Græci βλεφαρίδας dixerunt. Lubrici facti

Muſculi

ſunt & mobiles, vt aſpectum quocunq́ vellent facile conuerterent, ob idq́ vtrinq́ ſeptem his muſculi circumiecti, è quibus vnus ſurſum, alter deorſum, duo ad dextrã leuamq́ trahunt, alii duo illos circumferunt, ſeptimus ſuſtinet & illigat. Ex tunicis quaternis atque ex ternis humoribus conditi ſunt. Prima tunica & extima ἐπιπεφυκὼς, id eſt adnata & adhærens appellatur, cuius interuentu oculus tenetur & adhæreſcit. Altera cornu ſimilis κερατοειδής. Tertia vuæ, ῥαγοειδής. Quarta araneorum telę, ἀραχνοειδής. Humorum extimus eſt ὑδατώδης ab aqua

Tunicæ.

Humores.

dictus alter ὑαλοειδὴς vitro fuso similis, intimus κρυσταλλοειδὴς: omnium autem cōpositio huiusmodi esse deprehēditur.

Cōpositio.

Adhærēs tunica oculi posteriora contegit excipitq; musculos omnes, ex pericranio hæc quidem nata: proxime illi adhærescit cornea vniuersum oculum vndiq; cingens, quæ tametsi à dura cerebri meninge proficiscitur, quàm illa tamen durior firmiorq; externis rebus obiicitur, pellucida quidē vt per eam cerni posset. Hac concluditur humor ab aqua aut ab oui candido nomen habēs, quem mox ῥαγοειδὴς vniuersum cōprehendit. Quoniam uero hęc tunica à posterioribus partibus corneæ propemodum adhærescit, à prioribus autem longissime distat, idcirco his conceptus humor totus penè in priora confluxit. Vt granum vuæ sic ῥαγοειδὴς parte priore & media foramen habet, quod pupula vocatur, è quo acies est qua cernimus, hoc enim rerum spectra spiritusq; prosiliunt: nascitur autē hæc ex tenui meninge. Rhagoidē circumcirca proxime succingit arachnoides, colore nigra, arteriis venisq; conspersa more secundarum vteri, ex vidēdi neruo tennissime fuso dilatatoq; nata, qui ex cerebro nonnihil secum detulit eius cōtextus, qui χοροειδὴς appellatur. Itaque inter has tunicas palam est nihil prorsum intercedere. Quantum superest interioris capacitatis, id replet vitreus humor copiosissimus, is quidem & crassitie vitro fuso similis: in quo proinde crystallinus veluti innatans stabilis & constās insistit, nulla tunica diremptus. Positus autem is est non in vitrei medio, sed parte eius priore, pupulæ prorsum obiectus, vt ea sede medium totius oculi velut punctum occuparet. Humorum hic durissimus glaciem concretā aut crystallum referens. Figura nō planè globosa, sed

qua pupulam ſpectat preſsior ac planior. Alitur uitreo humore, uitreus autem per uenas è cerebro cum arachnoide deriuatas. Hæc de uidendi ſenſu.

Guſtus.

Guſtatus ore continetur undique ſeptus ad uſum & incolumitatis cuſtodiam, quòdque cibi & potionis index ſit. Quocirca lingua & palatum eius inſtrumenta cum ſint, ſatis uidentur ante ſuis locis explicata. Tactus toto corpore æquabiliter fuſus eſt, cuius idcirco propria inſtrumenta non prius definire poſsim, quám reliquorum omnium neruorum propagatio ſit abſoluta.

De neruis. Cap. X.

PArtium diſsimilium inſtrumentorumq́ corporis omnem iam uideor compoſitionem planam feciſſe, ut omnis illarũ deſcriptio facta explicataq́ putetur: nũc autẽ ad ſimilariũ partium expoſitionem reuerſus, eas primum uerbis amplectar & expediam, quarum beneficio reliquæ omnes indigent, communiq́ opera gubernantur: hæ ſunt uenæ, arteriæ, & nerui. De his quidem ſupra, obiter duntaxat, & ut dicere ſolẽt perfunctorie dictum: nunc uero plenam abſolutamq́ illorum propagationem exponemus, qua legentis animus ſaturari poſsit. Ne autem de cœpto uiæ curſu deflectam, quam de neruis paulo ante ſuſcepi tractatione hic perſequor. E cerebro tanquam è radice caudex, profunditur ſpinæ medulla, quæ cerebri ſubſtantiam accipiens, eius aut pars eſt, aut profecto uicaria, tanto durior quanto longius proceſſerit. Vt enim prior cerebri pars uſquequaq́ mollis eſt & tenera, poſterior tantum dura quãtum progreditur, ita ſentientes neruos natura omnes è priore illa parte, mouẽtes uero utpote

Spinę medulla. Neruorũ duriorũ origo.

duriores & ad motionum impetus ſuſtinēdos roboris plurimum nactos, à poſteriore & ex ſpinę medulla deriuauit. Conuenit enim ut è ſimili vnumquodque naſcatur, uixq; à duro poteſt molle quicquam proficiſci, quamquam durum quippiam ex molli prodit, non primo quidem ſtatim exortu, ſed dum progreſſus lon gitudine aut regionis per quam ducitur ſiccio- re natura areſces, durius robuſtiusq; ſe ipſo red ditur. Sic enim ſupra proditum eſt, complu- res è tertia coniugatione mouentes neruos emerſiſſe, & è ſexta recurrentes, qui longo uiæ tractu, mouentium uim & naturā acceperunt. Attamen neque hos inter exquiſite duros col- locare poſsis, quòd ab illorum robore pluri- mum deſciſcant, vt idcirco ratum ſit & coſtans omnium exquiſite durorum, cerebellum & ſpi næ medullam principium eſſe & originem: de quibus iam pleniorem orationem inſtituo.

Medullę tunicę

Itaque medulla per ſpinæ fiſtulam in extre- mum ſacri oſsis progrediens, duobus inuolu- cris conueſtitur, quæ à cerebri meningibus pro feruntur, & quæ eundem ac meninges uſum præſtant. Supra hæc tertia quoque tunica for- tis atque neruoſa circumiicitur, ne dum ſpina inflectitur, flexa quoque medulla diſrumpatur. Sequuntur vertebrarum nodi, vinculis ſuis in- ter ſe connexi atque coniugati: quos præterea uniuerſos alia tunica extrinſecus integit & fir- miſsime colligat. Hic miſſum facio tenacem & glutinoſum humorem, quo plurimo vertebræ ad motus procliuitatem circumfuſæ ſunt. Me- dulla igitur tanquam caudex ramis plurimis fruticatur, in omnes artus, ſenſus, motusq; gra- tia propagatis: à ſingulis quippe vertebris bini eo quem nunc dicturus ſum modo, expro- muntur atque proferuntur. Prima atque ſum-

Prima neruorũ

è ſpina cõiugatio.

ma hinc ſurgens cõiugatio, exilium eſt neruorum, qui ex medulla orti per obſcura ſummæ vertebræ foramina prodeunt, quod non vt reliquos omnes per articulos compageſq; elabi tutum eſſet, vt qui tenues frequẽti motu diuulſi frangerentur. Puſilli autem cum ſint, nõ extra muſculos huic vertebræ incubãtes procurrunt.

Secunda.

Altera συζυγία inſigniores neruos ab ea mittit regione, quæ inter primam ſecundamq; vertebram à lateribus poſita eſt. Horum pars maxima circum aures, & in capitis poſteriora ad ſummum vſque verticem effunditur: pars reliqua in circumiectos omnes muſculos irrepit, primæ implicita coniugationi.

Tertia.

Ex his foraminibus quæ inter ſecundam & tertiam vertebram vtrinq; hiant, alia proficiſcitur coniugatio, ad eos muſculos ſeſe applicans qui maxillas mouẽt, & ad eos qui caput retro deflectunt, atq; hæc eſt tertia.

Quarta.

Huic quarta confuſa in muſculos effertur capiti ceruiciq; cõmunes, quorum eſt caput retro detorquere: in eos præterea qui maxillas mouẽt, in eas denique particulas quæ ponè aures ſitæ ſunt. Erumpit autem ex eo foramine quod inter tertiam & quartam vertebram intercedit.

Quinta.

Quinta cõiugatio ſimul atque è proximo articulo prodierit, altera propagine quartæ permiſcetur, ſimiliter ac ea diſtributa: altera vero ſextæ.

Sexta.

Hæc autẽ poſt quintam vertebram excidẽs, ad ſcapulas plurimum deriuatur: inſuper vero proximis vtrinque ſeſe attexit, & tenues de ſe villos in ſingulas ceruicis vertebras emittit. Eadem quoque diaphragmatis neruo implicita atque inſerta, non modice eum adauget & amplificat. Qui enim diaphragma moturi ſunt nerui, è ceruicis medulla omnes prodeunt, plurimi autem vt multis viſum eſt ex quarta coniugatione. In partem

diaphragmatis mediam quæ neruoſa eſt & muſculi principium cẽſetur, hi ſe penitus inſerunt: in ipſaq; via fulciuntur interſepiente membrana thoracis. Duo alii per initia his copulantur nerui, qui tamen mox inde intro ſub os pectoris euecti, tandem in diaphragmatis ſummum & ad mali punici ſedem contendunt: horum eadem origo quæ ſuperiorum eſt.

Septima.

Septima coniugatio ſub vertebra ſexta emergens, maxima ex parte in brachium porrigitur: villi autem reliqui proximis implicantur annectunturq; in caput, in ceruicem & diaphragma diffuſi.

Octauã.

Similis propemodum & octauæ coniugationis diſtributio, cuius tamen in cubitum & vlnam multiplex proceſſus, totus abſumitur nec vltra pergit, attamen huius nihil quicquam in ſeptũ tranſuerſum promouetur.

Nona.

Nona poſt octauã vertebrã nata, in manus extremas tota properat, hoc dempto quod ſuperior ſibi adiiciens quaſi arripuit: ſed huius quoque nõnihil abit in vicinum muſculum, qui primus atque ſummus in thorace, medium inter primam ſecundamq; coſtam ſpacium tenet. Itaque nona hęc productio cum ad cubiti flexum carne quidẽ nudum ſe appulerit, ne forte periclitaretur, inter oſsium tumores atque nodos ſe abdidit, illincque tuto triplici propagine in manum diiicitur, vna quidem intus ad minores digitos: altera in maiores fiſſa: tertia in ſummæ manus externam regionem inflexa. Cæterum nõ hæc modo, ſed octaua quoque & ſeptima dum per humerum fertur, intro uia tutiſsima pergit, multis integentibus muſculis communita.

Decima.

Sequitur decima coniugatio, quæ ipſa ſecunda quoque dorſi cenſeri debet, quemadmodum quæ dicta proxime eſt, dorſi prima ſtatuitur. Etenim vertebra quæ omniũ eſt octaua, ſi eadẽ

quoque dorſi prima ponitur, conſequens eſt eam coniugationem quę ſub illa erumpit, dorſi quoque & thoracis primam exiſtimari. Itaq;

Nerui ex dorſo.

ex ſingulis quæ in dorſo ſunt uertebrarum compagibus, ſingula neruorum coniugia in proximos emergunt muſculos, tum in eos qui inter coſtas poſiti ſunt, tum in eos externos qui per ſpinę longitudinem excurrunt, ῥαχίτας hos Græci vocant. Quin & horum neruorum extrema ſeſe latius demum explicant, dum qui ex verarum coſtarum radicibus exierunt, in humeros, in ſcapulas, in circumiectos thoraci muſculos, in reliquas demum omnes pectoris particulas tenuiſsime fiſsi ſparſiq; diffunduntur: qui uero ex breuiorum coſtarum nati ſunt vertebris, in abdominis muſculos adeunt.

Nerui ex lumbis.

E lumbis quicunque nerui efferuntur, partim in externos poſterioresq; muſculos perreptant, partim in interiores, iis neruis implicati quos diximus è ſexta cerebri coniugatione eodem deriuari.

Nerui ex oſſe ſacro.

Ex oſſe ſacro quatuor qui vtrinque excidunt, ex ſuo quiſque foramine in crus vniuerſum iter habet. Ex quibus colligi poteſt omnes è ſpinæ medulla tractas coniugationes eſſe nouem & uiginti: octo quidem è ceruice, à dorſo duodecim, quinque ex lumbis, ab oſſe ſacro

Nerui oēs quot

quatuor. Sunt qui ab hoc quinque expromi iudicēt, vt ſint omnes triginta. Auicennas quoque è coccygis & caudæ extremo neruum coniugii expertem deducit: at re uera hic inter vincula annumerandus eſt, neque præter eas quæ hactenus proditæ ſunt a nobis, vlla ſeorſum & per ſe cōiugatio deprehendetur. Sic autem deducuntur, ut qui nerui ex infimis duabus lumborum vertebris atque ex oſsis ſacri quatuor foraminibus emerſerunt, omnes ferè in vnum quaſi faſciculum coniecti parte poſteriore qua

Neruorū in crura diſtributio.

coxa rimam amplam agit, in crura protrudantur ponè articulum, amplo operti abditiq; muſculo. Simul autem muſculis qui inibi ſunt, prout fert dignitas atque magnitudo, ſuum cuique ramum impartiunt. Vnde mox alii in crura ſparſi deorſum per interiora feruntur, qui ad pedis inferiora concedunt: alii vero per exteriora, in pedis priora atque ſuperiora pertinentes: alii media inter hos regione poſiti in muſculos ſuræ dirempti abſumuntur. Id unũ ſolerter ſi quid aliud natura proſpexit, vt illos oſsium, cartilaginum, atque vinculorum quaſi propugnaculis cinctos & obuallatos traducat. At vero non omnes qui ex lumbis & ex oſſe ſacro prodierunt, ſic continuo per poſteriora deorſum commeant, ſed ex his nõ pauci tenues rami per amplum pubis foramẽ exeunt, alii in exiguos muſculos qui circa podicem, veſicam, penem, & teſtes habentur, alii in peritonæi veſicæ & vteri membranas, alii in cutem quæ fœmur circumfundit aduſque genu diſpertiti. Hæc eſt vniuerſa & integra neruorum conſectatio.

De venis. Cap. XI.

IEcur venarum eſſe originem hic pro hypotheſi conſtituam, cuius tamen veritatẽ multis poſthac rationibus illuſtrabo. Huius è parte concaua venæ plurimæ in ventrem & inteſtina diſperſæ finduntur, arboris cuiuſpiam radices imitatæ. At vero pars conuexa venam craſsiorem ædit atque profert, quæ arboris caudici comparata ramos admodum multos in omne corpus diffundit: quorum ea uis eſt & facultas, vt è iecore in omnes partes corporis alimentum diſtribuant, non modo tubo-

rum ductuumq; similitudine,sed concoquēdi

Venarū cōpositio

quoq; viribus insigniti.Præter reliquas autem attrahendi facultas in illis plurimum viget,cuius causa in simplici tunica omnes villos in lōgum porrectos acceperunt:simplex autem tunica satis erat quæ sanguinem vtpote crassiorem coerceret atq; contineret, neq; periculum erat hinc illum diffluere. Iam vero venę

Venæ mesaraicæ.

omnes hac quæ sequitur distributione disiectæ dispartitæq; sunt. A iecoris introitu resimaq; parte vena grandis excedit (portas appellarunt à qua velut à communi quodā initio, riuuli cōplures in ventrē & intestina tanquam á trunco radices aguntur. Ac primum duo ab ipso statim egressu cernuntur,alter minor,isq; superior qui comite arteria multis du

Ad ventriculum.

ctibus totus in ventriculum abit,aliis quidem in ecphysin, aliis in superiora dextraq; protensis.Alter riuus multo maior alias sub duodenū intestinum,alias sub ieiunū se demergens, idq; trāsiliens in mesaræon contendit: quod priusquam attingat ei quod pancreas dicunt nititur ac fulcitur, cui sanè & duodenum, & ductus qui ad bilis vesiculam tendit& reliqua quæ inibi sunt uasa inhærescunt. Ex eo loco riuus in lienē emittit, qui omnium secundus

Ad lienē.

haberi debet:è quo in transitu venæ plurimæ capillorum modo tenues in ventriculi fundū permanant.Huius quantū reliquum est in lienis substātiā multis quasi radicibus discissum se inserit,quę tamē dum ex liene efferuntur & emergunt,in duos rursum riuulos concurrūt: vnus in os ventriculi parte tumentiore se infert,alter in omenti partē sinistram retorquet.

Ad colon intestinū.

Tertius è caudice riuus in pancreas primum immersus, mox deinde per mesaræi radicem quæ spinæ adhærescit, longo tractu in ilia si-

niſtra procurrit:multisq́ riuulis diſſectus omné cœli inteſtini productionem irrigat,vt proinde ad hoc totus hic tubus pertinere videatur:atque huic quidem iſthac deductione comes aſsidet arteria. Poſt hunc alius in dextrã contendit, per pancreum in duodenũ ſparſus inteſtinum,bilis folliculo ferè è contraria regione obiectus.

Ad cęcum & omenti dextra.

Nihilo hic obſcurior ſuperioribus multos quaſi ſurculos in omenti dextrã regionem profert,atque è pancreo hi quidem diſtribuuntur.

Ad omẽti ſiniſtra.

Reliquus ſtipes quã iam meſenterium attingit,riuo quinto prædictis obſcuriore omnem omenti partem ſiniſtrã perreptat.

Ad ileon.

Vbi vero per meſenterium aliquãtum iam proceſsit,totus in duos finditur: horum rurſus vterque in duos, omnes demũ in quãplurimos tenues,quorum pars maxima in gracilia omnia inteſtina ipſumq́ cæcum multiplici ſobole diſpergitur: pars quædam minor in meſaræi glandulas immiſſa deſinit.

Ad glãdulas meſenterii.

Ea eſt venarum meſenterii propagatio, quæ in vnam ad iecoris portas conſtitutam, omnes tanquã in truncum radices confluunt.

Vena caua non eſt continuata venis meſenterii

Hæc porro iecur mox vt ſubiit,alios in id ramos ſpargit,ferè quidem in ſingulas fibras ſingulos, ſed qui demum ſectione partitioneq́ multiplici in omnem iecoris ſubſtantiam exhauſti oblitterentur. Quę etenim ab eius conuexo emergit, ampla illa quidem ac proinde caua nuncupata, ex quamplurimis quoque riuulis & quaſi radicibus per intimam iecoris partẽ diffuſis, exurgit: at hæ nihilominus neque illis quas modo dicebam ex portis in ſingulas fibras diſtribui, continuatæ ſunt,neque ad illas extremitatibus ſeſe applicant, neque aliud quicquam præter iecoris ſubſtantiam illis commune intercedit. Cæterum vena κοίλη,

Venę cauę diuiſio

id eſt caua dicta ipſo ſtatim è cõuexo egreſſu, bipartito finditur, quaſi in duos prægrandes ramos dirempta: alter ſurſum per diaphragma in cor euadit, alter deorſum ſecundum lumborum vertebras contorquetur. Ille quidem haudquaquam dorſi ſpinæ inſidet, ſed

Ad diaphragma

per medias thoracis regiones, diaphragmate, interſepiente membrana, corde & pulmonis fibra ſuffultus, per ſublime ad claues & iugula concedit, plurimoſq; ramos eo tractu profert ac diffundit: primũ in diaphragma duos, qui deinde multifariam fiſsi longe lateq; ſe pãdunt. His proxime exeunt capillorum modo

Ad interſeptum.

tenues venæ, in membranam thoracis interſepientem & in cordis inuolucrum, quarũ extremitates haudquaquam paucæ, in priores thoracis partes & in malum punicum irrepunt.

Ad cordis ſubſtantiam.

Altius autem vbi vena caua cordi iam aſsiſtit, eam tanquam ramum promit, quæ cordis externa ambire ſpectatur, & in eius molem ſparſa exhauriri, vt per quam denſior cordis ſubſtantia nutriri debeat, non autem eo ſanguine quem ſuis ventriculis conceptum, caloris ſpiritusq; beneficio tenuiorem fecit atque pu-

Ad cordis ſinum dextrum.

riorem. Supra multo capacior alia in dextram aurem dextrumq; cordis ventriculum demerſa illabitur: hanc multis non venã, ſed aptius membranam dicere placet, ex ſiniſtro venæ cauæ pariete profectam, quæ dextrum ſinum inuoluat & obtegat. In cordis corpus non altius hæc penetrat, neque iam ipſo ingreſſu venæ ſpeciem retinet, ſed mox vt cor attingit, in illius ſubſtantiam degenerat prorſumq; oblitescit: quod ſanè argumentum Ariſtotelicos eo adduxit: vt venas omnes è cordis ſubſtantia naſci putarent.

Vena arterioſa.

Ex hoc cauo dextro venæ nouum genus emergit quæ in pulmones ſur-

recta, arteriarum modo tunica duplici obuallatur, cuius ante propagationem expediuimus. Paulo ſupra cordis aurem dextram, caua vena aliam rami ſpecie edit, quę ſolitaria omnisq́ue coniugii expers (hinc ἄζυγος Græcis appellatur) in quintam dorſi vertebram primū delapſa, mox deinde per ſpinæ longitudinē excurrit in imam partem diaphragmatis. Hāc eandem non paucæ corporum diſſectiones oſtendunt à caua deriuari antequam ad cor accedat. Eadem per ſpinam incedens vtrinque in omnia interualla coſtarū ramos effundit, ſupremis duntaxat duobus aut ad ſummum tribus exceptis, quæ aliunde prodeuntibus venis ali poſthac exponemus. Hi autem rami ſtatim è radice & ortu, ſurculos de ſe foras emittunt in externos dorſi muſculos: longius vero progreſsi per coſtarum longitudinem, tandem extra thoracem foras erumpunt & eminent. Reliqua vena caua contendens ad iugulum, interſepienti membranæ à dextera cōmittitur, in quam complures uenulas prætenues conſpergit: moxq́ue in quinta & minima pulmonis fibra tanquam in ſubſtrato puluinari recumbit. At vero priuſquam iugulum attingat, totus venæ cauæ truncus apud glandem, quæ inibi ingens cōſpicitur, in duos amplos ramos dirimitur, qui mox ad axillas feſtinant inclinati. Huc autem flectuntur per ſumma & interiora thoracis, cum nondum ſupra claues euecti ſunt. excedunt vero & emanant in axillas per id ſpacium, quod inter claues & primam thoracis coſtam intercedit: hinc merito interiores venæ dici ſolent. Ab his nondū foras elapſis, multæ in progreſſu ſurgūt vtrinque propagines: primumq́ue ex eo loco vbi vena caua in duos ramos diſtrahitur, exiles ve-

Ad quintam vertebrā dorſi.

Ad coſtarū interualla.

Iuxta gāglium diuiſio.

Baſilica.

Tenues multæ.

næ in proximam adiectamq; glandem abſcédunt: ab ipſo deinde ramorum exortu alii tenuiores protinus in os pectoris contendunt, eiq; ſubditi aduſque malum punicum decurrunt, quo tractu in ſingula coſtarum interualla partis prioris ramulos explicant: quorum vnuſquiſque alteri cuipiam venæ ſit obuius, quam ex illa coniugii experte diximus extremum foras emittere. Iam itaque vtrarumq; venarum (tametſi interiores hæ ſunt) extrema extra thoracem euadunt, tum in mammas, tũ in externos muſculos inſperſa. Præterea vero ex eiſdem amplis ramis inſignes venæ in tria coſtarum ſuprema interualla multifariam diffinduntur: & ex iiſdem ferè ſedibus aliæ mox in ſcapulas & quoſdam interiores ceruicis muſculos ſe conferunt. Poſt quas aliæ emergunt, quæ in ceruicis ſpinam demerſæ, per interiora foramina ſupremarum ſex vertebrarum irrepunt dum caput attingant. Has igitur propagines effundunt rami ampli venę cauæ, priuſquam ex thoracis capacitate excedant. At vero vterque protinus vt de thorace emerſit, aliis rurſum quatuor quaſi ſurculis fruticatur: quorum vnus in eos exteros muſculos abit, qui ex humero in medium pectus & ſupra mammas procedunt, alter in axillarum glandes, atque hi ambo exiles ſanè ſunt. Tertius in eos muſculos ſe proripit, qui ſcapulis ſubiecti ſunt, in eumq; muſculum qui inibi ſpectatur maximus. Quartus omnium ampliſſimus externas thoracis partes irrigat & alit, hinc demum ad coſtarum extrema deriuatus. Occurrunt autem iſtius propaginis tenues riui extremis earum venarum, quas ab imo & ex intimis thoracis emergere proditum eſt. Quas autem deriuationes in brachium atque

Baſilicę diſtributio ab axilla.

deductiones faciat hæc vena interior. poſteaq̃ ex axilla euaſit, paulo poſt edicetur. Iam vero vt quę ſupra iugulum in ceruicẽ & caput inſeruntur venæ conſpicuæ ſint, ad eũ redeamus venę cauæ diremptum, quẽ prope glandẽ ſub iugulis fieri cõmemorauimus. Ex iis itaq; venę cauę ramis, quos tanquã magnos duos ſtipites in axillas exporrigi dixi, qua parte clauiculis aſsiſtunt, vtrinq; inſignis vna vena ſurgit in ceruicem. Ante hanc autem alius ramus propior glãdi atq; citerior emittitur, qui per ceruicis intima deductus gulę vtrinq; vnus aſsidet. Quocirca quatuor ex ea quę ſub clauibus eſt regione venarũ propagines ſurſum cõtendũt, quas tum primũ iugulares mos eſt appellare, dum collo inſertę ſunt & ſupra claues emerſerunt. Duę ex his quę pariter cum gula ſurſum in fauces & oris intima ſparſæ feruntur, interiores iugulariæ dictæ ſunt, ꝙ altius conditæ perpetuo deliteſcant: aliæ autẽ quæ ſubter cutẽ exiſtunt, externæ & eminentes ſunt iugulariæ. Harum vero vtraq; mox vt à primo exortu ſupra claues euaſit, in aliis quidẽ corporibus ſimplex oĩno perſiſtit, in aliis finditur in duas, quarum altera priore colli regione recta ad caput aſcendit: altera principio quidem deorſum veluti deflexa claues circumplectitur: moxq; ſurſum reducitur, alias ſoliuaga, alias interiori coniuncta. Multi ab ea riui defluunt, vnus quidem frequenti ſobole in proximos muſculos diſiectus, alter maior atque obliquior, qui è clauibus ſenſim diſcedens, ad humerum per externa deflectit: hanc idcirco venam humerariam & externam mos eſt appellare: tametſi illic minime exhauſta obliteſcit, ſed longius progreſſa cubiti flexum petere contendit. Vnde perſpi-

Iugulariũ ortus

Venæ ad ſcapulas & humeros.

cuum est humerariam venam non minore, imo plerunque maiore societate atque commercio cum vena caua coire, quàm cum ceruicis & capitis interioribus. Quin & illam nos plerunque obseruauimus tanquam ramum erumpere atque nasci ex interiore vena, mox vt thoracem egressa ad axillã festinat, vt proinde secta nihil aliud quàm interior illa conferret. Tertius ramus ab externa colli vena productus, & in scapularum musculos deflectens absumitur. Quartus humilis eodem in musculum ingentem demittitur, ei plerunque occurrens venæ, quam à basilica in humerum efferri iam diximus. Quod porro externæ istius iugularis reliquum est, quà iam ad aures sese applicat, varie distractum atque disiectum, alios ramos in faciem & tempora, alios circum aures & capitis posteriora, alios intro in cerebrũ diffundit. Sic autem longius quoquouersum progredi videntur, vt dextræ venæ sinistris, priores posterioribus extremis suis obuiæ, in summo vertice concurrant. At qui intro se inferunt, apud auris radicem quo loci inferior maxilla superiori committitur, viam habent & introitum, quà maximus in cerebrum patet excessus. Interior autẽ iugularis sursum ascedens gulæ assistit vtrinque vna: cumq; iam ad maxillæ regionem sese extulerit, iis qui effusi sunt ab externa ramulis alios complures immittit atque coniicit: quique hac confusione implicati sunt, alii in fauces & guttur pertinẽt, alii in eos musculos qui penitus laryngi circumiecti sunt, alii insignes in linguam, alii in palatum & circumductas ori partes. Hinc interiores iugulares supra palatum emergũt, ceruicis intima secutæ dum capitis basin attingant: quo ductu in eas partes quæ inter pala-

Ad capitis externa.

Ad fauces & oris intima.

Venæ ad nares.

tum & basin positæ sunt, ramulos effundunt: quorum tandem extrema desinunt in nares. Ex eisdem fere sedibus ramulus vnus æditur proferturq́ inter primam & secundam ceruicis vertebram: moxq́ alter inter occiput, & primam summamq́ vertebrā, qui tamen hinc elapsus in pericranium quibusdam dissipatur, aliis integer patente foramine in occipitis osse intro se recondit per meninges ad verticem diffusus: solet hæc à quibusdam vena puppis appellari. Reliquæ iugularium extremitates, per suturas quæ occiput & os cunei copulant euadunt in cerebrum, moxq́ è basi media eo pergunt, vbi duplicata crassa meninx cerebrū à cerebello dirimit: sicq́ geminationis illius firmitate suffultæ, sursum irrepunt in cerebri summum quasi fastigium, in quo vacua regio inest quam supra torcular diximus appellari. Quinetiam venæ quas dixi apud aurium radicem intro inuehi & inferri, mox propaginibus multis dispersæ, à lateribus media inter caluam & crassam meningem via, in vnum quoque torcular omnes vtrinque commeāt. Hic enim locus est in quem cerebri alimentū magna ex parte confertur: è quo demum id riuis tenuissimis, quos iam venas vix ausim dicere, in omnem cerebri substantiam profunditur. Quin & illi riui iuxta cerebri glandem tenuissime dissecti, in priores ventriculos concedunt, ibiq́ exilibus arteriis implicati contextum illum struunt atque componunt, qui à Chorio, id est à secundis fœtum inuoluentibus nomen habet. Ea nimirum est omnis venarum in caput & cerebrum dispersio. nunc autem ad eas redeundum quæ in brachium directe feruntur. Basilica vena statim vt ex ala excessit, in amplum humeri musculum &

Ad interiora capitis.

Venarū brachii diuisio.

in eos ferè omnes qui illi aſsiſtunt, propaginẽ mittit, inibi penitus exhauſtam : reliqua tota alias, ſimplex alias gemina ad inferiora obliq; deflectit, atque ſubter cutem emergens ad cubiti nodum feſtinat. Quo tamen priuſquam adueniat, in medium cubiti flexum venam trancit manifeſtam, ex qua ſolet ea quodammodo naſci, quam mediã mox appellabimus. Hinc longius procedit Baſilicæ truncus, eoq; interim viæ ſpacio ramos diſpergens in interiores cubiti muſculos, ſubter cutẽ ad carpum accedit, vbi in venas complures neq; eas quidem obſcuras diffinditur, quarum ſit ad minores inferioresq; digitos diſtributio: è quibus multis nominibus ea celebratur, quæ inter medicum & minimum digitum interiicitur.

Cephalica.

Cephalica altera brachii vena, à clauibus per ceruicis muſculum flexuoſa declinat in humerum, à quo mox recto tramite deorſum contendit, ſimulq; venas prætenues ſpargit in partes eas quas peragrat. Cum autẽ in nodum cubiti proxime appulerit, tripartito ſecta ramum vnum in brachii ſuperiores muſculos recõdit: alterum in cubiti flexum oblique detorquet, qui manifeſte conſpicuus cum altero coitionem facit, quem nunc diximus eo quoque è baſilica traiici. fitq; iſtarum congreſſu media quædam vena, omnium in cubito extantium maxima. Tertium autem ramum efficit reliquus proceſſus, qui per externam cubiti regionem in carpum excurrit, frequentiq; ſobole in ſuperiores manus digitos effunditur: in quibus ea numeratur, quam inter pollicem & indicem conſertam, capitis venam dixere.

Media uena.

Cæterum media vena è brachii flexu diſcedens radium aſcendit, euadensq; in externa, ramis diffinditur duobus : è quibus alter

deorsum deflectens, riuulis basilicæ suos quoque permiscet: alter sursum euectus cephalicæ ramis se complicat & inserit. Hæc venarum esse solet in brachium & manus distributio, quæ tamen in non paucis variari cernitur, & nonnunquam eiusdem hominis in dextro ac sinistro dispar. Plerunq; vena nulla existit media, est qui cephalicam est qui basilicam in apertum non proferat: deprehensum quandoque eam quæ pollici assistit à basilica, eam autem quæ minimo digito accumbit à cephalica deriuari tanta videlicet in iis ostenditur naturæ varietas, ad quæ nulla necessitatis lex cogit: atqui non in venis vt neque in stirpibus vna semper & similis est necessaria fruticantium ramorum proiectio. His omissis tempestiuum iam fuerit venarum inferiorum propagationem explicare. Vena caua simul ac è iocineris conuexo expromitur, ramum ingentem ad inferiora lumbosq; contorquet, quos antequam attingit, pendulus is etiam tum & veluti appensus, pretenues alios ramos in thecas & in uolucra renum, atque in adiecta illis corpora vtrinque profert. Continuo autem vt ille lumbis insedit, in renum corpus eas venas infert, quas dixi iunioribus emulgentes appellari, à quibus plerunque fibræ tenues in ipsa quoque inuolucra concedunt. Ab emulgente sinistra vas exit seminarium, quod multis flexibus in testem sinistrum abit, dextrum autem vas non item, sed ex ipsius cauæ trunco maiore duci solet. Iam vero cum sub renes truncus hic peruenerit, ad dextram læuamq; exiles venas spargit in transuersos abdominis musculos, & in oẽs uẽtris partes inanes, quæ inter costas adulterinas & suprema coxarũ ossa medię

Distributionem variari.

Venæ emulgentes.

Ad lũborũ regiones.

interponuntur. Præter quas aliæ in ſingulas lumborum vertebras vtrinque permeant, per ea vertebrarum foramina ſe inferẽtes, per quę diximus neruos foras excidere: atque ex his aliæ tenui membrana cinctæ in ſpinæ medullam, alię maiores in eos muſculos erumpunt, qui ſpinæ extrinſecus accubant, hinc ſimul in externa poſterioraq; corporis longe lateq; diffuſæ. At ipſa vena caua cum ad poſtremam vertebram oſsisq; ſacri initium appulſa eſt & adducta, in duos tota finditur ramos amplisſimos, in crura obliq; prolapſuros. Quo priuſquam pertineant, plurimas in circumiecta loca coniugationes ædunt: primam quidem retrorſum in ψόας interiores lumborum muſculos: ſecundam exilem in proximas peritonæi partes: tertiam in os ſacrum & inſtratos illi muſculos: quartam in podicem & rectum inteſtinum, in quibus hæ numerantur, quas hæmorrhoidas præ cæteris nuncuparunt, quanquam inter eas quæ fere ſeptem ſunt, vna ex loco medio diſiunctionis ramorũ venæ cauæ prodire ſolet. Quinta coniugatio ad veſicam eiusq; ceruicem flectitur: eademq; mulieribus ramos alios in vteri fundum, alios in eius partem imam atque ceruicẽ demittit, qui ipſos quoque teſticulos quadam ex parte ambiunt. Sexta in muſculos rectos effertur abdominis, per quos dein in thoracis cartilaginem & imam regionem mammarum euadit, extremitatibus occurrens iis venis, quas paulo ante dixi ab axilla in thoracis externa demitti, vnde intelligitur venas quæ ad vterum & quę ad mammas prouehuntur, ex eadem aut ex proximis inter ſe radicibus deriuari. Septima in os pectinis eiusq; lacertos, octaua ex commiſſura oſsiũ pectinis elapſa, in genitale tum

Venæ cauæ in lumborum diremptus. Decẽ venarũ coniugatiões.

maris tum fœminæ pertinet.Nona in muſculos crurum interiores figitur: decima ſubter cutem ab inguinibus per ilium regionẽ aſcendẽs,iis venis fit obuia quæ extrinſecus per thoracis latera deorſum trahuntur. Reliqui amplorum ramorum ductus,in ſuũ quiſque crus proficiſcitur:atq; ſub inguine productio quędam emittitur in priores femoris muſculos, per quos ſparſa omnis diſsipatur: altera ſubter cutem per interiora fœmina deerrat, ampla illa quidem & manifeſta,à qua complures riuuli in ſubditas regiones penitus deducti ſunt.Hæc eadem paulo ſupra genu tripartito finditur,ramumq; vnum per priorem & interiorem tibiæ regionem recta deiicit in ſubiectum malleolum,vbi clarus atque cõſpicuus, ſaphea dici ſolet.Alterum maximum per poplitem recondit in abditos atque poſteriores cruris muſculos, vbi frequenti ramorum ſobole diſperditur.Tertium per cruris poſteriora retorquet,qui dein ſub cute per externam tibiam in ſubditum malleolum decurrit: longius autem progreſſus, ſupra infraq; in minores digitos abit, quemadmodum primus extremis riuulis maiores pedis digitos circũplicat.Medius is qui per poplitem abit in ſuram, ferè bifariam ſcinditur, & extrema ferè duo diſiicit,alterum ad inferiora, in ſuperiora alterũ,qui vtrinque aſsidentium venarum riuulis implicatur. Hæc vniuerſa ſunt quæ de venarum diſtributione atque numero dicenda videbantur: nam quæ ex vmbilico in iocineris concaua irrumpunt,vietæ iam atque emeritę, in venis habendæ non ſunt, vt neque in fœtuum ſecundis quæcunque innaſci ſolent & fruticari, corporis partes cenſeri debent.

Venæ in crura diſtributæ.

Saphena.

De arteriis. Cap. XII.

Arteriarũ vſus.

ARteriarum non longe impar nec diſsimilis eſt atque venarum deſcriptio. Spiritus enim vitalis in omne corpus effuſi, cum hæ canales ſint atque ductus, debent vtique in omnes partes corporis deriuari. At nihilominus arteriarum quàm venarum minus fre-

Arterię cur ꝗ venæ pauciores.

quens eſt propagatio, ꝙ ſanguis craſsior in exiguas proculq́; remotas partes, vix niſi venarum ductibus poſsit commeare, ſpiritus autẽ ſanguine multo tenuior ab extremis maiorum arteriarum elapſus, per cæcas occultasq́; partium vias, in diſtãtiora poſsit euadere, nullo in id arteriæ adminiculo indigens. Hinc fit vt arteriam ſemper vena comitetur, niſi cum ortus varietas eas coniungi non permittit, arteriam enim quæ ex corde ſecundum ſpinam delabitur vena nulla ſectatur, vt neque eas quibus contextus ille ſtruitur admirabilis. At non peræq́; vnaquæque vena comitem arteriam obtinuit, tum ꝙ diuerſa origo id plerunque non ſinit, tum ꝙ in complures partes exiguas maxime ſub cutem diffuſæ ſunt venę, quibus nulla erat arteriarum neceſsitas. Itaq́; inſignioribus & magnitudine pręcipuis venis, vbicunque natura potuit, comites dedit arterias: quod qua ratione in ſingulis effecerit, definiẽdum deinceps breuiterq́; deſcribendum. Ex læuo cordis ventriculo vas prodit amplũ, quod omnium arteriarum tanquam truncus

Arteriæ venoſæ.

& ſtipes habetur: arteriæ autem ex eodem in pulmones eiectæ, ſimpliciq́; tunica venarum modo conditæ, huic pro radicibus erunt: in iis nempe uenis comparatæ, quæ ex meſenterio in iocineris portas ducunt uehũtq́; alimẽ-

tum, ſic enim & ipſæ ductum de cœlo hauſtumq́ in pulmones ſpiritum cordi ſubminiſtrant. Cæterum truncus is quem dixi, protinus vt è corde proſiliit, duas arterias in illius ambitum reflectit, alteram in mediam eius regionem, alteram ad baſin circaq́ dextrum ventriculum. Mox totus in duos eosq́ diſpariles ramos diffinditur: quorum qui amplior, in quintam dorſi vertebram in læuum torquetur, inferas corporis partes peragraturus, in partes autem ſuperas quòd eæ minus multæ eſſent, minor alter effertur. Hic itaque pulmone ſuſtentatus ad iugulum pergit, ipſaq́ via ramum profert in alam ſiniſtram, ex quo interim propagines defluunt. Vna quidem in tria ſuprema coſtarum interualla, quæ extra thoracem elapſa ad ſpinæ muſculos poſteriores ſeſe applicat. Altera in pectus & mammas ad extremas vſque coſtarum cartilagines effuſa: tertia in foramina ſupremarum ſex in ceruice vertebrarum, pariter cum vena comite ad medullæ membranas adducta. Reliquus hic ramus in ſcapulam & brachium ſiniſtrum ſparſus euadit baſilicam venam plurimum ſequutus. Stipitis autem pars maior ad iugulum contendens, à læua dextrorſum reflectitur: quæ, cum ad ingentem glandem, cui ganglio nomen eſt, peruenerit, ramum vnum ad intimam iugularem ſiniſtram, alterum ad dextram porrigit, externæ ſiquidem venæ iugulares, coniuges arterias non acceperunt, utique neque cephalicæ, quas per humerum in brachium proferri diximus. Huius demum arteriæ quicquid reliquum eſt, necdum ſupra claues egreſſum in dextram axillam iter habet, pares obiter nec diſsimiles propa-

Ramus arteriæ ſuperior

Arteriæ ad brachia.

gines ſpargens atque ea quam diximus ad læuam deflectere. Ex quo perſpicuum eſt, dextrũ arteriæ ramum longe æditiorem ſiniſtro exiſtere.

ugulares

Carωtides porro duæ arteriæ poſteaquã ſupra claues cum interioribus uenis iugularibus in ceruicem emerſerunt, ſurſum recta feſtinant, quo tractu in ſingularum vertebrarũ foramina riuulos ædunt, qui medullæ membranis impliciti pariter cum illis in caput efferuntur. At carωtides ipſæ in maxillæ confinio bipartito ſcinduntur, vt vtriuſque pars vna retrorſum & in poſteriora, altera in priora & aduerſum ſpectet atque flectatur.

Ad caput

Quin & huius duo inſuper fiunt rami, alter in linguam & interiores maxillæ lacertos, alter foras eminens propter auriculam in temporum muſculos effunditur, qui demum in verticem ſummum aſcẽdens, oppoſitæ arteriæ extremis implicatur. Pars vero quam in poſteriora flecti dicebam, duos æque ramos promit magnitudine præcipuos, quorum qui minor apparet per extremum ſuturæ à Λ. nomen aſſumentis, irrepit in caluam ad cerebelli baſin, hoc tamẽ tranſitu diſperſis in partes circumiectas ramulis.

Ad cerebrum.

Maior ramus partim per id foramen quod apud infimam eſt auriculam, permeat in caluam, eo quidem deductus vbi geminatio eſt craſſæ meningis: partim ſurſum ad cuneum & cerebri baſin euehitur, in multas exilesq́ arterias diductus quæ variæ vtrinque inſertæ atque implicitæ nullius membranæ interpoſitu, contextum admirabilem conſtituunt, cerebri baſi ſubſtratum, atque in oſſe cunei reconditum.

Rete admirabile.

Ex hoc demum arteriarũ contextu tanquam ex radicibus in ſtipites concurſantibus, arteriæ duæ ſurgunt, quæ per craſſæ meningis foramina ſcandunt in cerebrum, mox

ſubtilius diſpertitæ, aliæ in cerebri corpus euadunt id ipſumq; ambiunt: aliæ in eius ventriculos producuntur, quæ aſſumptis pariter venarum & arteriarum fibris è ſummo torculari delapſis, contextum illum choroidem componunt. Hæc omnis eſt arteriæ in ſuperiora diſtributio. Ramus alter totius arteriæ, à quinta dorſi vertebra in quam ex corde deflexerat, ſecundum ſpinam ad os vſque ſacrum decurrit, ſemperq; ad læuam paulum declinat, vt œſophago in thorace, & venæ cauæ per lumbos incedenti, det locum. Primus in tanta productione ramulus editur in eam pulmonis regionem, quæ ſpacium inter quintam vertebram & cordis baſin medium implet, cuius extrema in aſperam arteriam ſurſum adducuntur. Alii deinde rami in ſingulas vtrinq; vertebras exeunt, quorum propagines aliæ in coſtarum interualla proferuntur, in eoſq; muſculos foras euadunt, qui priori thoraci extrinſecus inſternuntur: aliæ ferè bifariam ſectæ partem nõ modicam ad ſpinæ dorſiq; exteriores muſculos, partem alteram in ſpinæ medullam vtrinque inferunt, per ea foramina per quæ diximus venas emitti, neruos autem expromi. Cum iam ſepto trãſuerſo aſsidet arteria, duos in id ramos, vnum ad dextram, ad ſiniſtram alterum tranſmittit. Sub hæc autem ventriculo, iecori & lieni ſuum cuique ramum impertit. ex eiſdem propè ſedibus alios in inteſtina per meſenterium diſſeminat: nec longe ab his duo prægrãdes concedũt in renes, quos nonnullis placuit emulgẽtes arterias dicere, a quibus fibræ tenues in renum thecas deſinunt. Succedunt his arteriarum rami, quarum eſt in teſtes tranſuectio: ſolet autem quæ ad ſiniſtrũ pertinet, aut tota ab emulgente arteria naſci,

Arteriæ quæ ad inferiores partes

Ad diaphragma.

Ad viſcera.

aut profecto nonihil ab ea mutuari:quæ vero ad dextrum spectat ex maiori trunco profici-sci, quanquam est cum quippiam sumit ab emulgente dextra:procurrunt autem & inuoluuntur testibus hæ pariter cum venis seminariis. Vt supra de venis attuli, ita & nunc illis comites arterias statuo è singulis lumborum vertebris ad ilia abdominisq; musculos efferri.

Ad crura

Perspicuum satis esse potest arteriæ truncum, multis ramorum proiectionibus maiore ex parte exhaustum, multum iam extenuari atq; minui, cum os sacrum attingit: vbi iam totus in duos ramos finditur, quos subiecta crura excipiunt. Atque cum ad hunc vsque locum vena caua vtpote minor & leuior, arteriæ ampliori ac densiori incubaret, hic primum in crura diuaricatis illis, arteriarum rami tuitionis causa venis inuehuntur. Ex primis crurũ ramis vtrinque arteria vna, adultis quidem arescens & emerita, per quam conceptui vita tenebatur, permeat in vmbilicum.

Ad vmbilicum.

Hinc quoq; in os latum & illi adiecta corpora, quędam excurrunt propagines venis similiter distributæ: omnium autem maxime insignes apparent, quæ in lumborum musculos interiores, in mulieris vterum, in vtriusque sexus genitale, in vesicam & podicem adeunt. Quæcunque post has in crura deuehuntur, cum venis maioribus altius demersæ intima permeant, in ramos effusæ & absumptæ, qui neutiquam vt venæ subter cutem extant. Cum enim illarum quàm venarum maior nobis esset necessitas, penitus illas abstrudi atque delitescere tutius erat, & minus crebra propagatione diffundi. Quid igitur dissimile inter se, quid diuersum acceperint venæ & arteriæ, ex his perspicuum euadit. Nunc quod integram absolutamq; red

dat orationem,præſtandum,atque de reliquis partibus ſimilibus tractatio ſuperioribus nectenda.

De membranis & cute. Cap. XIII.

TAnta ineſt in corpore membranarum cõmoditas,tanta neceſsitas, vt nullam natura partem prætermiſerit, quam membrana non integat: comprehendat & ſulciat. Siue enim os eſt, ſiue cartilago & vinculum, ſiue muſculus atque tendo,adde neruos,venas,arterias,inteſtina, viſcera denique omnia, propriis quibuſdam membranis conueſtita, & iis veluti concluſa contineri cernuntur.Has quidem ex vſu atque officio,quòd veluti tegumẽta partes ſingulas ambiant atque definiant,tunicas proprie dixerunt.Præter quas tamẽ aliæ quædam partes diſterminant, aliæ ſuſtinent, connectunt aliæ, quibus commune membranarum nomen eſt inditum. Ad hoc genus referri minime poſſunt tergora ea duo, ex quibus conditus eſt ventriculus, vt neque ea ex quibus inteſtina conſtant atque vterus, vtraq; veſica,venæ & arteriæ: quæ quanquam nominis inopia tunicæ dici ſolent, Græcis χιτῶνες, longiſsime tamen ab earum quas tradimus natura receſſerunt. Illæ ſiquidem propriam ventriculi,vteri,& aliarum quas dixi partium ſubſtantiam complent. Hæ vero partes integre iã formatas conueſtiunt,diſterminant aut ſuſtinent. Illæ ex propriis fiunt villorum productionibus,quorum ope naturales attractionis, retentionis, aut expulſionis motus obeuntur. Hę nullũ villorũ genus nouerũt,ſed ſui vndiq; ſimiles oĩs motus naturalis exptes ſunt, ſolius ſenſus cõpotes. Diſcriminis hoc poſtremo argumẽtũ efficax,ꝙ vẽtriculus,inteſtina, vterus,

Tunicæ.

Membranæ.

Tunicarũ differẽtiæ.

cęteraq; eius ordinis, cū ex propriis tunicis tanquam ex ſubſtantiis compoſita ſint, hoc tamē inſuper membranæ genere teguntur, quo firme cohæreant, teneantur, & ſenſu polleant certiore. Quas itaque hoc loco proprie membranas appellamus, ſunt eæ quidem tenues & leues, ne quas obuallant partes pondere ſuo premant: denſæ tamen ac robuſtæ, vt arcere poſsint externas iniurias, ipſamq; partiū ſubſtantiam continere ne fuſa diſsipetur. Latiſsima in his differentia ſpectatur, prout varia eſt

Membranarū differentiæ.

partium quibus addictæ ſunt natura. Aliæ enim ſimplices ſunt tenues & pellucidæ, duplices aliæ craſſę & valentes. figura ſingulis attributa ex loci & partis quibus accommodantur conformatione. Ex his vero præſtantiſsimæ quæque quibus partes principes obductæ ſunt & obtectæ, proprium nomen acceperūt: reliquarum vero perpaucæ. Pericranium ap-

Pericranium

pellatur quæ caluam extrinſecus ambit, duplex illa quidem & firmiſsima. At ſcapulas, coſtas ſingulas, humeros brachiorū, manuū, reliquarumq; partium oſſa, quæcunque ſeorſum integunt promiſcue atque communiter

Circa oſſa. *In muſculis.*

περιόςια dictæ ſunt. Muſculum vnumquemque ſua quædam membrana ſepit & obuallat, eaq; ſimplex multoq; tenuior quàm perioſtium, cuius vniuerſum genus nullum adhuc nomen inuenit. Ex interioribus autem quæ cerebrum inuoluunt, meninges appellantur altera craſſior, tenuior altera, quarū productiones om-

Meninges.

nem ſpinæ medullam, ex hacq; ductas neruorum propagines circumſepiunt. Supra quas tertia quædam illis firmior, ſpinæ fiſtulam intus ſuccingit: itemq; quarta extrinſecus vniuerſam ſpinam tegit & illigat. Quæ quatuor in oculorum ſunt ſtructura, proprias appellatio-

nes eas ſortitæ ſunt, quas ſuo loco explicauimus. Aſperam arteriam tum quæ intus, tũ quæ foris continet illiusq́ꝫ cartilagines connectit, proprio eſt nomine deſtituta: ſimiliter quę gulam, quæ ſtomachum oblinit, rurſum vero quæ vel pulmones, vel iecur, vel liené, vel denique renes ambit. At vero quę thoracem medium dirimit inter pulmones illapſa, diſſepientem membranam appellauimus, eandem qui volet cum Feſto diſſepimentum nuncupet: cuius ima ex parte pericardium naſcitur, & è ſummis membrana vtrinque coſtas ſuccingens, ὑπεζωκὼς Græcis vocata. Ita propemodum è peritonæo (quod duplex eſt infimi ventris membrana) tenuiores aliæ prodeunt, tum quæ diaphragma ſuccingunt, tum quæcunque ventriculum, inteſtina, iecur lienē, renes, veſicam, vterum, omentum atque meſenterium contegũt & obducunt, quibus propria ſeorſum nulla obtigit appellatio. Membranis omnibus prima origo eſt ex partium quas inuoluunt ſubſtantia atque mole, è qua pingue craſſumq́ꝫ recrementum foras circum illam emergens ac pedetentim ſicceſcens, dum fœtus conformatur coit in membranam. Accipit hæc robur & omnem ſentiēdi vim ex neruorum ſentientium tenuitatibus in ſe conſperſis, contextuq́ꝫ miro conſertis & implicatis, vt iccirco à multis falſo exiſtimatum ſit omnem membranæ ſubſtãtiam à neruis tractam eſſe. Cæterum dictorum fidem id confirmat, quòd è ſexta cerebri coniugatione cõſpicuos cernimus neruos ſentientes, & in membranam diſſepientem, & in eam quæ coſtas ſuccingit illabi: alios quoque in ventriculi, hepatis, lienis contegētem membranam, maxime vero in peritonæum; è quo demum omnium partium inferiorum tegu-

In oculis.

Diſſepiens.

Succigẽs Circa viſcera & inteſtina

Membranarum ortus.

Membranas nõ è neruis naſci.

menta ſurgunt. Talis propemodum fieri deprehenditur ad oſsium muſculorũq; membranas diſtributio, ſed quæ tamen ſit ab eorum neruorum villis, quos emittit ſpinæ medulla. adeo vt ex his colligere ſit membranarum ſubſtantiam, tametſi non vniuerſa à neruis deflu-xit, ab illis tamen omnem ſenſus poteſtatem accepiſſe. Hæc de membranarum ratione ſatis.

Cutis cõ poſitio.

Cutis non diſsimilem videtur conditionem ſequuta, quæ membranarum modo à prima cõformatione ex ſemine concreuit, vt corpus vniuerſum obiret atq; circundaret, tanto reliquis membranis craſsior, quanto corporis vniuerſi moles amplior: at paulo rarior quidem effecta, & crebris exilibusq; ſpiraculis peruia, vt interiorum exhalationi pateret: mediam inter carnem neruũq; naturam adepta, exiſtimari poteſt ex paribus quodammodo eorum portionibus cõponi. At reuera propria illius ſubſtantia qualem dixi ex ſemine traxit originem: ſed quam tamen ſubditarum venarum & arteriarum extrema ſubeunt, quo alimentum ſpiritumq; profundant. Eodem neruorum tenuitates è ſubiectis partibus inferuntur, compluribusq; locis lõga propagine conſperſi apparẽt, per quos cuti tangendi ſenſus aſciſcitur.

Cuticula

Super hanc quæ vera eſt & germana, altera veluti exile tegumentum poſita eſt, quę ſumma cutis & cuticula nobis, Græcis ἐπιδερμὶς eſt. Denſior quidem quàm vera, ab exiccatis illius ſordibus non ex ſemine procreata, quam per exuſtionem ignium vi oborta puſtula, conſpicuo cernimus à vera cute diuelli, atque in interrigine diſcerpi & atteri.

Cutis foramina.

Contextu illa perpetuo vniuerſum corpus obtegit, niſi qua perforata vel exitum vel introitum præbet in corpus, velut in auriculis, naribus, oculis, ore, genitali, atque

podice. Cum ſubiectis partibus illa quidem minimum habet commercii, ſed dũtaxat ex neruorum, arteriarum, venarumq́ fibris velut appenſa, illis cohæreſcit, vt iccirco tota propemodũ detrahi poſsit. Paucæ ènim partes ſunt quæ non deglubeantur. In fronte ſic cum ſuo muſculo implicita cutis coiuit, vt omnem voluntarium illius motum ſequatur, qualem & reliqua penè tota facies accepit: vix enim hanc aliud eſſe iudices, quám ſummam muſculi faciem vehementer ſiccatam & quaſi torridam. Veruntamen in labris nõ is modo coitus, ſed tanta ineſt confuſio vt neque muſculũ, neque cutem ſeorſum queat ſenſus internoſcere. Eius propemodum generis ingenerata eſt manuũ palmis plantisq́ pedum, tum vt ad prehendendi munus quoquouerſum aptius inflecterentur, tum vt tangendi facultate exquiſitiore pollerent: alibi vt dixi nuſquam confuſa ſubiectis partibus prorſus adhæreſcit.

Vbi cutis hæreat ſubditis partibus.

De carne mollibusq́ partibus. Cap. XIIII.

SOlidas atque præduras corporis ſimplices partes iam omnes videor attigiſſe, vt nunc mihi de mollioribus quę carnis ſpeciem habẽt dicendum ſuperſit. Ne hic autem à vulgato nominum vſu diſcedam, placet id molliorum partium genus vniuerſum, vna carnis appellatione complecti. Simplex ea nuſquã inueniri poteſt quæ per ſe ipſa conſiſtat, ſed ſolidioribus villis adnata atq́ circũiecta, vi ſua & multitudine concretam ex ſe molem vniuerſam, carnis nomine deſignat. Vniuerſi autem eius generis ambitus in tres tribui ſecariq́ ſolet differentias: vna muſculorum eſt quæ proprie caro dici debet, altera glandularum, tertia viſ-

Caro quid.

Caro triplex.

Simplex caro.

cerum quā Gręcis παρέγχυμα vocari diximus. Musculorum caro tota sanguine madet quo plurimo perfunditur,& vnde suam ea originē duxisse existimatur. Non enim aliud atq; sanguis esse videri potest, qui circa villos concrescens inanitatemq; inter eos mediam implens & quasi infarciens, robur iis accersit & continet,ne per motus periclitentur. Quocirca satis videor de ea transegisse,quum omnem musculorum numerum atque summam recensui:nisi quis præterea inde discrimina quædam statuenda putet,quod alia humida sit,mollis, laxa,rara, aut spongiosa:alia è contrario sicca, dura,astricta,densa,aut compacta.Neq; profecto diuersi cuiusdam ea generis (quanuis sit purior) censeri debet, quæ aut gingiuas, aut maiores oculorum angulos implet, vt neque glans obscœnarum partium in extremo posita.

Glādulæ

Glandularum porrò ingens est numerus, quæ cum omnes ex crassa densaq; materia cōcreuerint,hoc tamen discrimine seiunctæ apparent,q̃ aliæ aliis sunt rariores, neque omnes vna parilisq; substantiæ ratio comprehendit. Hinc & illarum vsus diuersus euadit, magna varietate distinctus, quæcunque dēsiores sunt præter alias commoditates, in locum fissionis tum venarum, tum arteriarum quasi pro firmamento coniectæ sunt:quæ vero mollitudine sua spongiam quodammodo referunt,eas natura quibusdam vel gignendis vel recipiendis humoribus accommodauit.In hoc genere eæ numerantur,quæ circa linguæ radicē positæ,perpetuo quodam munere saliuā eructant: & eæ rursum multo maiores , quæ laryngi vtrinque asidentes linguam & os subditasq; partes madore proluūt.Has latinis tōsillasGręcis παρίσθμια appellari diximus.Huic quoq; ge-

Glādularum differentię.

neri aſcribuntur, quæ in mām̄is ſunt frequentes, laxæ, turgidæ, dum pręſertim lacte circumfluunt, alias vero denſæ & contractæ. Finitimi teſtes his ſunt, quorum tamen ſubſtantiam ad viſcerum rationem ſpectare credibilius eſt. Prioris autem generis ſunt, in cerebro quidē κωνάριον, & glandula pertuſa quæ ſupra baſin in peluis cauo collocatur, deinde parotides iuxta aures collocatę, & ganglium θυμὸν Græcis vocatum, ſub iugulo parte ſumma pectoris, tum præterea quæ in axillis ſunt ingentes, tum eæ ex quibus πάγκρεας magna ex parte conditur, itemq́ꝫ lactes, quo nomine humidas glandulas per meſaræon ſparſas dici volunt, atque inſuper quæ inguinum capacitatem implent, aliæ denique complures quibus vaſorum in brachiis atque cruribus diductiones cōfirmātur, quas ſigillatim percenſere faſtidioſum magis quàm vtile putaui. Sed neque figuram earum aut magnitudinem perſequi commodum eſt quæ cum ſit ſua cuique attributa, multiformi varietate diſtinguitur. Iam vero in parenchymate appellato maior exiſtit diſsimilitudo, nō modo ex figura atque magnitudine, verum-etiam ex ſua ipſorum ſubſtantia, quæ ſimilis & vniuſmodi nequit in diuerſis inueniri. Ea quidē ex affuſo ſparſoq́ꝫ humore primo ortu compacta eſt, vnde recte affuſio dici videtur, at non vt in muſculis ex ſyncero ſoloq́ꝫ ſanguine, ſed vel prorſus vel plurimū ex ſemine, atque vt varia futura erat cuiuſque viſceris conditio atque neceſsitas, ita multiformis eſt hæc ſubſtantia comparata, Vnius cordis parēchyma proxime ad muſculi carnem accedit. Hoc tamen diuortio ſeiunctum, ꝙ durius multo ac ſiccius vi ſeminis circum triplex ſtaminū genus attexitur, illa vero quæ in muſculo, non

Parenchyma.

Differētiæ.

Spinę medullā & cerebrū carnibus eſſe.

Nō oēm carnē eſſe calidā.

item ab hoc iocineris propria ſubſtantia eſt, quam cōcreti atque torridi ſanguinis ſpeciem habere putant, cum tamen palam ſit fieri non poſſe, vt quod gignendi ſanguinis principium ſtatuitur, id ipſum prorſus ex ſanguine concreuerit. Ex quo enim ſanguine? cum nullus ne maternus quidem, in fœtus vtero geſtati corpus addi aptariq́ poſsit, qui non ante ſit iecoris eius opera confectus? Renes atque teſtes quanquam glandularum naturam exprimere videntur, in hoc tamen genus parenchymatis aſciſci debent, vt qui non glandularum more arteriis atque venis robur & firmitudinē addunt, ſed eximia vi pollent, qualis eſt à ſemine noſtri ortus initio, viſceri ſua cuique cōceſſa. At lienis ſubſtantia propius quàm illi carnis naturam æmulatur: deinde vero pulmonis, vt idcirco in dubium venire & ambigi non debeat, quin hi ſint in genere parenchymatis. Multo grauiſsimam quæſtionem atque controuerſiam faciunt ſpinæ medulla & cerebrū, quæ quoniam in principibus habentur, ortus ſui primordia ſemini ut reliqua viſcera accepta referunt, debentq́ annumerari inter partes ſimiles. At ne diuerſum in his genus præter omnem omnium veterum ſententiam conſtituendū ſit, in carnis vniuerſum genus coniici neceſſe eſt. Neque vero id obſiſtit ꝙ natura ſint frigidiore: etſi enim vt muſculorum ita inteſtinorum nec paucorum viſcerum caro omnis calida cenſetur non propterea tamen vniuerſum genus tale ſentiendum eſt, cū præter cerebrum & ſpinæ medullam glandulæ cō plures, quæ tum in cerebro, tum in aliis locis poſitæ ſunt, frigidæ appareant. De venarum arteriarum, inteſtinorum, aliarumq́ partium carne, quæ propria cuiuſque aſsignari ſolet,

alia poſthac diſputatio plenior adducetur. Plurima quoque huc alia ſe ingerunt multis implicata difficultatibus, quæ tamen quoniã nondum in diſputandi genus delabor, explicare hoc loco non ſtatui, in ſuum quæque ordinem poſthac relaturus. Hic tamẽ poſtremo ad futuram aliquãdo diſputationem animaduertendum duxi, nõ omnem ſpermaticã partem ilico ſolidam eſſe, vt neque carnem omnem ex ſanguine expreſſam eſſe & effectam: ſed ſi in partium differentiis ſignandæ erunt repugnantiæ, parti ſolidæ mollis opponetur, quam plerique carniformem dixerunt, ſpermaticæ ſanguinea, ſimplici compoſita, ſimilari diſsimilaris, informi inſtrumentaria, de quibus proprio loco ſingillatim diſſeretur.

Partium differétię

De adipe, medulla, pilis, & vnguibus. Cap. VX.

Adipis ꝓcreatio.

MEmbranæ atque cuti adeps copioſus & vberior increſcit: ex pingui quidem & tenaci eaq; frigida ſanguinis portione genitus, quæ è venis excidens moxq; affuſa frigidis exanguibusq; membranis, tanquam congelans ſimiliter atque craſsius oleum frigore dureſcit. Hinc corporibus quibus frigidior eſt natura, copioſus, calidioribus, uero paucus innaſcit, qui ęſtibus, ĩmodicis laboribus & inædiis fundi atq; diſsipari ſolet. Albeſcit autẽ ex earũ partium natura quibus apponitur & cohæret. Quoniam igitur illi primum ortum confert tum ſanguinis tum loci in quem inciderit natura, horum certe differentia magnam illius diſsimilitudinẽ ſuſcitabit: ut ſit alius alio craſſior ſicciorq;, vel tenuior atq; mollior. Hos au

Differétię

Seuum.

tem nominis varietas toto propè genere diſiũxit, vt id quidem ſeuũ appellare mos ſit, quod craſsius & magis terrenum eſt, adipem vero qui humidior & liquidior. Vnde cornigera (inquit Plinius) vna parte dentata & quæ in pedibus talos habent, ſeuo pingueſcunt, biſulca ſciſsiſve in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Horũ enim humidior temperatiorq́; natura, vti profectò & hominis cuius corpus puro ſynceroq́; adipe oblitum eſt atque delibutum. Neque tamen is paſsim ſui ſimilis, ſed pro partis vi & natura diſpar. Venter inferior, vt qui magna ex parte membranoſus eſt & lõge diſsitus à fonte caloris, multo adipe confertus eſt eoq́; duriore ac ſicciore, qualis potiſsimum renes ambit & obſepit. Quæ ſub pectore partes conditæ ſunt, minus adipis congeſſerũt eiuſq́; mollioris: qualis circa pericardium & cordis baſin videri ſolet. Hac propemodũ lege qui circa muſculos & cutem, crurum partiũq́; inferiorum concreuit, durior ſicciorq́; deprehenditur, quàm qui thoracis & brachiorũ muſculos atque cutem perungit. At nihilominus neque frigidiſsimis neque ſicciſsimis locis gaudet, quod cuiuſdam ſit caloris particeps. Hinc cerebri meninges nullus circunfundit, vt rarò membranas quæ oſſa conueſtiunt. Sic in hominum naturis qui vel calidiſsimi ſunt vel frigidiſsimi atq; ſicciſsimi, adipem nullum coaceruant, neque huic gignendo idoneam materiã habent in venis, qui vero à mediocritate in frigidum humidumq́; deuergunt, multo maxima illius copia redundant, & quoniam eorũ ſanguis totus in adipem procliuis eſt, non poteſt cordis immodicus calor illius concretionem circa pericardium, quanto minus in reliquis partibus, inhibere & arcere. Quocirca his

In vẽtre.

In pecto re.

Vbi con creſcat & qbus de cauſis.

multo promptius materiæ vis abit in adipem, quàm cordis reliquarumq; partium calor poſſit diſſoluere. Qui naturæ mediocritatem ſunt conſequuti, ſanguinem media conditione obtinent, atq; huius pinguior portio quæcunq; in carnoſas calidasq; partes influet, vi caloris tota diſsipabitur & euaneſcet, quæ vero in mẽbranas inſertur, illarum frigore ea veluti conglaciat. Iam de medulla. In maioribus hæc oſſium capacitatibus concreſcens non minus conſiſtit quàm adeps, at maxime dureſcit quæ in ſpinæ fiſtula continetur, eoq; magis quo lõgius à cerebro profluxerit: cuius illa ceu ſtipes quidam eſt & portio longius exporrecta. Hæc quidem nullius ignis vi liqueſcunt aut diſsipãtur, quin potius ſoliditatem augent: reliquorũ oſsium medulla non minus quàm adeps calore liquata dilapſaq; diffunditur. Vnde intelligi poteſt quantum illarum inter ſe genera diſtet. Itaque quibus animantibus oſſa nõ vt leonũ vel aquilarum robuſtiſsima & ſolidiſsima eſſe debuerunt, maxima his interior capacitas interiicitur, cuius gratia cum duritie leuitatem quandam ad motum ſunt conſequuta. Non tamen inanis ea derelicta eſt, ſed medulla multa refercitur, quæ ex communi oſsium alimento per tenues venas eo penetrantes affluente, illic conditur atque reponitur, quæ deinde ſenſim multoq; tempore præparationem accipiens albeſcit atque cõcreſcit, dum ſit idonea oſsi nutriendo, cuiuſmodi in humerorum, brachiorum, femorum atque crurum oſsibus plurima comperitur. Reliqua omnia in quibus ingentes illæ cauernæ non inſunt, ſeu quòd gracilia, ſeu quòd minus ad motum ſint neceſſaria, in laxitatibus exilibus humorem concludũt, medulla quidem liquidiorem magisq; ſu-

Aliam cerebri & ſpinæ, aliã oſsiũ eſſe medullam.

ſum,ſed qui tamen illi proportione quadam reſpondet.Cerebrum & ſpinæ medulla alium vt dixi ſuæ ſubſtantiæ modum habent.Porrò autem Vngues atque pili licet in partium ſimilarium numero nõ ſint, conſiſtentiam tamen habent & proprium vſum,vt illorum quædã hic ratio nobis ſit ineũda.

Vnguiũ ortus.

E ſummis digitis vngues emergunt,tanquam clauſulæ eorum tendonum qui ad extremos digitos deſinunt. Ab his enim excremẽti & eluuiei quiddam ſemper emanat quod in vnguium radices confluens, materia fit illis perpetuo augeſcentibus. Lati quidem facti & modice duri,vt ſummis digitis firmitas cõferretur ad exiguorum corporum aprehenſionem.

Pilorum ꝓcreatio.

Sic pilis ex craſsiore & fuliginoſa humorum eluuie ortus ducitur,quæ per anguſta cutis ſpiracula tanquam foras propulſa,impacta hæret in tranſitu, vt non ſpõte vacuari poſsit,ſed alia rurſum è profundo ſublata hanc ferit impellitq́;,tum hanc rurſus alia,& multo tempore coniunctæ aliæque ſuper alias impactæ, corpus quoddam reddunt & conformant anguſtum ex trãſitus anguſtia ſtipatum quod deniq; à ſui ſimili eluuie vehemẽter ictũ foras propellitur,iam veri pili formam adeptũ huncq; in modum quaſi ſuccreſcendo ſemper augeſcit.Non omnibus æque locis prouenit,ſed his maxime quibus cutis ſicca calidaq; plurimum ineſt:frigida enim & humida huic proferendo cõtinendoq; ineptiſsima. Vbi ſicca duraq; cutis,vt in capite atque mento,prolixior rigidiorq; pilus profertur,& in animantium genere iis ferè,quibus tergora denſa ſunt & dura,vt capris Vt ſuibus.Pilorum & vnguiũ radices tenellæ ſunt & molles:quod vero ex cute extat,validum ac prædurum.

Pili duplices.

In homine pili partim ſimul,partim poſtea gignũtur.Inge-

niti quidem ſunt in capite,ſed proprie in pal-pebris & ſupciliis, quos ab ortu pari ſemp magnitudine natura cuſtodit,& ne augerentur in duriſsimam & ſimilem cartilagini cutem inſi xit.Stabiles hi quoque & erecti non ad decorẽ modo,ſed vt vallum quoddam oculis obiectio ne quid extrinſecus incideret,aut è capite deflueret. Qui poſt gignuntur, primum erumpunt in pube & ano,mox in alis,poſtremo viris in mento, atque hi quidem vt omnes qui reliquo ſunt corpore, tum ornatus, tum tegumenti gratia producti. His iam finem facio, quòd decurſa & planiſsime expoſita iam videantur omnia, ex quibus admirabilis comparatur fabrica membrorum, ſolersq; partiũ deſcriptio atque hiſtoria contexitur.

Conſectionis ratio.
Cap. XVI.

PArtium corporis humani enarratio eum curſum exitumq; tenuit, qui ſeorſum ſingulas, primum ſimiles atque ſimplices,deinde compoſitas explanaret: ſic enim exiſtimauimus omnia magis perſpicua futura, ſi ad naturæ imitationem ex ſimplicium æſtimatione compoſiti cognitionem caperemus. Quiſquis volet quæ ante conſcripta ſunt dilucide conſequi, ſibiq; in apertum & ante oculos ponere,eam quam monſtro ſæpe viam terat,& alio cadauere muſculorum,deinde oſsium exiccatorum aptisq; compagibus reuinctorum, alio viſcerum interiorũ coſectionem inſtituat,alio venarum quam à iecore, alio arteriarum quã à corde inchoabit: alio denique neruorum quos à cerebro atque ſpina in ſenſus artusq;

Anatomes modus.

ſingulos ſtudioſe diligenterq́ proſequatur: hæc enim ſumma eſt & conducibilis inueſtigandi ratio. At plerique omnes ex vno eodemq́ corpore omnia aut certe quamplurima ſibi commoſtrari rogant, quorum nunc deſiderio ſatisfacturus, quo quæque loco, quove ordine, qua induſtria (nulla earum partium quæ variæ implicitæ ſunt aut diſrupta aut cōfuſa) exhiberi poſsint & expromi, ad dicendū aggredior. Cadauer in primis delectum ſit bona carnis habitudine integra, conſtantiq́ ætate, ſtatura mediocri & appoſita, incorruptum & partibus omnibus abſolutum, nec morbo, nec vulnere interemptum, verum ſuſpendio, ſtragulis: aquave extinctū. Id præcelſo editoq́ ſcamno volubili collocabitur, medio theatro perflabili, conſidente ſpectatorum corona inſtructi paratiq́ conſectores & adminiſtri, qui ad manum & in promptu habeāt nouaculas, ſcalpella, vncos, ſtilos teretes, ſerras, terebras, malleolos, acus, funiculos, modiolos, & ſpongias. Qui autem conſectioni præeſt, enarrata principio humani corporis dignitate, qua id cæteris præſtat animantibus, eoq́ tres in ventres & in artus diſtributo, omnes horum externas ſedes explicet, quæque illis veteres tu Græci tum Latini nomina indiderunt. Hęc præfatus, mox de vniuerſa corporis cute deq́ ei ſubdito adipe dicere inſtituat. Quod dum facit iubeat inferiorem ventrem aperire atque detegere, adhibita nouacula cutem findere è medio pectoris oſſe ad os vſque pectinis: rurſumq́ per tranſuerſum è læuis ad dextra ilia, vt communis linearum ſectio cadat in vmbilicum. Sublata dein cute, vmbilico autem intacto, gemina cutis exhibenda, epidermis denſior, vera quāuis craſsior rarior tamen & crebris foramini-

Anatomica adminiſtratio. Cadauer.

Inſtrumenta.

Narratio.

Ventris cōſectio.

bus peruia. mox qui huic adeps obhærebat in conspectum se dabit. Ab his musculorum ab- Pag. 18. dominis explanatio facienda, quo interim spacio administri, octo musculos suo quosq; ordine secernent, eas venas in rectis intactas seruãtes, quæ ex pube in mammas efferuntur. Post Pag. 21. hæc de peritonæo dicendum: quod tum exemptis omnibus qui in abdomine sunt musculis, consectores solum atque nudum relinquent: aut saltem id similiter atque cutem lineis duabus secabunt, extremis huius in coxas & hypochondria retortis, vt totus iam venter inferior detectus in conspectum veniat. Succedit de vmbilico breuis quædam expositio, quæ dum (Vmbilicus.) fiet, ministrorum erit vmbilici vasa separare & expurgare. Hæc quoniam complura sunt ad- Pag. 53. uersis disiecta locis, ne forte intestinorum consectione pereant, diiungi debent, & venæ quæ in iecoris caua pertinent in dextrum hypochondrium, arteriæ vero & ductus qui ad fundum vesicæ spectant, in pectinem vel inguen reclinare. Aperto vẽtre infimo, innatans omẽ (Omentũ.) tum conspicitur: quod recitatis iis quæ de eo iam conscrpsimus, duplex proponatur, eiusq; ad uentriculum & cœlum intestinum adhæresio. Id mox eximatur, quoniam nondum eius ut neque venarum potest ortus cõspici. Priusquam autem alio res procedat, decet hoc loco intestinorum viscerunq; omnium situm speculari, ut his nondum à naturali sede dimotis, obseruare liceat quæ partes quibus in cute locis, subditæ sint atque respondeant: quod quidem non leue momentum ad medendi artem obtinet. Deinde vero suscepta intestinorum (Intestina) narratione, consectores id quod rectum appel- Pag. 23. lant, eo loco vbi ad coxam sinistram eminet, locis duobus obstringent funiculis acu traie-

ctis, medioq; inter hos ſpatio illud execabunt mox inteſtina omnia à meſenterio ſenſim ſcalpello diuellent & quaſi diſſuent, ſeruato quide quàm maximo licet meſenterio. Simul autem obſeruare conuenit ſitus adheſionesq; ſingulorum compluriumq; vaſorum inſertiones: è quibus ne forte præter modum ſanguis effluat, tutum erit venam quæ ad portas eſt iecoris vincire, citra vllam aliorum perturbationem. Vt autem ad ieiunum inteſtinũ propius accedetur id antequam ſub venam quæ ad portas eſt ſe coniiciat & recondat, duobus item vinculis excipiendu erit, medioq; ſpacio conſecãdũ, vt ilico omnia inteſtina hinc in modiolos tranſportẽtur, in quibus demũ quiſquis volet poſſit exẽptorũ ſubſtantiã, figuram tunicas, villos, reliquaq; oĩa nullo ꝑiculo nulloq; labore cõtueri. Nunc autẽ uiſcera omnia denudata ſe ꝓdunt, quæ tamen quo ſe aperti ante oculos proponant, ſanguis qui in ventus capacitatem ex occulto influxit, omnis hauriẽdus & ſpõgiis exorbẽdus eſt, ac in modiolos exprimendus.

Meſenterium.

Explicandum deinde eſt meſenterium cum ſeptem uenis quę in portas confluunt: quod eo interim tempore à miniſtris pandetur atque extendetur, vt quæ dicuntur conſpicua fiant omnia. Succedit illi pancreas media inter meſenterium atque ventriculũ ſede.

Vẽtriculus.

A quo deinde ventriculi ſequitur narratio, quẽ aqua per os & gulam demiſſa nõnulli impleuerũt, vt ſuo ſe tumore manifeſtius promeret, naturalemq; ſitum teneret. Quem vt omnes conſpexerint pyloron ab eius ima parte deductũ, hincq; ieiunum per pancreas in meſaræi oras excurrens perſequi decebit Hinc omnibus in ſuas ſedes quantum fieri poteſt reſtitutis & inuiolatis, tempeſtiuum erit bilis veſiculam ſer-

mone vſurpare, mox eam ſublatis leniter fibris iocineris in apertum proferre, atque eum ipſius tubum quem per pancreas in ieiuni inteſtini ſubſtantiam infigit. Sub hæc uero venam quæ ex portis per pancreas ſub ieiunum demerſa in meſaræum contendit, & eius in ſeptem ramos enarratam diſtributionem nunc lucide contueri datur, ſed ramum eum maxime qui ex ingenti illo ſtipite in ventriculum & lienem concedit ſua, comitatum arteria, quæ ab aorta è diaphragmatis ſedibus in iecur excedit. Si gracile & extenuatum corpus erit, ſingula quæ dixi primo ſtatim obtutu oculorum futura ſunt obuia: ſin obeſius, ex trunco in primis qui ad portas eſt, deinde ex ramis eius ſingulis, adeps ſummo digito leniter eximendus, ne quicquam dilaceretur aut pereat. Quæ ut perſpecta ſatis fuerint, pancreas quidem intactum relinquetur: ad meſenterium extirpandum & radicitus tollendum eſt, ſecta quidem uena portæ ſub eo loco quem vinculum obſtrinxit, & adacta nouacula per meſenterii radicem, quæ arteriæ maiori in longum adhæret. Hoc ipſo autem opere ſpeculari liceat arteriam & neruum, qui è lumbis in meſaræum diffunditur, ſimulq; primas omenti radices. Obſeruandum hic ſedulo ne quod ſubiectorum uaſorum, quæ perampla lumbis accumbunt, aut punctum aut vulneratum diffluat. Sanguis denuo qui recens illapſus eſt, exhauriendus, corpusq; omnino ſiccandum. Iam hoc ordine conducit iecur atque bilis folliculum, mox lienem contemplari, & omnia quæ de illis ſigillatim dici ſolent, ſeorſum planius commonſtrare. Ne tamen ea labefactetur ſocietas qua hæc cum ſuperioribus coiungun tur, nondum diſcindi aut eximi cõmode poſſunt: aut ſi forte id ulla rõne efficere cogemur,

Multorũ obſeruatio.

prius quæcunque circunſtant vaſa arctius vincieda ſunt, maximeq́ uena caua mox vt emerſit è iecore. Poſt hæc de renibus & vrinæ viis habendus eſt ſermo: ac tum temporis membranulas quæ illic complures extant quaſi exortus tum meſenterii tum omenti, atque ſuperiorem peritonæi membranam (id enim duplici conſtare proditum eſt) adiectumq́ renibus adipem, adhibitis vncis atque ſcalpellis conſectores circumcident & amputabunt. Sic enim nuda & aperta omnia, clariora exiſtent, arteria maior, eique aſsidens vena caua nerui vtrinque per lumborum muſculos propagati, & quicunque demum proceſsus ab eorum ſingulis, tum in renes, tũ in teſtes atque veſicam cõtendunt. Quoniam autem in hunc ordinẽ de renibus & viis vrinæ mentio debet incidere emulgens tum vena, tum arteria vinciẽda eſt, dextra quam ſiniſtra potius, quòd ab hac ſiniſter vrinæ canalis deriuetur. His tum inde diſſectis vaſis, ren dexter extirpabitur incideturq́ parte tumentiore, vt qui intus latebat ſinus, iã in conſpectu ſit, utq́ ſtylo terete hinc in canalis inſertionẽ traiecto, omnis ratio exprimendæ tranſmittendæq́ vrinæ cognita ſit. Cum autem ad veſicam oratio transferetur, cutis ab imo uentre dextrorſum per penis radicem ad ſcroti extremum interſcinderur, detectum nudatumq́ os pectinis diiungetur, obtuſiore nouacula in medium cartilaginoſę commiſſuræ mallei plumbei ictibus adacta, ipſisq́ coxis in poſteriora magna vi retortis. Diductis his ipſoq́ pene in ſiniſtrum inguem reducto, tota veſica propalam eſt, & quæcunque ei aſtant particulæ. Spermatica vaſa atque teſtes iam explicare decet, parteq́ ſiniſtra quam integrã reſeruauimus, idipſum vas ab emulgente per

Renes & ueſica.

Vaſa ſp̄matica & teſtes.

medias peritonæi membranas perſequi adusq; coxam ſiniſtram. Inde teſtis ſiniſter abripietur à ſcroto, penitusq; diducetur, quo manifeſtius pateſiant quæ in eo ſunt omnia. Quin & paraſtates indicandus eſt intro ad ueſicæ ceruice recurrere, & in penis canalem confluere, omnia denique quæ plenius ſuis locis à nobis ſunt prodita. Hæc demum ut eximantur uinciendę ſecandęq; ſunt emulgentes, tollendiq; renes, item ductus urinæ, vaſa ſpermatica, teſtes genitale ac veſica, vena tamē caua & aorta quantum maxime fieri poteſt illæſis. Si alicunde ſanguis largiter affluet, aut conſtringēdus continuo locus erit, aut conſuendus, quātumque ſanguinis circumfluet ſpongiis combibendus. Porrò autem ſi forte mulier conſecatur, quæcunque de vtero dici debuerunt, modice ſublata duntaxat ueſica, hic aperte cō mōſtrabuntur, ſitus, cornua, teſtes, canalium inſertio, ceruix, oſtium geminū, omnium denique venarum quæ ad hunc vtrinque feruntur infixio. Vterum autem vt vna cum cæteris miniſtri abſtulerint, ſolum reſtabit inteſtinum rectum, in cuius hæmorrhoidas è ramis venæ cauæ deriuatas, animum ſenſusq; intendere conueniet. Hoc tandem eiecto nihil in vētre inferiore præter venas & arterias reliquum erit. Quocirca his duntaxat manētibus velim deinceps ad vitales partes trāſiri: in quas dum incumbent conſectores, eorum adminiſtri crura interim deglubent ac nudabunt, vt quæ in hæc permeant venarum, arteriarum, neruorumq; propagines ac muſculi, ſuo quæque loco & ordine clarius in cōſpectu & oculis ſint omnium, in quibus adminiſtrandis non aliū curſum teneri velim, quàm qui de illis ſupra eſt à nobis conſcriptus. In thorace igitur pri-

Vterus.

Partes thoracis.

Mãmæ.

Thoracis aptio.

mum cutis detrahenda,ſub qua muſculi,mammarum glandulæ, ſubditæq; coſtæ enarrari commonſtrariq; debent. Hinc capacitas interior adeunda,ducto ſcalpello ex punico malo per os medium pectoris in ſummū iugulum, vt coſtis deinde in contraria uerſis ac retortis, diſſepientes membranæ (quas diximus geminas haberi) diuelli & in ſuum quæque latus diſtrahi poſsit.Id autem ſi factu operoſum nimis & fallax lubricumq; uideatur,altera diſſecandi conſuetudo inueterauit, quæ diſciſsis vtrinque extremitatibus coſtarum cartilaginoſis,os vniuerſum pectoris tollit:quod tamē dum ſit cautio adiungenda eſt, ne uena caua quæ ad iugulum eſt vulneretur: ſimul vero nerui proponentur, qui firma adhæſione oſſis interiora peruadunt.Hinc diſſepientem mēbranam ſtylus alter in longum, alter in tranſuerſum actus,alioqui lapſuram excipiet atque continebit. Quibus ita recte conſtitutis, omnia quæcunque thoracis capacitas includit recenſeri aperteq; depromi poterunt. Primum quidem diaphragma è coſtarum extremis natum,iiſq; ſupra ſubterq; annexum: deinde vero membranarum tum coſtas ſuccingentium, tum interſepientium adhæſio mutuaq; ſocietas.Quibus apertis pulmones deſcribere contemplariq; expedit, ut ii cor amplexentur, omnemq; capacitatem impleant: quos tamen qui uolet ori folle addito,aere ſpirituq; diſtendere, is præter ſitum eos quoque motus ſtudioſe comprehendet, qui in uiuentibus nobis obeuntur. Ab his pericardium ſupra aperietur,obſeruato humore quem concipit. Mox ſuſcepta cordis tractatione,ſitus eius omniūq; canalium qui tum in id inferuntur,tum ex eo ſpectant in pulmones obſeruandi. Quanquā

Partium ſpiritualium obſeruatio.

Pulmões

Cor.

autem qui operi explanando præficitur, hic quadam orationis continuatione cordis ventriculos & ualuulas, horumq; ſubſtantiam atque magnitudinem forte expediuit, nondum tamen cor incidi debet, neque cæterorum quicquam quæ tum illic, tum ſubdiaphragmate poſita ſunt diuellendum, ne vno quouis rupto aut lacerato, germana naturalisq; conſtitutio vna pereat. Quocirca iſtorum ut aliorum complurium plenior commōſtratio in poſterum differetur. Nunc uero vtilis ſe offert venæ cauæ ſpeculatio, quam miniſter dextrum pulmonem manu molliter extollens, indicabit è iecoris conuexo per diaphragma ſurſum commeare, hacq; parte dextra ad iugulum feſtinare, proceſſuq; propagines in diaphragma & pericardium edere, ramo cordis ambitū irrigare, pariete ſuo ſiniſtro illius dextrum uētriculum ſubire atque circumplecti: pauloq; ſupra, uenam coniugii expertem in quintam dorſi uertebram deiicere, quæ mox deorſum excurrens multis riuulis octo vtrinque coſtas inferiores alit. Omnibus hanc ipſam conſtitutionem ſeruantibus, commodum eſt de neruis è ſexta cerebri coniugatione huc miſsis uerba facere: de hisq; rurſum qui è dorſi medulla in ſingula coſtarum interualla utrinque porriguntur. Hi enim nunc conſpicuo diſcerni poterunt, ut & ii ſanè qui per coſtarum radices vtrinque ad inferiora contendunt, & qui per diſſepientem membranam in medium diaphragma ſe inferūt, & qui per ſterni cōcaua in diaphragmatis ſumma apud malū punicū figebant. Qui autē una cū œſophago vētriculū ſubeunt, poſthac apertius eminebunt. Iam pars aduerſa adeunda eſt ſiniſterq; pulmo ſimiliter erigēdus, ut ſimulatq; arteriarū è corde

Vena caua.

Nerui.

distributio recitabitur, maioris illius trunci deiectio in spinam, eiusq; in duos insignes ramos sursum deorsumq; latos diremptus spectetur. Quę omnia quo cunctis clariora euadant, interim dum arteriarum atque venarum productiones memorabuntur, iugulum atq; guttur detegēdum adusque oris interiora, findendaq; est maxilla inferior, adacto cultro in eam menti commissuram multo arctissimam atq; contumacissimam, quæ primores inter dentes consedit. Quod si non facile præstari potest, maxilla infirmiore loco obteri debet, aut serra desecari. Cum autem sic nuda & in medio posita erunt omnia, tum venæ cauę, tum arteriæ diductio omnis quæ apud gangliu in alas, in humeros, in ipsam denique ceruicem fit, clarius elucebit. Quod si illarum productiones in extremum animo est promouere, decet administros per otium eas in brachiis consequutione quadam retegere: at prius tamē cautione quadam vinculis excipiendi sunt rami omnes statim vt è stipitibus suis emerserunt. Nerui recurrentes hunc iam ordinē tenent, vtrinq; ab arteriarum ramis quos circumplicant, ad laryngem sursum perspicue reducti. Post hos sunt guttur, larynx, epiglottis, tonsillæ, lingua & quicunque huc nerui pertinent atque uenę: deinde columella, palatum & dentes, quorum non minus perspicua est inspectio, quam expedita atque breuis explicatio. His ita permixte vniuerseq; citra vllam disruptionem aut adēptionem commonstratis, expedit demum singula solerter eximere, simulq; illa denuo seorsum rimari, quo prorsus & vsquequaque perspicua sint & tanquam in clarissima luce exposita. In primis itaque & vena caua & aorta sub ganglio execabitur, prius tamen vinctis vt

Iugulum & ceruix.

Nerui recurrētes.

Partes oris.

Exēptio partiū interiorum

dixi ramis omnibus qui illinc ſparguntur, maxime vero iis qui in ceruicē & caput excedunt. Vena caua ea rurſum ſede quæ inter diaphragma & cor poſita eſt, ipſa quoqne aorta arteria in trunco maiore ſtatim vt ex corde emergit in ſpinam, diſcindetur adhibitis prius vtrinq; vinculis. Summa lingua, aſperaq; arteria tum demum ab oeſophago ſenſim detrahetur, infixa nouacula ad diſſepientis membranæ radicem tota dirimetur aduſque diaphragmatis concurſum, deinde vero arrepta ſublataq; lingua & aſpera arteria, mox pulmones inſequentur, itemq; diſſepiens membrana, pericardium, cor, & quæcũque uaſa in id pertinere diximus: reſtabunt duntaxat œſophagus & ramus aortæ qui ſpinæ dorſi accumbit. Horum iam extirpatorum debet accuratius ſubſtantia percipi: itemq; figura, magnitudo partiumq; numerus, quam maxime autem ventriculorum cordis ualuularum & vaſorum in pulmonibus cõſtitutio, quæ dum reliqua adminiſtrabuntur, ingenti lebete ebulliri poterunt proximo ſpectatorum conuentu minutatim excutienda & explicanda. Vt autē quæ reliqua ſunt viſcera eximãtur integrius, vena caua eo loco qui inter iecur & renes medius interponitur diſcindēda. tum deinde œſophagus ſubdito ſcalpello vna cum adhærentibus ei neruis qui tum manifeſtiſsime ſe promunt, ſecernetur, moxq; nouacula per diaphragmatis radicem acta, id primum, deinde uentriculi, iocineris, atque lienis vincula circuncidet. Apprehenſa tum gula, multa protinus conſequuntur, nempe ventriculus, ieiunum inteſtinum, iecur, lienis, & venæ portæ atque cauæ non exigua portio. Hoc autem ipſo opere decet animum ad arterias adhibere, & ad neruos qui ex ſpinæ com-

pluribus locis in hæc viſcera proferuntur. In ſingulis cum exempta fuerint, licet ſubſtantiam, figuram, magnitudinem, partiumq; numerum ſeorſum ad vnguem explorare atque ſagaciter inquirere: at ſitus & connexio non niſi cum omnia hærent in corpore, nondum de ſuis deuulſa ſedibus, certo perſpici poſſunt.

Arteriæ & uenæ.

Iam vero extis omnibus ſublatis, aorta ſpinæ accumbere aduſque renes ſola conſpicitur, in qua complura cernere eſt earum arteriarum foramina, quas in diaphragma, ventriculum, iecur, lienem, meſenterium, atque renes efferri diximus, omnia quidem inter ſe finitima eo ſitu ubi initium eſt lumborum. Locus ſanè & occaſio hic pulchre offertur ad venarum arteriarumq; in omnes artus diſtributarum conſectionem, hanc tamen non alia via atque ratione adminiſtrandam ſtatuo, quàm quæ ſupra eſt à nobis expoſita.

De capite.

Quocirca de capite præcipiendum iam eſt. Poſt eius capillos atque cutem, plerique ſolent caluæ oſſa omnesq; ſuturas: ediſſerere, quod dum fit calua tota ſerræ crebris impulſionibus circumciditur, moxq; ſenſim extirpatur, vt qui è meningibus per ſuturas in pericranion emanant uilli ſpectentur. Dehinc autem inito ſermone de

Meniges

meningibus, craſsior illa vncis ſublata, ex fronte in occiput deſecabitur, in qua quo turgidiores & illuſtriores conſpiciantur venæ, ceruicis venæ & arteriæ conſeruentur arctioribus vinculis obſtrictæ. Sub hac tenuis altera meninx ſimiliter vncis extollenda palamq; indicanda: hinc proximum erit oſtendere vt ambæ inter priores cerebri partes iunctæ demergãtur, utq; cerebrum à cerebello copulatæ diſterminent.

Cerebrũ & eius partes.

Ab his autem cum cerebri completa erit deſcriptio, pars eius ſumma ad dimidiũ ferè mi-

nutatim reſecabitur, dum detracta ſuperiore illa medullæ portione, priores intus ventriculi, quiq; in eis contextus eſt choroides, pateſiāt: dumq; ſenſim ablato eo quaſi fornice qui uentriculum medium integit, canalis vermi ſimilis ab hoc in cerebellum traiectus, animaduerti poſsit oculisq; luſtrari cum glutiis vtrinque aſsidentibus. Priuſquam hinc vltra pergatur, ſeptem neruorum coniugationes explicari cō monſtrariq; ſigillatim debent, cerebri quidem lateribus molliter alterne ſublatis: hæ ſiquidē diu incorruptæ manent.

Neruorū coniugationes.

At contextus admirabilis vt & certe vermis atque glutia, tridui quatriduive cadaueribus præſertimq; ſtrangulatis flacceſcunt atque contabeſcunt, vix vt ea clare detur internoſcere. Recens autem extincto animante contextum illum choroidem è prioribus vētriculis perſequi conueniet aduſq; lacunam & cerebri baſin, è qua vt craſſa meninx euulſa fuerit, glandula in conſpectum veniet, ſub qua & oſſe prætenui quod veluti ſumma eſt cunei facies, contextus ille mirabilis integer pleniusq; cernetur.

Rete mirabile.

Poſtremo autē cerebello detecto ventriculus obſeruabitur, illiusq; in ſpinæ medullam deriuatio: itemq; venarum & arteriarum extrema illuc ex inferis partibus allata.

Cerebellum.

Quo! ſi præterea ſpinam omnem in longum diffindere placet, erunt perſpicui ſanè omnes prodeuntium illinc neruorum exortus, quos qui uolet cum muſculis cō ſequutione quadam ad extremum perſequi, deſtinatum in id corpus conſecabit, eum pror ſus ordinem imitatus, quem ſupra de neruis ac muſculis conſcripſi.

Spina dorſi.

Senſuum ſpeculari inſtrumenta nullius eſt laboris aut induſtriæ, quin & omnis oculorū compoſitio nō minus ex bubulis quàm ex humanis aīaduerti poteſt.

Senſus.

Quocirca hic iam rei finem pono, cum ſumma & generalis ratio adminiſtrandæ conſectionis ſatis ſuperq; explicata videatur: nã ſingula quæ vnuſquiſque nullis adminiculis, ſed vt dicitur ſuo marte minimaq; meditatione ſuffecerit, hic fruſtra uiderer perſequutus.

PERORATIO.

Firmiſsima artis medicæ fundamenta iactauimus, dum deſcripta humani corporis conſectione, omnes eius particulas ſingillatim ob oculos propoſuimus: quarum cognitio ſi ſenſuum fide atque conſtantia firmabitur, vim quodammodo iam adipiſcitur aut communium euidentiumq; notionum, aut earũ quas Geometræ non demonſtrare, ſed poſtulare ſolent vt ſibi concedantur, ex quibus poſthac aditus ad demonſtrationem facilis patebit. Si præterea fructus commoditasq; ſpectabitur. conſectio eam ſubiectam materiam explicat, in qua omnia quæcunque ars præcipit uerſari examinariq; debent. Vt enim qui rerum geſtarum memoriam repetunt, non illas recte poſſunt animo concipere, niſi prius locos & regiones quibus obtigerunt vel ſenſibus luſtrarint, uel ſibi quodammodo ipſi cogitatione depinxerint: ſic profecto ſi quæcunque ſolet ars medendi tractare percipienda ſunt, neceſſe eſt humanum corpus perſpectum habere in quo omnia contemplemur & quaſi penitus animo cernamus. Huc atque illuc errans & uaga eſt omnis rerum cognitio, futilis parumq; ſtabilis memoria, quæ in hoc tanquam ſolio non conſidit atque ſuſtinetur.

Anatomes neceſsitas & pſtãtia.

Res quidem quàm verba multo ſunt conſtantiores, & quibuſcunque vel morbo, vel ętate ingraueſcente, vel diuturnitate temporis mentis ſenſa vaneſcunt, iis prius nominum quàm rerum cognitio atque memoria deponitur. Vnde cum tanta in rebus & in locis vis inſit admonitionis, non ſine cauſa ex his veteres cognitionis & memoriæ duxerunt diſciplinam. Itaque vt ad hiſtoriæ fidem Geographia, ſic ad rem medicam corporis humani deſcriptio pernoſcenda.

LIBRI PRIMI DE PARtium corporis humani deſcriptione.

FINIS.

DE ELEMENTIS
LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

VI parce ac leuiter in philoſophia artium omnium procreatrice verſati, medendi artem diſcendam tradendáve ſuſcipiunt, ſatis ſuperq; ſe facturos exiſtimant, ſi humani corporis anatome decurſa, è veſtigio ad ſingulorum morborum cognitionem curationemq; feſtinent. Hoc dum illi compendio ſibi viam parant, moliunturq; breuem ac facilem artem, in perpetuæ obſcuritatis latebram præcipites ſe deuoluunt, & quaſi luce menti erepta, denſam noctem ac tenebras ob oculos offundunt. Eſt enim ipſa ratio lux mentis, quā qui deſpuunt, neq; rerum cauſas intueri, neq; quid quaq; in re verum ſit exquirere, neq; falſa diiudicare poſſunt: ſed omni æuo ſingulari illo ſplendore deſtituti, cæco quodam & temerario nixu ſurſum deorſum trahuntur: diſſolutam & ſine neruis ac articulis huc & illuc fluctuantem futilemq; rerum confuſionem animo conſequuti, cunctis in rebus quaſi modo naſcentes obhęſitant, nihil ratū, nihil comprehenſum, nihil fixum habentes, ſed ſemper

Nihil firmum eſſe quod nō ex cauſis per demōſtrationē cognitū ſit.

in ancipiti & eo loco ſtãtes, à quo leui momento poſsint dimoueri. At vero qui admirabili quodã philoſophandi ſtudio cõcitati, conabũtur in ea curricula venire, in quibus celebrium virorũ impreſſa ſunt veſtigia, ii rerũ cognitione primũ accepta quę ſenſibus obuiã inciderũt rudi earum contẽplatione, minimũ tenebunt, ſed vltra progreſsi mẽtis agitatione eo ſe cõferent, vnde tanq̃ pręgreſsis ex cauſis illæ ſuã origine traxiſſe videãtur. Hinc ſenſim penetrabũt altius, donec id tandẽ cogitatione pertingant, in quo expleta mẽs tãquã in extremo cõſiſtat. Quũ igitur humanũ corpus anatome in partes ſenſu conſpicuas diſſolutũ iã ſit, ab his deinceps ad ea tranſeundũ, quę cogitatione ſola diſcuntur, & altius inueſtigandũ ex quibus elemẽtis pars vnaquęq; condita ſit, & quę ſit elemẽtorũ permiſtio, quę tẽperatio, quę vires ac facultates lateant in illis, & quo ſpiritu quove calore ſeruetur. Quũ analyſi hęc inuenta perceptaq; fuerint, cõpoſitionis dein ordine cõſpicuum fiet, quę ſint effectrices omnium cauſæ, qui ab his gignantur humores, quæ partium ſingularum functiones ſint, & quæ naturalis omnium adminiſtratio. Sic vniuerſa contrahetur phyſiologia, quæ naturalem de homine contemplationem demonſtrationis vi conſtituit.

Inueſtigandi ratio ſeu ordo reſolutorius.

Humani corporis in partes tum cõpoſitas, tum ſimplices diſſolutio. Cap. I.

HVmanum corpus vnũ efficit tũ cõtinuatio ſeriesq; partium tũ omniũ conſentiẽs & in molitionem vnam conſpirãs illa cognatio. Id autẽ ſimplex cum minime ſit, varium efficitur partiũ diuerſi generis ſtructura, & earũ multiplici figura: quæ nõ modo locis diſcluſæ iacẽt,

Totius humani corporis diſſolutio vſque ad ſimplicia.

Partes ſimilares & diſsimilares.

Simplices & compoſitæ.

Totius cõpoſitio ex ſimplicibus.

Pars organica ſiue officialis.

ſed etiã alię ex aliis ſunt conditæ, aliiſque aliæ figuris inſignes, prout ſua cuiuſque coditio & facultas poſcere videbatur. Itaque corpus vniuerſum, in caput, thoracem, ventrem & artus dirimi diſtrahive poteſt, ex quibus coagmentatum apparet, hæc ipſa rurſum in alia: caput quidem in faciem, oculos, frontem, naſum, auriculas, aliaq́ plura: thorax in pectus, latera & pulmones: venter in abdomẽ, ſubditaq́ viſcera artus in tota crura & brachia: atque hæc in humeros, cubitos & manus. Rurſum vero hæc ſingula minutius conciduntur, vt manus in digitos & palmam, digiti in alia, ut in cutẽ, venas, arterias, carnem, neruos, tendones, vincula, cartilaginem, membranas, & oſſa. Similiter cætera membra qui penitus introſpiciet, ſentiet vnumquodque in hæc omnia vel certe plurima diſſolui, vltra quæ iam nihil uel diligentiſsima ſenſuum obſeruatio poſsit cognoſcere. Sui enim hæc vndique ſimilia ſunt, vnam parilemq́ omnino ſubſtantiam adepta: vnde primum Ariſtoteli ὁμοιομερῆ, id eſt eiuſdẽ naturæ partes nuncupantur, quæ ſimplices quoque dici poſſunt, in quibus nimirum tanquam ſenſu minimis corporis diſſolutio conſiſtit. Sic quidem vltimæ ſunt & extremæ, quę tamen ſi compoſitio ſpectabitur, primæ fient omniũ. Ex harum enim cõpactione aliæ partes coſtãt, quas ἀνομοιομερεῖς id eſt naturæ diſſimilis appellant, vt plerique ſimplici nomine illas ſimilares, has vero diſſimilares. Illas præterea primas & ſimplices, has compoſitas, quod illæ iſtarum gratia habentur, & tanquam materia quædam in diſsimilarium compage & cõagmentatione ſubſternuntur. In compoſitis modus ſtatuitur, vt hęminus hæ vero magis cõpoſitæ iudicentur. Eſt autem cum diſcernẽdo

partium

partium geſtiones & munera ſpectantur, atque tum quoniam officiornm actionumq́; gratia, corporis partes conditæ ſunt, omnem eam partem cuius opera communẽ toti corpori actionem edere poſſumus, inſtrumentum licet appellare, & quaſi ſubſidium ad aliquid agendũ. Deinde ex actionum geſtionumq́; differentia & ordine, inſtrumentorum differentię ponuntur. Sic vniuerſum corpus animæ inſtrumentum ſtatuimus, & viſionis oculum, concoctionis ventrem, comprehenſionis manum, progreſſus pedes. In his uero & digitus minus eſt inſtrumentum quàm manus, & hæc minus quàm brachium, hoc denique minus quàm corpus vniuerſum. Quoniam vero organum non ſui ipſius, ſed obeundi muneris gratia eſt conſtitutum, vt opus efficiat debet apparationem quandam & inſtructionem in id obtinere, vnde & nomen inuehit. Eſt autem ea figuræ concinnitas, quæ ſua eſt cuiusque, & qua adempta inſtrumenti ratio perimitur. Nihil enim quod rude & informe, inſtrumenti nomine dignum eſt ſed quod formatum & inſtructum & aptum corpus eſt ad opus, id idoneũ illius eſt inſtrumentum. Quocirca ſi exquiſita petetur nominum ratio, inſtrumentariæ id eſt formatæ parti obiicietur pars in formis, & ὁμοιομερὲς ἑτερογενεῖ, atque hæc oppoſitio eſt in ſubſtantiæ genere, illa vero per figuram. Vnde perſpicuum eſt eos rerum genera permiſcere omniaq́; turbare, qui parti (ut ita dicam) ſimilari inſtrumentariam opponunt, perinde atq́; ſi albo dulce contrarium facerent. Sed & ea quæ diuerſorum ſunt generum, ſi enuntiãtur de eiſdem, palam eſt contraria non eſſe. Atqui venas & arterias oſſaq́; plurima ſimili natura cum ſint, inſtrumenta tamen omnes appellãt

Inſtrumẽti ratio.

Parti ſimilari inſtrumentariã nõ opponi.

Prima ratio.

ob figurę ſpeciem. Ea nequaquam inſtrumenti ratio eſt, vt ex partiũ varietate concretum ſit cum ferream ſecurim opifices plerumq; totam exhibeant, ſed vt idonea figura ſit inſtructum. Neque demum ſimilaris corporis neceſſe eſt quoduis fragmẽtum totius appellatione dici. Quo errore quidam abducti, venæ & arteriæ tenue fragmentum, cum viderent neque arteriam, neque venam appellari, diſsimilium partium eſſe cenſuerunt, ignorantes illa non ſubſtantiæ, ſed figuratæ ſubſtantiæ nomina accomodari. Neceſſe quidem eſt ſimilariũ fragmenta ſimilem integris ſubſtantiam obtinere, at non ilico eadem quoque appellatione dici. Ergo hoc difficultatis vt claudatur, quæcunque in corpore pars diuerſi generis apparebit eadem mox & inſtrumentaria iudicetur: hoc enim natura proſpexit, vt particularum diſsimilium compoſitioni, figuram & conformationem quandam coniungeret. At non ſic licet reciprocare, vt quæ pars inſtrumentaria ſit eadem ſtatim ex varia natura conſtet, ſit quæ diſsimilaris.

Secunda.

Tertia.

Quid pars corporis, & quot ſimplices ac ſimilares proprie dinumerentur. Cap. II.

PLurima habet humanum corpus contineto; ſimplicia, ſine quibus neq; diu neq; cõuenienter conſeruari poteſt: vt ſpiritus, lac, ſemen, ſanguinem, vtiles humores, & quæ ab his defluunt ſuperuacanea ſuis quibuſdam receptaculis concepta: præterea oſſa, cartilagines, vincula, tẽdones, mẽbranas neruos, venas, arterias, cutem, carnem, itemq; adipem, medullam

pilos & vngues : hæc omnia quidem ſimplicia ſed quibus non ex æquo partis appellatio attribui poteſt. Pars enim, eſt corpus toti cohærens communiq; vita coniunctum, & ad illius functionem vſumve comparatum. Itaque ſanguinem in venis uel humores toto corpore fuſos partes non dicimus, uti neque ſpiritus impetu cordis impulſos in arterias: hos enim corpora in præſentia non dicimus, illi quanquam ſunt corpora uti & oculorum humores, nuſquam tamen hærent coniuncti, ſed fluxi deerrant quaſi vaſe concluſi. Siquis humor intus forte concreuit, hæſitque uentriculo aut lieni, quia tamen illi uere coniunctus non eſt, neque communem uitam accipit qua regatur, pars haberi non debet, ut neque calli, neque uerrucæ, neque tophi. Sed neque ex carne tumorem undelibet erumpentem, licet alatur & uiuat, partem vere dixeris: quia præter naturam & prodigioſe cum ſit, nullam functionem nullumq; uſum toti, ſed potius incommodum affert. Sic neque oculi dimidium, pars eſt corporis ſimpliciter & abſolute uocanda, quòd nullam functionem nullumq; ſola officium exhibeat: cuius & aliud argumentum eſt, quod neque organon neque ὁμοιομερὲς recte appelletur. in horum quoque numero habendum eſt tenue oſsis aut nerui fragmentum. Iam vero omnibus hac ceu lege quadam comprehenſis, ſcrutemur num pili & vngues corporis partes & eſſe & dici poſsint. Illi quidem è corporis materia cōſiſtunt, hęrentq; toti firmiſsime propria quadam circumſcriptione definiti, neque profecto præter vſum condonati mortalibus: attn̄ quod nō ita coniuncti ſunt, vt cōmuni totius vita fruant̄, in partibus corporis nō habē

Pars corporis quid. Definitionis explicatio.

Pilos corporis partes non ee ut neq; ungues.

tur. Non enim illi oſsium aut ſtirpium more viuunt, nec alimento intro adacto tractove nutriuntur, nec incrementum in latum & profundum vt in longum ſuſcipiunt, ſed materia quadam uice alimenti (proprie ſiquidem alimentum non eſt) illis ad radicem poſita iunctaq́;, in longitudinem atque molem ampliorem proferuntur, haud ſecus atque lapides qui in terræ ſunt viſceribus, aut domus dum extruitur: quod ex his palam fiet, quæ de nutritione poſthac dicentur à nobis. Non pauca tamen his obiici poſſunt. Nam pueris vna cũ digitis vngues quoque in longum atque latum increſcũt, pariterq́; in profundum, & ætate craſsiores durioresq́; euadunt. Eadem eſt & in pilis ratio, qui prouectis quàm pueris vt longiores ita craſsiores ſunt & rigidiores. Deinde vero ꝙ vngues & pili non creſcunt in immenſum, ſed definitam incrementi legem & metam habent quemadmodum & ſtirpes fidem, facit eos vera nutritione increſcere. Si enim admota duntaxat ad radicem materia atque ſubiecta adaugeſcunt, quoniam continenter ſuggeritur & accedit (hoc teſtimonio ꝙ deraſi vel præciſi ſemper ſubnaſcuntur) cõtinua adiunctione deberent tãdem in immenſum luxuriare atque grandeſcere. Atqui contra fieri cernimus, his vt plantis conſtitutos incrementi limites, quos prætergredi non liceat. Quocirca his vt ſtirpibus videtur alimentum omnem ſubſtantiam intro ſubire, quod prima ætate alit & auget: & tandem ceſſante incremẽto tantum alit. Hæc quidem non mediocriter vrgent, ſed illa magis, quòd pili vel vngues præciſi omni ætate vel decrepita & præcipitata recreſcunt. deinde quòd hecticis & tabidis quibus reliquum corpus non augetur modo,

Aduerſę rationes.

Aduerſorum refutatio.

ſed etiam planè exhauritur & liqueſcit, ii ſoli diffunduntur & grandeſcunt: neque his modo, ſed etiam vita deſtitutis corporibus. Quibus aperte conuincitur non naturæ attrahentis beneficio, ſed excrementi redundantis vi & egreſſu ab radice duntaxat illos increſcere. Emergit autem id præparatum pulſumq́ vi caloris, indicio quod defunctis non ſemper augeſcunt. Quod pueris ætate procedente in latum ſparguntur, efficit partium à quibus prodierunt amplitudo: quod vero fiant craſſiores, excremento tandem ſicciori aduſtioriq́ facto acceptum refertur. Quod autem cū ad iuſtam magnitudinem peruenerunt, non vltra promitti trahiq́ poſſunt, tametſi materia ad radicem ſuppetit, vnum ex his eſt in quibus non aliud quàm mirari liceat Dei & naturæ prouidentiam.

Spinę medullā corporis partē eſſe.

De medulla autem nihil ambigi poteſt eam quæ in ſpinæ fiſtula tenetur, non aliter quàm cerebrum corporis partem eſſe: quandoquidem non uſu modo ſed proprio quoque perfungitur munere, & vitā habet, cuius ope trahit & in ſe recondit alimētum.

Oſsium medullā partē non eſſe.

Cæterum quæ in exilibus oſsium cauernis eſt, vt liquidi humoris ſpeciem oſtendit, ita non pars corporis eſt, ſed oſsis alimentum, quod à ſanguine primum deductum ab illius natura mox deficit, ſenſimq́ mutatum in oſſis naturam tandem faceſsit. Similiter quæ maiores implet oſsium laxitates vt crurum vt humerorum, quanquam firmior ſolidiorq́ ſubſiſtit, alimentum tamen eſt oſsis tanquam commeatus aliquis congenitus datusq́ ab ortu, propterea quòd oſsis ſoliditas non facile aliud ſinit extrinſecus intro commeare. Medulla quidem vi oſsis atque tepore albeſcit & concoquitur, raptaq́ ſenſim in oſsis naturam

abſumitur. Quod igitur in ea laxitate manet tanquam ſuperabundans ad futuram neceſsitatem, id medulla eſt, quam Ariſtoteles concoctum excrementum (ſic uocant ſuccum corporis ſuperuacaneum) appellauit, non tamen inutile & reiectaneum. Quamobrem decepti uidentur qui ut aduerſas ſententias in concordiam adducerent, medullæ partẽ alterã vtilẽ, inutilẽ alterã, totã uero ꝑtim alimẽtũ ꝑtim excrementum eſſe prodiderunt. Ea ne præpropere deſit, illapſi extrinſecus alimẽti ſubſidio ſuſtentatur, eo indicio, quòd quæ in iuuentute rubro colore perfuſa erat & ſanguineo, ætatis progreſſu alba fit, & ut reliquum corpus adipata. Cæterum illius nulla eſt uera nutritio, neq; ſanguinem prolectat ſibiq; iungit, quòd vita nulla cõſtet, vt neq; ſanguis neq; quiſquã alius humor, Similis eſt ac fortaſſe maior in adipe ratio, quem palam eſt è ſanguinis portione præpingui, hanc autem ex alimenti concoctionisq; probitate generari, quæ dum affluẽs in animalis pulpam non abſumitur, ſenſim exaggerata in molem, è venis iam delapſa in adipem concreſcit a frigido. Quod ſi illius efficiens eſt frigidum, quomodo corporis pars eſſe poſsit? Quem confirmamus humorem in uenis nondum partem eſſe, qui putemus extra uenas frigoris vi concretum partem fieri? Si quis eſt huic argumento locus, videbitur ſimiliter gelati in uentriculo ſanguinis grumus, pars eſſe corporis, ſi modo illi adhærebit. In carne ratio diuerſa, quòd hęc ut cæteræ partes omneis non ex concreſcente, ſed ex conuerſo mutatoq; ſanguine gignatur. Eſt & aliud quod adipem ut medullam a communi partium notione ſecludit: nam per inedias, per alimenti & ſanguinis penuriam, cedit vertiturq; in vtile

Adipem corporis partem non eſſe. Prima rõ

Secunda.

Tertia.

partibus alimentum. Atqui pars nulla partem alteram nutrit, neque alia a lii fit nutrimẽtum. Deinde omnes tum ſimplices tum compoſitæ, propria quadam circunſcriptione continentur, quam (tametſi in ampliorem molem diffunduntur) ſimilem ſeruant, niſi præter naturam ſint affectæ: adipem & medullam nulla propria circumſcriptio aut figura, ſed uicinarum duntaxat partium ora & extremitas circumiecta claudit. Vnde intelligi poteſt in partium numero & ordine non pilos nõ vngues, ſed nec medullam nec adipem eſſe. Scio Ariſtotelem partes ſimplices, alias molles & humidas dixiſſe, alias duras & ſolidas: inter illas autem ſanguinem, adipem, medullam genitale ſemen atque lac recipere: quo loco is quicquid in corpore tenetur, partis appellatione complectitur. Nos uero accuratius ea ſequimur, ex quibus ad medendi artem fructus percipi poſsit. Ergo quæ uere exiſtimari debent partes ſimplices, hæ reſtant: os, cartilago, vinculum, membrana, tendo, neruus, arteria, uena, caro, cutis. Satis multa de partium differentiis: vnde huc digreſſa eſt, eodem redeat oratio.

Quarta.

Decẽ partes corporis ſimplices.

Quid elementum, quæ medicis in corpore partes elementa, & quæ principia dici debeant. Cap. III.

Corporis vniuerſa moles tametſi uaria compoſitione ſtructa apparet, ſectione tamen in eas dirimitur diſtrahitur'que partes, quæ ſimilares cum ſint, iam non vltra in alias diſtribui poſſunt: ſunt illæ quaſi retexendo poſtremæ, quas ſimplices, ſenſus percipit, cogitatio autem ratio'que no-

Elementũ quid.

ſtra omnium primas ortu & compoſitione iudicat. Quare corporis elementa illas ſtatuere conueniet. Elementum enim corpus eſt ſimplex, ex quo quidqꝫ primum conſtituitur. Simplex quod diſtrahendo vltimum offenditur, quodqꝫ diuiſione minimum eſt, aut ſi magnitudine & mole præditum eſt, in diuerſas tamẽ ſpecies partiri nequit. Simplicium connexione compoſitum emergit, cuius eas duntaxat partes elementi appellatione deſignamus, quę omnium primæ fuerant, & ex quibus compoſitionis ſucceſſus originem duxit. Simplicem partem antecedunt forma & ea materies quã informem nudamqꝫ intelligimus: verum quia corpora non ſunt, illas ab elementi notione abducimus.

Prĩcipia.

Principia quidem ſunt quæ ſingula ſeparatim minime ſubſiſtunt, concurſione implexuqꝫ ſuo corpus efficiunt.

Elementorum & principiorũ diſcrimen.

Compoſitis corporibus, tum principia, tum elementa inſunt: ſed hæc quidem corporea ſunt, ex principiis condita, quæ & per ſe ſola conſiſtunt, & in totius ſunt genere: principia autem ſimpliciſsima habentur, incorporea, nec in totius genere, quæ ſeorſum minime ſubſiſtunt, implexuqꝫ mutuo corpus inſtruunt.

Quæ elementa, quæ prĩcipia corporis ſunt.

Itaque quas eiuſdem naturæ diximus corporis partes ſi ſenſuum teſtimonio credimus, elementa ſunt corporis, quæ prima ſubiecta ſunt nobis.

Semen & maternũ ſanguinẽ noſtri corporis elementa nõ eſſe

Semen autem genitale & maternus ſanguis principia ſtatuentur, non quæ componunt, ſed quæ corpus efficiunt: hic enim ceu materies quædam eſt, illud vt cauſa efficiens, quod nimirum omnis generis partes conformare ſuo loco dicetur. Hæc eſſe corporis elementa falſo quis aſfirmet, cum id minime conſtituant, nec in eo præterea ſeruentur: eius vero cauſæ ſunt & principia. Ad hunc modum ſtirpis principia

æstimāda sunt, semen & succus è terra libatus ac haustus, elementa, radix, lignum, medulla, cortex. Sed enim de rebus omnibus cum duxerimus non esse sensuum ope, sed mentis acie æstimandum, non alienum sit inquirere ordinem similium partium: quæ cum sint elementa ante oculos posita, num alia quædam sint illis priora, quæ ad sensus permanare non possint: an item illis inserantur iactatæ & peruulgatæ quatuor illæ rerum naturæ, terra, aqua, aer, & ignis.

Quibus rationibus terra, aqua, aer, & ignis, rerum omnium elementa dicantur. Cap. IIII.

SI quæ in natura sunt rerum omnium communia elementa, quæ rebus omnibus promiscue gignendis sese accommodent, illa sanè & plura esse necesse est, & quodammodo contraria & affectioni subiecta. Nam quod vnicum & simplex est, non habet à quo afficiatur, cum à se ipso pati non posit. Neque plura vnius similisq́; rationis si fuerint, inuicem agent, sed mutuo se fouebunt tanquam vnum sint. Quinimo si forte illis contrariæ qualitates deferantur, nisi his pariter substātiæ insint mutationi affectioniq́; subiectæ, suo illa congressu ne minimum quidem mutabuntur, sed illæsis substantiis nihil disimile sibi compositum reddent. His argumentis tanquam fustibus uis illa & turbulenta concursio atomorū immutabilium, per inane volitantium in exilium relegata, & de natura mundoq́; depulsa videri posit. Itaque ut ligna, lapides, & animantia, mutationem patiuntur, sic & ea facile mutantur, ex quorum concretione hæc

Elemētorum facultates esse contrarias.

Elemētorū substātias mutari.

communi ortu prodierunt. Si facile mutabilia sunt, necesse est omnino prædita esse qualitatibus valentissimis, quarum dissidio & repugnantia non ipsæ modo qualitates sese obtundant, sed & adiectorum uicinorumq́ corporũ substantiæ totæ immutétur atque conuertantur. At quænam hæ sunt validissimæ? Quæcunque corpori infunditur qualitas in vnum aliquem quinque sensuum cadit: atque ut suũ quæque sensum mouet, sic illi quadam proportione respondet. Vnde cum sit tactus sensuum primus, isq́ plurimum corporeus, quæ hunc feriunt qualitates omnium primæ sunt & maxime corporis participes: quod certe efficit vt ab his summis doloribus afficiamur aut uoluptatibus. Quocirca non candor aut nigror, non dulcedo aut amaror, non quæ ceteros sensus, sed quæ solum tactum concitãt qualitates omnium sunt potentissimæ. Ex harum autem genere aliæ sunt principes, aliæ ex his ortæ: principes, calor, frigus, humor, siccitas: ex his ortæ, quæ in molli, duro, crasso, tenui, leui, aspero sunt corpore, quæ uariæ dicũtur & quasi multiformes. Harum quippe ortus principibus illis refertur acceptus, quæ omnium & primæ sunt & potentissimæ. Elementa igitur ex quorum concursione omnia gignuntur atque concrescunt, si conuersionibus mutationibusq́ sese plurimum exagitant, debent his ipsis qualitatibus pollere, & quibuscunque corporibus illæ naturaliter summæ insunt, hæc ipsa in prima rerum omnium elementa asseruntur. Sunt autem ea, terra, aqua, aer, & ignis. Est quidem calor summus ignis, qui ceu feruor quidam est & exuperantia caloris. Aer calidus vdusq́ ceu halitus, cuius humor dissipabilis quædam est fluxio per

Tãgendi qualitates oĩum primas esse & valentissimas.

Primas qualitates elemẽtis primum insidere.

Elemẽta quatuor.

cunćta rerum meabilis,leuitate ſubtili ambiẽtem locum implens celerrime. Humor aquæ pergelidus quidam liquor eſt:ut terræ ſiccitas firma quædam conſtantia & ſtabilis grauitas, quibus ſubſidit & ſuis clauditur limitibus, cum cætera elementa non niſi externo contineri poſsint.

Vt aer ſit humidior aqua.

Quanquam igitur quæ aqua perfunduntur multo plus madent, quã quæ aere reſperſa ſunt,id tamen non ob pleniorẽ aquę humorem accidere putandum, ſed quod his in craſsiore fluxaq́ ſubſtantia poſitus,dum in vias receſſusq́ corporum inſeritur, conſiſtit, retentusq́ diutius illa afficit,madidioraq́ reddit, quod aer præ tenuitate efficere nequit. Verum mador hic quem appello,non humor eſt is quem diſquirimus.

Terrã eẽ ſicciorẽ igne.

Neque præterea ignis inde quòd maxime deſiccat, ſiccior quàm terra iudicandus. Id enim non per ſe, ſed caloris interiectu efficit: quatenus corporum humorem ſuo calore exhaurit ac diſsipat: at terra affuſum humorem combibẽs per ſe ſola ſiccat. Aer perinde ac ignis ex accidẽti madidum linteum exiccat, vti & frequentes balneæ, dum uberiorem è corpore ſudorẽ exciunt euocãtq́

Sũmæ elemẽtorũ qualitates.

Sic autem qualitates hæ, quatuor rerum naturis ſummæ obtigerunt, vt quemadmodum puro igne nihil calidius nihilq́ leuius,ſic terra nil ſiccius, nil grauius, ne plumbum quidẽ uel aurum:aquam ſynceram nullius medicamenti uis gelida euincit, ut neq; aerem ullius humor. Summæ præterea ſic illis inſunt,ut ne minimum quidem poſsint augeſcere,remitti uero poſsint:quod argumẽto eſt eas qualitates licet ſummas,infinitas tñ non eſſe,qñquidẽ infinitũ nihil minuit finita portione detracta. Eſt porrò ſua cuiq; elemẽto retuſior altera q̃litas,ſimplex illa qdẽ,ſed q̃ ſũmũ gñis ſui gradũ

non impleat. Ea in igne ſiccitas eſt caloris comes, in aere, calor, in aqua humor, frigus in terra ſiccitati copulatum. In his quæcunque qualitates eodem nomine, eodem & illæ genere continentur: atque licet eorum quibus inſunt corporum ratione diſtent, affines tamen ſunt, tum natura, tum mutationis prompta commoditate. Itaque ingentes quatuor naturæ toti mundo conſertæ ea ſunt rerum omnium primordia, quorum nobis propoſita fuerat diſquiſitio.

Corpus hominis, vt cæterorum omnium, ex quatuor elementorum concretione necti & contineri. Cap. V.

SI quatuor ea ſunt rerum primordia, ex quibus ſurſum deorſum, ultro citroq; commeātibus, mundi natura eſt continuata, neceſſe eſt eorum viciſsitudine, cum reliquorum omnium, tum hominis corpus conflari, ex hiſq; ceu ex primis rerum initiis conſtare. Quod tametſi uel ſimplici argumentatione in medium propoſita planum eſſe debet, inductione tamen res quaſi ob oculos poſita, ueritatem plenius illuſtrabit. Vna manet omnium firma conſenſio, corporis vniuerſitatem ex partibus diuerſi generis primum conſtitui, deinde diſsimiles has conſimilium ſtrue & cōpoſitione integrari. Iam uero docendum haſce conſimiles ex primorum quatuor elementorum concurſione naſci. Has quidem olim ex ſemine ortus ſui primordia duxiſſe, fiet poſthac promptum & obuium demonſtratione, ſimul eaſdem adoleuiſſe materni ſanguinis beneficio, qui alimenti vice ſuffectus eſt. Parentum ſemen ex parato ſanguine fa-

Similares corporis partes ex elemētis ortas eſſe. Lib.7.

ctum eſſe extra omnem controuerſiam eſt, adeo ut nemo qui ré perſpexit, ambigat omné partium ſubſtantiam à ſanguine aut proxime aut tandem proceſsiſſe. Nomine ſanguinis quatuor humorum mixtam congeriem appellamus: hanc vero eſculenta potulentaq; ingeſta nobis innouarunt. Hæc porro ſiue animantium carnes erant, ſiue piſces, ſiue terræ fruges & ſtirpium fructus, à promiſcua elementorum concurſione aliquando ſunt procreata, eo ſanè ordine quem pulchre nobis cecinit Lucretius.

Sic tempeſtiuis ex imbribus humida tellus
Vertit ſe primum in frondes, & pabula læta
In pecudes, vertũt pecudes ĩ corpora noſtra
Naturam, & noſtro de corpore ſæpe ferarũ
Augeſcunt vires & corpora pennipotẽtum.

Lib.2.

Nihil enim ſimplici elemento nutriri, ut neq; naſci poteſt. Stirpes quæ prodierunt è terra, non illinc omnia traxerunt, ſed ſi ea ſtirpibus alimentum datura eſt, neceſſe eſt humore perfundantur: vnde agricultura deductiones riuorum, agrorum irrigationes adacta neceſsitate excogitauit. Atqui ſi puram aquam terræ conſperges, nihil aliud quàm lutum reddes, alendis ſtirpibus ineptum atque minus accommodatum. Oportet igitur ſi quod apparabitur congruens illis nutrimentum, craſsioribus naturis duas reliquas contrarias inſeri & temperari. Sic neque piſces alit aqua ſyncera, ſed quæ terræ, aeris, & ignis, ſimul eſt particeps. Proinde ita rerum natura comparatum uidemus, ut reliquorum uis & ſubſtantia in terram & aquam penetret, utq; aer, & ignis inferiora perfundant, vnde rerum plurimarum exortus fieri conueniret. Itaque rerum omnium corpora à primis illis naturis & rerum ſeminibus

Simplici eleméto nihil poſſe nutriri

deriuantur, alia quidem ſtatim & proxime, alia lõga adeo rerum ſerie, vt cum multorum corporum ortus interceſſerint, incredibile videatur à ſimplicibus illa naturis defluxiſſe. Quinetiam eodem omnium ſpectat interitus: quia natura rerum obitus conficiens, eo ſingula refert, vnde fuerunt accepta. Homines cum ſolutis corporum vinculis è vita excedunt, quantum innati caloris diſsipatur, id omne in vniuerſam ignis naturam reuolat: ſpiritus ſubſtantia partim in ignem, partim in aeris regionem offuſam nobis refunditur: profluẽs humor aqua rurſum fit aut halitus, q tũ aquę, tũ aeri cõfinis eſt: ſolidiores ptes qbus craſsior ineſt firmitudo vbi ſẽſim fuerit aqueus humor exhauſtus, tandem diſſolutæ in cinerem & terram abeunt. neque admodum diſsimilis eſt reliquorum in occaſu comparatio.

Corpora noſtra interitu diſſolui in elemẽta.

Nam ſua cuique locis ex omnibus, omnia plagis.
Corpora diſtribuuntur: & ad ſua ſecla recedunt.
Humor ad humõrem, terreno corpore terra
Creſcit, & ignem ignes procudunt, ætheraq; æther.

Hoc mirus Hippocrates ante natam omnem philoſophiam diuino afflatus elogio omniũ primus attigit, promulgans nimirum homine animam agente ſingula in propriam naturam diſcedere, atque in eas naturas refluere, ex quibus vnumquodque conſiſteret. Nam paulo ante aperte confecerat hominem non poſſe ex vnica re conſtare, cum dolore affligeretur, ſed ex calidi, frigidi, humidi & ſicci temperatura: quibus vtique nominibus quatuor ea quæ diximus primordia, non ſolas qualitates complexus videtur.

Contra iuniores qui elementorum ſolas vires, non item ſubſtantias in nobis putant ineſſe. Cap. VI.

Aduerſariorũ rationes. Prima.

VIdemus apud multos iuniores puerilem vereq; inanem percrebuiſſe ſententiam, qua ii vetere ſpreta philoſophia decreuerunt, non elementorum ſubſtantias, ſed qualitates duntaxat in nobis aſſeruari, Eſſe calidum, frigidum, humidum & ſiccum, ex quibus conſtamus, non ſubſtantiarum, ſed qualitatum nomina. Nuſquam ſynceras quatuor rerum naturas haberi, mixtionis expertes: ſed neque eas quæ nos circunfundunt ſi rei gignendæ adhibeātur, ſpecies ſuas præterea retinere, verum protinus euaneſcere, quando noua compoſiti forma ex permixtione ſuccedit. Quæ tanquam abſurda ut funditus euertamus, decet ſigillatim illa minutatimq; excutere. Ergo calidi, frigidi, humidi, ſicciq; appellatione, alias qualitates, alias uero corpora quibus inhæreſcunt, intelliguntur. Corpora uero aut ſummis hiſce qualitatibus excellunt, aut depreſsis prædita ſunt. Quæ ex depreſsis conſtant uario ſunt ordine, quandoquidem & panem, & carnem, & vinum, & piper, aliaq; innumerabilia dicimus eſſe calida: vti cartilaginem, membranam, neruum & os ſicca. At quæ qualitatibus excellunt, non ita ſunt multę ſed quatuor omnino, terra, aqua, aer, & ignis, quibus qualitatum exuperantiam ineſſe diximus. Siquis igitur hiſce nominibus aliud quàm elementa ſignificet, in tam multiplici rerum varietate perturbatus omnino & coufuſus erit. Quocirca credibile eſt celebres authores nominibus his ſimpliciter pronũciatis ea corpora ſolum de-

Secunda.

Tertia.

Primæ confu.

ſignaſſe, quæ in ſuo genere excellerent. Cũ ex calidi, frigidi, humidi, ſicciq; temperatura omnium corpora cõſtare proditum ſit, quis tam cæcus in contemplandis rebus, eſt vt qualitates puras animo concipiat? vt ex qualitatibus conſtitui corpora aſſeueret? Quod afferunt illi ſynceras nuſquam haberi elementorum naturas, ridiculum ſanè eſt & demẽtiæ proximũ.

Secundæ confuta.

Nam quę apud nos extant, impura tametſi forte ſunt omnia, ſyncera tamen vſpiã eſſe neceſſe eſt, quæ principia ſint & veluti fõtes à quibus iſta fluxerunt. Hęc enim norma, hæc regula, hæc pręſcriptio naturæ, vt omnia ordine quàm optimo ducat: atqui optimum erat & ornatiſsimum impura ex puris, imperfecta ex perfectis quibuſdam manare. Potuit autem natura omnia ſic efficere quàm optima, & mundi elementa ſeorſum pura vti & cœlum collocare. Quid igitur illa eſſe prohibet, ſi eſſe poſſunt? Ad vniuerſi medium terra ſimplex eſt, grauiſsimam, ſiccißima, omnis expers humoris ad cœli concaua interioremq; faciem ignis eſt leuiſsimus & ardentiſsimus, neque tamen pellucidus, neque perſpicuus & illuſtris vt noſter qui fumus quidam eſt accenſus. Et enim tenuiſſimus ille cum ſit, nihil ſolidum admixtum habet, nõ igitur lucere poteſt, lux quippe non tenuiſsimo, ſed denſo flagrante corpore effulget. Hac ratione, & quod præterea effectio omnis ab efficiente quodam ſit corporeo, à quibuſdam eum neque vrere neque luculenter calefacere proditum eſt. Mediis autem ſpaciis interiecta quæ ſunt extremorum mutationes turbulentas ſubſtinent, quorum communione impuriora fiunt. Quod ſi extremorum confuſione ſuam ſubſtantiam non exuerunt palam eſt iiſdem exemptis puram ſimpliceq;

Vbi pura ſint elementa.

ſubſtantiam

substantiam restitui. In summa uero etsi quæ apud nos extant, uera non sunt elemẽta: quia tamen iis proxime accedũt à quibus olim manarunt, par vtrorumque ratio censetur. Illud autem quod aiunt elementorum formas euanescere, cum in compositionem ea concreuerint, quantum obscurat & inquinat omnem philosophiæ splendorem: Idem enim fieri putant in elementorum permistione, quod in simplici rerum transmutatione: ubi recens aliqua forma in subiectam materiam cõmigrat, pellitur uetus atque decedit: cæterum dum ex elementorum temperatione corpus innouatur, illorum formæ nihilominus in hoc manent. Adeo ut si illis congredientibus herba nascatur, in ea seruentur illorum substantiæ: dumq; rursum herba concoctione in sanguinem, tandem vero & in carnem mutabitur, licet tum herbæ forma intercidat noua nascente, nequaquam tamen elementorum formæ exeunt, sed stabiles permanebunt quoad ulla compositi ratio constabit, quanuis non vna & perpetua permistionis ꝓportione. Sic enim de his statuerunt uiri præclarissimi, primus Hippocrates, qui singula quæ ad gignendum confluxerunt, talem vim ait in corpore retinere qualem contulerunt: & omnia per interitũ eo recedere vnde sunt accepta: quod fieri neutiquam posset, nisi pristinas illa naturas retinuissent. Huic accedit Aristoteles qui locis cõpluribus elemẽtum definiens id maxime vbique solet inculcare, quod cuique composito primum inest, & in quod vltimum corpora diuiduntur: imo & alio loco palam affirmat in carne atque ligno aliisq; similibus ignem atq; terram facultate (& ut dicere solent) potentia inesse, hæcq; ex illis manifeste segregari.

Tertiæ confu.

Quo distet generatio à ꝑmistiõe.

Elemẽtorũ substãtias atq; formas in mistione seruari.

Lib. de natura hu.

5. Meta.

3. de cœ. cap. 3.

Quòd ſi illorum ſubſtantiæ occidiſſent, qui fieri poſſet vt demum ſeiungerentur? Hæc ſanè portentoſa fuerat opinio, qua dum iuniores veterem philoſophorum diſciplinam permiſtionisq; rationem aſſequi minime valuerunt, ab illorum ſententiis temere defecerũt. Ne quis igitur vnquam huiuſmodi captioſa probabilitate fallatur, latius exponenda videtur tota permiſtionis vis atque ratio.

De elementorum permiſtione diligẽtior inquiſitio. Cap. VII.

Quę corpora permiſceri poſſunt.

Permiſtioni aptiſsima ſunt ea corpora quęcũq; in exiguas tenuesq; portiones facile dirimũtur, qualia ſunt mollia, tenera, fragilia, liquida, ſubtilia: è diuerſo autem dura, firma, ſolida, arida, craſſa, omnium minime permiſtioni cedunt. Neque vero fieri poteſt vt illa vere miſceantur, niſi contrariis inter ſe pugnent qualitatibus, per quas pariter agentia atque patientia mutationes conuerſionesq; ſubeant: nam neque candorem lineæ, neque medendi ſcientiam corpori permiſceri putamus. Quæ igitur contraria ſunt & in communi materia pugnantes qualitates acceperunt, ſi dirimi facile ſecariq; poſſunt, ea tum ſubſtantia tum qualitatibus ad permiſtionem ſunt accommodata. Miſtionem efficient, dum paribus quodammodo portionibus infuſa temperataq; coibunt. Tum enim mutua ui & effectione pugnantium qualitatum, ſic illorum ſubſtantiæ totæ frangentur comminuenturq;, ſic & qualitates omnino temperatione confuſæ ſe retundent, ut illa demum neque ſubſtantias, neque qualitates puras ſeruent & integras. Hæ quidem nequaquam diſsipatæ aut extinctæ obliteſcunt, ſed

Paria quodammodo eſſe debent.

repreſſa duntaxat exuperantia ad moderationem mediocritatemq; referuntur. Hinc corpus vnum prodit conſimile, quod re ipſa ſimpliciter vnicum iam eſt: nam contraria quæ in permiſtionem venerant non energia, id eſt efficacia vel actu, ſed potentia duntaxat ſuperſunt & manent. Ad hunc igitur modum perfecte fit miſtio, quæ eſt diuerſorum in vnum atque idem concretio. Aqua aquæ, aut vinum vino ſimili infuſum non permiſcetur. Nam licet ſubſtantiarum quædam fit in totum perfuſio, hæc tamen integra manent non hebetata, quòd enim contraria non eſſent nequaquam ſeipſa mutauerunt. Neque ſi milii & ſinapis grana: aut etiam adamantem, ſapphirum, & margaritam planè leuia facta contritaq; confuderis, aliam permiſtionem induxeris, quàm quæ deprehenditur à ſenſu, quæ potius collocatio quædam eſt & quædam exiguarum partium compoſitio. Rurſum ſi lana aut ſpongia oleo humoreve quopiam perfunditur, tametſi non ſenſu modo, ſed reapſe confuſa ſunt illa, nihilq; re uera ſit vel minimum ſpongiæ quod humorem conſperſum non madeat, quia tamen in vnum atque idem illa non concurrunt, ſed ſuas ipſa naturas ſeorſum retinent illæſas naturali permiſtione vacant. Imo ſi quatuor elementorum ſubſtantiæ optime confuſæ cohæreſcant niſi pugnandi ui & poteſtate rerum retūdantur tēperenturq;, in vnum minime coaleſcent. Quod cum Empedocles affirmaſſet elementa exiguarum partium appoſitu ſolo permiſceri, id iuſte Ariſtoteles argumentis inceſſiuit. Ergo iis legibus quas ante dixi obſeruatis, diuerſorum fiet in vnum concretio, & præterea ſi vi-

Miſtio quid.

Definitionis explicatio.

uiribus quodamodo paribus illa concurrant: nam tametſi reliqua conſentiunt, ſi deſit hoc poſtremum, miſtio utique non erit, ſed procreatio. Cum enim contrariorum vires præter modũ impares ſunt, quod minus eſt & imbecillius, ab ampliore & potentiore uictum perimitur, in illiusq; naturam ſaceſsit. Neque enim amphoram aquæ mille amphoris vini, neque lignum igni, neque alimentũ corpori permiſceri dicimus, ſed illa occumbere, noua autem oriri. Niſi igitur quæ in temperationem trahuntur permaneant & conſiſtãt, non erit vlla connexio, ſed aliquo pereunte gignetur aliud. Vnde planum fit, aliud eſſe miſcere aliud gignere, aliud permiſtionẽ aliud ortum, & eam opinionem non poſſe defendi, quæ elementorum ſubſtantias perire, ſolasq; qualitates in miſtione retineri arbitratur.

Vtrum elementorum ſubſtantiæ, an qualitates ſolæ totis totæ perfundantur. Cap. VIII.

QVando igitur miſtorum elementorum ſubſtantias in concretione haberi perſpicuum iam eſt, inueſtigatione dignum videtur, vt illorum apta fiat adhæſio mutuaq; complexio. Corporum ſubſtantias totas totis cummiſceri ac penitus in ſeſe penetrare, multi ex Plotino opinati ſunt. Qui cum viderent ſudores è cute noſtra emanare, neque illã perfodi vel ſecari: rurſum lanam aqua perfuſam permadere totam, affirmare non dubitauerũt totum corpus in miſtione per aliud totum penitus induci, ipſumq; quoquouerſum ſubire, materiam materiæ iniici, moléq; moli. Etenim aquæ materiam in lana eſſe dixerunt, nõ qui-

Rationes eorũ qui putãt corporis ſubſtãtias totis totas permiſceri.

buſdam modo inanibus ſpaciis concluſam, ſed per totam illius ſubſtantiam fuſam: tota enim madet, nec vlla pars eius expers eſt humoris. Ad hunc modum non ſolum quatuor elementorum qualitates, ſed eorũ quoq; ſubſtantias permiſceri in compoſitione partiũ ſimilarium prodiderunt. At vero iſta qui poſſint ſibi conſtare, concipere arduum eſt, & ſupra captum cogitationis.

Cōfu.1.

Dum in corporibus macerandis humor ſolidioris ſubſtantiã peruadit, manifeſtũ eſt & apud omnes in confeſſo, maiorem toti molem accedere. Nam & lana madefacta occupat locum ampliorem. Quod ſi eſt, neceſſarium conſequitur, aliã alio ſitu collocari materiam. In quibus vero non amplior videtur moles euadere, ceu liquore perfuſis cineribus, aut cuticula ſudante, neceſſe e quos vocãt poros & anguſtas vias latere, in quibus aer, aut ſpiritus tenuior, aut aliqua materia cum eſſet, exhalat, cedensq; liquori ingreſſum præbet.

Secunda.

Si enim nullum interuallum medium intercipitur, quomodo fieri poſſe credemus, vt in ſolidum & vndique inacceſſum aliud corpus penetret, niſi confectiones vtrinque fiant, quà demum tranſitus ſit? Atqui ſi hoc modo corporum ſubſtantiæ totis immiſcentur, fit ſaltem illorum ad vſque minima diuiſio, ſic ut huius minimum corpuſculum, illius minimam particulam cõtingat: id certe in dignum philoſophiam videri ſolet, credere aliquid eſſe in rerum natura minimũ, quod diuidi nequeat. Omne quidem corpus ſectione infinitum eſt, neque ad extremum & indiuiduum perduci poteſt diuidendo.

Tertia.

Quin etiam ſi illuc veniri poteſt, continua fractione comminutioneq; facta, corporum ſubſtantiæ in ſectiones abſumentur, & tanquam in

nihilum redactæ se mutuo destruent. Ad postremum vero cum exiguum quidem permiscetur maiori corpori, quomodo vsqueadeo distendi aut secari poterit, vt per vniuersum maius se diffundat, & cuique indiuiduo huius aliud indiuiduum minoris accedat? Fieri igitur nõ potest, sed ne intelligi quidẽ ut corporũ substantiæ mutuo se penetrent, & eodem prorsum situ constitutæ sint & collocatæ: nec fieri potest ut in ampliorem molẽ diffusæ per minimas sectiones confertæ colligentur.

Auerrhoidis figmẽtum.

Rationes istæ fortasse Auerrhoidem eo necessitatis adegerunt, vt non commentitium quiddã modo, sed somnio quoque simillimum adferret: qui vt hanc substantiarum permistionem tueretur, elementorum formas à perfectarum substantiarum dignitate & vniuerso genere detorsit, vt non in qualitates, sed in medium quoddam & inauditum genus transferret. Illas quidem intendi posse & remitti per eandem materiam æquabiliter fusas, qualitatum comparatione & exemplo pariter exporrigi. Cuius opinionis leuitas alio loco à nobis refutata, fusiorem hic disputationem non desiderat.

Elementorũ solas qualitates per totas misceri. Mistionis ratio.

Quocirca missis lubricarum opinionum fluctibus atque iactationibus, in tutum & tranquillum portum nos recipiamus. Elementorum substantias mistio totis totas non inserit, sed qualitates duntaxat miscet atque confundit, ut per totius compositi molem æquabiliter sint fusæ. Primum enim quatuor illæ mundi simplices naturæ dum paribus quodammodo uiribus confluunt, in exiguas non autem quam minimas portiones se distrahunt, eoq; se ordine componunt, ut quæque tandem alterius diuersiq; generis cuipiã cohærescat, nihilq; sensu notari possit quod

non ex quatuor earum portionibus conſtet. Hoc poſitu exiguæ portiones, ſuam formam, qualem ante permiſtionem, integram quæque retinent: neque enim intenſionem neque remiſsionem ſubſtantiæ ferunt. At vero elementorum qualitates contrariæ totis totæ ſe permiſcent, & mutua quadam pugnantia ſeſe viciſsim ad moderationem quandam redigunt, fitq; illarum confuſione temperamenti quoddam ſimilare genus per vniuerſam compoſiti molem diffuſum. Quanquam igitur ſubſtantiæ καθ᾽ὅλου temperari nequeunt, ſed duntaxat continua appoſitione connecti: qualitatum tamen conſummata eſt permiſtio. Quumq; hæc abſoluta fuerit, temperamẽtum accedit æquabiliter toti conſperſum, & noua protinus forma inducitur: ac tum vere efficitur diuerſorũ in vnum atque idem concretio. Quoniam enim a forma & eius ui totum ſubſiſtit, conſentaneum eſt id ipſum ab vnica & conſimili, vnum ſimplexq; fieri. Quæ porro in hoc genito ſimplici corpore manent exiguæ elemẽtorum portiones, ſuis quidem formis integræ ſubſiſtunt, non temen liberę aut ſui iuris, ſed implicitę, vinctæ, & quaſi ĩterceptæ mutua qualitatũ pugnantia, atq; etiã dignioris formæ præſentia. Vnde priſtinas ſibiq; inditas vires expromere nõvalẽt, neq; ignis vrere, neq; aqua impẽdio refrigerare. Solũ igitur poteſtate inſunt: atq; ſic vt cũ tẽperamẽto per obitũ diſſoluto ad ſe redibũt, parteſq; ꝓpriis elemẽtis reddent atq; reſtituẽtur vniuerſitati, nullius imperio obſtrictę in libertatẽ uindicent reſumãtq; priſtinas vires. in hũc modũ miſtę tẽperatæq; elemẽtorũ portiones, materia fit totius ſimplici formæ ſubſtrata. Hęc autẽ forma ſeu ꝑfectio ſui ubiq; perſimilis eſt adeo, ut nõ modo par-

Qđ miſtũ eſt, ſimplex id eſſe.

Elementorũ ſubſtantiæ quãuis in miſtione ſeruẽtur, ꝑtãte tñ duntaxat inſunt.

Totius ſpecies vnicuiq; uel minimæ particulæ cõmunis ẽ.

ticulæ quæ ſub aſpectum recidunt, & quæ ex tenuibus elementorum portionibus conſtãt, ſed & ipſa elementorum fragmenta, quæ ſeorſum non aliis permiſta ſubſtantiis intelligimus, totius ſpeciem gerant. Miſtum enim iam eſt horum vnumquodque, totiuſque temperamentum accepit: nihil igitur prohibet quo minus compoſiti totius ſpecies immigret in omnia. Neque uero flagitium eſt fateri duabus illa formis ornari, quarum vna actu præſentiq; imperio, altera ad tempus abrogata & antiquata, poteſtate duntaxat inſideat. Ergo quæ fuerant olim diuerſa, ignis, aer, aqua, & terra, nunc in ſimilaris corporis compoſitionem dum confluunt, eandem ſimilitudinem ſpeciemq; gerunt, omniumq; fit in vnum atque idem concretio. Hæc fuerit nobis tanquam leuis armaturæ prima diſputationis excurſio, quæ ſimplices rerum naturas perſequuta ſic coegit, ut in ὁμοιομερῶν cõpoſitionem coniecerit omnes ac illigauerit.

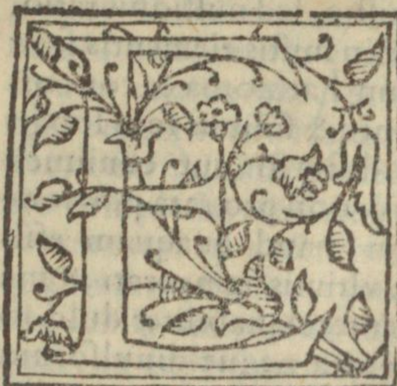
Duæ formæ eidẽ ĩſunt parti, vna vt præparatio altera ut perfectio.

Libri ſecundi de Elementis.

FINIS.

DE TEMPERAMENTIS LIBER III.

Quid temperamentum, vtq; id perperam definierit Auicennas. Cap. I.

Lementorum confinio proxime iuncta est atque connexa tẽperamenti proprietas, quæ quodã modo propago & soboles permistionis est. In hac cognoscenda atq; tractanda rerum continuata series expostulat, vt ab elementorum vi & natura rursum exordiamur, & ab ea maxime qua modo ac planè paulo ante destitimus. Simplices mundi naturæ quo in permistione integræ & incolumes seruarentur, & ne si pauca multis aut parua magnis componerentur, debiliorum occasu ea quibus multum esset roboris ac uirtutis potius accrescerent quàm perfunderentur, æquales quodammodo esse debuerunt. Hanc æquabilitatem non magnitudine molis, non pondere metiri licet, quod terræ quàm cæterorum elementorum uberior est in nobis copia: sed potestatis vi & efficientia, cui omnia planè accepta referuntur. Vis autem ea atque facultas non nisi efficientium & principum qualitatum quæ in mistis elementis sunt, obseruatione æstimatur. Hæ perraro vsquequaque, sæpius quodammodo pares con-

Prĩcipũ qualitatũ in mistione comparatio.

fluunt,nempe mediocritate quadam,quæ nõ vtique indiuida ,verum latitudine definita limitibus coercetur, in quorum ambitu miſtio contineatur:hos autem vltra citraq́ interitus eſt atque diſſipatio.Quæ igitur intra mediocritatis huius limites inciderit principum qualitatum cõcurſio , vt miſtionem ſic & continuo temperamentum progignit. Eſt autem temperamẽtum,non ipſa miſtio, ſed miſtionis ratio.

Temperamẽtũ quid.

Poterit & id earũ quæ in miſtis elementis ſunt principum qualitatum harmonia & concentus definiri . Vt in cantu & fidibus ſoni longis locorum interuallis diſtracti , aut coniuncti quidem, ſed diſpares & non pro rata portione diſtincti , concentum haud quaquam efficiunt,niſi primi cum vltimis temperati ,& medii vtriſque reſpondentes æquabiliter dulci ſono aures compleant: ita neque diuulſorum elementorum qualitates,neque coeuntes illæ quidem temperamentum efficient, niſi moderata & concordi quadam mediocritate ſeſe mutuo complectantur.Non igitur ipſa rerum primordia per ſe & abſolute perpenſa temperamentum ſunt:neque illorum miſtio,ſed miſtorum comparatio . Tametſi reipſa & ſubiecto finitima ſunt & plurimum conſentiunt elementorum miſtio & eorum proportio, rationibus tamen illa diſiuncta ſunt .

Quo diſtet tẽperamẽtũ à miſtione

Non deſunt qui temperamentum à miſtione hoc diſcrimine ſeiungunt, quod hæc maxime elementorum propria ſit, illud vero qualitatũ.Nos autem illa tametſi quodam ordine ſe conſequi videmus, ſic tamen iuncta ſunt , vt neque miſtio citra efficientium qualitatum opem, neque ſine elementorum omnium ſubſtantia tẽperamentum induci poſſit. Non enim ſi quis aquam & ignem paribus quodammodo portionibus coire ſtatuat & coaleſcere , mutuaq́

Tẽperamentum nõ eſt ex ſolis qualitatibus

repugnantium qualitatum vi temperationem quandam inferri ea protinus tēperamēti rationem subeat, vt neque ex duobus illis facta persusio, exacta mistio censetur. Perfectum enim non est, sed inchoatum atque mancum, quod ex duorum triumve duntaxat elementorum connexione fit: cuiusmodi est plurimū genus eorum, quæ ex sublimi deturbantur, μετέωρα Græci vocant. Quocirca temperamentum concentus quidam est quatuor principum qualitatum, ex omnium elementorum permistione. Hanc temperamenti rationem cum minime perspiceret, nec satis animo complecteretur Auicennas subabsurdam commentus est definitionem: qua primarum qualitatum effectione mutua, quintā qualitatem eamq; simplicem emergere confirmat, quæ vna superstes reliquis in congressu pereūtibus, omnium vires potestate complet, easq; quasi suo sinu complexuq; recipit. Id autem quâm absonum sit quamq; secum pugnet hoc in primis patefacit, quòd fieri nequit ut omnes per actionem qualitates dissolutæ euanescant, neque non ea tandem superet, quæ validior cum esset conflictus principia dedit. Sed esto, donemus hoc exorto temperamento omnes illas periisse: quænam tum restabit in genito corpore contrariorum repugnantia? Si plura illi non insident atque ea contraria, qui fiet temperamenti per singulas ætates conuersio? Quæ insita erit illi causa morbi, senii, vel interitus? Adde quod neque dum corpus dissolutione occidet, poterunt simplices naturæ in vniuersitatem recurrere suis instructæ qualitatibus. Illas enim vnde sibi resumēt, quæ iam dissipatæ in cōposito nō manēt? Itaq; nouam illam qualitatem pro tēperamēto in-

Auicēnā male definisse tēperamentum.

Prima rō

Secunda.

Tertia

Quarta.

Quinta.

uehere, cum vanitas quædam ſit opinionis, quæ multorum animos imbecilles diu multumq; vexauit, nos clariſsimorum philoſophorum imitatione, vi elementorum ſubſtantias, ſic omnino & qualitates in compoſito teneri fatemur, ex harumq; perfuſione & concentu temperamentum conſiſtere.

Contraria in idem confluere, & vnde ſingulorum vires æſtimentur.
Cap. II.

QVam illæ varie comparari ſoleant: æſtimari certo non ante poteſt, quàm ſigillatim cuiuſq; uires quantę ſint expenderimus. Auerrhois vt eſt in omnes ferè cõtumelioſus, ſic & Galenum erroris falſo inſimulauit, quod ſummas elementorum qualitates in temperatione haberi cenſuerit. Hæc dum paucis immutatis: corrigere vult, omnia deprauaſſe videri poteſt, qui tum ſpecies, tum qualitates elemẽtorum ad mediocre quiddam in concretione retundi reprimiq; putat. In illa formarum remiſsione quantum ſit lapſus, perpenſum à nobis alio loco eſt. Nunc vero ſi qualitates ſummas in confuſionem quandam adductas, ait ſeſe mutuo poſſe ad mediocritatem deducere, cur non ſimiliter ſeſe prorſus interimũt? Sunt ſanè media hæc vti & ſumma inter ſeſe contraria. Scio opinationem quãdam apud neotericos peruulgatam eſſe, qua illi inſtant atque vrgent ſummo cum ſtudio, contrarias qualitates remiſsis quidem gradibus conuenienter congruenterq; concurrere, ſummas vero haud quaquam poſſę: neq; tamen vlla in id probabilitate ſe muniunt. Si enim repreſſe qualitates peræque inter ſe pugnant ac ſummæ, neque

Contra Auerrhoidem.

Dialogorũ li.1.

Ratio.1.

Secunda.

modo extremis extrema, ſed & media mediis aduerſantur, cur eæ quàm ſummæ potius in idem coibunt? Quemadmodum calor numeris quatuor definitus, & frigus pari receſſu cõſtitutum, cum miſcentur teporem ingenerãt, ſic prorſus accidere cõpertum eſt, ſi extremis illa numeris concurrant. Nam aqua quæ ex feruentiſsima & æque gelida paribus portionibus permiſcetur, mox tepeſcit, ac ſi ex mediocribus temperaretur. Quis enim eo impudentiæ veniat, ut in eo tepore extrema derepẽte aboleri dicat? Nonne palã confirmat Ariſtoteles media extremorum copulatione congreſſuq; naſci, hocq; vno à priuantibus, quæ στερητικὰ dicunt diſsidere? Nihil aliud teporẽ eſſe iudices, quàm calidi frigidiq; pari portione confuſionem. Ergo ſi ſummas elementorum qualitates in permiſtionem & temperamentum coire Galeni fert opinio, non illa iacet ſuis patrociniis deſtituta: ſed præter commemoratas hac ſe fulcit ſuſtinetq; ratione, ꝙ æquales quodammodo eſſe cum debeant, nõ magnopere ſeſe ualent commutare atque infringere: quocirca permanent quales fermè puris ſimplicibusq; elementis inſidebant, hoc tantum diſcrimine, quòd nunc per totas confuſæ eandem communemq; materiam obſident. Quod ab Ariſtotele ſcriptum videmus, ſummas in permiſtione qualitates ſummam vim concurſu adimere, & adũſque moderationem quandam reprimere de uiribus id omnino accipiendum nobis eſt. Nam qualitates tametſi nullo modo repreſſæ ſunt, contrariarum tamen perfuſione quaſi vinctæ inhibentur, ne ſuas ſummas uires exhibeant: hinc virium acumina exuperantiasq; retudiſſe perhibentur. Ita contraria eodem ſubiecto

Tertia.

Quarta.

Elemẽta in miſtione ſummas qualitates retinent.

Ariſt. expoſitio.

Quomõ

cōtraria eidē non inſunt.

Quæcūq; cōcurrūt in miſto qualitates ſeſe tā dem atterunt.

contineri inficiamur, idcirco ſanè quòd ſimul illa vna eademq; ſede dominari & excellere nequeunt, neque quicquam poſsit à contrariorum utroque nomen obtinere, ſed ab eo duntaxat cuius vis præſtat atque vincit. Vbi longo interuallo impares concurrunt qualitates, addubitare non licet mox à præcellente infirmiorem obliterari, nec continenter eſſe vno & eodem ſtatu. Quinetiã quę in permiſtionem & temperamentum venerunt, quodammodo pares, etiam ſi per initia non luculenter ſe viciſsim demoliuntur, diuturnitate tamen & dierum numero, diſpàrili proportione euadunt. Sic per ætates temperamentorum incidit conuerſio, ſic morborum, ſic ſenii & occaſus ingenitam nobis cauſam circumſerimus. Hactenus Auerrhoidis cauillatio efficit, ut in hæc ſi non præter rem, longiuſcula tamen oratione diuerterim. Sed quàm commentitia fuerit & futilis illius contentio inde perſpicitur, quòd ſiue ſummas in permiſtione qualitates, ſiue illarum duntaxat dimidia manere ſtatuamus, eadem utrobique proportio conſtabit, idemq; temperamentum: nam quacunque proportione fuerint integra, eadem erunt & illorum (vt ita dicam) medietates. Sed labor fortaſſe longius, eo reuertar vnde huc declinauit oratio. Quæ in miſto corpore nectuntur elementa, neque ſuæ molis pondere, neque qualitatum ordine ſiue gradu, vt qui omnibus ſummus ineſt, ſed virium comparatione temperamenti ſpeciem proferunt. Vires autem qualitatis ordinem eiuſq; in ſubſtantia molem, neutrum vero ſeorſum conſequuntur, ſed ex vtriſq; ſpectantur & conſiſtunt. Qui enim in puſillo igne ineſt calor, eodem eſt

Senii & interitus cauſa.

5. ratio.

Tēperamētū eſt ex viriū cōparatione.

Vires à duobus æſtimari.

ordine atque qui in ampliore consistit: minus tamen calefacit, quia non parem molem obtinet. Contra autem ignitum candensq́; ferrum tametsi depreſsiore quam flamma eſt calore, vehementius tamen & acerbius vrit quoniam denſa multaq́; ſubſtantia prẹditum eſt. Neque igitur cui intenſus eſt calor, id ſtatim acrius calefacit, quam cui depreſsior eſt: neque quod fuſum & ampliorem conſequutum eſt calorem, id impenſius calefacit, quam cui in anguſtum eſt coercitus, ſed vtrinque virium vt dixi robur æſtimandum. Id autem cum animo & cogitatione complecti difficile atque arduũ videretur, medici iuxtà ac philoſophi ſenſibus tanquam incorruptis & integris iudicibus confirmandum duxerunt, omnium vires ex efficientia & operibus tactu conuenienter æſtimantes.

Vires effectu cognoſci.

Temperamentorum differentiæ quot qualesq́; ſint. Cap. III.

HVnc in modũ ſeperatim examinatẹ vireṣ, ſi deinde in comunionem & ſocietatẽ relatæ comparentur, temperamentorum differẽtias oſtendent. Quatuor naturarum cum æquales vires in vnũ coierint, vt calidi, frigidi, humidi ſicciq́; pares ſint portiones, tẽperies illa cõficiet, quã tẽperatũ iuſtũq́; tẽperamẽtũ dixere, cæterorum legem & regulam. Quodcunque autem ab hoc deſciſcit, & diſparibus inter ſe elementorum viribus continetur, intemperatum immoderatumq́; apelletur & intemperies. In ea diſpari copulatione neceſſe eſt omnino, aut vnum reliquis tribus excellat, aut ad ſummum duo, tria nunquam poſſunt. Cum igitur quatuor ſint ea, ex quibus tempe-

Tẽperies

Intẽperies qd.

Simplicia quatuor tempera- mẽta qua tuor.

ramentum abſolute conficitur, ſingulorum exuperatione ſimplices quatuor creantur temperaturæ: calida quidem in qua calor frigori antecellit, humoris autem & ſiccitatis æqualitas eſt: frigida in qua frigus vincit atque dominatur: humida cuius humor primas obtinet: ſicca vbi humore ſiccitas potentior eſt, paribus iis quæ in altera oppoſitione ſunt contrariis. Quatuor ſunt & coniugatæ temperaturæ quæ duorum ſimplicium exuperantia proceſſerunt ſeq; extulerunt. Nam duæ cum ſint oppoſitiones limitibus quatuor concluſæ, neq; vnius vtraque poſsit extremitas principatum obtinere, fit neceſſario ut non plures duabus excellant. Eodem rationis momento fit, ut quanuis ſex numerando perceſeantur coniugationes, illarum tamen quatuor dũtaxat poſſint natura conſiſtere. Hæ ſunt calida & humida, calida & ſicca, frigida & humida, frigida & ſicca: quas coniugatas quatuor temperaturas aut compoſitas appellant. Nouem igitur ſunt temperamentorum genera, quæ permiſtionis differẽtias & proprietates conſequuntur: vnũ temperatiſsimum, quod paribus omnium conflatum portionibus extremorum medium poſſedit. Intemperata octo: ſimplicia quatuor totidem compoſita. Temperatiſsimum quod eſt indiuiduum & omnis expers latitudinis quaſi punctum intelligitur: cętera quæ ab hoc receſſerunt, longe lateq; fuſa ſunt: neque enim quæ calida dicimus, omnia pari à mediocritate interuallo diſtant, neque aut frigida, aut humida, aut ſicca, vno eodemq; omnia ſunt ordine. In compoſitis porrò euincentium qualitatum aut par eſt receſſus, aut alias alia antecellit. Etenim calidum ſiccumq; appellamus, ſiue illa pari ſunt ordine, ſiue calidum ſicco præſtat,

Cõiuga- ta tẽpera mẽta qua tuor.

Innumeras eẽ particulares tempera- mẽtorũ differen- tias.

præſtat, ſiue contra ſiccum calido. Vnde intelligitur octo cum ſint imparia temperamenta, vniuſcuiuſque tamen ex maiore minoreq́ receſſu innumerabilia fieri diſcrimina, ex quorum proprietatibus tum ſimiliū partium, tum infinitæ corporū naturæ & proprietates conſurgunt atque conſtant.

Hoc præclare Lucretius poemate ceciniſſe viſus eſt.

Debent nimirum nō omnibus omnia prorſum Lib.2.
Eſſe pari filo. Et rurſum:
Semina multimodis in rebus miſta tenentur. Lib.4.
Conſtituunt eadem fruges, arbuſta animantes. Lib.1.
Verum aliis alioq́ modo commiſta.

Si affines in permiſtione qualitates erūt, conſtans diuturnumq́ temperamentum fiet: ſin diſcordes inconſtans prorſusq́ mutabile. Quod mediocre definiuimus id (quia in ſumma rerum ęqualitate, vix vlla poteſt aliam vincere atque diſsipare) omnium diutiſsime ſpeciem ſuam tuetur & ſuſtinet, idq́ tum à ſe, tum ab externis cauſis minus afficitur: deinde quęcunque illi confinia & finitima ſunt: quæ autē ab illo abſceſſerunt & longiore interuallo diſiuncta ſunt, celerius intercidunt atque diſſoluuntur. Calidum humidumq́ omnium minimum ſtatu ſuo permanet (quanquam fortaſſe id vnum præter cætera in plurimos annos vitam perducit) adeo vt ne conſtare quidem ipſum poſſe multi ſint opinati: cum enim aſsidue nulloq́ puncto temporis intermiſſo humor vi caloris diſsipetur, pro calido humidoq́ temperamento, breui tempore calidum ſimpliciter irrepet: hoc deinde in cali-

dum ſiccumq́ traducetur. Sub hæc vero dum abſumpto exhauſtoque humore, calor alimento fomentoq́ deſtitutus ſenſim langueſcet, ſic cum abſolute ſuccedet: ab hoc vero cum iam calor plurimum diſiectus atque fuſus extabuerit, ſiccum & frigidum, quod omnium vere poſtremum ſtatuitur.

Quid iuſtitia, quid pondere temperatum, vtrunque in rerum natura vere ſub ſiſtere. Cap. IIII.

SImplicia quæ diximus quatuor rerum initia, omnium quas mundus habet ſubſtantiarum extrema ſumme contraria tenent: horum in medio collocata ſunt reliqua eorū quę gignuntur intereuntq́ corpora, & animalium & ſtirpium & inanimorū omniū. Quodcūque medium ad vnguē obtinebit extremorū, exacta æqualitate permiſtiſq́ paribus viribus concretum, id εὔκρατον, id eſt bene tēperatū appelletur: ꝙ ipſum & in vniuerſa ſubſtantia vere ac prorſus ponderéq́ (vt dicere ſolent) medium habet. At vero ſi in toto vel corporum, uel viuentiū, vel aīalium genere, vel in vniuſcuiuſq́ animalis ſpecie extrema ſint conſtituta, extra quæ nihil poſsit illiuſmodi conſiſtere: totius comprehenſæ latitudinis medium quiddam mente complectemur, quod quia ab extremis illis pari abeſt interuallo, & εὔκρατον, id eſt bene temperatum, & σύμμετρον, id eſt conſentaneum atque moderatum dicetur: non quidem ſimpliciter, ſed in ſuo genere uel ſpecie. Id quaſi iuſtitiæ ritu temperatum omnino eſt, quod generis ſui decoram illam & conſentaneam æquabilitatem eſt adeptum qua tanquam numeris omnibus & partibus abſolutum, ſalubriter, integre & naturæ ſuæ

Temperatū ad pōdus q̄d.

Temperatū ad iuſtitiam.

congruenter se gerit omnibusq́ muniis ad quæ natura sua ducitur, incorrupte fungitur. Alia autem inanimorum, alia stirpium mediocritas, alia animantium: & in animātibus, alia rursum hominis, alia leonis, alia equi, alia canis. Neque leo temperatus eodē est temperamento atque homo temperatus. Iā vero quia intemperatū id dicere mos est quod à mediocri medioq́ discessit, fient sanè huius vt & temperati complures differentiæ Leonem verbi gratia designare licet in specie sua frigidum, qui tamen in animalium atque in vniuersæ substantiæ genere, imo fortasse & alteri se frigidiori collatus, calidus sit. Hunc substantiam quidem calidam, & animal calidum, at vero leonem frigidum esse quis recte dixerit: alias simpliciter, alias comparate pronuntians.

Temperatum multiplex.

Quod enim ab vniuersæ substantię medio recessit, id siimpliciter intemperatum est, parem non obtinens extremorū portionem. At comparate vel genus generi confertur, quomodo animal calidius, stirps frigidior est: vel speciei species sicq́ leo calidus, homo autem frigidus est: vel singula singulis, quæ aut eodem sunt genere, aut in diuersis. Comparate autem contraria de eodē enuntiari nihil prohibet, cum sit homo leoni comparatus frigidus, formicæ vero calidus. Tot igitur modis & temperati & intemperati notiones vsurpare consuerunt. Quibus qui inuolutas ambiguitates non distinguent, eos necesse est in salebras incidere operosisq́ nexibus implicari.

Temperatum multipliciter.

Quod iustitia temperatum appellant, id omnium medicorum firmatum est consensu, qui illud in omni tum genere, tū specie inueniri nō dubitant. At vero quod vere & quasi pondere temperatum intelligitur, nec haberi, nec in rerum

Contra eos q negant tēperatum ad pondus.

naturæ ordinem (tanquam ſint repugnantia) admitti poſſe, contentione decertant Auicennas, Auerrhois, & quicunque in Arabum familiam ſe tradiderunt. Fieri enim non poſſe exiſtimant, vt ex paribus contrariorum viribus miſtum quippiam emergat, quòd nulla actio, nulla ad moderationem repreſsio illorum concurſu obtingat. Hinc Auicennæ temperamentum (qualitas nimirum quinta ex elementorum confuſione recens nata) fieri nullum poteſt vſquequaque & ſine vlla exceptione medium, ſed id neceſſe eſt in extremorum

Prima rõ

aliquod eſſe propenſius. Cæterum multo aliter res habet. Nam ſi elementorum ſummæ qualitates vt & ſubſtantiæ in permiſtione nõ pereunt, ſed aſſeruatæ temperamentum conſtituunt: nihil prohibet æquis illas portionibus miſtas, exquiſite temperatum proferre, quod in proportionibus ſitum eſt æquabilitate. Licet enim in illa æquabilitate non tãta ſit mutua qualitatũ actio, quæ uel abolitionẽ uel repreſsionem contrariorum moliatur: tanta tamen eſt vt paria contraria poſsit confundere ac vere permiſcere in vnum temperamentum: minus enim virium & inæqualitatis cõtrariorum temperatio deſiderat, quam illorum diſſolutio atque occaſus. Ergo perfecte

Altera rõ

& æquo pondere temperatum in natura rerum haberi, tum per hęc palam fit & apertum, tum etiam quod dum ex frigido humidoq; temperamento in calidum ſiccũq; quiddam abit, neceſſe eſt per hanc deduci mediocritatem. Ea autem vbinam & quomodo ſubſiſtat, in conſpectu atque oculis omnium mox erit, ut internoſcendi temperamenti ſummam rationem attigero.

Hominis tactum, diſcernendi temperamenti legem eſſe & iudicem. Cap. V.

QVisquis compoſiti corporis tẽperamentum ex inſertis elementorum portionibus æſtimare uolet, cognitionem multis obſtructam difficultatibus & à rebus obſcuris petitam ſuſcipiet: occultæ enim ſunt & penitus abditæ ſimplicium vires, adeo ut iudicii noſtri infirmitas, quanta ſit cuiuſque in concretis portio, inuenire ſe poſſe diffidat. Horum igitur ſi quid certum reddi poteſt, id non niſi ſenſuum beneficio comparandum, per quos notiones rerum in animis imprimũtur. Quicquid enim animo cernimus, id omne originẽ traxit à ſenſibus. Quemadmodum colores internoſcimus conſuetudine oculorum, & de odoribus iudicaturi olfactui fidem habemus, ſic opinor & de principibus qualitatibus quæ ſub tactum recidunt, non eſt tactui fides abroganda, ſed cuique ſenſui de his quæ perceperit & de propria obiecta re iudicaturo, tanquã exploratori & uero nũcio credendum. Siquis forte ſpreta fideli ſenſuũ conſtantia & authoritate, omnium quæ obiectantur demonſtrationes requirit, quibus olorem album eſſe, coruum nigrum, ignem calidum, glaciem frigidam ſibi perſuadeat, is profecto deſperata cognitione certi omnia in ſuſpicionẽ & ignorantiam trahet.

Elemẽto rũ in miſtis portiones ratione cognoſci nequeũt.

Sẽſu quo dãmõ noſcuntur.

Senſuum præſtãtia

Quid referemus enim quod nobis certius ipſis
Senſibus eſſe poteſt, quo vera ac falſa notemus?

Lucr.li.1.

Sublatis ſenſibus, qui quaſi fundamenta quędam ſunt ſciẽtiarum, nihil iam quicquam re-

linquetur, vnde ſumi poſsit demonſtrationis exordium.

Idẽ eodẽ libro.

Inuenies primis ab ſenſibus eſſe creatam
Notitiam veri, neque ſenſus poſſe refelli:

Idẽ lib.4.

Qui niſi ſint veri, ratio quoque falſa ſit omnis.

Cum igitur ſint illorum iudicia tanquam communes animi notiones Geometris appellatæ, ſi quid illis ad demonſtrationem præponetur, iam omnis doctrinæ ratio in confuſam perturbationem acta concidet, atque ex poſterioribus ſuperiora neceſſario connectentur. Ergo quod ἐνεργεία id eſt reipſa, aut quod dicere ſolent, actu calidum, frigidum, ſiccum ve eſt, id tactu liceat internoſcere, non leonis quidem aut equi, aut canis, ſed ſolius hominis tactu, qui tum dignitate tum temperamenti mediocritate cęteris antecellit. Qui enim cani aut aſino potius quam homini animantium prudentiſsimo ac ſapientiſsimo diſcernendi ſcientiam deferet, præterquam quod ridiculus habetur, rerum cognitionem nobis adimit, aſinis vero largitur, à quibus nũquam poſſumus erudiri. An (vt inquit Tullius) dum beſtię loquantur expectamus, hominum conſentiente authoritate contenti non ſumus? Ne quis igitur anguſtos ſenſus noſtros reddat, aut nos omni rerum cognitione priuet, hominis prudentiæ præſtantiæq; naturæ tactus temperiem committemus, quæ reliquorum omnium lex ſit & regula. Atque eius potiſsimum hominis qui optimi ſit habitus, quique omnium iudicio temperatus, ſi non omnino, at certe quaſi iuſtitia quadã cẽſeatur. Is itaq; quod omnium quæ ſub ſenſum veniunt calidiſsimum eſt, velut ignẽ aut aquã quæ ad ſummũ ferueãt calidiſsimum quoque decernet: aut glaciem frigi-

Hoĩs tactũ iudicẽ eẽ tẽperamentorum.

Hoiem tẽperatũ eẽ mediũ in vniuerſa ſubſtãtia.

diſsimam & quod paribus illorum modis dimenſionibusq́; perfuſum componetur, id ut in medio extremorum ſitum, ſic in calore & frigore temperatum pronuntiabit, neque ſi manum in id demittat, inde quicquam afficietur aut ſentiet. Rurſum terram vel cinerem, vel tale quippiam quod planè ſit aridum, ſi pari aquæ modo conſpergatur, vt humidi ſicciq́; vere medium obtineat, id demum tangẽs atque tractãs neque durum neque molle ſenſu percipiet. Vnde intelligitur hominis vtcũque temperati tactum illis eſſe perſimilem, eſſeq́; hunc uere medium omnis exuperantiæ, calidi, frigidi, humidi, & ſicci. Is autem cum per totam cutem æquabiliter fuſus ſit, quæ rerum externarum appulſus ſentiat: palam ſit hanc quoque omnium extremorum vere mediam haberi, & omnis ſuperlationis expertem, eam pręſertim quæ manum integit, maximeq́; ſummos digitos. Quocirca huic recte internoſcendorum temperamentorum æqua æſtimatio regulaq́; cognitionis & iudicii defertur, ſi modo ab his quæ extrinſecus occurrunt, vt à calore, vt à frigore nihilo ſit cõuerſa, neque vllam commutationem acceperit, neque vti foſſoribus callo ſit obducta. Quæ enim ſic affecta erit, improba & iniqua æſtimatione in errorem inducet: ita quidem monente Lucretio.

Hoĩs tactũ & cutẽ mediũ tenere vniuerſę ſubſtãtię

Cutis lex & regula temperamentorũ

Denique vt in fabrica ſi praua eſt regula prima,
Normaq́; ſi fallax rectis regionibus exit,
Omnia mendoſe fieri atque obſtipa neceſſum eſt:
Praua, cubantia, prona, ſupina, atque abſona recta,
Prodita iudiciis fallacibus omnia primis.

Libro. 4.

Quocirca in iudicium & tactus æſtimationem cutis adhibenda eſt, quæ talis omnino perſtiterit, qualem natura eam conformauit: nam & mox erit manifeſtius ex ſua illam cōpoſitione temperiem accepiſſe.

De ſingularum partium corporis humani temperatura. Cap. VI.

Cōpōne & ortu calidæ partes. Frigidæ.

VT primum tactus æſtimatione, ſic rurſum ſubſtantia & compoſitione, partium corporis humani temperamenta noſcuntur. Sanguis totus natura calidus eſt, ex hoc caro tota fermè condita eſt, quæ idcirco compoſitionis partium tanquam lex quædam nobis eſſe poteſt. Cernuntur & in nobis quædam vſque eo frigida, ut nemo ea poſsit in dubium & cōtrouerſiam adducere, quod genus ſunt oſſa, cartilagines, & exanguia omnia: quæ tanto ſunt frigidiora quanto minus ſanguinis & carnis adepta ſunt.

Cutis tēperata ē.

Inter vtraque planè mediū quiddam eſt cutis, ex ambobus æque permiſtis conſtituta, tanquam ſanguine & carne præditus neruus. Conſtat enim ex carne molli, & neruo duro: ac ꝓinde duri molliſq́;, & humidi ſicciq́; medium occupauit. Quo fit vt ab vtriuſque oppoſitionis extremis pari interuallo ſeiuncta, æquis eorum portionibus temperetur, neque iis quidem compoſitis modo, verumetiam per totas commiſtis. Quocirca vt ſenſus iudicio, ſic & fabrica compactioneq́;, cutis videtur media temperie contineri.

Partium calidarū ordo.

Reliquarum autem ſimilium temperamenta ſic illius comparatione dimetimur. Spiritus omnium quæ in corpore ſunt calidiſsimus, hoc ipſo cor minus calidum, deinde ſanguis, poſt hunc caro ſimplex: hanc ſequitur iecur,

hoc lien,lienem renes, cutis his ſuccedit temperata. Ab hac in frigidũ propenſus eſt adeps, deinde cerebrum . hoc frigidior ſpinæ medulla,ac frigidiores ſunt nerui molles,deinde ſequuntur duriores motibus accommodati, ab his eſt vena,deinceps arteria, poſt hanc membrana, his omnibus frigidior eſt tendo , hoc rurſum frigidius vinculũ,chondroſyndeſmos proximus eſt:deinde cartilago, os ei finitimũ: ab hoc pilus eſt, vltimo loco pituita omnium quæ in corpore ſunt frigidiſsima . Quæ alterius oppoſitionis ſunt qualitates,illis à natura hoc modo ſunt inditæ.Pilus omnium eſt ſicciſsimus: hunc ſuo quæque ordine deinceps conſequuntur, os,cartilago,chondroſyndeſmos,vinculum,tendo,membrana, arteria, vena , neruus motui deſtinatus . Ab his cutis ſuccedit temperata . Hinc in humidum iam abit neruus ſenſui deſignatus : cor hoc ipſo iã eſt humidius:deinde ſunt renes, iecur,lien, caro ſimplex . His ſuccedit pulmo , poſt hunc eſt ſpinæ medulla, dein cerebrum,mox oſsiũ medulla , adeps proxime illi eſt , ſubſequitur ſanguis, poſtremo pituita omnium quæ in nobis ſunt,ut frigidiſsima ita humidiſsima. Hæc poſterior humidorum ſiccorumq; ſeries tactus iudicio confirmata eſt , cui & ſubſtantiæ compoſitio prorſus conſentit . Cum enim in nobis dum uiuimus non ſumma ſit vis frigoris , per quam valeat quicquam in duritiã concreſcere,neque extremus is calor inſit,qui concreta liquare poſsit: quicquid tactu molle deprehendetur, id quoque humidum: quicquid durum,id ſtatim ſiccum cenſeatur. Sic igitur dum in nobis vigebit moderatus uitæ calor, humidi ſicciq; tactus erit æquus æſtimator & arbiter. Cæterum altera oppoſitione qua ad

Frigidarũ ordo

Siccarũ ordo.

Humidarũ ordo.

Humidũ ſiccumq; temperamẽtu tactu cognoſci.

Calidum aut frigidum nõ

veterum imitationem partium temperamenta digeſsimus, neque tactu omnia, neque ſubſtantiæ compoſitione, ſed nunc hoc nunc illos, alias vtroque modo ſingula dimetimur.

vno ſemper mō cognoſci

Cor, quo temperamento.

Cor ſolo tactu definitum eſt calidiſsimum, quod diſſecto animantis pectore, digitisq; in ſiniſtrum cordis ſinum immiſsis, ſentiatur hic locus omnium qui in animali ſunt calidiſsimus. At ſi ſubſtantia ſpectetur cor ſimplici carne frigidius exiſtet.

Venæ & arteriæ.

Venæ & arteriæ quia ſpiritus & ſanguinis contagione incaleſcunt, poſſent perinde atque cor calidæ cenſeri: cæterum ex compoſitione quia exangues ſunt inter frigidas habentur.

Pulmo.

Porro autem pulmonis ſiue compoſitionem, ſiue calidum bilioſumq; nutrimentum, ſiue cordis vicinitatem & adhæſionem reſpicies, illum ſanè iecore tum calidiorem tum multo ſicciorem iudicabis. Quid igitur Galeno in mentem uenit vt humidum hunc ſtatuat, niſi fortaſſe ab inducto aere frigido & ab irruente defluxione, atque omnino ab excrementis illi temperamenti rationem indidit?

Adeps.

Adeps concretione frigidus cenſetur, cuius tamen ſubſtantia ad inflammationem apta & habilis calorem ſignificat.

Cerebrū.

Cerebrum ſubſtantiæ compoſitione Ariſtoteles frigidiſsimum prodidit: hoc Galenus tactum iudicem cum adhibuerit, cumq; à circunfuſo quouis aere refrigeratum lædi cognouerit, calidum eſſe cō tendit. Itaque de partium temperaturis non niſi diſtinctione adhibita quicquam certo licet pronuntiare.

De vniuerſi hominis temperamento, neq; viuens omne calidum eſſe.
Cap. VII.

DIſsimilium partium atque totius animantis temperamentum, ex ſimilium compoſitione, imitatione quadam exprimimus. Nam os, neruus, aliaq; ſimilia ſuis ſubſtantiis integra manent in nobis, neque ſimiliter atque elementa in confuſionem adiguntur, qua ſeſe viciſsim conuertant. Ab his tamen ſingulis calidis frigidisq;, par eſt tum humores quoſdam atque vapores, tum vero & ſpiritus communiter in omne corpus erumpere, qui deinde variis præditi qualitatibus variisq; temperamentis, in vnum commeantes atque confuſi, ſeſe demum temperẽt, fiatq; ceu vnum totius temperamentum, non illud quidem ſimplex, ſed ex multorum concurſione conditum. Hinc eorum error planè coarguitur qui ſimplicem qualitatem id eſſe proponunt, cum apertum & perſpicuum ſit, ſimilem quamque partem proprium & ingenitum retinere temperamentum, neque ex mutatis illis ſimplex vnum totius effici. Ea communione euecti tum uapores tum ſpiritus, in corporis extima in ipſamq; cutem confluunt, eamq; ſic afficiunt, vt hac moderatione prædita, eo prorſus ſit temperamento quo & vniuerſum corpus: ſi quidem ab his quæ extrinſecus imminent cauſis, aduentitiam illa conſtitutionem nullam acceperit. Quo fit vt ſolius cutis contactu liceat de vniuerſi corporis temperamento pronunciare. Quẽadmodum igitur ante demonſtratum eſt cutem vniuerſæ ſubſtantiæ mediũ obtinere, ſic fiet puto ex his manifeſtũ at-

Totius corporis temperamentum vnde ſit.

Non poſſe id ſimplicẽ eſſe qualitatẽ.

Cutis eodẽ eſt tẽperamẽto atq; totũ corpus.

Hoĩem eſſe tẽperatũ ad põdus.

que promptum, hominem qui iustitia sit temperatus (quales plerique passim visuntur) eundem quasi pondere & in vniuersa substantia temperatum inueniri. Huc accedit quòd singulæ partium tẽperaturæ seorsum æstimatæ, in commune relatæ si comparentur, calidæ frigidis, & humidæ siccis, omnium quædam æquabilitas accersce tur, & cognoscetur homo partium suarum compensatione temperatus. Tales plerunque sensus comprehendit exili quadam latitudine à medio disiectos: nam exquisite & ad vnguem temperatus, vt in indiuiduo quodam ceu puncto diutius consistere non potest, sic quasi regulam & cæterorum exemplar illum cogitatione quàm re potius complectimur atque informamus. Palam est autem alios quosdam ab hoc deficere, alios superiores esse, & hi uerbi gratia calidi sint, illi frigidi: idcirco neque uiuens omne dominatu calidum haberi. Cæterum quo hæc illustriora clarioraq; euadant, incudi illa reddere & iterum tundere consilium est. Quod enim explicatum à nobis est hominis temperamentum, ex partium omnium prima commoderatione, & ex spiritus tum vagitum fixi affusione, id componi teneriq; sentiendum. Quando quidem propria cuiusque partis temperatura quam quatuor elementorum permistio tulit, non alia inest viuenti atque animali iam primum extincto. Si enim derepente id suffocatum de vita decessit, corporis partibus quæ superant non sic puncto temporis sua potuerunt temperamenta perire, neque fieri potuit ut quædam elementa tam subito euanescerẽt aliis recens genitis, nouaq; proportio illis accederet nondum mutua affectione commutatis. Quocirca ut demortui ita vitam agentis

Non ĩ oĩ uiuente calorẽ excellere.

Temperamentum totius ex multis cõstare.

Partem unãquãque ex quatuor elemẽtorũ mistione frigidã & siccam esse.

vnaquæque particula frigida videtur, atque ſi ea quæ ex primorum elementorum comparatione eſt temperatura ſpectabitur, plus terræ quàm cæterorum obtinere. Vnde intelligitur uiuentis eum calorem qui per corpus diffuſus omnia regit ac moderatur, & cuius appulſu uita ineſt, cuius exceſſu mors irruit, à partium temperamentis differre, neque ab his proficiſci. Sic propemodum & ſtirpibus ſuum quendam ineſſe calorem, cuius ope alantur, increſcant, atque generent: quo demum pereunte omnis quoque naturæ actio intermoritur: licet quæ tum ſuperſunt, folium, lignum, cortex, ut uetus nomen ſic ſuum ex elementis tēperamentum retineant. Calorem hunc in cunctis uiuentibus tum animantibus, tum ſtirpibus non ſolum ineſſe, verum etiam principatum tenere, celeberrimi quiq; philoſophi prodiderunt. Cum enim omnis ab illo naturæ ſit actio, calidum vincere, & in actionibus: ſuperare pronuntiant: neque modo formicam aut ſalamandrā, ſed & papauer quoque & mandragoram, quòd non niſi excellente calore & nutriantur & increſcant, calida conſtituunt. Quem in modum confirmauit Ariſtoteles omne animal natura calidum humidumq; eſſe, qualis vita quoque ipſa cenſetur: demortuū uero, frigidum ſiccumq;: ſingula ſic ſenſus iudicio fuiſſe comprobata.

Viuentium calorē non ab elemētorum miſtione naſci.

Lib. de lōgit. uitæ.

Iam uero quod in præſentia ſcrutamur corporis temperamentum, neque hoc, neque illud eſt, ſed ex vtroque quodammodo complexum tenetur. Neq; enim ſolum uitæ calorē qui functionum opifex eſt ſpectamus, ut ab hoc uiuēs omne, calidum iudicetur: neq; ſolum primam & uere materiatam ex elementis concretionē, qua unumquodque frigidum eſt: ſed id pro-

Quomō æſtimandū totius temperamētum.

Quęnam in viuentium genere calida ſint, quæ frigida.

prium perfectumq; temperamentum eſt,quod ex prima elementorum confuſione & ex ferui do calentiq; ſpiritu integratur. Hoc itaque totius eſt corporis, uno tactu internoſcendum: quo iudice ſtirpes omnes re ipſa & actu frigidas cenſebimus, animantes vero alias tota ſpecie calidas, alias frigidas, humanam ſpeciem omnium mediam,in qua hic calidus, ille frigidus eſt: alius mediocritatem tenet ceu lex quædam cæterorum. Hic ſiquidem in extremorum medio poſitus,ex paribus conſtat portionibus, terræ, aquæ, aeris & ignis: ſi modo aeris ignisq; appellatione non ſolum ea quæ uere ſunt elementa,ſed & genuinus ſpiritus & æthereus ille noſter calor comprehenditur, quomodo à præclaris tum philoſophis, tum medicis fieri animaduertimus: dum cenſent animam à corpore ſeiungi non poſſe,quin ſimul naturali ſua temperie corpus deſeratur.

Vt tactus non ſimpliciter partium interiorum temperamenta diſcernat Cap. VIII.

AD integrorum imitationem ſi partium interiorum temperamenta paulo altius exquirimus, fient ſingulæ concretione frigidæ, accedente autem ſpiritu & calore qui uitæ comes eſt,calidæ: amborũ comparatione,aliç calidæ, aliæ frigidæ,quædam ut cutis temperatæ.At vero(dicet aliquis)viuentis interiora ſi contingere dabitur, quæcunque pars adeatur, ſeu cerebrum,ſeu os pituitave ſit, eã ſine controuerſia tactus calidam cognoſcet.Quocirca ille ſi æſtimator eſt interiorum partium conſtitutus,omnes promiſcue calidas cenſuerit Et reuera nihil intus cohiberi experimur, quod

tangente ſit cute frigidius. Sed huic diſceptationi obſiſtendum eſt, & quæſtionis obſcuræ ſolutio nobis perueſtiganda. Omnes quidem intus partes tangenti calidæ ſentiuntur, neque tamen temperiem ſingulæ calidã adeptæ ſunt, quòd is calor nõ inſitus illis ſit, ſed aſſumptus magna ex parte & aduentitius. Illis enim præter primam ex elementis temperiem, & præter ſpiritus calorem, a quibus integrum fieri diximus viuentis particulę temperamentum, alius quoque calor ex cordis vicinitate & ex vaporibus accedit, ei quadã ſimilitudine reſpõdens, qui nobis ex igni aut ex meracioris vini potione accerſitur. Quoniam vero hic partium ſubſtantiam non complet, in temperamenti notione nequaquam comprehenditur: cæteroquin cordis vinculum & capſula, quæ tota eſt membranoſa calidiori ſit temperie, quàm pedis aut tibiæ caro. His rebus adductus vix fieri poſſe ſtatuo, vt de proprio interiorũ partium temperamento ſolus tactus decernat, quippe cui ſyncerum illud & purum nõ occurrit, ſed multo perfuſum externo calore. Iudex tamen bonus is eſſe poſsit vna cum ratione, quæ ſubſtantiam atque ſtructuram explorabit. Solus uero ſatis eſt de totius integriq; corporis, cum reliquorum animantium tũ hominis, ex æquo & bono iudicium facere, atq; his potiſsimum uidetur accommodatus.

Plurimas interiores partes calore aduentitio incaleſcere.

Solus tactus nequit interiorũ partiũ tẽperamenta iudicare.

Multis ex cauſis ingenitum tẽperamentum mutari, quaq; id rõne accidat. Cap. IX.

HVmanum corpus patibile cũ ſit & affectioni ſubditũ, ab aduerſis cauſis ſiue prægreſſæ illæ ſint ſiue antecedentes, ſiue proximæ & cõtinẽtes, multa ſolet perpeti atq; ſuſtinere.

Aduentitię corporis qualitates in

tempera- menti rõ ne nõ cõ tinentur.

Sic enim plerunque à cibo pleniore, à vini potione, ab æſtu, à balneis, ab exercitatione in caleſcit vehemetius, quemadmodum contrariis ex cauſis refrigeratur. Quæcunque ab illis inducta corpori fuerit affectio per ſumma illius diffunditur & inhæret, mutabilis & incõſtans, adeo vt ſi per ſe & ſolitariæ ſuæ naturæ id relinquatur, leuiſsime transfuga à ſeipſa deſciſcat, & tota quammox tanquam adſcita & aduentitia exoleſcat. Itaque quoniam hac euaneſcente corpus ad ſe priſtinamq; conſtitutionem redit, temperamentum autem conſtãs eſt & firma corporis habitudo, conſtat illam temperamenti ſpeciem minime permutare.

Vt innatum temperamentum ab externis cauſis permutet

Cæterum ſi forte illarum efficientium cauſarum aſsiduus ſit appulſus, nulloq; puncto tẽporis intermiſſa adhæſio, fieri quidem contingit ut tum demum temperamentum, ipſaq; elementorum proportio commutetur: quod hac ferè ratione obuenit. Primum vi cauſarum, qui in corpore diuagatur ſpiritus, aut aer diffuſus in cæcos & abditos receſſus, incaleſcit, ſi quidem cauſæ erant caloris effectrices: hinc in humores & teneram corporis ſubſtantiam ſenſim calor prorepit, tum demum ſolidiorem molem occupat. Pergente autem cauſarum impetu neceſſe eſt ſingulas ordine ſuo exiguas firgidorum elementorum portiones obteri, & a priſtina conſtitutione in contrariam calidioremq; faceſſere. Hæ quandiu ſic mutatæ ſuam adhuc ſpeciem retinent, temperamentum etiamnum manet nihil mutatũ: adſcitus enim duntaxat & arreptitius is calor eſt. At uero cum diuturnitate fiet imbecilliorum partium (nõ enim omnes aduerſis æque obſiſtunt) tanta deceſsio, vt frigidorum elementorũ plures portiones & fragmenta pere-

untibus

untibus formis in calidorum naturam contendant: tum primum toti immigrat temperamenti mutatio. Summotis uero tum causis, cum corpus non vltra illarum vi pulsabitur, quæcunque partes supra modum incaluerant nõdum tamen formis suis spoliatæ, ad superiorem temperamenti modum sponte sua recurrent: calidæ vero hæ quidem permanebunt quarum iam species exoleuit. Quoniam igitur per illas firmus & stabilis toti calor accessit, erit pro earum multitudine aucta caloris proportio, aliudq; inuectum temperametum. Quemadmodum autem ab iis causis quæ foris sunt, ita multo promptius & procliuius ab esculentorum potulentorumq; longo usu, si quidem illa immoderato erunt calore, corporis temperamentum in calidius traducetur. Huic obiter subtilior solertiorq; meditatio succedit. Cum enim corpus humanum ex variis sit particulis cõstitutum, aliis quidem mollioribus, ut carne, ut neruo, aliis solidioribus vt membrana, cartilagine, osse: quæcunque harum magis patibiles sunt, primæ a sua commoderatione decedunt: solidæ vero non nisi longo tempore & ingenti causarum incursione, è statu deiici & deturbari possunt. Quinimo cum sint illæ fibris quibusdam firmissimis intextæ, quibus plurimum inest firmamenti & roboris, sic illas duco aut nunquam vlla vi labefactari posse, aut tenuiter vsqueadeo & parce, vix vt toto æuo insigne quicquam perpeti possint. Itaque quorundam ego iudicium sequutus, insitum illud & primarium corporis cuiusque temperamentum in illis constituo, cuius tanta uis est & soliditas, ut quocunque siue contrariorum longa consuetudine, siue ætatum decursu fiat mutatio, in id tamẽ inge-

Primum & ingenitum temperamentum semper in nobis quodãmo seruari, neq; prorsus mutari posse.

nitum temperamentum magna ſemper ſit propenſio atque procliuitas: corpuſq́ primam naturam ſemper redolens, expeditius eo ſe referat vnde deceſsit. Ex quo fit vt qui à prima origine ſit intemperatus, quamuis arte in mediocritatem vindicetur, vere tamen temperatus nunquam ſit, neq́ ei prorſum ſimilis, cui temperies ſit ingenita, ſed illius duntaxat effigies quędam & adumbratio. Quinetiã duos ſi fingamus diuerſo natos temperamento, qui forte quibuſuis ex cauſis in eandem corporis conditionem perueniſſe videãtur, non tamen iiſdem prorſum gaudent & oblectantur: argumẽtum procul dubio diuerſa his ſupereſſe naturæ primordia, quorum non parua etiam nũc reſtant veſtigia. Quę cum Hippocrates intima ratione animoq́ luſtraret, vniuerſa vno cõplexus eſt aphoriſmo, quo prodidit per morbos minus periclitari quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tempori, quam quibus non conuenit: eo planè ſignificans nobis aliam ex ætate temperaturam ineſſe, aliam ingenitam quæ ipſa eſt natura, aliam ex temporis & victus conſuetudine: quæ diuerſæ cum ſint & plerunque pugnantes, in vno corpore conſiſtunt, ſed aliis quidem partibus, vt hæc carni atque mollioribus, illa fibris duntaxat penitus inſideat.

25. Lib. 2.

Vinius & eiuſdem multa eſſe tẽpe ramenta

Quid ætas, quot ætatum differentiæ vtq́ illarum progreſſu cuiuſque temperamentum vertatur. Ca. X.

Inſitus noſter calor ſenii & interitus cauſa interior.

VT multa nos aſsidue circũſtãt incõmoda quorũ vi huc illuc traducimur, ſic intus nobis ingenerata & ab ortu tradita eſt cauſa, cuius neceſsitate temperamenta decurſu vitæ

commutemus. Hæc eſt illa mortis ac interitus pernicies, hæc inteſtina calamitas, quam nulla ars, nulla humana induſtria effugere, ſed ne reprimere quidem poſsit. Etenim ſicut ab ortu tēperato vel Æſculapius p̄ſit, q̄ illū ab iis q̄ foris ſunt aut q̄ intro ſumunt cauſis, ſaluū & incolumē ſic tueat̄, vt nullū inde corpus detrimentū capiat: is tñ à ſemetipſo ſuaq; ſponte magis magiſq; cōficiet̄ cōſumet̄q;, donec extremum uitæ ſpiritum edet. Illuc dum contendit, plurimas hoc interim ſpacio mutationes neceſſario ſuſtinet. Has qui annorum ſpaciis & interuallis dimenſi primum diſcreuerunt, ſimul ætates appellarunt. Vt ſit ætas id uitæ curriculum quo loculenter corporis conſtitutio per ſe ſuoq; nutu mutatur. Non quæuis aut proceritati, aut colori, aut erumpentibus pilis, ſed quæ duntaxat temperamento & primæ conſtitutioni omnium functionum cauſæ, incidit conuerſio, ea ætatum ſingularum diſcrimen facit. Rurſum neque ipſius temperamenti ab externis cauſis, aut æſtu immodico, aut cœli ardore, aut intemperantiore uiuendi conſuetudine mutatio, ſed quæ ab interiore ſit & ſemper aſsidente interitus cauſa, vnica diſcernit ætates. Quocirca ætatum differentiæ plurimum inter ſe diſsimiles, ex ea ipſa quæ incidit uarietate ſtatuentur. Vitæ ingreſſu ut omnis animans ex ſemine & ſanguine fluxis humidiſq; rebus nuper genitus eſt, ita & humidiſsimus uideri poteſt: cui caro præhumida & muccoſa, nerui, uincula, imo & oſſa tenera flexibiliaq;, adeo ut facile ſequantur quocunque ducas. Hinc in dies longius procedens plus pluſq; ſiccatur & areſcit, ut cū extremā ſenectutem attigerit, non modo oſſa arida ſint & humoris expertia, ſed etiā ca-

Quid ætas.

Vnde ſpectetur ętatum mutatio.

Ab ortu in uitæ extremū aīal ſiccius reddi.

ro neruoſa atque dura. Qui ergo ſenſim ætate progrediens ſenſim quoque exareſcit, quanto ortui erat vicinior, tanto humidior: quantum vero in vitæ extremum declinabit, tantum & ſiccitate contabeſcet. Vnde intelligitur quod in medio extremorum ſitum eſt tempus, id quoque humoris ſummæq; ſiccitatis eſſe particeps atque medium obtinere. Hanc quidem ab humido in ſiccum animantium progreſsionem omnium ſententiæ confirmant. Cæterum quod alterius eſt oppoſitionis, animal ſtatim ut in lucem editum eſt, ingenti calore affluit, quantum immutabilem perſiſtere ad medium vitæ curſum exiſtmant: hinc ſenſim langueſcit in extremum, quod omnium eſt frigidiſsimum & morti iam ſimile. Huius oppoſitionis quod medium eſt, haud quaquam principio, ſed extremo quammaxime aduerſatur. Ita enim Galenus ſingularum ætatum temperamenta tactione explorans, cum pueros, iuuenes, adoleſcentes, millies cõſideraſſet, præterea eundẽ infantem puerum adoleſcentemq; factum, hunc nihilo calidiorem deprehenſum cõfirmat, nec puerũ quàm ætate florentem, nec ætate florentem quâm puerum. Illius authoritati vt poſteri omnes id conceſſerunt, ſic neque ipſi tot ſeculis confirmatam opinionem repudiabimus: quanquam fieri poſſe vix intelligo, vt qui infantes, pueros ætate florentes, tactu expenderit, nihilo ſit ipſe tot annorum prolapſione vel temperamento, vel tactu immutatus: aut ſi qua illi mutatio incidit, quomodo tactu tanquan firmo & conſtanti iudice vti potuit ad ætatũ ſecretionem? Iſtorum proximus liber pleniorem diſputationem conferet. Nũc vero ſi totius vitæ curſum partiemur, iunctisq; duarum oppoſitio-

Caloris in vitæ decurſu mutatio

Ætatum temperamenta.

num extremis suũ ætati cuique tẽperamẽtum adferemus, fiet sanè vitæ exordium calidum & humidum, extremũ frigidum atque siccum: medium sicci & humidi exactam temperiem accipiet attamen in calido frigidoq; nondum id sed quod illi deinceps est, mediocre apparebit. Si non absolutam illam & indiuiduam temperiem, sed qualem sensus iudicat inuestigamus, temperata ætas censebitur, quæ punctum vitę medium modico interuallo antecedit, & ab hoc in aliquãto maius post spacium porrigitur. Quicquid mediam hanc ætatem anteit, calido humidoq; vincit & excellit, at non peræq;. Initium siquidem calidum est & humidissimum: quod vero sequitur simili calore viget, humore autem longe est inferius: vt quamuis siccum id nõ sit, sed ne ad mediocritatem quidem depressum, initii tamen collatiõe siccum plerumque iudicetur. Quod à medio in extremũ vitæ tempus extenditur, id omne frigido & sicco tenetur, hoc tamen discrimine vt pars vltima tum frigido, tũ sicco excellat: nam quæ illã præcurrebat, & frigore & siccitate erat tẽperatior. Vniuersæ igitur vitæ quinque omnino sunt ætates suis temperamentis insignitę. Omnium prima adolescẽtia in annum ferè quintum & vicesimum producta hinc nomen habens, quod tum corpora ob humoris vbertatem plurimum adolescant. Humoris autem maior minorq; copia complures illius ordines secernit. Infantium ætas, omnium humidissima ad tertium quartumve annum prouehitur: hinc ad decimum pueritia, inde ad decimumoctauũ pubertas, ad vigesimum quintum adolescẽtia, totius appellationem sortita. Secunda vitæ ætas quæ florida appellatur, iuuentus est, ad tricesimũ quin-

Ætates quinque. Adolescẽtia, cuius partes sunt quatuor.

tum aut quadragesimum annum excurrens, cuius propria est uenustas, agilitas, & ferocia: calida quidem parceq; humida, quæ idcirco prægressæ ætatis comparatione solet calida siccaq; censeri. Succedit constans & matura sui ubique ferè similis, temperata uix annum attingens quinquagesimum. Illinc ad quintum & sexagesimum ingrauescens est ætas & præcipitata, prima illa senectus, quæ siccum frigidumq; corpus efficit, frigidum tamen minus. Omnium postrema uitam claudens ætas est decrepita, frigidissima atque siccissima: quæ & ultimum senium dici solet. Hinc eorum manifeste proditur atque detegitur error qui temperiem ipsam, quatuorq; temperamentorum coniugationes uitæ ætatibus quadam proportione contulerunt. Neque enim ulla est ætas calida & sicca absoluto sermone, quôd uincenti siccitati abundans calor natiuus comes esse non possit: neque ulla ne senectus quidem frigida & humida est, cum ex propria partium substantia atque commoderatione, non ex humorum aut superuacaneorum affluentia temperamenti ratio spectetur. Illis quidem annorum numeris ut crebro eiusmodi temperamẽtorum mutationem adferentibus ætates circũscripsimus, tametsi alias plerũque ad alios limites excurrũt, cũ uel multo breuior erit vitę cursus, vel longius prorogabitur, ad annum fortassis centesimum. Ab origine autem quodcunq; quispiam temperamentum acceperit, id necesse est proposita ratione ętatum decursio commutet. Velut si forte temperiem is nascẽs extulerit, neque vlla deinceps externa causa illam cõuertat, procedentibus annis nutu suo proprioq; impetu sic ille ducetur, vt in pueritia atque adolescentia calidus sit & humidus, flo-

Cõstans ætas.

Prima senectus.

Vltima senectus in ætatib9 non omnes inuenir temperamentorum differentias.

Exẽplũ mutationis quæ per ætates fit

rida ætate calidior atque ſiccior, ætate matura abſolute temperatus, aliis deinceps ætatibus frigidior ac ſiccior euadat. Quæ tametſi ita ſunt, attamen is iudicandus eſt & puer temperatus, quôd inter pueros mediocritatem obtineat, & puber quoque & adoleſcens, itéq; iuuenis & conſtans & ſenex temperatus: ita enim comparate dici uidetur. At uero abſolute atque ſimpliciter non ſingulis hic ætatibus, ſed ea duntaxat quæ matura conſtanſq; eſt, temperatus erit, parem ſortitus extremorum portionem. Huius æſtimatione tota pueritia ſimpliciter calida eſt, vti & vniuerſa ſenectus frigida atque ſicca. Qui porrò calidus ſiccuſq; natus fuerit, inter pueros calidus ſiccuſq; uiuet, & hanc innati temperamenti conditionē ac ſpeciem, per omnes ætates quodammodo retinebit: ut & cum ſenium attigerit, calidus atque ſiccus inter ſenes perſiſtat. Quandiu tamen in pueris eſt, humidus caliduſq; ſimpliciter eſt. Cum autem ſenex euaſit, frigidus atq; ſiccus: at ætate media calidus ſiccuſq; ſimpliciter. Sic enim fit vt cuiusque proprium, & quod â natura ingeneratum uocamus temperamentum, tale media duntaxat ætate, quæ omnium temperatiſsima eſt & cuique familiariſsima, pure conſiſtat atque ſplendeſcat. Oriũtur itaque & manant temperamenta tum à primigenia natura, tum ab ætate quæ illi comes eſt indiuidua, cumque id quod à natura prodiit, comparate duntaxat, quod vero ab ætate, ſimpliciter dici ſoleat, conſequitur æſtimandis temperamentis ætati quâm naturæ vim tribui maiorem, & eam quæ ex ætatum decurſu fit temperamenti ſpeciem, ei tum victoria tum nomine præferri, quam natura ortuſq; contulit. De his iam ſatis multa.

Qui tēperatus aut puer aut ſenex eſt, nõ ſimpliciter eſt temperatus.

Exemplũ alterum.

Propriũ temperamentum exiſtit media ætate

Temperamenta tũ â natura tum ab ætate ſpectari.

Temperamentum nullum bilioſum, ſanguineum, pituitoſum, aut melãcholicum dici oportere. Ca. XI.

Tempera menta ab elementis no ab humoribus naſci.

AB elementorum viribus primo ſimilium partium, ex his deinde corporis vniuerſi compoſitionem ductam eſſe rationibus cõfirmatum eſt, vt proinde palam eſſe debeat omnem temperamenti rationem elementis primum deberi, his acceptam referri, in iis ſitam eſſe, vt quę totius ſubſtantiam compleuerunt. Humores ipſaque ſuperuacanea corporis partes non eſſe, ſed eo duntaxat contineri, idcirco & ab Hippocrate contenta dici, ſuperiore quidem libro dictum â nobis eſt, & poſthac plenius fuſiusq́ demonſtrabitur. Quocirca neque ab humoribus, neque ab illis ſuperuacaneis poteſt corporis eiusq́ temperamentum æſtimari, neque demum ab illorum dominatu & vbertate fas eſt temperamento cuiquam nomen imponere. Hinc fit vt ii laqueis inexplicabilibus ſeſe inuoluant, qui nullo nominum rerumq́ delectu, hunc (verbi gratia) bilioſo temperamento eſſe pronuntiant, illum ſanguineo, pituitoſo, aut melãcholico alium: cum hæc non temperamentorum ſed dominantium humorum ſint nomina.

Alia temperamentorum, alia dominantium humorum eſſe noīa. Pria ro.

Cui enim ſanguinis eiusq́ optimi plurimum ineſt, is iure ſanguineus dici debet, ut cui bilis flaua exuperat bilioſus, cui atra melancholicus, cui denique pituita pituitoſus. Humorum iſtæ redundantiæ confinibus ſibi temperamentis haud ſemper reſpondent: quòd non raro candidos & molles, eosq́ tactu frigidos obſeruare ſit, quibus inges bilis copia quotidie reiicitur: vti & alios hirtos ſubnigros atque graciles,

qui huius eluuiei minimum congesserunt. Videas præterea non paucos prima origine frigidum siccumq́ temperamentum adeptos, quos tamen melancholicos esse minime iudices, neque atræ bilis proluuie suffusos. Quin & senes extremi quorum ætas frigido siccoq́ lacessitur, minimum melancholiæ coaceruant, sed si quis his superfluit noxius humor, is maxime pituitosus est: vnde & senes a superuacuorum redundantia pituitosos esse omnes confirmant. Hinc multi rerum affinitate capti, eos quoque frigido humidoq́ temperamento prodiderunt: quos nihilominus superior ea demonstratio arguit & insimulat, qua confectum est, eum temperamenti statum ætate nulla posse recipi, sed continuo vt editum est animal, annorum numero & diuturnitate corpus siccius uadere. Huc accedit, externarum causarum ui, multoq́ magis alimentorum varia substantia & facultate, alias bilem, aut flauam, aut atram, alias pituitam in nobis congeri ac succrescere, cuius nequid origo corporis constitutioni tanquam efficienti causæ tribui. Quis quæso tam delirus sit, vt in eo humore temperamentum collocet, qui totus interdum præter naturam est, cui nulla cum corpore communio familiaris intercedit? Ergo quanuis qui prima ætate per vasa sparsus est humor, purioris sanguinis speciem ostendat, proxima dein ætate is corporis ardore siccitateq́ ad flauæ bilis naturam trahatur, tertia omnium fiat humorum quædam moderatio, quarta melancholicus humor, postrema pituitosus ob caloris coctionisq́ infirmitatem redundet: quoniam tamen hunc ordinem externarum causarum plerunque vis inuertit, neque corporis perpetuo vna

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta:

Quis humor quauis ætate abundet.

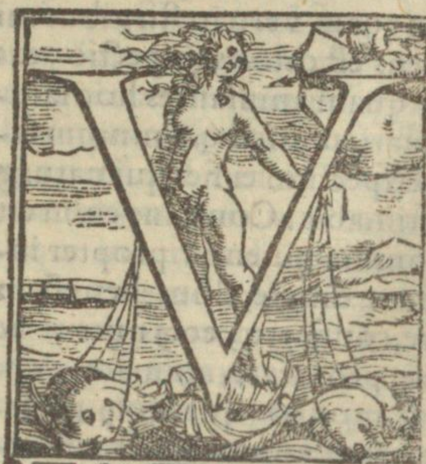
est & eadem atque humorum conditio, sed plerunque diuersa, non vtique ex humoribus, sed ex constitutione propria definiēdum est corpori temperamentum. Quæ humorum sunt nomina periti artificis non est corpori accommodare: quare nullum prorsus temperamentum sanguineum dicere permittimus, vt nullum biliosum, nullum melancholicum vel pituitosum, quamuis alias biliosum hominem alias sanguineum, pituitosum aut melancholicum recte appellemus. Videor equidem iam omnem de temperamentis disputationem compleuisse: cui nihil attinet illorum internoscendorum signa subiungere, in propriam tractationem commodius relata.

Temperamenta sunt partium corporis nō humorū.

Libri tertii de Temperamentis Finis.

DE SPIRITIBVS ET INNATO CALIDO LIBER IIII.

Calorem quendam nobis cunctiſq́; viuentibus ineſſe, eumq́; diuinum. Cap. I.

NIVERSAM hominis naturã cum altius inueſtigare & perſequi conaremur, primum quidem concretum hoc corpus in minimas quaſque ſimiles particulas anatome diſſoluimus. Hinc vero aliã earum compoſitionem ſi qua erat ſpeculãtibus, deprehenſum eſt vnãquãq; ex primis ſimplicibuſq́; rerũ naturis, terra, aqua, aere, & igni conſtare: ex harum permiſtione varias enaſci tẽperamentorũ differentias, quorum ſua cuiq; parti proprietas inſideret. Nõdum autem ab hac contẽplatione digreſsi rurſum ſcrutemur ecquid præterea parti cuiq; penitus inhęreſcit aut aſsidet, quod pleniorẽ illius cognitionem faciat. Quid illa ſunt vetuſtioribus medicis celebrata, innatus calor, ſpiritus, humidum primigeniũ, quid natura atq; triplex in ſimilaribus ſubſtãtia, ut hęc ſingula cõſiſtãt, vnde & quibus viribus gubernẽtur. Quoniã autẽ vnus calor præ cæteris ſenſum manifeſte ferit, ab hoc ceu notiore indu-

Quid traditum ſit hactenus

Quid reſtet tradẽdum.

Caloris vi oĩa cõ tineri & regi.

ɛ̃to exordio, reliqua ſerie quadã quaſi conſerta ex aliis alia nectemus. Animantium generi cõ muni lege eſt à natura tributum, vt inſiti ui caloris uitam agant. Primum enim illas dum in viuis, caloris temperatione perfundi, morte uero conſumptas hoc prorſus extincto refrigerari, vel ſenſus ipſe declarat, nullaq́ id alia demonſtratione, ſed vnius eſt ſenſus præſtantia cõfirmandum, ceu communi quadam animi notione. Quanquam vero in ſtirpibus minus aperta & euidens eſt caloris inſpectio, eas tamen non minus quàm animantes hoc ſalutari calore conſeruari, omnemq́ omnium ſalutem hinc oriri, perſpectum ei fiet qui naturæ opera effectusq́ æſtimabit. Conſtans enim eſt & rata ſententia, omnia uiuentia propter incluſum in ſe calorem uiuere, illius beneficio alimentum trahere, conficere, eoq́ nutriri ac ſuſtineri, augeſcere, procreare, animãtes præterea ſenſu affici & moueri: quantoq́ perfectiora hæc fuerint opera, tanto caloris vim atque ſubſtantiam vberiorem adeſſe. Quod ſi vlla id ratione ſuaderi debet, vnius Solis præſtantia ſpectetur, qui dux & princeps moderatorq́ mundi cuncta viuentia luce ſua luſtrãs, illa pariter caloris ſui temperatione fouet, & ad ea quæ dixi opera ſuſcitat. Hæc ſi externo calore fota agunt, impediuntur frigore, nonne optima ratio eſt quempiam in eis calorem ineſſe operum effectorem, eumq́ Solis maxime calori concordem eſſe & conſentaneum? Recte igitur Ariſtoteles vitam vno calore contineri, ſine calore neq́ aĩalia neq́ ſtirpes uiuere, tãquã protritum & peruulgatum memoriæ mãdauit, qui & mortẽ caloris extinctionẽ eſſe definiuit. Itaque huius imitatione vna omniũ philoſophorũ cõſenſio vitã calore finit, mortẽ

Calorem nostrum non esse prorsus elemētarem.

caloris extinctione. Quantuluſcunque inerit calor in corpore, id ipſum vita fruetur, & quas dixi functiones licet obſcuras de ſe promet, neque extremæ ſenectutis frigus quod in temperamento dominatur, huius poteſt caloris ſuperare vires. Hoc viuunt ſerpentes, quas tamen temperamento frigidas eſſe commemorant. Hoc viuit papauer, mandragora, & vniuerſum frigidarum ſtirpium genus. Ex quo iam video poſſe quaſi connexū quippiam effici, calorem hunc ſupra elementorum naturam eſſe. Ab eo enim cōtrariorū quod ſuppar eſt, ac infirmius, alterius excellentis conſpectu nihil quicquam agi poteſt, ſed tota miſti actio in id quod exuperat tanquam in vincentem cauſam refertur. At qui in earum ſtirpium quas connumeraui temperamento, calor depreſſus eſt, & inferior quam frigus: non igitur hic vi & operibus poteſt frigus ſuperare, neque in hunc tanquam in efficientem cauſam poſſunt vitæ functiones referri. Quocirca ſiquis calor vitæ functionum effector, eſt vt certe eſt, nequaquam is eſſe poteſt qui in temperamenti miſtione diminutus eſt ac mutilus. Quare neceſſe eſt hunc vitæ calorem præſtantioris cuiuſdam eſſe orginis, neque ignei elemēti rudiorē naturā redolere, quemadmodum alio loco vberius diſputatum eſt à nobis. Hinc præclara & eximia quadam mentis agitatione videtur Ariſtoteles mortem definiens, vitali huic calori non frigus tanquam contrarium oppoſuiſſe, ſed extinctionem quæ eius ipſius eſt priuatio. Vt igitur lumini cōtrarium nihil eſt, ſed aduerſæ tenebræ illius ſunt priuatio, atque ſi vel minimum luminis corpus illuſtret, idipſum illuminatum dicimus: ſic & de vitali calore ſtatuo, qui quātuluſcūque corpus poſsideat, idipſum

Prima ratio

Scunda,

Tertia.

1. Dialog.

Calori noſtro nō opponitur frigus.

Quarta.

regit atque moderatur, calidumq́; denuntiat.

Quinta. Qui uolet huius eſſentiam plenius cognoſcere, ob oculos ſibi proponat ſulphur & arrhenicum, quæ calidiſsima quidem cum ſint, & igneo elemento confertiſsima, vt plerunque nos vrant, tamen vitali hoc calore deſtituta iacent, ſicuti & vniuerſum inanimorum genus, quod argumentum planè conuincit igneum non eſſe, neque ab elementorum miſtione hunc ortum quem proponimus calorem.

Sexta: Quinetiam animãtis demortuæ cadauer, tãetſi partium ac totius ſtructuram figuramq́; retinet, caloris tamẽ huius ne minimum quidem habet: haberet autem ſi ab elementis naſceretur, cum in partibus ſingulis aliqua ſuperſit & reſideat quatuor elementorum permiſtio. Vnde intelligi poteſt calorem eum per quem vita inerat, non ex prima elementorũ miſtione, ſed aliunde ortu recondito fluxiſſe.

Spiritum quendam cunctis datum uiuentibus, q̃ uitę calore cõtinet. Ca. II.

Spiritus neceſsitas. QVoniam igitur caloris indiſſolubili adhæſione corporis moli conſertus nõ eſt, ſed ab ea ſeparari ſeiungiq́; poteſt, neceſſe eſt extra molem eam ſit, tanquam aſſumptum quippiam & aduentitium. Atqui cum nequeat ſimplex calor in qualitatis genere conſtitutus, ſine ſede & vehiculo in omne corpus permeare, huc illucq́; momento diffundi, qualiter tamen hunc à corde per omnes arterias partibus ſingulis impartiri cernimus: fuit opinor neceſſarium hunc corpore aliquo fluxo & profluente contineri. Cæterum nullus humor ad hoc aptus erat & habilis, ut tanta celeritate corpus omne traiiceret: quocirca neceſſe fuit calori

materiam ſubſterni ſubſtantia tenuiſsimam, pernicitate uelocem, quæ ſimul fouendo calori familiaris eſſet ac amica. Atque cum eiuſmodi ſit aerea, aut ſi rectius appellare uelis æthe-rea, optima ratione debuit talis calori ſubiici, quæ ſemper ætheris modo incenſa ardet, cuiq; perpetuo calor inſidet, ut neutrum poſſit ab altero dirimi. Plato quidem rarius eam materiam calore perfuſam, ſpiritum appellauit, ignem frequentius ut interdum calorem. Ariſtoteli crebro ſpiritus eſt dictus, nonnunquam calidum atq; naturalis calor: alias quidem à tenuitate & uelocitate alias à uiribus & effectu ratione nominis deſumpta. Planius Hippocrates, qui nuſquam addubitauit hunc ſpiritum nuncupare, ex eo quòd eximiis uiribus cum præditus ſit, oculorum tamen effugit obtutum: etenim & aeré, & uentum, & auram, & unamquamque ſubſtantiam quæ ſub aſpectum non cadit, ſic dicere conſueuerunt. Ad huius profecto imitationem Stoici ſpiritum ex ſplendida, perſpicua, nec aſpectabili ſubſtantia conſtare recte quidem prodiderunt, eo tamen falſi, quòd hunc tum naturæ, tum animæ ſubſtantiam eſſe pronuntiant, nihil eo præſtantius, nihil diuinius inueſtigantes. Quo autem ſpiritus neceſsitas atque ſubſtantia plenius demonſtretur, repetenda ſunt & replicanda ueterum philoſophorum decreta: quorum primi Academici cum perſpicerent fieri non poſſe ut naturæ quammaxime diſpares, nullius idonei medii interiectu ſocietatem inirent coirentq;, animum noſtrum à ſummo rerum opifice conditum, priuſquam emanaret immigraretq; denſo huic & concreto corpori, cenſuerunt corpore quodam illuſtri, pu-

Spiritus nomina.

Animũ triplici corpore teneri.

ro & astro simili tanquam simplici ueste indui: quod immortale & sempiternum nunquam ab animo absolui diuellique posset, & sine quo nō fieret huius mundi incola. Ab hoc deinde alterum corpus animo circumiecerunt, tenue illud quidem ac simplex, sed tamen impurius, minus illustre & splendidum superiore: non ab summo id opifice procreatum, uerum elementorum præsertimque tenuiorum permistione concretum, a quibus nomen inueniens aereum & æthereum appellatur. duobus hisce corporibus iam stipatus animus, in tertium hoc mortale caducumque corpus, seu potius in tetrum & tenebricosum carcerem tanquam exul deiectus, terrarum fit hospes, donec effracto carcere alacer & liber in patriam reuersus, municeps fiat & ciuis deorum.

Spiritus necessitas & vsus.

Hanc corporis atque animi communionem confirmans Alexāder Aphrodiseius, spiritum quem proposuimus ait perquam idoneum uinculum illis interponi, qui aduersas naturas interiectu suo conciliet atque contineat. Is enim extremo vtrique familiaris & accommodatus, cum non sit prorsus sine corpore, crasso quidem corpori inseri potest: cum uero tenuior splendidiorque sit, potest cum animo connecti. Sicque vtriusque quodammodo particeps, naturam corporis expertem cum natura corporea copulat, immortalem cum mortali, puram cum impura, diuina cum terrena.

Cuique animæ parti ut menti suū subiici spiritū.

Hæc quanquam mentis corporisque communionem non nisi spiritus interiecti nexu fieri demonstrant, eadem nihilominus & cæteris animæ partibus caducis par est accommodare. Etenim animæ pars mortali conditione genita, impura licet neque vt mens syncera sit, lōgo tamen interuallo terreni huius cōcretique corporis

corporis

corporis ſtatum antecedit, ut citra vinculum ei nequeat inhæreſcere. Quocirca recte prodit Ariſtoteles in ſemine ſpumoſoq; corpore ſpiritum, in ſpiritu naturam contineri, quæ proportione reſpondet elemento ſtellarum: aperte quidem ſignificans ſpiritum hunc inter corpus & diuinam illam naturam, tanquam commune quoddã uinculum interponi. Neq; uero menti ſolum, ſed & vnicuique animæ parti caducæ proprium ſpiritum attribuit, omnemq; animæ facultatem affirmat corpus aliud participare, idq; magis diuinum quàm quæ elementa dicuntur, atque prout nobilitate obſcuritateve animæ inter ſe differunt, ita & huius corporis naturã diſtare. Quapropter ſi tum Ariſtotelis, tum cæterorum rationes iudicio certo ponderemus, palã fiet vnãquamq; animæ partem ſpiritu quodam ceu fundamento niti, per quem tum corpori inſidet, tũ omne officii munus exequitur. Eſt igitur ſpiritus corpus æthereum, caloris facultatumq; ſedes & vinculum, primumq; obeundæ functionis inſtrumentum. Quiſquis illius ſubſtantiam & ſtatum nondum plenè ſit aſſequutus, corporis noſtri ſtructuram contemplatus, arterias adeat, in cordis ſinum & in cerebri uentriculos introſpiciat, quos dum inanes ac nullius prope humoris participes videbit, neque tamẽ fruſtra ac temere tantos à natura cõditos, hæc quidem mente contrectans, mox opinor cogitatione comprehendet prætenuem auram eos tum impleuiſſe, dum in uiuis fuit animal, quæ tamen eo animam agente leuiſsima cum eſſet, ſine ſenſu euanuerit. Huius fouendæ gratia inſpiratione aerem introducimus, qui no modo corpori refrigerationẽ (hæc enim ſatis poſſet aliunde comparari) ſed pabulum quoque

2.de aïal. gene. c.3.

Spiritus quid.

Spiritus ſubſtãtia ubi uigeat.

ſumminiſtrat. Corporis autem denſa moles, eiuſmodi ſubſidio haudquaquam indiget, vt quæ craſsiore recreatur alimento ex omnium elementorum permiſtione concreto. quare neceſſum eſt aerem hauriri & attrahi, vt finitimæ & cuipiam in nobis ſui generis ſubſtantiæ iungatur, eiq; uelut in paſtum cedat. Si nulla in nobis eſſet tenuis & ſpirituoſa ſubſtantia, vix vlla profecto nos ad inſpirandum neceſsitas impelleret.

Corporum quæ incenduntur exemplo, materiam tum caloris, tum ſpiritus in nobis cognoſci. Cap. III.

NOn alienum inſtitutis meis arbitror ſuſceptam tractationem exemplis illuſtrare, quæ licet de medio ſumpta erunt, rei tamen omnis pleniſsimam fidem facient. Igni ſummus feruor ineſt & caloris exuperantia maxime vero flammæ, quæ proprie noſter ignis eſt & appellatur. Ea autem fumus eſt aut aereũ corpus accenſum, neutro ſeorſum ſed iunctis ambobus abſoluta: huius enim tanquam materia fumus eſt, cui flagrãs calor accedens flammam efficit. Flammam ambiens aer tuetur idoneus, neque craſſus neque humore multo madens: quem ſi ſepimento quodam circumcludimus, ut tum eo nequeat liber affluere & illabi, mox flammam peranguſte coarctatam deleri reſtinguiq; conſpicamur. Neque ideo ſolum aer deſideratur, ut vel refrigerationem flammæ præſtet, uel fumoſam exuſtamq; illius fuliginem excipiat: quia ad vtrunque ſatis eſſet accommodatus aer denſus & humidus qui tamen flammam fouere non poteſt. Reſtat igitur vt tenuis & ſyncerus aer idcirco ſit neceſ-

Ariſ. 2. de gene.
Gal. 3. de tempera.
Quid aer flãmæ cõferat.

Aerẽ pabulũ eſſe flammæ.

ſarius, ut flammæ tanquam pabulum accedat, & libero flatu alius aliusq; accedens, quaſi paſtionem ſe offerat flammæ deuorandam. Velim equidem animum cogitationemq; referri ad ignem, qui in medicis cucurbitulis aut in anguſto conclaui diligenter obturato concluditur. Hunc enim magnam ambientis aeris partem abſorbere, id planè declarat, quòd dũ rimæ vel tenuiſsimæ patefient atque reſerabũtur, confeſtim ac repente ſumma vi nouus intro aer irruet & ſe ingurgitabit, vt eum nimirum reſarciat qui ante fuerat exhauſtus. Quibus apertum eſt flammam ut fumoſa ſubſtantia, ita & ab ambiente aere foueri atque ſuſtineri. Præter hæc autem tertium illi fomentum & pabulum confertur, ex præpingui quadam materia, cuiuſmodi in lucerna eſt oleum. Hoc quidem corporum omnium celerrime promptiſsimeq; inflammatur, quod tenui ſubſtantia multo aëre ſpirituq; perfuſa continetur: deinde adeps, ab hoc reliqua deinceps corpora quæ illius conditionem quodammodo imitantur. Quanto enim vnumquodque ad olei naturam propius accedit, tanto deprehenditur magis habile & aptum ut inflammetur, quo autẽ abeſt longius, hoc ineptius. Vnde cõficitur corpus omne quod inflammari poteſt, olei cuiuſdam eſſe particeps huiusq; ſolius gratia cõflagrare: quodcunq; autẽ olei eſt expers, flãmam non alere. Videbor hoc loco magnũ quippiam & ueteribus inauditũ offundere, ſed ꝙ longe ſit uerisſimum, & multis huius ſeculi experientiis confirmatum. Nullũ enim corpus eſt ad inflãmationem propenſum, ex quo ſyncerum oleum arte non elici poſsit. Nõ adeps, non cera, nõ pix, non reſina, nõ terebinthina, non vllũ denique ligni ſtirpiſve genus: nulla

Triplex flammæ pabulum

Corpora inflãmari ob oleoſam ſubſtantiam quã in ſe habent.

radix, nullus flos, nullus fructus, nullũ ſemen: atque in animalibus nulla pars eſt, ſiue os, ſiue neruus, ſiue membrana aut caro: nihil deniq; in ſtirpium aut animantium genere uitam habuit, quod non poſsit oleum de ſe profundere, aliud quidem affluentius ſoloq; preſſu, aliud parcius maioreq; induſtria: huius etiam cauſa quæcunque uiuunt inflammari poſſe compertum habemus. Quinetiam inanimorum genus quæ complectitur inflammationi ſubiecta, eadem quoque oleo ſunt finitima. Nam ſulphur quicunque metallorum naturas perſcrutantur, terræ adipem uel oleum appellant, quod moderato calore coctum cogitur atque concreſcit. Ergo quæcunque uiuunt aluntúrq; corpora, pinguem & olei ſimilem continent humorem. Præter hunc uero & alio perfunduntur, q̃ minime eſt ad inflammationem idoneus, ſed ſuperiore magis tenuis & profluens, ab alimentis aſcitus & conſertus in cæcos arctosq; uiuentium corporum receſſus, qui quidem concoctione mutationẽ atque uires iam accepit, nondum tamen in illorum ſubſtantiam plane conuerſus: hunc humorem dicere placet alimentarium. Ab hoc demum diuerſus eſt aqueus humor, quo tanquam uiſco terrenæ corporum partes iunctæ cohærent, quiq; rerum omnium ex elementorum permiſtione concretarum eſt communis. Vniuerſum inanimorum ſiue lapidum, ſiue metallorum genus, hoc ipſo conglutinatum ſuſtinetur: at alimentarium aut olei ſimilem humorem neutiquam nouit, ſed hi viuẽtibus duntaxat proprie tribuuntur, ut intelligere ſit eoſdem ad uitæ calorisq; tuitionem partes primas obtinere. Triplex id humorum genus quiſquis uolet perſpectum ſibi eſſe, in materia

Alter humor alimẽtarius

Tertius humor elementarius.

Triplicis humoris

è ſyluis cæſa cogitationem defigat. Virentes enim ſtirpium ramos, aut cerã, aut picem, aut reſinam, inſtillans uaporarium qui coniecerit, ſubſtrati ignis ui primum aquam dimanare ſentiet, ab hac dein oleum: quod non prius elici poteſt quàm illa plenè exaruerint: ſic enim mos eſt exiccata omnia deligere, è quibus oleum elici debet. Si quis porro ligneam materiem uiridem recensq́ꝫ cæſam igni mandet, principio uidebit ægre incendi, propterea quod multo ſcatet humore, quem e terra pro alimento ſibi hauſerat. Is enim eſt, qui ab eius extremis dum incaleſcit emanare ſolet. Hoc conſumpto reliqua ſubſtãtia prompte à flamma depaſcitur, quia purior manet pinguis illa quæ olei ſpeciem gerit, alio liquore nullo madefacta. Hanc cum omnem ignis depopulatus fuerit flammæ tum nihil prorſus erumpet & euolabit, in ſubiectis tamen carbonibus ſua inſuper inerit ſoliditas, ex relicto aqueo humore tenaci & cohærente, quem in elementorum concretione acceperãt: quo tandem exeſo diſſipatoq́ꝫ cinis duntaxat aridiſsimus reliquus erit. Idem propemodum temporis diuturnitas iis affert arboribus, quæ in ſyluis erectæ ſenio ſicceſcunt. Primum enim exhauſtus alimentarius humor deficit, quo tempore dominatur oleo ſimilis humor, poſſuntq́ꝫ illæ ocyſſime ſuccendi. Hic uero annis procedentibus adeo exhaurietur, ut inflammari prorſum nequeant, cum putrida ligna uulgus appellat, quæ ſolo conſtant aqueo humore. Poſtremo autem & hic atteretur, qui tanquam glutinum erat terrenis partibus connectendis: tum igitur diſſoluta ſoliditate caries inuadet, quæ extrema eſt omnium conſumptio. Stirpes reliquæ omnes, itemq́ꝫ fructus, ſemina animantiũ

in ſtirpibus demonſtratio.

Alia demonſtratio.

particulæ, eaſdem propemodum mutationes diuturnitate ſubeunt. Ergo ſi rem vniuerſam in caput referemus, in corpore quod accenſum conflagrat, ſiue id lignum eſt, ſiue lucerna, ſiue quiduis aliud flammæ proxima materia eſt fumoſus quidam vapor, halitus modo efflatus: in hoc qui ſummus ineſt feruor, ſpecies quædam eſt & perfectio flammæ: hæc autem aeris circumfluentis continuo acceſſu fouetur. Halitus porrò ex illa olei ſubſtantia ſuſcitatus emergit: quæ flammæ pabulum eſt. Ea autem olei ſubſtantia in ſubiecta denſiore, aut ligni, aut elychnii materia conſiſtit, vtranque uero alimentarius humor olim fouit, neque ſinens diſsipari reſarciuit, copioſioremq; exaggerans eandem auxit.

Cõcluſio

Humidi primigenii quod tum caloris, tum ſpiritus ſubiecta eſt materia demonſtratio. Cap. IIII.

AD hæc autem ſi quæ corporis noſtri ſunt transferimus, ſpiritus quem in nobis ineſſe demonſtrauimus, quia tenui eſt & ætherea ſubſtantia inſito calore perfuſa, ei proportione reſpondet quæ proprie flamma appellatur. Neque enim calor ipſe ſolitarius, neque ſubſtantia tenuis quam ſeorſum cogitatione comprehendimus, ſed quod ex amborum ſocietate nexuq; conditum eſt, uere ac proprie ſpiritus dicetur. Hunc autem alit ſuſtinetq; pinguis & oleo perquam ſimilis humor, non is quidem adeps quo partes quamplurimas oblini cernimus, ſed alius multo diſsimilis & aereus, qui in partium ſimilarium ſubſtantiã confertus omnem effugit oculorum aciem, arte tamen & induſtria poteſt ut præmonui-

Spiritus ex duobus cõſtat

Humor natiuus & primigenius.

mus ſecerni.Is tum ſpiritus, tum innati caloris fundamentum eſt atque prima ſubſtantia, quem proinde de cætero primigenium placet appellare. Is enim primus eſt,& communis uiuentium omnium in quo ſpiritus calore perfuſus primum & per ſe conſidit,adeo ut neutrum eſſe poſsit aut diutius permanere citra illius humoris opem. Ineſt autē in ſimilaribus quibusq; particulis eius generis humor, quem omni uiuentium generi eſſe datum, ſupra ratione confecimus. Hunc planè expreſsit Ariſtoteles,dum ait: Calidū autem ipſum in nonnullis pingue habetur, quę res ſimul efficit ut neque facile inareſcat neque facile refrigeretur. In nonnullis alio ſucco præditum eſt.

Lib.de lō gitu. utæ cap. 2.

Hęc ille: reuera enim non ſolum hic pinguis, ſed etiam triplex commemoratus humor tum noſtrum calorem, tum omnem ſolidæ partis ſubſtantiam continet atque firmat.

Triplex partium ſolidarū humor.

Os (hoc vnum in primis ad exēplum adhibere liceat) quandiu in animante conſtitutum alitur & continet in ſe uim caloris,alimentario madefit & conſpergitur humore anguſtis ſpaciis affuſo. Ab animante autem defectum id auulſumq;,ignis cedit ardoribus incenditurq; celeriter, ob pinguem eum humorem qui ad inflammationem eſt habilis:cū uero is iam incēdio abſortus fuerit, ſuperſtes etiamtum erit oſſis conſtantia & firmitas,idq; communis illius ceu viſci ui & beneficio.Eadē ferè & in cæteris ſimilaribus eſt ratio.

Exēplum in oſſe.

Triplex itaq; cū ſit omnis earum humor elemētaris, primigenius & alimentarius,duo quidē propriā illarū ſubſtantiā cōplent, tertius illis aduentitius quodāmodo & externus. Quocirca uitam etiānum agente animali, hic quidem abſorberi ſiccariq; poteſt, at reliqui duo nunquam funditus, ſed

Triū humorum mutua comparatio.

neque maiore ex parte disperdi possunt: nam priusquam in id discrimen res ueniat, propria detracta materie spiritus calorq; emarcescet,& animal uitam naturæ reddet. Dissipata enim materia quæ spiritus & caloris propria est sedes, quæ spiritum continet atque seruat, qui fieri potest ut spiritus substantia & calor diutius persistat? At uero qui integra ualetudine frigorum ui intolerabili adeo opprimuntur, ut quàm mox è uita excedant, iis calor interclusus extinguitur, superstite quodammodo spiritus materia. Vehemens insuper animi deliquium si hominem rapit, & caloris & spiritus substantiam una in breui dissipat, citra ullam primigenii humoris iacturam. Econtrario autem huius dissolutionem fieri manente spiritus substantia, aut hanc quidem manente natiuo calore dissipari, naturalis rerum ordo haud patitur.

Trium humorũ quod discrimen est.

Primigenius is quem proprium dixi uiuentium humorem, quatenus substantiæ nostræ portio quædam est à prima statim origine suscepta, ab alimentario distat atque secernitur. Ab aqueo autem abest, quod tametsi uterque ingenitus est nobis, hic tamen omnium corporum uel inanimorum cõmunis, nihil societas nihil cõmercii habet cũ calore & spiritu: ille uero plurimum, ut qui eorum sedes est & fomentum.

Quis triũ natiuus humor proprie dicendus

Hic idcirco est quem præ cæteris natiuum humorem appellarunt, alii proprio si forte inepto nomine humidum radicale: nos id ut primigenium ita dicere possumus uitale & salutare humidum, quod spiritus & caloris totiusq; uitæ fundamentum est & pabulum.

De triplici ſimilaris partis ſubſtantia,& de cæteris humorum differentiis. Ca. V.

Similarem uocatam particulam ſimplicem, compoſitionis expertem,& ſui undique ſimilem ſenſus æſtimatione iudicamus, primáq; illi ſtructuram ex elementorum temperatione naſci. At uero ne ſic ad unguem ea temperatio per omnes eius particulas æquabiliter diffuſa eſt, quin aliæ aliorum ſint elementorum magis minusve participes: neque cogitatione modo, ſed etiam (ſi quis ſtudioſe penitusq; introſpiciat) ſenſu uarietas quædam animaduerti poteſt. Vnde ſi facilis & accurata quæritur rerum diſtinctio, pars quæque ſimilaris ex aliis quibuſdam ſubſtantiis condita, hæ vero ex primarum ſimpliciumq; quatuor naturarum concretione. Quoniam uero ſubſtantias illas nõdum partes corporis appellamus, ſimilarem partem compoſitam dicere uſus nõ admittit, compoſitionem duntaxat exiſtimãs eam quæ ex aliis quibuſdam particulis conſurgit. Subſtantiæ autem illæ tres ſunt omneis in parte ſimilari poſitæ, ſolida carnoſa & ſpirituoſa, his enim utar recentiorum uerbis. Solida primum eſt lineamentum & ſtamen illud ſtabile atque conſtans, per quod toti robur ineſt & firmamentum,& qua tanquam baſi reliquæ ſubſtantiæ innituntur. Hanc enim ea quæ carnoſa appellatur undiq; circumſundit & obuallat, infercitq; ſpacia inter fibras vacua, quaſi rimas expleat: hinc & partis moles recte dici conſueuit. Commune quidem illi carnis nomen eſt inditum, ſed cuius ſubſtantia in magna ſit uarietate. Quæ enim muſculorum fibris innaſcitur, proprie caro appellari ſolet:

Partẽ ſimilarem non prorſus eſſe ſimplicẽ.

Qua ratiõe pars ſimilaris appellet ſimplex.

Triplex ſubſtãtia partis ſimilaris.

Solida quæ.

Carniformis quæ.

Caro triplex.

quæ autem uiſceribus, vt cordi, vt iocineri, renibus, lieni, & pulmoni, eam παρέγχυμα Græci dixerunt, nos affuſionem: inteſtinis, gulæ, uentriculo, utero, utrique ueſicæ, àrteriis, uenis, neruis & membranis quæcunque inſidet, commune illa quoque nomen mutuatur, vt vnicuique parti ſimilari ſua ſit caro. Spirituoſam ſubſtantiam ſupra ſatis perſequuti ſumus, prætenuem nempe & æthereã eam quę partis ſimilaris eſſentiam complet & abſoluit: illa quidem in ſolida ſubſtantia primum & maxime conſiſtit, omniumq́ functionum eſt opifex.

Spirituoſa ſubſtãtia.

Quo autem clariora ſint omnia, & hæc ſuperioribus quaſi annexa conſentiant, ſolidam ſubſtantiam ex aliis rurſum conſtare meditemur, nempe ex terreno craſſamento (hoc interim verbi à Columella mutuabor) cuius conſtantia atque firmitas aqueo humore continetur: mox ex humido primigenio quod vitale & ſpiritus fundamẽtum appellauimus. In hoc igitur naturalis ſpiritus (qui eſt ætherea ſubſtãtia paulo ante commemorata) radices egit ab ortu quibus innititur: inde tanquam è ſeminario prodiens, in carnoſam quoque ſubſtantiam propagatur, ſicq́ calorem & naturã ſecum proferens, his partem ſimilarem vniuerſam perfundit. Ergo omnes quę in ſimilari corporis parte ſunt ſubſtantiæ numerantur, carnoſa & ſolida: in ſolida craſſamentum illud terrenum, humidum primigenium, & inſitus ſpiritus. In craſſamento præter terrenam ſubſtantiam, aqueus eſt, & tenax is humore, cuius interuentu partes eius cohærent, firmaq́ id ſoliditate conſiſtit. Ne quid autem hic intactũ & quaſi prætermiſſum deſiderari poſsit, quod partium ſimilarium perfectam cognitionem tradat, in aliam huic proximam contempla-

Solida ſubſtãtia rurſum ex triplici cõſtat.

Natiuũ humidũ prima eſt ſedes ſpiritus.

Oĩum ſubſtãtiarum enumeratio.

De humoribus ſecundariis.

tionem animum relaturi, quatuor humorum quos ſecundarios proprie appellāt genera, ab optimis quibusq; medicis celebrata, iſtis comparemus. Quod in ſolida ſubſtantia partis ſimilaris primum ineſt craſſamentum, humorem id in ſe continet aqueum, qui cum ſit omnium corporum communis, ad hunc numerum minime referri debet. Neq; is humor primigenius qui nobis inſitus eſt & viuētium proprius, naturalisq; ſpiritus ſedes, in ſolida ſubſtantia poſitus, quem leuiter & inconſiderate videtur Auicennas cum aqueo eundem feciſſe, à quo partium robur & firmitas exiſtit. Sed ſecundariorum vnus conſtituendus eſt is humor, qui carnoſa uocatur ſubſtantia, & qui ceu concretus liquor ſolidis fibris adhæreſcens, moles fit ſimilaris partis: hunc manifeſto videre licet in carnibus dum igni immodice torrentur liquari & plurimum deflue re ferriq; in prunas largiter. Alter eſt qui ceu proximum partis alimentum illi iam annectitur & agglutinatur. Deinde accedit qui nondum quidem agglutinatur & adhæreſcit, ſed roris uice in partis ſubſtantiam diffuſus propiusq; adductus illi apponitur. Poſtea is humor exiſtit qui in exilibus arteriis venisq; continetur, hinc mox ex earum finibus in uacua partium loca influxurus. Hunc quidem eſſe conſtat purioris ſanguinis portionem multiplici coctione exquiſite elaboratam, & ex qua pars ſimilaris aletur. Quocirca tres hi poſteriores nequeunt ad ſimilarium ſubſtantiam pertinere: quanquam varia commutatione in corporis naturam tandem commigrabunt. Qui in maioribus venis reconditur ſanguis, ad hęc ſecundariorum humorum genera neutiquā pertinet, ſed eos quatuor primos ac

principes humores ac vere ſuccos recepit, de quibus ſuo loco futura eſt commemoratio. Iam vero ſi præſcriptum ordinem inuertemus ex ſanguine qui in vanis concluditur maioribus, quatuor humores ſecundarii, conſequutione quadam fient. Cum enim ſanguis iam in extrema & ora exilium venarum arteriarũq; perductus eſt, primus humor tum appellatur, ſecundus autem cum iam vice alimenti in partium ſubſtantiam influxit iisq; apponitur: tertius vbi circum partium villos & ſtamina concreſcens illis annectitur & agglutinatur: quartus quum iam illis aſsimilatur & in earum propriam carnem conuertitur. Itaque ſecundariorum humorum ſolus hic quartus eſt in eſſentia partis ſimilaris.

Quid innatum calidum, quæ eius ſubſtantia. Cap. VI.

VT autem hic rerum ordo compoſitioq; diſiplinæ ſibi conſtet, in quartum hunc humorem toto animo omniq; ſtudio incumbendum, explicandumq; plenius quid cauſæ erat cur eũ in cunctis viuentibus ineſſe, tot tantisq; rationibus cõtenderemus, quãtumq; momenti & ponderis ad rem inſtitutã obtineat. Quicquid vitam agit, ſalutari calore perfuſum continetur & regitur: atque is calor qualitas quũ ſit, totus tamen diuinus eſt atque cœleſtis, & in

Subſtantiam caloris humidam eſſe.

æthereo ſpiritu ſubſiſtit. Cũ autem huius beneficio & munere corpus alioqui frigidum, vniuerſum quantum eſt concaleſcat, neceſſe eſt ei vim ineſſe caloris valentiſsimam, quæ ſi pariter ſiccitate comitaretur nos impendio adureret: atqui non vrit, eam igitur neceſſe eſt humoris tẽperatione perfundi, viuentiumq; calo

rem ac ſpiritum idoneo conuenientiq́; humido contineri, quod illius ſubiecta eſt & indiſſolubilis materia quemadmodum in his corporibus quæ apta ſunt vt inflamentur, flammę ſedes & pabulum aereus quidam eſt humor. At quoniam complures ſunt humorum ordines, cōpluresq́; in nobis differentiæ, æſtimandum nunc eſt quiſnam eorum, ſalutaris iſtius caloris ſedes eſſe poſsit. Poſtrema duo humorum genera alimenta duntaxat, nondum autem corporis part es haberi, ex dictis fit manifeſtum: quare in promptu quoque eſt horum neutrum eam eſſe quam inueſtigamus innati calidi ſubſtantiam. Neque præterea ea fuerit aqueus humor ex quo ſuam conſiſtētiam accepit partium ſolidarum craſſamētum: ut qui omnium ſit corporum communis. Reſtat igitur innati calidi ſubſtantiam eſſe, uel carnoſam uocatam ſubſtantiam, uel id humidū quod radicitus inhærens uitale & primigeniū appellauimus, quodq́; olei cuiuſdam ſpeciem oſtendit. Conſentaneum autem magis eſt & ad ueritatem propenſius, in hoc quàm in illa potius calorem uitæ collocari. Permanens enim eſt & conſtans humidum hoc primigenium, in ſolida ſubſtantia firmatum, neque niſi annorum ætatisq́; decurſione imminui poteſt carnoſa ſubſtantia frequēter omni ætate ut augeri ita detrahi & extenuari uidetur. Illud ſiquando iacturam accepit, non reſarcitur: hæc marcore exhauſta, rurſus in amplam molem aſſurgit: nam carnoſæ ſubſtantiæ magnitudo variatur, etiamſi præterea non augetur animans. Itaque ſi innatus calor uitæ opifex, tuto nos debet in extremum regere atque moderari, par eſt utique hunc in ſtabili humido permanere. Quin & noſtræ originis con-

Quiſnā humorū corporis eſt ſubſtātia innati calidi.

Humorē oleoſum eſſe innati calidi ſubſtantiam.

Totam ſimilaris partis ſolidam ſubſtantiam ex ſemine naſci.

templatio, vitalem calorem vna cum humido primigenio à ſemine, carnoſam autem ſubſtantiam à materno ſanguine deriuari commonſtrat. Etenim prima fœtus cõformatione dum ſimilarium partium procreatio inſtitueretur, corpus ipſum ſeminis, primum in quædam rudimenta ſeſe extendit, deinde vero in exactam ſpeciem. Dum enim ea rudimenta ponerẽtur, videri poterat corpus ſeminis adũbrationem quandã partium ſimilarium lineamentis ſuis exhibere, quę quaſi fibræ erunt & ſtamina filis quibuſdam tenuiſsimis araneorum ſimilibus contextar. Hæc eſt igitur cõſtans & vere ſolida partium ſimilarium ſubſtantia ex puro ſemine concreta: ad quam deinde ſenſim influens & illabẽs ſanguis maternus, villos & ſtamina vndique circunſedens illic concreſcebat, fiebatq́; ſubſtantia carnoſa ex ſanguine: quæ affuſa inſperſaq́; locis inanibus, moles eſt partium ſimilarium. Quancunque autem ſolidior illa ſubſtantia ab ortu conditionem acceperit, eandẽ totius vitæ curſu retinet. Nam ſtamina ex humido liquidoq́; ſemine creata, quanquam diuturnitate magis magiſq́; ſicceſcunt, dum ad extremum ſenium quod aridiſsimum eſt veniant, ſemper tamen eius humidi quod à ſemine contraxerunt, aliquid ſibi in omnem vitam recondunt: quod vt recens natis & infantibus plurimum eſt, ſenibus exiguum, ita interiectis ætatibus mediocre. Quantulum cunque idipſum eſt quod in vitæ extremum reconditur, ſecum id ſpiritum & calorem ex ſemine aduexit, hoſq́; retinet tũ ſibi tum ſolidæ ſubſtantiæ perennes & indiſſolubiles. Ex quo intelligi poteſt carnoſam ſimilarium partium ſubſtantiam à ſanguine, ſolidam vero & quicquid in eius compoſitione ineſt ſiue craſſamẽ

Quatuor in ſolida ſubſtãtia quæ ex ſemine prodierunt.

tum, ſiue humidum primigenium, ſiue ſpiritus, ſiue inſitus calor, id omne olim à ſemine natum proceſsiſſe, & tanquam illius quædam portio ſit incorrupta, ſeminis naturam plurimum redolere. Hinc rurſus perſpicuum euadit innati calidi quam exquirimus ſubſtantiam, præſtantem illam quidem & vitæ conſeruatricem, non ad carnoſam quæ ex ſanguine prodiit, ſed ad primigenium humidum, quod ſuã ſemini originem refert acceptam, pertinere. Ergo ſiqua illius promenda eſt definitio, calidũ innatum eſt humidum primigeniũ inſito ſpiritu & calore vndique perfuſum. Id nempe humidum cui ſpiritus & calor ab ortu eſt inditus, in quo ſaluus viget & conſeruatur. Tribus ergo illis coniunctim innatum calidum continetur, quanquam hoc ipſo nomine quidam ſpiritum ingenitum appellant, ad rarius nec ſatis proprie. De his hactenus, nunc de natura.

Innatũ calidum quid.

Quid natura medicis, & quæ eius ſubſtantia. Cap. VII.

QVod generatim atque vniuerſe phyſici proponunt hoc loco contrahentes naturam eſſe definimus vim primã & cauſam per ſe noſtri opificẽ & cõſeruatricẽ. Hoĩs .n. natura eſt quæ non aliud quicquã procurat, & quę ſoli addicta homini, quem conformauit gubernat quantum poteſt longiſsime. Etenim ne fruſtra condidiſſe videatur, edito illa operi in omni vita inſidet, id nunquam deſerit ſed eius gubernacula tractans partes oẽs in ſuum quamq; opus ducit & cõcitat, vt illa ipſa ſimul oĩum functionũ cauſa cenſeri debeat. At illius

Naturę humanæ definitio

Naturã

non ſolū calorem, ſed ſubſtantiam eſſe.

ſubſtantiam quænam ſit perueſtiganti, uis & poteſtas caloris prima in mentem uenit, cui ſolet omnis effectus cauſa palam attribui. At uero qualitas ſyncera caloris, etiam ſi diuinus hic ſit ac planè cœleſtis, tamen functionum opifex non erit, neque dum intenſione creuit, continuo integriores firmioresq́; functiones expromit, niſi pariter incrementum accipiat ſubſtantia caloris: quocirca neceſſarium eſt naturæ nomen atque finitionem, non uni calori, ſed illius quoque ſubſtantiæ accommodari: quod & omnes philoſophi nunquam accidenti attulerunt, ſed alteri cōpoſitæ rei principio.

Multiplex naturæ appellatio.

Moderato autem cuique calori qui aut in ſanguine, aut in quouis humorum genere, aut in ſpiritu, aut in corporis ſubſtantia ſitus eſt, naturæ nomen non niſi promiſcue & fuſa nimis appellatiōe aptari poteſt. Aptius quidem ſpiritum ingenitum quicunqne is fuerit, naturam dixeris.

Naturæ ſubſtātia

Veruntamen ſi proprie agendum eſt, naturæ ſubſtantia eſt calidum innatum quale ſupra circumſcripſimus. Id enim animal ab initio confirmauit, auxit, & tanquam omnium operum naturalium cauſa nutriuit. Natura igitur perinde atque innatus calor tria comprehendit, humidum primigenium, ſpiritum & calorem, omnia quidem uno eodemq́; ortu ex ſemine prognata. Quū ueteres naturam & uirium ſubſtantiam tum ex ſpiritu, tum ex carnoſa ſpecie, tum ex ſolidis ipſis ſimul iunctis conſtare & compleri pronuntiant, potius ea quibus ſuſtinentur uires enumerant, quàm proprie naturæ nomen uſurpent, cum carnoſa illa ſpecies nequaquā ſit à ſemine contracta: quæ autem uere natura eſt tota ex ſemine naſcens, animal effinxit, huicq́; totius uitæ curſu moderatur. Quæ pure

natura

natura dicitur carni non eſt ingenita, ſed in hanc ex ſolida ſubſtantia cui peculiaris eſt, confertur. Corporis natura, quæ & innatum calidum, in ſolidæ partis craſſamento tanquā in materia conſiſtit: vt hæc ſolida ſeminaliſq; ſubſtantia aliorum omnium more, ex materia & natura conſtitui intelligatur. Cęterum hæc ipſa principia, non vt quæ ſolent accurate à phyſicis tractari, ſimplicia ſunt & omnis compoſitionis expertia: ſed etſi forte ſenſu ſimplicia iudicantur, cogitatione tamen ex primis conſtant elementis ſe prioribus. Craſſamentum enim quod ſubſtratum atque ſubiectum eſt, ex denſis terreniſq; elementis plurimum quidem conditum eſt, non tamen tenuiorum prorſus expers. Natura quæ in illo viget, humido primigenio & ſpiritu calido perficitur, quæ aeris atque ignis plurimum in compoſitione acceperunt, ſed tamen terrę & aquæ nonnihil, licet id omnino minimum: vt medicis nulla prorſus ſubſtantia ſit, quæ non ex quatuor naturarum temperatione ſit concreta. Hinc fit vt rurſum naturam quodammodo liceat appellare primum id corporis temperamentum, quod à prima ſtatim origine ex elementorum & caloris diuini perfuſione contractum eſt. Illi tanquam in prima functionum omnium cauſa conſiſtunt, quicunque caducæ naturæ limitibus coerciti, nihil ſupra hanc diuinius quicquam neque ipſam animæ ſubſtantiam inueſtigant. His igitur natura eſt temperamentum in ſpiritu & humido primigenio ſitum: quod quoniam caloris dominio vincit, calorem quoque natiuū appellant. Tot modis natura dici ſolet: nam quod Hippocrates aliquando quatuor humorum congeſtionem, aliquando corporis for-

Naturæ ſubſtantiam ex quatuor elemētis conſtare

Naturā eſſe temperamentum.

mam & figuram hoc nomine ſignarit, præter vſum eſt & conſuetudinem loquendi. His iam decurſis, plenius adeunda nobis eſt innati calidi & ſpirituum tractatio, quorum gratia hic à nobis liber fuerat inſtitutus.

Vt innatum calidum ætatum inclinatione, ſtatus mutationem ſubeat. Cap. VIII.

In ortum ſummus eſt tũ calor tum humor.

ABundanter calida humidaq́ eſt innati calidi ſubſtantia, eo cumulatior & plenior, quo magis ſit caloris humorisq́ particeps. Talis eſt omnino in ſemine miſtisq́ ortus noſtri primordiis, quæ caloris atque humoris natiui ſummum habent complementum, vt alias nunquam plenius affluere poſsint. Quæ ortui proxima eſt ætas, tanta iſtorum abundantia circumfluit, quantam nulla ætas conſequuta aut arte aut induſtria poteſt excedere, ſed ne parem quidem atque primo ortu acceperat, vel exquiſitiſsima viuendi lege conſeruare, alioqui perpetuari & ſempiternis ſeculorum ætatibus ſuſtineri poſſet animans. Illa porrò ſumma cum ſint infantium ætate, moderata tamen eſſe dicimus, ipſamq́ innati calidi ſubſtantiam bene temperatam. Qui enim in hac calor ineſt, licet ſit ſummus, quia tamen humido perfunditur, mitis eſt omnino & blandus, nulla feriens acrimonia. Sic & humor licet vberior, haud tamen diffluit, ſed calore coercetur: ſic ſumma quæ ſunt, ad moderationem quandam exquiſite ſunt temperata, vt infantibus & puerulis redundans humor, pari quodammodo ſpiritu & calore ſit aſperſus. Hinc ætate progrediente ſenſim vi caloris membra ſiccefcunt, ſimul quoque & robur & incrementum conſequuntur, non modica

Summus quãuis ſit tñ eſt temperatus.

Membra tempore ſiccefcere

quidem humoris portione in accretionem profuſa. Id itidem ſentiens Hippocrates, ait corpus quodcunque augeſcit & robur accipit, neceſſario calidum eſſe, illaq́; ob innati calidi vim conferri. At vero cum iam oſſa, nerui atque membranæ non vltra ſequi ducive poſſunt, incrementum omne ſiſtitur: tum vero membris ſummum robur ineſt, ſummæq́; vires inſunt ad animalium operum functionem. Quæ. profecto argumento ſunt, ætatum floridam humidum primigenium iam ſiccius obtinere. Cæterum hæc ætas inter extrema medium occupauit, neque vt ſenium ingenti ſiccitate inareſcit, neque vt infantium ætas humore multo affluit: atque in ea mediocritate tametſi humor non ſatis ad incrementum ſuppetit, ſatis tamen eſt qui poſsit ingenitum calorem & ſpiritum, quantum â primordiis acceperat quodammodo aſſeruare. Ita enim exiſtimant parem adoleſcenti atque infanti inſidere calorem, quia quantum ſubſtantiæ caloris perpetuus ille fluor ab ineunte ætate diſſipauit, tantundem qualitatis & acrimoniæ genuit attulitq́; adoleſcentia: quãdoquidem ſicciore facta materia ſolet calor omnis vires ſuas vehementius proferre. Hac igitur viciſsitudine quia diſperdita ſubſtantia qualitas increuit, parem calorem ſenſus æſtimatio illis fortaſſe decernit. At vero infantis plurimus eſt naturalis calor, isq́; blandus & halitus ſimilis, vt ſubſtantiæ æſtimatione Hippocrates hominem prima die calidiſsimum ſtatuat. Iuueni autem caloris ſubſtantia, non poteſt non eſſe ad quandam paucitatem atque exilitatem redacta, quam ob cauſam is reuera minus eſt calidus: at ſi qualitas ſpectatur, calore eſt acri & intẽſo. Qui calidiſsimus eſt infans, is

Lib. de natu. hu.

Media ætate licet humor ſit paucior, par tñ eſt ſenſu calor.

Reuera.

infanti copioſior eſt calor quam ætate media.

pariter bene temperatus eſt, ad cunctas naturę perfunctiones accommodatus. Huius vero comparatione iuuenis intemperatus cenſetur, qui acrem igneumq; calorem eſt conſequutus, quem etiam aduentitium externumq; appellant: non quod extrinſecus aſſumptus ſit aut acceſſerit (illuc enim ſuopte ĩpetu inuectus eſt & ſublatus) ſed ꝙ bene temperati limites egreſſus & extra eos poſitus, non ſimiliter atque ille ad naturæ munera vires habeat. Itaque infantes natiuo calido excellũt, iuuenes aduentitio: multoq; magis qui febre iactantur: at natiuus in iſtis nõ ineſt priſtino æqualis, nedum maior. Sed ad nos iam redeamus. Ab ſummo ætatis vigore ſenſim qualitas & acrimonia caloris marceſcit & paulatim collabitur, vſque eo dum is extremo ſenio languidus contabeſcat. Quicquid enim ſubeſt tanquam calori pabulum, id vniuerſum incẽdio deflagrat ætatis vigore, vt tum acerrimus calor omnia vorans ſeſe nequeat amplius effundere. Hinc vero quoniam nimium exeſa diſsipataq; inſiti illius & primigenii humidi ſubſtantia, non eſt ſatis apta pari calori fouendo, neceſſum eſt vt dum ſenſim humidũ abſumetur, calor quoq; pariter obſoleſcat: & (vt ait Hippocrates) dum corpus areſcere incipiet, defluens ad ruinam frigidius efficiatur. diebusq; poſtremis quanto plus homo extabeſcit, tanto frigidior neceſſario reddatur, vt ſui ipſius ratione ſit poſtrema vitæ die frigidiſsimus. Hac igitur ratione innati caloris alias ſubſtantia, alias qualitas ætatum progreſſu ad ruinam defluens, in perniciẽ agitur. Cæterum quoniam exhauſto pabulo calor vna reſtinguitur, ſi hic cauſa eſt quæ pabulum abſumit, vt certe eſt: fiet protinus idem calor interitus ſui cauſa. Gaudet quidem & iu-

A media ætate calorem minui.

Calor ſeipſum deſtruit & cõſumit.

cunde fruitur humidi commertio,cuius etiam si interitum non expetit, ipsum tamen necessario affert:sublato autē humido consequens est & calorem tolli. Vnde hic calor dum conseruari & ꝑfici naturaliter desiderat,semetipsū is conficit & interimit,& quem sui occasum & obitum non intendit,eum tamen conficit.

Non per se sed ex accideti id efficit.

Sed quoniam nihil quod genitum est & natura cō stat, primum & per se sui exitium molitur sed quam longissime prorogari & in rerū natura consistere peroptat: ne ipse quidē calor per se & ex instituto,sui interitus causa fuerit,verum vt dicere solēt ex accidēti & alterius interiectu. Nam aliud quippiā agēs, ipse quippe humidū conficiens, seipsum pariter diripit atq; vastat. Quocirca non alia est ortus nostri, alia interitus causa, sed quæcunque nos genuit & moderatur, ea tandem exrtemum vitæ diem morte conficit.

Obiectio

Dixerit hic aliquis. Si summus ætatis vigor calorē profert tactu acerrimū,senectus autem ignauum & inertem,necessitas est medio transitu moderationem quandam percipi caloris, qualem & superior de temperamētis tractatio confirmauit? Quid est igitur quā ob rem non hanc similiter vt infantium ætatē, aut fortasse conuenientius liceat in temperatis numerare?

Solutio. Inclinantium non similiter atq; infantiū ætatem dici tēpe ratam.

Nunc sanè diuersa nobis atq; tum est temperati ratio,illic enim temperamēta tactu & qualitatis ordine,hic substantiæ copia & vbertate dimetimur. Quæ enim floridæ succedit ætas,tactus iudicio temperatū prębet calorem, at vero paucum id est, nec ei simile quod summe expetitur laudaturq; omni vita, & quale infantium ætati inest plurimum, naturę muniis congruentissimū.Pollet enim hęc ætas eius humidi facultate, quod tum naturæ iucundissimum, tum calori affine temperiem

accerſit, ſubſidiumq́ confert ad actiones. Altera vero quia ſiccior aduentitio calore continetur, qui tamen tactione mediocris deprehenditur. Et ſi igitur quicunque natiuus calor integer eſt & valens, is continuo eſt temperatus: non id tamen retro commeat, vt qui temperatus ſenſus iudicio confirmatur, is natiuus ſit & noſtræ naturæ familiaris. Hic animo tractare & contemplari liceat rem cognitione digniſsimam, humidi quippe primigenii, atque caloris ſocietatem. Tanta enim eſt horum conſentiens, conſpirans & continuata cognatio, vt ſemper mutuas operas conferāt, nihilq́ vnum efficere poſsit alterius ope deſtitutum. Iuueni ſiquidem etſi par quodammodo atque puero calor inſidet, naturæ tamen operibus ille obſcurior & infirmior eſt quàm puer, quod quadam ex parte exhauſto humore factus ſit aridior. Quod planè argumentum eſt humorem inſitum non minus atque calorem ad naturæ opera conferre. At certe illa eſſe diuerſa declarat quæ per ætates incidit mutatio: dum altero conſtāte alterum ſenſim diſsipatur. Huc pertinet quod humidum tanquam fomentum & pabulum eſt caloris, calor autem illius beneficio ſuſtinetur: hic ut efficiens eſt præcipuum, humidum vice materiæ ſubſternitur calori, magisq́ patitur. Quibus magna vi frigoris inſitus calor repēte extinguitur (quod hyeme per alpes iter facientibus tempeſtas Aquilonia inferre ſolet) humidum ferè ſupereſt: quid enim potuit inſperata & repentina morte id tam ſubito diſperdere? At vero cōtra humidum euaneſcere diſſolui ve non poteſt ſuperſtite calore. Qui extrema ſenectute confracti, naturæ neceſsitate mortem oppetunt, iis vna cum calore inna-

Caloris & humoris innati amicitia.

Differunt tñ calor & humor

tum humidum diſperditur, vt illius nihil reſtet aut certe perexiguum, quod non ſit ſatis aſſeruando calori. Itidem ferè ſuſtinent qui tabiſica febre areſcentes immatura morte decedunt.

Vt innatum calidum per anni tempora & per regiones mutetur, & multiplex illius appellatio. Cap. IX.

QValem ætatum decurſio affert calidi noſtri commutationem, talem exiſtimauit Hippocrates ex anni temporibus nobis obuenire. Etenim hyeme copioſa in nobis ſubſtantia caloris affluit: æſtate vero diſperſa decedit. Hyeme quidem circumſepientis nos aeris frigus corpora contingens, calorem cum ſanguine & ſpiritu, quorum eſt comes, intro repellit in profundum, foriſq; cutis ſpiracula aſtringens, caloris ſubſtantiam cogit & ita coercet, vt nihil eius aut minimum poſsit effluere: ſicque illa partibns intimis vires colligens, multo quam prius robuſtior euadit. Æſtate contra, quoniam ambientis feruor corporum ſpiramenta laxat, & interiores tum ſpiritus tum humores foras elicit, neceſſe eſt ſubſtantiæ caloris plurimum in confinem aerem diffluere atque diſsipari, exiguum vero intus contineri. Ver & autumnus iſtorum moderationem quandam inuehunt. Hunc igitur in modum anni tempora caloris ſubſtantiam augent minuuntve. Eius vero qualitatē ſic cōmutant, vt æſtas feruentiſsima exiguam quæ in nobis concluditur ſubſtantiam torreat ardore, efficiatq; vt temperata quæ fuerat, naturæ metas plerūq; excedēs, ad-

Hyeme vberior ē in nobis copia caloris q̄ æſtate.

Æſtate acrior in nobis eſt calor quàm heyme.

uentitia reddatur. Hyeme ex frigoris sæuitia substantia caloris nihilo fit frigidior, sed priorem statum retinet iis maxime corporibus quę plurimo sanguine & calore prædita sunt. Exanguia autem (cuiusmodi eorum sunt animaliū quæ per hyemem degunt in latibulis) vt omnia frigorum iniuria lęduntur, sic plurima extincto calore de vita decedunt, imo & inter homines vt omnium externæ saltem partes refrigescunt, ita quicunque imbecillo sunt corpore, aut sine sensu & motu tanquam delumbati iacent, aut prorsus ex hominum vita demigrant. Iam vero calidi commutationem quæ per anni tempora fit, si quis ei conferat quam ætatum inclinatio protulit: hyemis parte postrema, vt ineunte ætate, vberrimum deprehendetur innatum calidum: vere autē eam sortietur coditionem quam in pueritia & adolescentia: æstas proportione respondet florenti ætati: autumno ob eā quæ æstate fit dispersionem, pauca est substantia caloris, sed ea minus acris quàm æstate, vnde posit autumnus inclinanti præcipitatæ iam ætati conferri. Sub autūni fine hyemisq́ ingressum, calor in nobis modicus inest, qui quoniam corpus etiamtū laxum est & patens, prompte refrigescit, eiq́ non admodum fit dissimilis qui senectutem decrepitam tenuiter fouet. Regionum varietas similis ferè mutationis est occasio. Quanto enim ad austrum & medium illum cingulum qui solis ardore torretur, magis inclinata est, tanto paucior hominibus inest calidi substantia, ipsa vero qualitas acrior. Contra quantū regio ad Aquilonem vergit, tantum in corporibus abundat beneq́ temperata est innati calidi substantia, nisi forte cum ad vltimas terræ regiones acceditur, in quibus præfrigore vix

Temporum anni & ętatum comparatio.

Innati calidi ex regione varietas.

vllum animal hyeme vitā agit.

Quæſtio

Exiſtit autem hoc loco quæſtio ſubdifficilis, qui fieri poſsit vt hyeme quàm æſtate innatum calidum ſit vberius: nunquid forte tum augetur ea partium ſolidarum ſubſtantia quæ olim à ſemine dimanauit?

Solutio.

Verā calidi ſubſtātiam hyeme nō augeri.

Cum aſsiduo ſubſtantiæ fluore corpus noſtrum ſenſim diſſoluatur, neque vitare poſsimus ingenitam nobis ſenii ac interitus neceſsitatem, fieri certe nō poteſt quin de propria innati calidi ſubſtantia continenter quædam fiat deceſsio, non modo maioribus illis ætatum decurſionibus, ſed & quouis anni tempore tum calido tum frigido. Quanquā enim ambiens aer minus hyeme quàm æſtate diſsipat, interior tamen noſter calor non minus pabulum ſuum populatur & conficit. Quod ſi forte coercitus intus calor concoctionem augeat, & benigni ſucci copiam exaggeret ad partium nutritionem, inſtauretq; humidi natiui portionē quæ perpetuo illo fluore periit, perſpicuum tamen eſt quicquid accedit inſtauratione, plurimum ab eius integritate deficere quod euanuit, quòdque olim fuerat à ſemine comparatum: alioqui immortale fieret animal. Quo fit vt de innati calidi ſubſtantia quotidie magis magiſq; detrahatur, neque poſsit vlla hyeme abundātior eſſe quàm æſtate illi ſuperiore, quemadmodum neque florentium ætati poteſt vel optimis alimentis par ei comparari, quam infantiū ætas præ ſe ferebat.

Obiectio ex Hipp.

Solutio.

Sed tamen Hippocratis ſunt illa. Ventres hyeme & vere natura eſſe calidiſsimos, tum vero & magnam innati calidi copiam ineſſe. Ab hoc igitur medicinæ parente cum nefas ſit deſciuiſſe, verborum illius vim & bene dicta ſic interpretari conſilium eſt: eo loco innatum calidum non eam purā

ſubſtantiam appellaſſe, quam ſolidæ partes à ſemine contraxerunt, & quam aphoriſmo ſuperiore, creſcentium ætati plurimam eſſe prodiderat: verum vel eam impuriorem iam factam auctamq; vberioris alimenti appulſu, vel omnem ſubſtantiam quæ moderato & miti calore ſit prædita, ſiue ea pars noſtri ſit corporis, ſiue minus. Hac notione ſanguis & arteriarum ſpiritus ipſaq; corporis moles innati calidi ſubſtantia ſunt, ſicuti & eadem naturæ appellatione diximus quandoque contineri, quam etiam pubeſcentibus & adoleſcentibus plus calidi ineſſe quàm infantium & puerorum ætati, quiuis recte cenſuerit. Veruntamen calidum hoc impurum eſt, neque innatũ idipſum eſt, quod à prima origine ſemen nobis indiderat. Itaque naturalis calidi ſubſtantia cum bifariam dicatur, aut purior illa partium ſolidarum à ſemine ducta, aut ea ipſa nutritione aucta factaq; impurior adultis, atque etiam liquidum omne corpus mediocri calore perfuſum, ſiue id ſanguis ſiue ſpiritus eſt: fieri quidem haudquaquam poteſt, ut vna eademq; nominis ratione, creſcentium ætas & hyems plurimum habeat innati calidi, ſed qui ita pronuntiat neceſſario ὁμονυμίαν inducit.

Quid eo loci Hippo. calidum appellet.

Duplex dici innatũ calidũ.

Natiui tum caloris, tum ſpiritus differentiæ: hosq; partibus ſingulis inſitos, aliunde influentibus gubernari. Cap. XII.

PArtem vnamquamq; ſimilarem innato calido & priori ſpiritu inſtructam eſſe quoad in vita ſit animans, neque citra opem illorum poſſe vnquam conſiſtere, perſpicuum iam eſt & euidens. Similares partes non vno eodẽq; omnes temperamento tenentur, ſed os frigi-

Triplex

dius est aridiusq; neruo, neruus vti & membrana carne frigidior atque siccior. Quoniam igitur compositæ rei temperamentum ex simplicium quibus constat permistione nascitur, fit necessario vt eæ substantiæ quas parti cuique similari datas esse meminimus, diuersam in hac atque in illa parte tum speciem tum substantiam sortitæ sint, neque vna temperamenti lex atque modus insit omnibus. Quare qui in osse inest spiritus ab eo distat qui in neruo, hic rursum ab eo qui moderator est carnis. Sic humidum primigenium ipsamq; innati caloris substantiam, aliam os adeptum est, aliam neruus, aliam caro, vti & pars vnaquæque similaris. Est autem in his varietas non modo ex substantiæ multitudine, sed ex primorum elementorum vnde conditæ sunt temperatione profecta. Qui partium functiones studiose animaduertet, & quod neque os nerui, neque neruus carnis substantiam gignere possit aut resarcire, neque contra: hac adductus functionum discrepantia quæ illas tota specie discludit, mox opinor causas quæ illarum sunt effectrices, pari interuallo disiunget. Hæ autem quum sint spiritus & innatum calidum, quibus naturæ substātiam compleri diximus, consequens est totidem statui spirituum innatorum, totidem & humidorum & calidorum & naturarum varietates, quod partium similarium differentias numero dimetimur, vt vniuscuiusq; partis sua hæc sint, cæterarum nulli eadem prorsus impertita. Quæ partes corporis principatum obtinent, iecur, cor & cerebrum, tum natura, tum spiritu præpotente valent, vt nō se ipsis dūtaxat gubernandis dent operam, sed alios de se spiritꝰ tāquā iugi de fonte ꝓmāt, in omne corpus ꝓpriis ductibus deriuatos. His

substātia cuiq; parti similari sua est ei ꝓpria.

Quot partes corporis tot sunt spiritus & totidē naturę

Spiritus & vires influentes.

quicunqne partibus ſingulis ingeniti ſunt ſpiritus,aluntur: his in vires functionesq; ſuas cõcitati,conſtantem & perpetuam operum functionem edunt. Vnde intelligitur præter innatos ſpiritus qui ſtabiles & in vnaquaque parte fixi ſunt,tres inſuper errantes & vagos influentesq; exiſtere, vnum naturalem è iecore per venas in corporis extrema diffuſum: alterum vitalem quem cor aſsiduo per arterias emittit: tertium animalem qui in cerebri ventriculis genitus, hincq; per neruos profectus, partes irrigat ſenſus motusq; compotes.Hunc quidem in cerebri uentriculis viisq; ſenſuum contineri, quemadmodum & in arteriis vitalem, inter omnes medicos iam planè conſtat: at naturalem ex iocinere proferri, non vſqueadeo eſt ſenſu compertum.Cæterum ſi uis eſt vlla demonſtrationis, neque ſunt omnia ſenſuum teſtimonio fulcienda,conficient ſupra adductę Ariſtotelis rationes, ſi qua in iocinere communis & influens ſtatuitur naturalis facultas, illinc quoque naturalem ſpiritum dimanare, qui eius diſtribuendæ ſit vehiculum. Non enim ſanguis ad idem muneris ſatis eſt accommodatus, qui nempe craſsior mediam inter corpus facultatemq; ſubſtantiam nõ eſt ſortitus. Ergo vniuerſum animal gubernant principes tres facultates, totidem ſpirituum vehiculis, ex ſuis quæque fontibus, per proprios canales in omne corpus diſtributæ.Nulla pars in nobis aut calorem aut inſitum ſpiritum, aut vires ab ortu datas potis eſt retinere citra influentium ſpirituum vires,ſed in breui omnia conciderent à principiorum viribus & fauore deſtituta. Itaq; quum ſint partium corporis aliæ principes,vt cerebrum,cor,& iecur, adde ſi videtur & teſtes: aliæ ab his natæ

Natutalis.
Vitalis.
Animalis

Partes oẽs tũ inſitis tum influentibus viribus gubernari.

& quaſi earum viribus ſubſeruientes, ut nerui, arteriæ, venæ, ſeminis vaſa: reliquarum omniũ inſitæ vires influentibus inde viribus gubernantur: aliæ manifeſtius, ut muſculus: aliæ obſcurius, ut os, cartilago vinculum. In has enim partes tametſi neque vena inſeritur quæ ſanguinem, neque arteria quæ ſpiritum perferat, ſatis tamen hæc in illas deriuari declarat aſsidua quæ fit earum nutritio. Neque enim citra influxum poſsint eæ perſiſtere & vita teneri. Nulla igitur ſeipſa duntaxat gubernatur: niſi id fortaſsis ita accipiendum quis uelit, ꝙ non per manifeſtos & patentes ductus, muſculorum & interiorum viſcerum modo regantur. Hæc ſiquidem vt vberiores ſpiritus atque vires acceperunt, ſic venis, arteriis atque neruis indigent, quibus manifeſta ſit & conſpicua gubernatio. Ex his denuo planum fit & apertum, tum vitalem, tum naturalem ſpiritum in omne corpus effundi atque diffluere, eoq; pertingere vbi neque uena, neque arteria eſt: harum enim adminiculo nõ vbique indiget, animalem autem ſpiritum nuſquam poſſe citra neruos aut eorum villos atque ſtamina contineri, aut vires ſuas prodere. Optima id quidem ratione à natura inſtitutum, ꝙ pars vnaquæque nutritione & vita, non autem ſenſu & motu indigeret.

Non partes oẽs indigere aĩali ſpiritu, ut aliis.

Naturalem ſpiritum fieri materiem vitalis atque animalis, utq; ſpiritus & aliæ ſubſtantiæ partibus ingenitæ alantur. Cap. XII.

HAc autem ratione inſiti ſpiritus, & aliæ ſolidarum partium ſubſtantiæ ſeruari nutririq; ſolent. Alimenti purior magiſq; aerea por-

Naturalis ſpiritꝰ ꝓcreatio.

tio, concoctione in eam tranſit ſanguinis tenuiorem ſubſtantiam, quæ vaporis ſpeciem quandam exhibet. Ea tum à ſpiritu iecori ingenito uim accipiens, eiusq; ubertate penitus perfuſa, ſpiritus fit naturalis, reliquo ſanguine tanto præſtantior, quanto iecoris molem vis ei naturaliter inſita præcellit. Huius ſpiritus quantum per uenam cauam vna cum ſanguine effertur, & in cor inuehitur, illic denuo caloris ui accuratius elaboratum attenuatumq;, in aeris propè ſpeciem mutatur: atq; ex dextro cordis ſinu per cõmunes eosq; arctiſsimos aditus, in ſiniſtrũ ſinũ viam capeſsit & permeat, vbi hauſto per pulmones aere tẽperatum, materia quædam fit cui calor & vis conceſſa uitalis, ſpiritum profert vitalem per arterias toto corpore diffuſum atque conſertum. Quæ portio iſtius per ceruicis arterias in cerebri baſin rapitur, tertio contextus illius admirabilis anfractu mitigata, mox in cerebri ventriculos per contextum alium choroidem appellatum confertur. Illic exhauſto per nares elaboratoq; aere, fomentum incrementumq; recipit, & ui proprietateq; ſpiritus qui cerebro eſt ingenitus, conuerſione quadam ſpiritus fit animalis, ętherea planè imitatus, ad motum, ad ſenſum, ad omnes denique animales functiones apte comparatus. Itaque uapor ille ſanguinis in iocinere natus, ſi uitali ſpiritui, deinde & animali ſeſe materiam & quaſi alimentum exhibet, debet primo ſtatim ſpirituum ordine colloca ri. Quantum hic à uitali, tantundem profecto & uitalis ab animali tenuitate differt: etenim naturalis, uaporem æmulatur, uitalis, aereus eſt, animalis autem æthereus. Vitalem peræq; ac animalem, ſi ſpiritum dicimus, quid non pariter naturalem eadem appellatione note-

Vitalis ſpiritus creatio.

Spiritus aĩalis ut generetũ.

Naturalis prim9 eſt oĩum, uereq; ſpiritus dici debet.

mus? Quæ in ſubſtantia ſpirituum uarietas ineſt, efficit quidem ut non vnius eiuſdemq; ii ſint naturæ: at genus vnum communemq; appellationem eos participare quid quæſo obſtabit? De his quidem ita ſit ſtatum. Qui naturalis ſpiritus eſt appellatus, ſupra reliquos hoc peculiare munere præditus eſt, ut quum propriæ facultati ſe uehiculum exhibuerit, alimentum deinde ſe offerat ei alendo ſpiritui q ſuus eſt cuique parti ſimilari congenitus. Ita enim conuenit unamquamque huius ſubſtantiam conuenienti atque idoneo foueri alimẽto. In eo porrò humore qui per ora uenarum in partium uacuas regiones tanquam ros aliquis cõfluxit, quicquid craſsius & concretũ magis eſt, id ſolidę ſubſtantiæ craſſamentum, in alimentum ſibi allicit atque iungit: quicquid autem tenuius eſt, & olei cuiuſdam particeps, humidum illud primigenium fouet & alit: uapor illinc ſublatus vna cum naturali ſpiritu, ingenitum partis cuiuſque ſpiritum continet ſimul uero & circumfundentis nos aeris per diaſtolen tranſmiſsio. Reliqua quæcunque ſimilari parti inſidet ſubſtantia, id ſibi allicit reponitq; in alimentum, quod in affluente humore medium eſt inter uaporem & craſsiorem ſubſtantiam. Itaque particulæ toti ſimilari alendæ vnus ſanguis ſufficit: ſed cuius ſingula cõuenientibus earũ ſingulis accommodãtur, ut ſuo poſthac loco plenius afferetur.

Naturalis ſpirit9 inſitum nutrit.

Vnde & q̃uo unaquæque partium ſubſtãtia alitur.

Quarti libri de Spiritibus & innato calido Finis.

DE ANIMAE

FACVLTATIBVS

LIBER V.

Quid anima. Cap. I.

Præfatio

ERRENO con
creto'que corpori
quicquid finitimũ
natura nobis inge
nuit, quicquid af-
fine invnum qua-
ſi concentum ne-
xuit, ſiue aſpecta
bile, ſiue abſtru-
ſum id & ſenſibus
incompertum fo-
ret, ſic omne ſupe-
rior commentatio
explicauit, vt nihil inſuper deſyderari poſſe
confidam, quod eius fabricationem & ſtru-
ćturam plenius adornet. At quoniam non in
ſolius corporis, ſed in hominis qui ex corpore
& animo conſtat, meditatione verſamur, quũ
ad exitum iam perducta ſit corporis tractatio,
nunc animi eiusq; partium & facultatum con
templatio iure adeunda videatur, ſi quidem
vllum eſt ſtudium percipiendi hominis atque
cognoſcendi. Inuoluta nimis & obſcura ani-
mæ cognitio, & quam ceu minus obuiam nõ
ſit promptum attingere. Quocirca ſenſus no
ſtros effugientem illam, ſolis functionibus
operibusq; proditis, cernere mens poſsit: uti &
vnamquamque reconditam cauſam ex affecti
bus qui conſpicui ſint & obiecti ſenſibus, ea
ſolet

Animam ſolis operibus cognoſci.

ſolet excutere. Itaque dum in viuis eſt homo, plurima munera exequitur, quæ morte conſumptus ne minimum quidem attigerit, quod argumentum ſanè eſt horum munerum non corpus ipſum efficientem cauſam haberi, ſed ineſſe quippiam viuenti quo ſit is præſtantior atque potentior demortuo, & quo ad obeunda munia ſe comparet. Ineſt quidem in homine quædam actionum habilitas & efficientia, ipſe denique vita quæ propria quædam eſt viuentis functio: verum actionem veterũ philoſophorum imitatione animam cenſere, quæ dormientibus nobis extra corpus diuagetur, vigilantibus in id remeet, niſi forte immodico ſopore longius profecta remigrare nõ poſsit, anile ſane & plenum ſuperſtitionis eſt. Quare quum ſint actiones in eorum accidentium genere quæ continenter abeunt prolabunturq́;, quemadmodum & motus omnis, neque à ſeipſis vnquam firme ſubſiſtant: neceſſarium eſt quoties actiones obiri cernimus, ſuperiorẽ his cauſam mente complecti, quam illæ velut vmbra corpus conſequantur. Ergo actionum vitæ ſtabilis & conſtans quædam in nobis eſt cauſa, qua præſente vita actioq́; omnis perficitur, qua decedente ſimul uita perit atque diſſipatur. hanc tantiſper dum nequeunt aliter illius eſſentiam cognitam habere, omnes quidem animam eſſe profitentur: vt ſit anima principium & cauſa functionum viuentis corporis. Nihil vero refert ſi quis organici corporis perfectionem eſſe ſtatuat: quod enim viuens eſt corpus, id corpus, id continuo naturale eſt & organicum. Nam quatenus viuit, alimento ſanè vtitur, organaq́; adeptum eſt tum ad concoctionem, tum ad alimenti diſtributionem accommodata, ſine quibus neque

Corporis actiones nec à ſe, nec à corpore proficiſci.

Actionũ corporis cauſam eſſe animam.

Anima quid.

alimento uti poſsit, neque uiuere. Ergo quum uiuens omne corpus ſtatim ſit organicū, quicquid illi uitam conferet actionesq; vitales inducet, anima cenſeatur: ea autem totius eſt perfectio.

Animæ genera, partes & facultates quot & quæ ſint. Cap. II.

Viuentis corporis ſpecies eſt anima, cui vita tanquam propria peculiarisq; actio comes eſt & ſocia. Cuicumq; igitur illa inſidebit, id animatum reddet pariter & viuum, animamq; ſortietur ceu veram eſſentiam, vitam vero vt propriam illius functionem. Vnde exquiſita animatorum ab inanimis differentia per animam & animatorum ordines ex animæ differentiis vere decernuntur. At nihilominus quoniam plerunq; relicta eſſentiæ obſcuritate, ad eius proprias functiones quæ manifeſtiores ſunt diuertimus, idcirco ex his plerunque differentias recte nobis comparamus. Sic philoſophi præſtantiſsimi & animam vita definierunt, & ex uitæ differentiis animæ genera protulerunt. Quos & nos hic ſequuti, ab infimo uiuentium ordine per ſingulos gradus ad hominis vſque naturam progreſsione facta, ex vitæ functionibus, quod alia corpora ſolius naturæ beneficio viuant quæ, φυτὰ id eſt terra edita dicuntur, alia ſentiant, alia ratione & intelligentia prædita ſint, tres uiuentium differentias mente complectimur, naturale, ſentiens, & intelligens: tres quoque animæ ſpecies iiſdem nominibus inſignitas, quæ ſunt naturalis, ſentiens, & intelligens: quibus hæc reſpondent viuentium genera, φυτὸν, id eſt terra editum ſiue ſtirps, brutum, homo.

Vnde ſumant rerum differentiæ.

Viuētiū differētię & ordines.

Tria aīæ genera.

Etenim propriè illa inferiorum generum conditionem ſubeunt, quòd diſcluſa diſiunctaq; ſeparatim ſubſiſtant, quòd nunquam in idē coire conciliariq; poſsint: quòdque ſigillatim de vno quoque animæ nomen enuntietur. Quæ enim in ſatis ac ſtirpibus naturalis ineſt, ea ſanè eſt anima, à qua & ſtirpes animatas dicimus, licet nondum animalia: quæ item beluis præeſt ſentiens ea quoque anima eſt, quæ non animatas modo, ſed etiam animalia illas efficit. Intelligentem demum hominis mentem nemo fuerit qui animam eſſe nō dicat. Sic autem ſeiugatæ ſunt atque diſtractæ, ut neque quæ hominis intelligens eſt anima ſit ſentiens, neque quæ beluis ſentiens imperat, ſit naturalis, ut neque homo belua eſt, neque belua ſtirps, alioqui in magnam confuſionem adigerentur rerum ſpecies. Quinimo eidem nequeunt pariter inſidere intelligens & ſentiens, uel ſentiens & naturalis: quoniam neque complures ſubſtantiarum formæ, reuera eiuſdem eſſe poſſunt ſubiectæ materiæ, neque idem liceat beluam & fruticem appellare, neque beluam & hominem. Hæc igitur tria ſint diſcreta animæ genera. Efficit autem nominum inopia, ut iiſdem quoque appellationibus tum partes, tum facultates animæ deſignentur: vnde permagnis ſæpe obſcuritatibus ſcripta latent inuoluta. Ita enim quicquid intelligens eſt, continuo ſentiens eſſe dicimus, id eſt ſentiendi facultate præditum, & quod ſentiens eſt, id quoque fatemur naturæ facultatibus teneri: ut hæc non principum formarum, ſed uel partium, uel facultatum ſint nomina. Partes animæ eas dici uelim, quæ ſociatæ atq; connexæ, in totius unam & integram ſubſtan-

Quo diſtent genera à partibus.

Eadē nomina generum & partium animæ.

Partes aiæ quæ.

tiam conſpirant, quibus ſeorſum ſingulis nõ apte poteſt totius nomen accommodari. Quæ tria modo ante oculos poſuimus, intelligens, ſentiens, & naturale, in homine quodammodo comprehenduntur, vt partes ſunt animæ, non autem vt genera: eadem diſcluſa ſedibus, genera conſtituunt. Animæ partes geometricis figuris recte viſus eſt Ariſtoteles contuliſſe. Inter has primus eſt trigonus, qui neq; ex aliis ſe prioribus conſtat, neque ab angulo in angulum alterum, exporrecta linea diuidi poteſt. Secundus ab hoc eſt tetragonus, qui trigonũ poteſtate concludit: vt pentagonus tetragonum atque trigonum. Vt igitur in pentagono qui ſimplex eſt figura, trigonus & tetragonus vt partes inſunt, poteſtate duntaxat non reipſa (neque enim illic trigonum neque tetragonum, ſed pentagonum duntaxat figurę nomẽ & rationem habere dicimus, alioqui non ſimplex eſſet, ſed iam ex compluribus compoſita figura) ſic procul dubio intelligentem animã homini ſimplicem ineſſe ſtatuendum eſt, cuius partes ſint ſentiens ac naturalis, non hæ quidem energia, ſed poteſtate duntaxat conſiſtentes. Ea eſt partium animæ ratio. Appetens vero, cogitatione fingens, & ad locum moues, neque genera, neque partes ſunt animæ ſed vnius eiuſdemq; partis facultates, eius nempe quæ ſentiens appellatur. Hæc non animantium ordines atque gradus ſecernunt, vt quædam ſentiant quæ loco nequaquam mouentur: ſed adeo inter ſe connexa ſunt & apta, vt diſſolui nunquam poſsint, & cuique animanti vniuerſa pariter inhæreſcãt. Omnium quippe animantium tactus ſaltem eſt communis: hoc autem primo ſenſu quicquid præditum eſt, ſtatim voluptatis atque doloris eſt parti-

Facultates quæ.

Omne aial appetere, imaginari, & loco moueri.

ceps, potestq; pestifera à salutaribus secernere, & quodam desiderio ad res salutares accedere: vnde fit vt quicquid sensu vllo præditum est, id ilico appetitu quodam ornatum esse videatur. Quum autem res salutaris sensu percepta in communem sensum referetur, tum orietur voluptatis & eximiæ delectationis comprehensio, hæc vero deinde appetitum concitabit: sic comprehensione & appetitu impulsum animal eo trahitur moueturq; vt optata consequatur & teneat. Quo fit vt quæ pars animæ sensu pollet, eadem pariter & phantasiæ & appetitus & motus facultates habeat. Itaque non modo perfectiora animantia, sed muscæ & uermes & vniuersum insectorum genus, quinetiam ostreæ & conchylia & spongię & quæ inter frutices & animalia ambigunt, ζωόφυτα Græcis appellantur, plantanimes à quibusdam dici cœperunt: hæc tametsi sede stabili vitam degunt, compuncta tamen in sese coguntur, diffunduntur vero lætorum occursu: inditium sanè quod tum motu, tum sensu valent & prædita sunt. Cæterum vt in illis sensus appetitusq; plurimum obscurus inest, ita & motus incertus atque confusus: vt hac ratione nonnunquam censuerit Aristoteles motu illa priuari, & eorum quæ sentiunt quædam loco moueri, quædam non moueri. Quocirca appetens, cogitatione fingens, & ad locum mouens, nequaquam noua quædam animæ genera constituunt, sed quum sentienti ea semper insint & assideãt, in idipsum genus pertinent, cuius vires & facultates recte dici possint. Est enim facultas vis illa & potestas quam anima tanquam de sinu suo promit, & ad munerum functiones profert. Id autem perinde est atq; si dixeris insitam & vernaculam animæ pro-

prietatem: quæ ipſa quidem eſt accidens, ſed animę intimum atque adeo inteſtinum, vt pleriſque illius eſſentia putetur. Hinc non raro vnaqueque pars animæ, facultatis appellatione deſcribitur. At cui exquiſita nominum rerumq́; notio curæ fuerit, is non eſſentiæ animæ, ſed uiribus quæ ab illa dimanant, facultatis nomen aptabit. Quotidianus quidem vſus licet opera facultatibus referat accepta, ea tamen primum ab animæ ſubſtantia emanare cenſemus, quæ vna facultates ad opus impellit. Vna ſiquidem animæ ſubſtantia multis facultatibus & viribus ſe fundit atq; oſtentat: haud ſecus ac pomum, quod reuera vnũ varias ſpargit qualitates, odorem, ſpeciem, & colorem. Magnes lapis vim obtinuit, qua ad cœli ſe vertices conuertit aſpectumq́; refert, vim aliam qua ferrum ad ſe prolectat. Aloe vim & facultatem habet purgandi, ventrem corroborandi, vulnera conglutinandi, & obducendæ cicatricis. Itaque dum vna animæ eſſentia complura de ſe profert opera, varias in hæc facultates accommodat, ut ſit ſua cuiuſq; operis facultas, neque ſint vnius & eiuſdem facultatis opera diuerſa. Vnde quum par ſit operum atque facultatum numerus, ex illorum differentiis harum quoque differẽtias liceat numerando percenſere. Ergo cum vniuſcuiuſque quatenus vnum eſt & vno modo ſe gerit, vnicus ſit motus: ſi anima quæ ſimplex eſt ſubſtantia, aliis aliisq́; motibus varia efficit opera, uarias quoque in hæc vires facultatesq́; tanquam inſtrumenta confert: quibus multifariam ſe exhibens diuerſos promit effectus. Has autem facultates neque animæ ſubſtantiam, neque eius vllam partem eſſe inde intelligitur, quòd illæ nonnunquam

Omnia opera tribuenda ſunt eſſentiæ.

Vnius eſſentiæ cõplures facultates.

Quot opera tot eſſe facultates.

Facultatẽ eſſe quandam pro-

exoleſcunt atque pereunt integra ſuperſtite animæ eſſentia. Etenim vis & facultas augeſcendi poſt uigorem annis cõfirmatum intercidit & aboletur, quæque viridi æuo conſtans fuerat, exitum certum habet in ætate, tametſi eadem ſupereſt animæ ſubſtantia. Quinetiam nullo ſeminis concurſu, ſed quadam putrida colluuie quæcunque vltro ſuaq; ſponte prognata ſunt: quæcunque collatis perfuſiſq; diuerſorum generum ſeminibus emerſerunt, ut mulus, ut Leopardus: quanquam anima continentur ſentiente, facultatis tamen gignendi ſunt expertia: ſiquod ab eis ſemen editur, ſterile id toto genere eſt ac minime fœcundum. Ex quibus perſpicuum eſt facultatem ab animæ parte hoc potiſsimum diſtare, quod illa poſsit ab animæ ſubſtantia ſeiungi atque diſcludi, pars nulla queat ſeparari quin tota ſimul anima diſperdita ſoluatur. Facultas quãuis ingenita ſit animæ, tamen accidit & inhæret: pars animæ ſubſtantia eſt & quædã illius ceu portio. Hæc ſeorſum conſtituta aut in ſtirpibus aut in beluis ſubſiſtit, illa diſiecta nunquam conſiſtit citra animæ ex qua pendet adhæſionem.

prietatem rei, non partem eius.

Facultatis & partis diſcrimen.

Quot primæ partis animæ ſint facultates, quæ naturales appellantur. Cap. III.

QVoniam igitur facultates ex operibus inter noſci, & ex horum multitudine illarum numerum animaduerti proditũ eſt: quot vniuſcuiuſq; ptis animæ facultates ſunt, quot earum differentię, nullo negotio poteſt recenſeri. Opus vnũquodq; effectione quadam completur, & in lucẽ prodit: eaq; effectio motio eſt efficientis, Efficiens igitur quippiam id præcurrat neceſſum eſt, aut fortaſſe complura, quorũ

Animam esse primariam causam, facultates esse adiuuantes causas.

Naturalis partis animæ facultates tres.

Functiones.

Opera.

tamen vnum statuatur tanquam primaria aut princeps causa. Huiusmodi est anima quæ quum inter omnia quæ in nobis sunt vi & efficientia præstet, propriis facultatibus quasi causis adiuuantibus & instrumentis tū corporeis, tum incorporeis vtitur ad omnia quæcunque obit. Facultates autem proximæ & continentes operum sunt causæ, quarum obseruationē atque cognitionem satis superq; medico sufficere plerique censuerunt: in earum igitur inuestigationem nobis est diligentius incumbēdum. Partium animæ omnium ea prima statuitur quæ omniū viuentium communis, natura & animæ pars naturalis dicta, sola stirpes regit atque moderatur. Huius gestiones tres vti & tria opera cernimus in omni tum stirpium, tū animantium genere, quę defecta non sunt & oblæsa vt mulus: eæ sunt, procreatio, nutritio & accretio: opera autem sunt stirps surgens è semine, aut qui vtero geritur fœtus ac fingitur: augescēs stirps aut animal: hoc saluum & vita conseruatum. Tres præsunt illis effectrices facultates, procreatrix altrix & quę autrix appellatur.

Quo tempore quæque facultas dominetur.

Quo tempore fœtum gestat fœmina, omnes tametsi in commune idemq; opus conspirant, procreatrix tamen illa vis domina tum habet: edito iā partu ea languescit moxq; aboletur vt dentes emiserit, quumq; ab editione nulla iam pars gigni videatur, dentium duntaxat gignendorum gratia hæc manet incolumis: deinde augendi facultas viget, dum ad magnitudinis constititutum certumq; modum hūc prouexerit. Quod reliquum est vitæ tempus, in solius altricis est potestate: quæ quum vitæ totius sit comes & conseruatrix, primis illa vitæ ætatibus aliarū duntaxat erat administra & auxiliaria: vt in vtero ea quæ ad

augendum valet, procreatrici ſubſidio venit atque ſuffragatur. Itaque prima ſeminis natura ab initio tribus illis eſt inſtructa facultatibus, quas inde naturales appellarunt. Hæ ſunt vnius eiuſdemq; partis animę multæ vires, quę propriis ſe operibus exuſcitant & expromunt. Si fœtus utero geſtatus tribus illis continetur, editus vero dum adoleuerit duabus, reliquo uitæ curriculo vnica: quonam illæ auolarunt? perierunt ne prorſus an illic præterea ignauæ iacent & quaſi feriatæ? Perſiſtit vna quidem facultatum ſubſtantia in diem vitæ ſupræmum, neque à ſuis illa uiribus manet deſtituta, quorſum enim genito iam animali eoq; edito debeat procreandi uis perire? quid illam ſuſtulerit? Verum quoniam prima illa ſeminis natura quo vires ſuas exprimat, idoneo corporis alicuius & caloris adminiculo indiget, citra cuius opem ne minimum quicquam efficere poteſt: quum certe aut mutila erit & uiolata corporis integritas, aut ad effectionem materia deficiet, tum illa uacabit finemq; conſtituet operi. Vt igitur magnetem allio perunctum quia ferrum allicere non poteſt, trahendi facultate orbatum dicimus aut ſaltem præpeditum: & cui ſuffuſio oculi aciem perſtringit, is obcæcatus dicitur, eiq; adempta cernendi facultas aut certe impedita: ita & qui ſenio confectus effœtum corpus & emeritum adeptus eſt, augeſcendi aut partes nouas gignendi facultatem non habet: & quæ in illo eſt naturalis pars animę, ſi forte illæſa ſtatuitur, intercepta tamen eſt & corporis vitiis irretita. Iam uero quæ & quot ſingulis naturalibus facultatibus ſubſint partes, excutiendum explicandumq; eſt. Procreatio motio eſt quæ ad nouam ſubſtantiam perducit. Dum

Quæſtio.

Solutio.

Qua ratione facultas quædam pereat.

Procreatio quid.

autem quæuis ſubſtantia in alteram commigrat, vt ſemen in os aut in cartilaginem aut in neruum, ea propriæ eſſentiæ commutationē & conuerſionē neceſſario ſubit, alioqui enim eadem ſubſtantia maneret: ſimul vero eadem in aptam & conuenientem naturæ ſuæ figurã cõformatur: hiſq́ duobus abſoluitur eius procreatio, ſubſtantiæ commutatione & conformatione.

Procreatricis facultatis partes duæ.

Ergo quum ſit ſua cuiuſque actionis vis quædam efficiens, erunt ſanè procreatricis facultatis immutatrix & conformatrix (hæc quidem vſu mollienda ſunt) non vt duæ ſpecies, ſed vtique partes, quibus illa abſolute cõpletur. Vna partis vniuſcuiuſque ſubſtãtiam qualem cernimus, ex ſemine produxit: altera figuram illi compagemq́ & ſitum propriis vſibus idoneum contulit. Ergo quot ſunt in nobis ſimilarium partium ſubſtantiæ, totidem planè recenſere licet immutatricis illius partis ſpecies, quarum ſuam quæque ſubſtantiam propria quadam commutatione extulit. Alia enim oſsis, alia nerui eſſentiam complenit, & ſimiliter vniuſcuiuſque partis ſubſtantiam ſua quędam facultas ingenuit, cui liceat à partis natura nomen imponere. Adhũc propemodum multas quiuis inſtituere poſsit conformatrices partis differentias, vt ſua cuique inſtrumento præſit, quæ propriam ei figuram atque poſitionem aſciuit. Omnes hæ quidem ad inmmutatricem & conformatricem referuntur ac pertinent, quæ duę unius procreatricis ſunt partes. Huius autem proprium hoc munus eſſe diximus, partes ſingulas ipſumq́ adeo fœtum perficere.

Vis quæ ſemen generat dici non debet procreatrix.

Quæ in adultis nobis facultas ſemen conficit, & in fœtus conſtitutionem exhibet, procreatrix dici non meretur, alioqui quæ vel ſanguinē vel lac vis generat

procreatricis quoque nomen ſibi uendicaret: neq; qui ſemen confert proprie generator eſt, non enim hic fœtus particulas effingit aut profert. Abundanter igitur ſic enumeratæ uideri poſſunt quęcunque procreatrici parent facultates. Altrix porro eſt quæ adiectum alimentũ in corporis ſubſtantiam conuertit eiq; aſsimilat. Quum enim corporis noſtri ſubſtantia aſsiduo fluore uariis ex cauſis continenter diſsipetur, neque tamẽ præpropere abſumi & conſeneſcere id ſinant alimenta proprium certe altricis facultatis munus eſt nonnihil ſubſtantiæ pro diſperdita reſarcire; quod quidem uel par eſt ei quod effluxit, uel eo vberius uel parcius. Actio qua id efficitur nutritio eſt, nempe adiecti alimenti in corporis ſubſtantiam conuerſio & aſsimilatio: quæ omnino triplex deprehenditur, una priorem corporis habitum conſeruat, altera extenuat, tertia ſaginat & amplificat, Animans omne quoad uitam degit neceſſe eſt quodãmodo nutriri, ſiue firma id, ſiue ægra ſit ualetudine: nunquam enim otio perfruitur illa vis alrtix, vt quam planè naturalẽ eſſe conſtat. Obiici autem poteſt corpori nihil aſsimilari, quod non plenè conuerſum ſit & commutatum: atqui ea commutatio nutritio eſt: non aliud igitur fuerit nutritio quàm procreatio, in qua ex alimẽto tanq̃ ex materie, portio quædã ſubſtantiæ corporis progignit. Verũ id quidem dũ os aut neruus alitur, aliquid fieri: at nihil ꝓrſus fit qđ ante non eſſet. Prius enim & os erat & neruus, neq; ad hæc ſimpliciter facta eſt mutatio, neq; ad ſubſtantiã ſe ſuis uiribus ſuſtinentem & ſolitariã, ſed ad eã quæ pars ſit alterius. Sũt qui non inepte hoc ſtatuũt diſcriminis, nutritionẽ motũ eſſe ad materiã, quæ prius exiſtente forma ornet: procreationẽ

Altrix facultas quæ.

Nutritio quid.

Nutritionem à ꝓcreatione differre.

vero motum eſſe ad formam. Commutationem igitur quæ ad ſubſtantiam ſimpliciter & per ſe fit, procreationem: quæ vero fit ad ſubſtantiam alteri iam per ſe conſiſtenti adhærentem, hanc nutritionem appellemus. Augendi facultas eſt, quæ corpus quoquouerſum porrigit atque profert. Ipſa autem illius geſtio accretio eſt, nempe corporis quoquouerſum porrectio atque prolatio. Quod corporis eſſe dico, non de vnaquaque parte accipiendum: non enim ſi quid in maiorem carnis molem atque tumorem dilatatur, id continuo augeſcit: ſed tota incrementi ratio ad ſolidas duntaxat animantium partes, maximeq́; ad oſſa pertinet, quæ ſi creſcunt, animal pariter vniuerſum creſcit, quanquã idipſum fortaſſe tum macie extabeſcit. Quoquouerſum autem porriguntur, dum in longitudinis ſimulq́; latitudinis & altitudinis dimenſiones contendunt atque diffunduntur, quod ſolius naturæ eſt opus: nulla enim ars poteſt corpus, quantumlibet tenerum atque ſequax, integra continuatione in omnem partem dilatare, ſed ſi in longitudinem protrahetur, neceſſario fiet aut latitudo aut altitudo contractior. Augetur autem proprie quod ortum iam eſt, & integram formæ ſuæ abſolutionem obtinet. Si enim ad hanc etiamnunc progreſsio ſit (veluti quum domus exędificatur) non vtique accretio, ſed conſtitutio quædam eſt. Si priſtina ſpecies excedit (ceu dum aqueus humor raritate diffuſus vertitur in aera) occaſus quidem eſt & interitus non accretio. Imo neque ſi aqua ſic raritate funditur vt ſuam inſuper ſpeciem retineat, augeri tum putetur ſed rareſcere: q̃a veterem ſuam ſoliditatem non retinet. Quod igitur accreſcit, integra id iam ſpecie abſolu-

Auctrix quæ.

Accretio à procreatione differt.

tum eſt, neque illam incremento mutat, & priſtina continuatione ſoliditateq́ corporis ſeruata quoquouerſum porrigitur & extenditur. Ex his palam fit quantum ab ortu uel interitu diſtet accretio: in illis ad nouam ſubſtantiam, hic ad amplitudinem & molem fit progreſſus: gignitur quod nondum eſt neq́ ſpeciem obtinuit, augetur quod forma perfectum conſiſtit. Si quod augetur priſtinam ſoliditatem debet aſſeruare, neceſſum eſt hanc nutritione alimẽtiq́ appulſu confirmari, ut quod auctum eſt in ampliorem molem fuſum, inde ſibi robur firmitatemq́ conciliet. Sic igitur accretioni affinis eſt & coniuncta nutritio, vt nequeat citra eius opem compleri. Exiſtimari hoc loco fortaſſe poſsit, ætate adoleſcendi dum ſequax eſt corpus, pleniorem vberioremq́ nutricationẽ, eſſe eam accretionem quã proponimus: quod ipſum ſequutus Auicennas cenſuit incrementum fieri non poſſe niſi vberior alimenti fiat acceſsio, quàm propriæ ſubſtantiæ deceſsio.

Nõ qcqd plenius alit̃ & pinguescit, augetur. Prima ratio.

At vero plerunq́ cernimus, tum pueros, tum adoleſcentes febribus diuturnisq́ morbis oppreſſos, grandi macie torreri atque attenuari, qui tamen interea incrementum capeſſant. Hi quum parcius alantur, planè declarant accretionem neque pleniorem nutricationem eſſe, neque illi perpetuo tanquam comitem aſsidere.

Secunda.

Quinetiam quod ſit vniuſcuiuſque viuentis corporis certus & conſtitutus incrementi, modus, ad quem non niſi pedetentim ſtatisq́ temporum ſpatiis peruenitur: quod etiam plerique eo ſint ſtatu, ut licet vberrime ſe ſaginent atque pingueſcant, nunquam tamen liberalem illam proceritatem attingant: palã detegit altricem facultatem ab ea quæ in augendo eſt, non modo appellatione, ſed & functioni-

bus & editis operibus plurimum diſsidere. Augendi facultas non quemadmodum altera circa alimentum negotiatur, ſed circa corporis partes ſolidas: has enim quoad ſinunt, in omnem partem efferre atque dilatare, proprium illius eſt munus. His auctis tum deinde altrix facultas adnititur alimentum apponere, affigere & aſsimilare, non modo quantum effluxit, ſed & largius ac fuſius, quo laxiores factas capacitates affatim impleat, conſeruetq́ pristinā earum ſoliditatem atque robur.

Quatuor facultatum ſubſidio altricem indigere. Cap. IIII.

Quatuor facultates quæ nutrici miniſtrāt

FAcultatum naturalium numerus vt impleatur, ad altricem reuerſione facta, quæ illi tanquam auxiliariæ vel adminiſtræ parent huc referendæ videntur. Sunt autem hæ attrahens, expellens, continens, concoquens, quarum neceſsitate corpus alitur & ſuſtinetur.

Atractricis neceſſitas.

Nulla enim eſt ne minima quidē corporis particula, quam nō alimenti benignitas attingat. Id autem non eo appellit per ſe impetuq́ ſuo motum, quemadmodum nos ex inſtituto quodam & arbitrio in forū concedimus: ſic enim nūquam in ſuperas, ſed omne in inferas partes quę ſub iecore ſunt, grauitatis pondere fluminis inſtar illaberetur. Quare neceſſe eſt aut alieno externoq́ pulſu agitatū illuc protrudatur, aut allectū trahatur. Atqui ex ventriculo aut iocinere, ſi per venas in omne corpus pulſum excurrat, vtile pariter ac inutile permixte illuc confluet, neque quod familiare eſt & amicum, parti cuique ſuum conferetur. Reſtat igitur vt ſit ſua cuiuſque particulæ vis attrahendi, quæ quod illi familiare eſt & conueniens, ex ſangui

nis mole priuata benignitate prolectet. Quum enim partium corporis perampla ſit uarietas ob quam non omnes vnius & eiuſdem alimēti ſuauitate paſcuntur, neque eiſdem delitiis capiuntur, erit cuiuſque partis quædam uis & facultas, quæ quod ſibi aptum erit & iucundū ueluti ſugat & alliciat. Sic ſtirpes è terra amœnum ſuccum, ſic lapis heraclius ferrum, ſic & purgantia medicamenta unumquempiam è corpore humorem, naturam ſubſtantiarumq́; ſimilitudine trahunt. Ea ſi eſt facultatis attrahentis neceſsitas vnicuique parti ingenita, neceſſe eſt ſimul & expultricem quandam ineſſe, quæ quod inutile eſt & ſuperuacaneum depellat. Vt enim conuenientis amicitia atque deſiderio res vnaquæque trahit, ita par eſt eandem odio & offenſione concitatam, quicquid ſibi noxium eſt & infenſum extrudere, aut certe reſpuere. Trahit porrò vt quod familiare eſt ſibi adnectat, eiuſq́; ſuauitate perfruatur, & ſibi tādem prorſus aſsimilet: quod dum efficit, id neceſſario continet & conſeruat (alioqui enim nequaquam eo frueretur) dum autem diutius continet idipſum proprio calore mitigat, immutat atque concoquit. Quare præter attrahentem & expellentem neceſſaria quoque intelligi poteſt continens atque concoquens facultas. Eſt & altera demonſtrationis horum neceſsitas. Vnumquodque alimenti genus, ſeu panis, ſeu caro, ſeu fructus quiuis aut uinum ſit, ſi animo & cogitatione complectamur, plurimum à corporis noſtri natura diſtare uidebitur, neque poſſe in noſtram ſubſtantiam conuerti, planeq́; aſsimilari nobis, niſi multifariam uarieq́; mutatum. Neque vero id vniuerſum concoctione mutari poteſt: nam quantumcunque benignum & ſa

Vnde nata uis attrahendi.

Expultricis facultatis neceſsitas.

Alia demonſtratio quatuor facultatum naturaliū

miliare ſit, alteram partem idoneam ad corpus alendum, alteram diſcrepantem habet & ineptam. Hanc quidem conuenit è corpore eiici, ne ſuccorum ſalubrium commodis officiat: quare uis quædam & facultas in nobis admodum neceſſaria eſt, quæ pernitiem tantã exturbet. Alimenti quicquid vtile relinquitur, & ad corpus nutriendum conueniens, niſi in partes corporis ſingulas accedat, eas alere non poteſt: atqui ad eas non adit ſuopte impetu: neceſſe eſt igitur alliciatur, & attrahatur. Tractum autem adiectumq́ꝫ niſi aliquãtum retentum quaſi adhæreſcat, concoqui non poteſt: non enim quod aſsiduo huc illucq́ꝫ rapitur, concoctionem facile ſubit, ut quæ non ſic momento temporis compleri poteſt. Quapropter quandam in nobis neceſſe eſt uim ineſſe, quæ alimentum contineat: in ſumma uero quatuor facultates naturales ſuas cuique parti inſidere, quæ nutrici auxiliariæ ſint & miniſtræ. Nunquid quæſo aliquæpiam his inſuper addendæ ſunt & afferendæ? Alimentum quum iam in partem influxit, primum quidẽ ei apponitur, deinde agglutinatur & adhæreſcit, tum demum perfecte aſsimilatur, neque vlla nutritionis integritas poteſt exiſtere, quã non præueniat agglutinatio, & ante hanc appoſitio, uariæ quidem functiones ex proprijs effectis conſpicuæ. Cæterum hæ non ex alijs, ſed ex narratis duntaxat facultatibus proceſſerunt. Etenim appoſitio attractionis eſt finis, & idcirco vnaquæque pars alimentum trahit, ut id ſibi iungat & apponat: agglutinatio uero tum retentionem, tum concoctionem conſequitur, eſtq́ꝫ neceſſarium vt dum alimentum concoctione concreſcit ſitq́ꝫ craſsius, retẽtum id parti ſimul affigatur. Ipſa porrò aſsimila-

Reliquas oẽs naturales functiones ad q̃tuor eas facultates referri.

tio naturalium functionum suprema & tanquam finis, concoquendi facultate perficitur: hæc autem facultas summa quum sit in quam reliquæ contendunt, vna præ cęteris iure debuit altrix facultas appellari. Huic aliæ subministrant omnisq́ nutritio quatuor duntaxat naturalium facultatum ope completur.

Præter eas quatuor, non aliam quandam esse naturalem appetendi facultatem, aliam internoscēdi, aliā secernēdi. Ca. V.

NOn leui quidem disputatione philosophi mediciq́ certant, sitne in stirpibus appetendi facultas quæ illas ad trahendum impellat. Omnes quidem mirifice congruunt naturalem quendam appetitum rebus inesse: atq́ vt animantia non nisi appetitu animali incitata progredi & incedere, sic neque stirpes, neq́ corporis nostri particulas quicquam allicere aut depellere, nisi illius naturali appetitu odio ve stimulatas. Quod enim familiare sibi iucundumq́ est, idcirco trahūt & alliciunt, quia illius desiderio tenentur: quod vero nociturum & aduersum est, id quia despuunt & aspernantur, expellunt. Cæterum in hoc tota controuersia est, num vt in animalibus, ita in stirpibus, & in his quę sola duce natura reguntur, propria quædam instituenda sit appetendi facultas. Hanc equidem minime necessariam duco, sed quæcunque attrahit, eadem quod familiare est atque salutare appetit: hoc autem iucundum est & amicum quia simile: similitudo quippe amicitiam, amicitia desiderium seu appetitum, appetitus attractionem mouet. Sic propemodum & quæcunque expellendi facultas est, eadem quod noxium & pestiferum est

auersatur & respuit, quia inimicum atque dissimile. Hinc autem alia difficilior quæstio existit stirpesne ea sensu quodam, vt nos, percipiant & internoscant quæ sibi salutaria pestiferave sunt. Non pauci illas quemadmodum & corporis nostri particulas naturali quadam cognitione duci arbitrãtur, iisq; vim tribuunt internoscendi salutaria à pestiferis. Hanc discernẽtem & quæ suauia insuauiaq; distinguit facultatem, sensum quendam appellant, non vtque ceu aspectum, auditum, odoratum, gustatum, aut tactum: sed proprium quendam & naturalem sensum, qui quæ nutrire posśint & quæ secus, duntaxat diiudicet. Itaque non modo uentriculum, iecur, partesq; singulas, verumetiam frutices existimant suauium & idoneorum sensu atque voluptate affici, hæcq; si desint protinus appetere, quia uero appetant eadem attrahere, ut tandem optatis fruantur & uoluptatis fructum percipiant. Hæc Platonis consulta esse perhibent, quem constat stirpes nonnunquam animantes appellasse. At vero Aristoteles his aduersatur, qui satis omnibus atque plantis vim illam insidentem salutarium & idoneorum attractricem, censet appetitu solo naturali impelli, citra vllam utilium cognitionem. Neque ullam stirpibus vim inesse posse, quæ idoneum ab alieno discernat & internoscat, sed hoc altioris duntaxat illius esse facultatis quam communem sensum appellant. Appetitus autem is, ut cæteris quibusque rebus est suus, grauibus vt deorsum ruãt, leuibus ut in sublime conuolent: sic propemodum magneti purgãtibusque medicamentis appetitus est ingenitus attrahendi quod sibi affine est & amicum, stirpibus conuenientem succum è terra sugendi. Hunc uero ap-

petitum incitat & impellit non ſenſus aut cognitio, ſed penuria & indigentia eius quod familiare eſt & iucundum. Ergo ſubſtantiarum conuenientia atque ſimilitudo amicitiam parit, quumq́ ſimilis atque iucundi erit indigentia, hæc appetitum ſuſcitabit naturalem appetitus attractionem, eoq́ fruetur attrahendi facultas, ſiquidem præſens id eſt, nec aliunde impedimentum obtingit. Nulla igitur neceſsitate introducenda eſt diſcernendi & internoſcendi facultas, cuius conſilio atq; prudentia ſtirpes corporisq́ noſtri ꝑticulę regi viderent.

Non aliter quæ de ſecernente & ſeparante facultate controuerſia eſt, dirimitur. Quod enim renes ſerum à reliquo ſanguine ſecernãt, quòdque natura in morbis poſt cõcoctiones, humores ſecernat & ſuperuacuos exigat, quo tempore fiunt iudicationes: ꝙ denique oporteat concoctionem præire, ſubſequi uero ſecretionem, & poſtea euacuationem, ut bona ſit criſis, omnes quidem fatemur. At vero ea ipſa ſecretio non propriæ cuiuſdam eſt facultatis, ſed aut excernentis aut attrahentis opus. Quæ enim facultas poſt factam in morbis cõcoctionem confuſos in uenis maioribus humores puros ab impuris ſecernit, eadẽ eſt expultrix, quæ nihil depellere poteſt, quod non ante à reliqs quaſi euulſerit. Quæ uero ſupuacuos humores è iecoris ſanguine ſecernit, ea ẽ attrahendi vis, quæ tum in liene, tum in bilis folliculo conſiſtit: & quæ ſerum ſeparat à ſanguine, eadem eſt vis attrahendi renum. Sic & è ſanguinis mole quæ in venis eſt maioribus, partes ſingulæ quod ſibi familiare eſt, eadem facultate ſecernunt qua attrahunt. Quocirca ſecretio nõ proprię cuiuſdã facultatis eſt opus, ſed uel expulſionis uel attractiõis initiũ.

Aliis partibus alias facultates naturales eſſe valentiores, iisq́; propria quædā functionum inſtrumenta deſtinata eſſe & attributa. Cap. VI.

Actiones propriæ. Actiones cōmunes

Quæ facultates, quibus partibus maxime uigent.

Naturales facultates quæ habēt inſtrumenta.

PArtes corporis tanta conſenſione inter ſe coniunctæ ſunt, ut omnes communiter totius cōmodis vtilitatiq́; inſeruiant, omniūq́; vſus in id vno quaſi concentu conſpirent. Harum actiones quæ naturales appellantur, duplices exiſtunt: aliæ propriæ vni cuipiam addictæ parti, vt oſsi ut cartilagini, & reliquis quoque omnibus: nulla enim pars eſt in nobis uel minima, quæ non ſeipſam alat atque conſeruet: aliæ communes omnium partium gratia comparatæ, quales ſunt quæ in ventriculo & iecore præter proprias conſiſtunt, ad totius partiumq́; omnium vtilitatem & commodum natæ. Sic œſophago manifeſta vis eſt alimentum trahendi, ſic ventriculo vt & iecori præter proprias, communes illæ omnes inſident, inter quas tamen vis illa ad concoquendum valens excellit. Sic in inteſtinis expultrix validiſsima, concoctrix infirma ineſt, reliquæ duæ deficiunt. Renibus eliciendæ è venis vrinæ, facultas præſtantiſsima, eiq́; profundendæ & deiiciendæ non imbecilla: reliquarum autem ii ſunt expertes. Sic denique vtero vis continendi robuſtiſsima, qui fœtum nouem integris menſibus reconditum gerat: nec parum huic validæ allectandi ſeminis & fœtus exigendi vires, at concoquendi prorſus nullæ. Itaque partes illæ vt & aliæ nonnullæ, quæ non modo priuato, ſed publico quoque munere funguntur ac vigent, inſtrumētorum ſpeciem acceperunt, & iis muneribus ad quæ in primis

ſunt propenſæ ſtaminum villorumq; propriū genus adeptæ ſunt. Triplex autem eſt hoc illorum genus, alia enim recta ſunt in longitudinem porrecta, alia tranſuerſa quæ ad pares rectosq; angulos in illa feruntur & incidunt, obliqua alia quæ oblique & ad impares angulos in recta incidunt. Quanquam igitur cō coquendi vis nullum ſtaminum genus, ſed humidum duntaxat calorem nobis ingenitum ad concoctionem accommodat, reliquæ tamē quæ motu quopiam munus ſuum explent, villis indiguerunt: attrahens quidem rectis, trāſuerſis expultrix, continens obliquis. Vt enim in muſculis villi nutu noſtro & arbitrio contracti, & ad ſuam originem quaſi reducti motum efficiunt: ita & naturalibus inſtrumentis, recti villi ſolius naturæ inſtinctu contracti breuioresq; facti alimentum attrahunt: tranſuerſi autem aſtricti, ſubditam capacitatem in anguſtiam adducunt, & quicquid ea concipitur detrudunt: cæterum obliqui villi quia intenti, nec breuiorem nec anguſtiorem partem reddunt, ſeruata quadam naturali æquabilitate & conſtantia, omnia planè continent, nihilq; vel attrahunt vel expellunt. Cuicunque igitur naturæ inſtrumento triplex huiuſmodi facultas acceſsit, triplex etiam villorum genus eſt cōceſſum, alias tunica ſimplici vt in vtero, alias vt in ventriculo duplici. Quibus vero iſtarum virium vnica data eſt vt inteſtinis, iis (tāetſi geminæ ſunt tunicæ) ſimplex villorū genus obtigit. Quapropter facultatum parti vnicuique aſsidentium numerus ex functionum varietate cognitus, villorū differentias explicat: econtrario quoque villorum varietas cōſectione cognita renūtiat quot cuiuſque partis ſunt facultates, gulę ventriculi, inteſtinorum, arte-

Quod uillorum genus cuiq; facullati ſeruiat.

riarum, venarum, uteri, utriuſque ueſicæ, & aliorum ſi plura his publica naturæ ſunt inſtrumenta. At uero quæ ſibi duntaxat priuatiſq; commodis dant operam, ut oſſa, ut cartilagines, etſi quo ſe alant naturalium facultatum ſpecies omnes aſſequutæ ſunt, nullius tamen villi opere indigent, ſed ingenita ui omnia efficiunt & edunt. Neque porrò ventriculus neque inteſtina ut ſe duntaxat alant & conſeruent, ſuos uillos ad proprii alimenti attractionem & retentionem, aut ad ſuperuacaneorum depulſionem applicant & accommodant. His iam uideor vniuerſam principum naturæ facultatum ſummam attigiſſe, necnon reliquarum omnium quarum illæ opera & miniſterio utuntur, numerum percenſuiſſe: quocirca tempeſtiuum erit ad animalium facultatum differentias ſermonem transferre.

Peculiares facultates uillis nõ indigere.

Externæ ſentiendi facultates.
Cap. VII.

FAcultatum animalium quæ nõ utiq; ſtirpibus, ſed ſolis animantibus obtigerunt, vnde & illis nomen acceſsit: duo prima ſummaq; genera exiſtunt: aliæ rationis ſunt participes, huius expertes aliæ, quæ ſenſus duntaxat impetu feruntur. Quæ brutis animantibus ſupra naturalem illam uim, moderatur præcipuamq; adminiſtrationem tenet ſentiens anima, tota quidem eſſentia ſimplex eſt, ſui tota perſimilis, neq; ut corpus ex partibus coagmentata diſparibus: alias vnum eiuſdemq; generis nequaquam id eſſet quod ex ea conſtaret. Huius tamen vnius effectione & opera animal cernit, odoratur, audit, guſtat, tan-

Facultatum animalium demonſtratio.

git atque tractat: quinetiam mouetur, rerum discrimina internoscit, cogitatione fingit, somniat, meminit. Hæc vnius & eiusdem sunt essentiæ munera, non tamen ea dum exequitur & perficit, vno similiq; modo se semper exhibet, sed ut uaria corporis instrumẽta ad effectionem accommodat, ita alias aliter sese exprimens illa profert. Vnde quum sic discretæ sint horum munerum gestiones, ut possint singulæ seorsum atque separatim consistere, neque vna quapiam concita sit necesse alias continuo proferri, aut una pereunte reliquas omnes pariter occumbere: optima fit ratione ut sua sit cuiusque propria quædam facultas, sintq; totidem sentiendi facultates, quot functionum differentias numerando percensuimus.

Aĩalium facultatũ diuisio & numerus

Vniuersum igitur animalium facultatum genus ita partiemur, ut aliæ rationis, aliæ sensus sint effectrices: harum autem quæ brutis animantibus imperant, aliæ externa sentiunt, aliæ loco mouent, aliæ cognoscunt. Quæ demum externa sentiunt quinque statuuntur, cernendi, odorandi, audiendi, gustandi, atque tractandi. Qua uidet animal, ea ipsa facultate nec audit, nec odoratur, nec gustat, nec tangit, uti neque ex aduerso fieri quicquam potest: tanta scilicet est inter eas distantia, quam & instrumentorum & obiectorum in quæ incumbunt uarietas peperit.

Facultatem esse formam instrumẽti.

Quocunque sentimus, id quemadmodum cæterorum corporum vnumquodque, ex subiecta materia & specie constituit: sentiẽdi instrumentũ tanquã materia est, sensus tanquam forma & ratio.

Videndi facultas.

Aspectus qui facultas est uidendi, tanquam forma in crystallino oculi humore consedit, qui pellucidus primum est cernendi orga-

num:circumfuſum id humoribus,tunicisꝗ ſeptum,quæ vſum ei conferunt, vt melior completiorꝗ ſit viſio. Cernit quidem ſimpliciter viſus cryſtallino,integre uero ac perfecte oculi inſtrumento: ſub hunc autem ſenſum veniunt ii maxime colores qui corporibus per ſumma inſident. Eos enim hic vnus præ cæteris internoſcit diſcernitꝗ ſingulos,cæterorum autem nullus. Quocirca cernendi facultatem eam eſſe definimus,quæ in oculo ſita colores citra materiem,per medium re ipſa conſpicuũ excipit. Quum autem vnuſquiſque ſenſus à prima anima quaſi præciſus abiunctusꝗ videatur, & ſua cuique ſpiritus portio illinc ad functionem & miniſterium tributa ſit, poterit reliquis ad uiſus exemplum finitio accommodari propria. Præcipuum audiendi inſtrumentum eſt aer quidam prætenuis auribus ingenitus, membrana obductus, ad aurium intimã capacitatem poſitus,quo audientis nerui à cerebro ducti extremum pertingit. Hic enim ingenitum eum aerem atque ſpiritum, qui primum eſt audiendi inſtrumentum ambit,quẽadmodum opticus in oculo neruus cryſtallinum humorem: ſic in omnibus per influentẽ ſpiritum & per neruum maxima inſtrumento ſocietas intercedit cum intimo ſentiendi principio. Huic igitur aeri inſidens audiendi facultas ſonum vere percipit, eiusꝗ diſcrimina diiudicat. Odorandi proprium inſtrumentũ extra caluam nõ excidit,reſpirantibus quibuſque animalibus opertum & penitus conditum in iis extremis cerebri, quæ ad naſi ſummum pertinent. Vnde intelligitur hos quinque ſenſus non quòd foras exprompti ſint & promineant: ſed quòd externarum rerũ propriis organis cognitione capiant,idcirco exter

Definitio

Audiẽdi facultas.

Odorãdi facultas.

Vnde nomen habeant ex

nos appellari. Illic conſtituta odorandi facultas per narium ductus, vna cum ſpiritu hauſtos rerum odores comprehendit, qui ſubiecta eius ſunt materia in qua ſolet verſari. In his porrò maximè neruis quos ad linguam, ad palatum, ad fauciumq́ regionem diſpergi narrauimus, guſtandi facultas conſedit, rerum ſapores internoſcens, ſpongioſæ eius carnis adminiculo qua lingua prædita eſt. Cæterum uis tangendi nullo proprio cõcluſa organo coercetur, ſed quum tactus ad animantis vitam maximè videretur neceſſarius, toto corpore æquabiliter fuſus eſt. In his autem neruis potiſsimum collocatur, qui duriores iam facti intro foraſq́ commeant: per quos corporum omnium tractabiles qualitates animaduertit. Hæ non ut colores, ſapores, odores, aut ſoni, vno poſſunt nomine deſignari, multis quidẽ contrariorum pugnantiis diſcretæ: quarum extrema ſunt calor & frigus, humor & ſiccitas, mollitudo durities, aſperitas, læuitas, grauitas & leuitas. Hinc nonnulli complures tactus inſtituerunt, qui has ſeorſum differentias perciperent, quaſi ex obiectarum qualitatum varietate ſenſuum numerus petatur: non ſic autem, ſed ex organorum differentia facultatum numerus æſtimandus. Atqui vnum eſt atque ſimplex tactus inſtrumentum. Diſtat præterea ſenſus hic à cæteris quòd nõ omnia ſubiecta prorſus ſentiat: quæcunque enim obiecta ſibi temperatione ſimilia offenderit, non ſentiet, quia ab illis nihil patitur. Senſus autem non niſi perpeſsione quadam fieri poteſt. Reliqui vero ſenſus eas omnes quæ ſub ſe recidunt qualitates ſentiunt, ab hiſq́ patiũtur: quia diſsimiles ſunt omnes. Commune autem eſt omnium ſenſuum, vt ſit vnuſquiſque

terni ſenſus.

Guſtandi facultas.

Tangẽdi facultas

Facultatum differentiæ ex inſtrumentis.

Omnem ſenſum pceptione affici.

poteſtate talis, quale idipſum eſt quod percepturus eſt hoc enim extrinſecus poſitum ſenſum impellit ac mouet: quòd ſi ſenſus ab ſubiecta re afficitur, neceſſe eſt tum ſimilitudo tum diſsimilitudo quædam intercedat. Inter motus quidem initia, ſimilitudo: quum finis attingitur, diſsimilitudo: quod quomodo fiat, plenius ſuo loco recitabitur. Commune præterea eſt, ut unuſquiſque tum ſubiectas ſibi res cognoſcat, tum earum priuationes, tum uero exceſſus immoderatos, ſed uia rationeq; diuerſa. Quandoquidem propria obiecta & idonea blande impulſus excipit, priuationes nulla irruptione, nullo inuitamento laceſsitus: exceſſus autem & exuperantias non citra offenſionem oblæſionemq; ſuſtinere poteſt: vnde & illas quia graues ſint & uiolentæ, multi non ſentiri putant. Itaque diſtant inter ſe ſenſus omnes, longeq; ſunt diuerſæ atque ſeiunctæ eorum facultates, non modo ex rei quæ comprehenditur natura, uerumetiam ex proprio cuiuſque inſtrumento. Hoc uiſui aqueum eſt, & pellucidum: nam oculus multiplici humore perfuſus eſt, à cerebro conſtitutus atque profectus, quod omnium partium humidiſsimum eſt & frigidiſsimum. Auditui aereum eſt inſtrumentum, odoratui igneum, quemadmodum & odor exhalatio quædam eſt fumoſa & ignea: tactui inſtrumentum datum eſt planè terrenum, guſtatui(quia ceu tactus quidam eſt)id etiam terrenum, ſed humoris quoque alicuius particeps.

Facultatum differentiæ ex inſtrumẽtis.

Interiores ſentientis animæ facultates. Cap. VIII.

SEntiens anima duas cognoſcendi facultates obtinet, externam, in ſenſus quinque tanquam in ſpecies diſtributam, & interiorem. Hæc porro ſpecies habet, uim diſcernendi cōmunem, uim fictricem, & eam quæ meminit atque recordatur. Has quidem omnes unius animæ non tanquam partes, ſed utique facultates eſſe, perſpicuum ex iis fit, quæ de partiū & facultatum diſcrimine à nobis ſunt prodita: quæ quemadmodum diuerſæ ſint, & ab eadem eſſentia dimanent, deinceps aperiendum.

Tres interiores ſentiētis aīæ facultates.

Sentiens ea & cognoſcens anima in cerebri quidem corpore tanquam in arce & propria ſede penitus inſedit, quod inde proprium ſentiendi inſtrumentum appellant. Id etiam primariū ſenſum dixere, quòd reliqui ſenſus externi ei omnes circumiecti proximè aſsideant, in quos & in omne corpus neruorum propagines diſperſæ ſunt, quibus anima uires ſuas effundit. Vt enim ab orbis ambitu lineæ partes tanquam radii in centrum deuergunt, ſic à ſenſibus quædam & foramina patent, per quæ hauſtæ rerum imagines in illud tanquam in arcem confluunt. Harum autem æſtimator & arbiter eſt princeps ille ſenſus, quem communem & intimum appellant. Nigrum ab albo poteſt unus aſpectus diſcernere, & calidū à frigido una tangendi facultas: quæ uero dulce ab albo diſcernat, atq; eorū quę uariis ſubiecta ſunt ſenſibus differētias diiudicet, facultatem quādā eſſe neceſſe eſt iſtis præſtātiorē. Nullus enim externus ſenſus de dulci & albo poteſt iudicium ferre, quòd ea non vnus idemq; ſen-

Senſus cōmunis.

tiat: quemadmodum ſi ego hoc,tu uero illud ſeparatim perceperis, à neutro certe noſtrum

Diſcernē di facultas.

diuerſa illa cognoſcentur. Quoniam igitur multorum ſenſuum ſubiectam materiā, non modo homines, ſed beluæ quoque internōſcunt, neceſſe eſt vim quandam eſſe communem & promiſcuam, quæ uarias illorum imagines complectatur, quæ & ſimilia & diſcrepātia diiudicet. Hæc eſt diſcernendi & internoſcendi interior facultas, quam primam com-

Sēſus cōmunis p̄ſtantia.

munis ille & intimus ſenſus expromit. Hic autem ſubſtantia eſt animæ ſentientis, idq; principium quod vniuerſum animantium genus conſtituit, a quo & animantes omneis vel quæ infimo ſunt inſectorum ordine, ſentientes appellamus. Hic tanquam rex atque princeps ſedem ſtabilem & domicilium certum habet in cerebri corpore, è quo tanquam è ſuggeſto rerum omniū imagines à miniſtris & nuntiis ſenſibus extrinſecus allatas & ante ſe poſitas contemplatur, omnesq; ſenſuum actiones obſeruat. Hic ille eſt quo nos uiſu uidere & auditu audire cognoſcimus. Hic imaginum diſcrimina conſtituit ac de illis ſuum promit iudicium. Ex quo intelligitur communem hunc & intimum ſenſum externis quinque quodāmodo eundem eſſe, hosq; ab illo omnes tanquam à fonte riuulos deriuari: & vim illam primam ſentiendi è cerebro in ſenſum inſtrumenta ſe diffundere, eorumq; famulatu vti & opera. Hæc autem quia ſe varie gerunt, & vnius opificis vſibus ſeſe multifariam accomodāt,

Vis & facultas cōſeruatrix imaginū.

idcirco quinq; exteriorum ſenſuum facultates conſtituere par eſt, ſed quarum ſit vna eadēq; cū ſenſu principe ſubſtantia. Ea eſt igitur principis ſenſus vna facultas, quæ externarum rerum varietates diſcernit, internoſcit, & iudicat,

Altera est vis & facultas conseruatrix, quæ impressiones & uestigia sensuum excipit, continet, & recondit. Quum enim externus sensus in subiectam rem incumbit, simul quoque in eam ipsam fertur interior & princeps illa sentiendi facultas, quæ rem vna percipit atq; sentit: ab externis rebus lacessiti sensus simulachra spectraq; ab eis emissa recipiunt, quæ deinde interiorem sentiendi vim impellunt: hæc tum formas atque imagines rerum quas sensus præbuerunt, retinet & consignat in se. Digressis sublatisve rebus istæ diutius inhærent, & quasi exculptæ conseruantur, hoc indicio ꝙ tum abstractas res sensus ille cognoscit ac percipit, ut cui earum custodia esset concredita. Effigies illæ spectraq; rerum cerebro inusta atque insculpta, obiectum efficiuntur facultatis eius quæ fingit, quemadmodum res externæ sensuum. Hos enim externæ, illam interiores qualitates extimulant. Ab illis ergo excitata alia quædam facultas quæ fictrix appellatur, & quæ tertia est interiorum obiecta spectra apprehendit & concipit: atque vt in sensu tria quidem sunt, res obiecta: uis sentiēs, & actio quæ ex illorum congressu interuenit, ita hæc quoque ratio tribus continebitur, simulachro, facultate fingendi, & ipsa actione, qua externis rebus abiunctis facultas ob simulachrum uersatur. Hæc proprie effictio appellatur, nempe motio facultatis circa rerum duntaxat simulachra atque uestigia. Ex iis autem confusis & permistis plerunque multa fingendo inducit atque profert, quæ sub sensum non uenerant, ut homines uolantes, boues alatos, hocq; à superiore facultate dissidet. Vnde cum in multa feratur nunquam sensu percepta, & quodammodo vim imitetur ra-

Facultas fictrix & imaginādi.

tionalem, ab Ariſtotele intelligentiæ larga appellatione comprehenditur. Iam vero rerum ſimulachra aut leuiter cerebro impreſſa, mox euaneſcunt, aut altius quaſi in theſauros condita, diu tanquam affectiones aut habitus inſiſtunt & aſſeruantur, hæcq; imaginum conſeruatio, cuius ante mentionem feci, memoria eſt, quæ pueris atque ſenibus infirma & inconſtans eſſe proditur, illis quod imaginum impreſsionem ſeruare atque retinere, his vero quia admittere & ricipere non poſsint.

Meditatio.

Hanc confirmat tueturq; meditatio & cogitatio, quę ipſa crebra eſt repetitio atq; recurſio imaginum, quatenus imagines aliorum ſunt.

Memoria duplex.

Eſt & altera memorię ratio quũ quis affectionẽ illam & ſimilitudinẽ rei alterius ſpectat & intuetur, cum temporis pręteriti cognitione quo facta eſt impreſsio: tum enim meminiſſe dicitur, ipſaq; ſpectandi actio memoria eſt, ſed ratione, vt dixi, diuerſa: illa ſiquidem quod imaginem conſeruaret, hæc vero quòd ex imaginis apprehenſione rem ipſam repræſentet. Illa perpeſsio & affectio quædam eſt, hæc vero actio: aut ſi dicere mauis, illa memoria eſt patiens & ſuſtinens, hęc vero agens. Vnde perſpicuum eſſe poteſt inter bruta ea duntaxat meminiſſe, quę ſenſum & notitiã tẽporis habẽt, & quę ſimulachro ſpectato, ſentire poſſunt ſe aliquando rem ipſam nouiſſe. Rurſum eandem animæ partem tempus cognoſcere & meminiſſe, ea autem ſentiens eſt anima. Hæc tamẽ non proprie & per ſe tempus ſentit ſed quatenus motionem & effectionem agnoſcit, quam tempore aliquo acceperat. Sic igitur definiri poſsit,

Memoria propria quid.

Memoria eſt rei abſentis per imaginis ſpectationem, cum temporis præteriti cognitione repræſentatio. Fit autem hæc memoran-

di facultate concita ſtimulataq; ab imagine, quatenus imago eſt exemplarq; ſuum refert. Itaque vt omnes ſentientis animę interiores facultates functionesq; in ſummā referamus, externarum rerum ſimulachra hauſta è ſenſibus in principem intimumq; ſenſum commeant. Horum beneficio princeps ſenſus res externas cognoſcit, diſcernit & iudicat, eoq; munere vis diſcernendi ſe exhibet atque promit. Simulachrorum ſi altior fiat impreſsio, tū conſeruatrix erit memoria, cuius facultas conſeruandi ex cerebri conſtitutione intelligi poteſt qualis quantaq; ſit. In ſpectra & ſimulachra princeps ſenſus incumbens, ſi ſeorſum illa verſat ſpectatq; vt nihil præterea externarū rerum tractet, tum fingere dicitur, & ipſa ſentiendi actio effectio eſt, quam propria fingendi comminiſcendiq; facultas exprimit. Si vero illa non in ſe conſideret, ſed vt ſimulachra & imagines externarum ſunt rerū, tum meminiſſe dicitur, ipſeq; actus memoria eſt, propria memorandi facultate completus. Hæc omnia in ſenſu primario inſunt, neque alterius partis animæ aut cerebri eſt affictio, alterius vero memoria, ſed in ſubiecto eodem inſunt & eiuſdē partis animæ functiones. Vnde intelligitur eos ab antiqua celebriq; philoſophia defeciſſe, qui vim illam ad fingendum aptam cerebri parte priore, memoriam poſteriore collocarunt. Nam vtraque totius eſt cerebri, in cuius toto corpore fuſa eſt princeps ſentiendi anima. Sed de his poſthac fuſius. Satiſne videmur omnes ſentientis animę facultates connumeraſſe, anne præter illas quædam ſint quibus ſomnum capimus & dormiētium irrepant inſomnia? Planè conſtat ſomnum & inſomnia animantibus tanquā munera propriasq; functio-

Numerus interiorum facultatum.

Omnes interiores facultates in eadē parte conſtitui.

Sōnus & uigilia ad intimum ſenſum pertinent

nes attribui: at nequaquam his obeundis aliæ quædam ſunt facultates. Nam ſomnus & vigilia plurimum inter ſe diſtant, & uere oppoſita ſunt, hæc quidem vt actus eſt, ille huius eſt priuatio: quare & eodem vt ſubiecto recipientur conſiſtentq́; , & vnius eiuſdemq́; facultatis erunt. Cuicunque ſenſus ineſt, eidem & vigilia & ſomnus ineſt. Senſus quidem incitatio & motio eſt vigilia, illius autem uinculum & quaſi carcer ſomnus eſt & immutabilitas. Cæterum non vnius cuiuſpiam priuati ſenſus affectiones hę ſunt, ſed primarii illius & communis, quo ſopito neceſſe eſt reliquos etiam ſenſus conſopiri, & tanquam ſatellites eius affectioni accumbere. Itaque quum primum illud ſentiendi inſtrumētum nempe cerebrum, ex laſsitudine aut longis excubiis impotens & incontinens ſui redditur, cæteris officinis ſimul defeſsis neceſſario ſomnus obrepit, in quo vacationem quandam feriarum vice habent ſenſus omnes, ꝙ eorum vires durare & ſufficere operi non poterant. Quamobrem neceſſarius eſt cunctis animalibus ad incolumitatem ſalutemq́; datus & ad quietem. Similis propemodum & inſomniorum ratio. Nam quum ſit inſomnium uiſum id & ſimulachrū, quod ortum & profectum à ſenſibus in ſomno animalibus ſe offert & obuerſatur, id eiuſdem partis animæ eiuſdemq́; inſtrumenti eſſe debet atque ſomnus, & qua parte dormit animal, eadē ſomniat. Dormit autem ſomnumq́; capeſsit communi & principe ſenſu: huius ergo erunt inſomnia, non utique quatenus ſentiens eſt, ſed quatenus cogitatione fingit, & euagantibus ſimulachris laceſsitur. Interpellatur vis illa fictrix motione & imppulſione poſitarum imaginum: idq́; maxime noctu &

Somnus.

Inſomnium cuius ſit facultatis.

dormien-

dormientibus, quo tempore abſolutis ſenſibus iiſq; functionum ſuarum uacationem habentibus, minima quæque ſimulachrorum ueſtigia aduolant confluuntq; ob fingendi uim: quæ per uigilias ſenſibus opere uario detentis, & mente uiuis cogitationibus obruta, offunduntur ſupprimunturq;.

De appetitu & mouendi facultate. Cap. IX.

SVpra ſentiendi cognoſcendiq; vires alia quædam eſt vis appetendi, quam & appetitum dixerunt, clara quidem & aperta functione ſe promens. Nullum enim animantis genus eſt, quod non aliquando impetu atque perturbatione incitetur, quod non rei cuiuſpiam deſiderio pulſetur & æſtuet. Ea illius interior agitatio & animæ motus, appetitio quidem eſt, Græcis ὁρμὴ appellata. Huic nihil commune intercedit cum reliquis functionibus interioribus, ſed à ſingulis diſsidet, à diſcretione, memoria, & effictione, quanquã eas, præſertim uero effictionem, naturali quodam inſtinctu conſequitur. Quocirca & facultas quæ illius eſt effectrix, à cæteris diſtabit, eaſq; tanquam aſſecla ſit comitabitur, eritq; ſentientis animæ ſumma atque ſuprema facultas, quæ cæteris tanquam finis aut princeps inſideat. Neque uero ſolum hominibus, ſed & beluis & ſtirpibus & inanimis ſua quædam ineſt appetitio, ut nihil prorſum natura conſtare poſsit, quod non appetendi facultas impellat. Cæterum id lato peramploq; diſcrimine: quandoquidem & ſtirpes alimentum proliciunt, & omnia generis cuiuſcunque ſint inanima proprio quodam motu aguntur, na-

Appetitio poſtrema eſt facultatum interiorũ

Appetituũ differentiæ.

turali appetitu concita. Eodē & corporis vnaquæque particula, si quando inanita fuerit, quod sibi familiare est alimentum ad se conuertit & rapit è venis. Huius summa vis in iecore considet, è quo tanquam è fonte in omne corpus diffusa, partium singularum uires sustinet. Alter ab hoc appetitus est communis ille sentiens, in cerebro situs, cuius tamen seminaria in alias quoque partes funduntur: maximos quippe ignes & incendia in testes pudendaq; uasa & in os uentriculi natura coniecit: in illos quidem libidinis (sic enim propriè appellatur, quanquam hoc nominis quādoque ad omne cupiditatis genus accōmodāt) in hoc vero liguritionis & cupediæ. Coniecit & fomitem in cor qui ambitionis author est & excandescentię. Atque duo hi fomites quum sint distincti sedibus vnus cupiditatis, alter excandescentiæ, vno tamen eodemq; appetitu regūtur qui sentiens est & animalis. Vniuersum ergo animantium genus, sentiente illo communi appetitu ducitur, quem idcirco animalem dixerunt: perfectionem enim hic & absolutionem continet omnis desiderij animalis atque bruti. Quicquid sensu vllo præditum est, eius rei quam senserit comprehēsione in appetitū ducitur, quo demum illā consectatur aut declinat. Hunc qui volet poterit ex ortus sui modo in complures species distrahere, ut alius ex iecoris uirtute in pudenda & in os ventriculi diffusus, illecebram & incitamentum inde accipiat: alius ex cordis impetu & feruore, alius nempe sentiens ab his quæ foris occurrunt stimuletur & excitetur: omnes quidem animales, sed varijs orti, principiis. Tertius pręter hos est appetitus, qui quid cum ratione desiderat, qui mentis rationisq; cōsilio obtemperat, qui

Appetitus animalis.

Appetitus rationalis.

immanes & importunos ferinosq; ardores refrenat & coercet: ea eſt uoluntas libera homini quidem familiaris, omnium princeps & regina. Appetitum animalem acuere ſolent & incitare quæcunque bona uidentur, tametſi talia fortaſſe non ſunt: at mentis appetitum eaduntaxat quæ reapſe & uerè bona ſint poſſunt incendere, ſoloq; veri boni deſiderio is capi & deliniri poteſt. Itaque quum tres omnino ſint animæ partes, ſi ſuus cuiuſque eſſe debet appetitus, tres quoque erunt appetituum ordines, naturalis qui ſtirpium eſt: animalis ſiue brutus, qui beluarum: tertius rationis particeps, hominum. Hoc enim præcipuo homo viget, quãquam eſt etiam reliquorum particeps. Rurſum vero animalis appetitus, aut cupiditas eſt, nempe libido uel cupedia, aut excandeſcentia, aut eorum quæ ſenſus anuntiauerit deſideriũ. Hæc de appetitu ſatis: nunc de mouendi & progrediẽdi facultate. Animal omne moueri & incedere, atque ſui inceſſus finem quẽdam habere, cuius gratia moueatur, demõſtrari hinc poteſt, ꝙ rerum omnium agendarũ ſtatus quidam ſit finis. Motionem & progresſionem animal ſuſcipit, ut rem eam conſectetur quæ ſpeciem boni & iucundi præ ſe fert, aut eã declinet quæ triſtis & aduerſa iudicatur. Quocirca triſte aut iucundũ finis eſt, cuius gratia animal motum intendit, perſequens aut ſugiẽs. Hoc quidem poſtremum attingitur & obtinetur omnium tamen primum ad motionem inducit, huiuſque initium affert. Immobile enim obiectum quum ſit, primo ſenſum mouet externum, deinde primatem atque intimum, ab hoc vero cogitandi fingendi'que facultatem, quæ quum rem ſubiectam ut iucundam & uoluptuariam appre-

Appetitus triplex.

Inceſſus efficiens facultas.

henderit, simul insurgens appetitus illius desiderio tenetur atque hic si promptus est & efficax, confestim animal impetum facit vel ad motum vel ad actionem. Vnde hoc recte vt alia plurima videtur Aristoteles demonstrasse, cognitionem & appetitum principia & causas esse actionis atque progressionis animalium, ab hisq; animalia cieri concitariq; ad motum.

Mouētē facultatē aliā esse à sentiētē.

Cæterum quòd appetitum proximam causam statuat quæ animal mouet & cõturbat, quòdque nullam insuper mouendi facultatem instituat cui sit hoc muneris præcipue concessum, non satis dilucide singula videtur exequutus. Nam reuera mouens illa facultas est à sentiēte & ab appetitu diuersa.

Prima ratio.

Primum enim vulgatū est & contestatum, alia sensus, alia motus esse organa, aliosq; neruos: vnde obtingit eiusdem artus, velut cruris aut brachii, motum perire illæso tactu, qui in omnem cutem fusus est: cõtraq; tactum aboleri saluo motu & incolumi.

Secūda.

Quinetiam motio diuersum quiddā esse intelligitur à sentiendi functione, omnisq; sensus perpessione quadam & affectione accepta obiri solet: motus vero non nisi adnixu & roboris contentione. Quibus planè conficitur sentiēdi atq; mouendi nõ modo instrumenta, sed etiam obeundi rationes & efficientes facultates plurimum dissidere. Quod si est, consequēs est continuo animalem appetitum, qui à sensibus & cogitatione ducitur illamq; perpetuo comitatur, omnino à progrediendi facultate differre.

Tertia.

Iam vero singula persequamur. Imperfecta animalia quæ solo tactus sensu prædita vitam agunt stabilē, vt conchylia, ostrea, cõchæ sensu qdem illa doloris atque voluptatis tenetur, & fingendi cogitandiq; facultatem, licet obscurā explanatamq;, quemadmodum & animalem

appetitum, acceperunt. At illa tametsi cōpuncta sese contrahunt & in angustum se adducunt, nequaquam tamen progredi compertum est neque organa motus habere. Quod si progredi non possunt, neque ad incessum facultatem habent. Quorsum enim hæc data illis esset, sine neruis, sine musculis, sine vllis quæ his proportione respondent instrumentis, quæ sunt ad motum perquam necessaria? Nunquid otiosam & inertem illam omniq; opere & negotio vacuam? nunquid in tantis rebus natura committens fortuito atque frustra illam ingenuit? Quæcunque igitur appetendi vis est in illis ea nulla ratione mouet. Quocirca præstat vim mouentem ab appetēte & sentiente, quæ semper comites sunt & coniunctæ nunquam seperabiles, seiugare, quod eorū quæ sentiunt aiantiū, alia mouentem vim habeant, alia huius sint expertia. Huc demum persuadendi necessitas ex iis accedit, quæ perfectioribus animantibus ipsisq; hominibus neruorum resolutione prehensis, obuenire solent: illis enim motus periit, quum interiores animę vires plenè constent, atque adeo ipse appetitus. Contra vero accidit furore aut delirio percitis: tum enim non mens, non memoria, non appetitus, sed neque sensus ipsi integre valent: atque tametsi interiores omnes animæ functiones læduntur, incessus tamen firmissimus plerunque est, & constans musculorum robur. Ex quibus perspicuum est aliunde quā ab appetitu progressum institui & gubernari, esseq; mouentem vim ab appetente diuersam. Sed & hæ sedibus disclusæ apparent. Etenim mouendi facultas in totius cerebri corpore sedem habet, maxime in parte posteriore, quam Græci παρεγκεφαλίδα uocant, a qua tum spinæ

Quarta.

Quinta.

medulla tanquam caudex, tum plurimi mouentes nerui ortum habent. Sentiendi & appetendi facultas parte cerebri priore domicilium habet, quam conſtat ſentientes neruos, eosq; molles in ſenſuum organa profundere. Non hinc tamen exiſtimari uelim promouentem illam uim, quam à ſentiente loco ac ſede diſiunxi, ab eadem etiam ſubſtantia diſidere, tanquam ea ſit pars animæ diuerſa: ſed totius ſentientis ſumma uis eſt & ultima facultas quæ ſeorſum collocatur, uti uiſus uel auditus. Ea autem quemadmodum omnes externę ſentiendi uires, appetitus poteſtati ſubeſt, cuius imperio compulſa, continuo quamcumque iuſſa fuerit corporis partem promouet. Qua autem ratione fieri poſsit ut uis ea quę mouet, ſentientis animæ ſit facultas, deinceps aperiendum.

Quam vnaquæque ſentientis animæ facultas ſedem habeat, quod agendi inſtrumentum: neque omnes omni ineſſe animanti. Cap. X.

Facultates ex operibus diſcerni, & ſuum cuiuſque operis inſtrumentum haberi ad proprias functiones accommodatum, ſupra quidem in genere eſt proditum. At particulatim ſentientis animæ propria ſedes propriumq; inſtrumentum eſt cerebrum, quod abditum & reconditum ad interiores quaſlibet functiones comparatum eſt, ſed ratione uaria latoq; diſcrimine. Cerebri ſubſtantia mollis uel dura memoriæ ſedes eſt, & inſtrumentum excipiendis rerum ſpectris: eius temperamentum, quantitas, & figura, vna cum inſito ſpiritu, diſcernendi, cogitatione fingen-

Interiorũ facultatũ inſtrumẽta.

di ac memorandi facultatibus inseruiunt, & proprie accommodantur. In appetitu autem exultat cerebrum & effusum lætitia gestit: sensui & motioni interiores sinus & capacitates quatenus receptacula sunt spiritus, pro instrumentis destinantur: duo quidem priores sensui, medius & postremus motioni, cui & glutia appellata & ductus ille uermi similis, subsidio sunt, eo quem enarrabimus modo. At quoniam facultates opus suum foras depromunt, externis quoque adminiculis indigent, sed quæ à communi illo cerebri fonte deriuentur. Visus, auditus, atque gustus, foris quum sint, neruos habent concauos per quos uis influat: similes habet & olfactus quanquam intimus est: atque hi molles sunt omnes à priore cerebri parte nati. Tangendi sensus paulo durioribus instructus est, quo sexta cerebri coniugatio ad interiora uiscera forasq; ad cutem diffundit, nullius motus authores. Iam uero exquisite duri sunt mouentes appellati, qui tametsi motum uoluntarium non efficiunt, uim tamē motus effectricem in musculos deuehunt, qui propria sunt mouendi instrumenta. In his uero paulum insistamus, & scrutemur quæ ratio esse possit, ut inter eos neruos quorum similis est structura, alii sentientes. Et ne qui fortasse causentur alios è cerebro, alios à parencephalide & spinæ medulla proficisci, eādem statuamus utrisque originem. Quid causæ est igitur cur eorum quę à cerebro nati sunt, hi ad motū accomodantur, ad sensum autem illi? Eadem utrisq; est origo, spiritus similis in hos influēs, cōpositionē eandem facit Galenus: quænam igit sortitio hæc est, quæ discriminis ratio? Duriores (inquit) sunt qui mouēt, molles qui sen-

Sentiēdi instrumēta.

Alios tangendi, alios mouendi esse neruos

tiunt. At qui è ſexta coniugatione in crura, in cutem, & in corporis extrema porriguntur tangentes nerui, multo iis ſunt duriores, qui in oculos è ſecunda coniugatione protenduntur motum eis præſtituri. Neque id modo ex longo viæ tractu, ſed ab ipſa ſtatim origine, ꝙ poſteriorem quam illi originem acceperint. Quocirca tam uariæ huius facultatis cauſa nõ in mollitudinem aut duritiem referenda eſt. Quonam igitur alio? in compoſitionem. Huius uero compoſitionis quænam eſt ratio? dicam paucis, differam pluribus. Cerebri corpus motu agitatur aſsiduo, nullo tamen tangendi ſenſu præditum: contra uero quæ idipſum ambiunt meninges immobiles per ſe ſunt, præſertim quæ craſſa: tactu autem eæ ualent exquiſitiſsimo: quæ ſingula ut Galeni fide confirmata ſunt, ita etiam vulnerata apertaq; calua contrectantibus nobis ſunt deprehenſa. Hæc autem morborum euentus plenius declarant, ꝙ in delirio & phrenitide (quæ ipſa phlegmone eſt ſubſtãtiæ cerebri) nullus plerunque dolor affligit: multoq; minus in ſopore & lethargo, qui tamen cum putredine eſt: at ſi uel minima occaſio aut humoris aut etiam uaporis acrioris in meninges effertur, grauis dolor excruciat: quæ cerebri & meningum diuerſam naturam commonſtrant. Atqui ſpina & nerui omnes uel eo authore medullam habent è cerebro, eamq; meningibus conueſtitã, quæ ſingula talem uim & naturam habent, qualem ab exortu acceperunt. Quocirca neceſſe eſt medullam in ſpina atque neruis (tametſi ea non ut cerebrum motu agitatur) uim duntaxat mouentem, eius uero membranas uim ſentientem & tractabilem tum ſuſcipere, tum aliis particulis conferre. Si enim corpus

Aliã mouentium, aliam ſentientium eſſe compoſitionẽ Cerebrũ moueri, meninges ſentire.

Vim mouendi eſſe à cerebro, uim ſentiendi à meningibus.

cerebri ſenſus eſt expers,multo magis quæ in ſpina aut neruis eſt medulla . Vnde enim & qua conditione vim nouam accepiſſet? Aut quomodo cerebri corpus uim illi ſentientem conferat,quam non habet? Itaque quicunque nerui & tangendi & mouendi uim obtinent, utriuſque functionis inſtrumenta ſunt, parte tamen diuerſa. Qui ſentientes dicuntur, ſolius tactus, nullius autẽ motus authores ſunt, quod genus ii ſunt qui è ſexta coniugatione in interiora uiſcera & in extimam cutẽ abeũt. Hi quanquã non à ſolis meningibus (ut nonnulli quondam cenſuerunt)producuntur, ab eis tamen ſubſtantiæ ſuæ plurimum receperunt, à cerebro minimum: ſtatim enim à tenui meninge orti ut ad craſsiorem appulerũt, multum incrementi, roboris & uirium illinc aſciſcunt ſibi. Quapropter tactum duntaxat, non item motum efficiunt. Contra uero qui ex ſpina orti magnam cernuntur medullæ copiam ſuo exortu continere. Ergo prior cerebri pars ſenſus, poſterior uero motus principium eſt atque ſedes, meninges autem tactus ſunt origo: omnium autem animalium functionum efficiens eſt cerebrum ſuis meningibus conueſtitum . Qui nerui multa medulla conferti ſunt, mouendi inſtrumenta exiſtunt, tangendi autem ii quos maiore ex parte meninges protulerunt.

Cerebrũ motus & ſenſus prĩcipiũ, & quomodo.

Hoc ſi exquiſitius pronuntiandum eſt,motus uoluntarii proprium organum eſt muſculus : qui quum ex ſimplici carne,ex uena,arteria , atque neruo cõditus ſit,ex neruo tamen qui inter cætera principatum habet,cuique præcipua mouendi functio refertur accepta,uim omnem aſſumit. Hic in muſculi principium , quod caput appellant, inſeritur primum in paucas portiones diſtribu

Mouendi inſtrumẽtum proprium.

tus, ſed quæ rurſum in alias tandemq́; in fibras prætenues diffindantur. Omnes rurſum in muſculi fine coeunt, vbi neruum parem atq; principio referunt, qui aut in tendonem aut in os aut in membranam intruditur. His ita de inſtrumentorum ratione conſtitutis, promptum fuerit vulnera quæcũque paulo antè infligebantur eadem perſanare. Itaque ſi mouẽdi facultas eandem cum ſentiente ſubſtantiã eſt ſortita neque hæ diſiunctæ ſunt animæ partes, cur non omnia quę ſentiunt animantia vt rerum comprehenſionem quandam & appetitum habent, ſic etiam progrediendi vim ſunt aſſequuta? Quia (inquam) motus inſtrumenta non acceperunt, quibus deficientibus neceſſe eſt & functiones & earum facultates deeſſe. Quanquam igitur tactu omnia prædita ſunt animantia quod vnus ad ſalutem & conſeruationem maxime ſit neceſſarius, eoq́; dempto animal effugere non poſsit tractabilium qualitatum exuperantias, quarum occurſu mors ſtatim irruit: reliquis tamen ſenſibus qui boni cuiuſdam & locupletioris notæ, non neceſsitatis gratia conditi ſunt, non omnia inſtruuntur animalia: imo vero ab eiſdem homo quandoque tum ortus tum morbi vitio deſeritur, quũ ab idoneis inſtrumẽtis deſtituitur. Alia animãtia ſolo tactu vigent, cui alia guſtum, alia alios denique ſenſus adiecerunt. Interioribus autem facultatibus quia minus diſtinctam hę inſtrumentorum rationem deſiderarent, plurima (vt ante dixi) conſtant animantia, ſed quædam obſcurius, quædam magis inſigniter efficienterq́;. At vero progrediendi facultate ea duntaxat vigent, quibus ſpinæ medulla, aut ei ſimile quiddam acceſsit. Haud diſsimulanter hoc loco adeunda eſt, ſed funditus euertendã

Argumẽtorum ſolutio.

Imaginationis &

iuniorum prope omnium absurda & futilis opinio, q̄ memoriā cerebri ventriculo postremo, phantasiam vero, id est cogitandi fingendiq́; vim prioribus collocauit. Hæc ex Arabum factione primum orta, nullis rationibus stabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temere, ita demum iactationem habuit in populo. Verum quę supra productæ sunt à nobis rationes, palam faciunt memoriæ atque imaginum facultates vna eademq́; essentia contineri. sede vna firmari, circa spectra eadem negotiari, similiq́; vti instrumento corporeo, quanquam est afficiendi ratio diuersa. Quandoquidem fit nec raro vt causa efficiens vna, eodem vsa instrumento diuersos idcirco promat effectus, quod dissimiliter id adhibeat operi, aliterq́; vires intendat. Hoc si potest tactus efficere, vt ante proditum est, id ipsum multo facilius præstabit princeps ille intimusq́; sensus, qui quanquam in organo est corporeo, functiones tamen occultas obit potius accurata ingenii intentione & obseruatione ad res adhibita, quam organorum ope. Omnes enim eæ functiones in illius sunt potestate, quas dum vult exhibet. At non sic externæ, quæ quia expromptæ sunt nec liberæ, ab instrumentorum necessitate pendent. Quare occultas illas & interiores facultates, non est necesse sedibus & instrumentis diiungere. Si Aristotelis & Peripateticorum rationibus illi non cedunt, audiant saltem vniuersam. Gręcorum medicorum familiam, qui omnes ad vnum iisdem principiis informati, læsa momoria non modo occipiti, sed toti cerebro remedia adhibere iubent id ratum habentes, partem animæ φαντασικὴν quæcunque ea sit, hanc eandem

memorię eadem sedes.

& recordari & rerum impreſsiones conſeruare. Pluribus non ago, ꝙ ipſa illorum declinatio ad libidinem prorſus effićta videatur. Quomodo autem fieri poſsit, quum ſint illæ facultates in eadem ſede, ut uniuſcuiuſque actio impediatur aliis conſtantibus & integris, ex his quæ de functionibus trademus fiet poſthac illuſtrius.

De intelligentiæ facultatibus. Cap. XI.

Intelligẽtia eſt incorporea

OMnium animæ partium princeps ac regina, mens eſt ac intelligentia, qua præditus homo vnus cæteris antecellit animãtibus: quæcunque enim præſtantiora edit opera, eorum effectrix eſt & opifex intelligentia. Res incorporeas ab omniq; materia ſeiugatas & nudas, vniuerſales rerum notiones atq; formas, huius opera omnium animantium vnus homo cognoſcit. Vnde ſtatim huius eſſentiam ſimplicem eſſe, indiuiduam, ab omni materia & corpore abſtractam abiunctamq; deprehenditur: neque demum ullius inſtrumenti corporei opera indigere, alioqui particeps fieret corporis: hisq; potiſsimum à ſenſu diſtare. Iam uero ſi inſtrumento corporis intelligentia non opus habet, neque profecto ei miſcetur, neque ab eius qualitatibus afficitur, prorſumq; impatibilis euadit. Itaque intelligentia ſimplex eſt, incorporea, ſeparata, impatibilis, immortalis, atque æterna, imitatione deo proxima, homini diuinitus & extrinſecus accedẽs.

Intelligẽtia.

Ois intelligentiæ actio ducta eſt à ſenſibus.

Omnis eius quæ in nobis fit actio atque cognitio (quam etiam intelligentiam dicere ſolemus) ab hiſce rebus tracta eſt quæ ſub ſenſum recidunt, hoc argumento, ꝙ quem natura cæcum ſurdumq; progenuit, is non poſsit Geo-

metriam edoceri, neque qui odoratu captus eſt, aut guſtu, poſsit ullam de ſaporibus & odoribus cognitionem animo concipere, & qui non ſentit, nihil diſcere, nihil intelligere. Quocirca ex ſpectris & imaginibus rerum externarum, quæ omni materie ſpoliata communi ſenſu continentur, neceſſum eſt primas & ſimplices intelligendi notiones proficiſci.

Vt externarum rerum qualitates ſenſibus ſubiecta ſunt materia, ita illarum imagines interiore ſenſu conceptæ, atque ab omni corporea labe expurgatæ, ſubiiciuntur intelligẽtiæ. Hæc autem in illas incumbens, intellectiones elicit, & de illis multa cognoſcit, quæ ſenſus mouere non poſſunt: ab imaginibus tamen primum cietur, quemadmodum ſenſus à rebus externis. Ergo quum intelligentiæ obuerſantur puræ imagines, ſi ex illis debent abſtractæ quædam formæ confici neceſſe eſt facultatem adeſſe, quæ illas materiæ ſordibus prorſus uacuas & abſolutas excipiat, & tanquam theſauros conſeruet.

Intelligẽtia patibilis.

Solent Peripatetici hãc intelligentiam patibilem appellare, quæ pro ſubiecto quodam & gremio data formis & notionibus excipiendis, illis quaſi ſubſternitur.

Intelligẽtia efficiens.

Quoniam uero quicquid in rerũ natura conſiſtit, præter materiam effectionẽ & perfectionem demum conſequitur, ſine qua temere & fortuito naſceretur: neceſſarium eſt patientẽ intelligentiam ab altera quadam perfici, quæ dignior quodammodo quum ſit & preſtãtior, agens intelligentia nuncupatur.

Intelligẽtia agens omnium ſumma eſt & prema.

Hæc tota patibili intelligentiæ immergitur intexiturq́ꝫ, atqꝫ ex his tãquam ex materia & ſpecie fit res una. Itaque ſentiens anima tanquam materia quædam ſubſternitur patibili intelligentiæ, hæc autem materia fit intelligentiæ agentis, quæ

proprie & maxime debet ſpecies cenſeri,& ſimplex formarum forma: ad quam quum natura proceſſerit, non vltra progreſſura receptui canit,nullam præſtantiorem,nullam nobiliorem formam inueniens: cæteræ autem quæ illi ſuppares ſunt, nunc materiæ, nunc formæ conditionem ſubeunt. Ex duabus naturis tanquam ex materia & ſpecie ratio atque mens conſtat,ipſa quidem incorporea,impatibilis & immortalis,tota quidem diuinitus adiecta nobis . Hoc autem rectius accipi uelim,nempe ꝙ intelligentiæ agentis appulſu nulla fiat concretio, ſed hæc vna eademq; ſit atque intelligentia patibilis,fiatq; ex illis res ſimplex, quæ tamen duarum rationes obtineat.Neque reapſe intelligentia patiens alteram agentem tempore præcedit: nam ſimul ac rerum notiones acceperit, per illas cognoſcit: ſed ut accipiendi & agendi, ſic & illarum intelligentiarum diuerſa eſt ratio . Quaſcunque mens ſingulas & indiuiduas rerum imagines atque notiones materia liberas,intelligētia patibili exceperit, eas dein agente intelligentia tractans apprehēdit, atque primum quidem ſingulares,mox deinde vniuerſas ex illis formas elicit.Hic duę iam ſe promunt intelligentiæ facultates, una patibilis, agens altera.Quoniam uero agens intelligentia non modo ſimplices illas rerum notiones apprehendit, ſed etiam (queadmodum in nobis ipſis experimur) multas in vnā componit,hincq; alia affirmat, alia inficiatur, tertia quæ iſtæc efficiat ſtatuenda uis eſt intelligentiæ, quam componendi facultatem appellant.Enunciatione compoſita tum deinde iudicare ſolemus,& decernere quid uerum falſumve ſit,quid bonum & honeſtum, quidve pernicioſum: quæ omnia efficit vna iudican-

Mens ut cōſtet ex duabus intelligētiis.

Cōponēdi facultas.

Iudicādi facultas.

di facultas. Hinc demum ex alis alia nectentes, quàm plurima complexione concludimus, ſicq́; inductione aut ratiocinatione ſcientiam aut opinionem comparamus, idq́; eius facultatis opera quam ratiocinatricem appellant. Supra has omnes ſe extollit contemplandi facultas, quæ ſapientiæ rerumq́; æternarum ſtudio tenetur. Quiſquis autem illius amore & ſuauitate non ſatis illectus, ad res caducas ratiocinandi uim conuertit, omneq́; ſtudium ad humanas refert commoditates & uſus, is uice contemplationis, actionis ſibi facultatem adhibet. Si quid autem recte facturus eſt, aliam facultatem accerſet ſibiq́; iunget, quæ conſultandi eſt & deliberandi. Ita iis inſtructus ſi quam habet ſcientiam uel opinionem, bona conſultatione ad domeſticarum aut ciuilium rerum adminiſtrationem conferat & accommodet, ut prudens inde dici conſueuit: ita & prudentiæ facultate tum maxime vtitur. Sin uero illas ad uilioris operis & artificii conſtructionem adducat, arteq́; ſibi paret, artificem facultatem exhibebit. Hoc loco uoluntas exiſtit, non utique ſimplex & temeraria, ſed libera & quæ boni cuiuſdam opinione per conſultationem ducta, quod bonū eſt & utile ſeligit, unde electio à quibuſdam dici ſolet, quam Græci προαίρεσιν, nos conſilii facultatem appellamus: hæc ab intelligentia non ſubiecto aut eſſentia, ſed cogitatione duntaxat & definitionis ratione diſtat. Ex conſilio & propoſito rem vnamquanque perſequimur, ſi bona ac utilis uidetur: ſi uero tanquam mala reprobetur, eam declinamus. Hincq́; ſurgit effectrix facultas quæ conſilii conatus implet & exequitur, & qua ad rem perſequendā impellimur: hæc autem eſt omnium

Ratiocinatrix facultas.

Contemplatio.

Actio.

Conſultatio.

Prudentia.

Ars.

Volūtas.

Electio.

facultatum intelligentiæ poſtrema. Memoriæ & recordationis facultates non primum & per ſe in intelligentia, ſed in communi ſenſu collocantur, huiusq́ duntaxat interuentu ad intelligentiam pertinere poſſunt, quemadmodum nos poſthac in his quæ de functionibus tradentur, plenius diſſeremus. Ne autem certos inſtituti mei limites prætergredi uidear, his ſummatim decurſis quæ proprie Philoſophũ decent, ad unius uitalis animæ facultates me confero.

De uitali facultate, quam Ariſtoteles eandem atque naturalem exiſtimauit. Ca. XII.

Vis naturalis & uitalis una & eadem ſunt Ariſtoteli.

Explicaturo mihi vitalis noſtræ facultatis ſubſtantiam atque præſtantiam, quamplurima obuerſantur inuoluta ſummeq́ ardua, quibus præclari philoſophi Ariſtotelis patrocinio corroborati, contendunt nullam eiuſmodi vim in nobis ſeorſum inſidere. Is enim quum omnes animæ partes atque facultates ſigillatim numerando percenſeret, hanc omnino tanquam nulla ſeorſum eſſet, prætermiſit, ſtatuens nimirum naturalem vim omnium primam, cunctorumq́ viuentium communẽ, quam eandem nullo nominum diſcrimine, nunc altricem, nunc uitalem appellat. Huius enim proſpero fauore & præſentia, nutritio atque uita in cunctis manet, perit autem dum illius benignitas ſe ſubtrahit. Vitam quidem nutritione accretioneq́ definit, quòd uſque eo dum uita erit, nutritio quoque perſtabit, hac autem deficiente, uita pariter tolletur. Itaque ſi eo authore vnum idemq́ ſunt uita & nutritio, itemq́ uiuere ac nutriri: quæcunq́ facultas corpus alit ac ſuſtinet, eadem uitam

quoque

quoque tuetur, neque à naturali diuersa est uitalis facultas. Quinetiam insitum calorem cuius subsidio natura omnia concoquit corpusq́; nutrit, sine quo non possunt animalia, sed ne stirpes quidem consistere, vitalem appellat, quod inde sit omnium uiuentium ortus, & uitæ permansio, quodque eo deficiente, interitus sit omnium. Quanquam autem omnis uitæ & interitus causam huic ipsi calori acceptam refert, quem inde uitalem & salutarem cōsueuit appellare, nullam tamen in eo uim collocat, quæ à naturali sit diuersa: sed hanc ut omnium primam in eo uitali calore constituit, ita & uitalem iure dici contendit. Non enim hic calor opifex est functionum corporis, sed animæ eiusq́; facultatum tanquam uehiculum & instrumentum, sine quo eæ neque alimentum conficere neque aliud quicquam posint efficere, sed ne consistere quidem. Vnde intelligitur illic facultatem uersari, ubicunque calor fuerit deprehensus. Atqui plurimum in corde hunc uigere & flagrare sensus confirmat, illincq́; ubi plurimus est & uberrimus, tanquam à fonte quodam in omne corpus diffundi atque deriuari. Qua constanti ualidaq́; ratione asseuerat uitam & facultatem, quæ semper cum istius caloris integritate simul est, vniuersum quidem corpus sustinere, sed totam ex corde tanquā è fonte & principio quodam fluxisse, quod tū uitalis, tum naturalis facultatis prima sit sedes, primaq́; origo. Hoc uisceris dignitatem & præstantiam luculenter declarare, quod omnium in corpore primum uita fruitur, postremumq́; mortem oppetit. Deinde sedem quæ in corpore medio est, dignam quidem haberi, & tuto sub pectore conditam, ubi arx

Vim eam naturalē in cordē esse.

Cordis præstantia.

Nutriẽdi vis in corde.

vitę commodiſsima ſtrui debuerat. Porrò autẽ in quo principe corporis loco & in qua eius loci particula vitalis & inſiti caloris principiũ eſt, ibidem naturalem altricemq́ animã omniũ quidem primam collocari: non enim hæc poteſt citra caloris opẽ, aut alimentum conficere, aut corpus nutrire. Quocircà à perenni illo fonte caloris, nequit vita & prima nutriendi facultas ſeiungi. His demum tanquã conſequens annectit, cor primã eſſe & ſummã conficiendi ſanguinis officinã, hincq́ venas perinde ac arterias propagari, & in corpus vniuerſum proferri. Quicquid virium cor in perfectis animantibus accepit, idipſum in exanguibus parti cuipiam tribui, quæ cordi proportione reſpondet: in ſtirpibus autem ei quæ media inter radicem & ſtipitem interponitur.

Venas & arterias ex corde naſci.

Sentiens anima in corde.

Sentientis porrò animæ ſedẽ eodẽ intruſit, hac duntaxat ratione adductus. Animal omne qua animal eſt viuit, neq́ fieri põt vt id quod ei tribuit vt animal ſit, non etiam eidem vitam conferat. Quocircà cõcludit quocunq́ id principio animal eſt, eodem quoq́ idipſum viuere, neq́ ſeiuncta hæc diuerſaq́ eſſe principia: alioqui enim vt duo principia, ſic duæ fierent cuiuſq́ animantis animæ, & vtrouis qualibet ex cauſa diſſoluto & extincto, alterius ope animal etiamnum cõſtaret atque viueret. Ex quo demũ infert vnã eandemq́ eam ſubſtãtiam eſſe qua id viuit & animal eſt: tametſi varia id diuerſaq́ ſit ratione & cogitatione, neque qua ratione eſt animal, eadẽ ipſa viuit. Itaq́ ſi in corde aut in alia parte quæ huic proportione cõparatur, vitæ fons & origo collocatur, ibidẽ eſt ſentiendi principatus, quo animal omne conſiſtit. Iam verò in quo ſenſus, in eodẽ voluptas & dolor ineſt, perceptioq́ iucũdi atq́ moleſti,

Motus & imaginatio in corde.

ex quibus cupiditas naſcitur & appetitio. Præterea ex ſenſu ſurgit cogitatio & cõprehenſio, ex hac aũt & ex appetitione, inceſſus itioq; animalis. Vnde planè & expeditè conficit omnes ſentiendi, cogitatione fingendi, appetendi, mouendiq; vires è corde duci, externorumq; ſenſuum in capite quidem poſitorum, originẽ tamen cordi acceptam referri, omnesq; tum mouentes tum ſentientes neruos illinc tanquam à fonte primo deriuari. Ergo anima illis inſtructa facultatibus in corde potiſsimum quidem inſedit, ex quo tamen in omne corpus æquabiliter ſe fundit, partibusq; ſingulis inhæret. Hoc planè declarant animaliũ quæ inſecta vocantur deſectæ partes, & ab arboribus auulſi rami viuunt enim priſtinasq; functiones etiamnum retinent, ſeruarentq; diutiſsimè ſi nutriendi inſtrumenta non deeſſent. Id planè argumento eſt partes has tantam in ſe animi uim habere, quantam & ipſa olim integra. At perfecta animantia & homines, nõ uiliori & abiectiori conditione uiuunt, quàm ſtirpes & inſectorum genus. Ex quo fit, ut integri cuiuſq; uiuentis unica ſit anima, quæ uniuerſa corpus uniuerſum continet. Si dum id in partes diſtractum eſt, partium unaquæque propria anima regitur, fient tum complures animæ, quæ prius unica fuerant. Quapropter in integro re ipſa quidem unica eſſe dicitur, at poteſtate complures, quòd ex ea fieri multæ poſsint. Vnica autem & ſimplex quæ in nobis ineſt anima, diſpares longèque diſsimillimas functiones idcirco edere poteſt, quod uarias facultates & diſparia partium temperamenta ad illas accommodat: quemadmodum unus idemq; artifex, uarijs inſtrumentis diuerſa plerunque & diſsimilia opera con-

Nerui à corde.

Cor animę ſedes.

Anima in toto reuera tota ė, & in qualibet parte tota eſt poteſtate

Aĩa una diſsimilli mas actiones edit.

dit & reponit. Ea igitur est Aristotelis de partibus animæ eiusdemq; facultatibus, & de cõmuni earum sede sententia, ex omnibus philosophiæ monumentis deprompta: ita sibi quidem cohærens suisq; principiis consentanea, ut nullis argumentis, nulla disputatione quæ de uniuerso sit genere, cõuelli labefactariq; possit.

Medicos Platonem sequutos, uitalem facultatem à reliquis diiungere. Cap. XIII.

CÆterum si singula diligenter studioseq; spectabimus, in quibus maxima multoq; certissima uis inest demonstrationis, non pauca sanè occurrent, quæ planè uniuersa illa redarguant, commonstrentq; luculenter, præter duas animæ partes, quæ pro certis atq; concessis receptæ sunt, tertiam uitalem eamq; diuersam haberi, cuius sit unius sedes in corde. Perennis enim & constans deprehenditur in nobis cordis & arteriarum motio, cuius assiduitate perpetua est spirituum procreatio. Hãc autẽ cuiusnam facultatis opera fieri arbitrabimur? Non animalis, ut cuius motus omnis est ad arbitrium, qui orta defatigatione sensim ingrauescit atque demum intermittit: cordis autem & arteriarum motus non est in nostra potestate ut nobis pareat, sed continuatus nullius causæ ui lacessitus, & qui nunquam interrumpi potest. Neque præterea hic à naturali facultate regitur, ut quæ corporis nutritioni duntaxat addicta est & mancipata, nec tam apertos motus solet exprimere. Aut si hos profert in nobis, quid est causæ cur non similes efficit in stirpium genere, in quibus tamen nihil tale conspicitur? Neque demum insitus

Vitalis necessitas demõstratur.

& naturalis calor tantæ motionis eſt author, tum ob eas quas modo percenſui rationes tũ ꝙ is per ſe quum ſimplex ſit qualitas, non poteſt eſſe efficiens cauſa motionis: alias enim naturam eum eſſe confirmaremus. Sentire quidem recte uidetur Ariſtoteles motionem illam ex materiæ & refrigerationis neceſsitate quadam fieri: cæterum iſtæc neceſsitas, incitans duntaxat & impellens, non autem efficiens cauſa recte poſsit exiſtimari, ſed aliam ſuperiorem atque prǣſtātiorem ſcrutari neceſſe eſt. Erit igitur in uitali cordis calore uis quędam & facultas harum motionum, & aliorum quæ poſthac referam operum effectrix, quæ uitalis quoque nuncupata, à naturali & à ſentiēte prorſus diſsideat. In hæc fortaſſe quum penitus introſpexiſſent, quicunque ſub duce Auerrhoide in hanc Ariſtotelis ſententiam iurarunt, hac diligenti rerum obſeruatione adacti ſunt, ut uitalem eam facultatem intromittant, atque ſuſcipiant, ſed quam (ne uioletur iuſiurandum) modo quodam incomprehenſo ſomnient uerius quàm cogitent, in altricis illius & naturalis facultatis genere comprehendi. Itaque duas conſtituunt ei differentias, unam uitalem, alteram altricem, iudicātq; uitalem altrici in opem & ſubſidium fuiſſe additam. Hoc illi commento probabile quiddam afferre uidentur, ſed tamen Ariſtotelis mentem offundunt, qui unam eandemq; uim nunc altricem, nunc naturalem, nunc uitalem conſueuit appellare. At mihi cum illis controuerſiæ nihil eſt, qui eo iam adducti ſunt, ut nobiſcum concedant tres in nobis facultates conſiſtere, naturalem, uitalem, & animalem, quarum gubernaculis corporis natura & integritas tenetur & cohæret. Iam uero tem-

Auerrhoidis cautius.

pestiuum est demonstrare hasce tres, non modo cogitatione, sed re ipsa & essentia inter se distare, esseq; seiunctas.

Aiālē facultatem lædi aliis illæsis.
Prima rō

Omnia enim quæcunque sic comparata sunt, vt posit eorum vnumquoduis uel lædi & labefactari, uel prorsus interire & extingui, aliis constantibus & inuiolatis, disiuncta ea sunt, neque unam eandemq; substantiam complent. Atqui in osse, in cartilagine, cui secundum naturam firma sit constitutio, nullus inest sensus nullaq; sentiendi facultas: uitalis tamen & naturalis insunt, quarum beneficio alitur, atque uiuit.

Secunda.

Lethargus, sensus omnes motumq; consopit, totamq; uim animæ sentientem stupidam reddit, reliquis integre ualentibus.

Tertia.

Paralysis, quamcunque partem uehementer prehenderit, sensu motuq; priuat, aliis permanentibus, quæ partem non sinunt contabescere. Sicq; multifariam uis sentiens aut omnino lædi potest, aut partem quampiam deserere, aliis in nullam offensionem incurrentibus.

Naturalē lædi aliis illæsis.

Cæterum in atrophia, palam est ex nutritionis errore uim altricem incommodo detrimentoq; affici, necdum tamen alias concuti. Nec profecto desunt qui iudicent partis cuiuspiam nutritionem sensumq; prorsus exterminari, uita duntaxat superstite, quum nempe ea liquefacta in totum extabescit, solamq; uitalem facultatem retinet, quæ illius integritatem tuetur, obsistitq; ne illa consumpta putredine dissipetur. Est enim putredo uitæ aduersa, neq; aliud quàm uita obsistit ne pars in perniciem agatur. Quicquid igitur nutritione sublata, integrum præterea manet neque putrescit, id sane uiuit, uitaliq; facultate sustinetur. Hinc ut facete ita præclare olim dictum fuisse animaduerto, hanc uim datam esse corpori pro

ſale ne putreſcat, quòd hæc una poſsit omnem interitus perniciem retundere, arcere, præcludere. Hæc enim ſumma eſt illius actio, non ut corpus alat, non ut rerum occurſum ſentiat, ſed ut uitam & integritatem conſeruet. Quinetiam quum quis peſtilenti febre male torquetur, affligiturq́ cordis dolore, uomitione, animi defectione, quumq́ pulſus obſcurus & imbecillis deprehenditur, quis tum ambigere poteſt facultati in corde uitali, cuius hæc ſunt opera, negotii plurimum exhiberi, aliis quidem aut nihil omnino, aut multo minus agitatis? Vt enim alia morbi genera aliis ſolet facultatibus malum inferre, ſic hoc maxime peſtilens uitalem uim obſidet, oppugnat, atque demolitur. Itaque poteſt quæuis una facultas noxam & incommodum ſubire, reliquis aut nondum aut non peræque læſis: quin fortaſſe poteſt in quapiam corporis particula uis animalis ex morbo perire, ſimul cum hac & naturalis, vna ſuperſtite uitali, quorum omnium rationes poſthac uberius afferemus. Vnde planè perſpici poteſt, tres illas non modo cogitatione, & (ut dicere ſolent) ratione, ſed re ipſa propriaq́ ſubſtantia diiungi.

Vitalē lædi poſſe aliis illæſis.

Tres animæ facultates ſedibus atque locis diſcludi. Cap. XIIII.

NVlla uis animæ quæ potiſsimum obſtricta ſit corpori, quicquam poteſt efficere citra inſtrumenti alicuius ſubſidium. Quum autem uel animæ inſtrumentum, uel domicilium offenſionem acceperit, neceſſum eſt profecto, aut ipſius quoque facultatis ſubſtantiā lædi, ſi inde originē duxit quod plurimi cōfirmāt, aut certe (quod in externis fit artificiis) eſ-

Tres aīæ partes locis diſclu di.

fectus contortos & deteriores reddi, præpedi- riq; functiones. Quare ſi cor una eſt omnium facultatum ſedes, quoties id iniuriam & incõ modum accipiet, omnes hæ facultates neceſ- ſario peræque lædentur. Hæc autem perſpi- cue falſa eſſe & inania, declarant quæ in peſti lentibus febribus aliisq; uenenatis morbis ob- tingere proditum eſt. Quin & poſthac aper- tius erit, multis ex cauſis cor eiusq; actiones af fici, conſtantibus aliis uiribus. Itaque tres eæ quæ ſunt, non eſſentia modo, ſed ſedibus quoque & principatu diſiectæ ſunt, neque in eodem poſſunt ſolio conſidere. Quod ſi earũ opera & effectus magna cum cura & diligen- tia intuebimur, non operoſum fortaſſe fuerit propriam cuiuſque ſedem deſignare. Perſpi- cue cernimus eſculenta potulentaq; in eas par tes, quæ ſub præcordiis poſitæ ſunt, maxime in uentriculum illabi, ubi primum concocta, deinde iocineris ui in ſanguinem conuerſa, alendo corpori fiunt idonea. Cerebrum etiam tanquam commune ſentiendi principium à ſenſibus omnibus circumſederi quis non ui- det? eosq; per ſomnum comprehenſo cerebro quaſi uinctos teneri, excitari autem & operam quemque ſuam conferre per uigilias liberato illo & ſoluto? At cor in ſomno ſemper cietur & agitatur, nunquam facta intermiſsione of ficii conquieſcit. Hoc ſi ſenſibus prima eſt ef- ficiendi cauſa, cur non eorum functio ſimili- ter perpetua ſit & continens? Conquaſſato compreſſoq; uehementer cerebro, animans continuo ſenſus omnis motusq; expers ob- torpeſcit: cerebriq; offenſione fiunt obliuio, ſtultitia, deliratio, apoplexia, quibus tum prin cipes tum ſenſuum præpediuntur actiones, ab hisq; malis liberant quæ cerebro, non autem

Iecur naturalis aiæ ſedes

Cerebrũ principis aiæ ſedes

1. ratio

Secunda.

Tertia.

quæ cordi adhibentur remedia. Male autem affecto iocinere ægre corpus alitur, alias atrophia extabescens, alias corrupto humore turgidum, quumq; ei uisceri ualetudinis curatio adhibebitur, altrice facultate corroborata ad salutem corpus omne reducetur. Nemo est tam delirus qui constantibus his malis uelit facere medicinam cordi, aut hanc si forte tentet, non hallucinetur, expectationemq; suam decipiat. Itaque sensuum actiones in capite maxime, naturales in iis partibus quæ sub præcordiis sunt, explentur ac uigent. Vbicunque autem eæ plurimum eminent & apparet, ibidem consentaneum est uim & facultatem earum effectricem dominari, suumq; principatũ habere: nam hac ista ratione ductus etiã Aristoteles uitæ principium in corde collocat, quod omnium primum uiuit, postremũ emoritur. Ex propriis igitur operibus, ex medendiq; ratione, altrix uis & naturalis in iocinere, animalis seu sentiens in cerebro, reliqua uitalis in corde constituenda uidebitur. Nunc autem mihi liceat rei fidem iis ductibus confirmare, qui facultatibus ad proprias functiones subsidio ueniunt: uenæ quidem naturali, nerui animali arteriæ uitali. Omnes quidem quemadmodum & ipsas facultates ex corde nasci prodidit Aristoteles, nequicquam â mente sua, nequicquam à se ipse discedens: recte existimans illic facultatem & partem animæ figi debere, unde illius instrumentum nasceretur, ductusq; deriuaretur. Quocirca quum arterias ex corde duci, omnemq; pulsationem hinc eas accipere inter omnes conueniat, si præterea neruos è cerebro, uenas è iecore primam originem duxisse commonstrem, uidebor etiam planum fecisse, illud domicilium

In iecore naturalis est.

Argumẽta a propriis canalibus.

Venas à iecore naſci.

eſſe animalis facultatis, hoc uero naturalis. Vt in arboribus vniuerſoq; ſtirpium genere, maiora minorum ſunt principia, & truncus omnium ampliſsimus deorſum radices agit, ſurſum autem in ramos diffinditur, hi rurſus in alios exiliores, dum tãdem in tenuiſsimam ſobolem vndique propagetur atque fruticetur: hincq; vnus omnium conſenſus in trunco principium conſtituit, & eam uim quæ ſtirpi moderans, alimentum trahit diſtribuitq; ſingulis partibus: ita ſanè in uenis atque neruis ſtatuendum uidetur.

Prima rō

Cæterum uena caua quâ cordi aſsiſtit multo quidem tenuior eſt, quàm ubi, è iocineris conuexo emergit: quinimo hic in duos ramos diffinditur, quorum uterque duplo maior eſt eo, qui ad cor ſurſum irrepit: quod planè argumento eſt non è corde, ſed è iecore primam uenis originem eſſe.

Secunda.

Huc accedit, è cauis regionibus interioreq; facie, iecur uenam ad portas emittere qua ſerpẽs multiplici lapſu & erratico, complures riuulos tanquam radices effundit, in uentriculum, in omentum & meſenterium. His autem (uenæ tametſi ſunt) nulla intercedit cum corde in communio aut ſocietas, ſed ne cum his quidem uenis quæ è iecoris facie conuexa emerſerunt: quare ſtirpium exemplo iecur uenarũ origo conſtituendum eſt. Ex quo intelligitur partem in ſtirpibus inter radicem & truncum interpoſitam, quam Ariſtoteles cordi comparauit, iecoris potius quàm cordis ſimilitudinem ſpeciemq; generẽ, ut in qua uis inſit naturalis, eam prorſus exprimens quæ in iocinere conſedit.

Tertia.

Poſtremo ut perfectis animantibus arterias è ſiniſtro cordis uentriculo naſci animaduerſum eſt, ſic terrenis animantibus iisq; uocalibus dexter uentriculus adiectus eſt, in

eumq́; inserta, uena caua, ut inde erumpente reiectoq́; sanguine pulmones alerentur. Muta autem animantia, ut pisces omnes, dextro sinu defici atque destitui, omnium iudicia sensusq́; confirmant, quod aquatilia neque pulmones habent, neque vociferantur, neque spiritum ducunt. At nihilominus sanguine aluntur in uenis recondito, ipseq́; uenæ omnium iecori sic affixæ sunt, ut aperte hinc deriuari cernantur. In dextrum autem cordis uentriculum (ut quem non habeant) nec inseri, nec inde possunt educi. Quid quod uena in piscibus vix cor attingit, potestne inde exoriri vnde longius abest atq; diiungitur? Eadem propemodum sunt rationum pondera in neruorum exortu, quos palam est cor non attingere, neque ei ulla communione iungi: ut idcirco nemo (nisi qui in contemplandis rebus cæcus fuerit) existimet à corde tanquam à principio eos emanare. At si diligenter cerebri structura animo sensuq́; lustrabitur, clarum erit & euidens neruos omneis sentientes illinc deduci, ortusq́; sui primordia accipere. Si substantia spectabitur, eos cerebri tanquam surculos arboris partes esse, sed quæ in extrema corporis progressæ, tum uiæ longitudine, tum locorum per quos tractus est siccitate, mira soliditate durescant. Spinæ etiam medulla uere cerebri soboles, quà foras excedit ampla quidem est, tãto deinde gracilior facta, quãto longius pcessit. Ex hac autẽ tanquã ex arboris stipite, quãplurimi vtrinq; nerui adeo expssæ & perspicue diffundunt, ut nisi sensuũ fides & pstantia tollant, hæsitari non posit, oẽs aut pxime aut medullę interuẽtu ex cerebri substãtia pdiisse. Vetus olim fuit sentẽtia q̃ ob duritiẽ eorũ ortũ meningibus, tũ cerebrũ tũ spinę medullã cir

Neruos nõ à corde, sed à cerebro nasci.

Neruos nõ nasci à meningibus.

cumplicantibus, acceptum referret. Ab his fortasse nerui omnes inuolucra quædam acceperunt, medullæ tamen (quæ ramorum qui in arboribus sunt exemplo, intus inseritur) origo cerebri substantiæ datur. Hæc autē prima est et præcipua nerui portio, qua valente motio omnis conficitur, & qua læsa concidit. Ergo ex functionum proprietate, ex instrumentorum positu, ex ductuum ortu ac deriuatione, in promptu & ante oculos esse debet, vim & facultatem animæ naturalem in iocinere, sentiētem in cerebro, reliquam autem vitalem in corde, quasi in sede propria constitui. Quibus etiā confectum arbitror eas non modo simplices facultates, sed loco sedibusꝗ disclusas haberi.

Rationum quas aduersarii proponunt confutatio. Cap. XV.

AT iam uideo Sophistarum uerius quàm Aristotelicorum turbam his obstrepere, qui tametsi planè uident uaturæ functiones in iocinere, animales in cerebro, ut in uentriculo chylosin, & in oculo uisionem: has tamen fateri nolunt facultatum esse sedes, ut neque neruos à cerebro, uenas à iocinere proferri. Quid est causæ cur ita censeant? quoniam inquiunt non ut medici sensuum æstimatione de his iudicio decernimus, sed una duntaxat ratione demonstratiua. Quomodo? Quia princeps Auicennas scriptum reliquit, Philosophos qui uires omnes reponunt in corde, omnia altius perspexisse, inuestigasseꝗ rationes magis necessarias, medicos uero quæ sensus duntaxat mouent sequutos, facultates illas sedibus distraxisse. O delirationem incredibilem desipientis enim arrogantiæ est ar-

gumentationis neceſsitatem ſenſuum authoritati anteponere. Sed quid neceſsitatem dico, quum nulla in id neceſſaria argumentatione, ſed ne ſatis quidem probabili adduci poſsint? Nunquid quod ſenſu comprehenſum eſt, poteſt ulla ratione conuelli? Tanta eſt eorum in unius opinione pertinacia, ut errare malint, & in cōtrouerſia concertationeꝗ perpetuo uerſari, quàm ſynceram puramꝗ rerum cognitionem capere: atque quum perſpicuis dubia debeant illuſtrare, dubiis perſpicua tollere conantur. Quænam autem eſt eorum tam firma conſtansꝗ ratio? Cor quia nobiliſsimum eſt & uitæ fons, idcirco animæ omniumꝗ eius facultatum ſedem eſſe & principium: cerebrum autem, iecur, uentriculum, reliquasꝗ partes illarum inſtrumenta duntaxat eſſe: omnes in corde altiſsimis defixas eſſe radicibus, at illarum functiones aliis partibus alias comparere. Eſt igitur inquiunt cor principium, quod omnes facultates ſinu complexuꝗ ſuo continet atque fouet, non autem principium edendæ depromendeꝗ functionis. Hac interpretatione quam plerique quaſi ex tripode dictam ſuſcipiunt & admirantur, putant Platonis medicorumꝗ obſeruationē Ariſtotelis argumētationibus recōciliare, ſicꝗ omnem ſe controuerſiam dirimere. Sed quam uanus & irritus hic labor, uelle eos qui ex inſtituto diſtracti ſunt, in concordiā adducere? Cor inquiunt omnium eſt facultatum origo, quia nobiliſsimum. Quaſi vero rex qui totius eſt imperii nobiliſsimus, omnium ſubiectorum uires in ſe vnus comprehendat: & quia penes illum ſit omnis necis & vitæ poteſtas, idcirco ſubiectis propriȩ uires non inſint quibus quæ ſua ſunt procurent. Expendamus autem

Aduerſariorū rō.

Confut.

ponderemusq́ diligentius cõtrouerſam hanc rem, & plenam diſſenſionis inter doctiſsimos. Si iecur & cerebrum non primariæ ſunt ſedes, ſed inſtrumẽti duntaxat rationem acceperunt, hocne à cõformatione & figura ſolum habet, an etiam à temperamento? Ab vtroque (opinor) cauti nec incallidi reſpondebunt: cæterum temperamento quàm cõformatione plus effici: ſanguis enim in iecore, & ſpiritus animalis in cerebro, à ſubſtantię proprietate & à temperie potius quàm à cõfirmatione procreatur. Quoniam igitur ex temperamento vis quædam & facultas enaſcitur, quæ cauſa eſt efficiens, in vnaquaque particula vt temperamentum, ſic & ingenitam oportet quandam facultatem ineſſe, quę functionum eius eſt opifex. Hoc quidem & illi tanquam planè conſequens fatentur: quum vitalem ſpiritum ex corde videãt per carotides arterias in contextum admirabilem & in cerebri ventriculos efferri, illicq́ in animalem conuerti. Iſtæc autem conuerſio vndenam & à quo prodiit? Nonne ex vi aliqua quę cerebro propria inſideat & ingenita ſit? Neque hoc illi diffitentur. Neceſſe eſt ergo hanc iſtam vim inſitam quæ ſpiritum gignit animalem, animalem quoque haberi: qui enim fieri poſſe intelligemus ut hoc aliud gignat, cuius ui nulla & poteſtate ſit præditum? Multi quidem aiunt hoc fuiſſe Auicennæ decretum, ne dicam ſubterfugium, ſpirituum omnium ut certe facultatum unam eſſe eandemq́ ſubſtantiam: atque quum ea ſit vitalis ſpiritus in corde, portionem quæ in cerebri uentriculos contendit, temperationem quandam adipiſci obeundis animalibus functionibus idoneam. Hunc tamen ſpirituum uim nouam illinc nullam con-

Aduerſariorũ ſubterfugiũ

ſequi, quæ non ante fuerit, neque ſubſtantia, ſed qualitate duntaxat mutari & noua conſtitutione, quæ ſpiritum illum uitalem aliter atque prius uerſans ac præparans, efficit ut ad functiones animales accommodetur, & animalis in eo facultas nunc primum ſeſe expromat. Prius enim huius facultatis ſubſtantia ei ſpiritui inſidebat, quũ adhuc in corde tenebatur, nondum tamen ea ſe functionibus exprimebat, ꝙ impedita eſſet nec rebus conſentaneis & adiuuantibus inſtructa. Solers iſta quidem & ſubtilis rerum notatio, ſed tamen falſa nimis & fallax aſſenſio. Spiritus dum in contextu admirabili atque in cerebro propriam temperiem mutauit, nonne ſimul ſubſtantiam & ſpeciem mutauit? Si ſpeciem nonne & facultatem? Alias enim nulla fuerit toto corpore ſpirituũ ſpecie diſtinctio. Quod ſi fatentur, neque ulla profecto fuerit humorum ſpecie differentia, ſed ſolo accidente diſtabunt, ſanguis, lac, & ſemen. Et quicunque ingerẽtur cibi, non in uentriculo, non in iecore, non in uenis, non in reliquo corpore, aliam quam in qualitate mutationẽ ſubibũt, erit una eademq́ omnium ubiq; ſubſtantia ac ſpecies, non eorum modo quę in corpore continentur, ſed ipſarum etiam partium. Hoc autẽ quid aliud eſt, quàm rerum ſpecies ac differentias de medio tollere? quâm omnia in idem ſubſtantiæ genus contrudere? ꝗ rerum ortus & interitus in naturę mundiq́ exiliũ agere? quàm omnia omnibus confuſa permiſcere ac perturbare? Quod ſi ſpecie diſtant corporis partes, & qui ab illis conuertuntur humores, cur non item ſpiritus ſubſtantia & ſpecie inter ſe diſtabũt, quos palam eſt multo tenuiores eſſe, & facile mutabiles, ut expeditius quàm illi

Confutatio multis argumentis.

Cerebri, cordis, & iecoris tũ uires tũ ſpiritus ſpecie & differẽtia differre.

partium quibus aſsidebunt, vim & conditionẽ ſubeant? Itaque conſentaneum magis eſt, vt cerebrum à corde, ita animalem ſpiritum à vitali, ſpecie atq; ſubſtantia differre, diuerſisq; illos facultatibus teneri. Quicunq; aduerſa ſuſtinere contendent, multis aſtricti vinculis, eò quo minimè volunt imprudentes reuoluentur. Quocirca multo melius quã illi & luculentius Alexander Aphrodiſieus, quamuis impẽſe Ariſtotelicæ diſciplinæ ſtudioſus, cerebro, iecori, ventriculo, reliquisq; partibus proprias vires addixit, qui quum alias eſſe diſtinxiſſet quæ famulantur & ſeruiunt, alias quæ regunt & quaſi dominantur, ſubiecit animæ principatum in corde conſtitui, vires autẽ eas quæ velut ſubiectæ famulantur, in varias corporis partes diſiici. Nam quæcunq; ad animalis facultatis demonſtrationem attulimus, eadem ferè ad naturalem & reliquas accommodari poſſunt.

Confirmatio.

Quiſquis igitur volet naturalẽ contemplationem medicis obſeruationibus confirmare, omni depoſita concertationis inuidia, tres animæ facultates, vitalem, animalem, & naturalẽ, eſſentia, ſede, inſtrumẽtisq; diſcludat. Nunquã enim futurum eſt, vt qui eas turbulenta confuſione connectet, quicquam in re medica vel dilucidè demonſtret, vel certa intelligentia & ratione comprehendat. Hinc videas non modò Alexandrum, ſed reliquos propè omnes Ariſtotelis interpretes, vitalem facultatem à naturali diſcreuiſſe, alios inſeruientes quaſdam facultates membris aſsignaſſe, alios non vnam & eandem, ſed planè diuerſam inſtrumentis originẽ dediſſe, indicium ſanè vacillantis & fluctuãtis opinionis tanta interpretationum varietas. Quanquam vero vnus Ariſtoteles admirabili ſcientia, atq; iudicio, in cæteris ferè ſuſpiciẽdus

Concluſio.

eſt,& à nobis uenerandus,hic tamen primus temerè fregit authoritatẽ ueteris diſciplinæ, atq; ut nouam conderet, partes illas animæ labefactauit atque peruertit, quas mirificè Plato erat amplexatus. Verebatur enim ne ſi illas cũ Platone admitteret, multas in homine animas, & hunc multa eſſe animalia fateri cogeretur. In has autẽ ruinas atque ſalebras ſi Plato incidit, ne illas quidem Ariſtoteles ulla declinatione uitare poſsit & effugere, ut qui alteram animæ partem immortalẽ, caducam alterã inſtituat. Hinc Themiſtius utriq; opinioni impedimentum hoc accidere tradit, ꝙ non ſimplicem,ſed concretam ex partibus animam dicit. Quid autem in his ſtatuendum ſit, paulo poſt fuſius diſſeretur à nobis, quum animæ ſubſtantia & integritas explicabitur.

Quid vitalis facultas cæteris præſtet & impertiat, in quibus inſit, quo accedat ordine, quid uita. Cap. XVI.

ID quidem peruagatum vel apud idiotas omnium ſermone percrebuit viuere ſtirpes, viuere animantia, viuere ſuperos: hos quidem ſolius mentis agitatione, iſta ſenſus impulſu, illas verò natura duce. Quum autẽ vnus homo naturæ, ſenſus, mentiſq; viribus teneatur, ſitq; naturæ vis altrix in iocinere, reliquæ in cerebro, quid eſt quod duorum iſtorum conſpiratione & mutuis officijs non ſatis gubernamur & conſeruamur? Si omnis vitæ functionum cauſa ad hæc referri putetur, quid pręterea cor nobis additũ eſt? qua impellente neceſsitate conditum? quænam illius actio quam iecur & cerebrum non obeant? Aut igitur omnino id ſuperuacaneum videtur, aut prima omnium fa-

Argumẽta.

cultatum ſedes. Hæc quidem ſunt quæ nonnulli inexplicabilia eſſe dixerunt & nondum comprehenſa, quæ tamen extricare & in perſpicuam lucem proferre conabimur. Animantium genus naturalem & altricem uim cum ſtirpibus quidem habet communem, eamq; poſitam in iecore: ſed quæ tamen præſtantioris cuiuſdam ſit ordinis & dignitatis: omnẽ quippe nutriendi functionem animantia lege quadam & ratione perfectiore complent. Stirpi alimentum eſt ſuccus impurus atque lutulentus è terra hauſtus: animanti uero id quod iam multiplici mutatione præparatum eſt, ut olus, ut fructus, ut caro. Facili promptaq; coctione & rudi quadam alimenti conuerſione ſtirpes aluntur: animantes autem non niſi utilis alimenti multifariam facta concoctione, qua longa rerum ſerie in ſanguinem ac demum in corporis ſubſtantiam conuertitur. Quoniam igitur tam multiformis eſt in animantibus concoctio, & alimentum id perfectionis aſſequitur quô nequit in ſtirpibus peruenire: neceſſe eſt omnino uim quandam præſtantiorem in animantibus quàm in ſtirpibus nutritionem moliri, eamq; aut generis cuiuſdam eſſe præſtantioris, aut acceptis aliunde uiribus adiuuari. Hac ratione perfectis animantibus cor attributum eſt, cuius calor & facultas toti corpori maximè uerò iecori & cerebro impartiretur, omniumq; functiones & munera compleret. At uerò ſtirpibus quæ ſolius naturæ beneficio uiuunt & uigent, unica uis altrix obtigit eo ſuſtentata calore, qui tanquam materia ſubiectus eſt. Hic porro languidus eſt atq; iners, in omnem ſtirpis ſubſtantiam diffuſus nec facilè diſſipabilis, hoc indicio quòd arborum defracti auulſi aut abſciſsi rami aliquantum

Vim altricem in animantibus perfectiorẽ eſſe quã in ſtirpibus.

Quid cor iecori & cerebro conferat in perfectis animalibus.

nitunt, poſſuntq; inſiti reuireſcere & frutificari. Sic profectò exanguia animantia quæ naturæ ancipitis ſede ſtabili ſcopulis adhærent, ut conchæ: & quæ ſponte ſua intimoq; motu huc illuc promiſcuè feruntur, ut apis, formica, uermis, & reliquum omne inſectorum genus, quorum reſectas partes ſeorſum moueri conſpicimus: omnia quidem uitæ ſuæ calorem exiguũ habent, eumq; toto corpore æquabiliter conſertum, neque in ijs ulla eſt ſedes cordi uerè comparata, è qua hic calor quoquouerſum in omnes partes influat & illabatur: his enim ita poſitis, abſciſſæ partes neque uiuere, neq; moueri poſſent. Contra autem perfectiorum animantium partes, quum deſectæ continuo uita priuentur, argumentum eſt non ex ſe, ſed aliunde influentibus uiribus eas ſuſtineri, neque proprio ſolum calore ut ſtirpes, uerum etiam aſcito gubernari, & ſupra uim iecoris naturalem, aliam ex corde uitalem aduenire. Porrò autem uitalis facultas animali etiam ſuccurrit & opitulatur, quòd ei uelut pabulum & materiam ſuggerat, ex qua demum ſpiritus profertur animalis. Hinc nonnullis exiſtimatum eſt, uitalem animalis gratia potiſsimũ conditam eſſe, quòd ei plus quàm naturali cõferre uideatur: quandoquidem præter materiam uim etiam ſubijcit qua in opus excitatur erigiturq;, ut citra cuius opem uis animalis qualiſcunque fuerat ex ſemine producta, ignaua & languida otiaretur. Itaque hæc omnium poſtrema rectè conſtituitur, quæ in fœtu dum utero geſtatur, tum obſcuras uires oſtentat, tum minimum uidetur neceſſaria: at quum iam editus infans hac luce fruitur, ea pectus diſtendens deprimensq; ſpiritum ducit ac reddit, nec tum exiguam opem fert cordi.

Iecur & cerebrũ cordis in digere auxilio, demonſtratur.

Quid cor cerebro cõferat.

Animalis facultas omnium poſtrema

Vitalẽ facultatem nõ modo alias perficere,sed etiam cõseruare.

Cæterum hæc ipsa vitalis facultas non modo cæteras omnes quum rudes adhuc & inchoatæ sunt perficit,sed etiam easdem quoad viuit animal tuetur,& ad agendũ impellit. Id planè declarant arteriarum interceptiones,quæ aut vinculis aut alijs quibuscunque causis opprimentibus inciderint:per has enim cordis aspiratione cohibita,mox repentè tanquam attonitum corruit animal. In syncope tantisper dum vitale robur corporis partes non illustrat, reliquæ quoque facultates omnes pariter intermissionem faciunt: mox autem vt id excitatũ reuixerit ac seipsum collegerit,omnes illæ quasi recreatæ recurrunt. Absonum autem & absurdum fuerit, existimare hoc exiguo tempore partes corporis ab omni vi & facultate destitui, in quod tamen discrimen Auicennas adducitur, & quicunque statuunt facultates omnes à corde illabi. Hoc igitur temporis articulo, particulis suæ insunt propriæ & ingenitæ vires quemadmodum & cordi,sed quas tamen nulla vis princeps stimulet & incitet. At nihilominus si robur id vitale perdiu abest nec influit(quemadmodum quum præceps & insolens syncope hominem tollit)inficiari nolim partium facultates tandem corruere & intercidere,animalq; prorsus vitam dimittere:tanta quippe est vitalis necessitas, vt citra illius fauorem reliquę ne minimum quidem efficiant. Hinc rectè vitalis nomen ei potius quam stirpium facultati est impositum, quò id præstantiore magisq; salutari vitæ genere corpora collustret,vnaq; reliquarum omnium perseuerantiam & firmitatẽ contineat.

Vita animantium quid.

Est enim animantium vita facultatum actionumq; omniũ conseruatio. Hæc autem à corde cum spiritu caloreq; defluit. Mors est vitalis roboris om-

niumq; facultatum extinctio. Quas autem horum definitiones prompsit Aristoteles, eas nõ modo ad animantes, verum etiam ad stirpes accommodauit, vt longè lateq; paterent. Vis porro ista vitalis, totius animæ pars non est, q solitaria nusquam subsistat, quodq; illius ope nihil seorsum viuat: sed totius est animæ summa quædam facultas, quæ partes animæ perficit, tuetur, & quasi nexu coniungit.

De facultatum concentu & principatus ordine. Cap. XVII.

Trium facultatum cõsensus in toto animãte.

TRes animæ facultates quanquam in perfecto animante substantia, instrumentis, & sede seiunctæ sunt, fieri tamen non potest, vt posteaquam in vno eodemq; corpore coierint, tum inde quasi diuulsæ & seiugatæ prorsus distrahantur. Mutua enim conspiratione vsque eo omnes inter se aptæ & connexę sunt, vt vna quælibet reliquarum ope consistat.

In parte corporis põt una facultas pire aliis manentibus.

At vero fieri potest vt cuiuspiam particulæ, vna animalis facultas pereat alijs commorantibus: aut simul cum animali naturalis etiam pariter occumbat, una superstite uitali: quemadmodum fit dum in particulam per arterias dimanat vis spiritusq; vitalis, à cerebro autem & iocinere nihil quicquam illabitur. Tametsi igitur dum vita est, semper nutriri animal verum est & compertum, non tamen id in particulis fieri est necessarium. Vna uitalis cæteras perficit atque conuertit, & ab eisdem mutuis iuuatur officijs. Naturalis enim pabulum ei suggerit, animalis autem pectus pulmonesq; agitans, tum alimenti tum refrigerationis eius est effectrix. Animali porro reliquæ duæ materiam subijciunt: naturalem autem uitalis

per arterias illapſa tuetur atque auget, quæ ipſa animali perpetuò eget. Ex quibus intelligitur indiſſolubili eas concentu teneri, nullam poſſe citra aliarum opem conſiſtere, & unaqualibet intercidente reliquas etiam pariter emori.

Poteſt in toto animali una quælibet lædi aliis nō læſis.

Cæterum quoniam uariæ & diſiectæ ſunt earum ſedes, quarum incommodo tum ſpiritus, tum calor, & facultatum ſubſtantia offenditur, fieri quidem poterit ut unaquælibet offenſiunculam accipiat, aliis nondum læſis: quamuis ea ſi diutius inhæreat, in cæteras tum demum irrepat, fiatq; omnium communis.

Quo ordine perire ſolent facultates.

Hoc autem intercidunt ordine, ut ab ea quæ in malum & perniciem primum incurrit, ea proximè laboret quæ maiorem, poſtremo autem ea quæ cum illa minorem neceſsitudinem aut cognationem habet. Ab animali enim primum uitalis, deinde naturalis afficitur: à uitali animalis ut cui illa materiam & uitæ formam miniſtrat, tandem uero naturalis: à naturali uitalis, mox animalis. Hunc ordinem tum ratio, tum rerum euentus edocuit, quoties pars unica princeps ſimplici morbo tenetur. Quòd ſi unaquælibet facultas iacturam facere poteſt aliis nondum offenſis, neceſſe eſt perurgente cauſa, eandem prius aliis, neque eodem omnes puncto temporis interire, licet exiguo poſt tempore unus ſit omnium interitus. Is itaque ex mutuo conſenſu affectionum ordo ſtatuitur: cæterum in actione & adminiſtratione corporis, alius multo diuerſus.

Ordo procreationis.

Exortu quidem prima eſt altrix, deinde uitalis, poſtrema animalis.

Ordo pręſtantiæ & dignitatis.

Nobilitate & principatu prima atque præſtantiſsima eſt animalis, ab hac uitalis, tertia altrix ignobilis & abiecta, hæc enim uilium ſtirpium communis eſt: uitalis data

animantibus, quia altricis actiones integrat & abſoluit, ea præſtantior utique uidetur, obſcurior uero & inferior animali, ut cuius cauſa maxime condita ſit: finis autem in quem reliqua contendunt, ſplendore & commendatione clarus eſt. Quinetiam animales functiones, ſentire, moueri, ratiocinari, contemplari, ſapienter uiuere, quia altioris gradus & dignitatis ſunt quàm ſolum ac ſimpliciter uiuere planè declarant uim harum effectricem omnium ſummam eſſe & principatum tenere. In actionum autem & uitæ neceſsitate omnium prima uitalis ſtatuitur, *Ordo neceſsitatis.* quòd non modo reliquis materiam ſufficiat, ſed illas etiam ſuſcitet, perficiat, mutuoque complexu tueatur & foueat. Siue enim particula quæuis & motum & ſenſum habitura eſt, ſiue debet nutritionis commoda percipere, in eam neceſſe eſt ſpiritus & uis influat uitalis, quæ ſi lædetur mox utriuſque functio interpellabitur, quaſi in utriuſque opus communiter concurrat. Huius itaque beneficio quum reliquæ indigeant, non autem è diuerſo, una omnium iudicabitur maxime ad uſum uitæ neceſſaria.

Simplicem eſſe animam quæ his partibus continetur, hincq; Ariſtotelicorum rationes diſſolui. Cap. XVIII.

STirpibus ea moderatur anima quam naturalem altricemq; dixerunt, ut quæ eius duntaxat gratia & officio uita fruuntur. Beluæ eam ipſam quidem, atque inſuper alteram ſentientē ſunt adeptæ. Ex his autē uitalis facultatis interpoſitu apte coniugatis, una fit totius *Partes*

animæ interposita uitalis facultatis iungi & unā efficere animā Qua rōne ex his partibus una sit & simplex anima.

anima, cui pars illa præstātior nomen dedit. In homine omnes hæ partes insunt, quibus tertia insuper accedit, mens appellata, tanta profecto familiaritate cum illis consentiens, vt ex omnium concentu vna euadat anima, quæ intelligentiæ & rationis est particeps. Cæterum hæc non ex illis tanquam ex discretis seiunctisq; partibus condita est quoniam vna simplex totius est forma, omnis expers coagmentationis & structuræ, verum nascitur ex illis quemadmodum posteriores Geometricæ figuræ ex prioribus. Trigonus enim ad alterum trigonum si decenter aptetur, fiet tetragonus, non composita quidem uerum simplex figura: ad hunc deinde accedens accommodatusq; alius trigonus pentagonum efficit, re ipsa quidem simplicem, at potestate compositum. Sic propemodum dum fœtus utero fingitur & conformatur, primum naturalis anima emergit seq; prodit, deinde uitalis facultatis interuentu & conciliatione, aīa sentiens comparet & elucet. Hæc uero quanquam simplex est, ut in beluis, con item tamē retinet uim illam naturalem, quæ tum manens anima dici non potest, ne corporis unius & eiusdem aut reuera complures formas, aut unam compositam fateri cogamur. Inest tum igitur ceu illius pars duntaxat & quædam facultas, quemadmodum quæ in osse, aut quæ in carne est forma quum iam totius species appulerit, supererit quidem nō re ipsa & energia, sed tanquam præparatio & facultas ministra formæ succedentis, quod plenius alio loco disputauimus. Postremo autem quum mens consilii rationisq; particeps immigrabit, quæ sentiens fuerat anima, iam non reapse commorabitur & residebit, sed ut facultas

quædam & superioris illius quasi præparatio. Hoc loco dubitatione & rerum obscuritate æstuant quidam philosophi, qui putant fieri non posse ut simplex nostra sit anima. Etenim mēs intelligentiaq; nostra sempiterna habet & imortalis q̄ extrinsecus nobis accessit, sentiēs autē aīa mortalis & caduca, quasi ex corpore procreata. Illa quasi separata & simplex, corpori non permiscetur, sed ei duntaxat ut naui gubernator assistit: hæc uero in corpus penitus immergitur, à quo nunquam diiungi diuelliq; potest. Illa denique, ut cogitet, ut contempletur, & intelligat corporis subsidio nō indiget: hæc uero nihil efficere potest citra idoneam corporis eiusq; organici præparationem, cuius certe perfectio quædam est & absolutio. Harum igitur rationum animaduersione complectuntur & efficiunt fieri non posse, ut tam dispares diuersæq; naturæ, communi societate in vnius eiusdemq; simplicis substantiam coeant. Itaque siue Platonis siue Aristotelis sententia recipitur, hoc utrobique impedimentum accidere contendunt, ut non simplex, sed ex diuersis partibus concreta sit anima. Sic igitur grauissimis hisce uexati implicatiq; rationibus hærent in salebra. Cæterum quisquis quæ ad hanc controuersiam litemq; minuendam attulimus, animo & cogitatione comprehendet, censebit animam quæ in nobis est rationis & intelligentiæ particeps, non ex aliis tanquam ex partibus componi, sed simplicem esse & tanquam reginam (quum accesserit) aliarum principatus obscurare, ut una præstantissima dominetur, quæ omnium uires atque facultates haud secus atque pentagonus, simplex illa comprehensas teneat. Quæcunque enim præstantior est & superior, sup-

Argumēta eorum qui putāt non simplicē esse nostram animam.

Solutio.

paris uires omnes habet. Hinc fit ut simplex ea & singularis, vna posit omnia in nobis uel dissimilima efficere, sed alia quidem per se, alia corporearũ facultatum adminiculis. Vt enim soluta mens & libere cogitat, ratiocinatur, & meminit, sic talia efficit in nobis nullius corporis adiuta concretione mortali Illa corporis soluta vinculis oĩa sentit, idq; pure, dilucide, & quale qdq; sit: at uero his terrenis cõcretisq; corporib9 intersepta, nõ nisi quinq; nullis externa cognoscit. Eadem naturæ vtens facultatibus corpus vniuersum alit, vtens vitalibus hominis vitam sustinet. Hæc igitur omnibus fons est & principium mouendi, quod à se non ab alio quoquam mouetur. Qua potissimum ratione planè cognosci potest, animam immortali conditione sustineri. hinc etiam quod infinitam rerũ innumerabilium cognitionem capit, memoriamq; retinet, quòd res occultas ab omniq; sensu & corpore seiunctas inuestigat, quod tot res & tantas nullius concreti corporis subsidio efficit. Quę enim his est ornata viribus, nequaq̃ cõcreta esse potest ex terrena mortaliq; natura, nihil admistũ, nihil cõcretũ nihil coagmentatum capit. Itaq; simplex quũ sit, nec secerni, nec diuidi, nec discerpi, nec distrahi potest. Nec interire igitur. Ex quo demum intelligitur omni illam turbido motu semper vacare, nec dolore, nec ægritudine pulsari. At multa è corpore existunt quæ illius functiones iuuent & acuant, multa quæ obtundant & impediant. Copore acri & vehementi quadam statu tus cõuersionem confracto illa confestim emigrare cogitur. Quæ mala quum adsunt, quid causæ est cur illa functiones suas non implet? An propriæ substantiæ iacturam quandam fecit? At ea nec offendi nec labefactari potest. In-

Animam nostram esse im mortalẽ.

Vnde fit vt læso corpore animæ actiones lędantur.

ſtrumentum illius violatum eſt? At nullum ei concedimus. Quid igitur reſtat? Corpus quod primum illius eſt domicilium præpediri. Vt enim opifex idoneis inſtrumentis inſtructus, ſi in tenebricoſum aut arctum conclaue contrudatur, nequit quæ artis ſuæ ſunt efficere, ſic anima vitioſo corpore, quod eſt tanquam domicilium, coercita, quæ ſua ſunt munia exequi non poteſt. Conuenienti enim corporis mediocritate teneri deſiderat, quæ ſi parum commutabitur, functionibus illa ſuis interpellabitur: ſin multum, tantam illam diſcrepantiam perhorreſcens nec ferre potis, de corpore decedit.

De moralibus facultatibus.
Cap. XIX.

INeſt autem in homine aliud earum facultatum genus, in quibus mores uerſari proditum eſt à uirtutum magiſtris. Eſt id quidem genus uniuerſum appetens, quod nimirum in totidem differentias diſtrahitur, quot animæ facultates ſunt locis ſedibusq; ſeiugatæ. Siquidem ſupra enucleate diſputatum demonſtratumq; eſt, vnamquamque non niſi proprio appetitu ad agendum impelli. Itaque ut animæ ita appetitionis pars altera rationis eſt particeps, altera huius expers. Has enim inter ſe diſtare atque ſeiungi puerorum mores demonſtrant, qui iracundia æſtuant rationis nondum compotes. Quinetiam adulti qui prudentia præditi ſunt, multorũ plerunq; importuna cupiditate flagrant, quæ inſurgẽs ratio & obſiſtens diſſuadere ac peruertere conatur: hincq; frequenter acerrima pugna cõmittitur: planè oſtẽdẽs non vnicã, ſed duas ſaltẽ eſ-

Appetit9 triplex.
Rationalis.

Cupiditas.

Iracũdia.

se facultates ; unam rationi obtemperantem, alteram uoluptatum amicam . Quum autem ratio certamine fortassis euicta fuerit, qui ita uitiorum blanditiis & uoluptatibus succũbit, iratus deinde seipsum obiurgat: tumq; rationi assistens iracundia tanquam auxiliaria, partes eius tutatur, cupiditatis ardores & impetus oppugnatura . Ex quibus intelligi potest non modo duas, sed tres in nobis facultates morales inesse . Rationis particeps appetitio , uoluntas nuncupata , constanter prudenterq; quippiam desiderat: quæ uero huius est expers , partibus duabus tenetur, quæ sunt cupiditas & θύμωσις, illa in iecore, hæc in corde.

Cupiditatis partes duæ.

Cupiditatis rursum partes sunt libido & cupedia, illa in testes hæc in uentriculum effusa. Appetendi autem facultates iis quas dixi sedibus diiungi, ex propriis earum perturbationibus clarum erit & perspicuum, quæ sunt huiusmodi . Libidinis perturbatio aut ægritudo est mulierositas , contraria autem offensio eius atq; fastidium, μισογύνεια, id est odium mulierum.

Exuperãtiæ aut defectiones cupiditatis.

Exuperãtiæ & defectiones excandescentiæ.

At cupedia perturbationes & ægrotationes habet , circa cibum quidem liguritionem, circa uinum temulentiam: offensiones autem, cibi & uini fastidium, & stuporem, quo qui tenetur suauitatem cibi non sentit . Vtriusque autem mediocritas est temperantia . Vis animi in corde inhærens, ut in uariam materiam quam utilem iudicat , nec tamen obtinet (his enim causis duabus incitatur , priuatione & utilitate) appetitione sua fertur & incumbit, ita uariis perturbationibus conquassatur. Huius est ambitio, quæ gloriam persequitur & honores : auaritia quæ pecuniam & opes auet: ira quæ iniuriam punire & uindicare cupit: metus qui futuri mali opinione conturbat.

Quum uero iam bonis potitur, gaudio & lætitia animus exúltat:ſin mala inciderunt, doloribus affligitur. Iam uero ſi quas partes corporis ſingulæ perturbationes exagitant, diligenter animaduertimus, cõſtabit opinor quo quæque in loco facultas inſideat atque inhæreat. Par eſt enim vnamquamque facultatem in ea potiſsimum parte tanquam in ſede conſtitui, quæ illius perturbatione euidentius impelli & conquaſſari deprehenditur. Atqui dũ iracundia, doloribus, gaudio, metu, cæteriſq; huius ordinis perturbationibus concutimur, conſpicue & inſigniter cor in nobis aut opprimi aut geſtire percipitur. Qui vehementer eſuriens aut ſitiens inedia conſumitur, huic triſti quodam languore præcordia cõtrahuntur, qui mox lenitur mitiorq; fit, ut cibi potuſq; quippiam demiſſum fuerit. Quinetiam vterum gerentes alienorum ſordidorumq;, ut luti, ut carbonum, extraordinaria appetentia laceſsitæ, mox abſoluuntur atque liberantur, ſi qua portione ventriculum ac iecur expurgent. In delirio, obliuione, & ſtultitia, ut ſummus ille ſplendor rationis extinctus eſt, ita & cerebrum grauiter afficitur, huicq; non autem cordi adhibita præſidia, ex uſu ſunt & ſalutaria. Hæc quum in aperto ſint & cuique obuia, nihil iam ambigi debet appetitione eam quæ compos eſt rationis, in cerebro tanquam in arce propriaq; ſede collocari: eam uero quæ ad iram procliuis eſt & θύμωσις dicitur, in corde, quod vnum inter omnia uiſcera maximo ardet incendio, ut hos poſsit impetus inflammare: poſtremam autem quæ cupiditas appellatur, ſubter præcordia maxime uero in iecore conſidere. Poſteriores duæ quia uariis ut dixi perturbationibus agitantur, patibiles quidé

Sedes facultatum moraliũ.

Duo appetitus mortales

Rōnalis imortalis

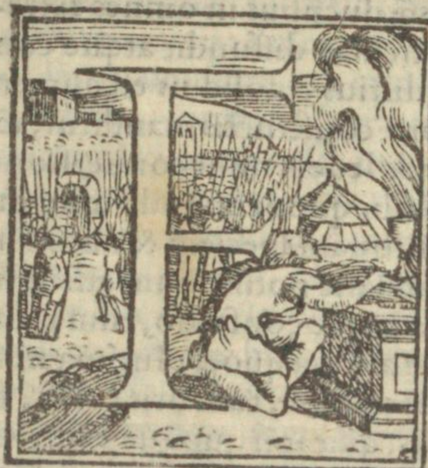
ſunt & affectioni ſubditæ, atqui ſi patibiles, mortales etiam ſunt & caducę: neceſſum enim eſt affectionum diuturnitate contabeſcant. At uero prima quæ rationi obtemperat, ut nullis perturbationum fluctibus iactatur, nullisq; uitiorum procellis obruitur, ita prorſus impatibilis & immortalis cenſeri debet. Hinc percipi poteſt hanc iſtam appetendi uim, incorpoream eſſe mentis ſupremæ conditione: reliquas autem tum corpori immerſas, tum nobis eſſe cum beluis communes. Quanquam autem illa cum cæteris intelligentiæ facultatibus, una eademq; mentis ſubſtantia tenetur, non tamen cum illis confunditur, ſed diligenter facultatis cuiuſqua ratio diſcernenda. Sic quam in corde conſtituimus uim excandeſcētiæ, cauendum prouidendumq; eſt ne cum uitali, tanquam una ſint, confundamus: nam tametſi eadem ſunt ſede eademq; ſubſtantia comprehenſæ, diuerſas tamen facultates eſſe, effectuum operumq; uarietas renuntiat. Ita propemodum in iecore poſita cupiditas, ab eiuſdem altrice ui quāplurimum differt, licet unius ſint ſubſtantiæ. Vbique enim appetēs facultas prior eſt ſuis comitibus, quas quaſi admotus ſtimulus ad agendum incitat & impellit. Hæc de animæ facultatibus quæ primo ſeſe offerebant, iam pari uerborum contractu carū functiones proximus liber decurrat.

Appetitꝰ omnes à reliquis facultatibus diſtingui.

Libri quinti de animæ facultatibus, Finis.

DE FVNCTIONIBVS ET HVMORIBVS, LIBER SEXTVS.

Alimenti in ventriculo confectio. Cap. I.

Acultatibus cognatione tanta functiones cohęrēt, tamq; immutabili continuatione iungũtur, ut aliarũ ex aliis cognitio capi debeat, fueritq; neceſſe nobis pariter de ambabus ſuperiorem ſermonem facere, qui utrarumque omnes ex equo differentias recenſeret. Quamobrem de functionibus dum hoc loco rurſum dicere inſtituo, neque profecto enitor ut illas nobis adeſſe demonſtrem: neque ut earum differentias enumerem, quippe quas omnes iam ſupra plenè cumulateq; ſumus complexi. Verum à facultatibus tanquam à cauſis conuerſione facta, articulatim diſtincteq; ediſſerere contendo, qua lege, quo ordine uſæ ſuis illæ ſpiritibus, ſuiſq; particulis & temperamentis, tanquam inſtrumentis functiones omneis ſuas compleant, ut ſimul inde partium omnium corporis humani commoditates & uſus in promptu ſint & eluceant. Primum autem omnes ſigillatim ſcrutabimur & explicabimus in homine iam

Præfatio

genito omnibusque suis partibus absoluto, deinde in eo qui gignitur in lucemq; profertur: atque in illo quidem naturæ primum, deinde animæ, postremo vitæ functiones attingemus. Sũmum supremumq; naturæ munus est nutritio, quam ex alimento accepto illa perficit: hoc enim illius est tota materia, in quam penitus incumbit, quam varie tractans expurgat, conuertit, propriisq; ductibus in omnes extremasq; corporis particulas diffundit atque confert. Quodcunque durius & solidius est alimentum, dentibus in ore constructis manditur, extenuat, & mollit, nec leuem inibi conuersioné accipit, admiscetq; sibi quodammodo animantis qualitates, vt pristinam speciem & naturam vix retineat. Quod sanè potissimum efficit tũ diligens confractio atque confectio, tum pituitę oris perfusio, quę ad alia quoq; plurima non modicas facultates obtinet, tum oris calor, tũ denique tunicę eius, quæ ipsi quoque ventriculo cõtinuata est & communis, attrectatio. Mãsum iam & ad nutritionem præparatum alimẽtum, crebra agitatione & motibus linguæ detruditur, idq; excipit stomachus via comunis, per quam illabitur in ventriculum. Est autem hic & cibi & potionis receptaculum: omniaq; rectis in interiore tunica positis fibris à gula detrahit, atque eisdem gula ab ore prolectat, perinde ac si dicas ventriculum per gulam quasi per manũ ab ore cibos eripere. Hæc porro actio à trãsuersis villis, q in externa sunt gulæ tunica adiuuari videtur. Cũ enim quippiam siue aridũ siue humidum ab ore depellimus, transuersæ fibræ quæ infra idipsum sunt dilatantur, quæ autem supra, contrahuntur, idq; adeo arctè vt inter deuorandum plerunque haustus spiritus, tametsi tenuis est, simul impulsus & adactus

Alimentum est materia altricis facultatis.

Alimẽti pręparatio in ore.

Alimenti in vẽtrẽ depulsio

remigrare

remigrare vix poſsit. Itaque partim ventriculo trahente, partim detrudente gula, ciborum fit depulſio. Ventriculi attractionem incitat appetentia, & iis qui extra modum appetunt promptior celeriorq; fit depulſio: cum enim fames immodica dominatur, uenter cibos nondum in ore planè confectos, mandentibus etiã num & inuitis plerunque eripit, ut ſame latrantem ſe obſonet.

Ventriculi attractio.

Quæ ſibi adduxit ſinu ſuo cõplexuq; recipit: eadem continendi facultate & obliquarum fibrarum miniſterio includit, cõplectitur, continet ſupra ſubterq; & omni ex parte adeò compreſſe, ut his circũiici & prorſus adhæreſcere uideatur, nec inane quicquam relinquat, ſi quidem conuenienter & ſecundũ naturam ſe habet.

Ventriculi retẽtio.

Alioqui cibus in tanta capacitate huc illuc fluitans, neque lateribus uentriculi coarctatus haudquaquam plenè cõcoqui poſſet. Tum igitur pylorum intercluſum ac prorſus obſignatum reperire eſt, ut non modò arceat craſsiorem cibum, ſed nec liquidum ac maximè profluentem elabi ſinat. Ea profectò ratione concludit cohibetq; accepta, nec ante legitimum naturæq; præſcriptum tempus effluere quicquam patitur, niſi cum aut magno copiæ pondere, aut qualitatis mordentis acrimonia laceſsitur. Eſt autem id legitimum tempus, quo plenam perfectamq; concoctionem abſoluit. Hoc interim ſpacio facultas concoquens, cibum omnem mutat & conficit, nullis quidem fibrarũ adminiculis, ſed tum proprio ingenitoq; calore & ſpiritu, tum eo quem ut lebeti magno circuniectus ignis, ita & proximæ partes illi inferunt, iecur, lienis, cor, diaphragma, uena caua, & omentum, quod illius calorẽ coercet duntaxat atque continet. Cæterũ propria ventriculi ſubſtantia concoctionis illius

Cõcoctio vẽtriculi.

abſolutionem perficit, idq; non modò uulgatis & notis illis qualitatibus, uerum etiam tacita & recõdita proprietate. Itaque his omnibus tanquam miniſtris adiutus uentriculus primũ quidem alimenta in unum cogit, & alia cum alijs, arida cum humidis confundit, ſimul uerò omnia frangit & exterendo comminuit, ut iam partes omnes quandam ſubſtantiæ æquabilitatem adeptæ uideri poſsint. Quæ dum ita exquiſitè permiſcentur, neceſſariò quum ex miſtionis lege, tum ex affectionis natura mitiganturq;, & depoſita omni qualitatum exuperantia in quendam mediocritatis ordinem adducuntur & recidunt, fitq; uniuſmodi eiuſdemq; naturæ ſubſtantia, ſpeciem quandam cremoris conſequuta. Hoc primum eſt concoquentis facultatis opus, ciborum in cremorem cõuerſio, quam & uentriculi & uicinarum partium ſolo calore fieri credibile eſt. At uerò id concoctio nondum cenſeri debet, quod talem ars ſola plerunque nobis exhibeat, ſed duntaxat præparatio quædam ad concoctionem. Poſthæc uero cremor hic aptam & accommodatam nutriendo animali qualitatem atque ſubſtantiã ſumit tumq; perfecte mutatur & conficitur: eaq; mutatio & in chylum facta conuerſio, concoctio ea eſt quam definimus. Fit autem hęc non modo ui & ardore caloris, ſed etiam tota uentriculi ſubſtantia, & inſita quam diximus proprietate. Sic ſtruthiocamelus ferrum coquit & exterit, quod non leo calidiſsimus, ſed ne ignis quidem ardor effecerit: ſic fruges aridas & præduras minutæ aues conficiunt, omnesq; crudum quippiam ſubigunt & mutant, quod uix audeat homo attingere: ſic coturnix ueratrum coquit & mitigat nobis prorſus inimicum, inuictum, indomitum, & quod omnem corpo-

Coctiõis ratio.

Cauſę efficientes χυλώσεως.

ris nostri uim, omnes conatus respuit & asper-natur. Quodcunque autem idoneum & conueniens alimentum uentriculus acceperit, id demũ uincit atque mutat, omnesq; in id tum qualitates, tum naturæ suæ uires confert. Hoc iam plenè coctum tametsi ingratum gustatui uidetur, potestate tamen & uiribus cõueniens est & salutare. Idipsum autem concoctio est, nempe in peculiarem & propriam eius quod alitur qualitatem cõuersio. Aristoteli quidem hæc ἕψησις existit, id est (ut iuniorum nomine utar) elixatio: est enim in humido facta coctio.

Cõcoctio quid.

Quidam ex ueteribus hanc falso corruptioni annumerãt, idcirco alimenta temporis spacio in uentriculo cõmutata putrescere existimantes, quòd pristinam saporis odorisq; gratiam non seruent, sed prorsus iniucunda, graui molestoq; tum sapore, tum odore sensus feriant. At illi parum cognitum habent eam concoctionis salubritatem, non gustatu, nõ olfactu, sed uirium præstantia & substantiæ familiaritate ponderandam esse & æstimandam.

Alimenta coctione nõ putrescere.

Eius porro quod iam conuenientem & familiarem qualitatem est adeptum, portionem quandam sibi arripit uentriculus: nam quod in cremore longè optimum est & congruens, id halitus specie ad se rapit, inq; suas tunicas sugendo recondit, eis etiam adiungit & agglutinat: ex quo demum fructum uoluptatemq; percipit, & quodammodo saturatur. Veram hanc esse nutritionem à Galeno quidem uidetur proditum literis: quod tamen nonnulli de interiore ipsius duntaxat tunica accipiendum interpretantur, hancq; ex tenuiore benignioreq; chyli vapore sustineri: externam uero ex sanguine alimentum capere per uenas conspicuas ex iocinere in se pertinentes atque

Vt vẽtriculus chyli benignitate fruatur.

Totum uentriculum ſanguine uere nutriri

directas. Ego uero ut hanc ſic & interiorem illam ſanguine nutriri duco, neque paſtionē eam quam ex chylo uentriculus capeſsit ueram nutritionem appello, ſed ex qualitatis cognatione & conuenientia oblectationē quandam & ſatietatem nutritionis æmulam. Exanguia (fateor) non pauca animantia, ut cōchæ, ut uermes ſucco aluntur, qui ueram ſanguinis ſpeciem non accipit: at non protinus exiſtimandum eſt idipſum in ſanguineis obtingere, quòd nihil quicquam præter ſanguinē poſsit in eorum ſubſtantiam conuerti. Quocirca fieri non poteſt ut chylus proximum ſit uentriculi alimentum. Quæ quidem mea aſſertio, ne inanis eſſe uideatur, illa me cauſa mouet, quòd dum fœtus utero continetur, totus uentriculus maximeq́ interior eius tunica, puro ac ſyncero ſanguine alebatur, nullo nimirum tum uſpiam exiſtente chylo. Nūc igitur quia cumulatius atque perfectius is ali poſtulat, optima ratione ſimiliter ex ſanguine nutrietur & incrementum ſuum capeſſet.

Quinetiam oſſa quæ lōgiore interuallo quàm uentriculus à ſanguinis natura recedunt, ſanguine ali fatemur: quanto magis igitur uentriculi membranæ ſanguinem pro ſuæ naturæ cuſtodia requirent?

Quæſtio

Qui fit igitur, inquies, ut cibus uentriculo conceptus, famem & appetentiam ſedet atque ſaturet, ſi is neque uentriculum paſcit neque nutrit?

Solutio.

Fames quidem & animalis appetentia totius eſt uentriculi, præſertimq́ oris eius, tum temporis potiſsimū excitata, quum ſupra modum exinanita uentriculi capacitate, eius latera collapſa, in ſeſe concidunt conuelluntq́ grauiter uicina ſibi pręcordia, & quum interiores receſſus & quaſi rugæ proprio humore exhauſto inaruerunt.

Hoc interim ſpacio ventriculus tum ſe ſuamq; capacitatem implere & quaſi farcire, tum uero ſucci utilioris quippiam in interiores illos receſſus recondere deſiderat. Vtroque autē deſiderio eum laborare argumento eſt, quod modico cibo qui interiorem duntaxat tunicam oblinat, ſaturari non ſolet, niſi ipſa etiā interior capacitas expleatur: quod etiam dominante fame, dum quis cibum capit, nō protinus ut hic intro demiſſus eſt, ſed aliquanto poſt ſatiatur deſiderium, quum perutilem ſuccum uentriculus in tunicam rapiens ſumma cum uoluptate amplexatur, ſibiq; apponit perinde ac ſi eo uere aleretur. At certe ea nequaquam propria eſt nutritio: ſed ſuccus ille uacua tunicæ ſpacia referciens, in uaporem fuſus & attenuatus ad extremum uaneſcit: isq; ſua potius qualitate quam ſubſtantia famem depellit. Famem dico animalem appetentiam: naturalē quippe una duntaxat ſanguinis ſubſtantia per uentriculi corpus & molem effuſa, ſatiare poteſt, dum in eius naturam conuertitur: cæterum animalem non modo ſanguis, ſed & quicquid qualitatis cuiuſdam ſuauitate præditum in uentrem demittitur, compeſcit.

Fames ex cauſa fit duplici.

Ingeſtus cibus famem ſedat aīalē, nō autē naturalem.

Vt è uentriculo per inteſtina & uenas meſaraicas in iecur fiat alimenti diſtributio.
Cap. II.

POſteaquam perfecte planeq; cibos uentriculus concoxit, iisq; abunde ſaturatus eſt, os infernum cui pyloro nomen eſt diducit, aſpernaturq; quicquid alimenti reliquum eſt, tanquam redundans ac moleſtum. Quamobrem tum otioſa & feriata continendi facultate, officiorum uſa uiciſsitudine expultrix

Expulſio uētriculi.

exurgit, quæ transuersas fibras contrahens, ventriculum coangustat: atque iam confectum chylum à se excludit, detruditq; per pyloron in intestina.

Non agit ventriculus pręcognitione quadam.

Cæterum quum sit ventriculus in naturalium instrumentorum numero, cautio etiam atque etiam adhibenda est, ne imprudentes hunc tanquam animal ratione intelligentiaq; præditum producamus, quod prouidentia quadam & cura aliarum etiam partium saluti consulat. Non enim eo cibos concoxit, vt reliquis partibus alendis eos accommodaret, sed dum sinu complexuq; eos continet & vndique comprehendit, propriæ saluti atque voluptati dans operam, necessario eos commutat. Vnde & idonea cibi portione iam expletus, quod reliquum est tanquam onus inutile à se deponit exigitq;, non quod in reliquas partes conferre quicquam conetur, in idq; viribus incumbat. Itaque dum sibi prouidet, & in eo maximè est occupatus, aliis etiam vtilitatem & fructum affert, non quidem ex instituto, sed fortuito tanquã aliud quippiam agens. Hac igitur via & ratione geruntur omnes ventriculi functiones, si modo integer est & incorrupta sanitate, nec quorundam iniuriis lacessitur, quæ vel magno copiæ pondere, uel qualitatis acrimoniá stimulent. Quæ sane quemadmodum & quæcunque posthac tradentur functiones, tum ex quotidianis naturæ operibus, tum ex viuorum atque mortuorum consectione comprobari solent.

Alimenti per intestina depulsio.

Quod ergo in ventriculo redundat alimentum, in intestina protruditur: exceptum autem (neque enim id trahunt, neque huius gratia fibras rectas habent intestina) confestim præteruehitur, a depellendi facultate, quæ in intestinis inest longe valetissi-

ma, ad cuius muneris functionem vtraque tunica fibras obtinuit tranſuerſas & in orbem actas. Quoniam autem multiplex eſt inteſtinorum anfractus & flexuoſa circuitio, haud ita facile alimentum perlabitur. In tanta igitur uię longitudine, defluentis materiæ quicquid coctum eſt & ſalutare, poteſt opportune in iecur per meſenterij venas tranſportari. Vix enim fieri poteſt, ut in tam longo uiæ tractu ulla ſucci portio præterfluat, quæ non ad cuiuſpiam venæ os aliquando ſeſe applicet, & quæ ſi primũ fortè ambitũ præterlapſa erit, ſecundo uel tertio, uel alio deinceps conſequente non arripiatur, ſuctaq́; apprehendatur. Quod autem hunc anfractũ prætergreditur, nec raptum fuerit in meſenterij venas, tanquam inutile & ſuperuacaneum in craſsiora inteſtina deiicitur, quo ſimulac peruenerit excrementi appellationẽ ſumit: honeſtiori nec inquinato verbo cibi reliquias appellant. Hæ tum aſtringentibus ſe inteſtinis, tum relaxantibus tandem in aluũ depelluntur, in quo tanquã in receptaculo reſident dum propulſentur foras. Alui extremũ podex eſt, quem σφιγκτὴρ muſculus ambiens atque circunfundens marſupii modo intercludit, nec quicquam antè elabi ſinit quàm ratio iubet. Dum autem arbitratus imperio hic relaxatus ſoluitur, naturaliter quidem expellentibus inteſtinis, nonnunquam vero adiuuantibus diaphragmate & abdomine, excrementa deturbantur. Ex quo planè intelligi poteſt deiectionem hanc prorſum naturalem eſſe, retentionem vero uoluntariam, quæ ſolius ſphincteris opera completur. Quanquam autem nõ prius è uentriculo cibus delabitur, quàm plena & abſoluta concoctione ſit mutatus, in ipſo tamen per inteſtina tranſitu ela-

Alimenti diſtributio ad iecur.

Excremẽtum alui.

Excremẽta retineri volũtate, expelli vi naturę.

Inteſtina cibũ concoquere.

borationem etiamnum & absolutionem completam adipiscitur, ꝙ iners & otiosa nunquam esse posit, quæ in eis est commutandi facultas. Simul uero eo transitu atque prolapsione, utile quippiam & cōueniens intestina sugunt, sibiq; apponunt, quo demum (perinde ut de uētriculo antè cōmemoratum est) perfruuntur. Cæterum uera eorum nutricatio per uenas fit mesenterij, quæ sanguinē è iocinere reuehunt, quemadmodum eædem vicissim chylum comportant. Vt enim arboris tenuissimæ radices è terra succum trahunt, ita quæ in quoduis intestinum pertinent venarum ora, quātum chyli coctum est, & à reliquo cibo secretum, id omne hauriunt & exorbent: ab hisq; uenis minoribus ad maiores permanat, dum tandem ad iecoris portas se applicet: ad hanc quippe regionem aditus est & introitus per multiplices admodum uias, easq; perangustas. Præparant hæ quidem chylum iecori, conferuntq; quasi rudimentum sanguinis, quale in eis per confectiones deprehēdi solet, idcirco sanè ꝙ à iecore initium ducunt, cuius proinde naturam referunt & ęmulantur. Si arteriæ quæ ad intestina feruntur ac pertinent, nonnihil etiam humoris è cibo alliciunt, id omnino perexiguū esse debet, quod crassior illic succus existat, sintq; arteriæ spiritui halituiq; trahendo accommodatę. Qui vnum sensum æstimatorem iudicemq; adhibuerit, mesenterij uenas ventriculi & intestinorum nutricationi, non autem succorum distributioni destinatas esse contendet, quòd omnes semper rubro, nunquam albo succo confertæ uidentur: quodq; in uentriculi & intestinorum substantiam se figant, neque ad interiorem capacitatem apertæ sint. Veruntamen quoniam aliæ nusquam uiæ ex intestinis in ie

Chyli ad iecur trāsuectio ꝑ uenas mesenterij.

Venę mesenterij præparāt iecori.

Cibi ad iecur distributionē ratiōe potius quā sensu cognosci.

cur directæ feruntur, per quas alimentum influat, ratio magis quam ſenſus conuincit eas etiam ad diſtributionem accommodari.

Exiſtet autem mox quæſtio non parum difficilis atque ardua, multum & ſæpe quęſita, per ſingulaſne meſenterij uenas tum nutritio, tum diſtributio ſit: an potius aliæ ad nutritionem, aliæ ad diſtributionem aptæ ſint & conſtitutę. Omnes una ſanè & communi conditione ſeruitutis utuntur, nec ulla operæ uarietas illas ſeiunxit: ſed ſingulis utrunque datum eſt, tum ut in iecur chylum tranſportet, tum ut ex hoc in inteſtina ſanguinem refundant: neq; id quidem temporum & officiorum quadam viciſsitudine, ſed ſimul una eademq; humorum congreſsione. Quanquam autem eiſdem uenis permiſcentur chylus atque ſanguis, trahentium tamen partium naturæ & deſideria cauſæ ſunt, quòd diuerſæ diuerſa prolectent atque ſecernant, quemadmodum in alui purgationibus, non obſcurè fieri deprehendimus. Ad hæc vero ſciendum probè eſt, ſuperiores uenas quæ in uentriculum & gracilia inteſtina cōcedunt, minus ſanè quam inferiores humoribus è venis & ex iecore purgandis deſtinari. Nam in dyſenteria multoq; apertius in tineſmo, mordax & acris humor in craſsiora inteſtina illabitur, quo tempore plerunque ſuperiora nihil noxæ & incommodi ferunt, ſed cocta alimenta continent atque diſtribuunt, tametſi aluus inferior continenter prouocata humorem deiicit. Dum alimentis nonnihil purgantis facultatis permiſcebitur, uno eodemq; temporis momento nutritio fiet & infeſti humoris ſecretio: hic per uenas inferiores in aluum detrudetur exigeturq; foras, alimentum uero per uenas ſuperiores in iecur raptum concedet.

Quęlibet meſenterij uena ſanguinē continet atq; chylum.

Superiores ad diſtributionem, inferiores ad expulſionem magis aptę.

Diſtributio attractione fit

Ad hunc igitur modum alimentum in iecur perlabitur, trahentibus quidem tum meſenterii uenis, tum uero iecore per uenas. Rapiunt autem id maxime ob conuenientis cuiuſdam facultatis communionem: ueruntamen aliæ permultæ ſunt cauſæ quæ tranſuectioni celeritatem addant, uaſorum amplitudo, ſucci tenuitas cum permeandi impetu, & attrahentis facultatis robur. Ex qualitatis quidem cognatione, uinum quàm aqua ocyus in corpus aſſumitur: at ſubſtantiæ tenuitas & uis quædam penetrandi, cauſa eſt ut uinum album promptius quàm rubrum & auſterum in iecur peruadat, id enim expeditius trahentis uim conſequitur. Si diſtributio, expoſita modo ratione, trahendo duntaxat perficitur, quomodo mente concipiemus corporis habitum eiuſq; uenas extra modum impleri, quod in illo habitu athletico uſuuenire compertum eſt & proditum. Nulla ſiquidem tum partibus abunde ſaturatis ineſt appetentia, quæ trahendi deſiderium iniiciat aut ſtimulet. Si igitur non appetunt, neque profecto alimentum rapient. Deinde pars unaquæque idcirco alimentum trahit, ut eo perfruatur: quod ſi iam plenè fruitur, non eſt quod noui deſiderio pulſetur, nec quod ad id trahendum ſeſe comparet. Veritatem porro huius rei impura eorum intemperantia illuſtrabit, qui tanquam gurgites & uoragines de poculorum magnitudine certant & bibendo ſe ſuperant. Quanquam enim multas uini amphoras exorbent & exiccant, quæ tamen ab illis depelluntur cibi reliquiæ, nihilo fiunt liquidiores: argumentum ſanè quicquid uini abſorbuerunt in uenas id omnino permanaſſe. Quinetiam ſi tenue ac potens uinum fuerit ingeſtum, & qui

Quõ uenæ poſſint ſupra modum impleri.

Multa alimenta tenuitatis ĩpetu in uenas ꝑmeare.

ad iecur patent aditus ſoluti fuerint, nec obſtructio diſtributioni moram & impedimentum uſpiam afferat, quale ferè hauſtum fuerat uixq; ulla ex parte commutatum profundi cernetur. Quod ſi aliquiſpiam omnem huiuſmodi diſtributionem trahenti facultati attribuit, nec uinum quantumuis tenue exiſtimat niſi tractũ in uenas peruadere, edoceat is quæſo & planum faciat, qua ratione complura medicamenta anguſtas admodum uias, uenaſq; prætenues ſubeant, & nullam non corporis partem peragrent. Non liceat ad trahendi facultatem confugere eamq; moleſte obtrudere, cui nihil hic loci relictũ eſt. Nulla enim medicamentis cum corporis partibus affinitas intercedit, imo contra odio penitus inſito, tacitiſq; diſcordiis plurimum inter ſe diſsident, naturæ prorſus infenſa. Quamobrem his non excitabitur uis appetendi, nec demum illius impulſu trahendi facultas inſurget, quæ illa tam aduerſa in uenas & corpus alliciat. Cæterum quum illa quoquouerſum permeantia, omnia traiicere & peruadere medicorum curationes multis iam ſeculis comprobarint: quænam obſecro huius alia poteſt cauſa probabilis afferri, quàm ꝙ illa aut ſubſtãtiæ tenuitate, aut alia quapiã ui ingenita ſibi in corporis interiora penetrẽt? Hoc ſi eſt, qd q̃ſo obſtabit quo minus multa etiã alimenta ꝑtenui ſubſtantia aliiſq; facultatibus ualeãt, quibus uelut ĩpulſa ꝓptius ferant ac permanet in corpus? Quũ quis ad mediocritatẽ & ad ſatietatẽ ſe impleuit, oẽmq; cupiditatẽ tum uentris, tum reliquarũ partiũ ſaturaſſe credit, ſi crudus poſtridie ſe rurſus ingurgitet, an nõ potius humor in uenas ſe ꝓtrudet, q̃ partiũ ui prolectetur? Si hæ ſatietatẽ expleuerunt, cur pluribus & ĩmodicis

Sub terfu giũ quorun dam.

humorum ponderibus ſeſe obruent? At (inquiunt) uentris ori ingenita uis eſt appetendi, quæ cum ſenſu quodam eximio indigentiæ atque plenitudinis moleſtiam percipiat, ſaturari quidem poteſt: reliquæ autem partes eo ſentiendi munere deſtitutæ ſunt, quæ quoniam ſatietate nulla premũtur, naturali quodam deſiderio tanquam ſtirpes, ex uenis nullo puncto temporis intermiſſo alimentum rapiunt, neque fieri poteſt ſi materia ſuppetit, ut aliquando illæ trahendi finem faciant.

Confuta tio multis rationibus.

Hęc mihi uidetur delicatior ut ita dicam molliorq; ratio, quàm philoſophi uis grauitasq; poſtulat. Si enim partes aſsidue trahunt, inſaturabiliter explentur, eſtq; naturalis earum cupiditas inſatiabilis. Hoc uero quid aliud eſt quàm partes ꝑpetuo & inſanabili malo teneri? quàm morbum cum integra ualetudine confundere atque omnia perturbare? Bulimum quidem & diabetem affectiones præter naturam dicimus, ꝙ aſsiduo deſiderio ad trahendum impellant, neque ullum agẽdi modum adhibeãt. Similiter igitur & in nobis quantumuis bene ualentibus, ſi partes corporis trahendi moderationem non adhibent, debent infirma atque etiam ægra ualetudine cenſeri. Iam uero quod illi proponunt partes corporis nullum ſenſum habere indigentiæ atque plenitudinis, quem exitum reperire poſsit æſtimemus. Hoc fixum atque ratum omnes habent, uenas & habitum corporis cum ſupra modum implentur, plenitudinis mole ueluti pondere aliquo grauari: hinc grauiſsima mala impendere, quę proſpiciens Hippocrates iubet habitum ſoluere ſine mora. Hoc & natura ſæpe aggreditur, dum onere oppreſſa & quaſi extincta, miris conatibus ſuperuacuam molem per nares,

per uterum, aut mariſcas à ſe tanquam à ceruicibus depellit. Deinde uero multis ante rationibus corroboratum eſt, partibus naturalem quendam ſenſum ineſſe conuenientis & aduerſæ qualitatis, eoq; naturale deſiderium incitari. Quod ſi eſt, cur non item moleſti ponderis atque grauitatis ſenſus inerit? Iam ſi quis ineſt ut certe uidetur, cum ad mediocritatem partes implebuntur, earum cupiditas & naturale deſiderium expleri ſatiariq; debet. Quocirca ſi ſupra hanc mediocritatem eas impleri contingat, non id ſolum trahentis facultatis deſiderio, ſed iis maxime cauſis quas ſupra recenſui, fieri neceſſum eſt.

Sanguinis & humorum in iecore procreatio. Cap. III.

Ex inteſtinis autem & uentriculo ſecretus a reliquo cibo ſuccus is quo alimur, permanat ad iecur per quaſdam illinc uſque ad πύλας, id eſt portas iecoris ductas & directas uias. Sic enim appellant uenam in iecoris introitu peramplam, ad quam tenues meſenterii uenæ pertinent. Huc totus chylus confectus iam cōcoctusq; perlabitur, qui tamē mox rurſum diſperſus in omne iecur diſtrahitur. Quas enim uenas ad portas natura in unam coniunxerat, mox rurſum in iecoris corpus diſiecit, quæ quum tenues & admodum anguſtę ſint, non facile & celeriter poteſt ſuccus diſtributionis impetu allatus per has peruadere. Quocirca is in iecore diu multumq; cūctatur, & in tranſitu hæret: eſtq; tarda eiuſmodi tranſuectio loco retentionis & moræ, quæ abſolutę concoctioni neceſſario debetur. Quum igitur tanta ſit uenarum per iecur diſiectarum exili- Iecoris retentio.

tas, succus totus ad eius carnem propriamq́ substantiam proxime accedit, à qua vniuersus vsquequaque attingitur. Ob hanc vero morã diutinam, & ob exquisitam in iecore contagionem, chylo per minima quęque distributo, tũ celerior, tum integrior sanguinis asciscitur species, quàm si ampla capacitate, qualis est aut cordis aut ventriculi, conciperetur. Ad quod non parum confert quod quæ in iecore sunt

Caro iecoris opifex sãguinis, & quo modo.

venæ, tenuibus admodum tunicis sunt præditæ. Quem igitur chylum ope venarum mesenterii præparatum, & rudi quadam sanguinis forma adumbratum iecur accepit, hunc per eã moram & contagionem, vera & expressa sanguinis specie ornat & perficit: cuius operis non quæuis illius sine delectu particula, sed quæ duntaxat illius propria est caro atque substantia effectrix est quanquam reliquæ omnes in id vsum quendam & commoditatem habent. Dũ ea caro quæ substantia concretum & coactum sanguinem exprimit, allapsum ex ventre chylum sensim enititur in propriam naturam cõmutare, sibiq́ prorsus assimilare (est enim hic scopus vnus in quem vnaquæque particula caloris sui munus dirigit atque refert) primum quidem crassiorem reddit & colore erubrum: quumq́ iam ad quandam mediocritatem accessit, sanguis vere est & appellatur, tanto à iocineris substantia deficiens, quãto vetris chylum superat. Ex quo percipi potest sanguinis confectionem, non modo caloris beneficio, sed maxime iocineris ingenita proprietate compleri. Huius proportione eorum quæ in reliquis partibus gignũtur humorum, vt lactis, vt seminis, concoctionem æstimari velim: vt non aliud sit concoctio, quàm imperfecta & inchoata quędam assimilatio, seu gradus

quidam & aditus ad aſsimilationem. Geniti iã ſanguinis portionem quandam familiarem ac benignam ſibi iecur adiungit, agglutinat, & aſſimilat, non ut uentriculus aut inteſtina chylum, ſed nutritione perfecta illam in propriã naturam conuertens. Reliquam uero ſanguinis partem ceu redundantem & ſibi ſuperuacaneam, in uenam cauã perlabi ſinit, à qua in totum corpus diſtribuitur per uenas ſanè quã multas, in omnes partes corporis pertinentes.

Vt iecur alatur.

Cæterum priuſquam hanc diſtributionẽ oratione perſequamur, ſanguinis procreatione paulo altius repetita, inueſtigemus quinam & quales quotq; humores una cum ſanguine gigni ſolent. Muſtum recens ab uuis expreſſum coniectumq; in dolia, cernimus ab innato ſibi calore efferueſcere, mutari, & concoqui: hinc ſuperuacanea cõparere quæ prius quidẽ cõfuſa inerant, ac tum primum concoctionis ui ſecernuntur atque ſecedunt, alterum quidẽ grauius, magisq; terrenum, quod in fundo ſubſidens fecem appellant: alterum leuius magisq; aereum, quod per ſumma innatat & flos uini dici ſolet. Simili profecto ratione chylus in iecur transfuſus, cum humidus quidam liquor ſit, quodammodo feruet & concoquitur, tandemq; nõnihil craſſum exiſtit, feci reſpondẽs, nonnihil etiam tenue & leue flori conſimile, hoc bilem flauã dicimus, illud melancholicũ humorem.

Quatuor humorũ ortus & procreatio.

Hęc quidẽ ſuperuacanea, quia ſunt ad corpus alẽdũ minus idonea, idcirco ſanguini puro corporis alimẽto pmiſceri nõ par erat. Quãobrẽ natura illa ſegregans, flauã bilem in propriã ueſiculã ad iecoris portas conſtitutã, melãcholiã uero in ſplenem cõfert & reponit. Itaq; ueſicula proprio ductu & uia ex iecore bilẽ flauam attrahit, eamq; ſynceram, nec alio

Bilis tum flauæ tũ atræ ſecretio.

Vt flaua bilis ĩ cyſtim trahatur.

quoquam humore adulteratam, tum quòd viæ angustia crassiorem illabi non sinit, tum quòd eiusmodi attractio maxime ex humoris familiaritate & occulta conuenientia incitetur. Quanquam enim mordax est & acris hic humor, vesiculæ tamen proprioque receptaculo tristis non est aut infestus, sed mutua cognatione iucundus & amicus, ex quo illa voluptatem & iucunditatis sensum percipit.

Cistin alì sanguine

Cæterum eo haudquaquam alitur, quod vsquequaque amarus sit nullo benigno succo perfusus, sed sanguine quem suscipit per venam conspicuam ex portis iecoris in suum ipsius collum insertam.

Bilis ad intestina deiectio

Cũ bilis copia supra modum turgescit, onere se leuat quod ab se in intestina exigit atque deponit, idque via altera quæ magna ex parte in ieiunum intestinum contendit. Hæc secretio tum intestina ad celerem reliquiarum deiectionem impellit, tum eas ipsas fuluo tingit colore.

Vt lien melancholiam trahat.

Lienis porrò parte concaua venam gerit à portis iecoris allatam, qua is à squalido illo & melancholico humore iecur expurgat. Hunc enim insita facultate, qua sibi gratus est & suauis, attrahit & in se recondit, per venarum tenuitates diffundẽs: assidua deinde opera summaque administratione hunc elaborat, comminuit, exterit, & in tenuiorẽ quoad licet succum commutat, ad hanc quidem actionem tum robur innati caloris, tum perpetuam arteriarum (quæ illic multæ sunt & ingentes) pulsationẽ accommodans.

Lien quo modo alitur.

Qui in splenem allicitur sanguis eum qui in iocinere continetur crassitudine superat: verum cum in illius venis & arteriis elaboratus fuerit, non vniuersus neque crassior illius portio, sed tenuior duntaxat lienis fit alimentum, & in eius carnem sensim illabitur Id autem quamuis tenue sit, nequaquã

tamen

tamen rubrum eſt,ſed ſubnigrum lienis colore:quemadmodum qui ſanguis iecur alit craſſus eſt & ruber : ſic enim conueniebat unumquodque familiari & cognato ſibi humore nutriri. Craſsior autem melancholici humoris portio quæ lienis ui nec molliri nec ſubigi potuit,tanquã ad nutriendum inepta, in os uentriculi proprio ductu quaſi eructãdo eiicitur. Hæc quidem cum auſtera ſit & acerba, uentriculum aſtringit & in anguſtum adducit,ut inde omnis illius actio firmior ſit & ualidior. Deinde uero in uentris capacitatem relabitur: hinc una cũ alimentis in inteſtina excidit,tandem uero quia inutilis in cibi reliquiis inhærens cum eis foras propulſatur : non enim denuo in uenas & iecur illinc traducitur, ut neq; flaua bilis quæ iamdudum expulſa, alui ſuper uacua infecit.

Purgamẽtum lienis quomõ mittatur.

Rurſum autem uini comparatio ante oculos exponenda eſt, ſi pituitæ ortum atque ſubſtantiam placet animo percipere. Quod bimeſtre adhuc eſt, quamuis à fecibus & ſpuma expurgatum, guſtatu tamen ſubcrudum,auſterum & aſtringens deprehenditur, q; crudis partibus uiſum effugientibus perfuſum ſit. Has dierum numero uini calor euincit & concoquit, indicio quòd uinum annuum aut bimum qui deguſtabit,iam maturatũ id,ſuaue plenum caloris & roboris percipiet. Sic in ſanguine à quo utraque bilis ſecreta iam eſt, crudus quidam humor confuſus permiſcetur, cui perpurgando natura nullum inſtrumentum deſignauit, quòd ſegregari excludiq; non deberet. Eſt enim quaſi dimidio coctum alimentum, quod manens cum ſanguine una rapitur in uenas, ut per inedias & cibi penuriam tempore mutetur & integrè coquatur, fiatq; ſanguis commodus & ſalutaris. Hæc pituita non

Pituitæ procreatio & locus.

quemadmodum dictus ſupra melancholicus humor aut flaua bilis, ſuperuacua cenſeri debet, quum ſit ad nutriendum apta: neque præterea mucco mananti è naribus, neque ei lentæ craſſæq; pituitæ ſimilis eſt quam in uentre & inteſtinis neceſſario gigni perhibent. Hæc enim ventriculi concoctione deficitur, ut ne ſuccus quidem omnino ſit: quam autem hic definimus ea ſuccus eſt, ex bono & percocto chylo genitus. Reliquas tum pituitæ tum bilis differentias paulo poſt fuſius perſequemur.

Omnes humores ſimul gigni, & ab uno eodemq; calore. Cap. IIII.

Lib. de naturalibus facul. 3.

QVum tam multiplex ſit & uaria humorum natura, fieri ne poteſt ut omniũ una ſit procreatio, & ab eodem calore profecta? Sanguinem aiunt ex mediocri temperatoq; calore naſci, reliquos humores ex immodico: quod ipſum uariis argumentis fulcire nituntur, iiſq; ab hominum naturis, ætatibus, uitæ generibus, ab anni tempore, regione & cœli ſtatu ductis atque depromptis. Ex his enim quæcunque in calorem propenſiora ſunt, bilem, quæ in frigus uergunt, pituitam: ut mediocria ſanguinem gignunt. Si in hoc procreationis humorum ſumma cauſaq; tota cõſiſtit, quum in unoquoque homine calor vniuſmodi ſit & ſimplex, unicus duntaxat humor proferetur. Et cui acrior ille obtigerit, ex quouis ſine diſcrimine tum calido tum frigido alimento, nihil præter bilem gignet. Contra uero cui natura aut ætate iam acta decurſaq; calor torpeſcit, tametſi calidiora erunt alimenta, meram pituitam procreabit. Hæc autem per ſe & perſpicue ſunt falſa & inter ſe uehe-

Expoſitio, aut ſi mauis cõfutatio.

menter repugnantia, quæ quotidie re & euentis refelluntur: quandoquidem in omnibus tum naturis tum ætatibus tum cœli conſtitutionibus, ex quocunque alimento, omnes humorum differentiæ gignuntur in nobis. Dum enim alimentum ſanguinis formam commutatione nanciſcitur, reliqui humores pariter ortum habent. Itaque quoniam hominis ſimplex eſt & eiuſdem naturæ calor, conſequens eſt hanc humorum differentiam non calori, ſed alimento aſcribendam eſſe. Atque ut apertius id explicem, locos eos penitus ſcrutabor ex quibus argumenta eruuntur. Nihil prorſus communi rerum natura ducitur & conſiſtit, quod non quatuor illa peruulgata rerum primordia quadam miſtionis temperatione compleant: maxime uero quæ alimenta dicuntur ex illorum quadam mediocritate conſtant. Hinc fit, ut chylus ex alimento factus, quanquam ſimplex & uniuſmodi intuentibus apparet, reuera tamē partium diuerſarum mutua permiſtione concreuerit, quarum aliæ calidæ ſunt & tenues, aliæ frigidæ & terrenæ, frigidæ aliæ & humidæ, ut aliæ calore humoreq; excellunt. Quum igitur vnus iocineris calor in tam uarium & multiformem chylum agit, quid difficile exiſtimes varios humores inde procreari, quando maxime à naturæ interpretibus proditum eſt, ab efficiente cauſa ſimplici, complura diuerſaq; gigni, ob eam quæ in materia eſt diſsimilitudinem? Vt ſimplex omnino nullum poteſt alimenti aut chyli genus haberi, ita fieri non poteſt, ne ex grauiſsimo quidem morbo, vt omnes chyli partes in vnum ſimplicemq; humorem commutentur. Etenim ſi quis melle, alliis, porris, aut cæpis veſcatur & vino meraciore, ſitque

Vnde diuerſi humores gignãtur in nobis.

Neceſſario quatuor humores in nobis gigni.

is calidiore natura & ætate florenti,non idcirco duntaxat ſynceram ex his bilem, quamuis certè multam eam & feruidum ſanguinem ſuſcipiet. Cui iecur temperatum natura obtigerit,id ex ea chyli portione quæ temperata ſit & mediocri ſubſtantia ſanguinem,ex calida & tenui bilem flauam,ex frigida humidaq́ pituitā, ex frigida atque terrena melancholicum humorem efficiet:omnia quidē ſui generis quandam mediocritatem adepta. Si uero uel alimētum, uel iecur, uel utrunque in calidum uerget,bilis quidem abundantior efferetur,eaq́ calidior quemadmodū & ſanguis: & pituitoſus, aut melācholicus humor minus erit frigidus: nam unuſquiſque humor certa temperamenti latitudine circunſcribitur, per quam diuagari poteſt. Ex melle non modo copioſior, ſed etiam calidior bilis quam ex lactucis progignitur:& cui iecur eſt calidum,plus bilis eiusq́ calidioris ex ſimili alimento is coaceruat, quàm cui id frigidum uergit. Eſt igitur ſanguis alius alio calidior frigidiorue, & bilis bile calidior, & pituitoſus melancholicúſue humor alius alio frigidior, neque ſuus cuique ad unguem definitus eſt gradus. Ex quo intelligitur non omnes quæ in alimento ad bilem aptæ ſunt partes,in omnibus æque corporibus in bilem conuerti, nec omnes quæ pituitæ gignendæ ſunt, ſemper in pituitam abire, ſed uarietatis plurimum afferri,ex efficientis caloris ui & alimenti materia, quarum iuſta comparatio gignendi humoris ſpeciem definiet. Rurſum nō omnem flauam bilem ab immoderato fieri calore, ſed etiam à temperato, aliam quoque ab imbecillo: ridiculum enim & abſonum uideatur, ſiquis dicat temperatum aut frigidum iecur nil prorſum bilis habere, nec alimenta

Ex chylo temperato in tēperato corpore omnes fieri humores ſuo genere temperatos.

Bilē quādoque ab imbecillo fieri calore.

frigiditiſcula illius quicquam proferre. Quod obiici ſolet bilem duntaxat fieri à natura, ætate regione, & alimento calidiore, non eſt uſquequaque uerum, ꝙ ab aliis etiam cauſis proueniat, attamen ab illis maxime redundãtia quædam fit & affluentia bilis ſupra mediocritatem: quemadmodum iecur & alimentum ſi frigidiora ſint, pituita ſuperfluet, ſi temperata, ſanguinis erit ubertas: ſi temperatus calor & alimentum terrenum, melancholicus humor redundabit. Cæterum non ſimpliciter ex ſimilibus duntaxat cauſis ſingulos ortũ habere neceſsitas eſt, quum omnes ut dixi ex eodem chylo unius caloris beneficio producantur. Iam uero id multis ænigmatum obſcuritatibus inuolutum explicare conſilium eſt, ut humores quatuor ſimul & uno eodéq; temporis ſpatio gignantur. Vnus quidem iocineris calor toti chylo æqualiter ſeſe exhibet in eumq́; pari robore & conatu ubique incumbit: ueruntamen non eius partes omnes parẽ mutationis modum ſubeunt, ꝙ non ſimilis ſit omnium conſtitutio. Hinc accidit, ut qui ex his diuerſi fiunt humores, eodem tempore emergant atque compareant. Pituita enim ex frigida & cruda chyli fit portione, bilis ex calida atque tenui, ſanguis ex mediocri, melancholicus humor ex frigida atque terrena. Quoniam igitur unus idemq́; calor in chyli partes omnes æqualiter penetrat, eaſq́; afficit, quocunque tempore ex mediocri portione ſanguinem effecerit, eodem ex calidiore bilem, ex cruda pituitam, & terrena melancholicum humorem proferet: quum enim omnibus par elaboratio acceſſerit, tanta neceſſario conſurget humorum uarietas. At inquiunt pituita frigidior eſt & crudior, ex hac deinde ſi perſe-

Oẽs humores ſimul gigni.

Rõnes eorum

qui putãt humores ordine quodã gigni.

ctius coquatur, sanguis fiet, ex hoc demum caloris ui & exuperantia bilis: sic contendunt necesse esse unũquodque prius leuiter quàm perfecte concoqui sic gradatim ad summam perfectionẽ perueniri. His quidẽ rationibus urgent & pungunt quasi aculeis, quas tamen refellere licet.

Confutatio.

Quanquã enim pituita dicitur sanguis leuiter & modicè coctus, aut sanguinis rudimentum & quasi adũbratio, & quæ ui caloris perficiatur, fiatq; sanguis: nõ tamen contra necesse est omnem sanguinẽ parcè concoctũ pituitam dici, aut ex hac prouenisse, ut prius pituitę quã sanguinis speciem acceperit.

Non omnem sanguinẽ ex pituita fieri.

Hac enim ratione quicquid id est quo alimur, siue cibus, siue uniuersus chylus, pituita dici deberet, quia nondũ plenam cõcoctionẽ obtinuit. Quinetiam si ex pituita totus fit sanguis, ex hoc deinde bilis flaua, postremo atra, unus duntaxat humor erit in nobis, neque simul complures consistent.

Deinde uero quia omnis humor coctione cogitur crassiorq; fit, flaua bilis sanguine crassior euadet, nullus naturalis existet melancholicus humor, si ex bilis ardore gigni debet: nulla reddi poterit secernendorum humorũ ratio, omnia funditus euertentur quæ de illorum ortu & differentiis ueterum præceptis stabilita sunt.

Humorũ differẽtiæ spectãtur nõ modo ex qualitate, sed etiam ex materiæ modo.

Non ergo humorũ procreationes atque differentias ex unius caloris ui & gradu, aut ex solis qualitatibus, sed etiam ex propria materia æstimabimus, quæ sua est cuiusque humoris propria & familiaris. Alia quidem sanguini, alia melancholico succo, alia bili flauæ subiecta est materia: neque fieri potest ut ex puro sanguine bilis gignatur & prodeat: sed unũquemque necesse est ex conuenienti & idonea chyli portione gigni, idq; simul & unius eiusdemq; efficientis caloris opera.

Vt ſanguis à iecore delapſus per uenam cauam in omnes corporis partes dif fundatur. Cap. V.

POſteaquam ſuccus quem in iecore confici & ortum accipere demonſtrauimus, à ſuperuacaneis expurgatus fuerit, ruber iam & ſyncerus in eam venam perlabitur, quæ in conuexo iocineris ſita eſt & caua appellatur. Hoc autem loci aquoſo & tenui humore ſanguis perfunditur, quo tanquam vehiculo facilè & expeditè in graciles & perquam anguſtas tum meſenterii, tum iecoris venas permanat. Hic humor quoniam alendo corpori minimè eſt accommodatus, perfunctus iam illo vehendi munere, & ad reliqua deinceps inutilis, è iocineris conuexo ſecernitur & trahitur in renes, vnde mox profunditur in veſicam. Idcirco enim venæ cauæ vtrinque renes aſsident mox ſubter iecur poſiti, ut expeditius celeriusq́ id muneris obeant. Cæterum non omnem eum humorem proliciunt, propterea quòd nonnihil illius retineri conuenit, quo reliquus ſanguis per venas in omnes partes corporis pertinentes traducatur. Itaque renes perductus venarum emulgentium vrinam eliciunt, ad id quidem incitati mutua & communi qua inter ſe conueniunt familiaritate. Per amplam eam ductuum laxitatem fieri uix poteſt, ut ſyncera illa atque pura trahatur, ſed cum ea tum flauæ bilis plurimum, tum ſanguinis humidi ac tenuioris non modicum fertur. Vrina quidem & quæ cum ea tenuior eſt bilis, poteſt per exiles tranſitus qui ſunt in tunica ſuccingente interiorem renum capacitatem

Vrinæ à ſanguine ſecretio.

elabi profundiq́; in ueſicam: at ſanguis nempe illis craſsior, inibi conſeruatur, qui dein roris modo fuſus renibus primum apponitur, hinc annectitur, demum aſsimilatur, & in eorum ſubſtantiam faceſsit.

Vrinæ in ueſicam ꝓfuſio.

Vrina quum prælongis validisq́; ductibus è renibus in ueſicam depulſa fuerit, retro commeare non poteſt, ꝙ obliqua ſit ductuum in ueſicam inſertio. Coarceruatur autem illic & continetur ut proprio receptaculo, ne continenter & intempeſtiue eam reddere cogamur.

Vrinę mictio.

Quum uero illius influxu ueſica iam turgeſcit, aut acrimonia ad illam reddendam impellitur, contractis quas in ſe continet tranſuerſis fibris, urinam propellit: idq́; ſimul relaxato ex rationis præſcripto eo muſculo qui in orbem agitur, & qui tãquam cuſtos aliquis in ceruice poſitus, inhibet ne ſponte proprioq́; impetu profluat vrina. Qui in abdomine ſunt muſculi non parum eam expulſionem adiuuant, potiſsimum dum ad imum uentrem conſtricti veſicam intro protrudunt & impenſe contrahunt. Quin & muſculus ille in ceruice cuſtos, dum ſub finem emiſſæ urinæ ſe comprimit & coarctat, omnes quæ in ceruice ſunt reliquias exprimit, maxime uero quum eæ aut acrimonia aut arenis moleſtæ ſunt & graues.

Veſica unde alatur.

Veſicam vrina non alit, ſed ſanguis qui per peculiares uenas utrinque in illius ceruicem inſertas influit, quemadmodum ſanè tum uterum, tum bilis folliculum nutriri conſtat. Hæc eſt omnis uiſcerum inferiorum nutritio, & ſuperuacaneorum ſecretio, nunc quæ reliqua ſunt ſimili compendio perſequamur.

Venarũ uſus in corpore.

Quando iecur quidem ſanguinis officina atque principium eſt, è quo tanquam è fonte alimentum defluere & in omne corpus diffundi conueniret, ut iuſti

tię quadam mediocritate ſanguis vnicuique parti conferretur, venas inde tanquam à fonte riuulos ſanguinem delaturos deduci par erat. Hæ etenim ſi defuiſſent, quæcunque iecori vi ciniores ſunt partes, exuperantis ſanguinis copia obrutæ mergerentur: quæ vero longiore interuallo diſtant, ab hoc deſtitutæ penuria languerent: & extabeſcerent, quippe ad quas hic minime permanaret. Quemadmodum igi tur qui hortum aliquem ſummo artificio irrigare connituntur, ab ipſo fonte aut ab amplo quodam riuo tubos cõplures, tum magnitudine tum ſpaciis diſcretos, in omnes horti partes deducunt, ſic exiſtimantes humorem quocunque trahi commodius & conſequi poſſe: ita profectò per uenarum productiones è iecore, partes corporis omnes iuſta ſanguinis menſura perfunduntur. At non ut aqua per riuulos, ſic per uenas ſanguis ſua ſponte & impetu perlabitur: ſed is tum iecoris ui expellitur, tum à propinquis uenæ partibus attrahitur, quæ deinde in alias proxime cõſequentes extrudunt: ad huncq; modum pellentibus quidem prioribus, trahentibus uero iis quæ deinceps ſubſequuntur, commoda fit ſanguinis in extremas corporis partes diſtributio. Huc non parum momenti afferunt propriæ ſingularum partium uires, quæ naturali appetitu incitatæ, id ex præterlabente ſanguine prolectãt, quod ſibi tota ſubſtantia familiare eſt atq; iucundum, idq; proprio uenæ ductu ad ſe pertinente. Quæ inter uenas media interponuntur ſpacia, quanquam ductus non habent in ſe directos, alimentum tamen ſuſcipiunt, nec pręparce ut aliquis putauerit, ſed abundanter: id autẽ halitus ſpecie per tenues occultosq; propinquarum uenarum tranſitus, tum excidit,

Quibus uiribus ſanguis permeat in uenas.

Vt ſanguis illabit in carnem & alias partes.

Lib 2. de gene animal ca. 4

tum rapitur. Non enim ex ſolis vaſorum finibus & oſculis, verum etiam, vt author eſt Ariſtoteles, per quæque anguſta venarum foramina alimentum effluit, & illabitur in carnem in aliaſq; particulas. Diſtributionis huius nõ prius finis erit quàm in omnes corporis particulas nutrientis ſubſtãtiæ qualitas per lata ſit.

Sanguinem in venis perfici maioribus.

Verum hoc interim temporis ſpacio venæ maiores quem in ſe continent ſanguinem (nunquam enim otio perfruuntur) multo exquiſitius elaborant & conficiunt, idq; aut inſita ſibi vi & facultate, aut ea quam à iocinere illapſam acceperunt: id enim cõmuni medicorum conſenſu firmatum eſt, ſanguinem in venis ſummum perfectionis gradum adipiſci.

Vt ex ſanguine quatuor fiant humores ſecundarii

Sãguis autem ſimulac è venis amplioribus in anguſtiores, quas vnicuique parti natura dedit, attractus quaſi deriuatione quadam exciderit, omni tum qualitate, tum proprietate circunſtantis particulæ ſenſim perfunditur, eaq; commutatione partis naturam aſſumens, fit primus humor ex quatuor ſecundariis quos ante commemorauimus. Dehinc vero per oſcula aut cæca exilium venarum foramina, roris modo multiplici lapſu & erratico in omnem partis ſubſtantiam influit, perq; omnia ſpacia diffuſus combibitur: fitq; tum vera iſtius humoris appoſitio, quem non inepte quis rorem appellauerit, quanquam non aquæ ſimilis eſt, ſed ſuperiore paulo craſsior. Appoſitus iam hic continenter aſsiduo partium calore conuertitur, concoctione cogitur craſsiorq; fit: deinde vero coactus parti agglutinatur & adhęreſcit: eſtq; hic tertius humor ex ſecundis, qui partis tum qualitatem, tum temperamentum, nondum autem perfectam ſubſtãtiam attigit. Ad extremum vero naturæ vi & vniuerſa par

tis ſubſtantia ita concreſcit, ita mutationẽ ſubit, ut ei demũ perfecte & vſquequaq; aſsimiletur. Hoc opere quod veram nitritionem perhibemus, partis ſubſtantia quædam fit carnoſa, quam in ſecundariis humoribus loco quarto collocauimus. Itaq; ſanguis vt primum in puſillas partium venas adductus fuerit ſenſim mutatione ad illarum ſubſtantiam & temperamentum accedit, dum perfecte aſsimiletur, & ex toto expreſſam earum naturam referat, idq; nutritione quæ omnis concoctionis eſt finis, & ſumma totius functionis naturalis abſolutio. Quocirca ſanguis qui oſſa cartilagines, vincula, membranas & neruos eſt nutriturus, quodamodo (inquit Actuarius) in anguſtarum venarum extremitatibus iam albeſcit. Quum vero inter illarum partium fibras atque in media ſpacia illabitur, plenius ſanè cõuertitur, & quandam partis ſimilitudinem gerit. Sic quæ in oſsium cauernulis & medulla (hæc enim nõ autem quæ in maioribus capacitatibus concreuit, oſsis eſt alimentum) perſpicue iam ad oſsis naturam accedit: cartilaginem mucco ſimile quiddam circunfundit: vinculis, membranis atque neruis lentus quidam humor circumiectus conſpicitur. Tale autem eſt proximum cuiuſque alimentum, quod quidem appoſitum iam eſt: deinde vero plenius confectum calore coactumq; parti agglutinatur & adhæret, in eiusq; naturam tandem faceſsit, idq; propria partis vi & facultate, quæ proprie aſsimilans eſt & altrix appellatur. Hæc alia eſt in oſſe, alia in neruo, alia denique in aliis, vt ſua inſit cuique peculiaris. Simili prorſus ratione totidemq; interpoſitis mutationibus caro alitur, non modo ea quę muſculorũ, ſed & quæ iecoris & quæ reliquorũ eſt viſcerum. Quũ enim ſanguis è vena

Vt ex ſanguine ſẽſim fiat nutritio & aſsimilatio.

Caro citi9 alitur quam aliæ partes.

rum oſculis in carnem incidens ei apponitur, calore mutatus ſimilem parti ſubſtantiam ſumit, nec fieri poteſt quin medio ferè mutationis tempore craſsior iam factus ei affigatur & adhæreſcat. Cæterum in hac multo celeriores fiunt mutationes, ut idcirco uix ullo ſenſu percipi poſsint, uixq; fieri putentur. Carni enim proxima eſt ſanguinis ſubſtãtia, ut proinde leui facta mutatione ali poſsit: non ſic autem oſſa, cartilagines, uincula & mẽbranæ, ut a quibus ſanguinis ſubſtantia longius abſceſsit. Non diſsimili ratione nutriuntur uenæ & arteriæ, quæ quanquam proximum in ſe ſanguinem continent, quo aluntur, hunc tamen non poſſunt leui momento in ſe conuertere: ſed quæ portio tunicis proxime aſsiſtit, primum commutata albeſcit, moxq; tanquam ros in anguſta foramina uenæ aut arteriæ rapitur, quibus penitus appoſita craſsiorq; facta annectitur, tandemq; aſsimilatur.

Vt uenæ & arteriæ nutriant.

Quot concoctionum genera, quis cuiusq; proprius ſit humor, quod excrementum.

Cap. VI.

FVnctionum igitur quæ natura duce ac magiſtra adminiſtrantur, ſumma atque ſuprema nutritio exiſtit. Hæc autem à natura fit, quæ ſpiritus calorisq; appulſu & opera alimẽtum aſsidue exagitat: id enim eſt tanquã ſubiecta materia in qua uerſatur, & in quam uires exercet ſuas, dum plenè & omnino in corporis ſubſtantiam ſit conuerſum. At non de repente, ſed longa continuataq; rerum ſerie ſit ea conuerſio: multorum enim operis concurrentibus varie commutatur, expurgaturq;, in omne corpus diſtribuitur, huicq; ad extremũ aſsimilatur. In ea longa diſtributione, multi-

plex incidit concoctio, varii gignuntur humores, diuerſa item ſuperuacanea. Itaque aſſumptum alimentum quanquam vbique mutatur & omni corporis loco conuerſionem ſubit (quandoquidem vnaquæque corporis particula proprio calore, in id incumbit, & quaſi culturam ſubigendo adhibet) non tamen vbicunque ſit, concoqui id iure ac merito aliquiſpiam dixerit. Non enim quæuis vel leuiſſima alimenti mutatio, qua id aut exterit, aut mollit aut odore ſaporeve mutat, ſed dūtaxat quæ à natiuo calore fit in alimento perfecta ſubſtantiæ conuerſio, concoctio exiſtit. Quæ perfecta futura eſt concoctio, haud quidem exiguo breuiq; tempore, ſed mora & cunctatione quadam abſoluitur. Quocirca firmum ratumq; eſſe debet eo duntaxat loci hac fieri, ubi alimentum diu multumq; hæret, & uis illa cōtinendi ualens eſt, ſimulq; concoquendi facultas copioſo circunfluit & abundat calore. Hoc autem tribus tantummodo locis conceſſum uidemus, è quibus etiam triplex exiſtit concoctio, prima in uentriculo, ſecunda in iocinere, tertia in ſingulis particulis. Sua quanque antecedit pręparatio, ſuaq; ſequitur abſolutio, ſuum cuiuſque alimentum tanquam ſubiecta materia, ſuus genitus humor, ſuumq; excremētum. Itaque prima omnium eſt chyloſis, quæ in uentriculo magna caloris ui perficitur, uertiturq; multiplex & uarium alimentū in quippiam unius ſubſtantiæ, candidum id quidem & ptiſſanæ cremori perſimile. Huius præparatio quædam prægreſſa eſt in ore, qua non atteritur modo & mollitur cibus, ſed & leuem conuerſionem ſubit qualem manifeſto cernimus in ſubrubro uino, quod pauco momento ore conceptum tum ardorem tum ruborem depo

Perfecta cōcoctio nō ubiq; fit.

Triplex cōcoctio

Prima concoctio uentriculi.

nit. Eius autem absolutio in intestinis est, quæ ipsa modicam concoquendi more uentriculi uim obtinent. Quanquam enim è uentriculo ualente & cui integritas est ualetudinis, nihil prorsus excidit quod non plenam concoctionem acceperit, si quidem ad hanc aptum erat: quoniam tamen innatus partium calor nunquam otiosus conquiescit, necesse est quæcunque in intestina illabuntur perfectius quodam modo mitigari & concoqui. Secunda concoctio celebratur in iocinere, αἱμάτωσις Græcis appellata. Hac enim chylus è uentre haustus, propria iecoris ui quæ in eius substantia potissimum insidet, in ueram sanguinis speciem conuertitur, quam à chylo constat non modo colore, sed etiam uniuersa substantia planè diuersam esse. Hic sanè adumbrationem quandam in uenis mesenterii prius accepit, in quibus iam ruber conspicitur, perpolitur uero in uena caua aliisq; maioribus, in quas è iecore lapsus confluit. Vires enim habent uenæ non solum continendi distribuendiq; sanguinis, sed etiam concoquendi, hasq; à iocinere originis suæ principio & quasi fonte, quemadmodum à uentriculo intestina mutuantur. Tertia concoctio in partibus fit singulis, qua appositus adiectusq; sanguis iam à priore natura deficiēs, in idoneam alendæ parti substantiam cõuertitur. Hæc rudimentum quoddam & primordium capit in uenis exilibus, in quibus ante diximus sanguinem à partis natura & calore iam mutari: eius autem absolutio est perfecta assimilatio atque nutritio, omnium concoctionum finis. Priores duæ concoctiones, in communem totius corporis commoditatem & usum comparatæ sunt, at tertia peculiaris est & iam parti cuique sua, neque hanc iccirco

Secunda in iecore

Tertia in partibus singulis.

Duæ coctiones cõmunes sunt.

pars ulla parat & molitur ut alteri cuipiã parti, sed ut sibi duntaxat commodet atq; prosit. Mãmæ quidem & quæcunq; in eis sunt glãdes rapto tractoq; sanguine aluntur, hũc in suam naturam conuertunt: at insuper eædem ex redundanti functionis ubertate lac generãt, quo partus alat̃. Sic testes per uasa seminis adducto sanguine conuersoq; se nutriunt, qui adultis præstantia roboris excellentes semen efficiũt, ex quo deinde procreatio fit & generis cõseruatio. Quãquã autem hę partes actione sua nõ se solũ, sed alia quoq; iuuant, quoniam tñ hæc extra corpus sunt, neq; in illius dominatu, non utiq; generalis, sed peculiaris duntaxat concoctio dici debet. Quot partium in humano corpore sunt differentiæ, totidẽ statuere licet peculiarium concoctionũ uarietates: Primæ autem illius generalis ad nutriendũ idoneus humor in uentriculo genitus, proprio nomine chylus appellat̃, & primum quod in corpore consistit alimentum. Huius autem excrementum est stercus Græcis ὑποχώρημα & σκατόν, quod reuera in uentriculo cum utili substantia confusum erat: sed cum postea è uentriculo & è superioribus gracilibusq; intestinis chyli portio tenuior rapitur in iecur, reliqua crassior, impurior, & fecis æmula, in cæcum intestinum uel in colũ, mox in aluum irruit, ubi primum fex alui dici solet. Alterius concoctionis utilis humor est sanguis, aut si uniuersa cõplecti uolumus, oĩs humor qcũq; à Græcis χυμός, à nobis succus appellat̃, quo noĩe nõ modo purũ syncerũq; sanguinẽ, sed eos etiã qui cũ sanguine gignunt̃ humores nãles qdẽ & nutritioni accõmodatos designam9. Supuacaneũ aũt eius ẽ urina, q̃ è iecore & uenis ꝑlectat̃ in renes, ac ꝓfundit̃ in uesicã: simil'r melacholicus humor quẽ lienis ad se ra-

Mãmarũ aut testiũ cocctio non est cũmunis.

Primæ cõcoctionis quis humor, quod excremẽtũ.

Secundæ humor & excremẽta.

pit, ex crassa terrenaq; chyli portione factus, quæ naturæ concoctionem subterfugit, neq; potuit iecoris vi mutari. Est & tertium eius excrementum flaua bilis ea quæ in fellis vesiculã reconditur: ex tenuissima hæc calidissimaq; chyli portione (qualis plurimum est pinguis atq; dulcis) assa & torrida, quasi flãmeam acrimoniam assumit: quocirca excrementum vere est, omnino superuacaneũ nec alendo corpori accommodatum. Qui autem iam ab his expurgatus est reliquis humor, purus est & mediocris succus atque secundum animantis alimentum, quod in omnes partes distribuitur.

Tertiæ coctionis humores & excrementa.

Tertiæ concoctionis opus & vtilis succus est, vniuersum eorum humorum genus, quos aliquando diximus secundarios appellari, in quorum ordine eum primum collocauimus, qui in exilibus est partium venis, secundum qui tanquam ros in partes influit eisq; apponitur, tertiũ q affigitur, quartũ qui iã in partis substãtiam concedit eiq; assimilatur. Huius quidem superuacanea sunt, quęcunque vaporis specie sine sensu per cutis spiracula exhalantur, & quæ paulo crassiora sordium strigmentorũq; specie cutis extrinsecus adhærescunt, & sudores qui tanquam reliquiæ sunt serosi humoris illuc euecti, tenui bile perfusi.

Qui sudores sint naturales, qui minus.

Hi enim si corpus patens nec cutis densa est, plerunque modice erumpunt, idq; sponte & naturaliter. Qui vero per se extra modum emanant, ab humore quodam inutili præter naturam fluunt, neque possunt inter naturalia excrementa referri, vt neque puris, neque saniei, neque tuberculorum eruptio. Rursum qui à manifestis causis, vt à balneis, ab ĩmoderata exercitatione, ab æstu fiunt sudores, non modo hoc excrementi genus, sed vtilis quoque humoris, nonnunquã

& tenui-

oris ſanguinis quippiam proliciunt atque diſsipant. Iſthæc quidem ſuperuacanea ſunt communia & quæ ab omnibus particulis promiſcue dimanant, maxime à muſculis & ab aliis quæ extrinſecus circumiectæ ſunt partes. Præter hæc alia quædam in conſpectum ſe dant ſua quibuſque partibus peculiaria, quemadmodum pili & ungues partiũ ſolidarum ſunt excrementa, renum autem & ueſicæ ea quæ cum urinis redduntur, lienis quod in os uentriculi refunditur, pulmonum ſputa quotidiana, cerebri excrementum eſt id, quod tum per palatum tum per nares defluit & emungitur, βλέννα, id eſt muccus, aut κόρυζα, id eſt deſtillatio ſolet appellari. Id enim ex cerebri nutritione tanquam inutile relictum eſt, retinetq; quandam illius conſtitutionem frigidam atq; humidam, quumq; ex uniuerſo cerebri corpore in amplos eius uentriculos abundãtius congeſtum fuerit, tum demum illinc per palatum & nares exigitur. Quanquam autem id pituitæ temperamentum accepiſſe uidetur, nequaquam tamen uere pituita eſt, hæc quippe in ſolo iecore gignitur, & in utilium ſuccorum numero cenſetur: illud cerebri planè excrementum eſt: hæc poteſt in ſanguinem concoctione conuerti, illud nunquam, ſed caloris ui ſicceſcit & in tophos cogitur. Huius ſpeciẽ præſefert ea quæ in uentriculo & in inteſtinis gigni procreariq; ſolet: pituita enim non eſt, ſed ne ſuccus quidem omnino. concoctionis autem primæ cruditas eſt quę euinci non potuit, uel ex cibi craſſa & tenaci natura, uel ex uentriculi inteſtinorumq; imbecillitate concreſcens. Quum etiam exanguis membranoſaque ſit uentriculi & inteſtinorum ſubſtantia, neceſſe eſt & propria illorum excrementa (ſex enim

Quæ partis cuiuſque ſint excremẽta.

Muccum nariũ aut uentriculi pituitã non eſſe.

q in uentriculo genita conspicitur humiditas pituitæ similis, hæc non est pituita sed primæ coctionis cruditas.

alui commune excrementum eſt (alba, frigida, lentaq́ inueniri.

De ſanguine, utque is conſiſtat in venis. Cap. VII.

LIcet è iecore erumpens ſanguis in venas ab oĩ ſupuacaneo humore purus expurgatusq́ ſit, non tamen ſimplex is omnino eſt ac vniuſ modi: ſed ex variis eum ſubſtantiis conſtare demonſtrat, tum ortus noſtri tum alendarum partium neceſsitas. Harum enim alia calidior percipitur, frigidior alia, rurſus alia mollior, alia durior, quæ vt non omnes ex eadem ſimiliq́ ſubſtantia naſci, ita nec eadem nutriri ſuſtentariq́ poſſunt. Seminis è quo gignimur materiam palam eſt non prorſum vnius eſſe modi, ſed ea partes conſiſtere varias, adhibeřiq́ craſsiorem portionem ſolidis, humidam mollioribus, calidam calidioribus, frigidamq́ frigidis. Et quum deinceps corporis partes alũtur ex ſanguine, ſingulas ex ſimili quadam & idonea materia nutriri & increſcere, vt idcirco non ſimplex ſed mixtus atque compoſitus etiam in ætate prouectis, ſanguis appareat. Quomodo enim partium naturæ tam varie & longiſsime à ſe diſsidentes, ex vna eademq́ prorſus materia commode vitam ſuam tutentur? Semina in terram proiecta, itemq́ ſtirpes non vno omnes alimento ſuſtinentur, ſed alia dulcem è terra ſuccum, alia ſalſum, amarum alia, denique vnaquæque quod ſibi familiare eſt & amicum pro alimẽto haurit, à quo ſi forte deſtituat, mox extabeſcit & emorit. Tantumne in ſtirpes beneficium atque priuilegium natura contulerit, hominibus negauerit? In tam immenſa hominum & temperaturarum varietate, omneſne eodem ſimiliq́ cibo gaudebunt?

Si non omnes vna cibi ſubſtantia æque ſeruat ac ſuſtinet, neq; profecto tã multis & variis partibus quæ in nobis ſunt alendis, ſimplex vnũ atque purum ſucci genus ſatis eſſe poteſt. Itaque ſanguis qui è iecore emerſit maioribusq; venis cõcludit, exquiſite vnus & purus eſſe non poteſt. Id vero aperte in eo conſpicitur, qui ſectà vena ex integre ſano corpore ſit emiſſus. Nã præter ſerum in reliquo quod concreuit partes ſpectantur planè diſsimiles: alia quidem tenuis, ſubrubra ac feruida per ſumma innatans, alia in imo craſſa, ſubnigra ac vere terrena, alia medio ſitu in iſtarum mediocritate conſiſtens, per quas & quarta quædam portio crudior eſfuſa eſt. Quicquid in hac concretione cernitur, medici iuxta ac philoſophi ſanguinem appellant, qui communi ſententia omnes corporis partes ſolo ſanguine nutriri, id eſt iuſta quatuor ſuccorum commoderatione pronuntiãt.

Quid igitur (inquies) vitioſumne fuerit ſanguinem puriſsimum in nobis contineri? Si enim debet is ex variis partibus ad nutriendum conſtare, videtur non eſſe procurandum vt purus atque ſyncerus in nobis gignatur, ſed alimentorum vſu varii ſucci erunt in nobis accerſendi. Eſt hoc (fateor quidem) neceſſe, uerũtñ non idcirco q̃renda ſunt alimẽta, quę varios illos procreent, ſed omnes ex optimo & puriſsimo quoque procedunt: vixq; vlla uiuendi ratio & facultas efficit, vt ſyncerus ſanguis in venis coaceruetur, qui tamen ſi talis conſiſtat, nihil incommodi quicquam eſt allaturus. Porro autem quicquid illud eſt in venis contentum, quod in partium corporis ſubſtantiam faceſſere debet, ſanguinem id perhibemus. Hoc quidem diſcrimine à cæteris ſeiunctum humoribus, quòd è ueni

Obiectio

Solutio.

Propriæ ſanguinis notæ.

Sanguis omnis cõcreſcit ob fibras quas hẽt.

ſiue foras, ſiue in uentrem, ſiue in ueſicam, ſiue in uterum, ſiue in inteſtina, ſiue in thoracis ſpacium, ſiue in aliam denique capacitatẽ excidat, concreſcit in grumum, quod cæterorum humorum nulli eſt conceſſum. Proxima autem & continens concretionis cauſa fibræ eæ ſunt, quas cunctorum animantium ſanguis confuſas in ſe continet. Neque enim ceruos neque damas, de hoc numero, ut Ariſtoteles fecit, auferam & excludam, nimirum in quibus iugulatis etſi non ſumme, coire tamen ſanguinem uidemus. Quod ſi à concretione alienus omnino is foret, nec corporis alendi, nec in ſolidiorem ſubſtantiam ſe conuertendi uim & poteſtatem haberet. Ita uero accurate diligenterq́; ſanguini confuſæ ſunt fibræ, ita perturbatæ, nihil ut ſenſus in calido etiam nunc ſanguine poſsit percipere, nihil ut in eo qui iam frigore coiuit & conglaciauit. Veruntamen ſeiungi hæ ſepararíq́; hac ratione conſueuerunt, ſi uel calens tepidusq́; ſanguis per linteum transfundatur, uel crebra agitatione bacillo manuve concutiatur dum refrixerit, quo modo ſolent mulierculæ ſuillum præparare. Quinetiam quum inciſa in malleolo ſaphena, ſanguis ut mos eſt in peluim tepentis aquæ profunditur, mox ut hæc refrixerit & ad exiguum tempus conſtiterit, tota tenuiore ſanguinis portione tingetur, ad fundum autem delabentur fibræ illæ prorſus cohærentes & albæ, quæ quàm plurimos ſpecie quadam aſsimilatæ pituitæ in errorẽ induxerunt. Hæ quotieſcunque exẽptæ detractęq́; fuerint, reliquus ſanguis & à concreſcendi ratione in quam ſua ſponte ferretur, & à nutriendi præſtantia longiſsime diſtabit. Fibras quidem chylus prima concoctione contrahit è uentriculo, qui ferè

totus quum neruoſus ſit, ſuam illi ſubſtantiam quadãtenus impertit, qualem obtinere uidemus tum eorum plurima quæ uomitione redduntur, tum propria uentriculi inteſtinorumq́ʒ excrementa, ſumme nimirum pituitoſa ac lenta, illapſus dein chylus in iecur, ueram ſanguinis ſubſtantiam coloremq́ʒ adipiſcitur. Itaque concreſcendi uim ſanguis habet è uentriculo, cuius errore corpus omne quaſi atrophia plerunque extabeſcit, ſanguine fibris destituto. Hinc non paucos cernimus macie confectos, quibus tamen ſanguis copioſus ineſt, isq́ʒ bene temperatus: alios opimum corporis habitum & carnis molem conſequi, licet ſanguine conſtent calidiore. Maxima igitur & admirabilis in ſanguine facultas, ſed & magna uis eſt uenarum, quæ conceptum ſanguinem coire nunquam ſinunt, niſi fortaſſe ex rara quadã & abdita morbi cauſa, ex qua uidimus quempiam poſt diuturnum languorem de uita exiiſſe, cui ſanguis uniuerſus in uenis concreuerat, adeo ut demum coralli modo fruticans illinc eximeretur. Non igitur, quemadmodum Ariſtoteles affirmat, conſeruandi ſanguinis facultas in uenis eſt ex caloris tepore, quum & reliquum corpus omne tepeſcat, ſed ex ingenita quadam ui & familiaritate, quæ profecto efficit ut hæ naturalis & legitimus locus ſint ſanguinis. Huius apertum id eſto inditium, quod in mortuorum uenis refrigeratus etiam ſanguis non concreſcat, quem tamẽ in uiuentium inteſtina, aut in uentriculum ac ueſicam irruentem, tepor à concretione non præſeruat. Quicquid igitur uenæ concludunt & intra ſe cohibent, ſiue craſſum id atque nigrum ſit, ut liquidam picem repræſentet, ſiue flauum, ſiue prorſus album aut liuidum, cu-

Venę ſanguinẽ cõſeruant, ne cõcreſcat.

iuſcunque demum ſubſtantiæ ſit aut caloris, ſi ex is profuſum mox dureſcit atque coit, id uniuerſum ſanguinis appellatione complecte mur: quanquam non omnis huiuſmodi, ſecundum naturam eſſe, & uitio carere exiſtimādus eſt.

Sanguinem in uenis, non trium, ſed quatuor humorum permiſtione contineri, quotq; eius ſint differentiæ. Cap. VIII.

QValiſcunque autem is fuerit, chymus id eſt ſuccus appellatur, qui interdum bonus eſt, ut in euchymia, interdum malus, ut in cacochymia: & uterque quoniam in partium ſubſtantiam effuſus fibrarum ui concreſcit atque coit, alere dicitur. Sed bonus, qualis in bono atque etiam in athletico habitu conſiſtit, probe, malus uero uitioſe, ut in utroque ictero, in leucophlegmatia. Qui porrò bonus ac laudabilis eſt ſanguis, ex partibus conſtat & ſubſtantia & temperamento & colore uariis. Has bonos ſuccos appellant, quibus ex quadam temperamenti affinitate humorum ſuperuacuorum nomina ſunt indita. Nam ſanguinis pars tenuiſsima calidiſsimaq;, bilis etiā appellatur, melancholicus ſuccus, pars quæ craſſa, frigida ſiccaq; eſt: pituita, quæ cruda nempe frigida eſt & humida: ſola uero ea quę tum ſubſtantiæ, tum qualitatum mediocritate quadam continetur, peculiari ſanguinis appellatione notatur. Non defuerunt qui ſanguinē uniuerſum exiſtimauerint non ex quatuor, ſed ex tribus duntaxat permiſtis ſuccis conſtare, nempe ex pituita, & bile tum flaua, tum atra. Hi non aliud eſſe ſanguinem putant, quàm trium ſuccorū mediocrem & commoderatam permiſtionem: neque pręter hos quar

Rōnes eorū, qui dicūt ſan

tum sanguinem purum in uenis contineri, sed ne cogitatione quidem percipi contendunt, hac potissimum ratione, ꝙ seorsum tres humores positi sunt, sanguis autem purus nullus extat. Addunt sanguinem dum corrumpitur, in tres eos omnino humores conuerti neque sanguinis quicquam seorsum manere. Cū igitur tres hi succi æquabiliter aucti sunt, sanguinem per id temporis dominari ferunt, sin inæquabiliter, eum duntaxat qui reliquis est superior, a quo totum sanguinem aut pituitosum, aut biliosum, aut melancholicum dici uolunt. Simillimam demum in lacte rationem haberi, quod tribus duntaxat substantiis continetur, præter quas nulla est quarta, quæ lactis nomine designetur, sed totum quod ex iis tribus idonee temperatis consistit, lactis nomē sibi assumere.

guinem esse triū humorū ꝑmistionem.

Confuta.

At uero si partes chyli intentis oculis & animo cernemus, & eas tum ex substātia, tum ex qualitatum cōiugationibus spectabimus, non modo tres, sed quatuor fient earū differentiæ, ex quibus quatuor etiā succi prouenient. Quinetiam si partium corporis, quas hi nutrire debent uarietas perpēdetur, ut quædam se offerent, ad quas tres reliqui humores accōmodari possunt, ita quædam etiam deprehendentur calidæ & humidæ ut caro, quędam temperatæ ut cutis, quæ non nisi puriore sanguine nutriri possunt. Quocirca necesse omnino est, præter tres reliquos succos, purū sanguinē etiā in uenis haberi, eūq; longe reliquos multūq; superare. Inepta igitur & iniqua cēseri debet sanguinis cū lacte collatio: nec dum sanguis corrūpitur, uniuersa eius substantia in bilem tum atram, tum flauam facessit, sed etiam pars quædam manet, aut nondum corrupta, aut corrupti sanguinis speciem ostendēs. Itaq;

Quatuor humorũ in ſanguine proportio.

qui intra venas grandiores coercetur, quatuor illis ſuccis prefunditur, ſed ea proportione vt in temperata & mediocri cõſtitutione, purus ſanguis multum antecellat, cæteriſq; præſtet: ab hoc deinde pituita, quia dulcis eſt poteſtq; in ſanguinem conuerti, & compluribus partibus nutriendis eſt neceſſaria. Tertio loco eſt melancholicus ſuccus: omnium autẽ paucisſima eſt flaua bilis, tum ob nunc commemoratas rationes, tum etiam quòd illius quàm bilis receptaculum capacius & plenius deprehenditur in nobis, quòd quæ ex venæ ſectione, ſi ſanguis aſſeruetur, plus ſubſideat lutulenti, quàm per ſumũm innatet biliosi. Ea quidem eſt quatuor ſuccorum in ſanguine permiſtio. Cæterum id nondum ſatis liquet, ſintne ii veri humores, & quales in ſuis conceptaculis puros eſſe intelligentia ſenſuq; comprehendimus, anue ad illorum duntaxat ſpeciem atque ſimilitudinem accedunt. Magna quidem & controuerſiæ plena diſputatio, quòd difficile ſit intelligere, vt humores puri ac veri conſiſtant in venis. Etenim quæ (verbi gratia) proprie vereq; bilis dicitur, vſquequaque lutea eſt & prorſus amara, ad corpus nutricandum neutiquam habilis & accommodata, nimirum quæ ne propriæ quidem veſiculæ, à qua ingenti ſenſus voluptate allicitur, alimentum ſit. Eius quippe ſubſtantia ſupra omnem ſanguinis eſt mediocritatem, atque adeo à nutriendi benignitate deſciuit, vt nulla caloris efficientia, nulla concoctionis præſtãtia vnquam poſsit in familiarem atque alimentariam reduci. Nec eſt quod dicat quiſpiam, nõ hanc ſynceram & puram, ſed ſanguini permiſtam corpus nutrire. Si enim omni ſubſtantia totoq; genere alimenti rationem excesſit quo

Non eſſe ſynceros humores in venis.

quomodo benigniorum tēperatione perfundatur, integram omnino pristinamq́ naturam reseruabit, atque benigniora fortassis in corporis substantiam facessent, illa certe nunquā, quemadmodum neque lapidis aut ferri puluis tenuissimus, quanquam cum pane est accurate subactus, nutriendi vires consequitur. Quocirca bilis ea quam in sanguine atque in venis teneri fatemur, vera haudquaquam est, neque eius similitudinem speciemq́ gerit quæ in folliculum reconditur, maxime si integre sanum est corpus. Hoc & sensu comprobamus, nullam animantium partem (sed ne pulmonem quidem quem tamen vnum præ cæteris ea nutriri asseuerant) commanducatam bilis amarorem referre. Quin & totus sanguis dulcis in sanis, qui tamen si amara bile perfunderetur, eius sapore inficeretur, quemadmodnm si fellis tantulum lactis copiæ iniicias. Præterea vera bilis si cum sanguine in corpus perferatur vt in ictero, corpus flauo defœdat calore, nil autem tale sanis accidit. iisdem prope rationibus demonstrari potest, nec atram bilem, nec superuacaneam pituitam fieri posse conueniens vsquā corporis alimentum. Ex quibus intelligitur quatuor humores, qui insanorum sanguine continentur, synceros non esse, nec eorum naturam exprimere, qui in bilis folliculum atque in lienem coniecti sunt. At nihilo minus ab æstu, ab exercitatione, â balneis, â calidiorum causarum vehementiori occursatione, nō ambigimus partem sanguinis tenuissimam in flauam bilem eamq́ amaram conuerti, quemadmodum & reliquas sanguinis partes persistente similium causarum impetu, in affinem sibi & finitimum humorem. Idem prope accidit, & quum ex vehementi obstru-

ctione orta putredo, sanguinis molem inuaserit. His ergo ex causis præter naturam alii humores á sanguine gignuntur in venis. Quin etiam plerunque in has permeant, ex aliarum partium vitio: bilis quidem flaua quum iecur immodico calore flagrat, aut quum vesicula fellis, velut in ictero intercluditur: melancholicus succus quum lien vel obstructus, vel quauis ex causa imbecillior factus, non potest sanguinis limum prolicere: pituita quum ob frigidiorem intemperiem ingens oboritur cruditas, tum ventriculi, tum iecoris, vt in leucophlegmatia. Ab his igitur causis puri atque vitiosi humores in venis sanguini permiscentur, è quibus illos demum cernimus per multa morborum genera foras subter cutem erumpere. Cæterum corpus quod omnino sanum & integrum est, quacunque etiam id temperie naturaliter sit affectum, si nec alimentorum vitio, nec aliis externarum causarum iniuriis lacessitur, puros atque synceros humores nullos habet in venis sanguini permistos, sed eo duntaxat modo quē nūc exposui.

Hippocraticę sententię interpretatio.

Viderine potest Hippocrates his cōtrarium attulisse? Libro quem de humana natura conscripsit, hominem ait quod vita fruitur omnia in se continere, sanguinem, pituitam, & vtramque bilem. Epoto enim medicamento quod pituitæ educendæ sit idoneum, pituita euometur: eo autē quod bilem flauam purgat bilis: eo quod atrā elicere natum est atra bilis purgabitur: sin vulnus acceptum fuerit, sanguis profluet. Hæc autem accidere compertum est quouis die ac nocte, hyeme & æstate. Vere quidem hęc sunt ab Hippocrate ꝑnuntiata, verūtamen quæ ex corpore, non e venis necessario, sed aliunde etiam detrahuntur, bilis quippe ex hepate & è

proprio folliculo, pituita (ſi vera pituita dicit ea debet) è ventriculo & inteſtinis, melancholicus humor è liene, in quibus locis ſolet eorũ humorum aut potius excrementorum copia affluere. His etiam qui incorrupta ſanitate ſunt, idcirco difficiles fieri cenſuit purgationes, quòd quum deſint affines & cognati quos medicamentum trahat humores, ſanguinem id & carnes colliquefacit, quò ex his proprium alliciat humorem. Quibus quidem verbis ſignificat, ſana corpora cum ſanguine reliquos humores in venis reuera non habere, ſed poteſtate duntaxat: quia fieri poteſt, vt medicamenti, aut aliarum quas dixi cauſarum vis & vehementia, ex variis partibus ſanguinis, varios excitet & proliciat. Hinc iam conſtitui poſſunt & explanari ſanguinis naturalis differentiæ, quòd alius ſubſtantia ſit mediocri & colore ruber, qui pulcherrimus & optimus appellatur: alius magis flauus & conſiſtentia tenuis, alius craſsior atque nigrior, alius demum liquidior & albior. Quum autem à priſtina natura deſciſens, vitio corruptelaq; deprauatur, & è limitibus iam exceſsit, non naturalis appellatur. Excedit autem biſariam, alias paululum ob leuem modicamq; intemperiem ſubſtantięve mutationem, nulla ex parte in aliud humoris genus conuerſus: hic quidem etiam tum ſanguis eſt, tamen naturalis minime, alias multum, quum vel proprio contaminatur vitio, vel alieno perfunditur humore atque hic non ſimplex ſed ex multis permiſtus eſt humoribus. Hæc de ſanguine, nunc ad cæterorum humorum differentias pergamus.

Sanguinis differētiæ.

Sanguis non naturalis duplex.

Pituitæ & utriuſque bilis differeniiæ. Cap. IX.

HVmoris quidem appellatio quãquam proprie Latinis qualitatem duntaxat eam deſignat, quæ Græcis eſt ὑγρότης medici tamen ad omnem etiam profluentem & liquidam ſubſtãtiam hoc nominis accommodant, ut id ſit humor, quod etiam Græci ὑγρὸν proprie dicunt:

Humor quid.

quicquid in corpore profluens liquidumq́ cernitur, ſiue id chylus eſt, ſiue mucus, ſiue ſputũ, ſiue vrina, ſiue ſudor, ſiue ſanguis, ſiue pituita, ſiue bilis, tum flaua tum atra. At quum genus hoc omne in ſpecies diuidendum diſtribuendumq́ erit, percenſebuntur quidem humorũ

Humorũ differentiæ.

alij toto genere ſuperuacanei, hos ſupra vniuerſo excrementorum genere ſumus complexi: alij vero ad nutriendum & corpus ſuſtentãdum apti. Horum autẽ genus duplex, chylus & chymus ille fortaſsis cremor, hic ſuccus recte nobis appellabitur. Eſt quidem chylus in ventriculo: at ſuccus in iecore ortus, & ad corporis nutritionem præparatus. Succorũ autem

Succus quid.

alij primi ſunt & ꝑgredientes, alij ſecundarij & conſequentes, quorum iam ante rationem breuiter explicauimus. Primi ſucci quatuor numerantur, ſanguis, pituita, & bilis, tum atra, tum flaua: hi enim ſinguli quemadmodum & ſecũdarij, conſtitutionem acceperunt ad corpus alendum, licet id quandoque non præſtent, neque præſcripto fine potiantur. Itaque ſuccorum alius naturalis, qui & omnino utilis eſt, alius non naturalis, qui non ſatis probe alere

Excremẽtorũ differentiæ.

poteſt. Similiter excrementorum aliud naturale, quod ĩ corpore optime ſano naturę legibus prouenit, aliud pręter naturã. Naturale aliud

utile quod usum quempiam confert in corpore, ut bilis in uesicula, & quæ in liene est melancholia, aliud prorsus inutile. ut fex alui, vrina vesicę atque sudor. Non naturale est, quod citra naturæ præscriptum a causis præter naturam gigni solet. Itaque tum pituita, tum utraque bilis triplex est omnino, alia ad nutriendum apta quę alimentaria dicitur, alia superuacanea, quæ aut naturalis est aut præter naturam. Bilis alimentaria est sanguinis pars tenuissima, per venas distributa, tū vt affines naturę suę particulas nutricetur & alat, tum vt reliquo sanguini qui præ crassitudine, non sine multo negotio, per venas perlaberetur, transuectionis promptitudinē afferat: quod quum præstiterit, siqd minus vtile restet ac superfluat, id una cum sudoribus defluit & foras erumpit. Superuacanea è sanguine tanquam excremētum in bilis vesiculam amandatur, proprio deinde ductu in intestina illabens, tum ea ad excrementorum deiectionem stimulat, unde & fuluo colore infecta comparent, tum lentā & adhærescentem illis pituitam detergit & exturbat, quæ alioquì immodice aucta, in grauissima incommoda deduceret. Ea ferè flaua existit & mediocritatem quanquam tum substantiæ tum caloris obtinet: ex qua tenuis cuiusdā humoris permistione, altera procreatur colore pallidior & substantia tenuior, utraque licet superuacua sit, naturalis tamē est & naturæ legibus continetur in nobis. Gignitur & interdum bilis præter naturam, genere quadruplex. Vna est uitellina, Græcis λεκυθιώδης appellata, quam flaua à naturæ modo deficiens profert, dum caloris non naturalis acrimonia torretur, ut ex fuluo igneum colorem, & ex tenui substantia crassiorem dissipatione consequa-

Triplex est vnusquisque succus.

Bilis excrementitia & vtilis.

Bilis naturalis duplex.

Bilis vitellina pręter naturam.

tur,quæ & colore & craſsitudine omnino uitellorum crudorum ouorum ſpeciem offerat, à quibus nomen ſibi aſciuit. Auerrhois recte mihi uidetur Auicennam erroris inſimulaſſe, qui ut multa alia peccat,in uitellinę opinione turpiſsime labitur,contendens nimirum hanc fieri,dum pituitæ aut melancholiæ portio flauæ bili permiſcetur. Hinc in bile egregia illa comminiſcitur maioris & minoris ſamæ genera, quæ quàm plurimos in deſignandis febriū differentiis,mirifice ne dicam ridicule implicatos & circunretitos tenent. Hac enim opinione uitellinam bilem frigidiorem redderet flaua & naturali, quam tamen multis partibus ardentiorem eſſe inter omnes conſtat. Adde quod ſimplicium humorum differentias dinumeraturus, quaſi inconſtans aut certe iam ſui immemor,ex eorum permiſtione noua quædam & inaudita ſimplicium genera inuehere conatur. Quas tres hactenus commemorauimus bilis differentias, omnes in iecore generantur atque in uaſis. Præter has autem aliarum par numerus recenſetur, quæ ſæpius à præcordiis originem habent:una eſt porracea Græcis πρασοειδὴς, altera æruginis ſimilitudine ἰώδης dicta, tertia ἰσατώδης glauco aut ceruleo colore glaſtum referens. Harum gignendarum eſculenta quædam uitioſa & mali ſucci non modo occaſio, ſed etiam cauſa fiunt, cuius generis cenſentur,allium porrum,cæpa, naſturtium,& ſinapi,maxime eorum folia.Dū enim nequeunt à uentre deuinci,neque in chyllum conuerti,ac colorem ſuū magna ex parte retinent, primum ex illis fit porracea, quæ ſi infixa diutius hæreat & commoretur, perſiſtēte uentris incēdio, in æruginoſam cōmutabit: hæc demum in eam quæ glaſti colorę tincta

Auicēnæ error de bile.

Tres bilis ſpecies in ſtomacho genitæ.

apparet, minus quidem uiridis quàm superiores, sed tanto illis deterior, quanto propius ad nigrum colorem accedit. Gignuntur & hæc genera nonnunquam in uenis ac iocinere, idque per morbos graues & ardentissimos, qui uehementi caloris incendio bilem uitellinam exurunt, & in hæc genera deducunt prorsus perniciosa quidem & exitialia. Ex his demum summe ustis fit & in cōspectum se dat atra bilis ea, quæ omnium est humorum deterrima, Melancholiæ autem multæ sunt differentiæ, una quidem qualitatibus mitior, quæ cum sanguine in venas peruadēs corpori alendo est idonea. Hanc medicorum præcipui visi sunt μέλαινα καλεῖν χυμὸν ὀυ μέλαιναν κολήν id est atrum uocare succum, non atram bilem. Sicuti plerunque melancholicum succum uel melancholicum sanguinem, non atram bilem. Superuacanea est quam lien sanguinem expurgans, è iecore prolicit & in se recōdit. Hæc quemadmodum & quæ in folliculo est bilis, sanguinis quidem non autem corporis excrementum est quippe quæ & lieni & uentriculo non mediocriter cōducat. Quocirca naturalis est, & nondum atra bilis, sed ater humor nuncupari debet. Quantum uero huius uel exustione, uel non naturalis caloris ui putrescens, acidam aut acerbam qualitatem aut acrimoniam contraxit (idem enim putredo quod uehemens incendium solet efficere) id quasi in cinerem conuersum, cōuenit atram bilem nuncupare, quæ omnino præter naturam sit. Est autem ea triplex, una ex melancholico succo uel humore profertur, quæ aut putredinis aut caloris ardore quasi in cinerem conuertitur. Hæc calida quidem, est acris & mordax, eo discrimine à superuacua naturali dissidens, quo fex usta ab

Melācholici humoris differentiæ. Vtilis & nutriens. Excremētitia.

Præter naturam triplex,

non uſta. Quem dico cinerem non ei parem exiſtimo, qui exuſtis lignis manet, haudquaquam enim poſſunt humores omni ſuo liquore ſpoliari: ſed ita ſummam dico humorum ſiccitatem & quantam maximam poſſunt in corpore ardoris ui conſequi.

Atra bilis quæ ex vitellina fit

Altera ſpecies ex ea fit bile quam uitellinam dixerunt. Exuſtione enim hæc primum in porraceam, deinde in æruginoſam, poſt in ceruleam, nouiſsime in atram omnium pernicioſiſsimam commigrat, quæ tanto certe deprehenditur malignior, quanto bilis melancholia eſt acrior. Ea enim eſt quæ in terram impacta, fermenti more & quodam quaſi æſtu efferueſcens, hanc iactat & excutit: quæ ſua craſsitudine parti ſe affigens adhæreſcensq́, eam arrodit & exulcerat: quæ demum in perniciem ſemper excernitur: quanquam horum omnium uitiorum altera etiam quodammodo particeps eſt.

Atra bilis nulla fit ex ſanguine.

Ex ſanguine nulla proxime bilis atra profertur. Nam ſi ſanguinem ſtatuamus uel incendio uel putredine in uenis torreri & conflagrare, prius quidem neceſſario pars eius in bilem flauam, pars in melancholiam migrabit, ex quibus deinde non aliæ quam duæ commemoratæ fieri poterunt atræ bilis differentiæ. Quũ autem ſanguis è uenis illapſus fuerit in uentrẽ, in inteſtina, aut in aliam interiorem capacitatem, illic quidem primum cõcreſcit in grumos, tandemq́ putreſcit. Excernitur is plerunque liquidæ picis modo nigerrimus, ſumme malignam, ac ferè uenenatam qualitatem adeptus: hic tamen tum nomine, tũ re ipſa ab atra bile differt, quandoquidem extra uenas à ſe diſcedens non in alios conuertitur humores, ſed totus concreſcens humor eſſe deſiit, nec tũ humor dici poteſt, ſed corruptus grumus.

Neque

Neque ex pituita dulci fit bilis atra. Nam quæ ex cerebro ſtillat, aut quæ in pulmonibus, in uentriculo, aut inteſtinis coaceruatur, uehemementi calore dureſcit, uti mox erit manifeſtius, nunquam in alterius humoris ſpeciem mutatur: quare neque poteſt ex ea atra bilis ſuſcitari. At uero pituita ſalſa quoniam caloris cuiuſdam præter naturam eſt particeps, ſi uehementius & prorſus torreatur, acrem, atrã quæ bilem gignit, quæ tertia ſpecies eſt, unde intelligi poteſt non omnem atram bilem ex melancholico aut bilioſo humore naſci.

Atra bilis tertia fit ex pituita

Porrò autem pituita quæ uere & proprie dici meretur, ſuccus eſt alimentarius, totiuſque ſanguinis portio crudior, quæ & ſanguis ex dimidio coctus appellari ſolet. Permanat hæc in uenas, tum ut partes frigidas & humidas, cuiuſmodi eſt cerebrum, alat: tum ut ſi aliquando penuria erit ſanguinis, in eum conuerſa reliquis etiam partibus in alimentum cedat. Neq; uero ut ſanguinis forma plenè exornetur, neceſſe eſt in iecur ea recurrat, ſed uenæ ipſæ ad id operis perficiendum, ſatis uirium & caloris obtinent. Cæterum neutra bilis poteſt ulla ui in ſanguinis mediocritatem & benignitatẽ reduci. Licet enim qñdoq; adeo refrigeretur, ut fortaſſe qualitatũ mediocritatem aſſequatur, non poteſt tamen ſubſtantiæ benignitatem recipere. Atque hæc quidem alimentaria pituita dulcis exiſtit.

Pituita nutriens.

Ex qua aliæ duæ præter naturã emergunt. Vna eſt quæ acida uocatur, ſumme quidem cruda, & quæ præter primam uentriculi confectionem, uix ullam aut minimam in iecore atque uenis accepit. Paucus admodum calor ei ineſt qui perfacile diſsipatur & euaneſcit, atque tum pituita neceſsitate quadã coaceſcit. Par enim atque una ratio eſt ac in pleriſq;

Pituita acida.

fructuum ſuccis, qui ſi non multo præditi ſunt natiuo calore, poſteaquam ſponte ſua efferbuerint, mox in breui coaceſcunt: quibus autem ualentior imperitus eſt calor à natura, ii ut uinum generoſum, diutius in integritate ſua perſiſtunt. Altera pituitæ ſpecies ſalſa appellatur, ex dulci hæc putreſcente nata: quum enim portiones eius quædam ui putredinis aſſæ, reliquæ dulci ſubſtantiæ permiſcebuntur, ſalſum hunc ſaporem inducent, quod & in maris aqua fieri demonſtrant. Tres hę pituitæ ſpecies conſiſtunt in uenis, prima quidem naturalis, reliquæ duæ præter naturam: quarum omnium materia à iecore ſumpta eſt & initiũ duxit, qualitas autem aliunde irrepſit à cauſis quæ contra naturam ſunt. Superuacua pituita extra uenas conſiſtit, cuius ſunt differentiæ quatuor. Vna eſt pituita tenuis & aquea, qualis plerunque aquæ modo ſtillat è naribus, aut è cerebro in plurimas corporis partes illabitur. Altera cẽſetur mucco ſimilis, quam corporis calor ex illa tenui ob modicum lentorem cuius particeps eſt, ad mucci conſiſtẽtiam cogit. Hæc ſi caloris ui & appulſu tantam adipiſcatur craſsitudinem, ut iam partibus concluſa poſsit adhęreſcere, uitrea tum appellabitur, quæ tertium genus eſt. Ad extremum uero cũ ex cõcretione ſic iam dureſcet, ut à lapidis aut gypſi duritia non procul abſit, quarta tũ emerget quam multi gypſeam appellant. Hãc ſæpe deprehendimus in pulmonibus & in digitorũ articulis, accepto quidem ex diſtillatione principio, tandem in extremã tophi & calculi duritiẽ euaſiſſe. Ea certe omnis eſt atque integra humorum explicatio, ex qua liceat cognoſcere qui ab excremẽtis, quive à uenarum ſuccis, ortus ſui primordia acceperint, nunc de ani-

Salſa.

Pituitæ excremẽtitiæ quatuor genera.

malibus functionibus transigendum nobis est.

De animalibus functionibus. Cap. X.

Sẽtientis aiæ uis & materia.

QVemadmodum altrix illa, quin potius tota naturalis pars animæ in unum corporis alimentũ prorsus incũbit, suasq́ omnes in id gestiones confert: sic altera pars animæ quæ sentiens est & appellatur, in iis rebus externis uersat, quæ circumiectæ sunt nobis, totaq́ negotiat ut illarum cognitionem capiat, suisq́ ministris & nuntiis sensibus rerum omniũ notiones in se cõprehendat. Hæc illius molitio, hæc agitatio, qua assidue cõcitatur & impellitur, quæ qua ratione obiri perficiq́ solet, verbis explicare conabimur. Sentiens anima quẽcunquæ illa substantiæ modum est adepta, cerebri corpus tanquam propriam arcẽ ingenitumq́ domicilium eligit, omniũ quas dixi facultatum vires in se suoq́ quasi sinu complexa. Has quidem propriis quibusdam functionibus & muniis exponit, ad quas varia instrumenta confert & accõmodat. Omnium primum spiritus est animalis appellatus, qui ex vitali per ceruicis arterias in contextum admirabilem sublato, primum elaboratur deinde in interiore altero cerebri contextu, qui à secundis nomen habet, vi cerebri ingenita in animalem conuertitur. Illic noua specie & dignitate præfulgens, sentientis animæ vires cõsequit, & ad illius cũcta munia illo se splẽdore aptat & cõparat. Ho c plurimo cõferri sunt vẽtriculi, interioresq́ cerebri sinus, unde tanq̃ è iugi fonte per neruorũ ductus & canaliculos tũ in sensuum instrumẽta, tũ in musculos motores profluit. Hic autem quũ iam insidet, aliã

Spiritus aialis primum instrumentum.

fortaſsis ſpeciem ex partis natura ſuſcipit, qua particulatim illi addicta eſt, eiusq; ſeruitio prorſus mancipatur. Quòd ſi eſt, non vnus idemq; fuerit vìdendi, audiendi, odorandi, guſtandi, atque tangendi ſpiritus, quinetiam ab illis longius diſtabit qui motioni deſtinatus eſt. Alterum inſtrumenti genus ex craſsiore magisq; terreno corpore conſtat, vt in quo tum ſpiritus ille, tum externarum rerum imagines conceptæ ſeruari debent. Non vna id eademq; vbique ſubſtantia præditum, neque vniuſmodi ſed multiplex & varium.

Corporis inſtrumenta.

Varia ſentientis animæ inſtrumẽta

Interiorum motionum cerebri corpus inſtrumentum eſt, quod varia & multiplici ſua coformatione ad omnes animi actiones agitationesq; ſeſe iungit & applicat, viſioni vero oculus & qui ad hunc pertinẽt nerui, auris auditioni, odorationi nares & cerebri papillæ, guſtatui lingua, tactioni tangentium neruorum propagines, vt motioni duriores & muſculi in quos illi ſe fundunt, ancillantur & miniſtrant. Varia hæc ſunt inſtrumenta corporea, in hisq; ſpiritus ſiti diſpares & varii: ſic & facultates quæ ab illis omnem agendi rationem acceperunt, neque quicquam poſſunt citra illorum opem præſtare, non modica varietate diſtinctæ ſunt, tametſi omnium vna eſt eademq; ſubſtantia. Quę igitur ſic comparata ſunt organa, vt in ſubiecta conformataq; materie familiarem quendam ſpiritum obtineant, in eoq; ſpiritu facultatem, quæ organi ſpecies eſt & ratio, ea quidem idonea fiunt & concinna ſuis muneribus obeundis. Quæ qualiter compleri abſoluiq; poſsint, hoc iam contextu ſigillatim aperiam.

Quo diſtent ſenſuum actiones.

E ſenſibus externis alii contrectando munere ſuo funguntur, vt tactus & guſtus, qui non niſi coniuncta ſibi percipiunt,

alii medii cuiusdam corporis interpositu sentiunt, vt visus, vt auditus, & olfactus. Corpus autem id medium intercedens, aut aer est, aut aqua: vtrunque enim elementum ad inuectionem eorum quæ sentiuntur idoneum est: nam colores & sonos per aerem percipiunt quæcunque terrenæ gradiuntur aut serpunt animantes, per aquam vero aquatiles. Dura itaque & solida corpora, quum aut in aere, aut in aqua inuicem colliduntur, sonum edunt ac strepitum, in hac quidem obscurum, in aere vero perspicuum: maxime vero si illa leuia sint concaua & ampla, quæ celeribus & magnis ictibus confligant. Aer igitur qui inter dura corpora confertim & impetu in se incurrentia continetur, primum sonitum efficit. Hic quidem non illinc abiungitur, vt ad auditum ipse accedat, sed proximum sibi & continuum aerem commouet, atque hic repente alium, donec successione continenter ad auditum motus perferatur: quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere, qui pulsus deinde sequentem impellit. Hinc accidit, vt non simul ac corporum allisio conflictusq; inciderit, sed aliquanto post ictum sonus audiatur, priusq; à propinquo quàm à longinquo. Sic exterior aer agitatus impulsusq;, ꝑ auriũ tortuosos & flexuosos anfractus motu perplacido, citra vllã turbam fertur, peruaditq; adusq; interiorem illum aerem membrana obtensa conclusum, & auribus ingenitum. Huic autem membranæ assidens, blãde eam ferit & concutit, vt ea agitatione tota strepat & personet. Externus aer tum, demum cum interiore illo continuatur & adhærescit, illiusq; interuentu audiendi spiritui, qui cum illo implicitus est, confertur: hoc demũ exploratore & ministro

Sonus vt fiat.

Auditio vt fiat.

Odorum effuſio.

recepta ſtrepitus imago, ad ſentiendi principium trãſmittitur. Sed hæc apertius iudicabuntur æſtimabunturq́ ex odorãdi ratione. Nam cedrus, thus, aliiq́ odores incenſi calefactiq́ ſuauem & iucundum odorem ſpirant, qui in arido quaſi fumo ſitus eſt. Hic ſenſim tanquã uapor per intermedium interiectumq́ corpus conuolat & ſparſus euehitur. Medium autem id corpus, aut aer eſt, aut aqua, nam piſces & aquatilia quæque, quamuis ſpiritum non ducant, odorari tamen comprobatum eſt. Quanquam uero iam odor propius ad nares appelletur, non tamen prius poterit reſpirantibus animalibus odorandi ſenſum mouere, quâm uiæ quæ è naribus per os ſummum & meninges in cerebrum pertinent, pateſiant, poſsitq́ una cum attracto ductoq́ ſpiritu, odor ut ad pulmones, ſic ad cerebrũ olfactumq́ permeare.

Inſecta & piſces ut odorãtur.

At quibus promptus atque expoſitus in aperto eſt odoratus, neque operculo tãquam uallo quodam communitus, ut apibus & inſectis (ſic enim recentiores Latini, nec inepte appellant) ea ad odores è longinquo conueniũt, & citra ullam reſpirationem olfaciunt, ipſiq́ odores non attracti illorum ſenſum feriunt & incitant. Quod ipſum piſcibus & his quæ in humore degunt accidit. Nam ſine anhelitu & ſpiritus reciprocatione uidentur odorari. Ad illorum ſimilitudinem accedit & uiſio.

Color.

Color enim aut fulgor perſpicuum medium colluſtrans, in conſpectum oculumq́ caditꝰ. Id medium aut aer eſt, aut aqua, aut uitrum, aut cornu, aut aliud quod iſtorum naturã imitatur. Hæc autem ſi idonea futura ſunt ad uidendum, perlucida fieri oportet & luminis præſentia colluſtrari.

Lumen.

At lumen neque corpus eſt, neque quicquam quod â corpore excidat

aut defluat, alioqui pedetentim neque puncto temporis poſſet medium omne circumiectum illuſtrare, neque in perſpicuum corpus omnino penetrare. Itaque lumen eſt actus & perfectio perſpicui, ex lucidi corporis præſentia. Quicquid aſpectum ciere debet, id ſi ſimplex color eſt, in medio perſpicuo eóq; illuminato oportet conſtitui: ſi uero ſplendidũ & fulgens eſt, ut fungus, ut putre & præaridũ lignum, ut uermis, & quicquid noctibus collucet, conſpici quidem non poteſt in lumine, quia exiguum eius lumen, maioris ſplendore offunditur: at in tenebris iſtorũ unumquodq; uidetur ſenſumq; ferit, quòd proximum & circunfundentem aerem leuiter illuſtrat, ut ſe potiſsimum uendicet à tenebris. Ignis uero quòd ancipitis ſit naturæ, & in tenebris & in lumine uidetur: noctibus enim ſuo lumine propinquum aerem illuſtrat, ut non is modo, ſed alia etiam uideri poſsint: interdiu uero perſpicuũ iam medium tanquam color aliquis mouet.

Viſio ut fiat.

Fit autem uiſio quum perſpicuum illuminatumq; aerem medium rei color aut imago afficit, aer deinde aduſque oculum protenſus affectusq; aſpectum cõcitat. Tum enim rei aſpectabilis imago per pupillam in cryſtallino humore excipitur. Hinc demum prouehente ſpiritu, per opticos neruos in cerebrum & commune ſentiendi principium confertur.

Viſio quo diſtet ab aliis ſenſibus.

Hoc autem diſcrimine ab auditione & odoratione ſeiungitur, quòd in his motione non derepẽte, ſed paulatim per media facta, ſenſus feriatur. in uiſione autem non progreſsione, ſed ſubito facta medii aeris mutatione, quemadmodum & luminis appulſu, rei ſpecies cernendi obtutum ſtatim mouet. Vnde intelligi poteſt non defluẽtibus quibuſdam quaſi exuuiis

ſultarũ opinionũ confutatio.

à re conſpecta ad oculum demiſsis uiſionem fieri, quia non continuo ut obiecta res eſt uideretur: & prius propinquo quàm diſtanti ſe proderet. Adde ꝙ tanta coloris aut imaginis amplitudo exiguo oculo excipi non poſsit. Neque pręterea uiſio fit, foras à conſpectu erũpẽte lumine, quod cum alio externo iunctum coeat: nec ſpiritus radio ab oculo per mediũ in obiectam rem incidẽte, qui pari angulo reſiliens in obtutum referatur. Quomodo enim tantus prodire poſsit, qui repente ad aſtra uſq; pertineat, omnemq́; interiectum aerem quantus eſt impleat? Quod ad iſtius fidem afferri ſolet de baſiliſco, aut muliere cui menſtrua defluit purgatio, inefficax prorſus & irritum uidetur: nam neque baſiliſcus hominem interimit, neque mulier quum menſes profluunt ſpeculum præſertim æneum polluit atque fœdat, uidendi ſpiritu ab oculo manante, ſed tetro quodam & diro uapore, qui foras ut ab ore & à reliquo corpore, ſic etiam ab oculis erumpit & emanat.

Qui ſenſus medio non indigent

Hæc eſt eorum ſenſuum ratio, qui non niſi medii cuiuſdam interpoſitu obiectas ſibi res comprehendunt. Guſtus autem & tactus medio corpore non indigent, ſed coniunctione quadam & contrectatione functiones ſuas obeunt. Etenim ſi uel ſapor in guſtandi neruum, uel calor, pungenſve ſtylus in nudum apertumq́; tangendi neruum incidit, eximiè & acriter ſentitur, quanquam nulla caro media intercedit. At uero ſi aut pupillæ rem candidam adiicies, aut aeri qui auribus eſt ingenitus ſtrepitum inculcabis, aut in narium ductus odorem penitus immittes, nulla omnino uel obſcura erit perceptio.

Guſtatus ut fiat.

Itaque ſapor ſucco humoriq́; permiſtus, aut (ſi rectius mauis) in humore conſtitutus (eius enim

qualitas quædam eſt & affectio) ſimulac adhibetur admoueturq́ linguæ, diffuſus cum humore guſtum incitat, moxq́ ſpecies eius & imago ui ſpiritus in primatem ſenſum infertur. Quod ſi forte in duro concretoq́ corpore, ut in ſale ſapor erit. id non ante poterit ſenſum mouere, quàm calore liquefactum & dilapſum diffundatur. Quicquid autem mollitia fluere & effundi non poteſt, guſtandi ſenſum prorſus non afficit: quemadmodum neque cui arida & ſcabra lingua ex morbo torretur, is bonus eſſe poteſt ſaporum æſtimator. Tactionem porrò fieri conſtat, ſi tractabiles qualitates qualeſcũque eæ ſint, aut carnis, aut etiã nullius corporis interuentu proxime ad tangendi neruum accedant. Contendit Galenus in extremis corporis partibus tactum proxime fieri, nulla qualitate per neruos in ſentientis animæ principatum relata: neruũ cerebri, ueluti ſurculum arboris partem eſſe, in eoq́ cerebri totam uim contineri, quæ tractabiliũ qualitatum affectiones diſcernat: in eo autem ſenſus facultatem conſiſtere, in quo quidem & ſenſus ineſt doloris. Quod profecto ſi conficit, idem de aliis quoque ſenſibus erat afferendum. Horũ ſiquidem nerui tum molles ſunt, tum ſubſtantiæ cerebri finitimi, ut idcirco ad illius naturam propius debeant quàm tangentes nerui accedere. Deinde uero quæ tangedi neruis interceptiones, & obſtructiones obtingunt, ſubditis particulis ſenſum motumq́ adimunt: quod dilucide commonſtrat tangendi uim non eſſe neruis ingenitam, ſed a cerebro quemadmodum & reliquas continenter defluere & illabi: neque externum tactum poſſe rerum qualitates diiudicare, ſed inſtrumẽtum duntaxat eius eſſe facultatis, quæ princeps in

Tactio ut fiat.

Lib. vii. de placitis. Hippo. & Platoni

Expoſitio, aut forte confutatio.

cerebro conſedit, illucq; oportere omniū ſenſa conferri. Hæc ſingula mihi ſatis uidetur Hippocrates duobus confirmaſſe aphoriſmis, quorum altero ait. Dolentes parte aliqua corporis, ſi omnino dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat. Altero, Duobus doloribus nō eodem in loco infeſtantibus, qui uehementior eſt, alterum leuiorē obſcurat. Hoc igitur omni ſenſui commune eſt, ut perpetiendo ſentiat: primum enim ſenſus omnis ab ſubiecti corporis qualitatibus afficitur, mutationemq; ſubit. Hæc iſta mutatio ſenſus nondum eſt, ſed quæ fit eius apprehenſio atque cognitio. Quum enim princeps illa ſentiendi uis ab arce cerebri per neruos in ſenſus ſingulos diſtributa, affectiones quæ illis obtigerunt percipiet, tum quodammodo & rudius ſentire dicetur: proprie uero quum eas cerebro communi ſentiendi principio renuntiabit. Senſum autem affici immutariq; ab externis qualitatibus, non ſic proprie audiendum eſt, ut priore qualitate excuſſa nouam accipiat: neque enim â colore albeſcit oculus: neque à ſono exacuitur aut obtunditur auditus, neque â dulcedine palatum dulceſcit. Sed ut aureum ſigillum in ceram, nō aurum, ſed imaginem imprimit, ſic propemodum & res externæ ſola forma ſenſum impellunt, eorumq; ſimulachra & ſpecies ſine materia ad ſenſum perueniunt, quas hic foris illapſas intra ſe admittit præalte condendas: At uero quam ſenſus imaginum impreſsionem dicitur accipere, non partium eminentia, ut quæ annulo ſignatur, iudicamus. Nam colori, ſapori, odori, qualis figura decernetur? Nullam igitur ille conuerſionem mutationemve ſuſtinet, neque priorem ſtatum exuit, quin potius dum in rerum cognitionem & iudicium

Vt ſenſus affici dicant.

incumbit,quem ſtatum habebat,agendo geré doq́ excolit,perficit, & confirmat.

Senſus interioris functiones. Cap. XI.

QVæ ſic communiter in ſenſus omnes ab externis rebus inuehunt imagines,nõ modo habentur & conſiſtunt, dum ſenſus in geſtione actuq́ ſunt, ſed etiam quum abiunctis rebus externis ab opera diſceſſere,moram quandam in illis trahunt atque retinentur.Ita enim ſiquis de Sole in opacum ſe cõuertat deflectatq́, primum offuſus nimio ſplendore nihil cernit,deinde ueluti album quiddam aut uiride, quod in puniceum mox ſe conuertet, proxime in purpureum , atque ita deinceps in alia p oſtremo in atrum,à quo demum euaneſcit. Si quid rubrum aut uiride conſpexerit, quicquid deinde ob oculos incidet, concolor apparebit.Si ocyſſime in labentem amnẽ oculos coniiciat,ex ea uertigine quæcunque ſtant in littore moueri uidebuntur. In aliis porrò ſenſibus à ualidis ingentibusq́ ſonis ſtrepitus relinquitur: à uehementi fœdoq́ odore , olfactus ſœditatem aliquantum retinet,ſitq́ in reliquis ſimiliter. Iam uero ſenſuum inſtrumentis acceptæ formæ illæ ſpeciesq́ rerum , mox per neruorum capacitates atque ductus uehẽte ſpiritu in cerebrum commeant: adeo ut quum ſenſus exterior rerum quæ foris ſunt occurſu pulſatur,interiorem pariter impellãt & excitent illarum ſimulachra.Hæc enim ſenſus interioris obiecta ſunt,in quæ is incumbit, quẽadmodũ externi in res externas ſibi obiectas. Itaque ſpecies illæ rerũ ab externis ſenſi-

Rerũ ſpecies in ſenſibus aliquãtũ cõſiſtere

bus præteruehuntur & permeant in commune idemq́ principium, in quo ſita eſt primaria ſentiendi anima, huic ſenſus ſuis quique officiis omnia annunciant ſpiritu inuecta, quæ ante ſe poſita prima cognoſcendi facultate comprehendit ac percipit. Eſtq́ illius munus perceptio atque cognitio: quæ ſi fixa eſt, attenta & diuturna, cogitatio aut meditatio dici ſolet. Atque quanuis expers ea ſit corporis, indiuidua & una, quia tamen complurium poteſtatem habet, multa & uaria cognoſcit, horum diſcrimina cernit, eaq́ tandem diiudicat. At nequaquam illa componit connectitq́, ut ex eis uerum aut falſum quicquam conſtituat, aut ullam argumētationē concludat: id enim ſolius eſt mentis & intelligentiæ, de qua mox dicetur. Verum quæcunque comprehenderit ſimplicia & indiuidua ſimulachra, aut ſeorſum illa diſcernit, aut temere congeſta, nulla copulatione, nulla complexione in aceruum confert. Quo fit, ut actio ea qua uel gallina pullos primū cognoſcit, deinde diſcernit, uel ouis lupum inimicum prehendit, ſecretio potius cenſeri debeat, quam iudicium aut exiſtimatio. Sub hæc autem inſurgens & in opus erumpens conſeruatrix illius facultas, ſuſcepta è ſenſibus ſimulachra amplectitur & continet, moxq́ tum propria ui & poteſtate, tum illorum adnixu & impulſu, in cerebri corpore illa inſculpit & conſignat, citra ullum materię ueſtigium, ea autem diutius manent abeunte & ceſſante omni rerum cognitione. Hæc quidem eorum conſeruatio quædam eſt memoria, quam frequens ſtabilit meditatio. Spectra cerebro inuſta alias alia ſe magis minuſve expromunt & obiiciunt animæ ſentienti, prout illuſtrius obſcuriuſve impreſſa fuerint. Inter

Cognitio

Cogitatio.

Diſcretio ſeu diſtinctio.

Memoria cōſeruās.

uigilias igitur quum externarum rerum turba & occurſatione primarius ſenſus non admodum diſtractus tenetur, tum ſimulachrorum ſtimulus agitatus in ea penitus incumbit, atque tum uſus comminiſcendi illa & fingendi facultate, quæ Græcis eſt φαντασία, illa quidem per ſe, & ut ſimulachra ſunt, obuertit, alias quidem ſimplicia & qualia fuerãt inſculpta, alias commiſta atque confuſa citra ullam compoſitionem aut copulationẽ. Neq; hoc tantum, ſed ex illis quoque nouas formas & ſimulachra effingit, quæ nunquam ſenſibus percepta fuerant, & in ea plerunque trahitur, quæ rerum natura & uniuerſi ordo non admiſerit, ut in Sphinges, Hippocentauros, tricipites homines, atque in huius generis monſtra innumera. Hæc eadem altius ſeſe attollẽs, nonnunquam (ut ouis uiſo lupo) ex ſpectris horrendum quiddam & formidoloſum comminiſcens, inimicitiam elicit ſenſu non perceptam: at ſi delectamentum quoddam iucunde comprehendet, ut ouis conſpecto benigno paſtore, amicitiam ſuſcipiet & inducet. Sic tamen illa fingens omnia commiſcet & cõgerit, citra aptam compoſitionem, ex qua uerum aut falſum elici poſsit, & citra ullam rationis complexionem, quæ ſerie quadam rerum & ſententiarum ex aliis alias connectat. Hæ quidem ſunt beluarum functiones præſtantiſsimæ, iis quodammodo reſpondentes, quas ratio & intelligentia in nobis efficit. Verumtamen quanto hæ interuallo diſtent ab illis, palam & apertũ fiet de ſequentibus. Ab actionibus autem diſcernentis facultatis hæ diſtant & eo diſcrimine ſeiunctæ ſunt, ꝙ illæ ſint comparationes & collationes quædam eorum quæ ex ſenſibus hauſta acceptaq; fuerant, hæ uero nouæ ſunt

Imagina tio.

coſictiones formarum, quæ ſunt ſupra ſenſum, ab his ductæ quæ aliquando ſub ſenſum

Memoria efficiens.

inciderant. Iam vero quum accidet primatem ſenſum ſic derelicta ſeruataq; ſpectra contueri, vt non illa per ſe duntaxat contempletur, neque ex illis in nouas effigies abeat, ſed ex illis vſus opera facultatis memorandi in res externas ſe referat, vnde ſpectra illa prodierant, ſimulq; percipiat ſe aliquando illas cognouiſſe, tum meminerit earum, eritq; ipſa illius actio memoria, non illa quidem patiendi, ſed planè efficiendi. Eæ quidem ſunt functiones omnes, quas primarius ille ſenſus & promiſcuus,

Somnus

inter vigilias facultatum ſuarum opera obit & exercet. At quando fieri non poteſt vt perpetua ſit ſenſus agitatio, ſed neceſſum eſt, quum ſpiritus vigiliis ſupra modum diſperditi fuerint atque diſsipati, agitationis vigorem prolabi & quietem ceſſationemq; ſuffici, tum proculdubio arctior ſomnus obrepet. Aut quum multa corporei vaporis exhalatio vi caloris è vino & cibis in principē ſenſum efferetur, quod pueris & temulentis ferè ob tingit: aut quū larga frigidi humoris eiuſq; ſuperuacanei copia ſuperioribus ſedibus ſe immiſcuerit velut in lethargo, vbi quaſi nexu quodam & immpedimento, ſic primus ſenſus offunditur, vt ſe minime poſsit extricare: ſomnus vtiq; intercedit, & functiones omnes concidentes deiectæq;, manus dāt ſopori.

Inſomnium quando nullum fit.

Si arctior atque profundior ſomnus occupat, nō modo externi ſenſus, ſed & interiores facultates cōſopitæ iacent, vt neque diſcernere, neque fingere & comminiſci quicquam poſsint, nullamq; in illas vim habet ſpectrorum turbulenta concurſio. Vnde tum nullum inſomnium offendit, aut obuerſatur: eaq; ratione ſtatim à cibo non

ſomniant animalia, neque quum primum egreſſa in lucem ſunt, vt infantes. Si vero contra accidat, vt leuiter quis obdormiat, neque vaporis humoriſve copia diſcernendi comminiſcendiq́; vires obterat & præſtringat, licet tum fortaſſe multa ante ſenſum viſa, multæ quæ motiones obuerſentur, eas tamen inſomnia non dicimus, vt neque is vere ſomnus eſt, qui minimum à vigilia deficit. Quum enim hoc tempore & ſtatu incolumis ſit & libera vis diſcernendi, quæcunque tum ſimulachra vim illam fictricem exagitant & impellũt internoſcit & detegit, neq; illorum errore trahitur ſed quum nocturna ſpectra occurrent, agnoſcet tum ſe dormire, tum ſomnia, ea eſſe quæ videntur, neque illis tanquam veris aſſenſum adhibebit. Eodem prorſus modo affi ciuntur, qui in leni nec profunda quiete, aut canum latratus, aut gallorum cantus excipiunt, de quibus tum quoque ſibi ſomnia confingunt.

Inſomnium falſum.

Cæterum dum ex cauſarum mediocritate ſic placidus & moderatus ſomnus obrepit vt diſcernendi quidem vis offundatur, fictrix autem facultas libera ſit, nulliſq́;, quaſi vinculis irretita ex rebus quas vigilans geſſerit, ſenſerit, cogitauerit, ſpectra plurima in gete iactabuntur, quæ tanquam res veræ ſint dormiens intuebit ac cernet. Vis enĩ diſcernẽdi tũ vincta conſtrictaq́; nõ obſiſtit, atque iccirco ad ea quæ viſa ſunt quaſi accepta ſenſibus veraq́; ſint, aſſenſum dormiens adiungit, neſciens ſe dormire. Atque id proprie ſomnium eſt, nempe uiſum quod in quiete occurrit, tanquam uerum ſit exiſtimatum. Eadem propemodum ratio reddi poteſt eorum quæ delirantibus per morbos apparent. Cur autem & unde accidat, ut tã multiplex & inaudita uiſo-

Inſomnium qñ uere fit & quomodo.

Inſomnio-

rum va rietas ex corporis effectio ne pro uenit.

rum copia obuerſetur, & vnde poſsit tanta illorum varietas trahi: nō alio ſanè poteſt referri q̃ ad corporis humorumq; affectionem variamq; perturbationem. Affectio enim & conſtitutio cauſa eſt vt in ſomniis atque delirationibus, alii metuēda & horrenda terrorisq; plena iactent animo, alii iurgia quædam furioſa & effrenata, alii delitias & voluptates plenas iucunditatis. Sic & perturbatio quæ corporis aut ſpiritibus aut humoribus obtigerit, cauſa eſt omnino vt ſpectra & effigies rerum vehementius agitatæ appareant, non quales vere ſunt, ſed diſtortæ, præpoſteræ & portentoſæ, quod frequens eſſe ſolet in temulētis, & in iis qui febre iactantur. Quibus autem quieta & tranquilla omnia conſiſtunt, nec fluctuantia nec immoderate agitata, ſolidæ & incolumes à ſenſibus effigies ſe obiectāt, diſtincta digeſtaq; ſomnia occurrunt, ad veri ſimilitudinem expreſſa.

Vt fiant appetitio atque morales actiones. Cap. XII.

Appeti tus tri plex.

APpetitio motus eſt & interior quędam agitatio, qua quod bonum eſt & vtile quæritur. Quum autem vt anima triplex ſit omnino, ea quæ naturalis appellatur cunctis rebus eſt ingenita, & nunq̃, ſeparabilis ſemp̱ illis inſidet, reliquæ non itē. Quę ſentiēs & animalis dicitur, fit dum appetitus aut ab iis quæ intus ſunt rebus, aut ab iis quæ extrinſecus irruunt impellitur. Res interiores ſunt venereus ardor & ſtimulus in pudendis ortus ex ſemine ventriculi maximeq; ſtomachi exinanitio & immoderata ſiccitatis: ſanguis aut bilis in cordis ſinubus efferueſcens. Externæ autem res ſunt, quęcunque ſubiectæ ſenſibus illecebris & cu-

Causę quę mo uent ap petitum.

piditatum

piditatum lenociniis eos proleƈtant & irretiũt.

Vt fiat appetitio q̄ libido dicitur.

Itaque ſi in pudendis congeſta eſt ſeminis copia, ea primo pruritum quendam & titillationem naturaliter inuehit, hæc deinde ſenſum, mox uero interiorem ſentiẽdi facultatem mouet, non modo vigilantibus, ſed & plerunque dormientibus nobis. Ab animaduerſione demũ rei deleƈtabilis ut appetitus impulſus fuerit, eam quàm mox ardenter expetit: atque tũ in conditionem ſtimulantis rei ſe conuertens, libidinem parit, quæ ipſa eſt propria uenereorum cupiditas & appetitio. Quum ſtomachus ſupra modum exinanitus triſti quodã ſenſu afficitur, comprehendens uis illa interior irritata, cibum & epulas concipit, illarumq́ſpeƈtra ſibi obuerſat, quę deinde appetitui oblata, eum inuitant & alliciunt, hic demum concitus captusq́ rerum ſuauitate, in illarum deſiderium fertur, & in eam cibi auiditatem irruit, quæ fames appellatur. Haud diſsimiliter aridiore facto ſtomacho, ſitis accenditur, quæ humidi frigidiq́ deſiderium eſt. Vtranque appetitionem, ſitim inquam & famem genus vnum comprehendit, quod eſt cupedia.

Animi pathemata & cupiditates ut fiat.

Cæterum circa cor bilis aut ſanguis efferueſcens, illud uſqueadeo incendit, ut odii, inimicitiæ, aut uindiƈtæ imagines communi ſenſui obieƈtet, quibus apprehenſis excitatur animalibus appetitus, qui cordis irritamento, compulſus in interiorem animi perturbationem, ceu bonum quoddam ſit, incurrit: uniuerſum hoc appetitionis genus Græcis eſt θύμωσις.

Appetit9 ut ab externis cauſis moueatur.

Quum porro rerum externarum blandimentis pulſatur uis illa interior apprehendens, mox in illarum deſiderium communem ſentiendi appetitum adducit, qui ardenti rei utilis deſiderio inflãmatus, mox deinde peculiarem quen-

dam appetitum irritat & illicit tanquàm administrum,ut amborum communi concurſu & opere appetitio proueniat. Quæcunque boni malive ſpecie nobis obiecta fuerint, ea ſi cum ratione ſequimur aut fugimus, tum appetitio eſt rationis particeps: quum autem aduerſus rationem incitamur uehementius, & delectationis uis eſt maior quàm rationis,tum contra mentis decretum allicitur appetitio quæ ratione uacat. Primum igitur ab obiectis illis turbido motu & inimicißimo mentis uitæq; tranquillæ ratio concitatur & inflammatur,quũq; illa ſe ſæpenumero iactant incõſtanter ut animi ſtatum conturbent,perturbationes inſunt. Hæ autem cum iam diutius inueterauerint, & tanquam in uenis medullisq; inſederint, tum morbi exiſtunt & ægrotationes, quarum omnium fons & ueluti genus eſt intemperantia. Sic enim quum inſurgit uehemens uini appetitio,neque adhibita ratio hanc ipſam perſanat & reſtinguit,tum excitata iecoris & ſtomachi cupedia ſe ſatiat ebrietate,quæ ſi frequens erit, naſcetur demum ebrioſitas: hæc quidem ægrotatio eſt & affectio manens, illa uero perturbatio mouens. Similiter ſolent cæteri intemperantiæ morbi enaſci,inhærere, & penitus inſeri. Sic iugi formoſæ mulieris intuitu & apprehenſione,communisq; illius & promiſcui appetitus incitatione, in teſtes & pudẽda promotio fit & illapſio ſeminis ac ſpirituum: unde licet nulla prius ſubeſſet interior cauſa,tum nihilominus libido incenditur. Sic non modo homines ſed equi & beluæ,audito tubarum ſonitu ſtrepituq; armorũ, excandeſcunt animiq; impetu rapiuntur. Sic quũ quis læſus eſt iniuria, eius apprehenſione uis aĩoſa cordis, quæ eius eſt appetitus Grecis dicta θύμωσις,& incita-

Appetitus rõnis particeps

Perturbationes morbos p̃cedunt, ut actus habitum

Vt à cauſis externis incitetur oĩs appetitus.

tur, quæ cum eam uindicare & ulcisci cupit, neque rationis mansuetudine lenitur, tum ira exardescit: hæc si mox desistat, excandescentia dicitur: sin inueterata sit, odium: si acerbior, discordia: si vlciscendi tempus obseruat, inimicitia. Horum omnium offensio contraria est verecundia. Quum vehemens est de diuitiis expetendis opinio, cordis appetitio non refrenata rationis liberalitate, in auaritiam effertur, cui contrariam offensionem habet prodigus. Quum denique maximi fient optimiq; iuuabuntur honores, horum stimulis hæc vis inflammata, in ambitionem trahetur, cuius cōtraria est animi demissio & abiectio, mediocritas autem animi magnitudo. Sic quidem futuri boni opinione excitari solent cupiditates. Cæterum futuri mali apprehænsio, si adeo vehemens erit, ut superato spretove rationis imperio animus fortitudine non consistat, tum metu conturbabitur: qui si malum propinquum est, timor: hic autem si permanet formido: si laboris metus erit, pigritia dicetur: si ualde concutiat terror: si mentem de loco mouet, pauor: si ultra processit, exanimatio. His modis quæ cupiditas mala & contraria censuerit, solet effugere. Vbi uero iam mala instabunt, aut sperata bona non accedent, animi fient ægritudines: dolor quidem crucians, angor præmens, luctus ex interitu, mœror cum fletu, lamentatio cum eiulatu, ærumna cum labore afflictio cum uexatione corporis, solicitudo cum cogitatione, molestia permanens, desperatio sine ulla rerum expectatione meliorum. Contra uero si potiatur rebus secundis, aut aduersis ipse careat, uoluptate perfruetur, hæc autē si placida est atque constans, gaudium dicitur, si pro-

Offensio seu defectio contraria exuperātiæ.

Cupiditas est futuri boni

Metus futuri mali.

Ægritudines animi.

Voluptates animi.

ſuſa & inanis, lætitia: ſi magis geſtiés & ſe efferens inſolentius, iactatio. Ex quibus intelligitur animalem appetitum vnicum eſſe, qui cupiditas appellatur, ſed dum ſingulis ſeſe accõmodat, uarias parit cupiditatum differentias, honoris, gloriæ & diuitiarum ambitiones, quę ad θύμωσιν & animi impetũ referuntur, quasq; Plato ex corde naſci commemorat: quum uero corporis bona procurat, cupediam & libidinem exuſcitat, idq; primũ è iecore. Vnde quũ tria ſapientiæ ſtudioſi bona ſtatuerint, alia corporis, alia fortunæ, alia uero animi: quũq; omnis appetitio boni cuiuſdam aut ueri aut ementiti gratia ſit, in idq; referatur, quæ ex iecore ſurgit concitaturq; appetitio, in corporis bona duntaxat irrumpit: quæ autem ex corde manat in fortunæ externis bonis uerſatur: at quæ animi ſunt bona, hæc ſola uoluntas appetituum regina cõſectatur de qua ſeorſum mox diſſeretur.

In quæ bona fertur unũ quodque genus cupiditatis.

De progreſsione & tactione. Cap. XIII

QVoniam uero vna appetitio cuncta animantia ad mouendum impellit, proximum his eſt ut de inceſſu atque tactione contemplemur. Harum quidem operum facultates una continentur eſſentia, quæ in cerebri corpore collocatur: ſed quæ tamen uariis inſtrumentis uſa, unicuique tum operi, tum facultati peculiare quoddam & idoneum accõmodat. Non enim tutum fuerat eſſentiam illam animæ in cerebro tanquam in arce poſitam, in longinquis & extremis corporis partibus munia quædam obire, niſi ſatellitibus & ſuarum uirium quaſi internuntiis uteretur.

Aĩam externas functiones iſtrumentis perficere.

Quocirca in omnes ſenſus externos, in omnes corporis partes, quę extra arcem illam & extra caluam poſitæ ſunt, anima ſpiritus emittit tãquam adminiſtros & portitores uirium quas à ſe diffundit, munus quæque ſuum expleturas. Interiores autem functiones & munera plenè exequitur, citra ullum ſpiritus ſubſidium. Itaque ſpiritus is uere primum cenſeri debet animæ inſtrumentum, quod ad externas functiones accommodatur: deinde nerui, mox ſenſuũ organa & muſculi. Quod magna quidem aſsidue fiat in motibus ſenſibuſque ſpirituum diſſipatio, neceſſe eſt magnam iſtorũ uim & ubertatem in arce contineri. Eorum materia continenter è corde per carotides ſuggeritur, præparaturq́ in admirabili contextu, ac dein in choroide ui ambientis cerebri in animalem ſpiritum conuertitur, qui priores uentriculos prorſus implet. Ex his autem in ſenſus & muſculos, hac ferè lege diſtribuitur. Cerebri corpus iugi conſtantiq́ agitatione, cordis more, ex ſe & ſua ſponte mouetur, nunc ſe in amplum diffundens, nunc in anguſtum reducens: quapropter inter meninges inane ſpatiũ natura reliquit, quantum cerebri dilatationi conueniret. In eo motu dum cerebrum ſe contrahit, compreſsisq́ lateribus interiores ſinus coarctat, ſpiritus è prioribus uentriculis, tum in poſteriores, tum in ſenſuum inſtrumenta profundit. Dum autem ſeſe latius explicat & aperit, ex cõtextuum arteriis uitalem ſpiritum, ex naribus aerem allectat & attrahit. Hoc ipſo temporis momento uia quæ ex tertio uentriculo in poſtremum ducit, prorſus conniuet, & ab inſidente epiphyſi cui à uerme nomen eſt, inter glutia concidente atque prolapſa intercluditur, ut nihil ſpiritus poſsit tum ex poſtremo illo ſinu

Spiritus aialis aſsidua procreatio.

in medium remigrare. Contra vero accidit in cerebri contractione: epiphyſi enim ſublata, ipſiſq; glutiis amplius diductis, uia patet liberior, qua ſpiritus ex tertio ſinu in quartum influat. Quantum igitur cordi ualuæ, tantum cerebro uermis & glutia conducunt. Sic diffuſi diſperſiq; ſpiritus irrigant impléntq; ſenſuum inſtrumenta: ſic poſtremus ille uentriculus ſpiritu ſemper confertus eſt, qui leui quadam mutatione accepta in eam capacitatem illabitur & influit, quæ per ſpinæ lõgitudinem porrigitur. Excauata enim eſt tota hæc medulla medio intimoq; ductu: & qui ab hac prodeũt nerui maiores, ſuis ii quoque exortibus & initiis luculenter caui ſunt. Quocirca in hos etiam animalis ſpiritus è medulla defluens illabitur, qui demum in extremas tenuiſsimasq; neruorum fibras diffunditur, tametſi hæ præ exilitate cauæ non ſunt, neque ullam uiæ productionem ſuſtinent. Hoc igitur loco quàmplurimi in quæſtionem diſceptationemq; uocant & quærunt, ipſane ſpiritus animalis ſubſtantia dum motus ſenſusve inſtituitur, commeet in neruos. Hanc quidem uſque eo influere, dum manifeſta ſit medullæ & neruis capacitas, perſpicuum quidem eſt, de quo etiam inter omnes planè conſtat. At lõgius in reliquas partes dimanare, pauci admodum ſibi perſuaſerant. Quamobrem? Quoniam, inquiunt, hæ excauatæ non ſunt. Quaſi uero ſpiritus qui tenuiſsimus eſt patentem alueum ubique deſideret, neque ſenſim illabens poſsit neruos irrigare. Si alimentum quod neruos nutricatur & alit, in eorum ſubſtantiam irrepit & penetrat, ſi craſſius & lentus humor, ſi pingue oleũ inſtillatum penitus illos ſubit, quid cauſæ eſt cur ſpiritus animalis, tenuis ille quidé & ęthe-

Spiritum aialẽ nõ ſolũ per manifeſtũ canalem diſtribui.

reus, non poſsit omnem eorum ſubſtantiam quoquouerſum peruadere? Quemadmodum igitur in neruos opticos oculorum, & in medullę capacitatem, inq; neruorũ origines hũc illabi & influere ſenſus iudicat, ita & eundem in reliquam illorum ſubſtantiam pertinere, hæc rationum momenta confirmant. Adde intelligi uix poſſe qua ratione conueniens uirium facultatisq; diſtributio fiat citra uectorẽ ſpiritum. Quum uitalis ſpiritus in animalem commutatur, a cerebro eiusq; meningibus nouam ſpeciem, & uires nouas aſſumit aſciſcitq; ſibi: quas demum tanquam actionum opifices in neruos ſentientes, tangentes, ac mouentes ſecum prouehit. In his autem ſemper præſens adeſt, quoniam iugis illa quam commemoraui cerebri agitatio, eum aſsidue profundit atque diſtribuit. Quanquã uero ſemper in neruis dum ſani ſunt ſpiritus hic adeſt, non tamẽ neceſſario motum efficit, ſed neruorum duntaxat & muſculorum robur & firmitudinem tuetur ac continet. Quidnam ergo aliud præter hunc ſpiritum, motionem ſenſumq; conferet? eſtne hoc ipſo quicquam præſtantius? Explicandum hoc planius & fuſius eſt. Senſuum inſtrumenta neruiq; omnes & muſculi, ſpirituum uiriumq; animalium continenti illapſo & aſpiratione firmantur, ſimulq; ſtabilimen & præparationem quandam ad obeunda munia aſſumunt: hoc certe argumento ꝙ præpeditis & obſtructione quadã interceptis uiis, uelut in paralyſi, nõ modo ſentiendi aut mouẽdi ſpes adimitur, ſed omni prorſus robore diſſoluto langueſcũt. Dum uero accepto ſpiritu omnia ſuo robore cõſtabũt, bene inſtructa & cõpoſita erunt ad opus, & tũ integre functiones ſuas obibũt, ſed modo planè diuerſo. Sẽſus enĩ ex-

Spiritus aïalis diuerſus à uitali, uector eſt facultatũ

Spiritus aïalis neruorũ dũtaxat robur cõtinet & ſeruat.

ternus perpeſsione quadam percipit, quũ ſubiectarum rerum incidentibus qualitatibus mutatur & afficitur. Non ſic autem motus, ſed ſola actione is perficitur, nulla re extrinſecus irruente: quum primum enim appetitus aut uoluntas mouenti facultati per neruos & muſculos cum ſpiritu diffuſæ imperauerit, in quancunque illa partem intenderit, continuo illius monens facultas concita motum exercet & imperio paret. Eſt quandoque hoc uoluntatis imperium, promptum quidem & euidens, ſed plerunque obſcurum uſque adeo ac tenue, ut nos prorſum fugiat, uelut in oculorum & palpebrarum motu, in pleriſque tum capitis, tum manuum geſtibus, in dormientium reſpirationibus & corporis iactationibus, ad quas nihil aut minimum intenti uidemur. At quum paralyſis artus occupat, quia tum nerui à ſpiritu & facultate deſtituti ſunt, nulla uel efficaciſsima uoluntas motum poteſt efficere. Ex quibus intelligi poteſt præcipuam motus cauſam ad ſpiritum & facultatem potius quàm ad appetitum pertinere, illucq; refundi: & præter appetitum ſeu uoluntatem, aliam propinquiorẽ atque coniunctiorem motus cauſam haberi.

Volũtas prima eſt motus cauſa efficiens, ſed nõ præcipua.

Hoc porrò uoluntatis imperium parum omnino efficax uidebitur, niſi conatus quidam & intentio animi tãquam comes accedat. Nõ enim ſi quis uelit aut oculos in diuerſa contorquere, aut omnes ſimul partes motibus impellere, aut ſenſibus omnibus pariter & perfecte quippiam percipere, omnia ſtatim efficiat, etiã ſi bene ualeant, & integra ſint inſtrumenta. Cuius ſanè hæc unica eſt cauſa, ꝙ non poteſt animus omnia ſimul animaduertere, neque eſſe ad ſingula intentus. Ergo non ſola uoluntas ſatis eſt, ſed animi quædam eſt intentio ne-

Animi intentio ad motũ eſt neceſſaria.

ceſſaria, quæ facultatem in particula alioqui ſopitam & languidam concitet in opus. Hæc autem facultas animalis quæ uectore ſpiritu in quancunque particulam per neruum influxit à cerebro, dum uoluntatis imperio & animi conatu intentioneq́ pulſabitur, motum faciet: primumq́ dum neruum ac muſculum cõtendet, & in ſeipſum firmius contrahet, ſimul eam particulam adducet, in quam inſeritur, ſiue os eſt, ſiue membrana. Dum enim facultas muſculum intendit & contrahit, ſimul & os mouet in cuius caput inſeritur, & totum membrum cuius id fundamentum eſt. Ergo contẽtio ea & contractio propria muſculi eſt functio, extenſio autem & relaxatio ceu remiſsio quædam eſt: hæc autem oppoſitorum muſculorum eſt contentio. Laborat muſculus quoties impendio aut contrahitur, aut extenditur: neque membrum citra laborem & defatigationem diu multumq́ extendi poteſt aut cõtrahi. Ea autem duntaxat figura & conſtitutio quæ inter extremas exquiſite media ſit, & in qua muſculi omnes quaſi diſſoluti ceſſant, prorſus laſsitu dinis & doloris eſt expers. Quocirca dũ uehementer tenſum aut contractum membrũ eſt, ut in brachii porrectione, licet id tum fortaſſe fixum ſit, nec de loco aut ſtatione ſua decedat, moueri tamen dicimus, quatenus laborat & operatur, idq́ frequentius cum dolore. Quinetiam quæ media figura dicitur, ſi cũ intentione omnium muſculorum immobilis cõtinebitur, quia tamen ad poſtremum, laborẽ affert, in quiete non eſt, ſed motu & labore concutitur. Eiuſmodi motus eſt, qui tonicus appellari ſolet, ei ſimilis quo auis alarum niſu uno eodemq́ loco quaſi ſubnixa ſe diutius immobilẽ ſuſtentat.

Tria quę motũ efficiunt.

Quæ conſtitutio ſit muſculo laborioſa, & quæ naturalis.

De mentis functionibus. Cap. XIIII.

Mentem instrumẽto nõ indigere.

EIus partis animæ quæ rationis atque conſilii particeps eſt, ſic omnes intus abditæ functiones deliteſcunt, ut nunquam foras & in apertum ſe dent, neque ullius illa aut externi aut interioris inſtrumenti egeat ſubſidio: ſed quum ſit omnis expers materiæ, in eas duntaxat res incumbit, quæ neque in materia ſubſiſtunt. Subiecta enim illi ſunt ea rerum ſimulachra, quæ ſupra dixi in principe ſenſu conſeruari, & quæ ueræ ſunt rerum notiones perceptæ ſenſibus. Hæ quidem in mentem & intelligentiam altius penetrare nõ poſſunt, quia tametſi ſine corpore ſunt, materiæ tamen impurum quiddam redolent: ſed mens quæ ex duplici intelligentia tum agente, tum patiente condita eſt, dum illas agentis ui & impulſu contuetur, puras indiuiduas atque ſimplices ex iis rerum ſingularum notiones elicit, quas dein patiens intelligentia continet atque ſeruat. Non ſunt hæ quidem ſimulachra atque ſpectra rerum externarum, ſed aliæ quædam ex his tractæ atque conceptæ animi notiones: eſt enim notio, actus mentis & animi è ſubiecto ſimulachro ductus. Itaque agens intelligentia tanquam architectus quidam & fabricator eſt notionum: has autem omni materia liberas & exutas ſuſcipit, & continet patiens intelligentia: neque tamen ab eis quicquam patitur, ſed in earum materiam quodammodo tranſit. Hæc igitur quia rerum omnium notiones erat acceptura, omnium capax formarum, peculiarem nullam formam obtinuit, ne hæc una cæteris formis tanquam peregrinis &

Vt mens intelligat & rerum notiones cõcipiat.

aduentitiis aditum intercluderet. Hinc recte animam seu mentem formarum omniū præstantissimam atque summam appellauerunt, ꝙ una reliquas omnes cernat atque percipiat. Cæterum non in illis duntaxat singulis uersatur & consistit, sed in notionem quasi syluam ingressa, ex singulis uniuersales quasdam colligit? neque ex his modo, sed è singulis etiam rebus quæ nobis obuersantur, vniuersales formas à materia diuellit & exuit, propriamq; essentiam ab ipsis quibusque rebus discernit. Ea est simplicium notionum tum singularum tum uniuersalium ratio, in quibus ueritas aut falsitas nulla uersatur.

Notiones generales.

Ad has porrò quū mens componendi facultalem adhibebit, temporis copuletione interiecta, plurima apte componet, in quibus ueritas aut falsitas iam est.

Compositio.

Deinde vero de compositis istis planum iudiciū proferet, hoc aiens bonum esse, illud inficians esse honestum: in quibus ut quædam recte diiudicat, sic plerūque dum distorta & falsa pro ueris sumuntur, iudicii error incidit. Hanc ut iudicandi ita discernendi functionem possis appellare, sed quæ tamen multo sit ea præstantior, quàm communis sensus proferebat.

Existimatio seu iudicium

Mens porrò se ad ratiocinandū erigens & excitans, ex illis plurima admirabili eoq; libero cōtextu complectitur & colligit, aut inductione aut argumentatione. Nam ex singulis primū tanquam ex quibusdam exemplis vniuersalia inducit theoremata, cōmunesq; rerum generū & summas.

Rõcinatio. Inductio

Ex his deinde argumentatione plurima comparat, de quibus scientia habetur uel opinio.

Argumẽtatio.

Si ex necessariis principiis atque theorematis argumentum concluditur, scientia fit, quæ ipsa necessariorum duntaxat & æternorum est: sin uero ex probabilibus,

Scientia.

Opinio.

opinio. His iam partis interdum mens & intelligentia noſtra non vltra progreditur, ſed infixa in eorum contemplationem, illic tanquam in extremo conſiſtit, quid in illis verum falſumve ſit perſpiciens, his ſaturata bonarum cogitationum epulis. Ea eſt quam contemplantem intelligentiam appellant, quæ maxime & duntaxat circa res eſt vniuerſales, neceſſarias & ſempiternas, quæ eædem admirandæ ſunt difficiles atque diuinæ. Habitus quo hæc efficit & facultas ſapientia eſt, eiusq; functio ſtudium eſt ſapientię, quod qui colunt ſapientes appellantur, quoniam propria commoda negligentes, æternorum contemplatione viuunt.

Contemplatio q̄, & philoſophia.

Praxis.

At vero quum mens intelligentiaq; noſtra in rerum caducarum & fortuitarum cognitionē conſequutione quadam & progreſsione adducetur, ſi in illis non prorſus inhæreſcat, neque illarum contemplatione tota teneatur: ſed iam cognitum habens & compertum illas poſſe mutationem ſubire, quærat & inueſtiget, moliaturq; ad quandam hominum commoditatem & vſum illa referre, tum ſanè practica erit intelligentia, quę tota in actione verſatur, omnesq; ratiocinādi progreſſus in hominum commoda tanquam in finem ſupremum dirigit. Vt autem hominum bona alia pręſtantiora ſunt, vt rei domeſticæ aut publicæ adminiſtratio, alia his viliora: ita vis intelligens in illa aliter atque in hæc incumbit. Nam prudentiæ facultate, præſtantiora illa tractat, & in hominum commoda fructusq; refert. Quæ quoniam commutabilia ſunt & opinione dubia, de illis conſilium captat, conſultat, deliberat. Atque ſi non hebes eſt, ſed ſagacitate pollens ac ſolertia (quæ perſpicax quædam eſt prudentia) boni atque honeſti deſiderio tenetur,

Prudentia.

Conſultatio.

Sagacitas

non feſtinanter & cito quaſi auguratione quadam, ſed recta ratiocinatione & inueſtigatione accurata multo maturoq́ tempore, quodcũque bonum in conſultationem poſitum eſt, aſſequitur: atque ea bona eſt conſultatio ex prudenti ſagacitate genita, mala vero conſultatio ſi quid horum econtrario accidat. Qui ad bene conſultandũ aptus idoneusq́ fuerit, quo aut publica bona, aut priuata augeat atque moderetur, is omnino prudens cenſebitur: contra vero imprudens, qui uon poterit recto conſilio bonum finem proſpicere atque conſequi. Cęterum quum agens illa practicaq́ intelligentia, quæ conceperit noueritq́ theoremata, non ad bene beateq́ viuendum, ſed ad vilius quoddam opus & artificium refert: hoc ſi bono conſilio & maturo, rectaq́ ratione facit, arte quidem facit: quæ ipſa certã rõnẽ atq́ viam præbet operis faciendi. Quid demum conſequitur? Vbi practica intelligentia prudentiæ bona conſultatione hoc illudve augendum eſſe deliberauerit, quia bonum & vtile: aut vbi artis bono conſilio ſtatuerit opus quoddã ſubeundum faciendumq́, quia item vtile: tum ſanè rationis participem appetitum mouet allicitq́. Is demum quicquid bonum exiſtimatum eſt, eligit, idq́ non ſimplici & pura uoluntate, ſed ea quæ bono conſilio & deliberatione cõfirmata eſt. Hæc autem tantæ eſt efficacitatis, ut quæcunque bonorum ſpecie agenda faciendave ſelegerit, illa mox perſequatur & perficiat, & idcirco una uideri poſsit omnis actionis effectionisve cauſa atq́ principium: contra ſi quicquam reiecerit tanquam noxium & infeſtum, mox illius fugam arripiat. Ergo dum quippiam nobis occurrit quod arrideat & iucundum ſit, ſi continuo ut

Ars.

Volũtas.

Electio.

pecudes illius lenocinio, nulla deliberatione prægreſſa trahimur, ſimplex ea voluntas eſt, quæ ſi incõtinentes ſumus, ſæpius à bruto appetitu ꝓualẽte laceſsitũ & euincit. Atvero ſi cõſultatione adhibita nectemus multa & conferemus inuicem, ex quibus colligimus, ſic hoc aut ſi illud fiat, mala multa impendere tum ſanè id effugimus & declinamus, quod primum oblectamẽti ſpeciem præ ſe ferebat. Hæ ſunt omnes intelligentis animæ mentiſq; functiones, ad earum imitationem explicatæ, quas ſentiens anima protulerat. Quid omnes dico, nonne inſuper illa tum meminit tum reminiſcitur? Meminit illa quidem, atque ad vſum memoriæ eas quoque vniuerſales notiones reuocat, quę intelligentia menteq; capiuntur. Nulla quidem generum aut formarum haberi poſſunt ſpectra & ſimulachra, quę in mente aut in communi ſenſu quaſi ſopita ſeruentur, & quæ aliquando poſthac mentem ipſam & intelligentiam denuo concitent: ſed à generibus atque formis ſolum notiones emergunt. quæ ſuper intelligẽtiam mouent & impellũt. & quæ in ſola mentis contentione conſiſtunt. At ſimulachra, vt quę ab indiuiduis duntaxat eliciuntur, omni animæ conatu actioneq; ſedata & prorſum anima quieſcente ſeruantur. Sic autẽ mens & intelligentia meminit. Quum notiones illæ generum aliquando diſperditæ euanuerint, ſingulorum ſimulachra ex quibus illæ hauſtæ conceptæq; fuerant, & quæ ſenſus communis retinet, rurſus intelligentiã incitabunt & impellent, ex quibus illa ſimiles atque olim generum notiones eliciet. Hę dum in mentem veniunt, ſi prę teriti temporis ratione ſuſcepta, mens pariter ſentit ſe illas prius tenuiſſe atque nouiſſe, id profecto eſt intelligẽ

Memoria mentis.

Vt fiat memoria

tię memoria. Quocirca mens aut intelligentia non per se atque primum meminit, sed principis sensus interuentu atque auxilio: in quo, vt inquit Aristoteles, memoria per se & primo inest, non sic autem in mente. Quandiu itaque constans & dilucidum erit externæ rei simulachrum, id è principe sensu mentem impellens, memoriam rei á qua ductum est poterit excitare. Quod si non vniuersum id retinebitur, sed vel temporis diuturnitate, vel morbo, vel alia quauis iniuria pars deleta est, pars vero tam pusilla reliqua est, vt neque animum ciere, neque rem externam repręsentare integre posśit: tum profecto illius periisse memoriam dicemus. Cæterum si pusilla ea pars tanquam origo & seminarium quoddam poterit vel minimum excitare & proritare, hæc confestim contextu & serie in proximum & affine quippiam migrabit, mox in tertium, deinde in aliud, donec admirabili rerum continuatione & serie pristinam cognitionem capiat. Hoc quidem modo mens reminiscitur, ipsaꝗ illius actio recordatio est, collapsæ memoriæ reuocatio. Hæc idcirco non beluarum, sed solius est hominis, quòd non nisi connexione rerum & ratiocinatione quadam comparetur. Neꝗ etiã beluis proprie inest memoria, quòd præteriti & futuri temporis perceptionem nullam habent, sine qua meminisse non possumus. Quæ bona aut mala iam sæpius senserũt, agnoscũt illæ quidẽ, sed tanquã præsentia sint, nulla elapsi tẽporis obseruatione. Neꝗ enim apes neꝗ formicę, quæ alimenta sibi in hyemẽ recõdere putantur, in futurum prospiciunt, uerum ea solius est naturæ quædam inconsiderata nec pmeditata molitio. Mortuis nobis statim omniũ rerum quas in uita cognouimus memoria

Lib. de memoria

Recordatio.

Solus hõ recordat̃

Solus hõ ꝓprie meminit.

Post mortem non meminimus

deletur: quoniam hæc ex communi ſenſu pendebat, qui ipſe patibilis eſt, & pereuntibus nobis ſimul occidit: quare ab illo ſeiuncta mens immortalis, illiusq; ſubſidio deſtituta præteritorum meminiſſe non poteſt. Eſt ubi Ariſtoteles communem ſenſum fuſa nominis appellatione intelligentiam appellat, eāq; patibilem & quæ in nihilum occidat. Non recordamur (inquit) ab occaſu, quia intelligentia quæ patibilis eſt extinguitur, ſine hac autem nihil intelligit ſeparata illa mens impatibilis & immortalis. Idem alio loco, Amare, odiſſe, affectiones continentis, non illius ſunt quatenus ipſe eſt: quapropter continente corrupto neque meminit, neque amat, quia non erant illius hæc, ſed communis quod iam periit. Mens illa & ſimplex noſtra intelligentia quum è corpore diſceſſerit, patiendi ratione deperdita, alterā duntaxat agendi uim conſeruabit. Non enim tum ea ſenſuum miniſterio indigebit, neque ab his hauſtas rerum notiones ſuſcipiet quibus cognoſcat: ſed ipſa per ſe omnia ſpectans nihil aliud quàm merus erit actus, à ſua ſimplici natura id obtinens, ut tum ſe aliaq; intelligat, tum intelligatur a ſe. Ea neque componit quicquam aut diuidit, neque ulla connexione ad rerum cognitionem accedit, ſed formas rerum omnium in ſe continens, una comprehenſione ſimul aggreditur & intelligit omnia. Vnde ſemper intelligit & intelligitur à ſe, nunquam defatigatione ingraueſcit, tota æterna & immortalis.

Tertio de anima

Primo de anima

Principes animæ facultates non eſſe ſedibus diſtinctas. Cap. XV.

Liberanda hic poſtremo fides eſt quam ſupra dedimus, dum quæſtionem illam ex-

plicare

plicare ſumus polliciti: nunquid fingendi, ratiocinandi,& memorandi functiones diſcretę ſic habeantur, ut unaquælibet lædi deprauariq; poſsit, aliis ne uel minimum quidem offenſis. Id quidem omnino fieri poſſe quamplurimi ſibi perſuaſerunt, ſimplici quadam ratione eaq; non planè comprehenſa. Aiũt enim eos qui febre iactantur,nonnunquam floccos & paleas euellere, monſtruoſa uiſa obuerſari, eſſeq; in his ſimulachrorum comprehenſioné, ipſamq; fictricem facultatẽ offenſam conſtante ratione ac iudicio,quo hęc plerunque agnoſcũt ac iudicant falſa eſſe ac mendacia, quemadmodum & dormientes quæ uident in ſomnis, ſæpe iudicant non vera illa, ſed commenta ſomniorum eſſe. In his igitur læſa eſt confictio, ſalua & conſtante tum ratiocinatione, tum memoria. Alii in delirio peruerſe iudicãt & ratiocinantur, qui tamen & familiares, & quæcunque obuerſantur agnoſcunt, ſatisq; præteritorum meminerunt: in quibus conſtat rationem turbari reliquis duabus illæſis. Ex his ſtatim concludunt iſthæc obuenire non poſſe, niſi quæ effectrices earum ſunt facultates locis ſedibusq; diſiungantur. Quum firmiſſima ſit hæc eorum ratio,experiamur, ſi poſsimus eius cornua ſummouere, ut hac minuta controuerſia quid lateat ueritatis fiat perſpicuum. Philoſophorum id quorundam authoritate celebrari uideo, ſimilem imo & eandem animæ eſſentiã cunctis ineſſe hominibus, neq; in hoc quàm in alio uſpiam perfectiorem inueniri, quod omnino ſimplex & indiuidua ſit, cui nihil addi minuive poteſt,quin ſpeciẽ mutet.At nihilominus ſimplex illa in hoc quàm in alio facultates exhibet perfectiores, & alias expeditius, alias ſegnius functiones edit. Ita

quippe alios natura animaduertimus cogitatione & ingenio valere, quibus infirma eſt memoria atque ratiocinatio : alios tum rerum tum literarum memoria præſtare, quibus nihil aut minimum ſit rationis ac iudicii : alios ſolido ac bene naturali eſſe iudicio, quorum non æq; prompta ſit cogitatio, aut firma memoria. Has autem facultates varias efficit, non animæ eſſentia, ſed corporis & inſtrumentorum eius varia conſtitutio, ex temperamento & conformatione contracta : horum quippe conditionem animæ facultates atque mores ſequuntur. Neque vero inſita ſolum & congenita nobis, ſed & adſcititia conſtitutio animi facultates moresq; mutat: & corpore puro omniq; ſorde vacuo candidi ſunt mores vegetæq; animi vires: impuro autem & ſordibus inquinato perturbati mores & hebetes vires animi. Quòd tam multa tamq; varia ſint hominum ingenia, tamq; diſpares eorum mores, alii ſobrio, alii vinoſo, non aliunde petendum, quàm ex corporis aut naturali aut adſcititia conſtitutione. Iam vero ſi corpus grauius morbo conflictabitur, quis dubitet occupata impeditave animi ſede illius vires grauiter aut impediri aut perturbari? Si corpus ſpiritusq; vehementer concutitur, vt in febrium ardoribus, mens conſtare non poteſt, ſed concitatur bido motu cōmouetur. Sin vero corpus morbo proſternitur, animæ vires pariter elangueſcunt, neque laboranti integræ poſſunt conſiſtere. His ita ad rem ſubiectam conſtitutis non difficile ſit aduerſariorum rationes diluere. Dum anima turbulentis ita cauſis concutitur, ipſi quidem fatemur nō protinus omnes peræq; illius facultates offendi. An idcirco neceſſum videtur ſedibus illas diſcludere? Mini-

me. Vndenam igitur hæc affectionum varietas? Quæcunque facultas natura aut uitio infirma existit, irruentibus causis minus obsistit promptiusq; offenditur: quæ uero firma est ac ualida, minus offensionis & iacturæ suscipit. Quum itaque leuior erit delirii perturbatio, cui comprehensio fictio ve infirma erat, is sola comprehensione delirabit, multaq; aliena cogitatione finget: cui uero iudicium inualidũ fuerat & imbecillum, is duntaxat præpostere iudicabit & ratiocinabitur. Quum autem uehemens incidet delirii perturbario, omnes pariter principes facultates peruertentur, alias pari iactura, alias dispari. Non absimilis est in cęteris facultatibus ratio: quum enim in illas aduersa uis peræq; irruet, imbecillior quidem prosternetur, ualidior obsistet irruẽti iniuriæ, etiam si eadem sede consistant. Itaque ex leuibus assumptionibus nec planė cognitis rationem suam conclusere, qui cogitationem, ratiocinationem, ac memoriam sedibus atque instrumentis seiunxerunt. Indignum erat Philosophi grauitate atque constantia, quod non satis explorate perceptum fuerat & cognitum sine ulla dubitatione confirmare. De animalibus functionibus hæc tradidisse satis, nunc de uitalibus, quibus pulsus & respiratio asidẽt.

Calorem nostrum perpetuo refrigeratione, pabulo, & expurgatione indigere, alioqui extingui ipsum & extabescere. Cap. XVI.

Quibus ingens est calor, is refrigerari desiderat.

SIc eximia & illustris illa rerum natura tulit, ut omnia quæ aluntur & quæ crescunt, cõtineãt in se uim caloris, sine qua neq; ali possent neq; crescere: inter hęc uero aĩantes quarũ

quàm ſtirpium perfectius erat uitæ genus futurum, vberiorem hunc acceperunt, cuius nimirum temperatione vitæ ſtatus omnis conſeruaretur. Rurſum in animantibus quæcunque ſanguine præditæ ſunt, hoc ipſo amplius circunfluunt & abundant, quàm quæ ſanguinis ſunt expertes. Hic autem noſter calor quanquam æthereus, frigidi tamen aeris appulſum continenter deſiderat, cuius defectione mox prorſus extinguitur. Vt enim flamma medicis cucurbitulis aut anguſto conclaui coercita marceſcit, ita & quum animanti fauces præcluduntur, obturanturq́; omnia cutis ſpiracula, quàm mox caloris ſequitur extinctio. Huius quidem cauſa triplex, quòd denegata ſit refrigeratio, quòd idoneum deficiat pabulum, quòd offuſus aer nullus ſit, in quem fumoſa ignis caloriſve excrementa pellantur aut erumpãt. His enim tribus de cauſis conſequitur caloris interitus & extinctio, quandoquidem is trium contrariarum adminiculis ex neceſsitate indiget. In balneis, in caldariis & in æſtu uehementi, qui nos regit & moderatur calor, idcirco languet & extabeſcit, quòd frigoris occurſatione nequaquam reficiatur. Qui enim nos circumſepit æſtus ſi immoderatus eſt, haud ſecus calorem noſtrum atque lucernę flammam foras euocat prorſusq́; diſpergit, nihil aut certe perquam exiguum illius reliqui faciẽs: hinc uirium infirmitate tentamur & affligimur, intabeſcimus, & ad extremum uitam cum morte commutamus. Contra frigus moderatum & æquabile perinde ut flammam, ita & natiuũ calorem cõtinet & à diſsipatione tutatur: tametſi immenſum & immodicum frigus ſi diu multumq́; adeſt, flammam & calorem ad materiam intro reprimens, æque ut aduerſus ca-

Refrigeratio denegata.

lor uitam eripit. Neque nos ambiens calor ex eo duntaxat quòd interiorem noſtrum diſſipet, offenſionem affert, uerum hinc etiam ꝙ neutiquam refrigeret, imo uero cor & interiora uiſcera magis ac magis inflammet, unde propria illorum ſubſtantia conſumitur & in perniciem agitur. Tale quiddam manifeſtius infert calidus feruidusq́ aer diutius inſpiratus. Eadem ex cauſa in pauco eodemq́ aere continenter & aſsidue uerſati ſuffocamur, æque ut in aqua modica piſces. Qui enim exiguus eſt aer reddito ſpiritu facile concaleſcit, ut deinde nequeat refrigerationis auxilium præſtare. Quin etiam motio uehementior, ęſtus aut balnearum ritu, innatum calorem diffundit, diſperditq́, moderata hunc conſeruat & excitat, quies autem ſopit & ignauum inertemq́ reddit: quemadmodũ mediocris uentilatio flammam auget, nimia diſſoluit. Cæterum neque in balneis, neq; in ſolis ardoribus calori deeſt alimentum, ſed hac unica cauſa extinguitur is & occidit, ꝙ frigoris appulſu non recreatur. Vt autem reſpirationis maior iniecta corpori neceſsitas eſt quàm tranſpirationis, ita hauſti frigoris commoditas maior eſt, quâm nos undiq́ cingentis. Ex quo fit ut qui ex lebete calidum aerem ſpiritu trahunt, etiam ſi reliquum corpus frigido aerę circunfunditur, celerius extinguantur & intereant, quâm qui in hypocauſti conſtituti ore atque naribus frigidum aerem ducunt. Porro autem ob alimenti egeſtatem is uitam amittit, cui os & nares uel fauces præcluduntur: non modo enim refrigerationis defectio, ſed eius maxime pabuli inopia premit, quod caloris ſubſtantiam conſeruat. Id quidem planius declarat corpus quodcũq; in frigidam demergitur: mox enim id ſuffoca-

Pabuli inopia.

tur & perit, niſi aere & reſpiratione iuuetur, non quòd à refrigeratione, ſed quòd ab idoneo caloris & ſpiritus alimẽto deſtitutum ſit.

Superuacaneorũ retentio.

Quum quis autem plurimo attracto aere eoq́ frigido hunc vniuerſum ſic pulmonibus comprehendet, vt nihil deinde illius expiret, eum profecto tandem extingui & è vita diſcedere neceſſe eſt: non alimenti penuria, vt quod copioſum inſit & abundans: non refrigeratione prohibita, quòd frigidius hauſtus ſit aer, qui pulmones & cor potuit vel immodice refrigerare. Quænã igitur tum relinquitur interitus cauſa? Ea nimirum quòd fumoſa inſiti caloris ſpiritusq́ ſuperuacanea non reddantur: atque vt flamma à craſſo multoq́ fumo, ita cor ab illis immoderate congeſtis opprimitur atque ſtragulatur. Huius id eſto iudicium, quod qui ſic grauiter vehementerq́ affliguntur, expiratione alleuantur recreanturq́, eſtq́ ea tum illis vnica medicina, quę ſuffocãtes halitus atq́ fumos eiicit.

Tractum aerẽ aptũ eſſe cõſeruando calori.

Has tres cauſas ad inſiti caloris, & omniũ terrenorũ animãtiũ cuſtodiam condonatas, ambiens non aer in ſe vnus continet, ſi tum qualitate tum ſubſtantiam mediocritatem quandam acceperit. Aquatilia autem non aer, ſed aquæ humor tuetur, vt qui refrigerationis vſum & commoditatem illis ſuppeditat, niſi quum immodice exardeſcens robur eorum adimit, omnibusq́ orbat viribus. Ab humore nonnihil etiam vaporis & halitus pro caloris ſpiritusq́ pabulo trahunt, in quem commode fumoſa caloris ſuperuacanea depellunt.

Aquatilia ſatis refrigerari citra aeris appulſum.

Id inter animantes diſcriminis peperit innati caloris varietas: quum enim in terrenis animantibus multo ſanguine eoq́ puriore præditis, copioſus & vberrimus ſit vitæ calor, celeri quidem & prompta refrigera-

tione atque nutritione indiget: quæ ſanè aer facile confert, quia leuitate ſubtili celeriter in omne corpus penetrat, moxq́ partibus ſingulis præſens eſt & obuius. At uero piſces quibus multo minus tum caloris, tum ſanguinis ineſt, cum non æque ſubito tantum refrigerii deſiderent, ſolius aquæ contagione appulſuq́ ſatis accommode.

Pulſus & reſpirationis uſus: utq́ inter ſe diſtent. Cap. XVII.

IN ea corporis parte quæ immenſa æſtus ac caloris ui quodammodo efferueſcit, natura guberatrix, & quaſi magiſtra animantium, uim poſuit cientem agitantemq́ motionibus perpetuis, cuius tamen impetum reliquæ etiā corporis partes minus calidæ percipiunt, ut in quas fundi ac dimanare ſolet. Ea eſt uis & facultas quæ cor ſuis motibus exagitans aerem idoneum in idipſum rapit, & ab eodem excrementa quæ plena ſunt fuliginis foras expellit. Eadē ex corde per arteriarum corpora peruadens illas diſtendit atque demittit, ut partes in quas diſtributæ ſunt, frigore reficiantur, & earum ſuperuacanea propulſentur. Quādiu ergo harum omniū partium ingeneratus calor moderatus erit, isq́ exiguus, hunc quidem ſatis conſeruare uidebitur arteriarum pulſus, quem eo nomine incredibiliter natura machinata eſt. Vis enim quæ à corde initium ducens per arteriarum tunicas demittitur & influit, illas quidem eodem modo ac eodem tempore atque cor attollit & ſummittit. Cum attolluntur ac dilatantur, ſeſe ſua'que ſpiracula aperiunt, & undique ad ſe tum

Cordis pulſatio.

Reſpirationis uſus & neceſſitas.

Vt pulſus calorē refrigeret: & qd præſtet cōmodi.

ambientem nos aerem, tum proximi ſanguinis tenuem portionem trahunt. In his enim communes tranſitus exiſtunt per unicarũ ſpiramenta & oſcula, alii in cutem, alii in inteſtina & viſcera, alii in venas, hoc indicio quòd vulnerata magna arteria vniuerſus animãtis ſanguis profunditur. Cùm verò ſummittuntur atque cõtrahũtur, fumida & halituoſa ſuperuacua, quę ex humorũ & ſpirituũ vſtiõe ꝓueniunt, tũ ĩ cutẽ tũ in alias partes expellunt. Sic igitur perflabile corpus eſt, & arterię ſuo pulſu tum ex omni parte trahunt, vt natiuum calorem conſeruent, tum in omnem partem transfundunt, vt eum ipſum ab omni eluuiẽ liberent & expurgent. Cæterũ cor quod calore ingenti tanquam flamma exardeſcit, non ſatis commodè poteſt arteriarum pulſatione cõſeruari, ſed maiore quodam adminiculo quaſi flabello indigebat: cuiuſmodi in his animantibus quę multo ſanguine & calore vigẽt ſunt pulmones, in piſcibus verò branchiæ. Dum enim cor ardoris incendio flagrat, nec ſatis valet pulſatione agitationeq́ ſua refrigerationẽ conſequi & ſibi aſciſcere, tum temporis pulmones ipſamq́ ſentiendi vim premit & irritat, efficitq́ neceſsitate quadam, vt mouendi facultas diaphragma & thoracem hincq́ annexos pulmones, crebrò tollat deprimatq́. Dum autem pulmones attolluntur, in eos tã quam in follem ſpiritus adducitur, redditur verò, cum deprimuntur & concidunt in ſeſe. Hoc igitur modo qui inſpiratione hauſtus eſt frigidus aer, cęlerrimè ad intima quæque penetrat, iiſque refrigerationis commoda ſubminiſtrat. Vt verò reliquarum partium calorẽ arteriarum pulſus, ſic cordis ardorem inſpiratio temperat, eundem purgat expiratio, fumoſa

Reſpirationis vſus & neceſsitas,

excrementa propellens. Quo circà inſpirationi rectè comparatur diaſtole, expirationi ſyſtole. Ergo vnius eiuſdémque vſus cauſa reſpiratio & pulſus dati ſunt animantibus: hoc ſolū diſtant & diſsident, quòd illa ab animali facultate, hic autē à vitali manat: hic continuus eſt neque interruptus, extra omnem arbitrii noſtri poteſtatem, illa plerunque ceſſat libera quidem & in noſtra poteſtate. Quod enim reſpirationem excitare poſſumus cùm volumus & eādem crebriorem aut rariorem, tardiorem aut velociorem reddere, contràque ſedare & cohibere cùm volumus, apertè commoſtrat eam eſſe motum volūtarium, noſtroque ſubiici arbitrio. Non ſic autem motum cordis & arteriarum, quem nec excitare, nec ſedare, ſed ne mutare quidem aliter poſſumus & ſivolumus. Reſpirationem prorſus continere & cohibere arduū in primis eſt & difficile, quòd ſi exiguo quodam tempore aut certa menſura, non tamen perpetuò poſſumus. Quocirca non illa ſimiliter atque ambulatio aut locutio prorſus eſt libera & in noſtra poteſtate ſita, ſed quadam affectus neceſsitate ducitur & incitatur. Erunt igitur in motibus voluntariis alii prorſus & abſolutè liberi, quos quoties & quantū volumus impellimus, nulla ad id nos vrgente neceſsitate: alii liberi quidem, ſed à quibuſdā corporis affectibus incitati atque laceſsiti: quod genus ſunt reſpiratio, vrinæ & excremētorum alui retentio. Fiunt hæc quidem ab animali facultate, idque muſculorum beneficio, unde & arbitrio noſtro fieri dicuntur, cæterū quoniam multa plerunque actiones illas perturbant, magnaque neceſsitate laceſſunt, non quantum & quomodocunque uolumus, illas complere poſſumus. Quare quanquam liberæ

Reſpirationis & pulſus differentia.

Reſpirationē eſſe liberam.

Liberorum motuū duo genera.

ſunt & uoluntariæ, non tamen abſolute, ſed corporis affectibus ſubditæ.

Qua ratione fiant reſpiratio atque pulſus. Cap. XVIII.

PVlſatio tum cordis, tum reliquarum partium calorem fouet: ſed & cordis calorem reſpiratio continet, ad quam pulmones planè accommodati ſunt & à natura contributi. Huius quidem efficiens cauſa eſt, libera illa & uoluntaria facultas, cui inſtrumenta præſto ſunt, diaphragma & thorax uariis muſculis agitatus, tum iis qui inter coſtas poſiti ſunt, tum iis qui extrinſecus ſunt adhibiti, interdū & iis qui ſunt in abdomine. Eſt & aſpera arteria reſpirationis uia, & pulmo receptaculum materiæ, quam inducimus. Materia uero aer, qui tum per os, tum per nares attrahitur. Itaq; mouens illa & uoluntaria facultas, dum ardoris neceſsitate tanquam ſtimulo impellitur, muſculorum ope thoracem, ſimulq; quadam conſequutione pulmones diſtendit, qui leues atque rari facile ſequuntur quocunque ducas. Dilatati autem neceſſario implentur leui quodam profluenteq; corpore per aſperam arteriā irruente, cuiuſmodi maxime eſt ambiens nos aer. Compreſſo autē thorace una pulmones demittuntur, & qui in illis ſuperuacuus eſt ſpiritus per arteriam excluditur. Si modica ad reſpirādum aſtringimur neceſsitate, huic obeundæ unum certe diaphragma ſuffecerit, quod deorſum impulſum pulmones ſecum adducens leuiter attollit, reductum autem eoſdem comprimit colliditq;. Sin autem grauior urget neceſsitas, præter diaphragma thorax modice attolletur, eorum muſculorum ope, qui inter coſtas poſiti interiorem ſedem habent: contrahetur autem ſua ipſius grauitate concidens

Reſpirationis inſtrumēta

Inſpirationis & expirationis effectus.

in mediocrem naturalemq́ʒ ſitum. Cum autem maxima ſit inſpiratio, illis omnibus actionem ſuam conferunt ii muſculi, qui thoraci extrinſecus incumbunt, & quos maxime ab humeris ad thoracis ſuperiora deriuari diximus, omniumq́ʒ uno impetu atque conatu thorax plurimum diſtenditur. Plurimum autem contrahitur in uehementi expiratione, qualis eſt appellata exufflatio, ita quidem thoracem infra naturalem ſitum comprimentibus iis muſculis, qui inter coſtas poſiti exteriorem ſedem habent, ſuffragantibus etiam aliis qui extrinſecus thoracis inferiora tegunt. Alterna igitur horum muſculorum actione reſpiratio completur partibus duabus abſoluta, inſpiratione & expiratione. Inſpiratione ambies aer per os & nares in aſperã arteriam inſiliens, non modo eius ramos per pulmonis ſubſtantiam diffuſos, ſed & omnem ferè eius molem implet, adeo ut uniuerſam thoracis capacitatem inflatus ſpirituq́ʒ turgens pulmo occupet. Qui hauſtus aer fuerat, primam in pulmone elaborationem ſumit, illicq́ʒ concoquitur & præparatur ui carnis quæ planè tenuis eſt, mollis & aerea, ut proinde huiuſce operis, quemadmodum & caro iocineris, ſanguinis conficiendi cauſa maxime conſtructa eſſe uideatur. Non enim externus aer, rudis, frigidus, & impurus, & derepente irruens fieri poteſt interioris ſpiritus conueniens pabulum, ſed hunc quemadmodum & alimenta neceſſe eſt paulatim mutari & familiarem innato ſpiritui qualitatem, longiuſcula mora recipere. Poſthæc autem elaboratus diligenter ſpiritus in ſiniſtrum cordis uentriculum arripitur, ex quo accedente etiam ſanguinis uapore, qui ex dextro uentriculo permanauit, ui cor-

Inſpirati aeris præparatio.

Vt aer fiat ſpiritui pabulum.

Aeris ſpiritus & ſā guinis diſtributio per pulmones.

dis inſita, eiusq; innato ſpiritu & ingenti caloris incendio, haud ſecus atque in fornace ſpiritus procreatur vitalis, qui demum in omne corpus per arterias effuſus, ſalutarem impertit toti calorem. Qui ex hac concoctione fiunt torridi vapores, foras reiiciuntur tum cordis & arteriarum pulſatione, tum pulmonis expiratione. Quum igitur thorax attollitur, aſperę pulmonum arterię aere per inſpirationem implentur, ſimul autem lęues implentur fumoſo excremento, quod ex ſiniſtro cordis ſinu depellitur, ne id prauitate ſuffocet: venæ arterioſæ tenui ſanguine diſtenduntur, qui ex dextro cordis ſinu ad pulmones nutriendos eiicitur. Quum autem depreſſo thorace pulmones in ſe concidunt, vaſis hiſce omnibus quodamodo coarctatis, per aſperas quidem arterias expiratio fit excrementi fumoſi, per læues autem quas venoſas diximus appellari, præparatus & quaſi concoctus in pulmone aer, in ſiniſtrum cordis ſinum coniicitur. Qui in venis eſt tenuis ſanguis, pulmonis coarctatione in dextrū cordis ſinum haudquaquam remeat, ſed in carnem pro alimento truditur, ab eius ſingulis partibus familiaritate quadam raptus, veruntamen hæ venæ, vt quæ ex duplici conſtant tunica, ſanè quàm parum comprimi poſſunt expiratione, vt neque dilatari inſpiratione, ſed eos motus pręſertim ſubeunt arteriæ, quæ propria ſunt ſpiritus inſtrumenta. Eo autem ordine collocata ſunt tria hęc vaſa, vt aſpera arteria vbique media & inter lęuem arteriam atque venam interpoſita cernatur: nō hæc quidem extremis continuata ſunt, neque qui in aſpera arteria eſt aer, mox in læuem trāſfertur: ſed cū extremæ omniū fibrę in oēm pulmonis ſubſtantiam diſperſæ ſint, quicquid in

illis eſt conceptum, id omne in pulmonis ſubſtantiam illabitur. Per hanc (quia mollis eſt & ſumme rara) tum aer, tum fumoſum excrementum facile commeat, & expiratione in idonea vaſa relabitur: ſanguis vero cum ex venis in carnem effluxerit, in illius ſubſtantiam conuertitur, nec poteſt (niſi propter vlcus quale eſt in tabe) in aſperas arterias retro commeare: quanquam quæ ex pulmonis nutritione quotidie progignuntur excrementa, per eas vna cum ſputis redduntur. Hanc cuiuſque materiæ diſtributionem efficit pulmonis reſpiratio, cui & maximam vim addit cordis motus & pulſatio. Cor enim diaſtole ex pulmone per leues arterias præparatum aerem in ſiniſtrum ſinum rapit, & ex vena caua ſanguinē allicit in dextrum ſuum ſinum, idq; patefactis horum vaſorum valuis. Syſtole ex dextro ſinu per venam arterioſam ſanguinem in pulmones effundit ex ſiniſtro vero confectum iam vitalem ſpiritum in maiorem arteriam (quæ aorta dicitur) ſimulq; in minores emittit, quo tempore neceſſe eſt omnes illas dilatari. Quāquā igitur eorū motus cordis pulſationi ſimilitudine quadam magnitudinis, celeritatis & frequentiæ reſpondet, ut ex earum contactu cordis motum coniectura aſſequi liceat: hæ tamen dilatantur in ſyſtole cordis, cōmittuntur autem in diaſtole. Dilatantur enim dum compreſſum cor in eas ſpiritum immittit. At non ſolius influentis ſpiritus & ſanguinis in uapores extenuati copia implentur: nō enim fieri tum poſſet ut omnes uno eodemq; momento pulſarent, ꝙ nequeat puncto temporis ſpiritus per arterias in corporis extrema peruadere. Ergo quum ſimul omnes pulſare deprehenduntur, quæcunque hoſce diaſtoles

Cordis & arteriarū pulſationes diſtāt

Vis pulſifica.

Vis pulſifica alia eſt à uitali.

& ſyſtoles motus efficit cauſa, eadem ſanè & quæ cor mouet. Ea eſt in arteriarum corpore poſita, ſed quæ tamen ſuam originem aut certe conſeruationem cordi acceptam referat. Cęterum quæ in corde uis ineſt pulſus efficiens, ea uitalis nequaquam eſt quæ tum ſpiritum, tum uitalem in eo calorem gignit: hæc enim in ſolo corde collocata eſt & conſedit, illa uero arteriis & cordi coniuncta atque communis eſt. Hæc uitalis, uires ſuas in oſſa, cartilagines, carnem, in omnes denique partes diffundit quibus uitam & ſalutarem calorem impertit, nullaq; pars manet ab illius aſpiratione & fauore deſtituta: contra, quum à corde & arteriis diſceſſeris, quæ pulſu motioneq; agitetur, pars omnino nulla in conſpectum ſe dabit, niſi cerebrum fortaſsis in illorum numero reponendum eſſe uideatur. Ex quibus profecto perſpicuum fit, uim illam pulſantem plurimum à uitali diſcrepare, eſſeq; tanquam ancillulam & miniſtram tum ſpiritus eius & caloris diſtribuendi, tum ut innato calori modus quidam adhibeatur, certaq; is ratione gubernetur. Simili modo atque ratione à uitali eæ diuerſæ ſunt facultates, quæ excandeſcentiam & alias animi affectiones concitant: de quarum operibus quum iam plenè cumulateq; uerba fecerim, nihil ſupeſſe arbitror, quod huic tractationi uideatur attexendum.

Libri Sexti de Functionibus & Humoribus, Finis.

DE HOMINIS PROCREATIONE ATQ. DE SEMINE

LIB. VII.

PRÆFATIO.

ORPORIS totius constitutionem, partis cuiusq; situ, usum, figuram, ex elementis compositionem iam ante exposuimus, & quibus facultatibus adornatus homo singulas functiones edat. At quoniam nec elementa, nec quæ ab his emergunt temperamenta, facultatum causas statuimus, nunc ordinis ratio locusq; postulat, ut inuestigemus quænam sint earum causæ. Quapropter toto animo & studio omni perquirendum, sitne præter primam illam ex elementis compositionem communemq; rerum omnium procreationem, singularis quædam in animalibus uis, quæ facultatum causas in se contineat. Hoc enim pacto futurum est, ut hac serie sæpius repetita atque paulo altius relata, ab iis quæ sensibus subiecta sunt, in occultas & abditiores causas demum penetremus. Itaq; dum hominis ortum atque procreationem in medium proponemus, dúmque explicabi-

Procreandi necessitas.

tur

mus quas uires obtineat procreandi facultas, quomodo quoque ordine partes conformentur ſingulæ, utq; fœtus in utero gubernetur: tum ſimul omnium quæ libris ſuperioribus tradita ſunt à nobis ſumma cauſa & ratio perſpicue elucebit. Neque profecto fieri potuit, ut prius hominis procreatio intelligeretur, quam is eſſet numeris omnibus cognitus & exploratus: quiſquis diuerſum doctrinæ ordinẽ inſtituet, eum neceſſe eſt in obſcura multa & inexplicabilia inuolui. Primum enim (inquit Ariſtoteles) nouiſſe oportet, an ſit vnũquodq; de quo futura eſt diſputatio: deinde quid ſit, tertio loco unde & à quo id ſit. In hunc itaq; locum hominis procreationem tradere diſtulimus, quanuis forte nonnulli pulchrum putarent, ab hac facto artis exordio, ad alia deinde progredi.

Sexuum diſtinctio unde ſit, & quid de ſemine ſit ab Ariſtotele proditum. Cap. I.

Procreandi neceſſitas.

QVæ rerum omnium pulcherrimæ ſunt ac ſumme diuinæ, id vnũ præ cæteris diuinitatis ſuæ ſpecimen obtinent, ut ſempiternæ quidem ſint & immutabiles, nulli affectionum impetui ſubiectæ. Hæc autem cum ſumma quædam ſit perfectio, & præſtantiſſimum ſupremumq; bonum ſit bene uiuere, uitaq; frui lætiſsima, iure ac merito quæ mortali conditione generata ſunt, eo aſpirant, & eſſe uiuereq; natura deſiderant. Quanquam autem fieri nequit, ut id perfecte & omnino conſequantur, hoc tamen nacta ſunt, ut quodammodo ſempiterna ſint: non numero quidem, uerum ſpecie, quæ ſemper eſt & æterna. quapropter immutabili æternitate continuan

tur

tur uiuētium ortus & procreationes, ut quod ſingulari ſubſtantia ſeruari nequit, ſpecie ſaltem perſiſtat. Etenim vſu uenit vt vnūquodq; indiuiduum cum mortale & diſſolubile ſe ſentiat, aliud ſibi ſimile optet in ſuū locū reponere, in quod & languidā & inclinantē ſuā vitam quodammodo conferat, & per quod procreatione quaſi repueraſcens atque renouatum, quodammodo perpetuum fiat & ęternum. Hæc eſt illa procreandi libido: quæ ut ſpecies in perpetuum ſalua cōſeruaretur, cunctis eſt uiuentibus à natura tributa. Hanc enim & frutices acceperunt, quas procreare manifeſtum eſt, atque etiam nutriri & increſcere. Quum autem hæ alimento iugiter inhæreſcant altiſsimis defixæ radicibus, nec ad mouendum ſint aptæ, ex ſeipſis progignunt nullo alterius congreſſu. Huiuſce rei cauſa natura promiſcuum ſexum maris ac fœminæ ſtirpibus attribuit, vt confuſas ac perpetuo mixtas haberent maris ac fœminæ vires. At vero animantes quia non ſolum in procreationem & nutritionem incumbunt, ſed præterea ſenſus ac cognitionis participes ad alias quaſdam præſtantiores functiones comparatæ, maris ac fœminæ ſexu diſtinctæ ſunt. Sic enim melius ad alia quædam præſtantiora cognitionis munera ſe cōferunt, nec penitus alimento affixæ omni impetu in procreationem ruunt. Si quando igitur generare debēt, commiſceantur coeantq; neceſſe eſt, &(vt inquit Ariſtoteles) ex ambobus quaſi unum fiat animal. Fieri itaque non poteſt, vt vel mas per ſe, vel ſola fœmina ex ſeipſa animal perfecte generet, quanquam plerunque rudē quandam & inchoatam molem producit, quod de mola & gallinarum ouis, quæ noſtri

Procreādi uis ſtirpium.

In ſtirpibus cōfuſi ſexus.

Pracreatio aīantium.

Sexuū neceſsitas.

ſubuentanea dixerunt, compertum habemus. Infœcunda enim ſunt & irrita, quòd maris ſocietate ſit opus, qui procreationē perficiat. Rurſum neque omnis in mare poteſtas gignēdi ſita eſt, vt qui procreationis locū nō habeat. Ergo quum in plantis tum in animantibus vtroq; ſexu eſt opus fœmina quæ corpus & materiam, mare qui animam ſpeciemq; conferat. **Mas. Fœminina.** Eſt enim mas, à quo motus procreationisq; origo manat: fœmina vero quæ materiam ſegetēq; ſubminiſtrat: qua propter mas id animal eſt quod in altero gignit: fœmina vero quod in ſeipſo. Hiſce de cauſis mas & fœmina tum facultate, tum quibuſdam corporis partibus, quæ ad procreationem atque coitum accommodantur, inter ſe plurimū diſcordant: **Cōmiſtio.** hinc Ariſtoteles generandi principia facultate diſtincta conſtituit. Quum autem in procreationem incumbunt, fieri certe nequit vt inuicem omnino miſceantur atque confundantur, vti neque ipſa illarum principia. Non enim quemadmodum ex veteri cicada aut ex **Ortus noſtri principia** phœnice nouum naſci prædicant, ſic ex mare & fœmina coniunctim confuſis aut intereuntibus, nouus homo progignitur. At vero quum complexu coituq; generent, neceſſe eſt ſaltem ab vtroq; materiam quandam emitti & conferri, in qua illorum vis & poteſtas continetur: atque tanquam confluentibus principiorum & facultatum vicariis aut inſtrumentis, tertium quippiam gigni. Eſt autem ea materia vtriusq; ſemen, in quo tametſi actu & reipſa mas & fœmina minime comparent, viribus tamen & poteſtate inſunt, vti mox conſpicue cernetur. Quamobrem aliquiſpiam id recte noſtri ortus verū proximūq; principium ſtatuerit. **Semē q̄d.** Semen igitur eſt ex quo primo oriuntur ea

quæ ſecundum naturam conſtituuntur, non quidem vt ex materia, ſed vt ex motus efficiente principio. Primam ſeminis naturam atque rationem, perſcrutaturus Ariſtoteles, demonſtrat planè id nec corporis noſtri partem eſſe, nec alimentum, nec colliquefactũ quippiam: concludens propterea id prorſum in reliquiis & excrementis haberi. Excrementum appellat reliquias alimenti: quæ profecto aut inutiles ſunt & ad nutriendum prorſus ineptę, aut certe vtiles quæ ſola copia ſuperfluant. Atqui ſemen non inutile excrementum eſſe inde conſtat, quòd iis q vel ex ætate vel ex morbo peſſime ſe habent, inutilis excrementi plurimum ineſt ſeminis vero nihil vel certe minimum, & ſi quid è ſeminis vaſis emittitur, id prorſus infœcundum eſt, nec quicquam conſtituere poteſt ob eluuiei illius permiſtionem. Ergo (inquit) vtilis cuiuſpiam excrementi portio quædam ſemen eſt. Omnium autem vtiliſsimum atque puriſsimum eſt vltimum, ex quo iam vnumquodque membrum alimentum capeſſit atque ſuſtinetur. Id enim omnino paucum ex plurimo relinquitur alimento. Dum igitur purior ac planè confectus ſanguis in membra diſtribuitur, accedensq́ illis aſsimilatur: poſtremę concoctionis atq; etiam nutricationis redundãs & ſuperfluens vtile alimentũ, excrementũ etiã appellamus, id autẽ ſeminis eſt materia. Semẽ igit excremẽtũ eſt & reſiduũ alimẽti vtilis atq; vltimi. Id putat Ariſtoteles ſanguinẽ eſſe: hoc indicio quòd ſi vi nimioq́; conatu reddatur, nondum facultate teſtium plenè conuerſum, vt iis accedit qui ſupra modum rei venereæ indulgent, cruentum id plerunq; prodeat. Imo & in ſpermaticis vaſis cruentum id plerunque animaduertitur. Ariſtoteles ſe-

1. de ortu Anima liũ ca.18.

Seminis natura.

men ait magnam vim ob id obtinere, ꝙ ad partes corporis accedens, ſimilem atque proximum alimentum ſubſtantiam & facultatē conquiſiuit: vtrunque enim iam partis uim & naturam accepit. Itaque ſemen aut manus aut faciei aut etiam totius animalis, manum indefinitam aut faciem, aut animal totum indefinitum eſſe colligit, & quale vnumquodq; illorum reuera iam eſt, tale & ſemen poſſe effici. Vt autem id portio quædam ſit ultimi alimenti, utq; in ſolidis quibuſque particulis gignatur, hoc loco fuſius aperiendum.

Seminis materiam in ſolidis partibus progigni, vtq; ab illis teſtium vi ſecernatur. Cap. II.

Prima rō. PRoditum quidem ſupra iam eſt & rationibus confirmatum, partes omnes corporis ſanguine nutriri: ex quo corporis (ſimplex enim non eſt & vniuſmodi) vnaquæque pars quicquid ſibi conueniens eſt & familiare prolicit. Id halitus ſpecie tractum, mox vnaquęque pars mutat & conuertit, inq; ſuam naturam demum perducit: ita enim particula nutricationem perficit, dum appoſitum alimentum perfecte ſibi aſsimilat, & in ſuam naturā ſubſtantiamq; mutat. Qualis itaque eſt cuiuſq; partis ſubſtantia tale prorſus euadet & illius alimentum.

Secunda. Prima autem ſolidarum partiū ſubſtantia ex ſemine conſtituitur ac gignitur, vt poſthac erit apertius. Omnis igitur alimenti illarum ſubſtantia, in ſeminis naturam atq; materiam faceſsit.

Tertia. Non ex alia materia procreatæ ſunt particulæ, ex alia uero alimētum & vitam capeſſunt. Atqui partes omnes ſolidæ ex ſemine ortum habēt: omnes ergo alun

tur ſemine. Rurſum pars vnaquæque σπερματικὴ dum nutritur, ſimile ei generat & reſarcit qđ fluore diſsipatũ eſt: at diſsipatũ eſt quippiã ſpermaticũ, ergo ſpermaticũ erit qđ in eius locum ſufficitur: id autem proximum eſt alimẽtum & ſanguinis pars puriſsima pleniusq́ cõfecta. Hoc iam fiat obſeruationum meditatione planius. Vaſa ſeminis quæ multis anfractibus in teſtes feruntur, ſi diligenter contemplere, conſpicies ſanguinem modice iam albeſcentem continere, qui tamen nondum teſtes attigit. Hic cum non è teſtibus eo refluxerit, argumentum eſt hæc uaſa ex ſanguine diutius concepto ſemen quodammodo conficere: atque dum ſanguinem in ſuam naturã uertere nituntur, hunc prius in ſemen commutare. pollent itaque hæc vi quadam ſeminis effectrice. Atqui ſeminis vaſa inter uenas habentur, & communem cum eis ſubſtantiam acceperunt, neque igitur aliis uenis per corpus vniuerſum diſperſis, uis & natura deerit ſeminis gignendi. Si qua alia corporis regione uenæ ſimiliter atque hæc uaſa flexuoſæ haberentur, poſſet in eis multo facilius humor ſimilis animaduerti. Et certe in omnibus uenis talis quidam uere ineſt, qui per eorũ tunicas inſertus, proximum ſit eis alimentum. Iam uero ſi uenæ hoc muneris & dignitatis à natura ſunt adeptæ vt ſemen generent, maiori profecto ratione in arteriis, neruis, membranis, & in oſsibus, eadem uis inſidebit, quòd hæc ſpermatica magis ſint quam uenæ. At nequis forte contentionis æſtu conetur quas propoſui rationes diluere, dicatq́ nec uero ſemine ſpermaticas partes nutriri, nec id uerum ſemen eſſe quod in ſpermaticis uaſis reconditur: nihil equidem eiuſmodi rationibus efficere contendebã, ſed

Quarta.

Quinta.

id dũtaxat quicquid eſt propius quãm ſanguinem ad ſeminis vim & naturam accedere. Siue igitur id nondum ſemen, ſiue inchoatum crudumq; ſemen appellet. ſatis ſuperq; factum putabo ſi docuero, proximum id vnum partium nutrimentum, quod Ariſtoteli vtile ac vltimũ dici ſolet, tum partium alendarum, tum vero ſeminis gignendi materiam ſuffici. Quæ purior eſt in ſanguine portio alendis partibus familiaris & accommodata, ea vt facile & cito alit, ita cum tenuis ſi plenaq; ſpiritus, quàm mox in ſeminis materiam conuertitur. Huius quippiam ſolidis partibus ſemper aſsiſtit, ſemperq; ſanguini ſpermaticus humor roris modo inſpergitur. Hic tametſi vera eſt materia non tamen ſimplex eſt & vniuſmodi, ſed alius aliam vim & naturam accepit, ex varia partis natura à qua mutatus eſt. Qua auté is rõne ſecretus, in teſtes adducatur hoc loco narrandũ eſt. Vt in liene uis quędã ineſt ad prolectandũ melancholicum humorem comparata, in renibus alia quæ urinam alliciat, ita & teſtibus conuenit uim quãdam ineſſe qua ſeminis materiam ſibi quidem perquam familiarem & idoneam, tanquam proprium coniunctumq; alimentum inuitent & attrahant. Cum autem magna ſit & uehemens hæc eorum uis quæ in corpus vniuerſum permanat, ceu mox aliis multis rationibus planũ fiet, ii nimirum tum uberiorem materiã quàm ſibi opus eſt, tũ vero hanc ex uniuerſo corpore elicient & euocabũt. Vt ergo iecur ex inteſtinis ſuccũ rapit per uenas meſenterii, ſic teſtes per ſeminis uaſa materiã ſugũt à uena caua, q̃ lũbis & renibus aſſiſtit, hæc uero ab oibus circũiectis uenis gradioribus, hæ â minutis, q̃ iam uix capilli magnitudine adæquãt, & q̃ partes ſingulas alũt. Ea.n. attractio manet ac pſiſtit dũ uaſa & teſtes impleã

Materiæ ſeminis in teſtes ſecretio.

tur, neque enim prius intermittit, quâm teſtes copia turgeant atque ſaturentur: inaniti enim ex locis plenioribus ueluti eripientes uiolenter euellunt. Ex his poteſt intelligi Ariſtotelem iure optimo falſi inſimulaſſe Polybium, qui libro de natura ſeminis Hippocrati aſcripto, hanc ex toto corpore ſecretionem in ſolo concubitu fieri cenſuerit, ipſumq́ ſemen ceu colliquefactum quiddam eſſe, motu agitationeq́ ſecretum: neque id in uaſis aut teſtibus aliquando ſubſiſtere & commorari, ut tempore mutationem ſubeat. In hæc autem quoniã ille plurima ſcite attulit, ſatis erit ſubiecta obſeruatio quæ id funditus euertat. Animante enim quæ á uenere diutius abſtinuerat diſſecta, copioſiſsimum craſsiſsimumq́ ſemen comperitur, quo & uaſa & teſtes & epididymis turgent: quod non niſi ſumma ui trahendi teſtiũ fieri potuit. Contra uero accidit ſi quod animal effrenata & indomita venere feratur. Teſtes enim è uaſorum inuolucro rapient, eaq́ prorſus exinanient, ut ſi demum conſectionẽ fieri contingat, nihil omnino ſeminis ineſſe deprehendatur. Ergo quodcunque in coitu ſemen emittitur, id neceſſe eſt congeſtum prius fuerit & coaceruatum, tractumq́ ui præpotente teſtium. Obſcurior alia ac ſcopuloſior dubitatio hic difficiles explicatus habet. Multa enim plerique proferunt, quibus perſuadeãt ſeminis quam diximus materiam, & in partibus ſingulis progigni, & ab iis quotquot ſunt in teſtes confluere, alioqui inutile id fore ac minime fœcundum. Quæ tametſi firmiſsimis rationibus Ariſtoteles uiſus eſt confringere, aliàs tamen ſubiũgam, ex quibus id nequaquã fieri poſſe demonſtrem. Si enim de minima quaque particula ſeminis quippiã decederet,

Semen in teſtibus aliquandiu morari & cõfici.

Semẽ nõ ab oĩbus partibus ſecerni.

Prima rõ

Secunda.

cum nihil extare poſsit minus minimo, neceſſe eſſet vnico concubitu vniuerſum corpus in ſemen quaſi liquefactum diffundi.

Semē nō ex omnibus manifeſtis partibus ſecerni,

Quoniam vero minimæ particulæ quam cogitatione potius quàm ſenſu comprehendimus, nullum poteſt fragmentum haberi, nō poteſt de illa quicquam decedere. Neque præterea ex omnibus ſenſu manifeſtis tum ſimplicibus, tum compoſitis quippiam ſecernitur ad ſeminis conſtitutionem:

Prima ratio.

copioſum enim id colligi neceſſe foret quod fœcundum euadit: nec fieri poſſet vt tantula quæ eiicitur ſubſtantia vim haberet ad procreandum fœtum, quod e ſingulis corporis partibus quippiam accepiſſe non poſsit.

Secunda.

Quin etiam ſemen totum ſenſu ſimplex apparet, & vnaquæque eius portio fœcunda vt totum eſſe ex iis animalibus intelligitur, quæ vnico coitu & ex pauco ſemine multiplices fœtus procreant. Ergo cum quælibet ſeminis portio totius vim habeat, qua corpus vniuerſum conformet, non ſic potuit totum ſemen à toto corpore dimanare, vt de vnaquaque parte fiat partis ſimilis deceſsio. Quamobrem recte cenſuit Ariſtoteles, ſeminis materiam non â toto corpore demitti.

Semē ex tribus prīcipibus partibus ſecernitur.

At nihilominus hanc neceſſum eſt de cerebro, de corde, & iecore, quæ tria ſunt principia, decedere: plurimum autem de cerebro: hoc quidem illius argumentum eſt, quòd cui vnum quodlibet iſtorum grauem offenſionem acceperit, infœcundus is reddetur. quemadmodum ſi leuius erit vitium, prolem ſuſcitabit ægra infirmaq́ʒ valetudine. Ex quo fit, vt iis venis & arteriis quę pone aures ſunt reſectis aut exuſtis, fœcunditas adimatur. Seminis ergo materiam ex toto deriuari atque dimanare ſic accipiendū, vt ex illius principiis principibusq́ʒ partibus neceſſario profluat. Sunt qui putent

hanc non modo è principiis, ſed ex omnibus quoque ſimilaribus partibus ſecerni: non quidem ex vnoquoque oſſe vel neruo, ſed ex aliquo oſſe, ex neruo, ex membrana, ex cartilagine quiddam in ſeminis materiam cõferri. Deinde vero quod à neruo vel ab oſſe profluxit, nõ modo illius, ſed etiam omnis nerui vel oſsis in conceptu materiam fieri. Proinde ex tantulo ſemine tanquam ex materia, ſimilares omnes partes effici. idq; eius facultatis opera, quę in ſemine ſita omnia conformat.

De teſticulis & eorum præſtantia. Cap. III

MAGNAM quidem vim eſſe teſticulorũ ſeminis ſecretio deceſsioq; docet, qua ii ex vniuerſo corpore, materiam proliciunt: at multo maximam declarant tum vires, quas ii corpori impertiunt, tum vero completa ſeminis abſolutio. Quibus enim execti ſunt teſtes, etiam ſi eorum vaſa læſa non ſint, vis illa & facultas effectrix ſeminis occumbit: vt licet ii ætate ſint adulta atque florente, non tamen rei venereæ voluptate oblectationeq; teneri poſsint omnisq; generãdi poteſtas ſit erepta. Simul his extingui deprehenditur maſculus & virilis animus, totaq; viriditas & flos roboris cum teſtibus excinditur. Quinetiam eorum natura in frigidiorem conuertitur, neque ſanguis bonus neque color ſuauis aut formæ dignitas apparet: arteriæ paruum & imbecillum, quemadmodum in ſenibus pulſum edunt: corpus albeſcit, graue, iners, opimumq; redditur & minus hirſutum, atque (vt ſemel dicam) effœtum fit, molle & effœminatum. Neque vero hãc ſolum roboris temperamentiq; mutationem incidere,

Teſtiũ robur primo.

Secũdo.

Tertio.

Quarto.

tiam propriæ ſubſtãtiæ naturam inuerti hinc intelligitur, ꝙ caſtratorum animalium carnes quadam dulcedine & ſuauitate guſtatum mouent, quæ autem è non caſtratis acceptæ fuerint, tum odore tum ſapore teſticulos referũt, euomuntq; graue quoddam uirus acerbitatis ſuæ. Si teſticulis exectis, totius corporis robur, temperamentum, propriaq; ſubſtantia inuertitur atque mutatur, teſticuli dum aderant, iſtorum authores erant & effectores. Neque tantæ mutationis & præſtantiæ cauſa ſunt & principium, ut quidam exiſtimant, ꝙ in ſe illabentẽ ex vniuerſo corpore tum calorem, tum ſpiritum, denſa compactaq; ſubſtantia tãquam ſpeculum radios in vniuerſum corpus refundãt. Neque ꝙ in illis congeſtum ſemẽ, robur & calorem eiuſmodi corpori impertiat, quãquam profecto illa non parũ augere hinc animaduertitur, ꝙ cum affluit & redundat, turgeſcens id impetu ardoreq; corpus perturbat, excretũ autem hoc placidum, lene, tranquillumq; reddit. Sed hoc roboris & caloris ex ſe propriaq; facultate obtinent, haſq; ſuas vires in omne corpus effundunt, quemadmodum cerebrum neruis, tum ſentiendi tum mouendi vim, cor arteriis pulſandi facultatem impertit. Ex quibus intelligi poteſt teſticulos magno ſubſidio corpori uenire, quo perfectius id & ſalubrius uitam agat, eſſeq; ad meliorem vitæ ſtatum & conditionem vtiles. Porro autem ad generis conſeruationem, magna quidem eſt eorum neceſsitas, vt idcirco in principum partium numero cenſeantur. At certe Ariſtoteles hoc vno argumento, ꝙ quædam animalia, vt ſerpentes & piſces omnes, ſemen fœcundum profundãt, quibus tamẽ teſtes à natura denegati ſunt, viſus eſt exiſtimaſſe hos ad ſeminis confectio-

Qũo teſtes corpus mutent.

Teſticuli vtiles corpori.

Vtiles ad generis conſeruationem.

Nullum perfectũ aĩal ſine teſtibus gigni poſſe.

nem & ad generis cuſtodiam principatum nō habere. Si quæ tamen eiuſmodi ſunt, vt ſine ſemine generent, quale eſſe perhibent inſectorum genus: aut ſi quæ emiſſo ſemine ſine teſticulis generant, vt piſces atque ſerpentes, omnium procreandi rationem mancam atque imperfectam cenſemus, quippe quæ non niſi temporis longinquitate perfici poteſt. In reliquis autem animantibus, quæ modo quodam perfectiori generant, & quæ in procreationem, non quemadmodum inſecta & muſcæ, tanquam affixa diutius incumbunt, teſtes additi ſunt, qui plenius ſemen excolerent & complerent, idq; foras profunderent: nullam enim in his poſſe creationem ſine teſtibus perfici, vna experientia ſatis confirmat. Ergo non (quemadmodum Ariſtotelis fert opinio) teſtes melioris duntaxat uſus gratia conditi ſunt, neque ut motum ſeminis ſtabiliorem faciant, neque vt pondera telis textorum ſic uaſis ſeminis adiecti ſunt, ut illa contendant. Putauit ſiquidem caſtratos idcirco generare non poſſe, quod exectis teſticulis uaſa ſeminis intro ſe contrahant, occludanturq; eorum uiæ, per quas euadere iam ſemen non poſsit. At uero quid de iis ſentiet, quibus non execti ſed attriti duntaxat ſunt teſtes, aut quibus immodice refrixerunt, aut alia quapiam intemperie aut uitio aut morbo affecti ſunt, uelut in gonorrhœa? His enim tametſi reliquum corpus firma eſt & incorrupta ſanitate, & uiæ ſatis patent, ut per eas abunde id poſſit emanare, quicquid tamen effluit, imperfectum eſt & minime fœcundum. Quãobrẽ efficiẽdi ſeminis teſtes primi ſunt authores, uaſa deferẽtia id quodãmodo pręparãt, iaculãtia uero perficiũt. Etenim in his aĩalibus quę ſibi diu

1.de gen. ani. ca.4.

tius à coitu temperarunt, omnia conferta ſemine videntur, ſed quod (vt dixi) concoctionis varietate diſtinctum ſit: hoc autem qua ratione fiat, explicandum excutiendumq́ planius eſt. Vt ſeminis materia quam è ſingulis particulis paulatim teſtes magna vi traxerunt, in flexuoſis vaſorum anfractibus longo viæ tractu hæret conctaturq́ diutius: ita in arteriis quæ illis anfractu quodam ſubſtratæ ſunt, ſpiritus quaſi irretitus ſubſiſtit atque retinetur. Hac mora & contactione vtraque vaſa nituntur, quicquid continent tanquam alimentum, ſenſim in ſimilem ſibi ſpeciem mutare: & vt illius colorem ita planè & ſubſtantiam totam paulatim conuertere. Quum ita præparatus humor in poſtremos illos anfractus qui teſticulos inuoluunt & circumplicant, tractus delatusq́ fuerit, coquitur, aptusq́ perficitur ad animalis procreationem: idq́ tum robore & calore eorum vaſorum quæ teſtes ambiunt, tum vero ipſorum teſtium ingenita vi. Glandes enim cum ſint, & ſpongiæ modo rari, complures fiſtulæ ſeminis confertę in eo ex vaſis propagantur, per quas ſuſceptum humorem propria ui conficiunt.

Quomodo ſemẽ in teſtibus & vaſis conficiatur.

Quænam eſt ſeminis compoſitio, quid teſtes ad eius confectionem conferant. Cap. IIII.

SEminis ergo materiam è vana caua elici, idq́ perfectam tum coloris tum ſubſtantiæ mutationem in teſtibus habere, vna ſenſuum fide confirmatum putamus. At vero in ſemine quod fœcundum eſt & ad procreationem comparatum, præter eam materiam ſpeciem quandam haberi, quæ ſpiritus & caloris vim

In ſemine vim ſummã eſſe cum calore & ſpiritu.

ſummam obtineat, argumentis & rationibus oportet docere, iisq; ex naturæ arcanis & ex recondita aliorum animantium conditione depromptis. In iis ergo quæ ſemen non emittunt (quod genus maxime inſectorum eſt) fœmina particulã ſui quãpiam inſerit in marem, & veluti materiam ad opificem adhibet, in hanc deinde mas vapore quodam vitæ vim & facultatem coniicit. Diu coit genus id animalium, quouſque conſtituatur aliquid: tam imbecilla enim his ineſt vis procreatrix, vt ſi quid quaſi mediũ intercedat, nihil æquã poſſit efficere: ſed eam neceſſe eſt per ſe & proxime animal condere, & propriam cuiuſque membri naturam nullius ſeminis aut inſtrumenti interuentu, ſibi ſimile in alio membrũ effingere. At in perfectioribus animãtibus quæ non modo procreationis, ſed præſtantioris cognitionis gratia conſiſtunt, mas tanto facultatis robore præditus eſt, vt cum de ſe vim quãdam cum ſeminis materia in fœminã emiſerit, poſſit ipſe vel abſens ſeminis interpoſitu prolem gignere. Itaque quodcunque fœcundum eſt & vtile ſemen ſimplex id non eſt, ſed utique compoſitum, materiamq; habet ultimi alimenti excrementum, & in hac facultatem quandam opificem, quæ tota eſt ætherea, ſpiritusq; plena. Hanc inſitam non eſſe materiæ id plane demonſtrat, quod in ſemine appellato, quod per morbum ceu per gonorrhœam præter uolũtatem excidit, nulla facultas ineſt, ſed id omnino excrementum eſt ad id gignendi neutiquam munus accommodatum. Hoc nemo recte ſemen nuncupare poſſit, niſi forte inducta homonymia: quemadmodum manum quæ ab omni animæ facultate deſtituitur, manum: hominemq; demortuum hominem ſo-

Vis & facultas ſeminis alia eſt ab eius materia.

lent appellare. Cæterum quæ in fœcundo semine facultas consistit, ea est quæ per se agit, omnisq́; motionis est principium: seminis autem corpore & materia uis ea tanquam instrumento utitur, quemadmodum anima ut apprehendat manum, & faber securim adhibet, ut ex ligno lectum arte construat. Vt igitur anima manum hæc deinde materiam ex qua quippiam efficit, mouet ac impellit, ita in his animantibus quæ semen profundũt, hoc quidē proxime mouet & agit, sed à propria quadã vi & energia quã gerit incitatũ. In quibus ergo quippiã constitui solet secreto profusoq́; semine (non enim omnia ut dixi emittunt) non id quidem tanquam efficiens primarium & insitum generat, sed id quod primum mouet. Virtus enim quæ in seminis materia coercetur, uitam impertit, & partes conformat, summa illius facultas, non ex mole, sed ex uiribus spectanda. Cum itaque duo in semine comprehensa teneantur, materia & facultas, illa quæ patiendi vim habet non ab omnibus corporis partibus, à quibusdam tamen necessario secernitur: hæc uero quæ prorsus est efficiens, ab vnaquaq́; vel minima demigrat, quod nonnulli hac verborum interpretatione explicãt, semen non mole, sed viribus à toto defluere. Cæterum qua via quave ratione ex toto decessio fiat, vtq́; ex duobus illis vnum semen constet, aperiendũ. Seminis crassior materia, cũ solidis partibus apposita erat, ab eis generandi vim non conquirebat, sed præparationē duntaxat & patiendi constitutione, ob quã facile posset in illarũ substantiam conuerti. Ea uero cum ad testes rapitur, uim suam etiam tum retinet, & præparationem habet, ex qua poterit aliquando in partium suæ naturæ meteriam

Seminis materia ex corpore lapsa, uim hēt duntaxat patiendi.

ſuffici atq́ ſubſtitui. Seminis materia quanquã vaſorum teſtiũq́ vi exquiſite adeo coquatur, vt craſsior albiorq́ euadat, nequaquam tamen ſemen inde abſolutam fœcunditatis naturam conſequi poteſt, niſi magna vbertate ſpiritus influant, eiq́ materiæ penitus confundantur. Quandoquidem horum cauſa arteriæ ab aorta deductionem habent in teſtes, ſeminis vaſa comitatæ. Ex quo intelligi poteſt, per ea uaſa materiam: per arterias uero formam & facultatem ſemini conferri. Per has quidem ſpiritus vitalis, per venas naturalis à iecore, per neruos animalis à cerebro & ſpinæ medulla illabitur in teſtes.

Vis & facultas cũ ſpiritibus influit.

A cæteris autem particulis & ab vniuerſo corpore credibile eſt non nihil ſpiritus atq́ facultatis derepente in teſtes irruere, idq́ valida agitatione corporis & perturbatione, quę in ipſo fit coitu, cuius hoc eſto indiciũ, ꝙ titillatio vehemens tum corpus vniuerſum eximia voluptate afficit. Hæ igitur vires & facultates quæ cum ſpiritibus ex vniuerſo corpore, maxime uero ex principibus partibus cõfluxerunt, illi demum ſeminis materiæ inſidẽt tanquam procreationis magiſtræ & opifices. Quapropter nõ teſtes ſemini vim tribuũt qua fœcundũ eſt, ſed hæc ab vniuerſo corpore ſuſcipit.

Quid teſtes ſemini præſtant.

Quid eſt (inquies) quãobrẽ teſtes inter principes partes retulimus, & quid hi in ſemen conferũt? Non materiã, ut quæ ex corporis alimẽto rapta hauſtaq́ nõ vires illas & facultates, vt q̃ ab vniuerſo corpore cũ ſpiritib' dimanarũt. Quænã igitur eorũ eſt efficiẽtia? Ea ſanè ꝙ materiã ſeminis concoquunt, ac planè in alteram ſpeciẽ conuertunt, ſimulq́ ei formã eam à qua ſemen eſt & appellatur (quẽadmodum mammæ lacti ſpeciem) ex ſe ii tribuunt. Quinetiam ſuo illi calore ſpiritus quos ex corpore accepe

runt, diligenter commiſcēt materiæ eorumq́; facultates inſerunt ſemini, & omnium tēperationevnũ efficiũt, hacq́; facultates inſerũt ſemini, & oĩum uiribus ornatum, tum facultatem, tum ſpiritum generantem in illis collocari. Neque igitur facultas, neque ſpiritus generãs in teſtibus collocandus eſt: ſed hæc propriæ totius ſunt corporis, eorum animalium exemplo quæ vniuerſi ſui corporis calore & ſpiritu generant, nullo ſemine profuſo. Neque in perfectis animantibus quæ ſemine generãt, ullus eſt ſpiritus qui generans dici meretur. Non enim ut cerebrum ex uitali animalem ſpiritum producit, ſic teſticuli vim habent ingenitam, quæ illapſos vndique ſpiritus in vnius generantis eiusq́; ſimplicis naturã commutent: ſed ſi quis eſt in nobis generandi ſpiritus, is coniunctio & confuſio quædam eſt omnium. Cæterum qui contentione uelit generantem uim ad ſpiritum teſticulis attribuere, huncq́; ex multorum congreſſu ſimplicem eſſe factum, vix fortaſſe poſsit rationibus conuinci, quemadmodum neque ſi ſemen ſimplex ac prorſum uniuſmodi, non ex multarum partium naturę diſsimilis adhæſione cõpactum & coagmentatum pronuntiet. Vtcunque hæc conſtituta ſtabilitaq́; fuerint, teſtes nihilominus iure poſſunt inter principes partes haberi: non quia ſingularis cuiuſpiam animalis uitam, ſed (quod præſtantius eſt) quia eius uniuerſum genus perpetuãt, neque vnquam id vlla mortali neceſsitate ſinunt occumbere.

Nullũ in teſtibus eſſe generandi ſpiritum.

De ſemi-

De ſeminis natura, præſtantia, & viribus, idq; omnium tum ſpirituum, tum facultatum cauſam eſſe. Cap V.

IAm vero ad ſeminis contemplationem reuerſi, ex procreationis modo ſcrutemur quęnam illius ſubſtantia, & quæ natura ſit. Quodcunque abſolute coactum coctumq; eſt, id ut colore album, ita & ſubſtantia craſſum redditur, planeq; imitatur vaſorum ac teſtium naturam: cuiuſmodi plerunque ab animali grandinis ſpecie prodire deprehenditur. Cæterum non ſicuti grando vel nix id frigoris vi concreuit, ſed ab ingenito & interiore vaſorum ac teſtium calore. Neque tamen vti lac, ouũ aut alia quæcunque multum terrenæ ſubſtantiæ permiſtum habent, coctione cogitur, in quibus vi caloris humore diſsipato craſsior portio ſubſiſtit. Nemo enim tam rudis eſt, qui ſemen quod planè aereum aut potius æthereũ eſt, inter hæc terrena connumeret. Quid ergo reſtat? Vt aqua oleo permiſta, aut oui candidum diutius agitatum, à ecoercito flatu in ſpumæ denſæ & albę ingẽtem tumorem exurgit, ita propemodum quod in nobis eſt ſemen calore cogitur & albeſcit. Teſtium enim calor ſpiritum vitalem ac reliquos tanquam cõcoctione exagitans, materiæ ſeminis omni ex parte permiſcet, cumq; ſit ea materia non parum cohærens & tenax, ab immixto ſpiritu facile in ſpumam eamq; denſiſsimam turgeſcit, cuius tamen bullæ cerni vix poſsint, vt neque in butyro. Ea certe cauſa ueteres fabulantur, Venerem ex ſpuma prognatam fuiſſe. Itaque ſemen etſi aereum eſt, multo ſpiritu eoq; calido confertum, calore tamen in ſpumam conuer-

Album craſsũq; ſemen.

2. de gen. ani. ca. 2.

Vnde ſemen albeſcat & déſetur.

ſum concreſcit albeſcitq́;. Cuius etiam rei indicium eſt, ꝙ ſub dio poſitum liqueſit, cũq́; iam planè refrixerit, ſpiritusq́; euanuerit, nigrius id effectum dilapſumq́; diffunditur. Remanet enim uelut aqua minimum quippiam habens terrenæ portionis, quæ dum exaruerit, manifeſto deprehendi ſolet. Ex his autem quæ euentuum obſeruationibus confirmata ſunt, palã fit id quod proprie ſemen appellamus, natura calidum humidumq́; haberi.

Seminis quãtæ ſint uires

Iam uero ſeminis uires quantæ ſint uerbis explicemus, idq́; ex Ariſtotelis decreto. Quoniam alimentum quod ad membra diffunditur & accedit, ſimile ei eſt quod tanquam ſuperuacaneum relinquitur, ſemen aut manus, aut faciei, aut etiã totius corporis, manus eſt aut facies, aut corpus totum, ſed promiſcue & confuſe. Nã quale vnumquodque iſtorum reipſa iam eſt, tale & ſemen euadere poteſt, aut craſsitudinis mole, aut facultate, quam in ſeipſum continet.

2.de gen. ani. ca.1.

Semen igitur (inquit) tale eſt, motumq́; habet & principium eiuſmodi, ut motu peracto pars quæque emergat, eademq́; ſit animæ uiribus inſtructa. Omnia enim quæcunque aut natura aut arte fabricantur & ortum accipiunt, ab eo quod reuera iam eſt fiunt, ex materia quæ habilitatem aliquam & adũbrationem habet futuri operis. Dehinc uero dum expreſſam atque ſolidam perfectionem conſequuntur, in actum erumpunt, quemadmodum ex ſeminis materia in uterum emiſſa homo tandem procreatur, cuius ſpecies quædam & forma præceſſerat in ſemine. Hoc quidem nullis corporis particulis conformatum conſpicamur, quoniam tamen eæ illinc aliquando comparebunt & exſuſcitabuntur, uiribus & facultate præditum eſt, omnemq́; animæ poteſtatem

obtinet. Quum enim ſemen in animantis utero conceptum non ſecus ac ſtirps uita fruatur & alatur, animam id in ſe continet naturalem & altricem. Ea quoque quæ ſenſus particeps eſt à qua animalis nomen aſſumit, tẽporis progreſſu accedit, quum moueri incipit, tum demum rationis uis cuius appulſu homo dici meretur: non enim ſimul animal fit & homo. Animam igitur naturalem in ſeminibus atque conceptibus nondum ſeparatis haberi poteſtate ſtatuendum eſt, non actu & reipſa: priuſquam eo modo quo conceptus qui iam ſeparantur, cibum trahant, & officio eius animæ fungantur, principio enim hæc omnia uitam ſtirpis uiuere uidentur. De anima quoque ſenſus participe ſimilis atque eadẽ eſt ratio. Duo hæc principia, quoniam ad agendum indigẽt corporis adminiculo, ſine corpore nequeunt conſiſtere. Ex quo fit ut in ſemen extrinſecus ea non appellant: neque enim ſolitaria & per ſeipſa accedunt, ꝙ à corpore ſeiungi non poſſint: neque corpore quodam ſuffulta, quod diuerſum ſit à ſemine. Reſtat igitur ut ſemper in ſemine poteſtate fuerint, nũquam ſeiuncta. At uero mens illa ſimplex, nullius corporis terrena mole inſtructa uel indigens, ſola extrinſecus accedit, eaq́ ſola diuina eſt, nihil enim eius actioni cum corporis officio commune intercedit: omnis enim huius animæ uis, alterius corporis eſt particeps, quod magis diuinũ eſt, quam quæ elementa appellantur. Quoniam uero protinus huius libri initio demonſtrare propoſuimus, omnium quæ in nobis conſiſtunt facultatum cauſas: iam ex his tanquam certa demonſtratione confici poteſt, ſpiritus & eas quæ in nobis uigent facultates, nec primam elementorum temperiem eſſe neç

Cap.3.

Aĩa nãlis & ſentiẽs ex ſemine ꝓdicerunt.

Mens diuinitus accedit.

Spiritus & facultates non ex elemẽtis, ſed ex ſemine naſci.

ex ea,ſed è ſemine ſolo originem habere. Quã quam enim quatuor elementa optima temperie conuenient,& ad moderationem ſeſe redigent, nequaq̃ tamen vllum animal vel ſtirpẽ efficient citra ſeminis, qđ aut reipſa aut actu, aut poteſtate dũtaxat inſideat,appulſum.Poteſtate dico ob ſtirpes, quæ è terra ſponte ſua emergunt, & ob ea animalia quæ ex putridæ materiæ vi proueniunt: in vtriſque enim non minima vis percipitur ſeminis, aut caloris qui eius poteſtatem habeat.

2.de gen. animal. cap.1.

Huius vero caloris vires & naturam Ariſtoteles memoriæ propagauit,ſupra quàm ad naturalem ſpectet. Dura (inquit) mollia, lenta, rigida, & quicunque alii affectus partibus inſunt viuentibus, caloris & frigoris vi effici poſſunt. At ratio qua iam caro aut os eſt, non ſic poteſt: ſed à motu efficitur, proficiſcente ab eo quod genuit, quodq; energia tale eſt quale poteſtate eſt id ex quo gignitur. Ex quibus clarum & euidens eſt quæcunque in uiuentium numero habentur,ſui ortum nõ primis rerum elementis, ſed ſemini acceptũ referre. Obiicies hic fortaſsis, id ſemen ex primis conſtare elementis, omnemq; vim ſuam ex illis adeptum eſſe. Hoc certe non eſt vſquequaque verum, ſed à diuiniori quodam magisq; excelſo principio robur aſſumit, quanquam eſt ex elementis concretum.

cap.3.

Nam (inquit Ariſtoteles) omnis animæ ſiue vis ſiue poteſtas,alterius cuiuſdam corporis particeps eſſe apparet, eiusq; diuinioris quàm quæ elementa appellantur. Verum quemadmodum nobilitate obſcuritateve animæ inter ſe diſcrepãt, ita & natura eius corporis differt. Continet enim in ſe ſemen cuiusq; fœcũditatis ſuæ cauſam, nẽpe ipſum calorem, qui igneus minime eſt neq; id generis faculta-

tem aliquam æmulatur. ſed ſpiritus qui in ſemine ſpumanteq́; corpore coercetur, & natura quę in eo eſt ſpiritu proportione reſpondet elemento ſtellarum. Quamobrem ignis nullum animal generat, neque conſtitui quicquã dẽſis, vel humidis, vel ſiccis videtur. At vero ſolis calor & animalium, non modo qui in ſemine continetur, verumetiam ſi quid excrementi ſit, quanquam diuerſum à natura, tamen id quoque principium habet vitale. Cæterum calorem in animalibus contentum, nec ignẽ eſſe, neque ab igne originem ducere, apertum ex his eſt. Hoc itaque Ariſtotelis decreto perfacile liceat facultatum omnium & ſpirituum cauſas intelligere: quibus equidem in totum aſſentior & ſubſcribo. Ab homine autem ad cætera quoque genita digreſſus, ſciri velim omnium genitorum primam conſtitutionem ex elementis proficiſci, omnemq́; materiam, omne temperamẽtum, & eas affectiones quas Ariſtoteles ſecũdas qualitates appellauit, molle durum, rarum denſum, craſſum tenue, & ſimilia, ab iis ſumptas eſſe. At propria cuiuſque ratio & eſſentia, qua idipſum eſt quod eſſe dicitur, nequaquam ex elementis emergit. Quẽadmodum enim hominis eſſentia atque ratio, quæ illius eſt anima, diuiniorem quam qui ex elementis eſt ortũ habet: ſic & eſſentia ratioq́; carnis qua caro eſt, aut oſsis qua os eſt, neutiquam ab elementis his denſis atque concretis, ſed ab elemento ſtellarum plane cœleſtem naturam ſumit: & hæc in cœleſti quodam ſpiritu conſiſtit hic autem ſpiritus eſt in ſemine per quod genito toti impertitur. Ad eundem propè modum tum reliquorum omnium animantium, tum ſtirpium propria natura cœleſti ortu profertur. Hinc facultates quaſdam

Rerum omnium formæ diuinæ ſunt.

obtinent occultiores & reconditas, quas etiam cœleſtes appellant nequaquam ex elementorum temperie profectas. Circunſpectis rebus omnibus rationibusq; ſubductis, hanc de ſemini ſummam facio. Seminis materia vtilis atque ſyncera, eius alimenti quod partibus ſolidis attribuitur portio quædam eſt, quæ vi teſticulorum attrahente, de ſingulis corporis partibus ſecreta deceſsit. Ex hac teſtes & vaſa ſuo quo prędita ſunt calore ſemẽ generant, qđ tamen fęcundum atque fertile neutiquam habentur, niſi plurimus ſpiritus uitalis ex toto confluat, qui diligẽter ei permiſceatur. Quod ea confuſione gignitur ſemen fęcundum, id ſubſtantia craſſum eſt & ſpumans, colore album, pondere læue, natura aereum, temperamento calidum & humidum. Eius ſubſtantia & craſsitudo ex elementorum conſtat temperamento: præter id autem calorem quendam diuinum atque cęleſtem obtinet, non ignis aut alterius elementi participem, in quo vita omnis conſiſtit ac manet, in quo præterea poteſtas inſidet tum naturalis & altricis animæ, tum eius quæ ſenſum, motum, & appetitum habet. Hic dum efferueſcit, quæ compreſſæ atque tacitæ in eo deliteſcebant facultates, in actum erumpunt, & viribus ſeſe oſtentat. Omnes has facultatum adumbrationes ſemen, non ab elementorum permiſtione, ſed a parẽtis corpore conſequutum eſt in quo energia conſiſtunt. Ex quo intelligi poteſt eum hominem qui emiſſo ſemine generat, oẽs quoq; corporeas facultates vna ꝑducere. Cæterum animum & eam animi partem quæ princeps eſt, quæq; mens nominatur minime is confert, quia cum animus ſit à corporis natura diuerſus, eius ſubſtantiam non comitatur, ſed ex

trinsecus in id illabitur ceu diuinum munus.

De fœminarum semine. Cap. VI.

Foeminas semen proferre, hac potissimum ratione doceri potest, quòd testiculos & seminis vasa acceperint, crebris flexibus atque circuitibus intorta, haud secus ac in maribus enata. Quæ omnia si natura non frustra condidit, generandi seminis facultatem simul his attribuit, huiusque causa fabricata sunt. Rei veritas sensus testimonio comprobatur. Nam fœminis quæ diutius à coitu sibi temperarunt dissectis, in vasis semen circunfluere, idque iam albescere conspicitur, æque ac in maribus: in ipsis vero testibus, crassius & perfectius. Quin etiam per insomnia eæ interdum fatentur semen non minori se voluptate quàm in coitu eiaculari. Viduis & iis quę diutius veneris studia intermiserunt, vt per insomnia ita obscœnarum partiū titillatione copiosissimum crassissimumque semen erumpit. Quæ cum integra sensum fides affirmet, non aliunde rationes petendæ sunt, quibus doceatur semen in mulierum vasis haberi, idque concubitus magna voluptate profundi. Non idcirco mulieribus id cōcessum est vt duntaxat impetum illis & quasi stimulum adderet ad venereos amplexus, sed ad alia quoque plurima conducit, quæ paulo post afferemus. Id autem vim habere procreantem atque fingentem inde colligitur, quód non alium in his quam in maribus ortū & à testibus & à vasis acceperit, quòd etiam mulier quæ morbo comitiali, calculo aut podagra affligitur, prolé gerit horum malorum hæredem: quod demum partus sit plerunque matri similis: quæ omnia non maternus sanguis, sed quod ab illa profusum est semē efficere pōt. Ergo semen quod de mulieris parti

Fœminis semē inesse.

Fœminæ semen fœcundum esse

bus ſimilaribus deceſsit, ad ſimilium partium effectionem & conformationem vim quandam obtinet: tametſi ea profecto minor eſt, & infirmior, quàm quæ à maris ſemine confertur. Qualis autem & quanta ſit ea vis, declarant oua quæ ſubuentanea dicuntur, & molæ quas mulieres quandoque proprii duntaxat ſeminis vi, nullo viri concubitu concipiunt. In his ſiquidem procreationis eſt quędã adumbratio, & rudis materiæ concretio, quam maris ſemen ſi ſuis inſtructum viribus acceſsiſſet, tanquam multo potentius numeris & ornamentis omnibus abſoluiſſet. Neque tamen hoc per ſe & ſolitarium, ſed fœmineo duntaxat permiſtum quicquam perficit. In aduerſam partem multis rationibus contendit Ariſtoteles, vt demõſtret mulierẽ ſemen nec hẽre nec emittere. Eum certe humorẽ qui in mulierum vaſis manifeſto cernitur, & quibuſdam in venereo complexu magna cum voluptate effunditur, ſatis quidem animaduerterat: at is inquit ſeminis rationem non habet. Loci enim proprius eſt, & vteri velut quædam profuſio, qualis etiam viris minime fœcundis ſponte ſua plerunque erumpit Itaque cum ante ſemen id eſſe definiuiſſet, ex quo primo oriuntur ea quæ ſecundum naturam coſtituũtur, hunc iſtum hnmorem qui non ſit ad generandum accommodatus, ſemen non appellauit. Eum humorem qui à fœminis cum voluptate emittitur, idcirco nihil ad conceptum conferre putat, quod plerunque (inquit) ſine ea voluptate quæ fœminis per coitũ euenire ſolet, cõcipit, ſi locus turget, & vterus propius deſcẽdit. Nõ deſunt qui eodẽ interpretationis genere, hũc mulieris humorem ſemẽ appellẽt: ſed quod fœcũdũ nõ ſit rõnes autẽ quę illi fœ

Rõnes quibus Ariſtotelici cõtendunt fœmineum ſemen eſſe in fęcũdum.

2. de gen. ani. ca. 4.

cunditatis uim adimunt hæ ſunt. In omni re-
rũ procreatione aliqd eſt ut efficiens, aliqd ut
materia: quæ quanuis in fruticibus vnũ idẽq; Prima rõ
eſſe uideantur, forma tamen & rationis digni-
tate longe lateq; diſtant. In perfectioribus au-
tem animantibus, vt hæ facultates ſexibus di-
ſtinctæ apparent, ita efficiẽtis & patientis tum
naturæ, tum corpora diuerſa ſunt. Quocirca
cum ſit mas efficiens, fœmina uero patiẽs: hæc
ad procreationem, non verum ſemen, ſed ma-
teriam duntaxat cõferet. In quibus enim mas
à fœmina ſeparatur, natura generandi princi- Secunda.
pia non miſcuit, ſed prorſum vt uiribus ita &
ſedibus ea diſiunxit. Si fœmina ſemen gerit Tertia.
fœcundum, cum alterum principium nempe
materiam contineat, poterit citra maris con-
greſſum, ex ſeipſa fœtum edere. Hoc ſi fieri
poteſt fruſtra mas erit. Abſona autem hæc
ſunt, fœcundum igitur non eſt mulieris ſemẽ,
nec quicquam conſtituere poteſt. Oua ſubuen Quarta.
tanea quæ gallinæ citra maris opem pariunt,
imperfecta ſunt & infœcunda. In piſcium ge- Quinta.
nere cum fœmina oua depoſuerit, mas deinde
illa ſemine cõnſpergit: quæcunque id attige-
rit uitam aſſumunt, reliqua autem irrita, & à
maris calore deſtituta, contabeſcunt. Ex qui-
bus perſpicuum eſſe uolunt, fœminæ ſi quod
ſemen ineſt, id uim nullam habere efficientem
& procreatricem, ſed tanquam materiam ma-
ris ſemini ſubiici: quæ tamen ardoris ſtimulo
fœminam ad coitum impellit, ſimulq; uterum
ad concipiendum parat & accommodat. Ma-
ris autem ſemen, tum materiam, tum uim &
facultatem eximiam habens procreationis ef-
ficiens eſt & opifex. Quapropter mas formam Sexta.
motusq; principium, fœmina uero corpus atq;
materiam affert. Hæc rurſum valida iſtiuſmo-

di ratione ſtabilire contendunt. In perfectiorum animantium genere fœmina quem conceperit fętum diu geſtat atque alit: hoc autem efficere non poteſt, niſi ſuperuacaneorum redundantiam frigido humidoq́ ſuo temperamento congerat: eiuſmodi ergo cum ſit fœmina, neque copioſum, neque craſſum, neque calidum, idcirco neque fœcundum ſemen poteſt efficere. Hoc cum Ariſtoteles animaduertiſſet diligentius, mox ſubiunxit: ſi ſemen eſſet, menſtrua non eſſent, idcirco autem illud deeſt, quoniam hæc inſunt. Itaque fœmineũ ſemen non eam elaborationem, non eo uitales ſpiritus, non eas denique vires quas maſculum poteſt obtinere, quanquam ſimilem ortus ſui modum accepit. Hinc conficiendum putant, id non debere ſeminis appellationem ſortiri, aut ſi ſemen dicendum videbitur, quia non fœcundum, id eſt & modicum, à menſtrui ſanguinis natura diſceſsit, homonymiã committi.

Solutio.

At uero ſi altius omnia ſcrutabimur, ſolui quidem hæc poterunt. Etſi enim rationibus inniti uidentur, quæ ex philoſophiæ theorematis depromptæ ſunt, hoc tamen duntaxat efficiunt, maris ſemen præſtantius atque fœcundius eſſe quàm fœminæ: non autem illud ſolum uim habere efficientem, hocq́ prorſus infœcundum tanquam materiam ſubiici. Cõmentitium enim uidetur, & anicularũ figmentis proximum, ſolum maris ſemen ex materno ſanguine citra ullam fęminæ opem, perfectũ quicquam progignere, nec eſt profecto earum muliercularum dictis fides habenda, quæ aſſeueranter pronuntiãt ſe nulla coitus uoluptate utero concepiſſe. Vt autem quæ à gallinis eduntur oua ſubuentanea, ſic & quæ galli pariunt exigua, compertum habemus nequaquã

fœcunda eſſe. Neceſſum eſt igitur amborum ſemina mutua ſubſtãtię familiaritate & amicitia ſe copulent & prorſus confundantur, ſi qua inde futura eſt abſoluta procreatio. Semẽ non idcirco fœcundum appellamus, quòd ſolum ex ſanguine quippiam generet, ita enim ne maſculum quidem fœcundum haberetur: ſed hinc quòd dum alteri confunditur ad generandum conferat. Nunc autem quis demõſtrare poſsit, fœmineum non opitulari maſculo? Si nobis permittetur Ariſtotelis rationem huc accommodare, ea certe quamuis ab aduerſario petita, rem noſtram omnem conſtituet, & quaſi ſepimento aliquo vallabit. Is enim naturam ait maris ac fœminæ vtrunque ſexum in fruticibus miſcuiſſe, quòd ſola vis maſcula (licet terra materiã ei conferat) nõ ſatis ſit quæ procreationem in ſtirpibus efficiat. Quòd ſi in his, multo magis opinor in animantibus, quæ præſtantiori ſunt ordine, neceſſum fuerit maris ac fœminæ uires coniungi, non idcirco duntaxat ut fœmina materiã ſuppeditet, ſed ut copulatis atque confuſis amborum uiribus, ſemen unum ex ambobus procreationi aptum proferatur. Hoc igitur integris abſolutisq; uiribus præditum, tanquam opifex in ſubiectam materiam incumbit. Hæc de ſemine procreationis humanæ principio, nunc de materno ſanguine diſſerendum.

Vnde ſemen fœcundum dicatur.

Controuerſiæ ſolutio ex Ariſtotele.

De menſtruo ſanguine. Cap. VII.

MEnſtruum non quemadmodum ſemen vltimi alimenti, ſed ſanguinei portionẽ quandam eſſe hoc eſt indicium, quòd non mariſcæ, non fluxus ſanguinis & naribus, nõ varices, nõ tale quicquã mulieribus magna ex par

te accidere solet, quandiu id profluit: si quid horum erumpit, deterior fit menstrua purgatio, quod huius materia alio rapta dissipetur.

Mēstrui necessitas & productio.

Eorum animantium quæ viuum fœtum edūt, fœminas menstruo abundare necessum est, vt hoc fœtum quem stato tempore vtero gerunt plenè alant ac sustentent. Quo autem hanc alimenti ubertatem natura suppeditaret, fœminam imbecilliorem frigidioremq́ mare constituit. Hic quidem quia plurimo calore circūfluit, omne quod susceperit alimentum perfecte mitigat atque coquit: & si quid præterea redundat, id potenter discutit. At fœmina quę haud ita multū à mare perfecte calido disiuncta est, alimentum satis quidem conficit, infirmiorem tamē calorē obtinuit, quàm ut quod redundat possit discutere. Proinde illi ex frigida imperfectaq́ natura, menstrui sanguinis vtilitas accessit.

Quæ animalia mēstrua habent & quæ non habent. Quę multum, quæ parum.

Quæcunque animantia ouum pariunt, nec fœtū in se uiuum continent, mensibus non purgantur: minus enim sanguinis obtinent, aues quidem quia sicciores, pisces quia humore plurimo circumfluunt. Hęc una ratio efficit, ut in reliquorum animantium genere mulier plurimū menstrui sanguinis emittat. Calida enim & humida est illius constitutio, caretq́ pilis, cornibus, vngulis, aliisq́ particulis, in quas solet cæteris animantibus superuacua moles conuerti. Quæcunque porrò plenius gulæ ventriq́ indulgent, & uitā inertē otiosamq́ traducunt, quoniam exercitationis defectu & caloris inopia minimum superuacui sanguinis discutitur, eius plurimum coaceruant. Vnus ergo sanguis redundans, tum uiris materia prima fit seminis, tum mulieribus menstrui.

Quo tempore mēstruū erūpat.

Vt enim maribus, sic etiam fœminis circa annos pubertatis ingens incidit

corporis uniuerſi mutatio: ac tum temporis increſcente iam & uegetiore facto natiuo calore, pubes erumpit, ubera tumeſcunt, corpus libidine titillatur, exuberans ſanguis calore ueluti extenuatus diffunditur, uixq; ſuis receptaculis coercitus, uiam ſibi parat qua dimanet. Quamobrem hac ætate prodidit Hippocrates maribus ſanguinis è naribus ꝓfuſiones, puellis uero menſtruorum eruptiones obtingere. Illis ſiquidem uenæ quæ ad nares conſtitutæ ſunt, his uero quæ in uterum inq; eius ceruicē inſeruntur, facilius promptiusq; reſerantur & patefiunt. Itaque qui in uena caua redundat ſanguis in uteri uenas perlabitur, hasq; copia & calore diſtendens aperit, ut ab earum oſculis ſtillās dimanet, profluatq; è partibus obſcœnis. Imminuta copia circumciſaq; redundantia, quod reliquum eſt & corpori neceſſarium uenæ retinent: dum uero menſtrui nihil amplius erumpet, quæ ad uterum pertinent ora uenarum, ſponte ſua occludentur & conniuebunt.

Q̄uo ſiſtitur.

Menſis unius curriculo tantum denuo congeritur & accreſcit, quantum ante profluxerat, idq; ſimili prorſus ratione, naturę impulſu per uterum deponitur. Non eſt autem ꝙ aliquiſpiam exiſtimet, hanc duntaxat ſanguinis redundantiam circuitus cauſam eſſe, quoniam iis etiam quæ ſanguinis exiguum congeſſerunt, quanquam parcius, ſtatis tamen circuitibus ꝓfunditur.

Circuitus menſiū cauſa.

At huius circuitus cauſa, aut in naturæ conſuetudinem, quæ omnia certis legibus ſtatisq; periodis exequitur, aut in ſempiternos & immutabiles lunæ curſus referenda eſt: quæ ut luminum uarietate, tum creſcens, tū ſeneſcens, menſem dimetitur, ſic hominis ut ſanè reliquorum omnium humores, rata ordinis conſtantia regit, atque moderatur. Ne

Mēſtrui natura.

3.de hiſt. ani. ca.19
Mēſtruū quid.
Menſtrui pernicies & malignitas.

quis porrò menſtruum ſanguinem exiſtimet quaſi affluentiam & exuperantiam eſſe ſanguinis vtilioris, & ei prorſum ſimilem qui in venis pro alimento eſt, velim equidem hoc loco pleniorem de illo rationem inſtitui. Plurimū in mulieribus fieri author eſt Ariſtoteles,& eū qui ſtatis circuitibus profluit,genus eſſe quoddam ſanguinis vitiatum, & quaſi ægrotans. ætenim à puriore ſanguine ſecernitur naturæ beneficio, præſertim decreſcente aut ſilente Luna. Hoc excidente, ſi nouella uitis tangatur, in perpetuum læditur, ſteriles fiunt tactæ fruges,moriuntur inſita, exurūtur hortorum germina. Si omnino mulier prægnans alterius menſtrua ſupergrediatur,aut illis circumlinatur,abortum facit,ei autem quæ vterum non geſtat, concipiendi ſpem adimit. Mulierum quæ purgantur ſpiritus & uapor ab ore, ſpecula atq; eboris nitorem obſcurat. Guſtatus hic ſanguis canes in rabiem agit,homines autem miris cruciatibus affligit, comitialem morbum, pilorum effluuium, aliaq; elephanticorum vitia infert, idcirco à veteribus inter uenena relatus, pari malignitate exiſtimatur atque ſanguis elephantici potus. Hinc dum in muliere ſupprimitur, nec ſtatis temporibus emanat,ei etiam cui proprius eſt,debetq; familiaris eſſe, grauiſsima affert incommoda: uiſcerum obſtructiones, tabem, cancrum, morbum comitialem, huiusq; perniciei quamplurima. Quum itaque tanta ſit eius pernicies, ſitq; uis ei tam peſtifera, uix animum induco fieri poſſe, vt ex eo fętus in vtero geſtatus alimentum capeſſat.imo tum optime ſolet mulier vtero concipere,quum ab hac fęda eluuie munda repurgataq; fuerit, quumq; purus exiſtet tum vterus tum reliquus ſanguis in cor-

pore, ex quo demum fœtus aletur. Quanquam autem reliquo deinceps temporis circuitu, vitioſus ſimiliter ac prius congeritur & accreſcit, eo tamen haudquaquam fœtus continetur aut viuit, nec eum, ſed quantum poteſt puriſsimum, atque ſuauiſsimum pro alimento rapit ſibiq; iungit. Quonam igitur corruptus ille ſanguis, quem menſtruum appellauimus in grauidis concedit. Pars exigua circa vterum inhæret in venis, pars maxima reliquo puriori ſanguini permiſcetur. Hinc quia nequit naturæ vis omne illius uirus mitigare aut euincere, grauidis mulieribus plurima mala obueniunt, corporis grauitas, fœdus faciei color, lienis tumores, varices, malacia: atque ut in genere dicam, ab hoc retento in omne morbi genus procliuiores ſunt: quàm quæ uterum non geſtant. Hunc autem natura intus continet: ne ſi uiam pateſaceret, cum eo vtile fętus alimentum ſimul emanaret. [Gal. li. de tumoribus præter naturam.] Itaque natura nouæ prolis procreationem inſtituens, in uitæ diſcrimen plerunque parentem adducit. Non igitur menſtruo fœtus alitur, ſi hac appellatione corruptum eum ſanguinem notamus, qui purgatio eſt & excrementum purioris. At vero quoniam hoc nomine omnem ſanguinis ab vtero factam deiectionem ſæpius veteres ſignificarunt, ferè fit vt & fœtum ali & lac gigni ex menſtruo ſanguine pronuntiemus. De ſemine ac ſanguine menſtruo, quid ſint, vnde & ex qua materia, & quomodo gignantur, dictum iam ſatis eſt: nunc vero de hominis procreatione tradendum.

De ſeminis conceptione, & prima hominis conſtitutione. Cap. VIII.

QVoniam in animantium genere conducebat marem & fœminam ſeparari, ſolers & prouida rerum natura, ut eos quandoque ad generis propagationem inuitaret, & ne uniuerſum genus intercideret, libidinē quaſi ſtimulum ex ſeminis ardore utrique iniecit, & partibus obſcœnis illecebras & admirabile cōgreſſus deſiderium, idq; vt ſua ſemina in vnū cōferrent, alioqui prorſus inutilia futura. Quare præter teſticulos quorum eſt ſemen generare, conditæ ſunt partes obſcœnæ, iiſq; inſigniores duo nerui eximii ſenſus inſerti, qui uiris deſinunt in glandem, uenereæ uoluptatis ſedem. Dum itaque qui concauus eſt in pene neruus, ſpiritus copia impletur, penem arrigit, uiasq; diſtendit, per quas ſemen directe & impetu iaculemur. Veneris autem ingens facta delectatio, ſeminis uaſa & teſticulos irritat. Hinc mirifice impulſum ſemē turgidumq; ſpiritus ubertate, uix poteſt ſuis uaſis contineri, ſed cogitur foras exilire ingenti uoluptate, uiris quidem quodam quaſi ſaltu ob uię flexum & longitudinem, mulieribus uero languidius. Vt autem omnes hæ cauſæ maiores ſunt in uiris quâm in mulieribus, ſic illos conſtat in coitu maiore uoluptate teneri quàm mulieres: quanuis hæ pluribus modis oblectantur, nempe dum ſemen erumpit, atque etiam dum uterus uiri ſemen auide ſuſcipit & amplectitur. Hinc Tireſias uates, qui utrunque ſexum fingitur expertus, mulierum partes uiſus eſt tutari.

Seminis eiectio.

Porrò autem ſeminis emiſsio non fit in uteri ſinum, quoniam eius os internum conniuere occlu-

Seminis attractio.

occludiq; solet, sed in ceruicis fundum excidit ad os vteri, quo plerique seminis vasa & testiculos deriuari prodiderunt. Illuc igitur viri & mulieris semina confluunt: hincq; (ut author est Aristoteles) in vterum angusto ore rapiuntur. Profusio(inquit) seminis non intro fit, vt quidam volunt, os enim vteri angustum est, sed ante, quo fœmina mittit vaporem illũ nonnullarum recremẽtum: eodem enim mas etiam mittit quod fuderit, & aut ibidem manet semen emissum aut intro ab vtero trahitur, si calidus est & modice temperatus. Cuius rei indicium, q locus qui modo madebat, resiccatus mox sentiatur. Sic & Oribasius, Duo (inquit) orificia habet vterus, vnum interius, alterum externum, in quod viri genitale semẽ conditur, in illud quidem non ingreditur, sed trahit vterus ad se semen, quemadmodum cucurbitula. Idipsum videtur alio loco planius expresisse. Quemadmodum è profundis cuniculis ceruus serpentem narium inspiratu allicit, sic vterus viri semen è sua ceruice. Miror ab his atque etiam à vero Galenum desciuisse, qui putauit mulierem semen per cornua in solum vteri sinum eiaculari. Quum illa uterum gerens fortasse concumbet, quonam tandem semen id vteri sinu susceptum euadet? Obsignatum enim tum adeo est os vteri interius, ut nihil vel minimum subire posit aut excidere. Hoc si in præscriptum pariendi tempus intus contineretur, inutile prorsus, & otiosum computresceret, & grauissima tum animi, tum corporis incommoda necessario inueheret. Hac forsitan ratione perterritus Auicennas, inconsiderate statuit grauidam mulierem, nullis uirium conatibus, posse in concubitu semen effundere. Ad hunc itaque modum semen pro-

2.de gen. ani. ca.4.

Aphro. 23.lib.6.

Obiectio contra Galenũ.

Vterus ut semen comprehendat.

lectat vterus, ſi quidem validus eſt & inanis, appetensq; veneris: atque ſi futura eſt conceptio, mulier quadam voluptate præſentit uterum geſtire: miroq; ſeminis deſiderio totum in partes obſcœnas prouolui, ut ei obuius ore quaſi manu id excipiat, aut potius arripiat. Acceptum deinde cõtinet auidiſsime ac in ſinus ſuos recondit, adeo certe id vndique comprehendens, ut nullum intus ſpacium inane ſinat: quin & in id ſeſe contrahens, os ſuum adeo coarctat & claudit, ut ne uel minimum quidem dehiſcat: ceruicis autem os quod eſt ad partes obſcœnas, nunquam non patet. Sic quidem Hippocrates memoriæ prodidit, iis quæ utero gerunt uteri os comprimi, hocq; teſtimonio, ſi obſtetrices immiſſo digito, os uteri conniuere ſentiant, mulierem concepiſſe pronuntiant. Cæterum ſi imbecillior erit uterus, quod in uitioſis affectibus fit, aut ſi minus appetẽs erit ſeminis, ut in grauidis & in iis quarum libidinis ardor euanuit, quæque expletæ iam ſunt uenere: uiri ſemen in ceruice aliquantum conſidens, mox foras excidit & elabitur.

Concipiẽdi rõnes.

Id autem mulier fœcunda facile apprehendet & retinebit, ſi integra ſit ualetudine, ſi pauco ante tempore repurgata & munda ſit à menſibus, ſi pariter cum uiro aut paulo poſt id eiaculetur. Ita enim ſi eodẽ impetu atque uir ſemen emittit, aut ſi paulo ante cum iam libidinis furor plurimum incenſus eſt, uterus ingenti uoluptate & auiditate id allicit & in ſe recondit. Contra uero ſi multo poſt aut ante quàm mulier, uir ſemen emittat, cum nempe uel nondum efferueſcit, uel iam ceſſauit impetus libidinis in muliere, uterus aut ſemen non prolectat, aut certe nõ continet: neq; ſi cõtinet, utile id redditur, propter-

ea q̧ nimia mora à fœmineo destitutum est, spiritusq́ totus euanescit. Neq́ profectò seminis attractio neq́ retentio, conceptio est, tametsi id ratio nominis uidetur indicare. Non raro enim auidus uterus semen attraxit, quod diu cōtinere non potuit, sed biduo aut triduo siuit elabi. Est & cum id diutius inutiliter reseruat, ut in mola, quæ nec cōceptio uera est, huius enim mole opprimit & laborat, perinde ut uentriculus cibo graui & immutabili, quē tamen traxit ac cōtinet conceptio propria & peculiaris. Est igitur uteri actio, qua seminis potestas exuscitatur, & insitum sibi munus reipsa obit & exequitur. Quēadmodū enim terra ferax & fęcunda, exceptū semē suo calore fouet, deinde excitat & ad parturiēdum impellit: sic uterus fœcundus ingenita ui, quæ alteri nulli parti est concessa, sopitam seminis uim & delitescentem in eo potestatē excitat, & ad agendū extimulat, ut energia fiat & dicat. Tū tēporis semen opus aggreditur & suscipit, qđ ante nusq̄ agere potuisset: alioq enim mas solus in seipso generaret. Itaq́ seminis potestas in actū erūpit & exuscitat uteri ui: atq́ eaipsa exuscitatio cōceptio est. Auicē. & q eius institutionē sequuntur, perperā censuerūt seminis potestatē in actū erūpere ea corporis exagitatione, quæ fit in cōcubitu. Primum itaque uterus semen attrahit, attractum continet, contentum concipit: haud secus atque uentriculus tractum contentumq́ alimentum conficit, ut enim concoctio uentriculi, sic conceptio uteri propria est actio. Ex his profectò quiuis perspicere posit, quæ ad probam & exquisitā conceptionē desiderentur. In primis enim necessariū est, maris semen recta affatimq́ emissum, fęcundum esse, nec tenue ut uel serum uel aqua, nec

Conceptio qd.

Auicē. error.

Quæ necessaria sunt ut bona fiat cōceptio.

mole exiguum, ſed tale quale redditur á bene temperatis viris, non præter modum veneri indulgentibus. Deinde vero vterum repurgatum, ſeminisꝗ appetentem, auide hoc ipſum trahere è ceruice. Tertio tractum vndique amplecti ac continere, in totum cõniuente illius oſculo. Ad hæc vterum fęcundum eſſe, qui ad ſeminis conceptionem ſit idoneus. Is autem eſt, inquit Hippocrates, qui mediocrẽ ex omnibus obtinet temperaturam: nempe qui nec immodico frigore denſior factus maris ſemen refrigerat, oraꝗ vaſorum obſtruit: nec humoris affluentia ſeminis fœcunditatem tanquam terra paluſtris extinguit: nec ſiccior alimenti vbertatem inhibet: nec calidior ſemen ipſum ardore torret & exurit. In ſumma omnis immoderata abſit intemperies. At modice intemperati optime commodeꝗ generant, ſi coeant cum intemperatis pari exuperantia in contrarium vergentibus, ſeſe enim temperant & certa ratione moderantur. Cum ſimilibus autem ſi commiſceantur, nequicquam valent producere. His ergo omnibus vniuerſe concurrentibus, conceptio naturæ legibus fit: neque ſi vnum deſideretur, fieri poteſt vt conceptus ad abſolutionem perueniat. Sterilitatis aut impeditæ conceptionis cauſę, huius loci nõ ſunt, quod in præſentia ea duntaxat quæ natura duce ac veluti magiſtra proferuntur, perſequi ſtatuimus.

Prima animalis conformatio. Ca. IX.

AGe uero iam vtero conceptum ſit fœcundum ſemen, quid id deinde præſtet ac moliatur enarrandum. Sunt quæ non ex ſeminis materia procreantur: ſanguinea tamen animantia ẽ ſemine omnia lucẽ accipiunt, oriun-

turq; hoc à mare in fœminam emiſſo. Maris ac fęminæ fœcunda ſemina, vbi conſentanea quadam moderatione opportune conueniẽt, mutua quidem amicitia tanto complexu iungentur uereq; permiſcebuntur, vt fiat amborũ vis vnica eademq; natura. Mox deinde ſuſcitata uis illa in ſemine latens, huius materiã varie diſtrahit, eiusq; partes ſecernit: non enim eſt exquiſite vnum & omni ex parte conſimile. Itaque ſtatim primo & altero die, partes ſeminis tenuiores, calidiores, & ſpiritus magis participes, intro & in medium totius molis ſe recipiunt: craſſæ uero ac magis terrenæ illas ambiunt & circumcirca obuallant: ex quibus durioribus factis atque coactis vteri contagione & calore, obuoluentes fœtum membranæ proferuntur. Omnium extima ac prima fit allantoides, à farciminis ſpecie appellata: tenuis ea quidem & inualida, & anguſtior quàm quæ totum conceptum circumplicet & inuoluat, longis tamen & arctis proceſsibus ad utrunq; apicem porrecta: per hanc membrana chorio dicta, uteri apicibus annectitur. Sub hac tota ſeminis pars exterior & magis terrena (ſemper enim ſemẽ ſeſe colligit in anguſtũ, & parte ſui media vires obtinet multo maximas) qua vterum contingit, in membranam alteram concreſcit, quam Latini ſecundas, Greci χώριον appellant. Semen etenim quia lentum eſt, & omni ex parte cohæret, calore craſsius fit & magis cogitur, ob idq; externa & ſumma eius facies in membranæ conſtantiam coit. Leuis autem cum ſit, vtero committitur & adhæreſcit per ora uaſorum quæ in vterum deſinunt: ea dicuntur acetabula, per quæ ſemen alimentum ad ſe rapit: perforatur enim membrana, ut quæ mollis adhuc & recens ſit coacta. Præ- Acetabula.

Amnios.

ter has autem & tertia quædam amnios appellata gignitur, circumcirca vniuerſum conceptum amplectens & inuoluens, valida certe & futura ſudoris receptaculum. Ab his autem ad reliquum ſemen conuertamur. Quod intro concluſum eſt tenuius, multo etiam magis calore diffunditur hic mox turgeſcit ſpiritum concipiens, vt inquit Hippocrates. Per id temporis quicquid in ſemine tenue eſt, id in ſpiritum abit, non eum quidem venti flatusq; plenum: non enim tum vterus flatu turget, aut eius diſtentione torquetur, neque per vteri ceruicem flatus vlla vis erumpit. At vero ſic in ſpiritum id verti putamus, vt ſpiritus ille caloris omniumq; facultatum moderator, & primus procreationis author, in ſeminis medium ſe colligat: non enim vt multi Ariſtotelem interpretantis euaneſcit, aut auolat à ſemine, ſed in eo perſiſtit omnium partium conformator & opifex, in quibus radicitus ac penitus inhærens prima fit partium omnium natura, hasq; vbi conformauerit, poſtea ſemper aſsiſtens, in omnem vitam quantum poteſt diutiſsime & ſaluberrime cōſeruat. Itaque hic ſpiritus non modo primum vehiculum & inſtrumentum eſt procreatricis facultatis (in eo enim conſtituta eſt ſumma illa diuinaq; vis conformandi) ſed etiam reliquas omnes naturales, quibus nutrimur & augemur, earumq; auxiliarias is vnus in ſe omnes ſuſtinet & comprehendit. Ex quibus planum euadit ſpiritus & omne facultatum genus ex ſemine initium originemq; ducere. Hoc pacto quod nuper ſimplex ſemē erat à parentibus emiſſum, naturæ rōnem ſumit: aut ſi explicatius hoc dici mauis, quæ prius in ſemine ſopita erat naturæ vis & quaſi intercepta, tum ad agendum exuſcita

Spiritus in ſemine opifex qualis & vnde.

tur, dum primum id in natum ſibi officium peragit, quod diximus conceptionem eſſe & nuncupari. Ambiguum enim eſt, an otioſum ſemen poſsis naturam appellare, quemadmodum nos recte vocare ſolemus dormientem muſicum. Itaque hic ſpiritus facultates habēs & naturæ inſtrumentum, tres bullas in medio ſemine conſtituit quaſi guttas perlucidas, quę tum proximę ſibi rudimenta quædam & principia exhibent trium principiorum, cordis, iecoris & cerebri. Non tamen ſpiritus in his quaſi fixus inhæret, ſed per totum ſeminis corpus vagatur, nunc quidem ad externa pergens, nunc vero craſsiuſculæ iam membranæ occurrens, & ad ſeminis medium refluens, vt ab Hippocrate commemoratum eſt. Nulla enim pars ſeminis ab huius contagione immunis eſt imo hic ſimul cum natura quoquo uerſum ſe diffundit & cuncta tranat. Efficientis ſiquidem naturæ vehiculum eſt & inſtrumentum, quæ effingit partes ſingulas. Has autem quia totas per intima conformat, ſi verū eſt Ariſtotelis decretum, omnem actionem contagione perfici, neceſſe quidem eſt totas eas penitus attingat, neque duntaxat extrinſecus vti ſtatuarū fictor, qui in interiores materiæ partes minime deſcendens, neque his manum admouens, rudes omnino & impolitas relinquit. Iam vero ad inſtitutum reuertor.

Rudimenta trium principium partium.

Vt de partium corporis principatu, ita & de conformationis ordine magna quidem contentione certatur. Cap. X.

Cor ex Ariſto. primum conformari.

ARiſtoteles venarum quemadmodum & arteriarum originem, & tum mouendi tum nutriendi principium cor inſtituens, non abs re dum ſibi ſuisq; principiis vult.

consentire, hoc contendit primum effingi & seorsum consistere in iis animalibus quę sanguine prædita sunt. Id enim primum cohære re atque constare necesse est, ex quo incremen tum & motus cæteris partibus accedit. Quapropter (inquit) si quid tale est, quod in animalibus inesse necesse est, in quo omnis natu ræ principium atque finis consistat, id primū quidem fingi & præ cæteris cōformari necesse est. Eiusmodi autem cor esse ait, idq; sensu primum percipi. Ad hæc quum per obitum cor postremum vita priuetur, id quoque ait primum viuere. Omnibus, siquidem commu ne est, vt quod primum constitutionem & ortum acceperit, id postremo deficiat, quasi natura decursionem reducem agens, à calce ad carceres, vnde initium sumit, redeat. Quod autem primum gignitur, id esse vitæ & animæ sedem, ab hoc deinde cætera membra suo quęque ordine conformari. Cuius nonnulli modestiorem interpretationem subiiciunt, vitalem calorem in corde fixū atque stabilem, in seminis materiam influere, ex qua partes omnes conformat. Hæc autem medici haud quaquam recipiunt, neque fatentur cor venarum esse originem: neque similaribus dissimilaribusq; partibus motionis natricationisve principium existere: neque id ante cætera gigni. Rursum neque nouissime id per obitum vita omni deficere, quamuis fortasse motu concuti, calere, ac vitales functiones obtinere videatur primum vitę genus, quod naturale appellant, perfectiori quodam ordine statuūt homini inesse quàm plantis. Hæ quia aluntur & increscunt, viuunt quidem, at non vitali eo calore & spiritu, qui animalibus ex corde proficiscitur, quando nimirum nec cor, neç

Confutatio.

quicquam quod illi proportione respondet, obtinent. Fœtus ex semine recens conformatus, haud secus atque stirpium genus, iecoris beneficio viuit. Hæcq; illi prima est & simplex viuendi ratio, quæ quoniam ad vitam animãtium tuendam non satis esse potest, temporis prolapsione perfectionem quãdam consequitur ex corde, quod ingenti caloris & spiritus copia hanc actionem vegetiorem absolutioremq; reddit. Solet tum temporis animantium vita, ipsaq; vis & spiritus vitalis appellari, nempe quorum appulsu prçstantiore quodam viuendi munere conceptum viget quàm planta. His certe rationibus conficiunt, non cor sed iecur primum viuere, & primum conformari. Hæc ita quidem varie disputari solent ratione vtrinque probabili. Cæterum si de obscuris non modo ingenii acie, verumetiam obseruatione iudicandum est, conceptum intelligemus nunquam otiosum esse, sed statim initio partes omnes eius in suam quamque opus incumbere: fœtus partes eæq; omnes conformationis suç adumbrationem & rudimentum nancisci, licet non pariter omnes summã consequant perfectionẽ. Nã ex puriore & uegetiore seminis portiõe quæ in vteri mediũ concedit, loci tepore suscitatur solidarum partium materia, quæ spiritus omniumq; virium & facultatum atque etiam opificis nostri sedes est. Hic protinus quasi discusso torpore exurgit, in actusq; proprios erumpit: ac primum multo spiritu turgescens se diffundit, omniaq; permeãs partes varias quæ sunt in semine (hoc enim simplex non est & vniusmodi, quanquã tale apparet) secernit, calidas á frigidis, tenues à crassis & terrenis, vt singulæ demum in propriam naturam redeant, & his partibus effin

gendis ſuggerantur, à quibus olim deceſſerũt. Seminis portiones quæ à tribus parẽtum principiis defluxerunt, comparẽt in primis medio ſemine in tres quaſi bullas digeſtæ ſpiritu facultateq; confertas: eæ rudimenta ſunt iecoris, cordis, & cerebri. Ac tum etiam generans facultas ſeminis materiam commutat aptamq; reddit efformationi: & idcirco aliæ portiones craſſiuſculæ apparent, quæ in oſſa abituræ ſunt, aliæ tenues ac liquidæ, ex quibus nerui fient & uenæ atque membranæ. Sic omnium præparatio quædam inſtituitur ad futuram conformationem. Huius operis nonnihil iam die ſeptimo cerni poteſt, at multo apertius decimoquinto, quum in ſemine iam conſpicuæ ſint partes, & ſubſtantia & ſitu diſcretæ. Poſt id tẽporis ex idonea materia conformatrix facultas opus aggreſſa, primum rudia & inchoata principia, cor, iecur, ac cerebrum in propria loca ſeiungit, propriaq; figura ac ſpecie exornat: ſimul & membranæ fœtum obuoluentes robur nanciſcuntur. Mox in his uenæ & arteriæ effinguntur omnes in fœtus umbilicum deductæ, & quarum oſcula polyporum modo acetabulis uteri cohærent. Tum temporis è iecore, tum uena porta, tum caua multiplici ſobole diſpergitur, & è corde arteria, è cerebro ſpinæ medulla caudicis inſtar, è qua & nerui filis aranearum tenuiores emergunt, uentriculus, inteſtina, ueſica, cordis inuolucrum, hypezocos membrana, atque peritoneos, duplex meninx, omnes denique membranæ firmo robore obtenduntur. Cutis concreſcit omnia contegens ex ipſo quoque ſemine, non ut quidam prodiderunt ex carne aridiore facta. Oſſa figuram ſenſimq; duritiem conquirunt, ex coacto & uere concreto ſemine. Ab oſsibus quicquid

uii caloris ſpumæ modo emanat,id partim iuxta oſsium extrema reponitur, ad uinculorum conformationem,partim circũcirca & in longum effunditur,ut membrana fiat perioſteios Græcis appellata. Die quidem uiceſimoſeptimo partes omnes & diſpoſitæ & cõformatæq; quodammodo iam apparent,ſed perfecte in maribus die trigeſimo , in fęminis trigeſimoſexto.Hactenus ſola exiſtit ſolidarum partium conformatio ex puro ſemine,quod quantulũcunque initio conceptum eſt à parentibus, id nihil auctum,nihil amplificatum ſatis eſt partibus omnibus conformandis. Tum inde ſanguis ex utero prolicitur, qui primum circum iecòris ſpermaticas fibras atque rudimentum concreſcens,totam illius molem & ſubſtantiã conſtituit.Ita quidem ſæpe obſeruauimus die quadrageſimo eiectum fętum ſemi digiti, aut ut ait Ariſtoteles, formicæ maiuſculæ magnitudine uere ac prorſus conformatum,& cuius partes omnes excepto iecore albæ ac ſpermaticæ cernebantur . Caput par erat auellanæ, & maius quàm pro reliqui corporis ratione:oculi ut cancris exerti : naſus, auriculæ, brachia, manus, crura, pedes, hisq; ſecreti digiti : penis conſpicuus, ſub quo ſcrotum milii magnitudine, ſuperiora autem inferioribus maiora, nullo oſsium robore, ſed flexibilia quocunq; ducerentur . Omnia cõtecta cute tenuiſsima & pellucida, per quam interiora cernebantur, alba quidem omnia, fibroſa & ſeminis æmula, nullo carnis aut ſanguinis rubore perfuſa, vnum tamen iecur rubrum inerat,amplum & recens concreto ſanguini perſimile: in quod ex ſecundis per umbilicum uenæ ferebantur ſanguine confertæ fœtum poſthac nutrituræ. A die trigeſimoſexto aut quadrageſimo,cõfor-

matæ partes ſolidæ nutriri incipiunt & carnẽ fulciri, idq; iecoris beneficio, quod omnibus alimentum conficit & miniſtrat. Senſim ergo natura carne eas implet capacitates, quæ inanes inter ſpermaticas fibras interciderant, pictoris exemplo qui primum imaginẽ rudibus lineis adumbrat, mox uario pigmentorum genere illuſtrat & perficit. Caro igitur ex materno ſanguine fibris accreſcit mucoſa & lenta cuique parti ſua: fit autem ea tum in muſculis, tũ in aliis partibus, coacto frigoris ui quod in eas illabitur alimento, At vero quoniã magna eſt partium tum in dignitate, tum in facultatum robore uarietas, fieri omnino nequit, ut gubernatrix omnium natura, omnes æque promoueat: ſed dum ipſa vniuerſim in omnes, uires ſuas exercet, accidit ut aliæ partes citius, aliæ tardius formam conſequantur, & genitæ appareant: ac tum primum uſu quodam dicere ſolemus naturam eas partes procreaſſe. Proinde ſi quis à ueteribus conformatarum partium propoſitus eſt ordo, non agentis eſt naturæ, ſed effcti operis. Sic quidem & eximius Hippocrates de his ſtatuit. Membra ſimul omnia conformantur & increſcunt, nullumq; prius aut poſterius altero: maiora uero natura priuſquam minora comparent, quum tamen nihil priora ſint. Non ergo pari tempore ornãtur ac perficiuntur omnia, ſed quædam citius, quædam tardius prout quæque ignem nutrimentumq; nacta ſunt. Ergo ſi quẽ in genere procreandi ordinem ſpectes, ea pars primum gignitur, id eſt genita apparet, quæ dignior eſt, motusq; principium in ſe obtinet: ualentiore enim ea facultate, tum generãte, tum propria agente prædita eſt. Poſt hanc uero cæteræ, quæ illi ſunt utiles, & quæ illius gratia

conſiſtunt. Sic igitur ſuperiora inferioribus, interiora externis, & ſpermatica ſanguineis prius orta apparent: ac inter illa quæcunque præſtantiora ſunt, priora ſunt cæteris, licet ſæpe poſterius compleri ac perfici cernantur. Sic enim tres principes partes cor, iecur, & cerebrum, priuſquam umbilicus aut cæterorum quicquã, procreationis ſuæ primordia ſumũt, tametſi omnium primus umbilicus perfecte conſiſtit. Hac igitur uia & ratione, quid poſt quod fiat quærendum eſt.

De fœtus perfectione & complemento. Cap. XI.

SPecie atque forma modo adornatus fœtus, totus tenellus eſt, omniq; ex parte præ immodico humore lętus & muci plenus, ob idq; ad omnes actiones minus accommodatus. Reliquo deinceps tempore, dum ui caloris aſsiduo aridior fit & ſiccior cuncta firmantur, mẽbranæ, nerui, atque cutis, vngues in extremis digitis, ac pili in capite radices agunt. Senſus autem facultate fœtus illuſtratur circiter diẽ ſextum trigeſimum. Vbi autem iam ad menſem tertium mas peruenerit, fœmina vero ad quartum, firmatis oſsibus ac paulo durioribus factis, moueri inquit Hippocrates, ac calcitrare incipit. At certe ſiue mas ſiue fœmina geritur, aliæ prẹgnãtes ſemper die quadrageſimoſecundo, aliæ menſe tertio, aliæ non niſi medio in prẹgnationis curſu eũ loco dimoueri ſentiunt. Eadem quoque prægnans alias ſecundo & quadrageſimo die, alias quarto mẽſe primos motuũ inſultus obſeruat, quũ quaſi volitantis muſcę excuſsionem vel titillatiõnem percipit. Tanti cauſa diſcriminis non ſe-

Quando primum ſentit fœtus.

Quando primum mouetur

xui, sed uel robori bonæq; costitutioni fœtus, uel prægnantis naturæ tribuenda est. Quanquam hoc tempore vnaquæque particula cōformata apparet, nondum tamen integre consumata est atque firma. Proinde hinc ad nonum usque mensem, quo fœtus lucem ortumq; accipere consueuit, perficiuntur singulæ nutriuntur & increscunt. Tum deinde quum fœtus id magnitudinis & roboris consequutus est, ut seipso regi & ore sumptum alimentum conficere ualeat, amplior factus, uberioremq; cibum expostulans & aerem ampliorē, quē ad natiui caloris refrigerationē spiritu ducat, uiam & egressum ipse sibi facit.

Situs infantis in utero.

Vtero gestatus, incuruus totus ac contractus, talos ad nates applicat, manibus genua apprehendit, in quæ caput sic demittit, ut oculi manuum pollicibus ueluti affixi hæreant, nasus uero inter genua procumbat. Prior corporis pars in matris abdomē, posterior in dorsum uergit, si mas geritur: nam fœminæ aduerso situ collocantur. Hac autem ratione alitur fœtus in utero. Singulis acetabulis tum uenarum, tum arteriarum alia adnata sunt uasa carne suffulta per secundarum medias regiones dispersa, tandem in umbilicum coeunt, ex quibus fœtus sanguinem & spiritum assiduo rapit.

Vmbilici uasa.

Duæ siquidem in umbilico cernuntur arteriæ, in ramos arteriæ maioris lumbis subiectos insertę. Totidem uenæ ex umbilico, in unam coeunt, & in iecoris caua pertinent: ut qui per has ex secundarum uenis tanquam ex radicibus (alitur enim fœtus authore Hippocrate ut cuncta humi nascētia) tractus est sanguis, rursum in fœtus iecore perfectionē suscipiat, & quasi noua mutatiōe familiare illi fiat alimētū. Hinc ꝑ uenā cauā quoquouersum deriuatus, ꝑtibus sin-

gulis paſtionem affert: omnes quippe hinc alimentum capeſſunt. Concoctione iecoris quæ perfectior quædam eſt αἱμάτωσις, quatuor humorum differentiæ gignuntur in fœtu aut ſecus ac in adultis. Vrina licet pauca (quo enim ſanguine fętus alitur, is iam in matre ab urina magna ex parte fuerat purgatus) in renes & ueſicā ſecernitur: hinc autem effluit, non quemadmodum nobis per veſicæ ceruicem, ſed eo ductu qui infundum veſicæ inſeritur, redundat in vmbilicum, illincq́ ſpargitur ſub membranam allantoeidem, vbi collecta ſeruatur ad pariendi tempus. Alterum vniuerſi corporis excrementum, quod ſudor eſt, ſub amnion membranam excipitur, eoq́ fœtus circunfuſus eſt ut cutem vſquequaque cotingat. Inter allantoeidem tunicam & chorion nihil incidit, ſed hæ quaſi continuatę ſunt. Nullū excrementum ex aluo fœtus deponit, cum neque ore cibum capeſſat, neque ventriculo concoquat: tametſi recens in lucem editis ex aluo elabitur quippiam ſimile craſſo, nigro, & lutulento ſanguini, quod iecoris recrementum eſt, ex cuius cauis in inteſtina exciderat, in quibus cumulatum ſeruabatur in pariendi tempus. In hunc igitur modum alitur, augetur, perficiturq́ fœtus. Cæterum circa nonū menſem factus grandior, copioſiore (vt dixi) egęs alimento & ſpiritu, diutius concludi non patitur. Proinde primum ſeſe conuoluit, caputq́ declinans pudendo offert, crura ac reliquos artus in ſublime diſtendens. Id autem nonnunquam molitur vno menſe ante partum. At ſic ſe inuertens, nihil defringit, quod laxior ſit vmbilicus, duos plerunque cubitos longus, multis modis & inuolucris fœtum prę cingens. Inſtante partu ille calcitrans, primū

Vrina fœtus vbi continetur

Vbi ſudor.

Infantis excluſio.

miſcetur vrina ſudori. Poſt hæc uero maiore impetu ſeſe conuolutans, plurima acetabula diſſoluit, quo tempore mater uentris tortiones experitur, defluitq; ſanguis in uteri capacitatem. Poſtea uero ſecũdæ ab acetabulis euelluntur, & reliquæ diſcerpuntur membranæ, aquæ ex utero defluunt: cumq; nil amplius hæret fœtus, excidit ceu maturum malum ab arbore, ſoluto ſponte pediculo. Hæc quidẽ

Pariendi modus.

fœtus molitur. Vterus uero qui nouem continenter menſibus tota ceruice connixerat, fœtum auide comprehendens, tum os paulatim aperit, ac primum quidem ita diducit, ut obſtetricibus minimum in id digitum immittere liceat, dehinc uero amplius, ut obſtetrices allã toeidem tunicam, & quas uocant aquas ori obuias percipiant. Ab his uero ore ad fœtus prolapſionem ſatis patente, uniuerſus uteri fundus, quãproxime poteſt ad os ſe contrahit, fœtumq; foras propellit: cui & aliæ quæ circũſtent partes ſuppetias ferunt. Ipſa quoque mulier non mediocriter ſibiipſi opitulatur, & uiribus connititur ad fętum ſtrenue excludendum, contractis intentiſq; his qui in abdomine ſunt muſculis. Fętus in os uteri delapſus, capite corpori uiam parat, ſeq; foras dat per lubricam ceruicem. ut quam copioſius effluens humor perfuderat. Multa igitur in tam difficili arduoq; opere conueniunt, fœtus, mulier, & uterus, quem ipſi aliquando uidimus tanto impetu fœtum extrudere, ut ſimul foras excideret. Quo autem pacto os uteri tantopere

15. de uſu partium

dehiſcat, ut per id fœtus elabatur, neſcit Galenus, nec aliud quàm admirari poteſt. Auicennas tamen in ea eſt opinione, ut exiſtimet pubis oſſa tum neceſſario ſeiungi, horumq; commiſſuram, quaſi diſſolutionem patere: quod

tamen

tamen fieri nulla ratione poteſt, nec eſt uſu deprehenſum: rectum tamen inteſtinum & podicem grauiſsime premi conſtat. Ita quidem ex naturæ præſcripto paritur infans, mas quidem facie ad matris podicem, fœmina uero ad partes obſcœnas conuerſa quoniam in utero illis quoque contrarius ſitus erat. Fœtus exitus anguſtia ſecundas exuit & inuertit, quæ & mox fœtum ſequentes cernuntur umbilicum foris habere. Vix dum editus infans eiulans uociferatur: ac ſine magiſtro, duce natura, lac è mammis exugit quod eo magna prouiſione reconditum fuerat, ſanguis enim qui menſibus ſingulis excerni conſueuerat, ſubſiſtit non in ipſo quidem utero (illic enim concreſceret in grumum) ſed in uenis maioribus, in uniuerſum corpus redundans. Hic in tres diſtribuitur portiones. Prima ea eſt quam fœtus per acetabula ui ſua pro alimento trahit, hæcq; non modo menſtrui, ſed etiam totius materni ſanguinis (ut Auẽzouari credimus) pars eſt ſynceriſsima & longe optima. Altera ſanguinis portio, nullo itẽ contaminata vitio, cum primum fœtus mouetur in mammas concedit, vt naturæ mutationibus in lac conuerſa, recens nato infanti familiare & conueniens ſupppeditet nutrimẽtum. Tertia in ipſo iam partu & multo poſt tẽpore copioſe è venis per vterum dimanat. Tres eæ portiones in ſuperuacuo mulierum ſanguine continentur, & menſibus ſingulis naturæ impulſu foras exturbãtur, hincq; menſtruorum nomen inuenerunt. Vna tamen ea portio quæ in pariendi tempus reſeruata foras propulſatur, verum eſt menſtruum nutricationi ineptum, non mollis tantummodo copia, verumetiam qualitate noxium &

infeſtum. Tanta autem cum ſit menſtrui pernicies, quemadmodum ſupra diximus, mulier ſi à partu non commode expurgatur, vita eſt in diſcrimine. Qua ratione motus Hippocrates, nec dies viginti, nec quinque & viginti, mulieri expurgandæ ſatis eſſe pronunciauit: verum omnino aut duos & quadraginta, aut certe triginta.

Purgatio menſium poſt partum.

Quæcunque grauidis ſub partum incidunt ſymptomata, maxime vero malacia, cordis dolor, & appetentiæ deiectio, verus hic menſtruus humor prorſus accerſiuit.

Veri mẽſtrui pernicies.

Veterum diuturna obſeruatione animaduerſum eſt, mulierem quæ profluentibus menſtruis forte conceperit, fœtum edere ad elephantiaſin propenſum: definitumq́ eſt à quibuſdã, quoto ætatis anno illa in conſpectum ſe dabit. Huius cauſa ſtatuunt, quôd per id temporis fœtus neceſſario augetur & increſcit ex menſtruo prorſum vitioſo & corrupto, quod ſuæ perniciei radices agẽs tandẽ ſuam prodit malignitatem. Si vero haud ita multũ ante quàm menſes erumpere cõſueuerunt mulier concipiat, quoniam iam quiddã in venis huius eſt menſtrui, in lucem proferetur infans in multos certe morbos procliuis. Fœliciter autem & integra ſanitate hic ortum accipiet, quem nuper expurgata mulier conceperit: niſi aliunde à parentibus vitium quaſi hæreditate contrahat. Iam de infantis figura & ſimilitudine.

Quibus ex cauſis fit, vt nati parentibus ſimiles diſsimilesve ſint. Cap. XII.

HVius quæſtionis ardua & tanta obſcuritate inuoluta eſt inueſtigatio, vt quicunque in hac verſati ſunt veteres, de cauſa diſ-

ſentiant. Quo autem hæc breuiter ſummatimq́ perſtringam, omiſſa Ariſtotelis de hiſce ſententia, triplex in primis ſimilitudinis genus commemorem, vnum in ſpecie, alterum in ſexu, tertium in effigie. Quæ in ſpecie exiſtit ſimilitudo, maxime ex ſubiecta materia proficiſcitur. Hinc quod ex animalium diuerſi generis concurſu progignitur, propius ad fœminæ quam ad maris ſpeciem accedit. Vt ex oue & hirco, ouis gignitur pilis duris & lõgis: contracta vero ex capra & ariete, capra fit pilis mollioribus: hęcq́ proportio retinebitur ſi canis & vulpes, vel aſinus & equa coeant. Qui certe euentus argumento eſt, multo copioſiorem fœtui materiam a fœmina quàm à mare cõferri. Cum autem mas nihil niſi ſemen ſuppeditet, conſequens eſt ipſum quoque ſemen fœtui pro materia ſubiici: alioqui fœtus matrem omnino exprimeret & ſpecie referret, quod pſpicue falſum eſt & inane. Sexus porro ex temperatura & moderatione agentium & principum quæ in ſeminibus inſunt qualitatũ emergit. Si enim vtriuſque parentis ſemen calore ſiccitateq́ plurimum excellat, mas procreabitur: contra ſi frigus humorq́ vincat & exuperet, fœmina. Sexus diſcrimen non ſolum ex partibus obſcœnis, ſed etiã ex reliquo ferè corpore ſpectatur: ex barba, partiũ amplitudine & voce. Ergo ex robuſtis parẽtibus, calidis, ſi tẽperãtia quadã venerẽ exercẽt mas ferè exuſcitat: rurſumq́ á dextri teſticuli ſemine & in dextro vteri ſinu, mares, à ſiniſtris vero fœminę. Formę & effigiei ſimilitudinẽ robori facultatis cõformãtis quę in ſemine opifex eſt, Galenus refert acceptã. At ne quis inferat, oportere ſemp fętũ patri ſimilẽ gigni, ꝙ patris ſemen validius ſit

Triplex ſi multitudo. Species ſeu genus.

Sexus.

Effigies.

Disputatio de effigie.

materno: inquit fœmineum quandoque præ pollere, propterea ꝙ nouem mensium spacio uim plurimam sumit ex menstruo, atq; hinc accidere ait ut fœtus nonnunquam matri similes euadant. Quinetiam contingit fœtum vna parte matrem representare, altera patrẽ, nimirum cum neutrum semen reliquũ prorsus euincit: sed fœminei pars altera excellit, altera uincitur à masculo. Nec raro usu euenit, ut fœtus sexu patrem emuletur, forma autem & effigie ad matrẽ proprius accedat. Primis duobus similitudinum generibus tãetsi uerisimile uidetur Galeni decretum, ac nonnullam persuadendi uim adhibet: tertio tamen & postremo genere in quo uim effectricẽ non modo fœmineo semini, sed ipsi quoq; menstruo cõcedit, uix satis consistere potest. Nam ex iis rationibus causam minime reperiet, quamobrẽ fœtus plerunq; alterius ignoti speciẽ similitudinemq; gerat, qui nihil ad procreationem contulit. Aliud accedit quod nec perspici nec cognosci potest: ubi enim mas matris effigie in lucem edetur, huius eam rationem statuit, ꝙ in utriusque semine, aut certe in masculo calor & siccitas excellant, quibus id non mediocri facultate præditum, possit pudenda foras protrudere, ac reliqua depromere quæ masculi sunt sexus, ac nihilominus quę tum in fœmineo consistit uis effingendi, præpollet. Si (quod is q̃ pugnacissime tutatur) uis & robur cuiusque facultatis temperamentum consequitur, qui fiet ut masculum semen temperamento sit potentius, fingentem autem facultatem habeat imbecilliorem? aut undenam accidere possit, ut tanta uis conformandi insit fœmineo semini, quod nihilominus constanter asseuerat cru-

dum eſſe, frigidum & aqueum, ſemperq; maſculo imbecillius? Quapropter ſpeciei & ſexus recte ab eo traditam cauſam putamus, effigiei uero non uſquequaque ueram. Probabilius autem eſt, quod huc ſolet ab aliis afferri, uehementi comprehenſione & firma grauidarum cogitatione uim eam quæ fœtum conformat, duci atq; gubernari. Huius enim quæ potiſsimum data eſt hominibus, tãta uis eſt & poteſtas, ut ſicuti plerunque corpus cogitantis immutat, ſic & in conceptum ſemen uim ſuam conferat. Hoc teſtimonio ꝙ dum mulieri quæ nuper utero conceperit, uel ceraſum, uel fragum, uel uinum in ſinum effundetur, ſi animo id grauiter ferens uehementer apprehendat, ibidem infanti nota inuretur. Par ac ſimilis eſt eorum ratio, quæ in malacia accidunt, ſi grauida eo cuius flagrat deſiderio minime potiatur, infans illius ſignum geret. Veterum etiam literis proditum eſt, mulierem albam, prolem nigram genuiſſe, hinc duntaxat, ꝙ fixis oculis intentoq; animo diu Æthiopis imaginem comprehendiſſet. Si pauo dum ouis ſuis incubat, linteis albis cirum tegatur, albos omnino pullos, non gemmantis coloris edet: quemadmodum etiam gallina colore uarios emittet, ſi uarie picta oua foueat. Hæc quũ multorum animaduerſione comprobata ſint, ſimilitudinis quæ in effigie eſt, ea iuſta cauſa uideri poteſt, quam Plinius commemorat, è celebri copiam authore depromptam. Hauſta (inquit) imago ſub ipſo conceptu, ſimilitudinum reputatio eſt. Cogitatio enim utriuslibet parentis animo ſubito tranſuolans, effingere ſimilitudinem exiſtimatur. Hinc alios auis ſimiles, alios partibus enaſci uidemus: nonnunquam ex albis pa-

Vera effigiei cauſa.

Demonſtratio.

Li.7. nat. hiſt.c.1.

rentibus in Æthiopem partum ipſum degenerare. Suntq; plures in homine, quâm cæterìs omnibus animalibus differentiæ, quoniā uelocitas cogitationum, animiq; celeritas, & ingenii uarietas, multiformes notas imprimit: quum cunctis animalibus immobiles ſint animi & ſimiles omnibus, ſingulisq; in ſuo cuiq; genere. Hæc ille, quibus ego prorſus aſſentior, & uere ut loquar, omnino mihi perſuadeo, uim formæ effectricem â cogitatione duci & ab ea vna regi. Atque hæc de ſimilitudinum cauſis, in quibus neque uitioſas neq; monſtroſas affectiones quæ præter naturā ſunt, intelligi uelìm. De gemellis nunc reliquum eſt, ut breuiter diſſeramus. Si quod ſemen ui eiaculatur, ſtatim dilapſum uteri ſinus ambos ex æquo ſubeat: hisq; concluſum foueatur, affluente tum mulieri ſemine, gemelli procreantur, authore Hippocrate, quāquam Ariſtoteles aliā cauſam refert. Si æqua partitio non eſt, contingit molam cum fœtu haberi. Qui gemelli unius ſunt ſexus, iiſdem ſecundis inuoluti, ſimplici duntaxat membrana ſeiunguntur, ſuum quiſque tamen vmbilicum, propriasq; tum uenas, tum arterìas obtinet. Qui uero diuerſi ſunt ſexus, diuerſas quoque ſecundas acceperunt, easq; prorſus dirēptas. Ergo locorum ìn quos ſeorſum ſemen inciderit diſtinctio, fœtuum numerum deſignat. quos (tametſi cōplures erunt) unus idemq; cōcubitus inſtituit. Si enim poſtea ex alio congreſſu ſemen utero concipitur, quod mulieri perquam raro, canibus autem & aliis plerisq; animantibus frequentius accidit, gemelli non fiunt, ſed ea fit quæ ſuperfœtatio dici ſolet. Non enim uno tempore, ſed dierū interiecto numero eduntur ii fœtus, eſtq; ut

Gemelli unico fiunt concubitu.

concipiendi sic & pariendi tempus uarium. Corporis moles ad alimenti sanguinisq; materni bonitatem & ubertatem, amplitudo solidarum partium ad paterni seminis copiam, proceritas ad eius naturam refertur: ea enim plerunque artus ad iustam paremq; magnitudinem porrigit. Mulier eadem ex pusillo uiro pusillum, ex procero procerum fœtum parit: raro tamen uir ex diuersis mulieribus dissimilem magnitudine prolem suscitat.

Vnde & quonam ordine animæ facultates conceptui tanquam genitæ accedant: nec esse præterea dubitandum an semen pars fiat conceptus. Cap. XIII.

POsteaquã uniuersam fœtus procreationẽ sumus exequuti, tẽpestiue postremo loco de animæ uiribus & earũ ortu (q̃sq̃s est) differemus. Repetenda autẽ sunt quæ semini inesse demonstrauimus: nẽpe fœcundũ aĩam in se continere, tum naturalẽ, tum sensus particĩpẽ, idq; potestate nõ reipsa & energia. Nemo enim semen aĩam iam habere, uti neq; profecto anĩmal esse dixerit, quod tamẽ ut euadat, potestatẽ & uim habet. Præditũ enim est diuino & cœlesti calore, qui non in elementis, sed in spiritu quodã est æthereo. Hic autẽ spiritus sentiẽtis aĩæ sedes est & uehiculũ, primumq; agendi instrumentũ: in omne seminis corpus penitus ĩmergit, eiq; fœcunditatem conciliat. Hic à corpore inseparabilis est, nec per se potest solus cõstare, uti neq; aĩa cuius est sedes. Quod si à materia nunquã seiungit aĩa, neq; ea diuinitus, neq; aliunde extrinsecus accessit.

Spiritus qui in semine est p̃stantia.

Infantis ſentiens aĩa ducta eſt à parẽtibus.

Quocirca vt in omni animantiũ genere mas præcipuam ſeminis ſubſtantiam, ita ſanè & animæ vim ſtatim primo ortu vna cum ſpiritu confert. Primum tamen in ſemine delitescens, ſenſum latet nec magna ex parte cernitur, quo tempore poteſtate dicitur ineſſe: at in ꝓgreſſu uteri vi excitat̃, & opere ſe oſtẽtat.

Naturalis facultas.

Nam mox ſimulac ſemen concipitur, vis cõformandi exurgit, quam nonnulli aiunt velut idolum quoddam & ideam generantis eſſe. Hæc vbi fœtum totum conformauerit, ſuꝑuacua omnino intercedit & euaneſcit vt multorum fert opinio: at vero quoniam poſtea in adultioribus dentes gignit atque profert, rectius putem illam ſeruari, ſed idcirco otioſam, quôd ei deſit materia. Nutriendi inſequitur facultas perpetua, & quæ nunquã viuum animal deſerit. Hæc à parẽte defluens non (vt putauit Auicennas) in fœtu perit, vt ei mox alia ſufficiatur vegetior: ſed quaſi repuerascens perpetua fit, non ſecus quàm quę in ſtirpium ſeminibus ineſt.

Sẽtiẽdi facultas.

Eadem de ſentiente facultate ratio eſt, quę in fœtu redintegrata, interim otio ſopitur dum fœtus perfectior euadat, tum deinde in actum prodit, ſuaq́; depromit opera, his demum mouendi vis appellit.

Mẽs & intelligẽtia

Cæterum princeps ea pars animi, quæ mens appellatur, & rationis præſtantia excellit, ſeparabilis quũ ſit à corpore, nequaquã in materia poteſtate continebatur, ex qua demum temporis progreſſu erumperet. Alioqui enim immerſa corpori, ipſiusq́; egens perpetuo, nec raciocinari nec intelligere, nec aliud quicquam citra organum corporeum poſſet afficere. Ab ſummo rerum autẽ conditore primum creata, in præparatum inſtructumq́; infantis corpus vniuerſum, temporis momẽto

commigrat, idq; mense quarto fieri proditū est, quo tempore & cerebrum consummata iam sunt. Cæterum humoris redundantia, veluti in ebrietate, aut letargo sopita, nōdū pōt quæ sua sunt munera proferre.

Quæstio.

Si animus ille in quo inesse quiddam cœleste & diuinum doctissimi illi veteres pūtauerunt, potestate nequaquam inhærebat in seminis materia, quid causæ est cur ñon similiter vt hominū sic etiam equorum canum, brutorumq; cæterorum fœtidus accedit? Quoniam sic summus ille rerum omnium conditor singulari sua erga hominum genus bonitate contulit. Veruntamen si naturæ rationem penitius introspicimus, loculenter profecto deprehendemus, in humano fœtu quandam corporis præparationem, partium temperaturam & compositionem à vi effectrice produci, quæ vel diuinam illam mentem raciocinandi facultatem elicit, vel eam saltem admittit & cōseruat, tanquam conuenientē, & cunctis functionibus obeundis consentaneam. Quanquam enim (vt Aristoteles est author) nihil cum euis actione communicat actio corporea, corpore tamen male affecto, aut non cōgruenter pręmunio, eius actio deprauari percipitur. Hoc itaque secessus ordine animę partes in fœtu ex Platonis sententia comparent, qui tres eas situ atque substantia seiugauit. At minime putes sentiēdi anima appellente, altricem perire, & cum summa illa rationis particeps accesserit, quam omnium vim habere existimant, cæteras intercidere. Illi enim hę semper asidēt, essentia sedibusq; distinctę. Aristoteles de hoc ipso facultatum ordine inquit, non idem simul animal & hominē fieri sed prius quidem animal, deinde vero homi-

2. de gen. ani. c.3.

Obiectio nũ quorũdam ſolutio.

nem, poſtea & hunc quoque hominem. Quũ in fœtu primum ſimplex & ſolitaria inerat anima naturalis, frutex is utique non erat: neque quum ſentiens anima acceſsit, brutum is certe fuit. Non enim quicquid ſtirpium modo uiuit, id pro ſtirpe ducendum: quoniam iam ſæpe admonuimus naturalem hanc partem in animantibus quàm in ſtirpibus quodammodo perfectiorem haberi, & quæ ſemini ineſt, poteſtatē in ſe hanc continere ſentiēdi: neque quod eandem cum animali uitam agit, animal ſtatim eſt, neque ſi animal, continuo brutum aut bos, aut leo, aut canis, aut eorum quiddam quæ per ſe uiuere ac ſentire conſpicimus. Et quanquam, ut alibi à nobis proditum eſt, quæ in abſoluto iam animali ſunt animæ partes, adeo connexæ ſunt, ut ſeiungi aut diuelli nequeant, nec ulla poſsit occumbere aliis ſaluis & conſtantibus, gigni tamen poſſunt & in actum erumpere, eo quem diximus ordine. Multo enim aliter occũbũt quàm genitæ ſunt: non enim interitu in ſemē redeunt, unde emerſerunt. Quare omnium ſimul facultatum interitus, momento fit. Cæterum ſi Ariſtotelis ſententiā inſtitutionēq; proſequimur, quæ ad ueritatem propenſior uidetur, hæ facultates & animæ partes, nō ex craſſa ſeminis materia prodierunt, ſed ex cœleſti calore & ſpiritu, in quo omnem uim & poteſtatem cōſiſtere, à nobis eſt explicatum. Eſt enim eo authore in ſpiritu & calore uis atque facultas nondum re ipſa agens: ſed poteſtate: huius autem inſtrumentum eſt ſpiritus, utriuſq; uero ſedes & materia eſt ſeminis pars terrena atque craſſa. Hæc igitur ſeminis poteſtas, & quæ in ſpiritu uis deliteſcit, tota in fœtus facultates conuertitur, ſpiritus in ſpiritũ,

Ex qua ſeminis facultates ortæ ſint

quemadmodum terrena eius materia in solidarum partium, & spermaticarum substantiã facesit. Ex his autem intelligi potest, eos aut pperam aut contumeliose Aristotelis sententiã detorsisse, qui eũ dicunt statuisse semen solius opificis, non autẽ subiectæ materiæ rõnẽ habere. Sepenumero enim hic seminis appellatione eã facultatem designauit, q̃ in terrena crassitudine consistit: hanc autẽ demonstrat cõstituti fœtus partẽ non fieri, sed opificis vim obtinere. Nec enim mas oĩs (inqt) semẽ emittit, & qbus emittitur maribus, nulla pars fœtus hoc est: sicut nec à fabro quicquam secedit ad lignorum materiam. Quibus certe nihil aliud inferre conatus est, quàm opificem quatenus opifex est, partem non fieri cõstituti artificii. At seminis corpus ille fœtui pro materia subiecit. Ossa (inquit) in prima constitutione gignuntur ex seminis excremento. Paulo post, Nerui etiam eodem modo quo ossa instituuntur, & ex eodem seminis excremento. Iam uero si maris semen, multo magis fœmineum pars fit cõstituti fœtus ex hoc enim tum membrana allantoides dicta, tum etiam masculi seminis incrementum fit, unde partiũ quoq; solidarum materia sufficitur. Vt enim in bicoloribus ouis, aĩal (inquit Aris.) ortus sui materiam à candido sumit, cibum autem à luteo (origo quippe pulli in albumine est, cibus per umbilicum ex luteo petitur) amboq; à fœmina proficiscuntur: quod autẽ in ouo est maris semẽ, tepido calore excitatũ, pullum constituit fingitq; ex candido partes singulas, eas autem alit ex luteo. Ad hũc eundem prope modum, uel eo authore, in mulieribus atque iis animantibus quæ uiuum partum ædunt, masculũ semen ex fœmineo au-

Ari. interpretatio.

1. de gen. aĩal. c. vi.

Li. 3. cap.

Fœmineũ semẽ partẽ fœtus fieri.

3. de gen. ani. ca. 1.

ctum solidas partes constituit, quæ dein menstruo aluntur. Oui quippe luteum mulieris menstruum, candidum uero; terrenæ seminis substantiæ proportione respondet. His omnem iam uideor hominis ortum atque adeo uniuersa in Physiologiam complexus, quæ hominis (dum prospera fruitur ualetudine) constitutionem naturamq; continet. Nũc qui affectus illi præter naturã obtingere possunt, & quę horum sint causæ, proximo deinceps opere narrandum.

LIBRI SEPTIMI PHYsiologiæ, de hominis procreatione, Finis.

INDEX IN
PHYSIOLOGIÆ
libros ſeptem: cuius prior numerus paginam, poſterior uerò lineam demonſtrat.

C

D

E

F

H

I

L

M

Menstruum

N

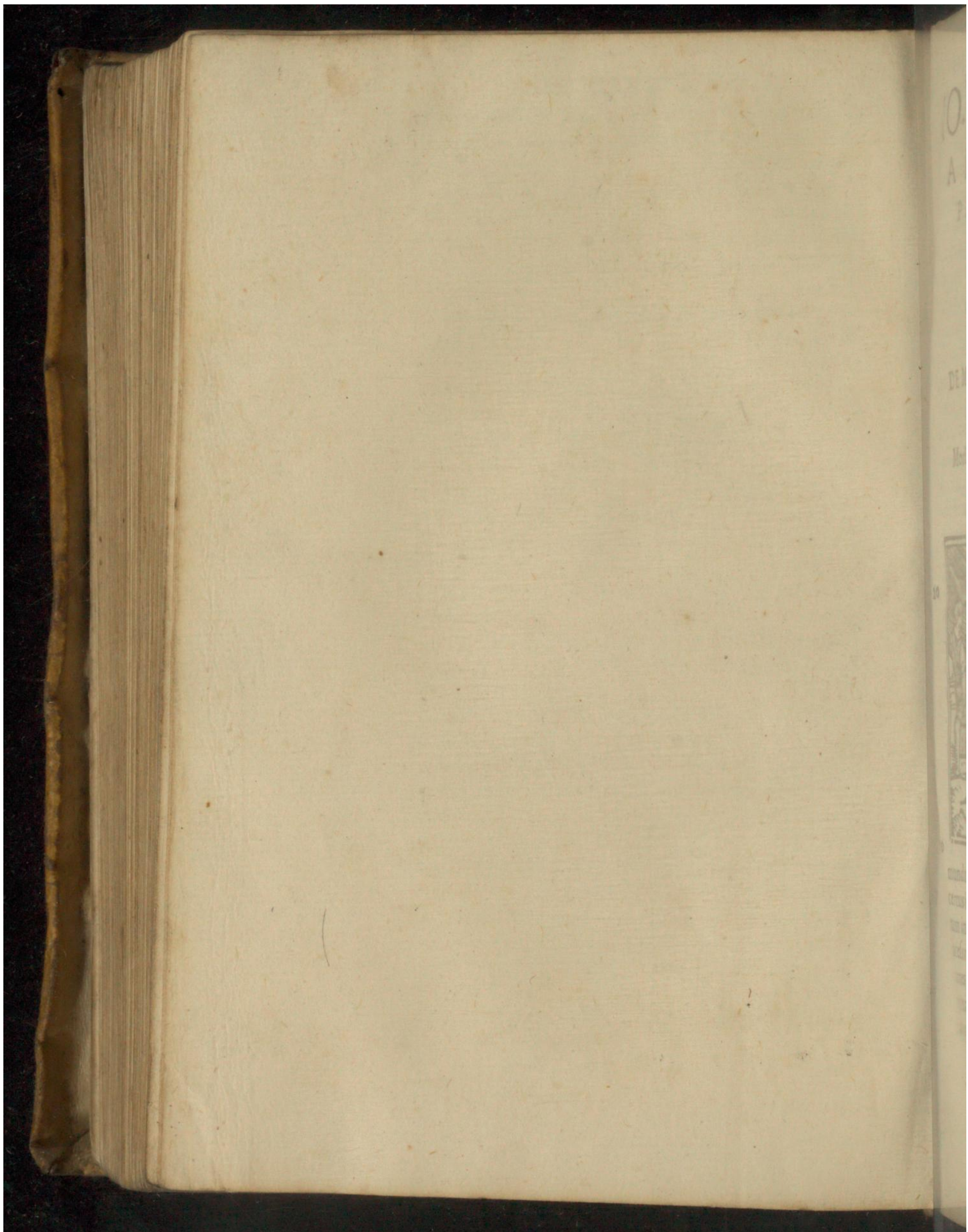
O

P

S

V

INDICIS PHISIOLOGIÆ FINIS.

IO. FERNELII AMBIANI, PATHOLOGIAE LIB. VII.

DE MORBIS EORVMQVE CAVSIS LIB. I.

Morbi definitio, quid affectus, quid affectio. Cap. I.

XIMIAM corporis humani ſtructuram, ſi natura qualẽ inſtituit integram tueri atque conſeruare potuiſſet, ars vtiq; nulla medẽdi inuentavnquam excultave foret. At quoniam vt rerum omniũ quas mundus ambitu ſuo continet, ita & hominis certus interitus isq; variis externarum iniuriarum incurſionibus tanquam procellis vndiq; laceſsitur, perfecti quidem medici præcipuæ partes fuerint, hominis valetudinem, cuius permagna eſt varietas & inconſtantia, & omnes quotquot infliguntur illi affectiones, dili-

genter penitusq́ perſpectas habere. Illius quidem naturam, facultates, & quibus hæ modis ſuas quæque functiones edant, corpusq́ conuenienter naturæ regant atq́ moderentur dum integre ſanum eſt, totam deniq́ naturalẽ contemplationẽ, in Phyſiologia, quæ totius artis quaſi ſolum quoddam atque fundamentum eſt, fuſiore demonſtrandi uia ſumus perſecuti. Nunc igitur preſſo contractoq́ ſtylo de aduerſa corporis ualetudine, quę uere medica eſt cõſideratio tradendum, & expendendũ qui morbi, quæ ſymptomata illi impendere ſoleant, quibus ex cauſis hæc orta procedãt, & quibus ſignis adeſſe noſcantur. Hiſce enim abſoluta uidebitur omnis eorum tractatio, quæ inſalubria & præter naturam ſunt, quorum ui & impulſu homo de optimo uitæ ſtatu decedit. Sigillatim horum unumquodque excutiam, & in ſingulis, quantum exercitatio uſusq́ medẽdi expoſcit, commorabor. Quoniam uero nulla eſt ſingulorum ſcientia, ut omnia certa uia & ratione ſtabiliam, docendi initium ab uniuerſis illorum ducam generibus. Hæc autem tria ſunt, morbus, cauſa, & ſymptoma. Morbus eſt affectus contra naturam corpori inſidens. Quæ Græcis eſt διάθεσις, affectus nobis appellatur uon ea quidem præciſa argutaq́ ſignificatione, quã Ariſtoteles uſurpauit, ſed admodum ampla & multiplici uerbi poteſtate, quæ omnem corporis cõſtitutionem contineat ſiue in ſubſtantia, ſiue in qualitate & temperamento, ſiue in conformatione & figura, ſiue in magnitudine, ſiue in numero ea conſiſtat. Affectus autẽ omnis mutatione quadam motuq́ facto induci gigniq́ ſolet: quumq́ cauſa præter naturam efficiens, obiectum corpus immutat eiq́ uim infert, aliquid ea quidem effi-

cit, hicq; eius motus effectio dicitur, Græcis ἐνέργεια: obiectum uero corpus patitur & afficitur, hicq; eius motus affectio eſt atque perpeſsio, Græcis πάθος uel πάθημα: ſic ex affectione tandem proficiſcitur affectus, qui Græcis, eſt διάθεσις, quaſi impreſſum affectionis veſtigium. ſublata cauſa protinus omnis eius ceſſat effectio, ceſſat & patientis corporis affectio. At genitus affectus interdum manet ac perſiſtit, manifeſte ab affectione ſeiunctus: eiuſmodi eſt ulcus â candente ferro corpori inuſtum, aut vulnus inflictum gladio. Interdum minimũ ſubſiſtit, nec certe permanet, ſed ſeiũcta cauſa aut pariter cum affectione aut quàm mox deletur: ſic putrida febris, quæ calor eſt præter naturam omnes corporis partes occupans, uacuato humore putrido, qui eius efficiés eſt cauſa, nihil aut minimum perſiſtit. Eſt tertio & quũ ex affectione nullus emergit effectus, ſi leuis eius nec magna uis eſt: ut quum leuiter pungẽte acicula aut igne acrius ardente dolor affectioq; premit, qua tamen deſinente nullum ſæpe manet punctionis aut vſtionis ueſtigium, nullusq; affectus. Et quum ex impuro uentriculo tenuis acerq; uapor ſublatus, cerebrum meningesq; tentat, dolor quidem ineſt ac ſæpe delirium, quo falſa rerum ſimulachra ſeſe obiiciunt atque repræſentant: hæc quidem affectiones ſunt capitis, in quo tamen nondum ullus contractus eſt affectus, quemadmodum neque in uentriculo quum eius concoctio male affecti iecoris contagione impeditur. Multo quidem euidentius timorem, mœſtitiam, excandeſcentiam, aliasq; perturbationes, animi affectiones appellant, quæ citra ullum cordis affectum hominem exercent. Quamquam igitur Græ-

concoctio ventri. aliqndo leditur ob contagionem Iecoris male affecti

cis idem ſunt διάκεισθαι καὶ πάσχειν, id eſt affici & pati, diuerſa tamen iiſdem ſunt διάθεσις καὶ πάθος, id eſt affectus & affectio ſeu perpeſsio, vt rurſum diuerſa ſunt πάσχειν καὶ νοσεῖν, ita ſanè affici & ægrotare. Solũ ægrotat quod morbo & affectu tenetur: afficitur vero tum affectu tum affectione. Etenim ſimplices quas recenſui affectiones cõtra naturam ſunt corpusq́ varie fatigant, morbi tamen idcirco nõ ſunt ꝙ minime in affectuum ſint genere, ſed numerentur in ſymptomatis.

Quid contra naturam, quid præter naturam. Cap. II.

OMnis porrò corporis conſtitutio atque affectus, aut naturalis aut non naturalis exiſtit: atque non naturalis alius præter naturam, alius contra natúram. Præter naturam, qui tametſi ex naturæ præſcripto non eſt, illi tamen nullam uim infert: eiuſmodi eſt fœdus ictericorum color, & qui ſolis ardore contrahitur, & faciei lentigo, omnis præterea leuior affectus & prę exiguitate adeo obſcurus, ut neque noſtris, neque laborantium ſenſibus animaduerti poſsit. Sic vlcuſculum quod neque ſenſum mouet, neq; functionibus obeſt, pręter naturam eſſe dicimus, nec tamen contra naturam, nec morbum: licet enim eadem ſit ſpecie atque ingens vlcus ad quod efficientium cauſarum continuatione perueniret (nam ſimilare quum ſit, non ut domus quæ exædificatur, incremento aut magnitudine ſpeciem mutat) quia tamen non perſpicue functionem lædit, contra naturam dici haudquaquam debet. Contra naturam affectus eſt, qui non modo naturæ limites exceſsit, ſed & illi uim infert,

eiusq; vires & functiones manifeste interturbat, atque id modo proxime, modo alterius interiectu facit. Ita quippe medicus omnia ex viribus æstimans, manifestam potissimum offensionem expendit, & in hanc præcipue animum intendit, quæ medicam opem efflagitat. Quod igitur contra naturam, vnum & idem est, atque præter naturam actionem lædens. Nihil autem interest utrum lædens an impediens actionem dicas. Vt enim quũ actio aut non fit aut male fit, idq; proprio alicuius partis vitio, vere læsam actionem dicimus, ita & quum alienæ rei interuentu id fit, ut dum calculus uel grumus uesicæ ceruicem obstruit urinæq; profusionem cohibet, tum quoque ut impedita, ita & læsa actio dicenda. Atque licet nulla sit partis similaris, est tamen instrumenti offensio. At uero quum externo duntaxat uitio peccatur, nec læsa nec impedita est actio. Neque enim si uitiosum alimentum uētriculus non concoquit, idcirco læsus est: neq; si vuarum acini integri nihilq; mutati deturbantur ex aluo, cruditas est aut concoctio læsa aut impedita: cocti fateor hi non sunt, sed minime tamen crudi.

Morbum omnem in corporis partisve substantia consistere. Cap. III.

QVicquid in nobis consistit aut corporis pars est, aut in illa certe continetur. Partem dico quæ ex solida substantia & carniformi, atque ex innato spiritu, in quo natiuus calor & facultas inest, constituitur. In corpore autem continentur spiritus uagi & diffluētes, sanguis, humores, & excrementa. Quinetiam præter partes & contenta functiones quoque

existunt ex iis profectæ. Itaque quoniam res ipsas non rerum umbras sectari consilium est, tria hæc semper animo teneri & quasi ob oculos proponi uelim, contenta, corporis partes, & functiones. Horum cuiusque uitium & de statu naturali decessio, affectus est & constitutio præter naturam. Quod autem in contentis est uitium, morbi causa est: quod in partibus, morbus: quod in functionibus, symptoma. Quum enim corporis pars sola primum & per se functionum sit opifex, eius duntaxat integritas & firma constitutio functiones perficit & sanitas est: infirma uero atque uitiosa, primum & per se functiones euertit, hęcq; sola morbus censetur. Partis appellatione & similarem & organicam complectimur, atque in organo tũ pars præcipua, tum aliæ quæ usum illi præbent, continentur: ut non solum qui in chrystallino humore, uerumetiam qui in alia quauis oculi parte contra naturam affectus inest, morbus habeatur. Quum enim crystallino partes cæteræ subsidio veniant, & ad videndi functionem magnum vsum afferant earum affectus primũ ac per se visionem peruertet, quæ non solius crystallini humoris, sed totius est oculi. Quocirca omnis partis siue principem ea functionem edat', siue duntaxat opituletur, affectus contra naturam, morbus est. At vero contentorum, vt spirituum, vt humorum, & superuacaneorum affectus, etiã si contra naturam sint, morbos non dicimus, quandoquidem in partis substantia non inhærescunt. Atque hi quoniam in nulla parte consistunt, nec per se nec proxime sed morbi interuentu functionibus incommodant. Hoc vero luculentius explicandum. Anima eiusq; facultates in vniuscuiusque partis innato spiritu &

calore ſitæ prima & principales functionum quæ eduntur, efficientes cauſæ ſunt: partes uero earum duntaxat inſtrumenta, ſine quibus nihil illæ efficiant. Et nihilominus partes ipſas hic principales ſtatuimus proximasq; functionum cauſas: ſiue ꝙ recōdita penitusq; abſtruſa ſit animæ facultatumq; ſubſtantia, ſiue ꝙ ad agendum in primis neceſſaria ſit inſtrumentorum uis, ſiue ꝙ fortaſſe, ut præſtantiſſimis philoſophis uiſum eſt, animæ facultatūq; ſubſtātia immutabilis, nulla ui, nullo morbo labefactari atterive poſsit, quanquam plerunque inſtrumenti uitio interpellatur. Sed neq; partes ipſæ ſimpliciter functionū cauſæ ſunt, verum conſtitutio earum atq; διάθεσις. Bona quippe conſtitutio, bonarum: mala malarum eſt functionū cauſa: atq; illa ſanitas, hæc morbus exiſtit. Contentorum autem, vt quæ ſint morborum cauſæ, firma conſtitutio ſanitatis, infirma morbi cauſa fuerit. Non igitur ueſicæ non renum calculi aut grumi numerantur in morbis ſed neq; inteſtinorum lumbrici neque aſcarides, etiamſi toto genere contra naturam ſint, ſed dūtaxat morborū cauſę putant: atq; id ſolū dum partibus corporis incōmodant. Nō enim ſi tāta capacitate quāta eſt cęci inteſtini, citra partis offenſionē contineant, morbū efficiēt. Ad hæc neq; humores ſi putreſcant in uenis, morbū inferent actionēve lædent, niſi partes effectrices cōtagione prius attingāt labefactentq;. Ad hunc modū febris intermittēs, morbus comitialis, hydrophobia, aliiq; morbi cōplures cauſam intus habent in quiete & interuallo otioſam, & quæ non niſi quum partes laceſsit morbū excitat. Ex iis, opinor, ſatis intelligitur multa contra naturā atq; adeo ipſam necis cauſam interdū cōſopitā in nobis cōtineri,

ſine vlla offenſione, & proinde ſine morbo: quemadmodum & glandium & arrhenicum nullo plerunque incommodo circunferimus. Hinc & multos qui iamdiu mortis cauſam intus concluſam haberent, derepente nulloq; antecedente morbo videmus mortem oppetere. Solum igitur affectus contra naturam qui in partis ſubſtantia conſiſtit atque hæret, debet morbus cenſeri.

De affectu per conſenſum. Cap. IIII.

QVi igitur per cõſenſum morbus exiſtit, nec ſimpliciter, nec abſolute morbus appellatur. Eſt namque affectus contra naturam duplex, vnus partis proprius, alter per conſenſum. Ἰδιοπάθεια affectus eſt contra naturam parti inſidens, eiusq; proprius. Συμπάθεια affectus eſt contra naturam parti alterius vitio impertitus. Tribus is quidem modis fit. Vnus eſt quum pars aliquid præter naturam aliunde illapſum excipit. Sic è ventriculo aut humores tenues, aut corrupti vapores in caput ſublati, modo mentis actiones interturbant, modo meningum diſtentione vel exeſu dolorem excitant, modo oculis ſimulatas fictasq; rerũ imagines obiiciunt atque repręſentant, iis ſimiles quę per ſuffuſiones cernũtur. Alter eſt quum facultas opifex in partem illabi & influere prohibetur, veluti ſpina inflammata vel obſtructa, crurum reſolutio incidit, omnisq; illorũ motus ſenſusq; perit: & obſtructis neruis opticis oculorum videndi actio concidit. Tertius per conſenſum affectus eſt, quum materia ad agendum neceſſaria accedere prohibetur. Exẽpli gratia: obſtructis pulmonibus aut reſolutis coſtarum muſculis, aut perfora-

Morb. p conſẽ-ſu Fit. 3r.

to thorace, quia non ſatis ſpiritus cum efflatu ad laryngem compellitur, vox quę illius eſt actio aut ſupprimitur aut etiam perit. Quinetiam magna venarum quæ ad iecur ſunt obſtructio, impedit quo minus ſanguinis fiat in omne corpus diſtributio, efficitq́ vt alimenti penuria lãgueſcat corpus tandemq́ atrophia contabeſcat. Iam vero quomodocunque ſeu naturalis ſeu animalis pars conſenſu laboret, affici ea quidem patiq́ dicitur, quandoquidẽ & illius actio uel omnino perit uel quodammodo impeditur, minime tamen idcirco ægrotat, neque ipſa illius affectio morbus eſt, quod parti non inſideat, quare nec illi remedia adhibentur, nec ſi adhibeantur, magnopere iuuẽt. Itaque ſi cui parti morbus ineſt, neceſſario illius actio læditur: at non contra. Non enim ſi partis actio læditur, ſtatim etiam conſequitur illam morbo teneri. Porro autem pars quæ diutius ex alterius conſenſu laborauerit, quandoque proprium inde contrahit affectũ, fitq́ ex ſympathia idiopathia. Hic uero quanquam proprius eſt affectus, non tamen primigenius, ſed ſecundarius & poſterior. Illum Græci πρωτοπάθειαν, hunc δευτεροπάθειαν ἢ ὑστεροπάθειαν dixerunt. Ita quidem ex morbo ſubinde morbus naſcitur, atque idem plerunque morbus eſt & morbi cauſa. Hæc quidẽ de morbi notione ſatis.

ex vno morbo aliqdo fit alius morb. et ipse morb. est ~~ca~~ morbi causa.

Tum ſanitatis, tum morbi amplam eſſe latitudinem, & inter hæc neutram conſtitutionem interuenire. Cap. V.

ETſi animal tam firma corporis conſtitutione naſci, tamq́ iuſtis uiuendi legibus contineri ſeruariq́ poteſt, ut uitam ad extremum

ſenium integra atque incorrupta ſanitate ducat: hanc tamen decurſu & ætate progredinte mutari neceſſe eſt, & varias ac multiplices mutationes ſuſtinere. Sed neque omnium qui ſani degunt, vna eſt eademq́ꝫ conſtitutio, nec vna igitur ſanitas. Qninetiam homins cuiuſque ſanitas, aere, cibo, potu, ſomno, vigiliis, motu, balneis, ira, dolore, aliarumq́ꝫ cauſarum vi & impetu laceſsita plerunque commutatur, vt perſpicuum eſſe debeat amplo illam ſpatio contineri. Iiſdem rationibus intelligitur, neque morbum anguſta latitudine circumſcribi: nec eadem conſtitutionis pernicie eum periclitari, qui nunc primum in morbū incidit, atque eum qui extremum uitæ diem breui conficiet, nec denique morbos omnes peræque graues exiſtere. Itaque corporis partiſve abſoluta & exquiſita ſymmetria quæ ad ſummum peruenerit, ſumma eſt ſanitas. Quæ ab hac paulum deficiēs conſtitutio, nec actionibus noſtris nocua eſt, nec animali manifeſte grauis, ſanitas etiamnum eſt, at non perfecta. Quæ dein eo uitij proceſsit ut iam homini conſpicue moleſta ſit, eiusq́ꝫ functiones grauiter offendat, morbus eſt, qui ſenſim ingrauеſcens tandem ad extremum, quod mors eſt, perducit. Inter has media quædam interiecta eſt utrinque obſcura: quę idcirco nec ſanitas, nec morbus, ſed neutra eſt conſtitutio Neutrius enim eſt particeps, & neutrū corpus reddit nec ſanum nec ægrū, ſed inter utrumque quodammodo medium: Argutas quidem & multiplices huius uerbi poteſtates nonnulli percenſent, ſed profecto rei medicæ parū utiles, & quæ interpretes in uarios ſophiſmatum labyrinthos præcipitarunt. Neutra hæc conſtitutio latitudine circumſcribitur in tres or-

dines diſtincta, in neutram obſcure ægram, & neutram quę inter has uere media interuenit. Omnes conſpicue elucent, dum uel ex ſanitate in morbum, uel ex morbo in ſanitatē tranſitus eſt. Exquiſite medium ab utroque extremo quamplurimū diſtat. Quod una parte ſanum, altera ægrum exiſtit, haudquaquā neutrum, ſed ægrum appellauero. Ariſtoteles ſanum ex integritate actionum, ægrum ex quauis offenſione dimenſus, nihil inter hæc medium conſtituit, ſed priuātia fecit, perinde atque uidens & cæcum. Omnis porro corporis conſtitutio, tum ſana, tum neutra, tum ægra in tres diſpartitur ordines, ut ſint totius humanæ uitæ conſtitutiones nouem. Extrema quidem maxime contraria ſunt, integerrima ſanitas & mors. Qui ab illa ſenſim ad mortē deducetur, has omnes uitæ conſtitutiones ſubibit, quæ hac ſibi ſerie cohærent. Optima ſanitas, bona ſanitas, ſanitas leuis & parū firma: neutra cōſtitutio ad ſanitatē propenſa, neutra abſoluto ſermone, neutra ad morbū inclinans: morbus ſimplex & leuis, morbus grauis & mediocriter periculoſus, morbus grauiſsimus & maxime periculoſus. Hęc proxime mors ſequitur ultima rerum linea. Quæ omnium media conſiſtit, indiuidua eſt: cæteræ ampla latitudine excurrunt, quas terminis exquiſite diſcernet peritus artifex. Hæ quidem non in uarias ſpecies diſiectæ ſunt, ſed ſolo gradu ordineq; diſtant.

Prima ſummaq; morbi genera. Cap. VI.

QVoniam quidem morbus omnis in parte aliqua corporis penitus inſidet, conſentaneum eſt primas illius differentias ex partium differentiis conſtitui. Partes

uero duplices sunt, aliæ similares, organicæ aliæ. Morbus qui pàrtis similaris eucrasiam naturalemq́; constitutionem peruerterit, similaris appellatur, organicus qui instrumenti rationem & symmetriam infregerit. Quum autem vtrique parti commune sit, vt particularum continuatione earumq́; coagmentatione & adhæsu consistat, harum dissolutio vtriusq́; morbus est, & vtrisque functionibus peræq́; incòmmodat. Itaque prima summaq́; morbi genera tria omnino sunt, similaris, organicus,& communis qui vnitatis solutio dici consueuit. Atque hæc non ex morbi essentia: sed ex partium varietate deprompta sunt.

Similaris morbi differentiæ. Cap. VII.

HOrum uero inferiora genera speciesq́; ueræ ac propriæ, ex uitiorum quæ contra naturam parti insident, ducuntur generibus, seu ex modis quibus pars unaquæq́; de optimo & naturali statu decedit. In parte similari tria spectantur, materia, temperamentum, & forma, quæ totius est summa perfectio. Horum triũ naturalis constitutio & symmetria sanitas est: vniuscuiusuis igitur immoderatio & ametria quæ contra naturam euaserit, morbus censeatur. Materiæ morbus est immoderatio, temperamenti intemperies, formæ corruptela: atque hæc in similarẽ partem incidunt. Huius proinde morbi tres existunt, materiæ immoderatio, intemperies,& formæ seu totius substãtiæ corruptela. Tria quidem in similari parte distincta cõtineri, totãq́; substantiã à materia & à tẽperamẽto secerni, ꝓpria esse uniuscuiusq́; uitia, tres hinc oriri similaris morbi differentias, alio opere pluribus demõstraui. Iam uero intẽ

periesocto numerantur, quatuor ſimplices, calida, frigida, humida, ſicca: coniugatæ totidem, calida & ſicca, calida & humida, frigida & ſicca, frigida & humida, quæ quum exuperant, actionesq; manifeſte lædūt, morbi fiunt. Alias hæ puræ exiſtunt, alias ex humorum vel intemperatorum, vel putridorum vitio prodeunt. Materia, immoderata, mollis eſt aut dura, laxa aut aſtricta, tenuis aut craſſa, rara aut denſa: hæcq; illius vitia morbi ſunt. Totius vero ſubſtantiæ nomine & inſitum ſpiritum, & diuinum illius calorem, & facultates ipſamq; formam complectimur. Totius ſubſtātiæ morbi ſunt, qui partium ſubſtantiam primum & per ſe oppugnant. Horum alii manifeſti ſunt, alii occulti. Manifeſti qui partium corporisq; ſubſtantiam manifeſtis ex cauſis demoliuntur: eiuſmodi ſunt vlcera maligna, phthiſis, iecoris, lienis, aliarumq; partium putredo ex prima qualitatum intemperie nata. Et ſpiritus innati diſſolutio per uigilias, labores, inedias, atrocesq; dolores: & natiui caloris extinctio in ſtrangulatu uel in penetrabili extremoq; frigore. Occulti morbi ſunt qui cæcis ex cauſis totam ſubſtantiam oppugnant. Eorum, alii uenenati, alii contagioſi, alii peſtilentes. Hi ex aere cœleſtium corporum uiribus inquinato ſuſcitantur: ut febris peſtilens, ut carbunculus, & peſtilens bubo: hiq; grauiores appellantur. Sunt & alii leuiores ut exantemata tum rubra, tū purpurea, quæ ſumma cute maculis minime extuberantibus efflorеſcunt: & ecthymata, quæ pituitæ eruptiones dicuntur: atque utrique conſueti ſunt. Præter hos nonnunquam alii emergunt inſolentes, nouis & inauditis ex cauſis orti, ut Paraplegia quædam Hippocrati dicta, urentes ardores, grauedines

anhelosæ, ſudorifica febris, quibus noſtro ſeculo regiones plurimæ perculſæ & afflictæ ſunt: alios vero alia ſecula protulerunt, qui veterũ obliuione obruti extinctive iam ſunt, alios futuri ſeculi poſteritas animaduertet, cum nouæ ſyderum concurſiones permiſtioneſq; illorum effectrices obtingent. Contagioſi morbi externi cuiuſdam veneni occurſu & contagione inferri ſolent, vt ſtupor à torpedine piſce vel ab odio, & hydrophobia, & qui ſcorpionum, beſtiarumq; virulentarum morſu aut telorum ictibus infliguntur. Huius quoque claſsis ſunt, lues vnerea, elephantiaſis, quiq; ex horum confuſione oriri poſſunt. Venenati morbi ex veneno aut intus genito aut aſſumpto originem ducunt. Ex intus genito, morbus comitialis, ſtrangulatus vteri a putri ſemine, ſyncope ex putrido ſanguinis grumo, cordis quædam palpitatio. Ex aſſumpto veneno morbi eius veneni naturam imitantur, quod totius ſubſtantiæ diſsidio nobis eſt inſenſum: eiuſmodi ſunt, quos aconitum, taxus ephemerum, cantaris lepus marinus, huiuſq; claſsis plurima intulerunt. Has quidem differẽtias omnes ſimilaris morbi genus vnũ complectitur, quas à veteribus magna artis iactura aut prętermiſsas aut perperam ad intemperiem ſimplicemve putredimen relatas fuiſſe miror. Ita igitur quaſi figura deſcriptæ ſunt omnes ſimilarium morborum differentiæ, luculentius tamen poſthac ſigillatim explicandæ.

Inſtrumẽtarii morbi differẽtiæ. Ca. VIII.

PRopria inſtrumenti cuiuſque ratio eſt figura conformatioq; ad ſuum munus obeũ

dum aptiſsima. Ab hac & cranii & ſpinæ dorſi os inſtrumentum nuncupamus, etiamſi compoſitione ſimplex & ſimilare exiſtat. Neque tamen muſculi portio, quæ carnis, uenæ, arteriæ, & nerui nonnihil retinet atque diſsimilaris eſt, inſtrumenti nomine digna ſit, quandoquidem figuræ cõcinnitas perempta eſt: rudis enim & informis reſtat, minime apta perfungendis múneribus. Eſt & certa inſtrumenti cuiuſque magnitudo, extra cuius limites quodcunque egreditur, uitioſum cenſetur. Adhæc vero quæ diſsimilaria uocantur inſtrumenta, ſimilarium partium ex quibus conſtant certũ definitumq́; numerum ſortita ſunt. Hasq́; partes apte inter ſe cohærere, ſibiq́; conſentire, & bene collocari neceſſe eſt. Itaque quod ad proprias functiones inſtructum & accommodatũ eſt inſtrumentum, conformationem, magnitudinem, partium numerum, earumq́; ſitum naturæ legibus conuenientem obtinet. Horum ſymmetria & naturalis coſtitutio, inſtrumenti ſanitas eſt: uniuſcuiuſq́; uitium immoderatius morbus eſt inſtrumentarius. Cuius idcirco quatuor ſunt differentiæ, una conformationis altera magnitudinis, tertia numeri, quarta collocationis ſiue ſitus uitium. Hæc autẽ denuo conciduntur etiam minutius. Quum enim cõformatio aptaq́; ad opus figuræ concinnitas in multis poſita ſit, ex multisq́; conſtet, ex figura, ex meatu, ex cauitate, ex læuitate aut aſperitate, unaquæque horum permutatio, & de ſtatu naturali deceſsio, inſtrumenti morbus dicẽda. Figuræ morbo tenentur uatii, quibus foras: & uari quibus intro crura contorquentur: & quibus caput uel rotũdum uel oblongũ nimis eſt. Meatuũ per quos ferunt̃ diſtribuunt̃q́; contẽta, morbus eſt dilatatio, nimia, qualis eſt

pupillæ in oculo, & venæ in varice, & arteriæ in aneuryſmate. In hoc genere dilatationi opponũtur aſtrictio & obſtructio. Aſtrictio quũ meatus ab externa cauſa anguſtiores euadũt, ut ſpiraculorum cutis dẽſitas atq; conniuẽtia ex ſiccitate, ut aſperę arteriæ & œſophagi coarctatio ex premẽte angina. Obſtructio quũ meatus ab incidente, intusq; hęrente materia quaſi infarcti anguſtiores fiunt, quod vitium non modo cuti, ſed & venis, & arteriis & inteſtinis, ductibusq; omnibus frequens ineſſe ſolet. Cauitatis (quæ excipiendi cotinendiq; gratia comparata eſt, hinc ſinus & receptaculum appellata) morbi ſunt nimia capacitas, vt ventriculi, thoracis, & ſcroti amplitudo: & coarctatio immodica, vt thoracis depreſsio, quæ ad phthiſim deducit, ventriculi inducta medicamentorum vi tanta aſtrictio, ut idoneam cibi copiam excipere nequeat. Illius quoque morbus eſt repletio, ut quę eſt uentriculorum cerebri in apoplexia, uteri in mola, ueſicæ in calculo: neque tamen cum Auicenna calculum ipſum morbum dixeris, ut neque telum corpori infixum, neque humorem craſſum uenas obſtruentem, ſed dũtaxat morbi cauſam: ipſa uero calculi conſtitutio, & ueſicæ repletio, quemadmodum & obſtructio morbus inſtrumenti habendus eſt, impediens ne ueſicæ capacitas ſatis multam urinæ copiam excipiat contineatq;. Læuitatis morbus eſt, quum læuis & lubricus aut uentriculus euaſerit, aut uterus, quæ ut firmius continerẽt natura quodammodo aſpera conformauit. Aſperitatis morbus eſt in tracheia arteria, quum nimiopere exaſperata raucitatem infert. Atque hi quidem morbi idoneam inſtrumenti conformationem labefactant. Magnitudinis autẽ mor-

bus eſt, quum pars aliqua aut ſupra conuenientem naturæ modum increuit, aut infra ſubſtitit: ut linguæ tanta moles quæ ore comprehendi nequeat, capitis uaſtitas, crus quale in quodam uiſitur reliquo corpore grandius. Huc quoque pertinent linguæ breuitas, capitis, digitorum, crurumq́ conciſa atque minuta quantitas. Hæc autem uitia, uel ab ortu nobis adnata ſunt, uel ab alimenti exuperantia penuriaue contrahuntur. Quæ uero ex humorum influxu proceſſerũt, non huc, ſed ad tumores præter naturam referri debent, quos ſtatim dicemus morbos eſſe compoſitos. Numeri morbus tum in exuperantia, tum in defectu conſiſtit. Exuperantia quidem uel eſt rei naturalis, ut ſexti digiti, ut tertii teſticuli, quem omnibus cuiuſdam familiæ ſuperare nouimus: uel eſt rei toto genere præter naturam, ut uerrucæ & calli. Defectus eſt ſolius rei naturalis: quæ uel ab ortu deeſt, ut quum quis mancus naſcitur, uel poſtea detrahitur, ut manus amputatio, idq́ ſiue partim, ſiue omnino deeſt. Quum pars quædã ab inſtrumento penitus eximitur, ſolius numeri morbus eſt, qui in inſtrumẽti reſiduo dicitur ineſſe: execto enim digito numeri morbus reſidet in manu. At dum non prorſum & radicitus, ſed ueluti ex dimidio pars reſecatur, tum numeri, tum magnitudinis morbus exiſtit, idemq́ affectus ſub utroque genere comprehenditur. Compoſitionis porro morbi sũt & in ſitu & in conſenſu. In ſitu quidẽ artuum luxatio, dentes exerti & prominentes, omenti uel inteſtini in ſcrotum prolapſus, manus ſcapulis adnatæ, ut in ea muliere quæ ſine brachiis oberrat. In conſenſu quum mutua partium ſocietas & connexio peruertitur, ut iu

ſtrabiſmo. In hoc genere uitium eſt, quo uel digiti, uel oculorum palpebrę, uel podicis, uel vuluæ, uel oris labra cohærent, idq; ſiue ab ortu, ſiue ab vlcere. Hoc nonnulli uitiatam continuitatem appellarunt, & ſub genere morbi communis male ſunt complexi. Tot ſunt igitur organicorum morborum differentiæ.

De morbo communi, qui eſt continui ſolutio. Cap. IX.

ILlud arcte tenet accurateq; defendit Auerrhois, continui ſolutionem proprie partis eſſe ſimilaris, partemq; organicam non alia ratione diſſolui, quàm quod illius oſſa, nerui, fibræ, uenæ, arteriæ, aut ſecentur aut diſrumpantur. Eam quoque diuulſionem cutis à neruo, aut nerui à uena, aut ab oſſe, quæ aut in manu aut alio fit inſtrumento, non continui ſolutionem appellat: ſed uitium compoſitionis atque conſenſus eamq; morbum ſtatuit organicum: quoniam totam inſtrumenti rationem ex ſimilarium partium connexione deducit. At turpiter ille fallitur, quandoquidem, ut ipſi aliquando demonſtrauimus, uera inſtrumenti ratio eſt conformatio, à qua & uenam & arteriam inſtrumentum appellamus. Quoniam igitur continui ſolutio rei figuram & conformationem uitiat ac peruertit, ipſa quidem per ſe & primum inſtrumenti morbus eſt: huicq; perinde atque ſimilari per ſe accidit. Solutioni continui varia ex partium differentiis nomina poſuerunt. Oſsis enim ſolutio tranſuerſa, fractura dicitur, recta uero fiſsio. Cartilaginis quæcunque ſit ſolutio nomen nondum inuenit. Nerui ſolutiones ſunt pun

ctura,& inciſio in tranſuerſum,& fiſſura in rectum, & contuſio. Venæ & arteriæ ſolutiones ſunt, oſculorum apertio & dilatatio, inciſio in tranſuerſum, & fiſſura in rectum. Membranarum omnis ſolutio raptura dici ſolet. Cutis leuior ſolutio ſolam empidermidem diuellens excoriatio eſt, at quæ in ueram cutem aut altius in carnem penetrat, aut vulnus eſt aut vlcus. Cor ex partibus omnibus unum nullam ſolutionem tolerat quin continuo animans morte extinguatur. Aliæ complures extant, tum ſimilarium, tum organicarum partium ſolutiones, quas quum necdum uſus nominibus propriis notauerit, communi totius nomine appellamus. Hæc ſumma ſunt genera, hæ differentiæ, in quas morbi omnes quicunque modo ullo corpus exercent, referri conijciiq; debent. A plerisq; autem dubitari uideo de flauitie aut rubore ceratoidis tunicę, qui omnia ante oculos propoſita aut flaua aut rubra exhibet, oculiq; uidendi actionem peruertit. De aurium quoque tinnitu, qui quum magnus eſt, auditionem impedit: de fœtore narium, qui odorandi uim interturbat: deq; linguæ amarore, qui guſtatus iudicium corrumpit. Hęc quidem uitia alii ad nouũ morbi genus referunt, quod ſecũdæ qualitatis morbum appellant: alii ad intemperiem, quandoquidem ſecundæ qualitates ex primis ortæ proceſſerunt. Cæterum in maxima rerum ignoratione utrique uerſantur: illa quippe nõ morbos, ſed ſymptomata eſſe apertiſsimæ rationes conuincunt. Nam ſi forte actionem labefactant, non tamen proxime, ſed noui cuiuſdam morbi interuentu. Sic profecto ſymptoma plerũq; nouũ morbũ accerſit eiusq; fit cauſa: quẽadmodũ uehemens dolor,

aut uigiliæ, uentriculi concoctionem impediunt, non per ſe quidem, ſed ꝙ frigidã intemperiem ingenerent. Si qui porro ſortibus, incãtamentis, aliiſue perditis magiciſque artibus, aut etiam diuinitus morbi infliguntur, huius inſtituti limites tranſcendunt, atque tametſi cauſam omnino trans naturam habeant, poſſunt tamen ſinguli (quia in aliqua corporis parte conſiſtunt) in ſua quæque genera refundi. Ita quidem de ſingulis percontamur, ut diſcuſſa ambiguitate, res ipſa clarius eluceat, nec locus ſit incurſantium cauillis. Hactenus traditæ ſint ſimplicium morborum differentiæ.

De compoſitis & implicitis morbis. Cap. X.

Corpus alias unus alias multi morbi exercent & infeſtãt. Vnus morbus appellatur qui in una eademq́ corporis parte cõſedit, ſiue uni, ſiue multis actionibus officit & incommodat: eiuſmodi eſt uentriculi intẽperies, quę non unam aliquam, uerum omnes pariter illius naturales functiones ſubuertit. Febris quoque unus eſt morbus: licet enim partes omnes corporis ſimilares occupet, quoniam tamen ex his apte inter ſe continuatis atque cõnexis unũ corpus efficitur, unus quoque omnium morbus cenſetur. Neque tamẽ febris in toto corpore, ut quod organicum eſt, primũ & per ſe inſidet, neque illius niſi ex accidenti morbus eſt. Cęterum inflammatio pedis & inflãmatio manus unus morbus non ſunt, quia tametſi ſpecie ſimiles, nulla tamen continuatione iunguntur & cohærent. Iam euidentius multi ſunt & diuerſi iecoris inflammatio, & renum uel lienis obſtructio: quippe qui & gene-

ribus & partibus discreti seiunctiq; sunt. Morbus unus duorum est generum, aut enim simplex est aut compositus. Simplex qui unus dũtaxat simplicisq; generis naturam accepit, siue in similarium, siue in organicorũ sit ordine: ut calida intẽperies, ut renum simplex obstructio. Hic rursus modo solitarius: modo comitatus existit. Quum nulla eius efficiens causa pręsens adest, nullũq; graue symptoma, quod ad se curantis consiliũ reuocet, tum solitarius est morbus, ut intẽperies simplex. Comitatus uero quem præsens & continẽs causa intus fouet atque alit, ut obstructio: aut quem horrendum symptoma consequitur, ut nephritis aut dolorem immanissimũ aut sincopen inferẽs. Hæ differentiæ non modo ad simplicem morbum, uerumetiam ad omnia, tum compositorum, tum implicitorũ, distinctorumq; genera pertinent & accõmodantur. Cõpositus morbus appellatur qui ex multis eidem parti insidentibus & quasi cõnexis concreuit unusq; factus est, ut uẽtriculi intemperies calida & intẽperies sicca, quæ unam ut coniugatã, ita & cõpositam efficiunt. Sic ex ulcere & intemperie calida si in eadem sunt parte, morbus fit unus isq; compositus. Quum ab ictu uiolento depressus simusq; factus est nasus, figurę quidem uitium est & naris obstructio, ex quibus compositus est morbus: quemadmodum dimidii digiti, uel dimidiæ linguæ circumcisio, ex numero & magnitudine cõponitur. Quum carneum tuberculum ut narium polypus interiori canali adnascitur, obstructio fit & morbus in numero, unus quidem morbus sed cõpositus, aut certe unicus affectus qui duorum morborum rationem obtinet. Manifeste compositi morbi sunt, phlegmone, œdema,

ſcirrhus,aliiq́ tumores præter naturam: in his enim & intemperies eſt, & uitiata partis figura,plerunque & continui ſolutio. Tot igitur morbus unus differentias habet. Multos porro morbos dicimus, qui multas uariasq́ partes occupant. Atque hi aut impliciti ſunt aut connexi, aut diſiuncti. Impliciti quum uariæ partes quibus inſident in communem uſum, aut functionem conſpirant. Inuoluuntur enim & complicantur, quia uni eidemq́ functioni incommodant: ut pleuritis & aſthma, horum enim ſocietate & concurſu communia quædam emergunt ſymptomata,quæ uix explicari diſiungiue poſsint: ut tuſsis, ut difficilis reſpiratio. Conſequentes aut connexi morbi ſunt, quorum prior poſterioris eſt cauſa. Id bifariam fit, alias ex ipſa morbi natura,quemadmodum pleuritim neceſſario & proxime febris conſequitur,eiq́ connexa eſt: alias ex partium conditione, quarum una cum altera affectum communicat.Id autem trifariam accidit.Primum ex cõmuni partium ſocietate, qua affecto uẽtriculo cerebrũ per neruos,& affecto utero mammę per uenas uitium contrahũt. Deinde ſitu proniore,quo renum uitia in ueſicam,& capitis excrementa in pulmones,in uentriculum,in neruos, & in articulos procidunt,illincq́ ortum habẽt aſtma,tuſsis,paralyſis,dolor articularis. Tertio partium robore,quo ualidior atque nobilior in imbecillã atq́ ignobilem excrementa ſua deponit: ut male affectum iecur in uentriculum,in inteſtina,in alas & inguina, in omne denique corpus:eadem ratione illius inflammationem dyſenteria,& ſcirrum hydrops inſequitur. Ita quidem conſequentes hi ſunt,ut prior poſterioris cauſa ſit,nõ ſua eſſentia, nec

proxime, ſed excrementorum & defluxionis interuentu. Hos idcirco & connexos dicimus, ꝙ niſi ſublato priore uix poſterior eximi poſſit. Qui morbi cõmutatione quadam ſibi ſuccedunt, & quorum prior in poſteriorem abit conſequentes quidem, at raro connexi dicuntur, ꝙ raro prior fit poſterioris cauſa. Hoc modo pleuritim nulla connexione ſequitur peripneumonia, & phrenitim lethargus, & colicũ dolorem paralyſis. Diſiuncti ſeparatiq; morbi ſunt, qui in diſtãtibus ſeiunctisq; partibus conſiſtunt, quarum nec functio nec uſus eſt communis, nec una alteri affectũ confert & impertitur. ut pedis ulcus & renũ obſtructio, linguę amputatio & pedis luxatio. Partis aũt appellatione non eam quã aliquãdo preſſe & anguſte definiuimus, ſed omnẽ ſubiectam ſedẽ ſignifico, in qua quaſi confuſi affectus conſederunt. Quum igitur complures morbi in eandẽ prorſus ſedẽ concurrẽt, compoſitus erit morbus, alias minime. Multiplex autẽ eſt morborũ cõpoſitio Interdũ enim ſimilaris ſimilari permiſcetur, ut calida intemperies ſiccæ: ex quibus coniugata fit intemperies: interdũ ſimilaris cõmuni, quum ulcus eſt cum calore. Tertio inſtrumẽtarius inſtrumentario: vt in digito qui ſupra modum increuit ſimulq; diſtorquetur. Quarto inſtrumentario communis: ut quum accepto uulnere in manus inuertitur. Quinto ſimilaris inſtrumentario: ſic uentriculi aut manus phlegmone, id eſt rubens renitensq; tumor, unus morbus eſt, ut & affecta ſedes una, ſed is ex intemperie, ex uitiata figura & ex latente continui ſolutione compoſitus. Apertius vero tria morborum genera componuntur, quum phlegmone manifeſto ulceri accedit. Poſterioribus modis,

compoſitus morbus non in ſolo inſtrumento, non in ſola parte ſimilari, ſed in utroque collocatur ſedéq; habet: atq; idcirco utriuſq; actionem primum & per ſe ſubuertit, quanquam id ratione diuerſa. At uero in oculo ceratoïdis eroſio, rhagoïdis exitus, pupillę diſtortio, & apparens ſuffuſio, quanquam uno eodemq; tempore conſiſtunt, nequaquam tamē unum conſtituunt compoſitum morbum: ſed ii uere impliciti ſunt, quia diuerſis partibus quum inſideant, uni eidemq; obſunt uidendi functioni. Vniuſcuiuſque particulæ quæ ad inſtrumenti ſtructuram pertinet uitium, totius inſtrumenti morbus cenſetur, quemadmodum ſanè & pleuritis, & nephritis, & arthritis totius ſunt corporis, licet non in toto ſint, nec eidē parti inhæreſcant. Sic ceratoidis eroſio & pupillæ diſtortio oculi ſunt morbi, at nec in toto nec in eadem parte ſiti. Partes quibus inſident inſtrumentum unum conſtruunt, non tamen earum morbi compoſitū unum efficiunt: alioqui fateri cogemur, pleuritim, nephritim, & pedis luxationem unum totius corporis compoſitum eſſe morbum. Quanquam autem hæc uera ſunt, tamen qui in ſimilari parte morbus eſt, non primum, ſed ex accidenti debet inſtrumenti morbus cenſeri. Dum enim manus calida intemperie uel inflammatione citra tumorem laborat, nec inſtrumentum læditur, nec ullus in eo morbus eſt. Vndenam igitur, aut cur illius actio periit? quód inſtrumentum ad agēdum indigeat ſubſidio & bona conſtitutione partium ſimilarium, ſine quibus nihil efficiat. His ergo offenſis inſtrumentum recte nequit functionem ſuam obire: ac tum inſtrumenti functio ſubuertitur, eo tamen haudquaquam primum ac

per ſe affecto: quod etiam ſupra de affectu per conſenſum confirmauimus. Licet autem morbus hic ſimilaris inſtrumenti functionem ſecundario lædat, nulla tamen ratione contra poteſt morbus inſtrumentarius ſimilari parti officere. Neque morbus ſimilaris ꝙ inſtrumēti actionem ſecundario lædat, idcirco morbi cauſa eſt: quanquam enim cauſa omnis ſecundario & per accidens actionem lædit, non tamen contra quicquid ſecundario actionem lædit, morbi cauſa ſtatuitur.

DE MORBORVM CAVSIS.

Cauſarum genera & differentiæ. Ca. XI.

VT philoſophi qui rerum omnium contemplationi dant operam, quàm acerrime in cauſarum inueſtigatione notitiaq; uerſantur, ꝙ nullius rei queat haberi cognitio, cuius ignorata ſit origo: ita & medicis, qui omnia in corporis commoditatem uſumq; referunt, in primis neceſſaria eſt cauſarum quæ morbos effecerunt obſeruatio, ſine qua neque morbos præcauere neque curare licet. Cauſæ quidem genitis ex ſe morbis adeo conſerte cōtexteq; cohærent, ut hos aſsiduo foueāt atque conſeruēt, neque unquam morbi poſsint cauſis manentibus deleri. Quibus non illa empiricorum temeraria & fortuita, ſed rationalis medendi uia curæ eſt, ii efficientes illas conſeruātesq; cauſas primum demoliri & circuncidere contendunt, ut his ſublatis facilior reliqua ſit morborum curatio. Itaque cauſæ omnes perueſtigandæ, quæ ad morborum cognitionē curationemq; in primis ſint neceſſariæ. Earum autem genera quatuor ſunt philoſophis, mate

ria, forma, efficiens atq; finis. Nascentis morbi subiecta materia est humanum corpus in quo (ut supra demonstraui) penitus is insidet: quē admodum & in ære, hominis aut equi effigies. Non enim (quod multos fefellit) uitiosus humor subiecta est morbi materia: quanquam efficiens illius materia quodammodo dici potest. Forma est morbi species in materiam impressa inductaq;. Finis actionum læsio & interitus. Efficiens causa omnium certe præstantissima atque princeps est quæ corpus immutat, deq; optimo ac pristino statu deturbat. Hæc est cuius differentias atque uires scrutari consilium est. Humanum corpus alias à seipso ab insitisq; principiis, alias externarum rerum iniuria lacessitur: hinc efficientium causarum duo fiunt summa primaq; genera, aliæ insitæ sunt nobis & congenitæ, quas ab ipso iam ortu accepimus: aliæ aduentitiæ, quæ in nos iam editos extrinsecus inuadunt. Insitarum aliæ naturales, præter naturā aliæ: utræq; uero aut ex parentum semine, aut ex materno sanguine profectæ. Naturales temporum ætatumq; decursu sensim nos immutant, & sine sensu in extremum senium mortemq; deducunt. Hoc genere est primordiorum, ex quibus constamus repugnantia, & insiti nostri caloris efficientia, qui tametsi nos quoad uiuimus alat, tueatur & regat, nos tamē etiam tempore mutat & conficit, alios quidem ocyus, alios segnius, ut sua cuique stata est uitæ periodus, quam uix quisquam naturæ legibus conficit. Præter naturam insitæ nobis causæ dicūtur, quæ uel ex seminis uel ex materni sanguinis uitio exortæ morbos tandem nobis accersunt. Quale parentum maximeq; patris semen obtigerit, tales euadunt similares spermaticęq;

partes.Bene temperatum temperiem,calidum uero atque ſiccum, aut frigidum atque humidum ſimilem quoque naturalem inſitamq́ tẽperaturam ſimilaribus partibus inurit. Quocunq; etiã morbo pater quũ generat tenet, eũ ſemine transfert in prolẽ: qñquidẽ ex corpore uniuerſo(ut aliqñ demõſtrauimus)deciſum ſemen,tũ morbi tũ cauſæ eius uim in ſe cõtinet. Sic ſenes & ualetudinarii, ĩbecilles:nephritici, arthritici,& epileptici filios uitioſa conſtitutione gignunt, qua tandem in morbos ſimiles, hæreditarios idcirco nuncupatos, incurrant, ut parentibus liberi ſuccedant, non minus morborum,q̃ poſſeſsionum hęredes . Quinetiã maternus ſanguis primum fœtus alimentum, altera eſt temperamenti conſtitutionisq́ cauſa, atque is ſua etiam vitia, at leuius quàm ſemen,in corpus inſerit. Hinc maxima temperamenti vis atque natura ex prægnantis conſtitutione ducitur:& cui cibo prægnans mater plurimum aſſueuerit,is futurus eſt fœtui iucũdus, & vinoſa vinoſum,& quæ medicamentis crebro vtitur, fœtum profert in medicamenta propenſum. Sic & de morbis animaduertimus, ſi grauidam medio geſtationis tempore quartana febris adoritur, partum edi qui diu poſtea quartana febre conflictabitur: atque ſi nono ea menſe pleuritide prematur, prolem gigni in pleuritidem quoque procliuem:quẽadmodum & eius cui abſceſſus ex aure octauo menſe proruperat,filium in omnem uitam habuiſſe purulentas aures . Vnde intelligi poteſt non modo prima conformatione ex ſemine,uerum etiam toto geſtationis tempore, tũ ex materno ſanguine,tum ex aliis humoribus atq; alimentis morborũ procliuitates in fœtũ cõtrahi.Maxima igitur ortus noſtri uis eſt,nec

parum fœlices bene nati. Quamobrem præclare humano generi conſultum uideretur, ſi ſoli parentes bene habiti atque ſani liberis operam darent. Si enim agricolæ ſementem facturi purum ſemen & fętum ſeligunt, experti frugem malam è marcido percipi, quanto id diligentius in procreandis liberis obſeruandum? Iam uero aduentitiæ cauſæ genitis nobis dum extrinſecus occurrunt, alias ſæpe in nobis excitant morborum opifices. Quocirca cauſarum quæ in nobis iam editis morbos efficiunt, alia externa eſt, alia interior: hæc rurſum duplex, antecedens & continens, quæ & proxima dicitur. ut tres ſint omnes efficientes morborum cauſæ, externa quæ & euidens, & antecedens, & continens. Euidens quæ extrinſecus aut corpori aut cōtentis uim infert. Continens quæ in corpore ſita morbo proxime adhæreſcit connexaq́; eſt. Inflicti vulneris gladius idcirco continens cauſa non eſt, ꝙ in corpore non conſiſtat, licet proxima ſit illi. Antecedens quę in corpore prior continente, hanc efficit ac mouet. Euidētes omnium primæ maximeq́; neceſſariæ ſunt, ex quibus cæteræ ortæ defluunt. Illas vulgus in primis ſectatur, quas & uetuſtiſsimi medici ſolas animaduerterunt, obſcuris (ut inquit Celſus) ab arte reiectis.

Ea porro eſt adhæſio copulatioq́; cauſarum, ut continens ex antecedente, antecedēs ex euidente defluat: quumq́; omnes continuatione quadam & ſerie connexæ ſunt, ordine prima eſt euidens reliquarum effectrix, poſtrema eſt continens: quotquot inter has mediæ intercedunt, antecedens appellantur. At non omnis morbus tribus ex cauſis neceſſario ortum habet, ſed alias ex duabus, alias ex vnica. Quum cibi potusq́; immoderato uſu ſumma cumula

tur uenarum plenitudo, quæ has tādem adeo uel diducat uel diſrumpat, uel pleuritis inſequatur, pleuritidis euidens cauſa eſt cibi immoderatio, plethora, uenarum ruptio uel diductio, & ſanguinis effluxio cauſæ dicūtur antecedentes, omnes in corpore poſitæ. At ſanguinis copia lateri impacta putreſcensq; continens, tum illius, tum comitis febris eſt cauſa. Si ad ſtringētium balnearū uſu putrida febris accenditur, hæ cauſa ſunt euidens: cutis adſtrictio, prohibita tranſpiratio cauſæ antecedētes hinc exorta putredo cōtinens proximaq; cauſa. Non poſſum autem in neotericorum quorundam error conniuere, quos tantus ſtupor oppreſsit, ut nulla queant mentis contentione continētem cauſam à morbo internoſcere. Hi ignorata maiorum doctrina ſanguinem lateri impactum, pleuritim, humorumq; putredinem, febrem appellant, quaſi humores particulæ ſint corporis atque in his morbi inſideant. At certe febris nulla in humore, nulla in ſpiritu, ſed in corde corporisq; partibus tota inhæret: hoc tamen diſcrimine, vt in ephemera partium intemperies ex ſpirituum feruore pendeat: in putrida ex humorum putredine: in hectica primum ac per ſe in partium ſubſtantia conſiſtat atque defigatur. In his quæ dixi omnia cauſarum genera connexa uidere licet. At quū Auſtrali ſtatu deſtillatio fertur in pulmonē, eius arterias obſtruens aſthmaq; ingenerās: aut quum motu immoderatiore calculus è rene deturbatus uterem obturat, nephriticumq; cruciatum mouet, duæ duntaxat cauſæ euidēs & continens cōcurrunt: unica uero eaq; euidēs quū vulnus gladii ictu infligitur. Ex quibus intelligitur cauſam externā & euidentē in omni eſſe morbo neceſſariam, neq; corporis neque

cauſarum interiorum firmam conſtitutionẽ, niſi externarum graui impetu, labefactari contaminariq́; poſſe, & de naturali ſtatu vnquam decedere, rurſumq́; continentis quàm antecedentis neceſsitatem eſſe maiorem. Iam vero cauſarum morbos efficientium aliæ ſtatuendæ ſunt differentiæ. Earum quippe vnaquęque interdum per ſe, interdum per accidens opus efficit & edit. Per ſe quidem, quum propriis inſitisq́; viribus proxime nulliusq́; interuentu id præſtat: per accidens vero quum aliud quippiam excitans & interponens idipſum agit. Aqua frigida corpori affuſa id per ſe quidem & proxime nullius interuentu refrigerat: ex accidente autem calfacit, dum contracta denſataq́; cute natiuum calorẽ foras erumpentem intro repellit, qui dein intus collectus & coarctatus, multoq́; pabulo auctus, vi maiore in corporis ſumma remigrat recurritq́;. Intus vero ſcamonium vel reubarbarum corpus per ſe calfacit: at calidam feruentemq́; bilem expurgans, accidente refrigerat. Cauſa porro omnis efficiens triplex exiſtit, aut enim principalis eſt, aut adiuuans, aut ſine qua nìhil efficeretur. Principalis & perfecta, inſita vi etiam ſola id efficit cuius eſt cauſa. Adiuuans ſola quidem nihil efficit, ſed ad efficiendum adiumenta affert. Hęc Gręcis συναίτια, id eſt cauſa adiuuans, & quaſi concauſa dicitur. Tertia efficiendi nullam planè naturam obtinet, neque quicquam in opus confert, ſine ea tamen effici nihil poteſt. Sed hæc perſpicuis exemplis illuſtranda ſunt. In purgationibus quæ arte comparantur, cauſa principalis eſt medicamẽtum proprietate valens adiutrix cauſa illius temperamentum calidum omnibus purgantibus conceſſum, quod & illorum vim corro-

borat adaugetq; : in hoc etiã genere ſunt quæcunque medicamento permiſta illius vìm exacuunt, vt gingiber nardus, eiuſq; generis plurima. Cauſa ſine qua nihil efficeretur, eſt natiuus noſter calor, ſine quo medicamenti vis ſopita in actum haudquaquam erũperet. Et in morborum procreatione, dum frigida cœli conſtitutio deſtillationem proritat in articulos, principalis perfectaq; cauſa eſt frigida cœli conditio, & ſuperuacuorum copia: adiutrix eſt humorũ tenuitas: cauſa ſine qua non efficeretur, eſt articulorum imbecillitas, & viarum per quas humor fluxurus eſt laxitas. In cauſis ſine quibus nihil efficeretur numerari ſolent, locus, tempus, inſtrumentum Cauſa omnis quãdiu operi aſsiſtit incumbitq;, idipſum conſeruat & auget: ſublata vero nihil amplius quicquã efficit. Id eius opus alias perſiſtit ac manet, alias omnino perit, idq; vel breuì vel multo poſt tempore.

Euidentium cauſarum genera. Cap. XII.

QVi firma corporis cõſtitutione ortus & in lucem editus eſt, ſi nulla externarum rerum offenſione laceſsitur, incorrupta ſanitate ad longiſsimum tempus vitam producet. At ſi illarũ immoderatione concutiatur, optimũ uitæ ſtatũ diutius retinere nõ poterit, ſed tandem de illo decidet, ꝓlabeturq; in deteriorẽ, quẽ certe morbũ appellamus. Naturalẽ igitꝰ uitæ curſum cõplebit, qui turbulẽtis externarũ procellarũ fluctibus minime iactabitꝰ. At uero quotuſquiſq; toto uitæ curriculo ex his tutus emergit? Quẽ blandæ uoluptatis illecebræ non aliquando irretiunt? Aut quẽ ſi moderatrix temperantia ſedulo conſeruauit, incõſtãs uolubiliſq; fortuna præcipiti caſu nõ obterit?

Difficile prorſus quæ undique nobis intendūtur retia deſugere. Diſcendæ igitur res omnes & cauſæ, quarum ui aut priſtinum ſtatum retinemus, aut in morbum incidimus. Harū alię neceſſariæ, quæ neceſſario nobis ferendæ ſunt & ſine quibus uiuere non liceat: aliæ non neceſſariæ, quas declinare poſſumus. In neceſſariis ſunt aer, in quo uerſamur, cibus & potus, motus & quies, ſomnus & uigilia, quæ excernuntur aut ſubſiſtunt, & animi perturbationes. Non neceſſariæ uero gladii ictus, ruentis lapidis & beſtiarū occurſus, omniaq́ fortuita. Harū impetus cęci nec arte pręuideri nec declinari poſſunt: illę poſſunt, in quarum obſeruatione ars uerſatur. Earum aliæ corporis ſanitatem tuentur, aliæ depellunt, aliæ reſtituunt. Hinc efficientium cauſarum aliæ inſalubres ſunt, quæ corpus de bono ſtatu deiiciunt, alię ſalubres. Hæ rurſum duplices, uel quod ſanitatem conſeruent, uel quod deperditam reſtituant. Conſeruant quæ moderatæ & corpori ſimiles exiſtunt: reſtituunt quæ ſunt morbo contrariæ, & æqualiter atque is à mediocritate in diuerſum deflexerunt. Hęc opinor perſpicuum faciunt eandem cauſam & inſalubrem & ſalubrem dici, ſed cōparate & quum ad uaria refertur. Eſt enim cauſa ex eorum genere quæ ad aliud referuntur ac pertinēt. Aer temperatus aliæq́ cauſæ ſi æquabiles & moderatę obtigerint, hominem temperatum & bene habitum, qualem acceperunt, tuentur ac ſeruāt. Immoderatæ uero obterunt inferuntq́ morbos. Quem porro morbum inflixerit aer impenſe calidus ac feruens, eundem depellit ſanitatemq́ reſtituit frigidus, qui pari ſit à medio receſſu. Qui huic ſanitatē reſtituit eiq́ ſalubris eſt cauſa, alteri morbum infert, cauſaq́

fit

fit inſalubris. Efficientes hæ cauſæ triplices ad tres quoque artis partes accommodãtur. Conſeruatrices quippe ad eam quæ ſanitatem tuetur: ſalubres ad eam quæ morbis medetur. Solæ inſalubres huc pertinent, de quarum uiribus ſigillatim dicendum.

Qua ratione ambiens aer corpora mutet, & cauſas interiores morboſq; excitet. Cap. XIII.

OFfuſum nobis aerem ſanguine præditorum animantium natiuo calori & ſpiritui, tum conueniens pabulum tum refrigerationem præſtare, fumoſaq; illius ſuperuacanea excipere: his tribus ex cauſis eorum uitæ tuendæ conſeruandoq; calori præfici in Phyſiologia diximus, ubi & illud animaduerſum eſt, aerem nobis circumfuſum arteriarum pulſu corporis uniuerſi calorem, eum uero quẽ ſpirando ducimus unius maxime cordis calorem reſpiratione tueri & conſeruare. Quoad uiuimus neceſſario ſpiritũ de cœlo ducimus, nec animus ſine anima, nec anima ſine ſpiritu & aere teneri conſeruariq; poteſt. Inſpirati quàm circumfuſi aeris tanto maior & efficacior ad immutanda corpora uis eſt, quanto vberius & uiolentius is intro ſubit. Reſpiratione primum quidem os, nares cerebrum, aſperam arteriam, pulmones, cor, omnesq; arterias is conferte implet, ex is dein in omne corpus perflabile mox quaſi momento diffunditur. Quacunque is uel ſubſtantia uel qualitate præditus eſt, ea ipſa primũ ſpiritus, deinde humores, poſtremo partium ſubſtantiam afficit. Serenus, tenuis, purus, beneq; temperatus, ſpiritus noſtros colluſtrat, ſanguinem atte-

nuat, cor exhilarat, mentem ſerenat, corpus omne peruadens raritate diffundit, ſuſcitatoq; calore appetentiam, concoctionem, ſuperuacuorum diſſolutionem expurgationemq; procurat. Craſſus, denſus, caliginoſus, & aliena permiſtione inquinatus, ſpiritus obſcurat, ſanguinem & humores denſat atque labefactat, cor mæſtitia perſtringit, mentem obumbrat, corpus degrauat atque denſat: & oppreſſo atque debilitato natiuo calore concoctionem lædit, ſuperuacuorumq; diſſolutionem cohibet. Qui porrò circunfuſus eſt nobis aer, in intima quæque penetrans contagiōne nos etiam immutat: neque nos ſolum, uerum etiā ſolidiſsima quæque & inanima, ut ligna, ut lapides, & metalla, quæ aliter ſicco, aliter pluuioſo cælo affici notamus. Tanta quidem uis eſt aeris per cuncta rerum meabilis. Huius autem quàm cæterorum, uis maior & efficacior ad morbos infligendos, & plures temporum tempeſtatumq; mutatione, aut ex ſalubri loco in grauem tranſitu, aut exorta intemperie, aut quibuſuis aeris inquinamentis, quàm uictus mutatione morbis pulſantur. Is quippe vnus plurimos pariter attingit, cuius non ut cæterorum incommoda facile declines: in cor uiſcus nobiliſsimum, in cerebrum, in corpus denique omne prompte penetrās ſuis uitiis omnia perfundit, acutorum ferè morborum author. Morborum uero hic opifex eſt uel qualitatum immoderatione, uel ſubſtantiæ uitio, uel ſubita inſolentiq; mutatione. Qualitatum intemperies calidior, frigidior, humidior, aut ſiccior, ſiue a regione, ſiue à ſitu, ſiue ab anni tempore, ſiue a cœli ſtatu talis exiſtit, ſpiritus, humores, ipſumq; corpus immutat. Regio quidem temperata, locus editus, apricus, &

Aeris craſſi et caliginoſi effectus

Aer 3. modis generat morbos.

perflatus, Veris conſtitutio naturalis, ſtatus cœli placidus & tranquillus, ut perflante Fauonio, ſalubritatem bonamq́ ualetudinem tuentur, nec quicquam corpora permutant. Regio feruida & æſtuoſa, locus Auſtro Soliq́ expoſitus. Æſtas ignea & torrida, auſtrinus cœli ſtatus, ſpiritus inflammant, ſanguinem & humores ardoribus extorrent, bilem augent & exacuunt: quibus ex cauſis morbi plurimi hiq́ acuti ſuſcitantur. Sed & poros reſerant patefaciuntq́, corpora laxant & extenuant, eorum ſubſtantiam colorisq́ natiui uim diſsipant: & ſi diu perſeuerant ſenium mortemq́ præpropere accelerant. Regio frigida, locus ad Aquilonem conuerſus, hyems gelida, ſtatusq́ cęli aquilonius, ſpiritus conſopiunt, humores incraſſant, quæ certæ cauſæ acutos quidem morbos reprimunt, ſed diuturnos, deſtillationesq́ concitant. Deinde poros occludūt, denſant firmantq́ corpus, huius atque natiui caloris ſubſtantiam conſeruant & augent, appetentiam præſtant, concoctionem fouent, uitam denique longiſsime protrahunt. Regio humida, locus in Occidentem deuergens, humens pluuioſaq́ conſtitutio, tenebricoſum ſpiritum facit, corpus multo humore ſuperuacuo onerat, cuius copia natiuus calor infringitur, & debilitata cōcoctione cruditates fiūt. Quibus ex cauſis deſtillationes, diuturnæ febres, cachexiæ, ulcera putrida eaq́ curatu difficillima. Quinetiam corpora mollia, laxa infirmaq́ reddit & obeundis uitæ muniis inepta. Regio ſicca, locus arenoſus in ortū apertus ac patens, ſicca cœli conſtitutio, ſpiritus illuſtrat, humores ſupuacuos abſumit, utiles uero à putredine tuetur: corpora dura, ſolida, fortiaq́ efficit, & articulos corroborat. quoniã

tamen illa denſat & humores ſiccos durosq́ reddit, obſtructionum eſt opifex, minus tamẽ quàm ſuperiores infenſa. Tot ergo modis aeris intemperies morborum cauſæ fiunt. Viciata porro aeris ſubſtantia gignendorũ morborum maiorem multo uim obtinet. Hæc licet adeo ſimplex ſit & uniuſmodi, ut fortaſſe corruptioni ſubiecta minime ſit, uariis tamen vndique inquinamentis conſpergitur. Multa exhalatione & caligine humeſcit: terrarum, aquarum, cadauerum, aliorumve putreſcentium expiratione graui inquinatur: peſtilentiæ ſeminibus uel cœlitus immiſsis uel in ſe genitis polluitur labefactaturq́. Hæc igitur una cum aere quem ſpiritu ducimus permanant in omne corpus, & contagione tum ſpiritus, tum humores ſuo quæque modo contaminant, & uarios eosq́ ferè occultos morbos proferunt. Iam uero ſubitæ inſuetæq́ temporum, locorum, tempeſtatumq́ mutationes ſæpe morbos attulerunt, præſertim ſi ex ſalubribus in grauia atque deteriora fiant. Quos temporum mutatio inſigniumq́ ſyderũ exortus tempeſtatum flatuumq́ conuerſio morbos inuehere ſoleat, diligenter quidem Hippocrates & Ariſtoteles literis prodiderunt, omnium certe eam facientes cauſam, ꝙ ex contrariis in contraria, atque etiam ex humidis in calida aut frigida grauis periculoſusq́ tranſitus ſit. Multo his grauior eſt peregrinatio & omnis longinqua traductio, ꝙ unicuique regioni ex ſoli & aquæ natura, ex ſitu & flatibus, quibus iactatur peculiaris ineſt conſtitutio, ſuaq́ proprietas cui non facile ſit aſſueſcere. Sed & quæ ex coarctato concluſoq́ in liberum perflabilemq́ aerem uel ſaluberrimum fit mutatio, imbecillis & his qui ex morbo cõ-

Aeris mutatio p. imbecillis et conualescentib. quo nocua

ualeſcunt ſæpe detrimento fuit: ꝙ repente ac uehementer corpus humoresq́ exagitet. Flatuum porrò effrenata incurſio haud ſecus atque ualida exercitatio corpora fatigat: præter eas quas uel è terris, uel è cœlo qualitates inuehunt. Tranquillus autem aer nulla uentorum ui impulſus, quanquam mitis ac lenis apparet, niſi tamen tempeſtate huc illucq́ iactetur, requietæ & reſtagnantis aquæ more corrumpitur. Ventus uero ſaluber, præſertimq́ aquilonius inſperſa aeri inquinamenta purgat.

Qua ratione quotq́ modis eſculenta & potulenta nos afficiant. Cap. XIIII.

EVidentium cauſarum ordine cibus atque potus locum obtinent ſecundum, eorúq́ uis eſt aeri proxima. Hic quidem celerius ac promptius in plures inuadit, at cibus atq́ potus quoniam permanentem ac inhæreſcentē corpori materiam ſuppeditant, id ualidius cō tumaciusq́ afficiunt. Cibi potusq́ uitia gignē dis morbis pabulum materiamq́ ſuggerunt, è qua & morbi interdum ſponte emanant, nullo euidentis cauſæ impulſu. Imo & quoniam uel ab aere uel ab animi perturbationibus, uel aliis cauſis euidentibus morbi nulli excitantur, niſi conſentiat corporis præparatio, & humorum conſtitutio. Si hæc tota ex cibo potuq́ profecta eſt, maximā hi ſanè in gignendis morbis uim obtinent, Vt ſemel dicam, Vna gula omnium eſt propè morborum mater: etiamſi alius eſt genitor. Quicquid in corpus illabitur, aut temperamento aut materia aut tota ſubſtantia agit nosq́ permutat. Temperamento & qualitate aqua frigida & lactuca corpus refrigerant, illa quidem reipſa, hæc

uero poteſtate : ignis atque uinum calfaciunt, hoc poteſtate, ille energia. Materia agit, quod ſubſtantiæ tenuitate penetrat humoresq; incidit, quod craſsiore materia corpus adſtringit & denſat, & quod uiſcoſum adhæret, aut contra detergit. Tota ſubſtantia quicquid totius ſubſtantiæ uel familiaritate nos alit, uel diſsidio & inimicitia naturam noſtram depeculatur atque depaſcit. Illud alimentum, hoc uenenum appellamus. Totius ſubſtantiæ notionem alibi accurate expreſsimus, demonſtrantes alimentum non quòd uel temperamẽto uel materia, ſed quod totius ſubſtantiæ affinitate nobis familiare ſit, idcirco in noſtram ſubſtantiam conuerti eiusq; molem augere: proinde alimento opponi & è regione ſtatui uenenũ. Hæc quidem ſimpliciter nos immutant: at nõ pauca bifariam alia trifariam. Bifariam acetũ, temperamento quippe & materia, & lactuca temperamento & tota ſubſtantia, panis azymus materia & tota ſubſtantia. Trifariam uinum album quod calfacit, extenuat & alit. Quicquid igitur totius ſubſtantiæ familiaritate in corporis ſubſtantiam conuertitur, alimẽtum eſt, quod uero corporis firmam naturalemq; conſtitutionem quoquomodo euertit, medicamentum. Si quid dum in corpus conuertitur, idipſum pariter afficit atque commutat, alimentum eſt medicamentoſum. Hoc uẽtriculo exceptum uiq; noſtri caloris excitatũ qualitates & uires etiam tacitas & quaſi ſopitas quibus præditum eſt exerit, hisq; uentriculum in quo diutius hæret atque retinetur, exercet: licet ab eo interdum coquatur dometurq;. Eſt ea quippe agentis patientisq; naturalis conſenſio, ut quia mate-

riam obtinent communem, mutuas operas conferant in sese, omneq́ agens agendo nonnihil etiam patiatur ac perferat. At uero si eius quod assumptum est ualidæ uires in domitæ fuerint, nec prorsus uentriculi robore euictæ, eæ uel substantia, uel quoquo uersum expirante uapore, in omne corpus permanabunt, ipsumq́ cor & cerebrum atque uniuersum corpus concutient: ut in meraco uino, in allio, in cæpa, in aliisq́ compluribus perspicue animaduertitur. Hæc igitur dum è uentriculo in intestina, in mesenterii uenas, & in iecur illabuntur, suis qualitatibus quicquid attigerint, imbuunt. Ventriculi quippe calore infracta quodammodo sunt, non tamen prorsus extincta, nec pristinis omnino spoliata facultatibus, sed tum harum, tum pristinæ qualitatis nõnihil etiamnum manet in sanguine, qui & in uenas maiores, & in minores, & in corporis singulas partes effunditur. Quanquam igitur sanguis alimenti ex quo genitus est formã perdidit, qualitates tamen aliasq́ uires quodã modo retinet, easq́ impertit partibus alendis. Quamobrem quod ait Aristoteles, Alimentum initio dissimile, tandem nobis simile reddi, non de omnium qualitatum, sed de substantiæ & formæ potius similitudine audiendum. Etenim lactuca, tametsi coctione mutatur, uentriculum tamen & corpus refrigerat, ex eaq́ sanguis profertur frigidior. Sed & id quod ueterum omnium literis & memoria celebratur, omne alimentum tum calidum, tum frigidum, quum in sanguinem abierit calfacere, ita qdẽ audiri uelim, quia alit sanguinis & innati calidi substãtiam, non autem qualitatẽ calorisq́ gradum augere Quis-

quis enim ex lactuca æq; calidum atque ex vino aut ex allio ſanguinem gigni cenſuerit, omnes efficientium cauſarum vires & naturas euertet. Ergo lactuca frigidum, vinum calidum ſanguinem ſuæq; naturæ conſentaneos profert humores. Azymus panis & caſtanea craſſum atque lentum: vitellus & pullus gallinaceus tenuem: mora, perſica, mala, horariiq; fructus vitioſum, putridum vero quæcunque alimenta iam corrumpi cœperunt. Hinc corporis omniumq; facultatum eius peruerſio. Vt enim calx ad arboris radicem conſperſa fructum accelerat, arborem vero perimit, ita calidius alimentum maximeq; vinum ſuſcitato calore, ſpiritus facultateſq; erigit, mortem vero maturat. Dum enim corporis calorem auget, ſubſtantiam minuit: dumq; innati calidi ſpiritum & calorem halitu fouet, eius ſubſtantiam quę humidum eſt primigenium diſſipat exorbetq;: omnem vitam alacriorem ac vegetiorem, ſed tamen breuiorem facit. Sic ſuæ ſunt vnicuique cibo dotes, ſua ſunt incommoda. Ex quibus intelligitur, non modo ſpiritus & humores quibus conſeruamur, ſed & omnem corporis partiumq; conſtitutionē ab eſculentis potulentiſq; mutari. Hinc intemperies, hinc obſtructio, hinc cacochymia, hinc plethora, quæ vitia grauiſsimorum morborum cauſæ antecedentes continenteſq; fiunt. Neque vero vna cibi potuſq; qualitas, verũ etiam illius optimi quantitas & exuperantia naturæ grauis infenſaque eſt, tum ea quæ receptacula venaſq; ſolum implet, tum etiam quæ vires grauat. Hęc enim quia ſupra vires eſt, neque integre coqui, neque in purum ſanguinem verti poteſt, ſed cruditates multas cumulat, quæ quũ ab inferiore debiliq; natura ne

vt calx fructũ cele= rat et ar= borē perimit ita alimentũ et vinũ quod auget calorem substantiā minuit

queant domari, corrumpũtur morbosq́ generant. De hac recte Hippocrates. Vbi cibus prę ter naturam plus ingestus est, hic morbum facit. Quinetiam ea cibi exuperantia quæ vasa implet, nondum tamen vires premit, licet tota in optimum succum & in sanguinem facessat, tuta tamen non est, sed maxime lubrica & periculosa. Natiuum quippe calorem è sensibus, è mentis & animæ functionibus auocat, occupatq́ in concoctione. Excrementorum flatuumq́ ingentem facit prouentum, quę præ copia non facile excludantur. Omnis generis humores congerit, obstructiones multitudine accersit, vias contrahit, in angustũq́ adducit, omnia arcte coercet ac continet, vix vt quicquam è corpore dimanet. Hac onustũ turgidumq́ corpus ingrauescit, atque etiam si infirmum vietumq́ est prosternitur. quia vero infarctum, compactum, ac minime peruiũ est, nec perflari, nec ventilari potest. Hinc perinde atque à multo oleo lucernę flamma, natiuus calor opprimitur & quasi strangulatur, morbiq́ frigidi (etiamsi calidus cibus erat) succrescunt, quemadmodum ab ebrietate cruditas, cachexia, paralysis, apoplexia. Quumque diutius insedit redundantia, corruptelam demum putredinemq́ acquirit. Quæ autẽ coagmentatione asiduа in summum iam excreuerit, aut extincto natiuo calore inopinata repentinaq́ morte iugulat, aut vasa disrumpit. Quocirca hunc habitum recte commonefacit Hippocrates esse periculosum & sine mora soluendum. Perniciosa admodum sentina est abdomen insaturabile, omnium tum corporis tum animi vitiorum fons atque origo. Non minus acute quàm facete quis intemperantiam medicorum nutricẽ appellet. Cæte

rum quiſquis cibus potuſque moderatus ſit & ad naturam accommodatus, ſpiritus natiuũ calorem,corporisq́ ſubſtantiam tuetur & reficit, facultates omnes earumq́ functiones corroborat,concoctionem, alimenti diſtributionem,humorum æquabilitatem,& excrementorum propulſionem,motus denique, ſenſus mentisq́ uires integras incolumesq́ cõſeruat. Vna temperantia totius eſt iucũdæ ſalubrisq́ uitæ moderatrix. Nulla calamitate uel erumna premetur, qui uitæ fundamentum iecerit temperantiam. Iam uero longior inedia, aut tenuior parciorq́ uictus, non id apte reſarcit & inſtaurat,quod tum natiui caloris,tum circunfuſi aeris ui neceſſario diſsipatur è corpore:proinde ex accidente ſiccat,ꝙ in pabuli penuria,natiuus calor propriam corporis ſubſtã tiam exorbeat. At profecto corpus peruium patensq́ reddit,obſtructiones expedit, flatus, alui fæces,vrinas, cerebri, omniumq́ partium excrementa mouet & excludit. Atque ſi impurũ corpus vitioſo humore perfunditur, cruditates concoquit & emendat, tenues humores ac inutiles exhaurit aut halitu diſsipat:craſſos vero cuique parti tenacius inhærentes proritat atque mouet. Itaque per inediam humorum omnium vires ſe produnt. Bilioſis enim bilis efferueſcit,& quaſi ferocitate exultat quæ ſuo dein furore febrem, oris amarorem, iracundiam, aliaq́ ſymptomata infligit. Melancholicis proprius humor mœrorem & metum incutit, vigilias terrores, oris aciditatem hisq́ ſimilia.Pituitoſis deſtillatio è capite in ſubiectas partes illabitur, & pituita in ventriculum influens,nauſea, cibi faſtidio,vomitione, animi defectione, hisq́ ſimilibus hominem laceſsit. In magna quippe cibi potusq́ parſimo-

nia, vitiosus humor aut in ventriculum irrumpit, aut propria sede solus & purus ferociter subsultat, consueta videlicet alimenti benignitate destitutus. Quapropter qui impuro sunt corpore ægre ferunt inediam, & tamen dum connituntur humoris impetum & ferocitatem frequenti alimento sedare, non se, sed suam ipsi perniciem alunt. Per hos vero impetus si constãter perferatur inedia, quos primũ concitauit, mox certe compescet atque domabit. Leuis inedia bilẽ accẽdit, quã illa tñ perseuerans extinguit, corpusq́; refrigerat. Nã uitiosos humores exterit, suo modo cõcoquit, domat & in uias deducit, per quas naturę impulsu è corpore exturbent. Huius ope aliqñ morbi periculosi & ancipites fęlicẽ eumq́; admirabilem exitum inuenerunt, ad quem ars nulla dirigebat: idq́; multo mitius ac leuius, quàm dum corpus medicamentorum aliena qualitate lacessitur. Si quis obiiciat natiuum calorem per inedias cum superuacuo & uitioso nonnihil etiam utilis puriorisq́; humoris exhaurire, sicq́; uires atterere. Id quidem consentaneum est, neq; ullum flagitium admitti puto, uires sinere aliquantum collabi, ut pariter quod uitiosum est eximaturq́: quandoquidem earum iactura leuis prompte resarcitur. grauior autem omnino metuenda, quam sequitur exolutio. His, opinor, de causis tenuis & admodum exquisitus uictus ab Hippocrate iampridem est explosus: quippe qui tum sanis tũ ægris periculosus existit, si præsertim non modo sanguinem atque carnem, verumetiam popriam solidarum partium substantiam colliquat, & in marasmum coniicit, à quo uix quisquam se recipit. Sed uix eo præcipitãt inediæ. Cæterum, inquit Hippocrates, nõ satietas,

Inediæ leuis commoda

non fames, non aliud quicquam bonum eſt, quod naturæ modum excedit.

Quæ excernuntur ac ſubſiſtunt morborum cauſas fieri. Cap. XV.

SVpra deſcripta cauſarum genera, ſecum humorum uitia & alias qualitates inuehũt in corpus: at quæ deinceps erunt, non extrinſecus, ſed intus è corpore uitia ſuſcitant. Quocirca diſtinctione adhibita illas externas, has autem euidentes cauſas proprie appellemus. Corporis ſuperuacua, quia in corpore continentur & hærent, debent in cauſis antecedentibus haberi: at immoderata illorum uacuatio uel retentio cauſa eſt euidens. Illa morbos infligunt, non ſimpliciter, ſed quia contra naturam & immodice in corpore coercentur. Quæ naturæ legibus è corpore deiici exterminariq́; ſolent, ſi qualia, quantum, & quando oportet procedãt corpus quaſi ſarcina leuãt, idq́; robuſtius & ad functiones aptius comparant. Sin uero ſubſiſtant, morborum cauſæ fiunt euidentes, quæ dein antecedentes contimentesq́; mouent, quarum morbus ſoboles eſt. Naturæ legibus ad uitã neceſſariæ uacuationes ſunt alui deiectio vrinæ è renibus & è ueſica profuſio, ſudor uel uniuerſi corporis exhalatio, bilis flauæ è ſuo folliculo, aut atræ è liene in uentrem effuſio. Aliæ quidem non ſimpliciter, ſed uel in tempore, uel ex conſuetudine neceſſariæ ſunt: ut hæmorrhoidum menſiumq́; eruptio, mucus è naribus & palato, ſputum è pectore, lac è mãmis, ſemen è ſpermaticis uaſis. Horum itaq́; ſuppreſsio, atque etiam parcior & non qualis aut quando expedit facta uacuatio, tametſi uere ſymptoma eſt,

morbi tamen cauſa ſit euidens. Siquidē eorum quæ toto genere præter naturam exiſtũt redundantia naturæ moleſta atque grauis, morborum ſit materia. Nam plerunque natiuum calorem uel premit uel obruit, cuius demum functiones periclitantur omnes. Nōnunquam eorum redundantia corrumpitur, putredinem & alienas qualitates ſortita naturæ corporiq́; graues. Nonnunquam uias corporisq́; ductus obſtruens, alimentorum diſtributionem, & excrementorum uacuationem deiectionemq́; cohibet. In uoluulo, in inteſtini prolapſu, quoniam inteſtinum quaſi uinculo deuinctum & conſtrictum tenetur, fæces præterlabi nequeunt, ſed ſua mole corporis partes ita plerunque onerant, ut uomitione reddantur. Quòd ſi hæ præterea putreſcant, fætore & praua qualitate ſic uniuerſum corpus inquinant, ut etiam ſi illarum curſus redeat, ſæpe tamen inquinatum corpus è uiuis excedat. Nec minus conſpicua hæc ſunt, quũ urina ſupprimitur, aut quum menſes aut mariſcæ cohibentur, quibus mala ſuccedunt grauiſsima. Sic ſuppreſsis uacuationibus neceſſariis uarii omnisq́; generis morbi prodeunt, neque ulla cauſa euidens ad morbos excitandos eſt efficacior. Hanc enim proxime ſequitur excrementorum prouentus, morborum cauſa interior. Magna ſæpe moleſtia torquēt quæ iucunda effrænataq́; uoluptate fuerint aſſumpta. Immodica porrò repentinaq́; uacuatio, etiam ſi eorum ſit quæ toto genere præter naturam ſunt, procreatrix eſt morborum. Hinc cenſuit Hippocrates ſuppuratos aut hydropicos qui uruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua uniuerſim effluxerit, omnes commori. Multo magis periclitantur, quibus aluus im-

modice profluit, aut vrina copioſior profunditur, aut corpus ſudore diffluit. His quippe vires vſqueadeo ſæpe diſſoluuntur, vt ſimul anima deficiat. Nã cum ſuperuacaneis non parũ ſpiritus calor caloriſq; defluit: hinc tũ naturales tũ aĩales functiones langueſcũt, & crudi ac frigidi morbi emergũt. Recte igit eſt ab Hippocrate dictum, Plurimum atque repente vacuare periculoſum eſſe & naturæ inimicum, maxime ſi inſuetum id eſt. Iam vero ſanguinis ex vtero, ex mariſcis, è naribus, aut ex vulnere effuſio, ſi immoderata repentinaq; obtigerit, ocyus multo quàm quiduis aliud, ſpiritus, natiuum calorem, vireſq; diſsipat & exhaurit, quæ in ſanguine & ſedem & pabulum habẽt. Multi quippe, vt ait Poeta, extremam fundunt cum ſanguine vocem. Quibus autem moderatior fit profuſio, his corpora quaſi tabida liqueſcunt, & cruditates, cachexiæ, hydropes, eiuſq; claſsis morbi emergunt.

Motus & quies immoderatior, morborum eſt cauſa Cap. XVI.

MOtus alius naturalis, alius voluntarius. Naturali quidem ventriculus, inteſtina, venę, aliæq; partes omnes alimenta ad ſeſe rapiunt excrementaq; depellunt: & cor arteriæ que ſic aſsidue pulſant, vt nihil intermittant. Voluntarius conſilio voluntateq; ſuſcipitur, qualis eſt muſculorum & neruorum. Hi primum quidem & per ſe imperio voluntateq; mouentur: ab his deinde oſſa, vincula, venæ, arteriæ, carnes, cæteræq; partes, idq; veluti oſſis conſequutione, atque idcirco ex accidente. Motus naturalis nihil defatigat, nec laſsitudi-

ne vnquam intercidit, ſed potius exercendo corpus leuat & exacuit: voluntarius vero defatigat, huiuſq; contentione corpora ingraueſcunt & aſsiduo labore defeſſa languẽt. Hunc proinde quies neceſſario excipit, quæ leuamẽtum & remiſsio quędam eſt laboris. Itaque laboris requietiſq; alternus vſus animanti neceſſarius. Porrò autem arbitrii motus velox eſt aut tardus, robuſtus aut imbecillus, vehemẽs aut leuis. Veloces ſeu celeres motus ſunt, ſaltatio, pilæ exercitatio, digladiatio: & quoſcunque non robur, ſed ſola corporis celeritas exercet. Robuſti & validi ſunt, foſsio, maximi oneris geſtatio & ſublatio, luctarumq; multa genera quæ corporis robore & vehementi niſu, non celeritate fiunt. Vehementes ſunt, graue telum iaculari, diſcum mittere, graui armatura tectum currere aut ſaltare: & quicunque ex robuſto celeriq; conſtant. Hi quidem omnes, quemadmodum & omnis generis exercitationes, & artificum operæ vel labores, animantium viribus eduntur ex hiſq; manant. Sunt & alii qui extrinſecus accedunt, vt nauigatio, vectio, geſtatio, frictio, equitatio, hiſq; ſimiles. Motus omnis animali calorem non extrinſecus accerſit, ſed ex ipſo corpore ſuſcitat, perinde atque ventilatio flammam. Calorem quippe partibus intimis quaſi ſopitum & torpeſcentem excitat, diffundit, foras euocat, in corpus omne & in multo plures quàm dudum partes traiicit. Hic autem concoctionem, alimenti diſtributionem excrementorũ omniũq; ſuperuacaneorum expulſionem iuuat. Quinetiam corporis partiumq; ſubſtantiam perſpicue mutat. Celer nãq; & velox, corpus dẽſat & attenuat: tardus carnem rarefacit & auget. Robuſtus corpus vegetũ durũq;: imbecillus

laxum molleq́; reddit. Vehemens, corpus quidem extenuat & gracile facit, ſed tamen compactum, durum, firmum & uegetum, contra leuis & languidus habitum quidem corporis opimum inducit, ſed languidum, molle eneruatum & infirmum. Hæc quidem præſtat motus quicunque ſuo ſit genere temperatus. Cæterum immoderatus ſiue ſupra corporis uires, ſiue perpetuus nec interciſus eſt, morbos infert. Multa quippe defatigatio ſpiritus uiriumq́; ſubſtantiam exhaurit & diſsipat, tandeq́; corpus refrigerat: muſculorum, neruorū & uinculorum robur diſſoluit, membranas adeo interdum laxat aut diuellit, ut Enterocelem excitat. Sed & uiſcera concutiens, tenues plerunque uenas diſrumpit, ex quibus emictiones, uomitiones & expuitiones cruētæ, pleuritides aliiq́; morbi. Sanguinem uniuerſum ita plerunque in uenis diffundit, ut cōcalfactus liquatusq́; propriis conceptaculis coerceri haud poſsit, ſed his apertis foras excides partibus phlegmonas infligat: aut ſi coercetur, capitis dolores, pulſationes ſynocosq́; febres procreet. Corruptos autem humores, qui alioqui tranquilli, ignobili loco concluſi & quaſi conſopiti tenebantur, quiq́; â natura tempore concoqui, domari ac demum blande excludi poterant, irritat & quaſi in furorē agit, qui poſtea tanquam mota camarina tetro uapore corpus uarie laceſſunt. ſed & ipſi quoquouerſum effuſi ſcabiem, tubercula, omnis generis abſceſſus, putridas febres, alui profluuia, uomitiones, morbosq́; multiplices & uarios inuehunt. Impura igitur plethoricave corpora laborem ne ſubeant. Quies porrò diuturnior & exercitationis intermiſsio, qualem habet deſidioſa uita, inertē calorem, ſpiritus

ritus ignauos, ad omne sensus & mentis naturæq; functiones segniores facit. Corpus vniuersum degrauat, languidum, molle, infirmumq; reddit: vt tandem verum sit quod ait Ouidius. Ignauum corrumpunt otia corpus. Hinc etiam cruditates & obstructiones, & excrementorum prouentus, quæ omnis generis morborum causæ sunt proximæ.

Somnum & vigiliam plerunque morborum causas esse. Cap. XVII

HIs vt viribus, ita ordine connexi & affines sunt somnus & vigilia. Est autem somnus non solum motus, verumetiā sensus omnisq; animalis functionis cessatio, in qua non modo vt in quiete nerui, musculi, artusq;, sed & cerebrum & sensus omnes consopiri solent, estq; somnus omnium quasi perfugium laborum, requies animi, pars humanę melior vitę. hic spiritus labore vigiliisq; dissipatos restituit, aliis videlicet ad functionum frequentationem suffectis. Membrorum sensuumq; defatigationem tollit, naturales functiones maximeq; concoctionem & retentionem corroborat & auget. Tum siquidem natiuus calor minime dispersus, sed circum viscera intro se colligens vegetiorq; factus, in cibi crudorūq; humorum concoctionem validus incumbit. At vero attrahendi expellendiq; facultates per somnū languidiores sunt propterea quod conquiescat mouendi vis solita quidem illis opem ferre quodq; corporis contenta vigiliis atque motu concitata, expeditius trahenti pellentiq; cedant. Quinetiam somnus sanguinis eruptionem, alui profluuium, vomitionem immoderatasq; vacuationes omnes pręter su-

dorem cohibet. Licet enim (vt author eſt Ariſtoteles) corporis ſummæ & extimæ partes in ſomno frigeſcant: tumq; pluribus tegumentis indigeamus: ſudores tamen vberius tandem emanant: quod humores intus concluſi alimenti cōcoctione diſtributioneq; peracta: manifeſte & affatim in extima ſummaq; corporis eruptionē faciant. Invigiliis maior fit per cutē diſsipatio, ſed humorum tenuium: qui obſcure atque ſine ſenſu exhalant. Cęterum ſomnus īmoderatior ſpiritus offundit & obſcurat: omnes ſenſuū mentiſq; vires torpore & ignauia debilitat: calorē obtundit: functioneſq; naturales infringit: crudos pituitoſoſq; humores & omnis generis ſuperuacanea exaggerat. Corpus itaq; refrigerans & humectans ignauum atque iners magis quam quies efficit: deſtillationum: frigidorum diuturnorumq; morborum author. Nihil tam morti ſimile quàm ſomnus: ipſius nimirū imago & ſimulachrū. Vigiliæ contraria atque ſomnus edunt. Etenim ſpiritus ſenſuſq; excitant: promptos: celeres: alacreſq; reddunt: & partium omnium vires omnes recreant & erigunt. Calorem in omne corpus diffundunt æquabiliter: alimenti humorumq; diſtributionem, excrementorum depulſionem accelerant. Et hęc quidem moderatæ. Immoderatæ, ſpiritus exhauriunt, corpus præſertimq; cerebrum ſiccant: & (vt inquit ille) Attenuant iuuenum vigilatæ corpora noctes: ſenſus obtundunt, & mentem perturbant. Bilem inflammant, phrenitidis, continuarum febrium, acutorumq; morborum procreatricem. Natiuū calorem humidumq; primigenium diſsipant, ſicq; læſa concoctione magnus fit cruditatum prouentus.

Animi perturbationes morborum cauſas fieri. Cap. XVIII.

SIquis animi perturbationibus omnino vacaret, poſſet & ſine his integra nihilominus ſanitate vitam traducere: at quoniam nulla diſciplina hominis mores ita temperare & moderari, aut animi impetus ita comprimere & ſedare poteſt, quin ſemper horum procellis & fluctibus iactetur, iure quidem perturbationes inter cauſas euidentes eaſq́; neceſſarias collocantur. Sex autem numerari ſolent, metus, mœſtitia, ira, gaudium, agonia, verecundia. Qua ratione & quibus ex cauſis fiant, & quâm multas comites habeant, ſatis in Phyſiologia perpendimus. Perturbationum animi etiamſi moderatæ ſint, nullus ferè vſus, prçterquam gaudii. Hoc exhilarans cor ſpiritusq́; lætitia diffundit, natiuum calorem ſuſcitat, ſanguinem humoresq́; extenuat, quibus ſalus comparatur conſeruaturq́; ſanitas. Triſtitia nemini frugifera, niſi quis effuſiore gaudio diſſolutus ſit: nec ira niſi ſomniculoſis & inertib9: nec timor niſi temerariis & furibundis: nec verecundia niſi impudentibus & pallore fœdatis. Agonia omnibus aduerſa infenſaq́; eſt. Cæterum hæ modum prçtergreſſæ nos grauiter conuellũt, quippe quç euidentium cauſarum vim adipiſcuntur. Gaudium profuſum ac inſolens ſpiritum caloremq́; tam vehementer è corde in ſumma corporis effundit diſſipatq́;, vt id caloris beneficio prorſus deſtitutum, vel ſyncope vel morte repentina corruat, quod nonnullis obtigiſſe memoriæ proditum eſt, qui tamen o͞ino vel ſenes erant, vel languidi ac imbecilli. Cæteris o͞ibus corpus duntaxat refrigerat. Ira

Gaudij usus
Tristitia
Irę et timoris
verecundię
Agoniae
De morte repentina ex gaudio, et qui adueniat.

vero calorem & ſpiritum è corde etiam foras, nõ vt gaudiũ ſenſim, ſed repẽte permouet Ex hac tamen nemo omnium deprehenſis eſt repente ſublatus, nec diſsipato calore exanimatus, quòd ſoli audaces & robuſti iracundia efferri poſsint,& iis ſolis vbertas caloris circa cor efferueſcat. In his itaque dum cor ira cumulatur & exardeſcit, inflammatus calor in omnia effertur, vt tum homo extra ſeſe percitus feratur. Ea ſpiritus primum, dein humores corpusq; calfacit, inflammat, & plerunque in ephemeram vel in ſynochum agit: aut ſi cacochymia ſubeſt, in putridã febrem, in aliosq; ex bilis feruore & ex humorum confuſione morbos. Timor & triſtitia calorẽ ſpiritumq; intro reuocant, ille quidem ſubito & affatim, hæc paulatim impetuq; nullo. Itaque corporis externas partes refrigerant, nec tamen ut ſomnus aut ambientis frigus interiores calfaciũt, quod is calor ac ſpiritus in cor ſolum recurrat. Ea quidem affectione cor uehementer premi,& ſtrangulato calore pene obrui fidem facit, quod pulſus paruus, tardus, rarus, & imbecillus euadat. Speciatim uero triſtitia corpus omne, maxime uero cor refrigerat & exiccat, ſpiritus innatumq; calorem obterit & offundit, uigilias ſiccitate inducit, concoctionẽ labefactat, ſanguinem humoresq; incraſſat, exaggeratq; melancholicum ſuccum. Quibus ex cauſis corpus atrophia liqueſcit, & in marcorẽ, in aliosq; frigidos morbos præceps ruit. Eadem pericula multo uiolentius euidẽtiusq; timor iniicit, quæ cæco & repentino impetu percellens, non paucis calore cordis uiolẽter ſuffocato uitam ademit. Nam cunctis uires ſubtrahit ipſe timor. Quod timentibus aluus interdum ſoluitur, aut urina profunditur,

Mors ex nimio timore.

non mihi uidetur cum Aristotele indicium esse sanguinis in aluum compulsi, sed potius remeantis in cor. Verecundia porro natiuum calorem spiritumq; in intima primum cogit, eumq; mox sensim foras reuocat, sed blande adeo ut neque cor oppressum frigescat, neque spiritus dissipetur. At uero agonia, id est certamen utroque motu uehementer concutit: quumq; ex timore & ira constet, amborum pericula motu tamen inæquabili intēdit. Quæcunque numerantur aliæ perturbationes animi, in hæc quæ dixi genera coniiciendæ sunt. Excandescentia quidem, odium, discordia, inimicitia, in iram: timor, formido, terror, pauor, exanimatio, ad metum: dolor animi, luctus, mœror, lamentatio, ærumna, molestia, desperatio, ad mœstitiam: lætitia, iactatio, animi voluntas ad gaudium. Neque duntaxat hæ morborum causæ fiunt, verumetiam cura, solicitudo, afflictio, omnesq; animi molestiæ, quas ambitio, auaricia, aut aliud feruentius desiderium inflixit, quemadmodum mentis in rerum inuestigatione assidua comtemplatio acriorve contentio. Harum quippe omniū immoderatione spiritus & calor emarcescūt. De necessariis & euidentibus causis & quibus eæ modis nos immutare possunt, dicta hæc sint.

De causis euidentibus non necessariis Cap. XIX.

CAusæ vero necessariæ quas declinare licet: & quibus nulla necessitate vtimur, ad ea genera quæ supra de necessariis posuimus referri possunt. In ambientium quippe genere collocantur æstuaria quæ corpus, præter modum calfaciunt & excitant, demum

calore diſſipato refrigerant. Balneæ vero aliæ refrigerant & humectāt, aliæ calfaciunt & humectāt aliæ calfaciūt & exiccātiut ſulphureæ, nitroſæ, aluminoſæ, marinæ, quacunque enim qualitate inſignes fuerint, eadē corpus perfundūt. Adhęc unctiones & emplaſtra foris ſuas ēt uires contagione nobis impertiunt, dum eas noſtro calore ſuſcitatas per cutis ſpiracula altius infundunt. Veſtes & tegumenta quibus operimur, interdum per ſe vt calidorum animantium pelles, interdum accidente calfaciunt, quod inſitum corporis calorem retinent nec exhalare ſinunt. Florum denique & aromatum odor omnisq́ fumus aut vapor, ſiue manifeſta ſiue occultavi preditus, dum intro ſpiritu ducitur, luculenter intima quæque mutat. Et hæc quidem in ambientium genere. In eorum autem quæ ſumuntur claſſe, numerantur medicamenta, quæ quoties vel imprudenter vel ex cauſa vorantur, primis, ſecundis tertiisve qualitatibus aut tota ſubſtantia, ſpiritus, humores corpusq́ afficiunt. Inter ea vero quæ corpore excluduntur, non neceſſaria eſt ſanguinis è naribus aut è vulnere eruptio, quæ nimia, calorem, ſpiritus, & vires exhaurit: neque integre ſano erumpentis quoquam modo ſanguinis vlla eſt commoditas. Neque profecto venus quoquomodo ſalubris, niſi cui forte multo iam tempore pręter conſuetudinem ſit intermiſſa. Huic idcirco moderata confert, quòd titillantis aut turgentis materiæ exuperātiā quaſi onus infenſam deponat. Immoderata vero, ſpiritus calorem, humidūq́ primigenium exhaurit, concoctionem euertit, mentem & ſenſus infirmat atque cōuellit, corpus eneruat, emollit, inersq́ reddit. Horum nihil tamen extreme: quandoquidem

veneris modus quidam eſt nec vt cibo ita venere citra deſiderium quis vtitur. Vix quiſquã ſine libidine venerẽ exercet, ſine appetentia plurimi ſupra ſatietatem ſe ſaginant. Proinde cibi quàm veneris crebriora ſunt grauioraq́ʒ pericula. Ad motuum genus accedunt clamores & vociferationes, quibus interdum venæ membranæq́ʒ diuelluntur: eodem & dolores pertinent, diri immanesq́ʒ cruciatus, & externi motus: vt nauigatio, vectio, geſtatio: equitatio: & quæcunque corpus: humores: ſpiritusve durius exagitant. Singula quippe validas ad morbos gignẽdos vires ſortita ſunt. His finitima eſt frictio ſicca: quãquam in corporis ſumma præcipuas vires habet. Deinde attritus: cõtuſiones: caſus: vulnera: ferarum morſus: venenatarum beſtiarum ictus: & quæcunque fortuito in nos irruunt: nobisq́ʒ quaſi fato impẽdent, quorũ periculis corpus varie iactatur. Euidentes morborum cauſas: quarum vi immutamur omnes iam quidem recenſuiſſe videor: quas ſolas veterum imitatione vulgus ſcrutatur: ſedulo rogant vnde morbus vnuſquiſque proceſsit. Ab his autem defluũt gignũturq́ʒ interiores: de quibus proxime diſſerendum.

Nec venus sine desider. nec cibus sine appet. primi de bco.

Interiores morborum cauſæ: quot qualesq́ʒ ſint: vtq́ʒ ab euidentibus defluant. Cap. XX.

CORporis ſpiritus: ſanguis: humores: excrementa: & quæcunque contentorum nomine cõplectimur: interiores quidẽ cauſæ ſunt. Hæ ſi naturæ legibus tenẽtur: ſalubres & ſanitatis cõſeruatrices appellãtur. Sin vero de naturę bonitate multũ decedunt: inſalubres & morborum effectrices. Decedunt autem vel

quantitate uel qualitate, quæ duo vitia illis contra naturam insunt. Quantitatis uitia sunt exuperātia & penuria. Spiritus exuperare quidem non potest, deficit tamen quum magna eius est inopia. Quæ toto genere præter naturā sunt, vt calculus, ut lumbrici, semper dum adsunt exuperant, nunquam deficiunt. Sanguis, humores, excrementa, siue immodice exuperant, siue deficiant, uitio dantur. Solius sanguinis exuperantia, plethora dici cōsueuit. Reliquorum omnium redundantia in cacochymiæ genere continetur. Quinetiam contentorum omnium intemperies, tum simplex tum coniugata, crassities & tenuitas, durities & mollities, lentor & acrimonia, deinde putredo & totius substantiæ corruptio cacochymiæ species sunt. In his igitur contentorum uitiis omnes cōsistunt interiores morborum causæ. Euidentes autem sic illas proferunt. Spiritus quidem innatiq; calidi penuriam ambientis feruor, balnearum, dissipantiumq; medicamentorum vsus, alimenti penuria & inedia, immoderata vacuatio, labor, omnisq; motus vehementior, vigiliæ, insolens gaudiū, venus intempestiua, dolor excrucians. Eædem quum increuerint, sanguinis succorumq; inopiam tandem inferunt. Spiritus, innatumq; calidum premunt & humores coarctant, aer dēsus & caliginosus idemq; gelidus, alimentorū vbertas, excrementorum prouentus, diuturna quies, somnus arctior & profundior, metus & męstitia. Eadem si uiolenta & intempestiua irruerint, haud secus atque laqueus faucibus ceruiciq; iniectus, natiuum calorem strangulant & extinguunt. Spiritus, humores, excrementa, omniaq; contenta putredine contaminant aer putris & graueolēs, ingestorum cor-

ruptio, eorum putredo & inordinatus vſus, excrementorum ſuppreſsio, obſtructio, hincq; cohibita perſpiratio. Quies quoq; & ſomnus idem præſtant, at non niſi ex accidenti & quia excrementa augent. Spiritus & innati calidi, ſanguinis ſuccorumq; totam ſubſtãtiam corrumpunt aer aut peſtilens aut quouis inquinamento contaminatus, hauſta venena, retenti ſeminis aliorumq; ſuperuacuorum pernicies, venenatorum contagio, & uirulentarum beſtiarum morſus. Intemperiem in ſpiritibus in ſanguine, in aliisq; contentis, calidam quidem inuehunt, circũfuſi aeris æſtus omniũq; circunſidentium feruor, & quæcunque cutim coarctant atque denſant. His accedunt, cibi, potusq; calidiores, medicamenta quoque calida & acria, excrementorum ſuppreſsio, obſtructio, atque hinc nata putredo, motus exercitatioq; uehemens, ira & vigilię, niſi extra modum exceſſerint. Frigidam vero intemperiem accerſunt, aeris omniumq; frigidorum occurſus, alimentorum parcior aut liberalior uſus, eorumq; & medicamentorum intemperies frigidior, ingens uacuatio, & magna ſuperuacuorum ſuppreſsio, otium motusq; immodicus, ſomnus metus atque męſtitia. Siccæ intemperiei effectrices cauſæ ſunt, aeris ſicca conſtitutio, & eorum occurſus quibus exiccandi uis ineſt, cibi potusq; tenuitas & inediæ, extenuãtia diſsipantiaq; medicaméta, immoderata uacuatio, motus uehementior, vigiliæ, mœror, cura atque ſollicitudo. Humidioris cauſæ ſunt humidum & pluuioſum cęlum, balneæ dulces præſertim à cibo, potus liberalior, humectantium ciborum copia, excrementorum parcior vacuatio, vita otioſa, ſomnus multus, lætitia & animi tranquillitas. Craſſos ſpiritus

& humores ſimilisq; naturæ excrementa proferunt, cibi atque potus craſſæ compactæq; ſubſtantiæ: vt panis azymus: bubula caro: maiorumq; animantium & piſcium eſus: vinum craſſum ac rubrũ. Idipſum cauſæ omnes quas refrigerare atque denſare recenſuimus ex accidente præſtant. Tenues vero gignunt alimẽta & medicamẽta extenuantia, potusq; tenuis & liberalior. Lẽtos aut acres alimẽta aut medicamẽta hiſce viribus ꝑdita. Nã aĩantiũ extrema piſcesq; complures & caſeus: lentum glutinoſumq; ſuccum reddunt: mel vero: hordei cremor: ſimiliaq; medicamenta: detergentem & minime viſcoſum. Sic ſanè humores excremẽtave dureſcunt aut molliuntur alimentis aut medicamentis quorum talis ſit materia: atque etiam vehementer calidis atque ſiccis: aut impenſe humidis cum tepore. Corporis ſpiritus humoresq; exagitant atque conturbant: quæcunque humores valde extenuant aut inferuorem agunt: & quæ aut ſubito vehementerq; comprimunt: aut vehementiore motu incitant: ut dolor atrox: immodica exercitatio: ira: timor: omnesq; tum corporis: tum animi perturbationes. Ex his ſciri poteſt quàm uariæ ſint euidentium cauſarum vires. Aliæ morbis materiam ſuggerunt: vt alimenta & excrementa: quæ principales ſunt cauſæ. Grauiſsimis proinde morbis maxime obnoxii euadunt: qui gulæ abdominiq; dediti: tempeſtiuam aſpernantur medicationem. Aliæ materiam duntaxat immutant: ſolasq; huic qualitates impertiunt: ut aeris & occurentium intemperies: motus & quies: ſomnus & vigilia: & animi pathemata: quæ rarius morbos excitant. Quot igitur qualesq; ſint interiores morborum cauſæ: &

qua hæ ratione ab euidentibus procedant: omnium denique efficientium cauſarum genera vireſq; ſumus perſecuti.

Quæ ſit vniuſcuiuſque morbi cauſa. Cap. XXI.

NVnc morborum ordine repetito particulatim ſcrutari par eſt quibus ex cauſis vnuſquiſque originem ducat: vt ex earum obſeruatione omnis quæ ad medendi rationem conducit habeatur cognitio. Quum autem morbus alius à ſolis euidentibus externiſq; cauſis profectus ſit: alius præter has etiam interiores eaſq; vel antecedentes vel continentes cauſas habeat: prima quidem vniuſcuiuſque eſt origo diſcenda. Partium ſimilarium: tũ ſimplex tũ coniugata intemperies: earum quoque putredo & totius ſubſtantiæ corruptio: ab euidentibus plerunque cauſis fiunt. Hæ ſiquidem dum blande & æquabiliter in omne corpus irruunt: primum prompteq; ſpiritus: qui in tenui ſubſtantia poſiti omni affectioni patent: ab his deinde humores cæteraq; contenta: poſtremo partium ſubſtantiam quæ ſolidior eſt: quacunque via aut qualitate inſignes ſint: afficiunt. At ſi validæ cauſæ eæ ſint, & diu multòque tempore aſsiſtant: atque iis expoſitum corpus propinquum ſit, idque iam affectioni obnoxium (illa quippe quatuor in omnem rerum actionem concurrant oportet) affectus etiam proxime in corpus immigrabit. Quinetiam ii morbi ſimilares nonnunquã à ſolis antecedentibus, aut à cõtinentibus cauſis emergũt. Etenim vitioſus

putrisq; humor firmius parti adhæreſcens illius ſubſtãtiam tandem corrumpit: quomodo & pulmones & iecur putreſcere perſępe deprehendimus. Sic ſuppreſsi ſeminis & quorũdam excrementorum malignitas in ueneni naturã faceſſens, principum partium ſubſtantiam cõtaminat. Quacunque autem intemperie alienave qualitate ſpiritus, ſanguis, humores, excrementave tenentur, mox contagione corporis partes eadem inurunt, eaq; interdum leui, interdum altius infixa & permanente. Itaque morbi ſimilares alias à ſolis euidentibus, alias tum ab his tum ab antecedentibus continentibusq; cauſis originem habent. Iam de inſtrumentorum morbis. Naturalis partium figura inuertitur aut ſpermatis conformantisq; facultatis vitio, aut membris in partu poſteave dum adhuc mollia teneraq; eſſent contortis, aut ꝙ multo poſt tempore colliſa cõfractave vitioſe coaleſcunt, ſiue medici, ſiue laborantis, ſiue alterius cuiuſpiam inſcitia & errore. Interiores etiam cauſæ plerunque figuram inuertunt, vt tumor præter naturam, ſectio, conuulſio, & reſolutio neruorum.

Concauitatis & meatus vitia quidem multa ſunt, quorum coalitus maxime à cauſa fit interiore, dum capacitatis facies exulceratæ nec bene curatæ, inter ſe glutinantur & adhæreſcunt. Obſtructio ab interiore quoque cauſa, vt à caruncula, à duro tuberculo, à tumore, à callo, à grumo & ab humore craſſo lentoq; interiorem canalem ductumq; infercientе. Anguſtia uero fit uel aliquo extrinſecus comprimente introq; impellente meatuum latera: vel his in ſeipſa concidentibus, idq; cogẽte frigidorum adſtringentium aut exiccantiũ vi. Sed & cauſam ſæpe habent interiore, quum

retinendi facultas validior, meatus eorumq́ oſcula quaſi impetu coanguſtat. Laxitatis cauſæ his contrariæ ſunt, medicamenta aperiẽtia, quæ incidendi, detergendi, expurgandiq́ vim nacta ſunt, & quæ vehementer molliunt atq́ laxant: expultrix quoque facultas ualida aut retentrix imbecilla. Aſperitatis porro cauſæ ſunt, medicamentorum, humorum, & excrementotum immodice acerborum, cuiuſmodi ſunt immaturi fructus, aut acrium, aut abſtergentium uis eouſq́ interdum inualeſcens, vt partes ipſas uel corradat vel exulceret. Læuitatem uero efficiunt cibi potus, humores, tum utiles, tum ſuperuacui pingues atque glutinoſi. In numero autẽ pars quæcunque deeſt, aut naturæ cõformationiſq́ uitio, aut ſectione, aut uſtione, aut putredine, aut frigore periit. Siqua autem ſupereſt & accreſcit, ea eſt validæ naturæ opus, quæ ex utili eaq́ vberiore materia naturale quiddam progignit: eiuſmodi eſt in conceptu ſextus digitus & in adultis tuberculum carnoſum. Ex inutili uero materia fiunt ganglia, meliceri-des, ſteatomata, atheromata, acrochordones, eiuſq́ generis tubercula. Partis porro molem ſupra modum augent, utilis materiæ ubertas & ualida natura, quæ frictione, calore, pice aliiſq́ trahentibus iuuatur. Minuunt uero imbecilla uirtus, & alimenti penuria: & aliæ cauſæ quas diximus de naturali numero nonnihil detrahere. Partem è ſua ſede atque ſitu dimouent uinculorum ſolutio aut laxitas, ut in luxatis, ſiue repentino vehementiq́ motu, ſiue mollientium occurſu fiat: continentium partium diſruptio uel laxitas, qualitas, qualis in Enterocele aliiſq́ ramicibus, & in abdomine diſciſſo: & quum

vulnerato pectore pulmo excidit. Vicinarum autem partium conſenſus deprauatur, quum illæ inter ſeſe cohærent, aut commune illarum vinculum laxatur, intenditur, uel abrumpitur. Continui ſolutionem efficiunt flatus humorve vel exuperans, vel acer, vel pungens, vel exedens: & in cauſis euidentibus motus immoderatior, & quæcunque contundunt, frangunt, vulnerant, perforant, aut vrunt. Atque hæ quidem ſimplicium omnium morborum cauſæ putentur.

Implicitorum compoſitorumq; morborum cauſæ. Cap. XXII.

NVlla cauſa proprio atque vni eſt ſemper addicta morbo, ſed vna eademq; ſimplex morbos plerunque varios infligit. Solis ardor deſtillationem è capite frigidam concitat, ex qua aſthma, arthritis & paralyſis. Idem iecoris bilem accendit & extimulat, cuius febris eſt ſoboles. Sed & cauſæ contrariæ in morbi eiuſdem procreationem ſæpe concurrunt. Vt enim ſolis ardor cerebrum dilatans illiusq; ductus patefaciens excrementa diffundit, fluxaq; reddit, ita frigus immodicum quaſi comprimens & coarctans, illa exprimit, depellitq;. Quum itaque morbi complures erunt, vniuſcuiuſque interior cauſa ſeorſum perueſtiganda: quòd ſi multæ deprehendantur, obſeruandum implicitæ ne ſint an connexæ, anve diſiunctæ: quandoquidem earum nō minus quàm morborum obſeruatio ad curationem confert. Implicitæ vix vnquam ſeorſum eximi poſſunt. Ex connexis antecedens prius quàm conſequens delenda. Diſiunctæ ſeparatim ſigillatimq; tollū-

tur. Quoniam autem tumores omnes præter naturam, morbosq; partium plurimos humorum defluxio parit, quæ & ipsa plurimorum est morborum causa, hoc loco expendendum, quid fluxionem moueat, & in hanc non illam partem deducat. Fluxionis materia sunt, sanguis, bilis, tum flaua, tum atra, pituita, aquosus humor, flatus & quicquid ex his permistis conflatur. Omnis autem materia vel per se & sua sponte, vel impulsa fluit. Sponte, quum vel copiosior est, vel colliquefacta, vel iactata vehementius. Talis quippe nequit propria sede coerceri, sed suopte impetu effluit exciditq;. Impulsa vero fluit aut vi partis expellentis ea quæ tum qualitate tum quantitate molesta sunt, aut vi frigoris, aut adstringentis cuiusdam aut comprimentis robore. Atque hæ causæ fluxionis sunt effectrices. Cur autem in hanc quàm in illam potius partem incumbat, causa est pars vel recipiens uel attrahens. Recipit autem quia imbecilla, aut quia prona & subiecta mittenti. Imbecilla est vel natura, vt cutis, axillæ, inguina, adenes, & alia quæcunque laxa mollisq; genita est: vel morbo, vt quæ contusa est, obtrita, vulnerata, aliove morbo languida. Pars prona fluxioni subiecta est, si vias ad se directas & ingredientes amplas habet atque latas, egredientes vero angustas. Sic ad renes, ad pulmones, ad articulos, ad aliasq; sedes in quas humor illabi consueuit, prona est fluxio. Prona etiam fluxioniq; subiecta pars est, quæ inferiore est situ: quandoquidem materia grauis facilius deorsum fert̄ & in procliue deuoluitur, quãquã & flatus & vapor & tenuissima bilis facile quoquouersum excurrit. Attrahit pars quęq; fluxionẽ dolore, motu, fri

ctione & calore: siue ab interioribus: siue ab externis causis comparata hæc sint. Humor in parte coaceruatur bifariam: congestu & defluxione. Congestus fit partis uitio & imbecillitate: quum allapsum alimentum nec conficere: nec absumere ualens: non pauca inde congerit superuacua: aut quum ualida: ipsa plura allicit: quàm ut possit concoquere: aut quum densior adstrictiorque excrementa nec facile deponit nec dissipat.

10

LIBRI PRIMI DE MORBORUM differentiis eorumque causis, Finis.

DE SYMPTOMATIS ATQVE SIGNIS LIB. SECVNDVS.

Quid symptoma, & qua id ratione á morbo & à causa distet. Cap. I.

ERTIVM nunc genus restat eorum quæ præter naturam nobis inesse proposita sunt, symptomatum nempe atque signorum: quę vt ortu, ita & tractatione morbis succedũt. Licet autem morbi cõpluresq; eorum causæ penitus lateant & intro condantur, syptomata tamen signaq; omnia foras se dant, & conspicua sunt nobis. Alia quidem signi, alia symptomatis est ratio: omne symptoma signum est, non tamen omne signum symptoma. Est autem symptoma, affectus pręter naturam vbiuis consistens. Hic quidem affectus appellatio latius quàm in morbi finitione patet, vt & affectionem omnem cõtineat. Qui præter naturam simpliciter existit, nondum cõtra naturam est, nec corporis functionem vllã manifeste offendit. Morbus & morbi causa à symptomate distant, q; functionem lædant, ille quidem primum & per se, hæc vero per accidens: symptoma neutro modo lædit, quia nondum contra, sed duntaxat præter

naturam eſt. Diſtant & aliter, ꝙ morbus in aliqua corporis parte ſolum conſiſtat, cauſa in contentis, ſymptoma vero tum in vtriſque, tũ in functionibus ipſis. Hac quidem nominis ratione quicquid vel in corporis ſubſtantia, vel in contentis vel in functionibus præter naturam exiſtit, ſi nondum functiones manifeſte offendit, ſymptoma iudicandũ, vndecunq; id originem ducat. Itaque & corporis nigrities ex ſolis ardore contracta, & vrinæ aliorumve excrementorum color odorve præter naturam citra morbum grauis, & leuiuſculi partium affectus, adeoq; tenues vt nondũ functionibus incommodent, ſymptomata ſunt, neque in aliud affectuum præter naturam genus coniici poſſunt. Eſt tamen & altera multo anguſtior huius nominis ratio, qua ſolum affectus præter naturam ex morbo profectus ſymptoma appellatur. Hoc genus vniuerſum morbi ſoboles eſt, quo nihil eorum pertinet quæ modo percenſui: at nihilominus fœdus icteri color, & putrida fœtenſq; deiectio ex febre profecta, & omnis functionis læſio, huius ſunt generis. Cæterum quum morbus vnus alium de ſe proxime gignit, vt dum iecoris feruor uentriculo calidam intemperiem inurit, poſterior affectus ex morbo quidẽ natus eſt, nõ ſimpliciter tamen ſymptoma, ſed morbus appellari debet: ſiquidem in parte inhæreſcit, cuius actionem primum ac per ſe manifeſto lędit. Atque hi ſunt quos ſupra conſequentes morbos nuncupauimus, quorum prior poſterioris eſt cauſa. Quis enim vel mediocriter eruditus ventriculi intemperiem ſymptoma cenſeat calidioris iecoris? Nihil igitur ne diuerſa quidem ratione poteſt morbi atq; ſymptomatis rationem ſibi vendicare, quoniam

Iecoris fervor ventriculi intemperiẽ calidã inurit

neque fieri vllo modo potest, vt vnum quippiam atque idem actionem lædat & nō lædat. Quinetiam quum imbecillum languidumq; iecur male sanguinem conficit, hæmatosis læditur, ex hac deinde corrupti vitiosiq; humores toto corpore succrescūt, qui febres & alios deinde morbos excitant: ipsa humorum corruptio, licet affectus sit præter naturam ex morbo natus, minime tamen symptoma censeri possit, sed morbi causa, ꝙ in contentis subsistat actionēq; ex accidenti lædat. Nihil enim idem possit morbi causa & symptoma dici: quanquam fieri potest vt symptoma alterius symptomatis sit causa: vt quum ex eodē morbo complura symptomata continuata serie defluunt. A frigida ventriculi intemperie concoctio offenditur, ex qua ciborum est cruditas: hinc porrò lienteria, quæ est cita alui deiectio, ab hac demum impedita alimenti in totum corpus distributio. Hac serie quoties morborum, symptomatum & causarum ingens quædā fit concursio magnaq; confusio, morbum neq; symptoma proxime antecedit, neq; causa vlla proxime insequitur: sed ea serie ita semper ex aliis alia nectuntur, vt morbū causa antecedat, symptoma vero proxime sequatur. Quanquā autem idē interdum morbus est & morbi causa, neutrū tamen symptoma dici potest. Nā & morbus morbi, & symptoma symptomatis interdum causa fit: at symptoma neque morbus neque proxima morbi causa esse vsquam deprehenditur. Quamobrem Auicennas tria hæc genera permiscens cōfundensq;, non planè videtur rerum substantias dispertitus. Quum propter ictum dolor acerbissimus phlegmonen parit, symptoma ait morbi cām fieri: at certe dolor ꝓxima cōtinēs ve nō phleg

Symp^a unū is sympt^s alterius causa ēē pot et quō.

mones, ſed fluxionis cauſa exiſtitit, fluxio vero collectionis, hæc demum, quia partem copia diſtendit, obſtructionis, ex qua ſequitur prohibita perſpiratio, natiui caloris extinctio, humorum putredo, ipſa denique inflammatio, quam proprie phlegmonen appellamus. Tumoris igitur principalis cauſa eſt ingens cumulatorum humorum copia, inflammationis putredo, dolor vero incitans duntaxat cauſa eſt, & ſine qua nihil efficeretur. Neruos omnes contendit Auicennas, vt perſuadeat ſymptoma in morbũ verti commutariq́; , quũ capitis dolor ex ſtomachi vitio acceptus diutius perſiſtit. At vero dolor hic ex ſympathia tametſi capiti ſit proprius, nec tamen in morbum degenerat, nec priſtinam ſymptomatis naturam commutat: ſed vel ipſa capitis intemperies, vel alius quidam morbus ex ventriculo contractus, proprium hunc capitis dolorẽ infert.

Tria ſymptomatum ſumma genera. Cap. II.

MOrbum proxime tanquam effectus ſequitur functionis læſio, primum illius ſymptoma idq́; proprium & indiſſolubile, è quo dein alia defluunt omnia. Sunt autem hæc bipertita: nam alia in partium ſubſtantia, alia in excrementis inſident. Itaque tria ſunt omnino ſumma ſyptomatum genera, actio læſa, excrementorum vitium, & ſimplex corporis affectus. Poſteriora duo ex læſa functione, hæc vero ex morbo proficiſcitur. Exempli cauſa vtq́; omnia pateant apertius, obſtructio ſit in bilis folliculo: ſub hoc vitio flaua bilis à reliquo ſanguine expurgari nequit, hacq́; functione læſa bilis cum ſanguine manens in to

tũ corpus refunditur. Hinc cutis fœdo tetroqꝫ colore deturpatur, & icterus fit ſimplex quidem ſymptoma. Hinc etiam vrinæ craſſeſcunt flaueſcuntqꝫ, & alui excrementa albicãt bilis permiſtione deſtituta. Ea igitur ſer ie ſimplices corporis affectus excrementorumqꝫ vitia ab actione læſa proficiſcũtur. Iam vero læſarum functionum differentiæ ex integrarum numero colligendæ. Functionum aliæ animales, aliæ naturales: & animalium aliæ ſenſus, aliæ motus, aliæ principes. Senſus porrò quinque ſunt, tactus, guſtatus, odoratus, auditus & viſus. Principes vero functiones ſunt, phantaſia, intelligentia, & memoria. Harum vnaquęque bifariam læditur, quia aut non fit, aut male: & male rurſum bifariam, aut diminute aut deprauate. Cæcitas viſionis eſt priuatio, hebetatio diminutio, hallucinatio error & deprauatio. His in auditu reſpondent, ſurditas, grauis auditio & tinnitus. Haud quidem difficile ſit iſtorum imitatione cæteras animales functiones læſas, tametſi proprio adhuc nomine caruerint, numerando percenſere, ſi vniuscuiuſque tres conſtituantur differentiæ. Eadem propemodum in læſis naturalibus functionibus numerandis ratio tenenda. Quum pars vnaquæque ſimilaris quatuor tũ facultatibus, tum functionibus inſignita ſit, ſi quamlibet trifariam lædi contingat, quòd vel minime, vel remiſſe, vel deprauate edatur, erunt vniuſcuiuſque partis, vt ſimilaris eſt ſymptomata duodecim. Si eadem quoque ex naturalium inſtrumentorum eſt ordine, quoniam præter eas quibus ſe alit & tuetur, alias etiam toti corpori communes vires accepit, aliis duodecim erit ſymptomatis obnoxia. Vẽtriculi apepſia, bradypepſia, dyſepſia læſæ cõmunis cococtio

nis vitia ſunt:totidemq; & in attractione, & in retentione, & in expulſione conſiſtunt, ſed quibus propriæ appellationes nõ ſuppetunt. quemadmodũ neque læſis functionibus duodecim, quæ illi qua ſimilaris eſt peculiares ſunt. Tot igitur ſymptomatum genera functio læſa comprehendit, quorum alia in alias partes incidunt pro cuiuſque functionibus connumeranda.

Symptomatum quæ tum in affectu ſimplici conſiſtunt, tum in excrementis differentiæ. Cap. III.

SImplices partium affectus præter naturam qui functioni nulli incommodant, ſenſibus fere obuii manifeſtiq; ſunt. Hos proinde ſenſuum quibus percipi ſolent numero, in ordines quinque redegerunt. Aſpectabiles ſunt fœdi colores, quos morbi inflixerunt, qualis flauus eſt in ictero, pallidus in leucophlegmatia & in vitiligine, niger in elephantiaſi. Odoratus ſunt, teterrimi & graues odores, quos axillæ, aures, nares, os, aut corpus vniuerſum expirat. Ad auditũ, referunt̃ ſoni p̃ter naturã, quales ſunt auriũ tinnitus, pulmonũ fauciũq; ſtertores, dẽtiũ ſtridores, ventriculi atque etiã colli rugitus, inteſtinorum crepitus. Ingrati ſapores qui palatum & linguã inficiunt, guſtatu deprehenduntur, cuiuſmodi ſunt oris amaror à bile flaua, ſapor acidus è melancholia. aut ſalſus è pituita. Cutis ſcabra, arida, & rugoſa ſymptomatis inquinatur, quæ tactio percipit. His ergo differentiis comprehenduntur ſymptomata generis ſecundi, quæ ſimplices ſunt corporis affectus. Tertium porrò genus in excrementis ineſt, quæ pręter naturã vitiũ contraxerunt, aut ſubſtantiæ, aut qualitatis, aut quantitatis. Subſtantiæ vitium appella-

mus, quum quod excernitur toto genere præter naturam eſt, vt calculus, vt arenula, vt lumbricus. Aut quum non id quod excernitur, ſed ipſa illius excretio præter naturam exiſtit: vt ſanguinis è naribus, ex auribus, ex ore ſeu ſputo ſeu vomitione, è veſica vel aluo profluens, & quæcũque citra naturæ præſcriptum fit eruptio. In excrementis qualitatis vitia inſunt, quum aut eorum color à naturæ modo recedit, vt ſi vrinarum, deiectionum, menſium, ſputorum, aut vomitionum niger eſt color, liuidus, aut viridis. Quum etiam aut graueolentia ferit: aut ſapor amarus, ſalſus, aciduſve ſubeſt: aut lentor vel acrimonia, & craſsities vel tenuitas, aliave qualitas præter naturam, tum his tum cæteris quę manant è corpore ineſſe deprehenditur. Quantitatis vitium eſt quum iuſtus naturę modus in his minime tenetur, ſed ea vel abundantius vel parcius profluunt. Hæc igitur excrementorum vitia in ſymptomatis connumerent̃, ſi pręſertim ex morbo originem ſumpſerunt. At quæ non hinc, ſed ex alimentis profecta ſunt, quorum vel qualitas praua, vel immodica quantitas permanet, non proprie ſymptomatis annumerari debent. Ipſa porrò excrementorum vitia atque ſymptomata dum præter naturam intus coercentur, nouorum plerunque morborum cauſæ fiunt. Haud equidem ſcio vllane alia cauſa plures morbos procreet, quàm excrementorum prouentus. Symptomatum differentiæ hæ ſunt, iam eorum cauſas breuiter perſtringam.

Læſarum functionum cauſæ. Cap. IIII.

FVnctio læſa ꝑ ſe nulliusq́ꝫ rei interuẽtu ex morbo ꝓficiſcit̃. Morbus aũt ꝙ ſenſum mo

tumq; offendit, vel in cerebro propria facultatis ſede, vel in ſenſus motuſve organo conſedit. Qui facultatem eiusq; ſedem occupat & impedit, aut intemperies eſt, aut continui ſolutio, aut conſtipatio, aut obſtructio, eaq; vel à tumore præter naturam, vel ab influente humore profecta. Ab his ſiquidem coercita facultas prohibetur in ſenſus motusq; inſtrumenta defluere. Qui inſtrumentum, modo partem eius principem & primariam, modo cæteras quæ illi ſubſidio ueniunt, aut quouis modo vſui ſunt, exercet. In primaria quidem (cuiuſmodi in oculo eſt humor cryſtalloides) fiunt intemperies, continui ſolutio, & ſitus mutatio: hic enim ſæpe de ſede propria decedit. In cæteris inſtrumenti partibus, præter intemperiem & continui ſolutionem inſtrumentarii quoque morbi conſiſtunt: cuiuſmodi ſunt pupillæ amplitudo vel anguſtia, humorum penuria vel exuperantia, horum tunicarumq; craſsities aut alienus color, ſuffuſio, vnguis, & quæcunque ob pupillam ſuccreſcunt, deinde vlcera, inflammationes, aliiq; tumores, qui nihilominus & totius oculi morbi ſunt, & ſymptomatum cauſæ. Sic propemodum & aurium obſtructio, vel à tumore naſcitur, vel à tuberculo, vel à ſordibus, vel ab iis quæ in eas incidunt. Narium quoque obſtructio ex attritu & tumore, vel ex polypo fit: & oſsis ſpongoidis obturatio à grauedine. At fœtores iis inſidentes odoratum corrumpunt: quēadmodum linguæ lentor ſalſus, acidus, aut amarus, guſtatus iudicium euertit. Iam vero tactus motusq; ſymptomata, vt ſtupor & paralyſis, fiunt neruis aut refrigeratis, aut vinculo aliove extrinſecus premete conſtrictis, aut craſſo lentoq; humore obſtructis. Hæ cauſæ

ſpiritum & facultatem animalem latius manare non ſinunt. Ita igitur animales functiones cauſæ multiplices offendunt. At vero læſæ naturalis functionis cauſa omnis vel intēperies eſt, vel ſubſtantiæ corruptio: hæc enim vitia, ſimilarem partem actionum opificem inuadunt labefactantq;, neque priuatæ vllius functiones naturales aliis ex cauſis lædi poſſunt: at publicæ, quales in naturalibus inſtrumentis inſunt, aliis etiam quibuſdam ex cauſis offenduntur. Etenim ventriculi, iecoris, alteriusve inſtrumenti ratio ab eryſipelate, à phlegmone, ab aliisq; tumoribus præter naturam interdum peruertitur, hincq; diminuta aut deprauata concoctio hominem fatigat. Quinetiam non ſolum ſimilaris, verumetiam inſtrumentarius morbus attractionem interpellat. Sic tuberculo carnoſo vel alio quouis tumore in gula ſuccreſcēte, quo cibis via præcluditur & intercipitur, vel omnino nulla, vel difficilis, vel deprauata, quaſi ſaltu quodam aut tremore attractio perficitur. Eiſdem ex cauſis & ex flatuum turba præpeditur retentio, nec ventriculus cibos arcte complectitur, nec eiſdem firmiter adhæreſcit. Expulſionem lædunt morbi ſimilares, & viarum anguſtia atque obſtructio. Sed hanc accelerat excernēdorum copia vel acrimonia: craſſities vero aut lentor remoratur. Non aliæ profecto cauſæ quærendæ ſunt, cur alimenti in vniuerſum corpus per venas diſtributio, aut fæcum alui deiectio, aut vrinæ profuſio, aut flauæ bilis in ſuam cyſtim aut denique melācholiæ in lienem expurgatio vitioſa ſit.

Simplicium ſymptomatum interiores cauſæ Cap. V.

AFfectusvero ſimplices ſiue in corporis partibus, ſiue in excrementis citra vllam functionum lęſionem inhęreſcunt, interiores cauſas has obtinent. Color quidem præter naturam, ſuccum & humores de optimo & mediocri ſtatu delapſos, qui vel in cutem ſe extulerunt, vel cũ excrementis excidunt. Fœtor oĩs & graueolentia ſoboles eſt putredinis. Alienus ſapor, aut humoris q in os influit, aut qui excrementis permiſcetur, naturam imitatur. Sonus prẹter naturam, rugitus & murmur, vel ab inſtrumẽtorum fit anguſtia, vel à flatus copia, vel ab eo huc & illuc impulſo. Ex quibus intelligi poteſt horum ſymptomatum quemadmodum & ſuperiorum cauſas eſſe morbos. Naturalium autem excrementorum, vt deiectionum, vrinarum menſium & ſudorum vitiata qualitas, eas cauſas habere putetur, quas nunc ſimplici affectui aſcripſimus. At uero quantitatem eorum ſupra modum augét, vel ingens ciborum copia, vel eorum corruptio & acrimonia, quæ expultricẽ vim ſtimulat, vel lubrica fluxaq; materia, vel continentis facultatis imbecillitas, vel exquiſitior corporis ſenſus, vel impedita alimenti diſtributio, vel excrementa aliunde refuſa, vel corporis vniuerſi colliquatio His enim ex cauſis vrinæ, deiectiones, ſudores atque menſes validius, abundantius, crebriusq; erumpunt. Quãtitatem vero eorum minuunt, alimentorum parcitas, craſsities & adſtrictio, expellentis facultatis imbecillitas, partium expellentium ſenſus obtuſior, viarum anguſtia vel obtura-

tio,immoderata è cutis ſpiraculis facta diſſolutio. Verumenimuero excretiones quæ toto genere ſunt præter naturam alias cauſas habēt. Vt ſanguinis profuſio fit rupta, exeſa,aut aperta vena quæ ſanguinis eſt receptaculum. Rumpitur autem nimia plenitudine & vi cauſarum euidentium quæ ſuperiore libro poſitæ ſunt. Exeditur ab acri & mordaci humore, ſi præſertim ea mollis eſt & tenuis. Reſeratur patefactis oſculis & copia,& tenuitate,& acrimonia ſanguinis, interdum & à natura quæ laceſsita oravenarum diducit,vt iis exigat qcquid eſt moleſtum. Nonnunquam & ſanguis ita extenuatus vt ſeri ſpeciem referat, è venarum tunicis rarioribus atq; laxis emanat. Vomitiones autem mouent cibi aſſumptorumq; copia,contentorum velut bilis acrimonia, & quæ pondere grauant, vt ſanguis vel pituita copioſior quodam loco cōcluſa. Tres hæ cauſæ cerebri deſtillationes , oculorũ lachrymas, expuitionem,gonorrhœam omnemq; ex quauis parte vacuationem contra naturam proritant. Hic nempe continendi facultas excrementorum pondere defeſſa,omnia tandē elabi ſinit : expultrix vero ſtimulata impetu eadem omnia deturbat.

Dolorem ſymptoma tactus eſſe, & quæ illius cauſæ. Cap. VI.

SEnſus vnuſquiſq; rei obiectæ vehementia pulſatꝰ ac dolet:vt oculus nimio ſplēdore, & auris aſpero vehementiq; ſtrepitu. Vnius autē tactus dolores idcirco maxime atroces exiſtũt, ꝙ craſsiſsimus atq; in cōpactiore materia poſitus,primus ſit & oĩum aĩantiũ communis quodq; qualitates in qbus hic verſatꝰ maxime ſint efficaces. Hæ igitur ſiquādo exuperent,&

tactum repente vehementerq́ feriant, dolorē commouebunt. Non ipſa noxiarum qualitatum perceptio, ſed quæ hinc protinus exoritur affectio dolor eſt, quemadmodum & quæ ex inimici conſpectu naſcitur, triſtitia aut ira exiſtit. Vt igitur inimici conſpectus non eſt ira, ita profecto neque rei noxię tactio, ſed moleſtia ex tactione profecta dolor eſt. Itaque vt ira animi, ita & dolor debet tactus ſymptoma cenſeri. Galenus Hippocratis locum exponēs quo dixit omnem morbum vlcus eſſe, dolores omnes non niſi diuulſione & continui diuiſione moueri contendit. Auerrhois Galenū inſimulans ſuadet ſoluto continuo idcirco dolorem inferri, ꝙ praua & nocens qualitas inducta ſit: hanc vnicam & proximam cauſam ſtatuit doloris, quæ vna proximum eſt & proprium tactus obiectum. At vero vtraque ſententia videtur ſophiſmatum ſubtilitate inſtituta. Tactus enim non vnum eſt & ſimplex inſtrumentum, ſed quod in extremorum caloris & frigoris, humoris & ſiccitatis, mollis & duri, aſperi, & lænis, grauis & leuis mediocritate, conuenienti forma atque ſitu conſiſtit. Hunc proinde in Phyſiologia demonſtraui à temperatis ſuiq́ ſimilibus nihil affici, nec ea percipere, à diſsimilibus vero & contrariis varie perpeti, eaq́ non niſi offenſione & læſione ſentire. Quamobrem quicquid ſupra modum calidum frigidum, durū acutum, graue aut multum repente irruet in tactum, dolorem infliget, idq́ qualitatis ſuæ vi & efficacia, q̄ proxima eſt doloris cauſa: nēpe calfaciens, refrigerans, contundens, ſecans, exedens aut diuellens. Itaque doloris cauſam non vnicam, ſed tot nimirum quot ſunt tactus obiecta, ſtatuere par eſt. Quæcunque vio-

lenter & repente in tactum irrumpunt, tandiu ſolum dolorem inferre poſſunt, quandiu agũt & ſenſum mouent: atque cum ſenſus mutatione illius pariter dolor conquieſcit. Licet interdũ ſublato efficiẽte torpor aliquis, (perinde atque in oculo rei viſæ ſimulachrum) aliquantiſper remaneat, obſcuram quandam doloris ſpeciem exhibens, ea tamen dolor haudquaquam eſt. Multæ quidem exiſtunt dolorũ differentiæ, quas inter ſigna demonſtratiua collocandas eſſe duximus. Quamobrem de ſymptomatũ ſummis generibus horumq́ cauſis iſtæc attigiſſe ſatis ſuperq́ videmur, de ſingulis inter particularum morbos paulo poſt aptius dicturi. Nunc de ſignis tradendum.

DE SIGNIS, QVOTQVE SINT illorum differentiæ. Cap. VII.

MOrbi in intimo corporis receſſu conditi, qui neque cerni neque ſenſu vllo percipi poſſunt, ſolis ſignis intelliguntur, quibus tanquam rerum inditiis mens recta ratione ducitur, & in recondita penetrans, quæcunq́ magna obſcuritate inuoluuntur ſic aperit, vt oculis ea cernere videatur. Tanta eſt ſignorũ neceſsitas, vt his ſublatis medicinæ fundamẽta corruant. Quoniam autem præter morbos eos qui de partibus ſingulis poſthac tradẽtur, alii plerũque aut noui aut nouo modo impliciti ingruunt, qui neque literis, neque expreſſis ſignis doceri omnes poſſunt, generalis quędam ſignorum ars iure præmittenda eſt, quæ modum exprimat, tum morbi, tum cauſæ cuiuſque interioris inueſtigandæ. Quum autem tria ſint prima ſignorum genera, hic quidem de inſalubribus quæ morbos eorumq́ cauſas

demonſtrant, in opere prognoſtico de ſignis prognoſticis, in opere ſanitatis tuendæ de ſignis integræ valetudinis diſſerendum. Quicquid igitur ſenſibus noſtris obuium, aliud quippiam latens & occultum comitatur, id illius eſt ſignum. Sic ſymptoma quia conſpicuum interioris occultiq; morbi è quo fluxit, expreſſum eſt ſignum: ſic & cauſa euidens vt vitioſus corruptusq; cibus, morbi quem procreauit index eſt. Eſt autem ſignum genere duplex, demonſtratiuum & prognoſticum. His nonnulli commemoratiuum adiecerunt, quo præterita corporis conſtitutio memoria repetitur. Demonſtratiuis præſens indicatur conſtitutio, prognoſticis futura præuidetur. Signa prognoſtica non continuo vt morbus inuadit, ſed aliquanto poſt tempore ſe proferunt, hincq; mox apparentia & ſuperuenientia nuncupari ſolent. Ea genere quidem triplicia ſunt: alia coctionis vel cruditatis, alia ſalutis vel mortis, alia decretoria, & in vnoquoque genere alia ſalubria, alia inſalubria, alia neutra, de quibus ſigillatim aliquando fuſius diſſeretur. Demonſtratiuorum quoq; alia ſalubria, alia inſalubria, alia neutra. Salubria quæ corporis naturalem conſtitutionem, & bonam humorum commoderationem commonſtrant. Inſalubria alia quidem morbi ſpeciem declarant, vt pulſus frequens, celer, & inæqualis febrem: alia ſedem affectã, vt pulſus durus membranam, mollis & vndoſus pulmones molliorem ve partem affici: alia morbi cauſam, vt plethoræ & cacochymiæ ſigna. In vnoquoque porro genere alia propria ſunt & inſeparabilia, quæ propriam rei eſſentiam perpetuo comitantur, neque poſſunt ab ea ſeiungi. Statim pariter cum morbo inua-

dunt pariterq́ deſinunt, vnde comitantia & ſimul apparentia nuncupantur. Ita quidem lateris dolor pungenti ſimilis, difficilis ſpiratio, tuſsis, & acuta febris, propria dicimus ſigna pleuritidis. Alia dicuntur aſsidentia quę aliàs cum morbo inuadũt, aliàs ſuperueniũt, aliás neque omnino adſunt: proinde nec propria nec inſeparabilia ſunt, ſed multorum communia. Sic dolor ad iugulum vel ad ilia pertingens, & in latus ægrum quàm in ſanum decubitus facilior, non propria, ſed aſsidentia ſunt pleuritidis ſigna: quemadmodum & capitis dolor, qui febri non aſsiduus comes aſsiſtit. Prætermiſsis autem ſalubribus prognoſticisq́ ſignis, inſalubria duntaxat hoc loco exponenda ſuſcipimus.

Signorum inſalubrium quæ morbos eorumq́ cauſas indicãt ſumma genera. Ca. VIII.

TRia corpori præter naturam inſident, morbus, morbi cauſa, & ſymptoma. Poſtremum hoc, quia perpetuo ſub ſenſum aliquem cadit, ſeipſo non aliis ſignis percipitur. At morbus atque eius cauſa interior noſtros plerunq́ ſenſus effugiunt, nec in conſpectũ ſedant, ex ſymptomatis tñ ceu ex ſignis innoteſcunt. Hinc artis medicæ pars maxima opinabilis & cõiecturalis eſt, cuius veritas non aliter q̃ argumentis atq́ ſignis illuſtratͬ. Quoniã autẽ ad curãdi methodũ, non modo morbi ſpeciẽ, verũetiã corporis ſedẽ cui is inhæreſcit, cõpertã eſſe oportet, conuenit vt ſignorũ inſalubriũ alia ſedẽ affectam indicent, alia morbum qui in ea conſiſtit. Sedis affectæ ſigna ſunt, excremẽta, actio læſa, doloris ꝓprietas, ſitus, & propria accidentia. Non ſemper omnia, ſed tamen quædã neceſſario elucet in vnaquaq́ af-

ſecta ſede. Iecur enim inflammari plerunque doloris proprietas, ſitus, & propria accidentia dilucide innuunt, etiamſi nec læſa videatur actio, nec excrementa profluant. Sic factum vlcus exeſamq; venam ſola ſanguinis expuitio retegit, licet cæterorum nihil ſe proferat. Excrementi quidem appellatione tum quod excernitur, tum ipſum excernendi modum complectimur. Quod excernitur, interdum portio quædam eſt affectæ ſedis, quam certo coarguit: nam cartilago tuſsi eiecta arteriam, caruncula in vrinis renes, & ramentum in alui fæcibus, tenue quidem ſuperiora, craſſum & carnoſum inferiora inteſtina exulcerari demõſtrat. Interdum non ipſa partis ſubſtantia, ſed quiddam illi adhæreſcens excidit, vt inteſtinorum adeps: interdum quippiã quod pars affecta complectitur, ſic per acceptum vulnus ſi vrina profluit, veſica, ſi fex alui, inteſtinum ſauciatur. Vulnerato autem pectore ſi ſpiritus efflatur, ſuccingens membrana diuellitur. Excernendi quoque modus affectam ſedem patefacit: nam ex vulnere ſanguis quaſi ſaliendo proſiliens ex aperta eſt arteria: & portio ſedis affectæ ſi pura & ſolitaria excernitur, è proximis eſt ſedibus, ſin vero naturalibus excrementis ad vnguem exquiſiteq; permiſcetur, è diſtantibus atque ſublimioribus eſt. Actio læſa eam partem à qua edi ſolet affici oſtendit, vt cæcitas oculum, ſurditas auditum, cruditas ventriculum. Partis autem affectus propriuſne ſit, an per alterius conſenſum, non ex læſa actione, ſed ex aliis ſignis diſcendum. Quum enim ſolitarius cõſiſtit & perpetuus eſt nihilq; intermittens, neque increſcente alterius partis affectu augetur, ſed quouis alio ſublato perſiſtit, atque illi accommodata præſidia confe-

runt,

runt, proprius exiſtit. Atqui alterius incremento inualeſcit illiusq́ remiſsione miteſcit, nec idoneis ſubſidiis parti adhibitis leuatur, alterius conſenſu fit. Doloris quoque proprietas ſeu ſpecies explicat quæ pars primario ſit affecta: vt dolor pulſans, aut arteriam aut partem arteriæ proximā laborare: pungens membranam: conuellens neruos aut tendones: extenſus venas contundens & profundus oſsiũ membranas: laxus & mollis carnem: grauis & obtuſus viſcera aliamve partem ſenſus hebetioris. Situs porrò tum doloris, tum tumoris, affectæ ſedis eſt index. Nā ſi dolor dextro, hypochondrio penitus inſidet, iecur nō liē: ſi ſiniſtro liē nō iecur afficit. Si dextri hypochōdrii tumor per conſtarũ extrema producitur, iisq́ ſubiectis lunæ figuram exhibet: in iecore eſt, ſi circunſcriptus in ventris lōgum exporrigitur, in rectis eſt muſculis abdominis. Hæc ſignorum genera ſunt quibus affecta ſedes deprehenditur, atque ex his quæcunque propria & inſeparabilia dicuntur, quia maximam demonſtrandi vim obtinent, certiſsima ſunt: aſſidentia vero, quod multorum ſint communia, non paruam interdum dubitationem habent. Iam vero affectuũ ſigna ex eiſdem (ratione tamen paulum diuerſa) depromuntur, præterquam ex actione læſa: hæc enim quæ pars affecta ſit, non quis in ea inſit affectus exprimit. In excrementis igitur ſi partis cuiuſpiam portio continetur, vlcus ſubeſt: vt quũ inteſtini ramentum deiicitur, aut aſperæ arteriæ bronchium expuitur. Si arenæ rubræ ſubſident in vrinis, renes calor exercet. Si alui fæces ſemini cucurbitæ ſimiles exeunt, aſcarides vrgent. Doloris proprietas morbi ſpeciem demonſtrat: vt dolor inflammans calidam intē-

periem, ſtupefaciens frigidum. Dolor pungens, exulcerans, aut pruriens, humoris vel acris, vel ſalſi ſoboles eſt. Dolor diſtendens, vel aquam tenuem val flatum oſtendit in tumore contineri. Loci quoque natura atque ſitus, ꝙ vniuſcuiuſque partis ſui ſint & peculiares morbi. Oculi ſoli ſuffuſione tentantur, renes & veſica ferè calculo; inteſtina lumbricis, non autem ventriculus. Cor nunquam penetrante vlcere, vt neque pulmo neque ſyndeſmus dolore.

Propria tandem accidētia, vt vngues adūci tabem, lingua nigricans ardentem febrem, citrinus vniuerſi corporis color, iecoris, niger vero lienis obſtructionem declarat. Ex iis igitur ſignorum generibus, tū ſedis affectæ tum morbi cognitio capi debet.

Qua ratione ſit affecta ſedes ex ſignis inueſtiganda. Cap. IX.

Omnis inueſtigatio ab eo quod ſenſibus perſpicuum eſt in abſtruſas occultasq; cauſas deducit: quodq; ortu & cauſarum ordine poſtremum eſt, inueſtigatione primū occurrit. nempe aut morbus aliquis manifeſtus, aut certe ſymptoma. Hoc autem ſiue læſa functio, ſiue excrementum, ſiue dolor fuerit, tū ex ſitu tum ex ſpecie nos in aliquam partis affectæ ſuſpicionem primum adducet: deinde percontandum num etiam alia exiſtant ſuſpectæ partis ſymptomata quæ primæ coniecturę conſentiant. Etenim nullum ferè ſymptoma ſolitarium exiſtit, ſed vnius eiuſdemq; morbi multa ſemper concurrunt. Quum igitur omnia quæ tum narrando, tum percontando audita ſunt, in vnius eiuſdemq; affectæ partis ſignificationem congruunt, explorata comper

taq; est affecta sedes. Sin vero illa inter se dissidēt atq; discordát, in alterius partis inuestigationem diuertendum, dum quædam deprehēdatur, quæ certorum signorum testimoniis affecta confirmetur. Si omnium symptomatum significationes eodem pertinent, neque vllum alio quoquam deflectat, pars vnica laborat. De hac præterea disquirendū proprione affectu, an alterius partis consensu laboret, & quænam ea fuerit. Si proprius est affectus, isne etiam primarius sit, an ex alio antecedente profectus. Omniū quippe eiusmodi distinctio in primis est ad medendi rationē necessaria. Quendā (exempli gratia) statuamus de spirandi difficultate quæri. Quū ex ea actione læsa constet instrumentū aliquod eorum quę respirationi inseruiunt affici, perscrutandū quidem faucesne an aspera arteria peculiari vitio tenetur. Si nihil in his apparet, causa aut in pulmones, aut in thoracē, aut in septum trāsuersum, aut in vicinas partes cōferenda. Quū stertor respirando obauditur, & tussis molesta est sine sensu doloris, pulmones in vitio sunt. Quum dolor in thorace premit, idq; circa nothas costas dextri lateris, ex aliis signis dispiciēdus is discernendusq; est. Si enim pungenti similis fuerit cū febre assidua, cū tussi qua maxime cruētum expuitur, pleuritidis est index. Grauis vero cū assidua febre, cū tussi sicca, cōiecturā adfert inflāmati iecoris. Tū igitur obseruandum, num tumor aliquis in dextro hypochondrio lunæ speciem exhibeat, lingua scabrane sit & nigra, sitis inexhausta, ingēs cibi fastidium, vomitus biliosus, frequensve deiectio biliosa, vrina crassa & flammea: hæc enim si extant, iecur phlegmone tentatur. Sin multa desunt, alio referendus est affectus. Rur-

ſum vero exponat aliquiſpiam dolorem obortum ſupter coſtas ſiniſtri lateris. Doloris quidē ſpecie perpenſa, eius regionis loci omnes adeundi animoq́ luſtrandi ſunt, coxendix, muſculi abdominis, lien, colum inteſtinum, & ren ſiniſter, quorum eſt omnium magna affinitas. Hic vero dolor ſi infra deuergens in crus vniuerſum exporrigitur, & inceſſu ingraueſcit, huncq́ deſtillationis ſigna anteceſſerunt, conxendicus eſt. Sin manus contactu vel blādiſsimo deprehenditur, & tuſsi ſternutamento, altaq́ inſpiratione exaſperatur, in muſculis eſt abdominis. Si cum dolore tumor animaduertitur ſiniſtro hypochondrio circunſcriptus, eſtq́ moleſtus decubitus dexter, & flatus plurimi concoctione ſuſcitati, aut ventriculum diſtendunt, aut ructu erumpunt: metus & mœſtitia diu habent, in lienem referendus eſt affectus. Si dolor fixus ex eo cauo quod inter coſtas extremas & coxendicem eſt, vreteris progreſſu per ilia in veſicam fere porrectus, qui aluo ſoluta haud prorſus conquieſcit, vomitioq́ varia eſt, frequens meiendi deſiderium cum ardore, vrina vel ſubſtantia vel contentis à naturali plurimum abeſt, is in rene conſiſtit. Colicus vero dolor & vagus & late diffuſus eſt, qui aluo citata & liquata miteſcit. Ea ſit igitur inueſtigandi ratio. Quum autem res ipſa planè aperteq́ omnibus ſymptomatis inſtructa explicatur, non inueſtigatione, ſed acri duntaxat iudicio tranſigenda decidendaq́ eſt. Vt ſi quis ter quaterve quotidie ſynceri puris circiter ſelibrā ex aluo reddat, interdū cū fæcibus, nonnunquam ſeorſum, nec dolor ſit vllus, nec vnqam fuerit, nec ſitis nec appetentia deiecta, nec febris admodū valida ſed lenta ſolū, nec laborans decūbere cogatur,

id vndenam emanare iudices? Hæc dubitatio aliquando multorum mentes occupauit. At certe ex quodam abſceſſu ſub diaphragmate rupto id effluere conſtat. Non autem in ventriculo aut inteſtinis, quia in his ſine ſenſu eſſe non poteſt. Non in renibus aut veſica, quôd ex his non in aluum, ſed in vrinas contenderet. Non in iecore aut in liene, quia horum abſceſſus laborãtem omnino proſternũt, cum febre ardente, cum ſiti, cum grauibus aliis ſymptomatis Reſtat igitur in ſolo ſit meſenterio, quod pars eſt ignobilis, ſenſus omnis expers: atque in eius parte ima, è qua ſyncerum poſsit inteſtinum rectum confluere. Iamvero ſi multa indicia variaq; ſymptomata ſeſe exhibent quorum nec vires nec ſignificationes in vnam & eandem affectam ſedem pertineant, ſimplex eſſe nequit & vnica ſedes affecta. Hic autem imperiti & artis ignari ſignorum turbulenta concurſione præpediri ſolent, tanquam in nouum, inauditumq; morbi genus incidant. Et reuera confuſos implicitosq; morbos dilucide explicare in primis quidem arduum & operoſum eſt, maxime vero quum affectæ ſedes vicinæ ſunt, & in communem quandam functionem conſpirant, quoniam pleraque illarum ſymptomata communia ſunt. Vt tamen ii ſecernantur explicenturq;, perpenſis ſignorum viribus & naturis, quotquot in eiuſdem partis ſignificationẽ concurrunt, ſeorſum conſtituenda referendaq; ſunt dum tandem conſtet quot partes primario ſint affectę, vt & totidem morbi reipſa deſignẽtur. Quum igitur reſpiratio offenditur, tuſsiſq; vetus fatigat, & ſtertor, & ſputũ copioſum eſt quibus dein lateris dolor accedit: quoniam nec tuſsis illa vetus nec ſtertor

possunt ex pleuritide proficisci, necesse est prę ter latus ipsos quoque pulmones iamdiu obstrui, esseq; asthmati implicatam pleuritidem. Rursum vero quũ dysuria meiẽdo acri dolore & ardore distorquet, si mictiõis initio pus emanet, idq; interdum sponte citra vrinæ profusionem, & vrinæ cursum plerunque intercipitur, si præterea sub emictionis finem dolor acrius vrget, exciditq; non nihil sabulosum aut viscosum, sæpiusq; dolor in podicem incumbit: cui quæso morbi huius primus aditus circumseptus & difficilis non appareat? singulis tamen accurate explicatis varie sedes affectę cernentur, & vlcus in penis meatu vesicæ calculo implicitum. At vero quum affectæ sedes longius dissitæ sunt, quoniam symptomata edunt prorsus disparia, & quæ eodem pertinere nequeunt, earũ secretio diremptusq; multo quidem expeditior, in hisq; morbi euidentiores sunt ac magis perspicui. Vt si purulẽta vrina citra sensum doloris emeitur, idq; cum lumborum dolore, simul etiam fauces ceruixq; tument ac rubent cum vorandiq; labore, atque etiam cum febre: promptum fuerit renis vlcus ab angina secernere. Quoties porro deprehensæ erunt multæ sedes affectę, videndum num vna affectum alteri impertiat, vnaq; alterius causa sit. Tum siquidem connexi morbi erunt aut consequentes. Vtro autẽ genere sint, internoscetur, si exploretur vtra pars sit prior morbo prehensa, & an illius graue quoddam symptoma posteriori incommodauit. Sic quum in hydrope dextrum hypocõdrium tumet ac renititur, difficilisq; est sinister decubitus, & icterus multo ante tempore animaduersus, connexi morbi iudicentur, iecoris scirrhus & hydrops, atque ille posterio-

ris causa. Sic & quum impurum multoq; humore vitioso perfusum corpus, nephriticus cruciatus in febrem pręcipitat, nephritis febris causa statuitur. Pleuritidi autem febris connexa est ferè syptomatica: at siquando pleuritim præcessit, primaria est, illi tum quidem implicita, non tamen connexa, quod eius causa minime sit: atque hos consequentes appellamus. Non enim qui prior est affectus, sed qui in posteriorem vim obtinet, illius est causa: nec si post alium, idcirco ab eo fit.

Qua ratione morbus eiusq; continens causa peruestigetur. Cap. X.

PErspecta affecta sede quis deinde in ea affectus sit quærendum. Hic autem quoniam ex doloris proprietate & situ atque excrementorum genere cognoscitur, de affecta sede roganti multa etiam de affectus specie sese exhibent, iisdemq; signis ambo plerunque innotescũt. Interdum sedes affecta, interdum affectus ipse conspectior atque manifestior est, vt excreto pure abscessus, sanguine vlcus intelligitur, etiamsi nondum constet quæ pars laboret. Itaque his quæ dicta sunt signis exquisite noscendum quisnam affectus in laborante consistat, siue similaris, siue instrumentarius siue communis sit. Deinde vero simplexne is sit, an cõpositus: si compositus sit, ex quibus constet: vt si renis intemperies sit calida, an cum ea vlcus etiam consistat. Atque siue simplex siue compositus sit, scrutandum prætererea sitne solitarius & sine fouente causa (hic enim expeditius sanatur) an causa interior comitetur: quum enim ea in primis summouenda sit curationẽ difficiliorẽ habet. Quocirca post affe-

ctam sedem & morbi speciem, causa omnis interior peruestiganda, primum quidem continens & ꝓxima flatusne sit an aquosus aliusve humor, & pituita, sanguis bilis flaua, aut bilis atra, aliudve præter naturam, vt calculus, grumus, lumbricus, excrementive genus. Id autem indicant partis color & natura, doloris species, excrementi genus, & quæ de humorum dominio mox afferentur. Aliæ siquidem partes aliis gignendis coaceruandisq; excrementis comparatæ sunt, iecur bili flauæ, lien atræ, ventriculus, intestina & cerebrum pituitæ, renes & vesica calculo, intestina lumbricis. Pars quæ præter naturam aut consuetudinem incaluit, si rubet sanguine, si flauescit bile prætermodum perfusa est: quæ friget, si albescit pituita, sin liuet melancholia grauatur. Dolor acerrimus est à bile, mitior à sanguine, hebes à melancholia, à pituita, ab aqua & à flatu, nisi cum copia vehementer distendũt. Quæ ex affecta sede prodeunt, si portio quædam sunt cõclusæ materiæ, vel colore vel substantia quęnam ea sit exprimunt. Ex his igitur quæ proxima & continens morbi causa atque materia sit intelligitur. Deinde vero quærendum solane ea sit atq; solitaria, an ab antecedente quapiam foueatur. Quæ solius laborantis partis vitio quasi congestione quadam coaceruata est, solitaria censetur. Quum vero vel corpus vniuersum, vel pars aliqua humoris copia premitur, hancq; exuperantiam quasi molestum onus excutiens in partem laborantem deponit, tum quidem antecedens causa subest continentis comes: duplexq; interiorum causarũ genus adest remediis profligandũ. In his porro diligenter internoscendum quæ pars in laborantem superuacua deponere solet: & quæ

materia quiſve humor, tum ea in parte, tum in vniuerſo corpore plurimũ abundat. Quoniam igitur ſæpius ex vniuerſo corpore in affectam partem vitium incumbit, atque etiam ſi nihil incumbat, niſi tamen perſpecta corporis totius & viſcerum conſtitutione, nullius partis affectæ curatio recte ſuſcipi poteſt, hoc loco ſubiicienda ſigna ſunt, ex quibus vniuerſus corporis ſtatus intelligatur, & quis maxime humor in eo dominetur & exuperet.

Signa vniuerſalia cauſæ antecedentis, & quis humor dominetur in corpore. Ca. XI.

EOrum quæ toto corpore exuperãtem humorem indicant, alia abſolute ſigna, alia ſigna ſunt & cauſæ. Signa quidem ſunt, corporis facieiq; color & habitus, animi mores, inſomnia, quæ excernuntur, vt vrina, deiectio, ſudor, ſcreatio, & quæ vndelibet exeunt: functiones tũ naturales, tum animales, vt concoctio, ſomnus, atque pulſus: & quæ lædunt aut iuuant. Signa & cauſæ ſunt, totius laborantis natura: iecoris q; ſanguinem humoresq; progignat, & cordis cuius vis toti impertiatur corpori, temperamentum: principalium viſcerum conſtitutio, parentum vitia, ſuppreſſa quædã vacuatio conſueta, viuendi conſuetudo in cibo atque potu, vitæ & exercitationis genus, ætas, regio, anni tempus, cœliq; ſtatus. Deinde & præteritorum morborum quibus plurimũ conflictari conſueuit recordatio. Faciei igitur corporisq; color & habitus quis maxime humor in toto dominetur palam faciunt, quandoquidẽ humoribus ſimilis color effloreſcit: quum præſertim nec in altum corporis vel frigore, vel timore, vel triſtitia compulſi ſunt:

nec in cutem violentius irruerunt, vel ira, vel pudore, vel æstu, vel balneo, vel exercitatione immoderata. Ergo si horũ nihil corpus vehementer afficit, certissima est dominãtis humoris ex colore cognitio. Nec minus quidem certa ex habitu & mole corporis. Εὐεξία quippe, id est bona habitudo quæ in molis corporeæ mediocritate consistit, succorum probitatem atque mediocritatem ostendit. Καχεξία vero & ἀτροφία κακοχυμίαν, ut εὐσαρκία sanguinis copiam. Hæc autem coloris habitusq; indicia, tum in vniuerso corpore tum maxime elucent & leguntur in facie. Quippe quæ omnium corporis partium vna cutem obtinuit á subiecta carne minime diuulsam, & quæ non aliud esse deprehenditur quàm summa & extima corporis portio resiccata. Proinde quæcunque in corporis molem effunduntur, conspectius & dilucidius in facie quàm in reliqua corporis cute efflorescunt. Si icteri iacta sunt rudimenta, prima facies flauescit: si arquati nigri, liuescit: si elephantiasis, cum liuore crassescit & extuberat piliq; decidunt: si luis venereæ, pustulis fœdatur: si leucophlegmatiæ, pallescit ac tumet: si pulmones inflammantur, rubore perfunditur: si iecur aut lien obstructione scirrhove tentantur, obscuro colore marcescit, si phthisis est, cadauerosa euadit: si quod denique animi pathema premit, quot animi motus, tot commutationes & significationes erunt in facie. Sunt & qui ex vnguium colore de humorum corporisq; constitutione pronuncient: sed multo obscurius quàm ex facie. Vt igitur uultus imago est animæ, ita facies index est & quasi sermo quidam tacitus, non modo perturbationum animi, sed & interiorum corporis affectuum.

Vultus est imago Animi et facies est index et quasi sermo tacitus omniũ perturbationũ Animi

Mores autem & impetus animi, nisi longo philosophiæ vsu sedati sint, humorum affectuumq; corporis certi quoque sunt indices. Quum enim tres animæ partes, sentiens, concupiscibilis & irascibilis, omnino brutæ sint plurimumq; affinitatis cũ corpore obtineant, necesse est eius in quo penitus demersæ sunt, naturam & uires sequantur. Sanguineo & adolescenti lętitiæ & hilaritatis plurimũ inest, omniaq; tanquam florescente. Vere iucunda obuersant̃ & arrident: seni & melancholico eadẽ tristia & horrida, qualia visuntur autumno inclinante & senescẽte anno. Eam autem varietatem non res ipsa quæ spectatur, sed æstimationis discrimen facit, quæ corporis naturam constitutionemq; imitatur. Quæ huius palato sapiunt & voluptati sunt, alteri sæpe ingrata sunt & iniucunda. Hic veneris illecebris incitatus furit: ille nullo vnquam illius stimulo lacessitur. Huic sensus hebetes, tardi & pingues, illi, acuti, veloces & expediti. Ingeniũ vni eximium, alteri mens tarda. Ille iracundiam sæpe exercet, hic cohibet: ille iratus, hic propitius & quietus. Ille tristis & mœrens, hic hilaris & lætus. Ille elato & insolenti animo, hic abiecto & demisso. Quum tãta morum dissimilitudo & varietas citra occasionẽ cernatur, unde causa nisi à diuersa corporis natura quæri potest? Morum quædam semina nobis inseruntur naturæ primordiis consentanea. Sunt autem ea primordia, tẽperamentum & vis illa præstantior quæ nos conformauit. Calidi & sicci, cõcitato celeri expeditoq; animo & corpore sunt: at non idcirco prudẽtes. Frigidi ac humidi, hebeti atque tardo. At multo efficatiores ex abditiore & p̃stãtiore illa facultate mores edũtur, quos ex faciei figura & cõformatione indicari

author est Aristoteles. Inferior maxilla magna hebetes ac tardos, breuis ac parua solertes & ingeniosos ostendit. Frons magna segnes, rotonda iracundos. Aures magnæ & erectæ stupidos ac bardos, paruæ versutos & fallaces: horum plena est φυσιογνωμονία. Præter mores cuiq; à natura insitos, alii ex victu, alii ex disciplinis accedunt. Vt enim vinum immoderatius alios in melancholiam, alios in furorem agit, & delirio à sensu mentis abstrahit: vtq; aqua vel lactuca furoris impetum comprimit ac restinguit, nasturtium aut allium somnolẽtos efficit, hyoscyamus dementat: ita quidem & multo efficacius humores qui præter naturã exuperant, nos in mores suæ naturæ consentaneos inducunt. His ex causis dissimiles sunt hominum mores, & vnius eiusdemq; adeo plerunq; varii, vt à seipso plurimum distare videatur. Hinc quoque phrenitis, furor melancholia. mœstitia, metus, iracundia, morositas, aliaq; animi symptomata, præter consuetudinem & citra euidentem causam irrumpunt. Quamobrem diligens morũ obseruatio morbos sæpe detegit aliis quibuslibet signis incõprehensos. Ieiunis autem sub lõga inedia maxime conspicui sunt mores. quum humor syncerus & impermistus viget & exultat, nondum alimenti benignitate repressus. His finitima est insomniorum ratio. Quum enim per somnum sopitis colligatisq; sensibus, externarum rerum occursu animus haudquaquam pulsetur & occupetur, tum sanè multo maiorẽ vim quàm per uigilias humores animum exercẽt. Lacessitur autem per somnum animus tum reconditis reseruatisq; spectris eorum quæ frequẽtibus actibus per sensus altius irrepserũt, tum aliena corporis constitutione. Nam in-

ſomniorum cauſæ ſunt, quæ attentius videntur & audiuntur, & quæ curæ ſunt, & tacita corporis conſtitutio. Quæcunque igitur inſomnia nequeunt ad præcedentem meditationem referri, ex corporis ea ſtatu originem habent, eiusq; ſunt indices. Quicquid enim corpus vehementer in ſomno premit, quandam de ſe imaginem animo exhibet, & inſomniũ facit. Famelicis epularum, ſitientibus potionum ſpecies ſeſe dormientibus offerunt: & ſeminis copia turgentibus ſæpe obuerſantur mulierum formæ. In ſomnis graue quoddam pondus geſtare, aut arctius premi videtur, cui corpus humorum ſarcina onuſtum eſt. Et ex altiſsimo loco in profundum præcipitari, cui caput humore multo conſertum epilepſiam, vertiginem, aut appoplexiam minatur. At volare, aut celeriter currere, cui corpus leue ac purum eſt, aut caput tenui vapore perfuſum. Somnium ictus aut vulneris quadam parte accepti, in ea doloris morbive cauſam ineſſe portendit: quemadmodum graueolens odor humorum putredinem, iucundus puritatẽ. Itaq; vt deliriis, ita & inſomniis conſtitutioni noſtræ conſentaneis animus concutitur. Quæ porrò è corpore defluunt & excidunt, quia vel humorum portiones, vel partium excrementa quædam ſunt, eorum ſanè in quibus hæſerunt naturam quodammodo retinent, & eam quum foras excidunt nobis ob oculos proponunt. Vomitio ventriculi, lienis, cauorumq; iecoris: alui deiectio horum atque inteſtinorum, vrina venarum, ſudor corporisq; halitus ſummarum partium index eſt, non modo quæ conſtitutio ſit, ſed & qui humores exuperent ſignificans: quemadmodum nariũ mucus cerebri: ſputum pulmonis eſt indiciũ.

Insomniorum causæ et alia notata.

Pulſus vt cordis & arteriarum, ita aliarũ quoque affectarum partium quæ cordi ſocietate quadam iunguntur notá exhibet. Etenim humorum qui tum in vaſis, tum in aliis ſedibus exuperant vaporatione tentatur & afficitur, atque pro cuiuſque humoris conditione ſe gerit & pulſat paritérq; arteriæ omnes. Harum igitur pulſus dominantis cuiuſque humoris certus eſt nuntius, ea quidẽ ratione quam poſtea trademus. Rerum autẽ externarum vſus quaſi tentans & periculum cuiuſque naturæ faciens, quæ corporis humorumq; conſtitutio ſit, exprimit. Bona conſtitutio in omnium extremorum medio poſita, quoniam firma exiſtit, omnes externas iniurias peræq; feret, nec niſi ſumma illarum exuperãtia offendetur. Vitioſa quæ tamen natiua eſt, & nondum naturæ limites egreditur, omnino ſimilibus gaudet, vt quibus ſuſtinetur atque conſeruatur: ſimilibus vero exuperantiis atq; omnibus contrariis offenditur, ꝙ eorum vi de ſtatu ſuo naturali deiicitur. Quæ autem præter naturam & morboſa iam eſt, tum omnino ſimilibus, tum etiam exuperantibus læditur, ꝙ horum vi multo magis de priſtino & naturali ſtatu recedat: contrariorũ moderato uſu iuuatur, quæ ſenſim ac blande in natiuum ſtatum reducunt. Omnis autem immoderatio & exuperantia grauis. Sic ergo ex facili difficilive cuiuſque, tum aeris, tum cibi aut alterius externæ cauſæ tolerantia, corporis humorũq; conſtitutio coniicitur.

Quæ ſigna ſint & cauſæ. Cap. XII.

IAm vero euidentes cauſæ morborum effectrices magnam quoque ſignorum vim obtinent: quos enim morbos quaſq; interiores

causas genuerint necessario commonstrant. Harum aliæ insitæ sunt & congenitæ nobis, aliæ ascititiæ. Insitæ sunt temperamentum, & totius natura à parentibus suscepta. Ascititiæ vero, ætas, ambiens, aer, victus ratio, vitæ genus in exercitatione & studiis & perturbationibus animi positum, vacuandorum suppressio, & prægressorum morborũ conditio. Euidentes hæ causæ tum sibi consentaneos humores, tum morbos qui horũ uitio succedũt nobis ingenerant, qui & illarum animaduersione protinus innotescunt. Insitum corporis totius tẽperamentũ iecoris atq; cordis naturã ferè imitatur. Quum enim musculorũ oĩumq; partium quæ ad cutẽ summamq; corporis accedunt, substantia è iecore alimẽtũ, è corde spiritum caloremq; sumat, atq; ex his quodammodo cõstet, eorũ prorsus conditionẽ naturamq; retineat necesse est. Quibus iecur natura calidum est, iis venarum inest amplitudo, eaq; maior si humidũ simul sit: at si siccum simul est, durities quædã existit. Quũ enim venæ quasi propagines sint è iecore profectæ, illius nimirum insitã temperaturã sequuntur, eamq; nobis ob sensus exponunt. Venter deinde & ilia pilosa sunt, & magis quũ etiam siccũ id fuerit, minus vero quum humidum. Contra autem quibus iecur frigidum est, venæ angustæ apparent, etsi humidum simul est, molles, sin vero siccum durę: venter & ilia glabra pilisq; nuda. Si cor tẽperamẽto calidũ est, pulsus magnus, velox & frequẽs existit: si pariter siccũ est, durus: sin humidũ, mollis. Spiratio pulsui quodã modo similis est, dũmodo thoracis cõformatio atq; magnitudo cordi ꝓportiõe respõdeat. Aĩus quoq; amplus est & excelsus, p̃sens & acer audax, iracũdꝰ: quũ simul siccũ id erit, tardior

quidem,ſed ferocior nec facile placabilis, quũ humidum,promptus,placabilis ac minime ferox.Thorax quoque hirtus eſt & magis in ſicco,minus in humido. At vero ſi cor temperamento frigidum eſt,pulſus ineſt paruus,atque his quidem mollis ſi humida temperies, durus ſi ſiccitas comes eſt.Reſpiratio pulſui perſimilis, niſi quum thorax à cordis commode ratione recedit. Animus humilis ac demiſſus, propitius, in iracundiam minime propenſus: idq; cum metu & ignauia ſi pariter humidum eſt, ſi ſiccum, cum pertinacia. Pectus glabrũ & pilis nudũ, magis in humido, minus in ſicco. Sic igitur ex cordis iecoriſq; ſignis de totius corporis temperamento iudicium fieri poteſt. Præterea vero ex calore, ex mole, ex colore & pilo. Corpus enim quodcunque calido eſt temperamento, tangenti etiam calidũ apparet,acri quidem & mordaci calore, ſi ſimul ſiccum eſt: blando & halituoſo ſi humidum. Piloſum quoque id eſt, magis quidem quum etiam ſiccum,minus vero quum humidum. Temperamento proximas vires habet corporis principumq; partium natura à parentibus inducta.Temperamenti notæ interdum fallunt: ac tum ſi forte perſpectum ſit quales erant parentum naturæ, quo maxime tempore genuerunt, conſpectius erit prolis temperamentum: neque temperamentum ſolum, verumetiam omnis illius natura, & quas in ſe partes validas, quas imbecillas illa obtineat, & quibus cumulandis humoribus, quibus morbis ſit opportuna. Nam parentum ſemina atque etiam prægnantis victus, principũ partium totiuſq; corporis naturam conſtituunt.Cauſę porrò aſcititię multo poſt tempore genitis iam nobis hos illoſve humores exaggerant:

gerant: quandoquidem ætas, ambiẽs nos aer, alimenta, vitæ exercitationisq́ genus, animi pathemata, vacuandorum ſuppreſsio, humores morbosq́ generant in nobis ſuæ naturæ ſinitimos, quorum etiam notæ, hac ratione quã in ſingulis ſubiiciam, conſpicuæ ſunt.

Signa plenitudinis. Cap. XIII.

PLenitudo quidem ſtatuenda duplex, vna impura nec exquiſita, cuiusq́ ſanguinis redũdãtia, ſiue bilioſus is ſit, ſiue pituitoſus, ſiue ſeroſus, ſiue flatulẽtus, ſiue aliter ingnatus. Atque hæc verius multa eſt cacochymia, quã & impuram, plenitudinem nuncupamus. Altera eſt plenitudo pura, quæ ſolius ſanguinis ſiue omnium ſuccorũ æquabilis eſt redundantia. Nuſquam enim tam ſyncerus ſanguis cumulari poteſt, quin aliorum ſuccorum atque ſeri permiſtione ſit perfuſus. Ea autem excellentiæ nomine plethora dici conſueuit. Hæc rurſum duplex, vna ſupra vires, in qua tametſi ſanguis nec qualitate nec copia ſymmetriam & commoderationem exceſsit, vires tamen quauis alia ex cauſa imbecillas premit. Altera abſoluta quæ iam ſupra naturæ ſymmetriam eſt, & copioſius increſcens naturalis eſſe deſinit. Quæ ipſa aut leuis eſt, quum mediocritatẽ paulum excedit, aut tenſiua quum iam uaſorum tunicas præ copia diſtendit ac propè diuellit. Hæc licet immodice exuperet, fieri tamen poteſt vt vires non premat: nam plerũq́ (vt in habitu athletico) vires cum ſanguine & carnis mole æquabiliter increſcunt. At ſi vires infirmæ ſubſiſtant, ſupra vires erit plenitudo. Sed & plenitudo omnis impura, ſupra vires eſt & naturæ grauis. Omnis autem plenitudi-

eſt & naturæ grauis. Omnis autem plenitudinis vaſorum hæc cõmunia ſunt ſigna. Venarum omnium tumor æquabilis. Hic autem obſeruandus eſt quum omnes ſimul particulæ eodem ſunt ſtatu, nec pars vlla cæteris eſt decliuior in quam ſanguis incumbat. Et quũ omnes ęquabili & moderato ſunt calore, & ſanguis nec frigoris vi in altum refugit, nec immodico calore ſiue aeris, ſiue balnei, ſiue vini, ſiue exercitationis, ſiue febris, ſiue vllius cauſæ calfacientis concitatus aut turgeſcens, aut quaſi colliquatus venas diſtendit in tumorem. Alterum ſignum eſt, tenſio venarum cum quodam ſenſu doloris, quæ non ſolius plenitudinis, ſed exuperantis plenitudinis eſt index. Hæc eſt tenſiua laſsitudo ſpontanea, in qua & corpus & artus omnes ægrius præ pondere mouentur, vixq́; manus in pugnum adducitur. Si corporis moles iam plenior euaſerit, & brachia, manus, tibiæ inturgeſcant, non ſolum venarum, ſed totius eſt corporis plenitudo. Pulſus etiam fortis, validus, magnus, & plenus ineſt. Venæ ſiquidem plenioris anaſtomoſi copiæ nonnihil in arterias trãſfundunt, niſi ſupra modũ craſsi viſcoſiq́; humores exiſtãt. Plenę autẽ arterię pulſum edunt qualẽ diximus, nõ in carpo ſolo, verũ etiã in tẽporibus in digitis, & in extremis q̃buſq́; ꝑtibus moleſta pulſatione cõſpicuum. Reſpiratio nec alta nec oĩno libera: etenim difficilior & crebrior (p̃ſertim verò exercitatione) deprehenditur. Cõmunia hæc ſunt plenitudinis ſigna. Euidentium porrò cauſarum quæ plenitudinem ingenerant obſeruatio demonſtratiuorum ſignorum vim obtinet. Cibus plenior valentiſq́; materiæ, plenitudinis eſt pabulum. Inſuetarũ balnearum moderatus vſus à cibo hunc qua-

ſi fuſum liquatumq́; celeriter allicit diſtribuitq́; in corpus. Conſueta exercitatio neglecta, vita ve deſes & ocioſa nihil è corpore diſsipat, omnia retinet: quemadmodum & cutis denſior. Multo manifeſtus conſueta omnis vacuatio ſupreſſa, plenitudini materiã ſuggerit. Hæc igitur quum iamdiu anteceſſerint, multo certius plenitudinem ineſſe demõſtrãt. At vero quæ plenitudinis ſpecies ſit non ex illis communibus, ſed ex propriis cuiusq́; ſignis internoſcendum. Quum in plethora corpus nihilo magis ingraueſcit & vires omnes æquales perſiſtunt, ſola eſt vaſorum plenitudo. At ſi corpus artusq́; ingraueſcunt, & motus pigrior euadit, ſomnus grauis, profundus & interturbatus: & laborans per inſomnia ſe grauiter premi aut onus geſtare, aut loco moueri non poſſe putat, virium eſt plenitudo. Cuius autem humoris hæc ſit, quum in omne corpus æquabiliter diffunditur, color oſtẽdet. Rubẽs enim nõ ex ſole, nec ex balneo nec exercitatione, nec ex acuta febre, nec ex iracundia aut pudore cõtracta, ſanguinis eſt, ſubpallida flauę bilis, alba pituitæ, nigra bilis atræ. Cerebrum bilis occupans vigilias, pituita ſoporem, atra bilis inſomnia terroresq́; incutiet. Si os ventriculi, pituita appetentiam excitabit, bilis flaua ſitim, nauſeam oris amarorẽ: atra animi demiſſionem, moroſitatem, triſtitiam, copioſam ori ſaliuam. Quoniam autem hæc non ſatis conſpicue dominantis humoris ſpeciem ob oculos proponunt, de vniuſcuiuſque propriis ſignis accuratius dicendum.

Signa boni ſanguinis, & ſigna veræ plethoræ. Cap. XIIII.

GIgnẽdo cumulãdoq́; ſãguini apti qdẽ & accomodati ſũt q̃ ſiue ab ortu ſiue poſtea ieco

ris cordisq; temperiem ſunt adepti. Etenim quum iecur in temperamenti mediocritate eſt niſi cordis vehementior intẽperies obſtiterit, humorum mediocritatem & commoderationem gignet, quæ bonus eſt & temperatus ſanguis. Hic etiam gignendo apti ſunt, quibus iecoris cordisq; temperatura commemoratis ſignis calida humidaq; deprehenditur. Quinetiam ex ætatibus pueritia quidem & pubertas bonum temperatumq; ſanguinem: adoleſcentia & iuuentus copioſum, ſed aliquantũ calidiorem producunt. In externis porrò & euidentibus cauſis ſunt cibi euchymi beneq; temperati, quiq; facile ac celeriter alunt: ſanguini quippe & humoribus ſui ſimilem materiam ſubminiſtrant. Moderata autem tempeſtiuaq; exercitatio ſine labore, ſomnus mediocris, vita curarum expers, gaudiorum plena, aeris clementia, qualis Vere & regione temperata exiſtit, ſanguinis humorũq; omnium mediocritatem ſi non efficiunt, ſaltem tuentur nihilq; immutant. Quum igitur eiuſmodi cauſæ quaſi connexæ conſentiunt, εὐχυμίαν, id eſt bonitatem ſanguinis & omnium humorũ quandam faciunt æquabilitatem: quum vero cogitatione ſola & memoria repetuntur, dominantis ſanguinis indices ſunt notæ. Signa autem aſsidentia quæ ſanguinem in corpore ſyncerum contineri dominariq; demõſtrant, hæc ſunt. Faciei corporisq; color ſupra conſuetudinem rubicundus, & quaſi ex albo ruboq; miſtus. Habitus carnoſus, firmus, ſine multo adipe miti, blando & halituoſo calore perfuſus. Venarum vaſorumq; omnium ſymmetria, ſed ab exercitatione vel ab æſtu promptè turgens plenitudo. Pulſus fortis, magnus, & plenus: virium robur cum ſanguine & habi

tu proportione quadam pariter increſcens. Vrina copioſa, colore, ſubſtantia, contentisq́ mediocris. Animi mores tranquilli, hilares & iucundi. Somnus placidus in quo & res inſomniis viſuntur iucunditatis & lætitię plenè, quaſi floribus aut luce illuſtres. Externarum cauſarum atque etiam iniuriarum facilis tolerantia. Iã vero πολυαιμία id eſt ſanguinis vbertas veraq́ plethora ineſſe credatur, ſi in ea corporis conſtitutione venæ & arterię intumeſcunt aliæq́ comitantur plenitudinis notæ. Si euchymi cibi maximeq́ vini vbertas & affluẽtia prçceſsit: nam potu quàm cibo impleri facilius eſt. Vt autem vinum, ita & humida liquidaq́ omnia celerius quàm ſolida coquuntur, atq́ tum in venas tum in omne diſtribuũtur corpus. Hæc igitur plenitudinem faciunt ſi tempeſtiue conuenientiq́ reliquarum cauſarum concurſione accedãt. Si præterea ſanguinis è naribus, ex hęmorrhoide, aut ex vtero conſueta vacuatio ſuppreſſa eſt. Si laborans morbis ex plenitudine iam ſæpius conflictari conuenit. Atq́ ſi plethora carnem ipſam corporisq́ molem iam occupet, cæcę exilesq́ venę, quales oculorum ſunt, rubent atque diſtenduntur, arteriæ omnes valide pulſant, maxime vero in capite & in temporibus, ſudor copioſus, dulcis, nec graueolens occaſione leuiſsima ſuauiter emanat. Quo autem plenitudinis ſigna grauiora obtigerint, eo plenitudo maior eſt atque periculoſior.

Signa bilis flauæ exuperantis. Cap. XV.

QVi iecoris cordisq́ calido & ſicco temperamento ſunt, bilis flauæ copiam vel ex optimis & bene temperatis alimentis exagge-

rant, maxime vero si iuuentutem ipsamq́ constantem ætatem agunt, quę & omnium feruentissima est, & biliosis morbis facile conflictatur. Deinde si alimenta calida siccaq́ antecesserint, inediæ aut victus admodum tenuis, parcus & rarus. Exercitatio vehemens, robusta, multa & frequens: æstus feruidiorisq́ aeris, siue à regione, siue ab æstate, siue ab æstuariis, siue à calfaciente vitæ sit genere, frequens occursatio: vigiliæ immoderatæ: curæ graues, attentæ cogitationes & mœrores: suppressa bilis vacuatio spontanea aut intermissa, quæ medicamentis fieri consueuerat, per vomitum, per aluum, per vrinas aut sudores. Cui isthæc omnia obtigerint, is necessario bile multa redũdat. Quum autem ea iam molestius inualescet, signa hæc apparebunt. Faciei, oculorum totiusq́ corporis color pallidus, flauus aut citrinus, ad eum accedẽs qui ictericorum est. Interdum biliosę pustulæ erysipelatis specie erũpentes. Corporis habitus siccus, macer & gracillis, & qui tangentem acri mordaciq́ calore feriat: venæ & arteriæ amplæ, & à prima conformatione caloris vi distentæ: pulsus vehemens, velox, frequens & durus: vrina flaua, flãmea, & acris, sedimenti pauci, interdum vomitione, deiectione, vrinis aut sudoribus ardens biliosa excretio in iracundiam, in audaciam & vindictam propensio: somnus leuis nec profundus, magna corporis iactatione inquietus: insomnia belli, furoris, iracundiæ splendorisq́ plena: frigidorum appetentia eorumq́ vsus gratus & delectabilis: bilis purgatio vtilis toleratuq́ facilis. Hæc exuperantis bilis communia sunt indicia. Atque ex partium in quas illa proruit impetumq́ facit varietate, symptomata euariãt. Siquidem illa in cerebrum insi-

liente, vigiliæ fiunt, deliria rixarum iracundiæ plena: in os ventriculi, sitis, nausea, inappetentia, oris amaror, animi defectio: in intestina diarrhœa & dysenteria.

Melãcholiæ dominãtis indicia. Cap. XVI.

CVmulandæ melancholiæ apti sunt quicunque iecur & cor frigidum siccumq́; sinistrum vero hypochondrium distentum, in eoq́; obstructum imbecillumve lienem, aut natura, aut viuendi cõsuetudine obtinét. His crassi lentiq́; humores ac prorsus terreni succrescunt, alias in vnũ lienẽ, alias in omne corpus effusi. Ætas iam inclinãs primaq́; senectus represso vitæ feruore in hãc prona est. Victus vsusq́; frequens crassorum ac terrenorum alimentorum, cuiusmodi sunt bubulæ, ceruinæ, ac leporinæ carnes, & thumani, balenæ oiaq́; cetaceorum genera, & maxime cõdita sale, atque etiam vina crassa, rubra, aut nigra. Vitæ conditio tristis, multis curis, negotiis, cõtẽplationibus aut literarum studiis implicita, nulla interposita animi hilaritate, aut corporis exercitatione: sub hac enim natiuus calor elanguescit, & omnia torpore sopita crassescũt. Autumnus, aut regio, aut cœli tẽpestas frigida & sicca, inconstans & inæqualis. Cõsueta melãcholiæ vacuatio suppressa, siue â spontanea esset, vt per hæmorrhoidas, per mẽstrua, per aluum aut vomitionẽ, aut per varices aut scabie: siue medicamentis fieri solita. His igitur ex causis melancholia coaceruatur & ĩmoderatius exuperat, tumq́; naturæ suæ morbos cognatos inuehit. Quum iam illa exuperat, hæc signa se proferunt. Faciei totiusq́; corporis color fuscus, obscurus aut nigricans, interdum vniuersus & æquabilis, interdum maculis qui-

buſdam inuſtis. Nigra plerunque & cruſtis fœda ſcabies, aut cutis nigra vitiligine conſperſa. Corporis habitus ſiccus & macilētus, aſpectus inconſtans, horridus, ac mœſtus. Pulſus paruus, tardus, rarus, & ſubdurus. Vrina ſi nihil vna excidit melancholiæ, tenuis & alba, ſin vero illius quiddam præterfluat, craſſa, liuida, vireſcens, aut nigra. Præ copia ſponte erumpens melancholia vomitione, deiectione, vrinis, ſudoribus, mariſcis aut varicibus. In morbis animi metus & męſtitia, taciturnitas, ſolitudo, inanis rerum cōmentatio, ſomnus turbulentus, horrēdis inſomniis fluctuans & agitatus ſpectris rerum nigrarū, fumorum, mortis, cadauerum, ſepulchrorum, quæ plena ſunt terroris. Appetentia ſæpe corrupta interdum canina cum acido ructu. Medicamenta quibus vis eſt atram bilem detrahendi conferunt laborantemq; leuāt: omnisq; victus probum tenuemq; ſuccum proferens iuuat, contrarius vero lædit. Hæc igitur quoties adſunt melancholiam exuperare demonſtrant, quæ ſi in hanc illamve partem inſiliat, propria quædam partis illius ſymptomata concitat. At vero atræ bilis quæ ex præaſſatis quibuſcunque humoribus, maxime vero ex flaua gigni ſolet, non hęc, ſed miſta quodāmodo ſunt ſigna. Huius cauſæ eædem atque bilis flauæ ſunt, ſed quæ magnæ ac vehementes diu multumq; perſiſtunt, & bilem flauam extra metas deducunt in atram. Reliqua quæ narrantur melancholiæ ſigna hic etiam apparent quidē, ſed cum quadam caloris efferueſcentia. Omnia quippe ex mediocritate in ardorem ſummum deuergunt, ꝙ ex atra quàm ex flaua bile calor acrior emergat. Hinc & animi mores & inſomnia magno furore magnaq; feritate inſurgunt.

Signa pituitæ dominantis. Cap. XVII.

PItuitam coaceruare ſolet, cui cor, iecur, & ventriculus frigido humidoq; temperamento ſunt atque iis cōſentiens totius corporis conſtitutio. Nempe habitus obæſior, colore albicans aut liueſcens, venæ & arteriæ exiles & anguſtæ: ſiue ab ortu ſiue poſtea tales euaſerint. Ætas proprie quidem ſeneſcens & præcipitata, ob natiui caloris penuriam: & ob voracitatem puerorum ætas. Frigidorum, humidorumq; alimentorum immoderatus vſus, & liberalior aquæ potus. Victus plenior & liberalior, largiorq; potus, intempeſtiue necdũ priore confecto ſumptus: omnis denique ſatietas & ingluuies. Vita ſedentaria & in otio deſes, locis præſertim aquoſis & humidis. Aeris conditio frigida & humida, ſiue ex regione, ſiue ex hyeme, ſiue ex cœli ſtatu, & artis quam quis exercet conſuetudine. Somnus longus ac profundus, præſertim à cibo: itẽq; balneum à cibo, vita ſine curis, ſine ſtudiis, aut mœrore. Pituitæ per os aut per aluum vacuatio ſuppreſſa, quæ diu ſiue ſponte, ſiue arte conſueta fuerat. Hæc ſanè pituitam congerunt, cuius deinde hæc in corpore ſigna apparent. Faciei corporiſq; color albicans, interdum plumbeus aut liuidus. Moles ampla & obæſa, mollis & contactu frigida. Pulſus paruus, tardus, rarus & mollis. Vrina alba vel pallida, nunc tenuis, nunc craſſa & turbida cum multo ſedimento. Pituita vomitione aut deiectione ſpontanea erumpens, corpuſq; madore ſæpe diffluens. Pituitoſorum morborum vt œdematis, & deſtillationis atque ſimilium conſuetudo & frequentia. Animi mo-

res omnesq; corporis motus tardi cum grauitate & ſegnitie, ſenſus obtuſi, mẽs hebes, ſomnus profundus atq; grauis, aquarum, pluuiæ, niuis, aut ſubmerſionis plena inſomnia. Cibi potusq; calidi, omnisq; cauſæ calfacientis occurſus iucundus & vtilis. Pituitæ vacuatio quæcunque, vel arte vel ſponte obtigerit, cõducibilis. Hæc ſigna exiſtunt, quoties pituita toto corpore æquabiliter dominatur & exuperat. Cæterum ſi vel in capite duntaxat, vel in ventriculo, vel in inteſtinis colligitur (his enim tribus maxime locis ſuperuacanea illa coaceruari ſolet) affectæ partis ꝓpria ſymptomata illam detegent. Salſæ porro pituitæ non hæc, ſed miſta quodammodo ſigna ſunt. Quũ enim vel bilis permiſtione, vel inducta putredine calorem præter naturam acquirit, vt miſtas bilis & pituitæ cauſas, ita & illarum miſta quodammodo ſigna obtinet. Eadem ſapore, pruritu, & fęda ſcabie plerunque deprehenditur.

Signa aquoſi humoris abundantis. Cap. XVIII.

TEnues ſeroſosq; humores cõgerunt, quibus ventriculus frigidus, lien vero aut iecur obſtructum ſcirrhoſumq; eſt. Qui cibis humidis potuiq; liberaliori indulgent, ætate potiſsimum ſenili. Qui in otio vitam agunt, hyeme, regione humida, ſimiliq; cęli ſtatu. Quibus vrina pauca, nec potui reſpondens profluit, & ſudor nullus emanat: & lienteriæ aut ſpontinæ vacuationis aquoſæ conſuetudo deleta. Aquoſo autem humore in omne iam corpus effuſo, facies, manus, reliquũq; corpus ſubtumidum cernitur, non viuido, ſed pallido &

obſcuro colore, corporis habitus plerunque ędematoſus, in quo prementis veſtigium manet, quemadmodum in cachexia & in leucophlegmatia. Abdomen interdum mole tumeſcit, ſub quo fluctuantis aquæ ſonus obauditur. Vrina cruda & aquoſa, ac ſæpe vt in diabete multa, alui deiectio liquida & mollis, cutis madida: expuitio multa, ſimplex, ſine tuſsi, è ventriculo plerunque redundans. Pulſus, animi mores, ſomnus, inſomnia, omnia quidem iis ſimilia quæ in pituitæ dominio.

Signa flatus. Cap. XIX.

FLatus copioſos exuſcitant ventriculus frigidus & humidus, omnisq; caloris imbecillitas, ſiue ex ſimplici intemperie, ſiue ex humorum vitio contracta. Lien melancholia turgens & obſtructus, ventriculi concoctionem contagione offendens. Flatulenti cibi vt fructus crudi, caſtaneæ, fabæ, tubera: potus immoderatus, nimiaq; ventriculi è liquidis cibis fluctuatio, crapula & ingluuies. Otium, ſomnus multus, ætas, regio, cœliq; conſtitutio frigida. Quum autem ab his cauſis flatus multus in corpore congeſtus eſt, ventriculus & colon inteſtinum, ſiniſtro præſertim hypochondrio, diſtenduntur & rugiunt quaſi ventis agitentur. Eſt enim colon præcipua flatuum ſedes, quorum vi id nonnullis ampliſsime dilatatur. Tenſiui dolores in omne corpus euagantur vagiq; tranſcurrunt. Frequens ructu crepituq; auditur flatuum eruptio, cui mox leuamen ſuccedit: frequens & aurium tinnitus & partium corporis palpitatio. Magna procliuitas

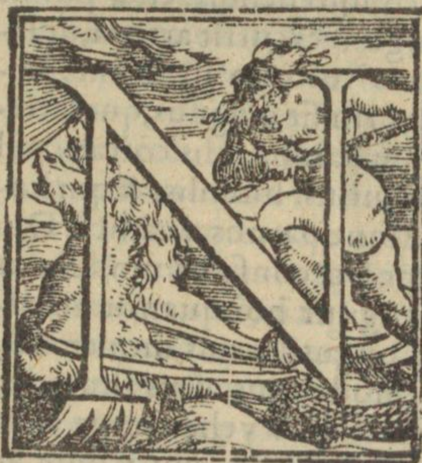
in colicum dolorem, in aliosq́ ex flatu morbos. Insomnia rei celeriter currentis aut volantis, interdum etiam tonitrui & tempestatis. Signa hæc sunt omnia ex quibus corporis cuiusque constitutio innotescit, & materia quæ in eo dominatur & redundat. Ea tota est antecedens morborum causa, à qua & proxima continensq́ illorum materia fouetur incrementumq́ sumit.

His ita mihi absoluenda
videbatur genera-
lis demonstra-
tiuorum
signo
rum tractatio.

LIBRI SECVNDI DE
Symptomatis & Signis,
Finis.

DE PVLSIBVS ET VRINIS, LIB. III.

Quid pulſus, quotq́; eius differentiæ. Cap. I.

ON paruam demonſtrandorum morborum vim obtinēt pulſus & vrina: ille ſiquidem cordis & arteriarū, hæc iecoris venarūq́; conſtitutionē renūciat, quorum adminiſtratione corpus vniuerſum gubernatur. Pulſus primum & maxime vitalis facultatis totiusq́; corporis robur, at non obſcure tamē cordis corporisq́; conditionem refert. Vrina certo & manifeſte iecoris humorumq́; ſtatum, & morbos ex his genitos repreſentat, at obſcurius virium corporisq́; robur. De his igitur vt certis ſignis ſeorſum quantum artis vſus expoſcit tradendum. Pulſus eſt cordis arteriarumq́; motus natiui caloris moderator, ex diaſtole ſyſtoleq́; conſtans. Diaſtole, id eſt diſtractio, eſt qua arteria ſeſe quoquouerſum diffundit dilatatq́;, vt aere tenuiq́; ſanguine tracto inſitum calorem temperet ac ſpiritui pabulum ſubminiſtret. Syſtole, id eſt contractio, eſt qua in ſe ipſa vndique conſidet ſeq́; ſummittit, vt ſpiritus fuliginem exuſtione comparatam expellat. Inter hos motus ꝙ omnino contrarii

ſint, neceſſe eſt media quies intercedat, eaq́ gemina: vna ſupera quæ diaſtolen, altera infera quæ ſyſtolen terminet. Pulſuum differentiæ aliæ ſtatuuntur à diaſtole, aliæ à quiete, aliæ ab ordine. A diaſtole quinque à quantitate, à vehementia, à tempore, ab arteriæ qualitate, & ab arteriæ perfuſione. Quantitas longum, latum, & altum comprehendit: eſtq́ pulſus longus, quo in longum excurrit arteria, ut latus quo in latum & altus quo in altum: horum omnium concurſu fit magnus, quo arteria ſe quoquouerſum pandit. His cõtrarii pulſus ſunt, breuis, anguſtus. humilis, & qui horum trium concurſione paruus euadit. Qui in extremorum medio conſedit moderatus appellatur. Omnes igitur hoc quantitatis genere pulſus erunt, longus, breuis, moderatus, & latus, anguſtus, moderatus, altus, humilis, moderatus. A diſtractionis vehementia ſunt pulſus validus ſeu vehemens, qui valide ac firme tactum ferit: imbecillus ſeu languidus, qui contra: & moderatus. A tempore pulſus celer, qui breui tempore arteriam diſtẽdit, tardus qui longo, moderatus qui mediocri. Ab arteriæ qualitate, mollis quum tenera laxaq́ arteriæ tunica, durus quum durior rigidiorq́ eſt: & moderatus. Ab arteriæ perfuſione, pulſus plenus quo arteria in diaſtole non modo ampla & turgida, ſed humoris perfuſione plena occurrit: vacuus quo nõ humore, ſed quaſi flatu turgere tactu deprehenditur, prementibusq́ digitis nihil firmũ ſolidumve ſubſiſtit: mediocris horum eſt medius. Sexta pulſuum differentia eſt à quiete ſeu ab ictuum interuallo. Hinc fiunt pulſus creber ſeu frequens, qui ſæpe & breui quietis interuallo arteriam diſtẽdit tactumq́ ferit: rarus qui ex longioribus in-

teruallis. Septima differentia eſt ab ordine: hic quum ſui ſemper ſimilis eſt, æqualis appellatur. Eſt porro genere duplex, in omnibus aut certe multis pulſationibus æqualis, ſui ſemper vbique ſimilis, ſibiq; perpetuo conſtans, & in cuius pulſibus ſingulis ſimilitudo & æqualitas omnino ſpectatur in magnitudine, in celeritate cæteriſq; differẽtiis. Æqualis in vno pulſu, cuius initium & finis omneſq; arteriæ partes æquabiliter procedunt. Inæqualis in multitudine, eſt quum multi pulſus comparati inęquales ſunt & diſsimiles, aut magnitudine, aut celeritate, aut vehementia, aut alio quodã modo, & qui modis omnibus talis exiſtit, is abſolute inæqualis appellatur. Rurſus inęqualis bipartitus eſt, inæqualis ęqualiter, & inęqualis inæqualiter. Æqualiter inæqualis, eſt qui inæqualitatis aquam paremq; mutationem retinet: vt quum primo pulſu ſecundus paulo minor eſt, & tertius ſecundo, & quartus tertio ad plures vſque deinceps. Atq; is eſt qui Græce μύουρος, Latine ſenſim imminutus & gracileſcens appellatur. Hic ſi ſenſim ita minui perſeueret dum ad quieté prorſus recidat, myurus deficiens eſt. Horũ alii in ea paruitate vel quiete perſiſtunt: alii reſurgũt & ad priſtinã magnitudinem, aut paré, aut minoré reuertuntur: hi ſunt myuri reciproci. Inæqualiter inæqualis nullã inæqualitatis ſimilitudiné retinet. Hic ſi aliquando deſinat, proprie inæqualis deficiés dici conſueuit. Et ſi duorum, trium, vel plurium pulſuum ictibus prætermiſsis iterum arteria agitari incipiat, deficiens reciprocus vocatur. Huic finitimus eſt inęqualis intermittés, cuius eſt quies interdũ longiſsima, iſq; circuitibus admodum rarus euadit. Inæqualis porro vno pulſu duplex eſt, aut enim in vna eadẽq;

ὁμαλός.
ἀνώμαλος
μύουρος:
παλινδρομοῦντες μύουροι.
ἐκλείπων
διαλείπων.

arteriæ parte, aut in diuersis fit. Pulsus eadem arteriæ parte inæqualis triplex: nã arteriæ motus licet continuus, par tamen plerunque non est initio, medio atque fine: interdum quiete interpellatur & intercidit, interdum recurrit ac bis ferit. Impar est motus initio atque fine, aliàs in vehemẽtia, aliàs in magnitudine, aliàs in celeritate, aliisq; modis quos omnes numerare vix liceat. Intercidens pulsus seu intercisus est cuius distentio continuitate destituta, media quiete interrumpitur. hicq; quanquam bis ferit, non tamẽ duo, sed vnicus est pulsus. Quod si motus à quiete celerior & vehementior sit primo, caprizans tum appellatur. Dicrotus id est recurrens aut bis feriens, qui simulatq; omnem distentionem effecit, se paululũ subducit ac mox pulsat iterum, tanquam malleus ab incude resiliens: estq; ab interciso planè diuersus. Est & quum non semel tãtum, sed bis aut sæpius arteriæ pulsus reuertitur. Pulsus diuersis partibus inæqualis, est quum multis digitis arteriam contingentibus non similis sentitur occursatio. Ac primum interruptus primo & tertio digito, vel secundo & quarto, non autem aliis sentitur. Inæqualis magnitudine, vehementia, duritie, plenitudine, quum omnibus digitis æq; tangentibus, aut magnitudo, aut vehementia, aut durities, aut plenitudo non similis apparet. Hic si pariter durus existit, serratus appellatur. Est & inæqualis in situ partium arteriæ, quum eius pars vna dextrorsum, altera sinistrorsum, vna sursum altera deorsum inflectitur. Id autem si admodũ manifeste & perspicue fiat, magnaq; sit arteriæ diastole, pulsus vibratus appellatur, in quo crebra & inæqualis est, quasi in iaculis quæ impetu celeri uibrantur, concussio.

διακόπτων

δορκαδίζων.

κλονώδης.

ἐμπρίζων καὶ ἐμπριστικός

Sin vero id obſcurius fiat, appareatq́; arteria tenſa & vtrinque retracta, conuulſiuus is eſt. Vndoſus pulſus, quum arteria primum digitum plenius validiusq́; ferit, deinde ſecundum exilius & mitius, tertium plenius & validius, quartum denuo exilius & mitius: non hic quidem interruptus, ſed inæqualis vt vndarum æſtus. Vermiculans pulſus vermium greſſui ſimilis, vndoſo finitimus, à quo non inæqualitatis ſpecie, ſed magnitudine ſolum ac robore diſsidet. Formicās his ſuccedit mire paruus, lāguidiſsimus, creberrimus & inæqualis, à vermiculante tantum deficiens quantum hic ab vndoſo. Pulſus omnis inæqualis bipartitur: alius quippe ordinatus, inordinatus alius. Inæqualis ordinatus, eſt in quo inæqualitatis ordo retinetur: vt quum pulſus quatuor inæquales quodammodo ſunt, omnesq́; quaterni ſimilem habent inæqualitatis proportionem. Inæqualis inordinatus, eſt in cuius inæqualitate nulla ſimilitudo, nullus circuituum ordo ſtatui poteſt.

σπασμώδης.
κυματώδης.
σκωληκίζων.
μυρμηκίζων
τεταγμένος καὶ ἄτακτος.

Qua ratione pulſus obſeruandi internoſcendiq́; ſint. Cap. II.

OBſeruantis manus temperata ſit, mollis, minimeq́; calloſa & eximii ſenſus. Digiti tres aut quatuor ſuperne tantum carpi arteriā (quæ mediocris quum ſit & obuia, obſeruationibus accommodatiſsima exiſtit) contrectent. Laborantis manus quæ tangitur, nec ſublata ſit, nec depreſſa, nec extenta, nec vinculo, aut decubitu conſtricta, nec prona in volā, nec reſupina: ſed molli naturaliq́; ſitu æquabiliter reclinetur in latus imum, quod minimo digito clauditur. In carpo ſi directo ad maxi-

mum digitum obscurus est pulsus, alio quouis loco atque etiam in altero carpo peruestigādus, quod multis ex causis euariet, ac plerūque vel ex vulnere, vel ex contusione, vel ex obstructione alter oblitescat. Qui vehemens est, non nisi pressa arteria digitisq; valide infixis dignoscitur, hoc à magno & à pleno dissidens, quòd suo robore reniti tactumq; repellere deprehenditur. Non tamen hic adeo premendus, vt vi applicatæ manus arteriæ superetur robur. Languidus pulsus conspectior est in manu prona atque decliui, attingiq; debet moliter, & quasi suspensis digitis: nam si arctius prematur, licet languidus hic pariter quoq; magnus sit, vt in lethargo, aut nullus oīno, aut immotus videbitur, omnemq; sensum effugiet. Systole in vehementi, in magno & duro pulsu aliquantum deprehenditur, in languido nunquam: in vehementissimo maximo atq; duro, aut saltē in eo q mollis nō sit cōspicua & aperta. Sētitur nō mediocriter sed valide pressa arteria. Quies externa mediocri tactu citra vim vllam, interior non nisi digitorum impulsu pressuq; animaduertitur. Ad horum autem perfectam cognitionem qui sese componere & accommodare volet, primū se exerceat in systole & interna quiete cordis, quum id vehementissime maximeq; pulsat. Pectoris enim contactu conspicuæ sunt, quarum imitatione illas quoque in arteriis ediscet. Reliquæ pulsuum differentiæ tactus quadam mediocritate animaduerti debent.

Generales pulsuum causæ. Cap. III.

PVlsuum tres omnino statuuntur causæ, efficiens, impellens, & instrumentum. Primaria efficiensq; pulsus causa est, facultas illa

mouens è corde profecta; inſtrumenta ſunt arteriæ, quæ facultatis impetum ſequuntur eiq́ obtemperant: cauſa facultatem incitans ac impellens vſus eſt atque mouendi neceſsitas. Hæc vna omnium eſt cauſarum prima & validiſsima, à qua & mouendi initium exiſtit. Omnis autem neceſsitas ex affectione quadã præter naturam proficiſcitur, quæ quum cordi infenſa moleſtaq́ eſt eam protinus excutere contendit. Triplex eſt eiuſmodi affectio, aut enim caloris ſpiritusq́ eſt penuria, quem cor pulſu reſarcire conatur: aut intemperies frigida calidave, ſiue ſimplex, ſiue à febre, ſiue à phlegmone, quam refrigerare poſtulat: aut aliena ſubſtãtia, cuius expulſionem molitur, vt quum fuligo, uapor, humorve aliena vitioſaq́ qualitate cor ferit, aut id mole copiaq́ premit. Et hæ quidem interiores cauſæ ſunt: externæ vero immoderati omnes corporis motus animiq́ perturbationes: vt ira excandeſcentia, metus atque mœſtitia. Ab his ergo cauſis neceſsitate quadã ſtimulata incitataq́ cordis facultas, efficit vt per diaſtolen nouus aer extrinſecus hauriatur, qui inſito calori refrigerium vitaliq́ ſpiritui pabulũ ſupeditet: per ſyſtolen uero exuſta ſpirituum fuligo, & quicquid denique præter naturam eſt, tum cordi, tũ arteriis infenſum expurgetur. Itaque uſus atque neceſsitas cordis facultatem ad pulſandum impellit: incitata facultas inſtrumenta arteriasq́ mouet: hę uero illius cedũt robori. Sẽper autẽ pro neceſsitatis conditione pulſus edentur, modo facultatis ſubſit robur, & obſequantur arteriæ. Duo enim hæc, uitale robur & arteriarum conſtitutio, neceſsitatis ſæpe ſignificationes obſcurant. Etenim amplæ arteriæ pulſum ferè magnum edũt, qui &

talis deprehenditur ſi non alte in profundum illæ demerſæ ſunt. Exiles vero anguſtæq́ arteriç quales inſunt pinguibus & craſsis, nequeũt pulſum proferre magnum. Quinetiam vitalę robur ſi vegetum eſt, pulſus natura magnus ac validus exiſtit: ſi imbecillum, paruus ac languidus. His ex cauſis quibuſdam vel in extremo ſenio validus magnusq́ pulſus apparet, quibuſdã vel ætate virentibus obſcuriſsimus ac propè nullus. Vitalis roboris cauſa nõ facile perſpici poteſt: vna proinde obſeruatio, quæ magnum habet in ſingulis momentum, pulſuum ac naturæ locupletem cognitionem dabit. Quum igitur omnium cauſarum concurſione mediocritas quædam obtingit, pulſus moderatus exiſtit. Quum vero â mediocritate diſceditur, pulſus immutatur, & de medio quoque decedit.

Quàm varii ſint pulſus naturales, & quibus ex cauſis per ſanitatem & citra morbum immutentur. Cap. IIII.

HIs ita conſtitutis primum quidem in pulſus moderati cognitioné penitus incumbendum, in eumq́ animus defigendus, qui cæterorum lex ſit atque menſura. Moderatus autem appellatur qui nec magnus eſt aut paruus, nec celer aut tardus, nec creber aut rarus, nec vehemens aut languidus, nec durus aut mollis, nec inæqualis, nec alio quoquam modo nimius. Is eſt cuius comparatione cæteros omnes magnos aut paruos, celeres aut tardos, aut alio quouis exuperantiæ nomine inſigniuerunt. Hic non niſi in optima corporis natura animaduertitur, quæ & temperatiſſima eſt & conſtitutione prorſus media ac ve-

re quadrata. At vero intemperatis naturis etiam dum ſanæ ſunt, pulſus ab hoc diuerſi exiſtunt. Natura quippe calidi celerem, crebrum, magnum & aliquantum vehementem pulſum edunt. His enim refrigerii & expurgandæ fuliginis magna neceſsitas adeſt, nec deeſt virium robur: frigidi contra. Graciles magnum, quia facile nulloꝗ impedimento diſtenditur arteria, ſed rarum & aliquãtum vehementem. Hinc viris quàm mulieribus pulſos longe maior & vehementior, ſed paulo tardior atque rarior ineſt. In ætatibus infantis puerięꝗ pulſus celerrimus & creberrimus, ꝙ caloris exuperantia per diaſtolen refrigerari, & fuliginis copia per ſyſtolen expurgari poſtulet. Senis contra rarus ac tardus. Reliquarum ætatum pulſus inter hos ambigunt. Iuuenis pulſus maximus, ꝙ calor ſit acer amplaꝗ arteria: ſenis minimus: pueri medius: huic quidẽ neceſsitas ineſt, ſed anguſta arteria. Iuuenis pulſus vehementiſsimus, quia facultas validiſſima: ſenis languidiſsimus: pueri medius. Ex his quidem coniici poteſt, qualem vniuſcuiuſlibet laborantis naturalem pulſum eſſe oporteat. Hunc porrò vel integra valetudine cœli ſtatus & corporis motus animiꝗ perturbationes immutant. In anni temporibus, Vere medio pulſus maximi ſunt & vehemẽtiſsimi, ꝙ in ſumma illa temperie facultas ſit robuſtiſsima: at celeritate & crebritate moderati, quia in tẽperie pulſandi vſus moderatus eſt. Tales apparent autumno medio. Æſtate media celeres atque crebri: vſus etenim neceſsitasꝗ creſcit: at parui ſunt & languidi, quia lãgueſcit facultas. Hyeme quoniam vſus remittitur, tardi atque rari & quàm æſtate minores, ſed tamen vehementiores. E regionibus & cœli conſtitutio-

nibus quæcunque vehementer calida fuerit & æſtuoſa,æſtati mediæ:quæ vero frigida,hyemi:quæ tẽperata Veri ſimillima putetur. Exercitatio moderata quidem pulſus vehementes efficit, quandoquidem facultas contentione excitatur: magnos quoque, celeres & crebros, quod caloris incremento vſus pariter increſcat.Contrarii apparent in otio & torpore.Immodica exercitatio quod iam ſupra vires ſit, pulſus paruos & languidos efficit, ſed ex vſu celeres & crebros: at quum ad virium reſolutionem & defectum peruentum erit, tardos atque raros. Eadem ratio balnearum calidarũ, frigidarum vero ſimilis atque otii & torporis. Cibi viniqꝫ vſus plenior, pulſus edit magnos, vehementes, celeres & crebros, ſed vini quàm cibi celerior mutatio, quæ tamen ocyus vaneſcit.At multo immoderatior vini vſus,pulſus inæquales & inordinatos concitat. Dormientium parui ſunt,languidi,tardi, atque rari:eorum vero qui expergiſcuntur, è veſtigio quidem magni ſunt,vehementes,celeres & crebri cum quadam vibratione,ſed qui in mediocritatem mox redeunt.Iratorum pulſus magnus altusqꝫ,vehemẽs,celer:& creber:triſtiũ:paruus, lãguidus,tardus & rarus:timentiũ, vehemens, celer, vibratus, inordinatus & inæqualis. Sic igitur quotidianæ corporis affectiones pulſus immutant,ſine quarum animaduerſione non certo poſsit pulſus percipi, nec quantum per morbos à naturali diſtet. Itaque pulſus naturalis obſeruandus eſt, neque mox ab exercitatione, à balneis, à cibo immodico à vino aut ab aliis cauſis calfaciẽtibus: neque ilico ab ira vel timore,uel ab aliis cauſis cor & ſpiritus agitãtibus: de pulſu nihil quicquam ſtatuendum antequã externarũ cauſarum vis deferbuerit,

omnisq; ſedata ſit corporis perturbatio. Hi pulſus non omnes quidem mediocres exiſtũt, ſed naturæ tamẽ limitibus continentur. Deinceps vero qui contra naturam ſint, & quam in morbis ſignificationem habeant, tradendum.

Quæ ſunt pulſuum præter naturam cauſæ. Cap. V.

COr dum ſecundum naturam habet, moderato pulſu inſitum ſibi calorem ſpiritusq; mediocritatem tuetur: at præter naturam affectum diuerſo pulſu quicquid moleſtum infenſumq; eſt excutere, aut etiam quicquid deeſt inſtaturare contendit. In eo autem primũ quid diaſtole, deinde quid ſyſtole demõſtret ſignificetq; tradam. Quum vſu & neceſsitate cor laceſsitur, ſtimulatum id, primum quidem pulſum edit crebrum, idq; ſiue valida, ſiue imbecilla ſit facultas, creber enim omnium primus eſt, quia facillimus. Si neceſsitati nõ ſatisfaciat crebritas, huic etiam celeritas accedet: atq; etiã ſi ne duo quidem illa ſatis ſint, addetur & magnitudo, modo non imbecilla ſit facultas: tũ quippe totis hæc opitulatur viribus. Quod ſi pariter valida eſt, pulſum edit robuſtum ſeu vehementem eumq; plenum ſi ſpiritus vbertas ineſt. Ita quippe artis vſu & exercitatione obſeruamus, per febres omnes frequentẽ nec non celerem pulſum edi, at non perpetuo magnum: quandoquidem ſi vires languent, cum crebro paruus quoque ac languidus exiſtit. Rurſum & quibus ſine febre ĩbecillę, vt in animi defectione, ſunt vires, & q̃bus hæ copia vel ĩpuritate p̃munt̃, vt ĩ leucophlegmatia, pulſus frequẽs ac celer (nõ enim ex frequẽtia p̃petuo febris iudicãda) at nõ ilico magnus dephẽdit,

Nõ semp indicãda feb. ex frequẽtia pulsus.

ſed vere paruus ac languidus. Quocirca prima pulſus mutatio non in magnitudinē, ſed in crebritatem fit, cui dein celeritas, poſtea magnitudo accedit. Mirari proinde ſubit Galeni dictum, pulſum omnem vrgente neceſsitate ſtatim initio magnum euadere, ſiue valida ſiue imbecilla ſit facultas: & celeritatē nunquā ſine magnitudine inueniri. Itaque pulſus frequens ac celer, aut exuperantem calorem, aut ſpiritus vitalis penuriam oſtendit: magnus nō imbecillam eſſe facultatem, vehemens eandē eſſe validam. Paruus autem pulſus natiui caloris penuriam ingensq; refrigerium denunciat. Quod quum obtigerit primum quidem raritas erit conſpicua: increſcente malo tarditas accedet, poſtremo paruitas, vice verſa atque in caloris incremento. Iam vero pulſus differentiæ in longum, latum & altum, non ex rei neceſsitate proficiſcuntur, nec vllius affectus eſſentiam, ſed impedimenta duntaxat repræſentant, quæ circum arteriam incidunt. Arteria enī quàm maxime poteſt diſtrahitur, at diſtractionis magnitudo alias obtegitur, alias interpellat, vel numero, vel craſsitie vel duritie circumiacentium corporum, vt membranæ, vt cutis, ut adipis aut carnis, quorū gratia pulſus varius apparet, & alius plerunque quàm neceſsitas expoſcit. Sic igitur corpulentis, breuis ac paruus: gracilibus, longus & magnus: quadratis, moderatus obtingit. Mollis vero pulſus arteriam mollem demonſtrat, & corpus humore multo eoq; pituitoſo ꝓfundi, vt in hydrope, in leucophlegmatia, in lethargo, in comate: ſiue ab humidiore cibo, ſiue à balneis immodicis, ſiue à ſomno, ſiue à molliore vita ſuccreuit. Hic tandem ingraueſcente morbo & viribus lāgueſcentibus, vndoſus &

vermiculans euadit. Pulſus durus, ſi neque ex languore animi, neque ex metu, neque ex verecundia eſt arteriæ duritiem perpetuo declarat: vixq́ vllus eſt durus, qui non etiã paruus ſit, licet non ſtatim languidus. Durior autem arteria ſit, vel ſiccitate, vel conſtrictione, vel tenſione. Siccitas fit ab immoderato vſu vini meracioris, à febribus ardẽtiſsimis, à marcore, à quartana febre & à melancholia. Conſtrictio interdum à frigore fit, quod aeris, balnei, aut frigidæ potionis vis intulit: interdum à vitioſis fructibus, qui vitream craſſamq́, pituitam gignũt. Tenſio ab ingenti inflmmatione à ſcirrho iecoris aut lienis. Duro huic & tẽſiuo pulſui affinis eſt conuulſiuus qui aut neruorum propaginem conuulſione teneri prodit, aut aluũ immoderatius quaſi poto elleboro fluxiſſe. Vibratus pulſus ex paruo duroq́ procedit: quum enim magna eſt refrigerii neceſsitas, & facultas valida, ſi arteria dura tũ ſit, contentione facultatis validæ & arteriæ renitentis, vibrare continget. Hoc proinde eoſdẽ quos & pulſus durus morbos denunciat. Ita igitur ex diaſtole iudicandum. Syſtole uero quẽadmodũ & diaſtole, aliâs maior aut minor eſt, aliàs uehemẽtior aut lãguidior, aliàs celerior aut tardior, aliàs mollior aut durior. Harũ tñ vnica celeritatis aut tarditatis differentia ſenſu dignoſcitur, atq; in his duntaxat quorũ ſyſtole animaduerti poteſt. Celeritas ſyſtoles magnam prodit vſtorum excrementorum copiam, quam natura arteriarum compreſſione nititur expurgare. Ea ferè ex putreſcẽtibus humoribus coaceruari ſolet, qui febres neceſſario accendunt, quoties eorum ſubſtãtia aut uapor putris in cor irrepit. Quocirca ſyſtole quàm diaſtole celerior, putridæ febris perpe-

tuum eſt indicium. Ea celeritas non modo febrium eſt quas in venis, ſed & earum, quas vel in pulmone, vel in iecore, vel in liene, vel in alia quauis particula putreſcẽs humor accendit. Contractionis tarditas eſt quum non multum excrementi putridi & exuſti ineſt in corpore, nec magna deſideratur expurgatio. Crebritas impuri excrementi copiam augeri teſtatur, quę idcirco efficit vt externa quies minima ſit. Raritas contractionis in qua externa quies longa eſt, excrementa arguit pauca ineſſe fumoſa.

Morborum ex pulſu cognitio. Cap. VI.

HÆc vero iam ad artis vſum & exercitationem apertius referenda ſunt. Pulſuum differentiæ & affectum præter naturam, & affectã ſedem demonſtrant. Affectus pręter naturam, alii primum ac per ſe, alii ſecundo ex pulſu deprehenduntur. Primum quidem ac per ſe intemperies omnis tum quæ ſimplex, tum quæ ex humorum eſt vitio: adhæc plethora, cacochymia vel ſimplex vel cum putredine, phlegmone, ſcirrhus, obſtructio: qui affectus cæterorum omnium velut principia quædam & continentes cauſæ ſunt. Calidæ intemperiei ſimplicis, qualis eſt ab æſtu aut ab ephemera febre, pulſus creber eſt, celer ac magnus, ſimulq; æqualis. Eiuſmodi & in hectica febre exiſtit, ſed aliquanto durior. In plethora ſimplici quæ nondum uires premit, atque in ſynocho ſimplici, non ſolum creber, celer, magnus & æqualis, verumetiam turgidus, plenus ac vehemens, ꝙ non niſi robuſtis integriſq; viribus obtingat. Intemperies ex humorum putredine, quemadmodum & putrida febris pulſum

etiam crebrum, celerem & magnum efficit, ſed inæqualem, non in multis ſolum, verumetiam in vnico. Tum quippe ſyſtole celerior eſt quàm diaſtole, vt putris fuligo expurgetur: eſt & externa quies breuior, ob quam etiã crebrior pulſus euadit. Inæqualitas aliquantum conſpicua acceſsionis initio, ſed incremẽto & vigore magis. Phlegmone quæ & inſignis fuerit, & in parte nobili, quoniam putredinis calorem cordi totiq́ corpori impartit, febrilem pulſum infert: præterea vero durum ac interdum ſerrantem & vibratum: quando quidem partis inflammatæ tenſio peruadit arterias: ſed tamen duriorem ſi phlegmone obtigerit neruoſis partibus, & iis quæ circa membranas, venas, & arterias poſitæ ſunt. Frigida intemperies pulſum efficit rarum, tardũ & paruum, ſicca durum, humida mollem. Et hæc quidem dum ſimplex illa conſiſtit At vero ſi ex humoris cuiuſpiam influxu contrahitur, iis quæ dicta ſunt accedit pulſus inæqualitas, maxime ſi in partem nobilem humor impingat. Siue enim obſtruuntur arteriæ, ſiue humorum copia comprimuntur, ſiue his natura grauata oppreſſaq́ eſt, inæquales fiunt: magisq́ quum craſsi, viſcoſi & copioſi ſunt humores, quàm quum tenues atque pauci. Quæ porrò pars corporis affecta ſit noſcitur ex pulſu molli atque ex duro, qui tenſiuus appellatur, ex ſerrante & vibrato. Mollis enim & affectum molliorem & partem carne venis arteriisq́ conſperſam affici denunciat, durus vero partẽ neruis mẽbranisq́ præditã. Quinetiã partes cordi propinquæ, aut ei uaſis maioribus cõiunctæ, magis ac celerius affectũ ſuũ cordi impertiũt: diſtãtiores & paruis uaſis copulatę, minus & tardius. Horũ permiſtione ſecundario

noſcetur qui pulſus in ſingulis morbis exiſtāt. Nam inflammato ſepto trāſuerſo duriſsimus eſt, plurimū ſerrans aut vibratus, & plerunq; conuulſiuus: minus in pleuritide, rurſumq; minus ſi aut inflāmatio, aut ſcirrhus ſit in vētriculo vel in veſica vel in vtero, ītestinis, renibꝰ, iecore, liene aut pulmonibus. A peripneumonia pulſus magnus, languidus & mollis ſimul & inæqualis, tum in vno motu, tum in multis: ſæpe etiam vndoſus & dicrotus. In lethargo pulſus illi ferè ſimilis: & huic finitimus in catoche, niſi ꝙ æqualis eſt. Epilepſię & apoplexię quum præſertim malum inualuit, & facultas grauiter opprimitur (pulſus lāguidus, paruus, rarus, tardus & inæqualis, tum demum celer euadit. Conuulſionis pulſus conuulſiuus appellatur, tenſus quidem vibratus & inæqualis, non perinde tamen validus ac magnus. Paralyſis paruus, languidus atque tardus, nōnihil inordinate intermittens. Hydropis aſcitæ paruus, creber, durus atque tenſus: tympanitæ, lōgus, celer, creber, ſubdurus: anaſarca vndoſus, latus ac mollis. Phrenitidis durus atque idcirco paruus, mire celer, & creber, vt proximam ſyncopen denunciet: interdum tremulus, aut cum conuulſione intermittens. Anginæ magnus & vndoſus aliquantum conuulſiuus: Quum iam ſuffocatio impendet, paruus, tardus, creber, & inæqualis. Orthopnœæ inæqualis, inordinatus, creber, tardus ac deficiens: tandem vero languidus. Phthiſis paruus, languidus, non admodum celer, hecticus. Suppurationis, hecticus inæqualis & inordinatus. In puris eruptione, latus, tardus, rarus & languidus. In cæteris denique morbis, ad horum imitationem qualem pulſum eſſe deceat intelligi poteſt.

Virium obſeruatio ex pulſu. Cap. VII.

MAxime autem ac proprie virium robur atque conſtãtiam pulſus oſtendit. Facultatum quippe omnium princeps atque conſeruatrix eſt vitalis, qua vna conſtante nemo interire poteſt, ex qua & vita omnis, & virium robur æſtimari ſolet. Quum mors futura eſt, huius labantis ſigna apparent, aliâs quidem multo ante tempore: vt quum illa morbi diuturnitate languet ſenſimq; deficit: alias non diu ante mortem, vt quũ vitale robur immoderata eaq; repentina vacuatione vel dolore, vel alio grauiſsimo ſymptomate diſsipatur atque perit: aut quum rupto abſceſſu, vel inopinato humorum influxu, vel maxima obſtructione ſuffocatur. Itaque ſi pulſus cordis ac vitæ eſt nuncius, idem omnium quoque virium & facultatum index erit. Robuſtus vehemẽſq; pulſus, ſanis vitæ longitudinem, ægrotis ſecuritatem pollicetur: languidus contraria. Vehemens qui tactum euertit, facultatis robur oſtẽdit, eoq; maius quo fuerit vehementior. Hic etiam indicat corporis humores tum qualitate, tum quãtitate laudabiles ac probe coctos: aut naturam ſemicrudorum (quales in ſalutaribus morbis ſunt) concoctionem vehemẽter moliri: maxime vero ſi nec ab ira, nec ab exercitatione, nec à vini cibive vſu immoderato proceſsit. Languidus pulſus qui à tactu euertitur, imbecillæ facultatis eſt nuncius: ac proinde vel animi defectionem, vel ſyncopen demonſtrat, vel vires morbi longitudine debilitatas, vel quauis cauſa diſſolutas. vt inedia, vigiliis, doloribus, animi pathematis: aut vacuatione immodica, vel affectus magnitudine

pressas obrutasq́. Robustus ac vehemens pulsus ferè quidem magnus est, at non necessario, quemadmodum nec qui iuuenis est ac robustus magnis semper citatisq́ passibus incedit. Languidus non omnis paruus est, nec omnis paruus languidus. Lethargicis quippe languidus quum sit, magnus tamen existit. Vt autem virium robur certius ex pulsu innotescat, triplex statuatur imbecillitatis causa: vna quæ sensim ac tempore virium substantiam conficit: altera quæ repente dissoluit ac dissipat: tertia quæ vel copia illam obruit, vel malignitate extinguit. Semper quidem pulsus languidus virium imbecillitatem portendit, quæ vero imbecillitatis causa sit, reliqui pulsus indicant, qui languido comites assistunt. Itaque quum vitalis facultas uel intemperie, vel atrophia, vel morbi diuturnitate īfirma & imbecilla euasit, pulsus primum per se languidus apparet, deinde etiam paruus citra vllam inæqualitatem, rarus quidem & tardus si febris nulla, creber atque velox si qua inest. Facta iā imbecilliore facultate pulsus myurus reciprocus deinde deficiēs reciprocus: postea myurus nō reciprocus, ab hoc deficiēs non reciprocus & formicās, hinc pulsus abolitus apparens, nisi ex syncope sit: omnium tandē extremus vere abolitus, qui summis partibus ipsisq́ arteriis iam demortuis inest. Quum facultas ex repentina spirituum dissolutione atque dissipatione imbecilla est, vt ꝑ dolores, vigilias, aut vacuationes immodicas, huius euidentes efficientesq́ causæ præcesserunt, pulsus similiter initio languidus deprehenditur & paruus, creber & celer, minime tamen inæqualis: illa vero iam imbecilliore, vndosus, vermiculans, formicās, aboli-

tus apparens, & tandem vere abolitus. Quum facultatis substantia non ipsa per se consumitur, sed vel obstructione, vel tumore præter naturam, vel humorum copia & influxu quasi pressa & obruta succumbit: atque etiam quum pernicie vt pestilentis febris malignitate extinguitur, pulsus quidem languidus, paruus, tardus & rarus est, isq; continuo inæqualis. Tanta quippe inæqualitas animaduertitur, vt qui nunc languidus est, mox vehemens appareat: & qui paruus, mox magnus, qui celer, ilico tardus, & qui creber, statim rarus. Quo plures magni ac vehementes erũt, hoc minus premetur grauabiturq; facultas; eo vero magis quo plures parui & languidi. Vbi autem magis oppressa facultas suffocabitur, intercurrens primum existet: deinde intermittens in pulsuum multitudine. Intermissio aut quies quo diuturnior, hoc periculosior. Diuturna censetur quæ tempus excedit duorum pulsuum: breuis quæ citra hoc manet. Iuuenibus periculosissima pulsuum intermissio, minus pueris, minime senibus. Interdum tamen neque iuuenibus ipsis exitialis est, quum vel integra valetudine ex arteriarũ obstructione aut diuturno quouis affectu, vt ex asthmate familiaris existit. Ex vnius pulsus intermissione multi senes pariter & pueri euaserunt: at iuuenum ne vnus quidem. Perseuerans illa diutius inopinatam repentinãq; mortem minatur, ipsiusq; cordis vitalem calorẽ derepẽte extinctũ iri: quẽadmodum & aĩalẽ facultatẽ apoplexia. Quietis externæ diuturnitas intermissioni quidẽ est finitima, hoc tamẽ dissidens, quod breuior sit citra inæqualitatẽ, at cum pulsus tarditate: intermissio vero cũ pulsu celeri & inæquali est. Illa quidem arguit

Iuuenibus pulsus intermittens periculosissimus minus pueris minime senibus

vel cordis corpus vel ſpiritum & ſanguinem ſinubus concluſum, vel partem aliquam vicinam ingenti frigore occupari. Minus quàm intermiſsio pernicioſa, ſed quæ interdum in repentinam mortem præcipitat. Intercurrens pulſus eadem quæ intermittẽs ſignificat cauſasq; eaſdem habet: minus tamen periculoſus, quoniam facultas validior decertat cum cauſis noxiis, non autem in intermittente. His ſuccedit intermittens in vno pulſu, qui naturam à cauſis in ſalubribus impediri, ſed cum illis nihilominus decertare prodit. Deterior quidẽ & multo periculoſior quàm intermittens in pulſuũ multitudine, quoniam natura non ſolum in quarto aut quinto quoque pulſu, ſed in ſingulis impeditur, ob idq; præſentem mortem denunciat. Ex hoc genere ſunt caprizans & dicrotus, qui planè oſtendunt, aut cordis inæqualem intemperiem, aut fumoſorum excrementorum copiam non omnibus cordis partibus æquabiliter inſidere. Ita enim calidæ partes cum frigidis, aut liberæ cũ grauatis cõtendũt, vt q̃ prius leuitate aut calore exiliũt, retrahant à frigidis & grauatis, maxime quum imbecilla facultas eſt, & arteria dura. Vndoſus & vermiculans facultatis non validæ, viriumq; inſigniter diſſolutarum ſunt indices, quos proxime formicans ſequitur. In iecoris lienis & cuiuſque viſceris inflammatione atque in ſcirrho, quoniam pulſus durior euadit nec vndoſus, nec vermiculãs eſſe poteſt. Neque profecto in hectica febre, neq; in tabe aut marcore, etiamſi iam morti proximus ſit ęger: at lãguidus tamẽ & inæqualis deprehenditur. Myurus in vna diſtentione facultatis imbecillitatem in extenuato corpre oſtendit, & cor ipſum eatenus debile, vt vim & actionem ab ſe

iam nequeat ad extremas uſque corporis partes æquabiliter protendere. Hic igitur malus eſt atque ruinam minatur, etiam ſi reciprocus ſit. Hoc deterior eſt deficiens reciprocus: & hoc rurſum periculoſior myurus non reciprocus. Omnium vero peſsimus atque perniciosiſsimus eſt deficiens non reciprocus. Fit & interdum myurus ex vitioſa arteriæ conformatione: ut quum arteriæ pars media nudæ cuti ſubiecta eſt, & quæ vtrinque ſunt, altius demerguntur. Hic facultatem eo vſque imbecillam oſtendit, vt nequeat arteriã æquabiliter attollere. Tales etiam ſæpe viſuntur initio grauium acceſsionum à frigore inuadentiũ. Tremulus pulſus qui neceſſario languidus eſt & paruus, facultatem imbecillã arteriamq; mollem renunciat, cum corporis habitu gracili. Conuulſiuus non admodum frequens occurrit. Hos tanquam poſtremi excipiunt abolitus apparens, & vere abolitus, facultate quidem iam prorſus extincta. Quocunque autem genere ordinatus ſit pulſus, fidus exiſtet, inordinatus vero infidus. Proinde bonus pulſus ordinatus certiſsimus eſt & optimus, malus ordinatus peſsimus, & inordinato malo deterior.

DE VRINIS.

Quid vrina, vtq; humorum partiumq; affectus demonſtret. Cap. VIII.

QVum corporis excrementa aut affectarum partium, aut peccantium humorum portio quędam ſint, aut ſaltem ex his defectæ reliquiæ, quæ illorum ſit conſtitutio certo referunt, atque in demonſtratiuis ſignis primas tenent. Vna autem vrina omnium

maxime de toto decedit significationē in primis generalem sortita. Est enim vrina serum vehiculumq; sanguinis renum vi secretū. Vt in lacte dū concrescit, ita & in sanguine serū à crassiora terrenaq; substantia seiungi secerniq; animaduertitur: quod idcirco sanguini permiscebatur, vt hūc fibrarū copia iam crassum ac lentum dilueret, & tanquam vehiculum per venas tenuissimas in corporis extrema deduceret. Oritur quidem serum ex potu, aut ex liquore quocunque cibus solidior diluitur, & sine quo vix quicquam emolumenti corpus ex cibi benignitate perciperet. Hac ratione potus cunctis animantibus apprime conueniens & necessarius, aliis quidem vt uolucribus quæ haudquaquam meiunt parcior, aliis vt hominibus & quadrupedibus liberalior. Ventriculi concoctione liquor totus cibo permiscetur, totaq; cibi vis in liquorem confertur dum vna fiat æquabilis substantia, cui chylo nomen est. Hunc flexuoso per intestina prolapsu exugūt mesenterii, venæ, & quicquid inest vtilioris substantiæ, id omne eripiunt, potuq; tanquā vehiculo subuehunt ad iecoris portas. Quum dein ex chylo factus sanguis est, vt melancholia in lienem, bilis flaua in proprium folliculum, ita & vrina (propriū iecoris, quemadmodū & alui fex ventriculi & intestinorum excrementū iam inutilis & superuacanea è gibbis iecoris renū vi per venas emulgentes allicitur. At non vniuersa: portio enim cum sanguine in corpus distribuitur, quę quum vectionis munere perfuncta est, aut sudoribus exhauritur ac diffluit, aut qua via processerat, eadem tracta relabitur in renes & in vesicam. Itaque non è iecore solum, verumetiam è venis, tum maioribus, tum minoribus & è corpo

ris mole vrina prolicitur : quod aperte ſentiet quiſquis biduum triduumve nullo aut parciſsimo potu tranſegerit. Ea autem ſi nec immoderato potu diluta, nec aliena permiſtione conſperſa ſit, manifeſto humorum qui in iecore maioribusq; uenis, obſcurius vero eorum qui tum in minoribus, tum in partibus ferè ſingulis inſunt notam exhibet eorumq; conſtitutionem indicat. His enim tantiſper dum urina permiſcebatur, eorum omnem affectionem, omnem qualitatem contraxit aſciuitq; ſibi, & nunc quaſi deſecta portio quæ ipſorum conſtitutio ſit coram proponit planumq; facit. Quocirca ſi uel uiſcera, vel maiores uenæ, uel caput, uel pulmones, vllave corporis pars morbo tenetur, quoniam hæc affectionem humoribus in ſe contentis impartit, urina profecto quæ ſanguinis & humorum comes eſt, eiuſdem quoque particeps erit, & profuſa affectionis notas refert propriaq; eius ſigna dabit. Sed & partium per quas illabitur, vt renum, vreterum, ueſicæ ac penis affectus repræſentabit. Nam tametſi non diutius in his ſubſiſtat ac hæreat, ab illis tamen ſordes & inquinamenta (ſi qua inſunt) præterfluens corradit ſecumq; rapit. Quocirca partiū quas attingit oīum affectus illa oſtendit. An uero cum affectu quæ etiam pars affecta ſit certo & aperte referat, poſthac diligentius ſcrutabimur. Hæc porro humorum partiumq; vitia demonſtrat, uel ſua chymoſi, uel puritate, uel quantitate, uel colore, uel odore, uel contentis: quorum ſignificationes ſigillatim deinceps oratione proſequemur.

Quæ obſeruanda antequam certa de vrinis ſententia feratur. Cap. IX.

EXcipienda vrina eſt à ſomno prima & expleta cōcoctione cibi, eaq́ vniuerſa, quòd pars nulla dilucide poſsit notas omnes exprimere. Matula alba ſit & pellucida, qualis ferè vitrea eſt, oblonga ne diuulſam hypoſtaſin exhibeat, & magna quæ totius vrinæ ſit capax. Obturetur procul à ſole, à frigore & à flatu, ne vel turbetur, vel craſſeſcat: quieta nullaq́ agitatione reſideat, dum ſenſim refrixerit, nec tamen ſupra ſex horas aſſeruetur, ne quam corruptionem ſubeat. Si forte vel frigoris vi vel ſponte ſua craſſeſcat turbeturq́, igne leni diſſoluetur, nulla agitatione diſsipetur hypoſtaſis, quam ne ignis quidē extenuare aut colliquefacere ſolet. Quid autem cauſæ ſit cur interdum tum craſſę, tum tenues vrinæ ne uel ingenti frigore quidem, interdum uero temperato etiam loco turbētur, non niſi ad inſitum urinæ calorem referri poteſt, qui ut hypoſtaſin, ita & cæteras partes locis diſponit diſtinguitq́ quem conſtat aliàs languidum aliàs ualentem eſſe. Vrinæ inſpectio in loco ſit nec obſcuro, nec nimium lucido, nec ſolis radiis colluſtrato, ſplendorq́ luminis in matulam deſuper quam trāſuerſum potius incidat. Hæc autem in urina ueniunt conſideranda, chymoſis, perſpicuitas & puritas, quantitas, color, odor, contenta: in quibus omnis eſt interiorum affectionum ſignificatio, tam quæ ſecundum naturam, quàm quæ præter naturam exiſtunt. Illa uero aliàs ex aſſumptis rebusq́ externis, aliàs è renum ueſicæq́ ductibus, aliàs è uenis aut è reliquo cor-

pore proficiſcuntur atque manant: ita enim: tribus ex cauſis manifeſtæ qualitates imprimuntur in urina. Potus immoderatior præſertim aquæ aut uini albi tenuis: copioſiorem urinam profundit: eamq; tenuem & crudam: & quæ quoniam præpropere perlabitur ac præterfluit, nec partium nec humorum affectiones, nec qualitates expreſſas exquiſite refert. Non pauca etiam uel mediocri uſu urinā colore inficiunt, ut crocus: caſsia rheumbarbarum: ſenna: rubia maior: quædam alieno illā odore perfundunt: ut allium: & terebinthi lachryma. Horum enim qualitates quum ſint præter naturam: pariter cū excrementis: præſertim uero cum urinis amandantur ac defluunt. Peruertunt igitur propriam urinæ indicationem: ut neque morbus neque interior ulla conſtitutio præſentibus his certa prodatur. Sic urina morborum nuncia externarum rerum nulla permiſtione inquinetur: omniq; earum qualitate uacet. Quinetiā ſi uel ulcus: uel abſceſſus in renibus: aut in ueſica: aut in ureteris: aut in pene ineſt: urina craſsior euadet ac turbidior: eaq; uel puris permiſtione alba: uel cruoris perfuſione rubra: quemadmodū ſæpe aut arenulis aut filamētis uarie conſperſa. Et hæc renum ueſicæq; uitia urinas plerunque efficaciter immutant. Quæ uero nec rerum externarū qualitate: nec renū ueſicæq; labe inqnata fuerit: ea certius uenarū reliquiq; corporis demōſtrat affectus. Cauendū igitur ne aut res externæ: aut renes te fallant. Quod ne fiat: qualitatū quæ cernunt in urinis cauſas in tres ubiq; partiemur differētias, in externas: in eas quę ductuū, & in eas q̄ totius ſunt corporis. Hac enim obſeruatione atq; diſtinctione: certa ueraq; vrinarū ſignificatio haberi poteſt.

Quæ vrina ſit optima, vtq; ſexu, temperamento & ætate mutetur. Cap. X.

OMnium autem prima inſpectanda & cognoſcenda eſt vrina optima, quæ cæterarum quaſi lex ſit & regula. Talis ſubſtantia mediocri eſt, nec aquæ modo tenuis, nec ut iumentorum craſſa: clara non turbida: colore ſubaureo atque flauo, quem hic extremorum medium collocamus. Quantitate media & heſterno ſuperiorumq; dierũ potui reſpondens, aut aliquantum parcior, ꝙ potus nonnihil in corpus abſumatur. Hypoſtaſis in hac ſubſidet alba, læuis & æqualis, in acutum faſtigiata, ea ratione quæ poſthac exprimetur. Neque craſſum quicquam ſubeſt, neque bulla, neque filamentum, neque eorum quicquam quæ inter mala referentur. Hæc non modo inculpatam omnem naturæ concoctionem, ſed & integram corporis ualetudinem indicat, uiriq; ſummam temperiem eiusq; ætatem floridam; non enim alii cuiquam vrina talis obtigerit. Nam mulieris etiamſi tẽperatiſsima ſit & ætate florens, vrina non parum ab hac deficit. Subſtantia quippe nõ (vt quibuſdam placuit) tenuis, ſed aperte craſsiuſcula eſt, neque vt viri pura & pellucida, ſed aliquantum turbida & multis innatantibus impura. Huic enim plura quàm viro ſuperuacanea in vteri veſicæq; ſedes confluunt, quæ vrinis plerunque permiſcentur. Color ex albo liueſcens non modo cruditatis, ſed ſexus præcipue index. Horum proportione hypoſtaſis copioſior quàm viris, craſsior & albior. Qui ſæpe & ſedulo maris ac fœminæ vrinas inter ſe contulerit, eas tandem internoſcet oculorum conſuetudine.

Infantium & puerorum vrina albior quidem, ſed craſsior & copioſiore ſediméto quàm ætate florentium. Calor enim tametſi in illis plurimus ineſt, quoniam tamen humoris copia obtunditur, quas dixi vrinas producit. Senum alba, tenuis, hypoſtaſi pauca, cruditatis & imbecillæ concoctionis nuncia, ꝙ in illis paucus & imbecillus ſit calor. Horum exemplo minime arduum ſit coniicere qualis eſſe debeat vniuſcuiuſque temperamenti, & quantum ab optima quæque diſtet. Itaque cuiuſpiam vrina propoſita, ex ſexu & temperamento tũ inſito, tum aduentitio, & ex ætate coniiciendum & æſtimandum qualiſnam eſſe debeat ea naturalis: vt ſi quando offeratur alia, recordatione illius planum ſit & in promptu, eane præter naturam ſit, quantumq́ à naturali abſit. Antequam vero de morbo ex vrina iudicetur, æſtimandum quod quis uitæ genus paulo ante ſit ſequutus. Nam exercitatio vehemens, vigiliæ, animi excandeſcentia, inediæ, calidiorum ciborum eſus, vt inſitum calorem, ita & vrinas inflammant easq́ bilis permiſtione coloratiores reddunt cum paucis contentis: quemadmodum & aer uel à regione, vel ab æſtate, vel ab alia quacunque cauſa exæſtuãs. Contra vero otium, ſomnus multus ac profundus, inertia, crapula, frigidorum ciborum eſus, albas, craſſas urinas, contentaq́ multa atque cruda proferunt: quemadmodum & aer uel â regione, uel ex hyeme, uel quauis ex cauſa frigidior. Sine horum animaduerſione parum firma futura ſunt de urinis iudicia, nec quæ ſanorum ab iis quæ ægrotantium ſunt facile queant internoſci.

Vrinæ copia & paucitas quid indicet. Cap. XI.

VRina si mediocri sit copia, moderatã seri abundantiam arguit, proindeq; naturam tum recte valere, tum omnia cõuenienter administrare. Multa vero atque copiosa interdum ex ĩmoderato potu vini tenuis vel aquę, aut ex diureticis medicamentis, aut vi frigoris, aliave externarum rerum importunitate obtingit. Interdum vitio renum, qui vi maxima ex omni corpore serũ proliciunt assiduoq; profundunt: appellatur ea affectio diabetes à celeri vrinæ transitu, in qua admodum multa exuperat, eaq; ferè alba, tenuis & sine hypostasi. Interdum ex interiore affectu prodit, vt quum ingens aquarum copia quodam loco iamdiu coercita erumpit, aliàs quidem ab hydrope, aliàs à multa cruditate aquosa quæ circum viscera fluctuabat. Illinc siquidem quodam impetu aut naturæ vi cõtẽdit in renes, perinde atque in spontanea ventris perturbatione. Tota huic origo ex victu est, quoniam nihil potest è corpore manare: cuius materia non aliquando fuerit immissa. Ea vacuatio tametsi vires aliquantum debilitat, ventriculum tamen & abdomen quasi pondere leuat, neque corpus reliquum extenuat. Quinetiam corporis humorumq; moles nonnunquam liquescit dilapsaq; difunditur in vrinas: quomodo obseruauimus bibulum quendam opimo corporis habitu, diebus circiter octo ex ingenti corporis mole in magnam gracilitatem citra vllam vim morbi collapsum. Id etiã caloris aut colliquantis febris vi fieri proditũ est: tumq; vrina multa, non tamen tenuis & alba

vrina multa ex febr. colliq.

cernitur, sed flamea, vinea, aut passea: cui etiã pingue & oleosum quiddam innatat. At que hoc hecticę febris est initiũ. Vrina pauca quæ neque potus penuriam, neq; sicciorẽ victum, neque austerum crassumve potum, neque nimios sudores aut copiosam alui deiectionem, neque multos labores consequatur, morbum ostendit, eumq; fere in vrinæ ductibus. Obstructio aut tumor præter naturam renum, hanc plerunque efficit: tumq; his sensus quidam grauitatis inest, aliaq; significatio ex contentis cõspicua. Si obstructio ex calculo aliave causa vtrinque circa vreteras est, dolor vehementer affligit, isq; fixus vt in nephritide. Si vesicę ceruix quouis modo impedita est, siue tuberculo, siue pituita crassa, siue calculo, difficilis est emictio, aut etiam vrina supprimitur, cum pubis & perinæi dolore, multaq; subsidẽt aut volitant in vrina. Quæ citra hæc pauca redditur, à crasso & viscido fit humore, qui difficile secernitur ac permeat, eaq; tum crassa existit. Febris vehementia nonnunquam vrinam cohibet, tumq; & calor & alia febris signa comitantur. Sanis etiam parcior fit vrina, quum potus in corporis nutrimentum facessit, quod extenuatis & ex morbo conualescentibus frequens esse solet.

Causae q[ui]bus pauca redd[itu]r vrina et q[uo]d significat

Odor vrinæ quid denunciet. Cap. XII.

VRinæ odorem obseruare fœdũ est ac planè sordidum, mediciq; dedecet dignitatẽ. At plerunque velimus nolimus teter vapor odoratum ferit, maxime quum vrina adhuc calet aut admota igni est concalfacta. Odoris suauitatem vix sperare licet ab vrinis, nisi vel terebinthina, uel moschi, vel silphii, vel odora

Quae reddant vrina[m] bene olentem

tioris medicamenti vi affletur. At moderatio ſæpe è ſanis ac bene cōſtitutis corporibus eſt. Fœtor interdum aſſumptorum, vt putris caſei, vt aliorum qualitate contrahitur: interdū è renum aut pudendi vlcere, ac tum vrina alba craſſaq; eſt cum hypoſtaſi purulenta, ſi è veſicæ calculo exiſtit, craſsior mucus ſubſidet in vrina, eaq; cum dolore redditur. Fœtida vero vrina ex ſuperioribus locis profluens, ſiue rubra turbidaq; ſit, ſiue vt interdum contingit tenuis ac perſpicua, alias cum febre, alias ſine febre, putredinis ſemper eſt index: eaq; putredo aut in humoribus, aut in partium ſubſtantia conſiſtit. Si recens eſt fœtor & repente natus in vrina craſſa ac turbida, humor: ſin vetus ac diuturnus in vrina tenui ac perſpicua, partis cuiuſdam ſubſtantia putreſcit. A criſi quæ fœtida meiitur, die apparet decretorio copioſaq; fluit, ac mox ſuccedit ægro leuamen.

Quid ſignificent ſinguli vrinæ colores. Cap. XIII.

VRinarum hi maxime colores obſeruandi, albus, ſpiceus, citrinus qui omnium vere medius eſt, aureus, croceus, ruber, paſſeus, viridis, ceruleus, liuidus, & niger. Horum duæ ſunt effectrices cauſæ, viſcerum corporiſq; calor, & alieni humoris permiſtio. Etenim labor, inedia, æſtus, febris & quęcunque cauſæ corpus concalfaciunt, vrinam pariter colorāt, eoq; magis quo vehementiores fuerint: & vrina quæ diutius in corpore ſubſiſtit, & quæ longe à paſtu meiitur, prioribus coloratior exiſtit. Quinetiam bilis irruens in venas ſero permiſcetur, idq;(vt in ictero) flauo citrinove colore inficit, quod & de alio quouis humore ſtatuendum. Differt autem color ex ſimplici in-

temperie profectus, ab eo quem humoris permiſtio tulit: ille ſiquidem vix vnquam rubrũ ſuperat, conſiſtitq́ in vrinæ ſubſtãtia tenui aut mediocri, hic vero ad omne genus pertinet & extenditur, redditq́ vrinam aut turbidam aut craſſam. Itaque citrinum vrinæ colorem temperatus moderatusq́ calor efficit in homine temperato & ætate florida. Citra medium quicunque ſubſiſtit, imminuti caloris & cruditatis eſt nuncius. Vrina alba ſi ſimul tenuis & perſpicua vereq́ aquea eſt niſi ex tenui & copioſo potu genita ſit, aut ſummã renum iecorisq́ obſtructionem, aut ſummam coctionis imbecillitatem denunciat, ab extrema iecoris & vẽtriculi intemperie frgida profectam. Sæpe etiã per febres ardentes quum bilis in cerebrũ rapitur, talis apparet & delirium prænunciat. Alba & craſſa ſi pariter perſpicua eſt ut cornu (glauca & charopa appellatur) pituitæ mucoſæ dominium oſtendit: ſi obſcura (lactea hæc eſt) craſſæ uiſcoſæq́ pituitæ exuperantiam. Hæ ſi diutius apparent, frigidos diuturnosq́ morbos portendunt. Ab his eſt ſpicea, quæ minorem cruditatem oſtendit, & calorem temperato finitimum. Citrina omnium mediam ſedem ſortitur. Supra hanc ſunt aurea, crocea & rubra: quæ omnes calorem præter modũ increuiſſe ſignificãt: atq́ ſi puræ hæ ſunt ac ꝑſpicuæ, purã ſimplicẽq́ intẽperiẽ ſin craſſę ac turbidæ humorũ uitia ꝑmiſtionesq́ referunt. Rubra ſi ꝑſpicua fuerit, ardẽs flãmeaq́; dicitur, iecoris exuperantẽ calorẽ, ſæpe etiã ardentem febrem denunciat: ſin craſſa obſcuraq́ eſt, ſiue cum febre, ſiue citra hanc contingat, flauæ, aut uitellinæ, aut rubræ bilis permiſtionem. Huiuſmodi ferè apparet inclinantibus febrium acceſsionibus: at maxime quũ iecoris

ſubſtantia uitiata eſt à phlegmone aut ab exquiſito ſcirrho, ut in hydrope: aut quum uel illius, uel folliculi ſellis ingens eſt obſtructio, ob quam bilis in uenas & in urinas confluit, haſq; eatenus inficit, ut ſi linteum immergas citrinum colorē planè referat, perinde atque epoto rheobarbaro; hæc aut præſentem icterum, aut mox futurum portendit. Ea igitur ratione ardens flammeaq; urina ab ea quæ ex bilis permiſtione aut crocea aut coloratior euadit, diſcernitur. Cruenta urina ſiue duntaxat recentis carnis loturam ac ueluti ſaniem, ſiue puriorem ſanguinem repræſentet, quum planè refrixerit, quaſi grumum concreti ſanguinis deponit. Ea fit renibus attritis atque reſeratis eorū uenis, è quibus ſanguis mox emanat, idq; ferè calculi pondere. In errore uerſantur qui hanc etiam iecoris imbecillitati tribuunt: uix enim intelligi poſsit ſanguinem alicunde cum urina præterlabi citra renū affectionem. Itaque ſi nec lumbis nec renibus caſu ictuve contuſis cruenta urina redditur, ea ex calculo renes obterente, præſertim quū uehementior ſubitur exercitatio, proficiſcitur. Hanc ſæpe turbida & nigricans præcedit, quæ impendentem nephritim præmonſtrat. Rubræ urinæ ſuccedunt uinea & paſſea uuæ nigræ perſimiles, quæ uel ſanguinem uel bilem præaſſari & in atram deuergere indicant. Viridis, praſsinæ bilis aut æruginoſæ copiam & permiſtionem: ueneta uero ſeu cerulea, deinde etiam liuida ſeu plumbea, niſi è plagis & uerberibus ſint, aut melancholiæ dominium atque permiſtionem, aut natiui caloris extinctionem. Omnium extrema eſt nigra, quæ ſi ex rubra & uiridi proceſsit, ſummum incendiū & bilis atræ perfuſionē: ſin uero ex ceru-

lea & liuida, extremam caloris extinctionem demonſtrat. Eſt tamen & quum urinæ eiuſmodi criſi quadam profundũtur, cum in acutis, tum in diuturnis morbis & melancholicis. Id uero decretorio die fit, facili tolerantia, & in laborantis ſalutem.

Quid urinæ ſubſtantia in morbis oſtendat. Cap. XIIII.

VRinæ chymoſis & ſubſtantia in liquore ſpectatur, cuius differentiæ ſunt tenuis, craſſa, mediocris. Tenuis ſub iis duntaxat coloribus inueniri poteſt qui ad rubrum procedunt, ſub albo, ſpiceo: aureo, croceo, ad rubrũ uſq;: nunquã enim cerulea, liuida aut nigra tenuis apparuit. Craſſa nulli non colori permiſcetur: nam ut in nigra ita etiam in alba craſsities interdum ineſt. Itaque tenuis quæ neque immoderato potu: neque alia externarũ cauſarum importunitate facta ſit, renum & ureterum obſtructionẽ ſequitur, quæ cum liquore nihil craſsi præterlabi ſinit, qualem ferè in nephritici doloris uehementia notant, quũ ureteris caput calculo obſeratur. Sequitur & nõnunquam imminutã concoctionẽ natiuiq; caloris penuriã, ex intẽperie ſola citra humorũ uitiũ: tam exiguus interdũ calor eſt, ut aquam aliumve potũ talẽ elabi ſinat, qualis acceptus fuerat, atq; hæc cruditas extrema eſt. Natiuus noſter calor alimẽtũ humoreſve concoquẽs, primũ quidem & maxime ſubſtantiæ mediocritatem molitur, cui dein pro partium natura colorem addit: proinde ex ſubſtantia magis quàm ex colore cõcoctio ſpectatur. Qua ratione dixit Hippocrates: quoad vrina ruffa tenuiſq; fuerit, crudum morbum ſignificat. Mediocris urinæ ſubſtãtia uegetum calorẽ, exquiſi-

tam concoctionẽ uentriculi iecoris atq; uenarum oſtendit, hac ratione in tribus illa mediis coloribus conſiſtit, in ſubaureo, aureo & croceo. Craſſa urina niſi ex laxioribus patẽtioribusq; uiis urinæ profluat, oppreſsi caloris atq; cruditatis ſoboles eſt: non ꝙ calor inſitus intemperie, ſed crudorum humorum exuperantia prematur. Vtraque tum craſſa, tum tenuis concoctione tãdem ſubſtantiæ mediocritatẽ adipiſcitur. Ad craſſam urinam pertinent pinguis & oleacea, non ea quidem cui pinguedo telis araneorum ſimilis innatat, ſed ea cuius ſubſtantia lentore & craſsitie oleum adipéve liquefactum repræſentat, & quæ cõnota grauis lentaq;, ut oleum, apparet. Hęc uel phthiſi, uel hæctica febre, uel hydrope corpus liqueſcere demonſtrat.

Vrina perſpicua & turbulenta quid ſignet. Cap. XV.

PErſpicua atque clara urina eſt quam uiſus acies facile penetrat. Turbulenta & obſcura, per cuius medium non uidemus. Quãtum autem turbulenta diſtet à craſſa, & tenuis à perſpicua, hinc diſcitur ꝙ & oui candidum & oleum, & uitrum liquefactum, & uinum ſubnigrum uere craſſum ſit: nõ tamẽ turbidum, ſed planè perſpicuum. Quòd etiã uinum albũ & tenue plerunq; turbulentũ ſit: quemadmodum & aqua ẽ uino ſtillatitia: tenuiſsima quũ ſit: interdum tamen obſcura turbulentaq; cernitur. Quo ſit autem res dilucidior & fructuoſior, turbulentas urinas in tres ordines differẽtiasq; ſecernemus. Vna turbata eſt, quæ externi frigoris ui talis euaſit. Hæc omnium denſiſſima & obſcuriſsima, matulã lentore quodã albo ſumma præſertim corona inficit, quę ca-

lore prompte declaratur priſtinumq́ ſplendorem recuperat. Quod autem urina una quâm altera facilius difficiliusve, quædam uix unquam turbetur, id ad illarum conditionē referendum eſt, ſed externum quoque frigus non paruam uim ad perturbationem obtinere argumento eſt, ꝙ loco calido nulla conturbetur, ſed qualis emicta eſt talis ſeruetur. Altera uere turbida eſt, cuius ſubſtātia atque liquor uel ex ſeſe uel ab interiore quadam permiſtione craſſeſcit: eiuſmodi à purulentis renibus profluit. Hæc calore diſſolui non poteſt, multaq́ habet innatantia corpuſcula, quæ quiete ſubſident cum hypoſtaſi craſſa, & plerunque reliqua mox urina expurgatur atque inclareſcit. Vino ea cōparatur quod fecis permiſtione turbidum eſt. Tertia iam cœpit recepto nomine confuſa appellari: in qua nihil innatare manifeſto deprehenditur, ſed eſt tota ſui ſimilis, nec tamen hypoſtaſin, nec aliud quicquā (etiam ſi diutius quieſcat) deponens quo magis inclareſcat: igne omniq́ calore manet indiſſolubilis. Vino confertur quod uetuſtate coaceſcens, aut tonāte fulguranteq́ cœlo mutatum & uappa factum, omni ſplendore nitoreq́ deſtituitur. Perſpicua urina integrā perfectamq́ concoctionem, humorum bonitatem & natiui caloris ſummam ubertatem oſtēdit, cuius uis etiam in urina permanens hypoſtaſin tandem ſecernit & diſtinguit. Quæ frigoris ui mutatur poſteaq́ calore reſtituitur ſibi, admodum leuis eſt ſignificationis, niſi forte ꝙ per acutos morbos quum primum apparuerit, creditur concoctionis rudimentum habere, quia ſcilicet morbi initio tenuis non facile cogitur: poſtea craſſamentum nacta facilius turbatur. Vere turbida plerunque ex renū aut

vesicæ affectu manat: in quibus vel humoris est copia, quem vrina secū rapit, vel vlcus simplex è quo cruor, vel sordidum è quo sanies, pus aut mucus profluit: horum quippe colluuione vrina crassa, turbidaq; redditur. Quocirca grauioribus nephriticis doloribus quicunque sunt opportuni, his vrinæ vix vnquā claræ meiunt. Turbida q̄ citra hos affectus fuerit, crassorū humorū copiā in venis horūq; effusionē renūciat, quos difficile coq̄t calor insitus. Hinc & morbi diuturni cōtumacesq; & capitis dolores fiūt, de q̄bus Hippocratis est sentētia. Quibus vrina turbida qualis iumentorū est, iis capitis dolor vel adest vel aderit. Perseuerans autem diutius, aut veternum, aut lethargum minatur. Sæpe etiam vrina repente turbida euadit, quū solutis obstructionibus apertisq; viis crasßior materia diu cohibita excidit è liene, iecore, renibus aut è venis maioribus: quod fere sanis post exercitationes, ægrotantibus post morbos obuenit: maxime vero in crisi diuturnarum febrium, quales quartanæ sunt, & ī lienis iecorisq; morbis, & in abscessuū eruptione. Omnis autem eiusmodi commode emanare solet cum alleuatione corporum. Quinetiam vrina rubicunda citrinave & sine sedimento, qualis per febrium tum continentium, tum intermittentium initia redditur, & quæ simpliciter cruda nuncupari solet, turbida quoque, nondum autem confusa censetur: hinc quippe facta est, ꝙ humor crudus & superuacaneus aut è venis, aut è liene, aut è iecore, perinde atque in ictero prosiliens, in sanguinis serum se inferat. Confusa porro, vrina nunquam renum, aut duntaxat viscerum at venarum semper affectibus succedit. Ea non crudorum humorum exuperantiā, sed proprie

sanguinis

ſanguinis & humorum qui in venis ſunt maioribus confuſionem, corruptionem & putredinem portendit, eamq́ꝫ ferè malignam, quandoquidem putredo omnia permiſcet, confundit atque perturbat. Quocirca in ſolis continuis febribus iisq́ꝫ periculoſis & malignis ea deprehenditur. Ex his autem intelligi velim vrinam, quæ, vel nullo renum vitio ſit inquinata, non ſemper ſanguinis & ſuccorum eius conditionem oſtendere. Ea quippe nonnunquam citrina craſſa & turbida meiitur, & qui nihilominus tum detrahitur ſanguis exquiſite purus & rubicundus exiſtit. Id perſæpe & in quartana, & in tertiana intermittente, atque etiam in ictero cernitur, quum bilis ſuperuacanea aut è iecore aut ex eius folliculo, ex aliiſve ſedibus prorumpit in venas, neque ipſi ſanguini, ſed eius duntaxat ſero permiſcetur. Atque hic turpiter errant qui ab vrina, craſſa & rubra protinus mittendum ſanguinem eſſe pronunciāt. Eſt & nonnunquā vrina & colore, & ſubſtantia, & ſedimento ſecundum naturam, quum tamen detractus ſanguis, tum colore, tum ſubſtantia vitioſus apparet. Id ferè contigit in ſtatu &, ante criſim continuarum febrium, quum perfecta eſt vrinarum concoctio, necdum tamen natura vllam eſt noxii & peccantis humoris vacuationem molita. Hæc ſunt quæ prima vrinarum inſpectione ex quantitate, ex odore, maxime vero ex colore, ſubſtantia & perſpicuitate animaduerti percipiq́ꝫ poſſunt, etiam ſi nondum quicquam in vrina ſubſederit: ſed quæ, vt monui, ſummo ſint prudentiq́ꝫ iudicio diſcernenda. Nunc de contentis tranſigendum.

De his quæ vrinæ permiſcentur. Cap. XVI.

EOrum quæ vrinæ permiſcentur, alia per ſummam vrinam innatant, alia volitant per mediam, alia in infima ſubſident. In ſummis prima eſt corona quæ ſupremam faciem ambitu cingit. Hæc in vrina quæ æquabilis & vbique ſui ſimili ſit, dignoſci vix poteſt, facile vero in ea cui partium diſsimilitudo quędam ineſt, aut humorum exagitatio. Etenim pars vrinæ ſumma tenuiſsima quum ſit, mutationi magis eſt opportuna, ac ſæpe multa vel colore, vel ſubſtantia ſubiicit oculis, quæ nondum in reliquo vrinæ humore cerni poſſunt. Corona ferè docet qualis in vaſis maioribus ſanguis habetur: nam tenuis & alba dilutum ſanguinem & ſero tenui perfuſum oſtendit craſſa & alba pituitoſum: citrina naturalem: crocea bile multa eaq; flaua conſperſum: rubra & ardens feruidũ & accenſum: viridis bile praſsina vel æruginoſa: cerulea & liuida vel naturali melancholia, uel atra bile inquinatum: aut hunc certe in eorum humorum naturã corruptione mox abiturum. Quocirca harum poſtremæ vel melancholicum morbum, vel epilepſiam deſignãt. Spuma multa citra vrinæ agitationem innatãs, flatus plurimos in corpore vagari, ventriculum & inteſtina diſtendi, colicum dolorem imminere, idq; vel fructuum vel leguminum immoderato eſu, vel inſiti caloris imbecillitate. Ea ſi magnis bullis diu perſeueret, craſſos & viſcoſos humores ex hisq; obſtructiones indicat: at ſi leui cauſa hæ bullæ rũpũtur atq; diſſoluunt, tenuẽ flatũ tenuesq; humores. Si bullę paruæ & exiguæ per urinæ coronã diſpoſitæ ſunt, capitis dolor adeſt, cephalalgia quidẽ ſi

coronā oēm, hemicrania vero ſi illius ſolum medietatem occupent:acriorq́; dolor erit ſi aureæ ſint & citrinæ, mitior ſi albæ & pallidæ, diuturnus vero ſi diu permaneant. Quæ porrò media vrinæ facie conſiſtunt, pacati doloris ſunt indices. Quum enim ſummam vrinæ partem teneant,ipſum quoque caput in homine ſummum dolore obſideri teſtantur, idq́; vel à flatu, vel ab humore, cuius ſpeciē bullarū color exprimit.Bullæ granis exiguis ſimiles in corona ſitę, ſi dū verſatur & agitatur vrina deorſum verſus depulſæ, mox in coronā reſiliunt,deſtillatio è capite vel in pulmones, vel in ventriculū,vel in ſcapulas,vel in alias ſubiectas ſedes procumbit, cuius vis & natura ex colore vrinæ,coronæ, atque bullarum intelligitur. Pinguedo per ſumma innatans telis araneorū ſimilis, hominem, inquit Hippocrates, tabe conſumi ſignificat. Niſi enim renum colliquatio & fuſio quædam in cauſa ſit, corpus vniuerſum vel febre ardente, vel phthiſi, vel hectica febre liqueſcit. Diuulſa quaſi olei puncta innatantia alterutrum ſimiliter,ſed inefficacius denunciāt. Nonnunquam tamen animaduerti ex epoto oleo hęc cum vrina fluxiſſe. Quo autem facilius illa diſſipantur, eo morbum leuiorem, contumaciorem vero quo diutius perſiſtunt.Volitant porrô & interdum ſubſident corpuſcula quædam vel farinæ craſsiori, vel ſquamulis, vel furfuri ſimilia. Quibus in vrina craſſa quędam furfuri ſimilia exeunt,iis veſica ſcabie affecta eſt. At ſi hęc in vrina tenui apparent, flammeam & colliquantem febris ardorem denunciant, ob quem & venarū ſanguis retorretur, & earum ſubſtantia incendio peruſta ſolidum quiddā quaſi intertrimentū, deperdit abiicitq́;, quod

cum vrinis emittitur. Si quis ſquamulas minxerit & grauis odor adſit, veſica exulcerata eſt. At ſi citra veſicæ exulcerationem exeunt, febris ardens vaſorum ſummas partes & tunicas colliquefacit, & veluti in lamellas diſſoluit, vnde & ſolidarum partium conſumptio ineſt, ſed tanto minor quantũ ſquamulę furfuribus tenuiores exiſtunt. Quæ farinæ craſsiori ſimilia volitãt aut ſubſidẽt, eandẽ ſed leuiorem ſignificationem obtinent. Quum enim febris ardore vel exaſſatus & torrefactus ſanguis craſſus, vel in carne quicquid tenerum & adipale ineſt liquatum fuerit, & caro deniq; ipſa durior, non ſecus atque ea quæ in ſartagine pertorrentur, exaruerit, tum quę vrinis redduntur, craſsiorem farinam referunt: quæ Hippocrati longam valetudinem ſignificãt. Prægnãtium integre valentium vrinis quędam innatant tenui farinæ amylo ſimilia, quæ inquiete ſedimẽtum vel enæorema deponunt craſsiuſculum inſtar carptæ tenuiter lanæ: reliqua vrina ſubturbida exiſtit, aliquantũ vireſcens, aut liueſcens. Carunculę exiguæ in vrina craſſa exulceratis renibus apparent. Filamenta albis capillis ſimilia à renibus reddi author eſt Hippocrates: at ipſi animaduertimus ea ſæpius ex iis vaſis ſpermaticis deriuari quæ paraſtate dicuntur, in quibus teretem figuram ſortiũtur ex ſeminis materia, quæ vi morbi ſenſim defluens calore craſſeſcit. Apparent autem in iis plurima, qui fœda exulcerataq; gonorhœa correpti non ita pridem fuerunt, & iis mulieribus quibus albicantes menſes profluunt, aut vterus, fœda prolluuie turget. Nonnunquam & vrina quę prima fit à concubitu tale quiddam refert, aut aliquantũ filamento craſsius. Iam vero ſanguis purus aut in grumum con-

vrina prae gnantium

cretus,recens vlcus:pus vero, inueteratum ac sordidum ostendit:idq; aut in rene, aut in vesicæ ceruice. Discernitur autem quod à ceruice ingenti partis dolore manet,à renæ nullo ferè sensu doloris quodq; à pene aut à vesicæ ceruice omnia vel seorsum sine vrina, vel emictionis initio profluunt:è renibus vero vel cũ vrina diligenter permista, vel sub emictionis finem,sed quæ mox in quiete subsideant. Arenulæ cum vrina postremæ prodire solent:harum rubræ & flauæ â renibus, albæ â vesica proficisci creduntur: veruntamen quum sordidum in rene vlcus inest, ex eo quoque albi calculi quasi cõcreto pure obducti excidunt. Crassior pituita instar muci narium matulæ fundo inhærescens cum dolore emicta, vesicæ calculum aut ceruicis sordidum vlcus denunciat. Talem enim affecta vesica,quia frigida atque membranosa, cumulat, quam & calculi moles fouet. At quæ nullo dolore fluit,è crudo renum aut circumpositarum partium vlcere vel abscessu illabitur.Turpiter hallucinantur quicunque anatomes & operum naturæ ignari pituitam hanc putant vel è cerebro, vel è crudiore ventriculo in vesicam permeare quomodo, enim per venas illa pura nec sanguine tincta nec perfusa defluat in renes, hosq; sola præterlabatur? Tria cernuntur in vrinis finitima,semen, pus atque pituita, quæ sic tamẽ internoscuntur.Semen quia tenue ac leue,vrinę semper innatat,pus & pituita subsident:hæc tamen crassa atque tenax sibi cohæret, pus uero agitatum mox dissoluitur ac diffluit. Quoniam autem eorum quæ permiscẽtur urinis pars maxima ex urinæ uiis defluit, nec cui forte de reliquis partibus iudicaturo imponant, omnem causam effectuumq; se-

riem â prima referam origine. Rubræ arenulæ defluunt à renibus, quæ ſi copioſæ ſunt & craſsiuſculæ, calculum minantur. Earum adhæſu calculus uel milii uel hordei magnitudine concreſcit, qui quum è renum ſubſtantia in capacitatem excutitur, urinas craſſas, turbidas, rubras aut ſubnigras reddit, impendentis nephritici doloris indices. Calculus in caput ureteris inſertus dolore excruciat: ac tum urinæ tenues & albæ, quales in omni ferè renum infarctu, cernuntur. Grandeſcens porrò calculus ſic plerunque in rene coercetur, ut exturbari minime queat: ac tum in labore & exercitatione valida renem proterens urinam profundit, non modo craſſam & turbidam, ſed & uere cruentam. in qua ſæpe concreti ſanguinis thrombus ſubſidet. Simile quiddam interdum fieri uidemus vel à caſu, vel ab ictu, rarius à labore violento. Quum iam factum vlcus eſt vrina in quiete alba & craſsiuſcula, in labore coloratior ſpectatur cum ſedimento craſsiuſculo. Deinde vrina craſſa, alba fœtida vereq; purulenta inſequitur, lacti non admodum diſsimilis, in qua pus ſubſidet, ubi ſcilicet iam ulcus cauum ac ſordidum euaſit. In quo urinæ aliquando tales viſæ ſunt, nũquam in aliis morbis poſſunt certam ſignificationem præbere: quandoquidẽ perpetuo renales, ut ita loquar, apparent. Vbi uero renis vlcus ſupra modum ſordeſcit & in fiſtulã abit, in urina alba, craſſa, turbida atque fœtida ſæpe craſſamentũ quoddã ſubſidet uiſcidũ & cohęrẽs, nariũ muco aut oui cãdido nõ diſsimile. Tale etiã plerunq; animaduertit, quũ in ueſica calculus ĩeſt: ea q̃ppe materia licet ferè ꝓfluat è renibus, circũ tñ calculũ concreſcit ueſicæ uitio & imbecillitate,

eo argumento ꝙ talis etiamnum plerunque manet ac perſiſtit exempto calculo. Quinetiã ſordida ceruicis atque penis vlcera eiuſmodi ſæpe vrinas emittunt, maxime quum ex fœda veneris lue gonorrhęa illa uirulenta paraſtatis inſederit. His quidem incipientibus in urinis filamenta quædam uiſuntur, primum tenuia, deinde craſsiora: ab his urina tota craſſeſcit, poſtremo ſedimentum quale dixi mucoſum ineſt: atque licet vlcus arte ſaneſcat, diu tamen filamenta ex derelicta loci & ſpermaticorum uaſorum imbecillitate permanent.

De hypoſtaſi & urinæ contentis. Cap. XVII.

AMpla ſanè & controuerſiæ plena eſt de hypoſtaſi diſputatio, quam non tam cõtentionis quàm ueritatis cognoſcendæ ſtudio his complecti conſilium eſt. Vrina è potulentorum liquidorumqꝫ fit materia, quæ omnia permeans dum concoctione quæ in uentriculo, in iecore, atque uenis fit, cibo, ſanguini, humoribusqꝫ permiſcetur, tum coloris, tum ſubſtantiæ ſuæ modum adipiſcitur, perinde atque leguminum carniumve iuſcula. Non enim ſimplex illa exiſtit, qualis olim potus fuerat, ſed aliena perfuſione craſsior. Quinetiam tantiſper dum in nobis ea continebatur, inſiti caloris uim quandam conquiſiuit, quam & Ariſtoteles recte annotauit in ipſis quoque animantium excrementis manere. Quicqd igitur in emiſſa urina craſsioris ineſt ſubſtantiæ, licet non protinus aſpectabile ſit, mox tamen ſecernitur atque coit, ac plerunqꝫ ſubſidet perinde atque fex in aqua roſarum ſtillatitia, idqꝫ inſiti huius caloris beneficio,

cuius eſt uis heterogenia ſecernere. Hæcq; craſſior urinæ portio inſiti caloris ui ſecreta, hypoſtaſis eſt. Non igitur hæc(ut Actuario uiſum eſt) eius duntaxat coctionis quæ in extremis uenis perficitur, aut etiam ſolidarum partium excrementum eſt. Neque (ut aliis pleriſque placet) portio cibi crudior quæ interdum è uentriculo in uenas cum ſero prouehitur, ſed ubique cum urina ortū perfectionēq; nacta eſt. Quocirca non ſolum aut uentriculi aut ſolidarum partium, ſed præcipue maiorum uenarum hypoſtaſis eſt index. Vt autem huius atque urinæ unus eſt ortus, ita & earum ſubſtantiæ mire conſentiunt. Multa quippe tenuiſsima ac prorſus aquea vrina hypoſtaſin nullam exhibet, ſimpliciter vero tenuis tenuē, ut in iis quibus cruditas eſt & infirma cibi cōcoctio: mediocris mediocrem, craſſaq; craſſam, ut in pueris & helluonibus qui multa uorant eaq; probe conficiunt. Quæ uero externæ cuiuſpiam rei uel a renibus uel a ueſica profluentis permiſtione craſſeſcit & perturbatur, craſſamentum deponit, quod non proprie hypoſtaſis, ſed fex eſt urinæ. Sic igitur hypoſtaſi materiam confert urinæ chymoſis. Illam autem ſecernit inſitus calor, qui ſi in urina uegetus eſt ac ualidus, materiam in urinæ humorem ſparſam ac tum minime cōſpicuam, cito quidem ſegregat & colligit, ac dein prorſus deorſum deponit: & demum ita cogit ut æqualis euadat, id eſt ſui ubique ſimilis, atque etiam leuis nihil aſperum nihil diuulſum habens. Infirmior urinæ calor craſſamentum hoc tardius ſecernit, neque id deorſum impellit, ſed in medio ſinit propendere, quod enæorema dixerunt, idq; fere aut diuulſum aut inæquale. Languidus calor tardiſsime ſecernit, neque

potens cogere : id aut diuulsum relinquit aut per summa innatans nubis specie. Itaque triplex ex situ fit contentorum genus in imo subsidet hypostasis : id est sedimentum: in medio propendet enæorema : id est suspensum : summa facie nubes innatat. Calor demum extreme lãguidus: ut in exitiali putrida febre: aut nimia indomitorum humorum copia oppressus: ut in ictero : sæpe & in tertiana febre: quum è iecore bilis abundantior irrumpit in uenas seroq́; permiscetur : nihil prorsus segregat: & urinam permistam ac uere confusam exhibet. Hæc uero in solis obseruatur ægrotantibus, de quibus iam dicendum. Qui de febricitantium hypostasi ex veterum decreto disseruerunt subtilius, illam statuunt puri proportione quadam respondere, esseq́; portionem eius humoris qui in febre computruerat, sed iam coctam, secretam, & naturæ vi depulsam cum vrina. At certe hoc in primis perniciosum est medicinę contentum. Non enim ardentis febris materia quæ torrida bilis est, aut in pus aut in quippiam simile puri concoctione verti potest neque eadem est huius atque phlegmones ratio. Neque febris materia in statu iam cocta dũ tandem perfecta crisi ab aluo deiicitur, vnquam purulẽta apparet aut alba, sed planè flaua atque biliosa. Qui fiet igitur hypostasis quæ in statu febris ardentis alba conspicitur, portio sit eius flauæ materiæ quę computruerat: & quæ nunquam albescit? Adhęc si in statu portio noxiæ materiæ excidit, in principio uero & incremento nihil, urina in statu quàm in principio uel incremento crassior existet: quod quotidianis obseruationibus falsum deprehenditur. Vt enim principio acutarum febrium cruda & confusa, ita &

Sẽtia autoris de hypostasi contra alios

crassa cernitur vrina. Quocirca aliter de febricitantium hypostasi statuendum : hanc non portionem coctam eius esse humoris qui putruerat, sed similem atque in sanis materiam obtinere : & quum primum in acutis febribus apparet, indicare caloris & naturę dominium atque victoriam, quæ putridos humores non ita pridem turgentes & ferocientes tum repressit ac edomuit, & quæ iam ad pristinas muneris functiones redit. Etenim materię febris cõcoctio quam appellant, nec suppuratio est, nec proprie maturatio, sed solius putredinis repressio atque cohibitio. Ita enim in statu tota febris materia adhuc in venis conclusa est, nec eius quicquam crisi vacuatum, & nihilominus quia sedata est & in naturę dominio atque potestate, vrina purior existit cum hypostasi, quæ eiusmodi sedationem ac victoriam certo demonstrat. Tum igitur represso furore noxii humoris minus cum vrina defluit, eaq; tenuior & minus turbida est quàm initio, quũ vi putredinis magna inerat humorum perturbatio atque confusio, quorum & magna vis in vrinam quoque ferebatur . Tum etiam superior dominatrixq; natura crassiorem ex vrina materiam in enæorema vel hypostasin secernit. In hæc igitur contrahenda erat disputatio longe difficilima, quã accuratius exequar in opere prognostico, vbi ex professo de morborũ cõcoctione differetur. Itaq; quũ calor noster insitus pniciosos morbi humores prorsum euicerit atq; concoxerit, bona fit hypostasis, nẽpe alba, lęuis & æqualis, q̃ est oĩum perfectissima. Enęorema qđ albũ, læue & ęquale sit, minus bonũ q̃ hypostasis est, & quodãmodo ĩbecillũ calorẽ ostẽdit, qui nondũ plenè coctã materiã nequeat subigere & ĩ fundũ depellere.

Nubes etiam bona, nēpe alba, læuis & æqualis cruditatis imbecillioriſq́ caloris eſt nūcia. Hypoſtaſis nigra aut liuida omnium eſt deterrima, eamq́ perniciem minatur quæ naturam omnino proſternat. Enæorema nigrum aut liuidum minorem perniciem, rurſumq́ minorem nubes quæ ſimilis obtigerit: ſub iis calor inſitus nondum ſuccumbit, ſed uigoris nōnihil etiamnum retinet. Optimū igitur vnumquodque contentum quod quantitate & ſubſtantia eſt mediocri, album, læue & æquale. Quodcunque ab hoc defecerit, uitioſum.

Multum fit quia aut conſueti ſudores, aut alui deiectio, aut alia naturalis quædam uacuatio ſupprimitur: atque hoc pariter craſſum ac crudum apparet. Quod autem alimēti ubertate & facultatis robore multum euadit, ſimul tum ſubſtantia, tum colore mediocre exiſtit. Paucum vero reddunt inediæ, uigiliæ, exercitatio vehemens, & quæcunque euidentes cauſæ corporis ſubſtantiam abſumunt diſsipantq́. Et hæc quidem in ſanis. In morbis uero quod ſubſtantia craſſum apparet, vel à crudioris materiæ fit copia, quā natiuus calor euincere nō poteſt, tumq́ alia cruditatis ſigna comitantur: vel à criſi diuturnorum morborum, eſtq́ tum manifeſta alleuatio morbi. Fit nonnunquam & à pure & à uiſcida pituita, ut ex iis quæ ſupra nobis ſunt dicta facile diſcernes. Quod enim tenue eſt, cruditatem in morbis portendit, aut coctionis initium: in ſanis tenues humores nondū ad ſubſtantiæ mediocritatem deductos. Contentum læue quod nempe cōtinuum eſt, nulla ex parte fiſſum rugoſum aut diuulſum, ſed ſibi cohærens, nihil habens aſperitatis, à ualido fit inſito calore. Contrarium huic aſperū

ac diuulſum imbecillus calor haud prorſus cogere potuit. Sic & æquale cuius partes omnes & craſsitie & colore ſui ubique ſimiles ſunt: & contrarium inæquale, cuius partes diſsimilitudine quadam diſtinguuntur, nec æqualiter coctæ aut coloratæ apparent. In coloribus autem ſpiceum, aureum rubrumve, bilem in venis exuperare, aut ſanguinem uehementi incendio corrumpi ſignificat: quanquam Hippocrati rubrum læueq; in urina rubra reſidens ſecuritatem portendit. Venetum, liuidum & nigrum uitalis caloris extinctionem, aut corruptum ſanguinem atrumve humorem, aut illic genitum, aut alicunde irrepentem. Contenta ſi forte deſunt in ſanis, non ſemper malo ſunt: ſæpe enim uel ex magna obſtructione, uel ex potu multo ac tenui, qui ante diſtribuitur quàm ullam cum cibo permiſtionem aut concoctionem acceperit, tenuis fit vrina, in qua aut nulla aut admodum pauca cernuntur contenta, quòd iis materia non ſuppetat. In ægrotis autem qui humorum uitio laborant, quoniam peccans materia ſubeſt in uenis, contenta ſiquando deſunt, ſemper malo ſunt, naturamq; denunciant corruptorum humorum copia impediri. Sed hic demonſtratiua urinarum ſigna perſequimur, prognoſtica quibus aut concoctio, aut ſalus aut mors in morbis præuideri ſolet, alio relaturi.

Exercitatio iudicandi ex urinis. Cap. XVIII.

QVicquid in urinis præter naturam ineſt, niſi ex aſſumptorum qualitate ſit, aut uiſcera, aut uenas ſummaq; corpo-

ris, aut renes vrinæq; vias affici commonſtrat. Eadem ex his vitia vrinæ contrahunt, ac proinde antequam ex iis quicquam decernatur, perpendendum è quo præcipue loco illa dimanent. Quæ de renibus & vrinæ viis defluunt, promptum ſit ex his quæ de morbis eorum protuli internoſcere, atque ſi horum nihil comparet, omnis vrinæ ſignificatio aut ad uiſcera aut ad uenas maiores ad reliquumq; corpus certo refertur. In his autem diſcernendis ſemper animo contemplari & memoria repetere oportet, quod anni tempus, quæ cœli conſtitutio ſit, & quos morbos regio inuehere ſolet, aut quis morbus communiter graſſatur in populum, nam is ſemper metuendus ſuſpiciendusq; eſt, qui multis inſidiari conſueuit. Deinde perſpecto laborantis ſexu, rogandum notuſne is ſit, vt illius natura atque conſtitutione repetita, conſtet quibus ille morbis ſit opportunus. Horum quidem animaduerſio non parum habet ad morborum inueſtigationem & dignotionem momenti, præſertim quum morbus recens adhuc eſt, aut eius nulla inſunt in vrinis perſpicua ſigna. Nam ſi ſenex eſt qui laborat, hyeme, pluuioſo cęlo, & in regione humida, fieri uix poteſt, quin tuſsi, deſtillatione aut grauedine & uentriculi imbecillitate affligatur, maxime uero ſi crapulæ & uinolentiæ deditus, & natura humidior deſtillationum morbis ſæpe conflictari ſolet. Aut ſi iuuenis isq; bilioſus ægrotat, æſtate media, cœliq; ſtatu & regione feruentiore, poſt uictum calidum exercitationemve immoderatam, ſuſpicio mouetur febris ardentis, aut intermittentis billioſæ, aut dyſenteriæ, aut pleuritidis, eius ſcilicet cui magis ægrotus ſit obnoxius, aut

Egrotus senex in hieme

Iuuenis eger in estate

quæ tum temporis plurimum graſſatur in uulgus. Horum exemplo de cæteris quoque morbis (vel vrina nondum perſpecta) coniiciendum eſt. Adhæc vero vrina quæ nec renum ductuumq; vitio, nec externarum cauſarum vi mutata ſit, quænam tum viſcerum, tum venarum totiusq; corporis ſit intemperies oſtendit: deinde ſimplexne ſit, an ex humorum vitio: & quod humoris genus exuperet, & an cum putredine atque febre. Nam color intemperiem, ſubſtantia craſſa aut turbulenta humoris vitium, confuſio putredinem denunciat: quæ profecto omnium ferè morborum interiores cauſæ ſunt, ex quibus etiamſi morbi ſpecies nos lateat, non parua tamen agendorum atque vacuandorum cognitio capi poteſt. Sed & urinæ contenta ſedis affectæ certam interdum notitiam exhibent. Quoniam vero iam ita mox inoleuit, vt præter hæc tanquam arioli multa multi de abſente ægroto ex ſola urinæ inſpectione augurentur, quiſquis ſe ad eorum imitatio nem ſtudet accommodare captandæ gloriæ deſiderio, is aceruatim recenſeat quæcunque primum nouerit ex urina. Nam uerborum circuitu ſtultorum mens irretitur. Itaque ſi urina alba uel ſpicea tenuis offertur, dicat uentriculum atque iecur ſupra modum refrixiſſe, cibi ineſſe faſtidium fereq; deiectam appetentiam, uentriculum à paſtu diſtendi atque dolitare, ructus multos eosq; acidos emitti, flatus plurimos euagari, frigus plerūque ſentiri, caput ingraueſcere, corpus uniuerſum quaſi eneruatum languere, multa olim commiſſa fuiſſe in victu, idq; uel potu frigidæ, uel fructuū eſu, uel uigiliis, uel mœrore. Si iamdiu malū perſiſtit, corpus vniuerſum cruditate ſcate-

vrinæ color intemperiem, substãtia humores vitium ec confusio putre=dinē signat

vrina alba vel spicea tenuis

re, uiuidum periisse faciei colorem, aut lienteriam esse, aut pedes tumere, & leucophlegmatiæ aut cachexiæ periculum impendere. Et quoniam ea quoque urina sæpe notatur in melancholia atque in lienis tumore, de huius quoque symptomatis narrandum, de mœrore, metu, insomniis turbulentis rugitu sinistri hypochondrii, cordis palpitatione, scotomate, deq; his similibus. Quum alba simul crassa aut turbida fuerit, quoniam à crassæ lenteq; pituitæ dominio fit, enunciet caput dolore concuti, uel graui somnolentia teneri, uiscera humoribus multis impediri, intestina atque hypochondria flatibus distendi, & colicum dolorem imminere, uentriculum nausea aut pituitosa uomitione premi. Hæc si simul confusa apparebit, aut quotidianam, aut lentam febrem esse, eamq; diuturnam: & symptomata urgere quæ febres comitari solent. Vrina aurea si tenuis fuerit, iecoris calidam intemperiem, sitim, corporis extenuationem, uigilias: somnum turbulentum: manuum uolas plantasq; pedum impendio calidas. Ea si crassa erit: bilem flauam exuperare & exagitari: hancq; uomitione reddi: os ieiuno amarescere: animi defectiones obrepere: uentriculum & præcordia incalescere: idq; ferè cum siti, aluum torminibus aut crebra deiectione solicitari quæ dysenteriam minatur: aut corpus pruritu ardere, aut scabie fœdari. Eadem si confusa existet: tertianam aut ardentem febrem affligere: capitis dolorem: uigilias: delirium: sitim inexhaustam: aliaq; harum febrium symptomata aut adesse aut imminere. Rubra urina si tenuis aut mediocris sit, sanguinis efferuescentiam inesse, capitis pulsantem dolorem atque grauitatem, membrorum

alba et crassa aut turbida

Confusa

Aurea tenuis

Crassa

Confusa

rubra tenuis aut mediocris

tensiuam lassitudinem: & si confusa erit, synochum putridam eiusq́ symptomata. Ad hunc modum si ex aliis vrinæ coloribus, uel icterus, uel iecoris scirrhus vel phlegmone, uel melancholia in liene, uel cæterorum quippiam inesse coniicitur, symptomata omnia, tum quæ illinc profecta sunt, tum quæ impendere solent, causas quoque euidentes ex quibus illa proficisci consueuerunt, diligenter persequi decet. Talis propemodum est & affectarum partium ineunda narratio. Sed interrogatiuncula caute præmittenda, quam pridem morbus inuasit, subitone an lente ac pedetentim, & quàm vehementer, ut hinc coniectura fiat, acutusne an diuturnus is sit. Hinc quippe & ex naturæ, temporis, regionis, & morborum vagantium æstimatione, ad morbi speciem proxime acceditur. Adhæc uero si bullæ per summam urinæ coronam dispositæ, caput dolere aut humore multo grauari denuncient, mox iudicandum & somnolentiam: & sensuum tarditatem esse: ex hisq́ aut soporem: aut paralysim: aut grauiorem defluxionis ruinam instare: aût quum iam certa destillationis signa quæ supra dixi deprehenduntur: humorem aut in ceruicem, aut in scapulas, aut in latera atque thoracem: aut in pulmones cum tussi: aut in artus & articulos procumbere: atque si cum destillatione febris signa existat: pleuritin urgere: maxime uero si tum temporis populariter ea uagatur: sin vero cum destillatione vrina sit oleaginea: phthisin uel inesse uel proxime instare. Solas autem hasce corporis partes imperitorum uulgus nominibus designat: caput: latus à summa scapula ad coxendicem: stomachum à clauibus

bulle innatantes

ad

ad umbilicum, uentrem, dorſum, & artus. Quumq; vllo modo pars dolens (nam dolorem ut maxime infeſtum, omnes in primis animaduertunt) deprehenſa fuerit, quæcunque hanc ſymptomata premunt, enarrentur, moxq; idonea illi remedia prudenter decernantur. Incertam & plerunque dubiam mercedem referet, q periclitatione medicos tanquam uates augurari coget. Conſultor uero prudens & fidelis ſani conſilii fructum percipiet.

LIBRI TERTII DE Pulſibus & Vrinis, Finis.

DE FEBRIBVS, LIBER QVARTVS.

PRÆFATIO.

VMMA morborum ſymptomatumq́; genera & eorum cauſas atque ſigna expoſui, & qua ratione uniuſcuiuſq́; (etiamſi inauditus aut ex multis uarie implicitus eſſet) eſſentia cauſaq́; percipi poſſit, ut iam nihil eorum quæ ſunt ad generalem medendi rationē præmittenda deeſſe uideatur. At uero quoniam uniuerſalium perceptione, nemo quicquam magna laude dignum conſequi poteſt ſine uſu & exercitatione, quæ in ſingulis uerſatur: morborum qui in humanum corpus inuadunt differentias omnes ſpeciesq́; nunc ſigillátim perſequar, ueterum inſtituto & ordine quoad licet obſeruato. De febribus itaque primum ſcribam, deq́; morbis qui totius ſunt corporis: hinc ad eos dein pergam qui uniuſcuiuſq́; partis proprii ſunt. Nō pauca interim legenti occurrent à maioribus aut prætermiſſa, aut non ſatis explicata, aut ab illis interdum diſſentanea, ſed quæ tamen ut ratione ſtabilita, ita & longo ſint medendi uſu comprobata. Sic enim decet inueſtigatorem ueri non ſolum quæ legerit, ſed & quæ ſecum ip-

ſe meditando conſiderat & contemplatur, uſq; tenet cognitione digniſsima in commu nem fructum proferre.

Quid febris, quæ illius eſſentia, quæ ſigna. Cap. I.

FEbris eſt calor præter naturam è corde in omne corpus effuſus. Rigor horrorve intermittētium febrium, tametſi acceſsionis eſt initium, febris tamen haudquaquam cenſeri poteſt, quòd nondum ſit calor incenſus. Neque per febrem exitialem partium extremarum frigus è febris eſt eſſentia: neque ulla recte poteſt frigida febris appellari ſed omnis in caloris genere ſubſiſtit. Calor præter naturam aduerſatur naturali. Eſt autem naturalis duplex, unus inſitus in ſolidarum partium humido primigenio inhæreſcens, cuius eſt origo cœleſtis. Alter elementarius, moderatus & ex omnium elementorum permiſtione temperatus. Ille omnium functionum primarius eſt opifex: hic uero adiuuans, quòd elementorum temperies inſitum illum calorem foueat excitetq;. Inſitum olim demonſtrauimus exuperare non poſſe, nec illius copiam & ubertatem uitio vnquā dari, ſed quo fuerit uberior (ut infantium ætate) eo naturales uitæ functiones reddi feliciores. In eo igitur conſiſtere febris nulla poteſt: ſed febris eſſentia calor eſt præter naturam, qui quum adeſt tanquam hoſtis infenſus, inſiti illius ſubſtantiam ſemper oppugnat, labefactat, omneſq; functiones interpellat. Triplex autem conſtitui debet, unus admodum ſimplex, qui ſolius eſt caloris exuperantia, hinc genitus quòd calor elemen-

tarius aſsiduo incremento de temperie & mediocritate decedens, plus nimio exuperat, & qui naturalis fuerat, ſenſim nõ naturalis euaſit, uitioſus proinde & naturæ iam infenſus. Alter eſt calor ex putreſcente materia prognatus, qui etiam ſi non admodum ſit ardens, quoniam tamen eius de qua prodiit materiæ conditionem redolet, præter naturam eſt & inſito calori grauis. Tertius eſt malignus & pernicioſus, quem peſtilens uenenataq; materia fundit, non qualitatis exuperantia, nõ putredine, ſed totius ſubſtantiæ diſsidio uitali inſitoq; calori aduerſus. Solus igitur qui præter naturam eſt calor, febris exiſtit, ſi modo iam accenſus conſtanſq; permanet. Etenim ſi vel æſtu, vel balneis, vel exercitatione corpus incaleſcit & mox agitatione ſedata deferueſcit, calorem hunc nemo febrem ut neque morbum appellet. Neque porrò calorem præter naturam, qui uel caput uel brachium, uel crus ſolum occupat, quia non in omne corpus euadit. Neque ſi ex parte quapiam late dimanet, ſed neque ſi è calidiore iecore pariter cum ſanguine & halitu prodiens, palmas atque plãtas quaſi exurat: aut etiam quoquouerſum effuſus omne corpus prehendere uideatur: non enim è corde prodiit. Vnus calor præter naturam, qui è corde per arterias vna cum ſpiritu profluit, vniuerſalis eſſe poteſt, vnusq; prompte ac celeriter in corpus omne diſtribuitur. Solus igitur debet febris appellatione contineri. Adde, iecore duntaxat affecto, non pulſum, ſed naturales ſolũ functiones immutari. Affecto uero corde uitæ principio, ipſi mox omnia cõſentire, omnesq; peræq; partes ne munus expleant impediri. Itaque quum febris maxime uniuerſalis mor-

bus omnes ubique functiones offendat, debet eius partis affectio cenſeri, quę eſt ad omnium conſeruationem uſumq; neceſſaria: ſolusq; calor præter naturam è corde in omne corpus effoſus, uera febris haberi. Non eſt id perpetuum (quod definit Auicennas) omnis febris calorem in corde accendi. Tametſi de continuis & primariis id uerum fatemur, intermittentium tamen & ſymptomaticarū calor non in corde primum accenditur, ſed aliunde ſublatus cor ferit, è quo æſtuans cum ſpiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Omnium porrò febrium communes notæ ſunt, pulſus celer ac frequens, interdum etiam inæqualis: q ſolius calidioris cordis eſt proprius. Virium languor & imbecillitas cum ſpontanea corporis grauitate aut diſſolutione: corpus quippe vniuerſum cōſentit laboranti cordi. Calor aut foris acer ac pungens, aut intus certe moleſtus, qui & nonnunquam feruido halitu prorumpit ê naribus.

Febrium differentiæ. Cap. II.

VT tota febris eſſentia calor eſt præter naturam, ita illius propria ſummaq; genera ex caloris differentiis ſtatuenda ſunt. Tria igitur febris ut caloris præter naturā prima ſummaq; genera exiſtunt, ſimplex, putrida, & peſtilens. Simplex febris eſt cuius calor elementarius ſolo incremento, naturæ ac temperiei limites exceſsit: poteſt & eadem dici naturalis calor in igneum conuerſus. Putrida, cuius calor ex illuuie putrida emerſit. Peſtilens quam venenata pernicioſaq; expiratio intulit. Simplex porro febris triplex eſt, ephemera, ſynochus & hectica: quæ ſolo caloris ſubiecto di-

ſtant, quod aut corporis ſubſtantia eſt, aut humor, aut ſpiritus: nec enim plura in corpore ſubſiſtunt. Ephemera in ſolo ſpiritu vago primum conſiſtit, isq́ vere inflammatus eſt, cuius tamē calor toti etiā corpori impertit. Hæc quia in tenui & diſsipabili eſt ſubiecto, uno ferè die ſoluit, unde ephemera, id eſt diaria nūcupata eſt, raro longius excurrit. Synochus, id eſt cōtinēs ſimplex eſt ſanguinis efferueſcētia, qua nimirū citra putredinē aliāve labē is incaluit, cuius cōtagiōe cor ipſum partesq́ oēs incaleſcūt. Hectica vna oīum in partium ſolidarū ſubſtātia primū ac per ſe conſiſtit ac hæret. Cōſiſtūt igitur omnes in corde, at ratione diſsimili. In ephemera cordis ſpiritus iam incaluit, humores uero atq́ ſubſtātia duntaxat calēt. In ſynocho humor incaluit, ſubſtantia uero calet. In hectica cordis ſubſtātia prorſus iam incaluit, & permanentē fixūq́ obtinet calorem. Eſt autē hectica duplex, una quidem vniuerſalis & primaria, quæ cordis primū deinde reliquarū partiū ſubſtantiam æquabiliter inuaſit. Altera partis eſt hectica, quæ cuiuſpiā partis ſubſtantiā primum ac per ſe obſidet, è qua tamē tum cordi, tū partibus ſingulis impertit. Huius genera cōplura: nam & uentriculi & iecoris & lienis & pulmonū hectica deprehendit. Iam vero putridæ febris, ex putreſcentis humoris ſpecie atq́ ex ſitu, duo prima conſtituunt genera, cōtinua & intermittens. Quū tanta in uenis arteriisq́ maioribus ineſt putredo, quæ uel ſeipſa uel ſuo uapore cor cōtinenter attingat & labe faciet, continua fit febris. Quū uero aut leuior eſt, aut lōgius à corde diſsita, ut nō aſsiduo id afficere queat, febris eſt intermittens. Cōtinua febris duplex una uera & primaria, quā accendit putreſcens humor in uaſis maioribus quæ

inter alas & inguina excurrũt. Altera symptomatica est, q̃ visceris cuiuspiã partis ve putredinem quasi comes insequitur. Et quę harum ex iecoris, lienis, renis aut cuiusuis partis erysipelate fit, typhodes appellatur: q̃ ex earũ aut insignorum partiũ phlegmone, vt ex peripneumonia, pleuritide aut phrenitide, phlegmonodes: vtraq; autem syptomatica est cõtinua. Fit & nõnunq̃ symptomatica, dũ in hisce visceribus citra eorũ inflammationẽ coercitus humor putrescit: idq; si affatĩ vniuersimq; fit, acuta febris existit: sin vero sensim ac lẽte, cõtinua lẽta, q̃ diuturna esse consueuit. Putrida febris continua q̃ primariã nuncupaui, species sortitur ex vincẽtis humoris natura. Etenĩ venarum arteriarumq; sanguis, si quũ putredine incendioq; prehẽditur, bene temperatus est, & ex quatuor humorũ ęquabili permistione cõstitutus, febrẽ accendit synochũ putridam, cuius mox species explicabimus. Si calidior is est plusq; bilis q̃ cæterorum humorum cõtinet, absolute continuã facit tertianã. Cuius si magnũ est incendiũ in cor & p̃cordia deuergens eaq; obsidẽs, uerus causus, id est febris ardens existit. At uero si pituitosus est sanguis, incensus is ac putrescẽs, febrẽ profert cõtinuã quotidianã: si melãcholicus quartanã continuam. Putrida febris intermittens, alia simplex, alia cõposita, alia cõfusa. Simplicis tres differentię, tertiana ex bile flaua extra uenas maiores putrescẽte, quotidiana ex pituita putri, quartana ex atra bile pura ac seorsũ putrescẽte. Cõfusa febris nõ ex humore syncero, uerũ ex multis uno extra maiores venas loco cõfusis, pariterq; putrescẽtibus emergit, huiusmodi est tertiana notha, ex bile atque pituita pariter corruptis. Composita febris ex mistis implicitisq; fit in-

termittẽtibus, vt tertiana duplex, quartana triplex, & hemitritæos quæ ex quotidiana continua & tertiana intermittente conſtat. Hic vt multæ ſunt febres, ita & humores multi ſeparatim putreſcunt, non loco vno eodemq́ confuſi. Hac quaſi figura putridæ febris differentiæ ex humoris ſpecie ac ſitu depromptæ ſunt. Peſtilens porrò febris non vno calore, ſed peſtilenti malignaq́ pernicie alias ſpiritus, alias humores, alias partium ſubſtantiã contaminat, hincq́ differentiæ ſurgunt, quas poſtea exequemur. Rurſum autem de his ſingulis expreſsius & quantum expoſcit medendi ratio tradendum.

De ephemera febre. Cap. III.

FEbris ephemera eſt calor præter naturam in ſpritu primum conſidens. Eſt autem hic ſpiritus non inſitus quem in Phyſiologia diximus ſolida parte contineri, eiusq́ præcipuam ſubſtantiam complere: ſed arteriarum communis è corde in omne corpus influens & illapſus. Hic ephemeræ materia eſt cõtinẽsq́ cauſa, vt in quo tanquam baſi conſiſtens, in reliquum dein corpus inuadit, eiusq́ functiones interpellat. Atq́ vt ſpiritus admodum tenuis eſt, ita & quæ in eo conſiſtit febris omniniũ eſt leuiſsima & facile diſsipabilis: non cõſtans, ſed velut tranſiens ac præterfluens. Huic ferè origo eſt à cauſis euidentibus, quarum vi & impulſu tenuis, calidus, feruidusq́ ſpiritus omnium quæ in corpore promptiſsime incenditur. Quum igitur ab his non prius humores quàm ſpiritus inflammari poſsint, neceſſe eſt febrem omnem putridam ab his genitam quædam antecedat ephemera. Huius notæ ſunt, quòd non ſenſim præcedente cibi faſtidio aut ſpontanea corporis laſsitudine, aut

grauiore ſomno, & frequenti oſcitatione, ſed tota repente prehendit, ſolaq; euidentium cauſarum vi infertur. Aut nullus aut admodum leuis horror initio fatigat, idq; duntaxat quũ cacochymum corpus expirationem multam eamq; calidam & acrem diffundit, quæ ob cutem à frigore denſatam, aut ob exilium meatuum conſtipationé ſupreſſa, ferit partes neruoſas. Nulla comitantur ſæua ſymptomata, nec vehemens dolor nec magna corporis iactatio. Pulſus quidem celer & frequens, ſed tamen æqualis & ordinatus, magnus ac validus, niſi vel ex mœrore, vel ex inedia, vel cruditate, vel frigore orta ſit: eſt & in pulſu diaſtole maior atque velocior quàm ſyſtole: inſpiratio quoque expiratiòne & maior & celerior. Calor tactu mitis, ſuauis atque halitu plenus, qui ferè eo ipſo die aut totus occulte expiratur: aut madore ſudoreve naturali eoq; miti nec graueolente diſcutitur. Vrina ſubſtantia: colore: ſedimento: aut nihil aut minimum à naturali diſtans. Diariæ febris prægreſſæ euidentesq; cauſæ ſunt: quęcunque calidiorem intemperiē inferunt: ſolis æſtus: omniſq; ambiētis feruor: laſsitudo laborq; vehemens: vigiliæ: inediæ: intenta animi contentio ex ira: curis: triſtitia vel timore. Omnium autem grauiſsimæ ſunt: cruditas: ſiue ex nimia cibi copia & heluatione: ſiue ex vino meraciore: ſiue ex fructuum coruptorumq; ciborum eſu contracta. Naturalium vacuationum: vt alui: vt vrinæ quauis ex cauſa retentio: vt ſudoris halitusve ſupreſsio ob cutis dēſitatem & conſtipationem vel ex frigore: vel ex adſtringente balneo. Adenum maximeq; inguinum ex labore tumores atque bubones: & atroces cruciatus qui corpus inflammāt humoreſq; exa-

gitant. Tres hæ cauſæ non ſolum qualitatem, ſed & vitioſam materiã vel in corpore retinẽt, uel aliunde ſuggerunt, ac proinde febrem ſæpius accerſunt ab horrore, & in periculum adducunt putridę febris: cæteræ vero ſolam qualitatem intemperiemq; conferunt. Quę cauſa diariam excitauerit, ex antecedentium inueſtigatione diſci poteſt, neque in re tam leui, neceſſaria videtur amplior ſignorum diſcuſsio. Has in febres maxime propenſi ſunt qui calido ſiccoq; ſunt corpore, & qui halitu acri plurimo conferti ſunt, & quibus ſudor, vrina aut egeſtio ſupra modum graueolet. Quum diaria nulla inclinatione, nullo ſudore, aut etiã finito ſudore, ſtatu pari diem vnum exceſſerit, metuenda permutatio vel in ſynochum, vel in putridam, quod ex ſignis ſuſpectæ imminẽtisq; febris internoſcitur.

De ſynocho febre. Cap. IIII.

FEbrium quæ in hominis vitio poſitæ ſunt, omnium prima eſt ſynochos, nobis continens appellata. Ea aſsiduo fatigat, nulla excandeſcentia, nullaq; intermiſsione, dum integre ſoluta ſit. Eſt autem duplex, vna ſine putredine, altera putrida. Vtriuſque materia cõtinensq; cauſa in vaſis eſt maioribus, inter alas & inguina ſitis, atque ea eſt vtrique ſedes. Materia autem ſanguis eſt, non ille quidem ſimplex, ſed qui ex quatuor humorum æquabili permiſtione conſtat. In eos proinde duntaxat ſynochus inuadit, qui temperati aut aliquãto humidiores calidioresq; ſunt, ætate media, habitu carnoſo ac vere quadrato, & quos plethora, id eſt ſanguinis exuperantia & æquabilis ſuccorum redundantia premit: cæteras

naturas constitutionesve non attingit. Eaq; causa est cur admodum raro synochus reperiatur simplex . Itaque sanguinis quædam velut efferuescentia & simplex inflammatio, quæ phlogosis appellatur, synochus est sine putredine. Vt autem sanguinis ea materia sui vbique similis est, ita & illius inflammatio tota vnius est modi, & ab initio in finẽ vna quasi accessio. Id quidem trifariam fieri contingit: alias enim calor par suiq; similis toto febri decursu:manet, quantumq; recens inflammatur, tantũdem protinus dissipatur: ea est synochos homotonos. Alias recens inflammatio quam dissipatio maior est, tumq; calor cõtinuo incremento inualescit, & synochos fit epacmastica, id est increscẽs. Alias plus dissipatur quàm recens inflammetur, ac tum calor statim à summo vigore incipiens, sensim minuitur dum desinat, & synochos fit paracmastica. Synochus omnis sine putredine easdem atque diaria febris causas habet: quæ leuiores quum fuerint, diariam: quum vehemẽtiores synochum proferunt. In causarum censu admodum efficaces sunt, magna adstrictio constipatiove cutis, & sanguinis redundantia, siue ex suppressa cõsueta vacuatione hęmorrhoidum, mensium aut narium, siue ex immoderato vsu ciborum euchymorum & calidorũ ea succreuit. Quamobrem huic ferè obnoxius est temperatus intemperàter viuens, qui quũ bene habito sit corpore, multo se tamen vino multaq; carne implet: huic enim sanguis multus atque calidus inest, qui non facile corrumpitur. Ab his igitur causis primum inflammatur spiritus, ac tum sanguis sensim incalescit. Huius etenĩ tenues acresq; vapores, ac ipsum calorẽ ꝑter nãm cutis densitas aut adstrictio

cohibet nec prodire ſinit,qui geminatus ſanguinem inflammat ſimplicemq́ ſynochum facit.Huius notæ ſunt quæ & ephemeræ,uerum aliquantum manifeſtiores.Proprie tamen corpus omne maximeq́ facies inflammatione ruboreq́ ſuffunditur:diſtendens laſsitudo artus omnes occupat: magna iactatio fatigat:uenæ copia diſtentæ multum turgent:tempora vehemẽter pulſant: caput dolet uel ingraueſcit: ſomnus ſæpe profundus ac ueternoſus premit: reſpiratio difficilis : pulſus magnus, plenus,frequens,ac velox:cutis non ſqualida,ſed mollis,non acri,ſed blando calore madoreq́ perfuſa.Huic generi & alterum finitimum ſæpe fieri animaduertimus ex bilis calidorumq́ humorum agitatione nimia. Cauſæ ſiquidem euidentes quum vehementiores in bilioſum corpus alioqui ſanum irruerint, nõ modo ſpiritus concalfaciunt,ſed & acres humores exagitant,quorum æſtu febris accenditur ſine putredine.Hæc ephemeræ limites egreditur, nec tamen ſynochos eſt nunc expoſita:illa quippe ſanguinis efferueſcentia eſt, hæc bilis concitatio ſine putredine.illa in corpus incidit temperatum beneq́ habitum, hæc vero in calidũ ſiccumq́ ac plane bilioſum. Huius cauſæ euidentes non aliæ ſunt quàm quæ ephemeram mouẽt: maxime uero cruciatus ſummus,qualis nephritici aut parturientis eſt:exercitatio, laborq́ immodicus,æſtus,balneum,animi excandeſcentia,& quæ his pares ſunt viribus. In hac nullæ putredinis notæ in pulſu aut in urinis cernuntur,ueruntamen os amareſcit,deiicitur appetentia, ſitis excruciat,capitis dolor ac uigiliȩ urgent:in cute arida calor acer ferit. Sublata euidẽte cauſa,paucis poſt dieb9 febris eiuſq́ ſymptomata, quiete ſola, nullo artis

facit hic feb. e plen. ex calefac. volu bilis sine putred.

ſubſidio ſedantur ac ſponte deſinunt. Quum febris diaria citra putredinis notas diem unũ alterumve exceſſerit, harum alterutra ſuſpecta eſſe debet.

De ſynocho putrida. Cap. V.

PVtrida ſynochos febris eſt continua ex putreſcente ſanguine prognata. De huius exortu ſumma quidem diſſenſione certant artis proceres, poſsitne ſanguis putreſcere: & quæ hinc prodit, ſynochoſne ſit, an biliosa febris. Cæterum poteſt eorum cõtrouerſia, hac obſeruatione dirimi. Sanguis bifariam putreſcit, uno generali modo, quum ui caloris præter naturam ſegregantur quæ in eo ſunt ſubſtantiæ diſsimiles flaua ac tenuis ab atra quæ craſſa terrenaq; eſt ſecernitur. Hæc autem degeneratio uerius corruptio quàm putredo cenſetur, ut alio loco dilucidius explicatum eſt à nobis. Atque ſi ſanguis hac ratione putreſcat accendaturq; febris, ea non ſynochos, ſed uel bilioſa uel melancholica euadet. Alio modo uere ſanguis putreſcit, quum citra ſubſtantiarum diremptum aut ſecretionem, totus corrũpitur magno fœtore aut graueolẽtia. Vt enim è uenis in pectus, in uentriculum, in inteſtina, aut in aliam capacitatem ſanguis præter naturam effuſus, uitiatur & quaſi in uenenatã ſubſtantiam putreſcit: & in muſculos irrumpens, tumorem præter naturam phlegmonenq; parit, atque putreſcit primum, deinde ſuppurat: ita dubitari non debet eum ualidis ex cauſis, ut in putrida atque peſtilenti cœli conſtitutione in uenis maioribus putreſcere. Quinetiam quum phlegmone tentatur iecoris ſubſtantia, ſanguis totus non modo putridus, uerũetiam

nonnunquam purulentus exiſtit. Sed & omnes fatentur ſanguinem tam magna interdũ mutatione deprauari, ut non amplius ad habitum redeat naturalem, nec poſsit iterum per naturæ concoctionem, ad primam humoris bonitatem redire. Deníque per febres qui detrahitur, ſæpe animaduertitur non ſolum fœtidus & graueolẽs, ſed & putridus adeo ut nec ſibi cohære nec concreſcere queat, omnibus ſcìlicet eius fibris putredine conſumptis. Hoc igitur modo cum ſanguis corrumpetur, ſynochos accendetur putrida. Hæc quemadmodũ & altera ſimplex, una quaſi acceſsio eſt, nec ante aut miteſcit aut intermittit quàm integre deſinat. Eſt & ea triplex: quum enim toto decurſu par eſt modus putredinis, homotonos exiſtit: quum plus putreſcit q̃ diſsipatur, epacmaſtica: paracmaſtica, quum minus putreſcit quàm diſsipatur. Hæc etiam non niſi in temperato beneq́; habito fit corpore, cuius ſanguis copioſus & laudabilis eſt. Cæterum cauſas habet quàm ſimplex validiores, quæ non modo inflammationem, uerumetiam putredinem accerſunt. Omnium autem efficaciſsima eſt cutis non ſimplex conſtipatio, ſed ab impactis multis craſsis viſcoſisq́; humoribus uera obſtructio, quæ non cutem ſolam, ſed & tenues iecoris habitusq́; corporis uenas inferciat. Tametſi igitur integre ſanum corpus fuerit, omnesq́; humores ſecundum naturam ac ſynceri, quia tamen ualida obſtructio perſpirationem prohibet, neque uis refrigerans foris intro ſubit, neque tenuia, acria, & fuliginoſa excrementa intus foras erumpunt, hinc & natiuum calorem ſtrangulari, & quæcunque illic calida humidaq́; ſunt putreſcere neceſſe eſt. Nonnunquam uero & ſimilium putrido-

rum occurſu febris hæc accenditur. Notæ ſimiles atque in ſynocho ſimplici, ſed inſigniores ac magis conſpicuæ. Præterea uero calor in hac acrius contactum ferit: pulſus non modo magnus, uehemens, celer, & frequens, uerumetiam inæqualis & inordinatus: urina craſſa, rubra, turbiba, ſedimentoq́; nullo.

Qua ratione in uenis maioribus putreſcăt humores, ex quibus febris accenditur continua. Cap. VI.

PRompte putreſcunt calida humidaq́; corpora, idq́; fere quum inſitus eorum calor quauis ex cauſa imminuitur: humor quippe tum uincens & effrenatus, nec caloris ui coercitus, è permiſtione terrenæ ſubſtantiæ ſecedit, graueolentia ac fœtore comitatus. Sic & corporis humores facile putreſcunt, & ex propria in alienam ſubſtantiam concedunt: alias quidem in uenis aut omnibus aut certe maioribus, alias in una quapiam particula, idq́; interdum cum phlegmone, interdũ citra phlegmonen. In uenis arteriisq́; maioribus febris accenditur cõtinua, eo uſque perſeuerăs, dum humores qui hanc gignunt, uel incendio cõſumpti dilsipative ſint, uel quouis modo edomiti. Etenim venarũ putredo non facile reſtinguitur, quod coarctata non libere perfletur ob loci dẽſitatem, quodq́; adhæſu apparatos humores inquinet, & continuatione in propinquas, ex hisq́; in alias uenas prorepat trăsferaturve, nec ante deſinat quàm quicquid in uenis vitioſum eſt, depopulata ſit. Duplex autem eſt putredinis ratio: alia in omnes aut ſaltem in maximas uenas æquabiliter inuadit: alia ex una quapiam initium ducens in cæteras

ſenſim continuatione perreptat. Quæ in venas omnes pariter inuadit, licet earum ſanguinem, non tamen eius omnes æq; partes occupat. Quum enim non omnino ſimplex ſit ſanguis ſed ex multorum humorum permiſtione compoſitus & ſero multo perfuſus, primũ quidem illius portionem putredini magis obnoxiam prehendit, ab hac deinde aliam ipſi permiſtam atque confuſam quę minus quàm illa ſit vitioſa: hocq; modo ſenſim obrepens ſimul cum calore præter naturam augetur & inualeſcit, nec ante deſinit quàm partes omnes ſanguinis putredini obnoxias, abſumpſerit. Hoc perinde accidit, atq; in ingenti phlegmone, in qua collectus ſanguis nõ ſtatim vniuerſus, ſed eius pars alia citius alia tardiꝰ & putreſcit & ſuppurat, ſic ſenſim augeſcens putredo in ſummũ vigorem fertur: quemadmodũ & dum ignem accendimus aridiores primum ſtipulæ, deinde uirgulta, poſtremo ligni materia, ſuo quæque concremantur ordine. Omnibus quę putreſcere apta fuerant abſumptis, putredo caloreq; febrilis ceſſat, manet tamen pars ſanguinis melior, quæ quoniam minus erat putredini obnoxia, huic inuiolata reſiſtit, eaq; licet putridæ permiſceretur, illius tamen contagione minime computruit, ſed dũtaxat incaluit: reſtincta proinde ſedataq; putredine in priſtinam illa puritatem redit. Atque tum vrinæ puræ ac prorſus laudabiles apparent, quæ craſſæ, turbidæ, ac ſine ſedimento fuerant. Itaque ea putredine (niſi forte extremo exitio fuerit) neque ſanguis vniuerſus neque totus labefactatur. Nam ſoluta febre, nõ omnino exhauſtæ venæ manent, ſed aliquid in his etiamnum ineſſe deprehenditur idq; vtile, & alendo corpori idoneum, quod tamen

olim

olim miſcebatur putredini. Idipſum continget etiamſi nihil ſanguinis recens genitum, nihilq́ cibi toto morbo ſumptũ fuerit, quod in extreme acuto fieri iubet Hippocrates. Hac propemodum ratione putret ſanguis in ſynocho putrida: nec multo ſecus in cauſo, in continua tertiana, in aliisve cõtinuis. In his quippe non vniuerſus corrumpitur, nec omnes pariter humores ex quibus conſtituitur: (ita enim permiſcerentur omnia continuarum febrium genera) ſed is duntaxat qui maxime omnium vitioſus eſt. Atque vt huius eſt natura, ita & cõſentaneum febris continuæ genus accendit: tertianam quidem continuam, ſi bilis flaua quæ in ſanguine eſt: quotidianam continuam, ſi pituita: & quartanã continuã, ſi melancholia putreſcat. Altera putredinis eſt ratio, quæ non in omnes pariter venas, ſed ab vna quapiam (à qua forte initium ſumpſerit) continuatione in cæteras, in earumq́ ſanguinem & in humores irrũpit. Obtingit hæc quũ putrefaciens cauſa vni fit q̃ alteri venę propinquior, aut quum ſanguis non in omnibus ęq́ venis ſui ſimilis habetur. Nã in qua magis ad putredinis conditionem accedit, in ea primũ labe tentatur, dein vero (ni periculo prohibeãtur) in iis quæ ordine ſuccedunt: nec ante ſerpere ea putredo febrisq́ deſinet, quàm omnes venas ſenſim peruagata, quicquid in his putrere aptum erat abſorbuerit. Varietas atque mutatio vena ſecta ſæpe animaduertitur: nam interdum primus ſanguis emanat ſyncerus, mox dein corruptus: nonnunquam contra: & interdum è naribus puriſsimus, è ſecta cubiti vena vitioſus: quod & Hippocratis authoritate celebratũ eſt. Hinc diſsimilium ſymptomatum origo, aliis per febres lumbi maxime in-

grauefcunt aut ardent: aliis præcordia ſiti æſtuq́ flagrant: aliis vel animi defectio uel ſumma ſpirandi difficultas moleſta: aliis capitis dolor, uigiliæ, aut deliria, ut partis natura fuerit quam putredo obſidet. Hinc & inordinatæ febres, quum priore relicto humore, corruptela alterum adoritur. Hinc febrium implexus, quum humores obſidentur uarii. Hinc & prædictiones fallaces, quum priore humore iam ferè edomito victoq́, alius aliove loco putreſcere incipit, qui poſt concoctas vrinas crudiores alias de ſe profert. Putredinis efficiens cauſa duplex, vna propria & intima, altera externa. Putreſcunt corporis humores propria intimaq́ cauſa, dum in ſe vitium obtinent, quod nullo naturæ beneficio emendari poteſt. Ita quidem ſenſim ac tempore corrumpuntur, idq́ ſponte ſua nullo extrinſecus ſuſcitante. Id vitii genus ferè ab alimentis corruptis, & quorum uitioſa eſt ſubſtantia contrahi ſolet: cuiuſmodi ſunt frumenta, legumina, oua, piſces, carnes, & quæcunque aut vetuſtate aut negligentia, corruptione quadam labefactantur. Contrahitur & à cibis quidem probis, ſed qui facile corrumpantur aut putreſcãt: quales ſunt lac, horarii fructus, & quicunque alieni vitioſiq́ ſunt ſucci, ex his quippe genitus ſanguis tametſi concoctione crebram mutationem ſubiit, priſtinæ tamen conditionis & eius à quo naſcitur nonnihil etiamnum vbique retinet. A cibis intempeſtiue aut ordine præpoſtero ſumptis, vt quum priore nondum confecto alter ingeritur: aut quum duri concoctuq́ difficiles leuioribus præmittuntur, quorum infirma eſt ſubſtantia. Corrumpuntur poſtremo ac putreſcunt humores interiorum partium, vt ventriculi,

iecoris, omniumq; viſcerum affectione mala. Hæc enim in alimenta concoctione imprimitur, quæ etiamſi puriſsima ſunt, tamen contracta labe inquinantur. Externa porrò cauſa putredinis duplex, obſtructio & putridorum occurſus. Obſtructio à craſsis viſcoſisq; humoribus tanta vt perſpirationem impediat: tum enim quia nec perflantur, nec refrigerantur humores, etiamſi probi ſint, putreſcunt. Eandem vim obtinet & obſtructio quæ à uaſorum fit plenitudine. At quæ ſupra vires eſt plenitudo, idcirco putreſcit, quòd neque concoqui, neque regi ab imbecillis viribus poſsit. Putridorum occurſus, ſpiritus primum, deinde humores ipſos corrumpit, vt aeris, halitus, vaporisq; putridi inſpiratio, & vel ſcabie, uel putrida febre, uel lue venerea inquinato accubare. Non pauci contendunt vnam obſtructionem quæ perſpirationem prohibeat, omnis putredinis cauſam eſſe, nihilq; in nobis citra hanc corrumpi poſſe. Neque eum humorem ex quo calor præter naturam vaporq; teter facile totus exit, quiq; libere perflatur, vnquam putredine tentari. At contra: euidens perſpicuumq; eſt, vitioſos cibos ſæpe in ventriculo aliisve partibus computrere: & in peſtilenti conſtitutione, tum inſpiratu, tum perſpiratu humores corrumpi: licet corpus omnino patens laxumq; ſit, & omnia ſpiracula dehiſcant, aereq; frigido perflentur: Multis quippe aliis ex cauſis poteſt citra obſtructionem innati humidi calorisq; ſubſtantia minui, alienusq; calor introduci, qui efficiens eſt putredinis cauſa.

De febre continua quæ cõcluſa nuncupatur, deq́; eius differentiis. Cap. VII.

COntinuæ febris ſubiecta materia in vaſis eſt maioribus, quæ illic putreſcens aut ipſam de ſe putredinem, aut putrem vaporem in cor aſsiduo continenterq́; fundit, ê quo aſſidua fit putrida febris, quæ concluſa nuncupatur. At quũ vel in inguine, vel in ſemotiore loco coarctata hæret, tum nec putredinem, nec eius halitum, ſed vnum calorem partium continuatione in cor infert, è quo ſolum vel diaria febris fit, vel ſymptomatica. Ea autem venarum materia ſanguis eſt: in quo (ſiquidẽ ex æquabili humorum permiſtione conſtet) ſynochus conſiſtit: ſi vero ab illius mediocritate deficiens vel bilioſus, vel pituitoſus, vel melancholicus appelletur, in eo putrida febris excitatur continua. Vt igitur ſynochus non niſi in temperata natura, quæ multo ſanguine eoq́; mediocri abundat, & quæ carnoſo eſt habitu gigni ſolet: ita & putrida continua iis duntaxat obtingit, qui ab hac mediocritate recedunt, bilioſis, pituitoſis, aut melancholicis. Hic autem eorum meminiſſe velim quæ in Phyſiologia fuſius demonſtrauimus, in venis nihil præter ſanguinem cum ſero contineri, & quicquid foras effuſum concreſcere poteſt ſanguinis nomine comprehendi; nullos illic ſecundum naturam humores eſſe ſynceros & ſuperuacaneos, ſed eos quatuor ex quibus ſanguis conſtat, vere ſuccos eſſe quibus alimur, neque aliud illic bilem eſſe quam totius ſanguinis partem tenuẽ atque calidam, quam etiam bilioſum ſanguinẽ appellamus: neque aliud pituitam quàm ſanguinis partẽ

crudiorem: neque aliud melãcholiam quàm terrenam portionem & melancholicum ſanguinem. In quibus igitur non æquabilis ineſt ſuccorum permiſtio, ex putreſcente æquabiliter ſanguine, febris accenditur continua: at quibus ſanguis multum bilioſus eſt, tertiana fit continua: quibus is pituitæ quàm cæterorũ humorum magis particeps fuerit, continua fiet quotidiana: & quum nimiopere in melancholiam deuerget, continua quartana. Eſt autem continuarum omnium genus duplex. Vnum earum quæ ab initio in finem perſeuerant nullo ſtato excandeſcentiæ ordine. Huiuſmodi ſunt ſynochos putrida, & quæ cauſus appellatur: alterum earum quę nunquam intermittunt, remittunt vero & excandeſcũt, aliæ quotidie vt quotidianæ continuæ, aliæ alternis diebus vt tertianæ continuæ, aliæ quarto die vt quartanæ continuæ. Quæ ordine nullo excandeſcunt, earum materia in venis eſt cordi proximis, ac proinde putredo cor aſsiduo pari vehementia exercet. Cæteræ vero cauſam in venis habent aliquantum diſiunctis, è quibus putredo in cor pari impetu aſsiduo ferri nequit. Harum autem excandeſcentia non vt intermittentium vel à rigore, vel ab horrore, vel à frigore initium habet, nec ſudore ſoluitur, nec in apyrepſiam deſinit. Talis eſt omnium earum continuarum ratio quas concluſas appellaui. Earum quippe materia in venis coercita ac putreſcens, tametſi quadam ex parte per cutis ſpiracula ſine ſenſu diſſoluitur, non tamen poteſt ante perfectam ſolutionem tota depelli. Continuarum frequentiſsima eſt tertiana, rara quotidiana, rarior quartana cõtinua: vtraque crebrior eſt continua inordinata. Sanguis enim quiſ-

quis admodum pituitoſus vel melancholicus eſt, quia frigidus ægre admodum putreſcit, neque hinc uehemens febris, ſed duntaxat lenta aut languida excitari ſolet, quæ ferè inordinata euadit. Putrida febris ab ephemera his notis ſtatim initio diſcernitur. Pręgreditur inęqualitas quædam & neutra corporis conſtitutio, ex ea certe plethora vel cacochymia, quæ ſenſim cumulaur ceu futura febris materia: huic ſpontanea corporis laſsitudo: motus grauis atque piger, ſomnus turbulentus, immoderatæ vigiliæ, hipochondriorum diſtentio, reſpiratio difficilis, venarum repletio, capitis tēporumq́ dolor grauis, ac interdum pulſans. Ex his demum excrementa ſuccreſcunt præter naturæ conſuetudinisq́ modum: ut ſudor inſolens, ſputū mucusve exuperans, nauſea aut uomitus: alui deiectio aut urina copioſior & fœtidior. Talia ferè exiſtunt in neutra corporis conſtitutione, quæ putridam febrem anteuertit. Quum uero iam febris prehendit, putridam hanc eſſe teſtatur, ꝙ ex neutra corporis conſtitutione, non ex ſola euidente cauſa proceſsit. Vel enim ſponte ex corporis præparatione fit, uel à cauſis euidentibus quæ præparatum corpus excitant ac mouent. Calor in ea non mitis ac blandus, ſed acer, mordax & qui tangentis ſenſum acriter feriat, non ipſo inuaſionis initio, ſed vel in augmento, uel in ſtatu, idq́ maxime ſi diutius corpori manus inſideat. Pulſus atque reſpirationis inæqualitas: velox enim eſt ſyſtole, diaſtole vero tardior, idq́ præſertim augeſcente calore: quum enim ex incenſa putredine multa torrida & fuliginoſa excrementa ſpiritus humoresq́ premant, natura ſyſtole feſtinat depreſſa arteria illa excludere: neque tanta neceſsitate nititur

feb. ephem. à putrida quo discern.

per diaſtolen refrigerium allicere. Eſt & plurium pulſationum inæqualitas: modo enim celer, modo tardus eſt pulſus, idq́ ex inæquali tate varioq́ motu putredinis: & rurſum modo fortis, modo languidus, alias quidem oppreſſa, alias leuata natura. Eſt & pulſus velox ſimulq́ paruus initio, in vigore tamen velox atque magnus, ita quidem vrgente refrigerii neceſsitate. Vrina penitus cruda vel obſcure concocta, idq́ maxime initio: craſſa enim rubra ac turbida exiſtit, in qua nihil ſecernitur: interdũ etiam ex vehementi obſtructione, tenuis quidẽ, ſed rubra & turbida: ſæpe acris eſt & mordax, ſępe grauẽ fœtidumq́ halitũ efflat. Expiratio aut ſudor præter conſuetudinẽ graueolẽs. Si exactis horis vigintiquatuor, febris ex toto nõ deſinat, niſi hecticæ ſuſpicio ſit (q̃d eſt certe rariſsimũ) affirmari certo poteſt hanc ex humorum putredine accendi. Cõtinuã porrò ab intermittente his notis diſcernes. Nullo rigore aut frigore prægreſſo repente calor hominẽ adorit̃, aut ſiquãdo rigor, horror friguſve (vt ſæpe fit) aĩaduertitur, noxii humoris nõ parũ circũ præcordia inhæreſcit, qui horrore concutit, dũ totus calore ſit incenſus. Pulſus inæqualitas maior q̃ pro caloris vehementia: vltra horas vigintiquatuor exporrigit̃, neq́ vt intermittens vel manifeſto ſudore, uel ſenſim hoc tẽpore deſinit, ſed ꝑſeuerãs eouſq́ durat, dũ prorſus cõquieſcat. In ea autẽ cõtinua quæ cauſus appellatur, in primis conſpicuę ſunt cõmunes putredinis notæ, perpetuus & conſtans eſt ardor, iſq́ ferè æquabilis nec manifeſte tertiano motu excandeſcens: vehemẽs eſt præcordiorũ æſtus: ſpiratio difficilis ac penè ſuffocãs: iactatio ĩq̃etudoq́ ĩdefeſſa: vigilia deliriũq́ frequẽs: ſitis ĩexhauſta: lĩgua nigricãs, ſicca, ſcabra

Cont.ᵃ ab intermitt.ᵉ

fereq́; amara. Quòd ſi tanta accedat malignitas ac pernicies, vt interiores partes ipſaq́; viſcera vri videantur, ſimulq́; extrema frigeant, peculiari ea iam nomine lypiria febris appellatur. Ardentium quidem deterrima, in qua interioris ardoris vehementia, inſtar cucurbitulæ calorem ad ſe, ex toto corpore reuocat. Tertianæ uero continuæ manifeſtior eſt remiſsio, manifeſtior & exacerbationis motus, nullo frigore aut rigore prehendens, nulloq́; inſequente ſudore miteſcens: cæteræ quæ in cauſo notæ, at leuiores apparēt. Cōtinua quotidiana aut quartana ſiquando inciderit, excandeſcētiæ ordine circuituq́; internoſcetur. Vtraque ſine frigore aut horrore exacuitur, miteſcitq́; nullo ſudore, prior quidem quotidie, poſterior quarto quoque die. Putredinis quidem notæ adſunt, ſed admodum obſcurę, neque pulſus ea celeritate, frequentia, aut inæqualitate fertur atque in cæteris. Neque vrina peræq́; flammea aut rubra eſt, etiamſi forte craſsior ſit, neque tanta premit ſymptomatum ſæuitia. Adhæc laborantis natura & habitus & victus antecedens, qualis habeatur venarum ſanguis, oſtendunt, & qualis hinc nata ſit febris. Ferè autem continua quæ tertiana non eſt, inordinata deprehenditur, bis terve vno die, altero aut ſemel, aut minime excandeſcens. Raro quippe obtingit, vt vnicus in ſanguine ſolitarius humor putreſcat. Quocirca putridarum febrium admodum uaria ſigna & ſymptomata ſe proferunt. Cæterum cuius generis inordinata febris magis particeps ſit, ex his ſignis quæ vnicuique propria ſunt, colligi poteſt. Atque hæc de continuis febribus primariis ſeu concluſis.

De febre ſymptomatica. Cap. VIII.

SYmptomatica febris omnis in continuarũ eſt genere, neque vlla vnquam viſa eſt intermittẽs. Huius proxima materia continẽſq; cauſa non in venis eſt maioribus, ſed in parte aliquapiam, è qua aut putredinis quiddam, aut teter putriduſq; vapor in cor obrepit. Eius quidem genera multa. Vnum inflammationes ſequitur, quod & ipſum eſt multiplex. Quum enim aut externa aut diſtans eſt inflãmatio, non niſi ephemera febris accenditur, ꝙ ſolus calor partium continuatione in cor euadat. At ſi partium interiorum maximeq; principum & cordi vicinarum, uel phlegmone uel eryſipelas eſt, ſanguis bilisve putreſcẽs aut illinc in cor ſubit, aut tetrum putremq; de ſe uaporem in ipſum emittit, è quo per arterias fuſo, putrida fit febris. Sic à phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthiſi, pleuritide, hepatide, ſplenitide, & à nephritide febris fit phlegmonodes: ab eryſipelate typhodes, eo quæque grauior, quo pars affecta nobilior cordiq; vicinior fuerit. Nonnunquam inflammatio quæ febris huius eſt origo, per initia quaſi inuoluta latet, at febris eius ſymptomatica admodum conſpicua eſt: quæ hoc modo à continua primaria diſcernitur. Vtraque acuta eſt & putredinis notas exhibet, ſed ſymptomatica nullis ſtatis periodis exacuitur: urinæ nullum putredinis indicium habent, niſi ex affecta ſede putredo forſan obrepat in venas: ſi non ſtatim initio: mox tamen inflammatæ ſedis indicia ſe proferẽt. Raro uel ſeptimo uel quartodecimo die aliisve decretoriis iudicio ſoluitur; In primaria febre continua, hiſce

contraria apparent omnia. Alterū febris ſymptomaticæ genus multo obſcurius eſt, eam febrem continens quam lentam appellaui. Oritur non è viſceris partiſve cuiuſquam inflammatione, ſed è latente obſtructione & putredine, quæ viſceri contumaciter adhæreſcit impactaq; eſt, adeo vt & ipſa viſceris ſubſtantia plerunque labefactetur. Putredinis portio nō nunquā in venas effuſa ſanguini permiſcet. Hæc notas p̄ ſe fert ſymptomaticæ eius quæ aut phlegmonodes aut typhodes appellatur. Diſtinguitur autem quod omnium eſt putridarum mitiſsima: æger nullo graui ſymptomate premitur: ſępe nec ſe ægrotare putat. Putredinis tamen notæ interdum elucent in vrinis: pulſus frequens, celer & inęqualis, non tamen magnus aut vehemens: vires imbecillę & languidæ collabuntur, vt ne progredi quidē æger poſsit. Corporis moles, etiamſi alimentum ſumitur, ſenſim liqueſcit: Diuturna etiā hæc febris eſt quæ reliquarum continuarum terminos prætergreditur, nec vigeſimo, nec interdum quadrageſimo ſoluta. Huius quum ſuſpicio eſt, fomes quærendus, omneſq; corporis partes animo ſenſuq; luſtrandæ ſunt, dū ſignis conſpicuum ſit, in qua is parte cōſiſtat. ſæpe in ventriculo aut in iecore, interdum in liene aut meſenterio nonnunquam in pulmonibus cuiuſuis humoris ſemimala putredo cumulata hanc excitat. Sedulo igitur obſeruanda ſunt hypochondria & hypogaſtrium, num in his tumoris cuiuſdam ſenſus inſit. Sępe etiā vel in cachexia, vel in fœdis virginum coloribus, ſeroſæ pituitæ in corpus effuſæ leuis putredo illam protulit. Et hęc quidem lenta ſimplex apppelletur. Altera eſt lenta periculoſior, quæ non ſolum ex impacti humoris ve-

Feb. lente eo diuturna fomes ubi

rumetiã ex viſceris cui inſidet corruptione putredineq́ emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri ac lienis, interdum etiam renis diſtãtiorumq́ partium corruptela, ſimplexq́ putredo, tametſi nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor aſsiduo laceſsit, continuam febrem non aliter quàm putridus humor ſuſcitat: eamq́ ſymptomaticam ac omnino lentam: hanc plerique rerum affinitate ducti, hecticam dixerunt. Iiſdem notis ſe prodit atque nunc expoſita. Internoſcitur autẽ, quòd ſenſim editur multoq́ tempore procedit: aliis ferè morbis ſuccedit: nihil vel minimum vacuatione miteſcit, nullis cedit remediis, ſed iis ſępe exaſperatur. vires plurimum offendit ac debilitat, leuiq́ occaſione ſyncopen accerſit, ſenſim ac plerunq́ ſine ſenſu hominem extenuat & marcore conficit. Hoc genus eſt febris quæ phthiſin comitat: hectica quippe non eſt ſed putrida ex putreſcente pulmonum ſubſtantia: nec enim neceſſe eſt putridam omnem in humore conſtitui. Hic omnis mihi concludenda videtur continuarum febriũ tractatio. De intermittentibus deinceps tradendum.

Intermittentium febrium continentem proximamq́ cauſam non eſſe in habitu corporis. Cap. IX.

VEtus iam opinio increbuit, humorem qui continens & proxima eſt intermittentis febris materia, in ſolo corporis habitu & extra venas computreſcere: hunc acceſsionis initio è venis maioribus in quibus conditus erat ſanguini permiſtus, in minores, ex hisque in corporis habitum pro-

pelli. Hoc impetu ſummas corporis partes quarum exquiſitior eſt ſenſus ferientis humoris occurſu vel inhorreſcere vel rigere. Eum mox ſenſim illic incaleſcere, inflammari ac putreſcere: tum demum extenuatum caloris vi vniuerſum diſsipari in ſudores: ſic acceſsioné finiri, dum noua ſimiliter recurrat. Hæc opinio dum quadam veri ſimilitudine frigoris rigorisq; cauſam reddere contendit, veram intermittentis febris originem obſcurat. Hoc in primis abſurdum illa ſtatuere videtur, omnes ferè humores qui morborum cauſæ fiunt in venis contineri, illic primam omnium eſſe originem, quaſi neq; in viſceribus, necque in meſenterio, neque in eo quod pancreas appellamus, eorum quicquam congeri poſsit aut cõputreſcere. Quod deinde illa exiſtimat primo acceſsionis inſultu noxiam materiam prorſus è venis in corporis habitum depelli, acerbum quidem auditu eſt. Quo pacto enim tam repente poſsit noxius humor ſanguini permiſtus præſertim vero craſſa lentaq; pituita aut bilis atra, è puriore ſanguine prorſus ſecerni, & quaſi momento in extimas corporis partes, in manuum pedumq; digitos, & in naſum (quæ ferê prima frigeſcunt) protinus extrudi? Admirabilis ſanè nec vſquam comperta tã expedita per miſtarum rerum ſecretio atque depulſio. Adhęc quum in continuis febribus peccans materia in vaſis maioribus tota conſiſtat, cur non eius quoque portio in corporis molem effunditur, quæ ſæpe rigorem efficiat? Quoniam (inquient) exilium venarum obſtructio in his quàm in intermittẽtibus maior eſt, atque tanta vt omnem humorem intus cohibeat. Sed hoc diuerticulũ eſt. Nam plurimę continuæ aut ab horrore aut à rigore primũ

inuadunt: quòd ſi ipſo ſtatim earum initio bilis in corporis ſumma effundebatur, cur non deinceps quoties inardeſcit, aut motu nouo excandeſcit, eodem ſimiliter inſilit? Licet igitur rigor cauſo ſuperueniens eumq́ ſoluens excitetur à bile è venis in corporis molem effuſa, non ſic tamen qui vel continuæ vel intermittentis initio fatigat. Hoc autem rerum euentus luculenter commonſtrat. In horrore atque in rigore febrium intermittentium vrinę meiuntur albę, tenues & crudæ. Quod aperto indicio eſt, bilem tum flauã, tum atrã intro potius quàm foras compelli. Tum temporis moleſta etiam eſt ſuffocatio, tuſsis plerunq; ſicca, oſcitatio, anxietas, præcordiorum diſtentio, ac ſæpe dolor vehemens: ab his nauſea, & ſub rigoris finem bilioſa vomitio. Acceſsionis vero progreſſu multoq́; magis declinatione: omnia miteſcunt, & vrinæ euadunt craſſæ, citrinæ, aut rubræ: quę argumẽto ſunt tum temporis bilem vt in vrinas, ita & in corporis ſumma contendere. Hiſce vero contraria omnia obtingerent, ſi acceſsionis initio bilis in ſumma corporis irrueret. Sed & quod interdum toto febris intermittẽtis decurſu vrinam ſubſtantia colore hypoſtaſiq́; laudabilẽ animaduertimus, nonne planum facit eiuſce febris nullam putredinem in venis haberi? Iã vero in febriũ differentias deſcendamus. Quũ leuior eſt exquiſita tertiana, in qua non rigor, ſed extremarum partium frigus (vt plerũque fit) ſolum percipitur, quomodo bilis flaua in corporis molem effuſa frigoris, cauſa ponetur? nunquid calida acriſq́; ea quum ſit corporis habitum refrigeret? Aut quum pars corporis quæ vel natura vel morbo imbecilla eſt, omniũ prima ac ſola inuadente febre inhor-

reſcit, tumne ea ſola bilis acrimonia tentatur? Sed & in aliis quid etiam contingat æſtimandum. Quartana continua omnium eſt febriũ rariſsima, quandoquidem (vt etiã Auicennas animaduertit) melancholia admodum raro peccet in vaſis maioribus, rariusq; multo putreſcat: quartana autem intermittens admodum frequens ac ſæpe popularis. Iam ſi admodum raro melancholia vitioſa eſt invenis, quomodo ex his poteſt tã copioſa ſuffici, aut tam crebro in corporis habitum pelli, quæ tot gignendis intermittẽtibus quartanis ſit ſatis? At nunc obſecro opinio hæc rationem reddat compoſitarum febrium, & cur in tertiana duplici, bilis (quæ eius vna ipſis cenſetur antecedens materia in venis maioribus) portio quædam quotidie in omnem corporis habitũ propellitur. Si copia id efficit, tertiana omnis vehemens, ut quæ ab exuperante bile fit, in tertianam duplicem, omnisq; quartana ferocior in duplicem triplicemve quartanam faceſſet. His quaſi laqueis ita ſeſe irretiunt opinionis huius interpretes, vt ſe nunquam extricare poſsint. Ad extremum curãdi lex & ratio ſpectetur. Si antecedens febris intermittentis materia tota in venis eſt maioribus, vna venæ ſectio quæ hanc prompte demit, illius curatio ſit. Atqui neque hæc febrem tollit, neque qui in ſolos venarum humores mentem cogitationemq; refert, illius unquam curationem rectam conſequetur. Ea quidem cauſæ ignoratio ita veritatem quaſi tenebris offudit, ut nõdum ſit vllius intermittentis febris uera curatio percepta, ſolutioq; ſponte ſæpius quàm arte ſuccedat. Hæc quidem pauca (nam alia commentabuntur alii) nõ potui non in eam opinionem contorquere, quæ tam fraudolen

ta pernicioſaq; fuit humanæ ſaluti. Piget ſanè atque etiam pudet de ſententia tot annorum authorumq; numero & vetuſtate confirmata decedere. Sed quid eorum multitudo terrere debet qui ſpreta inueſtigatione veri, vnius imitatione eadem omnes via in ſalebras inciderunt. Leuibus in rebus falſis interdum aſſentiri aut conniuere nihil fraudi eſt: at vero in ſeriis & grauibus quæ tanti ſunt ad hominum ſalutem momenti, in primis doloſum, omninoq; ueritas in lucem fidenter proferenda. Quod expono & ratione & quotidiano rerũ uſu veritati conſentaneum deprehendetur.

Quæ ſit intermittentium febrium materia, & quæ illi ſedes in corpore. Cap. X.

QVæ protuli, vt intermittentis febris materiam non è uenis in corporis habitum propelli, ita & hanc penitus immergi, & circum præcordia adhæreſcere demõſtrant: eáq; non eſſe venarum ſuccum alendo corpori deſtinatum, ſed humorem ſuperuacaneum, qui ê ſanguine pro lectus in propria conditur receptacula, antequam is iecur tranſcendat. Itaq; intermittens tum materia, tum materiæ ſitu ac foco à continua ſecernitur. Tertianæ materia bilis eſt flaua, affinis ei quæ in fellis cyſti conditur. Quartanæ bilis atra in lienem reſuſa. Quotidianæ (ſi qua vera eſt) pituita mucoſa & ſuperuacanea, quæ in uentriculo inteſtiniſq; plurima colligitur. Omniũ propria ſedes & origo in prima eſt corporis regione circum præcordia circũ uentriculũ, diaphragma, iecoris caua, lienẽ, pancreas, omentum aut meſenterium. Hæ ſiquidẽ partes ſunt quaſi pu

blica corporis ſentina in quam omnis cõfluit cumulaturq́ humorum colluuies. Ex hiſce autem ſedibus febrium horrores rigoresq́ ſuſcitari, primum quidem docendum. Frigus, horror atque rigor intentione & remiſsione diſtant: frigore ſumma corporis inalgeſcunt: horrore id vniuerſum leuiter concutitur, etenim hic ceu diminutus rigor eſt: rigore vſque eo contremiſcit concutiturq́, vix vt cohiberi poſsit. Omnium eadem ſimilisq́ cauſa, caloris nempe, frigoris, rei pungentis, aut quouis pacto moleſtæ vehemens incurſio, in corporis ſentientes partes confertim facta. Diſtantq́ ſolum inter ſe aut vbertate cauſæ, aut vehementia ſeu acrimonia, aut motionis impetu. Vt enim aeris aut aquæ frigidioris occurſu corpus frigeſcit, ita & interdũ horret atque etiam riget. Præcordia autem & partes omnes quæ circum hæc ſunt, quia membranis ſepiuntur neruosq́ ſentientes ſuſcipiunt è ſexta cerebri coniugatione, eximio quodam ſenſu ſunt præditæ. Magna etiam ſocietate, tum principibus, tum externis corporis partibus connexæ ſunt, iisq́ adeo conſentiunt, vt affectæ mox principes partes vniuerſumq́ corpus in conſenſum trahant. Sic enim vinum meracius liberaliusq́ ſumptum tametſi è ventriculo nõdum elapſum eſt, mox tamen exulcerationis in veſica, vulneris in crure, aut arthritidis dolorẽ exaſperat. Sic & frigidæ potus liberalior corpus vniuerſum frigore horroreve concutit. Bilem vomiturus rigeſcit, multoq́ magis qui alienum vitioſumq́ cibum, velut fungos, ſumpſit. Rigeſcit & cui calidum mordaxq́ medicamentum ventriculum pręcordiaq́ ferit, non minus quam ſi nudam cutem aut vlcus acrius compungat. Horreſcit demũ & cui

pus interiore abſceſſu collectum irrumpit in membranas. Ac certe bilis putreſcens in febre, acrem malignamq́ qualitatẽ adipiſcitur: eaq́ accesſionis initio quaſi turgens impetu fertur affatimq́ irruit in pręcordiorum membranas, iis ſanè argumentis quæ de tuſsi ſicca, de oſcitatione, de ſuffocatione, de anxietate, de præcordiorum diſtentione ac dolore, de nauſea, de vomitu, & de albis tenuibusq́ vrinis protuli. Quanto magis igitur q̃ ſuperiores cauſæ ea tum poteſt horrorem rigoremve cõcitare? Citrina porrò illa & praſsina ceruleave bilis quæ ſyncera ſæpe vomitione prorumpit, propria intermittentis febris materia hinc eſſe dignoſcitur, ꝙ dum tota liberaliter redditur, febrem omnẽ penitus extirpat atque ſoluit. Ea ſanè nũquam tam ſyncera poſsit è venis amandari citra exitium, ſed duntaxat è præcordiis, quæ illius ſedes ſunt. Hoc quoque vel inde cõſtat, ꝙ ſi accesſionis initio humidi fotus apte calentes præcordiis imponantur, maxime uero lieni in quartana, iecori in tertiana, aut alii cuicunque ſedi fomes ineſſe deprehendetur, horrorem rigoremve leniant, quia nimirum ipſum mali fontem demulceant. Iam vero ſudores non è ſolo corporis habitu, ſed & interdum è præcordiis moueri, hinc ſciri poteſt, ꝙ qui vel exercitatione vel ſolis ardore exęſtuat, ſi frigidam liberalius bibat, mox totus ſudore diffluit, non mehercle aqua in corpus diſiecta atque fuſa (diu enim poſtea ſentitur huc & illuc fluctuare in uẽtre) ſed eius halitu ab ęſtuãtibus præcordiis in omne corpus effuſo, qui demum in ſudorem concreſcit. Sed & illud pręterea obſeruari velim, eum cui iecur aut lien ætate morbove inaruit, vel magna obſtructione vel ſcirrho obduruit, vt in hydro-

n

bilis citrina et prassina materia. ꝓpria febris intermittentis

pro leniendo horrore et rigore in feb. ad agendum.

pe, in ictero, aut in cachexia, nulla ui eũ poſſe ne per febres quidem in ſudores induci, etiamſi reliquum corpus humore multo perfundatur: eum uero cui iecur atque lien calore humoreꝗ naturali abundent, quauis ex cauſa ſudore diffluere. Hinc igitur conſpicuum eſſe poteſt primam ſudorum ſcaturiginem è præcordiis eſſe. Diſcuſſa igitur illa velut caligine, ut ueritas clarius aliquãdo diluceſcat, rẽ hanc oẽm ſic in ſummã concludemus.

Calidus ac putris humor extra uenas quauis in ſede conditus: quandiu conquieſcit corpus raro exagitat: at uero dum quaſi efferatus illinc præter naturam impetu dimouetur, id uarie concutit affligitꝗ. Si paucus eſt ut in leuioribus tertianis, aut eius parua acrimonia, ut pituitæ putreſcentis, motusve lentus ac languidus, ſolum frigus inuehit, calore quidem ac ſpiritu ab externis partibus intro quaſi in opem & ſubſidium aduocatis. Sin copioſior eſt, aut acrior, aut eius motus impulſusꝗ concitatior, horror inuadit. Quum uero plurimus, isꝗ vehementer acer ac mordax, magno impetu in præcordia excuſſus fuerit, rigor uerus inducitur. Hæc præterea rigoris febrisꝗ materia circum præcordia hærens, ex ſe tanquam è fomite tetrum malumꝗ uaporem in omne corpus effundit, qui & altera frigoris: horroris rigorisve cauſa eſſe poteſt, Hinc febris intermittentis acceſsio, ea ferè ratione prehendit, qua cenſuit. Hippocrates ex inguinis abſceſſu putridam febrem accendi, ſi non ſolum calor, ſed & fumus vaporꝗ putridus minime coercitus partium continuatione ad cor peruenerit. Itaque concitato & quaſi turgente putrido humore, ab eius emiſſa portione ac uapore membranæ feriũtur hor-

rorq; uel rigor inuadit. Tum etiam uapor teter ex eo fomite excitatus in cor primum per cæcos ductus effertur, atque illinc quoquouersum per arterias effusus, omne corpus implet. Atque hic initio cor offundens pulsum contrahit & obscurat, cerebrumq; implens degrauat consopitq;, omnes denique artus velut obtundit. Postea vero in corpus quasi aura quædam disiectus, sensim incalescit & inflammatur, ac tum febris ardorem eiusq; symptomata mouet. Tandem supra modum extenuatus, tum impetu proprio, tum impellente natura dissoluitur, interdū obscure sensimq; per cutem. Atque hæc quidem pura simplexq; intermittentis species existit: in qua vrinæ plerūque toto morbi decursu, colore, substantia, sedimentoq; laudabiles apparent, quia nimirū nihil bilis peccātis è præcordiis irrumpit in venas: plerunque vero tales cernuntur primis accessionibus intermittentium. Nonnunquam vero inuasionis impetu humoris vehementius impulsi vna portio insilit in ventriculū, quæ biliosam vomitionem mouet, eamq; ferè sub rigoris horrorisve finem. Altera portio tenuior eo ipso impetu ex eodem foco per iecur venasq; maiores in omne corpus irrumpit: tumq; grauior est accessio, sub cuius finē vrinæ crassæ redduntur atque flauæ, iis longe dissimiles quæ paulo ante accessionem fuerant. Atque multo quidem grauior euadit accessio, quum ex eo ipso foco portio maior penetrat in venas, sed & nonnunquam accessione soluta febrilis q̄dā manet inæqualitas, nec pura sequitur intermissio: quod in primis conspicuū est in hemitritæo, de qua mox dicam. Intermittentium porrò febrium focū atq; fomitem de quo disputo, p̄ter rationes quas ante

Notta causā [illegible]

protuli, velim & exemplo confirmare. Vir quidam ingenuus, ætate florente epulans liberaliter, quotidianæ vomitioni bilioſæ iamdudum fuerat obnoxius. Hac repente ſuppreſſa, ventriculi vehemens dolor prehendit, cum nauſea & tuſsi inani. Hinc mox cæpit corpus citra febrem ullam vehementi rigore, tanquã inuadente exquiſita tertiana, ex interuallis quotidie ſupra vicies concuti. Exactis diebus circiter quindecim putreſcente iam bile, tertiana febre corripitur: qua multis poſt diebus ſoluta, reſolutio inſequitur omnium partium quæ ſunt ſub capite, nec multo poſt interitus. Corpore diſſecto tam multorum affectuum cauſam deprehendimus, bilem ſyncerã eamq́ꝫ praſsinam circum iecoris caua libræ põdo membranis coercitam, & cuius iam portio in ſpinæ neruos obrepſerat. Non paucos deinde non admodum diſsimiliter affici notauimus: quorum exemplo intelligi poteſt, rigorẽ modo ſine febre, modo cum febre interdum ex præcordiis ſuſcitari: intermittentis quoque febris fomitem in iiſdem locis contineri. Id ex his quoque conficitur, quæ ſæpe fieri obſeruamus: tertianam diuturnam atque quartanam in atrocem cruciatum colico immaniorẽ deſinere, qui nonnunquam & in artuum dolores & in paralyſin faceſsit. Hic dolor ſine febre eſt: ferè tamen cõſueto acceſsionis tẽpore exacuitur & excandeſcit priſtinumq́ꝫ circuitũ retinet. Vix niſi bilis vacuatione miteſcit: quã cõſtat vt doloris ita & febris cauſam fuiſſe: depellitur enim è præcordiis & viſceribus in peritonæi inteſtinorumve mẽbranas: eo argumẽto: ꝙ & febris & ſitis & inappetentia miteſcunt ſuborto dolore. Itaque vt doloris circa peritonæum & inteſtina vt doloris circa peritonæũ

& inteſtina: ita & intermittentis febris ſedes eſt circa viſcera & præcordia.

feb. interm. ſedes ubi

Quæ circuituũ cauſa ſit: & quid eorum ordinem formamq; mutet. Cap. XI.

QVid humorum motus efficiat: & cur putreſcens pituita quotidie: bilis tertio: melãcholia quarto quoque die impetum faciat: diſputatio eſt plena diſſentionis & omnino controuerſa. Multi quidem demonſtratione confecerunt, morbos omnes qui ex defluxione fiunt, intermiſsionem habere: ac dein recurrere: quoties adeo aucta & collecta ſint excrementa, vt partem ad excretionem ſtimulent: tum ſiquidem validior in imbecillam ea quaſi onus excutiens deponit. Hinc quidam interpretantur pituitæ ſatis quotidie, bilis flauæ non niſi tertio, & melancholiæ non niſi quarto die ſatis cumulari poſſe, vt naturã prouitet circuitumq; moueat. Cæterũ hi nuſquam periodi cauſam attigerunt, nec cur pituita etiamſi pauca putreſcat, quotidie tamen mouetur impetũq; habet, nec cur bilis flaua uno loco ſi copioſior ſit, non frequentius q̃ tertio die, nec melancholia frequentius q̃ quarto efferatur. Quid quæſo vetat concurrẽtibus cauſis omnibus illis efficientibus, tam multã flauam bilem atramve quotidie cumulari, vt naturam quotidie ſtimulet circuitumq; moueat? Nõ igitur ſola excrementi copia, ſed alia quędam vis maior neceſſario vnumquemque humorem ordine certaq; regula ciet ac impellit. Hæc autẽ propria eſt cõtractę putredinis qualitatisve natura atq; conditio, quæ omnẽ corporis ſtatum naturalẽ immutat. Vt epilepſiæ inſultus aut hydrophobiæ impetus, non hu-

moris genus, sed qualitatis natura in humore sita, excitat: & menstruam mulierum purgationem statis periodis mouet non sanguinis exuperantia (nam siue paucus siue multus est in muliere: mēsibus tamen singulis, nisi quid naturæ ordinem interpellet, erumpit) sed vis ortæ qualitatis: ita & vis quædam seu qualitas in humore genita efficit, vt putrescens pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat. Humor autē superuacaneus plenior cumulatus, quia vix naturæ beneficio & calore regi potest, corrumpitur & quodā modo putrescit: ac tum qualitatem eā adipiscitur, quæ hunc illumve motū impetumq; habet. Atque vt sua est cuiusque humoris species, ita & sua cuiusque putredo uel qualitas, suus cuiusque motus. Aliam igitur qualitatē aliumq; motum pituita, alium bilis flaua, alium melācholia putredine contrahit. Hac autē ratione accessio ordine recurrit. Quum febris inuasura est, humor in suo quasi foco coercitus concitatur & quasi turgescens excandescit, ipsoq; impetu & multum de se tetrum vaporē quoquouersum in corpus omne diffundit, & interdum exiguā sui portionē eructat excutitq; in præcordia & in ventriculū: nonnunquā & per iecur in maiores venas: eaq; manet accessio dum sedetur impetus, & dū quicquid è foco excussum est, calore crematum dissipetur aut in sudores abeat. Hinc succedit intermissio eousque cessans dū alio humoris motu & nouo quasi furore alia recurrat accessio. Recurret autē statis ut dixi periodis, nisi quiddā ordinem interpellet. Multa febres ordinem tenere prohibent, efficiuntq; ut paroxysmi, uel anticipent vel cunctent. Anticipant præter cōsuetudinē, vel quū subiecta illorū materia auge-

Causa antici-pat' et postpon. accessionis

ſcit, ut ex impuro uitioſoq; cibo & excrementorum ſuppreſsione: uel quum nimiopere extenuat, ut ſinapis & aromatum aliorumve calidorum tenuantiumq; uſu: uel quũ motu exagitatur: ut exercitatione, balneis, æſtu, animi excandeſcentia. Cunctantur vero dum cõtrariis ex cauſis materia uel minuitur uel craſſeſcit, vel pigrior ignauiorq; reddit. Quoties uero tanta circuituũ mutatio apparebit, ut nullo ordine procedant, humor aut in alterius naturam commigrat, aut alterius generis permiſtione cõfunditur. Acceſsiones porro longæ euadunt, quum humor effuſus eiusq; vapor multus, craſſus & viſcoſus eſt, hic enim nõ niſi multo tẽpore inflammari abſumive poteſt: & quum meatuum eſt adſtrictio aut uirium imbecillitas, hæ ſiquidẽ diſſolutionẽ prohibent. Breuitatis vero cauſę ſunt, humor paucus ac tenuis, viarũ amplitudo, viriumq; robur.

Causae longitud: et breuit: accessionis

De quotidiana febre. Cap. XII.

FEbris vnaquæque intermittẽs à circuitus motusq; ordine nomẽ habet, Hinc quotidiana quòd quotidie typo ſimili redeat, amphemerina dicitur. Omnium quidem febriũ rariſsima, & quæ uix ex ſexcentis vna obtingit: ſed quum laborans quotidie febre conflictatur, id ferè à duplici tertiana fit. Vt autem paria ſtatuerentur febrium atque humorum genera, hanc in pituita collocarunt: quæ tamen rariſsime putreſcit, uixq; eam putredine qualitatem conſequitur, quæ febris eſſentiam compleat. Quum aut ſuperuacua pituita (cuiuſcunque ea generis ſit) uel in inteſtinis, uel in meſenterio, uel circum ventriculum uiſcerumq; caua coercita putreſcit, febrilemq;

qualitatem nanciſcitur, quotidie mota conditionis ſuæ vaporem effundit, continentem acceſsionis cauſam. Accidit hęc q̄bus pituitę copia ineſt, natura vel ętate humidis, obœſis, mulieribus, eunuchis, ſenibus, & iis q̄ vel otio vel ſomno longiore, vel crebris balneis, vel frigidioribus humidioribusq; cibis, vel aſsidua crapula, vel edacitate vt pueri, vel ebrietate cruditatis ac pituitę copiam cōgeſſerunt: maxime vero hyeme, frigidis regionibus, & pluuioſo cœlo. His ferè facies ſubliuida & ſubtumida eſt, os ventriculi imbecillum, dieiecta appetentia, acidusq; ructus frequens. Acceſsio autem non repente, ſed ſenſim inuadit, corporis extrema duntaxat refrigerans, raro admodum rigore concutiens: corporis adeſt grauitas, & inexpugnabilis dormiendi neceſsitas: plerumque & hoc initio animus vel defectione vel syncope langueſcit. Calor dein pedetẽtim & ægre augeſcit, magna certe inæqualitate, qua modo calor, modo frigus percipitur. Accenſus dein calor non acer, ſed hebes & halituoſus tangẽti primũ occurrit, quaſi ex ſuccenſis viridibus lignis vapor ſublatus, poſtea vero aliquantum mordax & acer. Quum in omne corpus iam effuſus eſt, nullum vehemens incendium corpus nudare cogit, nec ardoris cōpunctio id varie iactare, nec ſpirandi difficultas multum frigidumq; aerem ducere, nec ſitis vehemens aquam frigidam expoſcere. Inclinans acceſsio primis diebus nullum, poſtea vero paucum ſudorem effundit, qui pro vaporis ſpecie pinguis viſcoſusq; eſt. Tota acceſsio horarum eſt octodecim, intermiſſio ſex, quæ raro integra puraq; exiſtit. Pulſus paruus, languidus, ſummiſſus, ac rarus, præſertim acceſsionis initio & incremento, quòd

natiuus calor frigidi, craſſi viſcoſiꝗ humoris agitatione vehementer prematur: poſtea vero creber euadit, ſed minus quam in tertiana atꝗ quartana, æꝗ tamen velox atque in quartana: huius inæqualitas omni acceſsionis tempore quâm in cæteris intermittentibus maior. Vrina primis diebus tenuis & alba cernitur & crudæ materiæ copia, quæ & vehementer obſtruit & natiuum calorem obterit: poſtea vero quum meteria coquitur, eiusꝗ nonnihil cum vrina præterfluit, rubra, craſſa turbidaꝗ redditur. Alui deiectio liquida, cruda, pituitoſa. His igitur prima ſæpe acceſsione quotidina febris dignoſcitur, quum præſertim quotidianæ populariter vigent. In hoc pituitoſarum febriũ genus referri ſolet epiala febris: per hanc quauis corporis particula eodem tempore calor frigusꝗ percipitur, & vnaquæꝗ corporis pars rigore febreꝗ iactatur. Huius cauſa putatur acida vitreaꝗ pituita leuiter putreſcẽs & cuius portio incenſa iam eſt, altera vero necdum putredinem experitur. Eos autem qui in dignotionem febrium diligentius incumbunt, hoc in primis loco moneri velim, & cotinuas (quæ biduum triduumve quandoque occupant) & intermittentes omnis generis varie admodum inuadere. Sæpe quidem in horrore atque rigore, tum interiora, tum externa ſumme friget. At nonnunquam interiora frigore perhorreſcunt aut rigent, quum tamen partibus externis non frigus, ſed calor vnus æquabilisꝗ deprehenditur. Nonnunquam partes ſummæ externęꝗ frigent, interiores vero vruntur ac ſitiunt potumꝗ in horrore continenter expoſtulant. Tantæ autem varietatis cauſa non ad vitreã acidamve pituitam reuocanda eſt ſed eo ſanè quòd impulſa febris materia dum præ

cordia feriens horrorem parit,partium exter-narum calorem alias reuocat:alias non reuocat,alias quoq; horroris materia acris ſalſa ve non paruam ſitim infert.

Tertianæ febris cauſæ,ſigna. Cap. XIII.

TErtiana febris exquiſita ex putreſcente flaua bile ſuperuacanea incenditur, idq; vel in propria cyſti, vel circum præcordia cauaq; viſcerum: è quibus tamen & eius nonnihil interdum in uenas irrūpens ſanguini permiſcetur. Eos maxime prehendit qui natura calidi ſicciq; ſunt,habitu gracili,ætate florida, qui laboribus,vigiliis,mœroribus,curis, ardoribus,victui parco,calido ſiccoq; aſſueti ſunt, qui iecur impenſe calidum obtinent. Hi quippe bilis flauæ prouentū faciunt, maxime quidem æſtate,calidis ſiccisq; regionibus & æſtuoſo cœlo. Siquid iſtorum deeſt,exquiſita tertiana eſſe non poteſt. Repente quidem hæc præhendit inſigni rigore, quo plerunque corpus omne concutitur, ſub cuius finem excuſſa bilis ſæpe vomitione redditur. Hinc calor breui accēditur,& in omne corpus effunditur mox ad vigorem feſtinans,acer,pungens,& iniectā manum acriter feriens,ſed ſtatim miteſcens. Laborans ita exuritur, vt & corpus nudet & varie iactet, & ſpirandi difficultate oppreſſus magnum multumq; ſpiritum ducat, ſitiq; enectus frigidam expetat,vigiliis, capitis dolore, & ira furoreq; percitus. Longiſsima acceſsio horarum eſt duodecim,interdum ſeptem vel quatuor,multo quidem ſudore eoq; calido & uaporoſo inclinans, quā pura ſequitur intermiſsio. Pulſus acceſsionis initio contractus, paruus,poſtea uero quàm in cæteris cælerior

atque crebrior, ꝙ refrigerii maior inſit neceſsitas: vehemens & validus, ſed aliquantum durus ob arteriæ ſiccitatem, minimum inæqualis ob tenuitatem materiæ cuius eſt facilis inflãmatio, ob id etiã ꝙ non minor ſit refrigerii ex diaſtole, q̃ expellendorum putridorum ex ſyſtole neceſsitas. Vrina flaua aut flãmea, ſubſtantiæ mediocris & odore grauis. Atq; hęc pura quidẽ & exquiſita tertiana eſt, quam cenſuit Hippocrates ſeptem circuitibus, quod lõgiſsimum eſt, iudicari.

Tertiana notha alias ex vitellina bile in vẽtriculo putreſcente ac inhærente firmius, alias ex permiſtione bilis atq; pituitæ gigni ſolet. Atq; hæc non oẽs bilis, ſed quaſdã etiam pituitæ cauſas habet euidentes. Acceſsiones nullo anticipationis cunctationisve certo ordine recurrunt, neq; ſi ſtatæ ſunt, exquiſita propterea debet illa cenſeri: non enim ex circuitu ſolo febris eſſentia ſpectatur: rigor minus qdẽ vehemens, ſed diuturnior, calor minus pungens minusq; vehemẽs, qui non æquabilis in omne corpus inuadit, nõ abſimilis igni ex miſtis virẽtibus ſiccisq; lignis ſucceſo. Ardoris ſymptomata oĩa mitiora, ꝙ bilis furorẽ pituita reſtinguat: hinc etiã pauco nec admodũ calido ſudore inclinat. Acceſsio vltra horas duodecim multũ exporrigitur, quãtoq; longior fuerit, tãto impurior: nuquã ſeptẽ, raro quatuordecim circuitibus iudicat: ſæpe vero lõgius excurrit.

Quartanę intermittẽtis cãę, ſigna. Ca. XIIII.

QVartanæ febris continens cauſa cenſetur melancholia putris. Hæc enim. quum propriis ex cauſis multa cumulatur, nec caloris natiui beneficio regi poteſt, qua-

ſi deſtituta putreſcens hanc febrem accendit. Eſt autem melancholia duplex, vna naturalis, quę ſanguinis quaſi fex & limus eſt: altera aduſta, quæ vniuſcuiuſque humoris torrefacti velut cinis eſt: hæcq; alias ex bile flaua, alias ex melancholia exuſta fit: interdum ſed rarius ex pituita aut ſanguine peruſto. Hinc quartanarum alia ex ſeipſa, non ex alia præcedente febre originem habet, eaq; ferè ſuccedit lienis tumori, quem naturalis melancholiæ exuperantia peperit. Alia aliarum febrium vel continuarum vel intermittentium erraticarum ſoboles eſt, de qua dixit Hippocrates. Interpolata febris, eademq; errabũda in quartanam mutabitur, præcipue ſi autumnus proximus eſt. Humore enim quicunque priorem febrem genuit, niſi integre vacuetur, exuſtus craſsiorq; factus melãcholiæ naturam ſubit, putreſcẽsq; ſubiecta fit quartanæ materia. Itaq; eos inuadit qui melancholicum humorem congeſſerunt: cuiuſmodi ſunt lienoſi, & qui vel adurẽtes vel erraticas febres paſsi ſunt non integre ſolutas. Neque tamen in liene ſolo, ſed & in maſenterio & circum hypochõdria exuperãs melancholia coaceruari ſolet. Huic gignendæ apti ſunt frigidi ac ſicci, qui gracili & glabro ſunt corpore, ætate conſtante, vel iam inclinãte: qui curis & mœroribus confecti ſunt, cibis diu addicti craſsis, terrenis ac omnino fæculẽtis. His melancholiæ copia ſuccreſcit, autumno præſertim & regione cœliq; ſtatu inæquali. Quumq; putredinis cauſæ aderunt, febris exquiſita quartana accendetur. Acceſsionis initium à frigore eſt valido: quod eouſq; ſenſim inualeſcit dum vehementem rigorem inuehat. non eum quidem vt in tertiana pungentem ferientemq; : ſed vere contundentem:

priores humores non bene evacuati generant quartanam

quo corpus vniuerſum tremore concutitur: dentes ſtrident: articuli vero ac oſſa quaſi pō dere obteruntur: hoc abeunte vomitio erumpit amara: quum præſertim viæ patent in ventriculum. Calor accenditur non vt tertianæ vehemens: ſed quàm quotidianæ ardentior: neque is toto corpore æquabilis eſt: ſed cum quadam frigoris permiſtione & permanente quodam artuum & oſsium dolore. Sitis: vigiliæ: capitis dolor: reliquaq; ſymptomata ſæuiora quidem quàm in quotidiana: mitiora quàm in tertiana. Acceſsio quàm in cæteris intermittentibus longior: hancq; ſudor finit quàm in quotidiana vberior. Pulſus acceſſionis initio multo quàm naturalis lāguidior: minor: tardior:ac rarior:poſtea vero validus: magnus:frequens ac celer: & quàm in cæteris febribus inæqualior. Vrina primis ferè diebus tenuis:alba aquoſaq;: poſtea vero & ſubſtantia & colore & contentis ſæpe mutabilis:quòd eius materia plerunque varia ſit: eiusq; modo minimum, modo plurimum penetret in venas. Vix tota febris, niſi ex errore, vltra annum prorogatur, ſoluitur ſæpe menſibus ſex,interdum tribus.Quæcunque ab huius cō ditione ſupra infrave multum receſsit, exquiſita quartana non eſt, ſed aliorum humorum pariticeps.Neque exquiſita cenſeri debet,quæ in annos duos excurrit, nec quam vidi in annos nouē produci,nec quam infantes ac pueri citra vllumvitæ errorem ipſo ortu à matre cōtraxerunt. In hoc genus plerique referēdas putant febres longioris intercapedinis & intermiſsionis, quales ſunt quintana, ſextana, aut ſi quæ rariores periodos habent. Harum quippe materiā ſtatuunt melancholiā admodum craſſam atque terrenam,qualis ab exuſta

pituita gignitur. Atque eam quidem paucam in parte quadam diſtantiore iamdiu coarctatam, vt idcirco tardius moueatur acceſsionéq; faciat. Has Hippocratis authoritate confirmatas Galenus non recepit, ne vel ſupra quatuor humores alium ſtatuere, vel aliam illis ſedem quàm in venis deſignare cogatur. Simplicium febrium formæ tales ferè exiſtunt: at certe nõnunquam variant. Nam quartana interdum à blando frigore exorta, miti dein calore in quatuor ſex ve duntaxat horas excurrit. Tertiana vero hac plerunque tum horrore, tum æſtu atrocior atque prolixior. Quam autem aggreſsione prima difficile ex typo, facile poſt ea ſit ex circuitus ordine dignoſcere.

De conpoſitis febribus. Cap. XV.

SImplex & exquiſita febris ex vnius ſimpliciſq; humoris corruptione proficiſcitur, & eius omnes cauſæ omniaq; ſigna, nempe natura ætas, victus ratio, regio anni tempus & ſtatus cœli, omnia denique ſymptomata in vnius eiuſdemq; humoris dominium cõſpirant. Compoſita autem febris bifariam dicitur, vel quòd ex multis confuſis, vel quòd ex implicitis conſtet. Confuſæ ſunt quæ ita permiſcentur, vt ſimul incipiant, ſimulq; deſinant. Fiunt autem ex diuerſis humoribus eodẽ loco permiſtis atq; confuſis, pariterq; putreſcentibus. Nulla ſeorſum internoſci poteſt, neque vlla ſimplex ac pura elucet, ſed ſunt earum ſigna confuſa. Hę ſunt quas ſupra febres nothas appellauimus. Quum par eſt confuſarum mo-

dus, vix vllum poteſt definitum genus ſignari: quum vero impar, confuſa febris eius quę plus pollet potiorq́ eſt genus nomenq́ ſortitur. Quæ plus bilis putreſcentis quàm cæterorum humorum nacta fuerit, tertiana appellabitur, ſed notha ac illegitima: & quotidiana notha in qua non ſyncera pituita, ſed alterius quippiã humoris vna putreſcet: quartana notha in qua melancholia aliis etiam humoribus perfundetur. Implicitæ febres ſunt, quę diuerſis horis incipiunt diuerſisq́ deſinunt. Harum vnaquæque ſeorſum conſiſtit propriãq́ eſſentiam habet, tametſi acceſsionum partes quædam in tempus idem concurrunt. Fiunt hæ ex diuerſis humoribus nõ eodem loco poſitis, ſed quorum ſua ſit cuiuſque ſedes, ſua eſſentia, ſuusq́ motus. Harum vnamquamq́ tãquam ſeorſum atque ſolitaria conſiſteret, minime arduũ fuerit propriis ſignis internoſcere. Continua cum continua duntaxat confunditur, non autem implicatur: & abſurdum eſt quod ſcribit Auicennas, vnius continuæ putredinem ex vno loco, alterius ex altero effundi. Nam reuera in vtraque humores in venis putreſcunt maioribus, in hisq́ agitati permiſcentur. At intermittentes tum cum altera intermittente, tum cum cõtinua implicari ſolet. Quum itaque tres ſint omnes ſimplices intermtttentium differentiæ, quotidiana, tertiana, & quartana, harum vnaquæque cum altera uel eiuſdem uel diuerſi generis implicari poteſt. Ex ſimilium generum implexu hæ fiunt. Duplex quotidiana, quum in dies acceſsiones duæ typis definitæ cõtingunt, quod admodum inſolens eſt. Duplex tertiana frequens obtingit, cuius acceſsiones quotidie fiunt, ſed nec pares nec iiſdẽ horis: fere.n. quæ

diebus imparibus fiunt accessiones, similis inter se sunt, atque iis dissimiles quæ in dies pares incidunt. Duplex tertiana à simplici ferè initium habet, cui dein accedit & altera: & implicitarũ vna prior terminari solet altera manente. Non minus frequẽs est duplex atq; etiã triplex quartana: illa duobus diebus exercet, vno intermittit: hæc quotidie accessiones habet, easq; raro pares. Vtraque solet è simplici nasci, cui dein altera, postea vero & tertia ad illas se applicat. Has omnes à quotidiana typus distinguit, ꝙ sint quotidianæ similes inter se accessiones, harum vero dissimiles. Et licet similes forte contingant, ex mouenti tamen impetu & ex cõmemoratis signis internosci possunt. Neque enim duplex tertiana similes atq; quotidiana accessiones efficit, nec triplex quartana similes atque tertiana duplex quotidiana ve: nec similes euidentes causæ sunt, quę melancholiæ atque bilis aut pituitæ dominiũ proferant. Iam vero intermittentes diuersorũ generũ perquàm raro implicãtur, vt quotidiana & tertiana, tertiana & quartana, idq; siquando inciderit, primis vix diebus animaduerti potest. Cæterum intermittens vt tertiana interdum continuæ iungitur: atque hæc à tertiana continua distat, ꝙ huius exacerbationes sine horrore rigoreve prehendãt, nulloq; sudore inclinent: in illa vero contra à rigore incipiunt inclinantq; cum sudore: nec tamen vt in intermittente sudorem sequitur integritas, sed alterius continuatio. Huius generis est quę semitertiana dicitur: cõtinua quidẽ ac minime intermittens, vno die cum horrore inuadens, hincq; grauius increscens affligensq;, altero autem leuius. Constat enim ex tertiana intermittente & ex quotidiana continua: vnoq;

ἡμιτρι-ταῖος

die

die acceſsiones duas habet, altero vnicam. Si pares ambo ſunt humores, exquiſita fit ſemitertiana: ſi vero bilis exupat, ardẽtior fit & tertianæ magis affinis: in pituita, mitior magisq; quotidianæ particeps. Quotidiana intermittẽs ſi quando tertianæ continuæ iungatur atque implicetur, ſemitertianam quoque efficiet, eamq; exquiſitam & nũc dictæ perſimilem, ſi humores ipſi æquales concurrant: non exquiſitam vero, exuperante eorum alterutro. His advnguem comprehenſa mihi uidetur omnis putridarum febrium tractatio.

Hecticæ febris gradus, cauſæ, ſigna. Cap. XVI.

FEbris hectica eſt calor præter naturam in cordis ſubſtantia primum ac per ſe hęrens & infixus. Hic autem cordis vitalisq; principii, mox etiam reliquarum partium ſimilarium ſubſtantiam obſidet, ꝙ omnis cordis intemperies mox corpori reliquo facile impertiatur. Conſiſtit in cordis partisve ſimilaris ſubſtantia, non quidem leuiter, vt ephemeræ aut putridæ febris calor, qui ex accenſo ſpiritu vel humore in partium ſimilarium ſubſtantiam quadamtenus effunditur: ſed penitus quaſi immerſus primum ac per ſe in propriam partis ſubſtantiam infigitur. Quumq; partis ſimilaris duplex ſit calor, vnus elementaris, alter diuinus, non hic quidem, ſed vnus elementaris ſupra modum auctus, hecticæ febris eſt eſſentia: cuius tamen vi tum diuinus ille calor, tum quicquid in ſimilari parte conſiſtit tandẽ exhauritur. Etenim partis ſimilaris triplex eſt ſubſtantia, ſolida, humida, & ſpirituoſa. Humida rurſum triplex, carnoſa quæ nil quàm

concretus eſt humor alimentarius: primigenia, quæ propria eſt innati calidi ſubſtantia, in qua & ſpiritus & calor innatus primũ conſiſtit: aquea ſeu elementaris qua tanquam glutino ſolida ſubſtantia cohæret ac perſiſtit. Quum itaque febrilis ille calor cor & unamquamque partem ſimilarem inuadit, primum quidem carnoſa quoque illius ſubſtantia incenditur & efferueſcit: ac quandiu nihil eius aut exiguum diſsipatum eſt, primus eſt febris hecticæ gradus. Secundus quum amplius procedente calore, aut plurima aut tota carnoſa hæc ſubſtantia abſumpta eſt: nam & huius multi exiſtunt ordines. Tertius hecticæ gradus eſt, quum abſumpta carnoſa ſubſtantia, calor ille febrilis & immanis primigenium humidum manifeſte depopulatur: hic verus eſt marcor, & febris hectica cum marcore, quam Græci μαρασμώδη appellant. Per hanc quidem inſitus ſpiritus atque calor qui eo humido innititur, omnisq; hinc prodiens facultas magnam facit virium iacturam: hinc & corporis vires omnes marceſcunt & languent, omnesq; functiones intercidunt. Hæc ſi manifeſta iam eſt, penitus immedicabilis exiſtit. Quum enim nobis inſitum ſit, & ex ſemine contractum humidum id primigenium, quicquid illius abſumptum fuerit, reſarciri nunquam poteſt, & hominem neceſſe eſt multo ante tempore interire, quàm maior illius portio diſperdatur. Carnoſa vero ſubſtantia quia inſtaurari poteſt, ſecũdus hæcticæ gradus curationem admittit, niſi iam forte marcori ſit proximus.

Vt autem febris calore, ita etiam ætatis decurſu ſine febre, ſine dolore, ſolo interdum ſenio naturaliq; ſiccitate carnoſum id humidum abſumitur, deinde & primigenium, fitq; ſimplex

ex ſenio marcor: quemadmodum & dum arbores uetuſtate ſenioq́ marceſcere comperimus. Hectica porrò febris quæ uera ſimplexq́ exiſtit, aut ſtatim ab initio prehendit, aut ephemeræ ſuccedit. Hæc in eum duntaxat incidit qui natura calidior ſicciorq́ fuerit. Fit autem à uehemẽtibus cauſis euidẽtibus, ut ab iracundia, à mœrore, labore, æſtu, ſiti, inedia. Hæ ſiquidem cauſæ quum leuiores ſunt ephemerã, quum uehementiſsimæ hecticam mouent: ſtatim nimirum inflãmatis ſolidis partibus. Incipientis hecticæ febris primiq́ gradus ſigna ſunt, quum uehementes cauſæ euidentes anteceſſerunt. Exacto triduo aut quatriduo, quũ ephemera amplius dici nequeat, ſi febris perſeuerat æqualis citra inſignem uel additionem uel minutionem: quæ quia æqualis exiſtit ſine vllo dolore eſt, uixq́ laborans febricitare ſe putat. Magna uirium imbecillitas eſt cum quodã languore. Tangenti calor mitis primum apparet, ſed mox acer ac mordax. Pulſus debilis, paruus ac frequẽs: & arteriæ q̃ circũpoſitæ partes calidiores ſentiunt, maximeq́ in diaſtole. Hora una duabusve ab ingeſto cibo calor exacuit pulſusq́ crebrior atq́ celerior euadit: cibo autẽ cõfecto, febris in priſtinã æqualitatẽ redit. Vt enim ſi calcem humore conſpergis, uapor multus acriorq́ calor ſuſcitatur, ita & corporis ſolidæ partes hæctico calore obſeſſæ, ampliorẽ calorem effundunt dum cibi madore proluuntur. Quum ſecundus gradus eſt hecticæ, præter ſuperiora inualeſcente cordis ſiccitate, corpus iam manifeſte liqueſcit & abſumitur. Vrinæ pinguedo telis araneorum ſimilis innatat, cutis nõ rugoſa & mollis ut iis qui aliis de cauſis extenuãt, ſed ut cęterę ſolidę partes arida ſq̃lidaq́ exiſtit. Pulſus durus tenſusq́

est, multoq; debilior ac minor. Febris marasmodes verusq; marcor & tertius hecticæ gradus est, quum præ siccitate consumptioneq; corporis, oculi supra modum caui sunt, & prominent quæ circiter sunt ossa, aridæ palpebræ vix attolli possunt atque vt dormienti conniuent, neque tamen is status somnus est, sed dormiendi impotentia. Collapsa tempora ac summe caua, ꝙ eorū caro absumpta sit: frons dura, intenta & arida: facies squalida & plumbea, cuius & viuidus color periit. Vẽter quasi inanis, depressus atque contractus, reliquūq; corpus omne ita aridum vt nihil præter ossa membranis & cute obducta, & quasi sceleton esse videatur: ipsaq; cutis apprehensa vt coriū aridissima apparet. Pulsus omnium maxime durus, paruus, debilis ac frequens. Atque hæc quidem hectica febris omnino simplex est, alteri nulli permista, quæ proculdubio rarissima vsu obtingere animaduertitur. Est & alia febris hectica aliquanto frequentior, quæ acutam ardentemq; febrem excipit. Quum enim admodum vehemens est febris incendium, & laborans natura calidus siccusq; diutius inediam aut sitim tolerat, nullaq; ope incendio succurritur, colliquefit carnosa similariū partium substantia, & febris in partes solidas inuadit easq; populatur. Hæc proprie ardens & colliquans est febris, id breui efficiens, quod simplex hectica sensim multoq; tempore. Traditur & tertia hecticæ differentia ex partis cuiuspiam affectione, præsertim ex iecoris, lienis. ventriculi, pulmonum, thoracis, renum vel intestinorum inflammatione haud recte curata, maxime vero si purulenta euadat. Quum enim febrilis calor diutius in his ꝑsistat corq; obsideat, solutu certe quidem difficilis euadit,

ac tum cordi,tum cæteris partibus ſummam ſiccitatem ingenerat. Cæterum hæc proprie hectica cenſeri non poteſt, ſed ſymptomatica febris, eaq; plerunq; lenta,de qua ante iam dixi. Quinetiam neque hoc genus,neque alterũ præcedens in hæcticæ ſimplicis genere contineri poteſt : vtrumque enim ex putredine natum eſt, quam etiamnum diu redolet, eius quippe indicia in pulſu, in vrinis, in ſiti, in aliisq; ſymptomatis permanent. Quin & crebræ in his excandeſcentiæ etiã ſine cibo fiunt, & inæqualitates,& crebri horrores, quũ præſertim purulenta eſt collectio. Itaque omnis quæ hectica appellatur ex putrida febre profecta,putredinis etiamnum particeps eſt.

De maligna peſtilenteq; febre,quæ totius ſubſtantiæ morbus eſt. Cap. XVII.

MAligna febris eſt quę non modo calore,ſed &qualitate venenata cor fatigat. Qua enim febris eſt, calore: qua maligna,pernicie moleſta eſt. Venenata qualitas appellatur, cuius vis & pernicies ſupra vulgaris putredinis conditionem eſt. Ea autem vel intus ſponte gignitur in nobis,vel extrinſecus inducitur,idq; alias è ſublimi,alias aliis ex cauſis. E ſublimi venenata febris q̃ fit,peſtilens eſt,aliis ex cauſis ſimpliciter maligna. Hæc itaque fit quum in nobis humores præter ſimplicẽ putredinem, alienam quoque perniciem his ex cauſis contrahunt. Hi enim vel ſponte ſua eo interdum ſenſim vetuſtate degenerãt,vt praſſina,cerulea,atrave bilis putreſcens,vel vitioſi cibi atque potus,quia ſint cuiuſdam veneni participes,naturæ ſuæ humores febresq; proferunt. Aeris quoque inquinamenta quæ ex

infectis paludibus, lacubus, antris, ſpecubus, hominum animantiumq; cadaueribus aut excrementis: aut ex aliis grauioribus expirationibus ſunt contracta: & quæ ex tẽporum tempeſtatumq; inordinatis exuperãtiis procedũt. Quæcunque his ex cauſis genita ſit pernicies: ea uel cum aere: ual cum cibis: uel quouis modo aliter in nos penetrat: atque ſi ſuſcipiẽdæ febri præparatum corpus eſt, maligne corruptis humoribus febrem infert ſimpliciter malignam. Peſtilentis autem febris cauſa eſt pernicies uenenataq; qualitas è ſublimi cœlitusq; in aerem demiſſa: quæ quaſi furibunda paſsim inuolat in uulgus. Quia enim peſtilentiæ ſemina aeri inſperſa inſpiratione perſpirationeq; intro ſubeunt: ſi cor affectioni præparatum eſt: id continuo: inde uero arteriarum ſpiritus: poſtremo humores corpusque uniuerſum labefactant. Sed eſt cognitu difficilimum: quid corpus vnumquodque peſtilentiæ obnoxium reddat. Quum maligna peſtilensve febris ſimplex eſt & ſolitaria citra putridam: pulſus languidus, paruus, frequens: celer: omninoq; inæqualis exiſtit: uires omnes præſertimq; uitales concidunt: frequens animi defectio ac interdum ſyncope: aſsidua uomitio per quam ne cibus quidem optimus cor recreat: uigiliæ moleſtæ: freqũes corporis iactatio: urinæ nec crudæ nec turbidæ: nec ſitis uehemens: nec appetentia deiecta: nec magnum incendium: nec febris admodum ardens ut idcirco interdum ægri nec ſe febricitare putent: & ſine ſenſu doloris uiribus extinctis inopinato decedant. Hæ igitur notæ ſunt malignæ peſtilentisq; febris. Quum autem ſolitaria non eſt: ſed putridę permiſta: commemoratis ſignis accedũt:

Signa feb. peſtil.^is ...

capitis dolor & grauitas : & in ſomnum propenſio : deinde delirium : ſpiratio difficilis & graueolens : ſitis inexhauſta: deiecta appetentia : biliosa uomitio : interiorum æſtus uehemens & extremorum frigus:ut idcirco febris foris mitis ſit: intus conturbans: urina cruda, turbida ac fœtida, fœda & graueolens alui proluuies, aliaq́; plurima quæ pro uaria corporis humorumq́; conſtitutione alia alios exercent. Hæc enim cōſtitutionis varietas cauſa eſt, cur vix duos uſquam uideas eadem contagione inquinatos ſimilibus premi ſymptomatis. Futurorum porrò grauium malignorumq́; morborum præſagia quædam ſunt. Ver pluuioſum & auſtrale æſtasq́; feruida : nam putredo corporibus accerſitur. Auſter ſine pluuiis diu perſeuerans : omnia quippe corrumpit, quia natura calidus humidusq́; eſt: pluuioſus uero calorem æſtumq́; temperat. Aer turbidus, caliginoſus, æſtuoſus quodam caumate, ſine uentis aut leui auſtro. Nam flatu quouis & tempeſtate ualida aer expurgatur, neque putredinem ingenerari ſinit. Cometæ: ſtellæ cadentes : hiatus, ardores, & alia in æthere nocte conſpicua. Hæc enim ſingula ſi diu perſiſtant, putredinis tum cauſæ, tum ſigna perhibentur. Eius uero genitæ aut proxime impendentis ſigna ſunt, inſectorum & ex putredine genitorum animalium exuperantia, cuiuſmodi ſunt pulices, cimices, muſcarum uaria genera, locuſtæ, ranæ ac mures. Sæpe quæ in terræ uiſceribus degunt animalia, errabunda proſiliunt : auiculæ corruptione percepta nidos deſerunt cœlumq́; mutant : nonnunquam minutiorum animalium quæ proniore ſunt capite, ut ouiū magna clades antecedit. Ex his igitur præſagi-

rì poteſt annum grauem calamitoſumq; fore, in quo putridi maligniq; morbi graſſentur. At vere peſtilentem annum fore nõ hinc præuidere licet, ſed ex ſola ſyderum commiſtione, quæ illius eſt procreatrix.

De carbunculo buboneq; peſtilenti. Cap. XVIII.

PEſtilentium febrium aliæ incomitatę ſunt, aliæ malignitatis ſuæ atque veneni characterem quendam exhibent. Hic autem vel carbunculus eſt vel bubo, vel exanthemata purpurea. Hæc quidem in mitioribus ſub morbi ſtatum erumpunt toto corpore conſperſa, interdum cerulea vel nigra nullo tumore extuberantia. Carbunculus perniciem adfert maiorem, non è certa ſede, ſed indiſcriminatim, modo ex hac modo ex illa proſiliens. Ferè autem oritur à puſtula exili milii ſeminis magnitudine: interdum vero & multæ proſiliunt, primum quidem pruritu, deinde rubore, ardore doloreq; vehementi. Hoc vero ſenſim increſcente pars vritur cruſtoſumq; vlcus quaſi candente ferro inducitur, idq; vel nigrum vel cinereum. Nonnunquam & a cruſtoſo vlcere ſiue puſtula initium ſumit. Caro quæ circũ vlcus eſt ſumme inflammatur, nigreſcente colore doloreq; implacabili, quæ demum corrupta excidit. Proximam continentemq; huius cauſam ſtatuunt, craſſum retorridumq; ſanguinem longè ab eo diuerſum qui phlegmonem parit. Cæterum ꝙ peſtilens ſit populariterq; graſſetur, cauſa eſt non modo putrida, ſed & venenata aeris conſtitutio, qua dũ præparatum corpus attingitur, contractæ cladis hũc quaſi characterem exhibet. Quæſitum au

tem perdiu, febriſne ex carbunculo, an ex febre carbunculus procedat. Quoniã interdum carbunculi initium multo ante tempore conſpicuum quàm febris eſt, tametſi Galenus ex carbunculo febrem neceſſariò deducit. At certe vna venenata pernicies vtriuſque cauſa eſt, nec tota in carbunculo, nec in febre tota inhæreſcens. Quamdiu enim carbunculus ſine febre eſt, quis omne vìrus in affecta ſede collocet? Licet affecta pars extirpetur, aut circumſcriptione facta virus intro ſubire inhibeatur, non ìdcirco reliquum corpus in tuto fuerit. Non enim quemadmodum virulentarum beſtiarum demorſu, ex ea parte pernicies inducitur, ſed inquinati aeris inſpiratione. Quũ itaq; huius veneno cor laceſsitur, ſi robuſtæ ſunt vires, veneni quiddam ſtatim in aliquam corporis ſummam partem diſiicitur, illicq; ſenſim incrementum ſumit partemq; contaminat: altera veneni portio intus hærès, quum ſenſim inualuerit, febrem infert peſtilentem. Sin vero imbecillæ vires erunt, incenſum intus uenenum febrem parit, cuius impetu veneni quiddam foras exiliens, poſtea carbunculum promit. Similis eſt & de peſtilente bubone diſputatiò. Hic autem ſimilem atque carbunculus ortus ſui perniciem obtinet: materiam uero minus feruidam ac uere phlegmonodé, ut quæ ſanatione ſuppurat. Inſidet uero ſolis adenibus, nempe uel tonſillis, uel alis, uel inguinibus. De hoc nihil ueterum literis proditum eſt, ſiue ꝙ tum rarus admodum & inſolens eſſet, ſiue ꝙ in regionibus feruidis nuſquã graſſetur. Nunc autem aquiloniis præſertim regionibus in peſtilentia frequens, alias cum carbũculo, alias ſolitarius, alias ante alias poſt febrem ortũ habens. Si carbunculi comes eſt,

illi ferè aſsidet proximasq; glandulas occupat: ut ſi in capite uel in aliqua uicina parte conſedit: eas quæ in collo & ſecus aures ſunt glandulas inuadit: ſi in brachiis alas: ſi in cruribus inguina. Nec tamen bubo carbunculi quaſi comes eſt indiuiduus, ſed uterque etiam ſeorſum deprehenditur. Finitima his ſunt exãthemata & ecthymata. Hęc puſtularum ſpecie in ſumma cute extuberant, alba quidem, ſed in ambitu rubra. Exanthemata uero maculæ ſunt exiles uel rubræ, uel purpureæ, , uel nigræ. Vt autem corporis ſumma, ita & interiora omnia uiſcera, muſculos, neruos: cæterasq; partes ſolidas obſident, ex hisq; primam ducũt originem. Vtriuſque ſua propriaq; cauſa in aere: qualitas quippe maligna diuerſi mitiorisq; generis quàm quæ carbunculum bubonemq; peſtilẽtem ingenerat, proinde in infantes ac pueros, non autem in ſeniores, niſi ferocior immaniorq; ſit, inuadit. Neque auſtrina neque pluuioſa cõſtitutio, neque ęſtus, ſed cæca pernicies hyeme pariter ac æſtate annis quibuſdam irrumpẽs, horum eſt effectrix: cum hac enim inquinamenta illa incipiũt pariterq; deſinunt. Initium habent â febre quæ ſynochi ſpeciem habet: cuius pulſus frequens, celer ac uehemens eſt. Membra omnia ingraueſcunt, ſomnus obrepit, caput dolet, nares ſtillant, oculi tument & illachrymantur, facies quaſi inflammata rubeſcit, uox rauceſcit, difficilis crebraq; fit reſpiratio. Die tertio, quarto aut interdum quinto exanthemata ecthymatave morbi ui impulſa prorumpũt nulla criſi, nulla febris ſolutione. Hæc enim peſiſtit dum cita aluo fœda proluuies exeat, aut dũm abſumatur tempore. Morbi complures alii ſunt peſtilentes, aut conſuetorum aut inſolentiũ nu-

mero, quorum eſt ſua cuiuſq; cauſa euidens propriaq; malignitas in aere cœlitus demiſſa, cuius eſſentia haud ſecus quàm ex euentu dignoſci comprehendiq; poteſt. At nihilominus quoniam vniuſcuiuſque comes eſt maligna pernicioſaq; ſebris ex ea contagione profecta: quæ inſpiratu cor uiſcus omnium nobiliſsimum primum attingit: iure debẽt omnes hoc genere peſtilentis febris recenſeri. Quicunque uero aut epidemii, aut contagioſi, aut uenenati morbi nulla comite febre nos obſident: licet occultæ cuiuſdam & cæcæ malignitatis ſint participes, non huc tamen, ſed in particularium morborum genera referri debent, in quorum deinceps tractatione uerſamur.

DE FEBRIVM SYMptomatis. Cap. XIX.

FEbris nulla incomitata progreditur, ſed tum ſyptomatis, tum aliis plerunque morbis ſtipata. Symptomata quæcunque leuia ſunt ac mitia in ſignis dunxat connumerari ſolent: quæ uero, ſæua ac ſæpe laborantem non minus quàm febris exercent, uireſq; nimiopere aut fatigant aut diſſoluunt, animaduerſione & tractatione digna ſunt. Siquid igitur præter febrem ægrotum immanius torquebit, uidendum & accurate diſcernendum, idne ex febre ut proprium eius ſymptoma emergat, an ex alio morbo qui febri ſit implicitus & cuius propria ſit ſeorſum cauſa. Grauius autem ſymptoma reddit, aut humoris ſitus aut partis imbecillitas. Quũ enim febris materia nõ in omne corpus eſt æquabili-

ter effuſa, ſed in aliquam partem præcipue impegit, pro illius conditione ſymptomata exurgunt. Quum etiam ante febrem pars quædam corporis vel natura vel humoris cuiuſdam veteriſve mali vitio imbecilla erat, tametſi æquabilis ſit corporis affectio, pars tamen iamdiu offenſa prima omnium iacturam & incommoda perſentit: & ſi quod in ea deliteſcit vitium, id protinus excitatur cum febre. Febrium vero ſymptomata, quæ ferè ſolēt grauiſsime torquere, hæc ſunt: ſitis, linguæ ariditas & ſcabrities, deglutiendi difficultas, guſtus deprauatus, cibi faſtidium, nauſea, vomitio, alui profluuium, ſingultus, ſyncope, animi defectio, oppreſsio, æſtus immodicus, corporis iactatio & eius velut contuſio, lumborum grauitas, capitis dolor, vigiliæ, delirium. Intermittente vero febre rigor vehemens, ſudor exuperans. Sitis quidē fit interiore ventriculi tunica, vel ardore inarefacta, vel imbuta nitroſo & acri calidoq; humore. Illa tamē potu extinguitur, hæc vero minime, etiamſi totus venter humore perfundatur ac turgeat: ſæpe enim vel ore madido grauis exiſtit. Sola corporis æſtuatio niſi hæc interueniant, raro ſiti excruciat. Nā interdum corpus febri exardeſcit, ſine ſiti, non quòd (vt vulgo creditᷣ) frigida deſtillatio ventriculum proluat, ſed quòd ardoris cauſa longius abſit à ventriculo. Lingua nōnunquam ſine ſiti areſcit in febre, perinde atq; in iis qui per ſanitatem hiante ore obdormiunt: areſcit & ab immodico æſtu, & à calido acriq; vapore in fauces, in os, & in palatū ſublato. Huius plerumque tanta vis eſt ut linguā ſcabritie exaſperet, nonnūquam & hanc diffindat. Si craſſiuſculus vapor eſt, aut pituita è ventriculo in os redundat, aut è cerebro procumbit craſſe

cur aliquādo corpus ex febr. ardet sine siti

ſcens ea vi caloris & obdureſcens linguam ac dentes plerunque & gulam totam lentore obducit. Hæ ipſæ cauſæ quũ fauces œſophagiq; introitum obſident, & uiam cibi uel ſiccitate uel lentore coanguſtant, deglutiendi difficultatem inuehunt. Nunquam tamen deprehenſum eſt his ſolum ex cauſis (quod tamen plurimi metuunt) omnino fauces præcludi. Guſtus deprauatur quum lingua aut os uel bilis perfuſione amareſcit, vel corrupti humoris ſubſtantia aut uapore inquinatur. Sub hoc autem uitio integra nonnunquam eſt appetentia. Cibi uero faſtidium aut febrem antecedit, aut primum eius ſymptoma exiſtit. Huius enim cauſa multiplex. Nam & ſola corporis perturbatio & omnis uentriculi ꝑfuſio à quouis humore, qui aut ipſum quaſi ſaturat, aut aliena qualitate appetendi uim illius conſopit & obruit: necnõ corruptus uapor in os uentriculi undelibet efflatus, aut ſola infenſa qualitas eo ſe inferens, appetentiam euertit. Nauſea atque uomitio cauſas habet aut humorem aut uaporem aut qualitatem, quæ modo nimiopere relaxat & emollit, ut pituita dulcis: modo expultricem facultatem, uel copia uel acrimonia extimulat, ut bilis genus omne: modo pernicie facultatis ipſius robur aut infeſtat aut diſſoluit, ut maligna atque peſtilens febris qualitas. Quum igitur cauſarum aliqua uel in ore uentriculi, uel circum tunicas eius tam uehementer impingitur ac hæret ut excuti ipſa minime poſsit, ſi exinanitus eſt uentriculus nauſeam ſolum: ſin uero potu cibove cõfectus eſt, cibi uomitionem mouet. Quum autem cauſa ipſa nuſquam obhæret, ſed aut in uentriculo fluctuat, aut in eum alicunde confluit, humoris alias bilioſi, alias pituitoſi

vomitionem ciet. Alui profluuium quod lienteria dicitur nonnunquam perinde atque vomitio febri succedit, quum ventriculus, vel copia, vel acrimonia, vel malignitate humorum vaporumve eousque proritatur, vt minime cibum vel amplectatur vel conficiat. Sed & id nonnunquam præstat immoderatus ac intempestiuus frigidæ potus, præsertim ventriculo purgatione lacessito datus. Singultũ vel ab inanitione vel à repletione fieri author est Hippocrates: at qui per febres acutas easq́ malignas incidit quum ferè perniciosus sit, aliam causam habet, aut corrupti humoris acrimoniam, aut malignitatem ac perniciẽ, qualem pestilens febris exhibet. Hæc quippe vt vomitionem ac plerumque animi exolutionem, ita & dum in ventriculi tunicas altius inseritur, singultũ ciet. Animus in febre deficit & exoluitur, modo ab eius humoris pernicie, qui venenatam febrem inflixit, modo ab eruginosa aut prasina aut atra bile, quæ ventriculi os præcordiorumve membranas acriter ferit ac vellicat. Quum autem turgens hæc materia è venis in cordis arcem vel subit vel impellitur, multo grauior obtingit exolutio, necnon syncope in primis periculosa, quum ea repente & affatim irruperit. Exolutionem etiam plerumque infert symptomatum quę febribus assistunt sæuitia, vt vigiliæ, dolor, timor, immodica & repente facta quæuis vacuatio, itemq́ victus tenuis atque parcus. Quæ hactenus protuli, ferè quidẽ ventriculi aut præcordiorum offensione emergunt, quum vel bilis acerrima, vel alius quiuis putrescens aut venenatus humor in eas sedes vehementius irruit, aut eo de se tetrum vaporem effundit. Quæ autem non ex his causis profecta sunt,

Causa singultus in feb. acut. diuersa ab ea quam dixit Hip.

ex alio quodam peculiari morbo ducunt originem. Oppreſsio quæ penè ſuffocat laborantemq; huc illuc agitat & impellit, fit interdum ab ardore bilis praſsinę vel eruginoſę quæ circum cor vt in cauſo, exæſtuat: interdum ab eius humoris copia qui in præcordiis aut in viſceribus firmatus, ac per febrem impulſus ventriculum atque diaphragma premit. Poſterior hęc nõ minus in intermittẽte febre quàm in continua frequens, cui ferè comes eſt præcordiorum diſtentio: atque in contractu pręgreſſuq; dolor. Eſt porro grauiſsima oppreſſio: quũ vel iecur vel lienem phlegmone exercet. Hinc affinis eſt ſpirãdi difficultas non parui in morbis acutis momenti. Ea præcordiorũ oppreſsionem ſæpe conſequitur: nonnunquã cordis & pulmonum æſtum, quum vt in cauſo bilis atq; putredo circum eas ſedes incenditur: aut quum turgens in venis materia impetu proſiliens eo procumbit. Delirantibus quorum ſenſus alio diſtrahitur: rara & alta: iis uero qui iam morti proximi ſunt, alta: crebra difficilisq; fit reſpiratio: ſed non tam uehementia æſtus: quàm inſiti caloris penuria & uirium languore. Quæ uero uel à deſtillatione: uel ab alia quauis cauſa proceſsit: minime debet in febrium ſymptomatis recenſeri. Lumborum dolor atque grauitas tum maxime fit: quum peccantis materiæ pondus in uenam cauam aut in maiorem lumborum arteriam plurimum illabitur. Ea ſi pariter uehementius incenditur: renum lumborumque ſuſcitat ardores. At uero quum eius portio in tenues venas quæ per ſumma ſunt corporis: atque etiam in muſculos excurrit, laſsitudines, membrorum grauitates, artuumque dolores excru-

ciant. His ex causis maxime uero ex oppresſione, ex lumborum artuumq́ dolore atque ex æſtu, magna incidit corporis iactatio, qua id ſubinde modo in alterutrum latus, modo in pedes inquietum deuoluitur. Quum uero neque à dolore neque ab his cauſis impellentibus corpus perturbatione iactatur, uel morbi materiam in uenis turgere, & huc illucq́ ferri, uel cæca malignitate cor, ut in peſtilẽte febre, obſideri putandum.

Capitis dolor in febre ſubiectarũ partium maximeq́ precordiorum conſenſu fit, in quibus exæſtuans humor multum de ſe vaporem in caput per medias quaſque regiones (eſt enĩ corpus omnino perſpirabile) emittit. Hic vero meninges & pericranium, vel calore & acrimonia feriens, vel copia diſtrahens dolorem parit. Nonnunquam & è venis arteriisq́ maioribus ſurſum impulſus tenuior ſanguis temporum pulſantem facit dolore. Omnis autem ex febre genitus capitis dolor, aut tempora, aut frontem, aut omnino priorem capitis regionem adoritur. Qui vero aut in occipitio, aut in vertice, aut circum aures figitur, etiãſi cum febre excandeſcat, peculiarẽ cauſam habet in capite, neque ſymptoma eſt febris. Sæpe enim hiſce locis vetus dolor quaſi ſopitus atque conquieſcens, humore irritato exaſperatur cum febre, quemadmodum & humor omnis circum membranas & articulos præter naturam obhærens, ſi tacitus erat, vini meracioris liberaliore potu ſuſcitatur doloreq́ ciet. Vigilias inferunt cauſæ omnes quę ſomnum & quietem interpellant: dolor, æſtus oppreſſio, ſitis, & quæcunq́ nimium infeſtæ ſunt & laboranti graues. Plerunque etiamſi ne iſtæ quidem moleſtæ ſint, ſomnus tamen nullus

obrepere poteſt. Id ferè obtingit quum calidus acerq; vapor cerebri ſubſtantiam magis quàm meninges ferit, eamq; exiccat & calfacit, ſpiritusq; ſupra modum attenuat & vario diſpergit. Idipſum quoque citra magnum ardorem euenire compertum eſt, quoties pernicioſa qualitate cor obterit. Somni modus diligenter obſeruandus. Nam in acutis morbis cõſopiti laborãtes quũ expgiſcunt, plerũq; nec meminerũt nec ſe dormiuiſſe putãt. Poſteriores hæ cauſæ ſi vehementiores occurunt, aut ſi feruida bilis in cerebrum obrepit idq; vrinis factis interdum purioribus, mens conturbatur & portentoſa rerum ſimulachra ſenſibus & menti ſeſe obiectant, quibus continuo ſuccedit delirium ipſaq; mentis alienatio, cuius varias poſthac ſpecies exponemus. Maioris autem terroris eſt deliriũ quàm periculi, quôd ſæpe nullo vitæ diſcrimine hominem abducat ab vſu rationis. Præſentitur vero aut importuna loquacitate, aut immoderatiore geſtu, aut quauis effrenata laborantis impudentia. Ferè autem quum is humor deferbuerit, repreſſo delirio grauis profundusq; ſopor obrepit. Rigor horrorve quanquam intermittentium febrium eſt proprius, nonnunquam tamen modum excedit. Ex his autem cauſis prodit, quas ſuperiori oratione ſumus complexi. Qui in continua febre interdum apparet, aut commutationis aut ſolutionis eſt index. Sudor non modo febrium intermittentium, ſed & continuarum & aliorum quorundam morborum eſt communis. Huius materia eſt humor vel copia vel qualitate grauis, per cutis ſpiracula manifeſte affatimq; proſiliens. Hinc vero quôd calidus ſit aut frigus, mitis aut acer, tenuis aut craſſus atque viſcoſus, fœtidus

aut ſuauis, humoris qui hunc protulit genus exprimitur. Erūpit ſudor aut naturæ vi quiddam ſuperuacaneum robore expellentis, aut ſponte proprioq; impetu. Illum naturalem, hunc ſymptomaticum appellant. Qui decedē te febris intermittētis acceſsione profluit vberius, & qui in continuarum febriū criſi emanat, naturalis eſt: præter naturam vero & ſym ptomaticus,ꝗ quouis modo aliter aliove mor bi tēpore ꝓſilit. Hic ferè primū incipit à capite ac deīde ē reliqs etiā partibus ſenſim emanat. Solum enim vtilis & ſecundum naturam is ha bēdus eſt, qui expurgatæ aluo ſuccedit, quiq; iam vacuata craſsiore morbi materia, reliquā tenuem per corporis ſummma diſsipat. Qui vero vel morbi initio, vel quouis alio tempore, vel ante concoctionē, vel ante criſim exierit, irritus eſt atque ſymptomaticus, & cui nul la morbi fida ſolutio committi poteſt. Qui in ſyncope & in virium exolutione, ſiue calidus ſiue frigidus emergit, non ſudor, ſed proprie mador appellatur. Hæc præcipua ſunt febriū ſymptomata, ex quorum ſpecie atque ſæuitia intelligi poteſt, in quam præſertim partem cō tinens febris materia incumbat, aut quæ pars corporis, vel imbecilla, vel humoris vitio gra uata ante febrem fuerit. Sic omnis comprehē ſa ſit tractatio noſcendarum febrium, à qua in eam me confero, quæ de morbis eſt partium ſingularum.

LIBRI QVARTI
DE FEBRIBVS
earumq; ſympto-
matis, Finis.

DE PARTIVM MORBIS ET SIMPTOMATIS, LIBER V.

PRÆFATIO.

VI primi omnium medicinæ initia, & quasi fundamenta iecerunt, iure quidem ac merito id sibi laudi & gloriæ tribuere, vt à se inuentis & modo deprehensis inusitatisq; affectibus in audita quoq; nomina arbitratu suo imponerēt. Sed quum ipsi rudem adhuc & incultam rerū cognitionem haberent, nomina morbis confinxerunt, non ex rei essentia cui primum & maxime medemur, sed ex eo ꝙ sorte primum occurreret, quemadmodum & lui venereæ hæc ætas maxime varia aptauit nomina. Itaque morbi alii à parte cui insident nuncupati sunt, vt pleuritis, nephritis, peripneumonia: alii ab efficiente materia, vt melancholia, cholera, calculus: alii ab ingenti quodam symptomate, vt epilepsia, apoplexia, paralysis, tremor: alii ab externarum rerum similitudine, vt elephas, cancer, polypus, satyriasis. Veteres igitur illi & primi medici quum vnam empiricam colerent, Dogmatici dein notandis rebus artem fecerunt, longasq; obseruationes

ad artem & ad præcepta reuocant: quam ne obſeruarent & offunderent nouitate uerborum, longo iam uſu trìta morborum nomina retinuerunt, aliiq́ deinceps eadem uſurparunt. Nobis quoque eorum uſus tenendus: corporisq́ partes ſequutis, morbi omnes eorumq́ cauſę & origines ſcrutandæ, nõ opinabiles tantum quas plerìque meditando fingunt & comminiſcuntur, ſed curationi in primìs conſentaneæ, & ex quibus medendi ratio depromatur. Equidem nunquam ullum planè cognitum penitusq́ perſpectum morbum eſſe putauerim, niſi compertum habeatur & quaſi oculis cernatur, quæ ìn humano corpore ſedes primarìo laboret, quis in ea ſit affectus præter naturam, vnde is proceſsit, utrum in ea ſede genitus κατὰ πρωτοπάθειαν, an aliunde profectus κατὰ συμπάθειαν, an denique cauſa aliqua interior illum foueat. Hæc enim ſingula certis ſignis ſcrutari & internoſcere oportet eum qui recte uelit morbis mederi. In hanc morborum cauſarumq́ doctrinam nunc totus incumbo, cui necdũ curationem ſubiiciam, ne in turbulenta ſingularium confuſione occuper, quorum non eſt diſciplina. Alia noſcendorum, alia curandorum morborum methodus, nec ſingulis omnia conuenienter aptari poſſunt. Interiores autem corporìs morbos primũ oratione perſequar, deinde externos qui ſenſibus obiecti ferè chirurgiam poſtulant: id initio ſanciens, ne quis huc niſi gnarus anatomes ac peritiſsìmus accedat: & quæcunque quis uel leget uel audiet (fit autem audiendo quàm legendo mẽs in rem ipſam attentior) fixa meditatione ea contempletur ìn humano corpore: ut ſummã rerum cognitionem firma memoria ſtabiliat.

De capitis dolore eiusq; causis: Cap. I.

περὶ τῶν κεφαλαλγούντων.

CApitis affectus quoscunque usus olim notauit, symptomata certe sunt, non morbi. Hæc in tres ordines ex affecta sede partimur: alia capitis membranas, alia cerebri substātiā, alia meatus atque ductus obsident. Membranas appello meninges & pericranium, in quibus solis ut exquisite sentientibus dolores fiunt, cephalalgia, cephalæa & hemicrania. in cerebri substantia, quæ omnis principis facultatis nempe mentis, imaginationis & memoriæ sedes est atque instrumentum, deprauatæ functionis symptomata sunt, phrenitis, delirium, melancholia, lycanthropia, mania: abolitę uero functiones sunt, stultitia, amētia, extincta memoria, sopor, ueternus, catoche, lethargus. In cerebri uentriculis atque in iis ductibus per quos animalis spiritus in sensuum motuūq; organa distribuitur, sensus motusq; symptomata fiunt, uertigo: epilepsia: incubus, apoplexia, paralysis, conuulsio, tremor, catharrus. De singulis rursum plenius dicendum. Dolor omnis capitis in membranis existit, quæ si neque ab æstu, neque à frigore, neque ab ictu, neque ab odore graui offenduntur, causam interiorem habent doloris, quæ aut illas intemperie afficit, aut ferit, aut diuellit, aut distendit. Quæ autem signa doloris speciem, eadem & efficientes causas ostendunt. Dolor acer, erodens ac perforans ab humore fit aut uapore bilioso & acri feriente membranas: grauans à frigidorum pituitosorumq; copia: distendens à flatuum aut humorum mitiorum exuperantia qui inter caluam & pericranium, uel inter caluam craſ-

ſamq́ meningem ſe inſinuant, easq́ membranas diducunt ab oſſe: dolor pulſans à tenui bilioſoq́ ſanguine, vel à ſpiritu redundāte, quo turgentes ac diſtentæ arteriæ vehementius pulſant membranasq́ concutiunt. Eius ferè generis eſt dolor omnis qui ſtatis horis quotidie ſiue cum febre, ſiue citra hanc recurrit. Sed enim horum dolorum cauſæ ex iis ſignis certius diſcerni poſſunt, quę demoſtrant quis humor in capite exuperet. Dolor omnis aut externus eſt aut interior. Externus quoniam pericranio incumbit, capillorum radices inuerti non ſinit, & capitis preſſu exacuitur, interior vero miteſcit. Falſum eſt & à veritate prorſus alienum, interiores ſolos dolores ad oculorum vſque radices pertinere: nam & externi eodem ſæpe pertingunt, ꝙ & pericraniū cui inſident, oculorum cauum ſuccingat. Dolor capitis conſuetus & multos iam annos hominem frequēter leui occaſione exercens, aut cephalæa aut hemicrania eſt: illa caput totum aut partem eius maximam: hæc alteram duntaxat occupat, a temporumq́ pulſatione initium ferè ſumit. Quinetiam cephalæa ſemper proprio & primario fit capitis affectu, hemicrania uero præcordiorum ſubditarumq́ partiū ſympathia. Cephalalgia genus vtrunque comprehendit, ac præterea quemuis dolorem, ſiue ex febris ſiue ex ſolis ardore, ſiue ex ebrietate, ſiue ex alia quauis euidente cauſa excitatum. Ita igitur doloris ſpecies, eiusq́ cauſa internoſcitur.

κεφαλαία ἡμικρανία.

Principis facultatis ſymptomata. Cap. II.

περὶ τῶν παραφρονούντων.

PRincipis facultatis animæ quæ in cerebri ſubſtantia tanquam in proprio domicilio

residet, deprauata functio est desipientia παραφρόσυνη Græcis & παράνοια dicta, quæ mentis est alienatio. Hac qui conflictantur præpostere ratiocinantur aut aliena cogitant, qualia aut nusquam, aut aliter multo subsistunt. Quibus ita mens ægrotat, ii dolorem, inquit Hippocrates, non sentiunt. Desipientium tres sunt ordines: alii cogitatione sola delirant, quibus etiam vigilantibus mens uisis quibusdã mendacibus iactatur: alii uerbo, qui uel impudentius & effrenatius, uel nullo ordine nulloq; iudicio multa obloquuntur: alii opere, qui suas etiam cogitationes factis explent. Omniũ causa est humor aut uapor feruentissimus in cerebri substantiam in eiusq; uentriculos effusus, cuius impulsu & agitatione mẽs in falsa quędam fictitiaq; traducitur. Desipientia alia cum febre, alia sine febre consistit. Quæ cum febre, aut phrenitis est aut delirium. Distant autem ꝙ simplex delirium fiat ex bile, aut ex tenui sanguine per cerebrum effuso, aut ex uentriculi, pręcordiorum totiusve corporis calida expiratione, qualis in ardentissimarum febrium uigore suscitatur. Phrenitis semper ex proprio atque primario cerebri affectu, ut ex inflãmatione, ex erysipelate. Distant etiam ꝙ delirium plerunque febris aut morbi grauioris symptoma sit: phrenitis uero non symptoma, sed causa sit febris. Adhæc frequens admodum est delirium, phrenitis uero rarissima. Horum autem causa sanguisne sit an bilis flaua, ex delirationis specie perspicue noscitur. Nam deliria, inquit Hippocrates, quæ cum risu accidunt, tutiora sunt quàm quæ serio: quòd illa à sanguinis exuperantia, hæc quia ferocia, à bilis sint acrimonia. Discernuntur porrò ex iis signis, quæ quis humor

παρακοπὴ καὶ παραφορά.

φρενῖτις.

exuperet demonſtrant. Atque hæ quidem deſipientiæ in febre ſunt. Deſipientia porrò ſine febre, alia ſimplex eſt, alia melancholica. Simplex illa & leuis interdū fit ex cerebri inanitione atque ex imbecillitate principis facultatis, qualem dixit Hippocrates ab immoderato ſanguinis effluuio, atque etiam ex vigiliis accidere. Fit & interdum uehementius perculſo & impulſo cerebro, vnde & animalis ſpiritus & mens perturbatur atque cōfunditur, ut quæ apud Hippocratem ex capitis ictu fit deſipientia. Quinetiam ex multa uini potatione naſci traditur, idq; plerunque ſine febre, capite nimirum ſanguinis uaporisq; feruidioris copia incaleſcente & celerius impulſo. Melancholica deſipientia triplex, melancholia, lycāthropia & mania. Melancholia mentis eſt alienatio, qua laborantes uel cogitāt, uel loquuntur, uel efficiunt abſurda longeq; à ratione & conſilio abhorrentia: eaq; omnia cum metu & mœſtitia, quæ duo Hippocrates indubitata melancholiæ ſigna conſtituit. Incipientes quidem melācholici abiecto, demiſſo & hebetiore ſunt animo, ſe ſuaq; negligunt, uitam ſibi acerbam putant & amariſsimam, etiamſi ex ea migrare pertimeſcant. Quum iam malum inualuit, multa animo & cogitatione fingunt & obloquuntur aliena perturbate atque confuſe, eaq; fere triſtia: alii ne loquendum quidē ſibi eſſe putant, ſed omnem uitam in taciturnitate tranſigendam. Dein hominum conſuetudinem conſpectumq; magnopere fugiunt, multi ſolitudines quærunt, & interdum mortuorum ſepulchra aut horridas ſpeluncas errantes ſectantur, eoq; ſe recondunt, ac ſæpe luporum ritu ululant, quorum proprie uitium lycanthropia nuncupatur. Infinitæ horum

μελαγχολία.

λυκανθρωπία.

ſpecies: qualis nimirum maxime olim fuerit cuiuſque intenta cogitatio, aut qualis uitæ conditio, talis ſeſe repræſentat melancholica deliratio. Nam (quod Ariſtoteles literis prodidit) ut uinum potantium naturæ & moribus, ita ſanè melancholia laborantium conſtitutioni ſeſe accommodat. Eorum plurimi, qui ſine febre deſipiunt, melancholici putantur, maxime ſi meticuloſi ſint & triſtes, qui facile continentur, nec uiolenter quicquam faciunt: ſola quippe melancholica deſipientia à frigidiore ſucco contrahitur, reliquæ omnes à calido. Melancholiæ ſuccedit mania, nobis furor uel inſania dicta, quæ cogitatione, uerbo aut opere melancholicorum quidem deliramenta imitatur, ſed iracũdia, iurgiis, clamoribus, horrendo aſpectu: multo denique maiore corporis impetu & mentis perturbatione laborantes exercet ac impellit, vt quaſi feræ & immanes beluæ in obuios dentibus, vnguibus & pugnis inuſitata rabie petulanter inuadant. Horum iam cauſas expediam. Melancholiã efficit ater ac fæculentus humor aut uapor in mentis ſedem irrepens. Humor autem modo in liene uiciniſq; partibus, modo in capite ſolo cõſiſtit, modo in uenas uniuerſumq; corpus effunditur. Hinc melancholia triplex, hypochondriaca, primaria, & quæ totius corporis uitio fit. Omnium mitiſsima eſt hypochondriaca, quæ & flatulenta nuncupatur: ea ſiniſtri hypochondrii ſympathia concitatur, è quo uapor ater & obſcurus obrepit in mentẽ. Huius generis ſigna conſpicua ſunt ſubter præcordia, in quibus arteriæ uehementer & moleſte pulſant, ſicut & Hippocrates notauit. Præcordiorum uenæ ſi pulſant, aut turbationem aut delirium portẽdunt. Ex humoris ar-

dore æſtus præcordiis ineſt, ſed ſine ſiti: nam læſa uentriculi concoctione ſputum humidũ copioſumq́; reiicitur. Hinc etiam ructus, flatus, rugitus & fluctuatio: ſæpe dolor & cordis palpitatio, interdum etiam ſuffocatio. Sumpto cibo calidiore & coctu difficili, calidus vapor ſurſum expiratur, è quo tum hæc, tum omnia melancholica deliramenta inualeſcunt, miteſcunt uero refrigerante cibo, alui deiectione, uomitione & ructibus. In pleriſq; etiam lienis aut meſenterii renitens dolensq; tumor aliæq; horum affectuum notæ inſunt, in aliis quum pręſertim ab exuſta bile flaua tales euaſerunt, nec ſola fæx melancholica, ſed atra bilis moleſta eſt, non manifeſta humorum congeſtio deprehenditur. Melancholia primaria in qua cerebrum primario afficitur, ſiue peculiari, ſiue totius corporis uitio, hinc intelligitur, q̃ ſine præcordiorum affectione fatiget, quodq́; ſigna adſint quæ melancholicum humorem, uel in capite, uel in toto corpore dominari & exuperare demonſtrant. Iam uero quum atra bilis, uel melancholiæ, uel ſanguinis, vel flauæ bilis exuſtione genita eſt, mania inſilit & adoritur, quæ proinde ſæpe ſuccedit incaleſcẽti melancholiæ. Ater hic humor ſimiliter atq; melancholia alias in præcordiis, alias in toto corpore, alias in capite ſolo congeritur. Calidus uero quum ſit, immania horrendaq́; deliramenta cõcitat: q̃ ſi putreſcat, febrẽ accerſet, ſin duntaxat uehementius incaleſcat, ſine febre maniam ſolitariam. Et hæ quidem deprauatæ aut perturbatæ mentis functiones exiſtunt, quibus ferè comites ſunt uigiliæ, eæq; interdum pertinaces adeo ac diuturnæ, ut mẽte captus quidam menſes quatuordecim inſomnes duxerit. Nunc de contrariis ſymptomatis.

μανία μονήρης.

Stultitia ſeu fatuitas quæ Græcis eſt μωρωσις, mentis eſt imminuta & infirmata functio ceu quædam ignauia. Amentia quæ ἄνοια, eſt uel imaginationis, vel mentis occaſus atque priuatio, qua iam ab ipſo ortu perculſi affectiq; uix mentis inopia loqui diſcunt. Huius claſsis eſt fluxa & amiſſa memoria, quæ & obliuio. Omnium autem cauſa frigida eſt cerebri intemperies, quæ functiones omnes torpidas ſegnesq; reddit: nonnunquam cerebri aut temporũ ex ictu aut ex uulnere uehemens concuſsio, quæ id imbecillius fecerit. At qui ab ipſo iam ortu & naturæ primordiis uitium contraxerunt, iis incõcinna cerebri figura malaq; ineſt cõformatio, aut certe pauca cerebri ſubſtantia, ut quibus caput puſillum exiſtit. Verumenimuero frigida cerebri intemperies quæ non ſimplex eſt, ſed ex humoris frigidi pituitoſiq; copia, iis quæ iam diximus ſoporoſos etiam affectus adiungit, ſomnum, ſoporé, cataphoram, lethargum.

τὰ καταφορικὰ καὶ καρώδη πάθη ἐπιλησμονὴ καὶ λήθη.

Somnus quidem naturalis, cerebri & animalis facultatis quies eſt, ſpiritus ac uires inſtaurans, quæ uigiliis & exercitatione per ſenſuum motuumq; organa diſsipatæ ſunt. Quocirca inanitio & defatigatio ſomni quietiſq; cauſa quædã eſt: ac proinde à uigiliis, à multaq; exercitatione ſomnus arctior & placidior obrepit. At uero ſomnus non naturalis (vt Ariſtoteli placet) oppleto fit cerebro, idq; uel halituoſo quodam uapore, ut à balneis, à cibi uiniq; copia, ab aluo ſuppreſſa: uel humore copioſo qui nec caloris nec frigoris modum uehementer excedat. Is enim ſi pariter frigidus uereq; pituitoſus ſit, & magna copia in cerebri ſubſtantiam & in uentriculos (quo proprium cerebri excrementum cumulari recondique

ὁ ὕπνος.

ſolet (effundatur, non ſomnũ, ſed altum ſoporem, qui Grecis καταφορὰ βαθεῖα dicitur, inferet: aut etiam veternum ſopore grauiorem, ſi illius copia admodum grauis extiterit. Adhæc ſi forte humorem eũ pituitoſum putredo inuadens febrem accerſat, lethargus, excitabitur, à ſopore vnius febris eiusq́ pituitoſæ interuentu diſtinctus. Ab apoplexia vero ſopor, qui grauis ſit, internoſci vix poteſt: hoc tamen diſcriminis intercedit, quòd ſopor facilem liberamq́ reſpirationẽ ſine ſtertore conſeruet, quæ tamen in apoplexia ſenſim ingrauescit, accerſitq́ ſtertorem. Reliquæ omnes motus & ſenſus & mentis functiones, in ſopore perinde atque in apoplexia, vel etiam grauius interceptæ concidunt: quanquam in quodam deprehendi vnam conſtitiſſe memoriã. Is quum per acceſsionem ita ſopiretur, vt nec pilorum auulſionem, nec punctionem ſentiret, excitatus tandem omnia furore quodam memorauit, quibus acerbe excruciatus fuerat in ſopore. Fiunt præterea & ſoporoſi affectus cerebro ictu vel caſu vehementius concuſſo. agitatis quippe & commotis ſpiritibus, nulla recte actio edi poteſt, tũq́ ſubſiſtit homo quaſi attonitus, vt qui aut timore aut verecundia obſtupuit. At ſi concuſsionis vi & impetu fracta ac depreſſa calua meninges cerebrũq́ premit, ſenſus atque ſermonis expers obſtupeſcit æger. At certe quum effractum cerebrum eſt, atque eius aut neruorum inde prodeuntium diuulſio quædam obtigit, omnibus quidem fractis ac debilitatis deterrimus oritur ſopor exiguam nobis ſalutis ſpem relinquẽs. De hoc inquit Hippocrates. A capitis ictu ſtupor malum. Et rurſum. Quorum cerebrum concuſſum aliqua ex cauſa eſt, eos repẽte obmuteſce-

λήθαργος.

ὁ κάρος.

re neceſſe eſt. Quendam vidi ictu adeo vehementi ac valido concidiſſe, vt ſanguis ex oculis, auribus, naribus & ex ore manaret: hinc tā tus mentis ſenſuumq; ſtupor inuaſit, vt calua pertuſa ac deinde obducta fuerit omneq; remedii genus ſine ſenſu inductū, ſitq; is tertio menſe reſtitutus, immemor omnium quæ ob tigerant. An autem ex contuſione, an ex humorum frigidorum copia ortus ſit affectus ſoporoſus, facile tum propria ſigna explicabūt, tum quæ morbum anteceſſerunt.

Eſt & aliud ſymptoma ex contrariarū cauſarum permiſtione naſcens, quum pituita bilisq; flaua permiſtę in cerebro ſimul immoderatius exuperant. Id catoche ſeu catalepſis id eſt prehenſio aut ſtupor vigilans vocitatur, quòd licet mens ſenſusq; omnes ſubito correpti vigilantis formam figuramq; retineant, nihilominus tamen omnis eorum functio conſopita ſit. Quocunque ſtatu prehēſus ſit æger, eodem permanet. Rarum certe hoc malum, & cuius admiratione ſpectatores obſtupeſcūt. Laborantes duos referam quorū animaduerſio in cęterorum cognitionē adducat. Vnus dum literis & chartis ſedulo inuigilaret, repente hoc uitio perculſus, ita quidem obriguit, ut ſedens calamūq; digitis premens oculis in libros defixis putaretur in eorum ſtudia incumbere, donec uocatus ac impulſus deprehenſus eſt omni ſenſu motuq; carere. Alterum mortui ritu iacentem inuiſi, qui neque cernebat, neq; audiebat, neque compunctus ſentiebat quicquam: facilis tamen inerat ſpiratio, & quicquid in os inſerebatur, prompte uorabat. E lectulo ſublatus ſolus conſiſtebat impulſusq; incedebat, & quocunque uel manus, uel brachium, uel crus inflecteretur, illic quaſi fixum

κάτοχος ἤγουν ἄγρυπνον κῶμα.

& ſtabile permanebat. Expreſſam quandam dixiſſes laruam, aut arte progredientem ſtatuam. Hinc igitur conſtet, quæ cerebri ſymptomata ſimplicem in temperiem, & quę humorum vitium ſequantur. Nunc de ventriculorum ductuumq; affectibus.

Motus ſenſusq; ſymptomata. Cap. III.

ὁ σκοτόδινος καὶ τὸ σκότωμα. τὸ ὑπόχυμα.

VErtigo eſt qua omnia circumagi videntur, ita quidem cerebrum ſenſusq; exagitans vt ſæpe laborans corruat, niſi propinquis nitatur adminiculis. Hac leuius ſymptoma eſt ſuffuſio, qua ſolum fumi, nubes, muſcæ, hisq; ſimilia volitare ob oculos putantur. Huius cauſa proxima eſt tenuis calidusq; vapor per arterias in cerebri vētriculos irrepens, qui in plexu choroide ſpiritus & humores exagitans & varie impellens, turbulentos ſenſus motusq; reddit. Hic porrò vapor ex humore quodam vitioſo non continenter & aſsiduo, ſed circuitibus & quoties euidentium cauſarū vi cietur, efflari conſueuit. Hic autem humor interdum in cerebro, ſæpius in ventriculo & præcordiis aliisve partibus ſubſidet. Hinc vertigo alia primario cerebri affectu, alia ventriculi aliarumq; partium conſortio fit. Illam demonſtrāt capitis dolor aut grauitas, aurium tinnitus, olfactus vel auditus oblæſus: hanc vero nauſea, inappetentia, oris amaror, & cordis eroſio cardiogmos appellata. Aut ſi qua pars alia huic malo dedit originem, eius affectæ indicia elucebunt. Vt in quodam cui ab occipitio vertigo exoriebatur, pars in eo minima dolebat, quæ ſi vel blandiſsime attingeretur, concitatus humor vaporem in ſenſus omnes expirabat, quo protinus offuſi tenebā

tur. His qui vertigini aut ſuffuſioni obnoxii ſunt, acceſsionem cient euidentes hę cauſæ, ſolis æſtus, exercitatio immodica, & quæcunq; humores calfaciunt aut exagitant aut cerebrũ concutiũt. Deinde rotarum circumactus & aquarũ vortices.

Epilepſia totius corporis diſtentio crebra eſt, ſeu cõuulſio non perpetua, qua homo ſubito cõcidit, ſenſuũ omniũ atq; mẽtis functionibus interceptis, vt nec audiat nec videat, nec expeditus præteritorũ meminerit. Concuſsione ex ore ſpumæ mouentur, & ſolutis muſculis interdum vel vrina, vel ſtercus, vel genitura præter voluntatem exit, & obſcura vox eliditur. Atque hæ quidem abſolutæ epilepſiæ notæ ſunt: plerunque leuior exiſtit, cuius non tam expreſſa ſunt ſymptomata: nã vertigini finitima hæc eſt aut quaſi medio ordine inter vertiginẽ & epilepſiã. Proinde nõ pauci vertiginem dixerunt diminutam epilepſiam, prodideruntq; ingraueſcentem illam in hanc faceſſere. Cauſa interior traditur humoris pituitoſi aut melancholici ingens copia, quæ repẽte cerebri ventriculos meatusq; infertiens, efficit vt æger cohibito animali ſpiritu corruat. Hæc tamen non affatim ac penitus ſpirituum ductus obturat, ſed eius nonnihil etiam pręterfluit, quo cerebrum concuſsione adnititur quicquid noxium eſt excutere. Cæterum non ſola noxii humoris copia epilepſiam infligit, quòd in ſopore eius copia inſit citra conuulſionem: quod etiam quum ſubito deſinit epilepſia, ei ſanè quemadmodum & apoplexiæ, excuſſo in neruos humore, neceſſario ſuccederet paralyſis, id uero nuſquam obſeruatum eſt. Quocirca ut alio opere plenius demonſtrauimus, ἐπιληψία.

præter humoris copiā venenata & cerebri ſubſtantię grauiter inſenſa atque inimica qualitas epilepſiæ cauſa ſtatuenda eſt, quæ quoties exagitatur ac prorepit in cerebrum, ea quidē feriente, cerebro autem contrapugnāte, quaſi colluctatione quadam ac dimicatione fit epilepſia. Huius autem fomes modo in cerebro, modo in ore ventriculi, nonnunquam & in aliis diſtantioribus ſedibus deliteſcit, è quibus furtim per cæcos ductus in cerebrum ſerpit & progreditur. Hinc epilepſiæ tres differentiæ conſurgunt, vna cerebro aſsignatur, altera eſt quæ vētriculi, tertia quæ alterius cuiuſuis partis conſenſu fit. Quæ in cerebro fit epilepſia, aperto eorum qui è viuis deceſſerūt capite, animaduerſa eſt ſæpius aliunde ſuſcitari quàm ex ventriculorum infarctu. Cauſam interdum deprehendi cerebri abſceſſum eſſe, interterdum corruptam meningis portionem caluæ adhærentem, ſummo dolore: quibus è locis teter vapor in cerebri ventriculos penetrabat. Hanc ſpeciem oſtendunt, capitis grauitas aut etiam dolor atrox, ſenſuum mentiſq; ſtupor aut tarditas, faciei pallor, turbulenta inſomnia, & quòd acceſsio repente hominem adoritur nulla ſymptomatum pręſenſione. Alteram quæ ab ore ventriculi haud ſecus atque oculorum ſuffuſio originem ſumit, præcedunt ventriculi dolor, diſtentio, compunctio, & difficilis inediæ tolerantia: quumq; acceſsio proxima eſt, nauſea, cordis dolor, aut animi defectio: quum vero ea deſierit, vomitio alias pituitoſa, alias billioſa. Tertia ſpecies ſæpe à manuum pedumve digitis, vel à crure, interdum ab vtero, præſertim quum fœtus geſtatur, cum quo & putria multa coerceri ſolent. Non paucas noui mulieres quæ quoties vte-

ro geſtant, crebro epilepſia corruunt, expeditæ uero nunquam. Hæc etiam poteſt ab alia quauis parte proficiſci: nā uiſa eſt quæ à ſummo uertice capitis originem haberet: è quo uapor quoquouerſum excurrens, ſi per externas partes ſolum vagabatur, uertiginem: ſin intro penetrabat in cerebrum, epilepſiam ciebat. Omnium manifeſtiſsime hæc ſpecies deprehenditur. Ex ea quippe ſede in qua mali fomes delitеſcit, prehendente acceſsione uelut aura quædam frigidior per continuatas partes in cerebrum efferri percipitur: cuius etiam impetus incipiens iniecto arctiore uinculo (ſi pars id commode ferat) intercludi cohiberiq́ poteſt.

Incubus eſt grauis corporis oppreſsio & nocturna ſuffocatio, reſpirationem offendēs vocemq́ intercipiens. Senſus quidē non adimuntur: ſed tamen ſtupefiunt hebetanturq́, quemadmodū & mens & imaginatio. Etenim laborans vel ab hoſte ſe inuadi, uel ab aliquo uenerem exigente tanquam ab incubāte mole premi, qui manu attactus mox effugiat, uel abſurdiora quædam ſpectra imaginatur ac fingit. Cauſa eſt craſsior pituita aut melācholia, non in cerebro, ſed circum præcordia inhæreſcens, qua per crapulam & cruditatē turgeſcente, diaphragma pulmonesq́ premūtur: craſſo autem uapore illinc in fauces & cerebrum expirato, uox ſupprimitur, ſenſus atq́ mens obturbatur, uiſisq́ triſtibus offunditur. Incubus epilepſiæ & apoplexiæ affinis eſt, in quas ſi diutius perſiſtit, ſæpe degenerat. ἐφιάλτης.

Apoplexia eſt repentina motus & ſenſus, omnisq́ animalis functionis priuatio. Hac quippe perculſus, nullis ferè mali indiciis præcurrentibus, totus repente quaſi attoni- ἀποπληξία

tus concidit: atque ſi acerbum malum eſt, iacet fixis oculis ſine ſenſu, ſine motu, ſine mente, ſola reſpiratione à mortuo diſsidens, quæ & admodum difficilis mox euadit, & cum ſtertore grauiſsimo. Hoc uno maxime à ſopore & ab uteri ſtrangulatu diſtat, ꝙ in his ferè reſpiratio facilis & libera ſeruetur. Licet enim in caro in omniq́; graui ſopore priores cerebri partes opprimantur ab hiſq́; prodeuntes ſenſus torpeſcant, partes tamen poſteriores illæſæ, ſatis ſpiritus in mouendi neruos effundunt quo motus conſeruetur, maximeq́; reſpirationis ad uitæ conſeruationem in primis neceſſariæ. At apoplexia omnia occupans & offendens, motum omnem reſpirationemq́; tollit, eaq́; maxime cauſa hominem iugulat.

Adhæc ſolutum carum ferè excipit bona ualetudo: apoplexiam paralyſis. Vteri uero ſtrāgulatus quum ſolo uapore cerebrum feriat, multo minus reſpirationem impedit, niſi fauces præcludat. A ſyncope uerò diſsidet apoplexia, ꝙ nullus aut in primis obſcurus ac languidus in hac arteriarum pulſus exiſtat, in apoplexia uero plenus ac ualidus, niſi quum iam in propinquo mors eſt. Si mitior apoplexia fuerit: ſenſus quidem aut motus ineſt: ſed admodum ſtupidus & incertus: ac tum ferè pars altera corporis reſoluta ingraueſcit. Huius cauſa in cerebro conſiſtit: omnis motus atque ſenſus communi principio. Ea autem eſt craſsior frigidiorq́; pituita: neque enim à ſanguine: neque à melancholia hanc gigni uериſimile eſt: etiamſi toto corpore exuperet. Atque frigidior ea pituita: licet proprium cerebri excrementum ſit, dum tamen affatim & uniuerſe omnes eius uentriculos implet: aut dum minimū quiddam retis admirabilis arte,

rias, per quas ſpiritus ex corde in cerebri ſinus
influit, repente obſtruit aut coarctat, apople-
xiam infert. Tum quippe ſinus influente ſpiri
tu deſtituti, nihil deinceps ſuppeditare poſ-
ſunt ſenſuum motuumq́ neruis, moxq́ neceſ
ſe eſt animal collabatur, ac ſi eius carotides
arteriæ interciperētur uinculo. Quibus caput
grauo frequenti ſopore tentatur, & corpus
omne pigreſcit inertiusq́ euadit, & oculi tene
bris offunduntur, hi apoplexiæ opportuni
ſunt, maxime uero ſenes, pituitoſi & crapu-
læ addicti, qui breui anguſtaq́ ſunt, ceruice.

Paralyſis quæ conſummata ſit, unius cu-
iuſpiam partis non totius corporis motum & παράλυσις.
ſenſum perimit. At imperfecta interdum ſen- ἡ νάρκη
ſum perimit conſtante motu, interdum mo-
tum incolumi ſenſu: utrunque enim altero
manente interdum perire poſſe in Phyſiolo-
gia demonſtrauimus. Eſt & quum imperfe- ἀμυδρά τις
cta paralyſi ſenſus motuſve torpet & hebe- παράλυσις.
ſcit, hic proprie ſtupor appellatur, quo ali-
quādo uidi uniuerſam corporis cutem ex cra
pula & uinolentia affici, illæſo motu. Fit au- παραπλη-
tem paralyſis alias ex debili apoplexia, ac tum γία.
proprie paraplegia dicitur, alias ex ſtupore
ſenſim aucto, qui paralyſis eſt nuncius. Illa
quidem grauior & periculoſior eſt, ac ſæpe
in apoplexiam recurrit, hæc uero mitior, at
nihilominus pertinax. Illa ferè aut par-
tes omnes quæ ſub capite ſunt, aut alte-
rum ſaltem corporis latus occupat, eſtq́ pro- ἡμιπληγία.
prie hemiplegia: hæc interdum illas, inter-
dum vnamquampiam partem obſidet, ut lin-
guam, oculum, maxillam, labrum, brachium
manum, crus, pedem, aut quicquid ſub dia-
phragmate conſtituitur.

Pars reſoluta celerit frigore obriget, ea quoq́

grauis eſt, & ſi attollitur, mox ſua mole recidit relabiturq́ꝫ, laxa, mollis, tum motus tum ſenſus expers. Quumq́ꝫ iam diu malum protractum eſt, ea contabeſcit atrophia. Faciei quæcunque pars reſoluta fuerit in aduerſam partem ſanam contorquetur. Inueſtiganda porrò diligenter mali prima ſedes. Si partis cuiuſpiam in facie extinctus eſt ſenſus, affectio in iis eſt neruis qui à tertia cerebri coniugatione prodeunt: at perempto motu, in primis ſpinæ uertebris cauſa ſubſiſtit. Si partes omnes quæ ſub facie ſunt reſoluuntur, affectio totius ſpinæ obſidet initium. Hemiplegię cauſa non in tota ſpina, ſed in illius altera duntaxat parte inhæreſcit. Altero crure aut utroque reſoluto cauſa non ſupra lumbos quærenda eſt. Si tota ſpinæ medulla in tranſuerſum afficitur, reſolutio ſubditas partes omnes, tum dextras, tum ſiniſtras occupat, ſin altera medullę pars afficitur, eas duntaxat quæ è nocumēti regione ſunt. Quacunque igitur parte reſoluta, accurate diſcendum in eane ſola affectus conſiſtat, an in illius neruo. Sed & quæri debet in totone proceſſu nerui, an in eius parte aliqua, & an in origine ſolum, an in ipſa cerebri aut ſpinæ medulla. Ad quam quidem rem exquiſite tenenda eſt ex anatome omnis neruorum diſtributio. Ea porrò cauſa ſpiritus influxum & diſtributionem interpellans, craſſa ferè eſt pituita neruo tenaciter impacta, huncq́ꝫ obſtruens & impediens quominus ſpiritus animalis in eam diſtribuatur partem, in quā neruus propagatur. Quinetiam alius quiuis humor in ſpinæ medulla infixus paralyſim committere poteſt: ac ſæpe flaua bilis hāc infligit, quum ſub finem intermittentium febrium in ſpinam dorſi ac in neruorū origines effun-

ditur. Eam prætcrea inducit nerui callus, & tuberculum, & tumor omnis pręter naturam neruum aut medullam conſtringēs, multoq́; magis iniectum vinculum, & contuſio ex caſu uel ictu, & uertebrarum luxatio, quæ aut in dextrum fit aut in ſiniſtrum. Quænam autem harum cauſarum paralyſim intulerit, quiuis facile propriis ex ſignis internoſcet.

Conuulſio eſt neruorum muſculorumq́; ſuam originem uerſus præter uoluntatē perpetua cōtractio. Hac membrum in quod muſculi tendo inſeritur ſimul adduci neceſſe eſt & contrahi: & à naturali figura deſciſcere, & uehementiſſimo torqueri dolore qui modo leuius, modo atrocius inſultet uiresq́; proſternat. Rarum quidem & inſolens, ſed tamē acutum malum eſt conuulſio, & quod breui interimit. Hæc interdum totum corpus, interdū partes infeſtat. Quæ totius eſt corporis, id adeo arcte occupat, vt flecti haud poſsit: quūq́; corpus in priora curuatur emproſthotonos eſt, quum in poſteriora opiſthotonos, quum æquali robore in vtramque partem intenditur, tetanos id eſt diſtentio, quæ nomina ſolēt etiam ſolius ceruicis conuulſionibus accomodari. Huius cauſam & vitium in ſpinæ initio contineri extra controuerſiam eſt. Iam vero partis conuulſio interdum in oculo, in frontis cute, in linguæ radice: in maxilla: in labris vnde riſus fit ſardonius: interdum in brachio: in manu: in crure animaduertitur: eo ſcilicet neruo aut muſculo affecto q partis motioni deſtinatus eſt. Pars autē nerui primario affecta ea ratione deſignabitur: quæ in paralyſi expoſita iam eſt. Conuulſionis cauſæ multæ ſunt: quas omnes Hippocrates in duas contulit: inanitionem & repletionem. Quæcunque enim σπασμός.

vel ab ardente febre, vel ab elebori alteriusve medicamenti potione, vel ab immoderata ſanguinis profuſione, vel ab immodicis vigiliis, vel ab inediis, vel à labore immodico fieri traditur, ab inanitione eſt, quemadmodum & quæ ex vulnere aut ex nerui compunctione concitatur. Hanc ſequitur inflammatio ſimplex, & ardor neruoſas partes cerebrumq; feriens. His igitur ex cauſis propria ſubſtantia diſsipata, nerui & membranæ ſicceſcunt ac in ſeſe contrahuntur. Quæcunque vero conuulſio vel ex phlegmone, vel ex ebrietate & crapula, vel ex ſupreſſa quadam vacuatione conſueta, vel ex intermiſſa exercitatione proficiſcitur, ad repletionem referenda eſt. Ex iis igitur quæ anteceſſerunt, conuulſionis ſpecies atq; cauſa diſcernetur, tũ etiã quòd ex repletione repente gigni ſoleat, ex inanitione vero ſenſim multoq; tempore. Præter illas alia quoque conuulſionis eſt ſpecies, quam recte flatulentam quis appellet. Ea ſæpe manuum pedumq; digiti, nonnunquam & crura vel extenduntur vel in ſeſe contrahuntur ſummo dolore, ſed eo breui & qui frictione ſola miteſcat. Cauſa eſt craſſus lentusq; vapor in neruorũ propagines inſiliens, q illas haud ſecus atque citharæ chordas implet atq; conuellit: proinde iis qui vino & crapulæ, aut ſocordiæ ac deſidiæ ſe dediderũt, frequens eſſe conſueuit Huius etiam generis quędam nõ ita pridem mihi occurrit, non extremas ſolum verum alias quoque partes impetens. Ea quotannis hyeme duntaxat, ſed bis terve quotidie affligebat. Caput primum in acceſsione vibratione quadam ex interuallis contorquebatur, hinc ſenſim malum per ceruicem frigoris ſenſu deuoluebatur: quumq; inter ſcapulas

Conuuls: alia spẽs quam flatulentam appellat

irruebat, illæſa mente integriſq; ſenſibus opiſthotono corpus rigebat: quum vero in alterutrum latus: aut in brachium, aut in crus excutiebatur, ita arcte id protinus contrahebatur, vt nulla aſtantiũ vi exporrigi poſſet, dum prorſus conquieſceret acceſsio. Ex quibus intelligi poteſt, continentem proximamq; illius cauſam non humorem, ſed frigidum, craſſum lentumq; vaporem fuiſſe, qui inclinante acceſsione totus diſsiparetur, cuius tamen fomes eſſet in capite.

Tremor motus eſt deprauatus membrum præter voluntatem concutiens. Oritur quum inſita grauitate membrũ delabitur, facultas vero imbecillior id neq; erigere nec robuſte exporrigere: tum enim pugna quadam grauitati reſiſtit facultas ac tantum in ſublime membrum attollit, quantum id ſuo pondere deorſum fertur. Præcipua igitur cauſa eſt facultatis atque neruorum imbecillitas: quæ contrahitur interdum ex ætate, ut quum iam grauis eſt ſenectus, interdum ex cauſa vires reſoluente, cuiuſmodi eſt diuturnus grauiſq; morbus, immoderata intempeſtiuaq; venus, & timor aliudve animi pathema: interdũ ex iis quæ tota ſubſtãtia neruis ſunt infenſa, vt hydrargyri vapor immodicus, interdum ex iis quæ neruos acrius feriunt ac implent, vt vinolentia, viniq; meracioris liberalior vſus, hac nulla crebrior tremoris cauſa exiſtit. Quinetiam præter neruorum imbecillitatem alia quoque cauſa ſtatuatur, neruorum obſtructio à lentis craſsiſq; humoribus, quæ ſit tamen leuior quàm in ſtupore aut in paralyſi: communes quippe horum cauſas eſſe volunt, & ordine ſolo diſtingui, vt quanto interuallo à paralyſi ſtupor, tanto à ſtupore tre-

mor recedat. Atque ut pituita ſic & bilis flaua in neruos inſiliens horum fit ſymptomatum cauſa ea fere ratione qua & de paralyſi traditum eſt. Etenim non raro ſub acutorum morborum finem tremor enaſci deprehenſus eſt. His iam omnia tum principis, tum ſentientis mouentiſq; facultatis ſymptomata uideor perſequutus. Nunc quę ab excremẽtis prodeunt, expediam.

Excrementorum cerebri ſymptomata. Cap. IIII.

ἐγκεφάλου περίττωμα τῶν σιμπτώματα. ὁ κατάρρους.

DEſtillatio Græcis κατάρρους eſt ſuperuacanei humoris è capite in ſubiectas ſedes prolapſio. Hoc nomen late patet iunioribus, quo tamen ueteres eam ſolum deſignarunt quæ in fauces irruit. Ergo deſtillationis cauſa atque materia capitis eſt excrementum. Cerebri ampla copioſaq; medulla multo eget alimento: è quo neceſſe multum quoque excrementum gigni: maxime uero ſi impenſe frigidum humidumq; aut alia id ratione imbecillũ ſit: illiq; uel copioſius: uel nõ ſatis congruẽs alimentum ſuppeditatur. His enim ex cauſis vbique magnus fit excrementorum prouentus. Quum moderatum excrementum eſt: id omne in priores cerebri ſinus reconditur: qui in id quodammodo deſtinati ſunt: quum uero immoderatius exuperat: extrinſecus etiam circum cerebrum circumq; meninges diſpergitur & fluctuat: quo per interiorum ora uenarum effuſus eſt. Cerebri ſinus ſeu uentriculi facile per palatum expurgantur, reliqua uero capacitas tum per palatum, tum per nares: tum per aures & oculos. Itaque ſi cerebro humido ſiccæ ſunt nares, deſtillationes capi-

tisq; morbi ingruunt, quique foris splendent intus sæpe sordent. Excrementum porrò id cerebri naturam imitatur, quumq; pituitosum sit, tenue tamen aquosum atque dulce existit: sed in cerebri ventriculis diutius obhærens plerunque vel salsam, vel acrem qualitatem tempore conquirit. Aliud præterea in externis partibus capitis excrementum colligitur, maximeq; sub cute verticis, quo venarum per faciem & tempora in caput irrepentium extrema desinunt. Quoties enim hæ vel sero vel humore multo turgent, alimenti reliquias & superuacua sub cutem effundunt, quæ præ cutis crassitie atq; densitate vaporare foras vix queunt. Horum coagmentatione assidua tantus interdum cumulus fit, vt tumor ceræ instar mollis promineat cutem condēsans eāq; à calua plurimum disiungens. Hic certe fons, hic fomes est omnis externę destillationis, quem miror neminem omnium veterum animaduertisse. Hinc in externas corporis partes fertur destillatio, in oculos, in maxillas, in dentes, in ceruicem, in scapulas, in brachia, in latera, in dorsum & lumbos, in coxendicem, in crura, in omnes denique articulos: eaq; tum omnis arthritidis, tum omnis ferè externi doloris causa esse deprehenditur. Quæ autem è cerebri ventriculis: aut ex iis locis quæ sub calua sunt fertur destillatio, ea in interiores corporis sedes prolabitur, in hisq; varios morbos excitat: in neruorū origines irruens apoplexiam, paralysim, stuporem, tremorem. In sensuum organa, cæcitatem, surditatem, tinnitum, odoratus priuationem: in nares grauedinem: in fauces & in asperam arteriam raucitatem: in pulmones tussim, asthma, phthisin: in ventriculum cruditatem: in intestina alui pro

notta

Notta quędā excremēta generan sub cute verticis q(uod) [illegible] gānntur multi morbi et [illegible]

fluuium: hincq; ſi in iecoris uenas ſe inſinuet, craſſeſcẽs tum eas, tum uiſcera infercit obſtructionesq; parit. Sic deſtillatio quàm plurimorum eſt morborum procreatrix. Vnus autem homo præ cæteris animantibus his malis idcirco obnoxius eſt, ꝗ amplo ſit cerebro eoq; ſublimi: è quo excrementum in omne ferè corpus facile delabi poteſt, idq; perfundere & quaſi irrigare. Id autem excremẽtum quãdiu in cerebro conſiſtit, ferè aquoſum eſt & ſero perſimile, quod tamen cum ea tenuitate ex cerebri ſubſtantia lentorem adipiſcitur: quo ſæpe cernuntur per frigora nares ſtillare. Talis igitur initio uel in pulmones: uel in alias interiores ſedes illabitur: talisq; ab ſummo capitis uertice in extimas corporis partes atque in pedum articulos profluit. At uero excrementum hoc partium in quas procubuit calore ſenſim craſſeſcit portione eius tenui diſsipata. Sic enim ex tenui & aquoſa pituita ſupervacanea mucoſam: ex hacq; albugineam: deinde uitream & gypſeam caloris ui procreari in Phyſiologia demonſtrauimus. Quum autem frigida deſtillatio in partem quampiam incidit: ab externiſne an ab interioribus capitis ſedibus ea profluxerit: internoſcendum quidem (nam medendi ratio diuerſa eſt) tum iis ſignis quæ nunc poſita ſunt, tum iis quæ externum capitis dolorem ab interiore ſeiungunt. Deſtillationis porrò materiam gignunt ac augent intemperans humidiorq; uictus, & capitis imbecillitas intemperiesq; frigidior. His ex cauſis cumulatum excrementum ſi diutius ſubſiſtit ac hæret, tum morbos, tum quæ retuli profert ſymptomata. Id uero depellit & è capite exturbat, quicquid ſuo id loco dimouet, ut copia grauans, frigus ex-

primens, æstus colliquefaciens, balneum laxans, & perturbans exercitatio vel animi pathema. Hæ igitur quoniam efficiunt, ut pondere suo excrementum in subiectas sedes pro fluat, destillationis causæ statuendæ sunt. Recentiorum medicorum turba non satis probabili Auicennæ dogmate, omnem destillationis materiam statuit ê iecore calidiore suscitari: multos inde uapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquam uersi pro tinus relabantur, perinde atque terrarum expirationes quæ in nubes concrescentes mox dissoluuntur in imbrem, aut sicut uaporarii halitus in sublime elatus densatur in aquam. At uero excrementi minimum hac ratione congeri potest. Sed & iis qui uel temperato uel frigidiore sunt iecore, destillationes plerunque fiunt: & hæ quidem quemadmodum & reliquæ ferè omnes à capitis imbecillitate & frigida intemperie, quæ omnium sunt causarum creberrimæ ac validissimæ. Capitis symptomata omnia persequutus uideor, quorum interiores ferè causæ sunt intemperies simplex, & uitium humoris, qui uel extra uel intra caluam consistit. Hic uero uel in meningibus, uel in cerebri substantia, uel in eius ductibus obhæret, uel illinc in subiectas partes illabitur. Atque hì præcipui sunt scopi, ex quibus tota medendi ratio peti constituiq; debet.

Oculorum morbi, symptomata, horumq; causæ. Cap. V.

SImili ratione & oculorũ interiores affectus ab externis summa cura seiungẽdi sunt, ꝙ ὀφθαλμῶν πάθη.

in his curatio & remediis & vtendi ratione variet. Interiores dico qui intra corneam membranam conditi sunt, & quorum origo ab intimis cerebri sedibus ducitur. Externos vero qui vel in cornea, vel extra hanc existunt. Hi autem affectus aut oculi visionem aut motũ peruertunt, idq; modo cum dolore modo citra dolorẽ vllum. Motui impedimento sunt strabismus atque paralysis.

στραβισμὸς διαστροφή

Strabismus oculi conuulsio est qua is in obliquum ita contorquetur, vt nequeat amborum vnus aspectus esse. Paralysis motus est abolitio: horum causæ supra commemoratæ vel in oculorum musculos incidunt, vel in neruos ex secunda coniugatione eo directos, vel in eam cerebri partem vnde illi emergũt. Atque hi primum & per se motum impediũt.

In q[ui]bus consistant aff[ectus] impedientes visionem

Affectuum porrò interiorum qui visioni obsunt, alii in cernendi spiritu, alii in cerebro, alii in optico neruo, alii in humore crystalloide consistunt. Spiritus vt acute & distincte cernat, debet multus esse & æthereus. Nam multus si crassus quoque sit, & longinqua & vicina quidem videt, vix tamen discernit. Paucus vero licet æthereus sit lusciosos tamen facit, qui propinqua planè discernũt, distãtia haud quaquam vident. Paucus & crassus hebetes, qui neque distantia vident, neque propinqua discernunt: senum hoc ferè vitium est. Cæcitas, obscuritas omnisq; visus imbecillitas cuius causa in oculo conspicua non est, vel cerebri vel optici nerui, vel humoris crystaloidis vitio exoritur. Cerebri autem vitium intemperies est aut simplex, aut ex humore. Optici nerui vitium obstructio ex humoris crassioris influxu: aut angustia ex tabe vel ex tumore pręter naturã: aut illius disruptio ab externis

οἱ μύωπες καὶ νυκτάλωπες. οἱ ἀμβλυωποί.

cauſis. Cryſtalloidis peculiare vitiũ eſt, ẽ propria ſede dimotio, aut ex caſu aut ex ictu, quibus vehementer oculus ipſe concuſſus eſt. Iã vero hæc notis diſcernenda ſunt. Vitium & offenſæ viſionis cauſam in cerebro eſſe certo ſcies, ſi non ad oculum modo, verumetiam ad alios ſenſus imbecillitas pertinet. An vero ex ſimplici intemperie, an ex humore vitiũ ſit inductum, ea luculenter declarant, quæ de affecti cerebri ſignis prodita ſunt. Quum cauſa in cerebro non reperitur, in neruis opticis aut etiam infra hos quærenda eſt: atque ſi cæcitas repente aut breui tempore inuaſerit, obſtructio certe eſt ex humoris influxu: ſin vero pedetentim multoq; tempore, aut intemperies aut adſtrictio vitio det. Quãta aũt ſit optici nerui obſtructio vel adſtrictio, ita quidem coniectura intelligere eſt. Si laborãs oculum ſanũ claudens altero videre contendat, ac tum pupilla dilatetur, ſpiritus nõnihil etianum influit per neruum: ſin vero eadem pupillæ figura eademq; amplitudo permanet, nihil omnino ſpiritus illabitur, prorſusq; illi intercluſa eſt via. Ruptus autem opticus neruus, aut humor cryſtalloides è propria ſede dimotus, intelligitur ex ictu vel caſu, vel ex alia quauis manifeſta cauſa quæ vim intulerit: quanquã interdũ vidi nullius externæ cauſæ vi: ſolius acerrimi humoris ĩ fluxu repẽte & cryſtaloidẽ è propria ſede dimoueri, & pupillam dilatari, ſed tum comitabitur dolor immanis & implacabilis. Quinetiam quum cryſtaloidis dimotio ſurſum deorſumve fit laboranti quæcunque cernuntur gemina apparent, non autem quũ in alterutrum angulum fit.

Glaucoma eſt cryſtalloidis aut vitrei humoris in glaucũ aut fuſcum colorẽ mutatio. Hoc

γλαύκωμα, καὶ ἀμαύρωσις.

uitio impediti aut per fumum aut per nebulam se uidere arbitrantur. Idem impedimentum accidit quum utriusuis humoris substantia nimiopere crassescit. Si quem forte alium colorem cōtraxerit, is etiam in obiectis rebus elucebit. Hoc quidem uitium rarum, at certe immedicabile, ꝙ humorum substantiam immutet.

ὑπόχυσις.

Suffusio est humoris præter naturam uel in pupilla, uel inter rhagoidē tunicam & crystallinum humorem concretio. Is autem ē cerebro per opticum neruum prolabitur, idq; sensim, ut idcirco uix possit initio conspici: quanquam interdum uidi omnino crassam atque consumatam suffusionem vno die congeri. Etenim si crassius humor in opticū neruum repente incidens subito obcæcat: cur nō etiam is longius ob pupillam prolapsus repentinam suffusionem eamq; perfectam inducet? Omnis autem suffusio ob pupillam consistēs, impedit ne crystalloides primum uidendi organum, externarum rerum species atque simulachra excipiat, neue illa libere cernat. Principio quum tenuis adeo est humor, ut minime deprehendi posit, fumi duntaxat & uapores, deinde etiam muscę ante oculos obuersari putantur. Tempore eousque crassescit dum omnino uisionem præpediat, idq; si pupillam omnem obtegit, si eius partem duntaxat, obiectarum quoque rerum partem quampiā obscurat. Atque ut est suffusionis figura, ita & uaria sunt rerum simulachra. In his omnibus iam manifeste crassus, concretus, albusq; humor animaduertitur. Incipiente igitur hac suffusione eadem ferè uisa atque in ea quæ affecto ventriculi ore fit sese repręsentant: quæ hac tn̄ ratione discernunt. Suffusio ꝓpria al-

terum duntaxat oculum falſis rerum ſimulachris illudit, aut ſi ambos, non ſimul tamen neque ſimiliter. Suffuſio per conſenſum, & ambos, & ſimul, & æquabiliter viſis offendit. In illa viſorum occurſatio aſsidua eſt, ne diē quidem ſed ne horam intermittens. In hac vero & remittit, & intermittit, ſi parciore & facili dato cibo ventriculus bene concoquat, aut is expurgetur medicamento dialoes: inualeſcit ſi cruditas eſt, aut os ventriculi dolitat, aut nauſea fatigat.

Pupillæ vitia manifeſte ſenſibus patent: ea ſunt dilatatio imminutio, diuulſio & ruptio. *αὔξησις τῆς κόρης.* Dilatatio ſiue iam ab ortu, ſiue poſtea ex morbo nata ſit, viſioni obeſt, vt quæ videndi ſpiritum vniuerſe diffundi atque diſsipari ſinit. *μείωσις.* Imminutio natiua quoniam ſpiritum cogit atque denſat: acutiſsimam uiſionem reddit, at morboſa quoniam cauſam præter naturam habet, deteriorem facit. Diuulſio & ruptio nec occæcant nec magnopere viſioni officiunt. *παραστροφὴ καὶ ῥῆξις.* Dilatationē porrò efficit humor in vuea tunica concluſus ac redundans, qui illam diſtendens, illius quoque foramen quod pupilla eſt amplificat. Quocirca oculi prominentiam atque etiam ſcirrhum, phlegmonem, & abſceſſum comitatur pupillæ dilatatio. At uero imminuitur pupilla anguſtiorq; fit in oculi phthiſi & atrophia, & quoties uitreus humor quauis de cauſa abſumitur, tum quippe contracta rugataq; vuea, & in ſeſe quaſi concidens foramen coarctat. Eiſdem cauſis atque etiam externarum ui & iniuria fiunt, pupillæ diuulſio atque ruptio. Hi ſunt omnes interiores oculorum affectus. Externos qui corneæ & adhærenti membranæ inſident perſequamur.

τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς ὄψεσι.

Caligo est tenebrosa visio ex crassiore densioreq; facta tunica cornea. Rarum hoc vitiũ ex morbo ex senectute frequens: qua certe membranæ quemadmodum & vngues crassescunt.

ὀμίχλη.

Nubecula vero tenuis est humor corneæ inhærescens, cuius adhæsu putat laborans se per nebulam, per vaporem aut fumũ res omnes intueri.

λεύκωμα.

Hic vero humor sensim crassescens tandem albuginem parit. Est enim albugo crassus & albus humor in vuea aut etiam supra hanc ita concretus atque densatus, vt omnem plerunque videndi aciem perstringat. Sensim quidem hęc duo vitia sucrescunt, ac sæpe ex ophthalmia & epiphora. Interdum & ex proprio fiunt humore lento, qui ob pupillam effunditur ex iis spatiis quæ sunt inter membranam adhærentem & vueam

Hallucinatio quę Grecis est παρόρασις fit cornea tunica alieno colore infecta, quo etiam foris omnia tincta cernuntur: vt in ictero citrina, in sugillatione & inflammatione rubra.

ῥῆξις.

Rhexis est eiusdem corneæ ruptura vel sectio, vel exesio, è qua primum albugineus humor emanat, oculumq; multo minoré relinquit. Deinde rhagoides tunica procidit, ac tũ oculi est procidentia, quæ Gręcis est proptosis.

πρόπτωσις ὀφθαλμοῦ

Ab hac diuersa est oculi confusio, in qua ex ictu humores permisti confusiq; sunt, citra eruptionem vllam.

Extuberant (sed rarius) in hac tunica pustulæ quales exanthematum, phlyctænæ dictæ. His ruptis vlcuscula manent varia, quorum sordidissimum epicauma dixerunt. Hęc tandé pus excipit. Quinetiam huic tunicæ & carbunculi & carcinomata insident rarissima quidé, sed omnium vlcerum deterrima. Nunc adhæ

rentis

rentis membranæ affectus percurramus.

πτερύγιον.

Vnguis neruoſa dura & albicans membranula eſt ex angulo ſeſe obtendens & plerumque pupillam contegens. Oritur ex adhærente membrana ſenſim multoq́; tempore (ſi permittitur) increſcente.

ἐπιφορά.

Omnium autē frequentiſsime oculos infeſtant epiphora & ophthalmia, ex quibus & dolores ſanequam acerbi & alii plerique morbi expullulant. Epiphora eſt tenuis humoris impetus, lacrymarū ſpecie, in oculos factus. Is autē humor alias frigidus ac planè aquoſus ſine dolore, ſine ardore: aut rubore: alias acer eſt aut ſalſus, qui & dolore & acrimonia & ardore & rubore moleſtus eſt, vnde & palpebrarum ſequitur exulceratio. Fluxionis huius origo ferè è ſincipite & è ſummo vertice ducitur, in quo humor extra caluam & ſubter cutem congeri ſolet, qui per pericraniū in adhærentem membranam deſtillat, ac demum foras per oculos excidit: quemadmodum & ex ea ſede deſtillationes alias in dentes, alias in maxillas procumbere proditum iam eſt. Quocirca huius eædem atque deſtillationis cauſæ ſtatuendæ ſunt.

ὀφθαλμία.

Ophthalmia eſt oculi phlegmone ex oculorum angulis in totam adhærentem membranam effuſa. In hac tenues oculorum venę turgent, & quę in oculorum albo obſcurę fuerant, conſpicuæ fiunt: plerumque quicquid album fuerat, rubeſcit. Summus ardor atq; dolor affligit, qui acrium ſæpe lacrymarum fluxionem accerſit. Tum ſanè magna huic ſimilitudo eſt cum epiphora. Sed inter ſe diſtant, quòd in ophthalmia oculi album, in epiphora ſolum palpebræ cilium rubeſcat. Diſtant prēterea & materia & origine. Quum ingraue

ſcente ophthalmia album oculi rubeſcẽs usq; adeo tumet & increſcit, ut nigro ſublimius euadat, ipſumq; ferè contegat, chymoſis appellatur. Inflãmationis cauſa eſt tenuis bilioſiq; ſanguinis in oculos fluxio, è temporum angulorumq; uenis in obſcuras & latentes oculorum uenas irruens. Quibus fluxione frequenti uenæ patefactæ ſunt, hi quauis ex cauſa inflammatione rurſum tentantur, & à plethora, & à ſolis æſtu, & ab exercitatione, & ab aliis externis cauſis quas diximus fluxionem irritare.

ἡ περιωδυνία.

Oculorũ dolores quoniã in primis graues eſſe ſolent ſeorſum quoque æſtimandi. Mouẽtur autem ab humorum acrimonia in acri epiphora, ab ardore in ophthalmia, à flatuum uel humorum influentium copia, quæ illorũ tunicas diſtendit, à carbunculo & carcinomate: ſed à puſtulis & ulcuſculis quæ in corneam incidunt, aut nullus aut admodum leuis oritur dolor. Quos hactenus numeraui affectus omnes oculi globum obſident. Nunc qui ambitum inuadant, palpebras dico & angulos tradendum.

ὁ αἰγίλωψ.

Maximus quidẽ & creberrimus eſt ægilops, phlegmone parua inter maiorem angulum & naſi radicem. Pars ipſa quaſi furunculo tumet, ambitus rubore perfunditur, dolor ſummus urget isq; lancinans. Cauſa eſt tenuis bilioſusq; ſanguis per temporum, frõtis facieiq; uenas eo inſiliens, ſicq; uenam illic conſpicuã exedens aut corrumpens, ut ſanguis in id ſpatium ſub cutem effuſus phlegmonem pariat: qua rupta exulcerataq; cute abſceſſus apparebit, è quo pus per ulcuſculum manat.

κόλπος καὶ σύριγξ

Ex his parum bene curatis affectibus, ſinus conſequitur, aut oculi fiſtula. Etenim quum ægilops non mature aperitur, aut quum pus

non libere effluens diutius coercetur, cuniculos agit, ac demum uicinis partibus exesis sinum parat, in quo copiosius colligitur: hinc ad os subiectum penetrat, & uiam aperit in narem proximam, è qua graueolens excidit. Quòd si pus uiam sibi muniat in angulũ oculi maiorem, fistulam excauat qua sinus expurgatur. Solet quippe in sinu illuuies assiduo congeri, quæ presso angulo per illius fistulam emanat: tumq; tumor subsidet, dum noua illuuie denuo repleatur, quod plerisq; singulis horis obtingit.

His malis rhyas ferè succedit, quæ est carũculæ anguli maioris absumptio uel imminutio, à qua & angulus latior euadit. Fit tamen & aliis ex causis, uelut ab humoribus & medicamentis exedentibus. Rhyadi opponitur encanthìs, quæ ipsius est carunculæ ìmmodica eminentia. ἡ ῥυάς:

Palpebrarum uitia sunt scabies quæ psorophthalmia, & pruritus qui xerophthalmia nuncupatur: illa scabies est ex humore calido & acri, cilia potissimum occupans: hæc pruritus est ex humore salso atque nitroso, soletq; nostris sicca lippitudo nuncupari. ἐγκανθίς. τὰ ψωριῶντα καὶ ψωριώδη βλέφαρα.

Ectropìon palpebræ est inuersio, qua pars eius interior rubra prominet. Oritur autẽ uel ob cicatricem, uel ob subditæ carnis exuperantiam: qualis sæpe ex chymosi relinquitur. ξηροφθαλμία.

Grando tuberculum est durum palpebræ ferè superiori innascens. Hordeolum tuberculum calidum in abscessum ferè desinens, quòd è palpebræ margine atque è cilio prorumpit. Quinetiam ciliis atque superciliis pilorum defluuium contingit: quod madarosis appellatur: & pilorum inuer- κριθή. μαδάρωσις.

ſio, & pediculorum prouentus, omnia certe ex iis cauſis genita, quæ & finitimos capillorum affectus edunt.

φθειρίασις.

Aurium morbi & ſymptomata, horumq́ cauſæ & ſigna. Cap. VI.

ἡ διὰ φλεγμονὴν γινομένη ὠταλγία.

AVris phlegmone plerũque tentatur. Hæc parte intima inter craſsiorem meningem & membranam quæ audiendi meatui prætenditur colligi ſolet. Gignitur ex acri tenuiſsimoq́ ſanguine, qui ab interioribus meningũ uenis eo irruens, tandem putreſcit. Calore ſe prodit & dolore grauiſsimo, mẽbranas quippe humoris acrimonia pungit, & copia diſtendit atque diuellit. Hinc pulſans & uehementer lancinans dolor excruciat, qualis & per phlegmonas omnes quæ circum arterias & mẽbranas accenduntur. Febricula oboritur ſuis comitata ſymptomatis. Nullus tumor nullusq́ rubor foris conſpicitur, niſi forte geminato malo externa in conſenſum trahantur. Putris materia in pus ſenſim coctione mutata abſceſſum inuehit, è quo rupta uel exeſa audiendi membrana, pus foras per auris anfractum manat, magna doloris lenitione atque grauitatis leuatione. Quibus imbecillum eſt cerebrum & excrementis abundans, iis diu auris diffluit, manetq́ interdum ſuppuratio admodum diuturna, qua uel pus album, uel liquidior ſanies excurrit. Fit tamen & interdũ ſuppurationis aut ſordium genus aliud citra inflammationem, ex magna cerebri impuritate, ex multaq́ colluuie eo ſibi uiam & exitum moliente.

πυοῤῥοοῦντα ὦτα.

Vlcus auris ſordidum ex his ſæpe cauſis excitatur, quoties uel pus vel humor influens

ſumma pollet acrimonia. In ulcere uero humido nec tempeſtiue reſiccato, caro excreſcit, quæ auris ductũ obturat, & auditum peruertit. Obturant præterea tum ſordes copioſæ, ſi vel concreſcant uel obdureſcant, tum calculi, tum alia quæcunque imprudentibus in aurem incidunt. Diuturna autem ſordis ac ſaniei ſuppreſsio, ac etiam impurũ ſordidumq́ꝫ vlcus vermes progignit.

σκωληκιῶντα ὦτα.

Iam uero dolor, tinnitus, auditusq́ꝫ grauis, & omnia audiendi ſymptomata, ex iiſdem ſæpe cauſis procedunt. Dolor enim acerbiſsimus in phlegmone eſt, nec minus acerbus fit ex flatulento ſpiritu circum membranas coercito, exitum quippe non reperiens, uehementer illas diſtentit diuellitq́ꝫ ab oſſe. Diſcernitur autem ꝙ neque in hoc ardor, neque grauitas, ſed ſola ineſt diſtentio cum tinnitu aut ſtrepitu valido. At multo leuior dolor exiſtit, quem frigidus craſſusq́ꝫ humor intimæ auri impactus ciet. Hic etiam citra ardorem, citra grauitatem atque diſtentionem alte fixus eſt, cauſasq́ꝫ manifeſtas habet redundantis pituitæ ſuperuacuæ. At certe ſibilus, tinnitus, ſonitus, ſtrepitus omnisq́ꝫ deprauata auditio, ex motu & agitatione eorum naſcitur, quæ intimam aurem occupant. Hæc ut uaria ſunt, & uarie impelluntur, ita & uarios ſonitus edũt. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius curſu interrupto, ſonitus ex craſſiore plenius erumpente: ſtrepitus ex impulſu ualido: fluctuatio ex humoris iactatione. Horum uero nihil obauditur ſi cauſa interior quæcunque ea ſit, conquieſcat. Quum ulcus ab inflãmatione uel abſceſſu, multo pure manauit, niſi id probe coaleſcat, perpetuum ſonitum aut ſtrepitum relinquit. Nam licet fla-

περιωδυνία.

ὁ τρισμός.
ὁ βομβός.
ὁ ψόφος.
ὁ ἦχος.

tus nullus prȩter naturam subsit, spiritus tamen per arterias impulsus, impetu læsum auditum offendit. Quinetiam citra vllam auris offensionem obauditio, ideſt deprauata auditio, interdum capitis consensu accidit.

παράκουσις

Quæ huius eſt generis, non vt superior in solam aurem impingit, sed per omnes capitis arterias effundi percipitur. Talis ferè exiſtit per summum febrium ardorem, necnon sine febre quum è subditis visceribus calida copiosaq; expiratio in caput effertur. Etenim tum hac, tum flatuoso spiritu diſtentæ arterię vehementius pulsant, multumq; calidi spiritus in cerebrū & aures effundūt: ab his vero audiendi sensus alioqui sanus, perturbata atque confusa obaudit: quemadmodum & oculus aliena multa cernit, in ea suffusione quæ confusa obaudit: quemadmodum & oculus aliena multa cernit, in ea suffusione que ventriculi consortio fit. Hac multos noni grauiter torqueri, atque tum maxime quum impuris essent visceribus.

βαρυηκοΐα καὶ κώφωσις.

Grauis porrò auditio atque surditas sola magnitudine diſtant. Fiunt autem vel cerebro, vel primo audiendi organo, vel auris anfractu aut læso, aut impedito. Causa quæ cerebrū aut primū audiēdi organū occupat, vel intemperies eſt simplex, vel humoris vitium. Ex bile surditatem inferri prodidit Hippocrates. Quibus, inquit, deiectiones biliosæ exeunt, eæ surditate superueniente siſtūtur: & quibus surditas adeſt, biliosorum deiectiōe finitur. A phlegmone prȩterea, ab abscessu, & ab ulcere illam infligi superiora demonſtrant. Ab humore quoque frigido, crasso & pituitoso penitus impacto & cōquiescēte crebrior eidem origo eſt. Hic enim omnium

maxime ſenſus omnes coramq́; functiones cō ſopire ſolet. Has vero non aliter quàm doloris cauſas, nec aliis oportet ſignis diſtinguere. Impedimenta auris appellātur quęcunque illius anfractum obſtruunt, pus concretæ ſordes, tuberculum carnoſum, callus, ſcirrhus, & quæcunque incidentia tenacius inhæreſcunt. Grauis auditio atque ſurditas, quæ iam ab ipſo ortu & à prima natali die contracta ſit, ab his minime cauſis, ſed à conformationis vitio proficiſcitur, quo vel audiendi inſtrumentum deeſt, vel certe figuram vitioſam obtinet. Sic quidam ſenator ex coniuge ſana liberos oēs ſuſcipit ſurdos atq́; mutos, cuius rei cauſa in primis cęca & obſcura cēſet. δυσηκοΐα.

At vero parotis inflammatio eſt in iiſce potiſsimum glandibus erumpens, quæ ponè aures & ad earum radices conſiſtunt. Hæc notas omnes phlegmones habet, tumorem, ruborem, calorem, pulſantemq́; dolorem niſi (vt interdum fit) œdematis ſit particeps. Oritur ferè à capite, humoribus calidis eo confluentibus: alias ſine febre, alias in acuta febre, in qua pręſertim caput vel delirio, vel dolore, vel grauitate torquebatur. παρωτίς.

Narium morbi, ſymptomata, cauſæ & ſigna. Cap. VII.

NAres expurgādo cerebro deſtinatæ, eorū quę pręterlabunt̄ acrimonia ſępe exulcerātur: deinde etiā ab ictu, à caſu, à vulnere, ab aliiſq́; cauſis euidētibus. Nariū vlcus neq́; dolore, neq́; acrimonia cōſpicuū eſt, ac proinde diu ſępe latet incōprehēſum, dū planè ſordeſcat exedatq́; oſſa tenella. At vero quum recens eſt hinc noſcitur, quòd ſanguinis nonnihil frequenter eructet, maxime quū attingitur aut irritatur: quodq́; nares hoc ſæpe madeant:

atque si finitur, crustula sicca eaq; nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam procidit. Vetustius ac iam putridũ ulcus ozæna appellat̃, è quo crustula sordidior atque etiam graueolens mucus excidit. Laborans ipse tum sibi graueolet, tum uicinis tetri spiritus contagione molestus est. Sæpe illic vlcera diuturna serpunt, quæ uel narium alas, uel earum interstitium, uel alia eius loci tenella ossa exedunt atque putrefaciunt magna deformitate: exesumq; palatum sæpe perforãt: idq; maxime si uel carcinomatis speciem habent, uel è fœda lue uenerea, quod creberrimum est contracta sunt.

ἡ ὄζαινα.

Recentibus ulceribus neglectis caro plerunque excrescit, quæ sarcoma nuncupatur. Ea quum longitudine ita excreuerit, ut iam è nare foras propendeat, aut in fauces relabatur, polypus est. Vtrunque uitium narem obstruit, & spiritui uiam intercludit, dum præsertim in latus affectum decumbitur, loquelã offendit & obscurat. Atque hæc symptomata grauedini quodammodo similia, nisi ꝙ admodum diu permanent, nec errhinis tolluntur, quodq; ulceris signa iamdiu antecesserũt.

τὸ ὑπερσάρκωμα, ὁ πολύπους

Iam uero odoratus symptomata sunt, fœtor asiduus, odorandi imminutio uel abolitio. Fœtor ex his duntaxat partibus eructatur, quæ circa nares & os ethmoides sunt: nã quæ in ipso olfaciendi sensu, uel propè hunc intra meningas putrescũt, sensum ipsum haudquaquam feriunt, nec ea laborans, sed quiuis asidens deprehendit. Vt enim quippiam odoratum feriat, necesse est ex eo uaporem quodam interuallo in eum sensum & in priores cerebri uẽtriculos efferri. Odoratus quoque perit aut imminuitur impedito nariũ ethmoidisq;

ὀσφράνσεως συμπτώματα.

oſsis meatu, quo ſpiritus ac odor duci ſolet. Idq; uel ſarcomate, uel polypo, uel phlegmone, uel grauedine. At ſi horum nulla ſigna cõparent, offenſionis cauſa, uel ad priores cerebri uentriculos, uel ad eas propagines in quibus eſt odorandi ſenſus, referri debet: in his uel intemperies, uel humorum copia, uel corruptela ſenſum eiusve ſpiritus contaminat. Circum eas ſedes abſceſſus interdũ fiunt nulla febre, minimo dolore, è quibus ruptis animaduerti pus ſyncerum per nares affatim profluere perinde atque è purulentis auribus, idq; nullo incommodo ualetudinis. Sed & in quodam milite qui reſimis erat naribus ex fœdiore quadã eluuie diutius cohibita, uermes duo uilloſi inſtar digiti illic geniti inuentiq; ſunt, qui tandem in furorem illum adegerunt, febreq; non admodum manifeſta de medio ſuſtulerunt die circiter uigeſimo.

Grauedo autem frigida pituitoſaq; eſt deſtillatio in os ethmoides eiusq; membranas incidens, è partibus quæ circum cerebrum aut è uentriculis eius effuſa. Ea caput ingraueſcit, reſpiratio difficilior euadit, nec niſi hiãte ore anima duci poteſt, uox non ut ante ſonora, nonnihil liquoris profluit è nare principio tenuis, deinde craſsiuſculi. ἡ κόρυζα.

E naribus porrò ſanguis erumpit, aperta, rupta, uel exeſa uena eo deſinente. Eam quidem aperit ſanguinis tenuitas uel exuperãtia: rumpit uulnus, contuſio ex ictu aut ex uiolenta quauis euidente cauſa: exedit ſanguinis uel cuiuſuis humoris acrimonia. Venæ in nares, nõ ex intimis cerebri, ſed ex oris palatiq; ſedibus excurrunt, ſatis quidem detectæ ac patulæ, ut quaſi emiſſarium ſint ſuperuacui ſanguinis expellẽdi: quemadmodum & hęmorrhoides, αἱ μορραγίαι

& quæ in uteri ceruicem pertinent. Ex his ſiquidem omnibus, alias naturę beneficio, alias præter naturam ſanguis emanat.

Faciei orisq́ uitia, & horum cauſæ. Cap. VIII.

CVtis quæ faciei obtenditur, quoniam ſubiectæ carnis portio quædam eſt ſiccior, uitia contrahit cæteris partibus inſueta. Eiuſmodi in primis ſunt ardentes puſtulæ, quæ tum in naſo, tum in reliqua facie magna fœditate extuberant. Cauſa eſt tenuis bilioſusq́ ſanguis immodice auctus, aut conſueta eius uacuatio ſuppreſſa: tum quippe in eas ſedes irrumpit impetumq́ facit. Accedit etiam cutis rara atq́ tenella, quæ eo humore ſub epidermide coercito prompte imbuitur. Huius quoque ordinis eſt rubor faciei vniuerſus præter modum ſine puſtulis effloreſcens: qui ſi perpetuus eſt atque conſtans, feruidiore ſanguine cutis imbuta eſt: ſin ex interuallis recurrit, ſolus uapor eo ſublatus in cauſa eſt, aut tenuis humor nondum impactus. Huc etiam pertinent citrinus, liuidus, albicans, aut aliter fœdatus color, & cutis ſcabrities: quales icterus, leucophlegmatias, omneq́ cachexiæ genus proferre ſolet: omnes quippe ex humorum uitio, ex corporis ac uiſcerum impuritate ducunt originē, ut poſthac plenius diſſeretur. At uarus, tumor eſt durus & exiguus ex frigido craſſoq́ humore quaſi in callum concretus. Lentigo ſubnigra aut uere fulua faciei macula eſt, lentem magnitudine coloreq́ referens. Suggillata, nigritiæ quædam ſunt ex cōtuſione ictuq́ uehementi derelictæ, quemadmodum & uibi

ὁ ἴονθος.
ὁ φακός.
τὰ ὑπώπια

ces. Eiusmodi deformitatum ingens est numerus, quæ quoniã corporis functionibus haudquaquam obsunt, non inter morbos, sed ꝙ omnino præter naturam sint, inter symptomata recenseri debent.

Cynicus spasmus oris est distentio seu conuulsio, qua id omnino peruertitur. Conspicuum quidem malum si graue est atque consummatum, leue autem non nisi quum loquẽdum ridendumve est, detegitur: tum siquidẽ oris labra nolenti contorquentur. Similem deformitatem inurit labrorum paralysis, hoc tamen discrimine, ꝙ si paralysis est, labrum in sanam partem contorquetur, si spasmus in affectam. Quæ horum efficiẽtes sint causæ ex iis quæ supra de paralysi atque conuulsione prodita sunt intelligitur. Huc pertinent & labrorum fissuræ, quæ uentriculi uiscerumq́ constitutioni prauæ succedunt.

κυνικὸς σπασμός.

Dentes uarie affici solent: modo enim aut exerti aut longiores prominent, modo atterũtur aut mandendo, aut externarum causarũ ui. Stupescunt frigidioris humoris influxu, & acerborum crudorumq́ fructuum esu. Nigrescunt & fœdo lentore obducuntur detergendi incuria, dulcium & calidorum usu, atq́ expiratione cruditatis & crapulæ. Vacillant mobilesq́ fiunt externa ui concussi, & quum eorum radix multo humore madet, laxiorq́ fit alueolus. Dolore conflictantur grauissimo, idq́ ferè ob destillationem alias tenuem alias frigidam, quæ uel in maxillæ membranam, uel in dentiũ neruum, uel etiam in corpus decũbit. Ruit autẽ destillatio è capitis uertice per tẽpora in maxillã aut superiorẽ aut inferiorẽ & si quis dẽs exesus est in quẽ iã uia pateat, in eum maxime fluxio insilit. Tenuis por

αἱμαδιῶσι. μελαίνονται καὶ πελιδνοῦνται. σείονται.

ὀδυνῶνται.

rô an frigida destillatio sit, ex supra commemoratis signis internoscendum: & quod frigidæ malarum tumor sæpe comes est, tenuis raro: huiusque dolor acerbior, illius uero mitior crebra sæpeque recurrens destillatio, dentes excauat, exedit, putrefacitque, ac nonnunquam ab alueolis exturbat.

οὖλα πλαδαρά.

Gingiuæ interdum præter modũ luxuriãt, & excrescunt, adeo ut dentes prope integant: iis potissimum quibus molles & spongiosæ sunt, & qui locis aquosis humidioribusque, ut nautæ degunt. Flaccescunt & exeduntur humoris acrioris & salsi adhæsu, & ulcusculis dẽtium radices detegentibus.

φλεγμονή.

Eadem phlegmone manifesta tentantur parulide appellata ad dentium radicem intro forasve adeo prominente, ut etiam uicinæ partes distendantur, rubeant, caleant ac dolitẽt. In superiorem maxillam ea procumbere solet ex oculorum cantho maiore: in inferiorẽ uero per tempora è uenis eo desinentibus. Abscessus hinc sequitur, cuius pus non ad faciei cutem, sed ad dentium radices exili velamento tectas irrumpit. Vlcus si male curatum est, carũcula extat & ꝓminet epulis nũcupata.

ἡ ἐπουλίς.

Maxilla autem inferior & conuulsione & paralysi interdum tenetur, crebrius uero destillatione, quæ in eius articulum ad auriculæ radicem influens, immobilem eam plerunque reddit, loci quidem dolore tumore duro atque conspicuo. Ea ferè externarum more deriuatur ê uertice capitis.

αἱ ἄφθαι.

Aphthæ porrò ulcera sunt non admodum caua in quamuis partem oris serpentia, in palatum, in gingiuas, in linguæ latera in eiusque radicem. Hæ infantibus familiares, sed adultis quoque illas efficit halitus calidior ê iecore

& ex bilis feruore per œſophagũ, aut etiã per cæca ſpiracula exurgens: illas etiam interdum gignit pituita ſalſa profluens è capite. In febribus quidem hæ frequentes, nonnunquam & ſine febre graues, quales ſæpe menſibus ſupreſsis obſeruãtur. Eas autẽ hic prætermitto, quas venerea lues & hydrargyri perunctio ſolet excitare.

Linguæ fauciumq; morbis, ſymptomata & cauſæ. Cap. IX.

IN ea oris parte molli & laxa quæ ſub lingua eſt, & cui ea incubat, atque quaſi vinculo alligatur, tumor colligitur batrachus appellatus, qui interdum phlegmones, ſępius œdematis mollis & laxi ſpeciẽ exhibet, è quo aperto mucus proſilit oui cãdido perſimilis. Lingua vero tota interdũ ſtupore uel paralyſi tenetur iis neruis prorſus impeditis: qui à ſeptima cerebri cõiugatione prope ſpinalis medullæ initium deriuantur. Interdum altera duntaxat eius pars dimidia: dextra ſiniſtrave reſoluitur citra vllam guſtus offenſionem. Quum tota prehenditur: grauis apoplexiæ metus impendet: quanquam non raro animaduerti diuturnam linguæ paralyſim nulla conſequuta apoplexia. Ex conſumata paralyſi omnes obmuteſcunt: ab ortu quoque nõnulli muti permanent: idq; naturæ conformantis vitio. Viſus eſt etiam cui leuiore ex cauſa biduum triduumve loquela adimeretur, moxq; repente & inopinato redderẽt, & qui ſæpius ex interuallis & circuitibus modo loqueretur, modo muteſceret integre ſano corpore. ὁ βάτραχος.

Bleſi atque balbi ſermonem non articulate οἱ τραυλοί.

explicant, aut linguæ breuitate, aut craſsitie nimia, aut alio naturali uitio conformationis: nonnunquam & affluentis humoris copia modo ex humidiore cerebro, modo ex ebrieatate: nonnunquã immodica ſiccitate.

Guſtus autem perit aut imminuitur neruis mollioribus, qui à tertia cerebri coniugatione exeunt, perfrigeratis aut quadamtenus obſtructis, aut certe ea cerebri parte affecta vnde illi originem habent. Deprauatus uero guſtus qui abſurdi alieniq; ſaporis perceptio eſt, accidit quum uel linguæ corpus, uel quę ipſum veſtit membrana uitioſo atque tetro humore imbuitur, qui uel ſolus, uel liquore eorum quæ bibuntur eduntur ve dilutus, in linguę corpus molleſq; neruos penetrat, ſuiſq; uitiis eos perfundit: tumq; uel ſalſus, uel amarus, uel acidus, uel aliter abſurdus ſapor guſtu percipitur, tanquam à cibo potu ve eſſet inductus. Is autem humor atque uapor ſæpe ex inferis ſedibus elatus, œſophagum linguamq; proluit, nonnunquam & è cerebro defluit.

τὰ παρίσθμια.

Tonſillæ ſæpe tument imbutæ deſtillatione frigida: ac tum quidem ſub maxilla tumor tactu uiſuq; intus animaduertitur, hicq; ceu fruſtulum quoddam faucibus inhæreſcens, mole ſua premit, obſtatq; ne cibus, potus & ſaliua facile uorentur: idq; ſine ſiti, ſine ardore. Sed & interdum inflammatio tonſillas exercet, quæ partis nomen etiam ſortitur. Hæc tumoris notas per ſe fert, præterea uero dolorem, ruborem, ardorem atque ſitim. Concocta materia interior cuticula facile diſrumpitur, abſceſſuq; facto pus in os & in fauces emanat. Hinc ulcus ſequitur ſordidum & quo graueolens fit expiratio. Oritur

eiusmodi ulcus frequẽter citra phlegmonẽ ex humore salso vel acri, q molles, humidas, calidasq; tõsillas ꝓrsus exedit: nõnunquã & ex cõtagiõis labe incipiẽti lui venereę familiare est.

Sed & columella ẽ palati extremo propendens plerunque molesta est. Laxior enim longiorq; euadens, in fauces & œsophagi caput illabitur, titillatione molesta, qua qui afficitur, hanc perpetuo uorare frustra contendit, metuitq; ne eius impetu stranguletur. Hoc uitii nascitur, quũ ea humore multo superne defluente madet atque perfunditur.

ἡ κιονὶς κεχαλασμένη

Quinetiam columella seu gurgulio interdum (at certe raro) inflammatur tumetq; cum rubore & ardore. Ac tũ in fauces illapsus maiore tædio quàm relaxatus, suffocationis metum concitat. Quũ per inflammationem illius pars ima, crassa, & rotunda, summa uero tenuis apparet, σταφυλὴ inquit Hippocrates, id est vua nominari solet.

γαργαρεὼν ἤγουν κιονὶς φλεγμαίνουσα.

At uero angina affectus est fauces, id est summas gulæ gutturisq; partes, per quas tum cibi potusq;, tum spiritus introitus est, præcludens. In hac spiratio fit difficilis, deglutire uix licet, ac proinde potus resilit in nares, dolor acerbus fauces occupat. Atq; hæc quidẽ oĩs anginæ cõmunia sunt signa, sed q̃ differẽtiis atq; causis plurimũ euariẽt. Etenim angina alia uera, alia notha est: ueræ & legitimæ q̃tuor sunt differẽtiæ. Vna quã oĩum periculosissimã censuit Hippocrates, vbi neq; in faucibus, neq; in ceruice q̄cquã apparet. Huius quippe inflãmatio penitus abstrusa, grauiora infligit symptomata, nõ sine metu p̄sentis strãgulatus. Hac sæpe uidimus sublatũ ægrotũ horis octodecim, cõstãte mẽte integrisq; sensibus. Altera est quũ interiores laryngis fauciumq; musculi manifesta phlegmone tentantur. Hæc æq; ac su-

ἡ κυνάγχη.

perior ſymptomatis ſęqua eſt, ſed minore tamẽ fit periculo, quòd manifeſto ſe proferat tumore, qui & remedia prompte admittit, & in os expurgari poteſt. Tertia fauces interiores vna cum ceruice occupat, in qua foris tumor atque rubor eſt conſpicuus, cum calore ac dolore. Symptomata huic nihilo ſunt quàm cæteris leuiora, ſed tamen ſpes ſalutis melior, quòd inflammatio foras proſiliens euocari digeriq́ꝫ poſsit. De hac ſcripſit Hippocrates, Ab angina habito ſi tumor fiat in collo, bonũ: foras enim morbus profertur. Quarta omniũ leuiſsima atque tutiſsima cenſetur, quæ non interiores fauces, ſed ſolam ceruicem eiusq́ꝫ muſculos prehendit, quorum tamen tumore interiores etiã laryngis muſculi comprimuntur, introitusq́ꝫ omnis coarctatur. Omnium cauſa eſt fluxio bilioſa aut ſanguinea, quæ è venarum iugularium ramis eo pertinentibus in has ſedes influens vel eryſipelas vel phlegmonem parit. Præter communia anginarũ ſigna memorata, adſunt præterea in his tumor rubor calor atque febris, quæ omnis veræ anginæ comes eſt aſsidua. Angina vero quæ notha nuncupatur febris eſt expers. Hæc autem fit quum pituitoſa deſtillatio in fauces ceruicisq́ꝫ muſculos decumbit: ac tum fortaſſe tumor ineſt, ſed ſine rubore, ardore & febre: quocirca inter acutos morbos habenda non eſt. Huic finitima eſt ea anginæ ſpecies, quæ nullo quidem fit proprio faucium affectu, ſed quum ceruicis vertebræ intro luxatæ, fauces ac gulæ gutturisq́ꝫ introitus premunt & arctius coanguſtant. Noſcitur hinc quòd ſignorum, quæ in aliis prodita ſunt nullum apparet, quodq́ꝫ ceruix, ponè excauatur, ęgreq́ꝫ & cum dolore inflectitur: caſus quoq́ꝫ aut ictus

antecesſit:

antecesſit: uel humor præter naturam vertebrarum vincula laxauit, vel eas ſua copia de propria ſede diſiecit.

Pulmonum morbi, ſymptomata, cauſæ ſigna. Cap. X.

PVlmonum quidem appellatione omnia etiam quę in eis ſunt vaſa, ipſamq́; aſperam arteriam notamus. Affectus autem qui eo inci dunt numerantur intemperies ſimplex, obſtructio, peripneumonia, vomica ſeu abſceſſus & tabes. In ipſa vero thoracis capacitate, humoris collectio, & ſuppuratio. Simplex intemperies maximeq́; frigida, deinde etiam ſicca gutturis arteriam exaſperans, tuſsim excitat ſiccam, qua nihil humoris expuitur, reſpiratio nem raram facit, & ad calidi aeris potusq́; deſiderium ſtimulat. Calidior vero intemperies frigidum tum aerem, tum potum expoſtulat, & reſpirationem crebram efficit: quæ validior fuerit intemperies, dolorem inferet. Atque hęc quidem omnia de intemperie inęquali audiēda ſunt. Nam quæ iam æqualis euaſit, quum veluti aſcititia quædam natura ſit, nullo peni tus dolore cruciat.

Flatus in pulmone præter naturam coarcta tur quidem, ſed admodum raro: tum autem ambientes partes diſtendit, & ſi agitetur, dolore afficit, ac interdum violenter erumpere deprehenditur.

Obſtructio autem frequens eſt magniq́; mo menti. Ea tuſsim inuehit, & oppreſsionem, & ſpirandi difficultatem, quæ tanto grauior eſt, quanto, & ipſa obſtructio maior. Huius cauſæ varię, humorum copia, lentor atque craſsities, grando, lapis & crudum tuberculum, de qui-

bus ut præcipuis affectorum pulmonum cauſis ſigillatim tradendum. Humorum copia in ſolam membranam guttur ſuccingentem deſtillatione profluens eamq; imbuens, uocem obſcurat ac raucitatem infert. Hanc etiã gutturis ſeu arteriæ aſperitas nimia parit, ſiue à fumo, ſiue à clamore, ſiue ſit à frigore contracta. At ſi deſtillatio in gutturis cauum ductumq; incidit, tuſsiculam cum quadam irritantis acrimoniæ ſenſu, ſin in pectus ac in pulmones, ueram tuſsim ex imo pectore erumpentem mouet. Hæc enim fit, quum natura uehementi ſpiritus efflatione eiuſq; erumpentis impetu, nititur quicquid acrimonia aut obſtructione moleſtum eſt, excutere: quemadmodum & quum inter bibendum edendũve, quippiam in guttur illabitur. Verumenimuero quod in pulmones deſtillat, ſi admodum tenue eſt, tuſsiendo difficile reiicitur, nã occurrentis ſpiritus uehementia repulſum atq; ſubleuatum, mox diſrumpitur relabiturq; in pulmones. Sed multo quoque difficilius expellitur ac extruditur, quod nimis craſſum lentumq; eſt: nec enim abſtergi nec dimoueri, nec ſurſum efferri ſpiritus ui facile poteſt. Quum recens eſt atque etiamnum ruit deſtillatio, eius acrimonia guttur ardet ac corraditur, frequenſq; tuſsicula fatigat, qua nihil aut tenue quiddam effertur: quum uero ea conſtitit hæſitq; pulmonibus: rarior eſt tuſsis: quę ſine gutturis ardore: craſsius quiddam ex imo ducit pectore. Quum porrò pauca leuiſq; eſt deſtillatio: leuia quoque comitantur ſymptomata: quũ uero magna grauiſq; impetu ruit: præfocans quædam ſpirandi difficultas angit: crebra: celeris & magna eſt reſpiratio: ſed qua paucus aer attrahitur, ſenſus quidam gra-

uitatis percipitur ad pectus & ad ſpinam protenſæ: quo loco pulmones membranis figuntur & hærent. Calidus autem an frigidus humor ſit qui deſtillat: ex acrimonia, ex ſiti, atque ex iis perſpiciendum quæ de deſtillationum ſignis tradita ſunt. Porro autē humor craſſus & lentus pulmonem eiuſve arteriam occupās, arida tuſsi uehementiſsime exercet, qua uix quicquam extunditur: ſpiritum difficilem reddit: inter ſpirandum ſtertorem quēdam aut ſibilum elidit, ꝙ pulmonum bronchiis pertinaciter ſit impactus, & uias coarctet ꝑ quas ſpiritus euadit: deſtillatiōis notę antecesserūt, uel à cerebro vel à uicinis ſedibus.

Hic humor quum non totus expuitur, reliquū brōchiis aut pulmonū cauis in quę ſubiit firmius inhæreſcens q̄ ut euelli poſsit, tēpore magis magisq́ craſſeſcit atq; ſicceſcit, dū ui caloris in uitreā aut etiā in gypſeā pituitā abeat. Quūq; deſtillationibus multis circuitu redeūtibus, ex unaquaq; nōnihil craſſæ huius & gypſeæ pituitæ relictū fuerit, ſenſim magna eius copia ī pulmonū fiſtulis atq; cauernis cumulata, uerū tandē fit aſthma, cui opportuni eſſe ſolēt, q deſtillatiōe atq; tuſsi frequēter tētanī, maxime uero ſenes & q anguſtis ſunt pulmonibus. Ab aſthmate fit orthopnœa q̄ difficili⁹ nec niſi recta ceruice ſpiritus ducit, qualiter & eos ſpirare dixi quos angina uehemēter p̄mit. Malo ingraueſcēte, lentus humor in grādinē concreſcit: atq; hæc tandē in ueros calculos, q̄bus interdū diſſectos pulmones cōfertos deprehendimus, aliosq; in his prædurosac ſolidos, aliòs ueteris caſei conſtantia, incipientes alios gypſeæ pituitæ duritie: omnes quidem propria cyſti obductos. Sed etiam non ita pridem uir occurrit, qui quoties exerci-

τὸ ἄσθμα.

ἡ ὀρθόπνοια

tatione incaleſcit, concitata tuſsi calculos è pulmonibus edit præduros, eoſque excreat modo hordei, modo piſi magnitudine. Bona tamen is ualetudine fruitur, præterquam ꝙ paulo difficilius reſpirat, & in medio thorace grauitatis cuiuſdam pondus percipit. Atq; hæc quidem aliis ſine dyſpnœa, aliis cum ſuſpirioſa orthopnœa obtingunt, qua qui conflictantur uehemēti anguſtia preſsi prope ſuffocantur, altoq; & ſuſpirioſo ſpiritu multum & frigidum aerem ducere contendunt, quo plurimo cor ad refrigerium indiget. Omnes ita affectos uere aſthmaticos appellamus, qui ieiuni, & in quiete, & ſereno cœlo facilius ſpirare ſolent: at quoties cauſa & materia intus condita frigido humidoue cœlo, aut etiã multa crapula humeſcens & quaſi tumens diffunditur, noua dyſpnœæ quaſi acceſsione conflictantur. Multoq; magis ſi forte recens quædã deſtillatio in arterias ueteri malo iam impeditas ingruit. Sed & ſæpe fit ut grauiore & repentino utriuſque cauſæ impetu æger prompte iuguletur, eaq; deſtillatio ab euentu catarrhus præfocans appellatur. Galenus neque à deſtillatione, neque à peripneumonia, neque à pulmonum tuberculo, neque à ſuppuratione quemquam repente ſtrãgulari poſſe exiſtimauit, ſed à ſola angina, in qua neq; in faucibus, neque in ceruice quicquam appa ret. At uero quibus iam diu & multũ pulmones infarcti erant, ut in ueteri aſthmate, multã repentinamq; deſtillationem pleroſq; iugulaſſe teſtamur.

ὠμὸν φῦμα

Crudum tuberculum pulmonum arteriis adnatum easq; obſtruens, iiſdem atq; aſthma urget ſymptomatis, diſcernitur tamen ꝙ pedetentim increuerit nulla præcurrente deſtilla-

tionis nota, quodq; difficilis respiratio insit citra stertorem. Omnis tamen uetus & contumax ex quacunque causa sit obstructio, inspiratione magna detegitur: per hanc enim sub pectore offendiculum percipitur, quod protinus tussim etiamsi diu sopita fuerit, proritat. Si iam tuberculum aut alia quæuis obstruens causa tam alte penetret, ut non asperis, sed læuibus pulmonum arteriis cordi uicinis inhærescat, non modo difficilis respiratio, uerumetiam pulsus omnino uarius & inæqualis atque intermittens, uel etiam intercisus existet: ac tum cordis palpitatio & animi quædam defectio accedet oppresso iam corde. Atque hæ omnes quidem sunt obstructorum pulmonum causæ. At tum hi, tũ eorũ arteriæ angustiores fiunt uel à natura, ut iis qui iam ab ipsa conformatione depressum obtinẽt pectus arctũq; sub hoc spatium: & qui uel natura uel pleniore uictu & otiosa uita obesiores euaserunt. De quibus Hippocrates, Qui natura admodum crassi sunt, breuiore uita fruuntur quàm qui graciles. Vtrisq; ductus omnes corporis præangusti insunt & exiles, in hisq; spiritus paucus leui occasione opprimitur, estq; uel citra humoris influxum extinctioni maxime obnoxius.

Peripneumonia pulmonum est inflammatio, alias quidem phlegmones, alias erysipelatis specie. Magna spiritus difficultas urget. malæ præter modum quasi inflammatæ rubent, oculi intumescunt. Atque si phlegmone est, sputum inquit Hippocrates, cruentum citatur, nisi admodum crudus sit morbus, præcordiorum totiusq; pectoris angustia premit: grauitas summa sternum dorsumq; cotrahit, sed tamen febris acuta non admodum urit. ἡ περιπνευμονία.

In eryſipelate uero tuſsis flauum ſputum trahit non multo permiſtum cruore, pectoris anguſtia grauitatisq; ſenſus minor, at febris flagrantiore incendio extorret. Vtraq; autẽ modo per ſe oritur, modo anginæ uel pleuritidi ſuccedit, dum è faucibus aut è latere humor repente fertur in pulmones. De hac ſcripſit Hippocrates, A morbo laterali inflammatio pulmonis, malum. Quæ non alium morbum ſubſequitur, ſed ex ſeſe primam duxit originem, fit quidem ex tenui bilioſoq; ſanguine, è dextro cordis ſinu per uenam arterialem in pulmones uehementius & abũdantius excuſſo, qui nõ modo pulmonis uenas & arterias, uerumetiam totum ipſius corpus præter modum implens atque diſtendens, coarctatur ac putreſcit & pulmonis inflammationem accẽdit, non eam quidem aliarum more collectã, ſed toto uiſcere effuſam. Rara autem admodum eſt uera peripneumonia. At uero tenuis & acris multaq; deſtillatio è cerebro confertim in pulmones illapſa, interdum ardore præter naturam incenditur æſtum ac febrem inferens: ac plerique eam affectionem peripneumoniæ nomine deſignant, in qua & tuſsi & ſpirandi difficultate & lenta febre ſenſim conficitur æger, ſine ulcere, ſine expuitione cruenta. Hæc ſi peripneumonia dicetur, ab exquiſita profecto plurimum, tum cauſa, tũ ſymptomatum magnitudine diſsidebit.

ἀπόστημα ἐν πνεύμονι

Vomica pulmonis eſt abſceſſus exiguus, & puris in pulmonis quadam parte collectio, quod membranula propriaq; cyſti arcte adeo concluditur, uix ut quicquam de ſe tetrum in cor expiret. Hæc frequens eſt in tabidis, ſed & plerũque ſine tabe fit, quum ſanguis ex aperta, rupta, aut exeſa uena in paruam quandam

pulmonis regionem ſecedens, illic putreſcit ſenſimq́ mutatur in pus, ac per ſumma ſicceſcens ſibi cyſtim efformat. Latens profectò & in primis abditum uitium, ſæpe nec laboranti nec medico notum, quo laborans ipſe nec conſueta munia intermittit, nec ſe morbo teneri putat, cauſamq́ interitus ſui neſciens intus gerit ſub pectore. Adoleſcens quidam à paulo uehementiore exercitatione, quũ acerba tuſsi nullo puncto temporis intermiſſo torqueretur, uomicam integram columbini oui magnitudine excreauit, in qua aperta pus exquiſite album & æquale deprehenſum eſt: cruenta excreatio integrum biduum perſtitit magna febre magnaq́ corporis perturbatione. At nihilominus ſeruatus is eſt atque ſanitati reſtitutus. Non pauci inopinato è uiuis horæ quadrãte erepti ſunt, in quibus diſſectis non alia mortis cauſa cõparuit, q̃ repentina uomicæ diſruptio in pulmonibus, è qua pus in cordis arcem penetrauerat ipſius uim extinguẽs atque obruens. Quũq́ ex his duo medici eſſent percelebres, attamen nec febre, nec inappetentia, nec alio ullo ſymptomate, impendentem ſibi diem uitæ ſupremum præſenſerunt. Id mihi qdem perſæpe eius loci memoriam refricauit, quo inquit Hippocrates, Quibus ſuppuratio in corpore abdita nõ innoteſcit, ea ꝓpter craſsitudinẽ uel puris uel loci delitescit. Etenĩ haud raro efficit obuoluẽtis mẽbranę dẽſitas, ut nihil tetrũ à pure in cor uitæ fontẽ inſpiret. Oĩbus tñ ſic affectis multo tꝑe anteq̃ uomica rũperet, cruẽta excreatio ꝓceſſit è pulmonibus, eaq́ cũ tuſsi: adfuitq́ ſpiritus grauis ac fętidus, corporis grauitas, pectoris leuis oppreſsio & ſpiritus difficultas, qbus tabes raro comes. Sed hęc qdẽ ſigna aliorũ quoque affectuũ cõia ſunt.

ἡ φθόη.

Tabes autem pulmonis est exulceratio, qua sensim corpus uniuersum liquescit. Hac incipiente frequens tußis molesta est, qua cruentum aliquid sine sensu doloris extunditur: hoc interdum subsistit, tußisq́ sordidū quiddam editur, deinde purulentum, tum febricula leuis adoritur, cuius nulla sit intermissio: quæ tandem hectica facta, mox à cibo aliarum more inualescit. Vlcere magis magisq́ serpente & sordescente pus excreatur, fitque quod dixit Hippocrates, A sanguinis sputo puris sputum. Hoc quum syncerū est, aquæ iniectum minime alterius ritu innatat: sed (si purū est) in imum descedit subsidetq́. Ac nihilominus quoties uel labore: uel tußis impetu, uel excandescentia vlcus puris lentore obductum refricatur, cruēta excreatio redit. Confirmato ac iam inueterascente uitio putris pulmonis portio interdum exit, & sputum carbonibus iniectum aut etiam per se graueolet, sæpe id etiam halitus contagione imprudentes labefactat: capilli defluunt, idq́ alimenti penuria: toto corpore exarefacto: & ĩualescēte febre vngues in manibus curuant̃, malæ liuescunt tetro uapore eo sublato: costarum extrema siccitate sursum conuelluntur: dum tandem corpus omne consumptū contabesiat, calorq́ natiuus exhausto pabulo intereat. Magna inter scriptores controuersia est, poßitne quis citra cruentam excreationem tabe resolui. Nonnulli post solam screationem humoris liquidi & subflaui, leui febricula correpti tabescere cœperunt, ac multo post tempore cruoris exiguum quiddam cum pure reiecerunt. Sed nō paucos etiā animaduerti tabe sensim sublatos, in quibus nihil omnino cruoris toto morbi decursu com

paruit. Atque horum quidem ratio mox proferetur. Tabis causa duplex, una quidem pulmonis uitiosa constitutio, altera humor exedens. Vitiosam constitutionem appello, non intemperiem, sed mollem, tenellam ac corruptioni paratam pulmonum substantiam, de qua alibi fuse disserui. Sic plerique iam ab ipso ortu & à parentibus latente pulmonum uitio tenentur, quo tandem omnes contabescunt, etiãsi nulla aut certe minima destillatio è cerebro aut aliunde procumbat. Qui tabida stirpe sati sunt, quasi hæreditario iure omnes necessario tabe marcescunt: hocq; malum sæpe uidimus in omnes eiusdem familiæ ordine grassari. Et qui natura pectus angustum atque depressum obtinent, hi sunt in tabem procliuiores, horumq; natura, ut inquit Hippocrates, ad phthisim uergit. Non hinc certe q pulmones angusti sint, hoc enim duntaxat in asthma deduceret, sed q ii ferè languidi adeo sint & imbecilli, ut tempore sensimq; flaccescant ac sponte corrumpantur. Ac proinde qui ab ortu uitiosos nacti sunt pulmones, alii à cruenta screatione, alii citra hanc tabidi decesserunt. Causa tabis altera acris est & exedens è capite destillatio: aut humor acer è corde in pulmones eiectus, qualis maxime autumno cumulatur, aut pus in thoracis capacitate conclusum, de quo statuit Hippocrates, Empyos, id est purulentos qui intra dies quadraginta screatu non purgantur, in tabem transire. Hæ igitur causæ valentissimos quosque pulmones sensim & sine sensu doloris exulcerant: quibus etiam accedunt quæcunque id cæca proprietate ut lepus marinus præstare possunt.

ἡ φθίσις.

τὸ ἐμπύημα.

οἱ ἔμπυοι.

Iam uero pulmonum uena, casu, labore,

αἵματος ἀναγωγή.

clamoribusve rupta: aut æstu, balneis, uini potu alimentisve calidis & multis, uel etiam suppressorum mensium (quod interdum fit) eo confluentium multitudine reserata, magnam sæpe sanguinis copiã excreatione profudit, quam nulla tabes est insequuta: ac ita affectos plerosq; uidi diu postea uitam nullo incommodo exegisse. Non enim simplici uenæ ruptione (modo reliqua pulmonis substantia integra sit) quisquam contabescat. Aut si qua illinc tabes insequitur, id sané fit ꝙ sanguis ab ulcere in pulmonum substantiam dimanet, inflammatusq; ac demũ putrescens eam labefactet.

Thoracis morbi & symptomata. Cap. XI.

ἡ πλευρῖτις.

Pleuritis phlegmone est eius membranæ quę costis subtenditur. Latus varii dolores exercent, qui tum situ, tum materia distãt. Situ quidem quod alius causam habeat inter costas & membranam quæ intus illas succingit: alius in musculis mesopleuriis: alius in musculis qui extrinsecus costis incubant. Postremus hic dolor non vtique exquisita, sed notha pleuritis est: qui vero vel in musculis mesopleuriis, uel inter hos & membranam succingentem, vel in utranque sedem incidit, ex situ uera & exqsita pleuritis est. Materia quoq; dolores hi distant, ꝙ alius à phlegmone, alius à destillatione, alius à flatu suscitetur. Fit autem phlegmone raro ex crasso, sæpius ex tenui biliosoq; sanguine qui ex uena caua cordi asidente, in eam quæ azymos nuncupatur, ac dein in tenues costarum uenas impetu quodam incurrit, ex quibus apertis aut disruptis exilit, inciditq; aut in musculos mesopleurios,

pleuritis· dria á loco á materia

aut inter coſtas & ſuccingentem membranam, illicq; collectus phlegmonen ueramq; pleuritim parit. Quum uero ſanguis in externos thoracis muſculos effuſus, idq; per ramum qui à uena caua mox ut è thorace in alam emerſit, delabitur propagaturq; in partes thoracis externas, ex materia quidem ueram, at ex ſitu notham pleuritim facit. Quanquam autem hæ phlegmone ſitu diſtant: magna tamen ſocietate connexæ ſunt: ac ſæpe interioris in externam, aut contra tranſitus eſt: quod ut in anatome docui, interiorum uenarum extrema foras emergant, & externarum ora intro ſubeant. Cauſa porrò quę ſanguinis fluxionem impetumq; mouet, aut illius ĩmoderata eſt copia, aut tenuitas, aut efferueſcentia & exagitatio ab æſtu: à balneis, ab exercitatione, ab excãdeſcẽtia, ab ictu, à ſubita refrigeratiõe, aut à potione frigida, q̃ cõcalfactũ agitatũq; ſanguinẽ varie depellit ac diſiicit. Ad has cauſas accedit lateris ĩbecillitas, qua fluxio non quidem allicitur, ſed promptius excipitur. Dolor autem pleuriticus non perpetuo vniuſmodi eſt, ſed vt ſanguis inciderit varius, & ſitu & loci amplitudine, ſic & dolor ſæpe vehementia variat: nam à tenui biliosoq; ſanguine qui phlemonem eryſipelatodem gignit, atrocior, à puro aut pituitoſo mitior. Ab his enim aut ſimplex phlegmone fit, aut quę œdematodes nuncupatur. Lateris dolor è deſtillatione contractus externas etiam partes occupat, oriturq; humore frigido è ſummo capite per ceruicem in ſcapulas & omoplatas, tandemq; in lateris externos muſculos modo priores, modo poſteriores illapſo. Hic tametſi nequaquam pleuritis eſt, perſeuerans

tamen ueram interdum pleuritim quæ etiam ſputum cruentum emolitur, accerſit, ſeu ꝙ ſenſim altius penetrans tādem ſe in meſopleurios & ſuccingentem membranam inſinuet, ſeu ꝙ illius dolor nouam fluxionem eo proritet è uenis. A flatu lateris dolor etiamnum fit admodum uehemens, quoties is inter mēbranas aut externas, aut interiores ſeſe infert, easqꝫ diſtendit diuellitqꝫ à uicinarum partiū adhæſu. Adhæc hiſce membranis uiſcerum pondere & grauitate deorſum retractis ſæpe diuturni inſunt dolores, quos ut iecoris uitio & mole fieri traditum eſt, ita & lienis occaſione diu protrahi animaduertimus. Neqꝫ prætereundum eſt ex ictu aut caſu ſæpe laterum dolores relinqui diuturnos atque contumaces, multoqꝫ magis ſi uel coſtarum luxatio uel fractura ſit inſequuta. Hæc genera iam ſignis diſcernenda ſunt. Lateris dolor quocunque pertineat ſpiritum intercipit, nec libere & magnum ſpirare ſinit, ꝙ latus atque thorax ad reſpirationem conferat motuqꝫ irritetur. Diſtant tamen ꝙ dolor à flatu ferè uagus eſt, nec diu eadem ſede perſiſtit, ſed calore & fomentis miteſcit atque etiam ſæpius diſcutitur: ortus quoque eſt à frigore, aut ab aliis cauſis flatulentis, hiſqꝫ euidentibus. Dolor ex deſtillatione pręgreſſam habet & manifeſtam cauſam: in ceruice uel ſcapula primum afflixit, deinde in latus delapſus eſt, in quo preſſu contractuqꝫ exacerbatur, fomentis non tollitur. Atque horum dolorum nulla febris comes eſt, niſi aliunde fortaſsis accerſita. Iam vero externæ atque etiam ueræ pleuritidis hæ communes notæ ſunt, febris aſsidua, reſpiratio difficilis, frequens atque parua dolor pungens atque diſtendens: tuſsis initio ſicca quæ

à flatu

à pondere hepatis et lienis

Ab ictu et à casu

nihil prorſus emollitur. At multum inter ſe diſtant, quandoquidem externæ dolor tactu preſſuq́ excãdeſcit: moleſtus eſt in latus ægrũ decubitus, in ſanum facilis: pulſus quidem frequens & inęqualis: ſed neque tenſus neque durus. Interioris, & verę pleuritidis febris aſsidua acutior eſt, quod affectæ ſedi magna inſit vicinitas cum corde: ſpiratio difficilior, frequentior & minor: dolor pungens atque diſtendens, qui ſi membrana coſtas ſuccingens parte ſuperiore inflammatur, ad iugulum, ſin inferiore ad hypocondrium pertingit: neque lateris tactu neque preſſu ingraueſcit, eſtq́ in ægrum latus decubitus quam in ſanum facilior: materia ſiquidem inter coſtas & membranam ſuccingentem collecta aduerſo decubitu propendens, membranam magis diſtendit atque diuellit, vnde dolor, dyſpnœa, atque tuſſis acerbior. Pulſus frequens & inęqualis, durus eſt atque tenſus, idq́ magis quum membrana ſuccingens, quàm quum ſoli muſculi meſopleurii inflammantur. Tuſsis interdum initio ſicca, ſed mox ferè humida, cuius deinde ſputum coloratum exiſtit. Primum enim liquidum & album reiicitur, quum è ſolo pulmone pituita, nondum autem ex affecto latere quicquam excidit: deinde flauum, quũ ſanies quædam tenuis illabitur: poſtea rubrũ ac uere cruentum, quum iam patentiore uia ſanguis purus emanat: hinc purulentum inſequitur maturata phlegmone. Hæc autem omnia ex affecto latere per ſuccingentem membranam vel pertuſam, vel exeſam, vel quouis modo rariorem factam excidunt effunduntur q́ thoracis capacitatem. Etenim dum expirando thorax deprimitur, ac multo magis dum in tuſsi vehementer comprimitur: hu-

morē q in capacitate eſt cogit reiicitq́; in aſperas pulmonum arterias: in quas facile recipitur quòd earum ora cartilaginea & ſemper patentia deſinant in extremum pulmonis tenuiſsima membrana obducti. Ex his ſenſim in maiores ſubeunt, dum tandem frequente tuſsi in eam quæ gutturis eſt arteriam, ac tandem foras exigantur. Hæc thoracis vitia ſunt, quorum hoc loco meminiſſe oportuit, Nam vulnera contuſiones, vlcera, abſceſſus, eryſipelata & quæcunque foras erumpentia vel dolorem inferunt, vel reſpirationem interpellāt, ſeipſis conſpicua ſunt & ad aliam contemplationem pertinent.

Diaphragmatis vitia non alia ſymptomata infligunt, quàm quæ interiora thoracis obſidere diximus, atque iiſdem ferè ſignis præterquam doloris ſitu ſe produnt. Tumores duros diaphragmatis radici infixos nonnunquā deprehendi, qui ſenſim tabe laborantes conſumpſerunt, citra vllam delirii ſpeciem.

τὸ ἐμπύημα.

Suppuratio eſt puris in thoracis capacitatem collectio, in cuius illuuie pulmo totus immergitur. Eo autem confluxit vel ex angina, vel ex peripneumonia, vel qđ frequentius cō tingit, ex pleuritide. His enim tuſsi non bene expurgatis, abſceſſus exoritur, è quo tandem rupto, pus ſæpe vniuerſum in thoracis capacitatem influit: eoq́; etiam diu poſtea è ſordido vlcere ſtillat, dum tandem ingens ac penè ſuffocans copia cumuletur. Interdum ex abſceſſu pus ſurſum in os irrumpit expuiturq́; ac tum ſuppurationis periculo liberat. Eſt quidē ſuppuratio omnis puris, tum confectio, tum collectio, quacunque parte ſit corporis: propriè ea eſt quæ vel thoracis vel abdominis ſpacio fit. In alia vero quauis corpori par-

te,ſi maiuſcula eſt,abſceſſus:ſin minor, vomica nuncupetur. His autem notis ſuppuratio deprehendit. Ex pręgreſſa angina,aut ex peripneumonia, aut ex pleuritide vehementi nihil penè laborans expuit. Pulmonis grauitas,aut faucium aut lateris dolor, ſimulq; febris vehementia ſubito remiſſa eſt: nouum grauitatis ſenſum in imo thoracis ad diaphragma ſurrectus æger percipit: decumbens vero aut in alterutrū latus ſe conuoluens, tranſfluere quiddam & fluctuare: tuſsis valida perſeuerat, ſed ſicca & qua nihil aut minimum reiicitur:febricula, perpetua, languida, inordinata ac vere hectica: perſeuerans enim ſuppuratio phthiſim accerſit. Quoniam autem thoracis capacitas diſſepto(qđ mediaſtinū appellant) media dirimitur, neque dextri lateris cum ſiniſtro vlla ſocietas eſt, contingit quidem vt alias ſuppuratio alterutrum duntaxat latus, alias vtrumque occupet, quòd magna eſt obſeruatione dignum. Ab angina & â peripneumonia ſuppuratio in vtrumque ferè capacitatis latus influit: â pleuritide in alterutrum duntaxat, in id quippe quod dolore vexatum eſt. Latus porrò in quo vno ſuppuratio conditur, hinc noſces quòd & grauius & calidius exiſtit. Decumbens æger in latus ſanum onus ſentit pectori incumbere, quod & anguſtia vehementer premit & tuſsim exaſperat. In latus ægrum decubitus hæc omnia mitigat, pure nimirum in coſtas recumbente.

Suppurationi affine interdum malū eſt, in quo magna thoracis capacitas,ſeroſo, pituitoſo, eoq; tenui humore ſcatet, q aut è cerebro p aſperā arteriā & pulmones tenuitate ſua affatim irruens, aut è reliquo corpore, aut etiā ex abdn̄is capacitate(qđ ſępe in hydropicis aiad-

verſum eſt) cæcis ductibus redundans eo penetrauit. Tum ſuppurationis ſigna atque ſymptomata inſunt, niſi quòd neque febris affligit, neque ſuppurationis efficientes cauſæ prę ceſſerunt. Ea proinde affectio, non ſuppuratio ſed ſuppurationi finitima eſt. Hactenus morbos omnes attigi, qui pulmones, thoracem, omnesq; reſpirationis partes infeſtare ſolent. Iam vero præcipua eorum ſymptomata perſequamur.

Spiritalium partium ſymptomata, quibus maxime laborantes vindicari expetunt, hæc numerantur: vocis læſio, dyſpnœa, tuſsis & ſputum cruentum. Vocis inſtrumenta ſunt, guttur, larynx, muſculi & nerui eo inſerti: quẽadmodum loquelæ organa ſunt, lingua, labra, dentes, palatum, gurgulio atque nares. Itaque affectis aut muſculis qui laryngem claudunt aperiuntve: aut neruis recurrentibus, qui è ſexta ſunt coniugatione: aut cerebri parte à qua hi prodeunt offenſa, vel animal obmuteſcit, vel obſcuram vocem, vel exilem edit. Raucesſit vero quum gutturis ſuccingens interior membrana humore multo, vt per graues deſtillationes madeſcit, & quũ ingenti clamore exaſperatur. Vicinarum quoque partium affectiones vt gulæ, œſophagi, ceruicis & luxatæ ſpinæ officiunt voci. Prætere vero & quicunque affectus reſpirationi obſunt, quòd citra reſpirationem vox libere elidi non poſsit.

Δύσπνοια.

Difficilis ſpiratio multiplex: magna qua plurimus ſpiritus trahitur, hęc ingentem calorem ſine obſtructione ſubeſſe denunciat, vel in corde vt per febres, vel in pulmone, vt in peripneumonia: eadem ſimul frequens eſt, & ſpiritus calidus ac feruens ab ore & naribus efflatur.

efflatur. Magna aliter respiratio qua thorax & scapulæ plurimum attolluntur, meatuum angustiam ostendit, uel ab angina, uel à multa destillatione pulmonis arterias opplente, uel à tuberculo duro pulmonis, uel à suppuratione. Parua & frequens respiratio aut imbecillitatis uirium est index, aut doloris atque impedimenti, quod uel pulmonibus insidet, ut in peripneumonia, uel thoraci, ut in pleuritide, uel diaphragmati, ut quum uentriculi iecoris, aut lienis mole premitur, uel musculis abdominis qui omnes respirationi subseruiunt.

Tussis expiratio est ualida qua quicquid spirandi instrumentis molestum est excutere natura contendit. Instrumenta autem ea sunt, fauces, aspera arteria, pulmones interioraque thoracis. His interdū molesti sunt humores præter naturam illapsi, qui ferè humidam tussim excitāt, interdum & alii affectus, ut refrigeratio, exulceratio, tuberculum, quorum materia expelli minime potest, fitque ab his arida tussis. Quanam autem in parte hæreat affectus, tussiendi ratio ac modus ostendet. E palato & è faucibus quicquid infestum est screatu eruitur: ex arteria uero tussicula, illicque titillatio ac sępe proritans ardor percipitur: è pulmonibus ualida tussi. Quæ porro tussis quibusdā interuallis, ut bis terve anno affligit, ex irruente destillatione proficiscitur: quæ uero continenter nullaque aut minima intermissione fatigat, aut uitiosam pulmonum affectionem, aut obstructionem ueterem, aut aliam stabilem intus causam habet. Βήξ.

Succedit his malis cruenta expuitio, per quam è locis admodum uariis sanguis exit, αἱμοπτόησις.

quos tamen peculiaribus notis internoſcere licet. Qui enim expuitur ſanguis ſi è gula aut è uentriculo eſt, uomitione: ſi e gingiuis, lingua & palato, expuitione ſimplici: ſi è faucibus & gurgulione, ſcreatu: ſi ex gutture, tuſsicula: ſi ex pulmone & thorace tuſſi reiicitur. Et qui tuſsi, ſi tenuis, floridus ac ſpumoſus, atque ſine ſenſu doloris effertur, ex pulmone eſt: ſin uero craſſus, grumoſus ac nigricans, ſimulq; pars quædam thoracis dolitet, è thorace. Per omnes autem expuitiones cruētas etiam atque etiam animaduertendum, num ſanguis nuper fluxerit è naribus: illinc ſi quidem ſæpe in fauces relabitur, interdum in pulmones aut in uentriculum, ſed qui poſtea grumoſus euadat atque concreſcat.

Cordis affectus. Cap. XII.

COr morbi omne genus obſidet, maxime uero ſimplex intemperies, phlegmone, eryſipelas, omniſq; præter naturam tumor, ulcus quoque ac vulnus: ſed hæc ſanè rarius. Crebrius autem atque proprie uenenatus humor: qui tota ſubſtantia eſt infenſus uitali robori. Intemperies omnis uires diſſoluit, corpuſq; languidum reddit, ꝙ ſub hac uitalis calor ac ſpiritus laboret, cuius affectus & offenſa in omne corpus redundat. Calidæ intemperiei ſigna ſunt, pulſus frequens & uelox ac interdum magnus: ſimilis quoque reſpiratio, febris plerunque comes, & expiratio calida. Frigidę intemperiei contraria adſunt omnia. Humidæ pulſus plenus eſt, mollis & languidus. Siccæ exilis: tenſus ac durus. Cordis autem intemperies quę iam multum increuerit:

manifeſte partibus quoque ſimilaribus inuritur, quæ principi cõſentientes ſupramodum incaleſcunt uel inareſcunt, uel frigeſcunt, uel multo humore madent, dum pedetentim mors obrepat. Reliquos cordis affectus incipientes quidem noſſe difficillimum, inualeſcẽtes vero facile, qui & antequam conſpicui ſint, ſyncopas magnas frequentesq; inferunt, quibus ferè repẽtina mors comes aſsiſtit, fitq; quod ab Hippocrate lìteris prodìtum eſt, Qui ſæpe & uehementer ſine cauſa manifeſta deficiunt, ii derepente moriuntur. Vulnera cordi inflicta, quæ non alte in uentriculos penetrant, non protinus interimunt: & in quodam qui ſenſim contabeſcens & liqueſcens de medio tandem ſublatus eſt, tria ulcera in corde reperì non parum caua & ſordida, multo ante iam tempore contracta.

Quæ hinc præcipue naſcuntur ſymptomata ſunt, ſyncope & cordis palpitatio. Syncope præceps eſt uirium lapſus. In hac pulſus aut nullus eſt, aut extreme rarus & obſcurus, corporis ſumma frigent, tempora, ceruix & thorax frigido ſudore madent, facies pallet, totumq; corpus quaſi eneruatum iacet, mens omniſq; ſenſus deficit. Syncopen autem inferunt cordis affectus omnes, præter ſimplicem intemperiem, ſæua animi pathemata, ut tìmor grauis, uoluptas maxima, interdum & mœſtitia fortis. Dolor atrox, labor, inedia, uacuatìo ĩmodica & q̃cũq; calorẽ natiuum ſpiritusq; diſſoluũt atq; diripìunt. Omnis uero quæ in os uentriculi (q̃d eximii ſenſus eſt & cordi uicinum in primiſq; cõſentiẽs) inciderit grauis offenſa, in eam ſyncopẽ coniicit, quam ſtomachicam uocitant. Idem præſtat & inflammatio, & eryſipelas, & à bile

συγκοπή.

compunctio, & uenenatus humor, ſiue illic inhæreſcit, ſiue in crure, uel in bubone, uel in utero, uel in inteſtinis, uel in quouis uiſcere concluſus, tetrum de ſe uaporem in os ipſum uentriculi aut in cor eructat exhalatq;.

καρδίας παλμός.

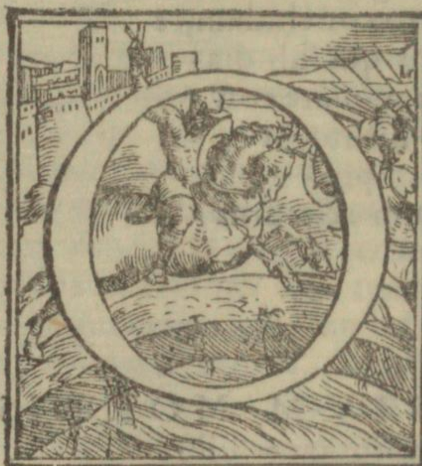
Cordis palpitatio immoderata eſt concuſſio uehementi diaſtole atque ſyſtole moleſta. Huius tanta uis eſt ut ſæpe ſit animaduerſa thoracis uicinas coſtas effregiſſe. Sæpe & eas quæ ſupra mammam ſunt, de propria ſede depuliſſe: ſæpe etiam arteriam foras dilataſſe in aneuriſma contracti pugni magnitudine, in quo & tactu & uiſu conſpicua erat pulſatio. Ita quidem affecto corde arteriæ omnes uehementius pulſant, ac interdum dilatantur, præcipue uero quæ ſupra iugulum ſunt. Nonnunquam ac præſertim in quiete intermittit hoc ſymptoma, ſed uehementer exaſperatur immodica exercitatione, æſtu, balneis, uenere, crapula, meraciore uino & excandeſcentia. Huius cauſam omnem ueteres uel in ſanguinis exuperantiam retulerunt, uel in humorem copioſiorem pericardio infixum. Cæterum in iis quos modo exẽpli gratia recenſui, palpitationem peperit retorrida bilis, quæ alias ſponte uacuari conſueuerat, in arterias effuſa. Hanc in duobus q à ualida pilæ exercitatione repentina morte ſublati ſunt, illic deprehendimus in tophi nigri ſpeciem concreuiſſe. In cæteris uero cauſam animaduertimus bilem eſſe peraſſatam, interdum in præcordiis, ſæpius in liene congeſtam. Quamobrem in hoc ſymptoma plurimum propenſi ſunt qui hypochondriaca melancholia laborant, & quibus lien bilis atræ copia turgeſcit. In his etiam circa lienem & pancreas conſpicua & moleſta percipitur

arteriæ palpitatio: ex eoq; loco per arterias quibus multis lien perfusus est, teter aterq; uapor prompte in cor uicinum subit, cuius ui & malignitate irritatum, uehementiori pulsatione nititur quod noxium est excutere: haud secus atque cerebrum in epilepsia. Ne quam autem confusionis obscuritatem pariat longior ac male distincta rerum productio, partium quæ supra diaphragma sunt morbos hoc libro concludam, reliquos qui sub diaphragmate consistunt, in proximum relaturus.

DE PARTIVM MORBIS
& Symptomatis Libri
quinti, Finis.

DE PARTIVM QVAE SVB DIAPHRAGMATE SVNT MORBIS, LIBER SEXTVS.

Oeſophagi & oris uentriculi affectus, cauſæ & ſigna. Cap. I.

Eſophagus cibi potuſq; uia raro morbis tẽtatur, quod in eo nihil quod ꝑlabitur diutius moretur aut tardet. At interdum vel intemperies, uel tumor aliq̃s pręter naturam obſtruens, isq; modo frigidus, modo inflammationis particeps, nonnunquam & ulcus male afficit. His omnibus deuorandi actio præpeditur, ſed quodam diſcrimine. Quum ſimplex eſt intemperies eſculenta potulentaq; tarde delabuntur, toto œſophago æquabiliter affecto ſine vllo anguſtiæ doloriſve ſenſu: quod iis etiam commune eſt, qui nauſea faſtidioq; cibi uix deuorare queunt. Verum ſi ſcirrhus aliuſve præter naturam tumor durus ac frigidus œſophagi uiam intercludat, ſiue is in œſophago, ſiue in ceruice extuberet, difficilis quoque ac tardus tranſitus eſt, ſed cum partis cuiuſdam anguſtia. Quum uero phlegmone inhæreſcit, præter

uorandi tarditatem & loci anguſtiam, dolor quoque lancinans excruciat, cum calore, ſiti magna & febre. Hinc tempore pus uel ſcreatu, uel uomitione exit. Vlcus tandem his accedit, à quo dolor in affecta parte acerbior euadit, qui mirum in modum exacuitur ſi uel acre, uel ſalſum, uel acidum, uel acerbum quippiam uoretur. Omnis porro œſophagi dolor in dorſi ſpinam incumbit, in quam gula quoque reclinat & adhæreſcit.

Similibus quoque affectibus os uentriculi tentatur, quos & iiſdem licet notis deprehendere: præterea uero & mentis alienatione ob eos neruos quos è ſexta cerebri coniugatione ſuſcipit. Mulierem uidi grauidam, cui tuberculo duro eoq; ingenti ita os uentriculi obturrabatur, ut quicquid indebatur attacto uentriculi ore mox remearet atque redderetur. Sic aſtantium omnium iudicio nihil cibi potusve bimeſtri uel conatu maximo ea uorauit. Tandem morbo: deſipientia febreq; confecta deceſsit edito partu quem uitæ ſuperſtitem reliquit. στομάχου πάθη.

Ventriculi morbi, cauſæ & ſigna. Cap. II.

IN uentriculi morbis numerantur intemperies, tum ſimplex, tum quæ humoris particeps eſt: inflammatio hunc raro exercet, rarius abſceſſus, aliquando tamen ulcus. Quum intemperies calidior eſt, ſitis eſt diuturna, quæ expleri nequit: cibi potusq; frigidi appetẽtia eiusq; facilis concoctio: frigidis tum ſumptis, tum admotis uentriculus iuuatur recreaturq; : meraco uino & quouis po-

tu ciboq; calido offenditur ac plurimum exæſtuat editq; ructus nidoroſos. Quòd ſi humor præterea calidus bilioſusq; redundat, his inſuper notis accedit nauſea, oris amaror, cibi faſtidium, & roſionis cuiuſdam ſenſus. Frigidam uentriculi intemperiem teſtantur, ſitis nulla, cibi potusq; calidi deſiderium, tarda cõcoctio, frigidis tum ſumptis, tum admotis offenſio, horror, perfrigeratio, & ructus acidus. Atque ſi humor craſſus frigidusq; qualis pituitoſus inhæreſcit, grauitatis cuiuſdam ſenſus uentriculum premit, ſine ipſius demorſu, ſine oris amarore, adhæc nauſea, languor atq; diſſolutio. Humidum uẽtriculum delectat ac firmiorem reddit cibi ſolidioris ſicciq; uſus: at immoderati potus humidiorisq; cibi copia hunc ita obtundit, ut quaſi diſſolutus langueſcat: atque ſi pariter humor aquoſus multus innatat, aut uentriculi tunicis impactus eſt, ſaliua multa in os exurgit, quæ frequentem ex-

πτυελισμὸς puitionem ſine tuſsi promouet. Vẽtriculi ſiccitatem comitatur potus humidiorisq; cibi appetentia uſusq; facilis ac iucundus, ſolidioris ſiccioriſq; cibi tedium difficilisq; concoctio, ſed nulla eroſio, nulla grauitas, nulla deniq; nauſea aut uomitio.

Inflammatio autem quæ in uentriculi ſubſtantiam inuadit, originem habet è ſanguine per uenas quibus alitur è portis iecoris deriuatas, immoderatius inter illius membranas effuſo. Ingens ex partium diuulſione dolor excitatur atque tumor, atque is contactu maxime, interdum & uiſu conſpicuus. Hic putreſcente ſanguine uehementer lancinat, ꝙ pars affecta eximio ſenſu prædita ſit: febris ardentiſsima, magna corporis iactatio & inquietudo, ſitis inexpleta: aſsidua ingeſtorum aut

uomitio aut deiectio, niſi quum forte eius oſculum aut pylorus obſidetur, his quippe coarctatis nihil elabitur: animi frequens exolutio: uigiliæ & plerunque deliria. Huic plurimum affinis eſt inflammatio quæ uel ſummũ iecoris lobum quo uentriculus obtegitur: uel incumbentem illi abdominis regionem occupat. Tumor enim prominens & circumſcriptus cum dolore in uentriculi ſitu ineſt: & febris & ſitis & reliquarum notarum plurimæ, ut proinde uel experientiſsimos medicos interdum fallat. Diſtinguitur ſola ſymptomatum uehementia & pernicie: quandoquidem in uentriculum omnium ſæuiſsima incidunt.

Abſceſſus ſi forte inſequitur: non foras quemadmodum qui in abdomine eſt, ſed uel in ipſum abdominis ſpacium, uel in uentriculi cauum pus eructat, aut uomitu aut deiectione conſpicuum.

Vlcus ſiue ex abſceſſu derelictum eſt, ſiue ex aſſumpto cauſtico aut ſeptico medicamento, ſiue ex humore qui ſimili facultate polleat eo in ſe infigente, prorſus exitiale cenſetur: quemadmodum & omnis corruptio & labes quæ illi ex toxico aut ex uenenata potione inuritur. Dolor quidem plerunque ſubeſt, interdum tamen & ſine dolore malum clanculum ſerpit. Alui deiectio aut uomitio fatigat, quum præſertim ex aliena qualitate inducitur. Febris lenta eaq; aſsidua laborantem conficit, cum pulſu crebro ac frequenti: appetentia, concoctio omniſq; uentriculi functio languet, corpus male alitur ſenſimq; liqueſcit, dum tandem inſito calore pabuloq; deficiente uita priuetur. Atque ii quidem uentriculi morbi ſunt.

Ventriculi ſymptomata, horumq́ cauſæ. Cap. III.

OS in primis uentriculi multa ſymptomata exercent. Horum alia fiunt quatenus eximio id ſenſu præditum principibus partibus cordi ac cerebro magna affinitate cõiungitur. Illis enim conſenſu quodam ſua etiam uitia impartit, & uariis ea modis laceſsit: cor quidem animi defectione, ſyncope, dolore quem cardialgiam dixerunt: cerebrum ſopore ueterno, catalepſi, incubo, morbo comitiali, melancholia, delirio, quorum omnium rationes atque cauſæ ſupra ſatis explicatæ ſunt. Alia uero huic ut appetentiæ ſedi ſymptomata ingruunt, qualia ſunt diminuta atq; deiecta appetentia, bulimos, appetentia canina, pica, malacia, ſitis.

ἀνορεξία καὶ ἀποσιτία.

Imminuitur aut omnino proſternitur appetentia, cibiq́; faſtidium adeſt, quum corpus uniuerſum multo luxuriat alimento, nec huius quicquam partes cæteræ ſugunt è uentriculo. Hic enim utili multo humore perfuſus alium reſpuit. Idem quoque obtingit quum os uentriculi pingui adipe, aut per morbos humore lento aut aliter uitioſo obtunditur. Sæpe quidem fit ut quum cibi faſtidium eſt, guſtus nihilominus (ut qui in lingua conſiſtat) integer permaneat & recte diiudicet.

βούλιμος.

Bulimos autẽ id eſt uehemens fames magnam conſequitur inanitionem & alimenti penuriam ex inediis: quandoquidem exhauſto pabulo pars uentriculi ſumma exquiſite ſentiens efflagitat quod eſt ſibi neceſſarium. Eſt enim fames ex penurię ſenſu orta cibi appetentia.

κυνώδης ὄρεξις.

Canina quoque uocata appetentia

modo ab eisdem fit causis, modo ab humore frigido & acido, osculo uentris impacto: qui adstrictione alimenta in uentriculi fundum compellens, famem accersit.

Pica uero & malacia qbus uitiosi alieniq; cibi, ut terra, caro cruda, carbones: fructus acidi & acerbi expetuntur: grauidas sæpe mulieres infestant: nonnunquam & uiros. Tanta malaciæ uis est ut uir quidam nobilis edédæ calcis uiuæ desiderio iamdiu pressus: illam tandem pugni magnitudine uorauerit: sitq; omnino recreatus: nulla uentriculi: nulla uiscerum offensione. Fit autem quoties oris uẽtriculi tunicæ uitioso quodam humore uel excremento oblitæ sunt, cuius longa consuetudine similia etiam uitiosa expetuntur: quanquam quum ingens & morbosum iam omnino uitium inest: contrariorũ appetitus urget. κίττα καὶ μαλακία.

Sitis demum est frigidi humidiq; potus appentia. Hæc nulla prorsus est, quum os uentriculi humore dulci, frigido multoq; perfunditur: immoderata quum id ipsum quasi humore prorsus exhaustum inaruit, idq; uel potus penuria, uel magna corporis dissolutione ab æstu & balneis: aut quum illius tunicæ uel humore salso, uel calido & acri imbutæ sunt, ut ex salsorum ciborum & condimentorum esu, ex meracioris uini potu, maximeq; per febres ardentes. σφοδρὸν δίψος.

Ventriculus porrò ut cibi promptuarium est & primæ coctionis officina, aliis rursum symptomatis premitur, quæ hæc ferè sunt: cruditas, bradypepsia, uitiata cõcoctio, ructus rugitus, inflatio, singultus, nausea, uomitio tũ simplex tum cruẽta, cholera, dolor. Cruditas coctionis est priuatio, bradypepsia tarda difficilisq; concoctio. Harum causæ sola ui ἡ ἀπεψία. ἡ δυσπεψία.

& magnitudine diſtant. Eæ autem ſunt intemperies omnis, modo ſimplex modo ex humorum vitio: tumor præter naturam, omneq́; morbi genus quod ventriculi concoctionem neceſſario peruertit. Sæpe etiam iecoris lienis aut meſenterii vitia, vel integre ſani ventriculi concoctionem ſympathia quadam & affectus communicatione præpediunt. Sic hepaticis & quibus calidum iecur multa bile ſcatet, ventriculus contactu imbecillior, non tamen (quod multi prædicant) continuo frigidior euadit: quòd non omnis illius imbecillitas ex intemperie frigida procedat. Sic & melãcholicis & hypochõdriacis & qbuſcũque vẽter inferior abſceſſu aut graui humorum vitio laborat, ventriculus male concoquit ſi vitioſa illa qualitate laceſſitur. Cruditatis effectrices etiam cauſæ ſunt cibi potuſq; exuperantia, quam natiuus calor moderari nequit: aut praua illorum qualitas quæ nec ſuperari nec mitigari poteſt: aut intempeſtiuus illorum vſus, quum vel potus vel cibus nouus ingeritur priore nondum confecto: aut ſomnus breuior, aut immoderatæ vigiliæ, aut balneæ, aut exercitationes mox à cibo, quæ huius deſcenſum accelerant. Cibum vero corrumpit aut aliena ipſius qualitas: aut vitioſi humoris permiſtio: aut vtendi ordo præpoſterus, vt quum perſica mala, fraga: aliiq́; fructus horarii, cotoneis malis aliiſq́; ſolidioribus cibis poſterius eduntur.

Ructus flatuſq́; vel ſurſum erumpens, vel intus cum rugitu ſtrepituve concluſus, omnis denique ventriculi flatulenta diſtentio cruditatis ſoboles eſt atque iiſdem ex cauſis originem habet, maxime vero ex cibo flatulento, & ex immoderato, fluctuanteq́; potu:

Iecur lien mesenteriũ male affecti impediunt coctionem venti. sani

[Margin: ἡ διαφθορά.]

[Margin: ἡ ἐρυγὴ καὶ ἐμπνευμάτωσις. ὁ κλυδών.]

præsertim quum bilis flaua vel atra ventriculo substernitur, vt in hypochondriaca melancholia: tunc enim liquidi flatulentiq; cibi pars maxima concoctione calorisq; vi facessit in flatum. Quænam autem tum flatus, tum cruditatis causa præcipue subsit, ex iis notis intelligitur, quæ ventriculi demonstrant affectus.

ὀλυγμός.

Singultus conuulsiuus est ventriculi motus, quo quæ in proprium corpus impacta sunt excutere conatur. Sæpius autem ex interuallis vt & tussis repetit, dum quod molestũ est extundat. Hunc perinde atque conuulsionem vel ab inanitione vel à repletione fieri censuit Hippocrates. Ab inanitione quidem vt ab immoderato sanguinis effluuio, & ab immodica purgatione. A repletione vt pueris & iis qui crapulæ addicti sunt: vt etiam quum vel piper voratum est, vel bilis vel aliud quiduis acre & mordax in tunicas ventriculi sese penitus infixit: id quippe ventriculus interdum singultu, interdum & sternutamento, quod plerunque à singultu liberat, disiicere contendit. Hę singultus causæ tradi solent, præter quas tamen & alię grauiores existunt. Etenim sæpe vapor malignus in os ventris effusus deteriorem quàm quiuis humor acer & mordax singultum inflixit, qualem sæpissime comperimus malignis & pestilentibus febribus atque etiam iecoris inflammationi superuenire, & maxime quum spes in angusto posita est, & cor morbi malignitate obruitur. Sed & quæ extrinsecus os ventriculi premunt, singultum ingenerant. Quidã tres continuos menses singultu vexatus nullis consuetis remediis ante potuit expediri, quàm costæ extremum, quod tum primum deprehensum est contorqueri, altiusq; in ventriculum

Singultus alia causa grauior.

Casus rarus de singultu

nullo sensu doloris infigi, blande ac molliter erectum sit. Confestim namque singultus affligere desiit: qui tamen repetebat quoties costam denuo incurueſcere contigisset. In aliis dein non paucis eandem sæpe singultus causam agnoui.

ἡ ναυτία. ὁ ἔμετος:

Nausea inane est vomendi desideriũ, quo nihil eiicitur: sæpe tamen sponte nulloq; conatu aqua pellucida profluit ab ore. Vomitio autem est eorum quæ in ventriculi sunt spatio sursum facta reiectio. Hæc enim quæ in capacitate ventriculi hęrent: singultus vero quę illius tunicis penitus insederunt expurgat. Similis ē eadẽq; horũ symptomatũ causa, sed in nausea leuior, in vomitione grauior. Ea sanè est multiplex, vna ventriculi imbecillitas tantaq; dissolutio, vt neque cibum amplexarì, neque cõtinere possit. Noscitur hæc inde, quòd cibus purior nullo humore vitioso per mistus redditur. Imbecillitas porrò vel ab intemperie præsertimq; humida proficiscitur, quę & dissolutionem prænunciat: vel à lubrico & in pingui læuore quo omnia qualia sumpta sunt remeant: vel ab aliena qualitate, qualis pręsertim est venenata ac pestilens, qua afflati ferè asiduo vomunt. Altera nauseæ vomitionisq; causa est res quæuis præter naturam lacessens ventriculum ac irritans. Id autem efficit modo copia, vt copiosior ingestus cibus naturę grauis, modo acrimonia vt bilis, modo lentore vt pituita, modo aliena & externa qualitate, vt corruptus putrescensq; cibus. Hæc etiam causarum vitia nonnunquam in ventriculo gignuntur, vt quum crudior cibus permanēs in pituitam facessit, aut quum exustus vertitur in bilem, aut quum in externam alienamq; substãtiam corrũpitur. Non-

nunquam vitium ex aliis sedibus eo confluit, è iecore, liene, mensenterio & intestinis, cerebro, & vniuerso deniq; corpore per iecoris venas. Iam vero quis humor vomitionem proritet, etiam si nondum is erumpat, multis tamen ex notis dignosci potest. Ex ructu atque ex eius sapore, qui aut acidus aut nidoris æmulus, aut amarus, aut acer est: dein ex doloris ꝓprietate, q̃ nũc pũgẽs nũc grauãs est, idq; quodã vel caloris vel frigoris sensu: postremo ex eorum quę vomuntur qualitate atque substantia, maxime quidem quum noxius illis humor permiscetur: nam irritat is interdum ventriculum cogitq; cibos vomere, nec tamen dimouetur ipse, sed inconcussus subsistit ac intus remanet. An autem humor vomitionis causa in vẽtriculo genitus sit an aliunde influxerit, discernitur quòd in ventriculo genitus iamdudum eum afficit atque torquet, & in victus ratione aut ordine peccatum aliquid recens est. Qui vero è iecore, aut è liene aut aliunde confluxit, signa exhibet affectæ eius partis quæ veluti seminarium & origo mali fuerit.

Sanguis quoque interdum vomitione redditur, sed impetu longe diuerso quam in tussi, atque sanè copia maiore, quanquam visus est tussi affatim reiectus pelues implere, vena ampliore derepente rupta. Qui vomitione redit, vel cibo, vel potui, vel pituitæ permistus existit ac ferè concretus in grumos, nõ tenuis ac rubicundus, sed crassus & iam concretione nigrescens. Hunc etiam sæpe comitatur deiectio nigra, dum erumpentis ipsius portio in intestina deuoluit, quę lungo illorũ anfractu prolapsa ita nigrescit vt vel picẽ vel casię medullã rep̃sentet. Frequens p̃terea incidit animi defectio ꝙ extra venas coercit9 putrescẽsq; san αἱματηρὸς ἔμετος.

guis, perniciosa & venenata qualitate cordi sit infestus. Quisquis autem reuomitur è ventriculo prodit, in quem aut è iecore, aut è liene, aut è vicinis partibus confluxerat, idq; vel aperta vel rupta vel exesa vena, qđ ex prægressarum causarũ animaduersione discerni potest. Vomitionem cruentam nullam equidem naturalem esse puto, neque aut in plethora, aut in mensium suppressione naturam vacuandi hanc viam vnquam moliri.

ἡ χολέρα.

Cholera est bilis tũ superne tum inferne eruptio. Ea quippe vomitur pariterq; deiicitur, primum liquidior, deinde crassior atque coloratior: vt primum pallida & citrina, deinde flaua, prassina, cerulea aut etiam nigra. Affectus hic acer: ferox & in primis acutus existit, in quo stomachus & intestina mire torquentur, & flatuum copia distenduntur: sitis cruciat: pulsus celer, frequens ac ferè paruus: his & nonnunquam succedit animi defectio. Huius itaque causa bilis est, quæ tempore vel in suo folliculo, vel in iecore, vel in liene, vel circũ pãcreas, uel circũ intestina stomachũq; cumulat, quumque supra modum aucta naturæ grauis & insensa esse cœperit, huc illucq; impellitur ac diffluit, vt etiam ea perculsi toxicum sese bibisse putent.

ἡ περιωδυνία.

Ventriculum porrò dolor exercet plerunque, immanis, cuius causa aut flatus est in illius capacitate coarctatus nimiopere distendens haud secus atque in colico dolore: aut humor cibusve acer & mordax tunicis impactus: aut tumor præter naturam, aut vlcus. Intemperies vero sola dolorem vix infligit. Indolescit & nonnunquam ventriculus in cubantium viscerum tumore: aut humorum decumbentium copia: atque hic etiam dolor

contactu

contactu pressuq; exacuitur. Causæ his notis intern oscendæ quas in aliis iam sæpe recésui.

Iecoris morbi, causæ, & signa. Cap. IIII.

IEcur compluribus uariisq; patet affectibus. Hi autem sunt intemperies tum simplex tū ex humorum uitio, substantiæ corruptela, obstructio, scirrhus, inflammatio, abscessus, ulcus. Quū simplex intemperies calidior quacunque ex causa contracta est, cibi maximeq; carnis fastidium inest, ac nihilominus inedia plurimum incommodat: sitis quoque uehemens: corpus uniuersum maximeq; manuum palmæ & plantę pedum calent, atque si siccitas comes est arescunt, madent uero si ea simul humida sit. Ex intemperie frigida cibi cupiditas maior: sitis nulla, præsertim si ea pariter humida sit. Simplex uero nulla intemperies diu sola consistere potest, quin breui post tempore humoris uitium accersat. Quæcunque enim uis siue alimenti, siue aeris, siue alterius cuiuslibet causæ, iecoris, eadem multo facilius humorum temperiem immutat, eosq; sui similes reddit. Imo etiam si ab ortu iecur κακοχυμία intemperatum est quum gignendorum humorum præcipua sit officina, quacunque id cōstitutione fuerit, eadem quoque humores afficiet: ac impense calidū, calidos biliososq; multiplicabit: frigidum uero frigidos atque pituitosos. Itaque calidior intemperies tū eos humores qui per mesenterii uenas feruntur, tum quos iecur in se cōtinet & in omne corpus distribuit, extorret. Frigidior uero crassos, lentos, crudos pituitososq; reddit: siccior densos, siccos atq; terrenos: humidior tenues & aquosos. Sic humorum uitio & exuperan-

cta ſępe iecur ſcatet & premitur. Signa uero calidioris humoris exuperãtis ſunt, bilis aut uomitione, aut deiectione prorumpẽs, primum quidem tenuis ac pallida, deinde craſſa uere flaua ac fœtida: oris amaror, cibi faſtidium, ſitis uehemens & plerunque febris eaq; aut intermittens tertiana, aut errabunda, aut certe lenta, qua omnino langueſcit corpus paulatimq; exareſcit. Frigidioris tum iecoris tũ exuperantis in eo humoris ſigna ſunt, nec frequens, nec multa, nec multum colorata nec fœtida alui deiectio: deinde cibi appetentia, nulla ſitis, nulla febris, nulla denique corporis extenuatio.

οὐσίας διαφθορά.

Subſtantiæ corruptela non minus iecur quàm pulmo contaminari ſolet, qua laborans ſenſim languore contabeſcit. Ea fit ex omni humore, frequentius autem ex bilioſa ſanie per iecoris ſubſtantiam effuſa, quæ ſenſim lenteq; putreſcens, ipſam pariter iecoris ſubſtantiam labefactat atque corrumpit. Eiuſmodi autem ab alimentorum uitio contrahitur, quæ aut corrupta ſunt, aut ſeptica ui pollent.

vinũ merum corrumpit hepar

Vinum quoque generoſum & meracius longo ac liberaliore uſu in idem uitium præcipitat, non ſolum ꝙ uiſcus hoc calefaciat & deſiccet (ita enim in ſcirrhum duntaxat deducit) ſed ꝙ putridum quendam lentorẽ ſaniẽq; exaggeret. Sic affectis quoniam malũ ſenſim ac pedetentim ſerpit, uirium robur diu infractum perſiſtit, ut etiam obire illi poſsint conſueta munia: febris initio nulla atque etiam procedente malo admodum lenta ineſt: ſitis quoque nõ acrius urget, ꝙ iam caloris ardor deferbuerit, & nullus ferè in hypochondrio tumor ſubſit. Hinc tamen uitium deprehenditur, ꝙ uini optimi eiuſq; meracioris ſum-

mum ineſt deſiderium, perinde atque iis qui pulmonum corruptela contabeſcunt. Sic ſæpe illecebris blanditur hoſtis infenſiſsimus, & ſui amantiſsimis clam iugulum petit. Eduliorum maximeq́ carnis ingens faſtidium, ut etiã eius calentis uapor odorq́ grauis ſit cieatq́ nauſeam. Halitus ex putrida illuuie teter admodum & fœtidus expiratur, multoq́ magis quàm in tabe frequens animi languor & defectio, principio quidem leuis, deinde ſudore frigido erumpente grauior & periculoſior: quibus tandem crebro uiolenterq́ preſſus æger ſuccumbit.

Hos iecoris affectus proxime conſequitur imbecillitas, qua qui tenentur proprie hepatici dici ſolent. Vt enim vniuſcuiuſque partis integritas & temperies tum ipſius tum facultatis robur tuetur, ita intemperies & ſubſtantiæ corruptela ipſis inuehunt imbecillitatem. Itaque ſi iecoris attrahendi facultas infirma ſit, liquida defluunt ab aluo cremoris ſpecie, etiãſi nulla uentriculi offenſa, nullaq́ meſenterii ſit obſtructio. Si retinendi uis languet, aluus interdũ (ſed admodũ raro) liqda & ſanioſa reddit carnis loturæ recens mactatæ ſimilia. Sæpius etiam quũ hæc imbecillitas increuit, ſanguis ſpõte ꝓfluit e uenis, idq́ vel ꝑ nares, uel ꝑ uterũ: uel per hęmorrhoidas, uel per ſputa. Sed & interdũ ſanguinem aĩaduerti ab extremis venis q̃ in cutẽ deſinũt multis è locis effundi, qui nullo ardore liueſcebãt. Si uis ſanguifica ĩbecilla eſt, cruditates fiunt, quibus primũ pedes, deinde & cæteræ partes intumeſcũt: ut iis q̊ à morbo graui cõualeſcunt, necnon hydropicis, ſcirrhoſis, ictericis aliisq́ hepaticis. Etenim uenę iecori male affecto vtpote ſuæ origini cõdoleſcunt & conſentiũt, ut & nerui cerebro.

ἥπατος ἀτονία.

ἔμφραξις.

Obstructio iecori admodum familiaris est, nullumq; uiscus hoc æq; uitio tentatur, quôd uena è portis per iecoris substantiam in ramos tenuissimos dissipata obliteretur, hucq; alii nō minus tenues è caua uena conueniāt, per quos omne debet alimentum traduci & exportari. Hæc apertas præ se fert notas: nam grauitas & distentio cum obtuso dolore dextro insidet hypochondrio, tum præcipue manifesta, quum quis mox à cibo exercitationē subit. Ea tamē sine tumore sine febre est. Obstructionis causæ sunt, humor crassus, aut lentus, aut multus. Talis interdum è cerebro procūbit in uentriculum, qui deinde præterfluens sensim in tenues iecoris uenas cum alimento penetrat easq; obstruit. Ferè tamen ex alimentis crassis, uiscosis multisq; fit obstructio, quum aut balneis, aut motu uehementiore mox à cibo in tenues uenas uel rapiuntur uel impelluntur: nonnunquam & bilis flaua in iecore præter naturam diutius coercita, nec tempestiue expurgata mire crassescit, grauesq; & admodum periculosas iecoris obstructiones inducit, ut quæ (ceu mox ostendemus) interdum etiam in cysti lapidescat.

σκίρρος.

Scirrhus tumor est præter naturam durus ac renitens, doloris expers, nisi forte quū pars affecta durius premitur. Tactus hunc deprehendit, præsertim si gracile & adipis expers est abdomen: idq; facilius erecto uel in dextrum latus inclinato ægro, quàm decumbente supino, tum quippe non nisi pressu animaduerti potest. Hic iecoris situ & figura circumscribitur: ægro præterea facilis est decubitus dexter, sinister uero grauis, ꝙ moles quædam uelut suffocans in uentriculum & præcordia incumbat. Ex contumaci & inueterata ob-

ſtructione ferè ſemper, raro uel potius nunquam ex inflammatione originem trahit, ꝙ in uiſcere natura calido & humido omnis inflãmatio in perniciosum abſceſſum deſinat. Humor igitur obſtructionis author, primum quidem tenues iecoris uenas implet & infarcit, auctus deinde hinc etiam in omnem uiſceris ſubſtantiam redundat, & eam perinde atq; uenas obſtruit: ꝙ ſi rurſum multo plenior cumuletur, iecur in amplam molem diſtendit: tumq; uiſcus turgidum ac tumēs apparet. Tépore humor ſicceſcit & ui caloris tenui parte diſsipata, reliquus totus obdureſcit: cuius per miſtione iecoris ſubſtantia labefactatur uerusq; tandem ſcirrhus emergit. Hic a ſimplici tumore diſtat, ꝙ non niſi longo dierum numero, ſimplex uero breui etiam procreetur. Vt autem peccans & efficiens humor, modo pituitoſus, modo bilioſus eſt: ita & ſcirrhi prodeunt uarii, quos accurate diſcernere expedit: quandoquidem & uehementia & impendente periculo plurimum diſsident. Illum cauſæ anteceſſerunt quæ craſſum pituitoſumq; ſuccum coaceruant, hunc uero quæ bilioſum: in illo dominantis pituitæ refrigeratiq; iecoris, in hoc bilis exuperantis concalefactiq; iecoris ſigna elucent: hic ferè ictero ſuccedit & lentam febrem comitem habet, ille nequaquam: hic unus in eum hydropem præcipitat qui aſcites appellatur, ille citra ullum incommodi genus diu perſiſtit, aut duntaxat cachexiã leucophlegmatiamu e infert.

Magnus etiam plerunque tumor iecur ſine ſcirrho diſtendit, qui iiſdem ſe profert notis atque ſcirrhus, niſi ꝙ minus renititur & breuiori tempore genitus eſt. Hic ferè in iecoris ambientes membranas effunditur hasq;

ὄγκος ἄνευ σκίρρου.

prorſus obſidet. Contactu obſeruandus: etenim plerunque tantus apparet, ut vniuerſum hypochondrium repleat, neque coſtarũ extrema percipi, neq; ſub hæc digiti infigi poſsint, neque iecoris ulla figura ſit aut circũſcriptio. Oritur interdum à flatu aut a tenui cruditate, quam uel immoderata frigidæ potio, uel intempeſtiuus fructuum eſus, uel crapula ſatietaſq; nimia peperit: & hic quidem non grauitatis, ſed tenſionis ſenſum infert, & breuiori tempore contrahitur. Interdum uero ab humore craſſo & lento, alias bilioſo, alias pituitoſo, quem ualidum iecur à ſe excutiens in proprias ambientes membranas depoſuit. Hic magis renititur, & ſua mole premit, atque etiam multo tempore congeritur, nec niſi multo diſcuti poteſt.

Eſt pręterea & in hypochõdrio tumor alius muſculis abdominis inſertus. Hic admodum rarus eſt & inſolens, qui non preſſu, ſed leni blandoq; tactu, ac ſæpe viſu percipi debet, foras enim prominet. Figuram quoque oblongã habet, q̃lis eſt recti in abdomine muſculi.

Hepatis, eſt iecoris inflammatio, qua ſanguis illius parte quadam pręter naturam collectus incéditur. Fit autem dum ſanguis ipſe vel exuperantia vel tenuitate, vel feruore & acrimonia, vel externarum cauſarum impulſu, è venis immoderatius prorumpens, in viſceris corpus copioſior ſecedit. Tũ extra propria uaſa putreſcit & inflammatur, ſimulq; imbutam carnoſam partis ſubſtantiam labefactat atque corrumpit: hinc plerumque ſinus excauatur. Primum igitur ſanguis vertitur in putridam ſaniem, ac tum inflammatio eſt: ſanies deinde caloris natiui beneficio in pus abit: ea ipſa puris collectio abſceſſus dicitur.

Erumpente demum pure vlcus manet cauũ ac sordidum. Hac mutationis serie multa vitia exvno eodẽq; fonte dimanant, quæ vt variis sunt nominibus insignita, ita & varias curandi leges habent. Singula vero propriis signis ita indicãtur. Inflammationis notæ sunt grauitas dextra præcordiorum parte, dolor (quum maxime ea sedes attingitur) à iugulo ad costas nothas protẽsus, ob conclusam materiæ congeriem quæ succingentem thoracis membranam conuellit. Hac ratione & spiritus difficultas & tussis exigua eaq; sicca inest, qua nihil excreatur. His igitur notis atque doloris situ distat à pleuritide. Febris ex inflammatione fit ardens & acuta, sitis inexhausta, linguæ scabrities & huic lentor inhærescens, primum quidẽ flauus, deinde nigricans: nausea & cibi fastidium: interdum singultus prope strãgulans: sæpe corporis color iectero fœdatus, urinæ crassæ, rubicundæ ac turbidæ. Synceræ bilis modo uitellinæ, modo ęruginosæ uomitio, & plerũq; per aluũ deiectio quæ interdũ uel diarrhœã uel dysenteriã infligit. Si inflãmatio erysipelatodes fuerit, febris, ardor, uomitio reliquaq; signa grauiora euadẽt ac tãdẽ in marcorẽ deducet. Hæ quidẽ omnis inflãmationis cõmunes notæ sunt, particulatim uero si inflãmatio in caua iecoris magis deuergat, cibi fastidiũ, nausea, sitis, biliosa uomitio aut deiectio acrius urgẽt, & p̃terea grauis & admodũ laboriosus est decubitus sinister, nec prõpte inflãmati iecoris tumor contactui obuius est. Si uero inflãmatio gibbã magis regionẽ obsideat, spirandi difficultas, tussis & grauis dolor iugulum retrahens magis infestant, & præterea difficilior est decubitus dexter, ut quo pars affecta premitur, conta-

ctu preſſuq; dolor exacuitur, promptuq; tumor percipitur: qui & interdum prominens eſt & oculis conſpicuus. Omnes hæ quidem manifeſtæ & uehementes notæ apparent quũ ingens eſt inflammatio. Quum uero exigua, obſcuræ & exiles, hæcq; in multos interdum menſes perſeuerat: in qua hypochondrii dolor & grauitas: magna reſpiratione potius quàm tactu ſe produnt. Quum autem muſculus abdominis rectus iecori prætenſus ſolus inflammatur, ſuperiorum notarum nulla quidem (niſi forte febris) adeſt, lancinans dolor magis affligit, tumor oblongus foras prominet, uiſu tactuq; conſpicuus: cutis enim circumtenſa rubeſcit atque calet.

Abſceſſus quum iam fit & putrida ſanies in pus conuertitur, dolores & febres, inquit Hippocrates, & cætera ſymptomata inualeſcunt: rigores ſæpe nullo ordine nullaq; ratione inuadunt, quos ſequitur caloris exacerbatio. Confecto iam pure omnia quidem remittuntur ipſeq; ardor deferueſcit, uires tamẽ relinquuntur multo imbecilliores, pulſusq; frequens, paruus ac languidus, crebraq; animi defectio. Quum rupto abſceſſu puris illuuies prorumpit, eius tetro uapore cor obruitur, qui ſæpe graui orta animi defectione ægrum de medio tollit: ex hoc enim uix quiſquam ſeruari poteſt. At quum exiguus eſt abſceſſus, ſi uires ſatis conſtent, pus nonnunquam uomitione prorumpit, aut per aluum, aut per urinas profunditur. Sed & interdum fiſſa uel exeſa iecoris ſubſtantia id excidit in abdominis capacitatem, quo & hydropicorum aqua confluit.

Vlcus ex abſceſſu contractum quoniam alimento continenter alluitur, perpetuo col-

luuie multa ſordeſcit, neque unquam poteſt ſaneſcere. Iecoris enim ſolida ſubſtátia ſpermatica quum ſit, non magis quàm pulmonis reparari poteſt. Tum igitur uitioſa eſt ſanguinis confectio, corpus non alitur, ſed uere tabeſcit, putrida, ſanioſa & interdum cruenta eſt alui deiectio ac ſæpe quaſi ex cadauere facta colliquatio. Vrina quoque ſanie perfuſa, aut ſi ea in abdominis ſpatium penetret, hydrops omnium grauiſsimus exoritur, qui & inguinum pubisq; grauitate & manifeſto tumore ſe prodit, ſiquidem uires tandiu perſiſtant: quod certe uix vnquam ulla obſeruatio notauit.

Qui morbi in cyſti fellis. Cap. V.

CYſtim fellis occupant obſtructio, calculus, repletio & inanitio. Obſtructio aut eius eſt ductus quo bilis è iecore prolicitur, aut eius quo è cyſti in inteſtina eructatur. In utraque aluus durior pigriorq; eſt, fæces albicant, vrinæ flauæ craſſæq; adeo ſunt ut ſæpe nigreſcant, bilis cum ſanguine in ſummum corpus effuſa ictero cutem deturpat. In priore tamen cyſtis prorſus exhauſta eſt, in poſteriore illa bilis copia diſtenditur, uariisq; exuperantiæ ſymptomatis premitur.

Calculus in cyſti fellis plerunque cõcreſcit niger, ſed tamen leuis & qui æque immerſus innatat, neq; ut qui è renibus aut ueſica euellitur ſubſidet in imo. Origo illi eſt è flaua bile quæ proprio conceptaculo diutius coercita nec tempeſtiue uacuata, nec nouæ influxu renouata mirum in modum obdureſcit. Id autem in primis accidit quum uterque cyſtis ductus obſtruitur. Huius quidem neque manifeſtæ ſunt notæ, neque grauia ſymptomata

quibus certo ac facile detegi poſsit. At ſuſpectus iis eſſe debet, quibus grauis & diuturnus fuit icterus. Decrepitus quidam ſenex in iram mire propenſus poſt deceſſum ſine felle ac ſine cyſti inuētus eſt, in cuius ſede calculus ingens concreuerat. Quinetiam poſt diuturnū icterum oborto alui profluuio, huius naturę innumeros calculos inſtar ipſi aut hordei, in pleriſq; exturbari deprehendimus.

Bilis porrò propria cyſti nonnunquā tantopere exuperat, ut hanc in ingentem diſtendat magnitudinem. Ac tū ſanè infeſta eſt grauitatis pondere preſſu ac ſuffocatione, ructu, ardore, ſiti, iracundia, & ſiquando forte computreſcat febribus intermittentibus. Hinc igitur grauiſsima mala prodeūt, nec certe leuiora quum affatim ea prorumpit.

Cyſtis enim quum prorſus exinanitur omnemq; bilem ſuam foras eructat, aut bilioſas uomitiones, aut choleram morbum, aut diarrhœam, aut dyſenteriam, aut alia his finitima ſymptomata concitat. Non pauci è uiuis erepti ſunt, in quibus non alia interitus cauſa comparuit, quàm ꝙ folliculus bile omnino eſſet exhauſtus.

Lienis morbi, cauſæ & ſigna. Cap. VI.

Lienis grauiores morbi ſunt, tumor diſtendens, obſtructio, ſcirrhus, & inflammatio. Lien ſubſtantia rarus atque laxus occaſione leui diſtendi poteſt: quumq; ſanguinis excipiēdæ fæci deſtinatus ſit, hanc omnemq; impuritatem facile admittit: hac imbutus tumet multo quidem quàm iecur frequentius, ac plerunque ſine ſcirrho. Tumor tum ſiniſtro hypochōdrio animaduertitur laxus nec

admodum renitens, qui interdum lienis ſitum figuramq; retinet, interdum uniuerſum hypochondrium implet: ſed & is interdũ ſubter umbilicum prolabitur, noxia quidem materia è uiſcere in omentum quoquouerſum effuſa. Hæc autem uaria diuerſaq; eſt. Crudus, aquoſus ac pituitoſus humor eo nonnunquam confluit, iis potiſsimum qui in locis paluſtribus humidisq; degunt, & qui frigidæ potu largiore humidisq; ueſcuntur oleribus: iis etiam qui è frigidis, humidis, diuturnisq; morbis emerſerunt. Sæpe tamen melancholicus ac terrenus humor qui ſanguinis fæx eſt & limus, in lienem rapitur. Illic abundantior cumulatur, uel quia multus erat in ſanguine, uel quia eius naturalis uacuatio quæ e liene in uentriculum aut in aluum fieri ſolet, ſuppreſſa eſt. Cumulatus autem principio laxum tumorem ingenerat. Huius ſigna ſunt reſpiratio crebrior & difficilior, pręſertim in curſu ac labore, aut etiam quum in dextrũ latus decũbitur: amplificatio quippe uiſceris maxime quum uentriculus cibo turget, diaphragma premit. Appetentia ferè perſiſtit, ſed uentriculi offenditur concoctio: ex qua crudus aquoſusq; chylus plerisq; fluctuat, quo ſæpe os madet expuitioq; multa fertur. Flatus plurimus ſurſum deorſumq; erumpit, aut hypochondrio ſiniſtro rugitu quodam & murmure obauditur, totus ferè aut in ventriculo, aut in ea coli inteſtini parte quæ viſceri aſsidet collectus: non enim audiendi ſunt, qui hunc in liene concludi temere profitentur. Humoris vapore cor laceſsitur corpusq; vniuerſum ignauum & iners quaſi diſſolutum languet: & nonnunquam leuiuſculæ animi defectiones obrepũt. Adhęc capitis grauitas &

inconſueta ſomnolentia eaq; turbulenta ac moleſta. Deſidia, timiditas, negligentia, contemptusq; rerum. Pallidus, ſubliuidus aut omnino fœdus corporis maximeq; faciei color. Atque hæc quidem efficit quum in liene copioſior fuerit ſimplex illa naturalisq; melancholia: quæ tametſi ſanguinis fæx eſt, fluxa tamen & liquida etiamnum manet, alioqui per tenues venas eo minime laberetur.

Quum vero copioſior ea melancholia liquida tempeſtiue expurgata minime fuerit, craſſeſcet: ac tum obſtructionem venarũ arteriarumq; gignet. Sub hac, hipochondrii ſola grauitas aut interdum lienis dolor exercet. At quum multa non venas modo, ſed & lienem vniuerſum implet atque diſtendit, diſsipataq; tenui illius portione, craſsior ſubſidet, lien totus obſtruitur.

Hic caloris vi ea materia magis magisq;, craſſeſcit, ſenſimq; in ſcirrhum lien obdureſcit. Id autem accidere ſolet, quoties tumori aut nulla aut etiam vitioſa adhibetur curatio, per ea quæ ipſo protinus initio vehementer digerunt ac diſsipant. Hic lienis ſcirrhus alias ſolam illius ſubſtantiã occupat, isq; & ſitu viſceris & figura circumſcribitur: alias vero in partes quoque vicinas diffunditur, vt omnem plerunque ventris ſiniſtram regionem impleat. Hic longioris tempore quam ſimplex laxusq; tumor genitus eſt, prementi magis renititur, omniaq; ſimplicis tumoris ſymptomata grauiora & manifeſtiora exhibet. Purior quippe melancholicus eſt humor, è quo quicquid inerat tenue ac benignum tempore diſsipatum eſt.

φλεγμονή. Iam vero inflammatio non ſæpe in lienem incidit, quòd purus ſanguis phlegmones au-

thor in id viſcus raro penetret. Siquando tamen ea obtigerit, ſimiliter & eiſdem ex cauſis atque in iecore progignitur. Febris ineſt aſsidua & ardens, lentor linguæ nigracans, ſitis implacabilis, cibi faſtidium, ſiniſtri hypochōdrii diſtentio atque tumor: dolor pulſans, moleſtus dexter decubitus & interdum ſiniſter, aliaq́ʒ ſymptomata in ſiniſtrum latus perinde atque inflammato iecore in dextrum incidūt. Ea etiam ſi pura ſit inflammatio, nonnihil tamen ex loci natura reſipit melancholicorum ſimptomatum. Si vel abſceſſus vel vlcus inſequitur, non ex aliis fit cauſis, neque aliis notis oſtenditur quàm in iecore comprehenſum eſt.

Atra bilis grauiſsimorum ſymptomatum affectrix, in liene proprio etiam receptaculo in viciniſq́ʒ locis congeri ſolet. Fit autem alias ex bile flaua, quę exuſta malignamq́ʒ naturām ſubiens, iam aut a liene prolicitur, aut iecoris vi in lienem ipſum atque interdum in pācreas ac meſenterium protruditur. Alias quoque ex naturali fit melancholia, quę in liene iam diu inhæreſcens, victu calidiore, æſtu, exercitatione, aut etiam vetuſtate ſupra modum incaleſcens vſtaq́ʒ, malignam bilis atræ naturam adipiſcitur, qualem ſępe ex lienis tumore fieri notamus, quoties is immanius efferatur. Bilis hæc atra ſæpius ſine tumore, raro cum tumore exuperat: vix enim tantam illius copiam natura ferat. Nullus igitur ſiniſtri hipochondrii tumor, nullus aut obſcurus dolor, nulla diſtentio aut oppreſsio. Cæterum æſtus in præcordiis magnus, præſertim quum aut vinum aut calidior cibus aſſumitur. Huius confectio moleſta, ructus, flatuſq́ʒ plurimus ſuſcitatur, quaſi ex lebetis aqua ſubdito igne: nec enim

pituita, nec alius quiſquam humor æquè flatus ex cibo profert. Arteriæ in præcordiis & ſupra vmbilicum dilatantur ac vehementer pulſant: cordis magna & frequens eſt palpitatio, ſiquid præſertim vel corpus vel animus exagitatur: animi defectio nonnunquam ìncidit pulſum immutans. Quum autem, vt ſæpe fit, vapor in caput irrepſit, facies quaſi inflammata rubore perfunditur, mens peruertitur, & alienatur, terrore, metu & mœſtitia concutitur, quaſi mors immineat nihilq́ relìquum ſit ſpei. Furorì omnìa finitima in quem æger ſæpe metuit raptum ſe iri. His reliqua hypochondriacæ melanlancholiæ quæ ſupra commemoraui ſigna plerunque accedunt, interdum etiam abſunt.

Meſenterii & eius quod pancreas appellatur morbi, cauſæ & ſigna. Cap. VII.

TAnta plerunque ſuperuacuorum eſt humorū colluuies, vt deſtinatis à natura receptaculis tota excipi haud poſsit. Ac tum nō parua ſuperfluentis portio in vicinas quoque ſedes illabitur, maxime quidem in pancreas & in meſenterium, quæ totius corporis veluti ſentina ſunt. Quibus ergo aſsidua ìngluuie magnus fit vtriuſque bilis & pituitę prouentus, eas tempeſtiue non expurgatas natura valens ac robuſta plerunque in pancreas & in meſenterium ignobiles ſedes deponit: idq́ fere è iecore & è liene per eos venæ portæ ramos qui non in inteſtina, ſed in ipſum meſenterium & pancreas deſinunt & obliterantur. His locis & glandulis tempore exaggerantur varii humores, qui primum

laxum mollemq́ tumorem, deinde ſicceſcentes renitentem durum ac vere ſcirrhoſum ingenerāt. Durus vſqueadeo interdum deprehenſus eſt, vt penitioribus ſub vmbilico partibus vel os vel calculus concreuiſſe putaretur. Itaque ſi ampla & vaſta mole venter totus præter naturam prominet, idq́ citra fluctuationem, citra alui ſupreſsionem diutinam, citra hydropis ſuſpitionem, vnde & qua id ex cauſa obtigerit, tactu ita quidem diſcernendum. Quum adipis copia venter prominet, quoniam cuti ſummæ is inhæreſcit, manu totus cōprehendi ſecerniq́ poteſt à muſculis abdominis: ac præterea reliquus corporis habitus obeſior exiſtit. Quum tumor inſertus eſt muſculis abdominis, primo is contactui occurrit, & quum premitur, plerumque etiam citra preſſum dolore afficit, quòd pars ea ſenſu prædita ſit: inteſtina non coarctat, neque alui deiectionem remoratur. Meſenterii vero tumor quoniam alte ſepultus eſt, non niſi preſſu animaduertitur, nullo dolore affligit, quòd pars ipſa doloris ſit expers. Quinetiam ſua is mole inteſtina premens atque coarctans ſæpe efficit vt aluus pigrior ſit tardiusq́ fæces deſcendant. Vtrum præterea tumor vniuerſum meſenterium an partem duntaxat, & quàmnam occupet, molliſne ſit an durus, tactu etiam internoſcendum. Cæterum quiſnam in meſenterio humor exuperet, iam non tactu, ſed iis ipſis notis, quibus in iecore aut in liene proditū eſt, cognoſcitur, ſed quę tñ tum obſcuriores, tū leuiores exiſtunt. Hæc autē obſcuritas multis cauſa fuit ignorātiæ, & cur harū partiū affectus pętermiſsi fuerint, nec ueterū ſcriptis celebrati. Ego tñ hoc affirmo & ꝓfiteor cho-

Meſenterium et pancreas causa multorum morborum

leræ, melancholiæ diarrœæ, dyſenteriæ, cachexię, atrophię languoris, lentarum errãtiumque febrium, latentium denique morborum cauſas me in his plerunque ſedibus animaduertiſſe, quorum depulſione deploratis ſalus redderetur.

Vera quoque inflammatio in meſenterium incidit, quum ab exeſis aut ruptis illius venis ſanguis excidit, & in aliqua ſede præter naturam collectus putreſcit, tandemq; ſuppurans abſceſum facit. Ea inflãmatio ſine manifeſto dolore eſt, ſolumq; grauitatis ſenſum habet, niſi forte vehementius, prematur. Febris admodũ leuis & lẽta, ſine ſiti ſine grauibus ſymptomatis, nec oĩno ægrũ ꝓſternens nec quotidianas functiones interpellans. Principio ſanies q̃dã rubra facto deĩde abſceſſu pus albũ defluit ab aluo, & vtrũq; modo permiſtũ alui fęcibus, modo ſeorſum & ſyncerum, vt quũ inflammatio in poſtrema inteſtina deuergit. Tum quippe pus per venam proximam in recti aut coli inteſtini capacitatem influit, ſyncerumq; magna interdũ copia redditur nullo ſenſu doloris quod aliquãdo celebres medicos magna admiratione & cõtrouerſia torſit. Sed non aliunde id quàm ab affecto meſenterio dimanare facile noſci poterat. Neq; enim ab inflammatis inteſtinis, neque à ventriculo poteſt ſine vehementi dolore prodire. Ex iecoris vero aut ex lienis inflammatione, febris vehementior affligit, omniaq; ſymptomata fiunt grauiſsima: nec tam ſyncera ſanies ſeorſum ob longiorem viæ tractũ exit. Renes etiam affecti non illac, ſed per vrinas repurgantur. Itaq; vnum meſenterium reliquum eſt in abdominis capacitate: quod ſub illis notis inflammatione tentetur.

Iecoris

Iecoris lienisq; symptomata, & horum causæ. Cap. VIII.

MVlta sanè symptomata promiscue à iecore & à liene originem habent, quod ea uiscera in humorum procreatione secretioneq; plurimum occupentur. Ea sunt icterus, melancholia, atrophia, cachexia, hydrops eiusq; species. Icterus biliosi est humoris per summa corporis effusio. In hoc album oculorum & partes quæ circum tempora sunt, interdum & cutis tota uel pallido, uel flauo, uel citrino colore suffunditur, hincq; uitium aurigo nuncupatur. Auriginosum corpus vix sudat, sed prurigine plerunque tentatur, & quasi suscepto onere ingrauescens torpescit, mens sensusq; hebescunt & uariis lacessuntur imaginibus. Icteri uariæ existunt causæ, una est uirulentarum bestiarum ut uiperæ demorsus, aut epotum uenenum: quorũ ui sanguis totus pristinam amittit puritatem & in citrinum ac biliosum humoré corrumpitur, qui omnia peruadens cutim inficit atque labefactat. Tunc autem euidentes causæ prægressæ sunt, atque repente aut breui color mutatus est, febris nulla fatigat. Fit & aliter icterus per crisim biliosarum febrium, qua noxiam materiam natura ex alto corpore in summum forasq; propellit. Hic repente nascitur, febrem finit nec tamen cum febre desinit, sed diutius aliquãdo protrahitur: urinæ & alui excrementa secundum naturã habent. Ex iecoris quoq; inflammatione icterus nascitur, cuius ui & incendio pars sanguinis maxima uertitur in bilem, & in omne corpus quoquouersum effunditur. In hoc uehemens ardensq; febris

ἴκτερος.

exiſtit, dextro hypochõdrio grauitas dolorq; ſubeſt, deiectiones & vrinæ biliosæ profluũt, inflammati iecoris ſigna comitantur. Atque hi quidem rarius incidunt, nec omnino ſimplices exiſtunt. Simplex vero icterus & qui frequentius ingruit, aut iecoris aut folliculi peculiari vitio fit. Quum enim in calidiore iecore bilis copioſior gignitur q̃ à cyſti expurgari tota poſsit, redundans ea quoquouerſum irrumpit aut effunditur, atque cum ſanguine vel eius ſero euadens ſummam corporis cutem inficit. Sed & quum ea cumulatur in iecore, eius ſubſtantiam amplificat & in tumorem attollit tactu conſpicuum: ac dein tẽpore craſſeſcens atque obdureſcens non modo obſtructionem, verumetiam iecoris ſcirrhum renitentem ac prædurum ingenerat, cui ferè ſuccedit hydrops. Sub hoc ictero aut nulla aut admodum lenta febris eſt, atque licet turbidæ, craſſæ & croceæ ſint vrinæ, alui tamen deiectiones non albicant, quod è folliculo atque etiam è iecore bilis multa proruat in aluum. Icterus vero qui ex obſtructione meatuum ad bilis cyſtim pertinentiũ fit repẽte hoĩem adorit, ſine febre ſine magna corporis aut virium iactura: deiectiones albicant, quod bilis illapſus inteſtina cohibeatur. Vrinæ craſſeſcunt atque rubent adeo vt & ꝓpe nigreſcãt: dextro hypochondrio grauitatis ſenſus ineſt ſine cõſpicuo tumore. Comminiſcuntur plerique alias icteri cauſas, vt folliculi fellis imbecillitatem, & partium quæ in habitu ſunt corporis calidiorem intemperiẽ: quæ tamen omnes rariſsimæ quum ſint, in earum numero haberi debent, quæ cogitatione potius quàm vſu & euentis deprehenſa ſunt.

Icterus arquatuſve niger melancholici eſt humoris in cutem & in corporis ſumma effuſio. Sub hoc coloris flos perit isq; pro viuido obſcurus primum deinde ſubliuidus & ſubniger nulla euidenti occaſione apparet. Corpus quidem minus quàm in altero ingraueſcit, mens tamen imaginibus magis perturbatur, quæ metus & męſtitiæ plenæ ſunt. Nec deiectio, nec vrina de naturali ſtatu manifeſte decedit. Proxima huius continensq; cauſa eſt melancholicus humor in omne corpus cũ ſanguine effuſus: idq; vel quod in ſanguine atque in iecore nimium exuperet, neque totus lienis vi elici expurgariq; poſſit, vel quod lien huius copia infarctus alium excipere nequeat, vel copia turgens illius portionem refundat in venas, ac tum lienis tumor grauitasq; premit: vel quod vena è portis iecoris in lienem directa & qua ſanguinis fæx deducitur ac expurgatur, obſtructa obſtipataq; ſit.

ἴκτερος μέλας.

Affectio hypochondriaca vtriuſque affecti viſceris maximeq; lienis ſoboles eſt. Huius enim ſpecies duæ vna mitior, deterior altera. Illa ex melancholico humore terreno ſanguinisq; fæce ducit originem, qui in liene viciniſq; ſedibus ſupra modum cumulatus tumorē ingenerat, è quo teter vapor ſurſum effert. Lienis tumor interdũ conſpicuus ingésq; aĩaduertit, ſine ictero ſine cachexia: idq; quũ & mitis eſt humor & arcte coercetur. At vero quũ è ꝓpria is ſede prorũpit in venas effuſus aut icterum aut cachexiam parit. Quum autē præter naturã incaleſcit, vel deteriorē ſubſtãtię coditionē ſubit, atrum de ſe vaporē exhalat qui animũ mentemq; varie cõturbans, author ē hypochodriacę melãcholię huius notę

τὸ φυσῶδες καὶ ὑποχονδριακὸν πάθος.

ſunt multa fixaq; diu cogitatio, rerum commentatio & ſuſpicio malarum, uerecundia, ruſticuſve pudor, ſolitudo, mœſtitia, timiditas & ignauia, animi deiectio aut deſperatio, mentis atque ſenſuum caligo, turbulentus ſomnus, peruerſa rerum exiſtimatio ac ſæpe præpoſterum iudicium. Atque hæc quidem ſunt melancholicorum ſymptomatum mitiſſima. Altera affectio ferocior exiſtit. Ea fit ab atra bile quæ uel ex terrena ſanguinis fæce ſupra modum incaleſcente & exuſta, uel ex bile flaua proceſsit. Colligitur hæc nonnunquam in liene, ſæpius in pancreas & in meſenterium ſpargitur nullo tumore manifeſto. Quumq; ſit humor acer atque pernicioſus, exigua portione ſæuiſsimorum ſymptomatū author exiſtit. Quæ igitur ab hoc fit melancholia, ſuperioris notas præ ſe fert omnes & eas quidem multo grauiores. Præterea uero præcordia ſæpe ingenti feruore æſtuant, pulſusq; arteriarum in his eſt ualidus, quum uapor quauis ex cauſa excitatus ſurſum euolat, cor palpitat, aut premitur, anima deficit, facies rubore ardoreq; ſuffunditur, oculi quaſi ſuffuſione caligant, mens denique perturbatur, ac interdum tantopere occupatur, ut ſine ulla rerum expectatione meliorum, ſumma ſit deſperatio uitæ: neque poſsit ulla orationis ſuauitate ad ſpem recuperandæ ualetudinis erigi. Hoc miſerabile medicis tormentum: ſumma uero tranquillitas eſt laborantis conſtantia & prudentia. At uero extincto diſsipatoq; uapore ſymptomata miteſcunt, ſubinde tamen recurſura. Hoc malum ſi penetret in cerebrum eoq; figatur, furorem ac tandem febrem accerſet hecticæ finitimam, & quæ in maraſmum deducet.

Hippocondr. melan. in pancrea. et meſent. sine tumore manif.

His quadamtenus ſimilia profert incōmoda bilis ſimplex circa iecur abundantior coercita & exæſtuans: nam & æſtus apparet, & animi defectio, & ſuffuſio atque rubor: & niſi uires iam malo ſuccumbāt, animus concitatus exardeſcit, iracundia ſæpe iactatur, ulciſcendi libidine effertur. Hac etiam tandem corpus abſumitur & liqueſcit, niſi in melancholiam tranſitus ſit.

Atrophia eſt nutritionis error quo corpus ſenſim exareſcit & abſumitur. Si uel alimenti penuria, uel uacuatione imoderata, uel aliarum euidentium cauſarum, uel acuto morbo corpus emarceſcit, atrophia non appellatur: ſed duntaxat quum lente ac pedetentim nulla prægreſſa cauſa id ſumpto alimento non alitur. Atrophiæ quæ unam quampiam partē obſideat, cauſa eſt peculiare quoddam illius uitium: eius uero quæ totius eſt corporis, cauſa in aliquo principe uiſcere conſiſtit, quæ caloris ſpiritusq; aut naturalis aut uitalis robur vel obtundit uel extinguit. Itaque cordis affectus maximeq; febris hectica, & pulmonis exulceratio, quoniā uitalem illius omniūq; partium ſpiritum labefactant, in atrophiam perducunt. Quinetiam uentriculi grauiores affectus eodem adigunt, & lienis iecoriſq; calida atque ſicca intemperies, & bilis multæ tum flauæ tum atrę perfuſio. Vix enim ullam animaduerti ueram atrophiam in qua uiſcera præter intemperiem, non multa quoque humorum præſertimq; bilioſorum colluuie ſcaterent, ac earum plerunque copia diſtenderentur. Hæc igitur cauſa quoniam naturalē ſpiritum & calore proterit, uix ut utilem ſanguinem gignat, in atrophiam præcipitat. Per hos affectus tametſi alimenti copia ſuppetit,

ἀτροφία ἡ τῆς θρέψεως ἀποτυχία.

& uenæ multo humore turgent, corpus tamē non alitur, quia is humor caloris & ſubſtantiæ bonitate, ſæpe etiam fibris quibus concreſcat deſtitutus, partibus neque adhæreſcere neque aſsimilari poteſt. Multò autem diuerſa eſt cachexię ratio de qua nunc traſigendū.

καχεξία.

Cachexia malus eſt atque uitioſus corporis habitus. Sub hoc plena ſatis atque copioſa corporis moles eſt: at uero tum ſubſtantia tum colore uitioſa. Corpus non ut athletarū promptum & alacre, ſed graue eſt atq; iners, non uiuido colore floreſcens, ſed uel pallido, uel liuido, uel citrino ſqualidū. Hoc mali ex alimentis impuris atque corruptis contrahi ſolet: aut ſi hæc uitio non ſunt, uentriculi ac uiſcerum uel imbecilitas uel impuritas accuſanda. Imbecillitas diminutam concoctionem cruditatemq; parit, quę in uenas & in habitū corporis, utilioris uice alimenti rapta, partibus ſingulis tum apponitur, tum etiam agglutinat, at non perfecte aſsimilatur: hincq; uitioſa nō autem uera & perfecta fit nutritio. Impuritas uiſcerum ſiue à ſcirrho, ſiue à corrupti humoris affuſione, ſiue ab eorū corrupta ſubſtantia proficiſcitur, uitioſum corruptumq; ſanguinem profert, qui demū in partes ſingulas euectus illicq; concreſcens, uitioſam quoque efficit nutritionem, uitiatā nimirum ſubſtantiam pro utili diſsipata reponēs. Hinc cachexia pro ſanguinis cōditione uaria: alia crūda ac pituitoſa, alia melācholica, aliaq; aliter corrupta, quam alimenti natura & mala uiſcerum conſtitutio protulit. Pituitoſa cachexia, qua ferè uirginum nitor ſqualet uiuidiq; coloris flos perit, leucophlegmatiam antecedit eamq; prænunciat: queādmodū & melancholica cachexia elephantiaſim minatur.

Cachexia igitur ab atrophia quàm lõgiſsime diſtat: in hac extenuatum corpus ſenſim contabeſcit, in illa ampliorem id molem habet. In atrophia quod in uenis eſt, nec concreſcit nec parti adhæreſcit, uixq; ſanguinis appellationem meretur: in cachexia & concreſcit & nutriendæ parti adhæreſcit: atque licet pituitoſus, melancholicus aut aliter uitiatus, ſanguis tamen appellatur. In utraque corporis uiriũq; robur elãgueſcit, ſed in atrophia ꝙ nulla prorſus, in cachexia quod uitioſa ſit nutritio.

Huic proximus eſt hydrops, maxime qui ſarcites appellatur. Triplex enim traditur, ἀνὰ σάρκα, aſcites, & tympanias: horum rationes atque cauſæ in primis diuerſæ. Ana ſarca, id eſt ſubter cutẽ, qui & leucophlegmatias Græcis nuncupatur, molis corporeæ incrementũ eſt præter naturam Huius initio pedes tumẽt, maxime ueſperi & ab exercitatione, aut quũ decliues diu fuerint, in hiſq; (ſi craſsiuſculus eſt humor) digiti manet impreſſum ueſtigium, mane uero & per quietem ſæpe diſsipatus tumor euaneſcit. Deinde neque facies neque brachia, neque partes aliæ, imo neque abdomen ipſum magis quàm reliquum omne corpus intumeſcit: ſed id æquabiliter molle, laxum & pallidum exiſtit, diſſolutum & quaſi eneruatum minimo labore frangitur, omneſq; illius functiones languent & hebeſcunt: febris ferè aſsidua ſed lenta conficit, cum pulſu paruo, crebro & inæquali: urinæ albæ, tenues & omnino crudæ. Hæc autem idcirco accidunt quod corpus uniuerſum cruditate & pituitoſo albicanteq; ſanguine, aut ſi dicere mauis, aqua lenta & concreta ſuffunditur, hinc & malum ipſum aqua inter cutem

ὁ ὕδερος. ὁ ἀνὰ σάρκα εἴγουν λευκοφλεγματίας.

recte nūcuparūt,cuius copia natiuus calor obruitur.Hanc à phlegmatica cachexia ſeiungit ſola magnitudo, quôd tumidiorem habeat corporis vitiatam molē. Vna & eadem vtriuſque cauſa, ìmmodica nimirum iecoris atque venarum refrigeratio, quæ aut primaria eſt, aut ex cordis,lienis,ventriculi,meſenterii aliarumve partium concoctioni ſeruientium vitio contracta: & inſiti caloris ac ſpiritus nimia diſsipatio.E cauſis autem euidentibus viſcera refrigerat natiuumq; calorem obtundunt aquæ frigidæ & vitioſæ potus immodicus, lactucarum fructuumq; eſus intempeſtiuus, præſertim dū vel æſtu,vel exercitatione corpus incaluit,eiusq; viç patent, per quas externa vis penetrat.Inſitum vero calorem ſpiritusq; diſsipant acutus vehemensq; morbus, & ſanguis è naribus, aut ex vtero, aut ex hæmorrhoide immoderatius profluēs, & quæcunque denique exhauriunt nutrientium viſcerum robur. Harum cauſarum magna vis eſt, ſi vehementer & affatim fiant: ſin vero ſenſim ac lente, tametſi perſeuerent (vt diutius ab vtero vel naribus paulatim fluens ſanguis(minimum certe incommodaturæ ſunt. Menſium vero conſuetarumq; hæmorrohidum ſuppreſsio & omnis ſanguinis nìmia exuperantia calorem ſpiritumq; ſtrangulat & obruit.

ὁ ἀσκίτης. Aſcites eſt abdominis ex ſubito aquoſo ſeroſoq; humore diſtentio. Venter ſenſim impletur dum diuulſa laxatave cute ſupra modum intumeſcat.Corpus reliquū marceſcit ac liqueſcit. Tumor preſſo diaphragmate ſpiritum difficilem reddit. Si abdomē impellitur, aut corpus in alterutrū latus prouoluitur,fluctuantis humoris ſonus obauditur. Vrina ad

modum pauca eſt, eaq; ferè craſſa & rubicunda: præſertim ſi iecur morbo initium dedit. Seroſus humor totus interdum ſub abdomine concluditur, nonnunquam eius portio in femora & in pedes, maxime poſt inambulationem, interdũ in ſcrotum, veluti cuniculis ſibi inuſitatã viam parat. Irrepit & nonnunquam in thoracis ſpacium, infertq; ea ſymptomata quæ diximus purulentos affligere: nonnunquam & in vterum, vt in ea muliere cui inſtante mẽſtrua purgatione humor ſub abdomine congeſtus, per vterum ſponte ita profundebatur, vt omnis moles abdominis biduo ſubſideret: alius deìn humor ſenſim proximo menſe ſuccreſcere incipiebat, qui ſtato quoque tempore totus efflueret. Hæc non ut leucophlegmatias ex ſola partium nutriẽtium refrigeratione, nec ex cruditate ſola ortum ducit: ſed maxime ex ſoluta continuitate partium aut vaſorum quibus humores cõtineri ſolent. Itaq; in leucophlegmatia quoniam ſolida ſunt omnia, cruditas è viſceribus per venas in omne corpus permeat: in aſcite vero quoniam exeſum, apertum, ruptũ, fiſſumve aliquid eſt, seroſus humor vtpote tenuis, ſine ſanguine ſolus vti ſolet per renes excidit & in abdominis capacitatẽ illabitur. Haud ſecus atque ſuppurans pleuritis, exeſa aut diſciſſa ſuccingente coſtas membrana, affatim irruit in thoracis capacitatẽ. Non enim aliter tanta ſeri collectio prȩter naturam illic fieri poteſt. Turpiter hallucinantur qui putãt per anguſtos cæcosq; poros ſeroſum humorẽ transferri in capacitatẽ abdominis. Nã hac ratione aſcites peræq; omnes inuaderet: & diſtribuendis humoribus videretur natura inutiliter vias ductusq; tam multos deſtinaſſe. Ad

de quòd iis quos ex vrina dies viginti suppressa, extinctos nouimus, aquæ nihil quicquam deprehensum est per cæcos illos ductus in abdominis spacium refluxisse, quoniam integra nec pertusa his erant sanguinis seriq; conceptacula. Hinc fit vt ascites iis ferè superueniat, qui rupta vel exesa viscerum vena, cruentis vomitionibus aut deiectionibus opportuni sunt. Licet enim suppressus sanguis sit, serosus tamen humor per derelictã fissurã præterfluit inciditq; in spacium abdominis. His etiam superuenit q̃ viscerũ errore ictero diu tentãtur, & quibus lien vel iecur vel mesenterium veteri scirrho obduruit: quandoquidem viscerum substantia siccitate humorisq; penuria, ceu rimis quibusdam dehiscit, eorumq; ambies membrana diffringitur, vt non amplius tenue serum continere posit, sed id renum more elabi sinit, atque sensim quasi ex fissa olla stillare in vacuum abdominis spacium. Hanc causam innuit Hippocrates, quum ait, Quibus hepar aqua plenum eruperit, iis venter aqua repletur. Quòd si sola visceris substantia diffinditur, ambiens autem ac cingens membrana integra manet, aqua non excidit, sed vesiculæ aqua plenæ ὑδατίδες Græcis dictę emergunt, quibus sępe pecudum boumq; iugulatorum iecur scatere deprehesum est. Hoc enim viscus quia terrenum siccumq; est magis quàm reliqua hydropem accersit, & magis ætate prouectis quàm pueris. Itaque causæ omnes quæ iecur vehementer exiccant, vt ardentes febres, vt calidiorum ciborũ præsertim vini meracioris liberalior vsus, hydropem inuehunt: ab his quippe exarefactum iecur perinde atq; terra siccitate dehiscit ac finditur. Fit præterea ascites ex iecoris aut lienis

vulnere exiguo quod nõ alte penetrauit (hoc enim repente hominem interimit) ſed ſummam duntaxat extimamq́ faciem attigit. Oritur & ex vlcere quod ferè ab illorum ſuppurante phlegmone atq; vacuata relinquitur.

Hydrops tympanias abdominis eſt diſtentio ex multo flatu in illius capacitate concluſa. Moles quàm in aſcite minor & minus grauis, parũ fluctuans, ſed rugitu obmurmurans: ſummus venter vngue percuſſus vt tympanum tinnit, multaq́ flatus indicia exiſtunt. Huius ergo materia flatus eſt ex imbecilla cõcoctione & cruditate genitus: qui cum multus in ventriculo aut inteſtinis: velut in colico dolore coercetur, nec exitum naturalem reperit, impetu viam ſibi muniens, per cæcos tenuesq́ ductus inter abdominis membranas magnis cruciatibus ſeſe infert, ac demũ varie impulſus in ipſum abdominis ſpatium penetrat aut deuoluitur. De hoc inquit Hippocrates. Quibus tormina circa umbilicũ fatigant. & labor atque lumborum dolor, qui nec medicamento aut ullo alio modo ſolui poteſt, in hydropẽ ſiccũ firmatur. Rarus certe hic hydrops, uixq́ ſyncerus flatus ſub abdomine citra humoris ꝑmiſtionẽ unquã eſt aĩaduerſus.

ὁ τυμπανίας.

Inteſtinorũ morbi cauſæ & ſigna. Cap. IX.

INteſtina non admodum intemperie infeſtari ſolent, horum autem grauiores morbi ſunt, obſtructio, adſtrictio, inflãmatio, abſceſſus, & ulcus. Obſtructio, aut alimẽti prolapſionem, aut fæcis deiectionem, quæ præcipuæ ſunt inteſtinorum functiones, interpellat. Ea autem interdum, ſed admodum raro fit à tumore ꝑter naturã in inteſtini ſubſtãtia orto, qui nonnunquam eouſque increſcit, ut

eius ductum viamq; impleat. Hic notis elucescet, quæ mox recensebuntur. Interdum à re siccatis obduratisq; fæcibus, quæ in illorum anfractibus reconditæ exturbari uix possunt: siccantur uero quoties tarde descendunt, aut quum forensibus negotiis aliisve occupationibus coercitæ sursum remeant. Euidens has causa antecessit: nullus subest dolor, nullusq; tumor conspicuus. Leuiter ac facile hæc solἔμφραξις. uitur obstructio. Interdum à crassa, lenta, ueréq; gypsea pituita, quæ sensim copiosior collecta firmiusq; intestinis adhęrescens, omnem eorum capacitatem replet. Superuacanea quidem pituita in cerebro, in uētriculo, & in intestinis gigni consueuit: sed in cerebro tenuis & aquosa, in his uero crassa atque lenta: hæc enim peculiare est uentriculi & intestinorum excrementum, non fæx alui, quippe quæ cibi excrementum est commune. Etenim quum illorum substantia frigida sit atque membranosa, crassum certe ac uiscosum de se excrementum proferet, quale est pituita lenta. Hęc igitur secundum naturam gignitur concrescitq; in intestinis: è quibus cernitur alias spōte fæcibus circumiecta descēdere, alias clystere manifeste deduci, alias dysenteriæ ui corradi. Quum autem parcius ea uacuatur, sensim aucta caloris ui sic tandem crassescit, ut prorsus obstruens intestina quasi infarciat, fiatq; latentium difficiliumq; morborum causa. Caroli Quinti Imperatoris, legatus quidā dolore torquebatur, necnō tumore à dextro hypochondrio per ima uentriculi in sinistrū exporrecto. Huic quum sexennio toto remedii genus omne tanquam emolliēdo scirrho adhibitum fuisset, iniecto tandem acriori clystere durum ac firmum quippiam, medio du-

ctu pertuſum, pedis longitudine detractum eſt: quod ille inteſtini portionem eſſe metuebat. Sed quum repente leuatus uideretur, adhibito conſilio iterum ac tertio clyſtere prolutus eſt, rurſusq́; ſimili euulſa materia cõtinuo priſtinæ eſt ualetudini reſtitutus. Alteri cuidam ſimilis, ſed grauior affectus aluum prorſus cohibuit: qui tandem uentre ſupra modum intumeſcente deceſsit è uiuis: inuentúq́; eſt colum inteſtinum uſque adeo infarctum pituita concreta, ut ſolidum prorſus cẽſeretur, nihilq́; omnino fæcis in aluum delabi ſineret. Vera hæc eſſe teſtamur, quæ tamen Galeno non admodum probabilia uidentur. Craſsior porrò hæc pituita in cæci aut coli inteſtini cellulis diutius coercita, nonnunquam concreſcit in calculos: quales ſæpe uidimus inſtar nucis iuglandis, & in quodam magnitudine caſtaneæ quarto aut ſexto quoque die dolore nullo exturbari. Hæc igitur mala concreſcens pituita efficit, qua exuperãte animus uireſq́; languent, uentriculi cruditas adeſt, tardaq́; alui deiectio, flatus plurimus obmurmurat, uenter friget, ac nonnunquam colico dolore premitur.

Obſtructioni affinis eſt inteſtinorum coarctatio & anguſtia. Ea autem fit eorum ui quę στενοχωρία. ingeruntur: ſiue cibi ſint, ut cotonea mala: ſiue adſtringẽtes clyſteres. Quinetiam à meſenterii aut uiſcerum tumore inteſtina premẽte: hocq́; frequens admodum eſt. Fit & ab enterocele, quum inteſtinum in ſcrotum deuoluitur, eoq́; quaſi uinculo coarctatur. Horũ unũquodq́; ſeipſo non aliis indiciis percipi debet.

Iam uero inflammatio in gracilia inteſtina non ſæpe incidit: at in craſsiora quæ ſanguine φλεγμονή. multaq́; carne prædita ſunt, frequẽter, maxi-

meq; in id quod rectum appellant. Dolor in primis acer isq; lancinans, non ut in dysenteria aut corradens, aut uagus, aut intermittẽs: sed in unam eandemq; sedem defixus cõstãsq; premit. Febris quàm in dysenteria ardentior, eaq; dum pus conficitur exasperans & inęquali rigore fatigans. Desidendi cupiditas inanis, & qua præ obstruentis tumoris magnitudine nihil minimumve deijcitur: in dysenteria uero nonnihil atque etiam creberrime. Dolorẽ uel anodynus clyster mirum in modum exacuit, ꝙ tumorem comprimat: in dysenteria cõpescit atque demulcet acri humore deterso.

ἀπόστημα.

Abscessu facto ruptoq; pus primum saniosum, deinde album & concoctum a podice exigitur: idq; uel seorsum ac syncerum, uel paulum ante fæces, à quibus detergi impelliq; solet. Tũ dolor, febris aliaq; symptomata mitescunt, & aluus ĩpedimẽto sublato libere exit.

ἕλκωσις.

Vlcus tum ex abscessu, tum etiam ex dysenteria aut tenasmo relinquitur. Huius dolor fixus est, cuius sensu debilitata intestina, sæpius onus suum deponunt, eructantq; modo cruentam modo purulentam saniem. Id si cauum est, quoniam in parte humida cõsistit & excrementis peruia, diu sordidum manet uixq; tandẽ cicatrice obducitur, & nisi diligenter præcauetur, ferè uel in fistulam, uel in cancrum desinit.

Intestinorum symptomata, horum causæ & signa. Cap. X.

INtestina non paucis dirisq; symptomatis torqueri solent, qualia hęc ferè sunt: dolor tum colicus, tum iliacus, tarda alui deiectio & ileus, profluens aluus, quæ aut lienteria est

aut colliquatio, aut diarrhœa, aut dyſenteria, aut tenaſmus. Adhæc cruenta aut purulenta deiectio, lumbrici quoque & aſcarides.

Colum inteſtinum amplum quum ſit & laxum, anfractibusꝗ multis ſinuoſum, uarias ſanè materias excipit, quarum exuperantia diſtorquetur, dolorꝗ fit, quem ab affecta ſede colicũ nuncupamus. Hæ autẽ materię ſunt flatus craſsior, humor aut lentus ac pituitoſus, aut acer & mordax & uere bilioſus, qui interdũ etiam inflãmationẽ accẽdit. Flatus in colo inteſtino plurimus gigni cumulariꝗ ſolet, in quo ſępius rugire uel murmurare obauditur: neꝗ enim aliud natura condidit excipiẽdi flatus receptaculũ, quem tñ prima uentriculi cõcoctio maxime progenuit. Itaꝗ flatus in hoc inteſtino copioſior congeſtus, ſi ꝓpter obſtructionẽ à duris reſiccatisꝗ fęcib9 aliisve de cauſis erũpere neqt, inteſtinũ ui diſtẽdit atꝗ diuellit, magno certe & immani cruciatu magnoꝗ ſenſu doloris. Cohibẽdi flatus cõſuetudine nõ paucos diſſectione aĩaduertimus, qbus dilatatum colon inteſtinũ brachii amplitudine adęquabat: alios qbus ex imo uentre flatus toto anfractu in uentriculũ reſiliens ructu emittebatur, & quibus pro crepitu ructus erat: alios quoꝗ aliis ex cauſis hoc ſymptomate cõtinenter affligi, ut his plures ructus ꝗ̃ uerba eſſent. Flatulẽtus dolor colicus uentre diſtendit, uagus eſt & inſtabilis, in uariasꝗ uentris ſedes ſe contorquet: ſæpe obmurmurat: & arcte concluſus, nec ab ore nec ab aluo erumpit: hunc cauſæ flatus effectrices præceſſerunt. A craſſa lentaꝗ & præſertim à uitrea pituita, quæ non modo huic inteſtino adhæreſcit, ſed & ipſum conrradit, dilacerat atꝗ in id plerunꝗ perforantis terebelli more ſe infigit, colicus

etiam dolor exercet. Hic ſæpe fixus eſt & alte excruciat, nauſeam & pituitæ vomitionẽ ciet: neq; ructibus neq; flatibus emiſsis demulcet: habuitq; originẽ à crapula & otio, q̃ cruditatem craſſumq; humorẽ progignunt. Ab acri vero erodenteq; humore, aut etiam ab inflãmatione quiſquis ortus fuerit dolor colicus, fixus etiam eſt, ſed cum febricula, ardore, ſiti & vigiliis: irritatur eſculentis, potulentisq; calidioribus, à quibus etiam ſumpſit originem. Atque hi quidem vere colici dolores facile miteſcunt ceduntq; iuſtis remediis: Nephritici dolores in quibus nec arenula nec calculus exturbatur, ſæpe colicorum ſpecie eludunt.

Alii inſuper, cruciatus quadam ſimilitudine & vehementia colici nuncupantur, quibus tamen non in colo inteſtino ſedes eſt, ſed vel in peritonæo uel in membranis quæ abdomini ventrisq; partibus obtendunt. Hi ſanè grauiſsimi ſunt & admodum diuturni, ac neque clyſteribus, neque medicamentis, neque fomentis, neque iis remediis, quibus qui vere ſunt colici dolores, deliniri ſolent. Eorũ materia aut flatus eſt tenuis, aut humor acerrimus & eruginoſus membranarum ſpaciis concluſus, è quibus detrahi vix poteſt. Succedunt diuturnis febribus aliisq; bilioſis morbis, quorum eſt difficilis ſolutio. Natura quippe criſim noxiiq; humoris depulſionem in aluum molita, quum nuſquam vacuandi viam promptam & expeditam nanciſcitur, illum è venis & viſceribus in membranas ſæpe auertit, vbi dolores exurgunt priore morbo grauiores. Obſeruaui & continuas & tertianas, ſæpius vero quartanas febres hiſce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur

bantur

bantur paremq; acceſsionum ordinem retinebant.

Tarda atque pigra alui deiectio eſt, quæ fæces & cibi reliquiæ raro nec pro aſſumptorum ratione deſcendunt. Per hãc ſæces neceſſario obdureſcunt, ꝗ diutius cohibitæ caloris ui cõtinenter ſicceſcant, ab hiſq; nonnihil ſucci ſemper exugant meſenterii uenæ, non modo in tenuia, ſed & in craſsiora inteſtina diſtributæ. Tarda deiectio inteſtinorum quidem ſymptomata eſt, ſed quod alios deinceps morbos excitat, quocirca inter euidentes morborum effectrices cauſas refertur. Illinc ſiquidem uapore caput tentatur, corpus ingraueſcit, uentriculi concoctio offenditur, ac reliquæ functiones deteriores euadunt. Sæpe ex uiuendi errore naſcitur, uelut ab eſculẽtis ſiccioribus, acerbis & adſtringentibus, quæ præſertim prima menſa aſſumpta ſint: ad hæc ex immoderata ciborum copia, quam pauco tempore natura neque uincere neque diſtribuere poteſt: ex otio denique & decubitu ſomnoq; multo. Cæterum non hanc, ſed eam quæ morbi ſoboles eſt tardam deiectionem perquirimus. Huius cauſa triplex ſtatuitur: ſenſus obtuſus qualem infligunt ueternus, apoplexia & paralyſis. Stimuli penuria, ut quum flaua bilis quæ obiter inteſtina ad excretionem irritat cohibetur, hocq; crebro fit in ictero. Inteſtinorum uel obſtructio uel adſtrictio quæ cæteris eſt cauſis frequentior. Adſtrictio à meſenterii aut uiſcerum tumore naſcitur, qui inteſtina preſſu coanguſtat: nonnunquam & ab entorocele. Obſtructio uero uel à duris ſiccisq; fæcibus, uel à craſſa lentaq; pituita, uel à concreto calculo, In quibus ergo pigra multum ac tarda eſt aluus, ut in eo quẽ nouimus nõ niſi duo-

ἡ βραδύνουσα διαχώρησις.

decimo quoque die excrementa fæcesq; deiicere, & aliquando citra manifeſtum corporis functionumq; detrimentum dies totos quadraginta nihil prorſus ab aluo reddidiſſe, cauſa quidem neque à conſuetudine, neque à natura, ſed ab iis quæ nunc recenſui uitiis petenda. Quinetiam tumor præter naturam in inteſtino genitus, id in totum obſtruit fæcisq; prolapſum cohibet.

ὁ εἰλεός.

Hæ cauſæ cum ſupra modum increuerint, excrementorum uia prorſus occluſa, miſerabilem ileum edunt, in quo fæces aluum prælabi nequeunt. Hunc perſæpe committit inteſtinum, ſi cum reſiccato ſtercore uel in ſcrotum uel in diſruptum umbilicum procidens retrudi nequeat. interdum & ſtercus durum, & inteſtini tumor præter naturam: aliæ uero cauſæ rarius. Sub hoc omnino neque cibus deſcendit, neque iniectus clyſter aſcendit. Atq; per initia inteſtinorum murmur ineſt, dolor circumuectus, ructus inanis, nauſea, atque uẽtriculus nimium humidus. His dein accedit pituitæ bilisq; uomitio, quicquid eſtur bibiturve, tametſi in inteſtina prouoluitur, hinc tamen poſtea remeat inquinatum ſtercoris nidore: ac poſtremo horrendum uiſu ſtercus ipſum morituris uomitione reiicitur, frigeſcẽte qdẽ iam corpore & oborto ſudore frigido.

διέξοδος. ταχεῖα.

Cita alui deiectio contrariis fit ex cauſis, quum uidelicet cibus uel liquidus uel lubricus uel pinguis nimium eſt, quum is ſua copia uentriculum & inteſtina quaſi pondere grauius onerat: quum quædam acrimonia eum pungit atque uellicat, ſiue ea ex medicamentorum genere, ſiue cibus ſit corruptus, ſiue biliosum & acre corporis excremẽtum ſit, aliunde eo cõfluens, aut etiam illic genitum.

Hęc quippe citam aluũ reddũt,quę & liquida, & sæpius q̃ ex consuetudine deiicit.Ex iis autẽ quæ exeunt profluuiorum differentiæ statui debent. Quum ab aluo continenter cruda defluunt,aquosa nempe diluta, humentia,colore subalbida uel cinerea, graueolentia,idq; solo uentris rugitu uel murmure,nullo manifesto torminum dolorisve sensu, aut lienteria aut cœliaca est affectio. Si enim læuia & æqualia suiq; similia & quasi chyli aut cremoris specie profluunt, cœliaca:sin uero inæqualia & dissimilia, in quibus cibi nec obtriti nec cõfecti substantia aperte cognoscitur,lienteria est.

Cœliacæ affectionis causa non cruditas est,nõ κοιλιακή.
imbecilla uentriculi concoctio, sed chyli imperfecta malaq; distributio, quam mesenterii, lienis aut iecoris obstructio, uel trahentis facultatis imbecillitas, uel alimẽtorũ maximeq; fructuũ fugacium & potus immoderata copia peperit.Hæc enim distribui tota neq̄t,sed maxima ex parte in abdomine subsistit. Ab his causis multa congeritur illuuies, quæ sensim in tenuioribus intestinis aucta,uel in uẽtriculo,uel in mesenterio,uel circũ uiscera, tẽpore corrũpit. Quũq; sua copia grauis esse cœperit, uel sponte infra interdũq; supra prorũpit, uel à natura lacessita propellitur: nonnunquam leuissimo clysteris medicamentive irritamẽto exit.Pulsus frequens & celer existit tanquam febris affligeret, & deiecturis leuiusculæ animi defectiones obrepunt. Antè eruptionem abdomen distenditur, uẽterq; prominet:hisq; succedens spontanea perturbatio, cœliaca est affectio. Vacuato humore omni superuacuo, profluuium sponte conquiescit,interdum eodem quo cœperat die interdum postero aut tertio.

λειεντερία.

Lienteria dicitur inteſtinorum læuitas, qua quæ per aluum defluunt, alimentis tum ſubſtantia tum colore finitima ſunt. Cauſam habet non diſtributionis impedimentum, ſed concoctionis primæ imbecillitatē, ob quam cibus crudus nihilq; mutatus delabitur: ſiue ꝗ imbecillior uentriculus eum non conficit, ſiue ꝗ laxior ille non arcte continet dum integre coquatur. Ventriculus autem imbecillior redditur proprio robore diſſoluto, idq; bifariam, uel ſuo, uel externo, ſeu aliarū partium uitio atque ſympathia. Propria illius uitia hæc ſunt refrigeratio, cuiuſmodi eſt ab immoderato frigidæ potu, præſertim quum corpus exæſtuat. Laxitas ſeu emollitio, qualem inducūt aquæ tepidæ, olei, butyri, adipis, prunorum, maluæ atque ſimilium uſus immoderatior. Aliena qualitas inuſta, qualem fungorum, cucumerum, melonum & fructuum maligna qualitate putreſcentium intempeſtiuus eſus, multoq; efficacius hauſtum uenenum induxit, quemadmodum & peruerſa cœli conſtitutio, quæ popularem ſæpe lienteriam promouit. Aliarum autem partium cōſenſu lienteria fit, quum ab illis uitium aliquod in uentriculum incidit. Sic pituita è cerebro procumbens, quia refrigerat & emollit: & bilis è iecore profuſa uentriculum proritans, crudos cibos necdum planè coctos in aluum præcipitat. Sic ſæpe animaduertimus ingentem abdominis abſceſſum, & pulmonum uomicam, & pectoris renumq; ſuppurationem tetro malignoq; nidore in cor & in uentriculum effuſo, grauem periculoſamq; peperiſſe lienteriam, qualem in iis quoque cernimus, qui diuturno morbo confecti iam morti ſunt proximi.

διάρροια.

Diarrhœa quanquā dici poteſt omne alui

profluuium, id tamen proprie deſignat quo ſynceriores humores defluunt, ſine uehemẽti ſenſu doloris. Alias enim ſeorſum pituita, alias bilis flaua, alias atra purior apparet. Pituita craſſa & mucoſa ex inteſtinis craſsioribus ferè corraditur, in quibus cumulari & cõcreſcere ſolet: ſæpe & ex meſenterio in quo ea plenior congeſta, œdemata ſcirrhoſq́ progignit, hincq́ ferè pituitoſum omne profluuiũ originem ſumit. At nihilominus tenuem ſpumoſamq́ pituitam cenſuit Hippocrates è capite in uentriculum inq́ inteſtina prolabi: dulcem uero atque dilutam ex uniuerſo corporis habitu deriuari. Qua rõne etiã teſtat̃ diarrhœã ſoluere leucophlegmatiã, eſſeq́ balbis familiarẽ. Diarrhœa billioſa eſt qua bilis flaua aut citrina ardens ac plerũq́ ſpumãs emanat, idq́ ſine magna uentris torſione, ꝙ libere per laxas patentesq́ uias defluat. Ea ſæpe è calidiore iecore aut è cyſti fellis profunditur in inteſtina: nonnunquã & ex meſenterio in quod ſuperuacuum omnem humorem oppreſſa natura ſolet recondere: nonnunquã ſed rarius è uenis maioribus atque etiam ex corporis habitu. Sic enim diarrhœam ſtatuit Hippocrates ſurditatem alioſq́ ex bile morbos ſoluere. Melancholica diarrhœa aut è liene aut meſenterio prodit, quum oppreſſa natura uel naturalem melancholiam, uel bilem atram in aluũ excutit exturbatq́. Hæc autem cæteris multo eſt inſolentior. Atra nonnunquam vſqueadeo apparet deiectio, ut uel cum diluta pice uel cum caſiæ medulla conferri poſsit, quæ multos melancholiæ ſimilitudine feſellit. At illa certe è ſanguine fit, qui quoties aperta, rupta uel exeſa præcordiorum uena, in inteſtina incidit, longo ſinuoſoq́ prolapſu ita pręaſ

ſatur ac nigreſcit, ut picem planè referat. Diſcernitur autem ꝙ intincta lintea rubeſcant, quodq; cruenta uel comitetur, uel præceſſerit uomitio.

Sed & inteſtinorũ colliquatio ad diarrhœã referri poteſt: in qua qđ inferne procedit, q̃ſi adipe uel oleo perfuſum cernitur. Hinc autẽ fit ꝙ recens cõcreta pinguedinis carnisve aut etiam (dìu protrahente uitio) ſolidarum partium ſubſtantia liqueſcat deſluatq; in aluum. Familiare hoc quidem profluuii genus peſtilentibus febribus & cauſo colliquanti & hecticæ, & phthiſi, & atrophiæ, nonnunquam & uiſcerum inflammationibus.

δυσεντερία

Dyſenteria eſt cruenta alui deiectio cũ dolore & uentris torſione: unde & hanc Latini tormina nuncuparunt. Primum quidem inteſtinorum mucus egeritur, deinde adeps intus illis adhæreſcens exiguo cruore perfuſus: eaq; prima eſt dyſenteriæ ſpecies. Altera quũ interior inteſtinorum tunica corraditur, cuius pelliculæ & fibræ deiectionibus permiſtæ apparent. Tertia quum altius penetrante & depaſcente ulcere, ipſa caro propriaq; inteſtini ſubſtantia putris uel exeſa procidit. In quo autem maxìme inteſtino ulcus conſiſtat, primum ex ſitu doloris intelligitur, deinde ex permiſtionis ratione. Etenim ſi cruor & quicquid corraditur, fæcibus alui exquiſite permiſcetur, inteſtìna ſuperiora: ſi uero id purũ ac minime permiſtum excidit, ſeorſumq; fęces alui deſcendunt, inferiora craſsioraq; ulcere depaſcuntur. In hoc genere tenaſmus habetur, qui directì inteſtini ulcus eſt. Sub hoc aſſidua deſidendì cupiditas ſolicitat, ſed qua nihil ferè præter mucoſum quiddam & ſubcruẽtum egeritur. Dyſenteriæ atque tenaſmi cau-

τεινεσμός.

ſa eſt pungens acerq; humor, qui non recta, ſed per anfractus in inteſtina vi quadam delatus & infixus, ea exulcerat & acrimonia rodit. Is autem vel bilis eſt flaua, vel atra, uel pituita ſalſa. Nonnunquam & exedentia medicamenta, vt colocynthis & adamãtis puluis: nec non vitioſa & acria alimenta ingeſta altius ſe in inteſtinum figunt, dyſenteriamq; cient. Humor porro acer in inteſtinum irruit, interdũ ex meſenterio, in quo iamdudum cumulatus erat, vt crebro iis accidit, quibus amplum abdomen prominet: interdum è iecore vel è liene, vel ex vicinis partibus: interdum è venis maioribus atque ex ipſo etiam corporis habitu. Hæc omnia propriis ſignis noſſe expedit, vt certa ſit curatio. Non omnem dyſenteriã febris comitatur, ſed eam duntaxat cuius humor eſt acerrimus, isq; è viſceribus aut è venis magna corporis perturbatione profuſus.

disenteria sine febre

Cruenta alui deiectio qua cruor ſine dyſenteria ac ſine tenaſmo fert̃, raro ex iecoris imbecillitate fit, ſæpius ex apertis internis hæmorrhoidibus. Qui è iecore imbecillo dimanat, verus cruor non eſt, ſed dilutus & recentis carnis loturæ perſimilis. Hic idcirco rariſsime apparet, quòd inſolenter admodũ ſanies ea per meſenterii venas è iecore prolabatur in inteſtina. Qui autem ſeorſum purus ac rutilus exit ex aperta hæmorrhoide eſt, quæ hunc proxime è vena caua profundit, modo egeſtionis initio, modo in fine & in ipſo egerendi conatu. Interdum & grumus rubens hinc procidit, dum hæmorrhois ſtillat in recti inteſtini capacitatẽ, in qua omnino coit. Neq; igit̃ ex aptis meſenterii venis ſanguis multus, neq; ex ſuperioribus liquidus ac rutilus deſcẽdit, ſed vt ante dixi picis inſtar retorridus ac niger.

ὑποχώρησις αἱματηρά.

πυώδης ὑποχώρησις

Purulenta excretio ſi exigua & cum dolore prodit, ab ulcere aut inteſtinorum aut podicis eſt, quod uel dyſenteria, uel tenaſmus, uel phlegmone reliquit: hoc autem antecedens affectus commonſtrat. Si copioſior eſt atque doloris expers, ex abſceſſu quodam meſenterii in proxima inteſtina fertur. Nunquam certe aut admodum raro è iecoris aut è lienis abſceſſu, multoq; rarius (quod tamen affirmat Galenus) è purulentis pulmonibus ſyncerum pus in aluum deriuatur. Hanc tamen illi uiam comminiſcitur, è pulmonibus eructari in ſiniſtrum cordis uentriculum, hinc in ortam arteriam, ex hac in minores quæ per meſenterium feruntur pelli & excidere in inteſtina. Auicennas aliā uiam confinxit, è pulmonibus in dextrum cordis ſinum, hinc in uenam cauam, è qua in iecur & portas, ex quibus in meſenterii uenas tādemq; in inteſtina. Cæterum in his figmentis fieri omnino neqt, ut tam longo uiæ tractu pus quod ſanguinis permiſtione tinctum fuerat, tandem album redeat, ſecernaturq; ſyncerum.

ἕλμινθες.

Lumbrici ex omnibus corporis partibus maxime inteſtina occupare ſolent: quanquā & exiguos interdum in renibus genitos uidi cum urina profuſos, & in pulmonibus, & in auribus, & in dentibus: ſæpe etiam in neglectis abſceſsibus ulceribusq; ſordidis. Ex craſſa lentaq; pituita, quæ in inteſtinis frequens corrupta præparataq; fuerat, ab uberrimo inſito calore ſuſcitantur uitamq; ſumunt, eorū animalium exemplo quæ ex putri materia cœleſtis caloris ope uitam habent. Vt autem uaria eſt putreſcentis materiæ figura, ita & uariæ fiunt lumbricorum ſpecies. Alii longi ſunt ac teretes, qui in ſuperioribus gracilibusq; inteſti

αἱ στρογγύλαι.

nis gigni solent: e quibus dum cibus descendit obnituntur & sursum plerunque irrepũt in uentriculum, quem grauibus torquẽt symptomatis. Inde per gulam os ipsum conscendunt, è quo hiante etiam prosiliunt: clauso uero dormientibus per palati cauum obrepunt in nares forasq́; prodeunt. Alii breuiores sunt & lati cucurbitæ seminis effigie, quorum procreatio est uel in cæco intestino, uel in coli cellulis: atque hi sæpe mira serie inter se cohærent. Alii exigui sunt & tenues simulq́; teretes (ascarides appellant) quibus ferè sedes est in recto intestino & extremo sphinctere: adultis nonnunquam horum multitudine fœces consperguntur. Hos etiã animaduerti interdum ab ano pruritu quodam emergere, hincq́; in femora natesq́; quoquouersum serpere. Omnibus materiam suppeditant cruditas & crapula, deinde eorum usus, quæ facile putrescunt, ut lactis, casei, fructuũq́; dulcium & fugaciũ. Itaque pueri quàm adulti his multo sæpius afflictantur, ꝙ illorum calor humidior sit, confertioreq́; halitu perfundantur. Lumbricorum signa sunt uentris distentio cum murmore atque torsione, lienteri cum profluuiũ, corporis dissolutio, faciei pallor, oculorum suffusio uel suggillatio, nariũ pruritus. Quumq́; sursum obrepunt, agitati (maxime per inedias & cibi penuriam) intestina morsu aut suctu feriunt, siccam tussim mouent: oris uentriculi præcordiorumq́; cõpunctione animi defectiones, syncopas, epilepsias: ascensu uero tremorem, deuorandi conatum & strangulandi metum inferunt, quibus malis infantes plerique sunt extincti.

αἱ πλατεῖαι

ἀσκαρίδες.

Ani affectus atque symptomata. Cap. XI.

ANum hi affectus occupant, phlegmone, abscessus, fistula, fissura, condyloma & hęmorrhois, cuius symptoma est sanguinis effluuium. Phlegmone fit copia sanguinis è uena caua per hæmorrhoides in partes inanes quæ circa podicem sunt incidente. Hæc quum ex aliis causis tum maxime ex multa duraq; equitatione proficiscitur. Dolor inest admodum acerbus isq; lancinans & qui premendo exacuitur, foras interdum prominet, aluus nō nisi difficile & summo cruciatu exit, ac interdū dies multos sistitur comite etiam febre.

Abscessus è phlegmone relinquitur qui in recti intestini cauum sæpius quàm in cutem erumpit, quandoquidem parte molliore exedens pus sibi promptius uiam parat. Rupto abscessu ulcus manet purulentum ac sordidū, quale & nonnunquam existit ex neglecto tenasmo. Id autem in fistulam breui degenerat: uix enim parte humida & excrementis peruia coalescit, sordiumq; copia callosum, diutissime manat, etiam dolore sedato. In hoc pus uel seorsum uel deiectionis initio exit, multo secus, quàm è mesenterii aut superiorum partium ulcere. Sed & id uisum est interdum in uesicam penetrare: ac tum micturo crepitus è pudendo perinde atq; è podice, deinde puris atq; etiā fecis nōnihil mistū urinæ ꝓrūpebat.

ἡ ῥαγάς.

Ragades, id est, fissuræ, ani ulcuscula oblōga sunt, quibus sphincteris rimæ proscindun tur, iis similes quæ inferius labrum & manus pedesq; dilacerant. His finitima sunt & leuia quæcunque sedis ulcera. Dolor acerrimus est

cum ardore citra phlegmones indicia, ulcerisq́; extremum expreſſa ano plerunque oculis patet. Fiũt autem uel duriorum aſperitate fæcũ, uel humoris acris ſalſi ſiccãtisq́; morſu.

Condyloma durum eſt tuberculum in ani margine ortum, aut uerrucæ, aut grani uuæ, aut maturi mori, aut ficus effigie. Ex melancholico nigroq́; ſanguine illic ſenſim extuberat & increſcit, tedio potius q̃ dolore moleſtũ. κονδύλωμα

Hæmorrhois uero quæ externa & conſpicua eſt, ex ano quoque ſurgit ac prominet. Ea ex atro melancholicoq́; ſanguine fit, qui è caua in extremum uenæ profuſus, nondum tamen illinc præ loci duritie exiliens cumulatur, idq́; implet & in ficus ſpeciem diſtendit. A condylomate autem diſtat, quod & breuiori tempore fiat, & affligat graui dolore, quodq́; nondum in calloſam duritiem concreſcat. Atq́; ea cæca appellatur hæmorrhois, quum nihil ſanguinis effundit. Quæ uero aperta iam eſt, ſanguinem interdum ſponte, in conatu ſemper profundit, nec in tantum tumorem attollitur. Interiores hæmorrhoides quum corporis uenæ aut multo aut acri turgent ſanguine, nullo ferè ſenſu tumoris dolorisve ſuperuacuum ſanguinem eructant, idq́; ſolum in egerendi conatu, atque is ſeorſum conſpicitur fæce minime permiſtus. αἱμοῤῥοΐς

Hæmorrhoidum ſymptomata ſunt immoderata ſanguinis profuſio, & eius minime cõſueta ſuppreſſio. Vtrunque enim præter naturam eſt, fitq́; grauium morborũ cauſa. Sola quippe uacuatio naturalis ea cenſetur, quæ q̃d graue infenſumq́; eſt, uelut onus inutile deponit citra corporis infirmitatẽ citraq́; uiriũ iacturã. Profuſionis cauſa cõtinens uel in

ſanguine eſt, qui multus, tenuis aut acer violenter erumpit: vel in venis quæ aut apertæ aut exeſæ aut ruptæ iam ſunt. Suppreſsio autem cõtrariis fit ex cauſis.

ἀρχὸς προπίπτων.

Anus procidit modo ſponte, modo egerendi conatu, apparetq; ſphinter totus interdum inuerſus atque prouolutus. Cauſa eſt muſculi reſolutio ſeu laxitas ex multi humoris perfuſione: qua ratione pueris & infantibus quâm adultis id vitii familiarius obſeruatur.

Renum morbi, cauſæ atque ſigna. Cap. XII.

νεφρῖτις.

Renes morbi pauci exercẽt: inflãmatio, obſtructio, abſceſſus & vlcus. Inflãmatio q̃ proprie nephritis appellatur admodum raro accenditur in renibus, quôd firma eorum & prædura caro ægre fluxionem admittat. Fit tamen interdum renibus ictu caſuve contuſis, accerſitaq; fluxione per emulgentes venas. Hanc adeſſe teſtantur, ardor ingens, dolor grauis ac pulſans in ea inanitate, quæ eſt inter extremam coſtam & coxendicem. Hic & vicinas partes quæ circum præcordia ſunt, circũ lumbos, circum coxendicem & pubem atque partes obſcænas, diſtentione conuellit. Extremorũ frigus, atq; cruris è directo ſiti ſtupor ineſt: mictio cũ ardore atque labore frequens, principio tenuis & cruda, deinde craſſa atque mucoſa: aluus impedita & pigra. Hinc ventris diſtentio, febris aſsidua, nauſea, ructatio, crebraq; vomitio.

νεφρῶν ἔμφραξις.

Renis obſtructio varias habet cauſas: arenulas, calculum, humorem craſſum & viſcoſum. Rarum quidem eſt vixq; vnquam compertum, vt à ſolo humore vel craſſo vel len-

to ren totus obturetur: à calculo aut ab arenulis sæpissime, á quibus etiã solis vrina supprimitur. Arenulæ autẽ nõ in interiore cauo, ψαμμώδης sed in propria renum substantia proueniunt, νεφρός. à qua duræ sunt ac rubræ & renis substantiam coloremq; retinent. Illinc fluentis vrinæ impetu raptæ feruntur in cauum, prolabunturq; in vesicam per vreteras, & vrinam reddunt arenosam. Si curatio negligitur tempore crassescunt illæ, vel mutuo adhæsu inter se colligatæ calculum coagmentant atque componunt. Hic dein è renis substantia exturbatur νεφρὸς λιθιῶν. in cauum, quumq; euellitur, renis partem cui adhærescebat, sine doloris sensu diuellens & quasi dilacerans, saniem prolicit, quæ pariter cum vrina profunditur, eamq; crassam, turbidam, subnigramq; reddit. Calculus autem exceptus renis capacitate si exiguus est, non multo post tempore in caput vreteris se infert, ex quo magna vi summoq; dolore nephritico in vesicam procidit. Si crassiusculus est aut salebrosus & asper, in via diutius hæret & magno cruciatu vreterem dilacerat. Sed & nonnunquam in renis capacitate subsistit ac permanet, quum præ crassitie non satis lata illi est vreteris via. In illam contrusus & exagitatus acerbum sæpe dolorem mouet, quum præsertim prosilit atq; se infert in vreteris caput: at is mitescit calculo remeante in renis cauũ. Hic (nisi tempore procidit) assiduo arenularum appulsu coagmentatur in verum renis calculum, cuius nec vna semper est magnitudo, nec vna forma, nec color vnus. Confirmatus ferè renis cauum implet consuetasq; arenulas exire prohibet: ac proinde renũ calculus veteres dolores nephriticos obtegit & dissimulat. Perfectum in rene hunc esse, do-

cent, affectæ partis grauitas, ob quam vix spina dorsi inflectitur: cuius tamen dolor, non vt is quem destillatio peperit, externarum partium pressu admodum manifestus est. Nullo tumore foris conspicuo obtusioris cuiusdam doloris sensus inest, præsertim quum aluo suppressa ren ipse vel flatu vel fæce premitur, aut quum decubitus est in aduersum latus, aut quũ vehementior est exercitatio. Nephriticus dolor ex interuallis citra calculi excretionem redit: per laborem & duram equitationem vrina profluit cruenta, tum quippe calculus suo põdere & attritu renem contundit ac plerumque sine sensu dilacerat exulceratq́; e quo sanguis cum vrina profunditur. Cruris, quod è directo affecti renis est, torpor quibusdam inest molestus. Calculi materia est crassus & viscosus humor in renem pariter cum sanguine eiusq́; sero excurrens, qui alias ex cruditate, alias ex torrido terrenoq́; sanguine processit. Efficientem causam omnes quidem profitẽtur immoderatum esse renum caloré, qui humores perurens, siccans, & obdurans cogit in lapidem. At certe alia statuenda causa efficacior longeq́; crebrior, insita renum arenosa calculosaq́; constitutio. Hanc quisquis à parentibus contraxit, vix vlla ratione calculi tormenta effugiet: quandoquidem hoc vitium omnium est maxime hæreditarium, vt non paucis pariter cum renibus calculus procreetur. Adiuuantium porrò causarum præcipua est otium somnusq́; diuturnus decubitu supino.

Causa alia efficiens creditu difficilis

νεφρῶν ἀπόστημα.

Renũ abcessus quo purulenta materia coercetur, rarius ex phlegmone fit, sæpius ex sordido vlcere non expurgato, ea ratione quam mox subiiciam. Coctione tamen phlegmo-

nes pus gignitur & abſceſſus, tantus interdum vt diſtento rene tumor circa lumbos & ilia foras promineat. Febres cũ horrore oberrant: grauitatis ſenſus quàm ante magis infeſtat. Rupto autem abſceſſu pus cum vrina defertur, & interdum ſordes aut corrupta caro ex putri renum ſubſtantia.

Vacuato expurgatoq́ abſceſſu vlcus manet diuturnum admodum ac ferè immedicabile. Quæ enim ſubſtantiæ portio vel putredine vel attritu exeſa eſt, neque reſarciri vnquam neque coaleſcere poteſt. quandoquidẽ viſcus hoc vt cætera ſpermaticum eſt cuius etiam vrina iugiter pręterfluens vlcus agglutinari non ſinit. Quocirca ſordidum id vt fiſtula perpetuo relinquitur. Huius ſignũ eſt quòd modo pus, modo mucoſum quiddam vrina permiſtum defluit: hincq́ vrina redditur alba, turbida, lactis ſero perſimilis, quæ tandem quiete ſedimentum id purulentũ mucoſumve deponit. Vlcus ex abſceſſu phlegmones inſolens admodum eſt. Nec minus id quoque inſolens putandum, quod vel à profluentis materię acrimonia renem exedente, vel ab ictu, vel à caſu eius venas diſrumpente fieri tradũt. Crebro autẽ ac ferè ſemper à calculo intus coercito fit, q vel põdere renẽ cõtũdit, vel atritu cõminuit exeditq́. Ita ſępe vidimus tota renis carne ac ſubſtãtia pereſa, ambiẽte tanquã marſupio membrana pus calculoſq́ multos obuolui. Vlcus ab his cauſis ortũ habuiſſe argumẽto eſt, quòd vrina antequã purulẽta eſſet, ſępe cruẽta fuerit, p̃ſertim ab exercitatione & labore, ꝙ febris nulla aut ꝑ obſcura fatiget. Siquãdo aũt obſtructo vreteris capite pus cohibet, id ſenſim vel ꝑ emulgẽtẽ ĩ maiores venas redũdãs, ſanguinẽ hitũq́ corpo-

ἕλκωσις.

ris inquinabit (qua ex cauſa quaſi ex leucophlegmatia calculoſos tumere ac paleſcere ſępe animaduerti) vel ea ſede congeſtum ilia lumbosq́; copia diſtendet, è quibus etiã aperta cute diu multumq́; manat. Nonnunquam & illinc calculus ingens cum pure alias exceſſit, alias euulſus eſt. Hæc quum accidunt tota iam penè renis ſubſtãtia putredine cõſumpta eſt, illincque pus redundans inter peritonæi membranas fluctuat. Huius copia interdum vidimus totam vẽtris lumborumq́; regionem diſtendi & pus hinc tum deiectione, tum vomitione reddi ſyncerum.

ἡ νεφριτικὴ ὀδύνη.

Nephriticus dolor, acerbiſsimus eſt renũ cruciatus, aut certe vreteris cuius eſt, ſenſus eximius. Is in renis ſitu fixus alterutro latere ſtabilis eſt, niſi quòd interdum vel ad coxendicem vel ad teſtem qui è directo iacet, vreteris tractu protenditur. Non vt colicus dolor in ventrem medium aut in omnem illius regionem murmure quodam euagatur: neque ſemper citata & expurgata aluo diſcuſſisq́; flatibus miteſcit: ſed immanitate & ferocia peritonæum conuellit: hinc viſcera & ventriculus ſubuertuntur, ac primum quidem pituitoſa, deinde bilioſa, vomitione reiiciunt. Vrina quum malum incipit pauca, tenuis, & aquoſa eſt, interdum vero ſupprimitur: poſtea copioſa, craſſa & arenoſa exit, eaq́; ardoris quodam ſenſu ad crebrius meiendum cõpellit. Decubitus in ægram partem dolorem demulcet in aduerſam exaſpat. Creber admodum eſt ac multis frequens hic dolor, colicus vero rarus. Tanti cruciatus neq; inflãmatio neque ſanguinis grumus, neque craſſus humor cauſa ſtatui poteſt quod mollis ac fluidus facile obſequatur, quodq́; obſeruamus craſsiorẽ

mucũ,

mucum, imo & concretum pus nullo ſenſu è renibus facile prolabi. Vnus calculus cauſa ſit doloris, qui craſsiuſculus inæquabilis ac ſcaber dum per anguſtum vreterem deuolui tur, hũc magna vì dilatans atque dilacerans perquàm immaniter excruciat. Iis qui iamprì dẽ nephriticis doloribus erant aſſueti vſque-adeo dilatatum vreterem aliquando comperimus, vt in eum maior digitus immitti poſſet. Per hunc mediocres calculi ſine moleſtia excidebant, qui olim non niſi ſummo cruciatu procidiſſent. Qui vero aut nondũ, aut certe raro & leuiter nephritico dolore tentati ſunt, minimo calculo diſtorquẽtur. Hunc autem à colico diſcernere in primis arduum eſt, quia nihil excedere manifeſto deprehenditur. Sedato atque reſtincto dolore etiam atque etiã cõſiderandum, dolorisne cauſa in veſicam exturbata ſit, an in renis cauum remigrauerit. Si exturbata eſt, cauendum ne illic ſubſiſtat, & aſsiduo materiæ appulſu in veſicæ calculũ coagmentetur. Iam vero eiecto cum vrina calculo, æſtimandum ſolidusne ſit an ex arenularum adhæſu compactus. Ex iis namque medendi ratio conſtituitur. Neque iis credendum eſt, qui calculos albos in veſica duntaxat, rubros in renibus naſci affirmãt. Nam purulenti renes albos quoque proferunt.

Veſicæ morbi, cauſæ ſigna atque ſymptomata. Cap. XIII.

VEſica calculo crebrius affligitur, inflammatione & abſceſſu admodum raro exulceratione nonnunquam. Veſicæ calculus magnitudine, ſubſtantia, colore, figura atque ſitu plerumque variat, nec vniuſmodi cernitur

ἡ λιθῶσα κύστις.

in omnibus: hinc & uaria ſymptomata laborantes exercent. Huius cauſam pleriꝗ omnes tradunt craſſum eſſe crudumꝗ ſuccū, qui per uenas cum urina in ueſicæ capacitatē influat, in qua tanquā fæx ſubſidens, loci calore exarefactus ſenſim lapideſcat. At uero quid limū iſtum (niſi forte admodū anguſta aut obſtructa ſit ueſicæ ceruix) tandiu poſſit illic remorari non uideo, quum & ſanguinis grumus, & pus, & mucoſa lētaꝗ pituita, aliaꝗ multo craſſiora facile illinc profluant cū urina. His argumentis adductus aliā cœpi cauſam inueſtigare, ac tādē cōperi omnem calculum in ueſica concluſum, rudimentū quoddā è renibus traxiſſe è quibus per nephriticū dolorē excidens, ſi grandiuſculus eſt, in ueſica aliquandiu hæret ac plerūꝗ perſiſtit, illicꝗ allatarū ſordium adhæſu coagmentatur, dum uerus confirmatusꝗ lapis fiat. Ita qdem neminē hactenus offendi in ueſica calculum habere, qui nephriticis doloribus diuexatus ante non fuiſſet. Et quoſcūꝗ exēptos ueſicæ calculos obtriui (obtriui autē experiūdi gratia permultos) in eorū medio quaſi nucleū reperi, uerū rudimētum è renibus exturbatum, diuerſi quàm reliquum integumentum ac inuolucrum & coloris & ſubſtantiæ. Propria calculi veſicæ ſigna hæc ferè ſunt, uaga quædam & oberrans circa pubē & perinæū titillatio, ſiquidē exiguus is & leuis etiānum eſt: quum uero grādeſcit incūbentis grauitatis pondus percipitur, ut idcirco difficilis & doloris plenus per ſalebroſa loca ſit inceſſus, multoꝗ difficilior ſaltatio. Mictio crebreſcit adeo ut et tandem aſſiduo meiendum ſit, uixꝗ poſſit urina cohiberi. Quum meiendum eſt, urinæ fluor repente intercipitū, obuiā quidem impulſo calculo, ſicꝗ minime conti-

omnē calculū in vesica prius suē originem à renibus

nuata, ſed interciſa eſt emictio. Ac tum dolor alias uniuerſum pudendi ductum, alias glandem ſolam affligit, isq; acerrimus ſub emictionis finem, quum calculus urinæ curſu incitatus quaſi proditurus ſphincterem violẽtius comprimit. Meiendi conatum comitatur deſidendi cupiditas, q calculi magnitudo è perinæo rectum inteſtinum ut ueſicæ ceruicẽ extimulet. At uero nonnunquam ſummæ ueſicæ adhæreſcens calculus, & quaſi ex illa propendens, uix ullũ ex his ſignis manifeſte exhibet: & uiſi ſunt, qui nullo dolore diu illum geſtauerint: omnibus tamen hæc ſigna modo mitia ſunt & obſcura, modo ſæuiora. Vrina alba, craſſa, & turbida redditur, in qua ſedimẽtum purulentum eſt aut narium mucori perſimile. Horum ſignorũ plurima etiam ſpectantur in cauo & ſordido ceruicis ulcere, quale uenerea gonorrhœa profert. Hæc uero ex cauſis antecedentibus internoſcenda ſunt. Si ulcus ineſt ſordidũ fœda illa gonorrhœa iamdiu anteceſsit: ſin calculus, laborãs miris quibuſdam nephriticis doloribus fuit opportunus, neque ſemper calculum doloris cauſam eminxit. Ad extremum uero digitus in anum aut certius catheter in ueſicã immiſſus, quod coniectura dubium incertumq; fuerat, ſenſu explorabit confirmabitq;.

Inflãmatio ſi qua premit, ea non ueſicæ ut quę tenuis exãguisq; eſt, ſed ſphincteri ceruicis muſculo inſidet. In ea febris ardẽs & acuta infeſtat: dolor perquam acerbus ac lancinãs in perinæo cũ rubore & ardore excruciat: urina ſupprimitur ſummo tamẽ meiendi deſiderio atq; conatu: aluus ſolito adſtrictior eſt, qa rectũ inteſtinũ inflãmationis magnitudine coarctat: pubes atq; pecten ad umbilicũ urinæ co- φλεγμαίνων σφιγκτήρ.

pia diſtenditur. Catheter præ loci anguſtia im mitti nō poteſt: ſed & in primis periculoſa eſt irritatio, quandoquidem hic affectus ſæpe in gangrænam uel ſponte abit, è qua uix ullus unquam ſeruatus eſt. Quum abſceſſus fit & ſuppuratio, omnia ingraueſcunt: eo autem aperto miteſcunt, pure quidē erumpente, ſubſidente uero tumore profuſaq; urinæ exuperantia.

Ex abſceſſu ſi ſeruetur æger, ulcus in ſphinctere cauum manet ac ſordidum è quo cum urina craſſa modo ſanies, modo pus copioſum & graueolens excidit, tandemq; ſubſidet in imo. Viſus eſt & hic abſceſſus per perinæū erumpere, è quo urina reddebatur nonnunq̄ & in anum penetrare, illacq; urinam omnem defluere.

τῆς κύστεως ἕλκωσις ἐπιπολαία.

Quinetiā ueſicæ corpus ipſosq; ureteras leuior interdum exulceratio occupat, qua interior duntaxat pellicula abraditur. Ea fit alias à contundente corrodēteve calculo, alias ab urina acriore, quam uel uini meracioris ciborumq; calidorum uſus, uel acris ſalſiq; humoris permiſtio tulit. Ex utraque aliquanto craſſior euadit urina, & modo ſanguine, modo pure exiguo perfuſa: pelliculæ aut ſquammulæ, aut furfurea quædam cum urina exeunt. Cæterum ab ea quæ in uretere conſiſtit exulceratione, dolor inter renem & pubē affligit, & pus capillorum ſpecie natat in lotio. Ab ea uero quæ in ueſica, urina contineri nequit, aſſidua meiendi cupiditas perurget, neque laborans erectus ſtare poteſt: ingens cruciatus & in deſinens ueſicam, pubem, perinęūq; obſidet, maximus uero emictionis tempore.

ἐν τῇ οὐρήθρᾳ ἕλκωσις.

In penis ductu ab eiſdem cauſis leuis quoq; fit exulceratio abraſa interiore tunicula. In

hac quæcunque modo dixi etiam cum turbida urina manant,attamen non ut in illis ſub emictionis finem , uerum uel ipſo initio , uel etiam ſponte citra urinæ curſum. Inter meiendum urina,acrem in pene dolorem parit,prę ſertim quum fluere uel incipit uel deſinit:quē admodum in ueſicæ exulceratione (cui acris vrina ſemper incumbit) perpetuus ac indeſinens eſt dolor. Fiunt & in urinæ ductu exulcerationes ſordidæ atque cauę illis multo deteriores , cuiuſmodi hoc ſeculo frequentes protulit uenerea lues,de quibus poſtea .

Priapiſmus eſt colis arrectio & incrementū præter naturam permanens citra libidinis ſtimulum . Hic interdum cum inflammatione interdum citra hanc exiſtit, quum inflatus coles quodam tetano diſtenditur. Cauſa eſt flatulentus ſpiritus pudēdi arterias fiſtuloſumq́ neruum affatim implens. Is autem uel ex craſſo uiſcoſoq́ humore caloris inopia ſuſcitatur,uel ex genitalis ſeminis ubertate atque redundantia . Hoc mali genus inſolens admodum eſt,quo tamen narrant iugulatum quendam biduo ab exceſſu è uita intentum rigidumq́ exhibuiſſe penem. πριαπισμός

Iam uero præcipua partium obſcœnarum ſymptomata ſunt rei uenereæ impotentia atque gonorrhœa. Impotentia ea fit, aut quia extincta uirilitate ſemen intus non gignitur, aut quia emitti non poteſt. Extinguitur uirilitas ex ſenio , ex morbo , ex cauſis omnibus quæ inſitum ſpiritum roburq́ diſſoluunt, ex incātamentorum(neque enim fabula eſt) maleficiis , & ex medicamentis quæ genitale ſemen aut proprietate aut qualitate manifeſta perimunt. Non emittitur uero ſemen in magna uaſorum obſtructione atque in partium ἀδυναμία τοῦ ἀφροδισιασμοῦ

obſcœnarum paralyſi. Poſteriores tametſi rei uenereæ libidine iactantur, hanc tamen membrorum ignauia non exercent, priores uero nec ruunt in uenerem, nec eius deſiderio pulſantur.

γονόρροιαι.

Gonorrhœa, eſt inuita & nimia ſeminis profuſio citra uenerem, citra libidinis inſomnia, citra colis tentiginem, leui quodam aut nullo oblectationis ſenſu titillatuve facta. Sed & gonorrhœæ ſpecies quædam eſt, quum occaſione minima ſemen emittitur, ut in eo qui ſola clyſteris perfuſione ſemen eiaculari conſueuit. Sed & quendam uidi qui longa gonorrhœæ conſuetudine, per inſomnia atq; etiam cogitatione ſola purum ſanguinem, non minori uoluptate quàm ſemen effunderet. Malũ quidem eſt gonorrhœa mulieribus perinde atque uiris commune. Eſt autem in hac ſemẽ crudum, aquoſum, liquidum, ac tenue, nec prorſus album. Effluuii cauſa eſt ſpermaticarum partium infirmitas, qua uel non concoqui uel non retineri ſemen poteſt tantiſper dũ coquatur atque craſſeſcat. Quamobrem frequens iis eſſe ſolet, qui impuberes necdũ matura ætate ueneri petulãtius ſeſe addixerunt. Nam imbecillæ partes euadunt, in quas longa cõſuetudine humores abũdãtius cõfiuũt.

Quum per inſomnia libidinis, aut in attenta rei uenereæ cogitatione ſemen affatim procidit, non, ut in uera gonorrhœa, crudum id & aquoſum, ac ſine ſenſu, ſed magna utique uoluptate exit. Effluentis huius cauſa eſt ſeminis uel exuperantia, uel calor & acrimonia naturam proritans, uel ingens ſpermaticarum partium robur: hoc argumento quòd uoluptate iucunda id ſemper emanat.

γονόρροιαι

Inuaſit hoc ſeculo in humanum genus ex

lue uenerea quoddã uitium gonorrhœæ finitimum, quod idcirco & fœdam uirulentamq; gonorrhœam appellamus. Principio uirus album aut subcitrinum è uasis spermaticis sine sensu excidit uigilanti pariter atque dormienti. Eius causa est spermaticorum uasorũ atque testium imbecillitas, non illa quidem simplex, sed ex uenenata lue contracta: hæc enim efficit ut quicquid in his uasis colligitur, in tetrum fœdumq; uirus facessat: quod dein cõtagione alium quemuis contaminat. Tempore uirus hoc putret & acrimoniã asciscit, ductum penis in transitu exedit & exulcerat. Factum uero iam ulcus esse ostendit dolor exortus, qui & in tentigine quasi funem peni subtendit, & in emictione tãquam in dysuria acrius stimulat, ut idcirco multi in calculi uesicæ suspicionẽ uenerint. Sed hæc propriis affectuum signis haud difficile sit internoscere. Tam alte interdum excauatur ulcus, ut foras emergat in penis summam cutem. Hoc uirulento fluore præter rationem suppresso, intus plerunque colligitur abscessus, alias quidem circa testiculum in epididymide, alias in perinæo, qui rupta apertave cute materiam fundit.

Βρομώδης καὶ δυσώδης.

Diuturnum quidem penis ulcus esse solet, uixq; unquam spõte sanescit. Quocirca in eo neglecto uel tuberculũ carnosum instar uerrucæ expullulat, uel cumulata sordes in callũ obdurescit: idq; nõ uno meatus loco, sed duobus ac plerunq; tribus. Adnati tuberculi callive notæ sunt: urinæ suppresſio, uel tenuis emictio, qua nõ pleno illa cursu ac fluore, sed exili quodã quasi filo exit. Pene cõpresso durũ tuberculum deprehenditur, & imisso cathetere obuiã fit obsistitq; quasi offendiculum.

καυλοῦ ἕλκος.

ὁ διαβήτης

Meiendi porrò ſymptomata ſunt: diabetes, vrinæ incontinentia, iſchuria, dyſuria, ſtranguria, mictio cruenta atque purulenta. Diabetes immoderatum urinæ profluuium eſt, quo aſſumpta potio nihil mutata profunditur. Quibus uèter aut corporis habitus aquoſi humoris copia tumet, iis interdum magno impetu urina quàm potus longe copioſior emanat: quomodo obæſum quendam & tumidulum uidi ex multa mictione diebus circiter octo, mirum in modum extenuati & cõcidere. Qui largiſsime bibunt, copioſam quoque profundunt urinam, ut is quẽ nouimus quotidie horæ ſpatio tepentis aquæ medicatæ libras ſexdecim exorbere: etenim qualẽ ſumpſerat, talem protinus emeiebat. Cæterum horum affectuum neuter diabetes putandus: ſed quum ſiti inexpleta ſupra modum bibitur, omniſq; potus nihil ferè mutatus mox effluit. Hoc proprium eſt renum ſymptoma, in quibus calor ingens, aut ardentiſsimus humor impactus, uim trahendi ſeri uehementer impellit, quod tamen præ retinendi imbecillitate continuo prolabitur in ueſicam. Proinde corpus uniuerſum & ſiti & calore immodico exhauſtum planè contabeſcit. Sed hoc quàm rariſsime ſymptoma uſu uenit, uixq; ullus eſt deprehenſus, qui copioſæ emictionis nõ aliã intus cauſam haberet.

οὔρησις ἀπροαίρετος καὶ ἄκαιρος.

Vrinæ incontinentia dicitur quum ea ſine acrimoniæ & doloris ſenſu manifeſte excidit præter arbitrii imperium: hiſq; ſignis longe diſtat à dyſuria. Fit autem reſoluto ſphintere ceruicis, atque iis neruis paralyſi affectis, qui è lumbis in eum inſeruntur muſculum. Hoc alias ex ictu aut caſu, alias ex refrigerio aut deſtillatione fit. Qui ſe in ſomno permeiũt qua-

les maxime pueri, his quidem non paralyſi, ſed ſola laxitate atque mollitie ſphincter diſſoluitur, qui neque exuperantiam, neque acrimoniā urinæ ſuſtinere poteſt, præſertim quū animales uires ſomno ſopitæ obſcuram functionem obtinent.

Iſchuria his contraria eſt, ut qua prorſus urina ſupprimitur, nec huius quicquam exit. ἰσχουρία. Cauſam Galenus plerunque refundit in obtuſum ueſicæ ſenſum, ob quem illa ſe impleri non ſentit, nec idcirco ad excretionem irritatur. At certe urina quandiu patentem liberãq; uiam habet (ut in iis qui ob calculum ſecti ſunt) nullo propellente aut excernente prolabitur, & ſuopte impetu foras excidit. Vna igitur ſuppreſſæ urinæ cauſa eſt adſtrictio uel obſtructio. Hæcq; uel ureterum amborum capita, uel ueſicæ ceruicem opplet. Vtrū autē eorum in cauſa ſit, certis notis perueſtigandū. Si alterius duntaxat ureteris uia obſtructa eſt, haudquaquam ſupprimitur urina, per alterū enim perlabitur. At quum uterque obſtruitur aut coarctatur, ſuppreſsio fit, hinc conſpicua, ꝗ laborans renis utriuſq; dolori fuit opportunus, lumborum ſumma grauitas eſt, ac interdum uehemēs utrinque dolor excruciat: nulla aut minima meiendi cupiditas urget: in pube nec dolor nec tumor, ne premendo quidē percipitur, ueſica inanis eſt & uacua, ut ne immiſſo cathetere urinæ quicquā emanet. Quū uero obſtructa ueſicæ ceruix urinā cohibet, aſsiduū meiendi deſideriū premit, ſummuſq; ſed irritus conatus eſt: pubes collectæ urinæ copia diſtenditur ac dolet: atque ſi catheter in ueſicam inſeritur, copioſior urina impetu profluit leuamentoq; eſt. Obſtructio circa ureterum capita ferè fit à calculis grandiuſcu

lis, qui pariter illis impacti ſunt: raro uel ab humore craſſo, uel à ſanguinis grumo: rarius ab inflammatione vel à pure In ueſicæ ceruice plerunque fit, uel ab inſerto & hærente calculo, uel à tuberculo carnoſo aut calloſo, cuiuſmodi ex uirulenta gonorrhœa ſuccreſcit: rarius à craſſo humore, aut à pure, aut à ſanguinis grumo. Hæc enim non diu ſubſiſtunt in uia, ſed facile urinæ curſu ac impetu foras impelluntur. Cuidam annum agenti trigeſi- Caſus rarus mum obſtructa ueſicæ ceruice, urina affatim tanquam emictione ex umbilico in multos menſes profluxit: idq; citra tumorem, citra ullam aquæ in abdomine collectionem, & citra ualetudinis offenſam. Quum hinc multi admiratione tenerentur, audirem uero recens in lucem edito male uinctum umbilicum nunquam coaluiſſe, exhincq; ſemper nonnihil ſtillaſſe, cenſui nondum inaruiſſe urachum, & nunc illi perinde atque dum utero geſtaretur urinam è ueſica in umbilicum refluere.

στραγγουρία Stranguriam, id eſt urinæ ſtillicidium nuncupant, quum urina ſtillatim guttatimq; redditur: id alias quodam conatu, ſed dolore nullo, alias uehementi dolore & irritatione fit. Quæ nullo fit dolore, eaſdem cauſas atque iſchuria obtinet, ſed ſanè leuiores, ꝙ ſit diminuta quędam iſchuria. Quæ cum dolore acri, tum iſchuriæ, tum dyſuriæ permiſtas cauſas habet. Quòd enim guttatim ſtillet, iſchuriæ: ꝙ uero ardeat ac ſtimulet, dyſuriæ rationem ſumit.

Dyſuria penis & ueſicæ ut dyſenteria inte- δυσουρία. ſtinorum difficultas eſt: urina quippe magno cruciatu atque dolore interdum affatim, interdum guttatim redditur. Cauſa uel in urina conſiſtit, uel in ueſicæ ceruice. In urina ꝙ

acrior euaſerit, idq́ue aut uictu calidiore, aut bilis permiſtione, aut acrimonia puris ex rupto abſceſſu manantis. In ueſice ceruicæ uel exulceratio, uel inflammatio eſt, quam tranſiens urina acrius ferit. Cauſæ his ſignis internoſcũtur, quę ſupra unicuiq; affectui ſunt aſcripta.

Mictio cruenta eſt quæ ſanguine perfunditur. Puri ſynceriq́ue ſanguinis eruptio ex interiore penis meatu, mictio haudquaquam appelletur, quod ſine urina nulloq́ue uoluntatis arbitrio, ex aperta, rupta, uel exeſa uena fiat. Quũ autem ſanguis urinæ permiſcetur, ſi copioſus eſt, uel à renibus excidit, uel à ſphinctere ceruicis muſculo: nam neque ab uretere, neq; à ueſicæ corpore multus emanare poteſt. Qui à renibus defluit, urinæ toti exquiſite permiſcetur, ut ea quaſi dilutus & tenuis quidam ſit ſanguis: hic uero mox ſubſidet rubicundus, liquidus, ac minime cõcretus. Huius cauſa ſi neque caſus neque ictus fuit, debet omnino ad calculum referri, qui per corporis laborem præſertim per exercitationem validam, renem eiusq́ue uenas obterens, ſanguinem profundit. Sola ſanguinis emictio ſæpe renis calculum patefecit, qui aliis nullis indiciis ſe prodebat, ut ne ſubeſſe quidem putaretur. Sic diu poteſt multa emictio cruenta prodire, ſine manifeſta uirium iactura. Quæcũque huius aliæ cauſæ tradi ſolent, ut renum imbecillitas, ſimplex eorum apertio, iecoris infirmitas, plethora, menſium aut hæmorrhoidum ſuppreſſio, raræ adeo hæ & inſolentes obtingunt, uix ut unquam ſolæ cruentam mictionem protulerint. Qui porrò ſanguis à ſphinctere muſculo in ueſicæ capacitatem inſtillatus mictionem cruentam reddit, urinam non æquabiliter perfundit, ac ſubſidẽs in imo cõ-

αἱματηρὰ οὔρησις.

crescit in grumos : eius quoq; portio aut grumus interdum citra vrinā excidit : dolor plerumque meiendo premit, ac veluti penis radicem adurit, aliaq; vel vlceris vel ruptæ venæ signa comitantur.

πυώδης οὔρησις.

Mictio purulenta interdum è renibus, interdum è penis ductu prodit. Illa pus habet accurate permistum, aut si quid forte crassius seorsum est, id sub finem emanat. Hæc vero primo loco pus syncerum eiaculatur, quod vel à penis ceruice vel à parastatis exulceratis, vel à vasis spermaticis exierat: ab hoc dein purior vrina subsequitur.

ὑπομέλαινα οὔρησις. μυξώδης. τριχίασις.

Mictio subnigra ac turbida sine dolore, si neque ab ictero neque à crisi prodit, ab euulso calculo est, qui postea nō sine molestia exturbabit è rene. Mucosa vel ab vlcere quodam, vel à calculo vesicæ fit. Filis aut capillamentis conspersa, vel à lenta pituita, quæ in vreteribus, vel à seminis excremento, quod in vasis spermaticis longitudinem hanc adipiscitur. At vero tum hæc, tum alia quęcunque vrinas possunt immutare, fusius explicantur in iis quæ de vrinę contentis sunt tradita.

Scrotii morbi, causæ, & signa. Cap. XIIII.

SCrotum & qui in eo sunt testes tum inflammatione labefactantur, tum tumore duro scirrhosoq;, tum omnibus herniæ generibus. Inflammationem accendit tenuis feruidusq; sanguis præter naturam in scrotum & testes profluens. Scrotum in tumorem distenditur, durities inest, rubor atque calor, dolor lancinans, qui leui contactu exacuitur, febris plerunque comes. Quòd si inflāmatio testem so-

lum occupet,hæc in profundo demerſa ſunt, tactu melius quàm uiſu comprehenſa:ſin uero in ſcrotum effunditur, omnia foris extãt oculis obuia.

Male curata inflammatio illic ſæpe prædurum tumorem ex caloré præpropere extincto relinquit.Tum rubor,calor & dolor abſunt, durities una perſiſtit,cuius nonnihil plerunq; immedicabile permanet.

Hernia ſeu ramex alias in inguine ꝓminet, Bubonocele appellatur, mulierum atque uirorum communis,alias in ſcroto,quæ uirorũ duntaxat eſt. Fiunt autem quum quippiam in alterutram ſedem illapſum,tumorem parit. Illapſus cauſa eſt peritonæi(quod omnia ſub abdomine coercere ſolet) ruptio aut dilatatio. Quum ſola eſt ruptio interioris membranæ(duplex quippe eſt peritonæum)tumor in inguine ſolo exiſtit:quum uero huic etiam dilatatio accedit eius membranæ, quæ in ſcrotum deuoluitur,hoc pariter diſtenditur.Illabuntur autem uaria,ex quibus ramicum differentiæ ſtatui ſolent. Ab inteſtino, enterocele eſt: ab omento,epiplocele:ab aqua, hydrocele: ab adnata carne, ſarcocele . In enterocele & epiplocele permanens tumor non eſt: nam reſupino & inteſtina & omentum uel ſponte uel blando digitorum impulſu remeant : illa quidem rugitu & flatulento murmure, hoc uero ægrius, & nullo ſono,nullo rugitu.Hydroceles atque etiam ſarcoceles tumor perpetuus eſt,nec impulſus in abdominis capacitatem cedit . Hoc autem diſcriminis intercedit ꝙ hydroceles tumor mollior eſt,pulſatus reſonat,pondere leuis,& oppoſito lumine perſpicuus.Sarcoceles tumor durus, grauis & obſcurus, qui longiori tẽpore pedetentim increuit.

ἡ κήλη. βουβωνοκήλη. ἐντεροκήλη. ἐπιπλοκήλη. ὑδροκήλη καὶ σαρκοκήλη.

οἱ ἐξόμφαλοι.

Vt autem viris in ſcrotum, ita & interdum mulieribus tum inteſtinorum, tum omenti aut aquarum prolapſus fit in pudenda, è quibus illa videntur tanquam è ſacculo propendere. Sed & vmbilici ruptio ramicis genus cēſeri poteſt, quo ſæpe videtur is mirum in modum prominere, inteſtinis ſub cutem prorūpentibus. Neque præter inſtitutum ſit eum virū producere, cui ex accepto ventris vulnere pręciſum tenue inteſtinum prodit è quo alui excrementum nondum ſolidum aut cohærens continenter emanat annos iam quindecim, ea via intercepta quæ in annum ducebat. Ab his iam mulieri peculiares morbos exequar.

Ego vidi aliū catū similem

Vteri affectus, cauſæ & ſigna. Cap. XV.

VTerum morbi varii obſident: phlegmone, abſceſſus, vlcus, cācer, ſcirrhus, mola, inflatio hydrops calculus: & in ceruice rhagades, condylomata, hæmorrohides. Phlegmone fit tenui feruidoq́ ſanguine è vena caua per tenues venas, non in vteri capacitatē, ſed in illius ſubſtantiam effuſo: qui collectus accenſus ac putreſcens, phlegmonem parit. Malum certe in ceruice quàm in vtero frequentius. Quum totus vterus inflammatione obſidetur, dolor acer ac pulſans excruciat: atque ſi inflammatio in priorem partem magis deuergit, in pubem quoque dolor inclinat, & vrinæ difficultas eſt: ſin vero in poſteriorem partem, dolor lumbos infeſtat, & alunm ſupprimit. Pubis, imi ventris, lūborumq́ ardor, tumor, diſtentio atque grauitas ineſt: febriſq́ comes aſsidua cum ſymptomatum ſyndrome: immiſſo in ceruicem digito quæcunque pars vteri prematur, vehementer dolet.

ἀπόστημα.

Putri sanguine in pus transeunte abscessus fit. Ac tum commemorata signa inualescũt, febrium horrores sæpe adoriuntur nulloq́ ordine: omnia tamen confecto iam pure mitescunt. Rursum vero quum pus acre & exedẽs eruptionis viam parat, acriores dolores, febres vehemẽtiores, aliaq́ grauiora symptomata excruciant.

ἕλκος ῥυπαρόν.

Rupto expurgatoq́ abscessu vlcus manet, idq́ sordidum. Pus autẽ ex vteri corpore vel in illius capacitatem incidit, vnde syncerum profluere deprehẽditur: vel extra in abdominis capacitatem penetrans, inter intestina hęret ac subsistit, vt imum ventrem copia distẽdat ꝑmatq́ põdere. Ruptus in ceruice abscessus tactu quidem deprehenditur, atque is interdum in solam ceruicem pus effundit tandemq́ foras emittit: interdũ in vesicã, tumq́ vrina ꝑ vteri ceruicẽ assiduo fluit, hacq́ ex re sępe vidimus naturalẽ mictionẽ ꝓrsus abolitã: interdũ indirectũ intestinũ penetrat abscessus, tumq́ fæcis nõnihil ex vteri ceruice ꝓfluit.

ἕλκωσις ἐπιπολαία.

Leuior interdũ exulceratio vtero eiusve ceruici inurit, q̃ interiorẽ pelliculã corradit aut excauat modice. Fit autẽ à partu difficili, quo aut grãdior fœtus edit, aut etiã aduersus aut corruptus vi misere extrahit. Fit & à violẽto effreniq́ cõcubitu, atq́ à diuturno fluore acri & erodente. Ab omni exulceratione dolor subest acer pungẽs & exedẽs sanies & colluies emanat, eaq́ copia substãtia & colore varia, nõnunquã fœtida, nonnũquam odoris expers, quãq́ à simplici fluore vix discernas. Propria autẽ exulcerationis cognitio ex causis antecedẽtibus atq́ ex sensu doloris capit, q vel immisso digito, vel acri iniectione, qualis ex vino aut ex hydromelite est, refricat

Vteri maligna vlcera, quod locus excre-
τῆς μήτρας mentis putrediniꝗ pateat, ſępe vel in nomas,
ἕλκη κακοή- id eſt depaſcentia efferataꝗ vlcera, vel in car-
θη. cinomata degenerant. Nomæ inæquales con
ſpiciuntur, exedentes, indieſꝗ magis ac ma
gis depaſcentes, cæteris vlceribus fœtidiores,
ſordidiores, acerbioreſꝗ. Neque à ſolis eui-
dẽtibus cauſis, ſed & ab acri exedẽteꝗ humo
καρκίνωμα. re infixo originẽ habent. Carcinoma humor
efficit atribularius, qui collectus vi caloris ef-
atri biliarius feratur & excandeſcit. Hoc ſi nondum exul-
ceratum eſt, moles põdere grauis percipitur,
tumorꝗ durus colore ſubliuido. Ab inflãma
tione hinc ſeiungitur, quôd diuturnus, ſit do
lorꝗ minus lancinans, & febris non perinde
ardens. A ſcirrho quòd calore doloreꝗ fati-
get. Exulceratum vero carcinoma vt nomis
malignius eſt ita præter cæteras notas labra
habet prætumida ac dura, atꝗ ex concreta il-
luuie, ſordida & liuida: ſanie quoque id ma-
nat graueolente, tenui & nigra vel etiam ful-
ua.

σκιῤῥωθεῖσα Scirrho autẽ interdum totus uterus, interdũ
μήτρα. pars q̃dã obdureſcit. Tũ. durus ipſe tumor ta-
ctui renitit, nullus aut obſcurus dolor adeſt,
ſtãtibus graue põdus (quod in aliis etiã tumo
ribus obtingit) quaſi prolapſurum incumbit
in pudenda ſedentibus vero aut decumbenti
bus ſua grauitate rectum inteſtinum premit:
inceſſus difficilis, crurum totiuſꝗ corporis ſe
gnities. Fit autem ex humore craſſo ac terre-
no per vteri ſubſtantiam effuſo, illicꝗ concre
ſcente: aut ex inflammatione quę neque diſſo
luta eſt, neque in abſceſſum conuerſa.

ἡ μύλη. Mola tumor eſt carnoſus, non in ſubſtan-
tia, ſed in vteri capacitate genitus. Rudimen-
tum interdum cuiuſdam formę obtinet, ſępe
moles

moles eſt informis cute vel mēbranis obducta, intus caro mollis & confuſa, venis reſpſa cōpluribus, ſine oſsibus ſine inteſtinis, ſine viſceribus. Alimētum ea per venas prolicit, nutriturq́ plantarum more & incrementum ſumit, vt interdum ventrem quaſi octimeſtris fœtus diſtendat. Hæret nonnunquam acetabulis firmiſsime, vt hāc aliquę quatuor quinqueve annos, interdum & totam vitam vtero geſtarint. At plerumq́ leuius adhæreſcens tertio quartovo menſe excidit, nondum ad iuſtam magnitudinem perducta.

Ad hanc proxime accedunt irriti & inutiles conceptus, quorum frequens eſt euentus. Multi ſimul interdum geſtantur pariūturq́, & interdum cū legitimo fœtu eduntur. Molę cauſa efficiens non eſt ſolus ſanguis menſtruus, neque hanc (oua quę appellantur ſubuentanea) efficere poteſt ſolum muliebre ſemen quum nuſquam viſa ſit mulier molam ſine mare concepiſſe: ſed molę cauſa eſt viri ſemē, idq́ aut corruptum, aut quouis modo inualidum, quod alimentum quidem trahere, nihil vero conformare poteſt. In mola quemadmodū in conceptu menſes ſiſtuntur, mammæ turgeſcunt, cibi faſtidium ineſt, venter ſenſim attollitur, vt idcirco concepti fœtus ſuſpicio magna ſit. Atque his ſignis diſtat à ſcirrho. A fœtu autem vero atque legitimo, quòd hic blande ac leniter mouetur: mola aut grauitate figitur, aut impetu quodā prouoluitur in quodcunque latus mulier decūbat. In mola mulier ad inceſſum grauior euadit, eiq́ quaſi pondus propendet ex vtero, artus gracileſcunt, dolorq́ ventrem ſæpe compūgit quorū nihil adeſt in vero atq́ legitimo fœtu: pſertim ſi valetudine integra ē mulier.

τὰ ἔμβρυα ἄκυρα καὶ ἀμένηνα.

ἐμπνευματουμένη μήτρα.

Vterus præterea nonnunquam tumet atque distenditur flatuum copia: qui aut edito partu in uacuam capacitatem irrepserunt, aut alia ex causa illic geniti coarctantur. Pecten imusq; uenter inflatur ac dolore concutitur, qui & plerunq; ad septum transuersum & inguina excurrit: agitato corpore interdum sonitus obauditur: uẽtreq; digitis impulso tympani sonus editur: ac flatus è ceruice manifesto prorumpit.

ὕδερος ὑστερικός.

Tumet & nonnunquam uterus aquarum copia: qui certe hydrops est uterinus. Inflationis signa adsunt: sed grauitas maior & sonus quasi fluctuantis aquæ. Huius quemadmodum & ascitæ efficiens causa est iecoris aut lienis uitium, aqua tamen ex abdominis capacitate cæcam & inusitatam uiam sibi parat in uterum. Interdum etiam uena caua solum sanguinis serum eodem instillat. Mulier quædã hoc hydrope correpta, quoties appetebat menstrua purgatio, oẽm aquarum colluuiem ex utero per ceruicem profundebat, peluesq; sex aut octo implebat aqua citrina feruentissima, dum uenter totus subsideret. Mox dein menses insequebantur ex naturæ præscripto. Collecta proximo mẽse par colluuies, stato dein tempore profluebat. Hæc tandem persanata uterum gestauit, peperitq; bene uitalem fętum.

Rhagades, condylomata & hæmorrhoides in uteri ceruice, in eiusq; pudendo, perinde atque in ano proueniunt. Percipiuntur dolore, aut cruoris profusione, maximeq; in coitus attritu: atque etiam (nisi foras prodeant, instrumento uterino, quod

ἡ διόπτρα

dioptrismum appellant.

Vteri ſymptomata, horumq; cauſæ. Cap. XVI.

VTeri propria ſymptomata ſunt: menſiũ ſuppreſsio, menſium profluuium atque ſtillicidium, albus fluor uterinus, gonorrhœa duplex, uteri ſtrangulatus, aſcenſus, deſcenſus, prolapſio & conuulſio. Hinc furor, dolor. adhæc quoque ſterilitas & abortus aliaq; geſtantis uteri incommoda. Menſtrua purgatio ex naturæ præſcripto primũ erumpit ætatis anno quarto decimo, deſinit uero quinquageſimo. Quibuſdam à duodecimo in ſexageſimum perſiſtit. Plerisq; ſerius incipit citiusq; deſinit. Horum cauſa eſt tum naturæ, tum uictus uarietas, quæ aliis copioſam: aliis perexiguam purgationem exhibet. Itaq; aptus & conueniens purgationis modus eſt, qui naturæ & uitæ generi eſt conſentaneus: hoc uno ſigno dignoſcendus, quod ubi deſiit, neque uires grauatas neque imbecillas relinquit. ἡ ἔμμηνος κάθαρσις.

Menſium ſuppreſsio in ætate matura citra prægnationem, omnino præter naturam cenſet: quẽadmodũ & eorũ purgatio rarior q̃ mẽſtrua, & parcior q̃ naturæ & uictus conditio poſcit. Hinc ſymptomata ſuccedunt: nauſea, cibi faſtidium, lumborum ſcapularum, capitis, totiusq; corporis grauitas, & dolor quaſi tenſiuę laſsitudinis: urinæ craſſæ, turbidæ, rubicũdæ, ac plerunq; nigricãtes: ex q̃bus tandẽ graues ac diuturnos morbos fieri commemorat Hippocrates. Euidẽtes horũ effectriceſq; cauſæ ſunt, cibi potusq; parcitas, labor vehemẽs, ſudor, multus ſanguinis ĩmoderata uel ex naribus, uel ex hęmorrhoidib9, uel è ſe ἡ τῶν κατὰ μηνίων ἐπίσχεσις.

cta uena profusio : uomitio aut alui immodica uacuatio : corporis extenuatio ex quocunq; sit morbo contracta . Quinetiam curæ ac mœrores & timor horrẽdus , sæpe menses suppresserunt . Interiores uero causæ aliæ quidem in principibus partibus uel in toto sunt corpore , aliæ in utero solo . In principibus partibus ut in iecore, in liene, in uentriculo, aut in pulmonibus. In his si qua est frigidior intemperies contracta : aut uehemens obstructio, aut scirrhosa durities uelut in ictero , in cachexia, in hydrope , in asthmate , in aliisq; affectibus, quorum uitio uenarum sanguis labefactatur , fieri certe nequit ut menses recte atque ordine ex naturæ præscripto fluant, quemadmodum neque si crassorum uiscosorumq; alimentorum usu , aut frigidæ multa potione , aut otio diuturno , frigidus, lentus crassusq; sanguis euaserit . In vtero autem mensium purgationem impediunt , refrigeratio , obstructio tum quæ simplex est , tum quæ à tumore fit, vt à scirrho, ab inflãmatione: vteri quoque peruersio, & quicquid interius os eius obturat, vt concretus sanguis, caro excrescens, adipis copia, & adnata pellicula , aut ab vlcere male inducta cicatrix : aut conformationis naturale vitium, ex quo mulierem vidi, cui nunquã vel menses, vel aliud quicquam fluxit ab vtero, ac nihilominus bene habita prorsusque incolumis annos vixit circiter sexaginta.

Narrat casum rarissimum

ἄμετρος κένωσις καταμηνίων.

Immoderata autem mensium purgatio vltra naturæ vitæq; modum est, qua aut copiosior sanguis, quàm pro multitudine, aut diutius profluit, aut crebrior, aut nõ stato circuitu redit. Omnis nimiæ & exuperantis vacuationis signum est viriũ imbecillitas & eorum

ſymptomatum inuaſio, quæ immodicā ſanguinis effuſionem ſequūtur: cuiuſmodi ſunt inappetentia, cruditas, fędus faciei color, pedum ac deinde reliquì corporis tumor œdematoſus. Fit autem vacuationis exuperantia ab his cauſis omnibus quæ ſanguinem ita ex calfaciunt, extenuant, uel quoquomodo exagitant, ut prompte ora uenarum patefaciat, tantoq; impetu efferatur, uix ut poſsit naturæ robore cohiberi. Fit & à plethora, quæ tanta plerunque exuberat ut non ſolum uenarum ora aperiat, ſed & ex iis tenues interdum diſrumpat, quod his ferè accidit, quibus menſes diu ſuppreſsi poſtea confertim ac concitatius erūpunt: & quibus abortus aut veri aut irriti fœtus quauis ex cauſa contingit. A partu quoque laborioſo atq; difficili, quū vel grandior fœtus, vel obliq; ſitus, nimio conatu excluditur, in quo vel rumpuntur venę vel nimis dehiſcunt, vt idcirco immoderatus ſanguis, quemadmodum & ab euidentibus cauſis quibuſlibet violentus emanet.

Crebrior mēſiū purgatio, ſiue bis ſiue ter ea mēſe redeat ſi modo copioſa ſit, iiſdē quoq; fit ex cauſis. Etenim neque huius ordinē neque menſuram natura moderari poteſt. Atque hæ quidem immoderatæ eruptiones cōfertim ac repente fiunt. Eſt & vteri ſtillicidiū ſeu fluxio diuturnior, qua ſanguis parce ac ſenſim, nulloq; ordine illabitur, interdum quidem purus, interdum ſeroſus & quadam ſaniei ſpecie: idq; alias aſsiduo, alias ex breuioribus interuallis. Huius cauſa eſt venæ exeſio modo ſimplex, modo vlceri coniuncta, quod nonnunquam in vtero, ſæpius in eius ceruice conſiſtit. Quum ſimplex eſt exeſio, aut nullus aut obſcurus eſt dolor, ſin vero

ulcus adest, manifestus ac uehemens, plerunque immisso digito deprehensus.

ῥοῦς γυναικεῖος.

Fluor quem muliebrem aut uterinum appellant, à mensium profluuio distat, quod nõ syncerus sanguis, sed corruptum quiddam prodeat, idque continenter, aut nullo ordine, nulloque circuitu. Est autem id modo liquidum & albicans lactis sero aut ptissanæ cremori persimile: modo citrinum aut pallidum adeo acre ferè & adurens, ut quascunque partes attigerit, erodat aut leuiter exulceret: atque id rursum modo tetrum est & graueolens, modo odore nullo molestum. Prodeuntium odor, color, atque substantia fluoris speciem commonstrat. Causa autem quæ corruptum humorem assiduo gignit, alias in utero, alias in principibus partibus cõsistit. Grauiter, proinde hallucinantur, qui omnium ex utero prodeuntium, quẽadmodum & oĩs suppressionis mensium causam ab uno requirunt utero. Etenim quibus mulieribus uiscera refrigerata, uel obstructa, uel scirrho dura, cruditates, malum habitum aut leucophlegmatiam inuexerunt, corruptus humor in uarias partes effusus, sæpe in uterum procumbit, & illac decurrens corpus expurgat, quod aliis quibusdã per renes aut per aluum fieri contingit. Hoc quidem uitium multarum cõmune: sed maxime in ea muliere conspicuum: cuius supra diximus hydropem mensibus singulis per uterum expurgari. Neque uero affectus hic ætate maturas tantum: uerumetiam uirgines quas pallor decolorat inuadit: quo & puellã octauo ætatis anno obsessam uidi: ac diu postea grauiterque afflictam. Atque hæc fluoris uterini causa admodum frequens obseruatur. Altera causa ex utero longe quidẽ rarior existit,

eaq́ue uel intẽperies est fereq́ue frigida, uel imbecillitas ab uteri gestatione: à partu, à contusione, aut ab alia externarũ causarum ui contracta: uel erosio, uel exulceratio ex inflãmatione aut ex abscessu derelicta. His quippe causis oblæsus uterus & propriũ alimentũ male conficiens, excrementa multa progignit, quæ foras elabuntur & excidunt. Internoscuntur causæ, ꝙ ex solo vteri affectu parcior sit fluor, & eius affecti adsint indicia: at ex uiscerum totiusve corporis affectu, fluor sit copiosus, nec male affectorum uiscerum notæ desint.

Muliebri fluori affinis est gonorrhœa, quæ mulieres perinde ac uiros imo etiã frequẽtius exercet: ꝙ harũ semẽ ut pote crudius ac dilutius minus subsistat. Profluit autẽ citra ullã ueneris titillationẽ, nec asiduo nec quotidie ut in uterino fluore, sed ꝗbusdã interuallis, nõ ab uteri capacitate, sed à uasis spermaticis in uteri ceruicẽ, estq́ue id albũ, serosum, oĩs exꝑs graueolẽtiæ & acrimoniæ ac oĩno paucum. Huius eadẽ est causa atq́ue uirilis gonorrhœæ. Hæc autem multo crebrior est virulenta gonorrhœa, quã impura venus infligit, eo modo quo ante in viris est cõprehensum. Quod per hãc excidit cõtinenter asiduoq́ue fert vt in vterino fluore. Est tamen crasius multo atq́ue modo albũ, modo flauũ aut virescens, odore graui molestũ, acre & exedẽs: ac ꝓinde raro deꝓhenditur citra pudẽdi vlcus. At nõdũ his notis certo posit ab uterino fluore internosci: sed hinc maxime ꝙ nõ utile ab utero, sed à spermaticis uasis ꝓdeat, quodq́ue prorumpẽtibus mensibus nõ desinat, sed cum his & mox ab iis similiter ꝑsistat, uterinus uero fluor cesset in mensium eruptiõe & aliquãto post tẽpore. Quinetiã luis ueneræ signa se ꝓdunt, neq́ue

γονέρροια καὶ ἀπὸ τῶν γυναικῶν.

vterini fluoris ſeu primarii, ſeu eius qui uiſcerum uitio fit, indicia ulla cernuntur.

ἡ πνὶξ ὑστερική.

Hyſtericorum porrò ſymptomatũ grauiſsimus eſt ab utero ſtrangulatus. Primum quidem quum leuis & exigua eſt mali cauſa, ex utero ſublatus uapor uiſcera uentriculumq́ feriens, nauſeam quandam mouet, cui tamen raro ſuccedit uomitio, ſæpe tædium quoddã & cibi faſtidium, idq́ interdum cum murmure uentrisq́ rugitu, interdũ citra hæc. Quũ uapor in diaphragma thoracisq́ partes effertur, reſpirationem breuem crebramq́ tanquam compreſſo pectore facit. Simul etiam cor obſidẽs leuem interdum animi defectionem inducit, qua tamen uix pulſus immutatur. Metus hinc atque deſperatio ægram concutit, ac pleruncq́ tanta ut ſe mox interituram putet, nullaq́ ratione in ſpem erigi & recreari poſsit. Malum altius in fauces inuadens, eas quaſi uinculo conſtringere, aut manu prę cludere uidetur, prorſusq́ ſpiritum intercipere magno ſuffocationis metu. Vbi uero cerebri arcem conſcenderit, alias quidem furorẽ uterinum appellatum, cum garrulitate, iracũdia, & inquietudine mouet, aut alia deſipientiæ genera metus horrorisq́ plena: alias quaſi ſoporem quendam ac ueternum inducit, quo mulier corruens uelut attonita iacet, ſine motu, ſine ſenſu ullo, reſpiratione adeo parua & rara, ut interdum nulla eſſe credatur, tanquã ipſa iam mortua extinctaq́ ſit. At nihilominus pulſus interdum conſtat validusq́ eſt, interdum obſcurus paruusq́, vt ne percipi quidem poſsit. Hi varii ſunt ordines variæq́ hyſtericarum acceſsionum formæ, quæ circuitu vt epilepſia repetunt, aliis quidem crebrius, aliis rarius dum diſcuſſa ſit earum cauſa. Sub

acceſsionis finem humor quidam ex muliebribus locis excurrit, inteſtina obmurmurāt, deinde oculi attolluntur, malæ rubeſcunt, intellectus, ſenſus, ac motus reſtituitur, & corpus firmari incipit. Sępe tamen deprehenſum eſt frigus, tum temporis è capite per ceruicē in ſcapulam & brachium illabi, quod ſtuporem difficilemq; motum redderet, exhiberetq; ſpeciem quandam paralyſis, ſed quæ nō multo poſt diſcuteretur. Cauſa quidem acceſsionis hyſtericæ eſt uapor ex utero, non ſolum per uenas aut arterias, ſed & per ſpiracula cæca & latentia ſublatus, atque is certe uenenatus tamq; malignus ac pernicioſus, ut partiū quas attigerit facultates offundat earūq; functiones intercipiat. Si uaporis naturam ſpectemus, plurimorum uenenorum conditione frigidus is & melancholicus eſt. Huius focus eſt uterus, in quo uel menſtruus ſanguis, uel concluſum ſemē, uel alius quiuis humor in hanc uenenatam malignitatem corrumpitur. Vt igitur ſæpe animaduerſum eſt comitialem morbum ab utero uel in prægnante ſuſcitari, è quo uenenatus humor tetrum uaporem in cerebrum expiraret, ipſumq; morbum cum partu finiri, ita & de hyſtericis ſymptomatis credendum. Hæc autem uix putem duntaxat uel à menſtruo uel à ſemine ſuſcitari, quum & eas quæ bene purgantur, & uterum geſtant, & uiri conſuetudine fruuntur, plerunque fatigent: quumq; ſupra quingentas eodem cœnobio degere uideamus: quæ diu conſuetum ueneris uſum intermiſerunt: nullo hyſterico ſymptomate. Quiuis autem humor in utero hoc modo corruptus, eius generis uaporem ex loci natura uenenatum expirat, & unde uita, illinc & ſumma ueneni

pernicies exoritur. Hinc fit vt tametsi viris diu hæmorrhoides suppressæ sint, aut veneris vsus sit intermissus, nulla tamen hystericis similia symptomata contingant. Hęc quoties grauia incidunt, noscuntur quidem facile, leuia difficile, quôd melancholicis aut cardiacis non admodum sint dissimilia. Debent autẽ oĩum affectarum partium obseruatiõe, omniumq́ signorum consensione discerni.

Vteri ascensus, descensus, prolapsus, atque conuulsio mulieres sępe fatigant. Galeni motus authoritate nonnunquam putaui vterum nihil aut perexiguum è sua sede dimoueri: at ægrotarum mulierum modo querimonia modo precibus adductus, hunc sępe tactu deprehendi instar globi cuiusdam in ventriculum efferri, eumq́ grauiter opprimere. Hinc & sæpe manu depressus est manifestoq́ in propriam sedem propulsus. Neque id sanè alienum magis videri debet, quam eiusdem prolapsus, quo totus ferè procidit.

τῆς ὑστέρας ἀνωῤῥοπία

Ascensu non quæ strangulatu symptomata fiunt, sed duntaxat premitur mulier quodam præcordiorum dolore, spirandi difficultate aut animi defectione at sine metu, sine delirio aut alio symptomate grauiore.

κατωῤῥοπία.

Descensus vteri appellatur, quum in inferas partes is prouoluitur. Percipit obstetrix hunc pudendo obuium, laborans uero si erecta steterit, grauitatis pondus in pudendum incumbere: sin vero vel sedeat, vel supina iaceat, uel aluum exoneret, quasi onere rectum intestinum premi, sin prona iaceat, urinæ difficultatem nasci, vt etiã viri congressum pertimescat.

πρόπτωσις.

Prolapsus descẽsu grauior est ꝙ euersus uter9 foras ꝓcidat, eiusq́ fundus ꝓmineat & manu attractet anserini saltem oui magni-

tudine. Conuulsio est quum uterus in alterutrum inguen contorquetur. Inguinis ac sæpe coxendicis uehemens tum dolor exercet, qui si atrocius excãdescat uteri furor appellatur, crus totum maximeq; femur torpescit ac friget. Tam uarii motus & errores iis duntaxat obtingunt, quibus uteri appendices laxiores, idq; uel ex graui uteri gestatione, uel ex casu atque contusione, vel ex copiosi humoris perfusione euaserunt. At prolapsus non ex leuioribus hisce causis, sed ex vehementiore solum pariendi conatu, quo vterus fœtũ secundasve excludens impetu consequitur, seq; inuertens præcipitat: interdum & imprudentis obstetricis temeritas vterum cum fœtu aut cum secundis inuertit detrahitq;. Quibus itaque habenæ seu appendices laxiores sunt, his vterus quoties irritatur, sursum deorsumve, aut in alterutrum latus se contorquet. Irritatur autem aut rei præter naturam quam in se continet, aut externæ eiusq; aduersæ molestia. Tum quippe lacessitus & quasi succẽscens de proprio loco decedit, alias in aliam partem oberrãs, vt quod infensum inimicumq; est fugiat, quod uero iucundum ac blandum sequatur. Ita quidem rẽ habere sensus aĩaduertit, ut ꝓinde non parum demirer Galenum, contra Platonẽ censuisse, uterum nihil aut certe perexiguum moueri, idq; non per se, sed duntaxat à uinculis & appẽdicibus quibus annectitur, dum plenitudine distenta contrahuntur breuioraq; fiunt. At tametsi sponte mouetur uterus aut errat, non idcirco animal haberi debet. Nam & uẽtriculus pars etiam planè naturalis, sine arbitrio, sine iussu nostro mouet, quũ rei alienæ iniuria lacessitus magno ĩpetu hãc uomitiõe repellit, aut

παρασπασμός καὶ διαστροφή.

quum fame exinanitus iucundo cibo quaſi geſtiens occurrit, huncq; ab ore uix dum præ manſum eripit, ereptumq; auide adeo continet & arcte amplexatur, ut undiq; contractus in eum totus incumbat. Hæc ſi in uentriculo conſpicua ſunt, multoq; magis in corde, cur non ſimiliter in utero fiant? quem ſcimus pri ma fœtus conceptione ſemen attrahere, genitumq; fœtum menſibus nouem continere, & maturum (quaſi cognitione ſit præditus) excludere.

Sterilitatis cauſæ. Prægnantium ſigna, ſymptomata, horumq; cauſæ. Cap. XVII.

STerilitas ut alia pleraq; ſymptomata, alias uteri obſcœnarumq; partium, alias uiſcerum uitio tum uiris tum mulieribus inducitur. Steriles enim & infœcundi ſunt impuberes & ſenio confecti, quòd is tenue & aquoſum languidumq; ſit ſemen: & qui uel ætate matura morbo acuto, uel etiam diuturno conficiuntur, qui uel humores corrumpat, uel ſpiritus principes offendat. Ad horum conditionem accedunt, & qui citra manifeſtam corporis actionumq; vitæ offenſionem, principum partium vt ventriculi, iecoris, lienis ac pulmonum latenti vitio, intemperie, obſtructione aut ſcirrho tenentur, maxime ſi vel cachexia, vel leucophlegmatias, vel icterus, vel tabes & corporis extenuatio, vel lenta febris, vel alia quędam cacochymię ſoboles ſit conſecuta. Viri enim ita affecti aut ſemen non proferunt, aut prorſus euanidum & infœcundum, vtpote nec ex vtili materia productum, nec ſpirituũ benignitate perfuſum. In mulieribus vero quæ ita ſint affectæ aut

uiri ſemen utero non concipitur, aut conceptum à muliebri ſemine deſtituitur moxq; excidit: aut retentum principum partium uitiis obrutum extinguitur, idq; uel mox, uel aliquanto poſt tempore. His ex cauſis non modo ſterilitas fit, ſed & mola, & irritus conceptus: & fœtus languidus & abortus, multo quidem frequentius: quàm peculiari uteri errore. Iam uero obſcœnarum partium uitia, quæ ſterilitatem accerſunt, in uiris quidem numerantur: pudendi paralyſis & atonia, gonorrhœa: uaſorum ſpermaticorum obſtructio, coarctatio, & contuſio: teſtiũ pudendiq; exilitas & quæuis mala conformatio. In mulieribus eadem atque in uiris teſtium ſpermaticorumq; uaſorum uitia: & oris uteri ceruiciſve nimia amplitudo uel anguſtia, obſtructio, obliquitas, peruerſio, hincq; nata menſium ſupreſsio: quæ omnia non ſignis egent, ſeipſis quippe conſpicua. Adhæc vteri ſemen ſuſcepturi intemperies immodica ſterilitatẽ facit. Calidior ea eſt, quũ (vt in viragine) genitalia pruriunt nimiſq; titillantur uenere, & menſes parce & cũ labore emanant ardoreq; exulcerant. Frigidior, quum uenus eſt ignauior, menſes aut ſupprimuntur aut parce fluunt, atque ii decolores: lumborum, pubis, crurumq; ſtupor ineſt. Humidior quum tenue, aquoſum, copioſumq; menſtruum redditur, ac ſepe vterinus fluor infeſtat: frequẽſq; lumborũ & pubis grauitas premit. Impedit etiam & nimia coarctatio ab omento pingui & uteri inflatio: omnis denique affectus inſignior. Quæcunque igitur mulier ætate matura his uitiis minime tenetur: & bono recteq; cõformato eſt corporis habitu: nec extenuato: nec obæſo: lumbis latis amploq; uentre:

Signa sterilitatis et foecund.

fœcunda cenſeatur. Eam autem hinc noſci putat. Hippocrates, ſi veſte obuolutam ſubter ſuffias, atque odor per corpus ad os & nares tranſmitti deprehendatur: ſterilem vero quum in via extinctus odor eo minime pertingit. Quinetiam allium expurgatum ſi peſſi forma dormiturę ſubdatur, odorq́; vel ſapor ad os ꝑtingat, fœcunda eſt, ſin minus ſterilis. Hordeum in mulieris aut viri vrina maceratum, ſi deinde ſepultum decimo die germinet fœcunditatem, ſin minus ſterilitatem arguit. Præterea ſi vrinæ viuum ſulphur inſpergatur, hincq́; vermes prodeunt, fœcunditas, ſin minus ſterilitas eſt. Quum igitur maris ac fœminę congreſſu conceptus non euadit, vtrius id culpa contingat hęc indicabūt. Sæpe tamen vſu venit, vt neuter coeuntium ſit ſterilis, ſed quia eorum ſunt inter ſe abhorrentes naturæ, nihil idcirco ex ſeſe, ex aliis vero generare poſſunt. Sic amborum impenſe calidorum non facilis eſt conſenſus, vti nec frigidorum: temperatorum atque etiam contrariorum perutilis congreſſus.

Signa quae mulierem concepisse signant

Itaque mulier viro iuncta conuenienti & cōſentaneo, quę nec naturali nec aduentitio vitio ſterilis ſit, nec adveneris vſum ignauior ea ad concipiendum apta idoneaq́; eſt. Eam, autem concepiſſe coniiciendum, ſi ingenti oblectatiõe vna cū viro, aut certe paulo poſt ſemẽ eiaculet. Si exceptū id retinet nec eſt cibi nec à cõcubitu mulieris pudẽda madẽt. Tū etiam eo ipſo die mulier aut leuiter inhorreſcit, aut titillatu quodam vterum contrahi percipit, dum ſemen arctius comprehendit, aut dolor leuis imum ventrem obſidet. Vteri os interius arcte adeo conniuet, vt ne ſpecilli mucronem admittat. Deinde pleniore

distentoq; iam vtero, os illud interius quod oblongum erat, breuius fit, ac retrahitur, sursumq; remeat, vix vt immisso obstetricis digito attingi queat. Veneris appetentia languet, huiusq; aliquanto negligentior est prægnans. Menstrua purgatio præter consuetudinem subsistit, nec stato tempore procedit: quum enim vteri acetabula secundarum adhæsu obturentur, osq; ipsum interius conniueat, nihil sanguinis ex vteri capacitate elabitur. At quibus fortasse sanguis primis mensibus aut etiam postremis effluxerit, ex iis venis quæ ad vteri ceruicem pertinent, quemadmodum & virginibus emanat, citra vllam fœtus offensionem. Mense secundo etiam si menstrui aliquid profluat quia tamen prouida solersq; natura sanguinis nonnihil reponit in mammas superioresq; sedes, pectoris venæ impleri, mãmæ vero turgere ac durescere incipiunt. Fœtu grandescente latera lumbique expanduntur dilatanturq;, ac uenter citra manifestam grauitatem intumescit. Quibusdam tũ tẽporis in facie vel citrinæ vel liuidæ maculæ, vel lentigines efflorescunt, vel oculorum ambitus liuescit aspectu languido: aut alia symptomata vrgent, quæ posthac enarrabimus. Vrina citreo aut subliuido est colore, crassaq; ac turbida, q̃ leuiter cõcussa bullulas uel granula è summa corona demittit, in hac qđ per qetẽ subsidet ĩnatat ve crassum est: & male cohærẽs: carptę lanę haud absimile. Vrina uini albi permistione, similis euadit elixarũ fabarũ iusculo. Mulsa cruda ex aq̃ cęlesti data dormiturę, si deĩde vẽtrẽ torsionibus affligit, grauida ẽ, sin minus, nõ est. Postremũ hoc & minime fallax ĩdiciũ est, quũ iã fętus loco dimoueri cęperit, qđ vel tardissimũ

Vrinae pregnatiũ

accidit medio prægnationis tempore. Moueri autē incipit non ut mola, graui moleſtoq́ pondere, non rugientis aut euagantis flatus ſpecie, ſed leni, blando, ordinatoq́ impulſu, aut quaſi muſcæ uolatu, quem ſæpe calens manus impoſita animaduertit. Quum citra hæc ſigna menſes ſubſiſtunt, ac uenter præter modum ſine hydrope diſtenditur, in utero præter naturam quippiam ineſt, aut irritus conceptus, aut mola, aut inflatio.

Signa maris concepti

Maſne an fœmina utero geratur hinc coniiciendum. Mulier ſi marem gerit, probe colorata eſt & hilari uultu, ſi fœminam decolor ac triſtis. Mares parte uteri dextra magis continentur, fœminæ magis ſiniſtra. Et quū mas eſt, dextra mamma amplior eſt ac tumētior, eiusq́ papilla nigreſcit, firma & arrecta, citiusq́ lacte ſtillat. Prægnans è ſede progreſſura dextrum pedem primum promouet. Omnes tum uenæ, tū arteriæ dextræ magis quàm ſiniſtræ implentur ac tument, præſertim ſub lingua: eſtq́ pulſus dextra quàm ſiniſtra manu plenior, maior, ac ualidior. Quum uero fœmina geſtatur, ſiniſtra omnia firmiora & magis conſpicua ſunt, flaccidioresq́ ſunt mā marum papillæ. Quinetiam lac emulctum, ſi aquę inſtilletur, mox (quia tenue & dilutū eſt) diuellitur, cohæret autem ac diutius perſiſtit in ſummo, ſi maſculus eſt fœtus.

Sig^a. femina

mulier quæ uiuidum fœtum opportune conceperit, ſi integre ſana eſt, nihil moleſtiæ offenſioniſve perpetitur toto prægnationis decurſu. Natura quippe ſingula in conueniētes vſus legitime diſponit. At vero ſi valetudinaria eſt, ſecundo aut tertio menſe quū iam menſtrua purgatio diutius ſubſiſtit, necdum tamen in fœtus alimentum abſumitur, eius

morbi

morbi inſultus præſentiſcit, cui maxime fuerit opportuna, & quicquid eſt in corpore uitii, id tum detegitur: quemadmodum & non grauidis mulieribus quoties menſium inſtat eruptio. Ei autē quæ uel cacochymia uel plenitudine premitur, corpus quaſi laſsitudine frangitur, lumbi inguina, fœmoraq; ingraueſcunt ac dolent: ſomnus grauis interdiu obrepit. His accedit cibi faſtidium, inappetentia, nauſea ac plerunque uomitio modo pituitoſa, modo biliosa: ex eo ſcilicet humore ſuperuacaneo qui in præcordiis redundauerit. Quibus autem cumulatus humor uomitione non prorumpit, iis ſpirandi difficultates, uertigines, animi defectiones anxietatesq; contingunt. Et quum tetri humores uentriculi tunicis impacti fuerint, pica & malacia, omnisq; rei alienæ & peregrinæ, ut terræ, teſtarũ, carbonum, ſalſorum acidorumq; eduliorum deprauata appetitio in quartum quintumve menſem fatigat.

Abortus porrò uel ab euidentibus, uel ab interioribus fit cauſis. Euidentes aliæ fœtum enecant, ut ſyncope, timor & triſtitia: & quæ toto genere extinguũt, ut quæ uel ſuffitu, uel odore, uel ſubſtantia uenenata ſunt. Aliæ cibum ſubtrahunt, ut inedia, immoderata purgatio, ſanguinis è naribus ex hæmorrhoide aut aliunde reiectio. Mulier enim ſanguine miſſo abortũ facit, idq; magis ſi fœtus auctior eſt. Aliæ uteri acetabula diſſoluunt, per quæ fœtus alimentum capeſſebat: ut uiolenta exercitatio, ſaltatio, durior equitatio aut uectio, grauioris oneris geſtatio, caſus uiolenter concutiens, aut uentris ictus fœtum contundens. Interiores uero cauſæ ſunt cibus immoderatus, & plethora fœtum ſuffocãs aut extinguẽs:

mucoſus humor uteri implens acetabula, & ligamenta ita remolliens ac diſſoluens, ut fœtum continere non poſsint. Cibus mali ſucci & inde nata cacochymia, ob quam fœtus alimenti benignitate deſtitutus, ſenſim languet & emoritur. Morbus acutus, qui ſæpe fœtum in grauius diſcrimen quàm matrem coniicit: adhæc quæ ſupra enumeratæ ſunt & principum partium & uteri affectiones malæ. Quęcunque igitur mulier citra euidētem cauſam abortire conſueuit, uel totius corporis, uel uteri ſolius uitio laborat. Abortu porrò immaturus fœtus excluditur, alias uiuus, alias mortuus & extinctus. Viuus quidem quum acetabula uiolentius diſſoluta ſunt: mortuus quum iis firmis & conſtantibus fœtus ipſe perit. Abortus futuri notæ ſunt: lac ſpōte fluēs è mammis, præſertim aquoſum. Id enim, inquit Hippocrates, fœtum imbecillum eſſe teſtatur. Mammarum ſpontanea extenuatio. Nam ſi gemellos habēti dextra mamma gracileſcat, marem, ſi ſiniſtra fœminam amittet. Laterum uentriſq; ſuperioris coarctatio. Lumborum coxarumq; grauitas & ad motum ſegnities. Si fœtus iam moueri cœperit, rarior languidiorq; motus euadit, quumq; abortiendi tempus inſtat, aqua primum ſanioſa profluit loturæ carniū ſimilis, deinde cruēta: hinc purus ſanguis, poſtea grumi, ac demū fętus ipſe aut formatus, aut informis excludit.

Quū uero extinctus iam fœtus diu in utero ſubſiſtit, commemorata omnia ingraueſcunt, adſuntq; ſtomachi morſus, animi deliquium, capitis & oculorum dolor, frequens horror febrilis, ſpiratio fœtida & graueolēs, uenter grauis & quaſi procidens, & qui etiam admota manu frigidus percipitur. Imo & ob

ſtetrix immiſsis digitis frigidam animaduertit uteri ceruicem, interdum conuulſiones ob oriuntur epilepticis finitimæ.

Pariendi difficultas aut à matre, aut à fœtu eſt. A matre quidem mala conformatio, ſtaturæ breuitas, uirium corporis imbecillitas, ut in puella & anu puſillanimitas atque metus. Vteri ceruicisq́; mala conformatio, anguſtia, & oſsis pubis firmior compactio, compreſsio ſeu coarctatio ex uicinarum partium tumore ac duritie, ex ueſicæ calculo, ex recti inteſtini excremento duriore, & lumborum concauitas, A fœtu autem, quum ſolidior illius membrana ægre diſrumpitur: quum ipſe imbecillior enixu nihil matrem adiuuat: quum grandior, aut monſtroſus, aut geminus eſt: aut quum non recta in caput fertur, nec manibus ſecundum latera adductis, ſed uel ambos pedes, uel (quod multo operoſius exiſtit) alterum duntaxat, uel manus primum exerit: uel duplicatus in nates exit: uel obliquus alterutrum latus, uel pronus uentrem primum exhibet, quæ omnium peſsima eſt pariendi figura. Difficilem partum in propinquo eſſe prænunciat, humor aquoſus in mẽbrana allantoide concluſus totus ante partũ effluẽs, aut copioſior ſanguinis eruptio multo tẽpore fœtũ præcedens. Loci enim ſicci manẽt, deſtituti eo humore q̃ fętui tranſitũ facilẽ & lubricũ ꝑbet, lãguidi dolores ex interuallis lõgioribus recurrũt, q̃nquidẽ ęgre abrũpunt acetabula, uixq́; ſecũdę ab utero diuelluntur. δυστοκία.

Arthritidis differẽtiæ, ſigna & cãæ. C. XVIII.

ARthritis articulorum eſt dolor ex interuallis ferè inuadens. Corporis artus uarii dolores occupant: alii ἀρθρῖτις.

nanque oſsium membranas, uel muſculos, uel neruos, uel medias regiones, quales aut lues uenerea, aut ſimplex deſtillatio proferre ſolet. Alii articulos duntaxat obſidẽt, in quos quaſi defixi inciderũt: atque hos ſolos arthritis nomen compleƈtitur. Statuuntur autem arthritidis differentiæ ex articulorũ numero: ſed tribus duntaxat uſus nomina indidit, hæ ſunt chiragra, iſchias & podagra. Quæcunque in alio quouis figitur articulo, generis nomine arthritis appellatur. Chiragra manum infeſtat, eiusq́ue uel carpum uel externã partem, vel digitorum articulos ac uincula. Dolor huic ineſt plerunque pulſans, ſępe cum tumore, rubore, calore atque turgentibus pleniſq́ue venis. Podagra uel malleos, vel pedium, maxime vero pollicis articulum adoritur. Tumor ut in chiragra adeſt, tum partis, tum uenarum ambientium, rubor, calor, dolorq́ue pulſans. Iſchias omnium vehementiſsima, ſedem habet, non in eo articulo quo fœmoris caput in coxendicẽ inſeritur, ſed altius ad ſummam natem, qua nerui à lumbis & ab oſſe ſacro emergentes, feruntur in crura. Dolor atrox non in ſola eſt coxẽdice, ſed in fœmur quoque, & in ſuram, & in extremum pedem exporrigitur, quocunque nimirum ab affeƈta coxendice deduƈtus neruus pertingit. Raro tumor ineſt conſpicuus, rarius calor aut rubor, quod eius loci ſumma cutis uenis conſperſa minime ſit. Humeri arthritis dolore quidem inſignis eſt, non tamen (ut neque iſchias) tumore, rubore, uel calore manifeſta. At quæ cubitorum genuumq́ue eſt, & dolorem & tumorem præ ſe fert ingentem, ruborem uero caloremq́ue exiguum. Proxima continensq́ue omnis arthritidis ac doloris cauſa eſt, non

χειράγρα.

ποδάγρα.

ἰσχιάς.

ſimplex ulla intemperies, ſed humor præter naturam infixus & adhærens, qui ſæpe tumore manifeſto ſe prodit. Atque tametſi nõnunquam (ut iis qui primum incipiunt illa tentari) citra inſignem tumorem dolor affligit, tenuis tamen ac paucus aliquis humor ſubeſt. Hic autem qui continens eſt doloris cauſa, nunquam aut admodum raro (præter multorum id opinionem aſſeuero) in id cauum ac ſpacium penetrat, quod inter oſsium extrema interuenit, ſed in uincula duntaxat, atque in eas membranas quæ extrinſecus oſſium extrema nectunt & ambiunt, ac etiam in tendones eo directos: hoc ſanè argumento ꝙ in nodoſa tophaceave podagra atq; chiragra, humor in calculum iam concretus, aperta ruptave cute plerunque eruitur è digitorum articulìs, vinculo integro ac illæſo. Et in iſchiade ſi noxius humor in coxendicis pixidem conditus eſſet, nec tam uehementem (ꝙ uinculum obtuſi ſit ſenſus) nec tam late diffuſum dolorem inueheret. Neque porrò humor hic, continens arthritidis cauſa, tam uarius atque traditur exiſtit: nec enim ſanguineus, nec biliofus, nec melancholicus unquã eſt, ſed omnìno uel pituitoſus uel ſeroſus: perperamq; arthritidis differentiæ ex humoris genere ſtatui ſolent: ut alia calida, alia frigida ſit, ſed omnis frigida eſt, ex frigido humore genita. Quod ſi rubor aut calor interdum maximeq; in chiragra uel podagra cernitur, is non ex morbi eſſentia, ſed ex uehementia ſit doloris, qui ruborem caloremq;, nonnunquam & febrem accerſit: quæ potiſſimum iis eueniunt qui conſtitutionem corporis obtinent impenſe calidam atque plethoricam, & qui leui occaſione febre iactan-

Statuit omnẽ artritidẽ frig^a^ et quomodo

tur. Hic igitur frigidus humor ac tenuis, articulorum uincula, membranas aut tendones implens & distendens aut feriens, dolorem infert: dolor uero si corpus præparatum iam est, ruborem calorem atque febrem: quæ distendentis aut ferientis humoris sunt symptomata. Talis est ratione artisq; usu comprobata sententia de arthritidis continente causa. Antecedētem porrò causam rectè omnes statuunt humorem esse, qui aliunde in imbecillos articulos aut influit aut influxurus est, unde autem & per quas uias influat, nemo ad vnguem uidetur inuestigasse. Ex hac ignoratione hactenus dolor articularis pro immedicabili derelictus est, nuncupaturq; medicorum opprobrium. Errant profectò quicunque ex intimis illum partibus in articulos irrumpere putant. Quomodo enim à uisceribus intimisq; sedibus posit humor syncerus aliquispiam per uenas ferri? aut qui sanguini permistus nuper erat, illinc per ora uenarum in articulos purus excidere? aut si etiam cum humore sanguis emanat, cur in articulo collectus phlegmonem non excitet? Sed neque humor crudus qui per alios ductus quàm per venas fertur in articulos, arthritim facit. Nam cruditas in cachexia è uisceribus in pedes incumbens dum tumescant, podagram non efficit. Alia igitur quàm ex intimis partibus est arthritidis origo. Hæc autem, caput est, è quo sanè pituitosus humor isq; tenuis profluit in articulos. Non quidem cerebrum aut interiores eius uentriculi, in quibus pituitosum excrementū cumulari coaceruariq; solet (hoc enim vel foras, per nares, vel per palatum in asperam arteriam atque pulmones, aut in ventriculum interioresq; sedes illabitur)

Concludit cām antecedentē arthriditis eē humores cap. contentos extra calvariam

ſed partes capitis externæ & extra caluam poſitæ origo ſunt arthritidis: è quibus ſuperuacaneus humor per ſumma corporis ſub cute deorſum decurrit. Venæ enim multæ ab externis iugularibus deductæ eo excrementa ſua tenuia atque ſeroſa deponunt. Quumq; capitis craſſa denſaq; ſit cutis è qua capilli ſuccreſcunt, non quemadmodum è reliqua corporis cute, illinc facile humor expiratur. Tempore igitur cumulatur copioſior, in iis maxime quibus gignendi eius euidentes cauſæ (quas mox referemus) conueniunt. Cumulati iam humoris ſigna ſunt: capitis grauitas & ſomnolentia, dolor externus & qui contactu, præſertimq; inuerſis capillis exacuitur. Tumor œdematoſus interdum ut cera mollis, cuti præſertim ad occipitium ſubiectus: cutis denſa nec caluæ propius adhærens. Ea igitur humoris denſa lentaq; congeſtio arthritidis fomes eſt atque origo. Supra modum congeſtus humor leuiſsima occaſione aut æſtus aut frigoris, aut frictionis, interdum etiam ſponte de ſua ſede decidit, & in ſubiectas partes illabitur. Atque quum aquæ & ſeri inſtar tenuis ſit, ei perſimilis quem frigidiore cœlo è cerebro per nares fluere comperimus, non per ſpinalem medullam (paralyſis enim fieret) non per neruos & muſculos, ſed facile ſub cute (ubi laxæ & amplæ ſunt uiæ) in corporis extimas ſedes influit. Is autem fluxionis decurſu, quia tenuis, in ſolis articulis qui compacti denſiq; ſunt, ſubſiſtit ac hæret, non item in mediis regionibus, quæ amplæ laxæq; ſunt. In id demum corporis latus præcipue fertur, in quod crebrius corpus decumbit. Atque ſi dum incitatus eſt humor in dex-

trum tatus eſt decubitus, dextrum humerum brachiumq; dolor impetit, ſi in ſiniſtrū, ſiniſtrum: ſi in dorſum, ceruicem, ſcapulas, coxendices vel crura. Qui arthritide conflictari incipiunt, ſolent primum leuem chiragram aut podagram experiri, cuius vix quiſquam niſi expertus credat humorem è capite duci, aut illinc poſſe tam repente in extremos pedes clanculum & ſine ſenſu illabi. At quoniam initio admodum tenuis eſt, & iis maxime qui calidiores mundi regiones incolunt, facilis prōptaq; illius eſt defluxio. Quū autem tempore craſsiuſculus is iam euaſerit, maxime in frigidis regionibus & ætate prouectis, non repente in extrema profluit, ſed in mediis hæret regionibus: ac tum mali origo, tum decurſio conſpicua eſt. Sētitur enim dolor è ceruice vel per humeros in cubitus & manus, vel per dorſum in coxēdices, genua, pedesq; ſenſim deuolui, ſenſu interdum frigoris oborto, quo corpus omne ꝑhorreſcit. Dolor e ſuperis partibus in inferas ſæpe deſcendit, aſcendit nunquam, nec è dextris in ſiniſtras aut contra commigrat: ſi quando enim dolori dextro ſuccedit ſiniſter, hunc non loci permutatio, ſed noua defluxio parit. Omnis etiam quum defluit humor aliquātum, tenuis eſt, alioqui non defluxurus: articulo iam impactus noſtri caloris vehementiorumque medicamentorum vi craſſcit, & parte tenui diſsipata diſſolutaq;, fæx quædam terrena manet, quæ frequenti influxione coagmentata, in manifeſtum tophum & calculum digitorum præſertim in articulis concreſcit. Ea eſt arthritis nodoſa, qua diſsiliunt articuli, diſtorquentur, & pereunte motu incurueſcunt. Iam vero arthritidis eui

dentes cauſæ eædem quæ fluxionis exiſtunt: vna quippe humoris in capite redundantia, altera articulorum imbecillitas. Harum neutra ſeorſum arthritim facit, ſed neceſſarius ambarum concurſus. Imbecillitas quum ex aliis quibuſdam vitiis æſtimanda eſt, tũ maxime ex vinculorum membranarumq; laxitate, & ex viarum amplitudine. Hæc autem vitia vel ab ortu ſunt ex parentum imbecillo ſemine, fitq; tum arthritis hæreditaria: vel aliis ex cauſis euidentibus, quę laxãt & emolliunt membranasq; feriunt: eiuſmodi ſunt veneris balnearumq; vſus crebrior, & quæ foris incidentia articulos contundunt. Redundantis vero humoris interiores cauſæ ſunt cerebri totiusq; capitis imbecillitas, & frigida humidaq; intemperies. Humor enim vel alimenti vice capite exceptus, quum hæc vitia adſunt, totus confici non poteſt, ex eoq; neceſſe eſt excrementum tempore gigni atque cumulari. Hæc autem fluxionis materia multiplicabitur, ſi pręterea euidentes cauſæ acceſſerint, quæ illius exuperantiam gignunt. Hæ præcipuæ ſunt, crapula, potus omnis viniq; maxime liberalior: hoc enim & caput implet & neruos mebranasq; ferit. Sõnus ĩmodicus pręſertim mox à cibo: ocium, exercitationũ intermiſsio, conſuetarum vacuationum earum maxime quæ per vrinas & ſudores fiunt ſuppreſsio vel imminutio.

De elephantia. Cap. XIX.

ELephantia morbus eſt venenatus in terrena ſubſtantia, totius corporis naturam immutans. Quum terrenus ac melãcholicus humor venenatam qualitatem aſciuerit, eam

mox tum uiſceribus, tum partibus omnibus impartitur, quæ dein inquinata, terrenum quendam ac melancholicum ſuccum uel ex puriſsimis alimentis gignunt eiuſdem ueneni participem: quo partes imbutæ ac nutritę tempore ſimilem nanciſcuntur naturam, fitq́ in eis elephantia totius ſubſtantiæ morbus. Neque uero hic (quod pleriſque uiſum eſt) cutem ſolam aut corporis ſumma, & intima quæque oſſaq́ ipſa inuadit & obſidet, ꝙ omnia impuro fruantur ſucco. Quanquam autē ipſa morbi qualitas ad totū corpus pertinet, præcipua tamen uis in iecore atque in liene reſidet, quæ ſua dein uitia corpori toti impertiunt. Elephantiam alii ab ortu, alii contagione, alii ſponte proprioq́ vitio cotrahunt. Ab ortu, qui ex elephantico parentum ſemine procreati ſunt: atque ſi parētū alter quum genuit elephanticus erat, fœtus quoque naſcetur elephanticus: tanta eſt diuinæ illius procreatricis facultatis energia, vt in ſemine intemperato ac prorſus impuro, conſiſtens, corporis partes fingat vel ex impura materia. Si nondum elephantia parens quum genuit tenebatur, ſed in eam duntaxat erat propenſus filius eadem ętate qua parēs elephanticus euadet. Quorundam etiam literis proditum eſt, mulierem quæ inſtantibus aut profluentiis menſibus conceperit, fœtum edere in elephantiam procliuē. Contagione vero ſiue cōcubitu, ſiue accubitu, ſiue aſsidua vitę cōſuetudine, lues hæc hominē adorit̄, ꝙ ex elephātico ꝑniciosa qualitas pariter cū humore trāſferat in aliud corpus ſenſimq́ irrepat in oēs partes. Proprio corporis uitio inducit̄, cū bilis atra plurimū exuperat quę ſenſim ac tp̄e venenata labe inficit̄. Nā veneni ſpeciē in nobis in

ſpōte gigni poſſe, alio loco demōſtrauimus. Exupat autē quū vel ſanguis, vel melācholia, vel bilis flaua ſupra modum torretur. Quocirca eos adoriri ſolet, quibus vel menſes, ſuppreſsi, vel varices vel diuturnæ hæmorrhoides curatæ ſunt: & eos ꝗ bubula, ceruina aſini naue carne veſcunt̄, cæteriſq́; cibis glutinoſis atq́; craſsis: eos denique quibus vel iecoris ardor, vel victus calidior bilem flauam cumulauit, quæ diu cohibita degenerauit in atram. Quę mala quum non niſi florentis aut etiam prouectioris ſint ætatis, elephantia nec pueros nec adoleſcentes ſponte inuadet Incipiente morbo viuidus ille coloris flos perit, cutis decoloratior apparet, aliis quidem nigricans, aliis flaueſcens, aliis albicans: vnde nonnulli tres elephantiæ ſtatuerunt, pro coloris varietate differentias: hinc denſior durior, aſperiorq́; redditur, quum ſcilicet iam multo eſt humore perfuſa. Talis vero pręcipue conſpicitur aut in facie, aut in manibus, aut in pedibus natura quoad licet vitia propellente in corporis extrema. In his ſenſus torpeſcit friguſq́; ꝑpetuū ineſt, maximeq́; in pedibus. Licet enim horum initio integer ſeruetur motus, ſtuporis tamen & frigoris ſenſus ineſt. Tum temporis verrucę plurimæ ſuccreſcunt, non in manibus ſolum ſed & in facie & in reliquo corpore, peculiares uero in linguæ radice. Pedes, manus, & facies tument, in hiſq́; uaria prominēt tubercula, maxime uero in malis quæ extuberant liuido tumore, labra inuertuntur, nares reſimæ obſtruuntur craſsitie alarum, & rimis diſcerptæ cruſtulas nigras atq́; cruentas excutiūt: oculi cādidū flaueſcit, miraq́; craſsitie quaſi ungue obtegit: ſupcicilia prædura ac ferè calloſa atq́; etiā glabra,

Ex his enim,quemadmodum & ex palpebris, & ex mento, pili uenenata qualitate imbuti defluunt,dum tandem horrenda euadat partium omnium deformitas. Manuum pedũq; digiti ſiccitate dehiſcunt,unguesq; finduntur ac dilacerantur. Totius etiam corporis cutis areſcit atque fœda ſiccaq; ſcabie exaſperatur,eaq; interdum cum pruritu.Ipſa muſculorum caro abſumitur ac ſenſim liqueſcit. Malo autem ingraueſcente pro ſtupore cutis ſenſus perit manente motu, ut ne infixa quidem acicula dolorem moueat,neque inſperſa feruidior aqua exurat:uox è gutture rauceſcit, reſpiratio difficilior euadit, ſpiritus totiusq; corporis exhalatio fœtet,ſordida uirulentaq; vlcera in manibus, pedibus & plerisq; locis excauantur, grauisq; putredo omnia contaminat. Quæ ex vrinis aut ex ſanguine tradi notæ ſolent, incertę omnino ſunt atque fallaces.Eſt autem eo ſęuior elephantia, quo ſigna grauiora apparent: maxime vero quum non in ſummo duntaxat corpore, ſed & in ipſis quoq; viſceribus, in oſsibus cæterisq; interioribus partibus firmius inhæreſcunt. Nõ omnia tamen in omnibus,ſed alia in aliis cõparere ſolent.

De Lue venerea. Cap. XX.

LVes venerea eſt contagioſus affectus cum vlcere aut immani cruciatu variis locis emergens ac ſæpe extuberans. Efficiens eius cauſa, venenata eſt & maligna qualitas atq; pernicioſa labes, quæ in quacunque corporis parte primum inſederit,eam contaminat, indeq; continuatione in corpus omne ſpargitur, & ex paruo initio & quaſi ſuſcitabulo

profecta sensim inualescit & propagatur dũ non spiritus modo atque humores sed & carnem & partes omnes solidas peruagetur. Neque earum temperamentum solum uerumetiã totã substantiã peruertit, vix vt vlla deinceps probo ac puro fruatur alimento. Hinc excrementorum prouentus succrescunt, uariaq; uitiorum genera emergunt, qualia mox recensebo. Ea porrò qualitas non simplex & solitaria est, sed in humore subsistit, quo vt subiecto quodã & uehiculo utitur. Neq; qui iam inquinatus est, aliũ alitu solo, sed liquore de se in alterius corporis partem epidermide nudatam eiecto contaminat: è qua malum prorsus initium sumit. Itaque uenerea lues cotagiosus est morbus, non sponte intimoq; corporis vitio, sed attactu solo contrahendus. Nam & quam quis ab ortu accepit ea olim ex parentum contagione processit. Maxime autem uenereo contrahitur concubitu, à quo & nomen inuenit: eius frequentatione propagata est in hominum genus, atq; ex unius impuritate & inquinamento sensim in vniuersum orbem est disseminata miserabile scortatorum flagellum. Sæpius ea è partibus obscœnis incipit, licet interdum & ex aliis plerisq; locis expullulet, in quibus labes contagione fuerit aspersa. Inquinatur autem dũtaxat uel purus ab impuro, uel impurus ab eo qui longe sit impurior, à simili vero aut à minus impuro nunquam. Æq; impuros citra offensionem congredi licet, & vterq; tamen puriorem alium congressu labefactat. Hauritur interdum lues è scorto, quod nondum inquinatum est, quum quis cum eo volutatur mox ab alio impuro scortatore. Impuritas nõ ex cute spectatur, quòd sæpe maxi-

meq; inueterata lue fermentũ intus reconditum ſit & abſtruſum. Et hęc de cauſis & ortu.

Differentias eius ſpeciesq; nonnulli, quibus ſymptomatum q̃ eſſentię maior pura fuit varias multiplicesq; ſtatuerunt. Vna tamen & eadẽ totius eſt eſſentia, ſed variis diſtincta ordinibus, vt alia leuior ſit, alia grauior. Eſt & corporum in quę illa incidit permagna varietas: ac vtraque ex cauſa fit, vt lues alia leuioribus, alia grauioribus ſymptomatis exerceat. Omnium leuiſsima eſt ea ſpecies qua ſolum capitis, & barbæ pili ſenſim citra aliam corporis offenſionem defluunt. Eius quippe virus in tenui quodam vapore conſiſtit, qui in corporis ſumma effunditur ad illorum radicem: atque vt ephemera febris à putrida, ita & hæc ſpecies diſtat à cæteris. Altera paulo deterior eſt, qua cutis vniuerſa crebris maculis minime extuberantibus conſpergitur, iisq; paruis lentiginis inſtar, ac modo rubris, modo flauis: quæ non ante deleri extinguive poſſunt, quàm morbi radix ſit euulſa. Hæc in tenuiſsimo ſanguine virus habet, quam nulla grauiora ſequuntur incommoda. Tertia ſpecies grauior ac iam vera lues eſt: hac rubræ aut flauæ puſtulæ primum quidem circa frontem ac tempora poneq; aures, deinde in capite atque etiam toto corpore erumpunt & extuberant, rotundo ſchemate ſiccę ſine pure quę deinde ſicca cruſta obducuntur, atq; ſi negliguntur, ſerpunt in ambitum excauantq; cutem, dum ex puſtula verum vlcus euadat, quod ferè virulentum eſt ac ſordidum. Partes quæ ad podicẽ, ad nares, atque fauces ſunt, quia tenellæ, omnium primæ exulcerari ſolent. Emergunt autem hæc, quum iecur ipſum atq; ſanguinis humorũq;

maſſa labefactatur, á qua protinus carnoſæ molleſq; partes detrimentum capiunt. Quarta his ſpecies ſuccedit, quum iam inualeſcens lues ſolidas partes, oſſa, vincula, mẽbranas, ac neruos adoritur. In his iam vitiatis excrementa multa, craſſa quidem & glutinoſa pro partis conditione, ſed tamen maligna congeſtione cumulantur, quæ nonnunquam in tẽdones ſępius inter oſſa & perioſtia cõfluunt. Hæc quum vel membranam ab oſſe diuellunt, vel eam malignitatis acrimonia feriunt cruciatus ciẽt implacabiles, qui noctu ferè ingraueſcunt. Ab his demum coagmentatis præduri tophi cruciatu multo grauiore ſuccreſcunt. Eadem porrò quum in oſſe ſubſiſtunt, id amplificant, diſtendunt atque etiam exedunt, vt eius ſæpe deprehenſa ſit monſtroſa figura. Tandem vero corpus vigiliis, diris cruciatibus cofectum, & atrophia marceſcẽs vita deſtituitur. Longiſsime hi dolores diſtãt ab arthritide, quôd hæc breui paruoq; tempore exoritur, idq; ex defluxione, quæ repente in articulum incubuit. Dolores vero luis venereæ ſenſim multoq; tempore procedunt ab eo excremento, quod pars male affecta paulatim congeſsit. Adhæc arthritis aut in articulo, aut circa hunc conſiſtit fixaq; eſt. Dolores ex lue, non articulos, ſed medios artus obſident, in quibus & plerunque tophi concreſcunt, maxime uero in fronte & capite, in clauibus, in medio humeri oſſe, & in medio cubiti radio, & in parte priore tibię, nõ nunq̃ & in aliis quoq; oſsibus. His ergo ex ſignis una quæq; luis ſpecies dignoſci percipiq; põt. Quũ autẽ ex dubiis ſignis de lue ambigit, eius origo altius eſt inueſtigãda, à qua parte initiũ habuerit. Etenim quoniã non niſi atta-

ctu contrahi potest, necesse est labes aliqua in ea primum parte comparuerit per quam insertum est uirus. Hæc enim prima se profert in partibus obscœnis si concubitu, in summa cute si accubitu contracta est, in nutricum mammis si inquinatus erat infans: in infantis ore & faucibus, si nutrix infecta. Emergũt autem in obscœnis partibus pustulæ, ulcera maligna, uirulentaq; gonorrhœa, inguinum bubones. Sed hęc nisi altius intro subeant nondum lues sunt uenerea, sed rudimentum & ueluti character eius impendentis. Huc affinitate quadam attexendi uidentur reliqui tũ uenenati tum contagiosi affectus, & quicũq; uirulentarum bestiarum ictibus infliguntur. At quoniam pręcipua eorum cognitio ex causarum animaduersione capitur, non ante duxi de his tradendum, quàm eorum curandorum ratio quoque subnectatur. In hæc omnẽ iam uideor interiorum affectuum cognitionem contraxisse, quam tamen frequens inspectio contemplatioq; rerum cõfirmabit. Confido etiam particulatim singula me persecutum, nihilq; recẽs emersurũ, quod nõ ex illorum obseruatione ac imitatione nosci percipiq; possit.

LIBRI SEXTI DE Partium Morbis & symptomatis, Finis.

DE EXTERNIS CORPORIS AFFECTIBVS, LIB. SEPTIMVS.

PRÆFATIO.

HIRVRGIA primum medicinæ pars eſt habita, & ambæ ſub iiſdem natę ſunt authoribus: nec chirurgiæ alia q̃ medicinæ præcepta, nec aliæ demonſtrãdi ſunt leges. Poſtea uero ut unius medicinæ dignitas ſplendidior præſtabiliorq́ꝫ foret, rationis conſiliiq́ꝫ facultatem, ut pote liberalem, aſſumentes medici, ac ſuo quodãmodo iure ſibi uendicantes, quicquid manuum opera geri ſolet, id omne ad chirurgos ac pharmacopæos artis adminiſtros tranſtulerunt. His prima cura fuit luxata oſſa ſedibusq́ꝫ ſuis mota reponere, fracta uero dirigere in ſuamq́ꝫ ſedem compellere: & nonnulla ferramentis quoque aperire, ſecare, excidere, urere. Tum deinde uulnerum ulcerumq́ꝫ, ac poſtremo ſuppurantium tumorum curatio illis eſt relicta, quæ unguentis illita linteola atque linamenta manu adhibet. Reliqui affectus externi poſſunt ſine chirurgia curari, quos tamen & illa plerunque uſurpat ſibi. Omnium tamẽ origo ferè ex interiore cauſa trahitur, cuius obſeruatio atq́ꝫ cura-

tio plane eſt medica: imo etiam omnium quæ foris exiſtunt atque geruntur rationem medicus tenet, qui & chirurgi opus dirigit, ut medicus ratione, chirurgus manuum uſu & exercitatione præſtet & excellat.

Tumorum præter naturam differentiæ. Cap. I.

Morbi qui in externis partibus ex humoris uitio ſuccreſcunt, modo cum tumore fiunt, modo citra tumorem: & ex utriſque alii ex ſanguine, alii ex bile flaua, alii ex atra, alii ex pituita, alii ex ſero, alii ex flatu, alii ex horum permiſtione. Humor porrò qualitate aut acer eſt & exedens, aut mitis ac blandus. Situs uero humoris aut in ſola cute eſt, aut cum cute ſubiectam quoque carnem, uel tendonem, uel adenem occupat. Qui in cute, uel in ſumma quæ epidermis appellatur, uel etiã in vera conſiſtit, quæ illi ſubſternitur. Rurſum vero humor uel partem cui inſidet in ſuam naturam conuertit, ut in elephante & alpho, uel per ipſius duntaxat ſubſtantiam effuſus ſua illam qualitate afficit. Hæ quidem propriæ externorum affectuum differentiæ ſunt ad medendi rationem accommodatæ. Itaque vniuſcuiuſque propria continensq; cauſa eſt humor quidam uitioſus præter naturam cumulatus: cumulatur autem, uel congeſtione uel fluxione. Congeſtio præter naturam ſenſim fit ex humoribus in partem alimenti uice diſtributis. Quum enim pars uel ita imbecilla eſt, ut nec affluens alimentum in propriam ſubſtantiam mutare, uel ita uitiata, ut idipſum corrumpat, nec genita excrementa à ſe propellere queat, neceſſario præ-

ἀθροισμός.

ter naturam congestio quædam fit. Fluxio autem est humoris incursio concitatior atque copiosior, quàm parti alendæ sit ex usu. Huius interiores causæ sunt fluxuræ materiæ copia, acrimonia uel tenuitas: propellentis partis robur, uiarum laxitas, & excipientis partis imbecillitas situsve decliuior. Euidentes uero causæ: contusio, ruptio, uulnus, luxatio, & quæcunque doloris aut caloris ui fluxionem accersunt. Hi porrò affectus qui corporis summa obsident, uel in cute ꝓminent, uel eã excauant: uel cõmaculant. Prominent tumor, tuberculum, pustula. Tumor tuberculo maior, & utroque minor est pustula. Tumores sunt: phlegmone, phygethlon, bubo, phyma, erysi pelas (hoc enim & in tumoribus recenseri solet) œdema, hydrocephalon, hydrocele, tumor flatulentus, scirrhus, ganglion, bronchocele, parotis, struma, cancer. Tubercula sunt: carbunculus, furunculus, terminthus, glandula, nodus. Pustulæ sunt: epinyctis, phlyctænæ, ecthymata, ephelides, hidroa, herpetes, scabies, prurigo, lichẽ, psora, lepra, omniaque uerrucarum genera, clauus, callus. De singulis igitur dicendũ, sed alio ordine ex causarũ affinitate instituto, quæ in curãdi ratione primas obtinent.

ῥευματισμός.

Psydracia.

Tumores, tubercula, & pustulæ è sanguine. Cap. II.

PHlegmone tumor est calidus præter naturam collectus, prominens atque circumscriptus, oui saltem gallinacei magnitudine. Huic quasi ex igne aut ex balneo rubor inest: calor quoque ex inflammatione uehemens quasi pars uratur: distentio ex co-

ἡ φλεγμονή

pia renitens: pulſatio profunda & moleſta, ꝙ arteriarum diaſtole partem inflammatam feriat: dolor ex calore, ex pulſu atque tenſione acerbus, præſertim quum pars eximio ſenſu prædita eſt. Cauſa continens ſanguis eſt, non in ſolam cutem, ſed in ſubiectam quoque carnem impactus, qui è uenis eo tandem confluxit. Quum enim uenæ arteriæq; maiores immoderata ſanguinis copia diſtenduntur, hãc grauatæ in minores quaſi onus deponunt, ex his demum in minimas. Ac tum per earum oſcula, perq; tunicarum meatus ſanguis cohiberi non potis, effluit illabiturq; in ſpacia uacua quę inter fibras ſunt primorum corporũ, præcipueq; muſculorũ, uenarum, arteriarum, neruorum atque membranarum. Hæ partes fluxione dum perfunduntur implenturq;, diſtentæ copia quaſi diuelluntur, feruentisq; ſanguinis ardore incaleſcunt, doloremq; faciũt. Sanguis quippe extra uaſa collectus, nec libere perflabilis, neceſſario putreſcit atq; inflammatur. Ita quidem ſi purus is erat, exquiſita phlegmone fit: cuius ſpecies ſunt: ophthalmia, parotis, angina, parulis in gingiuis, alięq; ex partibus nomina adeptæ. Eſt & alia minus exquiſita, cuius non ſyncerus eſt ſanguis, ſed aliorum quoque humorum particeps. Hinc fiunt phlegmone eryſipelatodes, œdematodes, & ſcirrodes.

τὸ φύγεθλον.

ὁ βουβών

Phygethlon phlegmone eſt in adenum locis emergens, maxime uero in ceruice, in alis, aut in inguinibus: Latinis Panus appellatur. Sed & qui in inguine naſcitur, peculiari nomine bubon nuncupatur. Similibus ex cauſis ortuq; ſimili ac phlegmone naſcitur, iiſdemq; ſignis innoteſcit. Fere autem fit aut poſt febres, aut poſt dolores partis alicuius, qui flu

xionem proritant in adenes.

Phyma tumor quoque adenum eſt, ſimplici phlegmone atq; phygethlo aliquanto minor ac planior, minusq; rubens ac dolẽs. Nõ enim è puro ſanguine proficiſcitur, ſed ex eo cui pituitæ quiddam ſit admiſtũ, ut ſit phlegmone œdematis particeps. τὸ φῦμα.

Carbũculus ex ſanguine originem habet, non eo quidem tenui & laudabili, ſed craſſo, ac nigro, calido tamen feruente atque corrupto. Hic in quancunque partem inuaſerit, eã mox exurit, puſtulas circum ſe ardentiſsimas acerrimasq; ciet: tãdemq; ardoris ui cruſta uel nigra uel cinerea obducitur. Huic partes uicinæ longo ſæpe tractu cõſentiunt, caloris dolorisq; participes: ualida quoque febris acceræ ſitur. Inflammata pars nunquã ſuppurat, ſed feruore exuſta corruptæ carnis lobum tandẽ excutit, quo excidẽte ulcus cauum ſordidũq; manet, hocq; uno maxime à cæteris ſeiungit tuberculis. Carbunculorũ alius ſimplex, qui è ſolo ardore ſimpliciq; putredine naſcitur, alius malignus, qui his etiam iungit uenenatam qualitatem: talis in peſtilentia graſſatur, de quo plura proprio loco diximus. ὁ ἄνθραξ.

Furũculus dothien Græcis appellatus, tuberculum acutum cum inflammatione ac dolore, ouum columbinum magnitudine non excedens. Phymate ergo minus eſt, ſed acutius, rubentius, ac dolore grauius. Phlegmones ueram ſpeciem exhibet, ſed eius exiguæ, & quæ uix infra cutem deſcendat, atque ſubiectæ carnis minimum comprehendat. Suppurat furunculus perinde atque phlegmone, hincq; à ſimplici carbunculo diſcernitur. Fit autem non quemadmodum phlegmone è probo ſanguine qui in particulam ui qua- ὁ δοθιήν.

dā irruat: ſed è craſſo & vitioſo, nō perinde tamen atque in carbunculo exuſto, quem à reliquo puriore natura ſecernēs tanquam infenſum & inutilem in corporis ſumma propellit. Quocirca vt phlegmone multitudinis, ſic furunculus cacochymiæ ſoboles eſt: raroq; fit vt hîc ſolitarius erumpat: ſed ferè multis corpus ſcatet atque inquinatur.

ἡ ἐπινυκτίς. Epinyctis. Celſo puſtula eſt peſsima, ſub rubra ac quadamtenus liueſcens, quæ noctu potiſsimū affligit. Sponte exulceratur ex eaq; ſubcruenta ſanies emanat. Vnde & ſpeciem habere cognoſcitur carbunculi, cautamq; ſimilem, ſed quæ nullius peſtilentiæ particeps, leuior exiſtat quemadmodum & eius puſtula carbunculo minor. ὁ τέρμινθος. Terminthus huius quoque generis eſt, ex feruido præaſſatoq; ſanguine prorumpens. Epinyctidi par quidem magnitudine, ſed cui puſtula incumbit nigra ac rotunda, quę ardore in ſquamam abit. τὰ ἐκθύματα. Ecthymata etiam ſi peſtilentiæ conditionem ſequātur, ex ſanguinis tamen feruore prodeunt & extuberant: neque manifeſta eſt pituitæ permiſtio. Tempore concoquuntur & albeſcunt, eorum materia in pus iam conuerſa, quæ tandem & in ſquamas ſicceſcit.

Tumores, tubercula, atque puſtulæ ex pituita. Cap. II.

VT pituita alia tenuis, aquoſa, aut mucoſa exiſtit, alia craſſa & glutinoſa, cuiuſmodi eſt quę vitrea aut gypſea appellat: ita neceſſe eſt varios ex hac collecta naſci tumores. τὸ οἴδημα. Ac primum quidem œdema tumor eſt frigidus, laxus ac mollis, doloris expers. Nec calor nec rubor, ſed vel genuinus vel albidus

duntaxat color inest: tumor sæpe magnus & q̄ presso digito, vel nullo vel exiguo dolore cedit. Est autem duplex: vnus collectus & circumscriptione desinitus, qui proprie ac simpliciter œdema nuncupatur, alter diffusus & expansus, qui rectius tumor est œdematosus. Hic ex crudiore pituitosoq; sanguine aut iecoris aut asumptorū vitio progignitur, q in nutriendas partes illapsus, nec in earum substantiam conuersus, sensim cumulatus redundat partemq; tumore distendit, ac ferè retinet prementis digiti uestigium. Ita sanè in tabe, in cachexia, & in leucophlegmatia, modo pedes, modo reliquum corpus omne tumidum euadit. Verum autem & exquisitum œdema non ex sanguine pituitoso, sed ex pituita fit super uacanea, quæ solum uel aquosa, uel mucosa sit, undecunque illa in affectā partē deferat. Ferè tamen è capitis destillatione huic origo est, quæ sæpe in genua, interdum in humeros aliasq; partes decumbit. ὄγκος οἰδηματώδης.

Huc pertinent aquosi tumores, quibus uel aqua citrina, uel sanguinis serum comprehenditur: quod genus hydrops ascites, hydrocephalon, hydrocele, & quicunque horum similitudine sub cutem prominent. ὄγκοι ὑδατώδεις.

Finitimi his etiam sunt flatulenti tumores, in quibus uapor aliqs flatusve p̄ter naturā cōcludit. Huiusmodi sunt hydrops tympanias, ramex flatulentus, & quicunque aut sub cute, aut sub ossium mēbranis, aut in musculis ex collecto uapore attollūtur. Hi admodū raro usu ueniunt, uixq; usquā potest solus flatus citra humoris p̄mistionē colligi. Tumor indolens est, nisi quū membranas magna ui diuellit atq; distēdit, œdemate mollior minusq; renitens, nec prementis digiti uestigium retinēs. φυσώδεις ἢ φυσσηνώλη.

ὁ σκίῤῥος.

Sicrrhus tumor eſt præter naturam durus ac renitens, concolor & indolens. Duplex is eſt· vnus velut incipiens nec confirmatus nec legitimus in quo preſſo, doloris ſenſus ineſt: alter confirmatus & exquiſitus, qui omnis doloris omniſq; ſenſus eſt expers. Vtriuſq; materia eſt craſſus viſcoſuſq; humor, qui particulæ impactus in eiuſq; ſpacia inſertus ita obduruit, vt non niſi ægre ſolui diſsipariq; poſſit. Hic autem humor aut ſtatim tumoris initio talis exiſtit: vt quum vel pituita vitrea atque gypſea, vel naturalis melancholia quæ fæx eſt ſanguinis, in parte aliqua ſeu fluxione, ſeu congeſtione cumulatur. Aut ex male curato eryſipelate vel phlegmone talis euaſit, vt quum eius materia immodice refrigeratur & adſtringitur, aut diaphoreticis diſſoluta tenui portione craſsior ſubſiſtit ac manet. Vt enim iecoris ſcirrhus ferè omnis qui ab ictero relinquitur, ex bile ſenſim craſſeſcéte, ſit ita & nonnunquam in externis quoque partibus eandem habet originem.

τὸ γαγγλίον

Ganglion tumor eſt concolor durus renìtens & indolens, niſi quòd vehementer preſſus ſtuporis ſenſum exhibet. Oritur circũ neruos & articulos, ſæpe in carpo ex craſſa lentaq; pituita, vel ex naturali melancholia, quę in eam duritiem concreſcit. Qui extra articulos neruoſq; necnon extra adenes paſsim exoritur, diſcriminis gratia quibuſdam nodus appellatur. Huius generis eſt bronchocele, noſtris hernia gutturis appellata, inter aſperam arteriam cutemq; congeſta: non vt pleriſq; viſum eſt ex immodicis clamoribus, aut ex potu aquæ ex liquefactis niuibus, quæ Alpinis aliiſq; montanis in vſu eſt: ſed ex craſſa lentaq; pituita, quæ eo ſenſim è capite eiuſq;

βρογχοκήλη.

partibus externis per auris poſteriora deuoluitur.

Glandula eſt adenis tumor obduratus, à nodo ganglioue ſolo ſitu diſtãs. Hæc enim è ſolis adenibus, ille è neruis aut articulis emergit. Quumq; adenes varie ſparſi ſint in omne corpus, maximè ad venarum arteriarumq; di ductiones, in multas quoque partes glãdulę incidere ſolent, quibus nonnunquam corpus vniuerſum (quod multa pituita redũdaret) ſcatere deprehendimus. In hoc etiam genus pertinẽt parotis frigida, buboq; frigidus. Glãdularum aliæ reſoluuntur, quarum humor non admodum craſſus ſenſim digeri diſsiparíq; poſsit. Aliæ ſuppurant, factoq; & erumpente pure in abſceſſum. Et hæ quidem ſanguinis calorisq; ſunt participes. Aliæ duræ perſiſtunt veram ſcirrhi ſpeciem adeptę, earum origo è gypſea pituita eſt: aliæ vbi inueterauerunt contracta tandem malignitate in vlcus deſinunt: illæ ſtrumæ ſimplices ſunt, hæ vero exulceratæ. Vehementer quidem duræ ſunt ſtrumæ, & propriis mẽbranis vt glandulæ omnes obuoluuntur, ſed earum materia acrior tandem euadens, adenem ipſum, circũſitam carnem cutemq; exedit, vlcusq; efficit malignum, ſerpens & exedens. His ſæpe ortus eſt in ceruice, in qua plerunque longa ſerie diſpoſitæ glandularum modo cernuntur. Hinc & nonnunquam in pectus aut in alas, aut in mammas prorepunt. Defluit autem earum materia è capitis parte externa, per ceruicis tendones & adenes: idq; ſenſim ac lento adeo curſu, vt ſępe obſcura ſit origo. Ea vero materia non ſimplex pituita eſt, ſed quę iam caloris vi ac putredine excãdeſcẽs acrimoniã conquirit. Quod ſi pituita atræ bilis permi-

ἀδὴν ἐσκιῤῥωμένος.

ἡ παρωτίς.

αἱ χοιράδες.

ἡ καρκινω-
ματώδης
χοιράς.
ὁ καρκῖνος

ſtione ferocior ſit, ſtruma carcinomatis uim & conditionem ęmulabitur, nuncupabiturq́ʒ ſtruma carcinodes.

Cancer, tumor eſt durus, rotundus, inęqualis, venis quandoque in ambitu turgidus, colore liueſcens aut nigricans, dolore, ac interdum calore grauis. In qualibet corporis parte naſci ſolet, in ore, in oculis, in vulua, in cole in ano: at maxime in fœminarũ mammis, quæ quia fungoſæ & inanes, illius materiam prompte excipiunt, ſed & in eas tum è capite, tum ex vtero facilis eſt decurſus. Huius obſcura ſunt rudimenta, ac plerumque tumor exoriẽs ſentitur ciceris magnitudine, cum dolore & calore quaſi ferientis candentis acus, interdum etiam dolore nullo. Hinc fabæ, deinde iuglandis & oui magnitudinem æquat, dum tandem in ampliorem molem attollatur & increſcat. Quum iam illius materia aut vetuſtate aut errore viuendi, aut medicamentis incaleſcit, dolor calorq́ʒ citra inflammationẽ uehementior exercet, pars conſpicue liueſcit. aut nigricat, uenæ in ambitu craſſo nigroq́ʒ ſanguine nonnunquam turgent. Huius continens cauſa eſt bilis atra ſanguisve feruidus ac retorridus: ſæpe ex ſuppreſsis menſtruis aut hæmorrhoidibus, nonnunquam ex quartana febre cumulatus. Quo pigrior & ignauior humor eſt, hoc mitiorem cancrũ infert: grauiorem uero quo is calidior acriorq́ʒ fuerit. Ille niſi irritatus excandeſcat, diu citra perniciem conſiſtit. Hic uero coerceri uix poteſt quin breui exeſa cute ſe detegat, fiatq́ʒ cancer exulceratus. Tum quidem corruptæ carnis ſpeciem tumor exhibet, cum fœtore, cum ſordida illuuie, horrido aſpectu, labris præduris & inuerſis. Ex eo ſanies tenuis, nigra aut ful-

ua manat, uapor expirat cordi, ori, cerebroq; grauis, febris aſsidua eaq; lenta ut eſt, frequẽs animi defectio, quum præſertim cancer mammis inhæret: exeſis uenis ſæpe ſanguis profunditur, & niſi malignitate ocyus interimat, longe lateq; prorepit.

Cancrum proxime imitat̃ phagedæna, ulcus qdẽ non cutẽ modo, ſed & ſubiecta queq; depaſcens & erodens. (ἡ φαγέδαινα.) Huius etiã origo eſt ab atra bile maligna aut ab æruginoſa, de qua inter ulcera tradetur.

Sarcoma carnis eſt incremẽtũ tuberculi tumoriſve ſpecie. Non ex humoris cuiuſquã ſit affluxu, ſed ex ſolo partis alimẽto. (τὸ σάρκωμα.) Hæc enim qa aut intus aut foris exulcerata ẽ, ni cohibeatur, aſsiduo alimẽti acceſſu diffundit atq; luxuriat: ſæpe etiã uenarũ & arteriarũ inſtar ductus ꝑducit, per quos alimentũ ſumat. Sic in male curatis ulceribus ſæpe excreſcit caro, ſic polypus naribus cõtuſis, ſic epulis in gigiuis ad detium radices, ſic ficus in ano. (ὁ πολύπους. ἡ ἐπουλίς. ἡ σύκωσις.) Sic demũ & integra cute quũ ſubiecta caro cõtuſa ruptaq; eſt, ingẽs tumor ſenſim exurgit, q & cæterarũ partiũ more alimentũ capeſsit, nullo qdẽ dolore, ſed exqſito ſenſu & naturali colore. (ὁ κιρσός.) Hic in quauis parte, ſed frequẽtius in ceruicis, alarũ, inguinũq; adenibus ꝓuenit, quorũ circũſcripta caro nõ facile põt amplificari in tumorẽ. Similẽ ferè ortũ hẽt atq; phlegmone, diſtat uero q̃ nõ affatim, ſed ſenſim ſanguis accedat, & quantum accedit, in alimentum abſumatur atque luxuriet.

Huc fortaſſe cauſarum affinitate pertinebunt: uarix & aneuryſma. (ὁ κιρσός.) Varix uenæ immodica eſt dilatatio: in cruribus quàm in cæteris partibus frequentior. Quumq; uena impletur multo craſſoq; ſanguine pars aut

liuida aut nigra apparet, atque etiam tumet, ſed ſine dolore: preſſus tumor protinus cedit, moxq; redit. Fit autem ex ictu, ex contuſione, ex nimio conatu, ex labore & peregrinatione: interdum ex plethora, ut pleriſq; mulieribus uterum gerentibus. Aneuryſma arteriæ dilatatio eſt ſpirituoſo plena ſanguine. Id interdum in externis partibus exiſtit, in manibus, pedibus, circa iugulum atque pectus: hoc à uarice diſtans, ꝙ magna, turgida ac ſæpe moleſta pulſatio inſit. Preſſo tumore, quæ intus eſt materia prompte ſubterfugit. Fit & nonnũquam in interioribus arteriis, maxime ſub pectore, circa lienem & meſenterium, ubi uehemens ſæpe pulſatio animaduertitur. Credi uix poteſt quod nonnulli comminiſcuntur per hos affectus ruptam apertamq; eſſe uenã aut arteriam. Si enim ſanguis è uena aut arteria proſiliens, non amplius illis contineretur, mox corruptus putreſceret, tumorq; fieret generis diuerſi.

τὸ ἀνεύρυσμα.

Externi affectus & puſtulæ à bile. Ca. IIII.

ERyſipelas, ardor eſt uehemens per corporis ſumma diffuſus. Nec tumore manifeſto extuberat, nec partem attollit aut diſtendit, nec penetrat in ſubiectam carnem, ſed late diffunditur nulla collectione circumſcriptum. Quancunque partem prehendit, uehementer mordicat & urit, color ineſt ex rubro flaueſcens, qui preſſu ſubterfugit, moxq; redit. Dolor nec pulſans nec admodum uehemens eſt. Quum fluxio excutitur, horror quidem ac dein febris hominem adoritur: ac ſæpe quum in crura irruit, ab inguinis tumore initium ducit. Serpit id quidem herpe-

τὸ ἐρυσίπελας.

tnm more, atque priori derelicta sede, in uicinas partes sensim obrepit. Est autem duplex, unum quod simplex erysipelas Celso appellatur, solo rubore & ardore, nulla exulceratione molestū. Alterum quod eidem sacer ignis nuncupatur: estq; exulceratum erysipelas. Huius duæ species sunt, una qua summa cutis sine altitudine exulcerat̄, in qua & crustulæ instar furfuris excitantur: altera cuius exulceratio altius in cutem penetrat, è qua ruptis pustulis purulenta sanies exit. Simplicis erysipelatis origo est è feruente tenuiq; sanguine, qui biliosus appellatur: exulcerati uero ex eo cui bilis superuacuæ eiusq; incalescentis nonnihil sit admistum. Is è uenis tenuioribus propulsus nequaquam in carne subsistit & hæret, sed tenuitate in cutem fertur & euolat, quæ dēsior & compactior hunc retinet cohibetq;. Quumq; tenuis sit humor facile dispergitur, neque in conspicuum tumorem se attollit. Genus hoc uniuersum exquisitum est erysipelas: quod uero phlegmonodes appellatur, tumentius quidem, sed minus feruidum existit, multoq; minus œdematodes.

Huc pertinent phlyctęnę & phlyctides Gręcis nuncupatæ. Repente emergunt subflaui humoris copia distentę, bullarum modo lucidæ atque iis similes quæ ab aqua feruida, uel ab igne ambustis erumpunt, non manifesto tamen dolore graues. His ruptis humor excidit, crustulæq; obdurescunt, dum sanescant. Has constat non nisi ex feruentissima bile gigni, quæ ignem uiribus suis adæquet, ut non idcirco præter rationem illas uulgus ignem syluestrem appellarit.

αἱ φλύκ ταιναι καὶ φλυκτίδες.

His proxima est papula. Est autem ardor cutem serpentibus minimis pustulis exasperans

ac rodens, Græcis herpes appellatur. Ea quidē duplex, vna ſimplex q̄ herpes eſt miliaris, altera fera, quæ herpes exedens nuncupatur. Papula fera ruptis puſtulis veram cutem exulcerat, rodit atque depaſcit, ſerpit, in latū atque in altum, ex eaq; vlcuſcula manent arida. Papula ſimplex & mitior ſummam cutem exaſperat, & ſub vna epidermide conſiſtit exiguas illic puſtulas excitans, quæ minimum extant aut prominēt, milio haud abſimilis. Vtraque in vicina quaſi in orbem quoquouerſum ſerpit ſeq; diffundit, ac plerumq; medium ſaneſcit extremis longius procedentibus. Papula exulcerata eryſipelati ſumme affinis eſt, vt idcirco nonnulli in genus idem confundant: hoc tamen diſcriminis intercedit, quod eryſipelas conſpicua fluxione derepente emergit, herpes vero ſeu papula ſenſim multoq; tempore, nec conſpicua fluxione effloreſcit. Herpetis puſtulæ aridæ ſunt, è quibus ruptis nec ſanies nec pus exit. Eryſipelatis vero magnæ, exulceratæ & humidæ, quæ ſanioſum pus effundunt. Herpes pruritu, eryſipelas dolore ac ardore torquet. Omnis papula diuturna eſt, prorſus febris expers, nec niſi tempore ſaneſcit: eryſipelas vero ferè cum febre eſt prçceps & quod breui vel ſponte ſoluitur. Vtriuſque herpetis materia continensq; cauſa, bilis eſt ſyncera, ſuperuacua eaq; ardentiſsima cuiuſmodi praſsina vel çruginoſa, quç ſenſim nulloq; fluxionis impetu è venis expurgata, tenuitate partes omnes præcipueq; carnoſas tranſgreditur, dum denſiorem cutem attingat. At vero craſsior ea atque glutinoſior eſt, quàm in eryſipelate ac proinde diutius atq; tenacius in cute hæret ac ſubſiſtit. Quæ igitur glutinoſior fuerit ſimulq; acrior, in cute to-

ta remoratur pustulasq; mouet, quibus ruptis exulcerata cute, papula fera emergit. Tenuior vero cutem etiã penetrat, coercetur q; in sola epidermide, quam si sudoris modo nequeat transire, erodit & pustulis intercursantibus exedit.

Impetigo, cutis est asperitas dura ac sicca cum ingenti prurigine. Ea autẽ à scabie distat quôd sicca sit & omnis humoris omnisq; saniei expers. Ex siccis enim pustulis fit, scabies vero ex humidis. Huius quatuor sunt species, vna admodum simplex, qua cutis rubra, dura, exasperataq; vehementi pruritu roditur: at hęc simplici pruritus nomine continetur. Oritur ex bile, aut ex pituita tenui, quæ tamen putrida sit aut salsa & quę sub vna epidermide coercetur, eamq; exedit. Altera est vera impetigo, lichen Græcis nuncupata, quæ asperior pustulis maioribus emergit, acrius corrodit latiusq; procedit. Hæc sæpe ex neglecta papula fit, fereq; ex ea quę papula fera nuncupatur, & quę nisi mature sublata sit in lichenẽ vertitur, hic deinde in psoram, psoraq; in leprã. Lichenis materia, est bilis ardentior, aut pituita putris ac salsa, non tenuis illa quidem, sed quę crassitiem aut ex se aut ex aliorũ per mistione contraxit Tertia species est Græcorum psora (hæc enim à scabie longe est diuersa) qua cutis crassior, siccior, durior, tumentior & serpentibus pustulis asperior euasit: his uehementer roditur & exeditur passimq; finditur, ex se furfuracea quædam nigra excutit. Huic originem dedit atra bilis in cutem effusa, è qua digeri uix potest: ægre si quidem hoc malum sanescit. Quarta species est lepra Græcis nuncupata, omnium sanè deterrima. Ea cutem uehementer rodit, alte depa-

ὁ λειχήν.

ὁ κνησμός.

ἡ ψώρα.

ἡ λέπρα.

ſcit atque ſindit: ex qua non ſolum furfures, ſed & ſquamulæ decidunt, modo pallidæ, modo ſubnigræ: nullis hæc cedit remediis, & de eius curatione vulgus diuos implorare ſolet. Naſcitur ex bile atra cui etiam craſſæ lentæq; pituitę ſalſę quiddam ſit admiſtũ. Hincq; non epidermidem ſolum, verum etiam totã cutem prehendit ac obſidet. Quodcunque pſora leprave inquinatum ſit corpus, ſenſim id tabeſcit & abſumitur.

De puſtulis. Cap. V.

τὸ ἔκφυμα

CVtis admodũ frequens vitium eſt puſtula, cuius appellatione comprenditur quicquid rotundo ſchemate leuiter in cute extuberat. Eius duo genera, vna eſt humida, è qua rupta vel humor vel ſanies vel pus emanat: altera ſicca humoris nihil profundens. Humidis continentur hidroa, ephelides phlyctęnę ſeu phlyctides, epinyctides, & quę ex his ruptis fiunt ſcabiei genera. In ſiccis numerãtur exanthemata quædam, pruritus, deinde & vari & verrucarum genera.

ἡ ἐφηλίς. τὰ ἐξανθήματα.

ἵδρωα.

Exiguę & aquoſæ puſtulæ ſunt hidroa, id eſt ſudamina. Emergunt repente ſparſim toto corpore, ſed frequentius in manibus pedibusq; milii magnitudine, aqua plenæ, ſine ru bore, ſine vllo dolore. Fiunt enim ex ſudoribus ſub epidermide coercitis, per cuius ſpiracula ii digeri minime poſſunt: vnde à quibuſdam ſudorum papulæ nuncupantur.

αἱ ἐφηλίδες.

His aliquanto maiores ſunt ephelides, puſtulæ quidem in ambitu rubræ ac feruidæ leui dolore, è quarum medio rupta bulla aut veſica, albus humor inſtar lactis exit, ſcabìesq; ſuccedit. Fiunt autem ex feruido impuroq;

ſanguine

ſanguine ſub cutem effuſo.

ξυσμός.

Scabies aſpredo cutis eſt, ſeu leuis exulceratio pruriens aut interdum rodens. Fit autem ex humidiore quauis puſtula, ſiue pallida, ſiue liuida, ſiue nigra ſit: quæ rupta vſcuſculum in cute profert humidum, aut etiam interdum expurgata ſanie aridum, idq; modo cum prurigine ſola, modo cum leui rubore in ambitu, cumq; calore ac dolore. Ex reſiccata ſanie cruſtula obdureſcit, qua ſæpe ulcuſculum obducitur. Vt autem puſtularum, ita & ſcabiei ſpecies multæ, humoresq; multi ac uarii earum cauſæ exiſtunt, quos & dolor & color & manantis ſaniei ſpecies diſtinguit. E toto quidem corpore ſcabies erumpere ſolent, ſed ex capite peſſimæ, quæ idcirco peculiari nomine ſunt inſignitæ. Appellantur autem pſydracia, fauus, & manantia capitis ulcera. Fauus, qui Græcis eſt cerion, ſaniem amplis foraminibus emittit mellis craſsitudine. Vlcus manans, quod Græcis eſt achor, glutinoſam ſaniem anguſtis foraminibus eructat. Hæc ſcabiei genera ab ea ſimplici capitis ſcabie diſtant, quæ ſummam duntaxat cutem obſidet. Hinc autem cerion & achor dignoſcuntur, ꝙ euulſi capilli radix craſſa in primis eſt, lento craſſoq; humore obſita. Cauſa eſt nitroſa ſalſaq; pituita aut melancholia, ſub cute maligne putreſcens, quæ quoniam capillorum radici multa inhæreſcit, & capitis quàm cæterarum partium cutis dēſior eſt, ex ea detergeri aut elui tota uix poteſt. Quocirca ulcus ægre ſaneſcit, atque ex humoris pernicie in primis contagioſum pueris exiſtit.

τὸ κηρίον.
ὁ ἀχώρ.

ἀκροχορδών.

Verrucarum genera licet exigua ſint mole, ꝙ tamen fœda ſint ac plerunq; moleſta, in morbis haberi debent. Verruca penſilis, quæ

acrochordon Græcis appellatur, parte quidẽ ſumma latior, ima uero quæ ad cutem eſt tenuior, qua quaſi pediculo innititur. Exquiſite dura eſt & aſpera, cuti cõcolor. Altera thymium dicta, & colore thymi florem repræſentans, ad cutem etiam tenuis eſt, in ſummo lata, dura, & aſpera, penſili minor. Hæ quidem uerrucæ raro ſolitariæ, ſæpius complures proueniunt, maxime in palmis pedibusq; puerorum. Plerunq; inopinate comparent, atque etiam nonnunquam ſubito diſparent. Verruca ſeſsilis, quæ Græcis eſt myrmecia, humilior eſt thymio, lupino uix unquã maior, dura, ſtabilis, latiore baſi, radices alte exigens dolorem ciet. Clauus ut ſeſsilis uerruca, in cute eminet, albus, rotundus, calloſus, parte ſumma clauorum capiti ſimilis, ſed prædura ſolidaq; radice intro ſe infigẽs, quaſi ex oſsium membranis emergat & expullulet. In digitis plantisq; pedum ex calcei preſſu aut intertrigine naſci ſolet: acuto interdum dolore ſponte feriens, ſemper uero ingredienti moleſtus. Callus colore atque ſubſtantia clauo ſimilis, obdurata eſt ſumma cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedum plantis ſuccreſcens. Nullam tamen radicem alte demittit, ac proinde prorſus eſt doloris exꝑs.

μυρμηκία. ἧλος.

τύλλωμα.

Maculæ. Cap. VI.

CVtis etiam uitia quędam nihil prominẽt, ſed æqualia manent nulla aſperitate: huiuſmodi ſunt maculæ quæcunque alieno colore hanc fœdant: ut uitiliginis ſpecies, lenticulæ, ecchymomata, ſugillata, ſtigmata, uibices. Vitiliginis tres ſunt ſpecies: alphus, melas, leuce. In his cutis fœdatur diſperſis ma-

δέρματος σπῖλος, καὶ κηλίς.

ἡ ἀλφός.

culis, neque continuatis, neque cohærẽtibus, sed quæ sedem mutant ac serpunt. Sub his sensus aut omnino perit, aut multo stupidior euadit, ut ne si cutis scalpatur, & interdum ne si acus quidem leniter infigatur, percipiat. Alphus albo, melas nigro colore uelut umbra inficit: atque hi summam duntaxat cutem occupant. Leuce albo etiam, ut alphus colore λεύκη. describitur, sed altius descendit cutemq; totã prehendit. In hac pili excidunt, aliiq; albi ac tenues succrescunt lanugini similes. Confirmata leuce perfrictione nusquam rubescet, neque adacta acu sanguis, sed aquosa duntaxat sanies exit. Videtur præterea & interdum uitiligo quædam rubro, fusco, aut liuido colore, cuius sensus aut perit aut stupidior est, hocq; genus uniuersum iuniores malum mortuum appellant. Hæc uitia peculiaria iis sunt, quorum malus est habitus: omnium quippe efficiens causa est humoris impuritas. Alphi quidẽ & leuces crassa glutinosaq; pituita, melanos bilis atra, cæterorum humor fœdo colori consentaneus.

Lentigo in facie potissimũ & in manibus, nonnunquam in pectore emergit lentis magnitudine, colore fusco, crebris quasi guttis dispersa: his familiaris qui ruffo sunt pilo. ὁ φακός. Interdum hyemeq; præsertim sponte deletur, æstate reuirescit ac crebrescit. Accidunt & partibus cæteris maculæ maiores, palmæ interdũ magnitudine, colore etiã fusco, & quæ qbusdã tẽporibus & oriuntur & desinunt, quæ quoniã naturæ eiusdem sunt, in id quoque genus pertinent. Has autem cõstat ex melancholico succo nasci, q è uisceribus in cutẽ sit effusus. Interdũ etiã peculiari cutis uitio & affectu cõtrahunt, quo illius alimentũ, etiam si purum

ſit, corrumpitur alienumq́ colorem ſubit. Cutis enim extrinſecus infecta ſuum pariter cibum mutat, quemadmodum & maculæ ab ortu primaq́ conformatione, ut ſigna quædã nobis, inuſtæ, nulla poſſunt ratione deleri: & ſi nonnunquam obſcurantur, tempore tamẽ vireſcunt, aliæ quidem cum maturis fragis aut ceraſiis, aliæ vindemiarum, aliæ alio tempore, aliove cœli ſtatu. Quinetiam ut exantemata, ita etiam aliæ quædam maculæ venenatæ qualitatis contagione ſine puſtulis efflorescunt, tum colore tũ figura uariæ: atque etiã interdum inauditæ: idq́ uel aeris inquinamẽto, uel hauſti veneni pernicie, uel uirulentæ beſtiæ morſu: quæ non niſi extincta venenata qualitate deleri poſſunt.

τὸ ἐκχύμωμα.

Ecchymomate quoque cutis fœdatur, hoc enim eſt ſanguinis per cutem effuſio atque concretio. Effunditur autem è tenuibus exilibusq́ venis in cutem ſparſis, quæ ob ſanguinis copiam aut tenuitatem aut acrimoniam, uel anaſtomoſi, uel diapedeſi reſerantur: crebrius uero uel labore immodico, uel contuſione ex ictu caſuve rumpuntur. Ex his ergo ſanguis per cutem effuſus coit, modo cum leui tumore ac dolore, modo citra hæc, eiusq́ colore inficitur cutis. Primumq́ liueſcit, ac tum affectio pelioma Græcis nuncupatur: deinde & nonnunquam nigreſcit, eſtq́ tum melaſma: vtraque nobis ſugillata dicuntur. His minora ſunt ſtigmata, minoresq́ vibices: quales relinquuntur è flagellis.

τὸ πελίωμα
τὸ μέλασμα.
τὰ ὑπώπια
τὰ ςίγματα καὶ μώλωπες.

γάγγραινα.

De gangræna & abſceſſu. Cap. VII.

MAgna ſæpe uitia phlegmonis aliisq́ tumoribus ſuccedunt, quorum non aliud

gangræna peius. Eſt enim incipiens partis corruptio: quæ quum iam eo proceſsit, vt pars corruptione extincta & emortua ſit, Sphacelus, id eſt ſideratio nuncupatur. Hæc in oſſe caries eſt, in carne cæteriſq; partibus generis nomen retinet. Primum igitur coloris flos perit & extinguitur: quumq; iam ſphacelus eſt pars liuet aut nigreſcit, tumida, mollis, ac prorſus cadaueroſa: nec arteriarũ pulſus eſt, nec dolor, ſed nec ſenſus ullus, ut etiam ſine ſenſu doloris alte ſcalpellus adigi poſsit. Orit̃ autẽ quum pars affecta vitali calore ac ſpiritu deſtituitur, aut quia à corde per arterias influere prohibetur, arctiore uinculo, contuſione uel obſtructione: aut quia inſitus partis calor præfocatur & extinguitur: idq; uel humorum copia: ut in magnis inflãmationibus, uel ingẽti obſtructione quę perſpiratione prohibet̃, uel penetrabili frigore, uel uenenata atque maligna qualitate.

ὁ σφάκελος

Abſceſſus, apoſtema Græci dicunt, eſt collectæ materiæ in pus aut in alienam ſubſtantiam conuerſio. Inflammationis quidem materia, quæ ſanguis eſt, extra uenas putreſcit, cuius ſi tanta eſt putredo ut nequeat ab inſito calore uinci, ſæpe in gangrænam tranſit: ſin uero uincatur̃, concoctione in pus faceſſit, eaq; puris collectio abſolute eſt abſceſſus. Hic quum fit, locus tumentior, durior, rubicundior, feruidior ac antea apparet, dolor incumbit uehementior, iſq; pungens ac lancinans: atque ſi locus inſignis eſt, febricula rigorq; inordinatus noctu potiſsimum fatigans. Abſceſſu iam facto miteſcunt omnia, tumor in mucronem magis attollitur, excitaturq; cutis prurigo. Pus enim cineri comparatur, cuius iam calor deferbuit. Fiunt por

τὸ ἀπόστημα.

rò & alii abſceſſus ex frigidis, duris, inueteratisq́; tumoribus, quorum materia neque inflã matur neque ſuppurat. Ex his nõ pus, ſed aliena quædam ſubſtantia eruitur, ex frigido humore cõcoctionis ui genita. Ita enim his apertis potiſsimumq́; inueteratis, ſubſtantiam deprehendimus ſimilem vel grumo, uel oſsi, uel ungui, uel pilo, uel lapidi, uel adeni, uel ligno, uel carboni, uel luto: ea in carnoſa parte ſuccreuit, ſed nulla cyſti obuoluta. Fiunt & alii quoque abſceſſus quorum materia cyſti & tunina concluditur, atque ex materiæ conditione tres emergunt eorum differentię, ſteatoma, atheroma, & meliceris. In ſteatomate quæ extirpatur ſæuo, in atheromate pulti, in melicerìdi melli perſimilis eſt, circum quã tunica uetuſtate obduruit. Hæc in reliquis partibus corporis rariſsime, crebro in capite progigni ſolent, ꝙ huius cutis denſa materiã diu cohibeat, dum in alienam externãq́; ſubſtantiam cõcedat. In hæc quoque genera pertinent capitis tumores, iunioribus teſtudo & talpa dicti, niſi ꝙ forte diſtent magnitudine. Quoniam autem lenti ſunt hi abſceſſus, ac ſenſim multoq́; tempore gignuntur, aut nullo aut obſcuro dolore exercent, niſi quũ forte acrius ſuppurant.

τὸ στεάτωμα.

τὸ ἀθέρωμα ἡ μελικηρίς

ὁ κόλπος.

Sinus, uenter eſt & obtecta latensq́; capacitas expurgato abſceſſu manens. Quum ſanguis in phlegmone, aut alia in abſceſſu materia putreſcit, contagione uicinam quoq́; carnem, & interdum neruorũ uenarumq́; fibras corrũpit & exedit, quę & puris naturã ſubeũt, & cum pure defluunt. Proinde pure affatim effuſo, neceſſe eſt intus ſinum relinqui, quo id tenebatur. Quum enim pus exitum nullum habens diu coercetur ac intus ſubſidit,

proxima quæque & adhuc ſana rodendo ſinuat, ſicq; late ſinus ſe fundit. Hic ſi in longum exporrigitur longioreq; ductu pus emittit, fiſtula nuncupatur: eſt enim arctus oblongusq; ſinus. Hæc ex figura modo ſimplex, modo multiplex quaſi ramulis ſparſa, interdum recta, interdum tortuoſa flexuoſaq; eſt. Recens ſinus atque fiſtula carne ſua circumuoluitur, cuius tandem latera uetuſtate obdureſcunt, quod pure adhærente nec tempeſtiue deterſo atque concreſcente occaleſcant. Hoc tanquam pariete aut uelamento ſinus fiſtulave circundatur, qui & tum calloſus appellatur.

ἡ σύριγξ.

τυλλώδης κόλπος.

De vulnere. Cap. VIII.

VNitatis ſolutio in utranque partem tum ſimilarem tum organicam incidit, eſtq; communis utriusq; morbus. Quæcunque interiorem & ex corporis uitio originē habet, aut quæ pus putredinemve contraxit, ulcus appellatur. Nam & phlegmone aperta, & vulnus quod incuria iam ſordidū ac putre euaſit, ſpecie mutata ulcus eſt. Quæ uero extrinſecus orta eſt, ſi cæſim infertur, plaga aut uulnus: ſi punctim ab acuto telo, punctio: ſi colliſu à re graui, in carne quidem contuſio, in oſſe fractura: at in membrana, neruo atq; uena ruptio nuncupatur. Euidentes cauſę aut incidunt ac vulnerant, aut pungunt, aut contundunt, aut multifariam agunt. Incidunt enſis & quæcunque longiore ſunt acie. Pungunt pugio, ſica, ſagitta, animalium morſus, & quæcunque mucrone ſunt prætenui. Contundunt cauſus, uiolenta incurſio, motus uehemens, uociferatio. Multifariam agūt, uenabula, retuſa tela, & quæcunque vulne-

τραῦμα.

πληγή.
ἡ τρῶσις.
νύγμα.
θλάσμα.
κάταγμα
ῥῆγμα.

τραῦμα. νύγμα. ἡ θλάσις. κάταγμα. σπάσμα, καὶ ῥῆγμα.

rando contundunt. Hinc igitur tres primæ fiunt solutæ vnitatis differentiæ, vulnus quod partis est mollioris, vt cutis, vt carnis, venę, arterię, nerui, aut membranę. Pūctio vero vniuscuiusque partis perforatio. Contusio seu collisio mollioris partis frequens interior diuisio, externa facie integra. Durioris vero partis vt ossis quod irruenti corpori duro non intro cedit nec in se compellitur solutio, fractura est. Tensarum vero partium, vt nerui, membranæ, tendonis, venæ & arteriæ, ruptio. Hæc quidem simplicia sunt solutę vnitatis genera, ex quorum commistione composita emergunt. Vniuscuiusque multę rursum species existunt. Nam vulnus aut simplex est aut cauum. Hoc ita appellamus in quo propriæ substantiæ portio quædam periit. Simplex rursum aut summum est, quum cutem solam occupat, aut profundum quum in carnem in aliasve subiectas partes infligitur. Lōgum aut breue, magnum aut paruum, atque in his non longitudo sola, sed altitudo quoque & latitudo spectanda. Rectum vel obliquum, æquale vel inæquale, vt quod parte vna summum est aut angustum, altera profundum aut latum. Singulæ eiusmodi differentiæ tum sensibus præsertimq́ue visu atque tactu, tum infligentis causæ animaduersione internosci solent: neque (quum coram sint & in conspectu positæ) alia de se indicia postulant. Sed tamen causæ quæ vulnus influxit, & materia, & figura, & magnitudo, & vires æstimandæ sunt. Materia aut lignea est, aut arundinea, aut ferrea, aut ærea, aut stannea, aut plumbea, aut cornea, aut vitrea. Figura aut acuta, aut obtusa, recta, curua, angulosa, sulcata, aut spiculis alata. Magnitudo teli ad-

modum varia obtingit, cuius etiam appellatione irruendi impetus comprehenditur: vt ſit vtrinque vulneris magnitudo cõſpectior. Vires eius materiæ quæ vibratur interdum nullæ ſunt, interdum aut ſimplici aut venenata qualitate infenſæ ſunt: ſimplici vt cauterium & ſepticũ medicamentum: venenata vt tela toxico immerſa intinctaq́;, vt rabidi canis, ſerpentis aut muris aranei morſus: vt ſcorpii, viperæ aut phalangii aculeus. Hæc vero nõ amplius ſimplicia & ſolitaria ſunt vulnera: quemadmodum nec quæ vel intemperiem, vel ingentem dolorem, vel phlegmonem, vel pruritum comitem habent. Hinc autem illa noſci poſſunt, quod ſymptomata quàm pro ſimplicis vulneris conditione grauiora ſuſcitent, maxime vero quæ toxicorũ & virulentarum beſtiarum ictibus infliguntur, de quibus poſthac plenior erit tractatio.

Nunc autem ad eas notas pergo, quæ demõſtrant quę pars in quouis vulnere plurimum ſit affecta. Inciſa vena, ſanguis abũde profunditur, eoq́; abundantius quo amplior atque turgidior ea fuerit: profluit autem continenter & ęquabiliter nullo ſubſultu, ſanguis craſſiuſculus atque rubicundus. Ab arteria vero tenuis, flauus feruiduſq́; manat, neq́; is ęquabiliter, ſed pulſu quodam & ſaltu: quũ enim arteria ſe ſummittit copioſior exit. Neruo autem ſeu punctim ſeu cæſim vulnerato, motus interdumq́; ſenſus perit aut certe offenditur, torporq́; accidit partibus vulneri ſubiectis, dolor ingens excruciat, inflãmatio partem exercet nonnunquam in gangrænam deſinens febris accenditur cerebriq́; conſenſu ſæpe delirium ſuccedit. Cõuulſio quoque inſequitur, idq́;, frequentius puncto aut quadã

tenus ſecto quàm præciſo neruo. Vulneratis tendonibus aut membranis quæ tum caluã, tum reliqua oſſa conueſtiunt, eadem ſigna at obſcura tamen obtingunt: multoq; magis cæſis articulorum uinculis. Os vulneratum ſi nudatũ eſt, immiſſo ſpecillo ſcabrum exaſperatumq; percipitur nullo dolore, niſi quum forte obtegẽti membranæ durius occurritur. Iam uero quam intus partem unũquodque penetrans vulnus attingat, ſignis indicandũ. Si ex capitis ictu meninges uulnus acceperit, atrociſsimus dolor ineſt, qui & manſu adductisq; maxillis, & ſpiritus contentione exacuitur, protinus uomitio conſequitur identidẽ ac ſubinde recurrens: ſanguis intro effuſus nonnunquam uel ẽ naribus, uel ex auribus, uel ex oculis promanat: ſenſus interdũ quaſi attonitis obtunduntur, neruiq; diſtenduntur: nec multo poſt febris atque mox deliriũ exoritur, præſertim quum inflammatio occupauerit. Si cerebri quoque ſubſtantia offenditur, ut facile fit quum amplificatum id (ut plenilunio) omnem caluæ capacitatem implet, mẽs labat ſymptomataq; omnia ingraueſcũt, ac ſæpe cerebri portio non citra uitæ perniciem excidit. At ſi altius in cerebri uentriculos vulnus ſit inflictum, aut ſi transfoſsi ſunt oculi, repentina mors inſequitur, perinde ac percuſſo corde: illic quippe animalis, hic autem ſpiritus atque etiam ſanguis conſertim emanat. Quum pectoris vulnus in cauum ſubit, expiratione flatus erumpit, atque, uel aloes, uel myrrhę uel ariſtolochiæ puluere in vulnus infuſo, mox amaror impartitur ori. Vulneratis pulmonibus præter hæc, expuitio ſpumans cruentaq; fertur, ſpiritus difficile atque cum ſono eliditur, deinde ni re-

pentina mors sequatur, tum febris tum marcor hominem sensim conficit. Consauciato corde ꝓtinus extrema frigescũt, morsq́ in propinquo est: atque ea derepente irruet, si sauciatio in illius sinus descenderit. Arteriis venisq́ amplioribus inibi dissectis magna sanguinis viriumq́ facta profusione, sudores frigidi fœtidiq́ exeunt mortis nuncii. Transfixum diaphragma præcordia conuellit, summam infert difficultatem spirandi, delirium quoque & mentis alienationem, nonnunquam tussim & expuitionem cruentam, tandemq́ haud secus atque ictus pulmo tabẽ atque interitum: maxime quum parte id media afficitur, vt quæ neruosa exanguisq́ sit, & cõtinenter agitetur. Extremarũ uero partiũ quæ carne multa sunt præditæ vulnera interdũ agglutinantur. Vulnerata gula nullus cibi potusve trãsitus est, quicquid assumptum fuerit, protinus euomitur: singultus animi defectio, ac plerunque conuulsio distorquet. E vẽtriculi vulnere quod in capacitatẽ subit, cibus & potus erũpũt, uomitio quoq́ frequẽs ẽ, & singultus, & animi defectio, nec ex eo diu quisq̃ seruari potest. Dissectis intestinis fæces minime descendunt, sed in abdominis spatiũ illabũtur graui exorta putredine: atq́ plaga vel fæces ipsa earũ odorẽ fundit. Iecoris aut lienis uulnus quũ per summa est, ꝑcordia ad spinã reducit, cruẽtas tũ uomitiones tũ deiectiones mouet, lateris punctiones doloresq́ ad iugulũ quod è directo est, animi defectiones atque febrem, alui profluuia, quibus tandẽ quasi atrophia corp9 liquescit & absumit. At ꝙ altius vulnus infligit, animi defectione frequẽti sudoreq́ frigido mortẽ accelerat. E rene læso mictio fit cruenta eaq́ parcior,

dolor ad inguina atque testes deuoluit, vrina sub abdomine collecta hydropis quandã speciem exibet. Eadem propemodum & percussa vesica infert, atq; insuper vomitionem singultum deliria, vrinæq; profusionem è vulnere, quibus & mors succedit. Discissa spinæ medulla subditæ partes resoluuntur, earũq; motus ac sensus oĩsq; functio intercidit, vt ẽt modo stercus, modo urina, modo semẽ præter voluntatem exeat. Raro autem simplex vulnus vsquam consistit, sed ferè partes cõplures occupat atque comprehendit, è quibus & multa & varie confusa signa existunt.

De vlceribus. Cap. IX.

τὸ ἕλκος.

VLcus, est fœda impuraq; cõtinui solutio. Impura qdẽ fit, nõ vt vulnus sanguine, sed vel humoris vitio, vel hinc genita sanie, vel pure vel quauis alia corruptione, non extrinsecus, sed ex vulnere ipso profecta. Vulnus extrinsecus accipitur: vlcus nonnunquã extrinsecus quoque, vt quum vel septico medicamento, vel cauterio corpus inuritur: at sæpius huic origo spontanea, ex interiori vitio est. Itaque omnis efficiens vulneris causa euidens est, vlceris vero plerumque interior, quiuis scilicet humor præter naturam collectus. Hic enim vel exesione vlcus gignit, vel in vulnere accepto vetustate aliâve ratione succrescit. Est autẽ vlceris interior illa causa duplex añs & cõtinẽs. Añs ẽ corporis ĩpuritas atque cacochymia, aut ex improbo victu, aut ex viscerum praua affectione contracta. Continens est, vitiosus humor omnisq; corruptio in affecta parte consistens ac hęrens. Vlnus ergo solitarium existit, neque illi cau-

ſa aſsidet, vlceri ſua ſemper comes eſt cauſa, quę quod genuit etiamnum fouet. Pręcipuę vlcerum differentiæ & ex iis quæ dimanant & ex cauſarum varietate ſtatuuntur. Vlcus quidem quemadmodum & vulnus appellare licet magnum paruum, ſummum profundum, rectum obliquum, æquale inęquale, recens aut inueteratum, at non illius propriæ ſunt differentiæ. Ab iis autem quæ in vlcere ἕλκος. ſuccreſcunt indeq́ꝫ manant ſpecies hæ ſiunt: ἰχωρρόουν, vlcus saniosum, virulẽtum, ſordidum purulentum atque verminoſum. ἰῶδες, ῥυπαρόν, πυῶδες, σκωληκιῶν. Eſt autem ſanies omnium quæ defluunt tenuiſsima, minime glutinoſa, ſubalbida aut ſubrubicunda. Quod hac craſsius exiſtit, ſi glutinoſum quoque eſt, ſiue Græcorum ichor ſit, ἰχώρ. ſiue meliceria, noſtris uirus appelletur: pus utroque craſſius eſt & albidius: minime tamen glutinoſum aut cohærens: ἰός. hoc ex vlcere exit iam ſaneſcente, ſanies ex incipiente atque crudo, virus ex maligno. Vnumquodque autem vitioſum habetur, ſi multum, tenue, dilutum, liuidum aut nigrum, mali odoris & acre: tolerabilius vero ſi omnia obtineat contraria. Sordes hiſce omnibus craſsior glutinoſiorq́ꝫ ῥύπος. eſt ac minime profluit, ſed veluti concreta adhæreſcit vlceri. Vermes tum ſordis tũ pu- σκώληκες. tredinis ſoboles ſunt, ſolentq́ꝫ in neglecto vlcere procreari.

Vlceris porrô differentiæ ex continente cauſa hę ſunt: vlcus phlegmonodes, eryſipelatodes, œdomatodes, & carcinodes: dein exedens, cacoethes & putridum. κακόηθες, ἕλκος. Nam interdum ad aperto quodam tumore fit vlcus, interdum citra tumorem ex humoris partiſve corruptione. Ex tumore fit phlegmonoſum aut eryſipelatoſum aut œdematoſum aut̃ can-

crosum, quod & cancer dicitur exulceratus. Sine tumore vero vlcus fit exedẽs, quod partẽ cui insidet assiduo excauat exteritq́;. Quin etiam depascens (Græci nomodes appellãt) quod non solum affectam partem excauat, sed & vicinas quoq; integras absumit & quasi depascendo depopulatur. Huius quoque species est phagedæna, serpens quidem vlcus & obambulans, sed solam cutem, non autem subiectam carnem rodens ac depascens. Omnium causa est biliosus, acer & mordax humor, alias crassus, alias tenuis confertim in partem effusus succedunt ea herpeti & erysipelati, interdum & vulneri quod acrius medicamentum exasperauit.

νομώδεις.

φαγέδαινα

Ab his sunt vlcera cacoethe, id est maligna & ægre sanabilia, quę etiam quòd difficile ad cicatricem ducantur Gręcis dysepulota nuncupantur. In hoc genere sunt Telephia atque iis ueteriora Chironia. Ea ferè magna, non tamen putrida sunt, neque tetrum odorem expirant, neque depascunt, neque dolore excruciant: sed oras habent tumentes, præduras atque callosas: proinde non facile sanescunt, cicatrice interdum obducuntur tenui, sed quę mox dirupta vlcus renouat exulcerato cancro ferè similia, nisi quod tumore nullo obsidentur in ambitu. Horum præter vulgare humoris vitium, cæca quoque malignitas causa statuẽda quę uix abigi profligarive põt. Talia ferè ex pestilẽtia relinq; solẽt.

κακοήθη καὶ δυσίατα
τηλήφεια
χειρώνεια
ἕλκη.

Putridũ ulcus proximũ his est in quo nõ id solum quod exit sed ipsa quoq; vlceris caro cõmputruit, atq; mollis, glutinosa & cadauerosa iam reddita tetrũ grauẽq́; odorẽ exhalat. Hoc nisi coerceatur plerumq́; in sphacelũ deducit. Orit̃ nonnunquã ex sola humoris per-

nicie, ſed hinc tamen frequentius quòd partis inſitus calor vel ab arteriarum obſtructione, vel alia quauis ex cauſa ſit extinctus, neque iam poſsit partis ſubſtantiam & integritatem tueri. Vlceris igitur cuiuſque ſpecies eiusq́ cõtinens materia tũ ex iis tũ ex eorũ q̃ dimanant ſubſtantia atque colore, tũ ex orarum duritię vel tumore vel colore noſcẽda.

Ad hęc vero vt perfectior inſtituat̃ curãdi ratio, cauſam quoque vlceris antecedentẽ, & quicquid in illius ambitu conſedit etiã atque etiã circũſpicere oportet & accuratius explorare. Multa enim plerunque circunſtant, ſine quorũ animaduerſione nequeat vlceris ſanatio cõpleri: cuiuſmodi ſunt intemperies præter naturã, phlegmone, omnis tumor, varix, contuſio aliave carnis corruptio. Intemperies deprehenditur partis colore, contactu, laborantis ſenſu, atque remediorum vſu. Tumor præter naturam quum tactui viſuiq́ ſit obuius, ſeipſo innoteſcit. Hic autem vlceri materiam pabulumq́ ſuggerit, (ut ni prius ſublatus ſit) nequeat vlcus omnino ſaneſcere. Varix quoque aut quouis modo dilatata, vena, ſi in vlcus materiam eructat, id agglutinari non ſinit. Contuſio autem omnisq́ ſubiectæ carnis corruptio aut vitioſitas, haud ſecus ac intemperies vlcus ſanari prohibet. Neque enim id carne impleri, neque agglutinari, neque cicatrice recte obduci ſinit, ni conuenientem naturę ſuæ modũ obtineat, Quinetiam viſcerum præſertim vero iecoris atque lienis conſtitutio, totius deniq́ corporis habitus tenendus, quod ex bono facilis ex malo habitu difficilis ſit vlceris curatio: hac ex cauſa hydropicorum & icterorum vlcera ægre ſaneſcunt.

De oſsibus fractis, luxatis, aut aliter uitiatis. Cap. X.

OSſi quoque peculiaria uitia inſunt ulcéri finitima: nam & continuitas ſoluitur & id loco mouetur. Continuitas ſoluitur quum id aut uitiatur, aut colliditur, aut foratur, aut finditur, aut frangitur. Vitiatur uel quum nigrum euaſit, à candente ferro uſtum, à maligno ulcere, à fiſtula, à cancro aſſidente inquinatum: uel quum pingue & molle, uel etiam quum carioſum fit. In his non ſolus color, ſed & oſsis ſoliditas perit: quæ in nudato oſſe ſatis eſt conſpicua, in contecto uero explorari debet ſpecillo tenui in ulcus immiſſo, dum os attingat: molle ſiquidem & aſperum deprehenditur. Colliditur atque cõtunditur nonnunquam cum nulla diuiſione pars illius ſumma ex ictu ſolum exaſperatur: nonnunquam quum integra continuatione inflectitur, ut coſta atque cartilago, at uero proprie quum in interiorem partem impellitur. Hoc cõcauum quodam modo fit, quemadmodum & ænea uaſa quum illiduntur. Infantibus & iis quibus etiamnum tenella ſunt oſſa, præſertim uero caluariæ, peculiare hoc uitium: Tum quidem incumbens caro contuſa eſt atque ſub ea depreſſum os cauumq; tactu dignoſcitur. Foratum eſt os quum adacto tenui mucrone demiſſoq; tenui ſpecillo undique ſoliditas exiſtit. Finditur rectum & ut lignum in longitudinem, frãgitur uel trãſuerſum uel obliquum: atque huius extrema modo retuſa, modo acuta ſunt, hæcq; ſæpius carnem uulnerant aut neruum. Quinetiam fragmenta ab his tenuia interdum recedunt

non

non ſine compunctione ac dolore. Fiſſum fractumve os facile cognoſcitur ſi illius fragmenta ſuis ſedibus mouentur: aliud enim ſuper aliud effertur, ac proinde aſperitas & inæqualitas tangenti occurrit, mutaturq́ interdū partis figura. At nonnunquam fit ut fragmēta omnia in ſuis ſedibus perſiſtāt, ac tum obſcurius eſt malum: nihil enim pungit, nihil reſimum eſt, ſed tactu omnia ſunt æquabilia, membroq́ ſua figura manet. Hinc tamē conijcere licet, ꝙ pars contacta dolet, neque ſuo perfungitur munere, tota intumeſcit ac plerunque calet, euidentes quoque ictus cauſæ anteceſſerunt. Atque hæc omnibus quidem oſsibus communia ſunt, nunc quicquid unicuique peculiare eſt perſequamur.

Caluariam penitus frangi aut etiam findi periculoſiſsimum, & nihilominus cognitu difficillimum eſt. Quum caput uehementer percuſſum eſt re quapiam dura, aſpera atque uaſta, ſanguisq́ per aures aut per nares eſtluxit, & bilis uomitio & uertigo inſequuta eſt, homoq́ quaſi attonitus concidit, ſine uoce, ſine ſenſu, magna fractæ caluariæ ſuſpicio eſſe debet. At hæc certe interdum ea nondū fracta obtingunt, concuſſo dūtaxat vehemētius cerebro. Sed & nonnunquam ſine his quoſdam uidimus fracta caluaria dies circiter octo quaſi minime affectus, ad conſueta munia prodire, quos tamen poſtea ingens ſymptomatum turba proſtrauit. Itaque quū fracti oſsis opinio eſt, nullum certius ſignum ſit, quàm demiſſo in plagā ſpecillo id explorare. Si quid enim in oſſe aſperum extra ſuturas occurrit, fractum idipſum eſt: ſi nihil niſi læue & lubricum, integrum manet. Interdum etiam ex malis ſymptomatis fractæ cal-

uariæ ſuſpicio eſt, nec tamen qua parte uulnerata eſt, cutis, ſed altera os finditur: ac tum circumſpectius quærendum nunquis locus mollior ſit aut tumeat aut doleat, in hoc quippe ruina exiſtit. Porrò autem ſi malis quas dixi notis ſtatim per initia uel mentis alienatio, uel torpor, uel neruorum reſolutio uel diſtẽtio acceſſerit, non modo fracta, ſed & depreſſa caluaria meninges cerebrumq́ premit. At ſi ea multo poſt tempore ſuperuenerint, uel ex phlegmone, uel ex humorum illuuie originem trahunt. Siquid autem in naribus aduerſum frangitur, ſiue os ſiue cartilago eſt, naſus deſidit, coarctantur nares ſpiritusq́ ægre ducitur. A latere uero ſi quid fractum eſt, aut locus cauus apparet, aut naſus in alteram partem contorquetur. Fracta uero maxilla quemadmodum & iugulum, nõ niſi cõmunibus indiciis deprehenditur. At coſta ſi tota perfringitur, præter eas notas, ſanguinis quoque ſputum, grauiſsimum dolorem, ſpirandi difficultatem, inflammationem, febrẽ ſuppurationem uitæq́ periculum infert. Contuſio atque depreſsio, eadem quoque ſed leuiora multo. Quum quid uero in ſpina fractum eſt, quoniam acutum id eſt, utique pungit, locus concauus fit, corpusq́ in partem interiorem nititur. Humerorum atque fœmorum fractorum non alia quàm communia ſigna ſunt: uti neque brachiorum neque tibiarum: quanquam in his nõ parum ad rem pertinet conſiderare alterumne os an utrunque ſit fractũ. Hęc de fractis oſsibꝰ, nũc de luxatis.

τὰ ἐξαρθρώματα.

Luxari os dicimus quod vel prolabitur, uel quouis modo ſede ſua mouetur. Id ſi perfecte fit & articulus prorſus excidit, oſsisq́ caput è ſinu ſuo promouetur, uitium hoc Græ-

ci ἐξάρθρωμα uocāt. Si uero os ab osse paulum recedit, eaq; inter se dehiscunt atque diducuntur, παράρθρωμα. Vtrunq; autē modis quatuor fieri solet, aut enim in partem priorem, aut in posteriorem, aut in interiorem, aut in externam os elabitur. Fit autem prolapsus omnis interdum ab externis causis ut ab ictu, casu & ab aliis quæ uiolēter os aut ē propria sede dimouēt, aut uincula disrumpunt, aut laxāt, idq; frequentius in pueris & imbecillis, quam in robustis. Interdum etiam ab interiore causa, quæ uincula articulosq; laxat & infirmat: ut quum humor pituitosus, mucosus, ac lubricus exuperat, qui uel multitudine uincula emollit, uel lentore ossa lubrica efficit. Luxati autem omnis articuli hoc indiciū est: ꝙ qua parte os prosilit, articulus extuberat, aduersa a qua recessit sinum habet: mēbri figura peruertitur, neque recta manet, mēbrum ægre in eam partem flectitur in quam os excessit, in aduersam perfacile. Et hæc quidem luxatis omnibus sunt cōmunia, qd uero singulis accidat, deinceps dicendum. Maxilla & in partem priorem & in alterutrum latus promouetur. Quum in priorē, mentū prominet forasq; excedit, & inferiores dentes longius superiorū seriem excedunt: quum uero in latus, mentū in contrariam partem contorquetur, nec dētes inferiores paribus respōdent. Ceruicis uertebræ si in partem interiorē procidant, ægre tum spiritus ducitur, tū cibus uoratur, sinusq; inest: si in externā præter hæc mētū etiā pectori cōmittit & tumor in ceruice prominet. Sic propemodū & quū in spina uertebræ ꝓlabūtur, licet nō prorsus excidāt, ea posteriore parte uel ꝓminet, uel excauat, uel in alterū latus inflectit, neq; amplius recta illius figura ma-

net. At uero quũ toto loco mutatę ſunt uertebræ, quoniam & mẽbranæ & nerui premuntur aut etiã diuelluntur, præter ea quæ dixi, ex iis quæ ſuper ſeptum tranſuerſum ſunt, brachia atque latera aut reſoluuntur, aut diſtenduntur, uomitio ſpiritusq́; difficultas incidit. Ex iis uero quæ ſub ſepto, crura reſolutione aut diſtentione laborant, unde aut fæx alui, aut urina modo ſupprimitur, modo præter uoluntatem exit. Humerus in alam frequentius, in priorem partẽ rarius, in ſuperiorem nunquam prolabitur: ſi in alam, brachium recedit à latere, neque in id adduci poteſt: ſi in priorem, brachium in poſteriora facile inflectitur. Cubitus ab humero in omnẽ partem excidit: quum in poſteriorem, brachium curuum eſt, neque exporrigi poteſt, eſtq́; altero breuius: quum in priorem, extentum idipſum eſt neque incuruatur. Similis quoque luxatæ manus eſt ratio. Fœmur ſi (ut ſæpiſsime fit) in interiorem partem prolabitur, crus totum extra porrigitur, uix alteri iungi poteſt, eſtq́; eo longius. Si in exteriorem, ut nonnunquam contingit, crus totum intro ſpectat, eſtq́; altero breuius. Raro autem admodum uel in priora uel in poſteriora luxatur. Genu in omnem præterquam in priorem partem conuerti poteſt: quod ſignis cõmunibus internoſcitur. Hinc etiã quod perinde atque in fœmore nerui intendi ſolent. Palmæ Plantæq́; oſſa modo in priorem partem modo in poſteriorem prodeunt, atque in ea parte tumor apparet, in aduerſa ſinus. Digiti tum manus tum pedis in partes omnes excidunt, cõmunesq́; notas habent, quia neq; naturalem figuram retinent, neque poſſunt in eam partem flecti in quam prolabuntur.

His expleta atq; concluſa ſit Pathologia, quæ eſt affectuum, cauſarum & ſignorum inſalubrium omnium denique quæ præter naturam in humanum corpus incidunt tractatio. Quanquam autem ea in breuem quaſi formulam comprehenſa uideri poteſt, quiſquis tamen acri ſtudio attentaq; cogitatione ſingula expendet atque æſtimabit, tandem percipiet nihil eorum prætermiſſum eſſe, quæ ad perfectam rerum & morborum cognitionem pertinent, & ad medendi uſum conducunt. Præſtabilia quæque uideor per ſequutus, minutioribus iis duntaxat neglectis, quæ nullo ſtudio in cuiusq; uel mediocriter eruditi captũ ac mentem uenire poſſunt.

LIBRI SEPTIMI PHYſiologiæ, de Externis corporis affectibus, Finis.

INDEX IN PATHOLOGIÆ

libros ſeptem: cuius prior nume rus paginam, poſterior uero lineam demonſtrat.

Destil-

INDICIS
PATHOLOGIÆ
FINIS.

IOAN. FERNELII AMBIANI THERAPEVTICE SEV MEDENDI RATIO.

METHODVS MEDENDI. LIB. I.

PRAEFATIO.

Naturæ legibus eſſe medicinæ leges conſentaneas.

NIVERSA illa mundi natura, omnia continens atque per ſingula meabilis, vt ſolis & lunæ reliquorumq; ſyderum curſus & cõuerſiones, temporumq; vices & tempeſtatum commutationes, atq; Oceani æſtus reciprocationesq; moderatur: ita & hanc rerum immenſitatem ordine certo & conſtantia regit immutabili. Nec verò tam ſapienter & vniuerſa gubernare & ſingula fouere poſſet, niſi diuina quadam mente architectatrice & conſeruatrice vteretur: quæ conſilio & recta ratione omnia prudenter adminiſtret & prouidenter tutetur. Hæc autem ipſius ratio, lex eſt naturæ, ſumma quippe vis inſita in natura, qua adminiſtrãtur omnia atque exiſtunt, & conſeruantur ſingula: ceu imperium quoddam cui cuncta pareant, & ſine quo nec rerum natura nec mundus ipſe cõſiſtat. At-

que hæc quidem lex vnà cum mundo nata, è ſumma eſt mente Deiq; numine profecta. Nam, vt inquit Plato, quum Deorum ſator mundum naturamq; cōderet, huic ſimul leges fatales indixit. Iam verò quicquid aut animantium aut ſtirpium aut metallorum genere continetur, inferiore hac mundi regione comprehenſum, id peculiari quoque quadam natura (quæ ſua eſt rei cuiuſque) conſtat, quę quod genuit, tuetur & regit. Hæc rurſum peculiaris cuiuſque natura, propria lege eaq; ſtabili & rata ducitur, qua actiones omnes perficit, illaq; tota eſt obediens & ſubiecta vniuerſæ naturæ, eiuſq; propria lex ſummæ legi: vt omnia vna quaſi conſenſione & ſympathia iuſſis ſupremæ legis obtemperent. Itaque quicquid habet naturæ imperium, id perpetua conſtantia rectaq; ratione & cōuenienti lege ſuſtinetur. Hæc ſi ad noſtram medicamq; contemplationem referemus, quicquid in homine præter cognitionem & voluntatis arbitrium ineſt, id omne adminiſtratur naturæ legibus. Ad huius autem ſimilitudinem effictū ſimulachrum quoddam eſt medicina, quæ naturæ legem ſemper intuens in eamq; defixa, ad ipſius imitationem, ſtudium & opus omne dirigit, vt homini firmam minimeq; morbis obnoxiam valetudinem conſeruet & tueatur, lapſam verò & affectam erigat & in integrum reſtituat, vitamq; ipſam ſaluam & incolumem quàm poteſt fieri longiſſimè producat. Illa quidem nata aut potius æterna, hæc verò ſcripta naturæ lex eſt: illa archetypus & primarium exemplar, hæc ſolida & expreſſa quædam eſt eius effigies. Has nulla vis humana, nulla regionū locorū'm vemutatio, nulla temporum decurſio peruertit: ſed inuiolatæ, ſtabiles, & omni ſeculorum æternitate immutabiles & perpetuæ manent. His vel inuiti (quia

mors omnibus communis) colla ſubmittũt,qui omnium gentiũ populos ſibi ſubijcere & legibus aſtringere contendunt.His imperatores ſummiq́; reges parent,aut certè non impunè refragantur. Hæ legum omnium præſtantisſimæ,omnium gentium peræquè communes prorſus neceſſariæ & immutabiles. Quum igitur ſit tanta earum necesſitas, tanta præſtantia,enitendum omnino vt integræ, puræ & caſtæ hauriantur è ſaluberrimis & puriſſimis naturæ fontibus:non eæ quidem arctæ & rigidæ,ſed blandæ ac mites,quæ morbis grauiter afflictos erigant, recreent & reficiant:eos vero qui earum ope medicinam ſint facturi,magna dignitatis commendatione apud omnes extollant,fiantq́; tãdem ſuaſori honorificæ,morigero & obtemperanti frugiferæ toti denique humano generi ſalutares.

Medici officium & quæ artis præſtantia. Cap. I.

MEDICI munus atque officium eſt curare appoſitè ad ſanandum.Non enim ſemper ægrotum ſanitati reſtituit. Appoſitè autẽ curat qui citò, tutò & iucundè remedia confert.Medicus porrò remedia confert,non ſolùm vt naturæ miniſter, ſed interdum vt adiutor,interdum etiam vt opifex primarius.Eſt enim in pleriſque ars natura præſtãtior: vt quæ non ſolùm naturam imitatur,ſed & modò adiuuat,modò etiam ſuperat,ac ſæpe medẽdo plus quàm natura gerit.Etenim humanæ vitæ moderatrix natura,cũcta quàm optimè poteſt adminiſtrat, idq́; aſſiduè molitur, vt corpus in extremam vſque vitæ periodum integra,aut quam ſaltem ortu accepit, ſanitate conſeruet:& ſi qua id fortè extrinſecus iniuria laceſſetur,eam pro viribus propulſet.Quecũ-

que autem vel tuenda ſanitate, vel morbis profligādis recte' illa gerit, imitatur conſilioq; dirigit medicina, vnam ſanitatem ſcopum agendorum ſibi proponens. Nonnunquam & morbi peruicacia impeditæ vel imbecillitate laboranti naturæ, adiutrix medicina fert opem, & manca inchoataq; munera explet ac perficit, diuturnosq; morbos plerunq; breuiores facit. Quinetiam naturam interdum ea ſuperat. Siquidem luxatos artus reponit, vulnerisq; diſiuncta labra adducit, & in aliis non paucis præcipuam curationis partem adminiſtrat, quam minime' natura aggredi poteſt. Quorſum quæſo conſtituta hæc eſſet tot tantisq; maiorum vigiliis, niſi maius quiddā & excellentius quàm natura præſtaret? Vt fabrica in auro, quæ naturalis eſt materia, opera magnifica & eximia inſculpit ſuperiora naturæ viribus, & architectura & lignis & lapidibus ædes templaq; extruit, quæ architectari natura nunquam poſſit: ſic & medicina nonnulla maiora, interdū & præſtantiora gerit, quàm natura queat efficere. Nimirum quod natura inſtinctu ſolo, medicina vero' rerum ducatur cognitione ac intelligentia. Quum igitur omnium quæ mūdus habet medicina perſpectas vires teneat, internoſcatq; ſalutaria a peſtiferis, hæc quidem longe' præuidet & declinat, illa conſectatur & inquirit, & ita tempeſtiue' adhibet, vt ſuis viribus exitiales alioqui morbos leniat faciatq; ſalutares, quos ſola natura nunquam euicerit. Iam vero' medicinæ ſcopus ſanitas eſt. Hanc violatam reſtituit ſanatio, quæ modo' natura ac ſponte, modo' arte fit. Leuiores morbos ſola natura plerunque ſanat, idq; per ſe nullo artis ſubſidio: grauiores ſæpius arte indigent, quos non ipſa per ſe, ſed adhibita curatione ſanat: nam quæ arte fit ſanatio, non niſi curatione perficitur,

Medicina quo superior natura

citur,

citur. Est autem curatio, recta atque conueniens remediorum vsurpatio. Remedia dicimus quæcunque corporis affectum præter naturam depellunt. Horum autem recta & conueniens est vsurpatio, quum idonea quantitate & modo rationeq; congrua adhibentur, atque in his curatio omnis consistit. Tria igitur sunt quibus ars tota medendi constituit: remedij genus, quantitas, & vtendi ratio: quæ hoc libro accuratè persequi consilium est. Remedij genus vt planius cognosci percipiq; possit, discernendum vnum'ne an multa esse oporteat. Si vnum, simplex ne an compositum: si multa, simul'ne omnia, an sigillatim, & quo quæque ordine afferenda sint. Atque hæc recta censenda est methodus. Quantitas rectè designabitur si constet quàm validum remedium, quo gradu recessus a mediocri, quo pondere, quoties & quandiu exhibendum sit. Vtendi ratio explicat per quæ loca abigendus morbus est, cui sedi adhibenda remedia, qua forma, quo morbi tempore, quà've hora. Hæc igitur omnia nosse oportet, vt coueniens fiat remediorum vsurpatio. Quum enim remedium conuenienti & quantitate & ratione adhibetur, arte curatio succedit.

De remedij inuentione. Cap. II.

MORBVS omnis contrariis profligandus: contraria enim sunt morborum remedia. Remedium est quod morbũ depellit: quicquid autem morbum depellit, id illi vim infert: quod vim infert, contrarium est: omni ratione igitur remedium morbo contrarium esse necesse est, omnemq; morbi depulsionem atque curationem contrariis perfici. Contraria multifariam dicuntur. Quæ non in qualitate

ſolùm, verum etiã in quantitate, in numero, in ſitu, in figura, in omnì denique genere plurimùm diſtant, vt calìdum & frìgìdum, humidum & ſiccum, durum & molle, craſſum & tenue, atque etiam magnum & parum, multum & paucum, altum & depreſſum contraria ſunt, quæ propriè nuncupantur aduerſa. Alia contraria ſunt quæ priuãtia appellantur, vt plenum & inane, integrum & corruptum, cõtinuum & ſolutum. Quæcunque autem remedia cõtraria morbos remouere & valetudinem reſtituere poſſunt, in hæc tria genera retulerunt medicorum celeberrimi, quæ ſunt medicamentum, chirurgia, diæta. Chirurgiam in aliud tractandi tempus reiecimus, medicamentorum alimẽtorumq́ vires hic tradituri. Quæ morbis aduerſa dicuntur, non in mediocritate quadam conſiſtunt, ſed ab hac in oppoſitum diuertunt. Quod enim mediocre eſt in medio extremorum poſitum, nunquam ad mediocritatem id traducet, quod vel extremum iam eſt, vel in extremum deuergit. Nam quum illa vel permiſtione vel contactu congrediuntur, mutua actione ſeſe obtundunt, ſuasq́ vires remittunt, ac neutrum omnino in alterius naturam, ſed in medium quiddam faceſſit. Itaque quod frigidum eſt, non temperatis, ſed calidis duntaxat in temperiem reuocatur: quemadmodum quod tortuoſum eſt, niſi in aduerſum crebrò retorqueatur, rectum vix euadet. Hoc autem in priuantibus multo euidentius exiſtit, inter quæ quoniam medium nihil intercedit, non niſi contrariis curationem perficiunt. Rata igitur conſtansq́ manet curandi lex per contraria. Arbitrantur plerique, medendi ſummam legem euerti, dum morbos quoſdam audiunt remedijs depelli ſimilibus. Ad eiuſmodi omnia morbo licet ſimilia ſint, eius tamen cauſæ

primu'm ac per ſe aduerſantur, morbo autem ex accidenti: huncq́ tollunt non per ſe, ſed ſublata eius cauſa. Sic rheumbarbarum, quamuis calidum, febrẽ ſoluit, dum ipſius materiam expurgat. Et laſsitudinem exercitatio lenit, quo'd humorem per muſculos effuſum diſcutiat. Et vomitionem ſedat vomitio, quæ proritantem humorem excutiat. Et dyſenteriam purgatio leuat, noxia materia eius efficiente cauſa detracta. Ad eundem prope modum frigidæ larga perfuſio conuulſionem (vt eſt apud Hippocratem) ſoluere putatur. Cæteru'm nõ eiuſmodi remedia hic ſcrutamur, ſed quæ primu'm ac per ſe affectum ſummoueant. Sunt autem eiuſmodi omnia curando affectui vere' contraria. Itaque quum ſuum cuique morbo contrarium ſit remediũ, eademq́ ſit contrariorum doctrina, quot certe' morborum, tot & remediorum genera ſunt conſtituenda. Vt igitur alia's vnicus morbus eſt, isq́ aut ſimplex aut compoſitus: alia's multi exiſtunt modo' implicit, modo' diſiuncti: ita ſane' & remedium aut vnum eſt, idq́ vel ſimplex vel compoſitum, aut multa exiſtunt vel diſiuncta, vel implicita. Hæc ſumma remediorum genera ex vno ſimpliciq́ fluxerunt. Nam vt vnum multis, ita ſimplex compoſito prius exiſtit. Quocirca vt ea recte' conſtituantur, ſimplicia enumeranda ſunt, & in primis inueſtigandi colligẽdiq́ ſimplices omnes affectus præter naturam, quicunque vel in corpore vel in humoribus alijſve contentis ſubſiſtunt. Partis quidem ſimilaris vitia & ſimplices affectus contra naturam ſunt, intemperies calida aut frigida, humida aut ſicca. Ad hęc ſubſtantiæ laxitas & mollitudo: deinde corruptio atque putredo. Eadem vitia in humoribus quoque atque in cæteris contentis, inſunt, maxime' vero' intẽ

peries & corruptio. Præter hæc quoque immodica exuperantia qualis in plethora, turbulenta agitatio atque defluxio, crasſities atque tenuitas, durities & mollities, lẽtor ſeu tenacitas & acrimonia. Hęc enim quoties a naturæ modo longius abſunt, vitioſa & præter naturã cenſeri debent. Inſtrumentorum vero vitia, quæ quidem medicamentis emendari poſſunt, numerari ſolent: meatuum læuitas & aſperitas, anguſtia ſeu coarctatio, & amplitudo ſeu dilatatio, denſitas & raritas, occluſio & apertio. Nam cæcera quæ vel in figura, vel in numero, vel in magitudine fieri traduntur, aut ex enumeratis humorum vitiis obtigerunt, aut certe chirurgiam expoſtulant, quemadmodum & continui ſolutio affectus partis vtriuſque cõmunis. Quare non alij ſimplices & primi affectus præter naturam conſiſtunt in nobis, quorum ſit per medicamenta curatio. Iam vero ſi his aduerſas medicamentorum vires perſcrutemur, ita quidem in medendi arte omnia inter ſe collata e regione reſpondere videbuntur, ut quot affectus contra naturam ſimplices, totidem exiſtant & medicamentorum facultates, parq; ſit affectuum atque remediorum numerus. Quod & alia diuidendi ratione certius aliquando demonſtrabitur. Itaque intemperiei calidæ contrauenit & opponitur medicamentum refrigerans, frigidæ calfaciens, humidæ exiccans, ſiccæ humectans. Horum exagitationi ſedans & reprimens: defiuxioni tum inhibens tum repellens. Exuperantiæ aduerſatur uacuans per uomitum, aluum, uterum, per urinas & ſudores, & quod per nares aut partẽ aliam attrahit: & quod per cutem reſoluit digeritq;: craſſitiei τὸ λεπτυντικὸν attenuans: tenuitati τὸ παχυντικὸν incraſsãs: duritiei τὸ μαλακτικὸν emolliens: mollitiei τὸ σκληρωτικὸν indurans: lentori

τὸ

τὸ ῥυπτικὸν καὶ τμητικὸν detergens & expurgans. Acrimoniæ τὸ ὑδατῶδες ἐμπλαϛικὸν illinens & glutinoſum frigidum. Partium laxitati τὸ συϛατικὸν contēdens & corroborans. Corruptioni quod hanc inhibet alexiterium & alexipharmacum: putredini concoquens, ſuppurans & expurgans. His contraria ſunt uenenatum corrumpens & ſepticum. Meatuum læuitati repugnat τραχῦνον exaſperans, aſperitati λειαῖνον læuigans. Anguſtiæ dilatans, dilatationi coanguſtans ſeu aſtringens: denſitati ἀραιωτικὸν rarefaciens raritati πυκνωτικὸν dēſans: occluſioni ἀναϛομωτικὸν aperiens: apertioni συνακτικὸν occludens. Continui ſolutioni & agglutinans & ſarcoticum & epuloticū: his autem contraria ſunt exulcerans, exedens, cauſticum & eſcharoticum. Omnes igitur ſimplices, tum affectus præter naturam, tum medicamentorum facultates ſummatim percenſuiſſe uideor. Hæc generalis eſt remediorum pro affectuum uarietate inueniendorum ratio, atque indicatio ſumma, e qua medicamentorum omnium tam ſimplicium, quam compoſitorum uires peti debent.

Simplicis affectus, ſimplex curatio. Cap. III.

SIMPLEX affectus, ſimplici remedio, cōpoſitus cōpoſito propellēdus. Qualis enim morbi, talis eſt & contrarij remedii conditio. Vt enim affectus alius ſimplex eſt, alius cōpoſitus uel implicitus: ita contrarium remediū alias ſimplex, alias compoſitum aut ex uariis implicitū ſit oportet. Itaq; ſimplicis affectus ſimplicisſima eſt per cōtrariū curatio. Cui perſpecta cognitaq; ſit morbi natura, facile ſit nulla adhuc arte, ſed cōmuni quadā animi notione cōtrariū ipſi curando remediū opponere. Nam ſi uel corpus uel hu

mor

mor aliud ve contentum calidius euaſit, cuius efficiens cauſa eſſe deſierit, ſolis refrigerantibus ad mediocre temperatumq́; remigrabit : ſi verò frigidius, ſolis calfacientibus, ſi humidius ſiccantibus, ſi ſiccius humectantibus: ſi quid denique humoris copia turget vacuantibus, ſi quid inanitum eſt, repletibus. Eademq́; ratione in cæteris, omnem exuperantiam contraria depellit exuperantia. At uerò inter ſimplices illas & primas cæterarum quaſi effectrices, quæ calida eſt intemperies pari tempore atque frigida diſcutitur. Licet enim caloris quàm frigoris maior ſit efficacitas, illi tamen patientis corporis repugnantia magis obſiſtit: agenti frigori ut minus efficaci, ita & repugnantia minor occurrit, quò fit ut pari illa tempore ſuas efficientias exerceant effectusq́; compleant. At nihilominus tutior eſt ac mitior calidorum quàm frigidorum uſus. Nam frigida dum calorem præter naturam expugnare contendunt, inſito pariter negotium faceſſunt: calida uerò dum frigus propulſant, inſitum pariter calorem exuſcitant atque fouent. Sed & inſitus corporis calor aduentitio quaſi auxiliarius opitulatur, ut facilius ac mitius externum frigus excludat. Itaque frigida intemperies tutiùs ac mitiùs quàm calida tollitur. Id uerò de recente ac leui audiendum. Nam inueterata atque conſũmata frigida intẽperies ægriùs multo quàm calida cedit remediis, quemadmodum extrema ſenectus inſito calore deſtituta ac morti iam proxima minus medicabilis eſt quàm hectica febris. Sicca quoque intemperies tardiùs omnino ac difficiliùs eximitur quàm humida. Si obſcurior morbi ſpecies nondum tibi penitus cognita perſpectaq́; eſt, huic ne properes remedia adhibere: ſed rem totam naturæ committito. Natura enim proba ratione uiuẽdi ad

iuta & innixa, aut morbum profligabit, aut patefaciet & foras proferet. Incerta quippe medicatio & irrita, non niſi diſpendio decernitur. Si quid forte' experiri cogeris, leue id eſto, ne fiat in re ancipiti, iactura grauis. Hæc quidē de affectu ſimplici ac ſolitario, cui nec cauſa, nec graue vllum ſymptoma aſsiſtit. Nunc de affectu quem ſua adhuc cauſa fouet ac continet.

De methodica & legitima curatione. Cap. IIII.

CAVSA omnis prius qua'm affectus methodo recta excindi & ſummoueri debet. Cauſa enim perſiſtente, affectus manet, nec penitus euelli poteſt. Quo'd ſi adnitaris, quantum huius demes, tantundem aſsidua & continens cauſa (nunquā enim naturalis quum ſit, otioſa manet) proferet: atque licet affectus interdū leuior euadat, minime tamen eius ſuccedit perfecta curatio. Quum recens affectus nulla adhuc firma ſtabiliq́ꝫ conſtitutione inhæreſcit, totus quidem ſublata cauſa plerunque diſperditur: at quum pars quædam eius genita iam eſt, pars quaſi ortu nouo continenter additur, tum cauſæ ſublatio affectum non eximit. Quocirca cauſa primum, genitus dein affectus ſummouendus: ita enim radicitus extirpabitur, nihil ut deinceps eius repullulet. Ergo & quum lōgior quædam continuatio ſeriesq́ꝫ cauſarum exiſtit, in qua alia ex alia naſci & exiſtere, & omnes inter ſe aptæ connexæq́ꝫ uidebuntur, ſuo quæque ordine demenda erit, ab ea curationis ducto exordio, quæ ortu prima, inueſtigatione uero poſtrema fuerit inuenta. Ab hac ſenſim ordinatimq́ꝫ ad cæteras, poſtremoq́ꝫ ad morbum progreſſus fiet, ſuo cuique obiecto contrario. Hæc nō iam ſimplex,

sed

ſed methodica curatio eſt, quæ non ſolis remediis, ſed uia utendiq́ʒ ratione completur. Hac una maxime herbariis atque pharmacopæis, quibus etiam cognita eſt remediorum materia, medicus eſt præſtantior. Eſto exempli cauſa, impuri eiusq́ʒ calidioris alimenti uſu longo & immodico chylus acrior factus, qui dein neceſſitate & alterius penuria raptus in iecur, bilem multam uitioſosq́ʒ humores proferat, quorum poſtea ſit in uenis facilis corruptio ac putredo, quam proximè febris ſequatur ſuis comitata ſymptomatis. Cõſtat ſanè neque febrem neque eius ſymptomata ſedari poſſe, niſi uacuata putredine. Hanc uerò fruſtra purgari, niſi quæ hanc gignit humorũ colluuies emendetur: hanc emendari non poſſe quãdiu chylus impurus e uentriculo affluet & impurius calidiusq́ʒ alimentum ſuppeditabitur. Itaque niſi urgentius quidpiam interpellit, primum prohibendæ ſunt euidentes cauſæ quæcunque impurum chylum ingenerant, mox expurganda impura omnis colluuies quæ putredinis eſt materia, ac demum quæ his ex cauſis orta eſt humorum putredo uacuanda: ad poſtremum ſi quid caloris alieni uel in humoribus, uel in ipſis partibus derelictum ſit, extinguendum. Quendam rurſum ſtatuamus moleſta cerebri deſtillatione urgeri, quæ ex immodico excrementorum prouentu ſit orta: hic uerò ex frigida humidaq́ʒ cerebri intemperie, quam uel alimentorum refrigerantium uſus, uel gelidi cœli occurſus pepererit: conſtat ipſo ſtatim initio, tum immutata uictus ratione, tũ aliis quibuſcunque remediis corrigendam cerebri frigidam intemperiem, mox eximendum omnem excrementorum prouentum: ſic demum quæ ab hoc fit deſtillationem protinus conquieſcere. Hac ratione ſimplicis omnis affectus curatio pro cauſa-

rum

rum ordine procedat. In connexis quoque aut consequentibus, affectus omnes eo sigillatim extirpentur ordine, quo sibi ortu succedunt. Affectus enim prior statim initio eximatur necesse est, vt si crebrior ea distillatio tandem illabatur in uentriculum, cuius uitio tum nausea orta, tum deiecta appetentia, tum impedita sit concoctio, neque profectò nausea tolli, neque appetentia, neque concoctio restitui potest, nisi expurgato uentriculo, prorsus uerò expurgari nequit non ante inhibita destillatione, neque hæc inhiberi nisi uacuato cerebro sublataq; frigida intemperie eius effectrice. Itaque nisi urgentius quidpiam solicitet, primum corrigenda frigidior cerebri intemperies, dein quicquid genitum est excrementi, purgandum est: ac si quid posthac gigni contingat, id cursu naturali deriuandum in nares: his quum destillatio expurgata & auersa fuerit, ventriculus omnino expurgandus, dum in eo nihil sit reliquum, atque uanescant symptomata quæ laboranti erant importuna. Hæc utique uera est & exquisita medendi ratio, ex causarum affectuumq; serie ineunda. Affectus dico præter naturam, qui uel in partibus ipsis uel in contentis inhærescunt, id est uel morbus, uel interiores eorum causas. Horum quippe uitium quodque contrario oppugnandum est. Symptomata uerò inter hæc plerunque apparent interiecta, sed quorum tamen propria non est curatio, neque his contrarium quicquam e regione obiicitur, quod sublatis affectibus ea protinus euanescant. Methodi atque ordinis inuersio, non modò nihil ad curationem proficit, sed & plerunque morbum conduplicat. Quum enim persistente causa de morbo nonnihil subtrahitur, licet tum fortasse sibi æger nonnihil leuatus esse videatur,

uideatur, mox tamen pari ferocitate morbus repetit atque etiam interdum maiore: ut quum collecta fluxio calidis uehementerq́ diſſoluentibus diſcutitur, quæ irruenti cauſæ motum uehementiorem afferūt & agitant. Atque hæc quidem methodus in cauſarum ordine: quæ uero in implicitis & compoſitis affectibus tenenda deinceps monſtrabitur.

Quum multi morbi inſunt, quænam curandi methodus. Cap. V.

QVVM disiuncti & diſparati morbi in corpore conſiſtunt, ſuam quiſque ſeorſum medendi rationem obtineat. Qui ita ſedibus longe diſtant, ut unicuique ſua poſſint remedia cæteris intactis adhiberi, poſſunt ij & ſigillatim & pariter omnes curari, minimumq́ refert cui primum propria remedia decernas. Impliciti uero atque compoſiti non niſi methodo ac ratione ſumma eximi poſſunt. Nā implicati quoniam tam uicinis partibus inſident, ut cōmuniter ipſarum functiones impediant, uix propriā ſeorſum curationem habent. Multo magis eſt compoſitorum implicita ſanatio. Etenim quum uni eidemq́ particulæ penitus inhæreſcant, & in unum quaſi conflati coeant, quodcunque remedium unū quempiam, idem cæteros quoque pariter attinget. Quum igitur neque compoſitis neque implicitis, ſingulis liceat propria ſeorſum accōmodare remedia: quumq́ omnium curatio eodem tempore probe adminiſtrari nequeant, methodus omnino adhibenda in primis eſt, quæ ſuum cuique ordinem præſtituat, & quid primo, quid ſecundo, quid denique tertio quarto've loco ſit ſanandum. Porro autem ita uarie concurrentibus morbis accidit interdum ut omni-

omnino conſentiant, quum vnius curatio alteri ſanando conducit, aut nihil ſaltem obeſt: interdum diſſentiant, quum vtriuſuis curatio alteri incommodat moramq; affert: nonnunquam uerò partium cõſentiant, partim diſſentiant, atque eatenus vnius curatio alteri & prodeſt & obeſt. Implicitos morbos atque compoſitos qui aut congruunt aut minimè diſſentiunt, & ſimul & ſeorſum ſanare licet: quumq; id ſeorſum fit, ab vtrouis incipere conceditur vt ſi oculus ſuffuſione & albugine teneatur implicitis affectibus, & quorum proximæ ſunt ſedes, poteſt ſuffuſio acu deprimi perſtante albugine, poteſt & albugo deleri permanente ſuffuſione, poſſunt & illæ ſi videatur pariter eximi. Similiter ſi iecur frigida intemperie ſimulq; obſtructione ſimplici tenetur, ex quarum permiſtione compoſitus eſt morbus, intemperiem medicamentis emendare licet, quæ obſtructionem nec expediant, nec geminent: & hanc quoque expedire intemperie remanente: licet & ſimul iiſdemq; remedijs illas tollere. Quum impliciti aut compoſiti morbi omnino diſſentiunt, nec prorſus huic aut illi, ſed vtrique mediocritate quadam & contrarium permiſtione ſuccurrendum. Sic increſcenti phlegmone reprimentia remedia digerentibus permiſcetur. Sic etiam ventriculum frigidiorem & iecur calidius temperata iuuant, quæq; ex calidis frigidiſq; conſtant, & modò horum, & modò illorum vſus alternatus. Vbi vterque incremento iam vires acceperit, quoniam contraria præſidia poſtulant, difficilè ſaneſcunt, ac plerumque deſperati & inſanabiles permanent. Quum impliciti morbi partim conſentiũt, partim diſſentiunt, ab eo auſpicandum, cuius curatio alteri haudquaquam officiat, & ab eo ſine quo alterius curatio compleri nequeat: vt quum ophthal

niæ

miæ implicatur albugo, quoniam acribus hanc detergere non est quin noua accersatur fluxio exasperetúrq́; phlegmone, hæc in primis quidem sananda, mox detergenda albugo. Quum etiam in parte ulcus est, idq́; cauum & inflammationi coniunctum, ulcus neque agglutinari neque ad cicatricem perduci potest, nisi carne impleatur: carne autem proba impleri non potest, nisi inflammatione sedata pristinā temperiem pars receperit. Imò quæ cicatricem inducunt, quia ualidè siccant, carni gignendę subsistunt, & quæ carnem regignunt, inflammationem augēt, Necesse igitur est inflammationem primum extingui, quæ rationem eius obtinet, sine quo nequit curatio perfici: deinde carne ulcus impleri, tandemq́; cicatrice obduci. Hanc medendi methodum dictant simplicium affectuum naturæ quæq́; illis contraria opponuntur remedia. Horum quippe obseruatione cognosci potest, quid a quo, quid cum quo, quid post quod sanari possit. Ita quidem omnis absoluta uideri potest legitima morborum curatio, quam semper sequi oportet, dum nihil urgentius interueniet, quod hanc necessitate quadam interpellet.

De curatione extraordinaria legitimæ opposita, Cap. VI.

IN affectuum connexione plerunque urgentiori uel inuerso & præpostero ordine in primis succurrendum. Ab eo enim auspicanda curatio, a quo maximè ægro periculum impendet, in eumq́; primum medentis consilium dirigi debet. Vrget autem & periculosus est affectus bifariam: aut propriæ essentiæ magnitudine, aut læsæ functionis præstantia, aut facultatis offensæ dignitate corpus uniuersum gubernantis.

nantis.

nantis.Atque horum quidem periculoſiſſimus eſt, qui vniuerſalem facultatem proſternit,& vires frangit corporis gubernatrices,vt quarum conſeruandarum gratia omnis inſtituatur curatio.Ab hoc ſequitur qui præſtantem quandam & eximiam functionem lędit:minus his periculoſus eſt qui magnus quidem exiſtit,ſed citra præſtantis functionis aut viriũ iacturam.Cæterum ſi quando vel a functionis læſione,vel ab affectus magnitudine maius quàm a virium iactura ægro periculum impendet, ab alterutro auſpicandum,atque in id quod eſt grauiſſimum omni cura & cogitatione primum incumbendum,ſiue id ante ſuſceptam curationem partum iam erat, ſiue recens dum legitima adhibetur curatio interueniat. Grauiſſimum autem dicere poſſis , vel quod maximè ægrum in vitæ diſcrimen adducit, vel de quo is grauiſſimè queritur , cuius præcibus & votis interdum cedere cogimur.Hæc vt illuſtriora exemplis fiãt,memoria repetatur frigidior illa antè commemorata ventriculi intemperies,eiusq; cruditas ex cerebri deſtillatione profecta,omnisq; eius legitima curatio:cui tamen vt propoſito ſeruiat hoc inſuper addamus,tam frigidam eſſe vt totus æger inhorreſcat,vixq; queat conſiſtere:morbi quidem vis atque magnitudo hanc primum lenire hortatur, deinde ad deſtillationem quæ eius cauſa eſt accedere, quemadmodum æſtuoſum febris ardorem plerunque intermiſſa cauſa compeſcimus.Rurſum verò id quoque ponatur, congeſtæ pituitæ vi vſque eò ventriculi appetentiam langueſcere caloremq; remitti,nihil vt concoquat,ſinatq; quicquid aſſumitur aut crudum deijci aut vomitione reddi:læſæ quidem functionis neceſſitas ac præſtantia ſuadent in primis vẽtriculum expurgandum antequam irruens omnis

deſtillatiò ſiſtatur. Hanc eandem pituitam ſi tertiò ſtatuamus ita in os ventriculi defigi, ipſumq́; tã acriter ferire, roſionisq́; ſenſum inuehere, vt frigidos ſudores, viriumq́; defectionem ac ſyncopem accerſat, ita quidem maximè curationis methodum inuerti continget: tum quippe prætermiſsis omnibus, properandum vt pituita accuratè abſtergeatur. Tribus itaque hiſce concurrentibus, poſtremum omnium maximè vrgere ſolet, niſi fortè (quod rariſsimum eſt) vſu veniat, morbi magnitudinem aut læſæ functionis præſtantiam plus negotij faceſſere. Omnem igitur eiuſmodi curationem extraordinariam dicere ſolemus. Aliàs autem poſterioris curationem prioribus prodeſſe, aliàs obeſſe contingit. Prodeſt in his quæ nunc commemoraui: quibus enim præſidijs poſteriora, iiſdem & priora tolluntur. Eodem quippe pituita medicamento poteſt e cerebro atque ventriculo expurgari. Expetenda omnino optabilisq́; curatio, qua omnibus eadem opera medeamur. Quod ſi poſterioris medicatio priori neque confert neque officit, non vtique magna poteſt celeritate perfici, ſed ferè longius producitur: tum nihilominus tamen vrgentiori obſiſtendum, aliis quoad fieri poteſt minimè neglectis. Quum verò vrgentioris curatio cæteris prorſus obeſt, atque contraria expoſcit remedia dũ illi vacamus, reliqua deteriora fieri eſt neceſſe, quorũ dein aut difficilior aut certè lõgior ſit futura methodica curatio. Hoc tamen optabilius eſt quam vrgentioris ferocia & effrænatione affligi & proſterni ægrotantis vires. Læſio etenim morte eſt tolerabilior. Qui methodum in omnibus nimium pertinaciter exquirit, pariter cum morbo plerunque hominem de medio tollit. Age verò donemus pituitam, quæ in ventriculum e cerebro fluxit, ita demum in

venas intrudi, easq; adeo obſtruere vt bilem coerceat, hacq; putreſcente cauſum accendat: quis tam inconſideratus aut rudis ſit, vt in perſeuerantem deſtillationem totus incumbat, neglecta febre quæ interim ægrotum ſit peremptura? Quis non potius properet in primis ardentem febrem tum vacuatione, tum refrigerantibus reſtinguere, etiam ſi quid in deſtillationem peccet, aut etiam irritet? Eadem eſt atque etiam multo manifeſtior in ea pleuritide ratio, quam e capite ruens frigida deſtillatio, ſenſimq; ſuccingentem membranam ſubiens excitauit. Sæuiori quoque ſymptomati quod vires nimiopere conuellat aut etiam proſternat, in primis diligenterq; ſuccurrendum, morbo etiam interdum prætermiſſo. Quanquam enim ſublato morbo protinus ſymptoma vaneſcit, quod nuſquam in corpore ſubſiſtat, ſi tamen nimium graue infenſumq; eſt, ne violentia aut pernicie iugulet, leniendum protinus, ipſaq; methodus inuertenda. Atque ea quidem ſymptomatis ſanatio eſt, non qua ſymptoma, ſed qua aut offenſarum virium, aut noui cuiuſdam affectus cauſa exiſtit. Nam vigiliæ, dolor excrucians, immodica omnis vacuatio, vacuãdorum ſuppresſio, prohibita tranſpiratio & vires debilitant & morbo ingenerant. Itaque vrgente quouis ſymptomate quandiu virium robori fidimus, methodus quidem tenenda, nec contra artis præſcriptum in ægrotantis gratiam vni vacandum ſymptomati. At ſi iam vires labant, protinus ſymptomati occurrendum, morbo tantiſper omiſſo, omniq; ratione vires fulciendæ & reficiendæ, quo & morbo obſiſtere & toto curationis ſpatio ſatis eſſe posſint. Sic igitur temperanda ſunt omnia, vt neque laborans malorum ſæuitia cru-

delius torqueatur, neque delicata molliq; medicina q̃ conſanuiſſe videbantur recrudeſcant. Hactenus explicatum ſatis qua ratione vniuſcuiuſque affectus remedium perueſtigetur, ſiue id ſimplex ſiue compoſitum, ſiue vnum ſiue multa: & quo hæc ordine congruenter & methodicè affereuda ſint. Nunc remedij deſignanda quantitas.

Vt remedij quantitas definienda ſit. Cap. VII.

EXPVRGANDO morbo paria quodã modo opponenda adhibendaq; ſunt remedia. Vt tria erant ex quibus medendi ars conſtituebatur, remedij genus, quantitas & vtendi ratio: ita tria ſunt ex quibus illa noſſe oportet, affectus ſpecies, magnitudo, & partis cui inſidet conditio. Ex affectus ſpecie remedij genus innoteſcit, ex illius magnitudine remedij quantitas, ex partis conditione vtendi via & ratio perueſtiganda. Affectus ſpeciem oſtendunt propria ipſius ſigna quæ demonſtratiua dicuntur. Magnitudinem verò, ſignorum ſymptomatumq; vis ac impetus, & tum a priſtino & naturali habitu, tum ab eo qui ante morbum fuerat, receſſus indicat. Hic autem ex laborantis natura, ex ætate & conſuetudine deprehenditur. Naturam dico non modò inſitum temperamentum, ſed & organorum conformationem & ſitum, omnemq; inſitam eorum conſtitutionem. Conſuetudo conſtat ex vitæ genere, ex ſuperiore victus ratione, & ex anni tempore, cœli ſtatu & regione in qua quis plurimum verſatus eſt. His ſi propria ſigna accedãt quæ alio loco prodita ſunt a nobis, certum indubitatumq; euadet, quęnam aut totius corporis aut partis affectæ priſtina fuerit conſtitutio. Ad hanc deinde ſi morbi magnitudo ſym-

ptoma-

ptomatum vi percepta conferatur, planè conſtabit quantū morbus a priſtino habitu receſſerit, & quàm valida decernenda ſint remedia. Cognitus ſit Dion ante morbum calido ſiccoq; temperamento, Theon verò frigido atque humido: ambos peræquè adoriatur febris ephemera. Theoni qui a priſtino habitu longius receſſit, frigidiora remedia quàm Dioni decernenda ſunt, grauius quippe & periculoſius ex Hippocratis ſententia laborat, quod ipſius naturæ, ætati atque conſuetudinì minus conſentaneus ſit morbus. Eadem ratione ſenex, qui iuxtà ac iuuenis tactus iudicio febricitet, frigidiora tandem quàm iuuenis expoſcet auxilia, licet ad ea ſenſim veniendum eſſe hortetur virium imbecillitas. Similiter quum pituitoſum atque bilioſum par caſus inuadit, bilioſus cognato morbo minus periclitatur, huicq; leuiora medicamenta tum bilem purgantia, tum refrigerantia quàm pituitoſo congruunt. In partibus quoque ſi tendo pari atque caro vel humorum influxu vel vlcere tentatur, ſicciora quàm caro remedia poſtulat. Et vt generatim complectar, aduerſus omnem affectum præter naturam adhibendum eò vſque contrarium eſt remedium, dum in naturalem aut certè in priſtinum habitū ſit regreſſus. Id autem aliàs ſemel & vniuerſum fit, aliàs ſenſim ac paulatim. Remedium quod par morbo exiſtit, quodq; tanto receſſu quanto & morbus a naturali diſtat, eam quidem omnino & vniuerſim eximit atque perſanat. Etenim ſi quatuor numeris corpus incaluit, quicquid quatuor quoque numeris frigidum, paribus viribus ei conuenienter adiungetur, id quidem vehementer immutabit, pariterq; tantundem ab eo viciſſim immutabitur, dum mutua amborum pugna mediocritas quædam emergat. Vt enim ſi in aquam feruen-

tisſimam alterius gelidæ par modus infundatur, permiſtione tepor exurget: ita corporis ſanguini humoribusq; valde calidis, ſi aut alimenta aut medicamenta paribus viribus frigida, necdum ventriculi calore prorſus obtuſa accedunt, perfuſione temperies inducetur. Si quę vero partes incaluerunt vehementius, eorum attactu adhæſuq; priſtinam mediocritatem recipient. Ad hunc modum humoris lenti & glutinoſi adhæſionem omnem detergit medicamentum æque ualidum, & uitioſi exuperantiam uniuerſam tollit medicamentum quod huic ſemel detrahendæ ſit ſatis. At uero quod ſuppar infirmiusq; morbo eſt, hunc quidem minuit eaq; ratione iuuat, ſed nec prorſus tollit nec perſanat. Quod enim ordine ſecundo frigidum ſit, haudquaquam poteſt quarti ordinis calidum affectum ſemel & uniuerſim eximere, ſed eius tamen portionem aliquam delet detrahitq;. Nam licet ab affectu uehementiore id fortaſſe uictum & quaſi extinctum ſit, ea tamen ueluti colluctatione aut ſibi parem aut aliquanto minorem alterius portionem ſuſtulit. Curando igitur affectui contrarium remedium alias quidem par alias infirmius adhibendum, his fere legibus. Leuior affectus pari contrario ſemel uniuerſimq; ſummoueri poteſt: quando quidem nullam id corpori viribus'ue inſignem uim infert. Extremis quoque morbis extrema diligentiſſime remedia auctore Hippocrate ſunt adhibenda. Præcipites enim ſuut & acerrimi, ut apoplexia, quiq; breui oppreſſuri ſunt uires & extincturi. In quibus etiam morbis materia turget, ſuoq; motu & inſtabilitate omnia conturbat, ſtatim initio ualentiſſimum medicamentum adferendum eſt. Præſtat enim nonnullo uirium diſpendio morbum diſcutere, quàm ſinere, ut ea

materia

materia principem aliquam partem obruat, & nullo ſubſidio uniuerſæ uires mox collabantur & concidant. Mediocris autem affectus quoniam nec præceps eſt nec periculoſus, lentè paulatimq; tutius eximitur. Non enim citra corporis offenſionem, & magnam perturbationem iacturamq; naturæ, uniuerſum repente demoliri licet, quod in contrariorum ualidorum pari robore magna ui & utriuſque iactura confligatur, multoq; magis ſi corporis aut partis affectæ ſubſtantia rara, aut eximio ſenſu prædita ſit. Ita enim pronunciauit Hippocrates, uniuerſim & repente vel uacuare uel replere, uel calfacere uel refrigerare, uel alio quouis modo corpus mouere periculoſum: omne ſiquidem nimium naturæ inimicum: paulatim uerò quod ſit, tutum. Quum enim lētè id paulatimq; ſit, utrique tum morbo tum naturæ conſulitur: morbus ſiquidem abigitur, natura quàm minimum fieri poteſt offenſa. Bifariam autem lentè paulatimq; curationem fieri contingit, contrariis quæ aut pari aut inferiore ſint receſſus ordine. Nam & contraria paria ſi exigua quantitate adhibentur, & quæ inferiore ſunt receſſus ordine identidem repetita, morbum blandè ſenſumq; eximunt. Quod enim ordine tertio frigidum eſt, ſi morbo paris ordinis applicetur quantitate modica, non uniuerſum poteſt ſemel repenteq; diſcutere: at identidem ſæpiusq; repetitum poteſt. Atque hæc profectò tametſi copia non magnopere lædunt, tempore tamen qualitatis noxiæ labem corpori quandam inurunt, ut non admodum tutus ſit eorum uſus. Non enim immodicum corporis calorem congruenter uel opio uel mādragora uel hyoſciamo, exigua licet portione repetita extingues: neque exuperantem humorem parua portione uel ſcammonii uel colocyn

thidis repetita vtiliter detrahes. Tutior altera eſt quæ lentè paulatimq́ fit curãdi ratio, contrariis blãdis & quæ inferiore ſint ordine, ſed aut repetitis, aut interdum copia maiore adhibitis. Sẽſim quippe multoq́ ocio & tempore affectum omnem depellunt, nullo aut certè quàm minimo corporis & virium diſpendio, nec vlla qualitate noxia in corpus inducta. Ne tamen vſqueadeo imbecillæ & languidæ ſint remediorum vires vt nihil ferè proficiant. Si quidem morbus vehementior illas plerunque ſic aſpernatur & contemnit, vt his vel iteratis nihil cedat. Sic verò blandæ ſint vt tamen aliquantum iuuent, ne remediorum blandimentis (quod ſæpe fit) morbus exaſperetur. Viribus imbecillis leuis lentaq́ curatio neceſſaria: ea quoque ſemper optanda, niſi morbus vehementior accelerare cogat. Tuta ſiquidem ea eſt ac iucunda, & quæ ſat citò fit ſi ſat bene. Hac paulatim medendi lege ſi omnia recta ratione geruntur, neque id ſuccedit quod ratio poſtulat, non protinus, inquit Hippocrates ad aliud eſt trãſeundum. Tametſi enim manifeſta vtilitas necdum vlla ſit ſecuta, & tardior ſit remediorum euentus, de recta tamen medendi via decedendum non eſt. Imperita ſtoliditas nihil ratum certum've obtinens, huc illuc per omne remedij genus oberrat. Dum tamen in eodem remediorum genere conſiſtas, per varia & multa euagari licet, ne vni aſſueſcens natura eius vim non ſentiat & aſpernetur. Sed & plerunque remedium vni, non alteri confert, ob eas proprietates quæ ſunt medicamentis cum corporibus communes, & quæ ſola experientia deprehendi poſſunt. Quod igitur permutatione vtiliſſimum compertum fuerit, id ſedulò uſurpandum, quod uerò noxium protinus immutandũ. Quæſitum ſæpe dubitatumq́ eſt, poſſit'ne blãdum

ac lene remedium iteratum, id ſenſim prӕſtare, quod ualidius ſemel & uniuerſim, huiusq; uehementia compenſari crebritate & copia lenioris. Hoc ſanè in ijs remediis ueritatem habet, quæ nec genere nec agendi modo naturaq;, ſed ordine ſolo diſtãt. Nam plantago uel copia uel crebro uſu æquè refrigerare poteſt, atque ſemperuiuum ſemel aut parcius admotum. At uerò non id efficiet quod opium, quod huic uis inſit narcotica: neque agaricus crebriore uſu id quod ſemel colocynthis, quod huic non illi uis inſit trahendæ craſſæ mucoſæq; pituitæ, idq; e ſummis & extremis corporis partibus. In omni porrò ſiue repente ſiue paulatim ſuſcepta curatione, ſic adminiſtrari temperariq; remedia debent, ut neque morbi quicquam indiſcuſſum maneat, neque contrarium morbi genus inducatur mediocritate tranſmiſſa. Id uerò aſſequi in primis eſt arduũ, unaq; remedii quãtitas, omnium quæ in arte gerũtur, maximè acri eſt iudicio decernenda.

Partium indicationes quibus limitatius definitur remedii quantitas. Cap. VIII.

REMEDII quantitas quam morbi magnitudo præſcripſerit, etiam pro partis affectæ conditione augenda minuẽda'ue eſt: nõ enim omni æque parti eadem congruere poteſt. Partis autem conditio æſtimatur ex ipſius conformatione, poſitu, præſtantia atque ſenſu. In conformatione conſiderandum quam rara ſit aut denſa. In ſitu uerò ſit'ne in ſummo ea corpore conſtituta, an in alto demerſa, quam longè abſit uel ab ore, uel ab eo loco cui remedium imponitur. In præſtantia ſpectandum pars ne ſit ex earum numero quæ principes appellantur,

& cor-

& corpus uniuerſum gubernant,cuiuſmodi ſunt cerebrum,cor,& iecur:an'ne munus publicum habeat & toti corpori commune,ut pulmo,ut uentriculus, inteſtina,renes,& ueſica,& quæ his ſubſeruiunt uenæ,arteriæ,& nerui:aut an priuata ſit, ſibi duntaxat non aliis utilis.In ſenſu uidendum hebes'ne ſit is an acutus. Horum autem animaduerſione remedii quantitas atque uis ſic eſt immutanda. Pars denſa & compacta,remedia expoſcit ualidiora & attenuantia magis,quorum uis intrò ſubire poſſit,cuiuſmodi ſunt renes & iecur,& quæcũque ſolida pars appellatur. Quæ uerò ſubſtantia eſt rariore, ut lien, pulmo,& muſculorum caro,mitiora poſtulat. Affectus in corporis ſummo poſitus pari quodam modo remedio abigi poteſt:qui uero in alto corpore demerſus latet,ualentius & attenuantius flagitat:ualidiora quippe inflammato iecori quam inflammato abdomini extrinſecus imponuntur. Et ex aſſumptis uehementiora renibus quam uentriculo debentur, quandoquidem in uentriculum illabuntur ea uiribus integris:ad renes uerò hebetiora & imbecilliora reddita,neque qualia aſſumpta ſunt perueniunt. Longior quippe uia eſt per uiſcera parteſque multas directa,in quibus remedia aliis permiſcentur humoribus,nec leuem mutationem ſubeunt.Quocirca longè acriora & uehementiora decernenda ſunt, pro uiæ longitudine & partium quas permeant numero. Præſtantia porrò idcirco mitiora expoſcit remedia,ne uehementiorum appulſu & contagione facultas aut offendatur aut diſſipetur ad uitæ conſeruationẽ neceſſaria. Priuata uerò pars & ignobilis uehementiora perfert,& quanta expoſcit morbi magnitudo. Principi parti laboranti nullũ adferendum eſt remediũ quod immodicè uel relaxet uel refrigeret,

uel aliena & occulta qualitate ſit præditum, ſed id ſemper quadam corroborandi facultate polleat. Ob ſentiendi quoque præſtantiam neque oculus, neque os uentriculi, uehementia acriaq; medicamenta: hebetioris uero ſenſus partes & ualida & acria medicamenta nullo incommodo ſuſtinere ferreq; poſſunt. Atque hæc quidem ſunt omnia, quorũ ſumma eſſe debet obſeruatio, ut certa decernatur remediorum quantitas. Ex his enim & ex intellecta morbi magnitudine, ſcire poteſt quam ualidum remedium, quo gradu receſſus, & quo pondere conueniat, ut affectum ſemel uniuerſeq; demat: aut quoties & quouſque admouendum ſit, ſi lente paulatimq; id ars efficere præcipit. Semper autẽ priſtini habitus memor, in eumq; intentus, eouſque curationem promoue, dum in eum factus ſit regreſſus. Eo quippe redire conſilium eſt, unde morbus exordium duxit. Priſtinum ſtatum, licet uitioſum qualem acceperis conſerua, nec quãdiu morbus fatigat, de eius in meliorem commutatione laboras, niſi aut morbi cauſa ſit, aut eius curationi officiat. Sublato recentiore morbo recreatisq; uiribus, ſi quid demum uetuſtioris ineſſe deprehendetur in ſenſim ocioq; multo, ſi uidetur, demoliendum. Nam quæ longo ſunt tempore contracta, lente curare oportet: quæ breui, breuiter: ut creationis morbi atque curationis paria quodam modo ſint temporum momenta. Quiſquis remedii quantitatem arte conſequi ſe poſſe diffidet, omnia ſenſim paulatimq; gerat, dum æger ſibi uideatur reſtitutus, & priſtinas receperit uitæ functiones. Quęſtionis huius magnitudine non pauci occupantur: poſſit'ne quis ex morbo, in priſtinum & æque atque antea ſalubrem ſtatum redire. Validis hæc utrinque rationibus agitatur, ſed quicquid in ea uel

obſcurum

obſcurum uel ambiguum eſt,explanatione adhibita elucebit.Morbus ſæpe repente emergit, cuius cauſa ſenſim radices egerat. Nam quicunque continentem cauſam intus habet,ſenſim multoq; tempore genitus eſt:ut licet fortaſſe continua febris repente hominem prehenderit,eius tamen cauſa, quę humoris eſt uitium,multo antè tēpore ſenſim inualeſcebat, ob quam neque tum omnino & integrè ſanum corpus erat. Quum igitur febris ſublata cauſa perfectè ſanatur,corpus non modò ad priſtinum ſtatum redit,uerumetiam plerunque ad multo meliorē eo qui ante febrem fuerat. At uerò fieri arte nulla poteſt, ut ad ſimilem habitum redeat ei qui ante morbum & eius cauſam fuerat:aut ſi morbus ſine continente cauſa fuit,fieri nequit ut in priſtinum ſtatum regreſſus ſit.Qui enim naturalis bonusq; erat, ex morbo nōnihil immutatus eſt, parsq; affectione aliquid contraxit,cuius naturam aut diu aut perpetuò redolet, manetq; imbecillior:quod in grauioribus morbis luculentius apparet. Inuentum iam eſt affectus cuiuſque remedium,eiusq; deſignata quantitas,reſtat utēdi ratio,quæ cui parti,& qua forma, quoq; tempore & hora id adhibendum ſit,explicet.

Vtendi ratio. Cap. IX.

REMEDIORVM alia uacuant,alia duntaxat immutant uitioſumq; affectum depellunt. Remedia quę ſolum immutant,ſiue externa ſiue externa ſiue interiora ſint,affectæ parti quam proximè licet,adhibenda. Id autem partis affectæ ſitus oſtēdit & ſedes atque conſenſus. Nā ſi externa pars eſt, ei ipſi imponenda ſunt quæ immutent, uitioſumq; affectum remoueant:ea quippe non niſi con

tagione

tagione quìcquam efficiunt. Quum autem interior eſt affectus, eius ſedes indicat remedia ei parti extrinſecus imponenda, quæ illi proxima e directo reſpondet. Quocirca ex anatome compertum ſit oportet & notum, cui cutis regioni pars quæque interior ſubiecta ſubdita've eſt. Quo modo uerò intrò ſumenda rectè exhibeantur, demonſtrat partis conſenſus atque ſocietas, & uiæ in affectam partem ferẽtes atque directæ. Quum enim cognitum perceptumq; fuerit qua uia ad partem affectam facilior expeditiorq; tráſitus eſt, mox in promptu erit illac etiam intromittenda eſſe remedia. Sic cerebri affectus corrigunt & immutant auxilia, quæ capitis maximeq; ſyncipiti & coronali commiſſuræ foris adhibentur, & quæ indũtur in aures, quæque uel ſubſtantia uel ſuffitu per nares intrò ſubeunt: iis uerò quę eduntur bibuntur ue immutandi cerebri parua & admodum lenta uis ineſt. Pulmonum, laterum, thoracisq; interiori uitio ſuccurrunt, quæ foris pectori imponuntur, & quę uaporis ſpecie unà cum ſpiritu hauriuntur: & quæ ſenſim labendo & deglutiendo illabuntur in arteriam, minimè uerò quæ ore accepta in uẽtrem ſtatim deuorantur. Ventriculum, iecur, & lienem immutant & corrigunt, tum quæ admouentur, tum quæ ſumũtur conuenientia remedia. Inteſtinis ſuperioribus potio clyſtere utilior, inferioribus clyſter potione cõuenientior. Renibus & externa conueniunt, & intrò ſumpta, & ſubdita ut clyſter. Veſicæ atque utero externa, immiſſa, & aſſumpta. Vacuatio autem fiat per communes patentesq; uias, in quas natura commodè dirigit. Has uerò oſtendunt partis affectæ cõformatio atque conſenſus. Conformatio quidem, ut quæ illius ſit figura, quæ in ea aut circum eam ſpatia ſint, in quæ excrementa ſua deponit. Conſenſus,

ut

ut quas & ex quibus locis in ſe uias habeat pertinentes, quibus ſuperuacanea ſuſcipit,& quas aliò de ſe emittit,quibus illa depellit atque propulſat. Quum igitur uacuatio triplex habeatur,una abſolutè uocata,altera quæ reuulſio,tertia quæ deriuatio appellatur:ſimplex quidem & abſoluta uacuatio eorum eſt, quæ citra motum ullum aut exagitationem peccãt. Reuulſio eorum quæ ex quauis ſede in partem aliquam impetu feruntur & influunt. Deriuatio eorum quæ partem obſident,ipſi quodam modo iam impacta. Itaque uentriculum aut ſumma præcordia ſuis uitiis utiliter euacuat uomitio:inteſtina clyſter:uiſcera atque meſenterium purgatio:uenas maiores uenæ ſectio:habitum corporis euaporatio aut ſudorum eruptio. Ita igitur ſimplex fit euacuatio Reuulſio uerò ex humoris motu ſpectãda. Si enim conſtet ex qua parte in quam is incumbit, facilè ſit reuulſione eum in contrariam partem retrahere, eiusq; curſum inhibere. Sanguis uel quiuis humor cum ſanguine per uenas confertim in quamuis corporis partem ſupra claues poſitam irruens, reuelli debet,ſecta e regione cephalica cubiti uena. Influens autem e uenis maioribus in aliquam earum partiũ quæ inter claues & renes ſitæ ſunt,reuellitur ſecta e regione baſilica cubiti uena. Qui autem in eas partes decumbit,quæ inter renes & femora interiacent, ſiſtitur, ſiquidem plethoricum corpus eſt, primum ſectione interioris uenæ,deinde ſaphenæ, idq; e die recto ſedis affectæ. At ſi minimè plethoricum corpus eſt,una ſaphena aperta,ſatis reuellit. Aliorum humorum quocunque influentium, reuulſio etiam purgatione fit:præſertim ſi e iecore maioribusq; uenis, uel in totum corporis habitum, uel in caput, uel in pectoris ſedes, uel in renes & ueſicam, uel in

uterum

uterum aut crura procumbant. E iecore aut e liene cursus pręceps in aluum, uomitione reuellitur, quemadmodum & uomitio deiectione. Deriuationis porro & genera & loca multo plura existunt, quæ ut apertiora sint sigillatim accuratius persequar. Cerebri humores quicunque partem priorem habẽt, per nares errhinis sunt deriuandi, qui partem summam per commissuras, qui partem imam apophlegmatismis per palatum, qui latera plerunque per aures, qui posteriora eius uenæ sectione quę puppis appellatur. Oculorum epiphora & lachrymæ deriuantur per coronalem commissuram: eorundem externa uitia collyriis eluuntur, interiora uero quæ e cerebro per opticos neruos fluxerũt, per occipitium, vel cõmodius per id cauum quod pone radicem est infimæ auriculæ. Qui in auribus congesti sunt humores, per eas ipsas expurgantur: & qui circum fauces, vel sectis uenis quæ sub lingua extant, vt in angina, vel detergente & discutiente gargarismate. Pulmones, latera, interioraq; pectoris vitia, vna excreatio purgat: quanquam interdum suppuratio aut abscessus pleuritidis, aperto latere foras deriuatur. Ventriculi pars summa, vomitione: ima, deiectione leuanda. Iecoris pars gibba per vrinas, pars caua quemadmodum & mesenterium, & pancreas, & intestina, & lien totus, omnis denique intestinorum affectus per aluum expurgatur. Renes & vesica per vrinas: testes, spermaticaq; vasa p parastatas: & vterus per suã ipsius ceruicem. Quæcunque aliter & per alia loca fit deriuatio, nec naturæ motu, nec arte, sed humoris impetu fieri putetur. His quidem omnis exposita videtur remediorum adhibendorum ratio: nunc de eorundem formis.

Medicamenta qua forma, quò tempore conueniant. Cap. X.

VARIÆ multiplicesq; medicamentorum formæ omnes duabus continentur:liquida & ſolida. Vtra autem ſit utendum,oſtendunt affectus ſpecies,& partis affectæ natura atque ſitus. Pars affecta longius a remediis abſiſtens,aut ſolida atque denſa, liquidiorem medicamẽti formam expoſtulat:ut quę altius ac promptius penetret omniaq; iubeat. Pars uero propior aut rarior,ſolidis etiam iuuari poteſt. Medicamenta autem quæcunque intro ſumuntur ut uel emolliant, uel extenuent, uel detergant,uel diſſoluant digerantq;: & quæ foris admouentur, ut uel eadem præſtent,uel dilatent,uel relaxent,omnia quidem liquidiore forma efficaciora ſunt. Quæ uero uel repellunt,uel attrahunt,uel incraſſant,uel inferciunt,uel aſtringunt atque denſant,uel corroborant,ſiue intus ſiue foris adhibenda ſint, maiorem uim obtinent affectumq; promunt manifeſtiorem ſolida. Quæ medias quodam modo uires habent,ut pleraque ad detergentia aut emollientia,his media quoque forma,qualis unguentorum eſt & eclegmatum,aptari accommodariq; debet. Et hæc de remediorum forma,nunc de tempore.

In morbis curandis magni ſemper momenti eſt opportunitas. Affectus qui aliquantum protrahitur, uix niſi mutatis remediis ſaneſcit. Simplex affectus qui leuioribus præſidiis tempeſtiue non ceſſit, ualẽtioribus profligandus. Quum autem diuerſorum quadam remediorum ſerie curatio perficienda eſt, non niſi prioris effectu inducto,poſterius aggredimur. Non enim durum ſcirrhoſumq; tumorem di-

ſcutere

ſcutere conandum ,antequam is planè attenuatus ſit & emollitus. Neque eryſipelatis humorem digerere,priuſquã id omnino,deferbuerit . Fruſtra enim poſterius tentatur,relicto priore. Ad hæc verò,qualis morborum per ſua tempora,talis ſit & remediorum mutatio. Fluxionis initio aſtringentia quæ hãc repellant ſola ex vſu ſunt. In ſtatu quum fluxio planè conſiſtit digerentia:incremẽto verò vtraque permiſta. Aut ſi fortè congeſta materia digeri minimè poſſe videatur,eius ,dein ſuppuratio procuranda. Et in febribus cæteriſq; partium morbis, primum quidem initiò exuperantis materiæ portio vacuanda, reliqua dein naturæ imitatione præparanda, quũq; iam illius beneficio concocta,aliquò propellitur , illac etiam protinus arte vacuanda,ac prorſus extirpanda. Aut ſi fortè nullus vel certè languidus ſit naturæ motus, artis præſidium eius vices tempeſtiuè ſuppleat:tunc enim medicamento locus eſt . Opportunè gerit omnia qui morborum temporibus omniq; mutationi remedia accommodat. Naturam quippe adminiculantem habet qui progreſſum eius imitatur. Fœlix autem medicatio cui adiutrix natura ſuccurrit. Irrita verò quæ citra naturæ opem tentatur. Sed & victus ratio præſcribenda eſt ex morborum temporibus. Nam initiò tenuis quodam modo eſt habendus,incremento tenuior,in ſtatu tenuisſimus. Quum enim ſæuisſima ſymptomata vigent,& natura in morbi coctionem tota incumbit, aliò auertenda non eſt,neque plenioris cibi concoctione diſtrahenda. Et quo breuior futurus eſt morbus,hoc victus tenuior pro cuiuſque temporis conditione imperandus,quo verò longior , eo minus tenuis. Itaque ſine clauo & remis nauigat , naufragiũ tandem facturus,qui nulla temporum obſeruatione

medicinam facit. Iam uerò quum plerique morbi certis horis concitentur uehementius & exasperentur, neque vllius ferè sit eadem & perpetua æquabilitas, horarum quoque tum alendo tum medendo habenda est summa ratio. In accessionibus (inquit Hippocrates) cibo abstinere oportet: nam adhibere noxium. Quum enim per circuitus irritantur morbi, natura his obsistens noua cibi coctione auocanda non est. Sed & ipsa concoctione suscitatus calor morbum plerunque grauius exasperat, quum etiam secunda ualetudine non pauci dum cibus conficitur ingrauescant, aut non parum agitentur. Huc adde, in ipsa morbi maximeq́ febris excandescentia, tetro uapore corpus uniuersum perfundi, eoq́ recens sumptum cibum labefactari & maxima ex parte corrumpi. Quò fit ut neque in accessione, neque quum mox futura est, sed duntaxat quum eius est decessio seu inclinatio aut intermissio, cibus adhibendus sit. Medicamentorum autem extrinsecus admouendorum nulla stata hora, nisi quum uentriculum aut præcordia attingunt: hæc enim cibo præmitti debent. Quæcunque uerò intrò sumuntur, expleta concoctione exinanitoq́ uentriculo iuuant, nec antequam exciderint, cibus est offerendus, nisi quum fortè maligna qualitate prædita sunt. Hebetatur enim eorum uis & obruitur permistione cibi, neque longius potest syncerior ea prouehi, plerunque etiam permistum cibum corrumpit. At quum perniciosa qualitas medicamēto ut elleboro inest, ne eius contagione exinanitus uentriculus grauius offendatur, cibi reliquias inesse conducit, ut quæ illius uires non eximant, sed duntaxat exuperantem ferocitatem infrænent. Neque præterea quum morbi accessio fatigat, uacuatione ulla conuellendæ sunt uires.

Perutilis & accommodata eſt uacuationi hora quæ exacerbationem aliquantum præcedit. Tum enim cumulata materia exacui moueriq; incipiens, promptius euellitur. Cautio tamen etiam atque etiam adhibenda, ne uacuatione immodica diſſolutæ uires, ſuccedentis exacerbationis impetum ægrius perferant.

His ſummas medendi leges perſtrinxiſſe uideor, quibus unicuique cognito perceptoq; affectui, mox remedium eiusq; quantitas & utendi ratio præſcribatur. Quod autem ſummatim comprehenſum eſt, nunc particulatim diſcutiendum, & uno quoque remedij genere propoſito, excutiendum qua id quantitate, & qua ratio ac methodo, curando morbo adhibendum ſit: a uacuatione, quæ ferè omnium morborum communis eſt, inducto exordio.

LIBRI PRIMI THERAPEVTICES de methodo medendi, Finis.

DE VENAE SECTIONE.

LIBER SECVNDVS.

Quid euacuatio, quotq; ſint humorum vitia. Cap. I.

EDENDI methodo certis legibus ſtabilita, ſumma remediorũ genera, quæ vnicuique præter naturam ſimplici affectui ex aduerſo opponuntur, eorum quantitatem, vtendiq; rationem ſummatim attigimus. Nunc quo ſit artis cognitio vſusq; certior, particulatim in vnoquoque remedij genere accuratius verſandum, & explicandum quæ cuiuſque vis ſit, quæ congruens quantitas, & quæ vtendi ratio. Quoniam autem contenta dum præter naturam exiſtunt, quamplurimorum morborum interiores cauſæ fiunt, quas in primis ars ſummouere præcipit, illorum euacuatio, vt maximè generale remedium, cæteris iure præmittenda. Eſt quidem euacuatio eorum quæ præter naturam in corpore continẽtur expulſio. Continentur autem ſpiritus, humores, & excrementa. Excrementa ſunt fæx alui, & vrina, & quæ à partibus quibuſdam, vt a cerebro & a pulmonibus redduntur. Humores alij ſuperuacui, alij propriè ſucci nuncupantur. Superuacui qui a ſanguine vi naturæ ſecreti alendo corpori inutiles procul amandantur: vt pituita quæ in ventriculo & circum inteſtina hæret, bilis flaua quæ in propria cyſti, & melancholicus humor qui in liene eſt. Succi dicuntur qui in corporis ſubſtantiam conuerti ipſumq;

alere

alere ſolent: hoc genus ij ſunt ex quibus ſanguinis moles conſtituitur, & ij quos aliquando diximus ſecundarios appellari. Iam verò horum ſingula alias ſecundum naturam, alias præter naturam conſiſtunt. Secundum naturam quum decoram & conſentaneam tum qualitatem, tum quantitatem obtinent, conueniuntq; naturæ legibus & integram ſanitatem tuentur. Præter naturam quum vel qualitatis, vel quantitatis modum non tenent. Itaque quicquid horum a mediocritate & a iuſto naturæ modo manifeſtè deficit, quia morbi cauſa exiſtit, ſi emendari aliter non poteſt, protinus auferendum expellendumq; eſt. Hæc autem illius expulſio, eſt euacuatio. Vacuationis porrò differentiæ ex contentorum tum vitio tum ſitu comparandæ inſtituendæq; ſunt. Contentorum vitia ſunt plethora & cacochymia, quæ hoc modo accipienda ſunt. Venarum ſanguis nequaquam ſimplex eſt & vniuſmodi, ſed ex pituitæ, bilis vtriuſque, & puri ſanguinis permiſtione conflatus: atque hos etiam ſuccos ex omnium conſenſione vſuq; dicendi, ſanguinis appellatione deſignamus. In homine bene temperato & optimè ſano, minus eſt bilis flauæ quàm melancholiæ: minus huius quàm pituitæ, & pituitæ minus quàm ſanguinis puri. Iuſta illa & naturæ conueniens omniũ humorum proportio, conſentanea & naturalis eſt æquabilitas: atque is ſanguis optimus & benignus cẽſetur, qui ex quatuor ſuccorum naturalium æquabilitate conſtat. Non ſic quidem vt is parem habeat omnium portionem, ſed pro ratione quam dixi cuique idoneam. Sanguis autem quantitate peccat, quũ ſucci omnes in qualitatis mediocritate poſiti, ſupra iuſtam & naturæ congruentem menſuram accumulantur & increſcunt. Tum ſanè corporis vniuerſa

moles intumeſcit,& uenæ ſupra modum plenæ tenſionis ſenſum inuehunt,omniaq; mēba, præſertim ab exercitatione,exporrigi uidentur.Hæc iſta conſtitutio,tametſi bonis conferta eſt humoribus,& uires obtinet robuſtas, hoc tamen malum circungerit, quod ad immodicam peruenit redundantiam, quæ in grauia pericula præceps ferri ſolet. Siue autem in hac ſuccorum omnium æquabilis eſt redundantia, ſiue ſyncerioris ſanguinis ſumma ubertas & affluentia,quia purus ille ſanguis reliquos in permiſtione ſuccos magnopere uincit,non qualitatis,ſed quantitatis ſolius uitium ſubeſt,debet utraque plethoræ genere contineri.Atque hæc ſimplicis & abſolutè plenitudo cenſetur , quam etiam ad uaſa iam trito & apud omnes peruulgato nomine celebrant, quod amplam uaſorum capacitatem prorſus impleat,etiā ſi uires non premit.Alterum genus eſt plenitudinis quæ ad uires refertur,in qua tametſi uaſa non tument,nec copia diſtenduntur,plus tamen utilis ſanguinis & alimenti continent,quam a natura regi gubernariq; posſit.Mediocre alimentum ſæpenumero infirmiori naturæ moleſtum eſt & graue; quod licet per initia ſit purisſimum,diu tamen uix tale perſiſtit: ſed a noſtri caloris gubernatione deſtitutum, tempore dierumq; numero corrumpitur, fitq; morborum cauſa.Cacochymia eſt uitioſitas ſeu uitioſa humoris qualitas,qua is a iuſta mediocritate deſciſcit. Sub hac humorum pernicies atque corruptela corporis functionibus incommodat,eiusq; colluuie corpus ſordeſcit & labefactatur.Eſt autē ea bipartita una mitior,quū uel ſuperuacui humores immodicè accumulati ſunt,uel ſucci in ſanguine non illa iuſta naturaliq; proportione & concordia tenentur. Altera deterior quum uel ſuperuacui humores, uel ſucci

tum

tum primi, tum ſecundarij a naturali & conuenienti ſua temperatione in uitiũ prolapſi ſunt, quod aut ſubſtantiæ aut temperiei corruptio quædam eſt. Horum vtrunque rurſum aut cum putredine, aut citra putredinem obtingit. Latius uerò patebit cacochymiæ appellatio, ſi excrementorum quoque uitia comprehendat.

Contentorum porrò uitia quibus ſedibus inſint & ubi poſita, noſſe quidem maximè oportet antequam uacuentur. Plenitudo quæ Græcis eſt plethora potiſſimũ in uenis atque in corporis habitu conſedit: at cacochymia in omne corpus diſpergi diffundiq; ſolet. Quò ſit autem uacuandi ratio cõſpectior, corpus vniuerſum in tres publicas regiones diſtribui partiriq; debet, quæ proprijs limitibus & terminis circumſcriptæ tum varia ſuperuacuorum receptacula, tum vias expurgandi varias ſortitæ ſunt. Vna vereq; prima e gula in mediam iecoris partem dirigitur, in qua ventriculus, venæ meſaraicæ quæcunque ad portas concedunt, caua iecoris, lien & his interiectum pancreas includuntur. Altera e medio iocinere in tenues partium ſingularum venas excurrit, comprehendens iocinoris conuexa, omnemq; venam cauam, atque illi comitem arteriam maiorem, & quicquid earum incidit inter axillas & inguina. Tertia regio muſculos complectitur, membranas & oſſa, omnem denique corporis molem, quæ ab ipſo ingreſſu arteriarum venarumq; minorum, in partes ſingulas & in ſummam extimamq; cutem profertur. Magna profectò iſtarum regionum varietas, quũ proprijs finibus ita circũſcriptę ſint, vt inter eas cõmunionis minimum intercedat. At multo maxima ex propriis cuiuſque viribus: quum ſint aliis aliæ coctiones, excrementa alia, & viæ expurgandi a-

liæ:ex quorum animaduerſione omnis ferè meden di ratio ducta deriuataq; eſt.Præter communes ac publicas corporis regiones,extant haud paucæ arctiores,excrementis etiam ſubiectæ,quæ nec latè dimanant,nec in vniuerſum corpus influunt. Hoc genus ſunt cerebrum,pulmones, renes & vterus.

Euacuationum genera & differentiæ. Cap. II.

HINC rectè vacuationis differentiæ duæ ſtatuuntur,vna vniuerſalis,particularis altera. Vniuerſalis eſt quæ communiter ab vniuerſo corpore materiam ſubtrahit.Huiuſmodi ſunt ſudor vel perſpiratio,ſanguinis profuſio, vomitio & alui ſubductio.Harum ſiquidem quæcunque primum obtigerit,quanquam plurimum ac validè regionem vnā, cæteras tamen etiamnum conſequutione quadam licet parcius exinanit.Vomitio primum quidem ac maximè ventriculum,deinde ſi perſiſtit viſcera venasq; maiores,poſtremò corporis habitum. Alui deiectio primum & abundè inteſtina,uentriculum,viſcera,primasq; venas,deinde uenas maiores,poſtremò minores habitumq; corporis. Sanguinis profuſio primum venas exhaurit & arterias illis anaſtomoſi coniūctas:exin corporis molem ipſaq; uiſcera, ad primas uſque uenas progreſſa.Quæ per cutem fit diſſipatio, proximè quidem e corporis habitu diſſoluit,ſecundò e uenis arterijsq; grandioribus,ad poſtremum e uiſceribus & ex intima corporis regione. Particularis autem euacuatio partem duntaxat aliquampiam excrementorum onere preſſam leuat. Quo in genere eſt cerebri per palatum & nares expurgatio,excreatio quæ pulmonum & pectoris uitia extusſit,arenularum aut puris e renibus emictio,ſan

guinis ab utero aut hæmorrhoidibus profuſio: hæc enim podicem, illa uterum in primis, utraque uenã cauam expedit: quum aluus balano uel clyſtere mouetur, aut ex quouis loco per cutem ſit eruptio, particularis quoque uacuatio exiſtit. Vnumquodque porrò uacuandi genus alias ſponte, alias arte ſit. Sponte quum citra ullam medicationem quippiam e corpore effunditur. Id fit interdum natura duce, quæ dum integrè ualet nobisq; rectè moderatur, quicquid uitioſe ſe habet aut ſuperfluit, id omne corpore excludit, eſtq; tum naturalis & opportuna euacuatio. Fit & interdum præter naturam, quum imbecillior facultas, humores corporis regere atque cohibere nequit, eosq; prorſum difluere ſinit: aut licet robuſtior ualidiorq; ſit, interdum tamen humoris copia uel acrimonia tantopere laceſſitur, ut hunc e uaſis receptaculisq; ſuis proprio impetu foras exilire ſinat. Vtraque ſymptomatica, irrita, præter naturam, nulloq; uſui eſt euacuatio, quod benignus atque ſalutaris humor pariter cum pernicioſo promiſcuè, nullo delectu, nullisq; legibus prorumpat. Artificioſam euacuationem perhibemus, quæ externi ſubſidij ope ſuſcitatur. Ea rurſum bipartitò ſcinditur. Vna legitima exiſtit, quæ quod vel qualitate uel quantitate negotium faceſſit, dũtaxat exterminat. Altera huic aduerſatur extraordinaria, qua utilis & qui in nullo uitio eſt humor exigitur: hæc medentium culpa uel inſcitia decernitur, qui neque quod iuſtum neque quod idoneum eſt perſpectum habet.

Euacuationem natura non externa ope, ſed ſuis duntaxat uiribus maximeq; expultrice complet: medicus uerò uariis ſubſidiorum generibus, quæ in ea comparat & accommodat. Profundendi ſanguinis gratia uenam aperit aut ſcalpello, aut hirũdine, aut

medi-

medicamentis quæ ora venarum reſerent. Purgationem molitur medicamentis, quæ noxios humores e corpore eliciunt, ac dein eos foras vel vomitione vel deiectione pellunt. Per ſpirationem vero atque ſudores, exercitatione, frictione, motu omni, æſtu, balneis, præſertim nitroſis, ſulphureis aut bituminoſis, & ex accidenti inedia. Per hanc enim dum nihil offertur alimenti, inſitus calor humoris plurimum populatur atque diſſipat. Multa inſuper attenuantia medicamenta, tum foris adhibita, tum intro ſumpta, corpus per halitum, perque ſudores digerunt. In partium quoque vacuationibus, cerebrum per nares expurgant errhina medicamenta, & per palatum apophlegmatiſmi: pectus & pulmones expediunt, quæ bechica nuncupantur: renes & veſicam diuretica: uterum hyſterica: aluum reſoluunt balani & clyſteres. Ex vnaquaque demum particula eruptionem mouent, adhibita digerentia, ſuppuratoria, amyctica, cauſtica: item hirudines, cornua, cucurbitulæ, ſcarificatio, & ferrum candens. Hæc igitur præſidia & tanquam inſtrumenta medici ad omnes omnium generum omniumque partium vacuationes, ſibi compararunt. Singulorum autem remediorum quæ hic generatim percenſui, tractationem iam iamque diligentius exequamur, a uenæ ſectione exorſi.

Quid & unde vena ſecta uacuet. Cap. III.

QVVM quatuor ex ſuccis ſanguis totus conſtet & cohæreat, iisque tenui ſero perſuſis, omnes quidem caloris & concoctionis quæ in iecore perficitur efficientia, ita accurate exquiſiteque permiſti ſunt, ut nullus ne minimum quidem a cæteris

diſiun-

diſiunctus compareat. Inciſa vena idq; patente ſatis foramine, continendi facultas nequit obliquis fibris tam arctè ſanguinem continere ac inhibere, quin is aperta via excidat defluatq;. Imò ſi fortè conetur auidius complecti atque ſupprimere, contractis venis hunc vberius e uulnere profundet. Emanat autem, non quemadmodum in purgatione, ſeorſum hic ille'ue humor, ſed ſanguis uniuerſus, qualem in uenis haberi commemorauimus. Atque tametſi moderatus aut etiam paucus ſit, motu tamen impetuq; ſuo prorumpit, nihil aut minimum protrudente natura. Neque per morbos in quibus uitioſa eſt humorum conſtitutio, natura poteſt ſic opus moderari, ut aperta uena id ſolum quod uel redundat, uel uitio contaminatum eſt effundat. In criſi (fatear) nonnunquam infeſtum humorem concoctione præparatum ab alijs ſegregat, ac tandem per uias idoneas excludit: at nihilominus ſi tum uenam incidere contingat, per eam minimè poſſit tantulo tempore uitiatum humorem ſecernere atque exigere. Quod Auicennas ait phlebotomiam bonum ſanguinem rapere, malũ uerò intus relinquere, quodq; metuit ne uena ſecta æger uel ad bilioſorum efferueſcentiam, uel ad pituitoſorum cruditatem perducatur: ſi de permiſtis uenarum humoribus id protulit, falſiſſimum & inconſiderantiæ pleniſſimum eſt. Neque enim ſerum prius quã bilis, neque hæc prius quam pituita uel melancholia, neque inutilis & deprauatus humor antequam integer & familiaris elabitur. Hoc & quotidianus rerum euentus dilucidè commonſtrat. Dum enim ſanguis effluit, ſimplex quidem & uniuſmodi apparet. Exceptus deinde proprio diſperdito calore mox totus concreſcit, eiusq; partes omnes in ſuam quæque regionem

Notta contra Auicennam

conten-

contendunt. Serum per summa innatat, urinę haud absimile: bilis tenuis & florida concreti sanguinis pars fit suprema, melancholia subsidet, sanguis rubentior & pituita pallidior media tenent. Constans si igitur præcisa uena omnes qui in uenis conditi sunt humores æquabiliter uacuari. At uero unde & quibus ex locis euacuatio fiat, quęrendum. Quum profluens liquidusq; sit sanguis, quisquis secto loco uicinior assistit, primus quidem exilit, deinde qui illi iunctus continuatusq; est, deinceps uero totus non modo e uenis & arteriis, uerumetiam e uisceribus & ex habitu corporis emanat. Est enim admirabilis q̄dam continuatio seriesq; uenarum, per quam sanguis sic totus transfunditur, ut patente uia uniuersus plerunque cum anima excedat. Fit autem sanguinis per uenas & arterias transmissio, dum toto corpore analogia quædam sit & æquabilitas: nam inanitæ & indigentes partes fibris oblongis trahunt e plenioribus, & pleniores illis subsidio ueniũt, copiaq; grauatæ in uacuas illas onus suum deponunt. Adde quod fusus & liquidus humor sponte sua decliuiores inanesq; regiones consequitur, in easq; procumbit. Itaque uenæ sectio quæcunque uenas depleuerit uniuersum corpus euacuat. Hinc duplici illa nomine uniuersalis censetur, & quod omnes humores ex quibus sanguis constituitur, & quod ex uniuerso corpore detrahit. At certe non æquabiliter: quum enim partes ordine quodam constitutæ sint, prius ac magis e propinquis quam e distantibus. quumq; aliæ uenæ in alias propagentur partes, celerius atque ualidius ab iis quæ e directo, quam quæ ex transuerso positæ sunt, hauriet. Hæc rerum nominumq; explanatio præmittenda uidebatur uacuandi præceptis, quæ deinceps traditurus sum.

Quæ

Quæ humorum uitia phlebotomia uacuet e uenis, Cap. IIII.

HVMORVM qui aut peccant in uenis, aut ex his affatim defluunt proprium accommodatumq́ remediũ eſt venæ ſectio. Illos quippe euacuat, hos reuellendo ſiſtit. In primis autem de euacuatione, mox de reuulſione præcipiam. Humorum qui in uenis conduntur uitium, aut plethora, aut cacochymia eſt. Plethoræ exuperantisq́ ſanguinis unicum ac proprium remedium eſt uenæ ſectio. Quum'q́ ſit plethora duplex, una pura ex optimorum ſuccorum pari quodammodo portione conſtans, altera impura cacochymiæ particeps, quæ uitioſorum eſt humorum in uenis redundantia, utrique ſecta uena ſuccurrit. Quũ igitur muſculi ſolidi atque diſtenti, nec non uenæ amplæ atque turgentes periculum minãtur, protinus ſectione eſt opus. Hæc enim dolores ex tenſione placat, corpus graui pondere leuatum erigit, & quaſi recreatum alacrius expeditius'q́ reddit ad omnis generis functiones: quinetiam inſito calore liberalius uentilato, reſeratis'q́ arctioribus uiis & ſpiraculis, morbos arcet, quorum diſcrimen impendebat. Diſcrimen autem eſt uel ne diſtenta uaſa dehiſcant aut diſrumpantur, vnde partium inflammationes obtingunt, & hæmorrhagiæ: vel ne oborta vniuerſalis obſtructio inſitum calorem reſtinguat, ſtranguletq́ vires alioqui validas, vnde ardentisſima febris aut repentina mors irruit. His verò malis neque purgatio, neque exercitatio, neque inedia tuto ac repente quemquam prohibere poteſt. Plethora pura ſanguine tutisſime demitur. Impura vero non æque tuto, quo tamẽ ea ſimplici propinquior, magisq́

magisq; affinis fuerit, hoc ſanguis abundantius mittendus: parcius verò atque reſtrictius quo fuerit impurior. In iis igitur qui prauam conſtitutionem ſortiti, venas ſupra modum referſerunt, aut qui licet proba eſſent conſtitutione, vitioſis tamen ſe cibis impleuerunt, eouſque ſolum eximendus ſanguis eſt, dum plenitudine pericula vitentur. Nam reliquæ impuritati purgatio dein accommodatur. Calida autem bilioſaq; plenitudo omnium impurarum tutiſſimè vena ſecta tollitur: vt quæ non eam modò minuit, vruemetiam refrigerat. Melancholica plenitudo parcius id auxilij genus tolerat: non enim eouſque calida exiſtit vt refrigerationem poſtulet. Pituitoſa omnium certè minimè: quum enim impenſe frigida ſit ſanguinis miſſionem auerſatur, quæ magis cruditatem refrigerans ita conduplicat, uix ut unquam concoqui emendariq; poſſit. Sed & huic fere comes uirium imbecillitas largam uacuationem minimè tolerat. Quocirca decernenda non eſt, niſi uenæ ſupra modum confertæ grauæ periculum minentur: quumq; neceſſitas expoſcet non id ſemel & uniuerſe, ſed ſenſim ac partite tentandum, ea ratione quam poſthac explicabimus. In omni igitur impura plenitudine a ſecta uena auſpicanda eſt uacuatio, ſine qua uix tutò purgatio decernatur. Etenim medicamentum quod præſertim ualidius ſit, tum calore tum trahendi facultate humores exagitans perturbansq; plethoricum corpus, in grauius id diſcrimen adducit. In uniuerſum autem plenis turgentibusq; uenis, ſi non proſit, obeſſe tamen non poteſt moderata ſanguinis miſſio. Iam uerò altera plenitudo quæ ad uires refertur (hæc autem ſignis non facilè agnoſci poteſt) licet neque uaſa diducere, neque diſrumpere, neque ingenitum calorem obruere poſſit,

ſit,quoniam tamen imbecillas uires premit, ne qua fortaſſe putredo aut humorum corruptela ſuccedat, uenæ ſectione minuì poteſt,quæ tantum relinquat, quantum natura facilè gubernet. Sed & ea quoque quoniam nullius periculi præſentis metu urget, aut victu parciore,aut inedia utiliter ſubtrahitur. De ſanguinis humorumq́ corruptione aut putredine quæ in uenis citra plenitudinem conſiſtit, & quæ nuncupatur cacochymia,quam etiam nonnulli appellant plenitudinem ad uires,maior dubitandi occaſio exiſtit,num etiam poſſit commodè uena ſecta demi.Simplicem uenarum cacochymiam ſecta uena minuere tutum eſt ac utile,copiæ tamen ac uirium ratione ſuſcepta. Licet enim dum in hac uena ſecatur,omnes humores æqualiter prodeant, & uena eademq́ ac antè reſtet humorum proportio: quoniam tamen detracta oneris portione quo natura premebatur,uires nihilo imbecilliores, ſed alacriores plerunque euadunt, quod reliquum eſt facilius ferunt,minoreq́ negotio domant atque conficiunt. Ita ſanè per continuas febres quum humorum ſumma etiamnum cruditas & putredo in uenis eſt, plerunque miſſo ſanguine urinæ quæ rubræ, craſſæ, ac turbidæ fuerant,mox puriores apparent,concoctioniſq́ notas exhibent.Ita quidem ex artis principijs iſthæc præcepta duci uidentur atque ſtabiliri, ut in ſecanda uena perinde ac in diiudicandis litibus, facti quam iuris quæſtio ſæpe fit obſcurior. Exercitari igitur unumquēque in his ſignis oportet, quę tum plenitudinem,tū uniuſcuiusque humoris exuperantiā ſitumq́ demonſtrant.Neque imperitorum more ſi uel nares ſtillant ſanguine,uel vrinæ rubicundę ſe ſe offerunt,protinus imperanda uenæ ſectio.Etenim facilè ſanguis prorumpit,non ex plenitudine ſolum,

quodq́

quodq; eam vacuationem moliatur natura, ſed aliis compluribus ex cauſis. Quibus enim exeſa ſunt uenarum oſcula: quibus etiã uiſcera, pręſertumq; iecur imbecillum vel ſcirrohoſum euaſit, iis ſæpe ſanguis fluit e naribus, haud ſecus atque hydropicis. Quinetiam vrina rubeſcit cruentaq; redditur in attritu calculi renum. Flaueſcit ex ictero ſimplici, ex ſcirrho hepatis, atque etiam ex aſcite. Nemo tamen per hos affectus rectè venam ſecuerit. Itaque ex iis ſolum notis quæ vniuſcuiuſque humoris exuperantiam denunciant, venæ ſectio tutò decerni poteſt. Hæc una omnium humorum qui in uenis maioribus conditi ſunt vitio expeditè ſuccurrit: eoq; liberat ſi illinc nõ autem e malè affectis viſceribus originem habet: tum enim (vt aliquando plenius exequemur) præſtantior accommodatiorq; eſt purgatio. Ex his igitur conſtare poteſt quæ humorum vitia vena ſecta vacuet. Nunc vt e venis prorumpentes humores reuellendo ſiſtat, exponendum.

Reuulſio atque deriuatio vt per venæ ſectionem. Cap. V.

VNVM prorumpentis ſanguinis remedium eſt reuulſio: idq; ſiue foras vt e naribus aut ex vtero, ſiue in partem aliquam abſceſſum facturus illabitur. Eſt autem reuulſio illabentis humoris in contrarium tractus. Hoc quippe nihil celerius fluxionis impetus cohibere poteſt. Contraria mathematicis ſunt quæ vnius & eiuſdem rectæ lineæ extrema tenent, ad quæ qui fiunt motus contrarii dicuntur. Medicis verò contraria quæ in eiuſdem venæ recto proceſſu, per quem humorum curſus eſt, quam longiſſime diſtant. Aperta porrò vena primum quidem pars

vulneri

per quem humorum curſus eſt, quam longisſimè diſtant. Aperta porrò vena primum quidem pars vulneri propinqua exinanitur, hæc dein e longinquis ſanguinem prolicit. Quumq́ id rectarum fibrarum ope compleat (illas ſiquidem trahendo vt tranſuerſas expellendo natura deſtinauit) plus ſanguinis & expeditius ab iјs partibus, in quas fibræ diriguntur, quam a cæteris eripiet. Imò etiam ſi nihil venæ trahant, humores tamen ſponte recto fibrarum curſu defluent. Quicunque in dextris ſunt, dextra conſectantur: qui in ſiniſtris, ſiniſtra: Laudāturq́ humorum curſus quicunque in directum feruntur: qui verò obliquè in tranſuerſum, vitio dantur, tanquam violatæ naturæ & perturbationis indices. Nomina quidem contraria ſunt, antè ponè, ad dextram ad læuam, ſurſum deorſum, intrò foras. Cæterum in humorum reuulſione, ne illa quidē contraria ſunt, niſi & in fibrarum venarumq́ recto curſu collocentur. Pleuritidi dextræ nequaquam contrarium eſt latus ſiniſtrum: at inflammato cruri dextro contrarium eſt ſiniſtrum. Hic enim communis & directa venarum ſocietas, per quam ſiniſtrum crus inciſum euocat e dextro: at e dextro latere nulla vena rectis fibris in ſiniſtrum concedit. Proinde huius ſecta vena, dextram pleuritidem non adimit, ſed noxium humorem vel in inflammata parte linquit, vel puro ſanguini permiſcet, vel (quod frequentisſimè accidit) ſiniſtram pleuritidem inuehit. Quum itaque omne eò ſpectet conſilium, vt a loco phlegmone occupato plus ſanguinis ac celerius quam a cæteris partibus hauriatur, vena præcidetur, quæ ſit in directo ſitu partis affectæ. Sic enim & naturam cum ratione, & Hippocratem ſummum virum imitabimur, qui in pleuritide interiorem brachij venam ſe-

care iubet, ab eo latere quod dolore ſit affectum. Neque vero ſolum in dextra pleuritide, verumetiam in iecoris inflammatione (cui tamen venæ omnes ſocietate iunguntur) interiorem dextri cubiti tundit: qua non comparente, mediam ſecat: ſi nec ea ſe profert, ad humeralem confugere mauult, quam ad interiorem ſiniſtri brachij, tantam ſcilicet vim his attribuens, quæ ſunt in directo ſitu. Itaque reuulſio e directo euidens ſubſidium celeriter adfert, e tranſuerſo nullum. Vena porro ampla copioſe, vicina valide atque celeriter trahit. Quum igitur magna vehemensq; fiet inflammatio ex humore ſcilicet maligno cuius fluxio ſit præceps, & locus in quem procumbit nobilis eximii've ſenſus, ampla vena finitimo loco ſecanda, vt quæ plus, celerius atque potentius ab affecta ſede vacuet. Sin vero affectus mitior eſt, anguſta vena eligenda, eaq; diſtantiore loco, vt minus, tardius & ignauius euacuet. Eiuſmodi reuulſio omnis præterquam quod fluxionem ſiſtit, ab affecta quoque parte prius putrem & inquinatum ſanguinẽ, quam ex reliquo corpore benignũ atque ſyncerũ detrahit. Neque tũ metus vlli ſit nouæ fluxionis proritandæ. Quũ enim pars laborãs magis quã cæteræ exinanita fuerit, ſi ad penuriã vſque detractũ ſit, vix denuo alia humorũ fluxione conflictabitur, niſi forte nouo peccetur viuendi errore. Diſtantes enim indigẽtia auidæ, propriũ ſanguinẽ elabi non ſinent: nec pars affecta (niſi dolor aut calor reſtet vehemens) ab illis quicquã eripiet, vt quę ſit imbecilla, nec multo egẽs alimẽto. Male igitur Arabũ dogmate cenſetur, præciſã in pleuritide eiuſdẽ lateris venã fluxionis impetum augere, ac proinde quum ingens eſt plenitudo, ne fluxio geminetur, copiã primũ vel ex inferiore pedis vena ſubtrahendam: deinde ex

ad-

aduerſi cubiti interiore reuellendũ, proſtremò reliquias ex eodem latere deriuandas. Quid hoc quæſo conſilij & prudentiæ, ægrum toties torquere, quem ſemel poſsis malo redimere? Profuſus ad indigentiam ex laborante latere ſanguis, copiam e fonte pleniſsimo haurit, ſimulq; phlegmone obſeſſam partẽ releuat, nullum metum afferens nouæ fluxionis. At ex aliis venis quæ e directo non ſunt, vnam copiam imminuit, nequicquam tamẽ deprauati elicit, neque oppreſſæ parti leuamẽto eſt: aut certè putris humor e parte motus, puro venarum ſanguini permiſcetur, redditurq; malum quod corrigendum fuerat priſtino deterius. Quum autem e directo ſecatur, vacuat, reuellit atque deriuat. Vt fluxio lenta atque diuturna tutius e diſtantisſimis reuellitur, ita & quæ futura eſt arcetur: ſic enim in tractũ nouæ viæ longiorem conuerſa, ſenſim a priſtino citra virium offenſionem deſciſcit. Deriuatio eſt humoris illapſi tractus in vicinum latus. Fit autem aperta ea vena quæ in affectam partẽ inſeritur. Per quam ea modò alimentum capesſit, modò noxium humorem influentem excipit. Quocirca quũ iniecto ſcalpello ea vena præciditur, pars multitudine defeſſa illac onus ſuũ abiicit. Opportunè autem deriuatio adminiſtrabitur, quũ reuulſione præmiſſa fluxionis impetus & ardor iã reſedit, neque denuò recẽtis & inopinati ſuſpicio eſt: ſimulq; humor adhuc liquidus eſt in parte, e qua remeare potis eſt. Si uerò uſque adeo infarctũ eſſe parti cõiectura eſt, ut omni fluẽdi remeãdiq; habilitate ſit orbatus (ꝙ in diuturnis inueteratisq; inflãmationibus frequẽs eſt, in quibus ſcirrhoſę quędam reliquiæ inhærent) nulla vtique deriuatio venæ ſectione, ſed fomentis & emplaſtris mollientibus digerentibusq; tentanda. Quibus etiã ſi ne humor diſſol

uì dìſſipariq́; poteſt, neque locus eſt inſignis, neque dolor vehementer vrget, pars affecta incidetur ac diducetur, maximè verò ſi humor pernicie atque contagione vicinas ſedes inquinauit. Id quanquam deriuatio propriè vereq́; dici nõ poteſt, illi tamen quaſi vicaria ſuccedit. Hactenus de venæ ſectione generatim traditum ſit, quæ interiorem morborũ cauſam in vaſis conditam euacuat, vel effluentem reuellit: deinceps enumerandi affectus ſinguli quibus illa debeat accommodari.

Singulorum morborum, quibus vel præſentibus vel futuris ſecta vena ſuccurrit, enumeratio.

Cap. VI.

MORBOS quos vel ſanguinis vbertas, vel eruptio progenuit, præſentes quidẽ ſanat venæ ſectio, impendentes arcet. Eius generis maximè ſunt, ſynochus febris, tum ea quæ citra putredinem ex ſanguine efferueſcente, tum quæ exputreſcente eo accenditur, omniſq́; continua, cuius putredo in vaſis maioribus condita eſt. In partium autem affectibus numerantur, phrenitis, ophtalmia, parotis, angina, pleuritis, peripneumonia, hepatis, ſplenis, nephritis, vteri, pudendorum, inguinum, alarum, brachiorum, crurum, articulorum, omnium denique tum interiorum tum externarum partium inflammationes, dictæ Græcis phlegmonæ. Fiunt enim dũ aperta, rupta, vel exeſa vena, dilapſus ſanguis in partem abſcedit, abundantiorq́; congeſtus tumorem parit. His proximè accedunt ſputum ſanguinis incipiẽſq́; tabes, ſanguinis vomitio, & quæ e naribus, ex vtero vel ex hæmorrhoide plenior fit eruptio. Horum initio vena oppoſito loco tuſa fluxionis impetum ſiſtit,

ſtit, reuulſionisq; vi nonnihil ex affecta parte reuocat. Ea igitur legitimum ac proprium his remediũ eſt, qui ex boni ſanguinis plenitudine ortus ſui primordia acceperunt. Qui vero ex impura plenitudine emerſerunt, quia his plurimum cognati ſunt, vena quoque ſecta curari deſiderant, quod eorum materia, etiam ſi impura ſit, in vaſis tamen condita eſt, vel ab his emanat. Deinde carbunculus, furunculus ſcabies humidior, omnisq; rubor per corporis ſumma efflorescens, & quicunque ad iſtorum naturam conditionẽq; accedunt. His ergo præſentibus venæ ſectione medemur. Sic igitur cauſus, omnisq; continua febris curanda, cuius putredo in vaſis maioribus coercetur. Intermittens vero quæ pura ſit, ſiue tertianarum, ſiue quartanarum aut quotidianarũ genere continetur, quod eius proxima materia propriusq; fomes non in vaſis ſit maioribus, neque ex his prorumpat, venæ ſectione haudquaquam rectè curatur. At nihilominus in his interdum ſanguis conuenienter mittitur, quum aut venæ immoderata copia turgeſcunt, phlethoræq; pericula impendent, aut incaleſcentis ſanguinis ſymptoma quoddam acrius vrget: vt pulſans capitis dolor, corporis iactatio, æſtus pene ſuffocans: quanquam & hæc plerunque obrepunt ex bile circum præcordia efferueſcente. At ne ſic quidem venæ ſectio aut febrem aut cauſam eius tollit, ſed duntaxat ſymptomatum tum præſentium, tum impendentium ſæuitiam compeſcit. Ex partium quoque affectibus, capitis & aurium pulſans dolor, lethargus, vertigo, apoplexia quædam, & epilepſia, acris mordaxq; fluxio, cordis quædam palpitatio. Quinetiam impendentibus illis conſuetis, aut anniuerſarijs, quum iam plenitudo cauſaq; ſubeſſe deprehenditur, anteuertendum occur-

In febr. intermit. quado secada seu vena

rendumq́ eſt ſectione venæ, quandoquidem præſentium atque futurorũ vna communisq́ eſt ratio medendi:& quæcunque morbis præſentibus recte' peraguntur, eadem ſunt aut incipientibus aut imminẽtibus illis præmittenda. Sed & citra plenitudinem, atque etiam in penuria interdum vena inciditur, quũ euidentes cauſæ vt contuſio, dolor, uel ardor fluxionem proritant, quæ partis alicuius phlegmonem minatur: quod etiam non præſentis, ſed incipientis aut imminẽtis morbi magnitudine atque metu fit. Hoc loco dubitatio exiſtit non parum controuerſa, utri magis ex uſu ſit uenæ ſectio, præſenti'ne morbo an imminenti. Quæ ſic tamen explicari poteſt. Quum maxima & præceps eſt plenitudo, necdum morbus ullus genitus eſt, nullo uirium diſpendio ſanguis abunde' educi poteſt, ut qui copia & pondere naturę grauis erat: protinus enim laborans diſcrimen effugit morbi imminentis, ſecurisq́ redditur. Quum uero' morbus iam eſt genitus, uires præſentia eius attenuatæ, uix queunt citra detrimentum iuſtam ſanguinis effuſionem ſuſtinere. Hinc Hippocrates ex more inſilientes uel imminentes morbos iubet anteuertere ſanguinis miſsione, non illorum incurſum appulſumq́ expectare. Hac ratione in ephemera ex obſtructione, in ſynocho ſimplici, ſanguis copioſe trahitur antequam materia putreſcat. Quocirca tutius imminente quam præſente morbo ſanguis profunditur: ac utilius eſt futurum proſpicere atque præcauere, quam prorogare ut inſilientem defixumq́ profligemus. Nam ægrius eiicitur quam non admittitur hoſpes. Cęterum quum morbus iam grauiter hominem exercet, maiore neceſsitate remedium expoſtulat, quam quũ nondum inuaſit. Quocirca genito quam impendenti morbo, neceſſaria magis eſt uenę

ſectio, quod geniti ſæuitia, maiore nos necesſitate impellit & urget, quam futuri metus. Itaque præſenti necesſitas, imminenti utilitas ac ſecuritas ineſt.

Quæ uena in quouis effectu ſecanda. Cap. VII.

PLENITVDO cui nullius partis affectio aſſiſtit, qualibet ex uena citra delectum detrahitur, commodisſime tamen uſuq́ maximo ex interiore cubiti dextri, quæ a caua plurimum & a iecore ualidisſime prolicit. Plenitudo biliosa, ex dextri quoque melancholica ex ſiniſtri cubiti interiore uena: ita enim efflagitat lienis ſitus. Quæ uero ex crudorum colluuie ſuborta fuerit, ex utrocunque cubito peræque demi poteſt. Eadem prorſus lex & in febrium curatione obſeruanda. Quapropter ſynochus tũ ſimplex tum putrida, uenam interiorem cubiti dextri præcidi poſtulat. perinde ut febris ardens, & peſtilens ſimplex, itemq́ tertiana & quotidiana continua. Quartana uero quæ continenter affligit, interiorem poſcit ſiniſtri brachij. Eadem propemodum ratione in puris intermittentibus ſecanda uena deligetur, ſi quando aut plethora aut ſymptomatũ ſæuitia hanc aperire poſtulet. Ex partibus quæ ſupra claniculas ſunt, perſpicue reuellit & uacuat inciſa uena humeraria, celerius ualidiusq́ in cubito tardius uero & ſegnius in eo manus ramo, qui inter pollicem & indicem excurrit. Ex his uero quæ inter claniculas & renes poſitæ ſunt, reuellit ſecta interior, celerius & maiore ui in cubito, tardius uero & ſegnius in manus ramo, qui inter annularem & minimũ digitũ porrigitur. Ex utriuſque reuellit uena media, ſiquidẽ ex communibus illa humerariæ & interioris ramis

coagmentata conflataꝗ eſt. Nam plerunque aut latet altius inuoluta, aut alterius duntaxat ſoboles eſt. Subter renes in quacunque parte inhæreſcet affectus, ſecta poplitis vena, maiore tum impetu tum celeritate reuellitur, lentius verò & infirmius ſecta in malleolo ſaphena. Renes ancipites ſunt, medii inter ſuperiora inferioraꝗ interiecti. Sitũ definio non ex partis ordine, ſed ex ortu & productione venæ, quæ in partem emittitur. Itaque phlegmone quæ rectos abdomini muſculos ſupra vmbilicum inuaſerit, retrahetur aperta inferiore vena. Quæ verò colum inteſtinum prehenderit, quamuis ſubter renes ſit, reuelletur ſecta interiore cubiti: ita enim venarũ origines deriuationesꝗ commonſtrant. Hinc ſingulas vniuſcuiuſque partis affectiones perſequamur. Capitis ex plenitudine affectus tum interiores tum externos, ſiue etiam nunc initium faciant, ſiue magnitudinem ſummam impleuerint, reuellit ſecta cubiti humeraria: dextros quidem dextra, ſiniſtros ſiniſtra. At ſi ſegnius & ignauius id agendum erit, vti quum anteuertere ac futuros præcauere conſilium eſt, ſecabitur quæ directo inter pollicem indicemꝗ manus contendit, niſi fortaſſe aliunde quam ex humeraria ducat originem. Eos porrò deriuant ſcapularum atque humerorum ſcarificatus, iniectæꝗ cucurbitulæ, & ſanguis profuſus e naribus, quemadmodum etiam phrenitidas, deliria, & apoplexias. Vertigines uerò quæ capitis uitio enatæ ſunt, deriuantur præciſis quæ ponè aures ſunt arteriis: perinde atque inueterati capitis dolores calidi ſpiritusꝗ pleni. Qui dolores priora capitis obſederunt, deriuantur aperta frontis uena: qui uerò occiput & poſteriora tenent, cucurbitulis ceruici humerisꝗ adhibitis, aut inciſa uena puppis. Oculorum inflammationes & acres

lachry-

lachrymæ, primum ſecta eiuſdem lateris humeraria, deinde humerorum ceruiciſq; cucurbitulis retrahuntur inhibenturq;: deriuantur autem inciſa uena quæ in alterutrum fertur angulum. Auribus inflammatis & parotidibus poſt humerariam ſecetur uena ſub aure. Gingiuarum, maxillarum & dentium calidiores affectus, poſt humerariam, earum quæ ſub labiis extant ſectionem deſiderant: ut angina earum quæ ſub lingua cernuntur. Pulmonum inflammationem reuellit pariterq; deriuat interior cubiti ſiniſtri potius quam dextri: quandoquidem pulmonum uenæ ex dextro cordis ſinu prodeunt, hic autem in ſiniſtrũ parietem uenæ cauæ inſeritur, qui per alam ſiniſtram in cubitum excurrit. Eadem ſanguini qui tusſiendo reiicitur, tabi, cordis palpitationi, aliiſq; eorum uitiis ſuccurrit. Pleuritidi tum interiori, tum externæ, itemq; pectoris, diaphragmatis inflammationibus & ulceribus ſanguinem ſputo fundentibus, interior eodem latere ſecta reuellendo deriuandoq; confert. Inflammationes quæ uel axillas uel humeros male habent, niſi ad brachii flexum pertingant, eandem curandi rationem ſubeunt. Quum autem eo peruenietur, quoniam partem inflammatione obſeſſam ſectione proritare tutum non eſt, manus e directo aperienda eſt uena. Iecore inflammato grauiter'ue oppreſſo, interior dextra cæditur: at uero male affecto lieni ſuccurrit interior ſiniſtra, in cubito quidem ualidius, in manu languidius. Deriuatio e liene, non ut quibuſdam uidetur in hæmorrhoidas, ſed in aluũ fit: & e cauis quoque iecoris in aluũ, e gibbis uero in urinas. Recens renum inflammatio, quam copia ſanguinis comitatur in uenis, ex interiore cubiti reuellitur, dextri quidem ſi ren dexter, ſiniſtri ſi ſiniſter affligitur. Quum uero non im-

modica

modica plenitudo premit,tutius ualidiusq́ ex inferioribus quæ e directo ſunt,uel in poplite uel in malleolis. Per uteri affectus ſi menſes præter modum emanant, uena cubiti interior impetum coercebit, ſurſumq́ retrahet, quemadmodum & cucurbitulæ ſubter mammas,uel etiam umbilico infixæ. Suppreſſos autem menſes uena in poplite aut malleolo inſtante purgationis tempore cæſa mouet: nam ſanguinis impetu deorſum conuerſo,uenæ quæ in uterũ pertinent,reſignantur. At ſi qua inflammatio ſubeſt, per initia ſurſum retrahetur, idq́ directò. illinc quippe tanquam e fonte plenior fluxio irruebat. Nec eſt quod inde menſium ſuppreſſionem uereare: ſi modò quam mox uenam in poplitem aut in malleolum directam ferire iubeas,quæ illorum euacuationi deriuationiq́ paratum & expeditum eſt præſidium. At ſi quis temerè hoc ab initio experiatur & attentet, fluxionis impetum phlegmonemq́ augebit. Reuulſio enim quæ fit ſecta interiore cubiti uena,quia iecur fontem ipſum,e quo fluxionis exordiũ eſt,exhaurit,uniuerſalis cenſetur:quæ uerò ex uenis inferioribus fit,particularis,neque fontem primariò euacuat. Quum itaque uniuerſalia particularibus ſint præmittenda, inflammationes quæ ſubter renes incurrent,primum reuellendæ ſunt præciſa interiore cubiti uena directa,deinde reſeratis inferioribus, quæ aliquam etiam reuellendi uim obtinent: has tamen tutum minimè ſit primas ferire, maximè ſi ingens eſt uaſorum plenitudo,fluxionisq́ incurſio uehemens. Profluentes affatim hæmorrhoidas,ſecta in cubito uena ſupprimit:ſuppreſſas diducit & euocat ſecta in malleolo. At ſi qua inflammatio uel podicẽ,uel partes obſcœnas,uel ueſicã, uel alterutrum inguen infeſtabit, modò non uenenatæ

cuiusdã perniciei particeps ea sit, ex superioribus cubiti uenis multitudo summouenda, inhibendaq; fluxio: secundum quam ex inferioribus, si magna premet necessitas, particularis reuulsio deriuatioq; fiet. Similis est crurum inflammatorum ratio: quoties enim ingens inest plenitudo, effrenataq; fluxionis uis & incursio, ex cubito sanguis primum, mox ex crure uel pede fundetur. Sin leuior existet inflammatio, neq; plenitudo extra modum increuerit, superiorum uenarum sectionibus prætermissis, satis superq; erunt quæ ex inferis obeunt. Hæ igitur uenæ, in factis aut incipientibus morbis incidendæ. Cæterum qui ex præsenti plenitudine futuri morbi metuuntur, sanguinis detractione arcendi sunt & præuertendi. Ac si plenitudo ex suppressis mensibus coagmentata est, quisquis morbus impendebit, congruenter propulsabitur inferarum sectione, quæ dum uacuant, menses pariter exciunt, ipsamq; mali causam exterminant. Vbi uero ex longa consuetudine fluentes hæmorrhoides cohibentur, plenitudinemq; inuehunt, si quidem has euocare consilium est, ex inferioribus plenitudo haurietur: sin illas obcæcare ægrotus requirat, neque uelit posthac illis obnoxius haberi, plenitudo ex superioribus erit detrahenda. Quæcunque autem aliis ex causis nata plenitudo morbos minitatur, eos inhibebit secta iecoraria in flexu cubiti dextri. Pars cuius uasa facile diducuntur uel rumpuntur, aut illabentem fluxionem prompte excipit, exinanienda est non per uenam finitimam, quum nihil morbi adhuc genitum sit, sed per uenam quam longissime e directo disiunctam, quæ & futuram fluxionem inhibeat, & eius solitum impetum in diuersam regionem incitet.

Quid

Quid ſpontanea ſanguinis eruptio conferat in morbis. Cap. VIII.

SANGVIS e naribus, ex hæmorrhoide, atque ex utero plerunque ſponte prorumpit: ex ore uerò modò tuſſi, modò uomitione: at ex alia corporis parte perquam rarò, nec niſi contra naturam. Quocunque ex loco lentè parceq; ſanguis etiam ſecundum naturam emanat, inutilis habendus: neque enim morbum ſoluit, neque conuenientem uacuationem dehortatur, quam præſertim morbi uehementia maturare cogit. Qui uerò affatim copioſeq; profluit, tum in grauante plethora, tum in ſynocha febre utilis, ut quam decretorio die plerunque finit. Quum enim uniuerſale malum omnes peræquè tũ uenas occupet, undecunque obtingat ſanguinis imminutio, grauitatis plenitudiniſq; ſymptomata cedunt. At in cauſo atque in omni continua per quam humores alii in maioribus uaſis putreſcunt, ſanguis etiam copioſe & affatim proſiliens non æquè confert. E naribus enim qui excurrit licet uigilias, deliria capitis dolorem aliaq; ſymptomata demulceat, uix tamen propriam morbi eſſentiam atque radicem euellit, niſi fortè immoderatior ſuccedat profuſio, ſumma uirium diſſolutione, quæ tamen nuſquam uidetur optanda. Vitioſus enim ſanguis per nares poſtremus elabitur, nec niſi quum utilioris magna uis erit effuſa. In his igitur febribus tametſi nares multo ſtillent ſanguine, uena tamen cubiti ſecanda: quandoquidem ſæpe deprehenſus eſt e naribus tum calore, tum ſubſtantia laudabilis, quum ex cubito impurus ſordiduſq; detrahitur. At uerò qui per hos morbos ex hæmorrhoide aut utero affatim & copioſe exit, quod proximè e uena caua lumborum

decedat,

decedat,multo equidem utilior habendus : ſed plerunque nec ipſam febris radicem extirpat,quæ in uenis eſt cordi proximis.Hinc ſæpe profluentibus menſibus,atque etiam in puerperis quæ ritè purgantur, ob febris ardorem ſanguis (licet parcius) e cubito demendus.Eadem quoque ac etiam euidentior eſt interdum ratio mittendi ſanguinis e cubito,profluẽte hæmorrhoide. Iam uerò partium phlegmonæ aliiq́ affectus qui ſupra iecur & diaphragma conſiſtũt,nihil aut minimum miteſcunt ſanguine ex utero aut ex hæmorrhoide profuſio:nec qui inferiores ſedes obſident,eo profluente e naribus: quemadmodum nec e nare dextra emanans affectus tollit ſiniſtros,nec e ſiniſtra dextros. Itaque ſanguis ſponte at non ex ratione profluens , non eam dehortatur uenæ ſectionem quam ratio vſusq́ poſtulat. Morbis autem curandis venæ ſectio aut per ſe , aut accidente confert:per ſe aut uacuat aut reuellit,ex accidente uerò,modò refrigerat,quũ calidiorem ſanguinem educit,modò obſtructiones expedit,ſed eas dũtaxat quæ ex multitudine contractæ fuerant. His autem affectibus ſemper adhibenda eſt, quibus perſe,nõ ſemper uerò iis quibus ex accidente medetur. Etenim iecoris calidiorem intemperiem emendare emiſſione ſanguinis quum eius eſt penuria, minimè tutum ſit:ſed eorum tutior uſus quæ per ſe refrigerant & proprium ſunt intemperiei remedium. Dicti iam ſunt affectus omnes quibus remedio eſt venæ ſectio ; nunc effundendi ſanguinis præfinienda quantitas.

Notta de puerperis et hemorr.

Quibus ſignis morbi magnitudo & uirium robur comprehendantur : pro quorum indicatione mittere aut non mittere ſanguinem oporteat.

teat.

Cap. IX.

CVICVNQVE affectui conuenit uenæ ſectio, ei protinus adhibenda ſi magnus is eſt uireſq; conſentiunt. Leuis autem uſqueadeo interdum affectus eſt, ut uel ſponte nullo artis ſubſidio breui ſaneſcat. Atque interdum licet magnus ſit, uires tamen imbecilliores apparent quam quæ ullam uacuationem ſuſtineant: ut quæ fere omnis illarum ſubſtantiam conuellat, quarum ſeruandarum gratia cu ratio inſtituitur. Itaque ut accurate & ad unguem præſcribatur in quibus morbis & quantum demen dum ſit ſanguinis, prorſus æſtimandum quam magnus morbus ſit, quamq; ualidæ ſint uires. Morbus autem ſiue factus omnino, ſiue incipiens, ſiue impendens, magnus dicitur aut ex ſe, aut ex ſua continente cauſa quæ in humoribus conſiſtit, aut ex ſymptomatis cuiuſdam ſæuitia. Ac primum quidem magnus uehemenſq; intelligitur ex ſuo genere: nam cuiuſcunque partis ſit phlegmone, grauior deteriorq; cenſetur quam ſimplex eiuſdem intemperies. Deinde ex partis uſu atque præſtantia, ſi ex principum partium eſt ordine, ut cor, ut cerebrum & iecur: aut ſi contra inter partes abiectas & ignobiles cenſetur. Præterea ex iſtarum ſitu: nam aliæ principibus affinitate iunguntur, ut pulmones, latera, uentriculus & lien: aliæ uero longiore interuallo diſiunctæ ſunt, ut inteſtina, renes, ueſica, artus, aliæq; in extremis corporis poſitæ. Ex ipſo denique partis ſenſu, qui aut acer acutuſq; eſt, aut hebes. At cauſæ magnitudo ex humoris qui in affecta ſede congeſtus eſt & continens ſit morbi materia, conditione & natura ſpectatur: quod nempe benignus ſit uel uitioſus, uel putridus, uel

quot modis d[icitu]r morbus magnus

perni-

perniciosa qualitate contaminatus, isq; aut multus aut paucus. Hic enim quicquid perniciosum est & malignum, magnũ etiam nuncupare consueuimus. Ex uasorum etiam & uiscerum totiusq; corporis plenitudine uel exinanitione, antecedentis causæ magnitudo deprehenditur: itemq; ex humorum inibi conceptorum puritate aut uitio. Symptomatis magnitudinem ex uehementia aut remissione eorum quæ incidunt metimur, nempe doloris, sitis, languẽtis appetentiæ, uigiliarum, & cæterorum quæ uires imminuunt & attenuant. Itaque si praua quædam morbi species uelut inflammatio, iecur, cerebrum, uel partes cordi uicinas atque connexas occupauerit, cuius uis latè se fundat, sitq; humor putridus & uenenatus, quali & corporis uasa conferta appareãt, adeò ut inde magna excitetur corporis agitatio, mala appetẽtia, sitis, dolor acerbus, & uigiliæ: hunc profectò in maximorum grauissimorumq; morborum numero reponemus, cui & maxima congruit euacuatio. In quo autem morbo diuersa comparẽt omnia, is certè pro leuissimo minimoq; ducendus est, & qui fortasse nullius uacuationis indigeat. Inter hos non pauci interiecti sunt medii ordines, qui ꝓ maioris minorisq; ratione, aut abundè aut parcè uacuandũ denunciant. Nunc ad uirium æstimationẽ trãsferatur oratio. Facultatum uiriumq; corporis aliæ partibus singulis ingeneratæ sunt & insitæ, aliæ communes & influentes. Insitarum atque innati calidi vnam eandemq; haberi essentiam, eamq; naturam appellari, & ex innato spiritu & humido primigenio conflari, cui solida partium substantia tanquam materia substernatur, alias planum effecimus. Cõmunium uero uagarumq; essentias e tribus principiorum fontibus emanare, triplicique spiritu

in

in totum corpus, animalem quidem e cerebro per neruos, uitalem e corde per arterias, naturalem e iecore per uenas effundi oſtendimus. Quo loci demonſtratum ſimul eſt uires partibus ſingulis ingenitas ab influentibus illis ſuſtineri, totum uerò animal ab utriſque gubernari. Itaque ſi integra ſanitate frui debet animal, utraſque tam inſitas quam influentes ſaluas & incorruptas eſſe eſt neceſſe. Quod euenturum eſt, ſi earum ſubſtantia æquabili & iuſta quadam moderatione conſiſtat, quæ in certa quantitate atque proba temperie poſita eſt. E contrariò autem ſi ſubſtantiæ uel quantitas uel temperies inuertatur, illæ neceſſariò iacturam facient, aut imbecilliores euadent, vnde earũ functiones lædentur, totiusq́; animalis gubernatio perturbabitur, tandemq́; uitæ conſequetur euerſio. Ergo ualentes & imbecillæ uires ex operibus primum internoſcendæ ſunt. Vrinæ aut alui excrementa cruda, nempe tenuia & aquoſa, aut loturæ carnis ſimilia, naturalis facultatis imbecillitatem commonſtrant, quemadmodum vel retentio, vel alia quæuis oblæſa functio. Vitalis facultas ex pulſu paruo, obſcuro & languido, ſimiliter ex reſpiratione parua, difficili atque crebra, ex voce exili & languida, quę neque pulmonum, neque pectoris vitio oborta ſit, debilis animaduertitur. Horum verò contraria eiuſdem robur & firmitudinem oſtendunt. Animalem vim imbecillam coarguunt motus ſenſuumq́; læſio, vigiliæ, deliria, aliæq́; perturbatæ principes actiones: quemadmodum contrariæ conſtantiam ipſius firmitatemq́; demonſtrant. Ex iis ergo functionibus facultates lædi coniicimus. Læduntur autem & imbecillæ apparent bifariam, vel oppreſſæ vel languidæ. In omni porrò euacuatione maximi refert languidas ab oppreſſis

interno-

internoſcere. Hæ ſiquidem largam, illæ nullam uacuationem ferunt. Earum diſtinctio ex cauſis euidentibus eſt petenda. Si enim eius generis prægreſſæ ſunt quæ virium ſubſtantiam vel mutant vel diſsipant, eas verè languidas eſſe: ſin nullæ eiuſmodi deprehenſæ ſunt, & aliæ vrgent ſuo pondere, opprimi ſolum cenſeto. Externæ cauſæ & euidenter quibus inſitarum virium (ab his enim exordiar) temperies mutatur, ſunt ardentisſimæ febres quæ corpus liquant, & cauſæ vehementiorees quæcunque ſolidas partes immodicè calefaciunt, refrigerant, humectãt, ſiccant've. At illarum ſubſtantia digeritur atque didiſperditur in morbis longisſimis, qui hominem in atrophiam vel in tabem conijciunt. Influentium autem virium triplex ſpiritus permutatur, tum ex ambientis & rerum quarumlibet irruentium intẽperie vel venenata qualitate, tum ex viſcerum aut humorum deprauatis qualitatibus. Aeris quippe feruor & æſtus non ſolum qua nos extrinſecus ambit, verum etiam qua intrò reſpiratione ducitur, pulmones primum, deinde cor, omnesq; ſpiritus eouſque inflammat, dum plerunque febris incendatur: ex qua ſpiritus intemperie necesſitas eſt vires imbeciliæ languidæq; reddantur. Adde per eum feruorem ſpiritus nõ modò temperiei mutationem ſubire, ſed & diſsipatione minui. Frigoris contrà immoderata vis foris incidens introq; ſubiens, alias ſpiritum omnemq; calorem infringit & debilitat, alias prorſus extinguit. Aer dum vel peſtilens vel quodpiam venenatum aliud vitium concepit, hauſtus tractusq; contagione noſtros etiam ſpiritus labefactat, ex quo grauium morborum in corpus incurſio, viriumq; non mediocris iactura. Multo quidem apertius vel ſcorpij vel rabidi canis vel alterius venenatæ beſtiæ morſu acce-

ptum virus, ſpiritum polluit & inficit. Porrò etiam interiores & abſtruſæ cauſæ ſpiritus immutare ſolent. Vbi enim principes corporis partes intemperie aliquapiam conflictabuntur, eadem ſi longius ſerpat neceſſario' ad ſpiritus indidem ortus dimanabit, viriumq; robur comminuet. Quodcunque etiam humoris vitium in corpore dominetur, ex eius intemperie grauem offenſionem ſpiritus excipiant oportet. Crudorum quippe humorum vi qui aut corpus vniuerſum aut ventriculum maximeq; os eius occupauerint, neceſſe eſt tum caloris tũ ſpiritus ſubſtantia refrigeſcat & infringatur, animalq; prorſus lanqueſcat, interdum vero' & ſyncope prehenſum corruat. Bilis ardentior calore immodico ſpiritus cremans, aut os ventriculi vellicans & quaſi aculeis compungens, haud leuiorum malorum fit cauſa. Eſt & quum humor aliquis veneni labe & pernicie aſpergitur, cuiuſmodi eſt cohibitum putreſcensq; ſemen, aut menſtruum, aut grumus ſanguinis, cuius vapor ſpiritum labefactans & inficiens alias ſyncopen, alias vteri ſtrangulatum, alias epilepſiam, alias alia incommoda ſolet inferre, viribus extra modum offenſis. Ergo tot tantiſq; modis ſpiritus a ſua temperie deſciſcunt. Eorum porro' viriumq; ſubſtantia imminuitur atque diſſoluitur, interdum ſpõte, quia tenuis & diſſipabilis in corpore calido, raro, laxoq; concluditur, vt proinde ſuopte impetu diſperdatur & vaneſcat. Interdum vero' externarum & euidentium cauſarum occurſatione perimitur, quales ſunt ambiens aer feruidior & ſiccior, vacuatio immodica motio vehemens, animi pathemata, dolor & vigiliæ. Immodica humoris aut etiam inutilis excrementi euacuatio, hoc ipſo quod ſpiritus ſubſtantia fuſa atque profluens eſt, non poteſt non bonam illius par

tem

tem e corpore ſecum abripere. Quocirca ſiue aluus nimiopere vel natura vel arte profluit, ſiue vrina plus æquo profunditur vt in diabete: ſiue pus aut aqua ex thorace, ſtomacho, ventre inferiore, aut ex magno quopiam abſceſſu vniuerſe & affatim prorumpit, neceſſitas eſt grauem vires iacturam faciat. Multo autem certius & clarius nimia ſanguinis aut ſalutaris humoris vacuatio ſpiritus effundit, viresq́ue conuellit, ſiue is ex vulnere, ſiue ex naribus, ſiue ex ore, ſiue ex mariſcis, ſiue ex utero, aut aliunde proſiliat. Hac etiam ratione inediæ corporis robur frangunt, quod per has neceſſario & utili corporis alimento diſperdito & exhauſto aliud non ſufficitur, unde uim omnem concidere eſt neceſſe. Labor ac æſtus ſpiritus calorisq́ue ſubſtantiam halitu aut ſudore diſſipant. Quapropter qui uitæ ſuæ curſum in labore aut circa balneas & fornaces conficiunt, quoniam continenter labitur ac fluit eorum ſubſtantia, haud æque excrementis circumfluunt atque ij qui ocioſam & inertem uitam traducũt. Qui luxuria & effrenata libidine diffluũt, his (inquit Poeta) frigent effœtæ in corpore uires, quę nullius medicinę uim perferũt. Hi omniũ maxime ex tãtula ſeminis uacuatione flacceſcũt & languent, quod ſpiritus plurimũ diſſipetur. Doloris porro atrocitas multo amplius q̃ labor ſpiritus diſperdit, uiresq́ue proſternit. Animi pathemata alia quidẽ ſpiritũ atque calorẽ obruunt & ſtrangulant, ut timor, mœſtitia: alia uero diſſoluunt atque diſſipant, ut gaudiũ, lætitia. Vigiliæ corpus uniuerſum eiuſque maxime animalem ſpiritũ exhauriũt, quemadmodũ ſomnus uacuationis genus omne præter ſudores &, quam ἄδηλον διαπνοὴν Græci uocant cohibet. Atque hæ ſunt cauſæ quarum exuperantia calorem, ſpiritum uireſque

laborantes circa fornaces non ita excrem. abundat ut otiosi

Causae opprimentes vires

dissipat: quæ quoniam euidentes existunt, tanquam notæ & signa fiunt, ex quibus vires propriæ substātiæ iacturā fecisse intelligimus. Causæ verò quæ duntaxat vires opprimunt interiores sunt & abstrusæ, neque adeò nobis expositæ: eius generis sunt obstructio, & immoderata humorum copia. Venarum arteriarumq; obstructio quę a crassis lentisq; humoribus fit, spiritus arctè coercet, neque illos ventilatione refrigerari sinit, vnde præpedito vsu vitæ necessario grauiter cum ingenito calore opprimuntur. Id quidem in pulmonibus, in iecore, in cerebri ventriculis atque arteriis, in ipso denique corporis habitu sæpe ac multum euenire solet. Obstructio autem quā humores nimio plus exuberantes induxerunt, non modò spiritum caloremq; premit, verumetiam suffocat & obruit. At multitudo libera neque vlla obstructione præpedita siue simplex siue cacochymiæ particeps est, vires strangulat: vt in athletico habitu sanguinis, in leucophlegmatia pituitæ, in hydrope cruditatem, in ictero bilis exuperantia. Quotiescunque igitur naturalis facultas ab excrementis, vitalis ex pulsu & respiratione, animalis ex propriis functionibus imbecilla deprehendetur: si qua ex causis illis procatarcticis vehementior antecesserit, direptam & imminutam censeto virium substantiam. Vbi verò nulla ex causis illis prægressa fuerit, & vires nihilominus imbecillæ comparebunt, non vtique dissolutas, sed oppressas putato: maximè si vel plenitudinis vel multæ cacochymiæ signa fuerint connexa. Sublatis causis opprimentibus protinus vires recreātur & ad sese redeunt, nisi affectionis diuturnitate prostratæ iam sint. Velim igitur affectarum virium tres a nobis ordines cōstitui, alias esse prostratas, grauatas alias, tertias languidas, quarū signa sigillatim

ex

ex antè commemoratis elucebunt. Sunt qui vni pulſui tanquam ſigno minimè fallaci iubent attentos eſſe de virium robore iudicaturos. Id certè magnũ quippiam, at nondum ſatis eſſe iudico: quandoquidem pulſus ferè inconſtans incertusq́ eſt, & externarum complurium rerum interuentu perturbatur, mutationemq́ ſuſcipit. Deinde ingens copioſaq́ euacuatio alias vires non minus quam vitalem concutit, atque earum occaſu haud ſecus emorimur atque ſi vitalis intercideret: quare videtur aliarum etiam facultatum obſeruatio ad vacuandum neceſſaria. Si quis enim vehementi aut diuturno morbo, vt lienteria, atrophia maraſmo've extabuit, huic ſanguinẽ non mittes, etiamſi pulſus plenus nunc exiſtit & validus. Quocirca non vnius, ſed trium vagarum & influentium facultatum, neque harum ſolum, verumetiam inſitarum, quibus actio vitæ continetur, robur ad vacuationem æſtimandum eſt.

Vt vacuandi quantitas ex morbi magnitudine & virium robore æſtimari debeat. Cap. X.

MORBVS omnis ægroti vires conuellit, vt & vacuatio quæ ad illius depulſionem adhibetur. Ne igitur durum videatur iam efflictum grauius affligere, ea lege temperanda ſunt omnia, vt morbi ſubſtantia dematur, viribus quam fieri poteſt minimum oblæſis. His quidem tantiſper negotium faceſſere dum malum profligetur, & in maioris commodi ſpem adducamur, periti in primis eſt artificis. Quæcunque autem offenſio per legitimas euacuationes viribus infertur, leuis admodum & breuis eſſe ſolet, vt quæ completa euacuatione mox conquieſcat. Natura ſiquidem noxiorum humo-

rum pondere deonerata, quo veluti sarcina premebatur, priores vires recuperat, quicquid spiritibus & innato calori fuerat detractum resarcit, factaq; morbo deinceps superior, quæ reliqua sunt euincit partim coquendo, partim foras dissipando. Si Hippocrates ad pericula prospiciẽda sagacissimus, cõsuluit tenuem uictum ægrotis adhibere, haud ueritus illorum uires, licet infirmas uictus tenuitate debilitare, ut hac simul morbi essentiam cõminueret: idem profectò in uacuandi munere tenendum. Cęterum perinde ut in uictus ita & in euacuationis ratione cauẽdum, ne in extremam debilitatem adductæ uires concidant, circumspiciendumq; etiam atque etiam & accuratè considerandum, quantum & quoad perferre queant. Æqua autem & legitima uacuationis quantitas citra insignem uirium offensionem morbum adimit. Hoc morbi uiriumq; inter se exquisita collatio commõstrat. Nam ualidis constantibusq; uiribus, fidenter quantum morbus desiderat erit uacuãdum: minus ualidis parcius, prostratis nihil prorsus moliendum. Cæterum hoc ipsum in disceptationem quæstionemq; uocatur, possint'ne uires usqueadeo debilitari, ut ne minimam uacuationem tolerent. Plerunque enim in magna uirium deiectione uacuationes sponte, salubriter, euentuq; fœlici prorumpunt. Deinde unicuique uirium ordini sua quædam uacuationis quantitas proportione reddi potest: non enim credibile est uncia aut semuncia sanguinis effusa uires etiam prostratas offensum iri. Quoniam igitur hæc obscura sunt, explanationes adhibendæ, ut omnis ueterum ambiguitas tollatur. Vacuationum alia integra statuitur & perfectè absoluta, quæ omnem aut certè plurimam morbi materiam adimit: alia utilis quidem at non integra,

quæ parte morbi sublata reliquum facit leuiorem: tertia eousque exigua & deficiens, nihil ut laborantem leuet. Raro quidem uires adeo prosternuntur (nisi malo uictis & deploratis) ut ne uel minimam quidem uacuationem sustineant: uerum huiusce tã quã inutilis ueteres non meminere, quod citra ægroti alleuationem uiribus incommodet, statueruntq; uiribus afflictis & prostratis nullam omnino uacuationem adhibendam. Itaque ualentes uires integram consummatamq;, mediocres imperfectam quidem, sed utilem, prostratæ nullam mali curatricem uacuationem tolerant. Ex morbis autem quicunque uehemens ac magnus extiterit, copiosam eamq; necessariam exposcit, sine qua aut nullo modo aut nõ tutò sanari potest. Mediocris moderatam, quæ rarò necessaria, sed duntaxat utilis habetur, per quam citius ac tutius sanatio perficitur. Exiguus morbus exiguæ etiam aut nullius omnino uacuationis indiget. Iam uerò morbi magnitudo uirium robori conferatur. Quum uires erũt planè integræ, & morbus mediocris, non utique necessaria, sed duntaxat utilis est uenæ sectio: potest tamen tutò & quantum morbus desiderat sanguis mitti. Non enim uerendum est constantes uires aliquantisper imminuere, dum morbi sentina funditus exhauriatur: eæ siquidem prõptè nullaq; mora recreantur. Quũ in uiriũ cõstantia & firmitudine morbus inuadet magnus & periculosus, qui uasa immoderatiore copia distẽdat, quẽadmodũ in habitu athletico & in synochis febribus, tunc uberior uacuatio præscribenda, quæ affectus magnitudini usquequaque respõdeat, expeditq; (inquit Hippocrates) usque ad animi defectionẽ ducere, si æger perferre possit. Neque uerò de ea animi defectione præcipit, quæ uel timiditate & animi

ignauia,uel acrimonia humoris accidit,qui os uentriculi pungit & irritat:ſed de ea duntaxat quæ vberiorem euacuationem conſequitur. Hanc enim in morbis extremis ſtatuit tanquam regulam & legitimum uacuattonis modum. Eſt autem animi uirium que defectio lipothymia ſiue lipopſychia, in qua etiamnum ægrotus loquitur,audit,uidet,agnoſcitꝗ præſentes. Syncope uerò eſt omnium uirium præceps lapſus,ut epilepſia animalium: qua certè qui opprimitur, nec audit nec uidet, & (ut uerbo expediam) omnes externas functiones quaſi interceptas habet. Lipothymia leuior eſt ſyncope, hancꝗ ſolet præcedere. In his igitur affectibus ſanguinem uſque ad lipothymiam mittere permittitur:at non temerè & ſine iudicio. Sed quum iam uires præ uacuatione manifeſtè fatiſcunt & uacillant,& initium patiuntur defectionis atque lipothymiæ,cohibendum: neque unquam uacuationes ad extremum & uſque ad ueram ſyncopen deducendæ,ut quæ omnino periculoſæ euadant,etiamſi ualidæ uires erant. Tentandum igitur eſt exuperantem humorem ſubducere,quoad uires ferant. Et quocunque tempore diſſoluuntur, etiamſi reſtent ſuperuacua, ab euacuatione nihilominus deſiſtendum ceſſandumꝗ protinus eſt. Hoc autem certisſimè diſces pulſuum mutationi animum mentemꝗ adhibens,quum ex magno paruum, ex æquali inæquabilem,ex uehementi debilem & obſcurum fieri,quumꝗ fluentis ſanguinis impetum labare,ægrotumꝗ iam languere animaduertes. Quoniam igitur ſyncope mortis eſt imago quædam,quæ aſtantes perterret, & ægrum in maximum uitæ diſcrimen adducit,in eam profectò uacuatione ægrotum minimè præcipitabit, quicunque exiſtimationem ſuam inuiolatam tueri, neque

in ullas obtrectatorum reprehenſiones incurrere uolet. Conducibilius quidem ſit ægrum diutius torqueri,quam unà cum morbo uitam omnem profundere.Hactenus uires integras ualentesq; oratio noſtra attigit. Mediocres porrò uires ſi mediocris quoque morbus adoritur, moderatam quoque uacuationem poſtulant,quæ leui aut exigua uirium offenſione uniuerſam cauſam detrahat. Atque etiam utilis ea fuerit,quæ leuior mitiorq; adhibebitur.At ſi eaſdem uires morbus maior inuadat, & cui multa uacuatio fuerit neceſſaria, nequaquam debet ea ſemel & uniuerſe ſuſcipi: ut quam uires tolerare nequeant. Non enim rectè morbum demit,qui cum morbo ægrum de medio tollit. Quum igitur ſemel & uniuerſe facta uacuatio citra periculum adhiberi non poteſt,quod uitioſe ſe habet,paulatim uacuare expedit,& minutatim ſalubre quippiam pro eo reponere:ac primum quantum uires ferant detrahere,deinde quod defuit iteratione ſupplere,idq; uel bis uel ter,uel nonnunquam ſæpius: ea curatio Græcis eſt ἐπικέρασις.Proſtratis autem uiribus nulla uel morbo exigente uacuatio ineunda.Quæ enim adeò exigua fuerit,ut uiribus illis quaſi dimenſa & par reſpondeat,quoniam commodi nihil, incommodi uerò atque perturbationis plurimum infert,tanquam inutilis & ſuperuacua prætermittatur.Atque in uiribus roborandis confirmandisq; omne tum ſtudium collocetur,idq; cibis boni ſucci modicè & ſæpius offerendis,quibus etiam facultas inſit morbo aduerſa, quæ cacochymiam emendet. Quod ſi poſtea uires recreari atque refici contingat, tum idonea afferetur uacuatio,quod in diuturnis morbis ſæpius uſuuenit.In acutis uerò nimia cunctatio ſemper anceps eſt & periculoſa.

Mora nimia in acutis semper est periculosa

Præ

Præſentium præteritorumq́ obſeruationes, ex quibus certior uacuandi quantitas indicatur. Cap. XI.

MITTENDI ſanguinis quantitatem ex morbi magnitudine atque uirium robore perceptã, exquiſitius atque perfectius euidentium cauſarum obſeruatio præſcribit. Ex his cauſis tres numerãtur interiores & nobis congenitæ, temperamentum, corporis conſtitutio uel habitus, & ætas. Totidem externæ & aduentitiæ, ambientis conſtitutio ex anni tempore, regione & cœli ſtatu profecta: uacuatio ſuppreſſa uel immodicè procedens: conſuetudo uictus uel generis uitæ uel uacuationis. Præteritas haſce cauſas idcirco ſuprà exquirebamus, ut ex ijs exquiſita morbi & uirium magnitudo nobis eluceret. Præſentes & futuræ nondum morbum aut uires immutarunt: quoniam tamen humoris aliquid e corpore uacuare & uires diſſoluere incipiunt, nõ parũ ad euacuationem quam proponimus momenti obtinent. Quas autem hæ uires habeant, ſigillatim explicandum eſt. Calidum humidumq́ corporis temperamentum, in propria ſolidarum partium ſubſtantia ſitum, quoniam ui inſiti caloris aſſiduò plurimum diſſipatur ac diſſoluitur, non peræquè copioſam fert uacuationem atque quod ab illo plurimum diſſidet frigidum & ſiccum. Quodcunque uerò corpus inde humidum appellant, quod multo humore abundet in uenis recondito, id facillimè uacuationem tolerat. Corporis habitus extenuatus, mollis & rarus, tum imbecillus, tum multæ diſſolutioni obnoxius eſt: contrà uerò carnoſus, firmus atque denſus pauca ſinit e corpore diſſipari. Qui

autem præpinguis & obeſus exiſtit, quanquam minimum diſpergitur, difficile tamen uenæ ſectionem idcirco ſuſtinet, quod exilibus ſit uenis, quas exinanitas pinguedo facile ſtringit deprimitq;, ut inde metus ſit ne natiuum calorem extinguat. In corporis habitu æſtimanda etiam eſt uenarum capacitas: quibus enim amplæ & turgidæ ſpectantur, tolerabilior eſt euacuatio, quam quibus anguſtæ. Neque uero humorum natura poſthabenda eſt: nam tenues & calidi celerrime diſſipantur ac diffluunt, craſſi ac frigidi diutius hærent. Atque hæc quidem ad corporis conſtitutionem habitumq; pertinent. Ætatũ porro quæ decrepita nuncupatur, quia effœtis eſt uiribus, nullam uenæ ſectionem tolerat: moribundum ſenem præcipitat quiſquis reliquum uitæ calorem cum ſanguine profundit. Quæ inter ſenectutem & pueritiã mediæ interueniũt, quoniam firmis uiribus & corpore bene conſtituto tenentur, nulla uacuandi præſidia metuunt. Puerorum ætas uirium quidem ſubſtantia abundat, cæterũ quia corpus calidũ & humidum obtinet, molle tenerum ac patẽs, quod ſponte ſua aſſiduo digeritur ac defluit, ſanguinis miſſionem tuto non feret: quantum enim ex incidenda uena uacuandum fuerat, id ultro ex corporis natura præſtatur. Has ætates nullis annorum finibus Hippocrates cicumſcripſit. At Galenus neque ante annum decimum quartum, neque poſt ſeptuageſimũ iis quas protuli cauſis adductus, uenã pertundit. Quod profecto de pleniore illa ueteribusq; conſueta uacuatione audiendum: nam moderatam quę tum uiribus tum plenitudini aut par aut inferior ſit, utrique pro eo ipſo quantulocũque ſunt præditi modo, facile ferent. Sic Rhaſes ætate decrepita quæ graui urgenteq; pleuritide uel peripneumonia tor-

queba

Notta de senibus et pueris circa vene sectionem

quebatur, sanguinem emisit. Sic Auenzoar fil'o suo trimo se utiliter uenam secuisse commemorat. Hoc & ipsi plerunque experimur, sexto aut quinto ætatis anno tres sanguinis quatuor've uncias, pleuritim interiores inflammationes, hisq; grauiores morbos finiuisse. Sponte naturæ tum pueris, tum infantibus lactentibus, sanguis interdum abunde' prodit e naribus, nulla corporis aut uirium iactura. Suis uiribus ijsq; ualidis prædita est puerorum ætas, cur igitur ad illarum proportionem uacuare non possumus, quum præsertim eusarcus est puer, plene' ac liberaliter educatus, cui amplæ uenæ bene cocto puroq; sanguine tument? Ad extremum uero` donemus uiriũ robur lædi, utrum magis optandum fuerit, uel ut puer seruata plenitudine succiq; copia intereat, uel ut ea imminuta, offensisq; quodammodo uiribus a morbo uindicetur? Secandæ autem uenæ necessitas in pleuritide interioribusq; inflammationibus quam in continuis febribus puero maior existit. Nulla igitur est ætas, quæ non aliquem uacuationis modum ferat. Hæ sunt interiorem causarum obseruationes, quæ sponte intimoq; motu corpus uiresq; afficiunt. Præter eas uero' euidentium quoque constitutio tenenda. Regio feruens & arida multum innati calidi uiriumq;, multum peccantis humoris e corpore haurit. Hinc uires comminuuntur pauciorq; sanguis manet in uenis: in ea proinde contractiores parcioresq; in sanguine mittendo esse conuenit. Regio frigidior ac humidior, innatum calidum humoresq; intus coercet, horumq; minimum dissoluit, quocirca sanguis abundantius profundi potest. Cæterum in extreme' frigida quæ plurimum in Boream deuergit, sanguis frigere ueluti conglacians uacuationi uix cedit, sed & partes interiores si a suo calore desti

omnis etas fert aliquam ven. sec.

tutæ

tutæ maneant, ambientis frigoris iniuria extinctionis periculum ſubibunt. Quæ inter illas intercedit regio temperatior, largisſimam ſanguinis profuſionem tolerat. In anni temporibus uer temperatum, ſucci uiriumq; abundans, ſanguinem largius fundi permittit: eſtq; uere ſecta uena præcauendis morbis idonea. Poſt uer, autumnus, deinde hyems, omnium uero minimum æſtas. Cœli ſtatus qui calidior obtigerit, ut ſubſolana vel auſtrina tempeſtate, parcius: qui frigidior ut ualido Aquilone aut Fauonio, is quoque parce: largius autem quicunque clementior nulla ingenti tempeſtatum ui iactabitur, ſanguinem mittendum eſſe ſuadet. Tria hic in ambientis conſtitutione perpetuo implicita atque colligata, iam in unum conferamus. Regione frigida & hyeme premens Boreas prorſus uenæ ſectione nobis interdicit: ſolusq; Auſter placidior illam admittit. Regione autem feruida & æſtate, quum perflat Auſter, uenam pertundere fomidoloſum: at quum Boreas æſtum temperat, tutisſimum. Hæ igitur cauſæ tum innati calidi, tum humorum ſubſtantiam, uel conſeruant, uel disſipant, ſed tamen obſcure ac ſine ſenſu. Cæterum de manifeſta copioſa uacuatione, quæ forte tum erumpit, quum uenam ſecare proponimus, ita quidem ſtatuendum. Spontanea uacuatio materiæ morbi nihil detrahens, ueram atque legitimam non excludit. Quod igitur morbus expoſcit protinus uacuandum, præſertim ſi necesſitas impellit, & uires ſpontanea illa uacuatione nondum in magnam offenſionem incurrerunt. In uehementi pleuritide, quo tempore forte fortuna erumpet totius corporis ſudor, aut vomitio, aut aluus, ſanguis mitti non debet: at ſedatis illis paulumq; recreatis uiribus, uena incidenda. Symptoma enim quum illa

Notta le spontanea euacuat°. In pleuritide cum sudore vomitu et fluxu

la ſint, neque morbi ſubſtantiam detrahunt, neque uicaria eſſe poſſunt phlebotomiæ. Sic in febre ardente, lienteria quæ ex frigidæ potu immoderatiore laxato diſſolutoq; uentriculo inciderit, uenæ ſectionem non uetat. At quoniam uires inde paulo imbecilliores euaſerunt, harum ſeruata dignitate ſanguis parcius emittetur. Spontanea autem uacuatio quæ morbi ſubſtantiam demit, ſi iam ægrotum leuet, poſſitq; quantum requiris uacuare, prorſus eſt naturæ committenda. Sin minus id poſſit, tantum ipſe detrahes, quo ex coniunctis ambobus perficiatur quod poſtulas. Quæ ſponte natura perfectura eſt, ne tangito: inchoata uero nec ab ea perficiẽda, completo. Itaque in pleuritide, in febre aſſidua, ſi ſanguis abundantius ex utero, ex hæmorrhoide, uel e naribus dimanet, iuſtaq; ſit uacuationis quantitas, ex qua æger ſatis leuetur, uenam non incides. Sin uerò parcius aut languidius ex his locis, profluit, morbusq; interim uehementer urget, quod deficit, etiãſi puerpera ſit laborans, uenæ ſectione ſupplendum. Eadem ex cauſa in dyſenteria purgans medicamentum offertur, ut quod ſenſim & languide per anfractus parum idoneos elabitur, affatim per ductus cõuenientiores deriuetur ac defluat. Conſuetudo porro nobis obſeruanda, in uictus ratione, in uitæ genere, & in euacuatione. Qui frugaliter ſiue ex conſuetudine, ſiue ex morbi impedimento uictitant, parcius uacuandi ſunt quam qui liberalius pleniusq; uiuunt. Qui uenæ ſectionem iam eſt expertus, modo uires crebra uacuatione nondum ſint læſæ, alacrius ac leuius eam perferet quàm inexpertus. Conſueta quippe mala, minus ſunt infenſa. Quapropter opinione ſua uulgus longe fallitur, qua primã uenæ ſectionem ut in primis ſalutarem ſuſcipit, & quaſi ueneratur,

neratur, conſeruatq; in extremos uſus commodaturam.

Futurorũ obſeruatio aut uerius prouiſio præfiniendæ quantitati neceſſaria. Cap. XII.

NON ſolum uires præſentes emetiri, uerum etiam futuras proſpicere acuti ſapientiſq; eſt medici. Poſt uacuationem uires ita tueri atque conſeruare par eſt, ut & alia deinceps adhibenda remedia ferre, & morbi longitudini atque iudicationi ſuſtinendæ ſatis eſſe queant. Quinetiam ne poſthac intempeſtiuè & alieno tempore nutrire cogamur, ſanguinis nonnihil retinendum aſſeruandumq; eſt ad morbi decurſum & ad reliquæ curationis ſpatium. Futuras uires æſtimabimus tum ex cauſis procatarcticis quæ præſentes ſunt, & poſthac etiam perſeuerabunt, tum ex ſymptomatis quæ præter opinionem incidere poſſunt. In cauſis procatarcticis præcipuæ ſunt, cœli conſtitutio, & uiuendi ritus. Cœli conſtitutio ſi calida euaſerit & ſicca, ac iſtiuſmodi deinceps expectetur, reſtrictius ſanguis emittetur quam ſi frigidam fore coniiciamus. Rurſum ſi proſpicimus ægrotum tenuiter ſobrieq; victurum, vel quia potionis & cibi languet appetentia, uel quia morbus deuorare non ſinit, vt in angina fauces præcludente, parcius euacuare mouemur, quàm ſi plenius is viuat. Seruare tum aliquid ſanguinis oportet, tan quam naturæ theſaurum & ſuppetias in leuamen futuræ penuriæ. Iam uerò repentina & inopinata ſymptomata, quæ vires ſummopere eneruant & frãgunt, ſunt dolor vehemens, vigiliæ, vacuationes præter ſpem erumpentes, & in primis ſyncope.

In

In hanc ſiquidem non pauci quam mox ab aperta uena ex conſuetudine incidũt,uel quod natura ſint imbecilliores,uel quod timore magno perculſi, uires omnes effundant:uel quod os uentris amara bile perfuſum,aut quam maxime acri ſenſu præditũ & infirmum nacti ſunt. Quum igitur aliquid eiuſmodi futurum ſuſpicamus,quanquam uires tunc ualent,ſanguinem tamen uel nullo modo uel præparce mittemus,niſi forte huic periculo ante ſit occurſum. Summæ autem prudentiæ fuerit repentina & inopinata quæcunque incident,longe proſpicere atque præcauere,Hæc iam exemplis illuſtremus. Eſto quiſpiam natura ſanguineus,corpore euſarco,denſo ac firmo, ætate florenti,qui multos dies luxurioſum uitæ genus ſecutus,alimentis ſe expleuerit ſolidioribus & ualentis materiæ: qui priſtinam exercitationis conſuetudinem intermiſerit, domiq; otioſe uixerit,cui ſanguinis ex naribus, ex utero,uel ex hæmorrhoidibus uetus conſuetaq; eruptio iampridem ſubſtiterit: adeo ut ex harum concurſione cauſarũ corporis habitus non mediocre incrementum ceperit,& venæ natura amplæ præ copia ſint diſtentæ. Quocunque tempore hominem ita conſtitutum grauis vehemensq; febris vel inflammatio prehendet, quam mox ſanguis profundendus eſt,iſq; copioſus: quandoquidem tum morbi tum cauſæ magnitudo id expoſtulat,ex præteritorum obſeruatione confirmata.Quod ſi his etiam præſentia conſentiunt,adſitque aeris conſtitutio ex regione, anni tempore,& ex tempeſtate collatis,moderate frigida & humida, ægrotus ad vacuationem procliuis ſit:poſthac vero morbus non ad multos dies longius producatur, nulla calidioris futuræ tempeſtatis ſignificatio appareat:nulla item futuri doloris,vel inediæ,vel vigiliarum,

rum, vel ſpontaneæ vacuationis comminatio intendatur: his ita in vnum conſpirantibus, quis dubitet largiſſimam ſanguinis miſſionem imperare? At verò hiſce contraria omnia, quem non ſubitò a ſanguinis detractione auocabunt? Permiſcentur plerunque ac prorſus inter ſe pugnantes exiſtunt obſeruationes, ac tum prudenti acriq; iudicio eſt opus, quo ex comparatis illis vacuationi modus præſcribatur. Præteritorum recordatio plerunque copioſum ſanguinem fundendum monet, cuius tamen libertatem nobis præſentium obſeruatio ſubtrahit. Vt ſi quis priſtina exercitationis conſuetudine intermiſſa deſidiæ ſe & luxuriæ dediderit, & alimentis expleuerit, & ſolennis quæpiam vacuatio ſubſtiterit: ſed hinc euaſerit corpus pingue & album, laxum & molle, tenuiſque ſucci plenum, adſitq; æſtas, regio æſtuoſa, cœliq; ſtatus calidus ac ſiccus: omnino huic ſanguinem non mittes: ſatis enim ex ſe ipſo non modò obſcurè, verumetiam manifeſtè vacuatur. Parum verò detrahes in eo ipſo habitu, ſi hyems adſit & regio frigida, cœliq; ſtatus Aquilonius. In hac autem rerum permiſtione, non obſeruationum multitudinem, ſed poteſtatem velim te attendere, quod vna plerunque reliquas omnes dignitate præſtantiaq; ſuperet. Qui neque artis cognitione, neque longo rerum vſu, neque prudenti ſynceroq; mentis iudicio, confidit ſe poſſe vacuationis quantitatem definire, is Hippocratis conſilio potius infrà ſubſiſtat, quam exquiſitè vacuet.

Hoc autem loco non abs re fuerit perſcrutari, ſitne vteri geſtatio inter obſeruationes habenda. Ipſa veritatis ſpecies multa probabilitate ſuadet in prægnantibus graui morbo implicitis temperandum, ob fœtum qui vtero continetur, Hippocratis patro-

cinio ac sententia hunc in modum defensa: Mulier in utero gestans incisa vena abortit, idq; magis si est fœtus auctior. At certè hoc perpetuum minimè est, ut neque illud quod proximè antè scribitur: Mulierem in utero gerentem acuto morbo corripi, lethale est. Quum enim purgatio quæ malignis fit medicamentis, cum periculo grauiore fœtus quam uenæ sectione decernatur, si Hippocrates grauidæ morbo ex cacochymia tentatæ, purgationem largitur iis mensibus qui inter tertium & octauum interponuntur: nos profectò iisdem multo tutius sanguinem mittemus ei, quæ aliquo plenitudinis morbo conflictabitur. Quod si media gestatione liceat, longè tutius in initio factu fas est: quod sanguis magis redundet, & fœtus minore egeat alimento. Hoc tempore sæpe natura illius superuacui effusionem sponte utiliterq; aggreditur per nares, per hæmorrhoidas, aut per vterum: & nonnunquam menses statis temporibus salubriter effluunt, cur non similiter nobis liceat premēte necessitate naturam arte imitari? Multæ nisi vena circiter quartum mensem referetur, abortiunt, fœtus enim copia obruitur. Neque verò in plethora sola, verumetiam citra hanc quum pleuritis, alia've inflammatio vehementius vrget, prægnanti vena in cubito cædenda. Inferiores autem prægnantium venas incidere minimè tutum, quod impetu deorsum conuerso menses procedant, præcipiteturq; fœtus. Octauo ac nono mense rarò citra abortum sanguis emittitur, quum præsertim mulier leui ex causa, vel ab vteri imbecillitatem, vel ob lubricum lentorem abortire consueuit. Hac in re Cornelius Celsus morbi duntaxat viriumq; magnitudinem animaduertit. Antiqui, inquit, primam vltimamq; ętatem sustinere non posse hoc auxilii genus iudica-

iudicabant, persuaserantq; sibi mulierem grauidã, quæ ita curata esset abortũ esse facturam. Postea vero vsus ostendit, nihil ex his esse perpetuũ, aliasq; potiores obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi curantis consilium debeat. Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quę vires sint. Firmus puer, & robustus senex, & grauida mulier valens tuto curantur. Itaque vteri gestatio quemadmodum & ætas, inter quantitatis obseruationes habenda. De quantitate mittendi sanguinis hæc quidem satis, deinceps vero de vtendi ratione.

Quo morbi tempore, qua die, quaq; hora sanguis emittendus. Cap. XIII.

QVORVM morborum causa est plenitudo alia've humorũ labes in vasis, ea incipientibus illis quam mox secta vena summoueri debet. Hoc enim pacto quicquid morbi in posterum gignendũ est prohibebitur, quicquid vero genitum & procreatum iam est, facilius natura concoquet, euincet, atque profligabit. Sic febres ardentiores antequam sanguinis moles feruoris incendio torreatur, aut vehementior putredo inualescat, acceleratum hoc remediũ extinguit. Sic & interiores inflammationes hoc auxilii genus initio radicitus eruit, dum qui in partẽ cõfluxerat humor nondũ obhęrens, profluentis sanguinis impetũ cursumq; sequitur. Vires per initia firmæ sunt & constantes, nec admodum iis dissimiles quæ pridem erant integra valetudine: si quo igitur tempore, ipso maxime initio hoc præsidij genus tolerabunt. Qui plenitudine aut fluxione permanente alia vult remedia adhibere, peruerso medendi ordine affectum conduplicabit viribusq; negotium

Notta de vitād[is] cruditate et corrup: in vent: et primis venis.

faceſſet. Sic tamen maturè vena ſecetur, vt ventriculus primæq; venæ nec vlla humoris corruptela, nec cruditate, nec cibo ſemicocto confertæ ſint. Præcepit quidem Auicenna in morborum principijs phlebotomiam prorſus omittere & concoctionem expectare, dum morbus principium ſtatumq; præterierit: atque tum demum ſolum illam conferre aſſeuerat. Idq; non de ſolis partium morbis quos antè percenſuerat, audiendum putat, quum & mox idipſum de febribus omnibus præcipiat, maximeq; de ſanguinea, in qua quum aderit concoctio, iubet ſanguinem profluenter educere. Quia verò iſta mirabiliter diſſentanea videntur, perpendendum quibus illa rationibus ſuadere contendat, vt controuerſia ad vnguem diſcuſſa, veritas ipſa clarius eluceat. Inquit igitur per initia inciſam venam noxios humores extenuare, & per corpus quoquouerſum impellere, ſanguineq; puro & ſyncero permiſcere: nonnunquam etiam nos expectatione noſtra adeò decipi, vt cum ſalubri nihil prorſus vitioſi humoris educatur. Ex animi verò ſententia atque voto omnia ſuccedere, ſi expectata concoctione quum iam morbus principium & ſtatum præterierit, ſanguinem detrahamus. Sed minimè tam inconſiderata eius ferenda eſt ſententia: neque audiendi illius explanatores, quorum dicta quotidie re & euentis refelluntur. Quę enim abſurdior futiliorq; ſententia hac excogitari poſſit, phlebotomiam humores extenuare, quum ex ſuperiorum demonſtratione dilucidè conſtet, qua ante, eadem & poſt phlebotomiam proportione humores in corpore retineri atque ſeruari. Si qua fortè mutatio incidit, quum tenuis humor expeditius celeriusq;, craſſior ægrius & pigrius emanet, veriſimilius eſt phlebotomiam, ſanguinem & humo-

res potius incraſſare debere. Cur deinde hæc humores exagitet? ſi multitudinem demit, quæ perturbationum & morbi cauſa fuerat, debet eadem omnia mitiora & tranquilliora reddere. At ſi peccans materia ſanguine permiſcetur in venis, cur hæc ſecta vena non pariter foras exiliet? Sed iam plenius æſtimata rei veritate, donemus morbum quempiam vehementem & acutum ex ſolius ſanguinis exuperantia natum, cuiuſmodi ſunt vtraque ſynocha, putrida febris ex plenitudine, angina, pleuritis, peripneumonia, iecoris aliarumq; partium inflammationes. Hæ ſi peracutæ ſunt & periculoſæ præ ſanguinis copia præcipites, quis non ſtatim ipſo initio venam pertundat? quis quum adhuc vires integræ ſunt nõ eam plenitudinem prorſus eximat, quæ morbo cauſam dedit, & quæ in vitæ diſcrimen adducit? Hoc conſilio in ſynocha feſtinamus ſtatim initio ſanguinem ad animi defectionem mittere, antequam materia putreſcat. At ille, in ea febre ſanguinea principio ſanguinem parcè mittit, abundantius verò vbi coctionis ſigna comparent. At quam quæſo concoctionem expectes ſanguinis optimi & bene cocti, qui ſola multitudine peccat? In his igitur vt in valde acutis, Hippocratis conſilio differre & cunctari malum eſt: ſed ſtatim ſi vires integræ & valentes erũt, ad animi vſque defectionem ducendum. Si minus acuti & vehementes erunt morbi, etiam per initia ſanguis effundetur, idq; pro multitudinis ratione. Num igitur in his venæ ſectionem omittemus, & cum Auicenna expectabimus dum concoctio eluceat, & principium morbus ſtatumq; præterierit? Sic cine morbum ſinemus ſuo impetu proteruire atque ægrotum tam immaniter iactari citra vllam artis opem? Si exitialis is erit, ad concoctionem nunquam

perducetur:ſin ſalutaris uel anceps, poſt ſtatum in ipſa declinatione quum iam prorſus euictus erit, & laborans a periculo tutus,quid tum uenæ ſectione fuerit opus? Sed age hoc loco temporum morbi, & concoctionis uim expẽdamus. Natura concoctione impuros noxiosq; humores e purioribus ſecernit: hos ut couſeruet,illos ut tandem foras exturbet,aut ſola per ſe aut medicamenti ope. Atqui uenæ ſectio nullo delectu omnes qui in uenis ſunt,promiſcue & indiſcriminatim prolectat.Quorſum igitur ut hæc fiat,humorum cõcoctionem atque ſecretionem præſtolemur?Vt in phlegmone pus iam factum nõ amplius ſecta uena,ſed alia ratione per uias breuiores deriuamus:ita in febribus quarum materia in uenis coercetur,concoctus ac iam ſecretus humor,medicamento deriuandus deturbandusq; eſt. Qua in re tũ temporis naturam habebimus adminiculãtem,quæ ſecretos humores foras excludere contendit. At ſi quis hoc tempore uenam auſit incidere,non eos ſolũ,ſed pariter utiles eliciet:quodq; grauius eſt,eos qui ui naturæ ſecreti fuerat,puro ſanguini permiſcebit, hunc inquinabit,omnia confundet,naturæq; molitionem optimam interpellabit.Quum igitur concoctionis manifeſtæ ſigna comparebunt,non amplius uenæ ſectione,ſed aut purgatione,aut alijs deriuantibus pręſidijs reliqua curatio trãſigenda:niſi (quod interdum fit) cruditatis ſigna denuo ſe prodant.In febribus uacuata multitudine ubi quæ putruerant concocta ſunt,per aluũ,urinas,& ſudores ea uacuare tentandum. In pleuritide & in peripneumonia quæ putruerunt,& in pus conuerſa ſunt, per ſputa: in hepatide,caua quidem per aluum,gibba per urinas,quemadmodum & in nephritide: ſingula deni-que per loca proxima & conuenientiora ſunt expurganda,

ganda. Si metu, ignauia, aliјs'ue occaſionibus uenæ ſectio primis morbi diebus adminiſtrata non eſt, quocunque die etiam uigeſimo in ægrum incideris ſi plenitudinis atque cruditatis ſigna permanebunt, hoc præſidii genus adhibendum, modo' uires ferãt, neque ſint morbi diuturnitate collapſæ. Non enim dierum morbi numerus a phlebotomia, per ſe ac primum dehortatur, ſed quod ſæpius temporis progreſſu uel concocta eſt morbi materia, uel ſunt uires diſſolutę. Vt autem uniuerſalium temporum, ita particularium, & dierum quibus morbi recurrunt delectus habendus, in his potisſimum morbis quorum certa eſt vel intermisſio, vel remisſio. Vacuatio non excãdeſcenti, ſed miteſcenti morbo afferenda. Natura quidem plerunque febrium maximeq; intermittentium inuaſionibus uomitiones, & declinationibus ſudores commode' ciet, quo tempore nobis etiã licet eadem utiliter arte promouere: at non uel alui deiectionem, uel uenæ ſectionem. In accesſionibus ab his omnino temperandum eſt, ut quas neque natura tum molitur, ſed ſi quæ forte' incidunt, ſolius morbi feruore impetuq; fiunt. Nulla eiuſmodi uacuatio, quæ uires ſupra modum laceſſit, in tanta acceſſionum quaſi fluctuum agitatione tuto' obiri posſit. Quum enim humores tum maxime' quodam quaſi ęſtu incitati efferueſcant, obturbatiq; permiſceantur, nulla omnino queat iuſta eorum fieri ſecretio. Eſto etiam peccans morbi materia extra uenas maiores exardeſcat, ſi hoc tempore vena reſeretur, metuendum erit ne illa in uenas exinanitas e ueſtigio commigret, fiatq; ex intermittente continens. At uero' maxima morbi tranquillitate uena ſecta, uix ullum naturæ negotium faceſſit, ipſamq; multitudinem e uenis maioribus eripit, nullo excandeſcentiæ

metu. Maxima tranquillitas est medio remissionis intermissionis've tempore. Si spatia inter accessiones porriguntur, facile sit medium ipsum pro rerũ commoditate designare, sin angustum, difficile quod interdum vix occasio sese offerat, vt vel ante vel post venæ sectionem opportune ægrum alamus. In quibus morbis vel præcautionis vel curationis gratia, potestas datur sanguini mittendo horam deligere, conuenientior erit matutina quam pomeridiana. Nam a solis exortu sanguis suscitatur, viget atque dominatur, ipsoq; diei lumine tenuis fit, serenus, & ad fluendum aptior: maxime secunda tertia've hora. Hac ipsa ne æger sopore torpeat, experrectus insomnem horam saltem vnam duxerit oportet. Hesternum cibum integre concoxerit, sitq; alui & vesicæ munia executus: eoq; magis si vna quæpiam, ampliorum venarum erit incidenda. Nam exiles e quibus sanguis parcius emanat, nulla istiusmodi obseruatione feriuntur. Astrologica etiam obseruatio vt non parum efficax tenenda. Cæterum quotiescunque vehementiores morbi prement & instabunt, tum venam pertũdito. In vehementi enim & suffocante pleuritide, vel in angina, in sanguinis immoderato fluore, in extrema vasorum plenitudine, in aliis denique morbis qui nimium præcipites sunt, nihil istiusmodi delectus habendus. At uero in febribus alijs'ue morbis qui circuitibus affligũt, quietis aut remissionis animaduersio multo præstantior quam matutini temporis. In quamcunque igitur diei noctis've horam remissio inciderit, cæteris in id rite administratis vena pertundetur.

Quæ ante uenæ sectionem præparatio afferenda. Cap. XIIII.

VT ad uenæ ſectionem opportuna temporis occaſio, ita corporis idonea præparatio adhibenda, qua neglecta, ægroto plurimum offenſionis impendet. Partium quæ in prima corporis regione ſunt, puritas & expurgatio, potisſima eſt ad uenæ ſectionem præparatio. Vitia quæ opus impediunt aut certe remorantur, ſunt uentriculi primarumq; uenarum cruditas, noxiorum humorum colluuies, aluus fæcibus aſtricta: os uentriculi nimiopere ſentiens uel imbecillum: quæ non omnino uetant & excludunt, ſed duntaxat retardant uenæ ſectionem dum arte ſint ſublata. Crudiore enim uentriculo ſecta atque exinanita uena, crudi ſucci plurimum in ſanguinis locum rapiet. Et ſuppresſiore aluo ſi uenam eliſeris, iecur exhauſtæq; uenæ ſordidum quiddam & impurum e fæcibus exugent. Tantum moræ in uena pertundenda interponi debet, quantum ſatis eſt tum ad crudorum concoctionem, tum ut excrementa deſcendant. Hæc ſponte niſi ſuccedant, clyſtere uel balano prolicienda ſunt: prunis, uel caſia aluus emollienda. Coctus crudus'ue cibus internoſcitur ex accepti eius qualitate & copia, ex tempore quo acceptus eſt, ex ructu, ex uentriculi pondere. Corruptus humor in uentriculo, aut in uicinis partibus exuperãs, ſiue illic genitus eſt, ſiue aliunde, uelut ex capite, ex iecore aut ex liene procubuit, differre hortatur uenę inciſionem, dum ſit expurgatus. Secus enim multo maiore detrimẽto quam cruditas rapitur in uenas, hasq; impuritate multa polluit. Hinc uel obſtructiones, uel cachexiæ fiunt, uel morbi quibus mederi propoſueris ingraueſcunt, euaduntq; eorum ſymptomata ſæuiora. Quinetiam impuri humores impetu ferociaq; concitati excandeſcunt, uentriculum cordiaq; vellicant, hinc nauſea, conuulſio, lipothymia,

mia, syncope & alia symptomata, quæ terroris & metus plena sunt. Vna bilis in os uentriculi tum effusa, omnium maximè hæc mala inuehere solet. Has autem partes a putidis humoribus occupari portendunt, cibi fastidium, nausea, humoris uomitio, frequens alui deiectio, uentriculi grauitas aut dolor, uentriculi præcordiorum'ue tumor atque distentio. Quæ quoties præter ullam ciborum cruditatem in ægris apparebunt, e prima corporis regione antequam uena secetur deturbandus est uitiosus humor, illorum auctor & uelut seminarium. Vomitione id molliendum si sursum uergit, hausta potione uel aquæ, uel hydrelæi tepescentis pondo selibræ. Alui autem deiectione si eò declinat. Casia in id parũ efficax, ut quæ sola ui leniente & emolliẽte prædita, tenaces ualde & glutinosos humores nec satis detergit, nec ex aluo subducit. Accommodatior est hiera picra, si febris non reclamat, uel rheumbarbarum, uel senna, uel agaricum, uel pro humoris specie aliud quoddam blandum, cuius uis uniuersam corporis molem neutiquam exagitet. His non modò semel, uerumetiam secundo & tertio pro rei necessitate, expedit uti: sub hæc tamen mox ad uenæ sectionem accingendum. Quandoquidem humorũ uitia, quum in omnes corporis regiones pariter irruerunt, methodus summaq; artis præceptio est, eas suo quamque ordine uacuare, mesenterii quidem uenas ante maiores, atque has rursum ante corporis molem. Non autem cõtrà, ne ex primis uenis in maiores, aut ex his in corporis habitum noxii humoris sit traiectio: quod sanè est non expurgare, sed inquinare & labefactare corpus. At ex habitu corporis in uenas maiores, aut ex his in primas atque in aluum traducere consentaneum est. Quæ au-

tem dixi uitia non ſolum uenæ ſectionem remorantur ac tardant, ſed omnino præpediunt. Hinc neque in hydrope, neque in cachexia, neque in ſcirrho iecoris, aut lienis, uel exigente alterius morbi importunitate, ſcalpellum admouemus. Tertium uitium cui præparatio ante uenæ ſectionem adhibetur, erat oris uentriculi ſenſus eximius aut imbecillitas. Eximius eſt ſenſus quibus nerui e cerebro miſſi, molles ſunt, teneri, nudi, aut occurſantibus rebus obuii: atque hi uix citra offenſionem, acria, acida aut ſalſa, quod genus habentur, acetum, piper, ſinapi deuorant. Imbecillitas ſiue ex intemperie, ſiue ex rariore fibrarum ſtructura prouenerit, inde noſcitur quod nec cibus appetitur, nec facilè fertur, ſed eo accepto dolor eſt, interdumq́ uel nauſea, uel cibi uomitio. Qui ſic affecti ſunt, ut ex leuisſima occaſione, ex inedia, ex ira, ex triſtitia, uel timore, ita ſanè ex phlebotomia quæ pariter cum ſanguine ſpiritus diſſipat, & reliquos humores commouet, uel conuulſione uel comitiali morbo, uel ſyncope ſtomachica tentantur ad internicionis periculum, uel in alia denique ſymptomata incurrunt, quæ huius partis occaſione naſci proditum eſt. His itaque ante uenæ ſectionem conſulendum, osq́ ventriculi muniẽdum iis quæ corroborant, quæ humorum acrimoniam retundunt, & quæ humoris influxum arcent. Id genus ſunt, ſuccus mali punici, mali cotonei, medici, citrei, limonum, oxyachantæ, & uuæ acerbæ, acetum, aut qui ex his fiunt ſyrupi. Aut ſi qua frigidæ intemperiei ſuſpicio ineſt, ex uſu erunt calida aromatica, maximè ſyrupus mentæ, diacydonion, uinum auſterum aut aromatites. Horum tantulum, uel panis optimi momentum his intinctum conferetur: mox uero ut æger paulum quieuerit,

uena incidetur. Præparatio uenæ ſectioni præmittenda, ſi morbi clementia ſinit. Immanis uero importunusq; morbus nulla præparatione nullaq; cunctatione feſtinare cogit. Sic in habitu athletico a quo præſens aut ſuffocationis, aut ruptionis uaſorũ periculum impendet: in vehementiſsima pleuritide, in febre ardentisſima eaq; maligna, in caſu & prolapſione, aut in obtritu graui, imminentis periculi euẽtus magis reformidandus eſt quam noxa ex non præparato corpore.

Quid ipſo ſectionis tempore faciendum. Cap. XV.

DECVMBENTI ægro, in maxima tum corporis tum animi tranquillitate uena incidẽda, potisſimum ſi uires imbecillæ ſunt, aut ſyncopes metus ineſt. Etenim dum uel ſtamus uel ſedemus animalis facultas corpus ſuſtinens laborat, ipſaq; inteſtina ac uiſcera ex præcordijs pendentia, uitali naturaliq; facultati uim inferunt. Sit pars quæ inciditur prona, ſit & in hanc facilis directusq; ſanguinis curſus, ex ea corporis ſede quam plurimum exinanire proponimus. Artus confricentur dum incaleſcãt, & proxime ſupra eum locum in quem ſcalpellus adigetur arctius uinciantur, ut ſanguine prolecto uena tumentior in conſpectum ſedet. Infra etiam illigari mos eſt, quum tremula inconſtansq; uena ad ſcalpelli quemuis impulſum ſubterfugit, aut e ſua ſede diſſilit. Quibus autem denſa & ſqualida cutis eſt, & quibus anguſtæ uenę, aut in altum demerſæ multa carne uel adipe obductę, ijs multo arctius uinculum inijci debet, quam quibus diuerſa eſt conſtitutio. Minores pedum manuumq; uenas, quia uinculis non ſatis implentur, in calentem aquam demittimus, quæ & pro-

profluenti ſanguini impetum facit. Si ne ſic quidem uena in apertum promatur, eam quo loco ineſſe ſolet digitorum impulſu percunctare, dum ſanguinis fluxu & incurſione, illius ſit explorata ſedes: hancq; ſignatam, ſcalpello induſtrius artifex feriat. Sedulò etiam atque etiam proſpiciat, ne nel flatu tumidum locum, uel arteriam, uel tendonem pro uena petat. Interdum enim iniecto arctiore uinculo aliquid uenæ ſimile intumeſcit: interdum preſſa arteria motu uacat, & pro uena ſe profert. Scalpellum chirurgus uiſu perſpicaci manuq; ualida, ſummis digitis præhendet, nec plus mucronis proferet quam ad penetrandum ſit ſatis: manu altera membrum eiusq; pollice uenam ſtabiliet, ſenſim nullaq; feſtinatione ſcalpellum intrò ſuauiter, quod ſatis erit impellet. Venæ quæ in articulis, in brachij flexu & in poplite extant, in rectum diffiſſæ, tardius coaleſcunt, quod articuli motu uulneris labra dehiſcant: neque eiuſmodi fiſsio tentanda, niſi quum iteratione eſt opus. Extra articulos, ut in capite, in manibus, uel in pedibus quæcunque emergunt, in rectum fiſſæ cicatrice celerius obducuntur, quod labra ſemper inter ſeſe coeãt. Sub interiore quæ baſilica dicitur, ferè comes arteria deliteſcit, & ſub media neruus, utriſque muſculorum tendones plerunque ſubſternuntur. Cephalica licet difficilis, omnium tamẽ ſolet eſſe tutisſima. Chirurgus ne in tendonem, in neruum aut in arteriam impingat. Ex neruo aut tendone puncto dolor fit ingens, ſtupor, reſolutio, & brachii conuulſio cum tumore. Arteriæ ſanguis ægrè compeſcitur: illiusq; magna ui effuſa uirium ſequitur exolutio, ſed neque inciſa arteria coit, neque ſaneſcit, ac pars tandem gangræna corrumpitur. Punctum neruum aut tendonem, indicant doloris uehementia & inſequens con

uulſio,

uulſio, atque tumor. Huius ſi qua erit ſuſpicio, uulnus ne coaleſcat, dum ab impendente phlegmone uindicatum ſit, & dies duo tres've abierint. Inhibetur autem coalitus fotu tepentis olei. Lapſo triduo ſi dolor conquieſcat, nec noui quicquam obrepat, ſinatur coaleſcere. Sin minus, adhibeantur aperientia, attrahentia, & qualia neruis compunctis conueniunt, ut terebinthina, adiecto interdum euforbi momento. Aperta arteria, ſanguis emanat tenuis, rubicundus, igneus, & pulſu quodam exiliens. Subſidio autem eſt emplaſtrum ex aloe, mirrha, thure, & bolo armena quæ oui candido & pilis leporis ſint excepta. His dein lintea ex liquore roſaceo imbuta inſternentur. Emplaſtrum faſciis obuoluetur firmè ac tutò, ne triduo excidat, hoc blandè ſummoto ſimile denuò imponendum. Si ne iis quidem arteria coaleſcat, tota tranſuerſum diſcindatur, vt extrema utrinque reuulſa molli carne obducantur. Rurſum autem quod ad ſectionis modum facit, ſi craſſus aut uiſcoſus ſanguis qualis melãcholicus ineſſe putabitur, aut cœli conſtitutio frigida ſit, ampla fiet uenæ apertio: ſin tenuis & aquoſus, aut ipſa cœli conſtitutio calida, anguſtior. Vena ut decet aperta uinculum a ſuperiore parte laxabitur, quò inde ſanguis uberius defluat. Si ſanguini curſus erit idoneus, ſinatur, ſi minus abundè & ſegnius fluat, idq; ſectionis errore, ea emendetur: ſi ſanguinis craſſitie, alia'ue ex cauſa, laborans pugnum arctè uehementerq; adducat, neruos, muſculos & later, atusſi ac uoce ualida contendat: uulnus aquæ calidæ fomento proritetur. Si uecordem cura metusq; terreant, hincq; parcius ſanguis emanet, intermiſſio fiat, dum uires exponendis recreentur modis. Immò etiam ſi pro ratione ſanguis dimanet, utile eſt medio curſu digitum uulneri

impo-

imponere,tum ut uires reficiantur minusq; dissipentur,tum etiam ut deterior spurciorq; sanguis,ex intimis celerius in sectionem confluat. Emanantis autem sanguinis quantitas æstimanda est,ut is demum opportune sistatur. Æstimatio ex morbi necessitate & ex uiribus est ineunda. In plethora simplici ad imminentium morborum præcautionem satis sit redundantiam demere,dum mediocritas sit reliqua. At quum iam morbus inest,isq; uniuersalis ut febris,non satis illud fecerit,sed si uires tolerent, infra mediocritatem imminuendum est. Mediocris enim si putrescat,quasi efferuescens intumescit,& tũ corpori infestus,tum uiribus grauis est: minui igitur debet, at parcius quam in plenitudine. In partium autem phlegmonis non una quantitas, sed tum caloris, tum substantiæ mutatio spectanda. Quum uehemens dolor,aut magna quædam inflãmatio locis inest sectioni propinquis,sanguinis cursus non ante sistatur,quam uel dolor mitescere occipiat,uel eius color commutetur. Mutatio quippe indicat sanguinem ex inflammata sede,in qua is est a reliquo dispar euelli:quod omnino expectãdũ est,nisi aut parti uehemẽter impactus humor est,aut euacuatione uires exoluũtur. Hęc siquidẽ cogunt intẽpestiue supprimere,ac potius iterato quod reliquũ est detrahere,alias quidẽ eodem die,alias postero. Vt enim efflueti sanguini,ita & uiribus attẽdẽdũ ne deficiant. Vires defecturas præmonstrant, labans fluoris impetus, pallens faciei color, oscitationes, pandiculationes, aurium tinnitus, oculorum suffusiones, quæ omnia coarguunt uitales spiritus imminui & cor infringi destitutum calore. Ad hæc singultus & nausea, quæ fiunt irrumpente humore in hos vẽtriculi. Omnium tamen certissima & minime

minimè fallax eſt pulſus mutatio, qui ſi ex crebro ſupra modum rarus euadat, aut ex magno paruus, ex uehemēti debilis & obſcurus, ex æquabili inęqualis, uires collapſuras, aut perturbationem epilepſiæ non admodum diſſimilem præſagit. Hæc igitur ſi ex uacuationis quantitate incidant, protinus intermittendum, ne imbecillitas progreſſa uel mortem inferat, uel iacturam quæ nullo pacto reſarciri poſſit. At ſi uel metu & terrore, uel ſtomachi demorſu, hæc ſigna compareant, intercepto fluore laborans recreetur, ut exinde poſſit reliqua uacuatio complerì. Recreandi multæ ſunt rationes. Os atque faciem frigida conſpergere: acetum, uinum, moſchum, idq; genus aromatica ad nares admouere. Ab his uero præſtantiſſimum ſit ægrum proſternare: partibus quippe omnibus in vnam ſitus æquabilitatem adductis, ceſſat labor omnis, principesq; partes caloris & ſpiritus plus ſibi mutuò impartiunt. Si ne ſic quidem releuetur æger, uomitus excitetur, aut faucium titillatu, aut iniecto oleo: quandoquidem is impetus ſtomachi cordisq; tædia depellit, ſuſcitatq; robur. Mox uires inſtaurentur, uino, ſucco mali punici, iure carnium, medicamento diamoſcho aliiſue cardiacis.

Vt a uenæ ſectione regendus ſit æger. Cap. XVI.

SANGVINE ut morbi magnitudo uiresq; ferebant emiſſo, uiuculum diſſoluatur, uulnus exiccetur, ne concreſcente ſanguine madens aut non coaleſcat, aut abſceſſus metum inferat. His ſiquidem non accuratè animaduerſis, die octauo aliquando reſignatum eſt uulnus. Adeps ſi exiliat ne præcidatur, ſed intrò molliter referendus eſt. Deterſum uulnus

nus linteo obſignetur, vel roſacea vel dulci aqua imbuto: aut etiam oleo, ſi ſanguinem iterum fundere conſilium eſt. Faſciis linteum deuinciatur, quæ nec arctiores ſint, nec cutem vlceris've labra diſtorqueant. Si icto tendone aut neruo, fluxionis aut phlegmones metus eſt, emplaſtrum e ceruſſa imponendum eſt: in ambitu verò cataplaſma ex ſemperuiuo, ſolano, arnogloſſa, aliiſq; frigidis. Sectus æger ſupinus decumbat, vt omnibus partibus in ſpinam dorſi tanquam in corporis baſim reclinantibus, ſumma ſit quies, & in quiete partes exhauſtæ repleantur, reſarcianturq; ſpiritus. Neque igitur ad conſueta munia properet, neque celerius inambulet, neque vllo exercitationis genere ſe fatiget: neque vtatur venere, neque in balneum deſcendat: quandoquidem ſanguis & ſpiritus vehementius incitati, ne diſſipentur aut incaleſcant, ſedandi comprimendiq; ſunt. Nec verò venæ ſectioni continuò indormiendum eſt, ne aut languidior calor extinguatur, aut obruantur imminuti ſpiritus. Itaque vigilans conquieſcat, abſitq; omnis tum animi, tum corporis contentio, quod & in lipothymia præcipimus. Hora vna aut altera a ſanguine miſſo, alimentum licet offerre, exiguum quidem quodq; boni ſit ſucci, quod promptè alat, & quod ſit profligando morbo accommodatum. Duabus abhinc horis aut etiam minus, nihil vetat obdormiſcere, modò aſſidentes proſpiciant, ne vel laborans in brachium cæſum ſe deuoluat, vel vinculum diſſoluat, quo ſanguis dimanet, vel aliud ſibi incommodum ferat. Reliquus cibus ſenſim tum copia tum materia deinceps increſcet: neque temerè aut auidè ad pleniorem properandum eſt, vt quem natiuus calor imminutus non plenè ſit confecturus & quem crudum multumq; exuctæ venæ

rapiant,quo demum omnem corporis molem refer ciant. Eſto etiam integra ſit omnis alimenti concoctio,quid tamẽ iuuat illico ſe ſuccis largius implere, quos animus eſt uena ſecta debere? A miſſo sãguine exquſitior uictus ratio tenẽda,neque protinus æger ad priſtinã diætam perinde ut canis ad uomitũ redeat. Intemperantes,idonei uenæ ſectioni non ſunt.

De iteranda uenæ ſectione ſic ſtatuendum. Quũ ex feruentis ſanguinis copia,uel maxima inflammatio,uel dolor uehementisſimus,uel ardentisſima febris irrumpit:ipſo protinus initio antequam effrænatus ſanguis in principem aliqam partem incumbat,non modò quantum illius exuperat, uerumetiam multo plus emittendum eſt,idq́; uniuerſe & affatim,etiam ad uſque animi defectionem , ſi ualidæ vires tolerando ſunt. Ferè autem valent in plethoricis affectibus,in quibus raro vacuationis copia deficiunt. Validas quidem & integras vires, non autem imbecillas permittit Hippocrates vſque ad animi defectionem deducere. Nam conſtantibus & integris viribus defectio interueniens,arteriarum duntaxat ſpiritus exoluit,illeſæ verò perſiſtunt eæ vires, quas cordi,iecori ac cerebro natura congenuit. Licet autem in lipothymia illæ diſpereant,ex his tamen inſitis aliæ perſimiles denuò ſuſcitari poterunt,ex quibus impendio recreabitur æger. At imbecillis (quoniã illæ principibus partibus inſitæ vires languent) ſi lipothymia obrepſerit , vix inſtauratio fiet. Quocirca viribus imbecillis cauenda diligenter eſt defectio. Ita quidẽ de maximis vrgentibusq́; morbis ſanciendũ. At in leuioribus ijsq́; vniuerſalibus , vt in plethora,in febribus & alijs morbis,quorũ materia coercita eſt in vaſis,nõ quidẽ ad lipothymiã, ſed tamen quantũ expedit quantumq́; affectus expoſtulat, vniuerſe

uerſe & ſemel ſtatim initio vacuãdum eſt, ſi modo vires annuant. Ea vacuatio citra vllã virium iacturam, exuperantem materiam ſubtrahit antequã vel tota putreſcat, vel in nobilem partem irrumpat, vel horrenda ſymptomata ſuſcitet. Qui metu deterritus in his vacuationem partiri proponet, & minus ſanè proficiet, & morbum producet in longius. At ſi per virium imbecillitatem nequit uniuerſa vacuatio compleri, quum præſtantior virium quam morbi ſit obſeruatio, partitione vti cogimur, idq; ſummo iudicio ſumma prudentia. Partitio autem ſit ex modicis interuallis, atque vel diſſoluto vinculo, uel digito indito uulneri, intermittatur tantiſper dum modis ante expoſitis reſtituantur uires. Interdum hora una, interdum etiam plures ad uirium inſtaurationem neceſſariæ ſunt. Optimum autem ſit nõ ultra diem prorogare, ac bis ſanguinem (ſi uires ſinunt) eodẽ die mittere, idq; in morbis uniuerſalibus: & (niſi quid aliud uetat) antequam putredo aut alia inualeſcant mala, quantum expedit educere. Cæterum in affectibus partium omnibus præſertimq; in phlegmonis, partitas euacuationes oportet longiore interuallo ſeiungi, atque repetitam uel in diem poſterum, uel in perendinum differri: ut hoc tẽporis ſpatio, corrupti humores ex affecta ſede remigrent in uenas exhauſtas, quos exinde altera ſectio prõptius eripiet. Pars enim laborãs ſenſim uno altero'ue die humores ſuos eo' depoſuit, qui corrupti quum ſint, illic relinqui nõ debent, etiã ſi dolores cõquieuerint. At uerò uenenatã, malignamq; inflãmationẽ, ut peſtilentem bubonẽ, uel carbunculũ, neceſſe eſt eo ipſo die feſtinanter iterata uacuatione demoliri, ne peſtilens contagio diutius hæreat in uenis. Neque tamen confidentius atque audacius crebrior uenæ

ſectio adeunda:non parum enim ſpiritus calorisq; demit ac in ſenectutem immaturam & hanc morbis grauioribus obnoxiam præcipitat: cuiuſmodi ſunt cachexia,hydrops,arthritis,tremor , paralyſis, apoplexia.Impenſius enim refrigerato natiuo calore,humidoq; primigenio imminuto viſcera langueſcunt,cruditas dominatur,quæ tot malorum cauſa ſit atque origo.

Emiſſi ſanguinis obſeruatio. Cap. XVII.

EFFLVENS ſanguis excipiendus mundis terſisq; peluiculis,terrenis , vitreis,ſtanneis aut argenteis,non item æneis,ne ab his vel propriæ ſubſtantiæ vel caloris,vel alterius qualitatis conuerſionem ſubeat,quæ noſtrum de corporis affectione iudicium peruertat.Sint & peluiculæ multæ in quibus ſanguinis varietas diſpici ac diſtingui poſſit . Seponantur loco mundo,quo nec puluis,nec fumus , nec ventus,nec ſolis radii pertingant.Omnium prima in his obſeruabitur ſanguinis ſubſtantia . Viſcoſus eſt qui lentè fluxit & tanquam glutinum digitis obhæret,quorum neutrum efficit probus atque mediocris.Craſſus eſt & denſus,multasq; fibras habet , qui ocyus concreſcit atque conglaciat,hic obſtructionũ aliorumq; inde morborum fit auctor . Qui tardius concreſcit ac dureſcit,tenuis eſt:qui verò iam refrigeſcens minimè dureſcit,is omnino vel aquoſus vel putridus eſt,cuius fibræ omnes direptæ atque corruptæ vanuerunt . Idipſum planius diſtinguit fiſſio. Craſſus ac compactus difficilè finditur,tenuis facilè:putridus verò non finditur:verum ſimulatque attingitur totus in partes exiguas diſcerpitur.Serum multum tanquam aqua citrina concreto ſanguini

innatans,vel potum liberaliorem,vel iecur infirmũ quale hydropici,vel imbecillos renes,vel eoſdem obſtructos oſtendit:quibus ex cauſis ſerum redundans in venas,ſanguini permiſcetur.Hunc tamen non eo prorſus deſtitui par eſt,velut in his qui frugalius bibunt, aut immoderatius ſeſe exercent: craſſeſcens enim ſanguis difficilè in tenues venas diſtribuitur, easq́ promptè intercludit.Spuma innatans niſi fluoris impetu nata ſit,incendium atque feruorem eius humoris oſtendit,cuius calorem præ ſe fert: rubra quidem ſanguinis,citrina,bilis:alba,pituitæ: liuida, melancholiæ.Dureſcentis ſanguinis color per ſumma rubicundus,boni vtilisq́ ſanguinis eſt index: ruber quidem ac lucidus ardentis, qualis eſt arteriarũ, ruber verò & obſcurus mediocris ,qualis eſt venarum.Color citrinus,bilem:albus,pituitam:viridis,bilem retorridam:liuidus aut plumbeus atram bilem cum pernicie,vt diſparium colorum permiſtio varios humores exuperare commonſtrat:qui an etiam putridi ſint nec'ne,ſanguini ſubſtantia palam facit. Sanguinis parte ſumma innatat nonnunquam pingue quiddam & adipoſum,inſtar telæ araneis cohærens.Hoc,ſi admodum pingue & obeſum corpus eſt, ex ipſo ſanguine cauſam habet, qui eſt in adipem pronus.Sin corpus ſtrigoſius fiat minusq́ opimum, idipſum colliquari & marceſcere portendit. Ima parte concreti ſanguinis ſubſidet quod terrenum magis eſt atque fæculentum.Id quum finditur, ſæpius apparet vel rubrum obſcurum,vel nigrum vel liuidum vel viride:vnde humoris qui ſanguinem perfundit,naturam videre eſt:atque ex coloris copia aſſequi quantum vnuſquiſque humor in venis abundet.Si diffiſſo ſanguine grana quędam arenularum æmula offendantur, aiunt vel elephantiaſim vel

propenſionem ad hanc notari:quanquam obſeruantibus raro tale quiddam deprehenſum eſt . Rarum eſt ſanguinem a uenis graueolere: quod ſi contingerit, putredinis corruptionisq; deploratæ eſt indicium.Detractum ſanguinem nemo deguſtarit: at ſi cui in os forte incidet,dulcisq; apparebit,ſecundum naturam eſt:qui amarus, bilioſus:acidus aut ſtipticus,melancholicus:inſipidus,pituitoſus:ſalſus pituita ſalſa perfuſus. Sanguinis ſubſtantia atque colore animaduerſis,conferendæ inuicem erunt peluiculæ:quæ ſi omnes optimum ſanguinem æquabiliter exhibeant,credibile eſt reliquum in uenis ſimilem haberi,illum tamen detrahendum fuiſſe, quod multitudine peccaret,quę una corpus grauat,ſenſus offundit,& in putredinem,aut in grauiorum malorum pericula coniicit.Si uitioſus & impurus ſanguis conſpicitur,multo etiã utilius eductus eſt, ut qui & copia & qualitate moleſtis,corpori negotium faceſſeret:ſed & poſthac diligentius uacuari corpus debet, aut pharmaco,aut uenæ ſectione.Si qui prius manauit ſyncerus,qui autem poſterius,prauus exiſtit,multi huiuſmodi reſident humores in corpore,proba uictus ratione,idoneisq; uacuationibus exterminandi.At ſi hoc ex phlegmone accidit, bono eſſe ſolet, nempe indicium completæ & integræ uacuationis, quæ morbi materiam ex affecta ſede extirpauit . Si poſtrema peluis purior eſt primis , conſummata eſt uacuatio , quæ ſanguinem uitioſum omnem detraxit , dum utilis ac bonus dimanaret. Sanguis in tepeſcentem aquam effuſus,diuulſus ſecretisq; ſubſtantijs multa profert. Serum cum aqua omnino confunditur , ut internoſci nequeat : illi etiam permiſcetur tenuior ſanguinis portio , ex cuius colore liceat de humoris natura & ſpecie quodam mo-

do

do iudicium facere. Crasſior ſanguinis portio & fibroſa ſubſidet in imo: quæ pura & ſecundum naturam eſſe iudicabitur, ſi lucida, tenuis, ſubalbida, & cohærens fuerit. At crasſior craſſum etiam ſanguinem ineſſe: obſcura & nigra, alio'ue infecta colore, ſanguinem uitioſorum humorum fæcibus inquinari commonſtrat, quos ipſa coloris differentia diſcernit. Si parum illa cohæret, diſtractaq; facilè dilaceratur, ſummæ putredinis eſt argumentum.

De arteriarum ſectione. Cap. XVIII.

MAIOREM arteriam in cubito uenæ ſubſtratam, aut eam quæ in poplite ſita eſt, neque ex induſtria, neque imprudenter incidere ſit tutum. Eius enim ſanguis ægrè reſtingui poteſt, nempe tenuis & calidus impetuq; prorumpens: & ſanè nonnulli uolentibus medicis uinculo quaſi hæmorrhagiam ſiſtere, nata partis gangræna mortui ſunt. Neque ſi reprimatur facilè queat uulnus ad cicatricem perduci, citra aneuryſma ob asſiduum pulſum obq; tunicas craſſas & præduras. In ipſa uerò aneuryſmatis chirurgia non pauci periere. Præſtat igitur quum necesſitas poſtulat maiorem arteriam totam obliquè in tranſuerſum ſecare: nam ſanguis deinde ſiſtitur, utrinque ipſius extremis retractis, & uulneri impoſito emplaſtro ex aloe ſuprà deſcripto. Minores uerò arterias quæ in ſummis artubus, in capite, in manibus, & in pedibus extant, licet citra hæc pericula incidere: ut quæ agglutinari posſint, præſertim in molli humidoq; corpore, quali mulieres ac pueri præditi ſunt. Confert autem harum

ſectio quum vehemens diuturnusq́ dolor circum membranas vim infert, qui pungenti ſimilis eſt ob membranæ ſenſum, & qui pulſans eſt ex arteriarum motu. Sanguis enim multus, tenuis & calidus in affectæ partis arteriis coercitus, fit doloris cauſa. Itaque ſi partibus extremis inueſtigentur ac ſecentur arteriæ, quæ a ſedibus illis affectis procedunt, dolor omnino vaneſcit. Pauci hoc tempore arterias incidunt, quod non admodum conſpicuæ ſint, nec facilè ſit illas conſequi. In temporibus tamen ſectæ calidas acresq́ oculorum fluxiones inhibent, quarum gratia totæ diſcinduntur, aut inuruntur cãdente ferro, vel cauſtico medicamento. Ponè aures ſecantur in vertigine, in diuturnis capitis doloribus calidis atque ſpirituoſis, in faciei rubore, & quibuſdam aliis capitis affectibus inueteratis. Quæ inter pollicem & indicem excurrit, aperitur in diuturnis laterum doloribus inter viſcera & diaphragma poſitis. Iuxta malleolum ſecta vetuſtos lenit coxendicum dolores qui iamdiu inualuere. Semper autem eius delectus habeatur, quæ e directo affectæ ſedis eſt, ad quam ne accedendum quidem fuerit, corporis totius prouiſione neglecta.

De particulari ſanguinis vacuatione. Cap. XIX.

QVVM ſanguis aliqua in parte ita inhæſit, vt nec ſecta vena, nec medicatione reuelli poſſit, ab ea potiſſimum parte quæ offenditur educendus eſt, remediis quæ ei ipſi parti liberandæ inſideant. Eiuſmodi ſunt: hirudo, ſcarificatio, & cucurbita, quæ a parte iam læſa ſanguinem manifeſtè exhauriunt. Hirudo morſu trifidum vulnus infligit, quod non cutem modò, verum altius quoque, ſi ea tenella vt

pueris & infantibus eſt, penetrat. Exhauſta porro' exinanitaq́ & accurate' præparata auidius tutiusq́ ſugit, fereq́ continenter dum copia turgeſcat ſaturaq́ procidat. Plerunque etiam ſublata ea ſanguis confertim profluit, ſi præſertim in prominentem uenam erat infixa: ac tum proſcalpello & phlebotomia eſt. Ita quidem ex hæmorrhoide tam copioſum interdum ſanguinem euocat, vt emplaſticis adſtringentibusq́ medicamentis ſit opus, & puerorum cubito infixa, phlebotomiam exæquet. Quæcunque ſic e vena caua haurit, pro vniuerſali uacuatione habenda eſt. Quæ uero' duriuſculæ cuti, aut ei parti cui nulla ſit amplior vena ſubiecta adhæreſcit, quam ſolum partem attigerit, euacuat: aut certe' minimum e uicinis, nihil uero' prorſus ex alto aut ex diſtantiore loco prolicit. Quocirca iis duntaxat partium uitiis exugendis adhibetur, quæ in ſumma ſunt cute, ut ſcabiei, uitiligini, impetigini, pano, naſi facieiq́ rubori & elephanticorum tuberculis.

Scarificatio fit epidermide minutim ſcalpello diſciſſa: quæ tamen & nonnunquam altius ſubiens ueram cutem ferit. Vacuat e ſola parte diuulſa, niſi forte' uenam conuulneret: exitum enim facit humori ſubiecto, nec tamen ui quicquam ex alto aut e longinquo trahit. Quo altius ſcalpellus adigitur, eo plenior ſanguinis eſt effuſio. Expurgandæ cutis remedium eſt ſcarificatio, ac eorum quoque affectuum quibus dixi hirudinem opitulari: quinetiam eorum qui in cutem irruperunt eiq́ iam contumaciter obhęrent, ut ſcirrhi, inueteratę phlegmones, & cuiuſuis corruptæ materiæ. Ad hæc gangrenæ, ſphaceli & aliorum in quibus natiuus calor ſtrangulatus uentilari deſiderat. Largius autem ac uberius ſcarificatio ſanguinem profundet, ſi protinus adhibeatur cu

curbi-

cucurbitula. Hæc enim ui flammæ atque caloris non modò quicquid tenuis fluxiq; humoris ac ſpiritus partem circunfundit, ſed & quod in locis diſtantioribus penitioribusq; ineſt ualidisſimè trahit. Atque ſi cutis antè ferro exaſperata eſt, id manifeſtè in ſe prolicit: ſin uerò leuis ea & integra manet, e diſtantioribus penitioribusq; euocat in cutem, ac in eam ſedem transfert cuicunque fuerit impacta. Itaque inhærens cucurbitula cute iam inciſa, corporis ſummas partes expurgat, multo quidẽ potentius, quam aut ſcarificatio ſimplex, aut hirudo, iiſdemq; ſuccurrit affectibus. Leuis autem & quæ ſine ſcarificatione imponitur, non manifeſtè ſanguinem, ſed unum ſpiritum extrahit. Cæterum humores ad ſeſe rapit, irruentem fluxionem reuellit, ſanguinis profuſionem undecunque factam directo contrarioq; loco impoſita ſiſtit, quum præſertim ex uena ſanguinem mitti reuelliq; imbecillæ uires minimè ſinunt. Errabundum uterum, fluctuantemq; humorem cohibet: eum uerò qui parti iam hæret impactusq; eſt deriuat: & eum qui in alto corpore demerſus eſt euocat in ſummum: ut idcirco ſtuporis, paralyſis, inueterati doloris accommodatum ſit remedium. Flatus uerò ac ſpiritus quauis ſede coercitos expeditè disſoluit atque disſipat. Proinde palpitationem, ſingultum, colicum, nephreticumq; cruciatum ocysſimè cõpeſcit. Expeditisſimũ hoc pręſidii genus hac minimè periculoſum. Neque enim corpus ulla qualitate labefactat neque uires infringit.

Hactenus remedia expoſui quæ ſanguinem tum uniuerſim tum particulatim detrahunt, ad ea deinceps accingar, quæ non hanc illam'ue, ſed nullo diſcrimine omnem corporis materiam uel abſumunt uel disſipant.

Vniuer-

Vniuerſalis quę per habitum fit corporis euacuatio. Cap. XX.

EORVM quæ per ſumma corpus exhauriunt euacuantq́;, alia ſudores conſpicuè cient, alia halitum tenuemq́; ſubſtantiam perſpiratu digerunt. Hoc genere continentur inedia, unctio & frictio: illo exercitatio, balneum, laconicum. Phlebotomię uires proximè imitatur inedia, ſenſim ac pedetentim ſanguinem abſumens quem ſemel ac repẽte phlebotomia uacuat: præterea uerò crudos humores aliosq́; complures diſsipat, omnisq́; generis excremẽta propellit. Etenim natura libera nec impedita, ſalutaria quęque nobis cõtinenter procurat. Quum igitur conſuetus corpori cibus aut ſubducitur, aut ex toto cricũciditur, huiusq́; penuria ineſt, inſitus nobis calor omnium naturalium functionum auctor, per omnia diffuſus ac inſertus, noui cibi copia minimè implicatus, ubiq́; uim ſuam exerens, inualeſcit. Ac primum quidem utilem ſuccum & ſanguinem in corporis partiumq́; ſubſtantiam mutat abſumitq́; nutritione: tenues uerò humores ac ſuperuacuos in halitum digerit & ſine ſenſu diſsipat: crudos concoquit, mutatq́; in ſanguinem alendo corpori idoneum. Ex ſuperuacuis autem craſſos attenuat, lentosq́; detergit: ac proinde ſtrenuè expedit obſtructiones, adhæc quicquid concoquere non poteſt, id ſaltem præparat, uiasq́; omne corporis quibus excludatur patentiores expeditioresq́; facit. Tum etiam expultrix facultas quæcunque præparata fuerint, in expurgationis uias adducit expellitq́; foras. Hinc plerunque

aluus

aluus ſponte ſoluitur,uomitiones erumpunt, urina profunditur uberior,cerebri excrementa defluunt, & quæ a purgationis uia longius abſunt perſpiratio ne disſipantur.His corpus uniuerſum ſublato quaſi onere leuatur, reſpiratio libera fit ac facilis, mens ſenſusq; omnes expeditiores alacrioresq; euadunt. Hæc dum confert inedia, impuro quidem corpori plerunque uentriculum uitioſis implet humoribus: unde ſtomachi eroſiones,uigiliæ,corporis perturba tiones & uertigines,quod ſcilicet inſitus calor perin 1
de ac medicamentum noxios humores exagitet in alimenti penuria. At uero perturbatos ea demum ſubigit,domat atque depellit, unde magna ſequitur tranquillitas & morborum multorumq; ſymptoma tum ſedatio, ſuperſtite quidem etiamnum & integro naturali calore. Hęc ſane moderata efficit inedia ut quæ acres humores exacuit,incēdit,calfacitq; cor pus. Immoderata uero quoniam pabulo atque etiā ſuperuacuo humore abſumpto, ipſam quoque partium ſubſtantiam disſipat,quæ caloris eſt ſedes, cor 2
pus tandem refrigerat,uiresq; comminuit & obterit. Salubris eſt tempeſtiua abſtinentia,& apprime utilis quæ per inediam fit euacuatio. Etenim blande nullaq; uiolenta aut corporis aut humorum impulſione,nullaq; aliena qualitate in corpus inducta ſenſim ac lente progreditur. Acutis porro urgētibusq; morbis ſola inedia uix tuto ſuccurri poteſt, ſed aut uenæ ſectione aut pharmaco expedite uacuandus eſt corruptus ac putridus humor, qui de ſua bonita te plurimum deceſsit, & quem inſitus calor neque 3
amplius in benignum reducere, neque de repente ex turbare poteſt. At leues morbos ex cruditate futuros arcet cibi parſimonia,eoſdem, recens genitos facile perſanat inedia: inueteratos quoque eos plurimum

mum coctione lenit,tandemq; profligat. Ea ipſa ex plenitudine futuros conuenienter inhibet,quod ſenſim ac tempore onerantem copiam eximat. Qui uerò iam præſentes ex copia ſæuiunt,eos non inedia, ſed uenæ ſectio expeditè tollit.Sed & in crudioribus morbis materiæ ſitus æſtimandus.Nam quum uenis aut ſummis partibus vt capiti,vel plenitudo, uel cruditas,uel pituita grauis moleſtaq; eſt, cibus parcus ſiccusq; confert, ea moderatione ut præcordia primasq; partes ne collabantur alat, non autem ad corporis ſumma ipſe pertingat. Quum uerò aut in uentriculo,aut in prima corporis regione uitium inhæreſcit,multo parcior ſicciorq; uictus imperandus. Inedia appellatur modò abſtinentia, modò parſimonia,non cibi duntaxat, ſed & potus, qui magis promptiusq; quam cibus tum uiſcera tum uenas implet,iisq; negotium faceſſit. Quos igitur morbos inedia non ſuſtulit,medicatione curato.

Exercitatio aliquantum quoque,ſed quam inedia minus abſumit ac digerit,idq; magna tum corporis tum humorum perturbatione.Hæc nullum extrinſecus corpori calorem confert,ſed ingenitum nobis & innatum ſuſcitat,qui dein quoquouerſum effuſus corpus humoresq; calfacit. Vnde alimenti concoctio,diſtributio,nutritioq; fœlicior.Eadem ſanguinem & humores extenuat,mollit,colliquat & diffundit,atque adeò perturbat, ut ſua illi uaſa impleant atque diſtendant,uixq; turgentes contineri poſſint, ſed ui impulſi aut foras exiliant,aut impetu in partem aliquampiam irruant.Ipſa etiam cutis ſpiracula laxat & reſoluit,quumq; ualidior ſuſcitatus eſt calor,ſpiritus quoquouerſum in corpus impelluntur, qui ductus omnes reſerant uiasq; expurgant, & oborto ſudore copioſo ſuperuacua propulſant. Non

ægro-

ægrotantium,ſed bene ualentium eſt quæ exercitatione fit ſudorum eruptio.Etenim quia uires exoluit corpusq́; defatigat, laboranti grauis importunaq́; eſt.Bene ualenti ad præcautionem accommodata, concocto certe' ac iam diſtributo cibo aluo'q́; ſubducta.Impuriori corpori uitanda exercitatio. Quum enim uitioſos humores confundat ac perturbet, quos tamen nec euincit nec prorſus depellit, plerunque morbis grauioribus rudimenta ponit.

Balneum dulcis aquæ longe' quam exercitatio potentius ſpiracula laxat remittitq́;,humores calfacit,extenuat, fluxosq́; colliquat. Ex his fuliginoſos non modo' diſſipat e ſummis,uerumetiam ex intimis corporis regionibus tenues & fluxos foras euocat prolicitq́; ſudores.Craſſiores uero' quos non diſcuſſerit,colliquat & tanta ui concitat,ut in alias plerunque partes iactati confluant.Quocirca balneum iis aduerſiſſimum eſt qui morbo graui tenentur, atque iis qui citra morbum impuro plethorico'ue ſunt corpore,& quibus nobilioris cuiuſdam uiſceris imbecillitas ineſt, aut præcordiorum durus renitensq́; tumor.Quippe liquatus humor præter naturam in partem languidam decumbens in phlegmones diſcrimen adducit.Vtile uero' & accomodatum iis deprehenditur,qui ſqualidi extenuatiq́; ſunt,& quibus iam magna partium ſolidarum ineſt ariditas: atque iis etiam qui ex febris ardore quaſi retorridi euaſerunt: melancholicis quoque & craſſo terrenoq́; humore oppreſſis.Sed & in iis cautio adhibenda,ne ulla ſubſit in uenis primis copia crudi humoris, quæ in omne corpus rapi poſſit: ne'ue inter adminiſtrandum horror ullus incidat, qui febrem prænunciare ſolet. Tanto autem manifeſtius atque ualidius hæc efficit balneum, quanto uel natura

uel

uel arte calidius obtigerit, ſiue ſulphureum, ſiue nitroſum, ſiue medicamentorum calidorum permiſtione comparatum ſit. Solium uerò aquæ calidæ in quod reſupinus æger a genibus ad umbilicum demergitur, non mouendis ſudoribus deſtinatum eſt, ſed aut molliendo reſerandoq́ utero, aut leniendo dolori, qui uentris imas partes excruciat.

Laconicum in quo ſicco calore ſudor elicitur, humores e corpore aliquanto ualentius quam balneū reſoluit. Morbis accommodatur frigidis atque diuturnis, quorum materia aut in artubus, aut in ſummo hæret corpore. At quoniam in eo uapor feruidus, non ſolum corpori extrinſecus occurſat, uerum etiam reſpiratione intro ſeſe inſinuans, ac in omnia diffuſus corpus haud mediocriter incendit & exiccat, nec calidis, nec acutis affectibus, nec impenſe bilioſo, nec extenuato corpori decernendum. Quum uerò humores cõturbet corpusq́ uehementer laceſſat, iiſdem atque balneum obſeruationibus uſurpetur. His uacuandi generibus humoris atque ſpiritus non exiguum ex uniuerſo corpore diſſoluitur in ſudores, qui tamen per febres acutosq́ morbos, ſi res expoſtulet, leuioribus mouebuntur auxiliis.

Iam uerò unctio atque frictio ſumma duntaxat corporis exinaniunt, neque humores intus ac penitus abſtruſos, neque corpus ipſum inſigniter conturbant. Mollis quidem longaq́ frictio corporis ſumma excalfacit, cutis ſpiracula laxat dilatatq́, quibus ex cauſis humores in extrema corporis effuſi incaleſcunt, extenuantur & liquefiunt, qui demum ſponte ſua diſſipantur & euaporant. Vnctio calida eadem, ſed aliquanto ualidius

confert.

confert. Altius ſiquidem penetrans non modò cutem emollit, uerumetiam corporis interiora & humores contagione calfacit, extenuat, diſperditq́;. Leuior tamen eſt unctio & tolerabilior frictione longa. Illa quidem in acutis morbis, longa uerò neque in acutis, neque in creſcentibus eſt ex uſu.

His mihi concludenda uidetur de uenæ ſectione deq́; omni uacuatione uniuerſali ſuſcepta tractatio, quam idcirco paulo pleniorem inſtitui, ut omnia complecterer, quæ in hanc rem pertinent, & quæcunque ueterum ſcriptis ambigua ſunt aut controuerſa, perſpicuam lucem acciperent. Quæ ſi cui uix licet omnia ad unguem ipſo medendi uſu complere, conandum tamen eſt, ut ad illa tanqum ad certam legem & regulam opus omne dirigat.

LIBRI SECVNDI THERAPEVTIces, de uenæ ſectione, Finis.

DE PVRGANDI RATIONE,

LIBER TERTIVS.

Quid purgatio, quotq́ eius differentiæ. Cap. I.

VRGATIO, eſt eorum quæ ſola qualitate moleſta ſunt euacuatio. Qualitatis genere non eas ſolum complector quæ primæ appellantur, ſed & ſecundas & cuiuſuis ſubſtantiæ corruptionem. Nam corporis excrementa & humores ſuperuacui quum immoderatius exuperant, non multitudine, ſed qualitate peccant: quemadmodum & qui aut nimium craſsi ſunt aut glutinoſi aut acres. Præterea tum hi, tum etiam qui proprie' ſucci nuncupantur, ſi uel intemperiem, vel alienam qualitatem, vel corruptionem ſortiti ſunt, qualitate peccant, & cacochymiæ nomine continentur. Quum igitur hæc vitia a naturali conſtitutione eouſque iam receſſerunt, vt neque victu neque alteratione ſola emendari, neque naturæ calorisq́ beneficio in priſtinam bonitatem reduci poſsint, auferenda certe' ſunt, omnisq́ eorum materia tanquam inutilis prorſus extirpanda. Id autē purgatione fit, quæ vna cacochymiam ſubtrahit. Venæ ſectio eum fortaſſe uitioſum humorem qui conſiſtit in venis, at non ſyncerum euacuat, ſed ſanguine & vtili humore permiſtum. Purgatio vero' id ſolum quod vitioſum eſt & qualitate peccat, vtili relicto, niſi forte' immoderatius efferatur. Purgatio alia ſponte, alia arte & medicamenti ope fit, quę pro

priè appellatur medicatio. Hæc rurſum duplex, uni uerſalis & particularis. Vniuerſalis non quæ omnes humores, ſed quæ ex uniuerſo corpore aut certè ma xima ex parte ſuperuacua deducit. Particularis quæ partē quampiā propriis uitiis expurgat, ut e cerebro per palatū & nares muci deriuatio: e pectore & pulmonē excreatio: arenularum aut puris e renibus emi ctio: uteri per ceruicē expurgatio: & quęcunque rupta cute e quauis particula fit eruptio. Eſt porrò uniuerſa lis triplex, alui perfuſio, uomitio, & quæ alui nūcupa tur deiectio: de quibus ſigillatim accuratius diſſerēdū.

De clyſtere. Cap. II.

INTESTINORVM præſertimq; craſsiorum uitiis aptè clyſter ſuccurrit. Eò quippe integris uiribus pertingit, quò epoti medicamenti uis nō niſi hebetior & longo uiæ prolapſu fracta, ignauior accedit. Quot igitur in inteſtinis uitia, tot & clyſterū genera: alij dolores leniunt, alii humores acres conſopiunt, alii ulcera detergunt aut ſiccant, alii fluxiones cohibent, alii euocant. Horū rurſus alii flatus diſcutiunt, alii fæces emolliunt, alii humores eliciunt e vicinis partibus, qui purgantium genere proprie contineri ſolēt. Nā præter flatus ac fęces cibiq; reliquias, nō pauca etiā in inteſtinis cumulatur ſuperuacanea pituita, quæ nonnunquā proruit e cerebro, aſsiduò autē ex ventriculi, & inteſtinorum nutritione vt peculiare excrementū ſuccreſcit: maximè verò quibus ex multa ingluuie aut ex glutinoſis cibis magnus eſt cruditatū prouentus. Ea quidē initio aquoſa aut etiā mucoſa exiſtit, quæ diutius in longo viæ anfractu præcipuè verò in cæco inteſtino, aut in coli cellulis inhæreſcens, caloris vi tempore craſſeſcit dum & vi-

trea

erea & gypsea euadat. Talis interdū modò seorsum, modò fæcibus circumducta sponte redditur: plerunque tenacius intestinis adhærescit, vt neque illabenti excremento, neque medicamento cedat. Cumulata hęc copiosior, atque tum intestina, tum mesenterium inferciens, caput, sensus corpusq; vniuersum degrauat, obstructionum multorumq; morborum procreatrix. Similis est & humorum quorumlibet ratio, qui aut sponte aut purgationis vi e visceribus decussi & in intestina deuoluti, illic subsistunt & hærent. Hos ergo attingens clyster incidit, extenuat, detergit, secumq; deducit: ac multa sæpe crassa detrahere cernitur, quæ nulla purgationis uis excludit. Sed & inferiora expurgans, superiora consequutione exonerat: etenim viscera pressaq; præcordia liberat meliusq; spirantia facit. A clystere omnis est purgationis initium: hic deiectionis viam parat & expedit, vomitionis impedimenta substrahit. Quumq; in intestina defixi humores alij've eorum affectus sanandi sunt, flatus fæcesq; clystere in primis excludendæ, vt dein sit in ipsos affectus vis efficacior. In latus dextrumq; decumbenti facilius celeriusq; subit, sursumq; excurrens intestina proluit: sinistro decubitu in recto aut in colo intestino, quod aliorū mole premitur, plerunq; subsistit. Tepens iniiciendus, idq; sensim ne impetu flatus sursum magnis torminibus compellat. Ad alui subductionem, quod sępe conturbet subuertatq; cibum, ventriculo vacuo indendus est: ad medicationem verò eo etiam cibis conferto admittitur, diuq; continendus est vt tempore vires suas potentius exerat. Hoc diutius subsistente potest laborans cibum sumere, aut huic etiam si volet indormire: nam postea licet non syncerus, ingēti tamen fœnore redditur. Rarenter admodum aut in

ventriculum ſubit, aut in meſenterii venas rapitur, licet odore vel ſapore os nares've feriat, aut etiam vrinas inficiat. Qui naturæ conueniens pro alimento ſubditur, abſorbetur interdum ſi longa fuit inedia aut parſimonia cibi. Sępe etiam quum uehementes cruciatus quales colici ac nephritici torquent, ſubſiſtit ac manet ſurſumq; repit. Dolor enim omnia quaſi abſorbens vacuationem cohibet. Ferè tamen remorantem clyſterẽ acrior alter aut glans reuocat.

Glans clyſtere longè ignauior eſt, nihil quippe eorum eluit aut ſanat, quæ inteſtina efficiunt, ſed aluũ duntaxat idcirco mouet quod acrimonia podicem ad deſidendum ſtimulet. Crebrior hæmorrhoidas irritat & aperit, acriorq; vlcus interdum excitat. Ad podicis vitia ſolent omnis generis componi, adſtringentes, detergentes, lenientes, prout affectus conditio poſcit.

De vomitione. Cap. III.

VOMITIO, eſt impetu ventriculi ſurſum facta reiectio. Quum immoderato potu ventriculus fluctuat, redundans humor plerunque ſine ſenſu per gulam in os refluit, crebraq; expuitione redditur. Lumbrici quoque interdum ex inteſtinis per ventriculum & gulam in os ſurrepunt: atque in nauſea & cordis dolore tenuis aqua e uentriculo confertim in os coofluit. Hi motus omnes tametſi ſurſum præter naturam fiunt, nondum tamen poſſunt vomitionis appellatione contineri, ſed qui duntaxat manifeſto vẽtriculi conatu obtigerint. Vt enim vterus in partu collectis vndique viribus ſeſe arctiſſimè ſummis partibus adſtringit quò fœtum excludat: ita & ventriculus rei noxiæ iniuria laceſſitus

compreſſo

compreſſo fundo totus ſurſum impetu fertur, vomitione quicquid infenſum eſt excutiens. Motus hic omnium eſt naturalium manifeſtiſſimus, quo & vẽtriculus de propria ſede exiliens, aſſidentes partes quibus annectitur magna vi diuellit. Hinc vomitio difficilis violentaq́ eſt, aliis tamen magis, aliis minus. Quibus preſſum anguſtumq́ pectus, & quibus ceruix gracilis & oblonga, ij rarò ac certè uiolenter vomunt: facilè verò & occaſione leui qui contrario ſunt habitu. Violentes rurſum & periculoſe, aſthmatici, tabidi, & ij quos præcordiorum inflammatio aut dolor exercet: metus enim eſt aut ſuffocationis, aut cruentæ expuitionis, aut ruptionis, quẽadmodũ & in motu omni vehementiore. Crebrior difficiliſq́ vomitio ventriculum, præcordia & quę ſub his ſunt viſcera, crebra validaq́ concuſſione debilitat, eoq́ humores rapit impuros: caput implet ſenſuſq́ degrauat & offundit. Quæ verò facilis & moderata obtigerit, ſaluberrima eſt & purgationum omnium præſtantiſſima. Noxios quippe humores ex ipſis fontibus ſynceros elicit & vacuat, omnem quæ in ventriculi capacitate in eius've tunicis hæret illuuiem, in primis expurgat, e præcordiorum membranis, e cauis iecoris ac lienis, & ex pancrea omnis generis ſuperuacuos humores ſynceros elicit, quos plerunque nec hiera nec aliud vehementiſſimum vllum etiam frequens pharmacum in aluum exturbare poteſt. In ventriculum enim ex his locis viæ breues ac expeditæ magis quam in aluum directæ ſunt, per quas facilis eſt vomitio. Quanquam autem primum ab interioribus euellit, conſequutione tamen caput reliquumq́ corpus leuat. Quocirca omnibus opitulatur affectibus, qui a præcordiorum impuritate ortum acceperunt, languenti appetentiæ, nauſeę, cibi faſtidio,

crebræ vomitioni, ventriculo præcordijs've distentis, ictero, cachexiæ, febribus intermittentibus, hemicranæ, vertigini, incubo, epilepsiæ, suffusioni, omnibusq; capitis affectibus, qui præcordiorum sympathia contracti sunt, & quos e præcordiis in reliquum corpus effusa impuritas protulit. In quocunque igitur affectu languescit appetentia, & nausea uomendiq; desiderium fatigat, si pharmaco non satisfit, uomitione curandum. Nam quæ purgatio non eluit, extirpat vomitio, & quæ illinc non facile labuntur in aluum, prompte in ventriculum remeant. Tanti igitur uomitionis uis æstimanda. Cui autem ęgre ea cietur, diligens adhibenda est præparatio. Quum enim uel ex corporis conformatione, uel ex humoris situ & crassitie, uomendi conatus angere solet, ac faciei oculorumq; rubor, capitis tensio, sudor multus, & interceptus spiritus obtingere, idq; citra uacuationem ullam, non nisi adhibita præparatione uomitio tentanda. Primum igitur attenuandus detergendusq; humor, atque iis uiæ molliendæ & laxandæ sunt, quæ posthac traduntur. Corpore autem cōuenienter præparato, quum uomendi necessitas preme, addendus stimulus ut artis & naturæ cōcursione affectus edatur perfectior. Ferè quidē ieiunos nausea uomendiq; desideriū premit, quū exinanitus uentriculus noxiorum humorum incursione infestatur. Nā pastis benignitate cibi noxius humor demulcetur leniturq; nausea. Sæpe uero noxius humor uentriculū stimulat cogitq; cibum uomere, nec tamen ipse prodit. Itaq; synceri humoris superuacui uomitio ieiunis maxime cienda: quanquam tum leuiusculus cibus pharmaco præmitti potest, ut facilior succedat uacuatio. In id etiā corpus turbandum agitādumq; est motu & exercitatione. Atque quum oborto cor-

dis

Nota et observa

dis dolore illuuies copiosior effluens laborantem urget, prono situ collocandus firmato capite & uentriculo manu compresso, dum primum cibus & pituita deinde bilis uaria, quantum necessitas postulat erupcrit, omnisq; impetus sedetur. Si uiolentior uomitio nimiopere fatigat superueniatq; uertigo, æstus, angustia suffocatio, cordis aut uentriculi compunctio: aut si immoderatius exuperat atque uel succos utiles uel sanguinem elicit, uel ramenta, uel nigrum quiddam fœtidum, atræ bili persimile, lenienda certè & compescenda: atque in quiete continendus est laborans, uentriculus fouendus spongia macerata in aceto tepente, atque iis etiam firmandus quæ posthac dicentur. Quumq; sedata uomitione pulsus plenus & ualidus existit, placidus somnus sponte obrepit, facilis & libera est respiratio, appetentia bona reliquumq; corpus leuius., utilis ea censeri debet & consentanea. Contrà uerò inutilis & noxia, si contraria appareant.

De purgantium medicamentorum uiribus, ac primum ut unumquodque familiarem humorem totius substātię similitudine deducat. Cap. IIII.

PVRGANS medicamentum humorem communi quodā omnium tractu prolicere non pauci censuerunt, eiusq; portione detracta aliam dein consequutione quadam, ei quæ euacuata sit succedere, idq; ne uacuū quicquam & inane in corpore subsistat. Neque medicamētū unū quempiā humorē, sed omnes promiscuè hirudinis aut cucurbitulæ modo trahere, eum tamen qui tenuior & ad fluendū aptior sit, primum sequi, ab hoc deinde crassiorem, postre-

mò crasſisſimum: atque ſi medicamentum infirmum & inualidum erit, nihil præter ſerum vacuari, ſi validius, cum hoc etiam bilem flauam, ſin valentisſimum, tum pituitam, tum bilem atram. Huic ſententiæ ſuffragans Auerrois putauit tenues humores quia purgationi aptiores, prius quam craſſos omni medicamenti genere prolici. At ſi ſatis rerum peritus animaduertiſſet rheumbarbarum, agaricum atque ſennam, etiam ex hydropico corpore non aquam, ſed craſſos humores, ſcammonium uerò & iridem non craſſos, ſed tenues ſeroſosque vel ex corpore ſano elicere, non tam turpi credo errore lapſus eſſet. Si vacuationis ordine tenuia ſemper cæteris antecedunt, cur non & ſanguis prius quam bilis atra defluet, quem conſtat multo tenuiorem eſſe? Hæc opinio dum vnicum medicamenti genus ſola pro vacuandi ratione quantitate mutatum ſatis fore humoribus omnibus expurgandis ſtatuit, perturbato rerum ordine ſummam confuſionem inuehit. Hæc incommoda circumſpectius animaduertens Hippocrates, rectè nouit medicamentum humorem qui in corpore præter naturam continetur attrahere, non communi & promiſcua quadam vi, ſed totius ſubſtantiæ ſimilitudine inſitaque familiaritate. Medicamen-
„ tum (inquit) quum in corpus fuerit ingreſſum, pri-
„ mum ſanè id quod omnium maximè ſibi natura
„ reſpondet atque ſimile eſt deducit, deinde alia quo-
„ que trahit & purgat, quemadmodum ſemina & ſtir-
„ pes terram vbi ſubierint, id quod in terra ſecundum
„ ipſorum naturam eſt, ſibi attrahunt, ſiue acidum,
„ ſiue dulce, ſiue amarum, ſiue ſalſum, ſiue aliud quid-
„ piam diuerſum. Primum igitur eius quod ſibi natu-
„ rali ſimilitudine coniunctum eſt plurimū arripiunt,
„ tum cætera deinceps attrahunt. Talem quoque mo-

dum & medicamenta in corpore ſeruant. Etenim quæ bilem mouent primum hanc meracisſimam purgant, deinde mixtam. Quanquam igitur attractio alias caloris, alias vacui & inanitionis vi, alias totius ſubſtantiæ ſimilitudine fit, quæ tamen a medicamentis purgantibus eſt, vna ſimilitudinis proprietate completur, qua & ſtirpes ſuccum e terra ſibi idoneum, & vnaquæque corporis particula id quod in ſanguine ſibi familiare & conueniens eſt, & lapis heraclius ferrum, & paleas ſuccinum prolectat. Hæc autem ſimilitudo non temperamentorum, ſed ſubſtantiarum eſt. Illa quippe attractionis cauſa ſtatui minime poteſt: quandoquidem nullum medicamentum eſſet trahendæ pituitæ idoneum, quum illa frigida, vniuerſum vero purgantium medicamentorum genus calidum habeatur. Ergo ſola ſubſtantiæ ſimilitudo cauſa eſt cur medicamentum hunc illum've humorem alliciat. Hæc autem ſubſtantia nõ ipſa eſt rei materia, a qua vnumquodque aut tenuis aut craſſæ ſubſtantiæ dicere ſolemus: neque huius ſubſtantiæ ſimilitudo attrahendi cauſa exiſtit: nam neque agaricus, neque colocynthis tenuis ſubſtantiæ quum ſit craſſiorem pituitam, neque rheumbarbarum quod aſtringentis & ſolidæ craſſæq; ſubſtantiæ, tenuem bilem educeret. Sed præſtantior eſt tota illa ſubſtantia, a qua tanquam ab intimo principio defluit & manat, quæ totius ſubſtantiæ proprietas appellatur. Hæc igitur cum neque materia ſit, neque temperamentum, neceſſe eſt rei ſpecies & forma ſit, quæ præcipua eſt ac fere tota compoſitæ rei ſubſtãtia. Admirabiles eius proprietates neque colore, neque ſapore, neque odore, neque vllis ſenſuũ qualitatibus, ſed operibus ſolis percipi poſſunt, vnde e pleriſque cæcæ & occultæ nuncupatæ ſunt. Quæ por-

rò eadem continentur ſpecie,ſubſtantiam non ſimilem,ſed planè eandem habere dicuntur : ut ferrum ferro,magnetem magneti,non ſimili,ſed eadem ſubſtantia dicimus.At uerò magnetem ferro ſimilem, non eundem,quod eorum ſubſtantiæ ac formæ affinitate quadam & familiaritate coniunctæ ſint. Eadem in medicamentis quoque eſt ratio : cenſeturq́; agaricus pituitæ tota ſubſtantia ſimilis . Ea autem ſubſtantiæ ſimilitudo attractionis eſt cauſa , atque unumquodque id trahit quod ſimile , non quod eodem eſt genere.Sic agaricus pituitam , non agaricus agaricum trahit,nec pituitam pituita. Itaque perperam Auicennas colligit,ſi attractio ſit a ſimilitudine ſubſtantiæ,oportere ferrum attrahere ferrum,aurumq́; aurum.In hac autem ſimilitudine quod ualidius eſt trahit infirmius,ut agaricus pituitam , non contrà,quod agarico uis inſit potentior,quam & tẽperamenti calor plurimum impellit . Si quando autem contingat tam exiguam medicamenti portionem exhiberi,ut ab humoris copia obruatur,ea omnino fruſtrabitur purgandi facultate, & in alienam uertetur ſubſtantiam. Vſus enim tres notauit purgãtium medicamentorum ordines.Vnus eſt malignorum,in quibus uis & ſubſtãtia ineſt uenenata,in quo habentur colocynthis & ſcammonium. Alter benignorũ,quæ minimũ ab alimenti natura defecerunt, cuiuſmodi ſunt pruna,uiolæ,manna,ſerum lactis,caſiæ medulla.Tertius mediocriũ,in quo ſunt rheum barbarum,agaricus , ſenna,aloe . Itaque in corpore ualido atque inedia exhauſto,benigni medicamenti exigua portio in corporis ſubſtantiam faceſſit:maligni uerò portio uel exigua in putredinem ueneno finitimam:mediocris in humorem uacuandum,qui ex ſuperuacaneorum eſt genere alendo corpori mi-

nime idoneus. Licet igitur agaricus calidus ſit, uerti tamen nihilo minus poteſt in pituitam, utpote qui quemadmodum & cnicus tota ſubſtantia non temperamēto pituitoſus ſit. Hac rerū cōmutatione temperamēti qualitates pereūt, permanente ſubſtantia.

Purgans medicamentum nonnunquam alium quam proprium & ſibi familiarem humorem extrahere e corpore. Cap. V.

APTAM utilemq́; purgationem efficiunt medicamentum accommodatum ſatisq́; ualidum ut humorem exturbet: natura robuſta quæ proritantem humorem expellat & purgationem moderetur: humor tenuis & ad fluendum aptus: corporis uiæ per quas fluxurus eſt patentes & liberæ. Si quid horum deſit, aut lāguida, aut inutilis erit purgatio. Inutilem dico quæ uel alieni eſt humoris, uel effrenata exiſtit. Quum igitur uacuandus humor corporis parte denſa, adſtricta, uel obſtructa coercetur, neque huic purgationis uiæ patent: aut quum uel nimium glutinoſus craſſusq́; eſt, uel crudus aliisq́; humoribus omnino permiſtus, uel in longinquas partes diſiectus: tametſi natura ualens conuenienti medicamento proritetur, languida tamen aut inutilis ſuccedet purgatio. Languida quippe ac imperfecta eius humoris qui uacuandus erat: inutilis uero alterius qui paratior occurrerit. medicamentum enim quod proprio humore fruſtratur, quemuis obuium & paratiorem impetu adoritur atque exturbat, eum ſcilicet qui aut ad fluendum eſt aptiſſimus aut immodice exuperat, aut in uia purgationis ſubſiſtit. Is enim quouis medicamenti genere impulſus excidit, ut qui ſponte etiam interdum elaba-

elabatur. Id ſanè cõmonefacit Hippocrates. Si enim (inquit) eidem homini idem medicamentum quater in anno voles exhibere, hyeme pituitoſisſima tibi euomet, vere liquidisſima, æſtate bilioſisſima, autumno nigerrima. Quum ergo melancholicus humor craſſus, ſanguine permixtus forte irrepſit in cerebrum, licet medicamentum huic ducendo validũ offeratur, potius tamen quam hunc eam detrahet pituitam quæ in uentriculo & in inteſtinis ſolet inhæreſcere: aut etiam bilem quæ ſeorſum pura atque tenuis uel nimia copia, uel corruptela naturam exti mulat. Cacochymiam igitur iu uenis concluſam, aut in corporis habitum effuſam, uix medicamentum (niſi forte ualidisſimum) detrahet, quod quæ circa ventriculum, circum uiſcera primasq; uenas conſiſtunt in primis occurrant expurganda. His ex cauſis nonnunquam accidit ut purgans medicamentum non proprium & peculiarem humorem, ſed diuerſum plerunque exturbet. Quinetiam ſi effrenata uis eius fuerit, alienum quoque trahet: tum quippe natura uel grauius laceſſita, uel iam imbecillitate lãguens, neque medicamenti uim, neque humoris impetum coercere poteſt. Effrenatæ & immodicę hę ſunt purgationes, ὑπερκαθάρσεις Græcis appellatæ, quibus non modo peculiaris humor, ſed & reliqui deinceps profluunt. Etenim uiolentius medicamentum proprio humore detracto, in alios dein inuadit, ac primum tenuiorem ad fluendumq; aptiorem prolicit, deinde eum qui craſſior atque pigrior ſit, poſtremo ſanguinem, quem natura tanquam reconditum theſaurum auidius amplexatur ac retinet. Cholagogum exempli gratia in primis bilem, deinde pituitam, tertio loco atram bilem, poſtremo ſanguinem euocat. Phlegmagogum primum pituitam,

deinde

deinde flauam bilem, postea atram, nouissimum sanguinem. Melanagogum atram bilem primum, deinde flauam, tertiò pituitam, ad postremum sanguinem naturæ familiarissimum. Effrenatio ea & purgationis exuperantia fieri non potest totius substantiæ proprietate, quod nullum medicamentum possit omni humori substantiam similem habere. Hanc non pauci ad medicamenti calorem & acrimoniam referunt, quæ tum venarum oscula patefacit recluditq́ue, tum continenter adeò proritat, vix vt humorem suum coercere possint. Verum si hypercatharseos ea causa sit, allium, pyrethrum & piper purgandi facultatem sortientur. Quocirca præter peculiarem, quæ sua est cuiusque, necesse est generalem purgandi vim medicamento attribui, qua in alios quoque humores incumbat, eosq́ue communiter euacuet. Compertum sit in Dione purgandæ bili flauæ iustam congruentemq́ue quantitatem esse rheibarbari drachmas tres: atræ bili, sennæ drachmas sex: pituitæ, agarici drachmas tres. Consilium sit triplex humoris genus expurgare, in idq́ue medicamentum componere & accomodare: aptum id efficaxq́ue comparabitur si cuiusque triens conferatur, & rheibarbari drachma vna, agarici drachma vna, sennę drachmæ duæ permisceantur confundanturq́ue. Quod hac ratione compositum foret, nullam vim obtineret, nisi communi quadam & generali purgandi facultate simplicia illa mutuò se fouerent. Neque enim drachma una rheibarbari quicquam bilis purgare potis esset, neque drachma una agarici pituitæ, neque sennæ drachmæ duæ, melancholiæ quicquam: neque igitur permista illa, nisi mutuas operas conferrent. Simile enim hic accidit atque cum multi visu communi graue quoddam onus attollunt. Ita-

que

que præter propriam, necesse est & generali ui purgandi medicamentum unumquodque præditum esse, qua cum nimia purgatio erit, alios etiam humores detrahet, idq; adiutum calore & acrimonia.

Purgantis medicamenti facultatem a nostro calore excitari, substantiam uero ad expurgandū humorem corpus non permeare. Cap. VI.

PROPRIETAS peculiarem humorem expurgandi e tota medicamenti substantia & ex intimis principiis manans ac defluens, illi non energia & reipsa, sed duntaxat potestate inest. Etenim si scammonio syncerae bilis portio propius assistat, non hanc quemadmodum magnes ferrum alliciet, sed duntaxat quum a nostro calore excitatum prorumpet in actum & ad agendum impelletur. Dum enim uentriculi calore medicamentum teritur, calefit, omniq; ratione exagitatur, tacita eius facultas quasi solutis uinculis exurgens se promit profertq; uires nouas. Ac tum uapor ea ipsa facultate præditus illinc prosiliens, per cæcos occultosq; ductus in omnes corporis partes quoquouersum effusus, ad proximum humorem pertingit. Atque is humorum iamdiu fortasse parti consuetum ac quiescentem, acrimonia incidit præparatq;, & aduersa qualitate partis naturam acrius stimulat proritatq; ad excernendum. Ipsa vero medicamenti substantia in uentriculo intestinis'ue etiamnum persistens, eum ipsum humorem simul prolectat, ut purgatio communiter fiat trahente medicamento, & expellente partis natura. Non igitur pharmaci substantia ad eum humorem concedit ac permeat, qui uacuandus est, uel hoc argumento, quod plerunque aluo soluta medi-

medicamentum in uentriculo ſubſiſtat, aut etiam uomitione reiiciatur, quodq́ pilulæ duriores poſtea quam abundè purgaſſent, uiſæ ſint nondum diſſolutæ, alias uomitione, alias deiectione reddi. Hinc Paulus præcepit lathyridis grana integra uorare ſi imbecillus eſt ſtomachus, eaq́ etiamſi minimè atterantur, minimeq́ in corpus permeent, ualidè tamen purgare. Si, inquit Serapio, medicamentum ad humorem longè disſitum accedere, illi familiariratè iungeretur, neque eum cuius iucunda voluptate perfruitur, detraheret aut exturbaret, quemadmodum neque magnes ferro iunctus idipſum aliò trahit, ſed planè retinet ac ſeruat. Et hæc quidem conſentanea iis ſunt medicamentis quæ maligna dicuntur, & in quibus uis ineſt uenenata totiq́ corpori infenſa. Nam quæ in mediocrium ſunt ordine, ut ſenna & rheumbarbarum, quanquam dum agunt, magna ex parte ſubſiſtunt in uentre, eorum tamen tenuior quædam portio irrepit in uenas, uacuãdumq́ humorem aſſequitur, illiusq́ tum color tum odor manifeſtus in urinis eſt. Benigna uero medicamenta in omne fortaſſe corpus peruadunt, & noxium humorem quaſi uinctum reducunt in uentrem. De quibus ita cenſuit Ariſtoteles, Medicamenta ubi uentrem adierunt reſolutaq́ ſunt, ſtatim ad uenas per eaſdem feruntur uias per quas cibus commeat. Mox quum nihilo concoqui potuerunt, ſed uictrice perſtiterunt potentia, relabuntur, & quæ ſibi obſiſtunt, ſecum detrahunt, quæ res purgatio uocitatur. Venter porrò ſelectum ſecretumq́ humorem ubi pariter cum medicamento excipit, gemino ſtimulo acrius laceſſitus, quum diutius ferre non poteſt, totis uiribus utrũque excutit, dum a ſe deponat expellatq́ per loca conuenien-

tia

tia. Non igitur quem humorem attraxit medicamentum, eundem exigit, forasq; excludit uomitione aut deiectione, prout scilicet ipsius uis insita in uentriculum aut in aluum irruerit, sed natura sola. Neque enim hinc solum uomitio obrepit, quod medicamentum in ore uentriculi inhæreścat, idq; infirmet: neque alui deiectio quod in uentriculi fundum & in intestina id mox illabatur eaq; debilitet, sed quod medicamento proprietas insit, qua familiarem humorem non ad se modo, uerumetiam ad certum designatumq; locum impellit ac mouet. Vt enim cantharides scapulis brachio've admotæ, non solum ad se aquam alliciunt, sed & vrinas abundanter cient, quo' tamen eorum substantia minime' penetrat: sic propemodum medicamenta quædam extrinsecus ventri applicata aluum subducunt, quædam uomitionem mouent. Quanto igitur expeditius eorum sumpta substantia, etiam in uentriculo aut in intestinis consistens, purgandi uires obtineat exeratq;?

Per quos ductus medicamentum humorem detrahat. Cap. VIII.

QVI porro' expurgatur humor fere' per apertos conspicuosq; ductus traducitur, & a corporis ambitu in uenas refluit minores, ab his in maiores, e quibus per iecur in intestina deuoluitur. Cæterum in violenta purgatione humores non per hos solum, uerumetiam per cæcos occultosq; ductus, uel ab extremo corpore magna perturbatione confluūt in uentrem. Extincto animante ampliora duntaxat uasa & spiracula cernuntur, plurima in se considunt atque cõniuent, quæ dum id in uiuis erat, ui caloris & spiritus distenta latius patebant, per quæ non mo

dò tenues,ſed & craſſos glutinoſosq́ humores ualidioris medicamenti ui deduci putandum.Sic hydropicorum aqua ex ingenti capacitate abdominis aut in inteſtina rapitur,aut in ueſicam remeat:ſic multa plerunque & e pulmonibus,& e cerebri uentriculis,neque tamen per uenas,neque per manifeſtos ductus in .uentrem illabuntur. Sic & in uarii artuum articulorumq́ tumores,non œdematoſi modò,ſed planè ſcirrhoſi alias in aluum,alias in os lenta ſaliua deriuantur ab illitu hydrargyri,cuius ui colliquātur omnia & e toto corpore in os impetu feruntur: ſic denique ualentiores apophlegmatiſmi non e cerebro ſolum,uerumetiam e uentriculo aliisq́ partibus pituitam eliciunt,ea interdum copia,quæ neque cerebri uentriculis,neque totius caluæ capacitate cōtineri queat.Horum nihil mirum uidebitur, ei qui præter rerum euentus,Hippocratis quoque ſententiam ſpectabit,qua is corpus intrò forasq́ ſpirabile ſtatuit,& naturam quæ præſertim robuſta ualidaq́ ſit,ſemper uiā moliri expurgādis ſuperuacaneis, craſſioresq́ materias uel per anguſtisſima foramina deducere,quin etiam per oſſa abſceſſus fieri confirmat: quemadmodum & empyorum & pleuriticorum craſſus humor per denſam membranam traducitur in pulmones ac demum tusſi reiicitur. Hæc ſi natura per ſe facit,multo certè maiora & admiratione digniora molietur adiuta trahentis medicamenti vi, præſertim ſi conuenienter præparatum corpus, atque humor ad fluendum comparatus eſt. Itaque purgantis medicamenti quod validum ſit facultas in omne corpus ſubiens ac penetrans,humorem familiarem (qui coercitus non ſit) undiq́ detrahit, non modò amplis patentibusq́,verumetiam occultis vijs,& ſenſibus incompertis,Hæc de uniuerſo pur

gantium medicamentorum genere,deq; viribus eorum præmittenda videbantur. Nunc vero particulatim medicamenti ſpecies quærenda, eiusq; quantitas & vtendi ratio:quod vt accuratius exequamur, explicandum quibus morbis conueniat purgatio, quod cuique adhibendũ purgationis genus, clyſter an vomitio,an've medicatio:quæ medicamenti ſpecies,qua validum & quo id ordine:vniuerſe an partite: deinde quantum & quouſque vacuandum ſit, & qua id ratione faciendum. His enim tota complectur purgandi tractatio.

Quibus humorum vitiis,& quibus morbis adhibenda purgatio. Cap. VIII.

CACOCHYMIÆ proprium accommodatumq; remediũ, eſt purgatio:quicquid enim impurũ adeo corruptumq; eſt,vt omnino naturæ limites tranſcendat,quoniam arte nulla emendari benignumq; reddi poteſt,prorſus extirpari eximiq; debet. Hoc autem purgatione præſtandum , quæ vna omnẽ impuritatem ſeorſum ex quauis corporis ſede ſubtrahit & vacuat,ex hac quidem promptius ac expeditius,ægrius tardiusq; ex alia. Primæ regionis cacochymia purgatione ſola cõmode vtiliterq; demi poteſt:& quæ in inteſtinis eſt clyſtere:quæ circũ ventriculum & præcordia,vomitione:vtraque etiã pharmaco,ſed maxime quæ aut in liene,aut in iecoris cauo,aut in pancrea , aut in meſenterio , aut in abdominis capacitate conſiſtit. Ex his quippe ſedibus viæ breues ſunt ac directæ,per quas facile ea ferri poteſt in aluũ,quo ſponte etiam interdum prona ruit. Venæ ſectæ uis eo vix vnquã pertingit,neque hinc humores vacuat:ſed graui ſane diſpendio naturæ or

dinem peruertit, qui impuritate derelicta purum ſyncerumq; ſanguinem profundit e uenis: quiq; venas ſectione exinanitas implet fœda illuuie rapta e primis ſedibus, quæ quaſi ſentina eſt omnis impuritatis. Quis quæſo adeò rudis in medēdo ſit, vt aut vētriculi cruditatem, aut lienteriam, aut dolorem colicum, aut lienis ſcirrhum, aut coleram, aut hydropē, aut his affines affectus audeat aut tentet vena ſecta curare? Quinetiam venarum cacochymia ſola purgatione, non phlebotomia eximi tota poteſt: permittitur tamen in hac plerunque venæ ſectio, quum tā copiosa accreuit, vt venas ſupra modum diſtendens pericula minetur, quæ ex immoderata impendent plethora, tum enim ad exuperantiam demendam adhibetur. Deinde quum ex ruptis, apertis, aut exeſis vaſis, vel foras ea proſilit, uel in partem quampiā abſcedit: etenim reuellit impetumq; ſiſtit. Tertiò quum metus eſt ne ea concitata vehementius & quaſi furore corpus exercens, in principem aliquam partem feratur: impetum quippe ſedat atque compeſcit. Nonnunquam & citra hæc, quum præceps eſt morbus, cuius tamen materia in venis concluſa aut cruda eſt, aut uiam expeditam non habet, per quam facilè medicamento detrahi poſſit, eius portionem uenæ ſectio prōptius quā purgatio demit, a qua & morbi ſæuitia ſæpe miteſcit, & natura quod reliquum eſt facilius coquit. Sic initio continuarum febriū, ſi uires ferant, nec uenæ nimium exinanitæ ſint, ſanguis mittitur. Cęterum quæ in his fit uenæ ſectio, impuritatis quidem portionem elicit, at minimè ſynceram, ſed ſanguine permiſtam: nec ulla poteſt phlebotomia omnem uenarum cacochymiam eximere, niſi fortè ſanguinem uniuerſum profundat. Nā uitioſus humor æquabiliter ſanguini permixtus

seorsum profluere non potest. Quocirca licet his ex causis aut necessaria, aut utilis fuerit venæ sectio, adhibenda tamen est tandem & purgatio, quæ vt proprium remedium reliquias detrahat. Ea porrò cacochymia, quæ vel partis alicuius substantiam vel corporis habitum occupauit, medicamento in primis non venæ sectione ducenda: deinde quicquid reliquum fuerit, per cutis spiracula, aut per ductus peculiares mouendum. Sic exhaurienda est cerebri pulmonum've crudior pituita, sic & totius corporis cachexia. At verò in cacochymia quæ regiones multas æquabiliter infestat, vndelibet vacuationem auspicari licet. Vt si vel ab uniuersa obstructione, vel a stipatione cutis, vel a vigiliis, labore, æstu, ira, pestilentia, vel ab aliarum euidentium causarum immoderatione, omnium humorũ putredo corpus æquabiliter inuasit, non magni interest a purgatione an a venæ sectione vacuationem inchoes, quanquam tutius primæ regionis præmittitur purgatio. At quũ inæquabilis est cacochymia, ea in primis exhaurienda regio, quæ aut vehementius premitur, aut aliis mali initiũ dedit. Iam verò a causis ad morbos ex cacochymia ortus me conferam. In continua febre quæ æstu magno & lassitudine fatigat, si neque nausea, neque vomitio, neque primarum venarum cruditas est, protinus initio uena secari potest. In ea verò quæ aut ex ventriculi, iecorisq; constitutione praua, aut ab esculentorum potulentorumq; vitio proficiscitur, quoniam infima regio prius ac etiam magis impuritate sordescit, ex eaq; in venas & in habitum corporis vitium irrepsit, expurganda in primis est, vtpote sine qua cæterarum nulla purior euadat. Hac etiam ratione in cachexia, in leucophlegmatia, in hydrope, in ictero, atque in aliis plerisque affectibus,

Nota Gal. et obserua diligenter

bus, quorum impuritas e iecoris aut lienis vitio corpori toti impertitur, purgatione ſola vacuandum. Nec quoties vrinæ craſſæ ac rubicundæ cernuntur, temere imperanda venæ ſectio: nec ſi ex hac ſordidus ſanguis ac impurus emanat, continuo vtilis putāda. Impuro enim mox impurior alius ex ipſo fonte affluit. Non igitur e riuulis, ſed ex fonte ipſo exhaurienda mali ſcaturigo: cui niſi ſit ante proſpectum, vix cæteris deīn poteſt arte ſuccurri. Vt autem in his, ita & in febribus intermittentibus etiam atque etiam obſeruandum, ne vel confuſis uel tranſmotis humoribus corpus euadat impurius. Nam febres tertianæ quarum cauſa in iecoris cauo inhæreſcebat ſæpe intempeſtiue ſecta vena in continuas abiere: & continuæ in quibus admodum impura erant viſcera, non parum exaſperatæ ſunt. Exauſto enim ſanguine impurus humor, quauis ſede ſit derelictus, efferatur ferociusq; ſæuit. Alias bilis flaua circum iecur, alias pituita, vel in cerebro, vel in pulmonibns, vel in ventriculo, quaſi ſubſultans detracto ſanguine deiectisq; uiribus grauiora profert ſymptomata. Cōſtare hinc iam poteſt, quibus humorum vitiis & quibus morbis ſuccurrat accommodata purgatio.

Per quas uias inſtitueuda ſit purgatio, quo medicamenti genere, & quam valido. Cap. IX.

DVO præcipue ſunt quibus purgationis via indicatur: vitij ſedes, & naturæ motus ſeu inclinatio. Sede perſpecta in promptu ſunt ductus omnes, qui ex ea aut per ventriculum, aut per aluum, aut per aliud quoduis emiſſarium foras pertinent, per quos ſcilicet natura libera nec impedita, vitia ſua expurgare conſueuit. Hi ſunt quos Hippocrates conue

nientes appellat. Ventriculus quidem, & præcordiorum summæ partes uomitione: intestina maximeq; crassa alui profusione: pharmacia uerò cum hæc ipsa, tum maximè uiscera & uenæ habitusq; corporis comodè expurgantur. Renes & uesica per urinæ uias: uterus per propriam ceruicem: cerebrum per palatum & nares: corporis summa per cutem halitu & sudore. Si fortè purgationis uias morbus intercipit aliò motum conuertes: nunquam enim humor noxius in affectam sedem est deriuandus. Quocirca neque imbecillo uentriculo cienda uomitio, neque in intestinorum ulcere, aut inflammatione, bilis eò deuocanda, sed aliorsum reuellenda: neque renibus inflammatis aut exulcerata uesica ad urinas, sed ad intestina uitiosus humor conuertendus. Motus uerò ac impetus naturæ sic obseruandus. Humor noxius per conuenientes regiones atque uias delatus sinendus est: atque etiam si segnius progreditur, incitandus, fit enim natura duce, quę nihil perturbatè, nihil nisi utiliter gerit. Qui uerò insueto nec naturali cursu fertur, inhibendus, & in breuem rectumq; tramitē (si commodè licet) reuocandus, ut qui humoris impetu & impedita natura symptomaticè fiat. Iam uerò medicamenti genus ex humoris genere petendum. Quot enim peccantium humorum, totidem & medicamentorum genera usus notauit, ut singulis accommodaret singula. Alia pituitam, alia bilem flauam, alia atram detrahunt, sanguinis serum alia: & in unoquoque genere alia ex aliis partibus. Ita enim quum arquato laboranti & flaua bile suffuso medicamentum datur demendæ huic accommodatum, mox totus in habitum naturalem refertur pristinumq; colorem recuperat. Si aqua subter cutem fusa turgido medicamentum huic ducendæ

propinetur, aquoſus humor excidet magnaq; ui foras erumpet, ſubſidente uentris tumore. At uero nullo aut minimo emolumento erunt, quæ diuerſa humoribus non accommodabuntur. Simili quoque ratione quum uel pituita, uel bilis atra moleſta eſt, ſi ſuum cuique medicamentum cõgruenter afferatur, noxium humorem experimur detrahi, laborantéq; uindicari a morbo. Ad hunc igitur modum medicamentorum genera ex humorum differentiis diſtinxit uſus ut ſuam cuique purgationem opponeret. In unoquoque porrò medicamenti genere tum in eo quod bilem, tum in eo quod pituitam, uel alium quemuis expurgat humorem, quam ualidum aut imbecillũ deligi oporteat, noxii humoris ſitus oſtendet. Vt enim non quælibet ſecta uena, ita nec quodlibet medicamentum e quouis corporis loco humorem detrahit, ſed alia aliis corporis ſedibus expurgãdis accommodatiora ſunt.. Mitiora quippe e prima corporis regione, mediocria e uaſis maioribus, ualentiora e corporis habitu & ſingulisq; particulis euocãt. Expedita faciliſq; purgatio eſt e uentriculo & ex inteſtinis: difficilior e uenis meſenterij, deinde e iecore & ex liene, multo difficilior e uaſis maioribus atque etiã e minoribus, omnium uerò difficillima ex ipſa partiũ ſubſtantia quæ ad ſummã cutẽ atque articulos accedũt. Quo enim pars quæq; diſtãtior & minus uenis conſperſa, eo difficilius medicamẽto cedit: maior quippe in propinquũ uis eſt quã in diſtans. Vt igitur tres corporis regiões limitibns diſcretę ſũt, ita & purgãtiũ medicamẽtorũ tres hiſce ordines accõmodãtur. Deinceps de medicamẽti quãtitate ſtatuendũ.

Vt medicamenti quantitas definienda ſit. Cap. X.

POSTQVAM medicamẽti genus ex humoris

specie, & quam validum ex humoris situ cognitum fuerit, æstimandum deinde qua id quantitate offerri debeat. Sua autem est & definita cuiusque quãtitas, qua id conuenientem atque moderatum purgationis modum præstare solet, vt proximo libro enucleatius tradetur. Quantitatem vel augere vel minuere pro purgandi facilitate difficultate'ue cogimur. Quando autem facilis & quando difficilis sit futura purgatio, corporis, humoris, atque cœli status ostendit. Corporis statu continentur temperamentum, habitus, structura, atque constitutio & vacuandi consuetudo. E sicco exuccoq; corpore atque macilento pauca detrahi possunt: multa ex humido & ex habitu eusarco. Firmum densumq; corpus, cuius viscera, venæ, ipsaq; intestina natura angusta aut obstruuntur facilè, aut coarctantur, superuacua retinet, nec facilè elabi sinit. Molle verò, rarum ac laxum, quale mulierum est, puerorum & otio diffluentium patentius est, per quod concitati, tractiq; humores facilè decurrant. Robusti & laboribus assueti leuiuscula aspernantur medicamenta, quemadmodũ & quibus sensus est hebetior. Contrà incitantur facilè qui exquisitiore sunt sensu, & qui vel natura, vel morbo, vel viuendi ratione delicatiores euaserunt. Crebris purgationibus assueti, pharmaco minus lacessuntur, insueti magis: alienorum quippe horrifica recordatio naturam turbans ad excernendum stimulat, quemadmodum & pharmaci odor grauis, aut intenta cogitatio aluum plerunque mouet. At verò consuetudo familiaritatem, familiaritas amicitiam parit, quę vim omnem lenit. Sic longo tempore consueta, etiamsi deteriora sint, minus infestare solent. Quibus ex consuetudine liquida est aluus, aut sponte interdum soluitur, purgatio sæpe expe-

ctatio-

ctationem fallit imprudentum. Humoris porrò ſpecies, materia atque copia medicamenti quantitatem hac ratione præſcribunt. Aquoſus humor, bilisq́ tenuis, facilè: pituita & melancholia pigrè defluit. Qui craſſus durusq́ eſt, & quaſi ardore reſiccatus, velut fixus ſubſiſtit in via. Lentus verò & glutinoſus ductibus obhæreſcit. Copioſus & quaſi reſtagnans vt in obeſulis & in his qui ſe crapula ingurgitarunt, aut quauis ex cauſa humorum illuuiem congeſſerunt, leui medicamento magna plerunque ventris perturbatione immoderatius profunditur. Nam exuperãtia reſeratis venis quaſi ex pertuſo dolio ſpõte effluit, non medicamenti effrenata vi, ſed naturæ ſeſe deonerantis robore, quæ interdum nullo etiam irritamento, ſed impetu ſuo id onus deponit & abiicit. Sobriis purisq́ corporibus purgationes obtingunt exiguæ, nec propterea tamen validioribus ea medicamentis ſolicitanda ſunt: quoniam qui integro ſalubrique corpore conſtant, difficilè ferunt medicationes. Noxio quippe humore deſtitutum vehemẽs medicamentum ſanguinem carnesq́ colliquat, quò proprium ex ipſis humorem magna vi proliciat. Iã verò cœli ſtatus ex regione, anni tempore, & tempeſtate ſpectandus, purgationes quales futuræ ſint oſtẽdet. Sub canicula & ante caniculam, atque in regione æſtuoſa, acer & paucus ineſt humor in corpore, qui & foras euocatur, vt proinde haud facilis eius poſſit eſſe purgatio. Hyems media regioq́ gelida corpus denſant & aſtringunt, humorem coarctant, qui ægrè demittitur. Sic propemodum aquiloniæ tempeſtates corpora denſant coguntq́ & aluum exiccãt. Auſtrinæ ſoluunt, laxant, & aluum humectant. Solo igitur auſtrino ſtatu, & temporum regionumq́ moderatione fœlices ſuccedunt purgationes. Hæc ſi

Nota hic exempla multis occurrens

omnia

omnia ſummatim complectemur, corpus ſiccū, robuſtum, denſum, obſtructū, purgationibus aſſuetū, melancholia pituita'ue craſſa non admodum multa cōfertū, quæ inueterata lōgè à uiis purgationis diſſita concreuerit: hyeme, regione frigida & tēpeſtate aquilonia difficillimè medicamēto moueri ſoluiq́; poteſt Hiſce uerò cōtraria ſortitū, facilè. Horū igitur obſeruatione pharmaci quantitas coniici decerniq́; debet. Ad hanc prçterea magnā uim habet roboris, ætatis, & prægnationis obſeruatio, quæ nō modò medicamenti quātitatē, ſed & genus plerūque immutat, ceu mox docebitur. At quoniā nos ſæpe multa latēt nullis indiciis cōprehēſa, incognitā laborantis naturā expedit blādis ſenſim pharmacis explorare, nō temerè uehemētioribus impetere & labefactare. Cognitis antè & exploratis naturis tuta decernetur medicatio.

Quantum & quouſque uacuandum, uniuerſe an partitè. Cap. XI.

VBI medicamentum & inuentum & iuſtis uiribus & idonea quantitate tum humori tum corpori expurgando accommodatum fuerit, purgationis poſtea præfinienda eſt quantitas, atque æſtimandum quantum & quandiu ſit uacuandum. Noxius humor quum alienus ac præter naturam ſit, ſiue morbum præcauere, ſiue profligere conſilium eſt, prorſus eximi debet. Exigua quidē eius derelicta portio, exquiſita uiuendi ratione, naturæ calorisq́; ui domari ac uinci poterit, ut integra interdum tutaq́; ſanitas ſuccedat nullo metu recurſuri morbi. Multa tamen ſi reliqua ſit, niſi hanc natura tandem ſubactam ſponte propellat, nulla quantumuis exacta uiuendi lege tutus a morbo æger eſſe poteſt: nam

tametſi

tametsi purgatione leuatus appareat, in pristinam tamen ualetudinem recidet, modò citius, modò tardius, alias leuius, alias grauius, pro humoris copia, malignitate, atque uiriũ statu, & victus modo. Nam auctore Hippocrate, quę a morbis relinquuntur, recidiuos morbos facere consueuerunt. Quum enim derelicta portio totius conditionem referat, quæ omnino erat præter naturam, nunquam ipsa poterit in corporis substantiam conuerti, sed tempore synceros humores, atque etiam recens alimentum inquinabit, rediuiuosq; morbos excitabit. Sic impura corpora quo magis nutris, hoc magis offendis. Itaque quicquid noxii inest humoris, id prorsus expurgandum, ut corpus a morbo uindicetur. Id autẽ uniuerse an partitè fieri oporteat, humoris copia laborantisq; uires indicabunt: ita enim mittendi quoque sanguinis quantitatem ex morbi magnitudine & ex uirium robore dimetimur. Cõstantibus uiribus pauca cacochymia uniuerse detrahi potest, præsertim si cõcocta sit aut tenuis, ab eaq; uiæ pateant in aluum. Imbecillis autem uiribus non modò multa, sed & pauca cacochymia partitè eximenda. Nõ enim uel in leucophlegmatia, uel in cachexia humor quoquo uersum in omne corpus effusus, potest ullius medicamẽti ui ex distantissimis locis per cæcos occultosq; ductus uniuersus in aluum confluere. Neque ut sanguis in plethora exuperans, semel & affatim totus ex aperta uena, ita multus humor e corporis habitu elabi profluereq; potest. Atque si id medicamento quopiam præstari possit, necesse tamen fuerit corpus grauiter concuti, humores uariè permisceri, torsiones molestas inferri, ac spiritus dissipari: hinc tandem uires concidere prosterni ac plerunque exolui. Hæc in eos ferè incidunt, qui prauo utuntur

cibo,

cibo, quos purgante hauſto medicamento ſtatim deficere tradit Hippocrates. Quum enim uitioſis corruptisq; ſcateant humoribus, & pauco perfruantur bono ſucco, facilè purgationibus ſoluuntur & fatiſcunt, atque venenatis pharmacis, quæ Hippocratis ſeculum vſurpabat, non parum exagitantur. Neque tamen tentandum leuiorum medicamentorũ quantitate immodica vniuerſos ſemel demoliri: ſed aſſentiendum Hippocrati monenti omnes euacuationes extremas periculoſas eſſe. Quod non de ſola virium extrema debilitate morti proxima, ſed & de peccantis humoris vacuatione extrema intelligendum. Nã alio inquit loco, Empyi, aut hydropici, cum vruntur aut ſecantur, ſi pus aut aqua vniuerſum effluxerit, omnino moriuntnr. Quanto magis in vitæ diſcrimen adducuntur, ſi ualido aliquo medicamento firmis etiam uiribus uno tempore uniuerſa tentetur purgatio? In multa igitur cacochymia tutius eſt paulo citra modum ſubſiſtere, quam ultra procedere. Lipothymia quæ purgationibus ob humorum uacuandorum acrimoniam & inteſtinorum torſionẽ interuenerit, leuis eſt: grauis uerò quæ ob concitati humoris corrupti tetrũ uaporem in cor principesq; partes ſublatum: grauior ob malignam uenenatãq; pharmaci qualitatem, grauiſsima ob immoderatæ purgationis uiolentiam: neque tamen uires hæc æquè deiicit atque exuperans phlebotomia. Semper horrendum exanimato iam ægro mortis imaginem obtrudere. Itaque humoris copia accuratè uiribus comparanda eſt. Ex præſentium præteritorum ac futurorum obſeruatione, ex aliisq; ſignis quæ ſecanda uena animaduertenda eſſe monuimus, tum morbi magnitudo humorisq; copia, tum uirium robur exquiſitè perſpiciendum. Virium autem obſer-

uatio quum ſit omnium præſtantisſima, non hic, ut in phlebotomia, ſolum uacuationis modum, ſed & quod medicamenti genus, quamq; ualidũ eſſe oporteat præſcribit. Tametſi enim morbi ſpecies, humorisq; uacuandi ſedes ualidum medicamenti genus poſtulent, aliquod tamen ex mitiorum ordine exhibendum ſuadet uirium imbecillitas. Eadem quoque eſt tum ætatis, tum prægnationis ratio. Puero enim ac ſeni benigna, non ut ætati mediæ maligna decernes medicamenta, etiamſi humoris ſpecies atque ſitus eorum uim deſideret. Prægnans quoque integris uiribus, licet hoium uim tolerare poſſit, quoniã tamen fœtui qui intus geritur, quem ſeruare uolumus uehementer obſunt, benignis ſolis eſt purganda. Ad uirium porrò obſeruationem pertinet expendere quæ corpora grauiter ac moleſtè, quæ leuiter ferant medicationes: multis enim quibus integræ uires apparent, ingens ex purgatione labor, ac plerunque ob ſuam cuiuſque corporis propriamq; naturã uirium ſequitur exolutio. Macilenti acriter feriuntur medicamenti qualitate praua, utpote quæ promptè in ſolidas partes ſe inſinuet. Quibus acrium humorum copia ineſt, hos moleſtæ torſiones miſerè fatigant, diriq; uapores, principes partes offundunt. Dolorum metu non pauci medicationem deſpuunt & abominantur, quibus magna pernicie uitiorum colluuies omnem uitam languoribus exercet. Quibus partes circa umbilicum & imum uentrem extenuãtur & contabeſcunt, ad inferas purgationes tuti non ſunt. Multoq; minus quibus abſceſſus uel in pulmonibus, uel in iecore, uel in liene, uel in renibns, aliis'ue ſedibus deliteſcit. His enim concusſis non modò dolor ingraueſcit, ſed & eruptionis, & defectionis uirium metus incutitur. Quocunque uitio labefactatæ

sint

ſint interiores corporis partes,quia imbecillæ ſunt, facilè medicamēti qualitate & acrimonia percelluntur. In ſumma,corpus aut magna labe,aut morborum humorum'ue copia uehementer preſſum & languens medicamenti ui labefactatum concidit,quemadmodum & ruinoſæ ædes inſtaurando fortè concuſſæ,mox uniuerſæ corruunt. Itaque in his omnibus qui aut imbecilles ſunt,aut ægrè ferunt uacuationes,pro medicatione expedit interdum inedia uictuq; opportuno blandiri,aut ægrum,ſi nequeat in integrum reſtitui, ſublata morbi portione leuare. Vacuandum enim quantum & quouſque uires patiuntur, quumq; iā diſſolui apparēt,etiamſi reſtent ſuperuacua,protinus ſuperſedēdum dum illę recreētur At dum uires integrę manēt atq; perſiſtunt,tum uniuerſe,tum partitè uacuandum eouſque eſt dum nihil reliquum ſit morbi,& perfectæ purgationis indicia que mox tradentur omnia compareāt. Ex his ergo omnis præfinietur purgationis quantitas : nunc quæ illius ſit utendi ratio , explicandum.

Notta exemplū quod sepe accidit

Quo morbi tempore,quo die,quaq; hora purgandum. Cap. XII.

SVMMA purgandi opportunitas ex morbi tum concoctione,tum impetu ſpectatur. Concoctio eſt ſubſtantię in naturæ cōueniētiorē ſtatum caloris ui facta mutatio. Non enim qualitates ſolas,ut quę appellatur alteratio,ſed ipsā rerum ſubſtātiā concoctio mutat. Alimētum initio diſſimile,corpori tādē ſimile euadit,in illiusq; ſubſtātiā uertitur cōcoctione crebra. Vitioſus uero putriduſq; humor & a natura prorſus alienus,tametſi in corporis ſubſtantiam nequeat faceſſere,concoctione tamen in aliquid melius ,& na

turæ

turæ conuenientius,ut in pus,aut in quippiam quod ſit puri finitimum deducitur.Phlegmones materia putris,quēadmodum & ulcerum ſanies,in uerum & exquiſitum pus uertitur,quod interdum ſputo aliisue excretionibus innoteſcit.Venarum uero maiorum ſuccus putreſcēs in aliquid mutatur,ꝙ eſt puri finitimum,cuius in urinæ ſedimēto cōſpicuæ ſunt notæ.Superuacui autem humores ſiue putruerint, ſiue nōdum putredine tētentur,nunquā uere cōcoquuntur,nec caloris noſtri beneficio aut in pus,aut in quippiā illi finitimum mutantur:ſed duntaxat tum ſubſtantiæ, tum qualitatis moderationem quandam adipiſcuntur.Sic tenuis aquoſaq; pituita influens in pulmones concoctione craſſeſcens facilius expuitur: craſſa uero extenuatur. Sic & utraq; bilis circum uiſcera (quemadmodum in intermittente febre) putreſcens, concoctione miteſcit, domitaq; promptius excluditur. Omnis concoctionis inſitus noſter calor diuinus eſt opifex,cuius una eademq; uis optimum quiddam perpetuo molitur: atque ſi uaria interdum opera emergunt,non illius, ſed ſubiectæ materiæ id uarietas efficit.Non aliter is alimentum,aliter putridum humorem concoquit. Neque (ut quibuſdam uidetur) pus a duplici calore tum naturali,tum præter naturam fit,ſed a naturali ſolo, agente tamen in materiam quæ caloris præter naturam eſt particeps.Hanc neque prorſus uincere, neque in corporis ſubſtantiam,ſed in pus ſolum mutare poteſt,quod eſt putredine melius, ac inter putredinem & corporis noſtri ſubſtantiam medium. Vt autem in phlegmones ſuppuratione, ita & in febribus, corruptus humor dum concoquitur ac miteſcit, pariter etiam fluidior euadit ſecerniturq; a crudis, ut eius dein expeditior eſſe poſſit euacuatio.

cuatio. At uero purgandi tempus opportunum præscribetur ex humoris specie & situ, atque etiam ex morbi uehementia. Leuiter affecti naturæ uiuendiq; legibus committendi: quos enim sponte natura persanat, frustra medicina fatigat. At quibus nec naturæ uis nec proba uiuendi ratio satis fuerit, medicina succurrat. Si enim aut longius protrahitur morbus, aut uehementius excandescit, opitulandum arte. Ac primum si corruptus uitiosusq; humor aut in uentriculo, aut circum hunc consistere signis deprehenditur, siue pituitosus, siue biliosus, siue alio quouis præter naturam genere corruptus sit, primo quoque tempore expurgandus est, præsertim si impetu quodam sponte mouetur, neque locis illis tenacius adhærescit, alioquin leniter est præparandus: eius uerò concoctio haudquaquam est expectanda, ut quæ propriè futura non est, neque eius ab urinis mutatio quærenda. Qui autem uitiosus humor altius aut in liene, aut circum pancreas, atque iecur, aut in mesenterio conditus erit, siue lentam febrem, siue intermittentem, siue melancholiam, siue diarrhœam, siue cachexiam, siue ingentem obstructionem protulerit, protinus quoque detrahi potest, nisi aut admodum lentus crassusq; sit, aut uentriculi impuritas obsistat. Hæc enim quum adsunt primum quidem leniter detergendus est uentriculus, deinde attenuandus ac tergendus humor, postremò aut uniuersè, aut partitè uacuandus. Quum autem uitiosus humor in maioribus uasis conclusus, ut in continua febre, aut circum hæc aliqua sede coercitus, ut in plerisque acutis morbis, putrescit: tametsi corporis adsit præparatio, & uentriculus uiæq; omnes eò directæ, liberæ, expeditæq; sint, haud tamen rectè potest ante coctionẽ exquisitè purgari. Etenim

in

in morbis acutis tempus perfectæ purgationi accommodatiſſimum, ſtatus eſt aut uerius declinationis initium, quo & pefecta exiſtit concoctio, & uacuationes ſponte procedunt. Tum enim morbi materia fluida, & a reliqua puriore ſecreta iam eſt, ſimul natura præparatam illam expellere contendit. Itaque quum iam perfecta apparet concoctio, ſtatusq; vehementia miteſcente nulla ſuccedit vacuatio decretoria, moue tu medicamento. His enim quæ præter rationem leuiora apparent minimè confidens, quicquid concoctum præparatumq; eſt expurgabis, ut mox integra ſequatur ſolutio. At ſi tum natura euacuationem aggreditur ac iudicat, ſinenda eſt dum opus compleuerit. Deinde ſi integrè iudicauit, neque morbi quicquam reliquum fecit, res in tuto eſt, nec aliud quicquam mouendum. Sin quippiam derelictum eſſe quaſi ex imperfecta criſi ſuſpicio ſit, quoniam quæ relinquuntur in morbis, recidiuos morbos facere conſueuerunt, medicamento quoque detrahendum. Vniuerſa igitur morbi materia non niſi concocta & poſt ſtatum quum iam ſymptomata præter rationem miteſcunt, radicitus extirpari poteſt. Idipſum eſt quod præcipit Hippocrates, concocta medicari atque mouere, non cruda. At nihilominus morbi incremento quum nondum perfectè, ſed manifeſtè ſolum, & in fine principii quum obſcurè concocta eſt materia, hanc etiam quodammodo vacuare licet. Quod enim iuſſit Hippocrates concocta medicari, non ſolum perfectè, ſed & quouis modo cocta complectitur, mox ea duntaxat a medicatione excipiens, quæ vt in morborum principiis abſolutè cruda ſunt. Ita quæcunque vllo modo concocta fuerint medicari ſinit, obſcurè quidem cocta parcè, manifeſtè moderatius, perfectè vero cocta validius.

obserua
Sorne simi: litudinem et usua

Notta de morbo graui et periculoso et obserua

Vt igitur in phlegmone non uniuerſa materia retinetur, dum perfectam coctionem ſit aſſequuta, ſed quicquid ſuppurat quotidie elicitur, ita ſanè & in acutis ſtatuendum morbis, idq́; ſiue partium, ſiue graduum ordine fieri putetur materiæ concoctio. Ita enim quicquid a purgatione reliqum erit, facilius natura domabit. In neutra corporis affectione, impendentem morbum ſæpe arcemus purgatione, quæ uitioſos iã cõgeſtos humores detrahat. Atqui tum maximè multoq́; magis quam ipſo morbi initio crudi ij ſunt. Cur igitur nõ perque initio utiliter illos purgemus? Et hæc de morbo quidem acuto, ſed ſalutari prorſusq́; tuto præcepta ſint. Ceterum in ancipiti atque graui cuius ſemper & ſymptomata ſæua ſunt, & minimè tutus exitus, ſtatim per initia non utiliter ſolum, ſed & neceſſariò vtendum medicamento, neque prudentis ſit medici concoctionem expectare, quæ fortaſſe futura non eſt. Quũ enim anceps is ſit ac vehemens, ſemperq́; metus impendeat, ne aut deterior euadat, aut laborãtẽ ante ſtatum ingulet, crudæ etiamnum materiæ nonnihil purgatione demẽdum ante concoctionem. Et certè cruda ea materia quũ in pleriſque acutis morbis turgere ſoleat, & quaſi oberrans fluctuet & fluat refluatq́; in venis atque uiſceribus, non admodum ægrè videtur medicamẽto ceſſura. Sic ſæpe artis uſu animaduerſum eſt crudioris humoris purgatione, ſiue ſponte, ſiue arte ea contigiſſet, accelerari concoctionem, moxq́; vrinas puriores & cum ſedimento fieri, & ancipitem periculoſumq́; morbũ tutũ ſalutarẽq́; reddi. Idipſum Hippocratis eſt conſiliũ in acutis morbis inter initia utẽdum eſſe medicamento: & quum morbi incipiunt, mouendum eſſe, ſi quid mouendum uidetur. Quo autem acutior eſt morbus, hoc magis acceleranda vali-

validiorq; decernenda purgatio: ut tandem extremis morbis extrema diligentissime adhibeantur remedia. His non solum remedij celeritatem, sed & vehementiam hortatus, turgentem omnem materiã protinus atque eodem ipso die euacuare docet, ne vltro citroq; concita in principem aliquam partem irruat, repentinoq; sit exitio. Itaque licet a perfecta concoctione fœlicior semper sit purgatio, ea tamen etiam ante concoctionem in ancipiti grauiq; morbo est necessaria, in salutari ac miti utilis. Est & alia ratione ante concoctionem purgandi necessitas, si præter continentem acuti morbi materiam, quæ aut in venis, aut in visceribus, aut in habitu est corporis, & cuius expectatur concoctio, alia quædam vitiosa in ventriculo, in intestinis, aut circum præcordia obhæret, dolore, æstu, nausea, amarore, aliis've signis manifesta. Hęc enim omni tempore etiam nondum vlla morbi apparente coctione, vtiliter potest adhibita præparatione medicamento trahi. Humor igitur qui publicis viis subsistit, si præparatus est, omni morbi tẽpore vtiliter deiici potest. Qui vero aut in visceribus inhæret, aut in venis concluditur, & proxima est morbi materia, dum concoctos apparet, fœliciter: dum adhuc crudus est, vtiliter atque etiã interdum necessario purgandus. Iam vero de purgationis die deq; hora dicendũ. Trãquillo die purgatio tutior, expeditior vero perturbato. Quum enim morbus minus fatigat & collectæ vires melius constant, facilius medicamẽti vis & impetus tolerari potest. At quo die morbus exasperatur agitataq; eius materia in motu est, promptius detrahitur. Quocirca si per uires licet, neque ingens metuitur perturbatio, impari die acutorum morborum, atque etiam decretorio (quo tamen natura decretura non est)

copiosior expeditiorq́, pari verò tutior fiet purgatio. In febrium intermittentium quiete, medicamentum tanto ante accessionem tempore offerendum, quo possit purgatio compleri. Per accessionem quippe materia non in aluum, sed plerũque in diuersum ruit, & sæpe accessionis vehementia purgatio subsistit. Præstat nihilominus ante accessionem, quam mox ab ea, & pridie quartanæ, quam postridie medicamento vti. Purgationi autem quæ libera est, nulliq́ præsentis morbi necessitate ad præcautionem 1
solam suscipitur, aptissimum est uer, deinde autumnus, aut quæ illis non absimilis, sed quodammodo temperata sit constitutio. Dies non aquilonia, sed austrina humida've, quæ & corpora laxat & humores liquefacit. Tempestas quoque similis & beneuola syderum commistione salutaris.

Quæ præparatio purgationi præmittenda. Cap. XIII.

2

VT in omnibus rebus agendis, ita maximè in purgandis humoribus antequam aggrediare, diligens est adhibenda præparatio: qua & uiæ pateant, & trahi medicamento omnia cedant ac obtẽperent, fiantq́, vt iubet Hippocrates, corpora ante purgationem fluxa. Est autem præparatio duplex, vna corporis, vacuandorum humorum altera. Corpus sic præparatum comparatumq́ sit, vt viæ omnes per quas medicamentum decurret, & per quas noxius humor deriuandus expurgandusq́ est, libe- 3
ræ sint & expeditæ. Primum igitur ventriculus humorum copia minimè sit nauseabundus, ne haustum pharmacum nimiopere auersetur, aut mox re uomat. Nec intestina coarctata obstructa've noxiorum

rum humorum cursum impediat. Etenim concitati si subsistant, aut ventris torsiones, aut fastidia, aut vertigines, aut animi defectiones mouent, corpusque iactatione multa fatigant. Quod si aut e visceribus, aut e venis atque ex corporis habitu eliciendi sunt, non modo ventriculum & intestina, sed & mesenterii venas & viscera libera esse oportet. Itaque nausea omnis ante purgationem summouenda est, aut inedia, aut vomitione, aut detersione atque deiectione per pilulam ex aloe. Suppressa iamdiu aluus clystere mollienda: aut si quid aliud intestinis adhærescit, detergendum id eluendumque est. Noxius præterea humor præparandus: qui enim durus crassus' ve est, nō facile per angustas vias profluit in aluum: glutinosus in his etiam obhæret. Quocirca durum mollire, crassum incidere & attenuare, lentum glutinosumque detergere oportet ante purgationem. Quæcunque id præstant, pariter quoque venarum per quas futura est purgatio obstructiones expediunt. Atque hæc vel alimenta, vel medicamenta sunt. Horum autem alia intrò sumuntur, eaque vel arida vel liquida. Arida quum frigidi lentique sunt humores, & magna cruditas in primis est visceribus, præsertimque hyeme. Liquida vt syrupi, apozemata, & oxymeli, quum altius & in exilibus venis cōditi sunt humores, in sicciore corpore, ac etiam æstate. Alia verò extrinsecus præparant, vt fotus & vnguenta. Fotus suo tepore ac uapore per spongiam, partem quāuis blandè concalfacit natiuumque eius calorem erigit ac suscitat, humores qui ei præter naturam insident & impacti consopitique sunt excitat, emollit, attenuat, colliquat, fluxilesque reddit, vt facilè sequantur quocunque medicamentum trahet. Hoc quidem præparationis genus diuturnis est affectibus accom

Med^ta quando arida et quando liquida exhibenda

modatisſimum, quod tamen & Hippocrates acutì morbì ut pleurìtidis ìnitio vſurpauit, neque calorem ueritus, neque fluxionem nouam. Sed & quum omne corpus uitioſo humore, eoq; craſſo ac glutinoſo perfunditur, hunc nonnulli ante purgationem balneo perinde atque fomento præparare iubent, quo tamen minimè proritentur ſudores, ſed duntaxat emolliatur & liquefiat uacuandus humor. Fotuì proximam uim obtinet unguentum, at infirmiorem, quod non admodum altè ſubire posſit. Victus quoque præparandi facultate pollet, quum attenuãs detergensq; ìmperatur: maxìmè uerò tenuis ac parcior. Detracta enim de conſueto cibo portione, natiuus calor crudos humores concoquit abſumitq;: frigidos uerò craſſos & glutinoſos uiſceribus aut uenis impactos partim abſumit, partim adeò extenuat, ut etiã ſponte nonnunquam procidant: quumq; inedia corpus exhauſtum excrementis uacat, liberumq; eſt, medicamentum facilè quoquouerſum ſubit, ac integris uiribus in omnia penetrat. A tenuì uictu medicatio ſynceros ac minimè permiſtos humores commodiſſimè detrahit. Ea igitur crasſis lentisq; humoribus ut melancholicis & pituitoſis, ante purgationem adhibenda præparatio. Tenues uerò ut aquoſos & bilioſos, nõ Auicennæ conſilio, ante purgationẽ craſſiores reddere oportet. Non enim quod ille exiſtimat, ut ſputorum quæ mediocri ſunt ſubſtantia facilior eſt excreatio, ita & humorum mediocrium facilior eſt purgatio. Nam licet pulmonibus contenta materia ſupra modũ tenuis, impellentis ſpiritus uì tusſiendo non facilè in arteriam ſuſtolli excrearìq; posſit, ſed tenuitate ſua facilè relabatur in pulmones: in corpore tamen conuenienter præparato, quo tenuior ac liquidior ſit humor, eo fluidior exiſtet, & promptius

Notta de sermonibus tenuibus contra Auicenã

promptius trahenti medicaméto cedet, eiusq; impetũ ſequetur. Licet igitur tenuis humor concoctione aliquantum craſſeſcat, atque tum euacuationi ſit aparatior, non idcirco tamen & nos naturæ imitatione eum ante purgationẽ debemus craſsiorẽ facere. Non enim quod craſſeſcat idcirco coquitur, neque cõcoctus idcirco purgationi aptior eſt quod craſsior euaſerit, ſed quod ſit a reliquis humoribus ſecretus, eumq; natura prorſus uacuare contendat. Quo autem tenuior, eo ad effluendum eſt aptior. Aliud præparatio eſt, aliud concoctio. Hæc naturæ ſolius opera calorisq; noſtri beneficio, illa etiam arte tota plerunque perficitur. Detergentibus enim incidentibusq; medicamentis expeditur obſtructio, humorq; attenuatur, at non plenè concoquitur. Pręparatum humorem non ſemper licet exquiſitè purgare, concoctum uerò Hippocratis præcepto licet, quum præſertim uiæ patent. Itaque corpus qua purgari debet, patens nec impeditum eſto. In hoc quiſquis peccat humor tenuis ac fluidus, ſi ut in acutis morbis turget, ſtatim initio nulla præparatione e quauis regione detrahẽdus eſt: ſin uerò parti cuipiam is firmius inhæreſcit: uix niſi deterſus, aut concoctus, & naturę ui ſecretus, trahenti medicamento obptemperat. Craſſus uerò atque glutinoſus humor, non niſi ui & perturbatione, uel e patente corpore deduci poteſt. Accommodanda porrò unicuique eſt ea præparationis forma, quæ pariter morbi ſæuitiam leniat: ut acutis morbis potio nonnunquam & unguentum ex eorum materia quæ attenuando detergendoq; refrigerãt, aut non impenſe calfaciunt. Diuturnis atque lentis ualentiora, non potionis modo aut unguenti, ſed & fotus & balnei forma: utriſque demum apta conueniensq; uictus tenuitas.

An ieiuno,& qua forma,& quibus obſeruationibus dandum medicamentum. Cap. XIIII.

SALVBERRIMA eſt quæ ſine offenſione ſit medicatio. Solet autem omnium primus ventriculus offendi, vt qui medicamentum ſummis integrisq; viribus excipiens, primos eius ſuſtinet impetus, neque id niſi fractum retuſumq; longius penetrare ſinit. Quum igitur in omni morborum curatione tanti ſit momenti ventriculus, ſumma tum huius, tum medicamenti ratio eſt habenda. Medicamentum omne validum aut malignum naturæ infenſum eſt, forma quoque omnis liquida ventriculi latera alluit, in illiusq; ſubſtantiam altius ſe infert, ac proinde grauius eum ferit: ſolida verò minus, quod promptè in fundum intacta ferè illius ſubſtantia illabitur. Cæterum liquida altius penetrat in omniaq; ſubit, potentius detergit & infarctus expedit. Solida diutius hærens circum præcordia, tardior minusq; efficax exiſtit. Ventriculus præterea quum aridior fuerit, atque prorſus vel ab inedia, vel a febre, vel a ſolis ardore exhauſtus, tum medicamenti, vi plurimum laceſſitur, tum id auidius in ſe recondens & velut exorbens, neque diffundi, neque vim ſuã exerere ſinit. Contrà verò quum moderatè eſt humidus. At immoderato humore potu've perfuſus, medicamenti, quod præſertim imbecillum fuerit, plerunque vim obtundit. Itaque imbecillo quemadmodũ & puro ad vnguem ventriculo, medicamentum blãdum aptetur: aut ſi fortè diſtantiorum partium affectus validius expoſcit, ieiuno quidem at non prorſus exinanito deter: quum nempe concoctus cibus deſcendit, ac nihilominus interior ventriculi tunica re

liquiarum

liquiarum benignitate etiamnum madet. Sic enim in diſtantiores partes id permeat, minimum offenſa ventriculi ſubſtantia. Quum autem malignitatis particeps eſt medicamentum vt veratrum, corpora, inquit Hippocrates, ante potionem humectãda ſunt cibo pleniore quieteq́;. Ipſum vero' medicamentum ſeu liquida, ſeu ſolida ſit forma, ſacchari, mellis, aromatis aut rei cuiuſpiam ſuauioris permiſtione condiendum, vt uentriculo præcordiisq́; iucundum occurrens, quadam odoris ſaporisq́; gratia uires ſuas fœliciter exerat. At robuſto atque impuro ventriculo, liquida forma nullius rei ſuauitate oblita cõfert, idq́; longisſime' a cibo, vt altius in primas corporis ſedes in earumq́; humores ſe inferat. Et hæc quidem obſeruanda, quum ſyncera optatur humorum detractio. At uero' blanda leuiaq́; medicamenta, quæ ſolas alui fæces emolliunt & exturbant, eccoprotica dicuntur, non multo ante cibum, atque etiã cum cibo ſumenda. Si cui conſueta eſt matutina vomitio, ea ante medicamentum cienda. A medicamẽto quoque ea nonnunquam ſuccedit, vel quod imbecillior ſit ventriculus, vel quod pharmaci horrore concutitur, vel quod quum agitari cœpit, humores quorum copia obruitur, excutit, vel quod præcordiorum mole coarctatus pylorus, aut aluus fæce obſtructa duriore non id facile' illabi ſinit. Hæc tamen omnia diligens auertit præparatio. Hauſto medicamento, uel aqua hordei uel ſucco mali punici, uel ſubauſtero vino, uel ſaccharo reliquię e faucibus & e gula detergendæ deiiciendæque ſunt, quum præſertim horrendo ſapore grauis ſuſpectaq́; eſt uomitio. Surrectum dein corpus in quiete continendum, dũ ventriculus medicamentum arctius complectatur: atque etiam interpoſito ſemihoræ ſpatio, ſi (quod

fere'

quomō dormiēdū post medicinam sumptā

ferè fit) inexpugnabilis dormiendi necessitas premet, utile medicamento indormire, ut illius uis in sopore plenior excitetur: quum primum uerò in actū id prorumpit, vigilandum penitus est, dum effectū omnem compleuerit. Nam arctiore somno purgationis opus subsistit. Quum enim, inquit Hippocrates, sistendum censueris, somnum mulieris nec quicquam mouebis, contrà quum libuerit vt medicamentum amplius ducat, corpus mouebis. Motione enim corpus turbari iudicio est nauigatio. Cibum plerique putant non antè offerendum quam medicamentum suo perfunctum sit munere: satis tamen si e ventriculo id ita excidisse, ut nullus eius odor, nullus ructus, nulla nausea, nullaq; stomachi rosio subsit, quum præsertim syncera desideratur purgatio. Cibus enim medicamenti permistione corrumpitur. Solida forma, blandumq; medicamentum, quod tardius descendat, longiorem cibi moram, eamq; quatuor saltem horarum interponi postulat. Primus autem cibus detergens sit sorbitio, quæ medicamenti reliquias eluat, & quò decet impellat, simulq; uentriculi interiora oblinens omnem medicamenti qualitatem tędiaq; demulceat. Qui purgatur continendus est temperato loco: nam concitati iam humores æstus iniuria, aut rapiuntur in cutem, aut nimium efferuescunt febremq; incendunt: frigore uerò torpescunt & densatis coarctisq; uiis ignauiter exeunt. Liberior ac uastior aer, aut apertus flatibusq; expositus, etiam si nulla est intemperies grauis, difficiles efficit purgationes, quandoquidem corpora præsertimq; imbecilla uehementer conturbat.

Vtilis'ne & perfecta fuerit purgatio, an contrà. Cap. XV.

ARTI-

ARTIFICIS cuiuſque ſummum eſt ſtudiũ quorſum opus euadat, animaduertere. Purgationum alia utilis, alia vitioſa eſt. Vtili talia purgantur, qualia purgari oportet, uitioſa uero aut aliena purgantur, aut non conuenienti ratione. Vtilis tres ſtatuantur differentiæ, obſcura, manifeſta, perfecta. Obſcura exiguam admodum peccãtis humoris portionem detrahit, quæ quia conueniens eſt, confert quidem, nondum tamen ęgrotum manifeſto leuat. Manifeſta quæ inſignem humoris portionem exturbat. Perfecta quæ nihil illius reliquum facit. Signis hæ diſcernuntur, a deiectionibus & a laborantis tolerantia depromptis. Deiectiones, inquit Hippocrates, non copia æſtimandæ ſunt. Neque enim fęcum, neque crudorum quæ circum meſenteriũ exuperant copioſa deiectio, utilem purgationẽ facit. Sed quum talia, inquit, deiiciuntur qualia deiici oportet: qualia nimirũ exuperaſſe & morbi cauſam fuiſſe, cõiectura fuerat. Qualia antam ſunt illa, bilioſa'ne, an pituitoſa, an melancholica, ex ſubſtantia & calore noſcendũ, niſi quid medicamenti calor peruertat. Nam ex rheobarbaro & hiera flaueſcit deiectio, nigreſcit uero multum ex caſia, aliquantum ex ſenna. Laborantis uero tolerantia atque leuamẽ quam perfecta fuerit purgatio docet. Itaque ſi purgatione qualia oportebat, ſed admodum pauca exierunt, & quibus luborans non magnopere leuatum ſe percipit, obſcura eſt purgatio, quæ confert quidem, ſed leuiter. Si uero noxii humoris copia maiore detracta ægrotus ſeipſo iam multo leuior apparet, manifeſte utilis eſt. Si plurimo humore ſeu uniuerſe ſeu partite euulſo, laborans non leuiorem modo, ſed uel ab omnibus, uel a præcipuis quibus affligebatur ſymptomatis ſeſe prorſus uindicatum ſolutumq́ ſentit, idq́

non

non quum adhuc purgatio fit,ſed quum ea iam planè deſijt,perfecta cenſeri debet.Tum ſomnus placidus iſq; multo quam antè arctior,citra ullum tamē veternū obrepit : non quidem ex virium imbecillitate,ſed inde obortus,quod ex morbo perinde atque ex labore fatigatum corpus, mox vt peccantiū humorum quaſi ſarcina deoneratur , ſedato ſpirituum impetu leui ſomno conquieſcit . Sitis quoque ſi vehemens præceſſerat,exquiſita purgatione miteſcit,detracta nimirum materia quæ illam concitauerat : aut ſi fortè nulla fuerat , exquiſita purgatione exiccatum corpus ſitire incipit:nec,inquit Hippocrates,id deſinit purgari antequam ſitiat. Quinetiam a perfecta purgatione appetentia reſtituitur , dolor ſi quis urgebat miteſcit , atque etiam febris , aut alia quæuis morbi eſſentia extirpatur,hinc laboranti uires reſurgunt,idq; pro eorum quæ uacuata ſunt ratione.Cæterum nonnunquam accidit ut humor agitatus periodis conquieſcat , aut morbus perſiſtente intus cauſa ſponte ſe remittat, ac tum laborans ſe morbo expeditum putat.At certè minimè tuta eſt quæ citra uacuationem obtigerit facilior tolerantia, &,ut inquit Hippocrates,iis quæ non ex ratione leuant confidendum non eſt . Perfecta igitur purgatio non modò ex ſymptomatū ſedatione indicāda ſed ex eorum maximè quæ purgata ſint tum ſpecie,tum copia:quippe quum iis reſpondent quæ certis ſignis ineſſe deprehenſa fuerant . Horum igitur contemplatione innoteſcet quid,quantum,quandiu purgandum : & quando abſoluta fuerit purgandi neceſſitas.

purgat. vitiosa -3- tria

Vitioſa autem purgatio,aut inutilis eſt , aut moleſta,aut exuperans.Inutilis eſt tum quæ humorē a noxio diuerſum trahit,tum quę noxium proritat,

non autem educit.conturbat enim magis quam euacuet. Vtraque dum inſenſum humorem euellere cõtendit,eum diffundit & exagitat,ſuſcitatoq́; uapore tetro corpus inflat atque diſtendit, ac proinde magis quam iuſta purgatio laceſſit. Moleſta noxium quidem humorem, ſed vi quadam elicit, uel quod præparatio adhibita non fuerit,vel quod uehementius aut immoderata quantitate ſit pharmacum,vel quod non correctæ malignitatis ſit particeps, vt colocynthis, euphorbium, elleborus,uel quod externus error ſit admiſſus. Omnis quippe eiuſcemodi ægrotum præter modũ affligit atque torquet.Hinc corporis laſſitudo,capitis dolor,febris aliaq́; ſymptomata. Sub hac quidem talia exeunt qualia exire oportet,ſed vires nimium conuelluntur atque diſſipantur.Exuperans effrenataq́; purgatio cum humore noxio naturalis pariter atque neceſſarii nonnihil ui eripit,non citra uirium offenſionem. Quoniã igitur de propria corporis ſubſtantia nonnihil euellit,uel cruor citra hæmorrhoidas, uel ramentum,uel pingue aliquid liquamini aut loturæ carnis ſimile in excretis cernitur. Hinc torſiones,cordis dolor,æſtus,anxietas,iactatio, corporisq́; perturbatio,præter hæc animi quoque defectio, & ſumma uirium exolutio:ſpiritu quidem quaſi naturæ theſauro,uel ui direpto,uel pharmaci pernicie & malignitate oppreſſo. Hic iam omnis concludenda uidetur de uniuerſali purgatione tractatio. Quicquid enim præterea deſiderari poteſt,ab his quæ fuſius de uenæ ſectione præcepta ſunt,mutuari licet.

De purgatione particulari, Cap. XVI.

PRÆTER ea quæ publicas corporis regiones,

alia

alia etiam priuatas quaſdam ſedes exhauriunt ac expurgant,quorum & hic tandem meminiſſe expedit.Eiuſmodi numerantur errhina,apophlegmatiſmi,bechica. Non antè his utendum, quam reliquum corpus probè exinanitum ſit prorſusq; uacet excrementis,ne aliunde noxios humores rapiant in affectam ſedem:ſemper enim uniuerſalis curatio particulari præmittenda.Errhina in nares uel immiſſa uel hauſta cerebri ſuperuacaneam pituitam proliciunt.Non eam quidem quæ in cerebri uentriculis (hinc quippe nulla uia excurrit in nares) ſed quę circum cerebri ſubſtantiam circumq; meninges colligitur & fluitat.Hauriantur autem prono capite, ut rectà per os ethmoides ferantur,nec recidant in fauces.Omnibus medentur ſoporoſis affectibus, obtuſosq; ſenſus omnes expediunt,& interiores in quauis ſede infixos dolores diſcutiunt. Similis propemodũ eſt & ſternutamenti ratio:ſed quod uehementer ſuccutiat uis ei maior.Etenim non modò cerebrum expurgat,ſed & quæ in partem eius poſteriorem atque etiam in fauces irruunt ualidè ſuccuſſu reuellit.Apophlegmatiſmus uel manſus,uel gargariſatus ſaliuã atque pituitam ore deducit.Huic uis maior eſt expurgandi cerebri uentriculos,quibus uia decliuis eſt in palatum:multo proinde maxima uis erit apophlegmatiſmi, ſi reſupino capite hauriatur in nares, ut mox per ſumma palati relabatur in fauces. Ita quippe cerebri baſim proluens longè ualidius ex illius uentriculis excrementa detrahit. Et hæc quidem in primis neceſſaria ars deſtinauit expurgando cerebro, quod natura cumulandis excrementis maximè eſt obnoxium. Expurgatur autem tutius cõfecto iam cibo, quam quum crudus uenter eſt ci-

boq; turgens. Pulmones interioraq; thoracis expurgant, quæ bechica nuncupantur. Quanquam enim ex iis nonnihil detrahi poteſt in aluum id tamen perexiguum eſt, ac maximam ſuperuacuorum partem uel in pulmonum ſubſtantia uel in arteriis tum deſtillatione tum peculiari uitio congeſtam, neceſſe eſt impetu tusſis expurgari. In id autem ea conferunt, quæ deſtinata in pulmonibus, modò tenuiorem pituitam incraſſant, modò lentam detergunt craſſamq; attenuant, idq; quadam lenitudine: nam exaſperantia, ut ſalſa, acida, & acria tusſim plerunque fruſtra cient: neque ex uſu ſunt, niſi quum pigriorem uel imbecillirem expultricem uim ſtimulare oportet. Commodè autem bechica in lentam ac craſſam medicamenti formam aptantur, qualis eclegmatis eſt aut crasſioris ſyrupi, ne liquidior præproperè illabatur in uentrem. Lenta quippe (præſertim ſi ſenſim ac blandè quaſi labendo demittitur) quoniam diutius ſubſiſtit obhæretq; faucibus, maiore portione ſubit in aſperam arteriam. Hanc tamen ſemper potulentorum liquore irrigari, præterquam quod Hippocratis ſententia confirmatum eſt, conſpicuè etiam in eo obſeruauimus, cui ex uulnere gutturis ſub-

laryngé

larynge accepto, nec probè agglutinato inter bibendum ſorbendum'ue nonnihil ſemper humoris emanabat.

Ita quidem medendi uacuandiq; ratio ſummis iam præparationibus expoſita uideri poteſt, quæ tamen quoniam ſola in uſum accommodari nequit, par eſt deinceps ſingula tum ſimplicia, tum compoſita medicamenta illi ſubnectere, quæ tanquam artis inſtrumenta ad profligandos morbos comparari uſurpariq; ſolent.

LIBRI TERTII THERAPEVTICES DE PVRGANDI RATIONE, FINIS.

INDEX IN THERAPEVTICES LIBROS TRES

cuius prior numerus paginam, posterior veró lineam demonstrat.

tinus

Deri-

Humo-

Metho-

Plethoræ

pro-

Remedia

San-

FINIS.

